

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično
gonjenje osoba odgovornih za
teška kršenja međunarodnog
humanitarnog prava na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.: IT-95-5/18-T

Datum: 24. mart 2016.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

U sastavu: sudija O-Gon Kwon, predsjedavajući
sudija Howard Morrison
sudija Melville Baird
sudija Flavia Lattanzi, rezervni sudija

Sekretar: g. John Hocking

Presuda od: 24. marta 2016.

TUŽILAC

protiv

RADOVANA KARADŽIĆA

JAVNO

**JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDE OD
24. MARTA 2016.**

TOM III OD IV

Tužilaštvo:

g. Alan Tieger
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi:

g. Radovan Karadžić

SADRŽAJ**TOM I**

I. UVOD	1
A. OPTUŽENI I OPTUŽBE PROTIV NJEGA.....	1
B. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S DOKAZIMA	4
1. Opšta načela u vezi s dokazima	4
2. Konkretna pitanja vezana za dokaze.....	6
a. Određene kategorije svjedoka	6
i. Osobe povezane sa stranama u postupku	6
ii. Osobe osuđene za zločine koji proističu iz događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici	7
iii. Osobe čije je suđenje u toku, u pretresnoj ili žalbenoj fazi postupka	8
iv. Svjedoci vještaci.....	8
b. Određene kategorije dokaznih predmeta	9
i. Izvorni dokumenti	9
ii. Izjave trećih strana	9
iii. Izveštaji sredstava javnog informisanja	10
iv. Presretnuti razgovori	10
c. Dokazi prihvaćeni u pismenoj formi i pitanje potkrepljenja	11
d. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno	11
II. OPŠTI PREGLED	14
A. ISTORIJSKI KONTEKST	14
1. Prvi višestranački izbori	15
2. Regionalizacija BiH.....	16
3. Ka raspadu SFRJ	17
B. POLITIČKE I USTAVNE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA.....	22
1. Srpska demokratska stranka (SDS)	22
a. Osnivanje.....	22
b. Komponente i njihove funkcije	22
c. Organizacija i struktura	24
d. Početne akcije.....	27
2. Skupština bosanskih Srba	28
3. Savjet za nacionalnu bezbjednost (SNB).....	31
4. Predsjedništvo, ratno predsjedništvo, predsjednik	34
a. Osnivanje.....	34
b. Funkcije	35
5. Ministarski savjet.....	36
6. Vlada bosanskih Srba	38
a. Osnivanje.....	38
b. Funkcije	39
c. Struktura i odnos s drugim tijelima	40
d. Početne akcije.....	41
e. Komisija za razmjenu	42
7. Regionalna i opštinska tijela.....	44
a. Krizni štabovi	48
b. Ratna predsjedništva.....	50
c. Ratna povjereništa	52
C. VOJNE I POLICIJSKE STRUKTURE BOSANSKIH SRBA	54
1. VRS	54
a. Osnivanje i sastav VRS-a	54

b. Vrhovna komanda.....	57
c. Vrhovni komandant	59
d. Glavni štab VRS-a	60
e. Korpusi VRS-a	65
i. 1. krajiški korpus	65
ii. Istočnobosanski korpus	66
iii. SRK	67
iv. Drinski korpus	70
(A) Bratunačka brigada	71
(B) Zvornička brigada	73
f. Načela rukovođenja i komandovanja	75
g. Komunikacije i izvještavanje u VRS-u	77
2. Teritorijalna odbrana	80
3. MUP bosanskih Srba	81
a. Osnivanje i struktura	81
b. Sistem veza MUP-a	86
c. Prepotčinjavanje pripadnika MUP-a VRS-u	87
4. Paravojne formacije	88
5. Dobrovoljci	93
D. PRAVOSUDNI SISTEMI	94
1. Civilni pravosudni sistem	94
a. Ustavne dužnosti i obaveze	94
b. Osnivanje	95
i. Opšti pravosudni organi	95
ii. Organi koji su se bavili ratnim zločinima i genocidom	98
c. Kompetencija, struktura i procedure	100
d. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima	102
2. Vojni pravosudni sistem	105
a. Osnivanje	105
b. Nadležnost, struktura i postupci	109
c. Uputstva i naređenja u vezi s vladavinom prava i zločinima	115
E. MEĐUNARODNI MIROVNI PREGOVORI	116
1. Mirovna konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji	116
2. Vanceov plan	117
a. UNPROFOR	118
b. UNMO	120
3. Cutileiro i Sarajevski sporazum	123
4. Londonska konferencija	132
5. Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji	134
a. Vance-Owenov plan	137
b. Owen-Stoltenbergov plan	144
6. Kontakt grupa	152
7. Inicijativa SAD-a	163
8. Daytonski sporazum	166
III. MJERODAVNO PRAVO	169
A. USLOVI I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA ZA KOJA SE OPTUŽENI TERETI	169
1. Član 3 Statuta Međunarodnog suda	169
a. Opšti uslovi za kršenje zakona i običaja ratovanja	169
b. Ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja	171
i. Actus reus	171
ii. Mens rea	172
c. Protivpravni napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja	172
i. Actus reus	173

ii. Mens rea.....	176
d. Terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.....	176
i. Actus reus.....	177
ii. Mens rea.....	178
e. Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja.....	179
2. Član 5 Statuta Međunarodnog suda.....	180
a. Opšti uslovi za zločine protiv čovječnosti.....	180
i. Mora postojati napad.....	181
ii. Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva.....	181
iii. Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski.....	182
iv. Djela počinioca moraju biti dio napada.....	183
v. Počinilac mora znati da postoji rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva, kao i da njegova djela čine dio tog napada.....	183
b. Ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.....	184
c. Istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti.....	184
i. Actus reus.....	184
ii. Mens rea.....	186
d. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločini protiv čovječnosti.....	187
i. Actus reus.....	187
ii. Mens rea.....	189
iii. Prisilno premještanje kao "druga nehumana djela" prema članu 5(i).....	189
e. Progon kao zločin protiv čovječnosti.....	190
i. Opšta obilježja.....	190
ii. Djela u osnovi.....	192
(A) Ubijanje.....	192
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje.....	192
(1) Mučenje.....	193
(2) Premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje.....	195
(3) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja.....	195
(4) Stvaranje i održavanje nehumanih uslova života.....	196
(C) Prisilno premještanje i deportacija.....	197
(D) Protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima.....	197
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova.....	198
(F) Pljačka imovine.....	200
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte.....	201
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera.....	202
3. Genocid.....	203
a. Grupa.....	204
b. Actus reus.....	205
i. Ubijanje pripadnika grupe.....	205
ii. Nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima grupe.....	205
iii. Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja.....	207
c. Mens rea.....	208
i. Namjera da se uništi grupa "kao takva".....	209
ii. "U cijelosti ili djelimično".....	210
B. PRAVNI STANDARDI ZA INDIVIDUALNU KRIVIČNU ODGOVORNOST.....	211
1. Odgovornost prema članu 7(1) Statuta.....	211
a. Počinjenje zločina putem učešća u UZP-u.....	212
b. Planiranje.....	216
c. Podsticanje.....	217
d. Naređivanje.....	218
e. Pomaganje i podržavanje.....	219

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta.....	221
a. Odnos nadređeni-podređeni.....	221
b. Znao je ili imao razloga da zna.....	222
c. Nužne i razumne mjere.....	223
d. Sadejstvo članova 7(1) i 7(3).....	224
IV. ZAKLJUČCI	225
A. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINE	225
1. Činjenice	225
a. Istočna Bosna.....	226
i. Bijeljina	226
(A) Optužbe.....	226
(B) Uvodni period	227
(C) Događaji početkom aprila 1992.....	234
(1) Preuzimanje vlasti	234
(2) Incident 1.1 iz Priloga A Optužnici.....	236
(D) Događaji u Bijeljini nakon preuzimanja vlasti	240
(E) Preduzimanje krivičnog gonjenja u vezi sa zločinima	247
(F) Zatočenički objekt 2.1 iz Priloga C Optužnici	248
(1) Osnivanje logora i dolazak zatočenika	248
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	252
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	255
(4) Incident 2.1 iz Priloga B Optužnici	255
(5) Posjete MKCK-a	257
(G) Incident 2 iz Priloga D Optužnici	258
(H) Preseljavanje stanovništva iz Bijeljine	259
ii. Bratunac	266
(A) Optužbe.....	266
(B) Uvodni period	268
(1) Militarizacija Bratunca	272
(2) Podjela opštinskih struktura	273
(C) Preuzimanje vlasti u Bratuncu	278
(D) Događaji u Bratuncu nakon preuzimanja vlasti.....	281
(E) Napadi na okolna sela	284
(1) Incident 3.1 iz Priloga A Optužnici.....	286
(2) Incident 3.2 iz Priloga A Optužnici.....	287
(F) Djelovanje paravojsnih snaga	292
(G) Zatočenički objekti u Bratuncu.....	294
(1) Zatočenički objekt 6.1 iz Priloga C Optužnici	294
(2) Zatočenički objekt 6.2 iz Priloga C Optužnici i incident 4.1 iz Priloga B Optužnici.....	297
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	297
(b) Uslovi zatočenja, postupanje prema zatočenicima i ubijanje zatočenika.....	298
(c) Zaključak	303
(H) Incident 6 iz Priloga D Optužnici	304
(I) Preseljavanje stanovništva iz Bratunca	304
iii. Brčko.....	307
(A) Optužbe.....	307
(B) Uvodni period	308
(C) Zatočenički objekt 7.2 iz Priloga C Optužnici.....	310
(1) Osnivanje logora i upravljanje njime	310
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	313
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	316
(4) Incident ubijanja 5.1 iz Priloga B Optužnici	317
(D) Problemi s pripadnicima paravojsnih snaga i održavanjem javnog reda i mira.....	321

iv. Foča.....	324
(A) Optužbe.....	324
(B) Uvodni period.....	326
(1) Podjela opštinskih struktura.....	328
(2) Militarizacija Foče.....	329
(C) Preuzimanje vlasti u Foči.....	330
(D) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Foči.....	336
(1) Incident 5.2 iz Priloga A Optužnici.....	338
(2) Incident 5.4 iz Priloga A Optužnici.....	339
(E) Zatočenički objekti u Foči.....	340
(1) Zatočenički objekt 10.6 iz Priloga C Optužnici.....	340
(2) Zatočenički objekt 10.1 iz Priloga C Optužnici.....	341
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	342
(b) Uslovi zatočenja.....	348
(c) Zlostavljanje zatočenika.....	353
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	356
(e) Incident 8.1 iz Priloga B Optužnici.....	356
(3) Zatočenički objekt 10.4 iz Priloga C Optužnici.....	360
(4) Zatočenički objekti 10.5 i 10.7 iz Priloga C Optužnici.....	361
(5) Zatočenički objekt 10.2 iz Priloga C Optužnici i drugi dokazi o silovanjima i drugim djelima seksualnog nasilja tokom i nakon preuzimanja vlasti u Foči.....	362
(F) Incident 10 iz Priloga D Optužnici.....	364
(G) Preseljavanje stanovništva iz Foče.....	366
v. Rogatica.....	368
(A) Optužbe.....	368
(B) Uvodni period.....	370
(1) Militarizacija Rogatice.....	372
(2) Stvaranje institucija bosanskih Srba.....	379
(C) Preuzimanje vlasti u Rogatici.....	384
(D) Napadi na okolna sela.....	387
(E) Događaji poslije zauzimanja Rogatice.....	390
(F) Zatočenički objekti u Rogatici.....	391
(1) Zatočenički objekt 21.1 iz Priloga C Optužnici.....	391
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	391
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	395
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	397
(d) Incident 16.1 iz Priloga B Optužnici.....	397
(2) Zatočenički objekt 21.2 iz Priloga C Optužnici.....	398
(3) Zatočenički objekt 21.3 iz Priloga C Optužnici.....	400
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	400
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	402
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	407
(d) Incident 16.2 iz Priloga B Optužnici.....	407
(G) Incident 18 iz Priloga D Optužnici.....	410
(H) Preseljavanje stanovništva iz Rogatice.....	412
vi. Sokolac.....	415
(A) Optužbe.....	415
(B) Uvodni period.....	417
(C) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima.....	422
(1) Incident 13.1 iz Priloga A Optužnici.....	423
(2) Incident 20 iz Priloga D Optužnici.....	427
(D) Zatočenički objekti u Sokocu.....	428
(1) Zatočenički objekt 23.2 iz Priloga C Optužnici.....	428
(2) Zatočenički objekt 23.1 iz Priloga C Optužnici.....	428

(E) Preseljavanje stanovništva iz Sokoca.....	429
vii. Višegrad	430
(A) Optužbe.....	430
(B) Uvodni period	430
(C) Incident 14.2 iz Priloga A Optužnici	431
(1) Forenzički dokumentarni dokazi u vezi s incidentom 14.2 iz Priloga A Optužnici	437
(2) Zaključak	439
viii. Vlasenica.....	439
(A) Optužbe.....	439
(B) Uvodni period	441
(1) Militarizacija Vlasenice.....	443
(2) Podjela opštinskih struktura	445
(C) Preuzimanje vlasti u Vlasenici.....	448
(D) Događaji u Vlasenici nakon preuzimanja vlasti	450
(1) Kontrola kretanja i druga ograničenja	450
(2) Oduzimanje oružja i ispitivanje.....	452
(3) Osnivanje srpskog SJB-a.....	454
(4) Formiranje Specijalnog voda.....	455
(5) Preuzimanje vlasti u okolnim selima.....	456
(a) Incident 15.2 iz Priloga A Optužnici.....	458
(b) Incident 15.1 iz Priloga A Optužnici.....	462
(6) Incident 18.4 iz Priloga B Optužnici	465
(E) Zatočenički objekti u Vlasenici.....	467
(1) Zatočenički objekt 25.1 iz Priloga C Optužnici	467
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	467
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	468
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	469
(d) Incident 18.3 iz Priloga B Optužnici	469
(2) Zatočenički objekt 25.2 iz Priloga C Optužnici	470
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	470
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	471
(c) Zaključak	472
(3) Zatočenički objekt 25.3 iz Priloga C Optužnici	472
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom	473
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	477
(c) Premještanje zatočenika i inspekcija logora.....	482
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	483
(e) Incident 18.1 iz Priloga B Optužnici	484
(f) Incident 18.2 iz Priloga B Optužnici	486
(F) Preseljavanje stanovništva iz Vlasenice i oduzimanje imovine	488
ix. Zvornik	491
(A) Optužbe.....	491
(B) Uvodni period	494
(1) Podjela opštinskih struktura	495
(2) Militarizacija Zvornika.....	500
(C) Događaji početkom aprila 1992.....	505
(1) Preuzimanje vlasti	505
(2) Incident 16.1 iz Priloga A Optužnici.....	508
(D) Događaji u drugim selima u opštini Zvornik.....	510
(1) Kula Grad	511
(2) Kozluk	511
(3) Druga sela.....	515
(E) Događaji u Zvorniku nakon preuzimanja vlasti	517
(1) Mjere koje su nametnute u Zvorniku	517

(2) Djelovanje paravojnih snaga	519
(F) Zatočenički objekti u Zvorniku	529
(1) Zatočenički objekt 27.1 iz Priloga C Optužnici i incident 20.2 iz Priloga B Optužnici	529
(a) Događaji	529
(b) Zaključak	531
(2) Zatočenički objekt 27.2 iz Priloga C Optužnici	532
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	532
(b) Uslovi zatočenja	533
(c) Postupanje prema zatočenicima	533
(d) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	534
(e) Incident 20.3 iz Priloga B Optužnici	534
(f) Incident 16.3 iz Priloga A Optužnici	535
(3) Zatočenički objekt 27.3 iz Priloga C Optužnici	537
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	537
(b) Postupanje prema zatočenicima	537
(c) Zaključak	538
(4) Zatočenički objekt 27.4 iz Priloga C Optužnici	538
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	538
(b) Postupanje prema zatočenicima	539
(c) Zaključak	541
(5) Zatočenički objekt 27.5 iz Priloga C Optužnici	541
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	541
(b) Postupanje prema zatočenicima	542
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	542
(d) Incident 20.1 iz Priloga B Optužnici	542
(6) Zatočenički objekt 27.6 iz Priloga C Optužnici	544
(a) Dolazak zatočenika i upravljanje objektom	544
(b) Postupanje prema zatočenicima	545
(c) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	546
(d) Incident 20.4 iz Priloga B Optužnici	547
(7) Zatočenički objekt 27.7 iz Priloga C Optužnici	547
(G) Incident 22 iz Priloga D Optužnici	548
(H) Preseljavanje stanovništva iz Zvornika	550

TOM II

b. Autonomna Regija Krajina (dalje u tekstu: ARK)	553
i. Opštinski nivo	553
(A) Banjaluka	553
(1) Optužbe	553
(2) Uvodni period	554
(3) Zatočenički objekt 1.2 iz Priloga C Optužnici	555
(a) Osnivanje i upravljanje	556
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	562
(c) Obilasci Manjače i prebacivanje zatočenika	568
(d) Zaključak	573
(e) Incident 1.1 iz Priloga B Optužnici	573
(f) Incident 1.2 iz Priloga B Optužnici	574
(g) Incident 1.3 iz Priloga B Optužnici	577
(h) Incident 1.4 iz Priloga B Optužnici	578
(B) Bosanski Novi	580

(1) Optužbe	580
(2) Uvodni period.....	581
(3) Napadi na sela nastanjena bosanskim Muslimanima	584
(a) Selo Blagaj	584
(b) Selo Suhaća	586
(c) Druga sela u dolini Japre	587
(4) Incident 4 iz Priloga D Optužnici	587
(5) Preseljavanje stanovništva unutar Bosanskog Novog i iz njega	589
(6) Zatočenički objekt 4.1 iz Priloga C Optužnici	596
(C) Ključ	600
(1) Optužbe	600
(2) Uvodni period.....	602
(3) Preuzimanje vlasti	609
(a) Otpuštanje bosanskih Muslimana iz policije, organa uprave i s radnih mjesta... ..	609
(b) Izbijanje oružanog sukoba u Ključu	612
(c) Uništavanje kuća i pljačkanje pokretne imovine.....	617
(4) Ubijanje na dan 1. juna 1992. ili približno tog datuma	618
(a) Incident 7.1 iz Priloga A Optužnici	618
(b) Incident 7.2 iz Priloga A Optužnici.....	619
(5) Hapšenje, zatočenje i ubijanje koje se dovodi u vezu sa zatočeničkim objektima..	622
(a) Zatočenički objekt 15.3 iz Priloga C Optužnici i incident 10.1 iz Priloga B	
Optužnici.....	622
(b) Zatočenički objekt 15.1 iz Priloga C Optužnici	625
(c) Zatočenički objekt 15.2 iz Priloga C Optužnici	627
(6) Ubijanje poslije juna 1992.: incident 7.3 iz Priloga A Optužnici	629
(7) Incident 13 iz Priloga D Optužnici	633
(8) Preseljavanje stanovništva iz Ključa	634
(D) Prijedor	638
(1) Optužbe	638
(2) Kontekst	640
(a) Podjela opštinskih struktura i osnivanje institucija bosanskih Srba	641
(b) Propaganda i militarizacija Prijedora	644
(3) Preuzimanje vlasti u gradu Prijedoru	647
(a) Izbacivanje nesrba iz policije, administrativnih i sudskih organa i s posla	650
(b) Pretresi kuća i predaja oružja	652
(c) Sukobi u gradu Prijedoru.....	653
(4) Napadi na okolna sela	656
(a) Područje Kozarca	656
(i) Incident 10.1 iz Priloga A Optužnici	659
(ii) Posljedice napada.....	665
(iii) Incident 10.3 iz Priloga A Optužnici	666
(iv) Incident 10.4 iz Priloga A Optužnici	668
(b) Područje Brda.....	670
(i) Incident 10.2 iz Priloga A Optužnici	672
(ii) Incident 10.5 iz Priloga A Optužnici	676
(iii) Incident 10.6 iz Priloga A Optužnici	681
(c) Briševo	687
(i) Incident 10.9 iz Priloga A Optužnici	689
(ii) Posjeta vlasti ARK-a Staroj Rijeci.....	694
(5) Zatočenički objekti u Prijedoru	695
(a) Zatočenički objekt 20.1 iz Priloga C Optužnici	695
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	696
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	697
(iii) Zaključak	699

(b) Zatočenički objekt 20.2 iz Priloga C Optužnici i incident 15.2 iz Priloga B	
Optužnici.....	699
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	699
(ii) Uslovi zatočenja.....	702
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	704
(iv) Incident 15.3 iz Priloga B Optužnici.....	712
(v) Incident 15.4 iz Priloga B Optužnici.....	713
(vi) Obilasci Omarske i prebacivanje zatočenika.....	713
(c) Zatočenički objekt 20.3 iz Priloga C Optužnici.....	717
(i) Osnivanje logora i dolazak zatočenika.....	717
(ii) Uslovi zatočenja.....	719
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	721
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	724
(v) Incident 15.1 iz Priloga B Optužnici.....	724
(d) Zatočenički objekt 20.4 iz Priloga C Optužnici i incident 15.5 iz Priloga B	
Optužnici.....	728
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	728
(ii) Uslovi zatočenja.....	732
(iii) Postupanje prema zatočenicima.....	734
(iv) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima.....	737
(v) Incident 15.6 iz Priloga B Optužnici.....	738
(vi) Prebacivanje zatočenika iz Trnopolja.....	745
(e) Zatočenički objekt 20.5 iz Priloga C Optužnici.....	747
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	747
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	748
(iii) Zaključak.....	749
(f) Zatočenički objekt 20.6 iz Priloga C Optužnici i incident 10.8 iz Priloga A	
Optužnici.....	750
(i) Dolazak zatočenika i upravljanje zatočeničkim objektom.....	750
(ii) Postupanje prema zatočenicima.....	751
(iii) Zaključak.....	753
(iv) Incident 10.7 iz Priloga A Optužnici.....	753
(g) Zatočenički objekt 20.7 iz Priloga C Optužnici.....	755
(i) Dolazak zatočenika.....	755
(ii) Postupanje prema zatočenicima.....	756
(iii) Zaključak.....	757
(6) Incident 17 iz Priloga D Optužnici.....	757
(7) Preseljavanje stanovništva iz Prijedora i oduzimanje imovine.....	760
(E) Sanski Most.....	764
(1) Optužbe.....	764
(2) Uvodni period.....	766
(a) Militarizacija Sanskog Mosta.....	767
(b) Osnivanje institucija bosanskih Srba.....	770
(3) Preuzimanje vlasti u Sanskom Mostu.....	772
(4) Događaji nakon preuzimanja vlasti u Sanskom Mostu.....	777
(a) Incident 12.1 iz Priloga A Optužnici.....	777
(b) Incident 12.2 iz Priloga A Optužnici.....	781
(c) Incident 12.3 iz Priloga A Optužnici.....	782
(d) Incident 12.4 iz Priloga A Optužnici.....	784
(e) Incident 12.5 iz Priloga A Optužnici.....	784
(5) Zatočenički objekti u Sanskom Mostu.....	786
(a) Zatočenički objekt 22.1 iz Priloga C Optužnici.....	787
(i) Osnivanje i upravljanje.....	787
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	787

(iii) Zaključak	790
(b) Zatočenički objekt 22.2 iz Priloga C Optužnici	791
(i) Osnivanje i upravljanje	791
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	792
(iii) Zaključak	793
(iv) Incident 17.1 iz Priloga B Optužnici	793
(c) Zatočenički objekt 22.3 iz Priloga C Optužnici	794
(i) Osnivanje i upravljanje	794
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	796
(iii) Zaključak	797
(d) Zatočenički objekt 22.4 iz Priloga C Optužnici	797
(i) Osnivanje i upravljanje	797
(ii) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	798
(iii) Zaključak	799
(e) Zatočenički objekt 22.5 iz Priloga C Optužnici	799
(6) Incident 19 iz Priloga D Optužnici	800
(7) Preseljavanje stanovništva iz Sanskog Mosta i oduzimanje imovine	803
ii. Regionalni nivo	805
(A) Osnivanje Kriznog štaba ARK-a	806
(B) Odluke Kriznog štaba ARK-a	809
(1) Razoružavanje nesrba	809
(2) Iseljavanje nesrpskog stanovništva i konfiskacija imovine	811
(3) Otpuštanja nesrba	814
c. Područje Sarajeva	815
i. Hadžići	815
(A) Optužbe	815
(B) Uvodni period	816
(1) Militarizacija Hadžića	818
(2) Razdvajanje opštinskih organa vlasti	820
(3) Dalja militarizacija Hadžića	823
(C) Preuzimanje vlasti	824
(1) Grad Hadžići	824
(2) Napadi na okolna sela	826
(D) Zatočenički objekti u Hadžićima	829
(1) Zatočenički objekt 11.1 iz Priloga C Optužnici	829
(2) Zatočenički objekt 11.2 iz Priloga C Optužnici	831
(a) Osnivanje zatočeničkih objekata i upravljanje njima	831
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	832
(c) Premještanje i razmjena zatočenika iz Kulturno-sportskog centra	834
(d) Zaključak	837
(E) Preseljavanje stanovništva iz Hadžića i oduzimanje imovine	837
ii. Ilidža	839
(A) Optužbe	839
(B) Kontekst	840
(C) Oružani sukob na Ilidži	844
(D) Zatočenički objekt 18.2 iz Priloga C Optužnici	849
(1) Osnivanje i upravljanje	849
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima	853
(3) Zaključak o uslovima zatočenja i postupanju prema zatočenicima	856
(4) Incident 13.1 iz Priloga B Optužnici	856
(5) Incident 13.3 iz Priloga B Optužnici	856
(E) Preseljavanje stanovništva s Ilidže	857
iii. Novi Grad	860
(A) Optužbe	860

(B) Uvodni period	862
(1) Opština Novi Grad	862
(2) Osnivanje opštine Rajlovac	863
(3) Naoružavanje i mobilizacija bosanskih Srba u Novom Gradu.....	864
(C) Napad na Ahatoviće.....	868
(D) Incident 9.1 iz Priloga A Optužnici	871
(E) Incident 15 iz Priloga D Optužnici	873
(F) Zatočenički objekt 17.1 iz Priloga C Optužnici i incident 12.1 iz Priloga B Optužnici.....	874
(G) Incident 12.2 iz Priloga B Optužnici	879
(H) Preseljavanje stanovništva iz Novog Grada	887
iv. Novo Sarajevo.....	889
(A) Optužbe.....	889
(B) Uvodni period	890
(1) Stvaranje zasebnih opštinskih institucija.....	891
(2) Militarizacija Novog Sarajeva.....	894
(C) Preuzimanje vlasti.....	898
(1) Pretresi kuća bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata	899
(2) Druga djela	900
(D) Zatočenički objekt 18.1 iz Priloga C Optužnici	904
(E) Preseljavanje stanovništva iz Novog Sarajeva i oduzimanje imovine.....	907
v. Pale.....	910
(A) Optužbe.....	910
(B) Kontekst.....	911
(C) Uvodni period	913
(D) Napad na Renovicu i druga sela	918
(E) Preseljavanje stanovništva s Pala i oduzimanje imovine	919
(F) Zatočenički objekt 19.2 iz Priloga C Optužnici i incident 14.1 iz Priloga B Optužnici.....	924
(1) Osnivanje i upravljanje.....	924
(2) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	926
(3) Zaključak.....	928
(G) Incident 16 iz Priloga D Optužnici	929
vi. Vogošća.....	929
(A) Optužbe	929
(B) Uvodni period.....	931
(1) Stvaranje zasebnih institucija bosanskih Srba.....	932
(2) Militarizacija	935
(3) Intenziviranje međunacionalnih napetosti.....	936
(C) Preuzimanje vlasti	937
(1) Preuzimanje vlasti u gradu Vogošći.....	937
(2) Preuzimanje vlasti u Svrakama	938
(D) Događaji u Vogošći nakon preuzimanja vlasti nad opštinom	939
(E) Incident 21 iz Priloga D Optužnici.....	940
(F) Zatočenički objekti u Vogošći.....	941
(1) Zatočenički objekt 26.3 iz Priloga C Optužnici	941
(a) Osnivanje i upravljanje.....	942
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	943
(c) Zaključak	946
(2) Zatočenički objekt 26.1 iz Priloga C Optužnici	946
(a) Osnivanje i upravljanje.....	946
(b) Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima.....	948
(c) Zaključak	952
(d) Incident 19.1 iz Priloga B Optužnici.....	952
(G) Preseljavanje stanovništva iz Vogošće i oduzimanje imovine	953
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	955

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta	955
i. Član 3 Statuta	955
ii. Član 5 Statuta	956
b. Krivična djela	957
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice	957
(A) Incidenti ubijanja	957
(B) Namjera počinilaca	959
(C) Status žrtava	961
(D) Zaključak	961
ii. Istrebljivanje: tačka 4 Optužnice	962
iii. Deportacija i nehumana djela (prisilno premještanje): tačke 7 i 8 Optužnice	964
(A) <i>Actus reus</i>	964
(1) Preseljavanje stanovništva	964
(2) Prisilni karakter preseljavanja	966
(B) <i>Mens rea</i>	968
(C) Zaključak	970
iv. Progoni: tačka 3 Optužnice	970
(A) Ubijanje	970
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje	971
(1) Mučenje, premlaćivanje, fizičko i psihičko zlostavljanje	971
(2) Silovanje i druga djela seksualnog nasilja	976
(3) Stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova	978
(4) Zaključci u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem	980
(C) Prisilno premještanje i deportacija	982
(D) Protivpravno zatočenje	983
(E) Prisilni rad i korištenje živih štitova	986
(F) Pljačka imovine	988
(G) Bezobzirno uništavanje privatne imovine i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte	990
(H) Nametanje i održavanje restriktivnih i diskriminatornih mjera	993
v. Genocid: tačka 1 Optužnice	997
(A) Zaštićena grupa	998
(B) <i>Actus reus</i>	998
(1) Ubijanje pripadnika grupe	999
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe	999
(3) Smišljeno nametanje pripadnicima grupe životnih uslova sračunatih na to da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja	1000
(C) <i>Mens rea</i>	1001
(1) Namjera da se djelimično uništi grupa kao takva	1003
(2) Dokazi o genocidnoj namjeri optuženog i imenovanih navodnih članova sveobuhvatnog UZP-a	1003
(3) Dokazi o genocidnoj namjeri bosanskih Srba koji nisu imenovani kao navodni članovi sveobuhvatnog UZP-a	1007
(4) Dokazi o genocidnoj namjeri fizičkih počinilaca	1009
(5) Dokazi o genocidnoj namjeri u vidu obrasca zločina	1009
(6) Zaključak	1015
3. Sveobuhvatni UZP i odgovornost optuženog	1015
a. Činjenice vezane za odgovornost	1017
i. Ciljevi optuženog i rukovodstva bosanskih Srba	1017
(A) Jedinstvo srpskog naroda i promovisanje srpskih interesa	1017
(1) Analiza dokaza	1017
(2) Zaključak	1023
(B) Identifikovanje istorijskih neprijatelja	1024
(1) Analiza dokaza	1024

(2) Zaključak.....	1030
(C) Reakcija na traženu nezavisnost BiH.....	1031
(1) Analiza dokaza.....	1031
(2) Zaključak.....	1042
(D) Zalaganje za razdvajanje stanovništva i za stvaranje države bosanskih Srba.....	1044
(1) Analiza dokaza.....	1044
(a) Razdvajanje stanovništva – nemogućnost suživota.....	1044
(b) Teritorijalne pretenzije i kontrola.....	1064
(c) Stvaranje države bosanskih Srba.....	1077
(2) Zaključak.....	1083
(E) Strateški ciljevi.....	1088
(1) Analiza dokaza.....	1088
(2) Zaključak.....	1099
ii. Političke i državne strukture bosanskih Srba.....	1101
(A) Vlast nad političkim i državnim strukturama.....	1101
(1) Analiza dokaza.....	1101
(a) SDS.....	1101
(b) Skupština bosanskih Srba i državne strukture.....	1106
(2) Zaključak.....	1115
(B) Regionalizacija i stvaranje srpskih autonomnih oblasti.....	1119
(1) Analiza dokaza.....	1119
(2) Zaključak.....	1125
(C) Raskol u MUP-u i osnivanje MUP-a bosanskih Srba.....	1125
(1) Analiza dokaza.....	1125
(2) Zaključak.....	1133
(D) Uputstvo s varijantom A i B i preuzimanje vlasti.....	1134
(1) Analiza dokaza.....	1134
(a) Distribucija i sadržaj Uputstva.....	1134
(b) Provođenje Uputstva na opštinskom nivou.....	1137
(c) Praćenje događaja i provođenja Uputstva.....	1139
(d) Aktiviranje drugog stepena Uputstva.....	1145
(e) Aktiviranje kriznih štabova i drugih struktura.....	1147
(f) Ratna predsjedništva / Ratna povjereništa.....	1154
(g) Preuzimanje vlasti u Opštinama.....	1156
(2) Zaključak.....	1164
iii. Vlast nad vojnim i policijskim snagama koje su djelovale u BiH.....	1170
(A) VRS.....	1170
(1) Vrhovni komandant.....	1170
(2) Sistem rukovođenja i komandovanja.....	1171
(3) Odnos optuženog i Mladića.....	1176
(4) Ovlaštenja optuženog.....	1187
(5) Izdavanje vojnih direktiva u svrhu ostvarenja Strateških ciljeva.....	1190
(6) Zaključak.....	1192
(B) MUP bosanskih Srba.....	1192
(1) Ovlaštenja optuženog.....	1193
(2) Veza i sistem izvještavanja MUP-a bosanskih Srba.....	1195
(3) Zaključak.....	1196
(C) Teritorijalna odbrana.....	1196
(D) Paravojne jedinice.....	1199
(1) Prvobitni stav optuženog prema paravojnim jedinicama.....	1199
(2) Raspuštanje paravojnih snaga.....	1205
(3) Zaključak.....	1214
iv. Znanje i djela imenovanih članova UZP-a.....	1215
(A) Momčilo Krajišnik.....	1216

(B) Nikola Koljević	1219
(C) Biljana Plavšić	1221
(D) Ratko Mladić	1224
(E) Slobodan Milošević	1227
(F) Mićo Stanišić	1236
(G) Momčilo Mandić	1240
(H) Jovica Stanišić	1241
(I) Franko Simatović	1243
(J) Željko Ražnatović (Arkan)	1244
(K) Vojislav Šešelj	1245
v. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo da ih spriječi i da kazni počiniocima	1247
(A) Znanje o zločinima počinjenim na cijelom području Opština	1247
(B) Znanje o neadekvatnim uslovima i zlostavljanju nesrba u zatočeničkim centrima ..	1257
(C) Obmanjujuće izjave koje je davao optuženi	1260
(D) Sprečavanje kriminalnih aktivnosti	1262
(1) Protivpravno zatočenje i neadekvatni uslovi u zatočeničkim objektima	1263
(2) Prisilno uklanjanje nesrba i zaštita nesrba koji su ostali na teritoriji pod kontrolom Srba	1269
(3) Druga krivična djela	1272
(E) Istraga i krivično gonjenje u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima	1274
(F) Nagrađivanje onih koji su počinili zločine nad nesrbima	1283
b. Postojanje zajedničkog plana koji je dijelilo više osoba	1285
i. Zajednički plan	1285
ii. Pluralitet osoba	1290
iii. Obim zajedničkog plana	1295
c. Doprinos optuženog sveobuhvatnom UZP-u	1298
i. Argumentacija strana u postupku	1298
ii. Analiza	1301
iii. Zaključak	1313
d. Veza sa zločinima koje su počinile osobe koje nisu bile članovi UZP-a	1314
e. Odgovornost optuženog za krivična djela izvan obima sveobuhvatnog UZP-a	1316
f. Zaključak: individualna krivična odgovornost optuženog	1321

TOM III

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO	1323
1. Činjenice	1323
a. Hronologija događaja u Sarajevu	1323
b. Snajpersko djelovanje	1379
i. Opšte odlike snajperskog djelovanja	1380
ii. Snajpersko djelovanje u Sarajevu	1383
(A) Priroda snajperskog djelovanja u gradu	1383
(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH	1390
(C) Uvidaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu	1391
iii. Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici	1402
(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika)	1402
(1) Linije sukoba na tom području	1406
(2) Snajperisti na tom području	1410
(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F Optužnici)	1418
(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F Optužnici)	1425

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F Optužnici)	1435
(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F Optužnici)	1445
(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F Optužnici)....	1452
(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici).....	1462
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje	1471
(1) Linije sukoba i snajperi na tom području	1474
(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici)	1479
(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici).....	1486
(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici).....	1493
(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici).....	1499
(C) Sedrenik	1505
(1) Linije sukoba na tom području.....	1507
(2) Snajperi na tom području	1509
(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici)	1512
(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici).....	1518
(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo	1525
(1) Linije sukoba na tom području	1525
(2) Snajperi na tom području	1529
(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici).....	1531
(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici).....	1537
(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici	1545
(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici)	1545
(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici).....	1552
iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu	1557
c. Granatiranje	1559
i. Granatiranje generalno	1560
ii. Granatiranje u Sarajevu.....	1564
(A) Priroda granatiranja u Sarajevu	1567
(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH	1580
(C) Istrage granatiranja u Sarajevu	1581
iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici	1589
(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.....	1590
(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje	1605
(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području	1605
(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici).....	1607
(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici).....	1622
(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici).....	1632
(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici).....	1646
(C) Stari Grad.....	1659
(1) Linije sukoba na tom području.....	1661
(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici).....	1663
(a) Incident.....	1664
(b) Istraga MUP-a BiH	1664
(c) Istrage UN-a	1668
(d) Vatrene položaji sjeveroistočno od Markala	1676
(e) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage.....	1678
(f) Istrage provedene poslije rata	1681
(g) Žrtve	1690
(h) Činjenice o kojima je presuđeno	1692
(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji.....	1692

(j) Drugi argumenti odbrane	1696
(k) Konačna analiza i zaključak	1699
(3) Buvlja pijaca na Baščaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici).....	1704
(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici).....	1711
(a) Incident.....	1711
(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a.....	1713
(c) Istraga UNPROFOR-a.....	1720
(d) Istraga Andreja Demurenka	1723
(e) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a	1726
(f) Vatrene položaji južno i jugoistočno od Markala.....	1731
(g) Istrage provedene poslije rata.....	1734
(h) Žrtve	1741
(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj	1743
(j) Teorije odbrane optuženog.....	1744
(k) Završna analiza i zaključci.....	1747
(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici	1752
(1) Svjedočenje vještaka	1752
(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu	1754
(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe?	1760
(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi	1764
(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama	1771
(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama	1772
(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe	1774
(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.....	1775
(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici)	1775
(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici).....	1787
(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici).....	1799
(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici).....	1807
(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici).....	1816
iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva.....	1822
d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima	1825
e. Bolnice u Sarajevu.....	1833
i. Državna bolnica.....	1834
ii. Bolnica Koševo	1836
iii. Bolnica Dobrinja	1837
iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini	1838
v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice	1842
vi. Zaključak	1843
f. Opsada Sarajeva	1844
i. Blokada/okruženje/opsada	1844
(A) Problemi s komunalnim uslugama	1849
(B) Nestasica hrane i drugih potrepština u Sarajevu	1856
(C) Zaključci u vezi s opsadom.....	1859
ii. Ciljevi opsade.....	1861
g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora.....	1867
i. Argumenti strana u postupku.....	1867
ii. Teror u Sarajevu	1868
iii. Civilne žrtve u Sarajevu	1873

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a.....	1875
v. Zaključci.....	1880
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	1884
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta.....	1884
i. Član 3.....	1885
ii. Član 5.....	1886
b. Krivična djela.....	1886
i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice.....	1886
(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja.....	1886
(B) Namjera počinitelja.....	1887
(C) Status žrtava.....	1888
(D) Zaključak.....	1888
ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice.....	1889
(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja.....	1889
(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila.....	1890
(C) Namjera počinitelja.....	1891
(D) Zaključak.....	1892
iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice.....	1892
(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila.....	1892
(B) Namjera počinitelja.....	1893
(C) Zaključak.....	1894
3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog.....	1895
a. Postojanje zajedničkog plana.....	1896
i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja.....	1898
ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a.....	1900
iii. Strateški značaj Sarajeva.....	1901
iv. Zaključak.....	1913
b. Pluralitet osoba.....	1913
i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević.....	1914
ii. Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić.....	1926
iii. Zaključak.....	1928
c. Doprinos optuženog.....	1929
i. Podrška optuženog Mladiću i SRK-u.....	1931
(A) Argumenti strana.....	1931
(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom.....	1932
(C) Zaključak.....	1939
ii. Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog.....	1941
(A) Argumenti strana u postupku.....	1941
(B) SRK kao profesionalna vojska.....	1942
(C) Vlast optuženog nad SRK-om.....	1947
(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo.....	1954
(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu.....	1967
(F) Zaključak.....	1970
iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja.....	1972
(A) Argumenti strana u postupku.....	1972
(B) Znanje optuženog.....	1974
(1) Optuženi je bio direktno obavještavan o kampanji.....	1974
(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima.....	1988
(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog.....	1990
(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu.....	1992
(E) Zaključak.....	1996
iv. Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog.....	2001
(A) Argumenti strana u postupku.....	2001
(B) Podešavanje kampanje od strane optuženog.....	2001

(C) Zaključak	2010
v. Zaključak o doprinosu optuženog	2013
d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje	2014
e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog	2032

TOM IV

C. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SREBRENICU.....	2034
1. Činjenice.....	2035
a. Događaji u istočnoj BiH u periodu od maja 1992. do decembra 1994.....	2035
i. Izdavanje Direktive br. 4 i ofanziva VRS-a u proljeće 1993.	2036
ii. Proglašenje Srebrenice "zaštićenom zonom"	2047
iii. Razmještanje UNPROFOR-a i naponi da se ostvari demilitarizacija.....	2048
b. Događaji koji su prethodili napadu na Srebrenicu: januar – jun 1995.	2052
i. Izdavanje Direktiva 7 i 7/1	2053
ii. Ograničavanje humanitarnih konvoja i humanitarna situacija u Srebrenici	2056
iii. Vojna dejstva, proljeće 1995.....	2062
c. Napad na Srebrenicu.....	2067
i. Izdavanje naređenja za operaciju "Krivaja 95"	2067
ii. Početak borbenih dejstava VRS-a i granatiranje Srebrenice i Potočara.....	2070
iii. Proširenje opsega prvobitnih naređenja za operaciju "Krivaja 95" i neprestano granatiranje Srebrenice.....	2073
iv. Pad Srebrenice i preseljavanje stanovništva u Potočare.....	2080
v. Formiranje i odlazak kolone muškaraca bosanskih Muslimana.....	2084
d. Potočari.....	2086
i. Sastanci u hotelu "Fontana"	2086
(A) Prvi sastanak	2086
(B) Drugi sastanak	2089
(C) Razgovor Momira Nikolića, Popovića i Kosorića prije trećeg sastanka	2091
(1) Sažetak iskaza Momira Nikolića.....	2091
(2) Svjedočenje svjedoka odbrane	2092
(3) Argumentacija tužilaštva	2093
(4) Argumentacija optuženog.....	2094
(5) Ocjena Vijeća	2094
(a) Momir Nikolić kao osuđeno lice	2095
(b) Priznanje Momira Nikolića da je lagao.....	2095
(c) Protivrječnost između navodnog plana da se sve balije pobiju i Nikolićevog razumijevanja "vojničkog trijaža".....	2096
(d) Vjerodostojnost svjedoka odbrane	2097
(e) Zaključak	2098
(D) Treći sastanak	2098
ii. Humanitarna situacija i atmosfera u Potočarima	2101
iii. Preuzimanje kontrole nad Potočarima i razoružavanje Nizozemskog bataljona	2104
iv. Prevoz iz Potočara od 12. do 21. jula 1995.	2106
(A) Obezbjeđivanje vozila i goriva.....	2106
(B) Dolazak vozila, ukrcavanje i odvajanje muškaraca.....	2110
(C) Prevoz žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.....	2114
(D) Zatočenje odvojenih muškaraca, bosanskih Muslimana, u "bijeloj kući" i njihov prevoz u Bratunac	2117
(E) Prisustvo i učešće snaga bosanskih Srba.....	2122
(F) Evakuacija ranjenih i bolesnih	2123

(G) Sastanak VRS-a, civilnih zvaničnika bosanskih Srba i MKCK-a	2125
(H) Povlačenje.....	2128
v. Ubijanje	2129
(A) Kod baze UN-a	2129
(B) "Bijela kuća"	2131
(C) Ubijanje u školi u selu Luke blizu Tišće.....	2132
e. Područje Bratunca.....	2135
i. Angažovanje snaga bosanskih Srba na području Bratunca	2135
ii. Vojna dejstva po koloni	2138
iii. Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana, iz kolone	2140
(A) Konjević Polje	2141
(B) Livada u Sandićima	2144
(C) Fudbalsko igralište u Novoj Kasabi.....	2148
iv. Ubijanje.....	2152
(A) Rijeka Jadar	2152
(B) Cerska dolina	2162
(1) Uvod.....	2162
(2) Svjedok KDZ066.....	2162
(3) Forenzički dokazi	2166
(4) Zaključak.....	2170
(C) Skladište u Kravici.....	2170
(1) Uvod	2170
(2) Ubijanje	2170
(3) Čišćenje terena	2178
(4) Pokopavanje u Glogovi	2181
(5) Ponovno pokopavanje u sekundarnim grobnicama.....	2182
(6) Forenzički dokazi	2182
(a) Skladište u Kravici	2182
(b) Glogova i sekundarne grobnice.....	2183
(i) Glogova.....	2183
(ii) Sekundarne grobnice	2187
(iii) Ravnice	2192
(7) Ukupan broj žrtava iz skladišta u Kravici	2196
(a) Glogova i sekundarne grobnice.....	2197
(b) Grobnice na lokalitetu Ravnice.....	2198
(c) Zaključak	2198
(D) Livada u Sandićima	2199
v. Grad Bratunac	2200
(A) Zatočenje muškaraca, bosanskih Muslimana	2200
(B) Ubijanje.....	2204
(1) Škola "Vuk Karadžić"	2204
(2) Ubijanje jednog mentalno zaostalog muškarca	2207
f. Zvornik	2208
i. Uvod.....	2208
ii. Period koji je prethodio događajima u Zvorniku	2209
(1) Pripreme u Bratuncu u periodu od 13. do 14. jula	2209
(2) Prevoz zatočenika iz Bratunca u Zvornik.....	2211
iii. Zatočenje i ubijanje.....	2214
(1) Škola u Orahovcu i polje kod Orahovca	2214
(a) Uvod.....	2214
(b) Zatočenje u školi u Orahovcu i ubijanje dvojice muškaraca.....	2215
(c) Ubijanje na polju kod Orahovca.....	2221
(d) Pokopavanje	2224
(e) Forenzički dokazi	2226

(i) Lažete 1	2227
(ii) Lažete 2	2229
(iii) Sekundarne grobnice na putu prema Hodžićima	2233
(f) Zaključak	2236
(2) Škola u Petkovcima i brana kod Petkovaca	2236
(a) Uvod	2236
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Petkovcima	2237
(c) Ubijanje na brani kod Petkovaca	2240
(d) Pokopavanje	2243
(e) Forenzički dokazi	2244
(i) Primarna grobnica	2244
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Liplje	2246
(f) Zaključak	2249
(3) Škola u Ročeviću i rijeka Drina kod Kozluka	2249
(a) Uvod	2249
(b) Zatočenje i ubijanje u školi u Ročeviću	2250
(c) Ubijanje na Drini u blizini Kozluka	2256
(d) Pokopavanje	2258
(e) Forenzički dokazi	2259
(i) Primarna grobnica u Kozluku	2259
(ii) Sekundarne grobnice na lokalitetu Čančarski put	2262
(f) Zaključak	2265
(4) Škola u Kuli i Dom kulture u Pilici	2266
(a) Škola u Kuli	2266
(i) Zatočenje u školi u Kuli	2266
(ii) Prevoženje zatočenika iz škole u Kuli	2270
(iii) Ubijanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo	2272
(b) Ubijanje u Domu kulture u Pilici	2278
(c) Pokopavanje zatočenika ubijenih na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici	2280
(d) Ponovno pokopavanje	2283
(e) Forenzički dokazi	2284
(i) Primarna grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo	2284
(ii) Sekundarne grobnice duž Čančarskog puta	2287
(f) Zaključak	2290
g. Posljedice pada Srebrenice	2291
i. Otvaranje koridora za prolazak kolone	2291
ii. Stalni pretres terena	2298
iii. Ubijanje	2299
(A) Snagovo	2299
(B) Bišina	2301
(C) Trnovo	2305
iv. Prebacivanje u logor Batković	2308
v. Operacija ponovnog pokopavanja	2310
(A) Ponovno pokopavanje s bratunačkog područja	2311
(B) Ponovno pokopavanje sa zborničkog područja	2312
(C) Zaključak	2314
h. Forenzički, demografski i DNK dokazi	2314
(A) Uvod	2314
(B) Forenzički dokazi	2318
(1) Datum smrti	2318
(a) Informacije dostavljene vještacima tužilaštva	2320
(b) Mješovite grobnice	2321
(c) Različiti stepeni raspadanja	2325

(d) Odjeća žrtava.....	2327
(2) Uzrok i način smrti.....	2327
(C) MKNL.....	2333
(D) Demografski dokazi.....	2339
(E) Dean Manning.....	2345
(F) Dušan Janc.....	2347
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	2355
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta.....	2355
i. Član 3 Statuta.....	2356
ii. Član 5 Statuta.....	2356
b. Krivična djela.....	2357
i. Ubistvo: tačke 5 i 6.....	2357
(A) Incidenti ubijanja.....	2357
(B) Namjera počinitelaca.....	2358
(C) Status žrtava.....	2358
(D) Zaključak.....	2359
ii. Istrebljivanje: tačka 4.....	2359
iii. Nehumana djela (prisilno premještanje): tačka 8.....	2361
(A) <i>Actus reus</i>	2362
(1) Preseljavanje stanovništva.....	2362
(2) Prisilna priroda preseljavanja.....	2362
(B) <i>Mens rea</i>	2367
(C) Zaključak.....	2370
iv. Progoni: tačka 3.....	2370
(A) Ubijanje.....	2370
(B) Okrutno i/ili nečovječno postupanje.....	2371
(1) Terorisanje i zlostavljanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice u Potočarima.....	2371
(2) Premlaćivanje muškaraca i dječaka iz Srebrenice prije njihovog pogubljenja.....	2372
(3) Zaključak u vezi s okrutnim i nečovječnim postupanjem.....	2373
(C) Prisilno premještanje.....	2373
v. Genocid: tačka 2.....	2374
(A) Zaštićena grupa.....	2374
(B) <i>Actus reus</i>	2374
(1) Ubijanje pripadnika grupe.....	2375
(2) Nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima grupe.....	2375
(C) <i>Mens rea</i>	2377
(1) Namjera da se uništi dio zaštićene grupe kao takve.....	2377
(2) Znatnost ciljane grupe.....	2380
(3) Zaključak.....	2380
3. UZP vezan za Srebrenicu i odgovornost optuženog.....	2380
a. Postojanje zajedničkog plana da se eliminišu bosanski Muslimani iz Srebrenice.....	2382
i. Sveobuhvatni UZP i dugoročni plan da se uklone bosanski Muslimani iz Srebrenice.....	2382
ii. Izrada plana za eliminaciju bosanskih Muslimana iz Srebrenice.....	2383
(A) Prisilno uklanjanje žena, djece i starijih muškaraca, bosanskih Muslimana.....	2387
(B) Ubijanje muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana.....	2392
iii. Zaključci.....	2403
(A) Izrada zajedničkog plana da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu prisilnim uklanjanjem.....	2403
(B) Proširenje zajedničkog plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijanjem svih vojno sposobnih muškaraca i dječaka.....	2404
(C) Učesnici plana za eliminisanje bosanskih Muslimana iz Srebrenice.....	2407
(D) Opseg zločina.....	2409
b. Učešće optuženog u UZP-u vezanom za Srebrenicu.....	2411
i. Argumentacija strana u postupku.....	2411

ii. Radnje i ponašanje optuženog u kontekstu	2415
iii. Članstvo optuženog u UZP- vezanom za Srebrenicu.....	2440
iv. Doprinosa optuženog UZP-u vezanom za Srebrenicu	2449
v. Odgovornost optuženog za zločine po osnovu UZP-a vezanog za Srebrenicu	2452
(A) Ubistvo, istrebljivanje i nehumana djela (prisilno premještanje)	2453
(B) Progon.....	2453
(C) Genocid.....	2453
(D) Zaključak	2456
c. Odgovornost nadređenog.....	2457
i. Argumentacija strana u postupku	2457
ii. Zločini koje su počinili podređeni.....	2458
iii. Odnos nadređeni-podređeni	2460
iv. Optuženi je znao ili je " bilo razloga da zna"	2461
v. Propust da preduzme nužne i razumne mjere.....	2462
vi. Zaključak.....	2463
d. Zaključci: Individualna krivična odgovornost optuženog	2463
D. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA TAOCE	2464
1. Činjenice	2465
a. Vazdušni udari NATO-a.....	2465
b. Reakcija VRS-a na vazdušne udare NATO-a.....	2466
c. Zatočenje članova osoblja UN-a i postupanje s njima.....	2469
i. Opšta zapažanja.....	2469
ii. Iskazi tima Ukrajinskog bataljona u Sarajevu.....	2471
iii. Iskazi tima UNMO-a u Kasindolu	2473
iv. Iskazi tima UNMO-a na Grbavici	2477
v. Iskazi timova Francuskog bataljona	2480
(A) Tim Francuskog bataljona u Lukavici	2480
(B) Tim Francuskog bataljona na Vrbanja mostu	2483
(C) Tim Francuskog bataljona na punktu za prikupljanje naoružanja u Polinju.....	2486
vi. Iskazi timova Britanskog bataljona u Goraždu	2488
(A) Tim Britanskog bataljona, uključujući Nightingalea.....	2488
(B) Tim Britanskog bataljona na posmatračkom položaju 2 u Goraždu.....	2491
vii. Iskazi timova UNMO-a na Palama	2493
(A) Tim UNMO-a 7 Lima na Palama	2493
(B) Tim UNMO-a SE-1 na Palama.....	2497
(C) Zatočenje timova UNMO-a 7 Lima i SE-1 na Palama	2497
d. Pregovori i puštanje na slobodu.....	2503
e. Zaključak	2505
2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima.....	2506
a. Zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3.....	2506
b. Krivično djelo uzimanja talaca: tačka 11 Optužnice	2507
i. Actus reus uzimanja talaca	2507
ii. Mens rea uzimanja talaca	2508
iii. Posebna odbrana: represalije.....	2509
iv. Zaključak.....	2510
3. UZP vezan za taoce i odgovornost optuženog.....	2510
a. Argumentacija strana u postupku	2510
b. Zaključci o zajedničkom cilju i pluralitetu osoba.....	2511
c. Zaključci o namjeri optuženog: da li je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a	2514
d. Zaključci o doprinosu optuženog UZP-u.....	2518
i. Učešće optuženog u događajima koji su prethodili vazdušnim udarima NATO-a	2518
ii. Učešće optuženog u uzimanju talaca	2520
iii. Učešće optuženog u puštanju na slobodu osoblja UN-a uzetog za taoce	2524
iv. Zaključak.....	2526

e. Tačka 11: Zaključak	2526
E. REZIME ZAKLJUČAKA	2527
a. Rezime zaključaka u vezi s četiri UZP-a koji se navode u Optužnici	2527
b. Rezime zaključaka u vezi s tačkama Optužnice	2529
i. Tačka 1 (genocid).....	2529
ii. Tačka 2 (genocid).....	2529
iii. Tačka 3 (progon, zločin protiv čovječnosti)	2529
iv. Tačka 4 (istrebljivanje, zločin protiv čovječnosti).....	2530
v. Tačka 5 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti)	2530
vi. Tačka 6 (ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2530
vii. Tačka 7 (deportacija, zločin protiv čovječnosti).....	2530
viii. Tačka 8 (nehumana djela – prisilno premještanje, zločin protiv čovječnosti).....	2531
ix. Tačka 9 (terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
x. Tačka 10 (protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
xi. Tačka 11 (uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja)	2531
F. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE	2531
1. Pravne odredbe o kumulativnim osuđujućim presudama i konkretne optužbe u ovom predmetu.....	2531
a. Kumulativne osuđujuće presude po članovima 3 i 5 Statuta.....	2532
b. Kumulativne osuđujuće presude za terorisanje i protivpravne napade na civile po članu 3 Statuta	2533
c. Kumulativne osuđujuće presude za krivična djela koja se navode u članu 5	2533
d. Kumulativne osuđujuće presude u odnosu na genocid.....	2534
2. Zaključci	2535
V. ODMJERAVANJE KAZNE.....	2536
A. SVRHE KAŽNJAVANJA	2536
B. NAČELA ODMJERAVANJA KAZNE.....	2537
1. Mjerodavno pravo.....	2537
2. Težina krivičnog djela	2538
3. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	2539
4. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	2541
5. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne.....	2543
6. Odmjeravanje kazne	2543
C. DISKUSIJA	2543
1. Težina krivičnog djela	2543
a. Argumentacija	2543
b. Zaključci	2544
2. Otežavajuće okolnosti.....	2546
3. Olakšavajuće okolnosti	2547
a. Argumentacija	2547
b. Zaključci	2547
i. Sporazum s Holbrookeom.....	2547
ii. Vladanje optuženog tokom suđenja i u PJUN-u	2549
iii. Lične prilike optuženog	2549
iv. Druge olakšavajuće okolnosti koje je naveo optuženi	2549
4. Kazne izrečene u povezanim predmetima pred Međunarodnim sudom.....	2550
5. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	2551
6. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru.....	2551
D. ZAKLJUČAK.....	2551
VI. DISPOZITIV	2552
SUPROTNA MIŠLJENJA.....	2554

A. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE MORRISONA.....	2554
B. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE BAIRDA	2557
1. Svjedok KW586	2559
2. Svjedok KW570	2563
3. Zaključak	2564
VI. DODACI.....	2566
A. ISTORIJAT POSTUPKA.....	2566
1. Pretpretni postupak	2566
a. Od potvrde Optužnice do izjašnjavanja optuženog	2566
b. Samozastupanje	2567
c. Jezik.....	2567
d. Oспорavanje nadležnosti i prigovori na formu optužnice.....	2567
e. Zahtjevi za izuzeće	2569
f. Zahtjevi u skladu s pravilom 73bis Pravilnika	2569
2. Suđenje	2570
a. Ođaćanje početka suđenja	2570
b. Dokazni postupak tužilaštva.....	2571
c. Oslobađajuća presuda na osnovu pravila 98bis	2572
d. Dokazni postupak odbrane	2573
e. Ponovno otvaranje postupka/pobijanje/duplika.....	2576
f. Završni podnesci i završne riječi	2576
3. Razne odluke	2577
a. Objelodanjivanje.....	2577
b. Obavezujući nalozi	2580
c. Nalozi <i>subpoena</i>	2582
d. Formalno primanje na znanje	2586
e. Zaštitne mjere	2587
f. Pristup povjerljivom materijalu	2589
g. Pitanja u vezi s dokaznim predmetima	2589
4. Postupci zbog nepoštovanja suda	2590
5. Obilasci mjesta događaja	2591
B. GLOSAR I SPISAK IZVORA	2592
1. Glosar.....	2592
2. Spisak izvora.....	2599
a. Praksa MKSJ-a i MKSR-a.....	2599
b. Praksa Specijalnog suda za Sijera Leone	2605
c. Odluke i nalozi iz predmeta <i>Karadžić</i>	2605
d. Podnesci iz predmeta <i>Karadžić</i>	2606
e. Sporazumi i komentari.....	2607
f. Ostalo.....	2607

B. DIO PREDMETA KOJI SE ODNOSI NA SARAJEVO

1. Činjenice

a. Hronologija događaja u Sarajevu

3526. Vijeće će u ovom odjeljku Presude razmotriti situaciju u gradu Sarajevu i relevantne događaje u njemu tokom sukoba u BiH. U ovom odjeljku se takođe govori o raznim incidentima granatiranja i otvaranja snajperske vatre, uključujući žrtve do kojih su ti incidenti doveli. Za neke od njih optuženi se konkretno tereti u Optužnici u prilogima F i G, dok se za druge ne tereti. Incidenti navedeni u prilogima F i G razmatraju se detaljnije kasnije u Presudi. Vijeće napominje da su incidenti granatiranja i otvaranja snajperske vatre koji nisu navedeni u prilogima F i G Optužnici relevantni samo za obrazac i prirodu te kampanje.¹¹²⁰⁴

3527. Sarajevo, glavni grad BiH, nalazi se u kotlini i proteže u pravcu istok–zapad duž obaju obala rijeke Miljacke.¹¹²⁰⁵ Sarajevo je s južne i sjeverne strane okruženo brdima i planinama; s tih uzvišenja pruža se neometan i jasan pogled na karakteristične tačke u gradu i vide se njegove ulice.¹¹²⁰⁶

3528. Sarajevo je 1991. godine činilo sljedećih deset opština: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Vogošća, Ilidža, Pale, Ilijaš, Hadžići i Trnovo.¹¹²⁰⁷ Prema popisu iz 1991., Sarajevo je imalo 527.049 stanovnika, od čega su bosanski Muslimani činili oko 49 %, bosanski Srbi 30 % i bosanski Hrvati 7%.¹¹²⁰⁸ Prije sukoba, Sarajevo je bilo najveći i najvažniji politički, kulturni, industrijski i trgovinski centar u BiH.¹¹²⁰⁹ Stanovnici Sarajeva su se ponosili raznolikošću svog grada i sebe zvali "Sarajlijama".¹¹²¹⁰ Sarajevo je bilo poznato kao višenacionalni,

¹¹²⁰⁴ Pretres, T. 5479–5481 (19. juli 2010.); T. 7670–7672 (11. oktobar 2010.); T. 10932 (31. januar 2011.). V. takođe Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis, par. 16 (gdje je tužilaštvo navelo da "neće, kako bi obezbijedilo izricanje osuđujuće presude, izvoditi dokaze u vezi s bilo kojim mjestom zločina ili incidentom koji nisu navedeni u prilogima Optužnici").

¹¹²⁰⁵ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 17; Aernout van Lynden, T. 2398 (19. maj 2010.); P5926 (Mapa Sarajeva); Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4356; David Harland, T. 2017–2018 (6. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14.

¹¹²⁰⁶ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 17, 46; Aernout van Lynden, T. 2398 (19. maj 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26 (pod pečatom).

¹¹²⁰⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2.

¹¹²⁰⁸ P5964 (Podaci popisa stanovništva BiH po opštinama iz 1971., 1981. i 1991. godine, april 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2885.

¹¹²⁰⁹ D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 176. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1.

¹¹²¹⁰ Vitomir Žepinić, T. 33651 (14. februar 2013.); P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

multikonfesionalni grad, s dugom historijom vjerske i kulturne tolerancije.¹¹²¹¹ Ogromna većina urbanih dijelova Sarajeva bila je etnički mješovita.¹¹²¹²

3529. U Sarajevu se nalazio jedan broj važnih objekata JNA, uključujući kasarnu "Viktor Bubanj", kasarnu "Maršal Tito", kasarnu "Jusuf Džonlić" i kasarnu "Jajce".¹¹²¹³ Komanda 2. vojne oblasti JNA nalazila se na Bistriku, na kraju Dobrovoljačke ulice, prekoputa mosta Gavrilo Princip.¹¹²¹⁴

3530. Počev od septembra 1991., razne jedinice JNA povlačile su se iz Slovenije i dijelova Hrvatske, a zatim pozicionirale po kasarnama širom BiH, uključujući kasarne koje su se nalazile u Sarajevu i njegovoj okolini; jedinice JNA koje su se povlačile donijele su znatnu količinu naoružanja i municije.¹¹²¹⁵ Rukovodstvo bosanskih Muslimana nije blagonaklono gledalo na to.¹¹²¹⁶

3531. Iako se nacionalistička propaganda pojačavala tokom 1991.,¹¹²¹⁷ stanovnici Sarajeva su sve do kraja 1991. živjeli zajedno u relativnom miru.¹¹²¹⁸ Međunacionalne napetosti počele su se javljati krajem 1991. i postepeno su eskalirale.¹¹²¹⁹

3532. U prvim mjesecima 1992., JNA, koja je tada već postala vojska u kojoj su dominirali Srbi, počela je bosanskim Srbima dijeliti oružje i municiju u kasarnama oko Sarajeva.¹¹²²⁰ U tom istom periodu, bosanski Muslimani u Sarajevu takođe su se naoružavali, mada u manjoj mjeri.¹¹²²¹

¹¹²¹¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2776.

¹¹²¹² David Harland, T. 2107–2108 (7. maj 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 72 (pod pečatom).

¹¹²¹³ Svjedok KDZ310, T. 9201 (29. novembar 2010.); P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; John Wilson, T. 3919 (21. juni 2010.), T. 4035 (22. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30.

¹¹²¹⁴ Svjedok KDZ310, T. 9201 (29. novembar 2010.); D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5.

¹¹²¹⁵ Dušan Kovačević, T. 39643 (10. juni 2013.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 10; svjedok KDZ310, T. 9200–9201 (29. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 4; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25271, 25341; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30. V. takođe odjeljak IV.A.1.c: Područje Sarajeva.

¹¹²¹⁶ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25341.

¹¹²¹⁷ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 19; svjedok KDZ310, T. 9172–9179 (29. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 6; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 4.

¹¹²¹⁸ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 15; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 3; P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 4.

¹¹²¹⁹ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 17–18; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25249; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 3, 6; D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 38.

¹¹²²⁰ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 10; svjedok KDZ310, T. 9201–9203 (29. novembar 2010.); Colm Doyle, T. 2848, 2864–2865, 2890 (27. maj 2010.). Dana 20. marta 1992., Generalštab JNA obaviješten je da je JNA u Sarajevu podijelila 300 automatskih pušaka oficirima u penziji, a da će u

3533. Dana 1. marta 1992. ili približno tog datuma, za vrijeme srpske svadbe u staroj pravoslavnoj crkvi u starom dijelu Sarajeva, dvojica bosanskih Muslimana, Ramiz Delalić i Suad Šabović, ubili su iz vatrenog oružja mladoženjinog oca koji je nosio srpsku zastavu i ranili sveštenika.¹¹²²² Ubrzo poslije toga, po naređenju Rajka Dukića, predsjednika Izvršnog odbora SDS-a, naoružani Srbi u civilnoj odjeći i s crnim maskama postavili su barikade na strateškim mjestima u Sarajevu i oko njega.¹¹²²³ Muslimani su pak kasnije te večeri podigli barikade ispred zgrade Skupštine.¹¹²²⁴ Tim barikadama je potpuno blokiran ulazak u grad i izlazak iz njega i odsječeni su dijelovi grada.¹¹²²⁵ Ubrzo poslije podizanja barikada, Momčilo Mandić je rekao Čedomiru Kljajiću, načelniku milicije u Sarajevu, da pođe s njim u kancelariju optuženog i sjedište SDS-a, koje se u to vrijeme nalazilo u hotelu "Holiday Inn".¹¹²²⁶ Po dolasku u "Holiday Inn", Kljajić je primijetio da Dukić preko telefona izdaje uputstva ljudima koji su se nalazili na srpskim barikadama.¹¹²²⁷ U ranim poslijepodnevima satima, na Srbe koji su se nalazili na barikadi kod glavnog ulaza u grad otvorena je vatra s jedne

narednim danima biti naoružano još 100 ljudi. P979 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 6. V. takođe odjeljak IV.A.1.c: Područje Sarajeva. Kako je gore pomenuto, Predsjedništvo SRBiH odmah je osudilo naređenje JNA za mobilizaciju od 28. septembra 1991. i većina rezervista hrvatske i muslimanske nacionalnosti nije se odazvala pozivu za mobilizaciju. V. par. 45, 52.

¹¹²²¹ Colm Doyle, T. 2737, 2739–2740 (26. maj 2010.), T. 2889–2890 (27. maj 2010.); D4865 (Izveštaj Ministarstva odbrane BiH, 24. decembar 1999.); D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 2; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 20.

¹¹²²² D385 (Izveštaj MUP-a SRBiH o Sarajevu, 13. mart 1992.), str. 2; Momčilo Mandić, T. 4877 (8. juli 2010.); Momčilo Mandić, C3 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Stanišića i Župljanina*), T. 9692–9693; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 58; P1940 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz lista *Naša borba* pod naslovom "Jugoslavija ili tri Bosne", 16. mart 1992.), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25333–25334; P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 2; D215 (Izvod iz dnevnika Ljube Grkovića), str. 118; Dragan Šojić, T. 31768 (19. decembar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 7; Martin Bell, T. 9856 (15. decembar 2010.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 8; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28972; P1353 (Stenogram 10. sjednice Skupštine SrRBiH, 11. mart 1992.), *e-court* str. 6; D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 191.

¹¹²²³ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 6; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25264; P920 (Izveštaj PMEZ-a, 13. mart 1992.), str. 1; Colm Doyle, T. 2848–2849, 2854–2855 (27. maj 2010.); D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 59; Vitomir Žepinić, T. 33611 (13. februar 2013.); D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 4; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47; D3070 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3; P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 4 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 6. Na srpskim barikadama, v. odjeljak IV.A.1.C: Područje Sarajeva.

¹¹²²⁴ P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 4; D3070 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3.

¹¹²²⁵ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25338–25340; P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1.

¹¹²²⁶ P6468 (Izvod iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Čedomirom Kljajićem), *e-court* str. 2; Čedomir Kljajić, T. 42197–42198 (30. juli 2013.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 19, 21; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 25; P927 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); Aernout van Lynden, T. 2393 (19. maj 2010.). U prvim mjesecima 1992., u hotelu "Holiday Inn" takođe se nalazio jedan broj stranih novinara. V. Martin Bell, T. 9810 (14. decembar 2010.).

¹¹²²⁷ Čedomir Kljajić, T. 42199 (30. juli 2013.).

obližnje zgrade.¹¹²²⁸ Kada je Colm Doyle, šef PMEZ-a u Sarajevu,¹¹²²⁹ prišao jednoj od srpskih barikada i zatražio da se ona ukloni, rekli su mu da će barikada biti uklonjena samo ako to naredi optuženi.¹¹²³⁰ Na jednoj drugoj barikadi, dok je Doyle pregovarao o tome da posmatrača PMEZ-a propuste ka aerodromu, na njega je sa srpske strane otvorena vatra.¹¹²³¹ Tokom noći 1. marta 1992., u gradu je bilo dosta pucnjave i u njoj su ubijene tri osobe.¹¹²³²

3534. Rukovodstvo SDS-a je dan kasnije formalno zatražilo od Vlade BiH (i) da uhapsi osobe koje su ubile Srbina na vjenčanju;¹¹²³³ (ii) da se RTV Sarajevo podijeli na zaseban muslimanski, srpski i hrvatski kanal i prestanak emitovanja JUTEL-a čije je sjedište bilo u Sarajevu; (iii) da prestane tražiti međunarodno priznavanje BiH do trenutka kada sve tri strane postignu sporazum o ustavnom uređenju BiH; (iv) da naloži da odmah bude obustavljena medijska kampanja u kojoj se nezavisnost i suverenitet BiH prikazuju kao svršen čin; (v) da hitno nastavi učešće na Mirovnoj konferenciji o Jugoslaviji pod pokroviteljstvom EZ;¹¹²³⁴ (vi) da se odmah izvrše kadrovske promjene u MUP-u u skladu s međustranačkim dogovorom o podjeli vlasti; (vii) da naredi MUP-u da izbjegava nasilne radnje prema bosanskim Srbima, posebno prema ljudima koji se nalaze na barikadama; i (viii) da raspusti Krizni štab Predsjedništva BiH na čelu s Ejupom Ganićem.¹¹²³⁵ Tog poslijepodneva, Biljana Plavšić je naložila Veliboru Ostojiću, ministru za informisanje BiH, da spriječi konfrontaciju na barikadama, budući da su pregovori bili u toku.¹¹²³⁶

3535. Dana 2. marta 1992., u presretnutom telefonskom razgovoru, Dukić je obavijestio Miću Stanišića da su on i Biljana Plavšić razgovarali s Čengićem, odnosno s Izetbegovićem, o muslimanskim barikadama ispred zgrade Skupštine; Dukić je zatim rekao Stanišiću da srpske barikade u Sarajevu ne treba uklanjati sve dok postoje i muslimanske barikade.¹¹²³⁷ U tom istom razgovoru, Stanišić je obavijestio Dukića da je obišao sve kontrolne punktove i rekao da je

¹¹²²⁸ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25265.

¹¹²²⁹ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25248.

¹¹²³⁰ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25267–25268, 25341; P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2; Colm Doyle, T. 2659–2660 (21. maj 2010.), T. 2695 (26. maj 2010.).

¹¹²³¹ Colm Doyle, T. 2848, 2861 (27. maj 2010.).

¹¹²³² P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 1.

¹¹²³³ Žepinić je izjavio da je MUP na kraju uhapsio Delalića, koji je kriminalističkim inspektorima rekao da je to ubijanje naredio Izetbegović. Žepinić je vjerovao toj Delalićevoj tvrdnji posebno nakon što je Delalić oslobođen, a protiv njega nije podignuta optužnica. V. D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 58.

¹¹²³⁴ U vezi s Mirovnom konferencijom EZ-a o Jugoslaviji, v. odjeljak II.E.1.

¹¹²³⁵ P5729 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 1–2; P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), str. 1; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 2–3; Colm Doyle, T. 2701 (26. maj 2010.); P5553 (Uslovi za pregovaranje Kriznog štaba srpskog naroda BiH, 2. mart 1992.), str. 1–2.

¹¹²³⁶ P5726 (Presretnuti razgovor Rajka Dukića, Biljane Plavšić, Ostojića i Čengića, 2. mart 1992.), str. 2, 4.

¹¹²³⁷ P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2.

"Sarajevo je naše [...] Ma sto posto".¹¹²³⁸ Dukić je na to odgovorio riječima: "Mi smo, Mićo, veliku stvar odradili."¹¹²³⁹

3536. Tog istog dana održana je specijalna sjednica Predsjedništva BiH na kojoj je odlučeno da treba ispuniti mnoge od zahtjeva koje je postavio SDS.¹¹²⁴⁰ Predsjedništvo je takođe pozvalo na uklanjanje barikada i apelovalo na građane da se vrate svakodnevnom životu.¹¹²⁴¹ Poslije te specijalne sjednice Predsjedništva BiH, Biljana Plavšić, Franjo Boras, predstavnik bosanskih Hrvata u Predsjedništvu BiH, i Vitimir Žepinić, zamjenik ministra unutrašnjih poslova, razgovarali su s Dukićem i ubijedili ga da preduzme mjere za uklanjanje srpskih barikada.¹¹²⁴² Dana 2. marta 1992., u Sarajevu je ubijeno ili ranjeno još ljudi, u nekim slučajevima u neposrednoj blizini barikada.¹¹²⁴³

3537. Dana 3. marta 1992., objavljena je odluka Predsjedništva BiH u vezi sa zahtjevima SDS-a; ubrzo poslije toga, počelo se s uklanjanjem srpskih barikada.¹¹²⁴⁴ Međutim, tog istog dana, nakon što su dobili izvještaj da su arkanovci i šešeljevci krenuli s Pala u Sarajevo, bosanski Muslimani su postavili barikade u dijelovima Sarajeva naseljenim pretežno Muslimanima.¹¹²⁴⁵ Kasnije tog dana, optuženi i Izetbegović su se dogovorili da se te iste noći sastanu s komandantom 2. vojne oblasti, general-potpukovnikom Milutinom Kukanjcem, kako bi razriješili krizu koja je bila u toku.¹¹²⁴⁶ Na tom sastanku, na Kukanjčev prijedlog, dogovoreno je da Sarajevom, u cilju kontrolisanja situacije, patroliraju mješovite jedinice u kojima bi se nalazili bosanski Muslimani, bosanski Srbi i vojnici JNA.¹¹²⁴⁷ Sljedećeg dana, uklonjene su muslimanske barikade.¹¹²⁴⁸

¹¹²³⁸ P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 2–3.

¹¹²³⁹ P5612 (Presretnuti razgovor Miće Stanišića i Rajka Dukića, 2. mart 1992.), str. 3.

¹¹²⁴⁰ P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2, 4–5; D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 4. Predsjedništvo BiH odbilo je da prihvati predloženu podjelu RTV Sarajevo. P5602 (Presretnuti razgovor Jovanovića, Stanišića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 3–4.

¹¹²⁴¹ D214 (Zapisnik sa 56. sjednice Predsjedništva SRBiH, 2. mart 1992.), str. 4; P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 2, 4–5; D3070 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3.

¹¹²⁴² D2928 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić, Rajka Dukića, Franje Borasa i Vitomira Žepinića, 2. mart 1992.).

¹¹²⁴³ D385 (Izveštaj MUP-a SRBiH o Sarajevu, 13. mart 1992.), str. 2–4; Momčilo Mandić, T. 4886–4887 (8. juli 2010.); P5602 (Presretnuti razgovor Jovanovića, Stanišića i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 2; P5725 (Presretnuti razgovori između (i) Rajka Dukića i "Dragana" i (ii) Rajka Dukića i Biljane Plavšić, 2. mart 1992.), str. 1.

¹¹²⁴⁴ P924 (Izveštaj PMEZ-a, 1.-2. mart 1992.), *e-court* str. 3.

¹¹²⁴⁵ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25269; Colm Doyle, T. 2713 (26. maj 2010.); P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.), str. 6; D4522 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Todora Dutine, 3. mart 1992.), *e-court* str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 6.

¹¹²⁴⁶ P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.), str. 10–14; D1523 (Bilješka o sastanku Cyrusa Vancea i Hansa-Dietricha Genschera, 8. mart 1992.), *e-court* str. 4–5 (pod pečatom).

¹¹²⁴⁷ D3070 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 3–4; Martin Bell, T. 9813 (14. decembar 2010.).

3538. Dana 20. marta 1992., predstavnici SDA su zaključili da bi podjela RTV Sarajevo na etničke kanale, kao i eventualno imenovanje nemuslimana na dužnost generalnog direktora i glavnog urednika RTV Sarajevo, bili u suprotnosti s interesima bosanskih Muslimana.¹¹²⁴⁹

3539. Otprilike u to isto vrijeme, srpske jedinice su počele prebacivati artiljeriju na brda oko Sarajeva.¹¹²⁵⁰ Bosanski Muslimani i bosanski Srbi ponovo su postavili barikade u Sarajevu i oko njega, onemogućavajući kretanje stanovništva.¹¹²⁵¹

3540. Krajem marta ili početkom aprila 1992., snage JNA su uspostavile kontrolu nad sarajevskim aerodromom i počele ga isključivo koristiti za prebacivanje pripadnika JNA i njihovih porodica iz BiH.¹¹²⁵² U to vrijeme, aktivnosti pripadnika JNA u kasarnama doprinijele su napetostima.¹¹²⁵³ Početkom aprila 1992., stanovnici Sarajeva su se u velikom broju okupili ispred zgrade Skupštine na demonstracijama za mir.¹¹²⁵⁴ Međutim, tokom tog protesta, na njih je otvorena snajperska vatra za koju se tvrdilo da je došla iz pravca hotela "Holiday Inn".¹¹²⁵⁵

3541. U toku noći 4. aprila 1992., jedinice bosanskih Muslimana napale su i zauzele zgradu MUP-a u Sarajevu, istjeravši zaposlene bosanske Srbe.¹¹²⁵⁶ Ubrzo poslije toga, pripadnici policije i TO-a BiH opkolili su kompleks zgrada u kojima se nalazila Komanda 2. vojne oblasti i sarajevsku Vojnu bolnicu, kojom je u to vrijeme rukovodila JNA.¹¹²⁵⁷ Približno tog istog datuma, bosanski

¹¹²⁴⁸ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25270; Colm Doyle, T. 2713 (26. maj 2010.). Poslije tih događaja, ljudi u Sarajevu su se organizovali i naoružali kako bi čuvali svoje domove. V. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 6.

¹¹²⁴⁹ D213 (Pismo SDA u vezi s kadrovskim promjenama na TV Sarajevo, 20. mart 1992.).

¹¹²⁵⁰ Herbert Okun, T. 1729 (27. april 2010.).

¹¹²⁵¹ D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 8; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 27–28; D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 5.

¹¹²⁵² Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25273, 25344; D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), *e-court* str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2778.

¹¹²⁵³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 30. U novembru 1991., Jure Pelivan, predsjednik Vlade BiH, obavijestio je Doylea da je ozbiljno zabrinut zbog učešća JNA u nezakonitom transferu naoružanja u BiH i okarakterisao je jačanje snaga JNA na teritoriji BiH kao "vojnu okupaciju". P946 (Izveštaj PMEZ-a u vezi sa sastankom s predsjednikom Vlade Pelivanom, 27. novembar 1991.). U martu 1992., zamjenik predsjednika Vlade BiH Rusmir Mahmutćehajić saopštio je da će JNA, poslije proglašenja nezavisnosti BiH, biti smatrana okupacionom silom. V. D3070 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 12. mart 1992.), str. 5.

¹¹²⁵⁴ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 9; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 19; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 21; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 11; D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 11; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 181–182.

¹¹²⁵⁵ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 9; Colm Doyle, T. 2968–2969 (28. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 21; D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 181–182. Dokazi o identitetu osoba koje su otvarale vatru na demonstrante nisu dosljedni.

¹¹²⁵⁶ D396 (Saopštenje MUP-a SrRBiH, 5. april 1992.), str. 1; Momčilo Mandić, T. 4926 (8. juli 2010.). V. takođe D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 11.

¹¹²⁵⁷ D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 8; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 27; Milan Mandilović, T. 5366 (16. juli 2010.), T. 5397–5398 (19. juli

Muslimani su počeli da napadaju pripadnike i objekte JNA u Sarajevu.¹¹²⁵⁸ Dana 6. aprila 1992., otvorena je žestoka vatra, pri čemu je svaka od strana optuživala onu drugu da je započela neprijateljstva.¹¹²⁵⁹ Naoružani Muslimani su u više navrata pritvarali i maltretirali Žepinića, zbog čega je on na kraju otišao za Beograd.¹¹²⁶⁰ Kuće jednog broja Srba pretresane su i opljačkane, maltretirani su od strane naoružanih jedinica bosanskih Muslimana, šikanirani su na poslu, uručivani su im otkazi ili im je zabranjivano da uđu u Sarajevo ili odu iz njega.¹¹²⁶¹ Poslije tih događaja, neke srpske porodice su otišle u dijelove Sarajeva u kojima su Srbi bili većina, dok su se druge preselile na Pale.¹¹²⁶² Otprilike u tom istom periodu, veliki broj civila, bosanskih Muslimana, počeo se preseljavati u dijelove Sarajeva koji su bili pod kontrolom Vlade BiH.¹¹²⁶³

3542. Dana 10. aprila 1992., bezbjednosna situacija u Sarajevu se pogoršala; Komanda 2. vojne oblasti izvijestila je da je po objektima u gradu ponovo dejstvovano minobacačkom vatrom i da sva kretanja i sve puteve ka gradu kontrolišu Zelene beretke, naoružani civili i pripadnici MUP-a BiH.¹¹²⁶⁴ Dana 12. aprila 1992., vođe sve tri političke stranke dogovorile su se o neposrednom i potpunom prestanku vatre u BiH, uključujući u Sarajevu.¹¹²⁶⁵ Oni su se takođe dogovorili da bosanski Srbi treba da dobiju veći uticaj na program koji je emitovao RTV Sarajevo.¹¹²⁶⁶ Međutim, sljedećeg dana, tokom sastanka s Doyleom i rukovodstvom RTV Sarajevo, predstavnici bosanskih Srba su iznijeli tvrdnju da sporazum o RTV Sarajevo u suštini nalaže da se sva imovina televizijske stanice podjeli između tri etničke grupe.¹¹²⁶⁷ Iz tog razloga, na sastanku nije postignut nikakav

2010.); D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 2; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47.

¹¹²⁵⁸ D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 1–4; P6170 (Transkript razgovora Branka Kostića, Alije Izetbegovića i Blagoja Adžića, 26. april 1992.), str. 18–19.

¹¹²⁵⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 7.

¹¹²⁶⁰ D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 72–73; Martin Bell, T. 9857 (15. decembar 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 61.

¹¹²⁶¹ D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 22–23; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 16; D1400 (Vijest novinske agencije SRNA, 11. april 1992.); Hajrudin Karić, T. 15320–15321 (23. juni 2011.); D396 (Saopštenje MUP-a SrRBiH, 5. april 1992.), *e-court* str. 1; D447 (MUP SrRBiH, Analiza rada MUP-a, juli 1992.), *e-court* str. 11; D2538 (Izjava svjedoka Milana Pejića od 2. decembra 2012.), par. 10; D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 6–7; Mirko Šošić, T. 35759–35760 (21. mart 2013.).

¹¹²⁶² D2443 (Izjava svjedoka Željke Malinović od 9. novembra 2012.), par. 8, 12; D8 (Vijest novinske agencije SRNA, 10. april 1992.).

¹¹²⁶³ P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 22 (pod pečatom); Bakir Nakaš, T. 6687–6688 (14. septembar 2010.).

¹¹²⁶⁴ P925 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 10. april 1992.), str. 2–3.

¹¹²⁶⁵ P947 (Sporazum o prekidu vatre, 12. april 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25283–25284. V. takođe par. 329.

¹¹²⁶⁶ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25277; Colm Doyle, T. 2683 (21. maj 2010.).

¹¹²⁶⁷ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25277–25278; Colm Doyle, T. 2683–2684 (21. maj 2010.). Mjesec dana prije toga, tokom razgovora s Izetbegovićem u prisustvu Cutileira, optuženi je izjavio da je RTV Sarajevo, ignorišući perspektivu bosanskih Srba, doveo do daljeg pogoršanja situacije; optuženi je zatim ponovio zahtjev SDS-a da svaka etnička grupa u BiH dobije zaseban televizijski

napredak.¹¹²⁶⁸ Sljedećeg dana, Srbi s Pala upozorili su zaposlene na RTV Sarajevo da će stanica biti gađana ukoliko ne obustavi emitovanje programa.¹¹²⁶⁹ Pošto je obaviješten o toj prijetnji, Doyle je odmah kontaktirao optuženog, koji ga je potom uvjeravao da do tog napada neće doći.¹¹²⁷⁰ Međutim, ubrzo nakon toga, zgrada RTV Sarajevo gađana je iz minobacača i tom prilikom je ubijen jedan broj ljudi.¹¹²⁷¹ Optuženi je kasnije priznao Doyleu da su granatiranje izvršili bosanski Srbi, ali je tvrdio da on nije odobrio taj napad.¹¹²⁷²

3543. Dana 16. aprila 1992., optuženi je rekao Herbertu Okunu, koji je u to vrijeme bio savjetnik specijalnog izaslanika generalnog sekretara,¹¹²⁷³ da je situacija u Sarajevu urgentna i da se ljudi sukobljavaju zbog toga što etničke grupe ne mogu i ne žele živjeti zajedno.¹¹²⁷⁴ Otprilike u to isto vrijeme, 216. brdska brigada JNA prebačena je na Grbavicu u očekivanju povlačenja jedinica JNA iz kasarni u gradu.¹¹²⁷⁵ U prethodnim mjesecima, na osnovu Kukanjčevih naredbi, JNA je većinu svog teškog naoružanja, municije i eksploziva već bila prebacila iz Sarajeva na položaje na uzvišenjima izvan grada, koje su držali Srbi.¹¹²⁷⁶

3544. Dana 20. aprila 1992., Kukanjac je izvijestio da su snage MUP-a i TO-a izradile konkretne planove za napad na objekte JNA u Sarajevu.¹¹²⁷⁷ Tog istog dana, predsjednik Vlade SrBiH Branko Đerić zabranio je jedinicama bosanskih Srba da djeluju iz teške artiljerije po ciljevima u gradu, osim ukoliko ministar odbrane SrBiH ne odobri dejstva u "izuzetno opravdanim

kanal. D1284 (Rukom pisani zapisnik sa sastanaka u vezi s Konferencijom o BiH kojima je prisustvovao Radovan Karadžić, februar i mart 1992.), str. 25.

¹¹²⁶⁸ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278.

¹¹²⁶⁹ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278, 25348; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.).

¹¹²⁷⁰ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278, 25348; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.).

¹¹²⁷¹ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25278–25279; Colm Doyle, T. 2678 (21. maj 2010.), T. 2728, 2736 (26. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 101. Optuženi se za ovo ubijanje ne tereti u Optužnici.

¹¹²⁷² Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25279; Colm Doyle, T. 2678–2680 (21. maj 2010.). Nasuprot tome, u pismu upućenom direktorima uglednih medijskih kuća u Sarajevu, uključujući RTV Sarajevo i list *Oslobođenje*, Mićo Stanišić je negirao da bosanski Srbi snose bilo kakvu odgovornost za napad na RTV Sarajevo, a krivicu za napad pripisao je Zelenim beretkama. D4272 (Pismo Miće Stanišića sredstvima javnog informisanja u BiH, 18. april 1992.), str. 1–2.

¹¹²⁷³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4139.

¹¹²⁷⁴ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4174, 4205.

¹¹²⁷⁵ D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 4, 14; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 22; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 13.

¹¹²⁷⁶ P979 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA Generalštabu JNA, 20. mart 1992.), str. 9; D239 (Izveštaj 17. korpusa, 3. april 1992.), str. 2; D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 2; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 47; Dušan Kovačević, T. 39643 (10. juni 2013.); D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 2.

¹¹²⁷⁷ D3069 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.), str. 1. V. takođe D4636 (Izveštaj Komande 2. vojne oblasti, 22. april 1992.), str. 2.

slučajevima".¹¹²⁷⁸ Uprkos tom naređenju, Srbi su granatirali Sarajevo.¹¹²⁷⁹ Dva dana poslije Đerićevog naređenja u vezi s korištenjem teške artiljerije i dan prije planiranog sastanka s Carringtonom, Cutileirom i Izetbegovićem, optuženi je objelodanio svoju takozvanu "mirovnu platformu".¹¹²⁸⁰ U tom dokumentu, optuženi je predložio, između ostalog, (i) bezuslovni i momentalni prekid vatre; (ii) nastavak Mirovne konferencije EZ-a o Jugoslaviji; (iii) prioritetnu izradu mapa grada Sarajeva i konstitutivnih država; i (iv) preciziranje uloge JNA u BiH.¹¹²⁸¹

3545. Dana 25. aprila 1992., nakon što je Martina Bella, ratnog dopisnika BBC-a,¹¹²⁸² proveo po linijama fronta na Trebeviću, optuženi je rekao sljedeće: "Da se ne nadamo političkom rješenju davno bi oslobodili Sarajevo."¹¹²⁸³ Krajem aprila 1992., bosanski Srbi su, uz podršku JNA, ponovo granatirali razna naselja u gradu i njegovoj okolini.¹¹²⁸⁴ U to isto vrijeme, naoružane srpske jedinice, uz podršku tenkova JNA, napale su muslimanska naselja oko aerodroma, natjeravši stanovnike tih područja da potraže utočište u Sarajevu.¹¹²⁸⁵

3546. Otprilike u tom istom periodu, Hasan Efendić, komandant TO-a BiH, naredio je svojim snagama da zauzmu skladišta oružja i municije na teritoriji BiH, blokiraju kasarne JNA i zarobe pripadnike JNA.¹¹²⁸⁶ Ubrzo poslije toga, bosanski Muslimani su blokirali kasarne i objekte JNA u Sarajevu, uključujući objekte na Bistriku, gdje su još uvijek bili stacionirali Kukanjac i cijeli njegov štab, koji je brojao 400 ljudi.¹¹²⁸⁷ Krajem aprila 1992., u gradu su vođeni žestoki okršaji između vojnih formacija bosanskih Muslimana i bosanskih Srba, kao i između kriminalnih bandi; obje strane su takođe sve više intenzivirale granatiranje i snajpersku vatru.¹¹²⁸⁸ Borbe su malo utihnule kada je lord Carrington došao u grad da pregovara o prekidu vatre.¹¹²⁸⁹

¹¹²⁷⁸ D219 (Naređenje Branka Đerića u vezi sa zabranom korištenja artiljerije, 20. april 1992.). Vijeće napominje da je u prevodu dokaznog predmeta D219 na engleski jezik, prezime "Đerić" greškom napisano kao "Čerić".

¹¹²⁷⁹ Colm Doyle, T. 2772 (26. maj 2010.).

¹¹²⁸⁰ D220 (Platforma Radovana Karadžića za mir, 22. april 1992.).

¹¹²⁸¹ D220 (Platforma Radovana Karadžića za mir, 22. april 1992.).

¹¹²⁸² P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 3.

¹¹²⁸³ P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom); Martin Bell, T. 9769–9770 (14. decembar 2010.).

¹¹²⁸⁴ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 9; P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; Colm Doyle, T. 2665 (21. maj 2010.); P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Herbert Okun, T. 1634 (26. april 2010.), T. 1729 (27. april 1992.), T. 1781–1782 (28. april 2010.).

¹¹²⁸⁵ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 64. V. takođe odjeljak IV.1.1.c.ii: Ilidža.

¹¹²⁸⁶ D222 (Direktiva TO-a, 23. april 1992.), str. 2; D332 (Naređenje TO-a Sarajevo, 29. april 1992.).

¹¹²⁸⁷ Colm Doyle, T. 2752, 2791 (26. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25368; P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 3; D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 1; John Wilson, T. 4007 (21. juni 2010.); D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 14.

¹¹²⁸⁸ Milan Mandilović, T. 5379 (16. juli 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25273; Colm Doyle, T. 2720 (26. maj 2010.), 2928 (28. maj 2010.); Barko Zečević, T. 12152

3547. Dana 2. maja 1992., Đerić je u pismu upućenom Doyleu naveo da, s obzirom na napade koje izvodi TO BiH, bosanski Srbi nisu voljni da uklone tešku artiljeriju raspoređenu oko Sarajeva i da prijete da će zauzeti radio i televizijske predajnike koje su koristile muslimanske stanice da šire "informativni teror".¹¹²⁹⁰

3548. Tog istog dana oko podneva, Zelene beretke i jedinice HOS-a napale su Dom JNA u centru Sarajeva i pritom je teško ranjen načelnik Doma.¹¹²⁹¹ Poslije toga, jedinice iz sastava 65. zaštitnog motorizovanog puka JNA upućene su ka Domu da izvuku pripadnike JNA, među kojima je bilo i ranjenih.¹¹²⁹² Međutim, te jedinice su upale u zasjedu bosanskih Muslimana.¹¹²⁹³ Jedan oklopni bataljon s Grbavice, kao i protivdiverzantski odred koji je dotad obezbjeđivao Vojnu bolnicu, upućeni su da spasu jedinice koje su upale u zasjedu, ali su i oni usput napadnuti.¹¹²⁹⁴

3549. Tokom večernjih sati 2. maja 1992., na sarajevskom aerodromu po dolasku iz Lisabona, Izetbegović, njegova kćerka i tjelohranitelj privedeni su od strane JNA i odvedeni u kasarnu Lukavica.¹¹²⁹⁵ Otprilike u to isto vrijeme, bosanski Muslimani su napali i Vojnu bolnicu.¹¹²⁹⁶ Kao

(22. februar 2011.); D495 (Borbeni izvještaj 2. vojne oblasti JNA, 21. april 1992.), str. 1; D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), *e-court* str. 1, 4; D4636 (Izvjestaj Komande 2. vojne oblasti, 22. april 1992.), str. 1–2; D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.); D917 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D918 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 61; Martin Bell, T. 9802, 9815–9816, 9818–9819, 9827, 9829 (14. decembar 2010.), 9930 (15. decembar 2010.); John Wilson, T. 3962, 4004–4005 (21. juni 2010.). Dana 22. aprila 1992., Alen Gičević, koji je u to vrijeme živio u Sarajevu, ranjen je minobacačkom granatom koja je pala pored njegove kuće u ulici Džidžikovac u centru Sarajeva. V. P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 9.

¹¹²⁸⁹ Martin Bell, T. 9835 (14. decembar 2010.); P2025 (Vijest kanala BBC u vezi s Ilidžom, s transkriptom). U vezi s posjetom lorda Carringtona, v. par. 329.

¹¹²⁹⁰ D229 (Pismo Branka Đerića Colmu Doyleu, 2. maj 1992.). Richard Gray, koji je do juna 1992. bio glavni operativni oficir vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu, izjavio je da je Vlada BiH redovno koristila RTV Sarajevo za širenje huškačke propagande protiv bosanskih Srba. V. D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 23.

¹¹²⁹¹ D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 2; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; Martin Bell, T. 9830 (14. decembar 2010.).

¹¹²⁹² D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

¹¹²⁹³ D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

¹¹²⁹⁴ D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 23; Milan Mandilović, T. 5375–5376 (16. juli 2010.).

¹¹²⁹⁵ D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25294–25295, 25384; Colm Doyle, T. 2859 (27. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 66.

¹¹²⁹⁶ D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 9–10; D236 (Izvjestaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3–4; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 4; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); Martin Bell, T. 9825 (14. decembar 2010.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 3.

odgovor na napade na Dom JNA i Vojnu bolnicu, Kukanjac je naredio da se dejstvuje artiljerijom na centar grada.¹¹²⁹⁷

3550. U jutarnjim satima 3. maja 1992., Zelene beretke i HOS zarobili su pripadnike 65. zaštitnog motorizovanog puka.¹¹²⁹⁸

3551. Dana 3. maja 1992., general MacKenzie, komandant UNPROFOR-ovog Sektora Sarajevo, Doyle, Ganić i general JNA Aksentijević počeli su pregovore o oslobađanju Izetbegovića.¹¹²⁹⁹ Tokom tih pregovora, dogovoreno je da će, pod nadzorom i uz garancije PMEZ-a i UNPROFOR-a, JNA osloboditi Izetbegovića, a da će snage bosanskih Muslimana zauzvrat omogućiti Kukanjcu da napusti štab u centru Sarajeva i pređe u kasarnu Lukavica, sa srpske strane linije sukoba.¹¹³⁰⁰

3552. MacKenzie i Doyle su zatim otišli u kasarnu Lukavica, gdje je Izetbegović bio pritvoren, kako bi ga ubijedili da prihvati taj sporazum o razmjeni.¹¹³⁰¹ Dok su MacKenzie i Doyle bili u kasarni, Kukanjac je kontaktirao Izetbegovića telefonom i rekao da razmjene neće biti ukoliko njegovo kompletno ljudstvo, zajedno s opremom, ne bude izvučeno s Bistrika na sigurno mjesto.¹¹³⁰² Uprkos rezervama koje su MacKenzie i Doyle imali u pogledu ostvarljivosti plana prebacivanja tako velikog broja pripadnika JNA kroz dijelove grada pod kontrolom Muslimana, Izetbegović je prihvatio Kukanjčev prijedlog i preuzeo ličnu odgovornost za njihovu bezbjednost.¹¹³⁰³ Tog poslijepodneva, Izetbegović i MacKenzie, u velikom konvoju praznih kamiona koji su pripadali 2. vojnoj oblasti, krenuli su iz centra Sarajeva kako bi preuzeli Kukanjca i njegovo osoblje; nakon što je konvoj stigao na Bistrik, ljudstvo i oprema JNA ukrcani su u kamione.¹¹³⁰⁴ Tada je odlučeno da konvoj ostavi Izetbegovića i njegovu kćerku kod zgrade Predsjedništva, a zatim s Kukanjcem i njegovim osobljem nastavi za kasarnu Lukavica.¹¹³⁰⁵ Međutim, ubrzo nakon što je konvoj nastavio u Dobrovoljačku ulicu, muslimanske snage su

¹¹²⁹⁷ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 65.

¹¹²⁹⁸ D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 3.

¹¹²⁹⁹ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25266; D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4.

¹¹³⁰⁰ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25295; Colm Doyle, T. 2680 (21. maj 2010.); D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 4–5; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); Martin Bell, T. 9830–9831 (14. decembar 2010.).

¹¹³⁰¹ Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25368.

¹¹³⁰² Colm Doyle, T. 2752–2753 (26. maj 2010.); D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 4–5.

¹¹³⁰³ Colm Doyle, T. 2754, 2757 (26. maj 2010.); D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 5.

¹¹³⁰⁴ D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 6; D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 5; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 5; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom).

presrele i napale zadnji dio konvoja, ubivši najmanje 14 pripadnika JNA, uključujući dva pukovnika, i zarobivši veliki broj ljudi.¹¹³⁰⁶ U tom trenutku, Izetbegović je izašao iz vozila u kojem se nalazio i obratio se napadačima, objasnivši im da je obećao sigurnost za konvoj.¹¹³⁰⁷ Poslije Izetbegovićeve intervencije, konvoj je nastavio do mjesta na kojem su Izetbegović i njegova kćerka prebačeni u oklopni transporter koji je išao do zgrade Predsjedništva.¹¹³⁰⁸ Ostatak konvoja je odatle krenuo za kasarnu Lukavica.¹¹³⁰⁹ Ubrzo poslije toga, jedan bataljon iz sastava 216. brdske brigade JNA dobio je naređenje da iz kasarne Lukavica ode u Dobrovoljačku ulicu, gdje se odigrao incident; međutim, prije nego što je bataljon stigao, bosanski Muslimani su uklonili mrtve i zarobljene vojnike JNA i nestali s lica mjesta.¹¹³¹⁰ Doyle i MacKenzie su u narednim danima uspješni da pregovorima obezbijede oslobađanje pripadnika JNA.¹¹³¹¹

3553. Poslije događaja od 3. maja 1992., situacija u Sarajevu dalje se pogoršala.¹¹³¹² Tramvaji koji su povezivali istočni i zapadni dio grada i koji su smatrani simbolom normalnosti prestali su saobraćati.¹¹³¹³

3554. Nešto kasnije, predstavnici Predsjedništva BiH i JNA postigli su sporazum o povlačenju svih jedinica JNA iz BiH.¹¹³¹⁴ Prema tom sporazumu, JNA je preuzela obavezu da vrati svu opremu, naoružanje i municiju TO-a koji su ostavljeni pod njenim nadzorom i koji su bili

¹¹³⁰⁵ D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 5–6; D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom).

¹¹³⁰⁶ Colm Doyle, T. 2755, 2757, 2785–2786 (26. maj 2010.), T. 2860 (27. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25370–25371; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 22; Milan Mandilović, T. 5372–5374 (16. juli 2010.); P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 26; D216 (Članak pod naslovom "Kolm Dojl intervju za Večernje Novosti", 12. maj 1992.); D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6; D2540 (Izjava svjedoka Gorana Sikiraša od 2. decembra 2012.), par. 10; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 8; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 66; Martin Bell, T. 9825 (14. decembar 2010.); D919 (Vijest kanala BBC u vezi s napadom na konvoj JNA, s transkriptom); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 21; D3671 (Izjava svjedoka Dušana Kovačevića od 7. juna 2013.), par. 10, 12–13, 15. V. takođe D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

¹¹³⁰⁷ D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 9.

¹¹³⁰⁸ D217 (Izvod iz knjige generala MacKenziea pod naslovom *The Road to Sarajevo*), e-court str. 9.

¹¹³⁰⁹ D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6.

¹¹³¹⁰ D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6.

¹¹³¹¹ Colm Doyle, T. 2786 (26. maj 2010.); D236 (Izveštaj 4. korpusa JNA, 7. maj 1992.), str. 6–7; D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 10.

¹¹³¹² Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25370–25382.

¹¹³¹³ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48; Martin Bell, T. 9830 (14. decembar 2010.).

¹¹³¹⁴ P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25296.

uskладиšteni u vojnim kasarnama po gradu.¹¹³¹⁵ Ubrzo poslije toga, jedinice JNA evakuisane su iz Vojne bolnice; međutim, medicinska oprema i lijekovi su ostavljeni.¹¹³¹⁶

3555. Dana 11. maja 1992., JNA je objavila da će se njeno ljudstvo evakuisati iz kasarni "Maršal Tito", "Viktor Bubanj", "Jusuf Džonlić" i "Gavrilo Princip" i da će dan kasnije naoružanje i municija iz tih kasarni biti predati snagama TO-a u svakoj od četiri opštine u kojima su se te kasarne nalazile.¹¹³¹⁷

3556. Sredinom maja 1992., nakon višesedmičnih intenzivnih borbi u gradu, utvrđene su linije fronta u Sarajevu.¹¹³¹⁸ "Pripadnici srpskih neregularnih jedinica" potpuno su opkolili grad i kontrolisali su kompletan saobraćaj.¹¹³¹⁹ Koristeći tešku artiljeriju i snajperske puške koje im je dala JNA, oni su redovno s okolnih brda gađali grad, uključujući civilne dijelove grada.¹¹³²⁰ Granatiranje je postalo posebno žestoko i masovno 14. maja 1992., zbog čega je John Wilson, šef vojnih posmatrača UN-a u Sarajevu,¹¹³²¹ zaključio da je tog dana na grad palo nekoliko hiljada granata.¹¹³²² Uslijed neprekidnog granatiranja, znatno se povećao broj civilnih žrtava; privredni život je stao i sve češće je bilo nestašica hrane, lijekova i drugih osnovnih potrepština.¹¹³²³ Zbog žestokog granatiranja, i misija UNPROFOR-a u Sarajevu, koja se prije toga nalazila u zgradi Pošte

¹¹³¹⁵ P950 (Sporazum o povlačenju JNA iz BiH), str. 1; Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25296.

¹¹³¹⁶ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 25–26; Milan Mandilović, T. 5364–5365 (16. juli 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2884.

¹¹³¹⁷ D231 (Naređenje JNA u vezi s naoružavanjem Muslimana od strane TO-a, 11. maj 1992.).

¹¹³¹⁸ P953 (Članak iz lista *Oslobođenje* pod naslovom "Republiko, srećan ti rođendan", 6. januar 1995.), str. 4; Colm Doyle, T. 2995 (28. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 61; Martin Bell, T. 9861 (15. decembar 2010.).

¹¹³¹⁹ P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 39; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 77 (pod pečatom).

¹¹³²⁰ P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3; Colm Doyle, T. 2737 (26. maj 2010.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25297–25298; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 41–42; John Wilson, T. 3915, 3919, 3977 (21. juni 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 45 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 8.

¹¹³²¹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 5. Nakon što je službovao kao vojni posmatrač UN-a, John Wilson je potom imenovan za Vanceovog vojnog savjetnika i UNPROFOR-ovog oficira za vezu pri MKBJ u decembru 1992. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6, 8; P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), str. 9.

¹¹³²² P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 41–42, 73; John Wilson, T. 3994 (21. juni 2010.), T. 4040 (22. juni 2010.), T. 4131 (23. juni 2010.). V. takođe Richard Gray, T. 29982–29983 (8. novembar 2012.).

¹¹³²³ P944 (Pismo gradonačelnika Sarajeva predsjedniku EZ-a, 1. maj 1992.), str. 1; P937 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a u vezi s mirovnom operacijom u BiH, 12. maj 1992.), par. 3, 18; Colm Doyle, T. 2665–2666 (21. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33, 49; P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 10. V. takođe P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 21, 26 (gdje se ukazuje na značajan porast broja ranjenih i ubijenih civila u Sarajevu sredinom maja 1992.).

(PTT-a), morala je biti privremeno premještena u Beograd.¹¹³²⁴ Wilson je, s još sedam vojnih posmatrača UN-a i francuskom zaštitnom jedinicom, ipak ostao u Sarajevu kako bi obezbijedio humanitarnu pomoć i omogućio dijalog između zaraćenih strana.¹¹³²⁵ Preostalo osoblje UN-a usuđivalo bi se da izađe iz zgrade PTT-a samo u oklopnim vozilima, ali su ih čak i tada često i namjerno gađale obje strane.¹¹³²⁶ Dana 18. maja 1992., organizovan je konvoj UN-a da Biljanu Plavšić, koja se nalazila u Sarajevu radi pregovora, preveze natrag u njenu rezidenciju; bosanski Muslimani su otvorili vatru na konvoj i spriječili Biljanu Plavšić da tog dana napusti grad.¹¹³²⁷

3557. Dana 12. maja 1992., Mladić je imenovan za komandanta novoformiranog VRS-a i krajem maja je imao kontakte s predstavnicima međunarodne zajednice.¹¹³²⁸ Dana 19. maja 1992., Mladić je imenovao pukovnika Tomislava Šipčića za komandanta SRK-a, a SRK je bio zadužen za šire područje Sarajeva, bivšu zonu odgovornosti 4. korpusa JNA.¹¹³²⁹ Glavnina snaga SRK-a bila je raspoređena oko takozvanog unutrašnjeg kruga Sarajeva, konkretno na području Ilidže, Nedžarića i Grbavice.¹¹³³⁰ Unutrašnji krug se protezao od sjeverne obale Miljacke u Marindvoru, preko rijeke prema zapadu do Dobrinje, a zatim gore do naselja Alipašino Polje, približavajući se Stupskoj petlji u zapadnom dijelu Sarajeva, prema sjeveru do Sokoljeg dola i Žuča, a zatim prema istoku, gdje se krug zatvarao kod Grdonja i Debelog brda blizu Grbavice.¹¹³³¹ Pomoćne jedinice SRK-a nalazile su se u takozvanom vanjskom krugu sarajevskog fronta.¹¹³³² Tokom tog perioda, SRK je imao oko 200 komada artiljerijskog oruđa različitih kalibara, dok su snage bosanskih Muslimana u gradu imale samo desetak komada teškog naoružanja, uključujući nekoliko tenkova, i jedan broj

¹¹³²⁴ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64; P1046 (Izveštaj Johna Wilsona Vojsci Australije, 15. novembar 1992.), par. 5; D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 9.

¹¹³²⁵ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 7, 64.

¹¹³²⁶ John Wilson, T. 3919–3920, 3952 (21. juni 2010.); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 10. Savjet bezbjednosti je osudio napade na osoblje UN-a. V. P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.), str. 2; John Wilson, T. 3926–3927 (21. juni 2010.).

¹¹³²⁷ Biljana Plavšić je noć provela u zgradi PTT-a, a za to vrijeme osoblje UN-a je obuzdavalo gnjevnu masu koja se okupila ispred; ona se u svoju rezidenciju vratila sljedećeg dana. D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 15.

¹¹³²⁸ John Wilson, T. 3982 (21. juni 2010.), T. 4123 (23. juni 2010.). U vezi sa stvaranjem VRS-a i imenovanjem Mladića, v. odjeljak II.C.1: VRS; odjeljak IV.B.3.c.i: Podrška optuženog Mladiću i SRK-u.

¹¹³²⁹ V. fusnota 526; činjenica o kojoj je presuđeno 20.

¹¹³³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 21.

¹¹³³¹ Stanislav Galić, T. 37161–37166 (15. april 2013.), 37347–37348 (16. april 2013.), T. 37390 (18. april 2013.), T. 37471 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić). Radinović je izjavio da su tokom cijelog rata linije fronta u Sarajevu i njegovoj okolini ostale relativno stalne. Do promjena u položaju zaraćenih strana došlo je u Stupu, gdje je VRS stekao kontrolu nad dodatnom teritorijom u jesen 1992., kao i na Žuču i Orliću, dva uzvišenja iznad grada, gdje su snage ABiH napravile prodor krajem 1992. V. D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 191, 270. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 32.

¹¹³³² Činjenica o kojoj je presuđeno 23.

minobacača.¹¹³³³ Od tog trenutka nadalje, linije fronta se nisu mnogo mijenjale, i poslije 1992. su manje-više bile utvrđene.¹¹³³⁴ SRK je držao položaje na uzvišenjima oko grada i mogao je često direktno vidjeti šta njegove snage gađaju, dok je ABiH držala položaje na nižim kotama u većini dijelova grada.¹¹³³⁵ Istureno komandno mjesto SRK-a bilo je u Lukavici, dok je, na suprotnoj strani, 1. korpus ABiH imao štab u centru Sarajeva (sve dok u martu 1994. nije preseljen u Visoko).¹¹³³⁶ Pripadnici 1. korpusa ABiH bili su većinom raspoređeni na liniji sukoba.¹¹³³⁷ Pored toga, u gradu je postojao jedan broj njihovih komandnih mjesta i vojnih ciljeva.¹¹³³⁸ Linija fronta na teritoriji grada Sarajeva bila je duga od 42 do 64 kilometra, zavisno od perioda.¹¹³³⁹

¹¹³³³ D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 43; John Wilson, T. 3933, 3937–3938, 3978 (21. juni 2010.); **[REDIGOVANO]**.

¹¹³³⁴ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14; Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 30; David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.), T. 2078–2094 (7. maj 2010.); D134 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Harland); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 15–20 (gdje je svjedok izjavio da je ABiH držala Mojnilo, Sokolje, Hum, Žuč, Grdonj, Debelo brdo, Čolinu kapu, koji su takođe bili na uzvišenjima koja su gledala na neke teritorije koje su držali bosanski Srbi); P1767 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 33; Manojlo Milovanović, T. 25753 (5. mart 2012.); P1005 (Naređenje SRK-a, 9. septembar 1992.), str. 1 (gdje se ukazuje na to da je SRK u septembru 1992. uglavnom dostigao svoje "vojničke ciljeve rata" i da ne očekuje "veća pomeranja linije fronta"); Savo Simić, T. 30039–30041 (12. novembar 2012.).

¹¹³³⁵ David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.); David Harland, T. 2087–2092 (7. maj 2010.) (gdje je takođe priznao da su neka područja koja je držao SRK, kao što su Grbavica i Dobrinja, bila na manje povoljnom položaju u odnosu na teritorije koje je držala ABiH); John Wilson, T. 3979–3980 (21. juni 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 18, 77–82, 87, 155 (gdje je svjedok izjavio da je, tokom razgovora s Ratkom Mladićem, Mladić s jednog od položaja SRK-a na istoku pokazao rukom na grad, pokazujući da ga ima na dlanu ruke); P806 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P933 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); Aernout van Lynden, T. 2398, 2419–2423 (19. maj 2010.), T. 2499–2506 (20. maj 2010.); P934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D198 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14, 29; Colm Doyle, T. 2737–2738 (26. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 43, 84–86; P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom); P1998 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s pukovnikom Bartulom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9767–9772 (14. decembar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 43; Pyers Tucker, T. 23291–23292 (18. januar 2012.); svjedok KW570, T. 32216 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹¹³³⁶ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 7; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 41; Francis Roy Thomas, T. 6880 (15. septembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 83–84 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da se štab nalazio nešto zapadnije u odnosu na zgradu Predsjedništva); David Fraser, T. 8006 (18. oktobar 2010.). Asim Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 1. korpusa nalazilo u ulici Danijela Ozme broj 7. V. Asim Džambasović, T. 15192–15193 (22. juni 2011.); D617 (Mapa Sarajeva).

¹¹³³⁷ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 83 (pod pečatom); svjedok KDZ185, T. 4241 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da su zbog nedostatka oružja mnogi od tih vojnika, kad bi odlazili kućama, ostavljali svoje oružje na liniji fronta kako bi drugi vojnici mogli da ga koriste). Ali v. Stanislav Galić, T. 37239–37240 (15. april 2013.) (koji je izjavio da su se, sudeći po mapama ABiH, snage ABiH nalazile najmanje jedan do tri kilometra u dubini njihove teritorije).

¹¹³³⁸ V. npr. David Fraser, T. 8006, 8088–8092 (18. oktobar 2010.); D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.); svjedok KDZ185, T. 4384 (30. juni 2010.).

¹¹³³⁹ Francis Roy Thomas, T. 6903 (16. septembar 2010.). Stanislav Galić je izjavio da je, u vrijeme kada je on bio komandant SRK-a, linija sukoba u Sarajevu bila dugačka 65 kilometara. V. Stanislav Galić, T. 37185 (15. april 2013.), T. 37343–37344 (16. april 2013.). Dragomir Milošević je, napomenuvši da nije moguće tačno reći, izjavio da je SRK procjenjivao da je linija fronta u Sarajevu i na okolnim područjima bila dugačka oko 50

3558. Tokom druge polovine maja 1992., bosanski Srbi su na Sarajevo prosječno ispaljivali nekoliko stotina granata dnevno.¹¹³⁴⁰ Krajem maja i početkom juna 1992., SRK je žestoko djelovao po gradu Sarajevu iz raznog artiljerijskog oruđa i s raznih položaja. Događaji koji su neposredno prethodili tim granatiranjima ili slijedili poslije njih, kao i relevantni nalazi, detaljnije su obrađeni u jednom drugom odjeljku Presude.¹¹³⁴¹

3559. Poslije gorepomenutih incidenata granatiranja, Sarajevo je i dalje bilo izloženo granatiranju i napadima iz snajperskog oružja.¹¹³⁴² Ti napadi su trajali tokom cijelog ljeta 1992., za koje je Bell rekao da je predstavljalo jedan od najgorih perioda sukoba u Sarajevu.¹¹³⁴³ U to isto vrijeme, u Sarajevu je zavladała nestašica hrane.¹¹³⁴⁴ Pijace su bile prazne, a humanitarne operacije vrlo ograničene.¹¹³⁴⁵

3560. Dana 29. juna, sarajevski aerodrom u Butmiru, koji je do tada bio pod kontrolom bosanskih Srba, predat je UNPROFOR-u isključivo za njegove potrebe.¹¹³⁴⁶ Dana 17. jula 1992., predstavnici tri zaraćene strane, uključujući optuženog, potpisali su u Londonu sporazum o 14-dnevnom prekidu vatre.¹¹³⁴⁷ Dana 22. jula, Mladić je izdao Direktivu br. 2, u kojoj se pozvao na sporazum o prekidu

kilometara. V. Dragomir Milošević, T. 32516 (23. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹¹³⁴⁰ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4202; Herbert Okun, T 1655–1656 (26. april 2010.), T. 1678 (27. april 2010.); John Wilson, T. 3915–3916 (21. juni 2010.).

¹¹³⁴¹ V. diskusiju o [incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici](#).

¹¹³⁴² P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 71–72; P2005 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2031 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2035 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9793–9795 (14. decembar 2010.).

¹¹³⁴³ Martin Bell, T. 9797 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 78; P2026 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2030 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D228 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), par. 13 (pod pečatom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 8. V. takođe P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 6, 52–53 (gdje se navodi da su juni i avgust bili mjeseci s najvećim brojem ubijenih i ranjenih civila); P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 58–59.

¹¹³⁴⁴ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27; Youssef Hajir, T. 8786 (1. novembar 2010.); D228 (Izveštaj u vezi s humanitarnim aktivnostima, 12. juni 1992.), par. 13 (pod pečatom).

¹¹³⁴⁵ V. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27; P928 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 52. Jeremy Bowen je rekao da se sjeća da je bilo nekoliko humanitarnih letova u prvim mjesecima rata, ali da su oni bili na *ad hoc* bazi. V. P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 21. Youssef Hajir je posvjedočio da su nestašice hrane bile posebno teške na početku rata, ali da se situacija poboljšala kada je stigla pomoć UNPROFOR-a i drugih humanitarnih organizacija. V. Youssef Hajir, T. 8786 (1. novembar 2010.).

¹¹³⁴⁶ V. par. 339. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 118.

¹¹³⁴⁷ D4710 (Sporazum koji su potpisali Mate Boban, Radovan Karadžić i Haris Silajdžić, 17. juli 1992.), *e-court* str. 1–2 (kojim se predviđa da se kompletno teško naoružanje mora staviti pod nadzor međunarodnih snaga).

vatre i naložio svim jedinicama da "pošt[uju] dogovoreno 14-todnevno primirje", ali da ostanu u stanju pune borbene gotovosti.¹¹³⁴⁸

3561. Dana 3. avgusta 1992, Mladić je izdao Direktivu br. 3, u kojoj je jedinicama naložio da "čvrsto drž[e] Sarajevo u blokadi i spriječ[e] deblokadu istog", a zatim je naredio SRK-u konkretno da "postepeno sužav[a] obruč oko Sarajeva".¹¹³⁴⁹ Hussein Abdel-Razek, komandant Sektora Sarajevo u periodu od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993.,¹¹³⁵⁰ izjavio je u svjedočenju da je, po dolasku u Sarajevo, odmah ocijenio da je to opasan grad, s konstantnim granatiranjem i snajperskom vatrom, bez infrastrukture i komunalnih službi koje funkcionišu.¹¹³⁵¹ Poslije Londonske konferencije,¹¹³⁵² optuženi i Koljević su se 28. avgusta 1992. saglasili da grupišu teško naoružanje bosanskih Srba oko Sarajeva i stave ga pod nadzor posmatrača UN-a, bez obzira na postupke druge strane.¹¹³⁵³ Međutim, taj sporazum nikada nije potpuno proveden.¹¹³⁵⁴

3562. Sredinom septembra 1992., Sarajevo je neselektivno granatirano.¹¹³⁵⁵ Kada je Pyers Tucker, vojni pomoćnik generala Morillona,¹¹³⁵⁶ u oktobru 1992. stigao u Sarajevo, život u gradu bio je "vrlo neprijatan" i svakodnevno su nasumično granatirani razni dijelovi grada.¹¹³⁵⁷ Početkom oktobra 1992., nakon što su nastavljani humanitarni letovi, pomoć je polako počela da stiže u Sarajevo; međutim, isporučivalo se daleko manje od minimuma potrebnog za zadovoljenje osnovnih potreba.¹¹³⁵⁸ Do teškoća u isporuci dolazilo je zbog toga što je grad u to vrijeme bio

¹¹³⁴⁸ D593 (Direktiva br. 2, 22. juli 1992.). V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 357–358 (gdje optuženi 21. jula 1992. obavještava Mladića o sporazumu o prekidu vatre i kaže mu da bosanski Srbi ne smiju odgovarati na provokacije i da je važno da poštuju prekid vatre).

¹¹³⁴⁹ D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.). Komanda SRK-a je sljedećeg dana jedinicama SRK-a prenijela naređenja iz te direktive relevantna za Sarajevo. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

¹¹³⁵⁰ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2.

¹¹³⁵¹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 3–4.

¹¹³⁵² V. odjeljak II.E.4: Londonska konferencija.

¹¹³⁵³ P1259 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s teškim naoružanjem u BiH, 28. avgust 1992.), *e-court* str. 2; Hussein Abdel-Razek, T. 5487–5488 (19. juli 2010.).

¹¹³⁵⁴ Hussein Abdel-Razek, T. 5489–5491 (19. juli 2010.); T. 5563–5566 (20. juli 2010.), T. 5647–5650 (21. juli 2010.) (gdje je takođe izjavio da mu je optuženi tokom sastanka rekao da su ga pogrešno shvatili i da UN neće fizički kontrolisati naoružanje); P1260 (Informacija SRK-a o MKBJ-u, 30. avgust 1992.) (Abdel-Razek je izjavio da to naređenje nikada nije provedeno na terenu); P1261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i pukovnikom Šiberom, 13. septembar 1992.); D503 (Dopis Marracka Gouldinga generalnom sekretaru UN-a, 7. septembar 1992.), par. 14; D3384 (Izveštaj SRK-a, 13. septembar 1992.), str. 1.

¹¹³⁵⁵ P1271 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Ratku Mladiću, 15. septembar 1992.), par. 3; P1258 (Izjave svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 22 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je optuženom pokušao da pošalje protestno pismo zbog tog konkretnog granatiranja, pismo odbijeno jer optuženog nije oslovio kao predsjednika RS-a). V. takođe D3385 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. septembar 1992.), par. 1–2 (u kojem Galić izvještava da je pješadijski napad ABiH uspješno odbijen i da će se ofanzivna dejstva nastaviti tokom cijelog dana).

¹¹³⁵⁶ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6.

¹¹³⁵⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21–22. V. takođe P4998 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 80, 96 (gdje se ukazuje na veliki broj civilnih žrtava u septembru i oktobru).

¹¹³⁵⁸ D1502 (Izveštaj humanitarne organizacije, 7. oktobar 1992.) (pod pečatom), par. 8.

izložen žestokom granatiranju i vatri iz snajperskog naoružanja i zato što su snage bosanskih Srba blokirale konvoje UNHCR-a.¹¹³⁵⁹ Dana 7. oktobra, zvaničnici UN-a protestovali su kod Koljevića i Biljane Plavšić zbog "nedavnih" artiljerijskih napada na Sarajevo.¹¹³⁶⁰ UN je 8. oktobra javio da je raspoloženje ljudi u Sarajevu dostiglo najnižu tačku od aprila 1992., zbog neprekidnog granatiranja i nepostojanja komunalnih usluga.¹¹³⁶¹ Dana 9. oktobra 1992., Predsjedništvo RS-a održalo je sjednicu na kojoj je odlučeno da se obustavi artiljerijsko granatiranje Sarajeva i da se to postigne preko Glavnog štaba.¹¹³⁶² Shodno tome, Galić je 10. oktobra izdao hitno naređenje svim jedinicama SRK-a da prekinu dejstva po gradu Sarajevu od 15:00 sati tog dana, naloživši im da vatru mogu otvarati samo za slučaj "neophodne potrebe", i to isključivo po njegovom odobrenju ili odobrenju njegovog zamjenika.¹¹³⁶³ Međutim, Galić je 26. oktobra izvijestio o borbama između ABiH i SRK-a kod Hrasnice.¹¹³⁶⁴ Bosanski Srbi su 31. oktobra izveli žestok napad iz pravca sjevera i juga u odnosu na centar Sarajeva; prvih nekoliko granata zateklo je ljude na otvorenom i imalo za posljedicu više žrtava.¹¹³⁶⁵ Prema Tuckerovim riječima, taj napad je imao za cilj da grad presiječe na istočni i zapadni dio i smanji pritisak na Grbavicu.¹¹³⁶⁶ Poslije tog napada, koji je, prema Tuckerovim riječima, predstavljao veliku vojnu ofanzivu, bosanski Srbi su izvodili uglavnom defanzivne operacije ili vršili odmazdu, pokušavajući da izvrše pritisak na drugu stranu da prihvati *status quo*.¹¹³⁶⁷

3563. Dana 10. novembra 1992., tri strane su potpisale sporazum o prekidu vatre, a dva dana kasnije uslijedilo je Galićevo naređenje svim jedinicama SRK-a da se uzdrže od artiljerijskih dejstava i da traže njegovo odobrenje za uzvraćanje na vatru.¹¹³⁶⁸ Prema riječima Abdel-Razeka, iako su incidenti granatiranja u periodu od avgusta do oktobra bili brojni, novembar je bio relativno

¹¹³⁵⁹ Svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6784–6785 (pod pečatom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21.

¹¹³⁶⁰ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23; P1272 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Predsjedništvom, HVO-om i SDS-om, 7. oktobar 1992.), str. 3.

¹¹³⁶¹ P1262 (Izveštaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5501–5502 (19. juli 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 133.

¹¹³⁶² D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2.

¹¹³⁶³ P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5507–5508 (19. juli 2010.).

¹¹³⁶⁴ Stanislav Galić, T. 37216–37217 (15. april 2013.); D3386 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1992.).

¹¹³⁶⁵ P4212 (Izveštaj UNPROFOR-a, 31. oktobar 1992.), par. 1–2; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37–38.

¹¹³⁶⁶ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37–38, 44–45, 49 (gdje je on takođe rekao da je to bio posljednji pokušaj bosanskih Srba tokom perioda njegovog boravka u Sarajevu da zauzmu grad ili ga podjele na dva dijela); Pyers Tucker, T. 23198 (17. januar 2012.), T. 23222–23224 (18. januar 2012.).

¹¹³⁶⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49.

¹¹³⁶⁸ D3388 (Naređenje SRK-a, 12. novembar 1992.); Stanislav Galić, T. 37221–37227 (15. april 2013.). Još jedan prekid vatre potom je stupio na snagu 27. novembra 1992. V. D3389 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.). Ali v. D3390 (Odgovor Stanislava Galića na protest UNPROFOR-a, 28. novembar 1992.) (u kojem se navodi da je UN protestovao kod Galića zbog jednog broja dejstava SRK-a u tom periodu, ali je Galić negirao odgovornost SRK-a za njih).

miran.¹¹³⁶⁹ Mladić je 19. novembra izdao Direktivu br. 4, u kojoj je naložio SRK-u da Sarajevo i Igman drži u "potpunoj blokadi" i "ste[že] obruč".¹¹³⁷⁰

3564. Na sastanku s optuženim, održanom 20. novembra 1992., Morillon iz UNPROFOR-a protestovao je zbog "očiglednog ometanja" konvoja UNHCR-a i UNPROFOR-a od strane snaga bosanskih Srba tokom prethodne tri sedmice.¹¹³⁷¹ Optuženi je odgovorio da bosanski Srbi "imaju tendenciju da rade opstrukcije" zbog toga što UNPROFOR švercuje naoružanje i hranu za ABiH, a UNHCR isporučuje više pomoći bosanskim Muslimanima nego bosanskim Srbima.¹¹³⁷² SRK je 22. novembra uložio protest UN-u, uz pritužbu da ABiH vrši pritisak na položaje SRK-a i nanosi gubitke civilnom stanovništvu.¹¹³⁷³ Morillon i Tucker su se 27. novembra sastali s optuženim, Koljevićem i Mladićem.¹¹³⁷⁴ Morillon je imao privatni razgovor s optuženim, tokom kojeg se optuženi složio da bi demilitarizacija Sarajeva mogla biti katalizator mira u cijeloj BiH.¹¹³⁷⁵ Morillon je takođe izrazio lično uvjerenje da su vlasti bosanskih Srba zainteresovane za napredak.¹¹³⁷⁶

3565. U decembru 1992., tokom borbe za Oteš, granatiranje u Sarajevu i njegovoj okolini je intenzivirano, što je Abdel-Razeka navelo da održi konferenciju za štampu, na kojoj je izjavio da je mandat UN-a slab i da ga on s mukom ispunjava pošto nijedna od strana u sukobu ne saraduje s UN-om.¹¹³⁷⁷ Tucker je takođe potvrdio da je u periodu od 1. do 10. decembra "došlo do najgoreg

¹¹³⁶⁹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23. V. takođe Stanislav Galić, T. 37217–37219 (15. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se SRK uzdržao od otvaranja vatre 10. novembra zbog toga što je na snazi bio prekid vatre i zbog potencijalnih reperkusija u sredstvima javnog informisanja); D3387 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. novembar 1992.).

¹¹³⁷⁰ P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 5.

¹¹³⁷¹ P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 2.

¹¹³⁷² P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 2. V. takođe D1514 (Zapisnik sa sastanka Radovana Karadžića i predstavnika jedne humanitarne organizacije, 28. novembar 1992.), par. 9, 12 (pod pečatom) (u kojem optuženi izražava zabrinutost zbog toga što se hrana ne dijeli podjednako bosanskim Srbima i bosanskim Muslimanima u Sarajevu).

¹¹³⁷³ D3467 (Protestno pismo SRK-a UNPROFOR-u, 22. novembar 1992.).

¹¹³⁷⁴ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 72; Pyers Tucker, T. 23243–23247 (18. januar 2012.); D539 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.).

¹¹³⁷⁵ D539 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 4.

¹¹³⁷⁶ D539 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 12; Richard Mole, T. 5875 (17. avgust 2010.).

¹¹³⁷⁷ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 10–11, 12–13, 17, 27; P1269 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 6. decembar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5535–5536, 5573–5576 (20. juli 2010.), T. 5639–5640 (21. juli 2010.); D519 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. decembar 1992.); D505 (Članak iz lista *Independent* pod naslovom "UN Chief in Sarajevo Calls for Intervention to End Conflict", 18. januar 1993.). V. takođe D3391 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. decembar 1992.); D3392 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. decembar 1992.) (u oba izvještaja se konstatuju žestoki sukobi između dviju strana); Stanislav Galić, T. 37171–37172 (15. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je zauzimanje Oteša bilo vojnički neophodno jer su snage ABiH na tom području bile gotovo opkolile Iliđansku brigadu); P1435 (Izveštaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 13–30. Poslije te konferencije, Abdel-Razek je takođe stavio do znanja

neprekidnog granatiranja Sarajeva od početka rata" od strane bosanskih Srba; iako je ono bilo koncentrisano na Oteš i Stup u zapadnom dijelu Sarajeva, bosanski Srbi su granatirali i grad s ciljem da slome volju naroda i njegovih vođa za otpor.¹¹³⁷⁸ Prema Tuckerovim riječima, u to vrijeme je ispaljivano više od 1.500 eksplozivnih projektila dnevno, a borba za Oteš podrazumijevala je borbe od kuće do kuće, kao i podršku pješadije i artiljerije bosanskih Srba.¹¹³⁷⁹ Bosanski Srbi su 7. decembra zauzeli Oteš i dijelove Stupa, ali su se borbe na okolnim područjima stišale tek oko 19. decembra.¹¹³⁸⁰ Poslije toga, smanjen je intenzitet granatiranja u gradu.¹¹³⁸¹ Dana 13. decembra, iz vatrenog oružja je u desnu nogu ranjena trogodišnja Anisa Pita, na trijemu svog doma u Širokači.¹¹³⁸² Sredinom decembra, UN je pokušao da pregovorima postigne sporazum o prekidu neprijateljstava, koji je podrazumijevao povlačenje teškog naoružanja oko Sarajeva, ali iako su ga Mladić i Petković potpisali 22. decembra, muslimanska strana ga na kraju nije prihvatila.¹¹³⁸³ U ponoć 24. decembra, bosanski Srbi su na Sarajevo sa svih strana iz okoline grada otvorili dvadesetominutnu baražnu vatru i na nasumične civilne ciljeve.¹¹³⁸⁴ Isto se dogodilo u ponoć 7. januara 1993.¹¹³⁸⁵

svojim nadređenim da želi napustiti Sarajevo jer ne može da ostvari napredak. V. Hussein Abdel-Razek, T. 5536 (20. juli 2010.).

¹¹³⁷⁸ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 82–83, 86 (gdje je naveo i da je ABiH, u pokušaju da probije opsadu Sarajeva, napala Ilidžu, zbog čega se SRK uspaničio, te je iz teškog naoružanja žestoko dejstvovao po području odakle je došao napad, a zatim izveo i protivnapad i uporno granatirao grad kako bi "kaznio" drugu stranu); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D534 (Članak agencije AFP pod naslovom "Fierce Fighting Raging Around Sarajevo", 3. decembar 1992.). V. takođe P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar–27. decembar 1992.), str. 261–262 (gdje general Nambiar, na sastanku s Mladićem 8. decembra 1992., izražava duboku zabrinutost zbog eskalacije sukoba na području Sarajeva).

¹¹³⁷⁹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 83–85, 89–90 (gdje takođe tvrdi da je taj broj vjerovatno umanjen); P4219 (UNMO, Dnevni izvještaj o situaciji, 6. decembar 1992.); P4218 (UNMO, Dnevni izvještaj o situaciji, 5. decembar 1992.); P1428 (Izveštaj UNMO-a, 4. decembar 1992.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 133 (gdje se navodi da je Sarajevo bilo pod žestokom paljbom u periodu od septembra do decembra 1992.).

¹¹³⁸⁰ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 87–88; Stanislav Galić, T. 37163 (15. april 2013.), T. 37475 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D536 (Članak agencije AFP pod naslovom "Serbs Cut Airport Road", 8. decembar 1992.).

¹¹³⁸¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 88.

¹¹³⁸² V. diskusiju o incidentu 1 iz Priloga F Optužnici.

¹¹³⁸³ Hussein Abdel-Razek, T. 5631–5638 (21. juli 2010.); D518 (Sporazum o prekidu vatre između Ratka Mladića i Milivoja Petkovića, 22. decembar 1992.).

¹¹³⁸⁴ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 109–114 (tako koordinirana paljba Tuckeru je ukazivala na to da ju je Galić morao odobriti). V. takođe D2452 (Izveštaj Ilidžanske brigade, 25. decembar 1992.) (u kojem se navodi da je ABiH otvarala vatru na Ilidžu 25. decembra 1992. u toku dana).

¹¹³⁸⁵ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 109–110.

3566. U januaru 1993., ABiH se pripremala za ofanzivu,¹¹³⁸⁶ a granatiranje grada je nastavljeno, uključujući Stari Grad, gdje je jedna granata pala na ljude koji su čekali u redu za vodu, i tom prilikom je poginulo nekoliko ljudi.¹¹³⁸⁷ Svjedok KDZ185 je izjavio da je, kada je stigao u Sarajevo, granatiranje bilo žestoko, pri čemu je dnevno ispaljivano u prosjeku 1.200 granata.¹¹³⁸⁸ U januaru i februaru, zima je bila najhladnija, uz velike nestašice struje, gasa i nafte, a moral u gradu bio je na najnižoj tački.¹¹³⁸⁹ "Opstruiranje" humanitarnih konvoja je nastavljeno i oni su sprečavani da stignu do civilnog stanovništva.¹¹³⁹⁰ U pokušaju da izbjegnu opštu nestašicu u gradu u tom periodu, stotine civila su svake noći pokušavale da pređu preko aerodroma i dođu do Butmira i planine Igman, ali su bosanski Srbi na njih otvarali vatru i ubijali ih ili ranjavali.¹¹³⁹¹

3567. Prema izvještaju SRK-a od 4. februara 1993., ABiH je ispalila deset granata na Ilidžu i tom prilikom je ranjeno jedno dijete; međutim, SRK nije uzvratio.¹¹³⁹² Dana 11. februara 1993., muslimanske vlasti su saopštile da više neće primati pomoć u Sarajevu zbog toga što bosanski Srbi odbijaju da puste konvoje koji nose pomoć u istočne enklave.¹¹³⁹³ UNHCR je momentalno obustavio sve humanitarne letove za Sarajevo.¹¹³⁹⁴ Dana 12. februara, SRK je izvijestio da su, nakon što je ABiH ispalila još deset granata na teritoriju koju je držao SRK, njegove jedinice

¹¹³⁸⁶ D336 (Izvjestaj Johna Wilsona i Grahama Messervy-Whitinga za MKBJ, 22. januar 1993.) (u kojem je Wilson takođe predvidio, u paragrafima 6, 8–9, 11 i 13(d), da će SRK nastaviti da "s opsadom" bez zauzimanja grada, dok će ABiH krenuti u napad ukoliko njen položaj u pregovorima bude slab i ukoliko joj bude potrebno da isprovocira međunarodnu intervenciju); John Wilson, T. 4135–4138 (23. juni 2010.). Wilsonovo predviđanje se ostvarilo jer je ABiH 31. januara 1993. izvela napad na položaje SRK-a. V. D349 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. januar 1993.).

¹¹³⁸⁷ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 59, 83; P2007 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2004 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9799–9800 (14. decembar 2010.).

¹¹³⁸⁸ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 14; svjedok KDZ185, T. 4187–4188 (28. juni 2010.). V. takođe D3395 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. januar 1993.) (gdje se navodi da je ABiH ispalila oko 200 granata na razne položaje SRK-a i da su jedinice SRK-a otvorile vatru na položaje ABiH u rejonu Mojmila i Hrasnice); D3396 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3397 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. januar 1993.) (gdje se navodi da je ABiH otvorila pješadijsku vatru i ispalila mali broj granata na teritoriju koju je držao SRK).

¹¹³⁸⁹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116–117. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 42 (gdje je svjedok naveo da je 1993. civilno stanovništvo bilo "potpuno zaokupljen[o] borbom da preživ[i]"); D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.), *e-court* str. 1 (pod pečatom) (gdje je autor naveo da su "neprekidno razaranje Sarajeva" i "stradanja njegovih građana" duboko potresni).

¹¹³⁹⁰ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 140.

¹¹³⁹¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116–120 (gdje je svjedok izjavio da je svake noći 5 do 30 ljudi bivalo ubijeno ili ranjeno prilikom takvog pokušaja prelaska aerodroma); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18; Youssef Hajir, T. 8841 (2. novembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6176–6177.

¹¹³⁹² Stanislav Galić, T. 37336–37338 (16. april 2013.), T. 37925–37927 (8. maj 2013.); D3410 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1993.). V. takođe D2776 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. februar 1993.), par. 1.

¹¹³⁹³ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 132.

¹¹³⁹⁴ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 132; svjedok KDZ240, T. 16124–16125 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

uzvratile na napad.¹¹³⁹⁵ Dana 14. februara, ABiH je izvela pješadijski napad na kasarnu "Slaviša Vajner Čiča", na šta je SRK takođe odgovorio.¹¹³⁹⁶

3568. Zaraćene strane su 3. marta 1993. potpisale sporazum o prekidu vatre na cijeloj teritoriji BiH,¹¹³⁹⁷ prema kojem je trebalo (i) da prestanu neprijateljstva u Sarajevu i na drugim mjestima, (ii) da UNPROFOR nadzire linije sukoba u Sarajevu i uklanjanje teškog naoružanja (naoružanja kalibra većeg od 12,7 mm) iz Mojmila, Dobrinje, Lukavice, Gornjeg Kotorca, Vojkovića, Hrasnice, Sokolovića, Butmira, Ilidže, Oteša, Stupa i Nedžarića, (iii) da se ponovo uspostave civilne infrastrukture; i (iv) da se uspostave Plavi putevi kako bi se osigurala sloboda kretanja za civile i humanitarnu pomoć.¹¹³⁹⁸ Taj sporazum o prekidu vatre potpisan je suprotno Galićevoj želji.¹¹³⁹⁹ Osim toga, ABiH uopšte nije namjeravala da ga poštuje.¹¹⁴⁰⁰ Umjesto toga, ABiH je izvela napad s ciljem da presiječe glavni pravac snabdijevanja SRK-a duž puta za Pale, a kao odgovor na to SRK je 21. marta 1993. granatirao cijelo Sarajevo, uključujući civilne ciljeve i Stari Grad; tog dana je palo 2.400 granata.¹¹⁴⁰¹ Sljedećeg dana, ABiH je granatirala Ilidžu, dok je SRK krenuo u ofanzivnu operaciju u Stupu.¹¹⁴⁰²

3569. Dana 2. aprila 1993., general Manojlo Milovanović, načelnik i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a,¹¹⁴⁰³ izdao je naređenje u kojem je detaljno naveo proceduru za kontrolu konvoja humanitarne pomoći i UNPROFOR-a.¹¹⁴⁰⁴ Dana 11. aprila 1993., predsjednik Vlade RS-a

¹¹³⁹⁵ D3403 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.), par. 1–2; Stanislav Galić, T. 37338–37340 (16. april 2013.).

¹¹³⁹⁶ D3404 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.). V. takođe D3487 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. februar 1993.).

¹¹³⁹⁷ Optuženi i Mate Boban potpisali su sporazum u januaru 1993., dok ga je Izetbegović potpisao tek u martu, kada je UN pristao da teško naoružanje stavi pod svoju kontrolu. V. D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 2; P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 155. V. takođe par. 366.

¹¹³⁹⁸ D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 6, 9, 19–21. V. takođe par. 366.

¹¹³⁹⁹ P1055 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 27. mart 1993.).

¹¹⁴⁰⁰ D343 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH 2. korpusu, 16. mart 1993.); svjedok KDZ185, T. 4295–4296 (29. juni 2010.).

¹¹⁴⁰¹ P1048 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 5, 19 (pod pečatom); P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 5; svjedok KDZ185, T. 4184–4185 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 4225–4226 (28. juni 2010.), T. 4239–4241 (djelimično zatvorena sjednica), T. 4295–4296 (29. juni 2010.), T. 4305–4306, 4309–4318 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1065 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem u Sarajevu, 21. mart 1993.); P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); P1050 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 21. mart 1993.); D344 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. mart 1993.); D346 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 20. mart 1993.); D347 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. mart 1993.); D348 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 21. mart 1993.); D3405 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.); D3406 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. mart 1993.).

¹¹⁴⁰² D3407 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); Stanislav Galić, T. 37348–37349 (16. april 2013.). V. takođe D3476 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. mart 1994.); D4566 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. mart 1993.); D3438 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. mart 1993.).

¹¹⁴⁰³ Manojlo Milovanović, T. 25431–25432 (28. februar 2012.).

¹¹⁴⁰⁴ D2163 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. april 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32894–32895 (30. januar 2013.), T. 33237–33238 (5. februar 2013.); Milenko Indić, T. 32423–32424 (22. januar 2013.). Prema toj

Vladimir Lukić uputio je pismo generalnom sekretaru UN-a u kojem je protestovao zbog korištenja humanitarnih konvoja za prevoz municije za potrebe jedinica ABiH u Butmiru, Sokolović koloniji i Hrasnici, i naveo da je vlada RS-a izdala naređenje da se vrši "kompletan i detaljan pregled" svih humanitarnih konvoja.¹¹⁴⁰⁵

3570. Dana 4. aprila 1993., snage ABiH ispalile su šest granata na Grbavicu, nakon čega je VRS uložio protest UN-u zbog toga što ABiH krši prekid vatre.¹¹⁴⁰⁶ Dana 17. aprila iz vatrenog oružja je ranjena jedna devetogodišnja djevojčica dok se igrala ispred kuće u Sedreniku.¹¹⁴⁰⁷

3571. Početkom maja 1993., nastavile su se borbe između ABiH i SRK duž linije sukoba.¹¹⁴⁰⁸ Savjet bezbjednosti je 6. maja usvojio Rezoluciju 824, kojom je Sarajevo proglašeno za jednu od zaštićenih zona, zajedno s Tuzlom, Žepom, Goraždem, Bihaćem i Srebrenicom; rezolucija je takođe predviđala momentalni prekid vatre, kao i to da u tim zaštićenim zonama ne smije biti oružanih napada nijedne od zaraćenih strana niti bilo kakvih neprijateljskih akcija.¹¹⁴⁰⁹ Dalje, u rezoluciji se navodi da sve strane treba da poštuju pravo UNPROFOR-a i međunarodnih humanitarnih agencija na slobodan i neometan pristup i zahtijeva se puna saradnja s UNPROFOR-om.¹¹⁴¹⁰ Ipak, ABiH je 15. maja izvela nekoliko napada, na koje je SRK uzvratilo.¹¹⁴¹¹ Galić je u svjedočenju izjavio da je tog dana odgovor SRK-a bio suzdržan pošto je jedno od naselja iz kojeg je

proceduri, prije nego što bi konvoj krenuo, morao se podnijeti zahtjev Glavnom štabu VRS-a preko grupe za vezu VRS-a na čelu sa Indićem i u tom zahtjevu se morao navesti, između ostalog, broj ljudi i vrsta vozila u konvoju, vrsta i količina transportovanog tereta, maršruta kojom će se konvoj kretati i očekivano vrijeme dolaska konvoja. Ako bi Glavni štab VRS-a dao konvoju odobrenje, grupa za vezu VRS-a je obavještavala relevantne jedinice SRK-a i njihovi vojnici na relevantnim kontrolnim punktovima bi izvršili "kompletan i detaljan" pregled konvoja kako bi se uvjerali da on nosi samo onu vrstu i količinu tereta koji su navedeni u zahtjevu. Ako bi se konvoj pojavio na kontrolnom punktu nenajavljen ili bez deklaracije o tome šta nosi ili ako bi išao drugim putem od onog koji je zatražen, ne bi mu bio "dozvol[jen] ulazak" i bio bi vraćen dok ne ispoštuje traženu proceduru. V. D2163 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 2. april 1993.), par. 3, 5; Stanislav Galić, T. 37573 (23. april 2013.), T. 38025 (9. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32894–32895 (30. januar 2013.), T. 33237–33238 (5. februar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 161–162; Milenko Indić, T. 32423–32424 (22. januar 2013.); svjedok KW570, T. 32218–32219 (18. januar 2013.); D2845 (Uputstvo SRK-a, 22. avgust 1993.), str. 1; Adrianus van Baal, T. 8419–8420, 8439 (27. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 69; D2164 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. april 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.), par. 7; D3261 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 27. februar 1994.); D3469 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1993.), par. 5.

¹¹⁴⁰⁵ D3575 (Vijest novinske agencije Tanjug, 11. april 1993.), str. 1; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 38.

¹¹⁴⁰⁶ D345 (Protestno pismo VRS-a UNPROFOR-u, 6. april 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.); D4567 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. april 1993.). V. takođe D3468 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. april 1993.) (gdje se izvještava da je ABiH otvorila vatru s Dobrinje i da je SRK uzvratilo vatrom iz pješadijskog naoružanja u rejonu Dobrinje); D3469 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1993.) (gdje se izvještava da je jedna od brigada SRK-a angažovana u žestokim borbama).

¹¹⁴⁰⁷ V. diskusiju o incidentu 2 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁴⁰⁸ D3409 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.); D3441 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. maj 1993.).

¹¹⁴⁰⁹ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 3; Michael Rose, T. 7523 (8. oktobar 2010.).

¹¹⁴¹⁰ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 2.

ABiH otvorila vatru bilo gusto naseljeno.¹¹⁴¹² Tog istog dana, Galić je naredio SRK-u da osigura neometan prolaz za humanitarnu pomoć za Sarajevo i da se pridržava Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola.¹¹⁴¹³

3572. Kada je David Harland, oficir za civilne poslove UNPROFOR-a, a kasnije politički savjetnik komandanta Komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu,¹¹⁴¹⁴ stigao u Sarajevo u junu 1993., grad je djelovao avetinjski prazan, sa spaljenim vozilima na ulicama, barikadama protiv snajperske vatre napravljenim od kontejnera i stalnim zvukom pucnjave u pozadini; zgrade u gradu bile su izrešetane od granatiranja i artiljerijske vatre.¹¹⁴¹⁵ Dana 1. juna, u naselju Dobrinja eksplodirale su dvije granate tokom fudbalske utakmice, što je dovelo do velikog broja žrtava.¹¹⁴¹⁶ Dana 3. juna, Komanda SRK-a izvijestila je da je ABiH otvorila snajpersku i minobacačku vatru na jedan broj područja koje je držao SRK, uključujući civilne ciljeve na Ilidži, i tom prilikom su ranjena četiri vojnika i poginule dvije žene; Galić je u svjedočenju izjavio da SRK nije uzvratio na te napade zbog toga što je tada na snazi bio prekid vatre.¹¹⁴¹⁷ Dana 15. juna, potpisan je još jedan opšti prekid vatre, da bi Komanda SRK-a 17. juna izvijestila da je ABiH granatirala položaje SRK-a i da snage ABiH ne žele da poštuju prekid vatre.¹¹⁴¹⁸ Na sastanku s Andrejevim iz UNPROFOR-a, održanom 22. juna 1993., Mladić je priznao da se Sarajevo neodložno mora "deblokirati" za obje strane i obećao da će svi humanitarni konvoji moći prolaziti preko teritorije RS-a, ali da će bosanski Srbi nastaviti da provjeravaju konvoje na sarajevskom aerodromu.¹¹⁴¹⁹ Dana 25. juna, Mladić je izdao Direktivu br. 5, u kojoj je naložio VRS-u da spriječi "deblokadu Sarajeva", a zatim da "energičnim i brzim ofanzivnim dejstvima oslobodi pravac: Sarajevo – s. Kijevo – s. Trnovo – prevoj Rogovo – Kalinovik" i područje oko Igmana i Bjelašnice; tajni naziv te operacije bio je "Lukavac 93".¹¹⁴²⁰ Operaciju "Lukavac 93" su tako izveli SRK, Drinski korpus i Hercegovački

¹¹⁴¹¹ D3411 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.). V. takode D3470 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. maj 1993.).

¹¹⁴¹² Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.). V. takode D3442 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. maj 1993.); D3412 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.); D3413 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. maj 1993.).

¹¹⁴¹³ D3482 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1; Stanislav Galić, T. 37616–37618 (23. april 2013.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 97.

¹¹⁴¹⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 5.

¹¹⁴¹⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 25–27.

¹¹⁴¹⁶ V. diskusiju o incidentu 4 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁴¹⁷ D3443 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juni 1993.); Stanislav Galić, T. 37487–37489 (22. april 2013.). V. takode D3471 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juni 1993.).

¹¹⁴¹⁸ D629 (Naređenje SRK-a, 16. juni 1993.); D3415 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. juni 1993.); Stanislav Galić, T. 37381–37383 (18. april 2013.). V. takode D3444 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juni 1993.); D3416 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1993.); D3420 (Izvjestaj SRK-a, 11. juni 1993.).

¹¹⁴¹⁹ D1499 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 22. juni 1993.), str. 1–2 (Mladić je takode obećao da će saradivati da Sarajevo postane zaštićena zona sve dok budu na snazi bezbjednosne garancije za Lukavicu i Grbavicu).

¹¹⁴²⁰ P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2, 4.

korpus, pri čemu je SRK bio angažovan na pravcu Jahorina–Igman–Bjelašnica.¹¹⁴²¹ SRK je preduzeo napade s ciljem da zauzme Igman, jer je veza između Sarajeva i ostatka BiH išla preko i ispod sarajevskog aerodroma sve do Igmana.¹¹⁴²² Izetbegović je zbog tih napada zatražio da se pregovori u Ženevi, planirani za juli, odlože, a NATO je zaprijetio srpskoj strani vazдушnim udarima.¹¹⁴²³ Michael Rose, koji je od januara 1994. do januara 1995. bio komandant Komande UNPROFOR-a za BiH u Sarajevu,¹¹⁴²⁴ rekao je u svom svjedočenju da je zauzimanje Igmana od strane SRK-a smatrano potpunim opkoljavanjem Sarajeva, te je bosanskim Srbima stoga dat ultimatum da se povuku.¹¹⁴²⁵

3573. Dana 5. jula 1993., Komanda SRK-a izvijestila je Glavni štab VRS-a da je ABiH otvorila vatru na nekoliko linija fronta, što je dovelo do pogibije trojice i ranjavanja dvojice vojnika; Galić je u svjedočenju izjavio da jedinice SRK-a nisu u ovom slučaju odgovorile jer su se "pripremale".¹¹⁴²⁶ Dana 10. jula, Komanda SRK-a je izvijestila da je ABiH dejstvovala iz pješadijskog i minobacačkog naoružanja, a napomenula je i to da su jedinice SRK-a u svim rejonima u stanju pune borbene gotovosti i da vrše dejstva.¹¹⁴²⁷ Dana 11. jula, 48-godišnja Munira Zametica ubijena je iz vatrenog oružja dok je zahvatala vodu iz rijeke Dobrinje na Dobrinji.¹¹⁴²⁸ Dana 12. jula, na Dobrinji je eksplodirala jedna granata kod cisterne za vodu kod koje su ljudi čekali u redu, što je imalo za posljedicu više žrtava.¹¹⁴²⁹ Dana 18. jula, Komanda SRK-a je izvijestila da su njene jedinice angažovane u operaciji "Lukavac 93", a da je ABiH dejstvovala iz pješadijskog i minobacačkog naoružanja po jednom broju položaja SRK-a, kao i po Grbavici i Ilidži, i da su tom prilikom poginula dva civila.¹¹⁴³⁰ Prema Galićevim riječima, ABiH je u to vrijeme pokušavala da izvrši napad na linije sukoba unutar Sarajeva i da uspori napade u okviru operacije "Lukavac 93" koji su izvođeni izvan Sarajeva.¹¹⁴³¹ Dana 30. jula, na sastanku s

¹¹⁴²¹ Stanislav Galić, T. 37390 (18. april 2013.), T. 37604 (23. april 2013.) (iako je Dragomir Milošević izjavio da je operacija počela između 6. i 7. juna); P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.), par. 2; Savo Simić, T. 30040–30043 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je glavni cilj operacije bio da se uspostavi veza između južnog i jugoistočnog dijela RS-a); D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 4.

¹¹⁴²² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 43–46; Michael Rose, T. 7572 (8. oktobar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6849–6850 (15. septembar 2010.).

¹¹⁴²³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 49; David Fraser, T. 8152 (19. oktobar 2010.).

¹¹⁴²⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5.

¹¹⁴²⁵ Michael Rose, T. 7572–7573 (8. oktobar 2010.).

¹¹⁴²⁶ Stanislav Galić, T. 37384–37386 (18. april 2013.); D3417 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1993.) (gdje se navodi da jedinice SRK-a treba da nastave pripreme za operaciju "Lukavac 93").

¹¹⁴²⁷ D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.), par. 1–2; Dragomir Milošević, T. 32802–32804 (29. januar 2013.). V. takođe D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.).

¹¹⁴²⁸ V. diskusija o incidentu 3 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁴²⁹ V. diskusija o incidentu 5 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁴³⁰ D3421 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juli 1993.).

¹¹⁴³¹ Stanislav Galić, T. 37405–37408 (18. april 2013.); D3422 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1993.) (gdje se pominje razmjena vatre između dvije strane); D3465 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juli 1993.); D2798 (Borbeni

predstavnicima UNPROFOR-a, Milovanović je izrazio zabrinutost zbog šverca oružja i municije u humanitarnim konvojima.¹¹⁴³² Tog dana, UNPROFOR je izvijestio da na njegovu slobodu kretanja po cijeloj teritoriji RS-a utiču "nesporazumi, birokratija i previše revnosnih kontrolnih punktova".¹¹⁴³³

3574. SRK je na kraju uspio da zauzme i uspostavi kontrolu nad Igmanom i Bjelašnicom.¹¹⁴³⁴ Poslije sastanka s Briquemontom, Andrejevim, Mladićem, Biljanom Plavšić i Krajišnikom, održanog 5. avgusta 1993., optuženi je pristao na povlačenje snaga SRK-a s Igmana, uprkos Mladićevim protestima, te je 14. avgusta potpisan sporazum po kojem je UNPROFOR trebalo da nadzire napuštenu teritoriju koja je, zajedno s aerodromom, postala demilitarizovana zona (dalje u tekstu: DMZ).¹¹⁴³⁵ Međutim, nijedna strana nije poštovala DMZ — ABiH je bila prisutna u sjevernom dijelu zone, dok je u južnom dijelu bio jedan broj pripadnika snaga bosanskih Srba; DMZ je propisno demilitarizovana tek početkom 1995.¹¹⁴³⁶

3575. Dana 11. avgusta 1993., vojni komandanti triju zaraćenih strana u BiH potpisali su Vojni sporazum o miru u BiH, koji je kasnije doveo do daljnjeg sporazuma kojim je vojnim posmatračima UN-a omogućena sloboda kretanja po cijeloj BiH i kojim je uprava Sarajeva, uz izuzetak Pala, predata UN-u.¹¹⁴³⁷ Poslije toga je uslijedilo Galićevo naređenje svim jedinicama SRK-a da "po bilo koju cijenu" ne otvaraju vatru po gradu Sarajevu i da "moguće izgrednike" i "vojnike željne avanture i provokacija, posebno prema pripadnicima UNPROFOR-a" uklone i daju

izvještaj SRK-a, 28. juli 1993.); D3423 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juli 1993.); D4631 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 2. avgust 1993.); D3446 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. avgust 1993.); D3447 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. avgust 1993.).

¹¹⁴³² D3579 (Telefaks UNPROFOR-a, 30. juli 1993.), str. 2; D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 51.

¹¹⁴³³ D3579 (Telefaks UNPROFOR-a, 30. juli 1993.), str. 2 (gdje se, međutim, dodaje da rukovodstvo bosanskih Srba u to vrijeme izgleda nije imalo "istinsku politiku" opstruiranja konvoja).

¹¹⁴³⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 43–46; Michael Rose, T. 7572 (8. oktobar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6849–6850 (15. septembar 2010.).

¹¹⁴³⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 50–55; P824 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.), str. 2–3; Michael Rose, T. 7573 (8. oktobar 2010.); D722 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.), *e-court* str. 4; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 87 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13160–13161 (10. mart 2011.); D1135 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ182); Stanislav Galić, T. 37604–37605 (23. april 2013.); D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.); D2755 (Telefaks Vereea Hayesa, bez datuma). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2783.

¹¹⁴³⁶ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57, 88 (pod pečatom); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 62; P1774 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ejupom Ganićem, 2. oktobar 1994.); Milenko Indić, T. 32465 (22. januar 2013.); D2784 (Zapisnik 1. korpusa ABiH sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 5. januar 1995.).

¹¹⁴³⁷ P5041 (Vojni sporazum o miru u BiH, 11. avgust 1993.) (Mladić, koji je predstavljao bosanske Srbe, Rasim Delić, koji je predstavljao bosanske Muslimane i Milivoj Petković, koji je predstavljao bosanske Hrvate); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 191. V. takođe par. 379.

im neke sporedne dužnosti.¹¹⁴³⁸ Dana 13. avgusta, Komanda SRK-a izvijestila je da ABiH preduzima pretežno pješadijske napade duž raznih pravaca, ali da jedinice SRK-a ne odgovaraju na provokacije, "izuzev odbijanja jačeg napada".¹¹⁴³⁹ Dana 19. avgusta, pošto je pobrojala aktivnosti ABiH, Komanda SRK-a je izvijestila da su sve jedinice u stanju pune borbene gotovosti i da "ne odgovaraju na provokacije izuzev ako su na to primorane, i to samo s pješadijskim naoružanjem i snajperima".¹¹⁴⁴⁰ Dana 31. avgusta, Dragomir Milošević je predložio da se otvori nekoliko pravaca za isporuku humanitarne pomoći Sarajevu.¹¹⁴⁴¹

3576. Dana 2. septembra 1993., Komanda SRK-a ponovo je izvijestila da je ABiH iz lakog naoružanja i snajpera dejstvovala po položajima SRK-a i po Grbavici iz, između ostalog, Sedrenika; jedinice SRK-a su uzvratile vatrom po Sedreniku, koristeći protivavionske mitraljeze kalibra 12,7 mm.¹¹⁴⁴² Dana 3. septembra, 35-godišnja Nafa Tarić i njena osmogodišnja kćerka pogođene su i ranjene istim metkom u centru Sarajeva.¹¹⁴⁴³ Dana 4. septembra, Galić je izvijestio Glavni štab VRS-a da su neki vojnici iscrpljeni i da, s "obzirom da samo u izuzetnim slučajevima odgovaraju, [...] izbija u prvi plan do kada će moći da se uzdržavaju".¹¹⁴⁴⁴

3577. Svjedok KDZ450 je izjavio da je period od oktobra 1993. do februara 1994. bio "veoma težak" za grad iz nekoliko razloga, uključujući obim i intenzitet granatiranja i snajperske aktivnosti, što je onemogućilo dostavljanje humanitarne pomoći gradu.¹¹⁴⁴⁵ Nakon što su bosanski Muslimani krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan,¹¹⁴⁴⁶ situacija u Sarajevu se pogoršala i granatiranje je bilo u porastu.¹¹⁴⁴⁷ Francis Roy Thomas, viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu u

¹¹⁴³⁸ P2665 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). Ali v. D4617 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.).

¹¹⁴³⁹ D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.). V. takođe D3447 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. avgust 1993.).

¹¹⁴⁴⁰ D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.). Dragomir Milošević je izjavio da to naređenje očito nije davalo nalog vojnicima da otvaraju snajpersku vatru na civile. Dragomir Milošević, T. 32836–32837 (29. januar 2013.). V. takođe D4570 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. avgust 1993.).

¹¹⁴⁴¹ D2849 (Prijedlog SRK-a, 31. avgust 1993.), str. 1; Dragomir Milošević, T. 32899 (30. januar 2013.).

¹¹⁴⁴² D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); Stanislav Galić, T. 37410–37411 (18. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je to oružje preciznije).

¹¹⁴⁴³ V. diskusija o incidentu 4 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁴⁴⁴ D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), str. 2; Stanislav Galić, T. 37424–37429 (18. april 2013.) (gdje je posvjedočio da je Komanda SRK-a upozoravala Glavni štab da bi se moglo desiti da vojnici SRK-a neovlašteno i nasumično otvore vatru i da je on lično preduzeo mjere da do toga ne dođe). V. takođe D2809 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. septembar 1993.) (u kojem Komanda SRK-a izvještava da, s obzirom na učestalost operacija ABiH, predviđa da određene jedinice neće moći da tolerišu posljedice tih operacija i da će biti primorane da uzvrate na vatru); D3426 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. septembar 1993.); Dragomir Milošević, T. 32719–32720 (28. januar 2013.).

¹¹⁴⁴⁵ Svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.), T. 10652–10654 (20. januar 2011.); D632 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 8. decembar 1993.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.); činjenica o kojoj je presuđeno 134.

¹¹⁴⁴⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 56–59. V. takođe par. 382.

¹¹⁴⁴⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–63; P845 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.); P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5. V. takođe D3427 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. oktobar 1993.) (u

periodu od 15. oktobra 1993. do 14. jula 1994.,¹¹⁴⁴⁸ izjavio je da je, po njegovom dolasku u Sarajevo 15. oktobra 1993., ABiH bezuspješno pokušala da zauzme put za Pale koji je za bosanske Srbe predstavljao vezu između Pala i Lukavice.¹¹⁴⁴⁹ Dana 16. oktobra, UNPROFOR je izvijestio da su u posljednje vrijeme pojačane isporuke Sarajevu putem konvoja; međutim, raspodjela civilnom stanovništvu bila je vrlo ograničena jer su velike količine pomoći bile preusmjerene za vojsku ili su je vlasti bosanskih Muslimana uskladištile, dok je manji dio pomoći završio na crnom tržištu.¹¹⁴⁵⁰ Dana 19. oktobra, vojnici ABiH, prurušeni u bosanske Srbe, pucali su na komandanta UNPROFOR-a za BiH, a takođe su počeli koristiti tenkove iz kojih su pucali na grad, pokušavajući da isprovociraju uzvratnu vatru.¹¹⁴⁵¹ Dana 29. oktobra, Dragomir Milošević je jedinicama SRK-a izdao naređenje da intenziviraju snajpersku vatru po snagama ABiH i da se u svakoj brigadi formira grupa snajperista jačine voda u čijem sastavu će biti 31 vojnik, od kojih će svi biti snabdjeveni snajperima.¹¹⁴⁵² Krajem oktobra i početkom novembra 1993., Sarajevo je žestoko granatirano, pri čemu je samo 27. oktobra na Stari Grad palo 500 granata.¹¹⁴⁵³

3578. Dana 3. novembra 1993., UNPROFOR je izvijestio da bosanski Srbi stvaraju više teškoća za dostavu humanitarne pomoći Sarajevu nego što su činili u posljednje vrijeme i da se konvoji s hranom, lijekovima i opremom zadržavaju i kasne.¹¹⁴⁵⁴ Dana 11. novembra, optuženi je izdao Direktivu br. 6, u kojoj je VRS-u naredio da stvori objektivne uslove za ostvarenje "ciljeva rata" VRS-a, uključujući "oslobađanje Sarajeva"; jedan od zadataka jedinica SRK-a bio je da se "spriječ[i] deblokada Sarajeva".¹¹⁴⁵⁵ Zatim je uslijedila dopuna toj direktivi, negdje u decembru te

kojem komanda SRK-a izvještava da su pripadnici ABiH dejstvovali vatrom po nekoliko pravaca i da su jedinice SRK-a "povremeno otvarale vatru" kada su njihovi položaji bili ugroženi); D3450 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. oktobar 1993.).

¹¹⁴⁴⁸ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13.

¹¹⁴⁴⁹ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 46, 82.

¹¹⁴⁵⁰ P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2.

¹¹⁴⁵¹ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 88–89 (gdje je takođe izjavio da je tokom vremena koje je proveo u Sarajevu samo jednom ili dvaput vidio da ABiH koristi tenkove, dok je u brojnim prilikama vidio bosanske Srbe kako koriste tenkovsku vatru); Francis Roy Thomas, T. 6813 (15. septembar 2010.).

¹¹⁴⁵² D2902 (Naređenje SRK-a, 29. oktobar 1993.). Milošević je negirao da je to naređenje moglo biti osnova za otvaranje vatre na civile u Sarajevu. Dragomir Milošević, T. 33272–33274 (6. februar 2013.).

¹¹⁴⁵³ P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 71; P1569 (Izvjestaj UNMO-a, 18. oktobar 1993.). V. takođe D3428 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1993.), par. 8 (gdje se izvještava da "[i] pored unutrašnjih nereda i haosa u gradu Sarajevu, neprijateljske snage ispoljavaju dejstva različitim vrstama naoružanja po našim položajima na liniji dodira", a da SRK procjenjuje "mogućnosti za pomjeranje [njihovog] prednjeg kraja"); Stanislav Galić, T. 37416–37418 (18. april 2013.). Nasuprot tome, u izvještaju SRK-a od 5. novembra navodi se da je ABiH ispalila oko 800 granata tokom cijelog mjeseca oktobra. U izvještaju se takođe navodi da je na područje Grbavice, u periodu od septembra do novembra, pala 101 granata. V. D3431 (Izvjestaj SRK-a, 5. novembar 1993.).

¹¹⁴⁵⁴ P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7.

¹¹⁴⁵⁵ P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), par. 3(1)(a) i str. 9.

godine, u kojoj je optuženi naredio VRS-u da zauzme Žuč i Mojnilo radi stvaranja "što povoljnije pozicije za podjelu grada".¹¹⁴⁵⁶

3579. Granatiranje grada, uključujući gusto naseljena područja, nastavilo se u novembru i decembru, što su vojni posmatrači UN-a često prijavljivali kao nasumičnu vatru SRK-a bez jasno utvrđenog cilja.¹¹⁴⁵⁷ Dana 2. novembra, 38-godišnja Ramiza Kundo ranjena je iz vatrenog oružja dok je nosila vodu u zapadnom dijelu Sarajeva.¹¹⁴⁵⁸ UNPROFOR je izvijestio da je ABiH sredinom decembra preduzimala "žestoke napade iz pješadijskog naoružanja" iz Sarajeva na teritoriju koju su držali Srbi.¹¹⁴⁵⁹ Dana 26. decembra, vojni posmatrači UN-a takođe su izvijestili o pojačanom snajperskom djelovanju u gradu u kojem su bile ranjene žene i djeca.¹¹⁴⁶⁰

3580. Početkom januara 1994., Sarajevo, uključujući njegova mnoga stambena naselja, ponovo je bilo izloženo žestokom granatiranju koje je dovelo do velikog broja civilnih žrtava.¹¹⁴⁶¹ Na sastanku s optuženim održanom 3. januara 1994., De Mello iz UNPROFOR-a izjavio je da snage bosanskih Srba na kontrolnim punktovima "potpuno zanemaruju" zajedničku deklaraciju o obezbjeđenju humanitarne pomoći koju je optuženi potpisao,¹¹⁴⁶² i da je "sitn[o] uznemiravanj[e]" konvoja postalo nesnosno, što ukazuje na to da se radi o smišljenoj strategiji bosanskih Srba da

¹¹⁴⁵⁶ P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.); P5045 (Vanredni izvještaj Stanislava Galića Glavnom štabu VRS-a, 27. decembar 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33092–33099 (4. februar 2013.).

¹¹⁴⁵⁷ P1571 (Izvještaj UNMO-a, 21. novembar 1993.); P1572 (Izvještaj UNMO-a, 30. novembar–1. decembar 1993.); P1573 (Izvještaj UNMO-a, 2.–3. decembar 1993.); P1574 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. decembar 1993.); P1575 (Izvještaj UNMO-a, 6.–7. decembar 1993.); P1576 (Izvještaj UNMO-a, 13.–14. decembar 1993.); P1577 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 19.–26. decembar 1993.); P1578 (Izvještaj UNMO-a, 24.–25. decembar 1993.); P1579 (Izvještaj UNMO-a, 26.–27. decembar 1993.); P1580 (Izvještaj UNMO-a, 27.–28. decembar 1993.); P1581 (Izvještaj UNMO-a, 30.–31. decembar 1993.); P1582 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 25. decembar 1993.–1. januar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 33, 93–95; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24; D2804 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. decembar 1993.) (gdje se navodi da je SRK otvorio minobacačku vatru 8. decembra). S druge strane, SRK je izvijestio da je tokom novembra oko 140 granata palo na njegovu teritoriju. V. D3431 (Izvještaj SRK-a, 5. novembar 1993.).

¹¹⁴⁵⁸ V. diskusiju o incidentu 5 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁴⁵⁹ D3490 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. januar 1994.), str. 3.

¹¹⁴⁶⁰ P1561 (Izvještaj UNMO-a, 25.–26. decembar 1993.); P1560 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama granatiranja, 25.–26. decembar 1993.); Francis Roy Thomas, T. 6800–6806 (15. septembar 2010.).

¹¹⁴⁶¹ D178 (Dodatak VI Izvještaja generalnog sekretara UN-a, 6. juni 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 93, 96; Francis Roy Thomas, T.6860–6864 (15. septembar 2010.); P1583 (Izvještaj UNMO-a, 2.–3. januar 1994.); P1584 (Izvještaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1585 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1586 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1587 (Izvještaj UNMO-a, 7.–8. januar 1994.); D631 (Izvještaj UNMO-a, 10.–11. januar 1994.); P1588 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 1.–8. januar 1994.); P1589 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 8.–15. januar 1994.); P1590 (UNMO, Izvještaj o incidentima, 22.–29. januar 1994.); P1591 (UNMO, Rezime izvještaja o incidentima, januar 1994.), str. 1; P1592 (UNMO, Rezime izvještaja o otvaranju vatre, januar 1994.); P1598 (UNMO, Rezime žrtava u periodu od decembra 1993. do februara 1994.), str. 2; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24.

¹¹⁴⁶² V. par. 384.

"dovedu UNPROFOR do potpunog zastoja".¹¹⁴⁶³ Optuženi je negirao postojanje te strategije, ali je ponovio da se mora provjeravati da u humanitarnim konvojima nema oružja i municije.¹¹⁴⁶⁴ Dana 6. januara, 32-godišnja Sanija Dževlan ranjena je dok je vozila bicikl na Dobrinji.¹¹⁴⁶⁵ Dana 22. januara, tri granate pale su na Alipašino Polje i od njih je poginulo šestoro djece.¹¹⁴⁶⁶ Po dolasku u Sarajevo 23. januara 1994.,¹¹⁴⁶⁷ generalu Roseu su rekli da bosanski Srbi neselektivno granatiraju centar grada.¹¹⁴⁶⁸ U to vrijeme intenzitet granatiranja je bio otprilike 1.500 do 2.000 granata dnevno, u oba pravca, a bilo je učestalo i djelovanje iz snajpera.¹¹⁴⁶⁹ Prema Thomasovim riječima, veliki broj žrtava u tom periodu djelimično je bio prouzrokovan činjenicom da su bosanski Srbi granatirali područja za koja se znalo da ih koriste civili koji su nastojali izbjeći opasne zone izložene snajperskoj vatri.¹¹⁴⁷⁰

3581. Dana 26. januara, Galić je izdao naređenje u kojem je izložio dvije etape operacije u Sarajevu; u prvoj etapi, jedinicama SRK-a naređeno je da "odsudnom odbranom" spriječe "deblokadu" Sarajeva i spajanje jedinica ABiH unutar Sarajeva s jedinicama ABiH izvan Sarajeva i poprave operativno-taktički položaj SRK-a zauzimanjem Debelog brda, Mojmila, Grdonja, Huma i Čoline kape.¹¹⁴⁷¹ U drugoj etapi, koja je trebalo da počne na proljeće 1994. i da traje 20-30 dana, SRK je trebalo da produži gore navedena dejstva, spriječi dotur zaliha gradu i medicinsku evakuaciju i "oslobod[i] srpsk[i] de[o] Sarajeva".¹¹⁴⁷² Uprkos gore navedenom, humanitarna situacija u Sarajevu počela je da se poboljšava; tokom sastanka s generalom Roseom 30. januara, optuženi je izjavio da je nekoliko dana prije toga naložio civilnim i vojnim vlastima da "dodatno olakšaju" kretanje konvoja UN-a.¹¹⁴⁷³

¹¹⁴⁶³ P5034 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 2–3 (gdje se dodaje da su pripadnici UNPROFOR-a često lično pretresani na kontrolnim punktovima bosanskih Srba, zbog čega nisu bili u stanju da budu u pratnji konvoja UNHCR-a).

¹¹⁴⁶⁴ P5034 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 3.

¹¹⁴⁶⁵ V. diskusiju o incidentu 6 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁴⁶⁶ V. diskusiju o incidentu 6 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁴⁶⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 21.

¹¹⁴⁶⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 23 (gdje je priznao da je takođe bilo granatiranja usmjerenog na bosanske Srbe na Grbavici). V. takođe David Harland, T. 2317–2318 (11. maj 2010.); D178 (Dodatak VI Izveštaja generalnog sekretara UN-a, 6. juni 1994.).

¹¹⁴⁶⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30. V. takođe P1584 (Izveštaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1586 (Izveštaj UNMO-a, 4.–5. januar 1994.); P1588 (UNMO, Izveštaj o incidentima, 1.–8. januar 1994.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.).

¹¹⁴⁷⁰ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 96; P1587 (Izveštaj UNMO-a, 7.–8. januar 1994.), par. 9.

¹¹⁴⁷¹ P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 5, 8.

¹¹⁴⁷² P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 6, 8.

¹¹⁴⁷³ D700 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.), par. 2; Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da, kada je u januaru 1994. došao u BiH, priliv pomoći "očito nije bio tako loš"); D691 (Vijest novinske agencije Tanjug, 30. januar 1994.), str. 1; P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar–21. mart 1994.), str. 90.

3582. Dana 4. i 5. februara 1994., dogodila su se dva incidenta granatiranja, jedan na Dobrinji, a drugi na pijaci Markale u centru Sarajeva, u kojima je nastradao veliki broj ljudi.¹¹⁴⁷⁴ Dana 9. februara, kao posljedica ta dva incidenta, a posebno incidenta na pijaci Markale,¹¹⁴⁷⁵ obje strane su pristale na prekid vatre u kojem je posredovao Rose i po kojem je trebalo da budu uspostavljeni punktovi za prikupljanje naoružanja, kao i ZPI, u prečniku od 20 kilometara oko grada, iz koje će obje strane do 21. februara povući cjelokupno teško naoružanje.¹¹⁴⁷⁶ Prekid vatre je trebalo da stupi na snagu 10. februara, a pripadnici UN-a da budu raspoređeni na ključnim mjestima između zaraćenih strana.¹¹⁴⁷⁷ Na kasnijim pregovorima, optuženi i Yasushi Akashi, koji je od januara 1994. bio specijalni predstavnik generalnog sekretara,¹¹⁴⁷⁸ dogovorili su se da će biti sedam punktova za prikupljanje naoružanja za oružje SRK-a, koji će se nalaziti na rubnim područjima grada, dok će u samom gradu biti uspostavljen jedan punkt za prikupljanje naoružanja za oružje ABiH; sve punktove trebalo je da nadziru vojnici UNPROFOR-a.¹¹⁴⁷⁹ Iako su bosanski Srbi pokušali da na

¹¹⁴⁷⁴ V. diskusiju o incidentima 7 i 8 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁴⁷⁵ Harland je izjavio da je opšti efekat granatiranja Markala bila stabilizacija situacije oko Sarajeva. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 76. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 40; Michael Rose, T. 7338–7340 (6. oktobar 2010.).

¹¹⁴⁷⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79–80; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 40–44 (gdje je svjedok izjavio da je bosanskim Srbima zapriječeno vazдушnim napadima NATO-a ukoliko ne povuku svoje topove na udaljenost od 20 kilometara od Sarajeva); Michael Rose, T. 7256, 7263–7264 (5. oktobar 2010.), T. 7338–7340 (6. oktobar 2010.), T. 7547–7550, 7562–7563 (8. oktobar 2010.); D718 (Mapa Sarajeva i okolnih područja); P1642 (Naređenje SRK-a, 10. februar 1994.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 48; D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37691–37692 (24. april 2013.); Adrianus van Baal, T. 8477–8480 (28. oktobar 2010.); D830 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima za prekid vatre u Sarajevu, 8. februar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 97–98; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 86 (pod pečatom); P2121 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Zajedničke komisije, 10. februar 1994.); Stanislav Galić, T. 37446–37448 (18. april 2013.); Milenko Indić, T. 32446–32448 (22. januar 2013.). Svjedok KDZ450 je izjavio da je Galić na kraju razriješen dužnosti komandanta SRK-a zbog toga što je pristao na ZPI i punktove za prikupljanje naoružanja, što je sve bilo suprotno Mladićevoj volji. V. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 38–39; Stanislav Galić, T. 37449 (18. april 2013.). Za svrhe tog sporazuma, sve oružje kalibra većeg od 81 mm smatrano je teškim naoružanjem. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 15. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2784, 2785.

¹¹⁴⁷⁷ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 97.

¹¹⁴⁷⁸ Yasushi Akashi, T. 37665 (24. april 2013.).

¹¹⁴⁷⁹ D842 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 21. februar 1994.), par. 11–12; P2120 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 46–49; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 104–105; P1593 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1594 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1595 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1596 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1654 (Sporazum između Yasushija Akashija i Radovana Karadžića, 18. februar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 11; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 20–21; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 89, 91 (pod pečatom); svjedok KDZ450, T. 10558–10559, 10590–10591 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); D961 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 18. februar 1994.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2786. Budući da je ABiH uskladištila veliku količinu svoje opreme u tunelu na Koševu, dogovoreno je da on takođe postane punkt za prikupljanje naoružanja. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 99.

pregovorima uz sporazum izdejtstvuju i protokol, po kojem bi imali pravo da ponovo rasporede to naoružanje u slučaju napada ABiH, UN to nije prihvatilo.¹¹⁴⁸⁰

3583. Kao rezultat gore navedenog sporazuma o prekidu vatre, poboljšana je isporuka pomoći Sarajevu.¹¹⁴⁸¹ Dana 17. februara, UNPROFOR je izvijestio da je humanitarna situacija relativno dobra i da hrana stalno pristizje; međutim, civilno stanovništvo je dobijalo manje od trećine isporučene pomoći jer je dio te pomoći preusmjeren vojsci, nešto se pojavljivalo na crnom tržištu, a za većinu se nije znalo gdje je.¹¹⁴⁸²

3584. Kako je dogovoreno, 21. februara je izvršena inspekcija lokacija za koje se sumnjalo da imaju teško naoružanje i zaključeno je da su te lokacije bezbjedne; prema riječima generala Rosea, tokom procesa povlačenja, Srbi su predali daleko veći broj komada oružja nego druga strana, što je odražavalo disparitet među dvjema stranama.¹¹⁴⁸³ Međutim, obje strane su takođe bile neiskrene u provođenju sporazuma; na primjer, SRK je jedan broj komada oružja koje je bilo neispravno rasporedio oko Sarajeva s namjerom da ga preda punktovima za prikupljanje naoružanja,¹¹⁴⁸⁴ dok je

¹¹⁴⁸⁰ D717 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), *e-court* str. 4; P2118 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 12. septembar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37693–37695 (24. april 2013.), T. 37753–37757 (25. april 2013.); Michael Rose, T. 7556–7562 (8. oktobar 2010.); D716 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 20. februar 1994.); svjedok KDZ450, T. 10563–10565, 10591–10593 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 10577–10583 (19. januar 2011.); D842 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 21. februar 1994.), par. 5–7; svjedok KDZ304, T. 10501, 10509–10510 (18. januar 2011.), T. 10534–10537 (19. januar 2011.). Ali v. Adrianus van Baal, T. 8473–8474 (27. oktobar 2010.), T. 8496–8497 (28. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 33249–33251 (5. februar 2013.).

¹¹⁴⁸¹ P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 1, 3; Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.). V. takođe D3466 (Naređenje SRK-a, 16. januar 1994.) (u kojem se naređuje da se humanitarnim konvojima obezbijedi "pun[a] zaštita" i nesmetano kretanje" kako bi se izbjegli sukobi sa UNPROFOR-om, posebno tokom Ženevskih pregovora); Stanislav Galić, T. 37570–37571 (23. april 2013.).

¹¹⁴⁸² P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 3.

¹¹⁴⁸³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 50; Michael Rose, T. 7549 (8. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH pristala da prestane koristiti svoje teško naoružanje, ali nije prihvatila da ga stavi pod kontrolu UN-a; umjesto toga, kao simboličan gest, donijela je nešto oružja u jednu od kasarni u gradu); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 14, 16; P2132 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 15. februar 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 100, 104; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 93 (pod pečatom); D962 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 20. februar 1994.), par. 7; D4612 (Izveštaj SRK-a, 22. februar 1994.).

¹¹⁴⁸⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 81; P847 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 9. februar 1994.); P848 (Naređenje Drinskog korpusa, 9. februar 1994.); Rupert Smith, T. 11866–11867 (15. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 143; P1670 (Naređenje SRK-a, 21. avgust 1994.); Michael Rose, T. 7260–7262 (5. oktobar 2010.), T. 7549–7552 (8. oktobar 2010.); P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.) (gdje se navodi da je SRK predložio da se artiljerija koja je neispravna izdvoji u cilju postizanja sporazuma); D714 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 13. avgust 1994.), str. 3, 4; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 13–16, 29; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 100–102; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 63–64; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 64–65 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13032 (9. mart 2011.); D3493 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 27. februar 1994.) (u kojem optuženi navodi da je upoznat s problemima koji se odnose na pregrupisanje naoružanja SRK-a i obećava da će ih riješiti); Dragomir Milošević, T. 32725–32728 (28. januar 2013.), 33216–33221 (5. februar 2013.); Milenko

ABiH imala jedan broj komada teškog naoružanja na planini Igman kojem predstavnicima UN-a nikada nije dat pristup.¹¹⁴⁸⁵

3585. Dana 24. februara 1994., Andrejev, De Mello i Koljević su se načelno dogovorili o uspostavljanju Plavih puteva unutar Sarajeva za isporuku humanitarne pomoći.¹¹⁴⁸⁶ Ti putevi su uključivali put Dobrinja-Butmir za civile, bosanske Muslimane, put Lukavica-Ilidža za civile, bosanske Srbe i pješački prelaz u centru Sarajeva na mostu "Bratstvo i jedinstvo".¹¹⁴⁸⁷

3586. Zahvaljujući tom sporazumu o prekidu vatre, Sarajevo je bilo relativno mirno tokom ostalog dijela februara; u posljednje tri sedmice februara gotovo niko od civila nije poginuo uslijed rata u gradu, a kasnije je bilo samo nekoliko žrtava.¹¹⁴⁸⁸ Iako je ABiH nastavila da djeluje po položajima SRK-a neposredno poslije prekida vatre, snage SRK-a su se pridržavale prekida vatre, te je na kraju i ABiH prestala otvarati vatru.¹¹⁴⁸⁹ Roseu i Thomasu je to govorilo da bosanski Srbi imaju potpunu kontrolu nad svojim teškim naoružanjem.¹¹⁴⁹⁰

Indić, T. 32447–32449 (22. januar 2013.); T. 32641–32646 (24. januar 2013.); P6087 (Informacija Glavnog štaba VRS-a, 12. februar 1994.); P6016 (Spisak materijalno-tehničkih sredstava SRK-a, 21. februar 1994.). Galić je izjavio da je SRK poštovao sporazum do "posljednjeg slova". Međutim, u očekivanju tog sporazuma, Galić je već 9. februara izdao naredenje da jedinice SRK-a prebace neispravno naoružanje na vatrene položaje oko Sarajeva kako bi ono potom bilo uklonjeno kada se sporazum potpiše i kako bi na položajima ostalo ispravno oružje. On je takođe naredio da se ta operacija izvede tokom noći. V. Stanislav Galić, T. 37448 (18. april 2013.); T. 37952–37959 (8. maj 2013.); P6303 (Naredenje SRK-a, 9. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.). Shodno tome, i imajući u vidu sve druge dokaze navedene u ovoj fusnoti, Vijeće ne prihvata Galićevo svjedočenje da se on držao sporazuma do "posljednjeg slova".

¹¹⁴⁸⁵ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 103, 105; Francis Roy Thomas, T. 6848–6849 (15. septembar 2010.); Michael Rose, T. 7260–7261 (5. oktobar 2010.); svjedok KDZ450, T. 10594–10595 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KDZ304, T. 10463–10464 (18. januar 2011.).

¹¹⁴⁸⁶ Harland je izjavio da su se pregovori za otvaranje Plavih puteva vodili dugo, ali da "nisu stigli daleko" sve dok bosanski Srbi nisu osjetili hitnu potrebu da "odlučnim i pomirljivim potezima" spriječe vazdušne udare NATO-a. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 89. Koncept "Plavih puteva" za Sarajevo prvi put je predložen na MKBJ-u u januaru 1993. V. par. 389. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3020.

¹¹⁴⁸⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 90.

¹¹⁴⁸⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 82–84, 91, 95; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 1–2; P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1–2; P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 45; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 10; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 94; P4998 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 33 (gdje se navodi da je broj žrtava znatno opao u periodu od februara do avgusta 1994.); P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 40–41. S druge strane, SRK je 9. februara 1994. izgubio jedan broj vojnika na tom području. V. D832 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. mart 1994.), par. 5.

¹¹⁴⁸⁹ Michael Rose, T. 7263–7264 (5. oktobar 2010.); P1642 (Naredenje SRK-a, 10. februar 1994.); Adrianus van Baal, T. 8481–8485 (28. oktobar 2010.); D832 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. mart 1994.), str. 2; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70 (pod pečatom) svjedok KDZ450, T. 10691–10692 (20. januar 2011.); D969 (Izveštaj UNMO-a, 18. februar 1994.); D831 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. februar 1994.); D4575 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. februar 1994.); D4576 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. februar 1994.); D3474 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. februar 1994.); D3475 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. mart 1994.); D4578 (Borbeni

3587. Mart 1994. bio je ohrabrujući period za Sarajevo jer se primirje i dalje držalo.¹¹⁴⁹¹ Već 15. marta ponovo su počeli da saobraćaju tramvaji, što je bio znak početka boljih uslova života.¹¹⁴⁹² Život u Sarajevu poboljšao se jer su proradile komunalne službe, između ostalog, bilo je tekuće vode, i ljudi su prvi put počeli da se nadaju povratku normalnom životu.¹¹⁴⁹³ Dana 17. marta, na pregovorima između strana postignut je Sporazum u vezi s Plavim putevima, po kojem je 23. marta otvoreno nekoliko puteva za kretanje civila s obje strane i za snabdjevanje grada humanitarnom pomoći, uključujući Puteve za aerodrom.¹¹⁴⁹⁴ Svjedok KDZ450 je izjavio da su prekid vatre, ZPI i otvaranje Plavih puteva zajedno doprinijeli znatnom poboljšanju slobode kretanja konvoja.¹¹⁴⁹⁵ General Rose je potvrdio da se priliv pomoći "drastično poboljšao" u februaru zahvaljujući ZPI-ju.¹¹⁴⁹⁶ On je podsjetio da je pomoć obustavljena tokom krize u Goraždu u aprilu 1994.,¹¹⁴⁹⁷ ali da je poslije aprila 1994. pomoć stizala u Sarajevo "manje-više neometano".¹¹⁴⁹⁸ Harland se takođe složio da je otvaranje Plavih puteva "znatno olakšalo humanitarnu situaciju" u Sarajevu.¹¹⁴⁹⁹

izvještaj SRK-a, 11. mart 1994.); D4610 (Naredenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.) (u kojem je optuženi naložio Glavnom štabu VRS-a da ispolji maksimalnu suzdržanost i uzdrži se od odgovora na vatru tokom Bajrama); D4580 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. mart 1994.); D3433 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. mart 1994.); D833 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Adrianusa van Baala i Manojla Milovanovića, mart 1994.), *e-court* str. 4; D2803 (Izvještaj o kršenju primirja, bez datuma); P2711 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 1. mart 1994.).

¹¹⁴⁹⁰ Michael Rose, T. 7263–7264 (5. oktobar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107.

¹¹⁴⁹¹ P849 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 1. mart 1994.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 91, 97.

¹¹⁴⁹² P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 62; Michael Rose, T. 7257, 7269–7270 (5. oktobar 2010.); P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 2; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48; D702 (Izvještaj humanitarne organizacije, 29. mart 1994.), par. 28–29 (pod pečatom).

¹¹⁴⁹³ Michael Rose, T. 7256–7257 (5. oktobar 2010.); Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24, 70; svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.).

¹¹⁴⁹⁴ V. par. 390.

¹¹⁴⁹⁵ Svjedok KDZ450, T. 10549 (19. januar 2011.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 94.

¹¹⁴⁹⁶ Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.).

¹¹⁴⁹⁷ V. P3042 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 11. april 1994.) (gdje se naređuje da, na osnovu odluke Vrhovne komande, "treba suspendovati" sve odnose s UNPROFOR-om); P1786 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 14. april 1994.), str. 3 (gdje se navodi da 14. aprila nije bilo pokreta UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija na teritoriji RS-a, u skladu s odlukom Vrhovne komande); David Fraser, T. 8027, 8030 (18. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se taj dokument podudara s procjenom UNPROFOR-a da su humanitarna pomoć i sloboda kretanja "pod kontrolom Srba").

¹¹⁴⁹⁸ Michael Rose, T. 7484–7485 (7. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je UNPROFOR rijetko ostvarivao ciljeve Svjetske zdravstvene organizacije kada je riječ o humanitarnoj pomoći, ali da je u određenim periodima bilo velikog priliva pomoći u Sarajevo).

¹¹⁴⁹⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 97, 120. V. takođe Rupert Smith, T. 11349–11350 (8. februar 2011.) (gdje je svjedok naveo da je "sve" što je Sarajevu bilo potrebno pristizalo avionima koji su slijetali na aerodrom i konvojima koji su išli Plavim putevima); Michael Rose, T. 7258 (5. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su ljudi mogli ponovo kupovati svježe namirnice nakon što su otvoreni Plavi putevi).

3588. Međutim, već 19. marta u gradu je počeo da se povećava stepen snajperske aktivnosti.¹¹⁵⁰⁰ Prema riječima Adrianusa van Baala, koji je u to vrijeme bio načelnik štaba Komande UNPROFOR-a za BiH,¹¹⁵⁰¹ snajperska aktivnost se tokom tog perioda nastavila uprkos sporazumu o prekidu vatre – a bila je naročito usmjerena na tramvaje u Sarajevu.¹¹⁵⁰² I Thomas i svjedok KDZ450 izjavili su u svjedočenjima da je poslije stvaranja ZPI-ja snajpersko djelovanje postalo važan faktor u ratu i da su Srbi pribjegavali snajperskoj aktivnosti zato što su izgubili prednost koju im je davalo njihovo teško naoružanje, te i zato što je ABiH u to vrijeme kopala "tunele" prema srpskim linijama.¹¹⁵⁰³

3589. U martu 1994., bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su formirali federaciju, što je vojnu ravnotežu pomjeralo na štetu bosanskih Srba; to je označilo ogromnu promjenu strateške situacije u BiH, što je naročito dovelo do nespремnosti bosanskih Muslimana da potpišu bilo kakav mirovni sporazum koji su smatrali nepravednim i koji bi nagradio bosanske Srbe.¹¹⁵⁰⁴ Dana 21. marta, Galić se obratio UN-u zbog kršenja sporazuma o prekidu vatre od strane ABiH, koja su se uglavnom sastojala od vatre iz pješadijskog oružja.¹¹⁵⁰⁵ Dana 27. marta, UNPROFOR je protestovao Armiji BiH zbog napada na položaje SRK-a, nazvavši to direktnim kršenjem prekida vatre.¹¹⁵⁰⁶

¹¹⁵⁰⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 63, 65; P1656 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 5; P1564 (UNMO, Izvještaj o žrtvama snajperskog djelovanja u periodu od marta do juna 1994.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 119; Francis Roy Thomas, T. 6808–6810 (15. septembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70.

¹¹⁵⁰¹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 5.

¹¹⁵⁰² Van Baal je izjavio da je SRK bio fokusiran na tramvaje zbog toga što se Milovanović protivio uspostavljanju tramvajskog saobraćaja. Prema riječima Van Baala, Milovanović je na jednom od njihovih sastanaka čak rekao da će tramvaji biti gađani ako se bude dozvolilo da saobraćaju. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 36, 40–45; Adrianus van Baal, T. 8444–8451 (27. oktobar 2010.); D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 31. Međutim, Van Baal u svojim bilješkama nije zapisao tu Milovanovićevu izjavu, iako je tokom dotičnog sastanka vodio bilješke. V. D1090 (Rukom pisane bilješke Adrianusa van Baala). Pored toga, prilikom svjedočenja pred Vijećem, Milovanović je negirao da je ikada tako nešto rekao Van Baalu. On je naveo da je Van Baalu rekao da UN treba da podstakne bosanske Muslimane da obustave gradski saobraćaj jer on inače ne može garantovati da "neka budala neće da puca". V. Manojlo Milovanović, T. 25689–25691 (1. mart 2012.). S obzirom na to da Van Baal u bilježnici koju je vodio tokom sastanka nije ubilježio Milovanovićevu izjavu, uprkos tome što je ona predstavljala tako očitu prijetnju, Vijeće se nije uvjerilo u tačnost Van Baalovog iskaza da se to desilo tokom njegovog sastanka s Milovanovićem. Umjesto toga, Vijeće prihvata Milovanovićev iskaz u vezi s onim što je rekao Van Baalu.

¹¹⁵⁰³ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 62–63.

¹¹⁵⁰⁴ Michael Rose, T. 7248–7250 (5. oktobar 2010.), T. 7327–7328 (6. oktobar 2010.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.) par. 20; Yasushi Akashi, T. 37676–37677 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi bili jači u početku sukoba, ali da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati postali jači pri kraju, što znači da su bili protiv bilo kakvog dugoročnog zamrzavanja vojne situacije); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 103.

¹¹⁵⁰⁵ D834 (Pismo Stanislava Galića UNPROFOR-u, 21. april 1994.); Adrianus van Baal, T. 8488–8489 (28. oktobar 2010.); svjedok KDZ450, T. 10644–10645 (20. januar 2011.).

¹¹⁵⁰⁶ P2122 (Protestno pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 31. mart 1994.); svjedok KDZ450, T. 10649–10650 (20. januar 2011.).

3590. Sredinom aprila, ZPI je otvoreno kršen.¹¹⁵⁰⁷ Prema riječima Anthonyja Banburyja, oficira za civilne poslove u UNPROFOR-u koji je kasnije postao Akashijev pomoćnik,¹¹⁵⁰⁸ april 1994. – za vrijeme krize u Goraždu –¹¹⁵⁰⁹ bio je posebno težak period za Sarajevo, jer je grad često bio izložen snajperskom djelovanju i minobacačkim napadima, a bilo je vrlo malo gasa, struje i vode.¹¹⁵¹⁰ Međutim, period od maja do juna 1994. je, uopšteno govoreći, bio miran u Sarajevu.¹¹⁵¹¹ Dana 28. maja 1994., UNPROFOR je izvijestio da je došlo do "velikog priliva" humanitarne i komercijalne robe u Sarajevo, što je dovelo do brzog pada cijena hrane i otvaranja novih radnji.¹¹⁵¹²

3591. Dana 25. maja, Glavni štab VRS-a obavijestio je optuženog da je ABiH otvarala snajpersku vatru na području mosta Vrbanja i Zlatišta i naredio jedinicama SRK-a da poštuju prekid vatre.¹¹⁵¹³ Tog istog dana, na Dobrinji je pogođen jedan autobus i tom prilikom su ranjene dvije žene.¹¹⁵¹⁴ Juni je protekao u znaku borbi u drugim dijelovima BiH, kao i propalih mirovnih pregovora u Ženevi, što je pak dovelo do toga da bosanski Srbi prekinu snabdjevanje Sarajeva strujom i gasom i obustave dolazak humanitarnih konvoja u grad.¹¹⁵¹⁵ Stoga je, od otprilike sredine juna 1994., humanitarna situacija u Sarajevu ponovo počela da se pogoršava.¹¹⁵¹⁶ Rose je u svojoj knjizi napisao da je u tom periodu rukovodstvo bosanskih Srba "zapalo u stanje ludila, blokirajući konvoje i presijecajući komunikaciju sa svijetom".¹¹⁵¹⁷ U odgovoru na Akashijev protest zbog tih restrikcija, optuženi je 24. juna napisao da UNPROFOR ne obraća mnogo pažnje na proceduru

¹¹⁵⁰⁷ P829 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. april 1994.), str. 1.

¹¹⁵⁰⁸ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 3, 5; Anthony Banbury, T. 13305–13306 (15. mart 2011.).

¹¹⁵⁰⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 102–118; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 13; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 66–102; D3496 (Izveštaj UNPROFOR-a, 16. april 1994.); D3497 (Izveštaj UNPROFOR-a, 17. april 1994.). V. takođe par. 391.

¹¹⁵¹⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 12. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 21, 64–65.

¹¹⁵¹¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 120; D177 (UNPROFOR, Sedmični sažetak, 14.–20. maj 1994.) (gdje se izvještava o sporadičnoj vatri i nekoliko civilnih žrtava u periodu od 14. do 20. maja). Ali v. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 24 (gdje je svjedok izjavio da je maj protekao u znaku snajperskog djelovanja i povremenog granatiranja). V. takođe D3434 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1994.) (gdje se navodi da je ABiH otvorila snajpersku vatru 5. maja, ali da SRK nije odgovorio i da se pripremao za operaciju "Strela 94").

¹¹⁵¹² P2520 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 28. maj 1994.), str. 5.

¹¹⁵¹³ D3453 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.).

¹¹⁵¹⁴ V. diskusiju o incidentu 7 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵¹⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 108–119 (gdje je svjedok rekao da je, uprkos tome, životni standard u Sarajevu bio bolji jer nije bilo granatiranja, iako su incidenti snajperskog djelovanja ostali obilježje svakodnevnog života); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 68; Adrianus van Baal, T. 8393–8399 (27. oktobar 2010.); P1819 (Pismo Adrianusa van Baala Ratku Mladiću, 28. juni 1994.).

¹¹⁵¹⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 116, 118.

¹¹⁵¹⁷ D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 167; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 117. V. takođe P860 (Pismo Sergia Vieire de Mella Radovanu Karadžiću, 31. juli 1994., i pismo VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1994.), *e-court* str. 2–3 (u kojem je De Mello rekao optuženom da je zaprepašten zbog daljih ograničenja slobode kretanja UNPROFOR-a).

kontrole konvoja pošto prenosi "neprijavljenu robu i opremu".¹¹⁵¹⁸ Na sastanku s Banburyjem i Roseom održanom 27. juna, Krajišnik je izjavio da je poboljšanje kvaliteta života u Sarajevu razgnjevilo mnoge bosanske Srbe koji žive van Sarajeva i da će srpska strana uskoro poslati dopis UNPROFOR-u u kojem će navesti da se Putevi za aerodrom zloupotrebljavaju, te da stoga moraju biti zatvoreni.¹¹⁵¹⁹ Uprkos tim prijetnjama, svi Plavi putevi su ostali otvoreni i bili su intenzivno korišteni krajem juna i početkom jula 1994.¹¹⁵²⁰

3592. Dana 8. juna 1994., poslije pregovora u Ženevi, strane su potpisale Sporazum o prekidu neprijateljstava, koji je trebao biti na snazi mjesec dana.¹¹⁵²¹ To je Galića navelo da izda proglas pripadnicima SRK-a u kojem ih je pozvao da poštuju Sporazum.¹¹⁵²² Međutim, krajem juna, pojačane su snajperske aktivnosti na obje strane.¹¹⁵²³ Dana 19. juna, pogođen je tramvaj dok se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo žrtava.¹¹⁵²⁴ Dana 26. juna, 16-godišnja Sanela Muratović ranjena je iz vatrenog oružja dok je hodala zapadnim dijelom Sarajeva.¹¹⁵²⁵

3593. Prema Roseovim riječima, ABiH je tokom ljeta 1994. češće kršila prekid vatre od SRK-a, ali to nije dovelo do vazdušnih udara NATO-a na ABiH jer je NATO krajem ljeta promijenio stav da će reagovati na kršenja obiju strana.¹¹⁵²⁶ U međuvremenu, tokom jula i avgusta povećao se broj

¹¹⁵¹⁸ D695 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 24. juni 1994.) (u kojem se takođe navodi da bosanski Muslimani pripremaju vojnu ofanzivu i odbijaju da razmijene zarobljenike); Michael Rose, T. 7463–7464 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da bi on napravio "ozbiljan izuzetak" u odnosu na navode sadržane u tom pismu).

¹¹⁵¹⁹ P2465 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7–8 (gdje se navodi da je taj gnjev vjerovatno objašnjava zašto su bosanski Srbi željeli da zatvore Puteve za aerodrom); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 21 (gdje je svjedok rekao da je njegov utisak bio da su vode bosanskih Srba bile nezadovoljne zbog poboljšanog životnog standarda u Sarajevu); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 102.

¹¹⁵²⁰ D1172 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 17. avgust 1994.), str. 3; D1161 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 11. juli 1994.), str. 5; Anthony Banbury, T. 13465 (16. mart 2011.). V. takođe P2470 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 5 (gdje se navodi da je 12. jula 1994. na sarajevski aerodrom sletio 10.000-ti avion UNHCR-a).

¹¹⁵²¹ P2470 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 4; D1147 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 21. juni 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 113; P1665 (Sporazum o prekidu neprijateljstava u BiH, juni 1994.).

¹¹⁵²² Stanislav Galić, T. 37429–37432 (18. april 2013.); D3430 (Pismo Stanislava Galića pripadnicima SRK-a, bez datuma).

¹¹⁵²³ P1771 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s mjerama protiv snajperskog djelovanja, 25. juni 1994.); D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.); D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.).

¹¹⁵²⁴ V. diskusiju o incidentu 8 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵²⁵ V. diskusiju o incidentu 9 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵²⁶ Michael Rose, T. 7554–7556 (8. oktobar 2010.); D715 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u BiH, 15. februar 1994.), *e-court* str. 3; D835 (Pismo Manojla Milovanovića Michaelu Roseu) (gdje se on žali i kaže da je UN obmanuo SRK u vezi s tim sporazumom i traži od UN-a da natjera ABiH da obustavi izvođenje inženjerskih radova prema teritoriji SRK-a); D836 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juli 1994.); D2808 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juli 1994.); Yasuhi Akashi, T. 37714 (24. april 2013.); Adrianus van Baal, T. 8492–8493, 8506 (28. oktobar 2010.) (gdje je priznao da su udari izvođeni samo protiv srpske strane, ali je takođe rekao da UN nije bio u mogućnosti da provjeri tvrdnje o kršenjima prekida vatre koje je iznosila srpska strana, budući da nije imao pristup njihovoj teritoriji); Anthony Banbury, T. 13462 (16. mart 2011.); D966 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. juni 1994.), str. 4.

incidenata snajperskog djelovanja u gradu, posebno po tramvajima.¹¹⁵²⁷ Dana 22. jula, 13-godišnji Seid Solak ranjen je iz vatrenog oružja dok je hodao u sarajevskom naselju Čengiće Vila.¹¹⁵²⁸ Dana 23. jula, Komanda SRK-a obavijestila je Glavni štab VRS-a da je ABiH otvarala vatru iz pješadijskog oružja na linije SRK-a na raznim pravcima.¹¹⁵²⁹ Tog istog dana, Milovanović je izdao naređenje SRK-u da "izv[edu] neophodn[e] priprem[e]" za zatvaranje Puteva za aerodrom za civile i humanitarni saobraćaj.¹¹⁵³⁰ Dana 26. jula, navodeći kao razlog krijumčarenje oružja u grad, bosanski Srbi su, po naređenju optuženog, odlučili da zatvore aerodrom za konvoje s komercijalnom robom koji su koristili Puteve za aerodrom; Rose je zbog toga osjećao obavezu da, iz bezbjednosnih razloga, zatvori aerodrom za kompletan civilni saobraćaj, čime je zaustavljeno dopremanje humanitarne pomoći vazдушnim putem.¹¹⁵³¹ Dana 27. jula, Komanda SRK-a izvijestila je o jednom broju napada ABiH iz pješadijskog naoružanja, napominjući da su jedinice SRK-a odgovorile vatrom i iz pješadijskog naoružanja i iz minobacača.¹¹⁵³² Prema Roseovim riječima, prvi put u više mjeseci situacija u Sarajevu se "kretala unazad".¹¹⁵³³

3594. U avgustu 1994., situacija u Sarajevu počela je da se pogoršava jer su incidenti snajperskog djelovanja bili u porastu.¹¹⁵³⁴ Dana 1. avgusta, ABiH je iz ZPI-ja i vanjskog kruga izvela više napada na SRK.¹¹⁵³⁵ Dana 2. avgusta, dok je još bio u toku napad ABiH u kojem je na strani SRK bilo poginulih, SRK je poslao zahtjev UN-u da preuzme naoružanje iz sjeverozapadnog dijela svoje

¹¹⁵²⁷ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 68; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 43, 56; P1822 (UNMO, Izvještaj u vezi sa snajperskim incidentom od 11. avgusta 1994.).

¹¹⁵²⁸ V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵²⁹ D3435 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. juli 1994.).

¹¹⁵³⁰ P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.) (gdje se navodi da se naređenje izdaje na osnovu usmenog naređenja optuženog). Generalu Roseu je to ukazivalo na "vrlo blizak odnos" između vojnih i civilnih vlasti na srpskoj strani. V. Michael Rose, T. 7259–7260 (5. oktobar 2010.); Vlade Lučić, T. 30812–30813 (3. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da nije jasno da li je to naređenje realizovano ili ne, pošto je to bilo samo naređenje da se izvrše "priprem[e]").

¹¹⁵³¹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127–129; P1668 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.); Michael Rose, T. 7258–7260 (5. oktobar 2010.), T. 7431–7433 (7. oktobar 2010.); P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.); P859 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zatvaranjem puteva ka Sarajevu, 26. juli 1994.) (u prilogu je pismo optuženog u kojem obrazlaže svoju odluku da zatvori neke od Plavih puteva); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 122; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 102; D3928 (Članak iz lista *Večernje novosti* pod naslovom "Muslimani krivi za blokadu, Neuspjeh politike prema Balkanu", 28. juli 1994.); John Zametica, T. 42463–42464 (29. oktobar 2013.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 8 (gdje se za maršrutu preko Igmana navodi da predstavlja "pojas za spasavanje" Sarajeva).

¹¹⁵³² D3457 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1994.).

¹¹⁵³³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 129. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.); P2470 (Izvještaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 6 (gdje se navodi da je poslije zatvaranja Puteva za aerodrom ponovo počelo "davljenje Sarajeva").

¹¹⁵³⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 125; svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.). V. takođe P5002 (Izvještaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 57 (gdje se navodi da se broj incidenata snajperskog djelovanja proporcionalno povećao u periodu od avgusta 1994. do maja 1995.).

¹¹⁵³⁵ Adrianus van Baal, T. 8493–8495 (28. oktobar 2010.); D837 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. avgust 1994.).

zone; međutim, odgovor je bio negativan.¹¹⁵³⁶ Tog istog dana, De Mello je obavijestio Annana da je situacija u Sarajevu "teška" poslije zatvaranja Puteva za aerodrom budući da su u julu 1994. samo dva konvoja UNHCR-a dobila dozvolu za ulazak u Sarajevo, dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem još nije bilo nastavljeno, a magacini UNHCR-a bili su prazni.¹¹⁵³⁷ Dana 5. avgusta, bosanski Srbi su uzeli više komada teškog naoružanja s punkta za prikupljanje naoružanja na Ilidži, a NATO je na to odgovorio vazdušnim napadima, gađajući protivtenkovski top SRK-a koji se nalazio u ZPI-ju; nakon što im je zapriječeno novim udarima, bosanski Srbi su sljedećeg dana vratili oružje.¹¹⁵³⁸ Kršenja ZPI-ja od strane ABiH nastavila su se i poslije vazdušnih udara.¹¹⁵³⁹ Dana 10. avgusta, Komanda SRK-a je izvijestila da njene jedinice odgovaraju na napade, uključujući dejstvovanje snajperom.¹¹⁵⁴⁰ Dana 11. avgusta, nakon što je dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem nastavljeno, s teritorije pod kontrolom ABiH otvorena je vatra na avion UNHCR-a na sarajevskom aerodromu, što je dovelo do zatvaranja aerodroma i otkazivanja letova UNHCR-a.¹¹⁵⁴¹

3595. Do 12. avgusta, tramvaji su prestali saobraćati zbog snajperskog djelovanja.¹¹⁵⁴² Tog dana, na sastanku Rosea, Koljevića, Gvere i Tolimira, bosanski Srbi su prihvatili predloženi sporazum o prekidu snajperskog djelovanja koji je Rose dogovorio tokom prethodnih sedmica.¹¹⁵⁴³ Dana 14.

-
- ¹¹⁵³⁶ D838 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. avgust 1994.), par. 3; Adrianus van Baal, T. 8498–8499 (28. oktobar 2010.).
- ¹¹⁵³⁷ P1668 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima u BiH, 2. avgust 1994.), par. 1–2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 128.
- ¹¹⁵³⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 132; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 64; Adrianus van Baal, T. 8476–8477, 8499–8502 (28. oktobar 2010.); D837 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. avgust 1994.). Takođe u avgustu, Rose je zaprijetio Ejupu Ganiću vazdušnim udarima, budući da je ABiH dejstvovala po području Ilijaša i Visokog. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 134–135; D839 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 12. avgust 1994.).
- ¹¹⁵³⁹ D840 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, avgust 1994.); D839 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 12. avgust 1994.).
- ¹¹⁵⁴⁰ D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.) (gdje se navodi da su 10. avgusta, u zoni odgovornosti 3. sarajevske pješadijske brigade, dvojica vojnika ABiH ubijena iz snajpera i da je UNPROFOR učestvovao u izvlačenju njihovih tijela); Dragomir Milošević, T. 32838–32839 (29. januar 2013.).
- ¹¹⁵⁴¹ D827 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 13. avgust 1994.); Adrianus van Baal, T. 8461 (27. oktobar 2010.); Anthony Banbury, T. 13471 (16. mart 2011.). V. takođe John Zametica, T.42466–42467 (29. oktobar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su snage bosanskih Muslimana često namjerno granatirale sarajevski aerodrom kako bi onemogućile slijetanje aviona i povećale cijene na crnom tržištu). Dana 15. i 18. avgusta, još dvije minobacačke granate pale su na sarajevski aerodrom i za njih je UNPROFOR utvrdio da su ispaljene s teritorije pod kontrolom ABiH. V. D828 (Pismo Adrianusa van Baala Štabu Vrhovne komande ABiH, 15. avgust 1994.); P2458 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 11. septembar 1994.), par. 12; P865 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 26. septembar 1994.), par. 17 (pod pečatom) (gdje de Mello na jednom sastanku podsjeća Izetbegovića na njegovu obavezu da obavijesti javnost da je ABiH 18. avgusta gađala aerodrom).
- ¹¹⁵⁴² P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136.
- ¹¹⁵⁴³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136; P1669 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 126–127; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 28–32; P2465 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.); P2123 (Pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 15. juli 1994.).

avgusta, Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja potpisan je na sarajevskom aerodromu i njime su obje strane prihvatile da u roku od naredna 24 sata izdaju naredjenja kojima će eksplicitno zabraniti otvaranje snajperske vatre na vojno osoblje, civile i osoblje UN-a.¹¹⁵⁴⁴ Dragomir Milošević je takvo naređenje jedinicama SRK-a izdao 18. avgusta, naloživši svim vojnicima da momentalno obustave snajpersko djelovanje i djelovanje iz drugog oruđa.¹¹⁵⁴⁵ Nakon što je potpisan taj sporazum, osjetilo se izrazito poboljšanje, jer su incidenti snajperskog djelovanja gotovo momentalno prestali i njihov broj je smanjen s oko 100 incidenata sedmično na oko 10 sedmično; to je trajalo otprilike mjesec dana, a zatim se broj incidenata ponovo počeo postepeno povećavati.¹¹⁵⁴⁶ Takođe sredinom avgusta, UN je izvijestio da ABiH krši sporazum o prekidu vatre otvaranjem vatre na SRK iz ZPI-ja.¹¹⁵⁴⁷

3596. Dana 19. avgusta, na sastanku s Roseom, Mladićem, Tolimirom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom, optuženi je objasnio da su Putevi za aerodrom zatvoreni ne da bi se zaustavila isporuka humanitarne pomoći Sarajevu, već da bi se spriječio šverc crnoberzijanske robe i oružja.¹¹⁵⁴⁸ On je takođe rekao da ne namjerava da razmotri mogućnost njihovog ponovnog otvaranja sve dok bosanski Muslimani ne oslobode sve srpske ratne zarobljenike, kao i da će ih zatvarati na po 30 dana za svakog bosanskog Srbina koji pogine od snajperske vatre u Sarajevu.¹¹⁵⁴⁹ Ipak, prema Roseovim riječima, poslije Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, došlo je do većeg priliva

¹¹⁵⁴⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 139–140 (sa srpske strane, sporazum su potpisali Koljević i Dragomir Milošević); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 129–131; P861 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P862 (Pismo UNPROFOR-a Romanijskom korpusu, 17. avgust 1994.) (gdje se navodi da SRK nije prihvatio da pri njemu budu timovi za protivsnajpersko djelovanje); P1617 (Izvjestaj Organa za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a Komandi SRK-a, 15. avgust 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 54–55; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70, 104; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 95; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 40–41; Dragomir Milošević, T. 32827–32829, 32839 (29. januar 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2789.

¹¹⁵⁴⁵ Dragomir Milošević, T. 32840–32841 (29. januar 2013.); P863 (Izvod iz naređenja SRK-a, 18. avgust 1994.).

¹¹⁵⁴⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141; Michael Rose, T. 7267 (5. oktobar 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133; David Harland, T. 2097 (7. maj 2010.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 50; Dragomir Milošević, T. 32841–32842 (29. januar 2013.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35, svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.). U periodu od 14. avgusta do 8. septembra 1994., UNPROFOR je izvijestio o četiri incidenta snajperskog djelovanja u gradu. V. P864 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjima sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, 12. septembar 1994.); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35–36 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 42–43; P1773 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.); Dragomir Milošević, T. 32841–32842 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je SRK ponovo počeo sa snajperskim djelovanjem kad je druga strana počela otvarati snajpersku vatru na njih).

¹¹⁵⁴⁷ D717 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s punktovima za prikupljanje naoružanja u Sarajevu, 16. avgust 1994.), par. 1–2; Adrianus van Baal, T. 8495–8496 (28. oktobar 2010.).

¹¹⁵⁴⁸ D704 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), par. 11.

¹¹⁵⁴⁹ D704 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 19. avgust 1994.), par. 11.

pomoći u Sarajevu.¹¹⁵⁵⁰ Civilno stanovništvo je takođe uzgajalo namirnice u parkovima i privatnim baštama i one su se prodavale u gradskim prodavnicama po umjerenim cijenama.¹¹⁵⁵¹ Međutim, nije bilo napretka po pitanju ponovnog otvaranja Puteva za aerodrom, te je grad stoga većinu zaliha dobijao preko tunela u Butmiru.¹¹⁵⁵²

3597. Dana 8. septembra 1994., na sastanku s optuženim, Koljevićem i Zameticom, UNPROFOR je ponovo zatražio otvaranje Puteva za aerodrom.¹¹⁵⁵³ Optuženi je pristao da razmotri mogućnost da Putevi za aerodrom budu otvoreni korak po korak, najpre za civilni saobraćaj, zatim za humanitarni saobraćaja, i na kraju komercijalni saobraćaj.¹¹⁵⁵⁴ U međuvremenu, UNPROFOR je izvještavao da avioni s humanitarnom pomoći slijeću na sarajevski aerodrom i da kopneni konvoji UNHCR-a isporučuju hranu; uslijed toga, 15. septembra je bilo zadovoljeno 100% potreba za hranom u Sarajevu.¹¹⁵⁵⁵ Tog istog dana, Brinkman iz UNPROFOR-a protestovao je kod ABiH zbog otvaranja vatre s položaja ABiH na konvoj koji se kretao jednim od otvorenih Plavih puteva.¹¹⁵⁵⁶

3598. Sredinom septembra 1994., okončano je zatišje, pošto su snage ABiH izvele napad na bosanske Srbe na putu Pale–Ilidža, koji je SRK lako odbio, ali je to onda imalo za posljedicu da SRK ponovo blokira konvoje za Sarajevo.¹¹⁵⁵⁷ UN je izvijestio da su, od februara 1994., najžešći

¹¹⁵⁵⁰ Michael Rose, T. 7484, 7493 (7. oktobar 2010.). V. takođe Michael Rose, T. 7429 (7. oktobar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je UN uspio održati priliv pomoći tokom cijelog sukoba "uprkos svim teškoćama koje su pred njega bile postavljane"); P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 16.

¹¹⁵⁵¹ P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 16.

¹¹⁵⁵² P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 2. U vezi s tim tunelom, v. par. 3782.

¹¹⁵⁵³ D1136 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 5.

¹¹⁵⁵⁴ D1136 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), par. 5. V. takođe D1162 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.), str. 2 (gdje se izvještava da su Muratović i Koljević odobrili taj prijedlog na sastanku održanom 14. septembra 1994.).

¹¹⁵⁵⁵ D1173 (Izveštaj UNPROFOR-a, 9. septembar 1994.), str. 7–8; D1164 (Izveštaj UNPROFOR-a, 15. septembar 1994.), str. 3; Anthony Banbury, T. 13481, 13512 (16. mart 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u septembru 1994. snabdijevanje Sarajeva humanitarnom pomoći bilo "zadovoljavajuće"). Banbury je objasnio da je aerodrom bio "ključni" izvor za snabdijevanje civilnog stanovništva humanitarnom pomoći i da je, kada je aerodrom bio otvoren, svakoga dana u Sarajevo stizalo od osam do 15 aviona UNHCR-a. V. Anthony Banbury, T. 13335 (15. mart 2011.), 13512 (16. mart 2011.); svjedok KDZ088, T. 6405–6406 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je sve vrijeme sukoba u Sarajevo slijetalo "izuzetno mnogo" aviona s humanitarnom pomoći); Milenko Indić, T. 32474 (22. januar 2013.) (gdje je svjedok naveo da je svakoga dana bilo otprilike od pet do deset letova na sarajevski aerodrom); svjedok KDZ240, T. 16110 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹¹⁵⁵⁶ D1165 (Protestno pismo UNPROFOR-a VRS-u, 15. septembar 1994.); Anthony Banbury, T. 13482–13483 (16. mart 2011.).

¹¹⁵⁵⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–135; David Harland, T. 2227–2231 (10. maj 2010.); P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 149; Michael Rose, T. 7256 (5. oktobar 2010.); David Fraser, T. 8102–8103 (19. oktobar 2010.); D773 (Izveštaj UNMO-a, 19. septembar 1994.); D777 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. septembar 1994.); D774 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjem ZPI-ja u Sarajevu, 18. septembar 1994.). Prema riječima svjedoka KDZ450, to je, od potpisivanja prekida vatre, bio prvi napad ABiH u kojem je korišteno teško naoružanje. V. svjedok KDZ450, T. 10598–10600 (19. januar 2011.).

sukobi u Sarajevu izbili 18. septembra, kada su dvije strane razmijenile veliki broj granata; prema izvještaju UN-a, ABiH je započela sukob ispaljujući minobacačke granate iz stambenih dijelova grada, dok je SRK uzvraćao suzdržano.¹¹⁵⁵⁸ Rose je odmah pisao objema stranama i zatražio od njih da smjesta obustave vojna dejstva i prestanu kršiti ZPI.¹¹⁵⁵⁹ Poslije te ofanzive, snabdijevanje humanitarnom pomoći prekinuto je i humanitarna situacija se pogoršala.¹¹⁵⁶⁰ Na sastanku s Roseom 20. septembra, kojem su prisustvovali optuženi, Milovanović i Koljević, Krajišnik je rekao da bi "bilo teško spriječiti srpske vojnike da pucaju na avione" ukoliko ne budu ispunjeni određeni zahtjevi, uključujući to da UNPROFOR formalno prizna vlasništvo bosanskih Srba nad aerodromom, da plaća najamninu i da okonča kretanje delegacija vlade bosanskih Muslimana.¹¹⁵⁶¹ Optuženi je naveo da želi da ti zahtjevi budu uključeni u sporazum koji bi predstavljao dopunu Sporazuma u vezi s aerodromom.¹¹⁵⁶²

3599. Dana 21. septembra, SRK je izvijestio da je, kako tog tako i prethodnog dana, ABiH otvarala vatru na položaje SRK-a iz pješadijskog naoružanja, snajpera i u nekoliko navrata iz minobacača.¹¹⁵⁶³ Dana 22. septembra, poslije dva incidenta otvaranja snajperske vatre u gradu – jednog na civila, a drugog na vojnika UN-a – Rose je zatražio novi vazdušni udar na jedan tenk bosanskih Srba u ZPI-ju zapadno od Sarajeva, poslije koga je uslijedio napad bosanskih Srba na tenk UNPROFOR-a u kojem je ranjen vozač.¹¹⁵⁶⁴ Sljedećeg dana, na sastanku s predstavnicima UN-a, Mladić je tražio izvinjenje i rekao generalu Davidu Fraseru, koji je u Sarajevu bio od aprila

¹¹⁵⁵⁸ P1673 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), par. 1–3 (gdje se takođe izvještava da je to bio pokušaj vlasti BiH da Sarajevo postane udarna vijest u medijima i da se SRK prikaže kao agresor koji neselektivno granatira civilna područja); D775 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. septembar 1994.). V. takođe Michael Rose, T. 7563–7566 (8. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 65–66; David Fraser, T. 8106–8108 (19. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 110; svjedok KDZ450, T. 10624–10627 (20. januar 2011.).

¹¹⁵⁵⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 149; P1673 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), *e-court* str. 3–4. Rose je takođe imao sastanak s Izetbegovićem, na kojem mu je Izetbegović rekao da je taj napad bio odgovor na snajpersko djelovanje SRK-a. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 150.

¹¹⁵⁶⁰ Michael Rose, T. 7484 (7. oktobar 2010.), T. 7604–7605 (8. oktobar 2010.).

¹¹⁵⁶¹ P834 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

¹¹⁵⁶² P834 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 4.

¹¹⁵⁶³ D776 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. septembar 1994.).

¹¹⁵⁶⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 152; Michael Rose, T. 7566–7569 (8. oktobar 2010.); D719 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 23. septembar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 66–67; David Fraser, T. 8114 (19. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 113; svjedok KDZ450, T. 1062910631 (20. januar 2011.); P2127 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim udarom, 22. septembar 1994.); P2128 (Izvod iz dnevnika UNPROFOR-a, 22. septembar 1994.) (pod pečatom); P2129 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 24. septembar 1994.). Tome je prethodilo djelovanje ABiH po područjima koja je držao SRK prethodna dva dana.

1994. do maja 1995. i radio kao pomoćnik komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo,¹¹⁵⁶⁵ da bez izvinjenja nijedan konvoj neće proći kroz teritoriju koju drže bosanski Srbi; to se i realizovalo na terenu, budući da su svi srpski kontrolni punktovi bili zatvoreni za veća vozila.¹¹⁵⁶⁶ Ta odluka Glavnog štaba VRS-a da suspenduje kretanje svih humanitarnih organizacija na teritoriji RS-a navela je ministra zdravlja RS-a da Glavnom štabu uloži žalbu u kojoj je pisalo da na teritoriji RS-a vlada nestašica sanitetskog materijala i humanitarne pomoći.¹¹⁵⁶⁷ Dana 25. septembra, Mladić je preko oficira za vezu obavijestio UNPROFOR da se više ne može garantovati bezbjednost aviona koji slijeću na sarajevski aerodrom; uslijed toga, obustavljeni su letovi za Sarajevo.¹¹⁵⁶⁸

3600. Dana 2. oktobra 1994., na sastanku s optuženim, Zameticom, Tolimirom, Koljevićem, Krajišnikom i Buhom, De Mello je insistirao na ponovnom otvaranju sarajevskog aerodroma za humanitarne letove, ali je optuženi ponovio stav da aerodrom neće biti otvoren dok se ne bude ponovo pregovaralo o Sporazumu u vezi s aerodromom, kao i da će Putevi za aerodrom ostati zatvoreni dok ne budu oslobođeni srpski ratni zarobljenici u Tarčinu.¹¹⁵⁶⁹ Međutim, on je pristao da ponovo uspostavi slobodu kretanja za humanitarne konvoje koji su se kretali i drugim Plavim putevima.¹¹⁵⁷⁰ Tokom narednog sastanka, održanog 5. oktobra 1994., kojem su prisustvovali i Akashi i Rose, Akashi je pristao da se u sjedištu UN-a raspita o tome da li postoji način da se prizna da je UNPROFOR "preuzeo" aerodrom od bosanskih Srba, a bosanski Srbi bi zauzvrat ponovo otvorili sarajevski aerodrom za letove i UNPROFOR-a i UNHCR-a.¹¹⁵⁷¹

3601. Dana 6. oktobra 1994., ABiH je izvela jednu operaciju na Igmanu, prošavši kroz DMZ i ubivši nekoliko vojnika SRK-a i četiri srpske bolničarke koje su se tamo nalazile; ABiH je takođe postavila položaje na tom području, suprotno sporazumu iz avgusta 1993.¹¹⁵⁷² Kao posljedica toga,

¹¹⁵⁶⁵ Fraser je tokom svog boravka u Sarajevu radio za dvojicu različitih komandanata Sektora Sarajevo, najprije za generala Andrea Sobiroua, a zatim za generala Hervea Gobilliarda. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 4–5.

¹¹⁵⁶⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 67; D719 (Pismo Manojla Milovanovića UNPROFOR-u, 23. septembar 1994.).

¹¹⁵⁶⁷ D3873 (Podsjetnik ministra zdravlja RS-a, 2. oktobar 1994.); Radovan Radinović, T. 41608–41611 (19. juli 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je VRS bio restriktivniji od političara kad je riječ o humanitarnim konvojima).

¹¹⁵⁶⁸ P6272 (Izveštaj UNPROFOR-a, 27. septembar 1994.), par. 3; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 152; D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 15 (optuženi i Mladić su na sastanku s predstavnicima UNPROFOR-a priznali da je aerodrom zatvoren kao odgovor na vazdušne udare NATO-a).

¹¹⁵⁶⁹ P4866 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. oktobar 1994.), par. 5–7.

¹¹⁵⁷⁰ P4866 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. oktobar 1994.), par. 5.

¹¹⁵⁷¹ D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 13, 16 (gdje se takođe izvještava da su Mladić i Krajišnik rekli da će, ukoliko ne budu ispunjeni njihovi zahtjevi, razmotriti mogućnost ponovnog zatvaranja aerodroma); Yasushi Akashi, T. 37716–37718 (24. april 2013.).

¹¹⁵⁷² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 142; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; P867 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); Michael Rose, T. 7572–7579 (8. oktobar 2010.); D721 (Pismo generala Rosea Ejupu Ganiću, 16. oktobar 1994.); D722 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pismom ambasadora Šaćirbegovića, 19. oktobar 1994.);

SRK je narednih dana otvarao snajpersku vatru na Sarajevo i granatirao grad, gađajući civile.¹¹⁵⁷³ Pošto je uložio energičan protest kod ABiH, Rose se 10. oktobra takođe sastao s Mladićem i Tolimirom, i Mladić je tom prilikom zaprijetio da će djelovati po Sarajevu i ograničiti slobodu kretanja UN-a, ako jedinice ABiH ne odu iz DMZ.¹¹⁵⁷⁴ Dana 8. oktobra, u ulici Zmaja od Bosne, pogođen je tramvaj i tom prilikom je bilo žrtava.¹¹⁵⁷⁵ Dana 27. oktobra, Milošević je izdao upozorenje jedinicama SRK-a u kojem je naveo da "neprijatelj ne poštuje nikakva pravila ni načela humanosti" i da, mada je SRK "do sada nastoja[o] da ispoštuje [...] sve Ženevske konvencije, [...] neprijatelj, ukoliko nastavi ovako, primoraće nas da od danas na svaki ispaljeni metak [...] uzvratimo po odabranom cilju u Sarajevu pod muslimanskom kontrolom".¹¹⁵⁷⁶ Dana 31. oktobra, strani mediji su izvijestili da su snage ABiH otvarale vatru na avione UN-a na sarajevskom aerodromu, ali da dostavljanje pomoći vazдушnim putem nije obustavljeno.¹¹⁵⁷⁷

3602. U novembru 1994., snage ABiH i dalje su se nalazile na položajima na Igmanu i odatle su preduzimale ofanzivna dejstva, gađajući i bosanske Srbe i jedno osmatračko mjesto UNPROFOR-a.¹¹⁵⁷⁸ Prema Roseovim riječima, to nije dovelo do vazдушnih udara NATO-a zato što u to vrijeme NATO više nije bio voljan da preduzima napade na bosanske Muslimane.¹¹⁵⁷⁹

P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 90–91 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13095–13098 (9. mart 2011.); P2439 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom na Igmanu, 8. oktobar 1994.); P2440 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom na Igmanu, 7. oktobar 1994.); D1120 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN smatra da su bosanske snage iz DMZ-a napale Srbe", 13. oktobar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 67–69; David Fraser, T. 8152–8153 (19. oktobar 2010.); D783 (Mapa područja planina Bjelašnice i Treskavice s linijama sukoba, 1994.); D2783 (Memorandum UNPROFOR-a, 6. oktobar 1994.). V. takođe D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 6 (gdje se navodi da su se Mladić i optuženi sastali s Akashijem dan prije tog incidenta i da je Mladić rekao da pripadnici ABiH izlaze iz Sarajeva preko butmirskog tunela i izvode napade na Igman).

¹¹⁵⁷³ Michael Rose, T. 7272 (5. oktobar 2010.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 57; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 58–59, 61 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13098–13102 (9. mart 2011.). V. takođe P1487 (Bilježnica Ratka Mladića, 4. septembar 1994.–29. januar 1995.), str. 101–102. Poslije napada ABiH na Igman, UNPROFOR je, poslije Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja od 14. avgusta 1994. i Sporazuma o prekidu vatre od 9. februara 1994., pokušao da privoli strane da potpišu jedan broj naknadnih sporazuma, ali u tome nije uspio. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 61–62; P2422 (Dopuna sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, oktobar 1994.); P2423 (Dodaci I i II Sporazuma o prekidu vatre); P2424 (Sporazum o prekidu vatre, oktobar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13107–13108 (10. mart 2011.); D1122 (Izveštaj UNPROFOR-a, 20. novembar 1994.) (pod pečatom).

¹¹⁵⁷⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 68–69 (gdje je svjedok rekao da je Mladić zaprijetio da će djelovati po gradu). Ali v. P867 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 2; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143.

¹¹⁵⁷⁵ V. diskusiju o incidentu 11 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵⁷⁶ Kasnije u tom izvještaju, Milošević zabranjuje "podmuklo ubijanje, ranjavanje ili zarobljavanje", koje je protivno Ženevskim konvencijama i međunarodnom pravu. V. D2812 (Upozorenje Komande SRK-a, 27. oktobar 1994.); Dragomir Milošević, T. 32735–32737 (28. januar 2013.).

¹¹⁵⁷⁷ D1121 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN: Vladine snage otvaraju vatru na avione na aerodromima", 31. oktobar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13102–13103 (9. mart 2011.), T. 13108–13109 (10. mart 2011.).

¹¹⁵⁷⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 157–158, 160; P1676 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Radovanom Karadžićem i Ejupom Ganićem, 23. oktobar 1994.); Michael Rose, T.

3603. Dana 17. novembra, Dragomir Milošević je obavijestio UNPROFOR da SRK uvodi dodatna ograničenja na kretanje konvoja, uključujući inspekciju svih humanitarnih konvoja koji prelaze linije fronta SRK-a.¹¹⁵⁸⁰ Dana 18. novembra, na jednu ženu i njenog sedmogodišnjeg sina pucano je dok su išli ulicom Zmaja od Bosne, i tom prilikom je dječak poginuo, a žena ranjena.¹¹⁵⁸¹ Dana 19. novembra, Gobilliard se sastao, između ostalih, s optuženim i Krajišnikom i tada je optuženi zaprijetio da će bosanski Srbi uzvratiti na vatru ukoliko ABiH nastavi da djeluje unutar ZPI-ja.¹¹⁵⁸² Situacija u Sarajevu se pogoršala i broj prijavljenih kršenja prekida vatre se povećao, iako je, prema Roseovim riječima, taj broj preuveličan budući da se broj civilnih žrtava zapravo smanjio.¹¹⁵⁸³ Međutim, u to isto vrijeme, došlo je do "potpunog zaustavljanja" kretanja konvoja, obim humanitarne pomoći bio je oskudan, a dolazak aviona s humanitarnom pomoći zavisio je od dobre volje bosanskih Srba; stanovnici Sarajeva "davljani" su jer su bosanski Srbi željeli izvršiti što veći pritisak na grad prije početka zime.¹¹⁵⁸⁴ Dana 23. novembra, otvorena je vatra na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom su ranjene dvije žene.¹¹⁵⁸⁵

3604. Početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama s teritorije ZPI-ja.¹¹⁵⁸⁶ Dana 5. decembra, na sastanku Rosea i Andrejeva, s jedne strane, i Gvere i Tolimira, s

7580–7581 (8. oktobar 2010.); D723 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s povredama demilitarizovane zone od strane ABiH, 29. oktobar 1994.), *e-court* str. 1–4, 9; D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 188, 191 (gdje se navodi da je Izetbegović bio direktno odgovoran za to što vojnici nisu povučeni s Igmana); P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.); P2426 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom Hervéa Gobilliarda i Dragomira Miloševića, 23. novembar 1994.); D1121 (Dnevni izvještaj agencije AFP pod naslovom "UN: Vladine snage otvaraju vatru na avione na aerodromima", 31. oktobar 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 68–70; D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.).

¹¹⁵⁷⁹ Michael Rose, T. 7581, 7591 (8. oktobar 2010.).

¹¹⁵⁸⁰ P2425 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 17. novembar 1994.).

¹¹⁵⁸¹ V. diskusiju o incidentu 12 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵⁸² P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

¹¹⁵⁸³ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; David Fraser, T. 8118–8121 (19. oktobar 2010.); D778 (Izveštaj UNPROFOR-a, 17. novembar 1994.); P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 168 (gdje je takođe naveo da je ABiH u tom periodu pucala u vazduh kako bi pojačala napetost oko Sarajeva); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; Michael Rose, T. 7485 (7. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 47–48 (pod pečatom); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izveštaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.).

¹¹⁵⁸⁴ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 27, 28 (pod pečatom); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 62 (gdje je svjedok dodao da je ABiH takođe željela da osvoji teritoriju prije nego što počne zima); P2425 (Dopis SRK-a UNPROFOR-u, 17. novembar 1994.) (u kojem je Dragomir Milošević obavijestio UNPROFOR da će SRK strogo kontrolisati prelasku linija fronta od strane UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija).

¹¹⁵⁸⁵ V. diskusiju o incidentu 14 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁵⁸⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 151–152, 157; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 183; P870 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 1. decembar 1994.), str. 3; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.) (gdje se protestuje zbog napada i navodi da su projektili pali na Predsjedništvo, Ministarstvo unutrašnjih poslova i kino); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 67–68; svjedok KDZ182, T. 13178–13179 (10. mart 2011.).

druge, Gvero je otvaranje aerodroma uslovio davanjem uvjeravanja od strane NATO-a da neće bombardovati ciljeve na teritoriji koju drže bosanski Srbi.¹¹⁵⁸⁷ Efikasnost punktova za prikupljanje naoružanja počela je da slabi i pripadnici VRS-a su 6. decembra silom uzeli izvjesnu količinu naoružanja s raznih lokacija oko Sarajeva.¹¹⁵⁸⁸ Dana 8. decembra, Andrejev je pisao optuženom i protestovao zbog odbijanja snaga bosanskih Srba da pruže potrebne bezbjednosne garancije za letove UNPROFOR-a i UNHCR-a na sarajevskom aerodromu.¹¹⁵⁸⁹ Dana 10. decembra, UNPROFOR je izvijestio da su u Sarajevo stigli prvi konvoji poslije gotovo mjesec dana.¹¹⁵⁹⁰ Dana 12. decembra, Rose se sastao s Krajišnikom, Koljevićem, Gverom i Tolimirom i rekao učesnicima tog sastanka da su "beskrajna birokratija i provjere" konvoja neprihvatljivi.¹¹⁵⁹¹ Oni su mu, sa svoje strane, dali uvjeravanja da će redovni konvoji moći da prolaze dok ne bude postignut trajni sporazum o proceduri za konvoje.¹¹⁵⁹² Prema riječima Banburyja, otprilike sredinom decembra, bosanski Srbi su ublažili ograničenja slobode kretanja kako bi u mirovnim pregovorima s predsjednikom Carterom ostavili utisak da su razumnija strana.¹¹⁵⁹³

3605. Dana 22. decembra, na sarajevsku Baščaršiju, u Starom Gradu, pala je granata i tom prilikom je poginulo nekoliko osoba.¹¹⁵⁹⁴

3606. Dana 31. decembra 1994., pod pokroviteljstvom Jimmyja Cartera, potpisan je SOPN, a sporazum o njegovom provođenju potpisan je 11. januara 1995.; on je, za početak, trebalo da bude na snazi četiri mjeseca i strane su ga mogle produžiti.¹¹⁵⁹⁵ U okviru tog sporazuma, strane su se

¹¹⁵⁸⁷ P2456 (Izveštaj UNPROFOR-a, 5. decembar 1994.), par. 5; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 75 (Banbury je to protumačio kao sposobnost optuženog da kontroliše prilaz aerodromu). Gvero je tu izjavu ponovio 10. decembra, na jednom drugom sastanku s predstavnicima UN-a. V. P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 2,

¹¹⁵⁸⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 180; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 27–28 (pod pečatom).

¹¹⁵⁸⁹ P2475 (Pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 8. decembar 1994.), str. 2; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 78.

¹¹⁵⁹⁰ P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 156.

¹¹⁵⁹¹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 182; P1640 (Izveštaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.), par. 3, 9; P2476 (Izveštaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 79–83.

¹¹⁵⁹² P2476 (Izveštaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.), par. 5–6; P1640 (Izveštaj UNPROFOR-a, 12. decembar 1994.), par. 3.

¹¹⁵⁹³ P2453 (Izveštaj UNPROFOR-a, 15. decembar 1994.), par. 2(d), 3, 5; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 84–85 (gdje je svjedok rekao da je to primjer da je optuženi mogao da "pritisk povećati ili smanjiti, kako god mu se sviđa"); Anthony Banbury, T. 13321–13323 (15. mart 2011.). Yasushi Akashi je izjavio da su i bosanski Srbi i bosanski Muslimani smatrali da je humanitarna pomoć "nešto politički i vojno vrlo važno" i da su obje strane kočile humanitarnu pomoć. V. Yasushi Akashi, T. 37767–37768 (25. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 16.

¹¹⁵⁹⁴ V. diskusiju o incidentu 9 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁵⁹⁵ P1648 (Sporazum o prekidu neprijateljstava, 31. decembar 1994.); P2428 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. januar 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 158, 160–161 (gdje je takođe izjavio da taj sporazum o provođenju nikada nije stvarno proveden, jer su strane u sukobu imale druge planove);

takođe dogovorile da obezbijede punu slobodu kretanja UNPROFOR-u i UNHCR-u radi isporuke humanitarne pomoći, što je dovelo do ponovnog otvaranja Plavih puteva, uključujući Puteve za aerodrom.¹¹⁵⁹⁶ Uslijed toga, situacija u Sarajevu se poboljšala i januar, i februar, 1995. su bili relativno mirni.¹¹⁵⁹⁷ Takođe je došlo do znatnog poboljšanja humanitarne situacije i više od 5.000 ljudi je svakodnevno koristilo Puteve za aerodrom.¹¹⁵⁹⁸

3607. Ipak, pred kraj februara 1995. došlo je do porasta broja snajperskih incidenata u gradu, uključujući otvaranje snajperske vatre na civile.¹¹⁵⁹⁹ Dana 27. februara, otvorena je vatra na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo više žrtava.¹¹⁶⁰⁰ U martu se situacija pogoršala u drugim dijelovima BiH i SOPN je počeo da se urušava, uglavnom zbog aktivnosti ABiH, što je zatim dovelo do nastavka snajperske aktivnosti i stalnog granatiranja u Sarajevu.¹¹⁶⁰¹ Dana 3. marta, otvorena je vatra na još jedan tramvaj u ulici Zmaja od Bosne i tom prilikom je bilo žrtava, dok je na području Sedrenika pucano iz vatrenog oružja na četrnaestogodišnjeg dječaka Tarika Žunića dok se vraćao kući iz škole.¹¹⁶⁰² Dana 5. marta, Mladić je rekao generalu Rupertu

P873 (Sporazum o prekidu vatre, 11. januar 1995.); P874 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 11. januar 1995.); Rupert Smith, T. 11298 (8. februar 2011.), T. 11841 (15. februar 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 186–188, 190–194; svjedok KDZ182, T. 13183 (10. mart 2011.) (gdje je takođe izjavio da se nijedna strana nije u cijelosti pridržavala sporazuma); Yasushi Akashi, T. 37674, 37723–37726 (24. april 2013.); D3503 (Telefaks UNPROFOR-a, 19. decembar 1994.); D3504 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. decembar 1994.); D3505 (Pismo Yasushija Akashija Radovanu Karadžiću, 24. decembar 1994.). V. takođe par. 410.

¹¹⁵⁹⁶ V. par. 410.

¹¹⁵⁹⁷ Anthony Banbury, T. 13314–13315 (15. mart 2011.); D1018 (Pismo UNPROFOR-a Nikoli Koljeviću, 4. februar 1995.) (u kojem se navodi da Smith ima namjeru da puteve za aerodrom otvori za civilni saobraćaj); Martin Bell, T. 9903, 9906–9907 (15. decembar 2010.); svjedok KDZ182, T. 13183 (10. mart 2011.).

¹¹⁵⁹⁸ D1166 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. februar 1995.), str. 2; Anthony Banbury, T. 13314–13315 (15. mart 2011.), T. 13488–13489 (16. mart 2011.); D1124 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5; svjedok KDZ182, T. 13109–13111, 13183 (10. mart 2011.); P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.), par. 19; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 10 (u kojem se dodaje da je aerodrom bio zatvoren za humanitarne letove 7. marta i 11. marta, nakon što je na avione otvorena vatra); D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju SOPN-a tokom marta 1995.), str. 4; P2480 (Zapisnik sa mjesečnog sastanka Odjeljenja za civilne poslove u Kiseljaku, 21. mart 1995.); Vladimir Radojčić, T. 31278 (12. decembar 2012.) (gdje se svjedok sjetio da je, nakon što su bili potpisani sporazumi o prekidu vatre, u Sarajevo stizalo više humanitarne pomoći). Ali v. D2287 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 9. februar 1995.), str. 1 (gdje se izvještava da su snage bosanskih Srba odbile "mnogo" zahtjeva za konvoje za sljedeći dan i da to predstavlja "stvarnu prijetnju" slobodi kretanja UNPROFOR-a).

¹¹⁵⁹⁹ Rupert Smith, T. 11310, 11331 (8. februar 2011.), T. 11461–11463 (9. februar 2011.).

¹¹⁶⁰⁰ V. diskusiju o incidentu 15 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁶⁰¹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 91–92; P2478 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 4. mart 1995.); Anthony Banbury, T. 13315 (15. mart 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 164–167; P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.); Rupert Smith, T. 11309–11310, 11329–11331 (8. februar 2011.), T. 11461–11463 (9. februar 2011.), T. 11583–11592 (10. februar 2011.); D1019 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 11. februar 1995.); D1020 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 13. februar 1995.); D1023 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 24. februar 1995.); D1024 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 3. mart 1995.); P1470 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 5. mart 1995.), par. 6; P2255 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 14. mart 1995.), *e-court* str. 6; P2429 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. mart 1995.); D1124 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5(c).

¹¹⁶⁰² V. diskusiju o incidentima 16 i 17 iz Priloga F Optužnici.

Smithu, komandantu Komande UNPROFOR-a za BiH,¹¹⁶⁰³ da je SRK pojačao snajpersko djelovanje po Sarajevu zbog Srba ubijenih u vojnim ofanzivama koje je preduzela ABiH, što je Smith shvatio kao eksplicitno priznanje da SRK pribjegava snajperskom djelovanju kao kaznenoj mjeri, a ne radi postizanja eventualne vojne koristi.¹¹⁶⁰⁴ Dana 8. marta 1995., optuženi je potpisao Direktivu br. 7, kojom je naredio SRK-u da, između ostalog, "odsudnom odbranom" spriječi deblokadu Sarajeva "spolja".¹¹⁶⁰⁵ Kao posljedica toga, uslovi u Sarajevu su se pogoršali, uz alarmantan porast vojne aktivnosti, uključujući znatan porast broja snajperskih aktivnosti protiv civila, što je dovelo do obustavljanja tramvajskog saobraćaja.¹¹⁶⁰⁶ U to vrijeme, pripadnici ABiH pucali su iz snajpera po Grbavici, što je dovelo do pogibije dvije srpske djevojčice; to je, sa svoje strane, dovelo do pojačanog granatiranja Sarajeva i nagnalo optuženog da zatvori Plave puteve.¹¹⁶⁰⁷ Tako je 12. marta 1995. grad bio izložen najžešćem granatiranju od septembra 1994., dok je broj žrtava uslijed snajperske aktivnosti u periodu do 18. marta bio najveći od avgusta 1994.¹¹⁶⁰⁸ Prema Smithovim riječima, najveći dio granatiranja i snajperskog djelovanja u tom periodu dolazio je sa srpske strane, a cilj je, po njegovom mišljenju, bio da se cjelokupno stanovništvo maltretira.¹¹⁶⁰⁹ Dana 14. marta, Akashi se sastao s optuženim, Mladićem, Krajišnikom i Koljevićem i optuženi je ponovio stav bosanskih Srba da će Putevi za aerodrom biti zatvarani na po mjesec dana za svakog

¹¹⁶⁰³ Rupert Smith, T. 11296–11298 (8. februar 2011.).

¹¹⁶⁰⁴ Rupert Smith, T. 11309–11311 (8. februar 2011.); P1470 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 5. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

¹¹⁶⁰⁵ P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7, 11–12. Iako se u prevodu dokaznog predmeta P838 na engleski jezik, na stranici 7, govori o ukidanju "opsade", Vijeće podsjeća na memorandum Službe za konferencijske i jezičke usluge Međunarodnog suda priložen uz dokazni predmet D235 i na objašnjenje o tome kako treba prevesti b/h/s riječ "deblokada" (koja je upotrijebljena na stranici 7 dokaznog predmeta P838). U tom memorandumu se navodi da je tačan prevod "lifting of the blockade". V. D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.). Shodno tome, Vijeće smatra da je korištenje riječi "opsada" u prevodu dokaznog predmeta P838 na engleski jezik, stranica 7, netačno, tako da je u tekstu gore koristilo izraz "deblokada".

¹¹⁶⁰⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 169–171; P878 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), par. 1.

¹¹⁶⁰⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P879 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 11. mart 1995.); David Harland, T. 2099–2100 (7. maj 2010.); Rupert Smith, T. 11329–11337 (8. februar 2011.), T. 11592–11594 (10. februar 2011.); P2256 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. mart 1995.); P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 7; D1123 (UNPROFOR, Izvještaj o provođenju Sporazuma o prekidu neprijateljstava tokom marta 1995.); Yasushi Akashi, T. 37730 (24. april 2013.); D3509 (Izveštaj UNPROFOR-a, 12. mart 1995.), par. 1, 4; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 100; John Zametica, T. 42462 (29. oktobar 2013.); Dragomir Milošević, T. 33227–33228 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da ne može da se sjeti te radnje, ali da "ne isključuj[e] mogućnost" da je radnja obavljena).

¹¹⁶⁰⁸ P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 6–8; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 99–101; Rupert Smith, T. 11332–11334, 11337–11338 (8. februar 2011.).

¹¹⁶⁰⁹ Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.). V. takođe P2479 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. mart 1995.), par. 3 (u kojem se nabrajaju pritužbe koje su optuženi i Mladić uputili UN-u u vezi s napadima Muslimana i Hrvata u BiH, koji su predstavljali kršenje SOPN-a).

bosanskog Srbina ubijenog iz snajpera u Sarajevu.¹¹⁶¹⁰ Naknadni pokušaji da se pregovorima postigne ponovno otvaranje Puteva za aerodrom su propali.¹¹⁶¹¹ Dana 25. marta 1995., Smith se sastao s Koljevićem, koji je otvoreno priznao da je namjera bosanskih Srba sada bila da vojnim sredstvima rat privedu kraju; po Smithovom mišljenju, s obzirom na to da Srbi nisu imali dovoljno ljudstva, njihov plan je bio da to ostvare oslanjanjem na vatrenu moć.¹¹⁶¹² Krajem marta, došlo je do masovnog nastavka borbi u Sarajevu.¹¹⁶¹³ Dana 29. marta, UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi intenzivirali vatru na avione UN-a na sarajevskom aerodromu i da su zbog toga letovi obustavljeni u periodu od 17. do 24. marta.¹¹⁶¹⁴

3608. U aprilu 1995., postalo je jasno da mirovni pregovori ne vode nikuda, zbog čega SOPN više nije funkcionisao, ZPI su kršile obje strane, a situacija u Sarajevu eskalirala je budući da je svakodnevno u prosjeku bilo blizu 1.000 incidenata s otvaranjem vatre.¹¹⁶¹⁵ Dana 5. aprila, optuženi je rekao Smithu da je donesena odluka da se krene u kontranapad, te da će snage bosanskih Srba koristiti oružje koje još nisu koristile.¹¹⁶¹⁶ Dana 7. aprila, u Hrasnici je eksplodirala modifikovana avio-bomba i bilo je civilnih žrtava.¹¹⁶¹⁷ Dana 8. aprila, bosanski Srbi su obustavili humanitarne letove, tvrdeći da UN švercuje oružje za ABiH i time krši Sporazum u vezi s aerodromom, a kasniji

¹¹⁶¹⁰ P2255 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 14. mart 1995.), str. 7; P2479 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 14. mart 1995.), par. 6; Rupert Smith, T. 11335 (8. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 98.

¹¹⁶¹¹ P2258 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem, 27. mart 1995.), par. 5 (u kojem se govori o sastanku s Koljevićem, na kojem je on rekao da je neophodno zatvarati aerodrom za svakog bosanskog Srbina ubijenog iz snajpera kako bi se osujetili naponi bosanskih Muslimana da istjeraju bosanske Srbe iz Sarajeva); Rupert Smith, T. 11339 (8. februar 2011.). Na sastanku održanom 5. aprila 1995., Koljević je izjavio da je još jedan bosanski Srbin ubijen iz snajpera, što je značilo da Putevi za aerodrom moraju da se zatvore na ukupno 90 dana. V. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 119; P2484 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 5. april 1995.), par. 5; P2485 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 5. april 1995.), *e-court* str. 3.

¹¹⁶¹² P2258 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem, 27. mart 1995.), par. 1–2; Rupert Smith, T. 11338–11340 (8. februar 2011.). Prema Smithovim riječima, isti slučaj bio je i s bosanskim Muslimanima. Po njegovom mišljenju, u toj fazi, obje strane su željele riješiti situaciju vojnim sredstvima, a ne pregovorima. V. Rupert Smith, T. 11342–11343 (8. februar 2011.), T. 11593–11595 (10. februar 2011.); P2248 (Naređenje Radovana Karadžića Vladi RS-a, Glavnom štabu VRS-a i predsjednicima opština, 26. mart 1995.).

¹¹⁶¹³ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 99; P2032 (Vijest kanala BBC u vezi s ciljanjem zaštićenih zona, s transkriptom); D182 (Naređenje 12. divizije ABiH, 20. mart 1995.); P1778 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s generalom Miloševićem, 21. mart 1995.).

¹¹⁶¹⁴ P878 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu vatre, 29. mart 1995.), par. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; D1123 (UNPROFOR, Izvjestaj o provođenju SOPN-a tokom marta 1995.), par. 17.

¹¹⁶¹⁵ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 120; P2486 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 16. april 1995.), par. 1, 3–4; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 51; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 174; P882 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 14. april 1995.), str. 1–2; Rupert Smith, T. 11341 (8. februar 2011.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 39; P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 52 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13054–13055, 13057–13058 (9. mart 2011.), T. 13185–13186 (10. mart 2011.); D1117 (Protestno pismo UNPROFOR-a Rasimu Deliću, 26. april 1995.); P2442 (Dopis UNPROFOR-a u vezi s kršenjima zabrane teškog naoružanja u zaštićenim zonama, 26. april 1995.).

¹¹⁶¹⁶ Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.); P2260 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9–10, 14.

pokušaji da se pregovorima postigne ponovno otvaranje aerodroma su propali.¹¹⁶¹⁸ Sredinom aprila, dva pripadnika UNPROFOR-a ubijena su iz snajpera.¹¹⁶¹⁹ Dana 21. aprila, Akashi i Smith sastali su se odvojeno s predstavnicima obje strane kako bi dogovorili produženje SOPN-a; međutim, iako su obje strane izrazile želju da ga produže, zahtijevale su da to bude učinjeno pod njihovim uslovima, te međusobni dogovor nije postignut.¹¹⁶²⁰ Prema Akashijevim riječima, bosanski Srbi i bosanski Hrvati su bili za "neku vrstu produženja" SOPN-a, ali su bosanski Muslimani bili protiv toga.¹¹⁶²¹ Tokom tog sastanka, optuženi je rekao Akashiju da će Putevi za aerodrom ostati zatvoreni sve dok se nastavlja snajpersko djelovanje na bosanske Srbe.¹¹⁶²² Akashi i Smith su imali još dva kruga takvih sastanaka 30. aprila i 1. maja, ali nije postignut napredak; Smith je kasnije izvijestio da je muslimanska strana odbila produženje SOPN-a, ali je obećala da će ispoljiti suzdržanost, dok je srpska strana jednodušno odlučila da situaciju razriješi vojnim putem.¹¹⁶²³ Na sastanku održanom 30. aprila kojem su prisustvovali, između ostalih, Akashi, Smith, Janvier, Koljević i Krajišnik, optuženi je rekao da bosanski Srbi neće podržati Sporazum u vezi s aerodromom sve dok druga

¹¹⁶¹⁷ V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶¹⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173. Dana 19. aprila 1995., na sastanku kojem su prisustvovali Smith, Aguilar, Harland, Krajišnik, Mandić i Stanišić, Krajišnik je rekao da se "u načelu" slaže s nastavkom dostavljanja humanitarne pomoći vazdušnim putem, ali da su pojedinci u rukama Koljevića, koji je bio zadužen za humanitarnu pomoć. V. P881 (Zabilješka Davida Harlanda u vezi sa sastankom o Aerodromu Sarajevo održanom na Palama, 20. april 1995.), str. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173. Na jednom drugom sastanku s Mandićem, održanom 26. aprila 1995., Harland je tražio uvjeravanja da će biti date bezbjednosne garancije za avione koji su prevozili civile UN-a i za avione UNHCR-a, ali ta uvjeravanja nikada nisu data. V. P884 (Zabilješka Davida Harlanda u vezi s razgovorima o Aerodromu Sarajevo vođenim na Palama, 26. april 1995.), str. 1; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 176.

¹¹⁶¹⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 172; P880 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi s projektom zaštite od snajperskog djelovanja, 24. april 1995.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 34–36, 72; David Fraser, T. 8016–8017 (18. oktobar 2010.); Rupert Smith, T. 11333 (8. februar 2011.); D2907 (Izveštaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 8, 42, 72–73 (pod pečatom); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10514–10515 (18. januar 2011.); P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom). Iako su Harland, Fraser, svjedok KDZ304 i svjedok KDZ182 izjavili da je jednog od te dvojice francuskih vojnika ubio SRK dok su podizali protivsnajperske barikade, Edin Garaplja je rekao da je tog vojnika zapravo ubio Nedžad Herenda, pripadnik muslimanske jedinice Ševe. Kako će kasnije biti razmotreno, Vijeće smatra da je to tačan prikaz događaja. Svi svjedoci su saglasni da je drugog vojnika UN-a, na kojeg je otvorena vatra u tom periodu, ubila ABiH na području Dobrinje. V. par. 4505, fusnota 15085.

¹¹⁶²⁰ P2261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 1; Rupert Smith, T. 11347–11350 (8. februar 2011.), T. 11596–11599 (10. februar 2011.). V. takođe P2489 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. april 1995.), par. 3–5.

¹¹⁶²¹ Yasushi Akashi, T. 37222 (24. april 2013.).

¹¹⁶²² P2261 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 10; Rupert Smith, T. 11348–11349 (8. februar 2011.).

¹¹⁶²³ Rupert Smith, T.11352–11355 (8. februar 2011.), T.11601–11603 (10. februar 2011.); P2262 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 1–2, 4–5; P2263 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), str. 3–4; D3511 (Izveštaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 5; Yasushi Akashi, T. 37733–37735 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je, tokom tog sastanka, mislio da je stav optuženog beskompromisan i da je u tom trenutku bio spreman da prkosí međunarodnoj zajednici).

strana ne podrži Sporazum o prekidu snajperskog djelovanja.¹¹⁶²⁴ Prema Harlandovim riječima, od tog trenutka pa sve do kraja rata više nije nastavljeno dopremanje humanitarne pomoći vazdušnim putem.¹¹⁶²⁵ Putevi za aerodrom takođe nisu otvoreni sve do kraja rata.¹¹⁶²⁶ Uslijed toga, u maju 1995. humanitarna situacija u Sarajevu brzo se pogoršavala.¹¹⁶²⁷

3609. Kao odgovor na srpske minobacačke napade na civilne dijelove Sarajeva 7. i 8. maja 1995., Smith je zatražio da NATO izvede vazdušne napade, ali je njegov zahtjev odbijen; Smith je optuženog obavijestio o svojim razlozima za taj zahtjev tokom njihovog sastanka 9. maja, kada optuženi nije negirao da su gađani civilni dijelovi grada.¹¹⁶²⁸ Dana 12. maja, počela je ofanziva ABiH s teritorije Sarajeva, a SRK je odbio napade ABiH pokazujući vojničku odvažnost i dominantnu vatrenu moć.¹¹⁶²⁹ Sredinom maja, ZPI je najvećim dijelom propao i obje strane su obilato koristile svoje teško naoružanje, posebno oko linija sukoba.¹¹⁶³⁰ Krajem maja, došlo je do okršaja duž linije sukoba i obje strane su uzele teško naoružanje s punktova za prikupljanje naoružanja; bosanski Srbi su ga zatim upotrijebili za granatiranje civilnih dijelova Sarajeva, zbog čega im je Smith 24. maja uputio ultimatum navodeći da će biti izloženi vazdušnim udarima, ako tog dana ne prestanu da otvaraju vatru iz teškog naoružanja.¹¹⁶³¹ Tog istog dana, dvije

¹¹⁶²⁴ P2262 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 11.

¹¹⁶²⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 173.

¹¹⁶²⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 100.

¹¹⁶²⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 182–183; David Harland, T. 2217 (10. maj 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 33; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 2; P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 3. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 3088, 3089.

¹¹⁶²⁸ P2264 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.). V. takođe P2415 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 7. maj 1995.) (u kojem je Gobilliard protestovao kod Dragomira Miloševića zbog stalnog otvaranja vatre na civile po gradu i na putu preko Igmana); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 72.

¹¹⁶²⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 180–183; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.); D184 (Borbeni izvještaj 1. korpusa ABiH, 16. maj 1995.); Rupert Smith, T. 11469–11470 (9. februar 2011.); D1118 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 21. maj 1995.); D1119 (Izveštaj Sigurnosno-informativne službe Sarajevo, ABiH, 18. maj 1995.) (gdje se navodi da je ABiH djelovala po Grbavici sa civilnih područja i iz okoline objekata UN-a); Dragomir Milošević, T. 32718–32719 (28. januar 2013.); svjedok KDZ304, T. 10496–10498 (18. januar 2011.).

¹¹⁶³⁰ P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 1–2; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 93–94 (pod pečatom); D2900 (Naređenje 12. divizije ABiH, 20. maj 1995.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 72; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2791.

¹¹⁶³¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 183; Rupert Smith, T. 11365–11372 (8. februar 2011.), 11470–11472 (9. februar 2011.), T. 11477–11483 (10. februar 2011.); D185 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*); D1027 (Saopštenje UNPROFOR-a za štampu, 22. maj 1995.); P2267 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorom s Ratkom Mladićem, 25. maj 1995.); P2268 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s telefonskim razgovorima s Ratkom Mladićem, 26. maj 1995.); D1051 (UNPROFOR, Izveštaj o vazdušnim udarima, 26. maj 1995.); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 74. Smith je priznao da je ABiH takođe imala teško naoružanje van punkta za prikupljanje naoružanja. V. Rupert Smith, T. 11866–11871 (15. februar 2011.); D1052 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa ABiH, 31. maj 1995.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2792, 2793; odjeljak IV.D.1.a: Vazdušni udari NATO-a.

modifikovane avio-bombe eksplodirale su u ulici Safeta Zajke i Majdanskoj ulici i tom prilikom je poginuo, ili je ranjen, jedan broj ljudi.¹¹⁶³² Bosanski Srbi nisu vratili oružje, kako im je naložio Smith, te su 25. maja izvedeni vazdušni udari; to je dovelo do daljeg granatiranja Sarajeva, kao i hapšenja jednog broja pripadnika UN-a širom BiH, što je predstavljalo kriznu tačku u odnosima između UN-a i srpske strane.¹¹⁶³³ Dana 26. maja, eksplodirala je još jedna modifikovana avio-bomba, ovoga puta u ulici Safeta Hadžića, i tom prilikom je povrijeđeno nekoliko ljudi.¹¹⁶³⁴ Dana 27. maja, na Vrbanja mostu došlo je do incidenta između pripadnika UN-a i vojnika SRK-a, što je krizu još više produbilo.¹¹⁶³⁵ Dana 27. maja, na sastanku Akashijevog osoblja, Banbury je napisao da su bili "paralisani u svemu", uključujući humanitarnu pomoć.¹¹⁶³⁶ Dana 28. maja, UNPROFOR je izvijestio da su bosanski Srbi, kao odgovor na vazdušne napade NATO-a, blokirali kopneni pristup Sarajevu i strogo ograničili slobodu kretanja UNPROFOR-a.¹¹⁶³⁷ Dana 26. maja, Dragomir Milošević je izdao naređenje jedinicama SRK-a da pristupe "totalnom blokiranju" UNPROFOR-a i da se ne obaziru na zahtjeve UN-a oko snabdijevanja hranom i vodom.¹¹⁶³⁸ Prema Harlandovim riječima, bosanski Srbi su taj put nastojali da provedu "potpunu blokadu" Sarajeva i u potpunosti presijeku snabdijevanje grada hranom.¹¹⁶³⁹ Poslije tog događaja, punktovi za prikupljanje naoružanja prestali su da postoje.¹¹⁶⁴⁰

3610. Zbog potpune blokade slobode kretanja, UNPROFOR je utvrdio put preko Igmana kako bi Sarajevu mogla da se obezbijedi barem neka humanitarna pomoć.¹¹⁶⁴¹ Do kraja rata, taj put je bio

¹¹⁶³² V. diskusiju o incidentima 11 i 12 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶³³ Rupert Smith, T. 11367–11369 (8. februar 2011.), T. 11493–11498 (10. februar 2011.); D1058 (Izveštaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 8–12; D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2793, 2794, 2796; odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

¹¹⁶³⁴ V. diskusiju o incidentu 13 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶³⁵ D1058 (Izveštaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 13; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 75–76. V. takođe odjeljak IV.D: Dio predmeta koji se odnosi na taoce.

¹¹⁶³⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 167; P2498 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 27. maj 1995.), *e-court* str. 1.

¹¹⁶³⁷ P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6; D1058 (Izveštaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 14.

¹¹⁶³⁸ P6097 (Naređenje SRK-a, 26. maj 1995.), str. 1–2; Dragomir Milošević, T. 33231 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok objasnio da je svrha tog naređenja bila da se poveća kontrola kretanja konvoja UNPROFOR-a).

¹¹⁶³⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178.

¹¹⁶⁴⁰ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 77.

¹¹⁶⁴¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178; David Harland, T. 2178, 2203–2204 (10. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 22 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je aerodrom bio zatvoren, put preko Igmana bio jedini način da se dođe u Sarajevo i iz njega izađe); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18, 25 (gdje je svjedok izjavio da je UNPROFOR mogao da "zaobiđe blokadu" koju je napravio SRK jedino korištenjem puta preko Igmana, pošto su snage SRK-a blokirale sve druge prilazne puteve); Dragomir Milošević, T. 33232 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je UNPROFOR tada bio prisiljen da koristi put preko Igmana zato što su svi drugi putevi do Sarajeva bili blokirani). V. takođe D4487 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastancima u Sarajevu i na Palama, 13. novembar 1994.), par. 2 (pod pečatom).

jedini održivi pravac za dopremanje humanitarne pomoći Sarajevu.¹¹⁶⁴² Međutim, taj put su noću koristile i snage ABiH, zbog čega su snage SRK-a otvarale vatru na vozila koja su se noću njime kretala.¹¹⁶⁴³ Dana 6. juna, UNHCR je izvijestio da trećina civilnog stanovništva Sarajeva (otprilike 100.000 ljudi) potpuno zavisi od pomoći, da će sljedećeg dana zalihe na sarajevskom aerodromu biti potpuno ispražnjene, da će pekari nestati brašna 8. juna i da će samo 15% zadatog obima pomoći biti ostvareno do 10. juna, kada pomoći koja bi se mogla distribuirati civilnom stanovništvu više neće biti.¹¹⁶⁴⁴ Međutim, 8. juna, predstavnici UNHCR-a i UNPROFOR-a sastali su se s optuženim i Koljevićem i uspjeli da dogovore sporazum o isporuci humanitarne pomoći Sarajevu kopnenim putem preko kontrolnog punkta Sierra 1.¹¹⁶⁴⁵

3611. U posljednjim mjesecima sukoba, ravnoteža moći se promijenila i ABiH je bila u mogućnosti da napada s mnogo jačom snagom i boljom opremom.¹¹⁶⁴⁶ Prema Akashijevim riječima, vlada BiH, uz podršku vlade SAD, u tom momentu nije željela dugoročan prekid vatre, jer bi time teritorijalna osvajanja bosanskih Srba postala trajna.¹¹⁶⁴⁷ Dana 16. juna 1995., ABiH je započela niz napada širokih razmjera, pokušavši da se probije iz Sarajeva; ti napadi su imali određenog uspjeha u početnim fazama, ali su odbijeni uz mnogo žrtava.¹¹⁶⁴⁸ Kao posljedica toga, SRK je uzvatio i situacija u Sarajevu se pogoršala, te je jedan broj civila ubijen u redovima za vodu i na pijacama, a SRK je ispaljivao modifikovane avio-bombe na grad.¹¹⁶⁴⁹ Tog istog dana,

¹¹⁶⁴² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 178.

¹¹⁶⁴³ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26; Dragomir Milošević, T. 33239 (5. februar 2013.).

¹¹⁶⁴⁴ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 172; P2503 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 6. juni 1995.), *e-court* str. 2; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 14.

¹¹⁶⁴⁵ D1125 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj generalnom sekretaru UN-a, 9. juni 1995.), str. 1; P890 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 10. juni 1995.), str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 191.

¹¹⁶⁴⁶ Martin Bell, T. 9911–9912 (15. decembar 2010.).

¹¹⁶⁴⁷ Yasushi Akashi, T. 37673–37674 (24. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 32. V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304, bez datuma), str. 23–24 (gdje govori o napadima ABiH početkom juna, poslije kojih je uslijedio nesrazmjernan odgovor SRK-a, zbog čega je Gobilliard protestovao kod Dragomira Miloševića); P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.).

¹¹⁶⁴⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 190, 203 (gdje je svjedok izjavio da je ta ofanziva predstavljala vojnu operaciju usmjerenu prevashodno protiv SRK-a); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1–2; David Harland, T. 2340–2351 (11. maj 2010.); D183 (Naređenja 102. brdske brigade ABiH, od maja do juna 1995.); D186 (Borbeni izvještaj 111. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D187 (Borbeni izvještaj 115. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.); D188 (Borbeni izvještaj 105. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D189 (Borbeni izvještaj 105. brigade ABiH, 19. juni 1995.); D191 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 4. juli 1995.); Martin Bell, T. 9866 (15. decembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 52 (pod pečatom); D1130 (Izvjestaj UNPROFOR-a, 18. juni 1995.), *e-court* str. 5, 9; D1131 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. juni 1995.), par. 8; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 29–30; svjedok KDZ304, T. 10506–10508 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je ofanziva vođena na liniji sukoba); D958 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 17. juni 1995.). V. takođe diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici, kao i dokaze koji su tamo navedeni.

¹¹⁶⁴⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 195–199, 203; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1–2; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54–55; P2006 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1679 (Vijest kanala

dvije modifikovane avio-bombe eksplodirale su u različitim dijelovima Sarajeva, i tom prilikom je povrijeđeno nekoliko ljudi.¹¹⁶⁵⁰ Dana 17. juna 1995., imajući u vidu ofanzivu ABiH, optuženi je proglasio ratno stanje u zoni odgovornosti SRK-a.¹¹⁶⁵¹ Cilj je bio da se "omogući potpuno angažovanje ljudskih i materijalnih potencijala" u odbrani RS-a i da se "preduz[mu] sve potrebne mere radi ostvarivanja postavljenih ciljeva" i porazi neprijatelj.¹¹⁶⁵² Situacija je postajala očajna i moral je bio na vrlo niskom nivou, pošto je SRK počeo da primjenjuje novu strategiju, stežući obruč oko grada Sarajeva kad god bi ABiH osvojila neko brdo izvan Sarajeva.¹¹⁶⁵³ Sloboda kretanja UNPROFOR-a unutar Sarajeva takođe je bila ograničena zbog sve većeg broja kontrolnih punktova ABiH.¹¹⁶⁵⁴ U pismu optuženom od 15. juna, Akashi je opisao situaciju u Sarajevu i istočnim enklavama kao "katastrofu u razvoju", gdje se "humanitarne isporuke i osoblje koje ih doprema sprečavaju da stignu na svoja odredišta, skladišta su prazna, [a] cijele porodice vape za hranom".¹¹⁶⁵⁵ Krajem juna i početkom jula, u Sarajevu su se vodile žestoke borbe, pošto je SRK na stalne ofanzive ABiH odgovarao neselektivnim granatiranjem i snajperskim djelovanjem po područjima u centru grada, što je dovodilo do civilnih žrtava.¹¹⁶⁵⁶ Dana 24. juna, UNPROFOR je izvijestio da su u Sarajevo stigli prvi konvoji s hranom poslije više od četiri sedmice, ali da će time biti zadovoljene potrebe samo 20 posto civilnog stanovništva.¹¹⁶⁵⁷

3612. Tokom cijelog jula 1995., situacija na ratištu oko Sarajeva bila je relativno mirna, jer su bosanski Srbi usredsredili pažnju na Srebrenicu, ali je granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu

BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9796–9797 (14. decembar 2010.). V. takođe diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶⁵⁰ V. diskusiju o incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶⁵¹ D2904 (Odluka Radovana Karadžića, 17. juni 1995.).

¹¹⁶⁵² D2904 (Odluka Radovana Karadžića, 17. juni 1995.), str. 1.

¹¹⁶⁵³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 204–206; P894 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom u Lukavici, 29. juni 1995.); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 32 (gdje je svjedok izjavio da je ljeto 1995. bilo jedan od najgorih perioda što se tiče snajperskog djelovanja i granatiranja).

¹¹⁶⁵⁴ D1128 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 16. juni 1995.), par. 1; svjedok KDZ182, T. 13123 (10. mart 2011.).

¹¹⁶⁵⁵ P5084 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Radovanu Karadžiću, 15. juni 1995.), str. 2 (gdje se napominje da je pismo upućeno i Aliji Izetbegoviću).

¹¹⁶⁵⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 213–215; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 1–3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 179; P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 2; P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420–11421 (9. februar 2011.). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 31–32; svjedok KDZ304, T. 10492–10493 (18. januar 2011.); D1132 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1995.).

¹¹⁶⁵⁷ P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 1, 4; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 190; P2443 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 3 (gdje se izvještava da izgledi da budući humanitarni konvoji stignu u Sarajevo "nisu dobri" jer su snage ABiH granatirale konvoj na području Rajlovca, a kao odgovor na to Koljević je rekao da bosanski Srbi neće dozvoliti prolaz konvoja naredne sedmice ukoliko ne dobiju pismene bezbjednosne garancije muslimanskih vlasti). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3090.

nastavljeno istim tempom, iako od toga nije bilo očite vojne koristi.¹¹⁶⁵⁸ Prema Harlandovim riječima, humanitarna situacija u Sarajevu početkom jula postala je "očajna" i "moral civilnog stanovništva, kao i moral UNPROFOR-a, bio je vrlo nizak".¹¹⁶⁵⁹ Uprkos tome što je 8. juna 1995. postignut sporazum, srpske vlasti su nastavile opstruirati konvoje.¹¹⁶⁶⁰ Stoga su UNPROFOR i UNHCR početkom jula 1995. ponovo pribjegli korištenju puta preko Igmana kako bi Sarajevu obezbijedili pomoć, uglavnom brašno.¹¹⁶⁶¹ Međutim, snage bosanskih Srba, pretežno jedinice Ilidžanske brigade, redovno su napadale konvoje koji su se kretali tim putem.¹¹⁶⁶² Dana 15. jula, UNPROFOR je izvijestio da civili u Sarajevu preživljavaju od ono malo zaliha hrane koje su napravili, od onoga što su uspjeli uzgojiti u baštama i od robe koja se mogla dopremiti u Sarajevo preko tunela.¹¹⁶⁶³ Dana 19. jula, na sastanku sa Smithom, Mladić je pristao da dozvoli UNPROFOR-u i UNHCR-u da dovedu konvoje u Sarajevo koristeći put iz Kiseljaka.¹¹⁶⁶⁴ Međutim,

¹¹⁶⁵⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 217–219; P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 1–2; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 1, 4; P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.), *e-court* str. 2–3; D4646 (Naređenje SRK-a, 26. juli 1995.).

¹¹⁶⁵⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 204; P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 2–3 (gdje se izvještava da se UNHCR suočava s najozbiljnijim prekidom programa raspodjele hrane u Sarajevu od kada je 1992. počeo s radom, pošto je obustava dostavljanja pomoći vazдушnim putem od 8. aprila 1995. dovela do toga da UNHCR znatno podbaci u odnosu na ciljeve koje je postavio za snabdijevanje hranom); P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 1.

¹¹⁶⁶⁰ P2443 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s humanitarnom situacijom u Hrvatskoj i BiH, 6. juli 1995.), str. 3 (gdje se navodi da srpske vlasti nisu dale odobrenje za isporuku pomoći Sarajevu od 20. juna 1995. i da zahtijevaju da im se preda 50% isporučene pomoći, umjesto uobičajenih 23%); svjedok KDZ182, T. 13186–13188 (10. mart 2011.).

¹¹⁶⁶¹ P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 4 (gdje se navodi da UNHCR razmatra da 2. jula 1995. u zoru preko Igmana pošalje konvoj za Sarajevo); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 5 (gdje se navodi da je konvoj UNHCR-a sa 62 tone hrane u 03:30 sati stigao u Sarajevo preko Igmana).

¹¹⁶⁶² P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 25–26 (pod pečatom); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 3. Bosanski Srbi su napali humanitarni konvoj koji je stigao u noći između 3. i 4. jula 1995. i tom prilikom su povrijeđena dvojica vozača i oštećena dva vozila, dok je drugi konvoj koji je stigao u noći između 6. i 7. jula 1995. prošao bez incidenta. V. P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 218. U večernjim satima 14. jula 1995., konvoj koji je prevezio brašno preko Igmana napadnut je sa srpske teritorije. Uništena su dva vozila i povrijeđena dvojica vozača. V. P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 4–5; Nikola Mijatović, T. 30764 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da taj izvještaj "nije tačan" i da bosanski Srbi nisu bili ti koji su otvorili vatru); D2512 (Izvještaj 1. ilidžanske pješadijske brigade, 14. juli 1995.) (gdje se upućuje na artiljerijski napad po "nenajavljenom" konvoju kamiona koji se kretao putem preko Igmana). V. takođe Rupert Smith, T. 11417 (9. februar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26 (gdje je svjedok izjavio da je korištenje puta preko Igmana bilo "neprihvatljivo za Srbe" i da su oni tražili da UNPROFOR za snabdijevanje Sarajeva koristi samo Plave puteve); Dragomir Milošević, T. 33239 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se inspekcija i kontrola konvoja koji su se kretali putem preko Igmana nije mogla izvršiti); činjenica o kojoj je presuđeno 3021. Kada mu je postavljeno pitanje u vezi s tim napadima, Milošević je izjavio da SRK "nije pucao na konvoje s humanitarnom pomoći", već po "onome ko se u te konvoje upleo", uključujući vozila ABiH i vozila koja su prevozila naoružanje. V. Dragomir Milošević, T. 33235 (5. februar 2013.); Nikola Mijatović, T. 30764 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da nije bilo problema kada bi UNPROFOR najavio svoje konvoje i kada nije švercovaio municiju i oružje u Sarajevo).

¹¹⁶⁶³ P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5.

¹¹⁶⁶⁴ P4178 (Sporazum između generala Smitha i generala Ratka Mladića, 19. juli 1995.), par. 4, 6.

30. jula, Mladić je obavijestio Smitha da su bosanski Muslimani dan ranije napali konvoje koji su se kretali tim putem kako bi taj put onesposobili za upotrebu, tako da put preko Igmana ostane jedina alternativa.¹¹⁶⁶⁵ Mladić je takođe rekao da je korištenje puta preko Igmana od strane ABiH "nedozvoljen[o]" i da se bosanski Srbi s time "neć[e] nikada složiti".¹¹⁶⁶⁶ Na jednom drugom sastanku s Mladićem, 31. jula, Smith je istakao potrebu ponovnog otvaranja sarajevskog aerodroma za dostavu humanitarne pomoći i pojednostavljenja procedure provjere konvoja.¹¹⁶⁶⁷ Mladić je odgovorio da aerodrom ne može biti otvoren sve dok se snage ABiH ne povuku s Igmana i da će procedura provjere konvoja biti pojednostavljivana "u meri narastanja međusobnog poverenja" između UNPROFOR-a i VRS-a.¹¹⁶⁶⁸

3613. Dana 8. avgusta 1995., Glavni štab VRS-a izdao je hitno naređenje u kojem je naložio svim korpusima da upozore svoje jedinice da što više štede municiju svih kalibara.¹¹⁶⁶⁹ Dana 18. avgusta, Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da "svim sredstvima spreč[e] novu ofanzivu za deblokadu Sarajeva".¹¹⁶⁷⁰ Dana 21. avgusta, na sastanku s Koljevićem, Pedauye iz UNPROFOR-a naglasio je važnost otvaranja sarajevskog aerodroma prije početka zime.¹¹⁶⁷¹ Koljević je napomenuo da bosanski Muslimani koriste tunel ispod aerodroma u vojne svrhe i odgovorio da su bosanski Srbi spremni da otvore aerodrom samo ako se humanitarne aktivnosti odvoje od vojnih.¹¹⁶⁷²

3614. Dana 28. avgusta 1995., došlo je do drugog incidenta na pijaci Markale, što je dovelo do vazdušnih udara NATO-a, kako je opisano kasnije u ovoj presudi.¹¹⁶⁷³ Dana 2. septembra 1995., Harland i Smith su odlučili da otvore aerodrom za sve koji žele da pređu preko njega.¹¹⁶⁷⁴ Kada su o toj namjeri obavijestili Krajišnika, Krajišnik je zaprijetio da će otvoriti vatru na svako vozilo koje bude išlo preko aerodroma bez odobrenja bosanskih Srba.¹¹⁶⁷⁵ UNPROFOR je ignorisao tu prijetnju i ona nikada nije ostvarena – zahvaljujući tome, prvi put od 1992. počela su da saobraćaju

¹¹⁶⁶⁵ D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), *e-court* str. 2.

¹¹⁶⁶⁶ D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), *e-court* str. 2; Dragomir Milošević, T. 33242–33243 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bosanski Srbi nisu dali odobrenje za korištenje puta preko Igmana); Vladimir Radojčić, T. 31289 (12. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi bili protiv korištenja puta preko Igmana zato što je on korišten za snabdijevanje ABiH).

¹¹⁶⁶⁷ D1047 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 31. juli 1995.), str. 3.

¹¹⁶⁶⁸ D1047 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 31. juli 1995.), str. 3.

¹¹⁶⁶⁹ D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.).

¹¹⁶⁷⁰ D4619 (Izveštaj SRK-a, 18. avgust 1995.), str. 2 (gdje se takođe napominje da je bilo mnogo lažnog izvještavanja u jedinicama SRK-a i naređuje da se preduzmu sve mjere u cilju potpunog i tačnog izvještavanja).

¹¹⁶⁷¹ P2287 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), par. 15.

¹¹⁶⁷² P2287 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba, 22. avgust 1995.), par. 14.

¹¹⁶⁷³ V. diskusiju o incidentu 19 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁶⁷⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

vozila u Sarajevo i iz njega.¹¹⁶⁷⁶ Dana 14. septembra, optuženi i Holbrooke su dogovorili okvire za sporazum o prekidu vatre, prema kojem su i ABiH i VRS morali najprije obustaviti sve operacije unutar i oko ZPI-ja u Sarajevu, VRS je morao ukloniti svoje teško naoružanje izvan ZPI-ja, ABiH je svoje teško naoružanje morala staviti pod kontrolu UN-a, a NATO je trebao obustaviti vazdušne udare; okvirni sporazum je takođe predviđao da se, nakon što se realizuju svi ti koraci, potpiše sporazum o prekidu neprijateljstava, najprije u Sarajevu, a zatim i u ostalom dijelu BiH.¹¹⁶⁷⁷ Na sastanku održanom 20. septembra, Smith je obavijestio Dragomira Miloševića da je, u sklopu prekida vatre, UNPROFOR-u potrebna "potpun[a] i neometan[a]" sloboda kretanja, uključujući uklanjanje kontrolnih punktova bosanskih Srba na putevima koji vode za Sarajevo.¹¹⁶⁷⁸ Dana 25. septembra 1995., počeli su ponovo saobraćati sarajevski tramvaji.¹¹⁶⁷⁹ Na sastancima održanim 6. i 8. oktobra, Krajišnik, Dragomir Milošević i Indić, između ostalih, predložili su otvaranje nekoliko putnih pravaca do Sarajeva za isporuku humanitarne pomoći.¹¹⁶⁸⁰ Poslije tih događaja, situacija se poboljšala i 12. oktobra dogovoren je prekid vatre.¹¹⁶⁸¹ Borbe su se stišale 14. oktobra 1995.¹¹⁶⁸²

b. Snajpersko djelovanje

3615. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, s još jednim brojem osoba, u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom.¹¹⁶⁸³ Da bi ilustrovalo tu kampanju,¹¹⁶⁸⁴ tužilaštvo je, između ostalog, predočilo detaljne dokaze u vezi sa 16 incidenata

¹¹⁶⁷⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

¹¹⁶⁷⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240.

¹¹⁶⁷⁷ D1017 (Naređenje Drinskog korpusa, 14. septembar 1995.), str. 1. V. takođe D1053 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 4. septembar 1995.); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 5–7 (pod pečatom); P2111 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s povlačenjem teškog naoružanja, 18. septembar 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2800.

¹¹⁶⁷⁸ D2899 (Telefaks UNPROFOR-a, 20. septembar 1995.), par. 3 (gdje se dodaje da je Miletiću i Miloševiću bilo "teško prihvatiti" taj zahtjev, ali da su na kraju odlučili da mu se povinuju).

¹¹⁶⁷⁹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 194; P2511 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 26. septembar 1995.), *e-court* str. 1.

¹¹⁶⁸⁰ To su bili putni pravci Ilidža–Kiseljak, Ilidža–Tarčin i aerodrom–Igman. V. P908 (Zapisnik sa prvog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 6. oktobar 1995.), *e-court* str. 5; P909 (Zapisnik sa drugog sastanka za provedbu sporazuma o prekidu vatre, 8. oktobar 1995.), *e-court* str. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 243.

¹¹⁶⁸¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 240–242, 244–245; P910 (Dopis Vlade BiH o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.); P911 (Dopis Vlade RS-a o prihvatanju sporazuma o prekidu vatre, 11. oktobar 1995.).

¹¹⁶⁸² Činjenica o kojoj je presuđeno 2802.

¹¹⁶⁸³ Optužnica, par. 15.

¹¹⁶⁸⁴ Optužnica, par. 15, 82 (gdje se upućuje na incidente snajperskog djelovanja navedene u Prilogu F kao "ilustrativne primjere" te kampanje).

snajperskog djelovanja koji su navedeni u Prilogu F Optužnici.¹¹⁶⁸⁵ Ti incidenti su uključivali otvaranje snajperske vatre na tramvaje, kao i otvaranje snajperske vatre na pojedinačne žrtve koje su se našle na ulicama Sarajeva, a sve to su, kako se navodi, počinile "snage koje su učestvovalе u napadu na Sarajevo".¹¹⁶⁸⁶ Pored toga, tužilaštvo je takođe izvelo opšte dokaze koji govore o prirodi snajperskog djelovanja u Sarajevu i o jednom broju incidenata snajperskog djelovanja koji nisu navedeni u prilogima s ciljem da dokaže obrazac ponašanja vojnih i političkih vlasti bosanskih Srba.¹¹⁶⁸⁷

3616. Optuženi u odgovoru tvrdi da nema dokaza da je SRK imao zadatak da otvara snajpersku vatru na civile; umjesto toga, prilikom otvaranja snajperske vatre, SRK se strogo pridržavao principa "vojska na vojsku", a žrtve incidenata snajperskog djelovanja jednostavno su se zatekle u unakrsnoj vatri i stradale su od zalutalih metaka.¹¹⁶⁸⁸ Međutim, optuženi priznaje da su u toku rata neki civili možda poginuli zbog "nekontrolisanih snajper[ist]a", ali navodi da je SRK nastojao da ne naudi civilima.¹¹⁶⁸⁹ Pored toga, optuženi tvrdi da su snajperisti ABiH otvarali vatru na vlastite civile.¹¹⁶⁹⁰ Tužilaštvo, sa svoje strane, tvrdi da su sugestije optuženog da su snage ABiH pucale na vlastite civile neuvjerljive i da nisu potkrijepljene pouzdanim dokazima, kao što dokazi ne potkrepljuju ni njegove tvrdnje da su se žrtve zatekle u unakrsnoj vatri.¹¹⁶⁹¹

i. *Opšte odlike snajperskog djelovanja*

3617. Kada je riječ o snajperskom djelovanju, Vijeće je saslušalo dvojicu vještaka u ovom predmetu, i to Patricka van der Weijdena, koji je i sam obučeni snajperista i koga je angažovalo

¹¹⁶⁸⁵ Optužnica je prvobitno sadržala jedan dodatni incident snajperskog djelovanja naveden u Prilogu, ali ga je tužilaštvo povuklo na osnovu pravila 73bis. V. Odluka u vezi s pravilom 73bis.

¹¹⁶⁸⁶ Snage koje su učestvovalе u napadu na Sarajevo definišu se u Optužnici kao: (i) pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti do otprilike 20. maja 1992., (ii) pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici SRK-a, i (iii) pripadnici drugih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. V. Optužnica, par. 18.

¹¹⁶⁸⁷ Kako je stranama u postupku rečeno tokom postupka, Vijeće neće donositi zaključke o odgovornosti optuženog za konkretne incidente koji nisu navedeni u prilogima. V. T. 5481 (19. juli 2010.). V. takođe fusnota 11204.

¹¹⁶⁸⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2171; Završna riječ, T. 48030 (2. oktobar 2014.).

¹¹⁶⁸⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2171.

¹¹⁶⁹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2181.

¹¹⁶⁹¹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 12.

tužilaštvo,¹¹⁶⁹² i Mileta Poparića, balističkog vještaka kojeg je angažovao optuženi,¹¹⁶⁹³ pri čemu su obojica za potrebe ovog predmeta sačinila izvještaje vještaka.¹¹⁶⁹⁴

3618. Van der Weijden je napravio razliku između "običnog snajper[iste]" i "profesionalnog vojnog snajperiste", napomenuvši da je ovaj drugi bolje obučen u jednom broju specijalizovanih vještina (uključujući sposobnost maskiranja), da ima više opreme i opremu boljeg kvaliteta i da obično djeluje u timu sastavljenom od "strijelaca i osmatrača".¹¹⁶⁹⁵ Obični snajperista, s druge strane, obično djeluje sam, nema toliko opreme i prošao je mnogo manje obuke.¹¹⁶⁹⁶ Van der Weijden je takođe naveo da je izraz "snajper[ista]" postao poznat preko medija pošto je dobio "novi impuls" tokom sukoba na Balkanu i od tada se koristi da označi skrivenog strijelca koji puca na svakoga ko mu se nađe na nišanu, uključujući žene i djecu.¹¹⁶⁹⁷ Prema Poparićevom mišljenju, svaki metak ispaljen iz streljačkog naoružanja u Sarajevu smatran je metkom ispaljenim iz snajperskog oružja, što je "krupna greška" budući da su dejstva iz snajperskog i dejstva iz običnog streljačkog oružja "po svojoj suštini [...] veoma različita", iako se razlika između njih "neprimetno gubi".¹¹⁶⁹⁸ Međutim, suprotno Poparićevom stavu, Vijeće smatra da, za potrebe donošenja činjeničnih i pravnih zaključaka o incidentima snajperskog djelovanja na osnovu kojih se optuženi u Optužnici tereti za zločine ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanja, razlika između običnog snajperiste i profesionalnog vojnog snajperiste nije važna. Umjesto toga, bitan je identitet izvršilaca, bez obzira na njihov stepen obuke ili konkretno oružje koje su koristili, kao i to da li njihovi postupci ispunjavaju elemente zločina za koje se optuženi tereti.¹¹⁶⁹⁹ Shodno tome, Vijeće u cijeloj ovoj presudi koristi izraz "snajperista" u skladu s gore navedenim popularnim korištenjem

¹¹⁶⁹² V. P1611 (Biografija Patricka van der Weijdena).

¹¹⁶⁹³ V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), koji takođe sadrži Poparićevu radnu biografiju na stranici 2. Mile Poparić nikada nije bio snajperista, niti ima bilo kakvo borbeno iskustvo. Međutim, on je prošao obuku u korištenju pješadijskog naoružanja. V. Mile Poparić, T. 39020 (30. maj 2013.).

¹¹⁶⁹⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.).

¹¹⁶⁹⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2–4; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 31; David Fraser, T. 8019 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁶⁹⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2. Međutim, treba imati u vidu iskaz Mileta Poparića da snajperisti mogu djelovati sami, u parovima ili u grupama snajperista. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 27.

¹¹⁶⁹⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 2. V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 88; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 58.

¹¹⁶⁹⁸ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 26.

¹¹⁶⁹⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 254, fusnota 711.

tog izraza, što obuhvata i profesionalne vojne timove snajperista i skrivene strijelce koji djeluju sami i gađaju pojedince i objekte.

3619. Vijeću su takođe predočeni dokazi da su, u urbanim uslovima, velike zgrade ili tvornice pružale višestruke mogućnosti za postavljanje vatrenih položaja, pri čemu je neprijatelju teško da otkrije odakle je pucano.¹¹⁷⁰⁰ U tim situacijama, snajperista će se držati podalje od prozora ili će, kada je moguće, pucati kroz rupu u zidu probijenu metkom iz vatrenog oružja.¹¹⁷⁰¹ Snajperisti takođe biraju položaje ispred ili iza borbene linije, ali ne na samoj liniji.¹¹⁷⁰² Van der Weijden je takođe naveo da, u urbanim uslovima, domet gađanja snajpera iznosi u prosjeku 75 metara, dok je veći domet moguć samo s dominantnih položaja s kojih se pruža pogled odozgo.¹¹⁷⁰³ On je takođe napomenuo da su snajperske puške obično opremljene uvećavajućim teleskopskim nišanima raznih veličina, što omogućava da se utvrdi da li su osobe borci ili civili čak i s udaljenosti od preko dva kilometra.¹¹⁷⁰⁴ U smislu procjenjivanja udaljenosti prilikom gađanja, u relativno statičnoj situaciji, kada linije fronta nedjeljama ili mjesecima ostaju nepromijenjene, kao što je bio slučaj u Sarajevu, snajperista može izabrati objekt na kojem će uvježbavati gađanje, a zatim na svom nišanu može izvršiti podešavanja za buduće hite na toj istoj udaljenosti.¹¹⁷⁰⁵ Što se tiče mitraljeza, koji se takođe mogu koristiti za snajpersko djelovanje, tipičan nišan bi imao četverostruko uvećanje i, ako bi mitraljez bio postavljen na tronošcu, ili korišten na statičnoj liniji fronta, snajperista bi mogao relativno precizno da puca do udaljenosti od 1.500 metara.¹¹⁷⁰⁶

3620. Što se tiče identifikacije mete, Van der Weijden je izjavio da je u urbanoj borbenoj zoni prisutno više civila i da je većina ciljeva vidljiva samo na kratko.¹¹⁷⁰⁷ Prema tome, obično se

¹¹⁷⁰⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

¹¹⁷⁰¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

¹¹⁷⁰² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5.

¹¹⁷⁰³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5.

¹¹⁷⁰⁴ Prema riječima Van der Weijdena, snajperista može razlikovati civile od boraca na osnovu više pokazatelja, uključujući veličinu mete, način na koji se dotična osoba kreće, odjeću, pol, starost i radnje. Snajperista takođe može koristiti uređaj za utvrđivanje razdaljine na svojoj pušci kako bi identifikovao djecu, napominjući da su djeca, ako su pogođena s velike udaljenosti uz pomoć uređaja za utvrđivanje razdaljine, morala biti identifikovana kao takva i gađana. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1–3. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

¹¹⁷⁰⁵ Patrick van der Weijden, T. 6950, 6963 (27. septembar 2010.).

¹¹⁷⁰⁶ Patrick van der Weijden, T. 6950–6951 (27. septembar 2010.). P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

¹¹⁷⁰⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

predviđaju stroga pravila otvaranja vatre kojima se snajperista rukovodi.¹¹⁷⁰⁸ On mora biti izuzetno pažljiv kada puca i mora unaprijed sa sigurnošću identifikovati metu kao neprijatelja.¹¹⁷⁰⁹ Što se tiče samih meta, Van der Weijden je rekao da je ljudima koji nisu navikli na pucnjavu lako da se zbune u pogledu smjera iz koga dolazi vatra budući da metak obično pogodi žrtvu prije nego što ona čuje pucanj.¹¹⁷¹⁰ On je takođe rekao da izlaganje snajperskom djelovanju izaziva veliku anksioznost kod stanovništva, jer se ono nikada ne osjeća sigurnim i nikada tačno ne zna kada i odakle će doći metak.¹¹⁷¹¹

ii. *Snajpersko djelovanje u Sarajevu*

(A) *Priroda snajperskog djelovanja u gradu*

3621. Vijeće je imalo priliku da čuje da se u Sarajevu konstantno djelovalo snajperom tokom cijelog sukoba, što je dovelo do mnogo civilnih žrtava i podizanja zaklona od snajperske vatre širom grada radi zaštite civila.¹¹⁷¹² Fraser je u svjedočenju izjavio da su tokom njegovog boravka u Sarajevu obje strane pribjegavale snajperskom djelovanju koje se obično završavalo razmjenom vatre po sistemu "milo za drago".¹¹⁷¹³ Prema Fraserovim riječima, obje strane su takođe neselektivno pucale i gađale muškarce, žene i djecu.¹¹⁷¹⁴ To je potvrdio i svjedok KDZ182, koji je

¹¹⁷⁰⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 5. Prema riječima Van der Weijdena, snajperista smije pucati na civila samo ako taj civil predstavlja neposrednu prijetnju snajperisti ili njegovim drugovima; međutim, ako snajperista nije siguran da takva prijetnja postoji, on ne treba da koristi silu. Patrick van der Weijden, T. 6952 (27. septembar 2010.); P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

¹¹⁷⁰⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak B, str. 1.

¹¹⁷¹⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 7. To je potvrdio Dragan Mioković, inspektor u CSB-u Sarajevo, koji je izjavio da žrtve snajperista u ulici Zmaja od Bosne u Sarajevu često nisu imale predstavu odakle su došli meci koji su ih pogodili, ali da su ipak uvijek pretpostavljali da su dolazili sa zgrade "Metalke" i/ili sa četiri bijela nebodera na Grbavici. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 36.

¹¹⁷¹¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 7.

¹¹⁷¹² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 86; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 26, 47–49; Aernout van Lynden, T. 2398–2401 (19. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 35, 37; Jeremy Bowen, T. 10107–10111 (13. januar 2011.); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2075 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 9–10 (pod pečatom); David Harland, T. 2026–2029 (6. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 57; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18, 23–24; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 37–38; P2018 (Vijest kanala BBC, s transkriptom); P2010 (Video-snimak Sarajeva); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 34.

¹¹⁷¹³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24; David Fraser, T. 8054 (18. oktobar 2010.). V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13. Thomas je izjavio da su obje strane koristile snajperiste kao "instrumente politike". V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 61. V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 87; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24.

¹¹⁷¹⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

Vijeću rekao da su obje strane ubijale nevine ljude, uključujući žene, djecu i starije osobe, kako bi pokazale da one kontrolišu situaciju i preko medijskog izvještavanja izvršile pritisak.¹¹⁷¹⁵ Međutim, i svjedok KDZ182 i Fraser, kao i mnogi drugi svjedoci, izjavili su da su Srbi više pucali, posebno na području Sedrenika i takozvane "Aleje snajpera".^{11716 11717} Harland je takođe rekao da su obje strane otvarale snajpersku vatru, ali da su bosanski Srbi, pošto su držali položaje na uzvišenjima oko Sarajeva, imali mnogo više prilike i mogućnosti da to čine.¹¹⁷¹⁸ Van Baal je izjavio da je SRK koristio snajpersku vatru kao "sredstvo represije i zastrašivanja" – snajperska vatra je otvarana bez ikakve selektivnosti i građani, žene i djeca, gađani su "na neočekivanim mjestima i u neočekivano vrijeme".¹¹⁷¹⁹ Sam Rose je u svjedočenju izjavio da je zbog prisustva snajperista u Sarajevu normalan život bio nemoguć i da je u gradu vladala atmosfera straha.¹¹⁷²⁰ Tucker je u svom svjedočenju rekao da je, kada je u oktobru 1992. došao u grad, snajperska vatra bila konstantna i da je bilo perioda intenzivnog otvaranja vatre iz pješadijskog naoružanja po obodu grada.¹¹⁷²¹ Richard Mole, viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu u periodu od 16. septembra do 26. decembra 1992.,¹¹⁷²² posvjedočio je da se tokom njegovog službovanja u Sarajevu stalno mogla čuti pozadinska buka u vidu vatre iz pješadijskog i artiljerijskog naoružanja u gradu.¹¹⁷²³ Čak i kada je Sarajevo bilo "mirno", bosanski Srbi su otvarali snajpersku vatru kako bi izvršili pritisak na

¹¹⁷¹⁵ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40, 46–47 (pod pečatom). V. takođe Anthony Banbury, T. 13317 (15. mart 2011.) (gdje je svjedok izjavio da su civili činili veliku većinu žrtava snajperskog djelovanja u Sarajevu).

¹¹⁷¹⁶ Aleja snajpera bila je dio ulice Zmaja od Bosne u dijelu Sarajeva koji se zvao Marindvor i ispred hotela "Holiday Inn". V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 26.

¹¹⁷¹⁷ Na aerodromu su obje strane podjednako pribjegavale otvaranju vatre. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 7, 41 (pod pečatom); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24. Prema riječima svjedoka KDZ182, tokom njegovog službovanja u Sarajevu bilo je 66 incidenata otvaranja snajperske vatre od strane Srba i šest incidenata kada je snajpersku vatru otvarala ABiH. V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 41–42 (pod pečatom). V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 87 (gdje je svjedok izjavio da je prijetnja od snajperske vatre bila veća u samom gradu zbog toga što je srpska strana dominirala uzvišenjima); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 217 (gdje je svjedok izjavio da je intenzitet snajperskog djelovanja bio veći na srpskoj strani, a da je veći broj civila ubijen u samom gradu); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 163; P2495 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 23. maj 1995.), *e-court* str. 2; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 29; P2031 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Neki svjedoci su takođe potvrdili da je zbog nesprenosti bosanskih Srba da prijave svoje žrtve, kao i činjenice da se većina medija nalazila u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH, stvorena pomalo neuravnotežena slika snajperske aktivnosti u gradu. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 62–63; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 299; David Harland, T. 2144–2145 (10. maj 2010.).

¹¹⁷¹⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 294–295, 298 (gdje je takođe rekao da je muslimanska strana pribjegavala dvjema vrstama snajperske aktivnosti: (i) protivsnajperskoj vatri koja je predstavljala beskonačnu igru "milo za drago" ili (ii) ubijanju civila kako bi isprovocirala odgovor Srba).

¹¹⁷¹⁹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 48–49. V. takođe svjedok KDZ182, T. 13093 (9. mart 2011.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 53; P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹¹⁷²⁰ Michael Rose, T. 7266–7267 (5. oktobar 2010.).

¹¹⁷²¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.

¹¹⁷²² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 4.

grad.¹¹⁷²⁴ Jedan broj mještana Sarajeva potvrdio je gore navedeno, rekavši da su srpski snajperisti stalno gađali civile u gradu bez obzira na to gdje su se nalazili, i da su određeni dijelovi grada, kao što su Marindvor i Sedrenik, bili posebno opasni kada je riječ o snajperskoj vatri.¹¹⁷²⁵ Pored toga, kada su saobraćali, i sarajevski tramvaji, i ljudi u njima, bili su izloženi snajperskoj vatri sa srpske strane.¹¹⁷²⁶ Potvrđujući gore navedene dokaze o gađanju civila, vještakinja za demografiju, Ewa Tabeau, sačinila je izvještaje u kojima je analizirala smrt civila u Sarajevu i izvela zaključak da je u periodu od 1. aprila 1992. do avgusta 1994. od vatre iz snajpera, ili iz pješadijskog oružja, kao apsolutni minimum poginulo 503 civila, dok je još 2.215 civila ranjeno.¹¹⁷²⁷ Što se tiče perioda od septembra 1994. do novembra 1995., Ewa Tabeau je koristila razne izvore informacija i bila je u mogućnosti da zaključi da je unutar linija sukoba u Sarajevu, od posljedica rata, uključujući

¹¹⁷²³ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 65. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 135.

¹¹⁷²⁴ Svjedok KDZ450, T. 10550 (19. januar 2011.).

¹¹⁷²⁵ V. npr. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Dože od 7. decembra 2010.), par. 21–23; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), str. 2–3; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 1996.), str. 3; P2922 (Izjave svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 17; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 86, 88–93; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 7; P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 13; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1728; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 25. aprila 2010.), str. 2. V. takođe odjeljak IV.B.1.b.iii.A.: ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika); odjeljak IV.B.1.b.iii.C: Sedrenik.

¹¹⁷²⁶ P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 13; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 6–7, 15; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 39; David Fraser, T. 8127–8128 (19. oktobar 2010.). V. takođe par. 3645.

¹¹⁷²⁷ Ewa Tabeau je došla do tih podataka koristeći dva glavna izvora informacija u navedenom periodu, naime, popis porodičnih domaćinstava proveden u septembru 1994. u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH i evidenciju Pogrebnog društva "Bakije", najvećeg u Sarajevu. Ona ih je potom usporedila s popisom iz 1991. i, da bi napravila razliku između vojnih i civilnih žrtava, sa spiskom palih vojnika ABiH. V. P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1–2, 4–7; P4998 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 1–4; Ewa Tabeau, T. 28173–28176, 28196–28197 (26. april 2012.). Ewa Tabeau je objasnila da je stvarni broj civilnih žrtava najvjerovatnije veći jer je broj onih koji su navedeni kao vojnici u popisu porodičnih domaćinstava veći od broja navedenog na spiskovima poginulih vojnika ABiH, između ostalog, zbog toga što su se porodice nadale da će dobiti vojnu penziju. V. P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 8.

snajpersko djelovanje, poginulo najmanje oko 449 osoba.¹¹⁷²⁸ Pored toga, u tom periodu, najmanje 77 civila ranjeno je snajperskom vatrom.¹¹⁷²⁹

3622. Sve jedinice SRK-a imale su snajperske puške i strijelce snajperiste.¹¹⁷³⁰ Oni su u svom arsenalu imali razne puške M48 kalibra 7,9 mm.¹¹⁷³¹ Te puške su imale optičke nišane i nazivane su snajperima.¹¹⁷³² Pored toga, imali su snajperske puške M76, koje su koristile i municiju kalibra 7,9 mm, doduše, drugačiju od municije koja se koristila za puške M48.¹¹⁷³³ Najzad, SRK je raspolagao poluautomatskim puškama kalibra 7,62 mm koje su mogle biti opremljene optičkim nišanima,¹¹⁷³⁴ što je značilo da su s velikom preciznošću mogle gađati na daljinu do 400 metara, uz ukupan domet od 800 metara.¹¹⁷³⁵ Međutim, Stanislav Galić, komandant SRK-a od septembra 1992. do avgusta 1994.,¹¹⁷³⁶ izjavio je u svjedočenju da u SRK-u nije bilo snajperskih jedinica kao takvih, već samo mali broj preciznih strijelaca koji su bili dodjeljivani raznim jedinicama sve do nivoa čete.¹¹⁷³⁷ Prema tome, nivo rukovođenja i komandovanja s koga su mogli biti davani zadaci snajperistima u

¹¹⁷²⁸ Za taj period, glavni izvor podataka koji je Ewa Tabeau koristila u vezi s ranjenim civilima bila je evidencija pacijenata triju glavnih sarajevskih bolnica. Taj izvor je bio donekle nepotpun zato što nije obuhvatao evidenciju nekoliko manjih bolnica u gradu i zato što je obuhvatao samo pacijente koji su bili hospitalizirani. Ewa Tabeau je koristila i nekoliko različitih izvora koji su se odnosili na osobe poginule u Sarajevu, uključujući ponovo evidenciju Pogrebnog preduzeća "Bakije". Za taj period, nije bila u mogućnosti da utvrdi koji se smrtni slučajevi pripisuju granatiranju, a koji snajperskim dejstvima zato što, za razliku od Popisa porodičnih domaćinstava, izvori koje je tom prilikom koristila nisu sadržali tu vrstu podataka. Ona je, stoga, 449 smrtnih slučajeva klasifikovala kao smrtno slučajeve koji se dovode u vezu s ratnim dejstvima. V. P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 3–5, 11–12, 17–18, 23, 51–54; Ewa Tabeau, T. 28206–28209 (26. april 2012.).

¹¹⁷²⁹ P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 6–7, 51–57 (gdje se dodaje da je stvarni broj vjerovatno prije bio oko 320 civila, na osnovu poređenja koji je Tabeau izvršila s drugim djelimično preklapajućim izvorima).

¹¹⁷³⁰ Dragomir Milošević, T. 32820–32821 (29. januar 2013.) (gdje je dodao da je bilo teško pronaći dobre "strelc[e] snajperist[e]" pošto vojnici SRK-a nisu željeli da budu locirani blizu linije sukoba). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2808.

¹¹⁷³¹ Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.).

¹¹⁷³² Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.); D2828 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1994.) (u oba naređenja se navode "snajperi"); P5945 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.). Van der Weijden je u svom izvještaju pomenuo tu pušku, ali je objasnio da je to bila lovačka puška koju su posjedovali mnogi civili u regionu, koji su je koristili kao naoružanje kada su postali borci. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

¹¹⁷³³ Dragomir Milošević, T. 32818–32820 (29. januar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2812.

¹¹⁷³⁴ Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.). Prema izvještaju Van der Weijdena, VRS je u svom arsenalu imao sljedeće poluautomatske puške kalibra 7,62 mm: Zastava M76, Zastava M59/66 i SVD Dragunov ili M91. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

¹¹⁷³⁵ Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.). Te domete je potvrdio Van der Weijden. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A.

¹¹⁷³⁶ Stanislav Galić, T. 37155 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32503 (23. januar 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 27.

¹¹⁷³⁷ Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2103), T. 37465 (22. april 2013.), T. 37840–37842 (7. maj 2013.), T. 38060 (9. maj 2013.).

najboljem slučaju bio je nivo komandira voda, a povremeno i nivo komandira čete.¹¹⁷³⁸ Viši komandni nivoi nisu se bavili snajperistima, osim u vanrednim okolnostima.¹¹⁷³⁹

3623. Nasuprot Galiću, Dragan Maletić, komandir 1. čete 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade,¹¹⁷⁴⁰ i svjedok KDZ310, vojnik u tom bataljonu,¹¹⁷⁴¹ posvjedočili su da je u bataljonu postojao snajperski odred i da je on bio direktno potčinjen komandantu bataljona, a ne komandirima čete ili voda.¹¹⁷⁴² Pored toga, naređenje Galićevog zamjenika od 4. novembra 1992. pokazuje da je Komanda SRK-a izdavala naređenja koja su se konkretno odnosila na korištenje snajperista u jedinicama SRK-a.¹¹⁷⁴³ Nadalje, 29. oktobra 1993., Milošević je u Galićevo ime izdao naređenje svim brigadama SRK-a da intenziviraju snajpersko djelovanje po snagama ABiH; u tom naređenju se svakoj brigadi takođe nalagalo da formira "grupu snajperista" jačine voda u kojoj će biti 31 vojnik i da se svakom od njih obezbijedi snajper i prigušivač.¹¹⁷⁴⁴ Svjedok KDZ304 je bio mišljenja da su snajperisti SRK-a bili izuzetno profesionalni i pod kontrolom Komande SRK-a.¹¹⁷⁴⁵ Van der Weijden je takođe izjavio da se iz nekih naređenja SRK-a sticao utisak da su snajperisti smatrani važnim sredstvom za komandante SRK-a.¹¹⁷⁴⁶ Isto tako, Fraser je bio mišljenja da se srpskim snajperistima komandovalo i upravljalo na nivou korpusa, kao što pokazuje jedno od naređenja SRK-a, kao i zbog toga što su tri zloglasna područja snajperskog djelovanja, konkretno Sedrenik, Aleja snajpera i aerodrom, presjecala zone više različitih brigada SRK-a.¹¹⁷⁴⁷ Osim toga,

¹¹⁷³⁸ Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.).

¹¹⁷³⁹ Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.), T. 37840–37842 (7. maj 2013.) (gdje je priznao, međutim, da je moguće da su na nivou bataljona postojali odredi snajperista, ali je negirao da je on lično znao za te odrede).

¹¹⁷⁴⁰ Treći bataljon je kasnije postao dio Sarajevske mehanizovane brigade i ime mu je promijenjeno u 2. pješadijski bataljon. V. Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 5–6; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5.

¹¹⁷⁴¹ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 28–29.

¹¹⁷⁴² D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43–44.

¹¹⁷⁴³ P1010 (Naređenje SRK-a u vezi s određivanjem snajperskih mjesta, 4. novembar 1992.) (gdje se takođe navodi da svaka jedinica SRK-a treba da ima najmanje dvojicu snajperista); Dragomir Milošević, T. 32832–32833 (29. januar 2013.).

¹¹⁷⁴⁴ D2902 (Naređenje SRK-a, 29. oktobar 1993.). Dragomir Milošević je negirao da je to naređenje moglo biti osnov za otvaranje vatre na civile u Sarajevu. V. Dragomir Milošević, T. 33272–33274 (6. februar 2013.).

¹¹⁷⁴⁵ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8, 10.

¹¹⁷⁴⁶ Patrick van der Weijden, T. 6941–6943, T. 6946–6949 (27. septembar 2010.); P1614 (Naređenje 2. sarajevske lake pješadijske brigade, 14. avgust 1994.), par. 12; P1208 (Naređenje 2. lake pješadijske brigade, 30. juli 1994.), par. 4; P1617 (Izveštaj Organa za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a Komandi SRK-a, 15. avgust 1994.), str. 2; P1618 (Naređenje SRK-a, 1. oktobar 1995.), par. 4. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 30–31; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13–14.

¹¹⁷⁴⁷ David Fraser, T. 8018, 8021–8023 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 25; P1613 (Naređenje SRK-a, 19. januar 1995.), par. 5. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36 (pod pečatom). Što se tiče Aleje snajpera, Fraser je priznao da je muslimanska strana politički profitirala od incidenata koji su se događali na tom području i nije mogao da objasni zašto su komandanti SRK-a

činilo se da je snajpersko djelovanje koordinirano, te kad god su se on i predstavnici UNPROFOR-a sastajali s komandantima SRK-a, konkretno Galićem, a kasnije Miloševićem, da bi protestovali zbog incidenata snajperskog djelovanja, broj incidenata bi se smanjio, zbog čega su imali utisak da ipak postoji određena kontrola nad aktivnošću snajperista.¹¹⁷⁴⁸ Van Baal je bio mišljenja da je postojala jasna linija, i politički i na "najvišem vojnom nivou", u vezi s upotrebom snajperista, barem što se tiče srpske strane.¹¹⁷⁴⁹ Rose je smatrao da je snajpersko djelovanje nesumnjivo bilo dio politike bosanskih Srba da terorišu civilno stanovništvo Sarajeva i da je postojala "jasna kontrola" nad snajperskom aktivnošću u gradu.¹¹⁷⁵⁰ Svjedok KDZ182 je rekao da misli da snajperisti SRK-a u Sarajevu nisu bili samo obični mještani koji su nasumično djelovali, već su bili savršeno koordinirani i njihov cilj je bio da terorišu civile.¹¹⁷⁵¹ John Hamill, artiljerijski oficir Vojske Irske i vojni posmatrač UN-a u BiH od maja 1993. do jula 1994.,¹¹⁷⁵² smatrao je da su snajperisti u Sarajevu djelovali kao "poluge rukovodstva" i da su bili pod kontrolom nekoga na položaju vlasti.¹¹⁷⁵³ Milenko Indić, oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om,¹¹⁷⁵⁴ izjavio je da je "SRK samo kontrolisao formacijske grupe snajperista", ali je rekao da on nije mogao kontrolisati otvaranje vatre, te snajpersko djelovanje nije obustavljeno.¹¹⁷⁵⁵

3624. Van der Weijden je istakao važnost odgovarajuće obuke snajperista, rekavši da za gađanje na velikoj udaljenosti strijelac mora biti ili dobro obučen ili vrlo iskusan da bi prvim ispaljenim metkom pogodio metu.¹¹⁷⁵⁶ Da bi dokazalo da je upravo to bio slučaj, tužilaštvo je Vijeću predočilo jedan broj dokumenata koji pokazuju da je SRK organizovao obuku za snajperiste tokom perioda

dozvoljavali da se tako nešto događa. V. David Fraser, T. 8123–8124 (19. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ304, T. 10524 (19. januar 2011.); Dragomir Milošević, T. 32842 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da SRK nije imao političkog interesa za nastavak snajperskog djelovanja).

¹¹⁷⁴⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 8, 11, 21–22, 23, 25. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12–13. Kako je navedeno u paragrafu 3595, poslije potpisivanja sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja u avgustu 1994., broj ljudi ubijenih i ranjenih u ulici Zmaja od Bosne drastično se smanjio, što je Rosea i druge navelo da zaključe da su obje strane imale strogu kontrolu nad svojim snajperistima. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35, svjedok KDZ182, T. 13040–13041 (9. mart 2011.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 141. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 3, 13.

¹¹⁷⁴⁹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 48, 50, 58; Adrianus van Baal, T. 8534–8535 (28. oktobar 2010.). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 27–29, 67–68 (gdje je svjedok izjavio da je, prema njegovom iskustvu, bilo vrlo malo odmetnutih strijelaca na obje strane); svjedok KDZ450, T. 10574–10575 (19. januar 2011.), T. 10676 (20. januar 2011.).

¹¹⁷⁵⁰ Michael Rose, T. 7267–7268 (5. oktobar 2010.).

¹¹⁷⁵¹ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36, 44 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13091–13095 (9. mart 2011.).

¹¹⁷⁵² John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060. Hamill je postao artiljerijski oficir u septembru 1974. i imao je 20 godina iskustva u irskim odbrambenim snagama prije nego što je služio kao vojni posmatrač UN-a u šest navrata. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060, 6124; John Hamill, T. 9673 (13. decembar 2010.).

¹¹⁷⁵³ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6217.

¹¹⁷⁵⁴ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 39.

¹¹⁷⁵⁵ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 144.

¹¹⁷⁵⁶ P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 3–4, 106.

na koji se odnosi Optužnica. Na primjer, obuka za pet komandira snajperskog odreda organizovana je 1994.,¹¹⁷⁵⁷ a osmodnevni kurs za snajperske instruktore počeo je 23. januara 1995.¹¹⁷⁵⁸ Do januara 1995. obučeno je više od 100 snajperskih instruktora.¹¹⁷⁵⁹ To potvrđuje Fraserovo svjedočenje da je tokom njegovog službovanja u Sarajevu, odnosno tokom 1994. i 1995., snajperska aktivnost bila ograničena na profesionalne strijelce, a da su strijelci amateri bili odavno iščezli.¹¹⁷⁶⁰

3625. Suprotno gore navedenim dokazima, Dragomir Milošević je negirao da su civili namjerno gađani iz snajpera u Sarajevu, tvrdeći da su se oni zatekli u borbenim dejstvima, ali nije mogao isključiti mogućnost da je "neko od poremećenih umova i sa srpske strane ostvario neko dejstvo".¹¹⁷⁶¹ Galić je objasnio da je glavni zadatak snajperista ili strijelaca SRK-a bio da neutrališu neprijateljsku snajpersku vatru ABiH i gađaju važne vojne ciljeve, kao i da civili nisu bili gađani, već su bili kolateralna šteta.¹¹⁷⁶² Nekoliko drugih vojnika i oficira SRK-a takođe su posvjedočili da njihove konkretne jedinice nikada nisu namjerno gađale civile u Sarajevu otvaranjem snajperske vatre na njih i/ili da su snajperi korišteni samo za vojne ciljeve i kao odgovor na vatru ABiH.¹¹⁷⁶³ Oni su takođe negirali da se iz snajpera djelovalo po tramvajima i drugim sredstvima javnog

¹¹⁷⁵⁷ P1615 (Izvjestaj 1. igmanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 21. januar 1995.), par. 3. Van der Weijden je procijenio da je pet komandira snajperskog odreda moralo biti odgovorno za 30-40 snajperista. V. Patrick van der Weijden, T. 6943-6944 (27. septembar 2010.).

¹¹⁷⁵⁸ P1616 (Naređenje SRK-a, 5. januar 1995.); P1612 (Naređenje SRK-a, 29. januar 1995.), str. 6; P1613 (Naređenje SRK-a, 19. januar 1995.), par. 4. Instruktoriga su rekli da donesu sopstvene puške, i to M76, koja je, prema riječima Van der Weijdena, bila standardna snajperska puška JNA. V. Patrick van der Weijden, T. 6938-6940, 6945-6946 (27. septembar 2010.). V. takođe David Fraser, T. 8018-8023 (18. oktobar 2010.); P1783 (Izvjestaj 1. ilijaške pješadijske brigade SRK-u u vezi s obukom, 13. januar 1995.); P1784 (Izvjestaj 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u u vezi s obukom, 5. januar 1995.).

¹¹⁷⁵⁹ Patrick van der Weijden, T. 6945 (27. septembar 2010.).

¹¹⁷⁶⁰ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 31; David Fraser, T. 8019-8020 (18. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ450, T. 10555-10556 (19. januar 2011.). Van der Weijden je takođe izjavio da su, prema dokumentima SRK-a, snajperisti SRK-a radili u parovima, koristeći prigušivače, kao što to obično rade profesionalni snajperisti koji djeluju u dvočlanim timovima sastavljenim od strijelca i osmatrača. V. Patrick van der Weijden, T. 6942-6943, 6951-6952 (27. septembar 2010.); P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 3; P1208 (Naređenje 2. lake pješadijske brigade, 30. juli 1994.), par. 4.

¹¹⁷⁶¹ Dragomir Milošević, T. 32836-32837, 32840-32841 (29. januar 2013.), T. 33197-33207 (5. februar 2013.); D2827 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. avgust 1993.) (u kojem je Milošević obavijestio Glavni štab VRS-a da je jedinicama SRK-a naredeno da otvaraju snajpersku vatru samo na ciljeve koji predstavljaju prijetnju za vojnike SRK-a). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 139-140.

¹¹⁷⁶² Stanislav Galić, T. 37465-37466 (22. april 2013.), T. 37845-37846, 37852-37854 (7. maj 2013.), T. 38060 (9. maj 2013.).

¹¹⁷⁶³ V. npr. Božo Tomić, T. 30214 (13. novembar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 20, 26; Dragan Maletić, T. 30883-30886, 30889-30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 25; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 43; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 36; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 41. Gengo je izjavio da je odgovor srpske strane na snajpersku vatru zavisio od toga odakle je dolazila vatra; ponekad su koristili mitraljez ili su, ako bi vatra bila otvorena iz šume, koristili minobacače da uzvrate. V. Slavko Gengo, T. 29784-29785 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 27.

saobraćaja u gradu.¹¹⁷⁶⁴ Međutim, Milovanović je u svojoj knjizi napisao da je snajpersko djelovanje postalo ogroman problem za obje strane u Sarajevu, "jer se izmaklo bilo kakvoj kontroli".¹¹⁷⁶⁵ Milošević je priznao da je od UNPROFOR-a i iz medija saznao za navode da srpski vojnici otvaraju snajpersku vatru po civilima, ali je tvrdio da su mediji preuveličavali situaciju na terenu i da im se nije moglo vjerovati, ali da je istovremeno pokušao utvrditi da li su informacije dobijene od UNPROFOR-a bile tačne ili ne.¹¹⁷⁶⁶ Isto tako, Galić je takođe priznao da su, obično od UNPROFOR-a ili preko Indića, ulagani protesti zbog snajperske ili pješadijske vatre koja je dovela do civilnih žrtava.¹¹⁷⁶⁷ Indić je, s druge strane, izjavio da protesti zbog otvaranja snajperske vatre jesu ulagani, ali da mu nikada nisu uloženi protesti zbog toga što su u toj vatri stradale civilne žrtve.¹¹⁷⁶⁸

(B) Praksa snajperskog djelovanja ABiH

3626. Kako je gore navedeno, muslimanska strana je imala snajperiste i koristila ih je tokom cijelog sukoba, gađajući posebno naselje Grbavica, uključujući civile koji su se tamo nalazili.¹¹⁷⁶⁹

¹¹⁷⁶⁴ V. Dragomir Milošević, T. 33209–33210 (5. februar 2013.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 28; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 27; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 29–30; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 10; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 50–51; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 32; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 20; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 15–16.

¹¹⁷⁶⁵ D825 (Knjiga Manojla Manojlovića pod naslovom *Kako sam video rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine*), str. 31.

¹¹⁷⁶⁶ Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.) (gdje je dodao da mu obim aktivnosti koje je morao da izvršava nije pružao priliku da lično provede cjelokupnu proceduru utvrđivanja krivice – umjesto toga, oslanjao se na pomoć vojne policije i tužilaštva).

¹¹⁷⁶⁷ Stanislav Galić, T. 37788–37792 (7. maj 2013.) (gdje je pojasnio da mu nikada nisu uručeni protesti u vezi s individualnim incidentima snajperskog djelovanja navedenim u Prilogu F Optužnici).

¹¹⁷⁶⁸ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 142–143.

¹¹⁷⁶⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24. Maletić, čija je četa bila raspoređena duž Miljacke, između Vrbanja mosta i mosta Bratstvo jedinstvo, izjavio je da je jedinica preko puta njegove jedinice raspolagala snajperima i da ih je koristila, zbog čega je veliki broj civila ubijen na Grbavici i na Vracama. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 19, 32. V. takođe Stanislav Galić, T. 37468–37469 (22. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32821–32823 (29. januar 2013.); D2824 (Naređenje ABiH, mart 1993.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 156; D201 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 13. juli 1992.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 36; Jeremy Bowen, T. 10107–10108 (13. januar 2011.); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 171; P879 (Izveštaj Glavnog sa VRS-a, 11. mart 1995.); David Harland, T. 2099–2101 (7. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 46–47; P2022 (Vijest kanala BBC u vezi s Grbavicom, s transkriptom); Michael Rose, T. 7268 (5. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 133; D3526 (Naređenje 1. motorizovane brigade ABiH, 2. oktobar 1993.); D4633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 12. decembar 1993.); P1753 (Naređenje 12. divizije ABiH, 19. septembar 1995.); D2825 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, bez datuma); D2826 (Borbeni izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 25. juli 1992.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 28; svjedok KDZ304, T. 10485 (18. januar 2011.); svjedok KDZ088, T. 6369–6372 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D564 (Borbeni izvještaj

Pored toga, prema izvještaju MUP-a BiH od 13. oktobra 1993. u vezi s dejstvima 2. samostalnog bataljona ABiH, čiji je štab bio na sarajevskoj Stomatološkoj klinici u ulici Meše Selimovića, bataljon je imao jedan broj "sijača smrti",¹¹⁷⁷⁰ od kojih se jedan nalazio blizu štaba i kontrolisao Nemanjinu ulicu, te dva-tri snajperska gnijezda koja su se nalazila na trećem spratu Stomatološke klinike i pokrivala plato benzinske pumpe na Koševu, veliki dio ulice Moše Pijade i prostor oko Medicinskog fakulteta.¹¹⁷⁷¹ Vijeću su takođe predočeni dokazi da su specijalne grupe snajperista, koje se pominju pod nazivom Ševe i Laste, djelovale s teritorije koju je držala ABiH.¹¹⁷⁷² Edin Garaplija, bivši pripadnik SDB-a MUP-a BiH, potvrdio je da su Ševe bile specijalna jedinica MUP-a koja je bila aktivna tokom sukoba i imala zadatak da dejstvuje iz snajpera po položajima bosanskih Srba.¹¹⁷⁷³ Prema Galićevim riječima, 1. korpus ABiH imao je oko 500 snajperista u Sarajevu jer se fabrika "Zrak", koja je proizvodila optičke nišane, nalazila na teritoriji koju je držala ABiH.¹¹⁷⁷⁴ Thomas je u svjedočenju izjavio da mu je bilo teško da obiđe snajperske lokacije na teritoriji koju je držala ABiH i izvrši njihovu inspekciju zbog odugovlačenja Vlade BiH.¹¹⁷⁷⁵ Međutim, on je uspio vidjeti jednu takvu lokaciju koja se nalazila na Dobrinji, na kojoj su bili vrlo profesionalni policajci koji su posjedovali kvalitetnu snajpersku opremu.¹¹⁷⁷⁶

(C) Uviđaji o snajperskim incidentima i mjere preduzete protiv snajperskih dejstava u gradu.

3627. Jedan broj svjedoka pred ovim Vijećem, među kojima su bili pripadnici i MUP-a BiH i UNPROFOR-a, učestvovao je u uviđajima o snajperskim incidentima u Sarajevu. Što se tiče uviđaja koje je vodio MUP BiH, Odjel za teška krivična djela CSB-a Sarajevo bio je zadužen za

SRK-a, 23. juli 1992.), par. 1; D2779 (Zabilješka Glavnog štaba VRS-a o sastanku na Aerodromu Sarajevo, 7. april 1993.), str. 2.

¹¹⁷⁷⁰ Svjedok KDZ485 je rekao da je "sijač smrti" vrsta mitraljeza koji može da ispaljuje metke izuzetno velikom brzinom, zbog čega meta teško može da ga izbjegne. V. svjedok KDZ485, T. 8881 (3. novembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), List s dopunskim informacijama.

¹¹⁷⁷¹ D858 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s II samostalnim bataljonom ABiH, 19. oktobar 1993.), str. 2–3.

¹¹⁷⁷² Stanislav Galić, T. 37468 (22. april 2013.), T. 38061 (9. maj 2013.); Dragomir Milošević, T. 32821–32822 (29. januar 2013.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 37; D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 151–152; Francis Roy Thomas, T. 6830–6834 (15. septembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 68 (gdje je svjedok izjavio da je snajpere na strani BiH obezbjeđivala policija, a ne vojska). V. takođe par. 4505. Iako je Mirsad Kučanin, inspektor CSB-a Sarajevo, priznao da je postojala specijalna jedinica policije koja se zvala Laste i koja jeste učestvovala u borbenim dejstvima, on je takođe izjavio da je ona bila slabo opremljena i da su njeni pripadnici imali samo puške i nešto zarobljenog naoružanja. Kučanin je naišao na tu jedinicu dok je obezbjeđivala mjesta zločina. P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 3.

¹¹⁷⁷³ Edin Garaplija, T. 33382–33384, 33388 (7. februar 2013.). Garaplija je takođe svjedočio o drugim aktivnostima te jedinice koje je okvalifikovao kao terorističke. V. par. 4505.

¹¹⁷⁷⁴ Stanislav Galić, T. 37468 (22. april 2013.), T. 38060–38061 (9. maj 2013.).

¹¹⁷⁷⁵ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 64; Francis Roy Thomas, T. 6830–6834 (15. septembar 2010.).

¹¹⁷⁷⁶ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 64.

istragu snajperskih incidenata u kojima je ubijena jedna ili više osoba.¹¹⁷⁷⁷ Pripadna lokalna stanica policije obavještavala bi taj odjel kada bi došlo do nekog takvog incidenta, a odjel bi onda obavijestio istražnog sudiju Višeg suda u Sarajevu, koji bi onda predvodio uviđajnu ekipu.¹¹⁷⁷⁸ Zatim bi se formirala ekipa, koja je uključivala inspektora, kriminalističke tehničare i balističara.¹¹⁷⁷⁹ Istražni sudija je vodio uviđaj, bio odgovoran za to da ne budu napravljene pravne greške i davao uputstva inspektorima, koja bi on onda prenosio ostalim članovima ekipe.¹¹⁷⁸⁰ Najveći dio uviđaja provodili bi balističari i kriminalistički tehničari, čiji je zadatak bio da utvrde vrstu korištenog projektila i pravac iz koga je došao.¹¹⁷⁸¹ Po završetku uviđaja, inspektor bi sačinio službeni izvještaj na osnovu svojih bilježaka i "usmenih komentara" vještaka, navodeći hronološki opis obavljenog posla.¹¹⁷⁸² Kasnije bi inspektor takođe prikupljao drugu dokumentaciju pripremljenu tokom istrage i zajedno sa svojim izvještajem prosljeđivao sve to istražnom sudiji.¹¹⁷⁸³ Zatim je sudija bio dužan da pripremi izvještaj koji je sadržao nalaze istrage i da priloži dokumentaciju koju su pripremili CSB i njegovi vještaci.¹¹⁷⁸⁴ U rijetkim prilikama, istražni sudija je tražio da se provede dalja istraga, koja se obično sastojala od dodatnog ispitivanja svjedoka.¹¹⁷⁸⁵

3628. Ako nije bilo balističara,¹¹⁷⁸⁶ porijeklo i/ili smjer vatre utvrđivao bi jedan od kriminalističkih tehničara koji su takođe bili obučeni da utvrde smjer vatre.¹¹⁷⁸⁷ Što se tiče metoda koji su korišteni za utvrđivanje porijekla i/ili smjera vatre, oni su zavisili od vrste incidenta i konkretnog lica mjesta, kao i eventualnih dokaza pronađenih na licu mjesta i pomoći očevidaca.¹¹⁷⁸⁸ Na primjer, u slučajevima kada je iz snajpera pucano na tramvaje, prvi korak je bio da se ispituju oštećenja na tramvaju, odnosno da se pronađu ulazna i izlazna oštećenja koja je

¹¹⁷⁷⁷ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

¹¹⁷⁷⁸ Istražni sudija je mogao ovlastiti inspektora da u njegovo ime provede istragu. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 4. V. takođe P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

¹¹⁷⁷⁹ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4–5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5. Mirza Sabljica je izjavio da je u najozbiljnijim slučajevima uviđajna ekipa uključivala dvojicu balističara, a ne jednog. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 9.

¹¹⁷⁸⁰ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5. V. takođe Dragan Mioković, T. 8555 (28. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4643–4644; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 6.

¹¹⁷⁸¹ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7, 67.

¹¹⁷⁸² P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5.

¹¹⁷⁸³ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7. V. takođe svjedok KDZ485, T. 8900–8902 (3. novembar 2010.).

¹¹⁷⁸⁴ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5.

¹¹⁷⁸⁵ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 33–34.

¹¹⁷⁸⁶ Prema riječima svjedoka KDZ485, za vrijeme rata "nije [...] bilo mnogo [balističara]". P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 11; svjedok KDZ485, T. 8900 (3. novembar 2010.).

¹¹⁷⁸⁷ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 11. Svjedok KDZ485 se sjetio samo jednog incidenta snajperskog djelovanja kada balističari nisu bili na licu mjesta. Svjedok KDZ485, T. 8900 (3. novembar 2010.).

¹¹⁷⁸⁸ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 12.

napravio projektil, kao i dimenzije tih oštećenja.¹¹⁷⁸⁹ Kada bi to bilo urađeno, korišteni su kanap, staklene cjevčice,¹¹⁷⁹⁰ libela i jedna mala optička sprava¹¹⁷⁹¹ za utvrđivanje ugla pod kojim je metak ušao i za određivanje smjera vatre i objekta iz koga je metak možda ispaljen.¹¹⁷⁹² To se radilo tako što su kroz ulazno i izlazno oštećenje provlačene cijevi i kanap,¹¹⁷⁹³ pri čemu su mjerene stranice dobivenog trougla i njegova hipotenuza, i korištena je trigonometrija da bi se izračunao ulazni ugao, a zatim je, kao posljednji korak, korištena optička sprava pomoću koje se moglo gledati kroz oštećenje¹¹⁷⁹⁴ kako bi se osmotrilo područje i potencijalni objekti iz kojih je metak mogao poteći.¹¹⁷⁹⁵ Mirza Sabljica, balističar koji je radio u CSB-u Sarajevo,¹¹⁷⁹⁶ posvjedočio je da je uviđajna ekipa obično insistirala na tome da tramvaj ostane na mjestu incidenta, mada je to često bilo nemoguće jer su vozači ponekad premještali tramvaje kako bi izbjegli da na njih ponovo bude pucano.¹¹⁷⁹⁷ Ako tramvaj nije mogao biti vraćen na lokaciju na kojoj se nalazio kada je pogođen,¹¹⁷⁹⁸ istražitelji bi samo izvršili mjerenja i izračunali ulazni ugao metka, ali ne bi koristili optičku spravu za osmatranje, pošto bi razlika od nekoliko centimetara u položaju tramvaja dovela do potpuno drugačijeg zaključka o smjeru vatre.¹¹⁷⁹⁹ U takvim slučajevima, balističari su stoga mogli da utvrde samo generalni smjer vatre, ali ne i tačnu lokaciju s koje je metak ispaljen.¹¹⁸⁰⁰

¹¹⁷⁸⁹ Mirza Sabljica, T. 7732 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68.

¹¹⁷⁹⁰ Mirza Sabljica je izjavio da je ekipa raspolagala jednim brojem tih cjevčica različitih veličina, zavisno od vrste i kalibra korištene municije. V. Mirza Sabljica, T. 7743 (12. oktobar 2010.).

¹¹⁷⁹¹ Ta sprava je bila jedna vrsta sofisticiranog dvogleda, s uvećanjem od 16 puta, napravljena za MUP BiH kako bi im pomagala pri uviđajima. Mirza Sabljica nije znao da kaže da li je pouzdanost te sprave ikada bila testirana za svrhe u koje je korištena. Međutim, on jeste priznao da su na tu spravu mogle uticati izvjesne svjetlosne aberacije i napomenuo je da ekipa nije imala potrebnu opremu kako bi te aberacije bile uzete u obzir. V. Mirza Sabljica, T. 7733, 7744–7745 (12. oktobar 2010.).

¹¹⁷⁹² Mirza Sabljica, T. 7732–7735, 7743 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68. V. takođe P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 14; P1924 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

¹¹⁷⁹³ Prema riječima Mirze Sabljice, sarajevski tramvaji imali su oplatu debljine od 12 do 15 centimetara. V. Mirza Sabljica, T. 7742 (12. oktobar 2010.).

¹¹⁷⁹⁴ Ta sprava je ovlaš postavljana na cjevčicu koja je ubacivana kroz ulazno i izlazno oštećenje projektila i inspektori su kroz nju posmatrali konkretne zgrade koje su se mogle vidjeti. V. Mirza Sabljica, T. 7735 (12. oktobar 2010.).

¹¹⁷⁹⁵ Međutim, metak se ponekad zaglavljivao u karoseriji tramvaja i nije bilo izlaznog otvora. Mirza Sabljica, T. 7732–7735, 7743 (12. oktobar 2010.); P1734 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68. V. takođe P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11.

¹¹⁷⁹⁶ Za kvalifikacije Mirze Sabljice, v. Mirza Sabljica, T. 7702, 7705–7706 (11. oktobar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 1–8, 60.

¹¹⁷⁹⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 13.

¹¹⁷⁹⁸ Mirza Sabljica, T. 7736, 7746 (12. oktobar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 13.

¹¹⁷⁹⁹ Mirza Sabljica, T. 7736, 7745–7746 (12. oktobar 2010.).

¹¹⁸⁰⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 68–69; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 34.

Uviđaji o snajperskom djelovanju koji su se odnosili na otvaranje vatre po stanovima obavljani su na isti način, korištenjem goreopisane opreme i metodologije.¹¹⁸⁰¹

3629. Sabljica je takođe rekao da balističari nisu mogli utvrditi udaljenost koju bi meci prevalili i da je to razlog što na područjima gdje su položaji VRS-a i ABiH bili blizu jedan drugoga nisu mogli precizirati tačno porijeklo vatre, odnosno da li je ona otvorena s teritorije koju je držao VRS ili van nje, već su samo navodili osnovni smjer.¹¹⁸⁰² Dragan Mioković, inspektor u CSB-u Sarajevo,¹¹⁸⁰³ izjavio je da je, s obzirom na okolnosti u kojima su provođene te istrage, MUP BiH "praktično [samo] dokumentova[o] [te incidente]", a nije rasvijetljavao krivična djela, zbog čega ljekarski izvještaji nisu bili od primarnog značaja za provođenje istraga.¹¹⁸⁰⁴

3630. Načelno, UNPROFOR je obavještavan o incidentima snajperskog djelovanja, ili preko sopstvenih snaga ili putem protestnih pisama zaraćenih strana, te bi provodio vlastitu istragu, a takođe pomagao MUP-u BiH u njegovim istragama.¹¹⁸⁰⁵ Fraser je izjavio da se UNPROFOR, pošto se nije smio upuštati u razmjene između zaraćenih strana, trudio svim silama da utvrdi da li su incidenti snajperskog djelovanja bili usmjereni protiv civila ili ne.¹¹⁸⁰⁶ Ako su bili, onda je s posebnim oprezom utvrđivao koja je strana otvarala vatru na civile.¹¹⁸⁰⁷ Međutim, Fraser je priznao da istraga UNPROFOR-a nije bila kriminalistička istraga.¹¹⁸⁰⁸ Umjesto toga, UNPROFOR bi dobijao informacije od svojih vojnika raspoređenih na području incidenta i od lokalnih vlasti, uključujući lokalnu policiju, a zatim bi upućivao usmeni ili pismeni protest strani za koju je utvrđeno da je izvršila snajperski napad.¹¹⁸⁰⁹ Rose je izjavio da UN nije mogao van svake razumne sumnje utvrditi odakle je dolazila snajperska vatra zbog toga što nije provodio istrage koje bi to utvrdile.¹¹⁸¹⁰

¹¹⁸⁰¹ Mirza Sabljica, T. 7734–7735 (12. oktobar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 12.

¹¹⁸⁰² P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7.

¹¹⁸⁰³ Za kvalifikacije Dragana Miokovića, v. Dragan Mioković, T. 8544–8545, 8548–8551 (28. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 28–29.

¹¹⁸⁰⁴ Mioković je izjavio da su ljekarski izvještaji podnošeni istražnom sudiji odvojeno, nakon što bi ekipa završila svoj posao. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 34–35. Međutim, svjedok KDZ485 je izjavio da je, prilikom istrage o nekom incidentu, jedno od zaduženja policije bilo da utvrdi da li je neko povrijeđen ili ubijen i da prati stanje u bolnici ili mrtvačnici. V. P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7, 15.

¹¹⁸⁰⁵ David Fraser, T. 8016, 8054–8055 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 22–23; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 18–20.

¹¹⁸⁰⁶ David Fraser, T. 8015–8016 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁸⁰⁷ David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁸⁰⁸ David Fraser, T. 8054–8055 (18. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ304, T. 10523 (19. januar 2011.).

¹¹⁸⁰⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 23; David Fraser, T. 8016, 8054–8055 (18. oktobar 2010.), T. 8124–8125 (19. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31 (pod pečatom).

¹¹⁸¹⁰ Michael Rose, T. 7293–7294 (5. oktobar 2010.).

3631. Pored toga, potaknut brojem incidenata snajperskog djelovanja na području Aleje snajpera, Sektor Sarajevo je formirao i međunarodne snage za suzbijanje snajperskog djelovanja, u okviru kojih su snajperisti iz svakog bataljona UNPROFOR-a dobijali zadatke za suzbijanje snajperskog djelovanja u svojoj zoni odgovornosti s ciljem da se zaštite civili.¹¹⁸¹¹ Te snage su imale koordinacioni centar i incidenti snajperskog djelovanja prijavljivani su Štabu Sektora Sarajevo odmah nakon što bi se dogodili.¹¹⁸¹² Iako je dio zadataka ovih snaga bio da odvrćaju obje zaraćene strane, one su se uglavnom bavile odvrćanjem bosanskih Srba od otvaranja vatre na civile.¹¹⁸¹³ To se radilo, na primjer, tako što bi se vojnici UNPROFOR-a postavili između srpskih snajperista i civila na području Aleje snajpera, a zatim i sami pucali na snajperiste.¹¹⁸¹⁴ Takođe su postavljali pasivne zaklone širom grada, iako vlasti BiH ponekad to nisu dozvoljavale.¹¹⁸¹⁵ Još jedan od njihovih zadataka bio je da fotografišu sve moguće dijelove na Grbavici s kojih su Srbi otvarali vatru i da identifikovane lokacije osmatraju, te su tako dobro znali gdje su snajperski položaji na

¹¹⁸¹¹ David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 32, 34; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10–11; P1773 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.).

¹¹⁸¹² P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 32–33, 37; P1771 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s mjerama protiv snajperskog djelovanja, 25. juni 1994.); P1772 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim djelovanjem u Sarajevu, 6. septembar 1994.); svjedok KDZ182, T. 13083 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 15; P2113 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s protivsnajperskim djelovanjem, 23. septembar 1994.).

¹¹⁸¹³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 6–7, 40–41 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13083–13084 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). Svjedok KDZ304 je rekao da je bilo teško nadzirati snajperiste na muslimanskoj strani jer većina snaga UNPROFOR-a, uz izuzetak Ruskog bataljona, nije imala pristup područjima koja je držao SRK, te nisu mogli da osmatraju ni provjere broj ili identitet žrtava snajperskog djelovanja na srpskoj strani. Pošto Ruski bataljon nikada nije prijavio nijedan incident snajperskog djelovanja na srpskoj strani, snage za suzbijanje snajperskog djelovanja nisu mogle da lociraju snajperska gnijezda na muslimanskoj strani. V. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 13–15.

¹¹⁸¹⁴ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 11. Fraser je izjavio da to nije uvijek funkcionisalo jer je UNPROFOR uslijed snajperskog djelovanja izgubio jedan broj vojnika, od kojih su jednog pogodili Srbi dok se nalazio u jednom od UNIS-ovih nebodera, dok je drugog pogodila muslimanska strana blizu aerodroma. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34, 36; David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.). Svjedok KDZ182 je izjavio da su vojnici UNPROFOR-a otvarali vatru na snajperiste samo u situacijama samoodbrane i da su to mogli raditi zato što su raspolagali termičkim kamerama koje su im omogućavale da vide gdje se nalaze snajperisti. On je takođe potvrdio da je muslimanska strana pogodila jednog vojnika UNPROFOR-a na aerodromu. V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 29, 42, 44, 72 (pod pečatom). V. takođe P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1075 (Fotografija oklopnog transportera UN-a u Sarajevu); D2907 (Izveštaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 158.

¹¹⁸¹⁵ David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.), T. 8121–8122 (19. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 34; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40 (pod pečatom); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1069 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera u Sarajevu); P1070 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (kasarna "Maršal Tito")); P1071 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (Dobrinja)); P1072 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (Dobrinja)); P1073 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera u Sarajevu); P1074 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (zgrada Skupštine)); P1075 (Fotografija oklopnog transportera UN-a u Sarajevu); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 11. Fraser je takođe rekao da su barikade imale pozitivan efekat, ali da su dovodile do toga da se problem jednostavno premjesti na drugo mjesto, pošto su snajperisti pronalazili nove položaje s kojih su mogli odmjeravati metu. V. David Fraser, T. 8163–8164 (19. oktobar 2010.).

tom području.¹¹⁸¹⁶ Te informacije su zatim prosljeđivane do nivoa bataljona i Sektora.¹¹⁸¹⁷ Sve gore navedeno značilo je da su snage za suzbijanje snajperskog djelovanja "vrlo uspješno utvrđivale s koje tačke je pucano u konkretnim incidentima" i da su komandanti UNPROFOR-a bili "sigurni" da snage bosanskih Srba otvaraju snajpersku vatru na civile u Sarajevu.¹¹⁸¹⁸

3632. Optuženi tvrdi da su i inspektori MUP-a BiH i istražitelji UN-a koji su radili na incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilogima "izuzetno nepouzdati" jer su pristrasni i jer njihov rad obiluje greškama.¹¹⁸¹⁹ Tužilaštvo odgovara da je to uopšten navod zasnovan na pogrešnom tumačenju dokaza koje su dali relevantni svjedoci.¹¹⁸²⁰ Kako će se vidjeti dalje u tekstu, Vijeće je prilikom svoje analize incidenata snajperskog djelovanja navedenih u prilogima razmotrilo i analiziralo jedan broj izvještaja CSB-a Sarajevo i UN-a, pripremljenih na osnovu goreopisanih metoda istrage. Te izvještaje su sačinili balistički stručnjaci i/ili kriminalistički tehničari koji su, u većini slučajeva, bili na licu mjesta ubrzo poslije incidenta i koji su koristili prihvaćene balističke metode za određivanja smjera vatre. Ti ljudi, a posebno pripadnici UNPROFOR-a i snaga UNPROFOR-a za suzbijanje snajperskog djelovanja, takođe su bili detaljno upoznati s ozloglašanim snajperskim položajima u gradu, a imali su pristup i licu mjesta, aktuelnim informacijama u realnom vremenu i očevicima. S obzirom na te faktore, Vijeće je pri analizi incidenata snajperskog djelovanja navedenih u prilogima generalno pridalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a. Vijeće je pritom takođe stalno bilo svjesno nedostataka uviđaja provedenih tokom rata, kao što su, na primjer, teškoće s kojima su se inspektori suočavali dok su radili na mjestu zločina izloženi prijetnji od neprijateljske vatre, njihovu nemogućnost da tačno utvrde porijeklo vatre za razliku od smjera vatre, te nedosljednosti između balističkih i drugih izvještaja o istrazi. Kad god bi se otvorilo neko pitanje u vezi s nekim konkretnim izvještajem, Vijeće je ta pitanja razmatralo u odnosu na svaki konkretni incident. Shodno tome, iako smatra da su dokazi te vrste generalno pouzdani i vjerodostojni, Vijeće ih je tretiralo kao jedan djelić slagalice, koji je ocjenjivalo u kontekstu ukupnih dokaza predloženih u vezi sa svakim incidentom.

3633. Vijeće je takođe saslušalo Barryja Hogana, jednog od istražitelja tužilaštva, koji je u brojnim prilikama posjetio Sarajevo i pripremio razne materijale koji se odnose na incidente

¹¹⁸¹⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24–25, 29; David Fraser, T. 8016–8018 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁸¹⁷ David Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 12; P2112 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskom vatrom u Sarajevu, 21. septembar 1994.).

¹¹⁸¹⁸ David Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.). Fraser je takođe izjavio da UNPROFOR nije koristio izvještaje koje su sačinjavale vladine agencije BiH. V. David Fraser, T. 8034 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁸¹⁹ Završna riječ, T. 47954–47959, 47989–47991 (2. oktobar 2014.).

¹¹⁸²⁰ Završna riječ, T. 48056–48059 (7. oktobar 2014.).

navedene u Prilogu F Optužnici.¹¹⁸²¹ On je u svjedočenju izjavio da je obišao svaku od lokacija na kojoj su žrtve navedene u Prilogu F ranjene ili ubijene, u pratnji jedne od tih žrtava ili očevidaca, i da je koristio GPS uređaj kako bi precizno očitao položaj žrtve i/ili tramvaja u vrijeme kada je došlo do pucnjave, onako kako su to ispričali ta žrtva ili svjedok. Ta očitavanja su zatim korištena za izradu mape u koju su ubilježena mjesta svih incidenata.¹¹⁸²² Hogan je zatim odlazio na lokaciju gdje su žrtve bile ranjene i/ili ubijene i odatle bi vršio očitavanja pomoću GPS uređaja.¹¹⁸²³ Hogan je takođe rekao da u tu svrhu nisu korišteni izvještaji lokalne policije ni UN-a.¹¹⁸²⁴ Što se tiče porijekla vatre, žrtve/svjedoci su jednostavno navodili smjer iz kojeg je vatra došla, budući da nisu bili u mogućnosti da navedu tačnu lokaciju s koje su meci ispaljeni.¹¹⁸²⁵ Te žrtve i/ili svjedoci su samo na osnovu sjećanja pokazivali lokacije, budući da im nisu davane njihove vlastite izjave svjedoka ni drugi materijal kako bi pomoću njih osvježili sjećanje.¹¹⁸²⁶ Vijeće je razmotrilo Hoganovo svjedočenje i zaključilo da je on pouzdan svjedok, kome se može vjerovati. Bio je pedantan i nije prekoračio granice svog mandata. Međutim, Vijeće napominje da je njegov mandat bio ograničen samo na očitavanje toga gdje se nalaze mjesta incidenata. Pored toga, u slučaju svakog navedenog incidenta, njegova očitavanja pomoću GPS uređaja zavisila su od sjećanja pojedinačne žrtve/svjedoka, kojima nije dat nikakav materijal da osvježe sjećanje, iako su na relevantne lokacije odvedeni više godina poslije incidenta. Stoga je ponekad, kao što će se vidjeti dalje u tekstu,¹¹⁸²⁷ bilo nekih nedosljednosti između tih sjećanja i službenih izvještaja koje je sačinio MUP BiH i/ili drugih dokaza. Shodno tome, Vijeće prihvata Hoganovo svjedočenje kao vjerodostojno, ali je potpuno svjesno njegovih ograničenja, kao i činjenice da su njegove aktivnosti zavisile od sjećanja drugih.

3634. Najzad, kako je navedeno gore u tekstu,¹¹⁸²⁸ Vijeće je saslušalo svjedočenja dvojice vještaka u vezi sa snajperskim djelovanjem u Sarajevu. Van der Weijden je za tužilaštvo proveo istrage o svim incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilogima i uzeo u obzir navedeno porijeklo vatre, kao i mogućnost strijelca da u svakom incidentu metu identifikuje kao učesnika u

¹¹⁸²¹ Barry Hogan, T. 11192–11193 (3. februar 2011.).

¹¹⁸²² Barry Hogan, T. 11204–11206, 11230–11231, 11255 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹¹⁸²³ Barry Hogan, T. 11232–11233, 11241–11245 (3. februar 2011.) (gdje je dodao da su očitavanja vršena u stepenima, minutama i sekundama, ali da je kasnije, kada je pripremao mape, ta mjerenja pretvarao u decimale koje nisu uticale na lokaciju incidenta kako je ona ucrtana na mapama. V. takođe P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹¹⁸²⁴ Barry Hogan, T. 11231–11235 (3. februar 2011.); D990 (Fotografije GPS uređaja).

¹¹⁸²⁵ Barry Hogan, T. 11231 (3. februar 2011.).

¹¹⁸²⁶ Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

¹¹⁸²⁷ V. npr. par. 3963.

¹¹⁸²⁸ V. par. 3617.

borbi. On je tokom 2006. i 2009. obišao lokacije incidenata i izvršio provjeru tačnih lokacija na kojima su žrtve pogođene iz vatrenog oružja, koristeći Hoganove koordinate dobijene GPS uređajem koje mu je dostavilo tužilaštvo; dok je tamo boravio, osmatrao je okolinu, obično iz pozicije na kojoj je na tijelu žrtve bila rana, provjeravajući gdje je postojala jasna linija nišanja do mogućeg položaja za otvaranje vatre.¹¹⁸²⁹ On je zatim obišao područja za koja je utvrdio da su mogući položaji s kojih je otvorena vatra kako bi vidio da li je u praksi bilo moguće pucati sa njih.¹¹⁸³⁰ Zatim bi eliminisao lokacije s kojih se nisu vidjela mjesta incidenta i/ili koja nisu davala taktičku prednost strijelcu i tako bi na kraju dolazio do područja za koje je mislio da je s njega potekao hitac.¹¹⁸³¹

3635. Pri obavljanju tih radnji, Van der Weijden je na raspolaganju imao i izjave svjedoka u kojima su svjedoci često sugerisali odakle je otvorena vatra; međutim, to nije imalo velikog uticaja na njegovu istragu jer je on, koristeći gore navedenu metodu, samostalno ocjenjivao da li je njihov iskaz moguć.¹¹⁸³² Za neke incidente dostavljeni su mu i izvještaji koje je pripremio MUP BiH, ali je naveo da oni nisu bili "od velike pomoći" jer su bili "prilično nepotpuni".¹¹⁸³³ Van der Weijden je priznao da nije pregledao medicinske informacije koje se odnose na povrede žrtava o kojima je riječ, niti je uvijek znao tačan položaj u kojem se žrtva nalazila kada je pogođena, ali je ponovio da ga je prevashodno interesovala linija optičke vidljivosti i opšti raspored mjesta incidenta.¹¹⁸³⁴ Van der Weijden je s linijama sukoba u Sarajevu bio upoznat samo uopšteno i to ne u vezi sa svakim konkretnim incidentom; međutim, prema njegovim riječima, detaljno znanje o tim linijama nije bilo potrebno, pošto se njegova istraga ticala samo toga da ispita odakle je hitac mogao doći, a ne s koje strane linije sukoba je potekao.¹¹⁸³⁵ On je takođe napomenuo da nikada nije utvrdio da je bilo koji od hitaca ispalio obučeni snajperista, a ne redovni vojnik,¹¹⁸³⁶ i priznao da nikada nije mogao izvesti definitivni zaključak o tačnoj lokaciji s koje je metak došao.¹¹⁸³⁷

3636. Optuženi tvrdi da je Van der Weijden najvažniji svjedok tužilaštva u vezi s incidentima snajperskog djelovanja koji se navode u Optužnici, ali da je njegova vjerodostojnost vrlo sporna s obzirom na to da je pohađao samo nekoliko vojnih kurseva. Pored toga, prema riječima optuženog, Van der Weijden je bio upoznat s linijama sukoba u Sarajevu samo "najuopštenije" i svoje

¹¹⁸²⁹ Patrick van der Weijden, T. 6953, 6968–6969 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³⁰ Patrick van der Weijden, T. 6953, 6970–6971 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³¹ Patrick van der Weijden, T. 6967–6968 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³² Patrick van der Weijden, T. 6954 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³³ Patrick van der Weijden, T. 6971–6972 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³⁴ Patrick van der Weijden, T. 6954, 6969–6970 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³⁵ Patrick van der Weijden, T. 6965–6966, 6971 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³⁶ Patrick van der Weijden, T. 6967 (27. septembar 2010.).

¹¹⁸³⁷ Patrick van der Weijden, T. 6972 (27. septembar 2010.).

zaključke je donosio samo gledajući konfiguraciju mjesta incidenta, pokušavajući da utvrdi odakle su eventualno ispaljeni hici.¹¹⁸³⁸ Dalje, optuženi tvrdi da Van der Weijden nikada nije uspio izvesti definitivni zaključak o tačnom izvoru vatre i da je priznao da izvještaji MUP-a BiH nisu bili od velike pomoći pošto nisu bili potpuni.¹¹⁸³⁹ Tužilaštvo odgovara da je optuženi pogrešno protumačio Van der Weijdenove zaključke, pošto je on u jednom broju incidenata, konkretno, u incidentima F.1, F.3, F.6 i F.12, zaključio ili da je postojao samo jedan mogući izvor vatre ili je isključio bilo kakvu razumnu mogućnost da je vatra potekla s teritorije koju je držala ABiH.¹¹⁸⁴⁰ Tužilaštvo takođe napominje da su zaključci Van der Weijdena samo dio ukupnih dokaza za svaki incident naveden u prilogima.¹¹⁸⁴¹

3637. Vijeće je analiziralo kvalifikacije Van der Weijdena, kao i njegovo svjedočenje, i uvjerilo se da je on stručnjak za snajpersko djelovanje i pouzdan svjedok, te da se njegovo svjedočenje, kada je riječ o njegovoj glavnoj svrsi – a to je da se utvrdi linija optičke vidljivosti između mogućeg izvora vatre i navedenih lokacija incidenta – može prihvatiti kao načelno vjerodostojno.¹¹⁸⁴² Međutim, Vijeće takođe napominje da je Van der Weijdenova metodologija zavisila od informacija o tome gdje su se nalazila mjesta incidenata koje mu je dostavilo tužilaštvo, koje su ponekad bile konfuzne i/ili interno nedosljedne.¹¹⁸⁴³ Pored toga, kako je i sam rekao, njegova istraga se odnosila samo na ispitivanje toga odakle je hitac mogao doći, a ne s koje strane linije sukoba je potekao, a on je i sam priznao da nikada nije mogao izvesti definitivni zaključak o tome koja je tačna lokacija s koje je metak potekao. Shodno tome, Vijeće je njegovo svjedočenje uzelo u obzir kao jedan u nizu faktora pri ocjenjivanju ukupnih dokaza, i ono je povremeno imalo relativno ograničenu vrijednost kada je Vijeće utvrđivalo izvor vatre u navedenim incidentima.

3638. U toku pripreme svog izvještaja, vještak Poparić je dvaput posjetio Sarajevo, u septembru 2010. i maju 2011.¹¹⁸⁴⁴ Prva posjeta je trajala tri dana i njena svrha je bila da se Poparić upozna s lokacijama i da pomogne optuženom da se pripremi za unakrsno ispitivanje svjedoka tužilaštva.¹¹⁸⁴⁵ Svrha druge posjete bila je da pripremi pravnog savjetnika optuženog za posjetu lokacijama.¹¹⁸⁴⁶ Poparić je izjavio da ga je tokom tih posjeta na relevantne lokacije vodio jedan bivši pripadnik

¹¹⁸³⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2163–2165.

¹¹⁸³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2166–2167.

¹¹⁸⁴⁰ Završna riječ, T. 47734 (30. septembar 2014.).

¹¹⁸⁴¹ Završna riječ, T. 47734 (30. septembar 2014.).

¹¹⁸⁴² Vijeće je u vezi sa svakim pojedinačnim incidentom navelo gdje se nije oslonilo na njegovo svjedočenje, uglavnom zbog netočnih ili konfuznih informacija koje mu je dostavilo tužilaštvo.

¹¹⁸⁴³ V. npr. diskusiju u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁸⁴⁴ Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁴⁵ Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁴⁶ Mile Poparić, T. 39173 (4. juni 2013.).

SRK-a koji je znao najbolji put do nekih od nepristupačnijih područja.¹¹⁸⁴⁷ On je takođe objasnio da je, pored te dvije službene posjete, sam išao u Sarajevo u još nekoliko prilika, obično kada mu je bilo potrebno dalje razjašnjenje, ali da se nije sastajao sa žrtvama incidenta snajperskog djelovanja.¹¹⁸⁴⁸

3639. Tokom tih posjeta, Poparić je obišao lokacije incidenta navedenih u priložima i lokacije s kojih su mogli poteći hici.¹¹⁸⁴⁹ Međutim, kada je riječ o šest incidenta snajperskog djelovanja koji su se dogodili u ulici Zmaja od Bosne i koji su navedeni u priložima, priznao je da nije ulazio u četiri bijela nebodera na Grbavici, tvrdeći da to nije bilo potrebno zato što je imao fotografije iz predmeta *Dragomir Milošević*, kao i zato što nije bilo jasno na kojim spratovima su se nalazila snajperska gnijezda.¹¹⁸⁵⁰ Njegova analiza incidenta vezanih za nebodere u svakom slučaju zasnivala se, prije svega, na sljedećem: (i) visini četiri nebodera i (ii) udaljenosti između nebodera i mjesta incidenta, što mu je omogućavalo da izračuna maksimalni upadni ugao eventualnog metka ispaljenog s tog mjesta.¹¹⁸⁵¹ Poparić je takođe objasnio da nije ulazio u zgradu "Metalke", već je stajao pored nje kako bi vidio pogled niz ulicu Franje Račkog; on je takođe imao set fotografija snimljenih iz te zgrade 2001. godine, u vrijeme kada tamo nije bilo zelenila, za potrebe predmeta *Dragomir Milošević*.¹¹⁸⁵² Poparić nije osporavao zaključke Van der Weijdena o tome šta se moglo vidjeti s bijelih nebodera i zgrade "Metalke" i pošao je od toga da su za potrebe njegove analize oni tačni.¹¹⁸⁵³

3640. Kada je riječ o opremi, Poparić je imao kompas, kameru i metar.¹¹⁸⁵⁴ Kompas mu nije bio od velike pomoći zbog činjenice da su se mnoge lokacije incidenta nalazile u određenim objektima ili blizu njih tako da to nije bilo sporno.¹¹⁸⁵⁵ On nije koristio ni GPS uređaj da utvrdi relevantne lokacije, pošto to nije bilo potrebno jer je imao fotografije i druge informacije.¹¹⁸⁵⁶ Pored toga, male razlike u mjerenjima ne bi imale velikog uticaja na incidente snajperskog djelovanja s obzirom na činjenicu da je putanja metka horizontalna i prava.¹¹⁸⁵⁷ On nije koristio ni

¹¹⁸⁴⁷ Mile Poparić, T. 39173–39177 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁴⁸ Međutim, on se jeste sastao s jednom osobom koja je jednu od žrtava u jednom od incidenta navedenih u priložima odvela u bolnicu. V. Mile Poparić, T. 39177–39180 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁴⁹ Mile Poparić, T. 39177 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁰ Mile Poparić, T. 39183–39189 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵¹ Prema Poparićevim riječima, taj ugao je iznosio oko deset stepeni. V. Mile Poparić, T. 39184–39185 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵² Mile Poparić, T. 39185–39189 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵³ Mile Poparić, T. 39189–39190 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁴ Mile Poparić, T. 39182–39183 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁵ Mile Poparić, T. 39183 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁶ Mile Poparić, T. 39180–39181 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁷ Mile Poparić, T. 39181–39182 (4. juni 2013.).

laserski mjerač dometa koji bi bio koristan samo da je imao informacije o prirodi rana žrtava, koje nisu bile dostupne.¹¹⁸⁵⁸

3641. Što se tiče vrste i kvaliteta materijala koji mu je bio dostupan, Poparić je rekao da su u dostupnim materijalima nedostajale informacije koje se odnose na medicinske i forenzičke dokaze.¹¹⁸⁵⁹ Prilikom pripreme svog izvještaja, on je konsultovao ljekara sudske medicine u vezi s jednim od incidenata,¹¹⁸⁶⁰ ali nije konsultovao nijednog profesionalnog snajperistu.¹¹⁸⁶¹ Kada mu je ukazano na to da je koristio mapu linija sukoba iz 1995. za incidente koji su se dogodili 1993., kao i da je propustio da u svom izvještaju precizira datum na mapi, Poparić je negirao da je namjerno i u više navrata izostavio relevantne informacije u svom izvještaju i da je razvio premise na osnovu netačnih informacija.¹¹⁸⁶²

3642. Tužilaštvo tvrdi da Poparić nije ni vjerodostojan ni pouzdan i da njegovo svjedočenje treba u cijelini zanemariti.¹¹⁸⁶³ Optuženi, s druge strane, tvrdi da je Poparić, za razliku od svjedoka tužilaštva, naveo sve činjenice, čime je uspješno osporio dokaze tužilaštva.¹¹⁸⁶⁴ Vijeće je analiziralo i Poparićev izvještaj vještaka i njegovo svjedočenje o incidentima snajperskog djelovanja navedenim u prilogima Optužnici i zaključilo da je on u mnogim prilikama izašao iz okvira svoje stručnosti i izvodio zaključke o pitanjima za koja nije obučen, kao što je, na primjer, utvrđivanje ulaznih i izlaznih rana na osnovu video-snimaka i fotografija.¹¹⁸⁶⁵ Kao što će se vidjeti iz analize svakog pojedinačnog incidenta snajperskog djelovanja navedenog u Optužnici koju je izvršilo Vijeće, Poparić je često brzopleto izvodio zaključke, praveći diskutabilne skokove u logici.¹¹⁸⁶⁶ Povremeno je izvodio zaključke i na osnovu netačnih informacija.¹¹⁸⁶⁷ Pored toga, iako je iznio mišljenja o tome šta se moglo a šta se nije moglo vidjeti s određenih zgrada u Sarajevu, kao što su četiri bijela nebodera i zgrada "Metalke",¹¹⁸⁶⁸ takođe je priznao da nikada nije ušao u te zgrade.¹¹⁸⁶⁹

¹¹⁸⁵⁸ Mile Poparić, T. 39182–39183 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁵⁹ Mile Poparić, T. 39191 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁶⁰ To je bio dr Dušan Dunjić a konsultacija se odnosila na incident 12 iz Priloga F Optužnici. V. Mile Poparić, T. 39191–39193, 39198 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁶¹ Mile Poparić, T. 39193–39194 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁶² Mile Poparić, T. 39195–39198 (4. juni 2013.).

¹¹⁸⁶³ Tužilaštvo tvrdi da je Poparić slobodno mijenjao svoje teorije pokušavajući da ustvrdi da vatra nije potekla s položaja koje su držali Srbi ili da su žrtve bile uhvaćene u unakrsnu vatru. On je predočio grafičke prikaze koji su bili neprecizno manipulisani i iskrivljeni i namjerno je izostavio suprotne dokaze za koje je znao, uz obrazloženje da su oni "potpuno irelevantni". Prema riječima tužilaštva, on se takođe upustio u metodološki manjkavu analizu i lično izvršio manji broj ispitivanja na licu mjesta. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 5–11.

¹¹⁸⁶⁴ Završna riječ, T. 48012–48013 (2. oktobar 2014.).

¹¹⁸⁶⁵ V. npr. par. 3719, 3738.

¹¹⁸⁶⁶ V. npr. par. 3758, 3763.

¹¹⁸⁶⁷ V. npr. par. 3719.

¹¹⁸⁶⁸ V. par. 3667.

Svi ti aspekti Poparićevog svjedočenja kompromituju njegovu vjerodostojnost i nepristranost. Shodno tome, Vijeće je zaključilo da njegovo svjedočenje ima ograničenu vrijednost, kao što će se vidjeti u odjeljcima u kojima se analizira svaki konkretni incident naveden u prilogima.

iii. *Incidenti snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici*

3643. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je snajperska vatra u svim incidentima navedenim u prilogima, uz izuzetak incidenta 5 iz Priloga F Optužnici, poticala s "poznatih položaja SRK-a", odnosno s Grbavice, Špicaste stijene, iz pravoslavne crkve na Dobrinji, gornjih dijelova Hrasnog brda i Ozrenske ulice, Škole za slijepe, Teološkog fakulteta i drugih dijelova Nedžarića, kao i sa stijene Baba.¹¹⁸⁷⁰ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da su žrtve, kao i autobusi i tramvaji u kojima su se nalazile, u tim incidentima namjerno gađani i da nisu predstavljali legitimne vojne ciljeve.¹¹⁸⁷¹ Svaki incident snajperskog djelovanja naveden u prilogima razmotren je niže u tekstu prema širem geografskom području Sarajeva gdje se dogodio. Neka od tih područja bila su na zlom glasu po snajperskoj aktivnosti, kao što su ulica Zmaja od Bosne, područje Marindvora i Sedrenik.

(A) Ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika)

3644. Kako se navodi u Optužnici, incidenti snajperskog djelovanja 8, 11, 12, 14, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici dogodili su se u ulici Zmaja od Bosne, duž Aleje snajpera, a mete su bili tramvaji i pješaci na tom području.¹¹⁸⁷² Tužilaštvo tvrdi da je u svim tim incidentima porijeklo vatre bilo južno od ulice Zmaja od Bosne, odnosno s četiri bijela nebodera u Lenjinovoj ulici, sa zgrade "Metalke" i Jevrejskog groblja, što su sve lokacije na području Grbavice koje su bile pod kontrolom SRK-a.¹¹⁸⁷³

3645. Ulica Zmaja od Bosne, posebno dio pored hotela "Holiday Inn" i područje oko Marindvora,¹¹⁸⁷⁴ bila je tokom rata jedna od najopasnijih lokacija u Sarajevu i u njoj je iz snajpera

¹¹⁸⁶⁹ Kako je navedeno gore u paragrafu 3667, Poparić je svoju odluku da ne ulazi u relevantne zgrade pravdao time što je rekao, između ostalog, da nije bilo dokaza koji ukazuju na to na kojim spratovima su se nalazila snajperska gnijezda. Međutim, kako će se vidjeti dolje u tekstu to je netačno – na primjer, dokazni predmet P1738, koji sadrži fotografije snajperskih gnijezda u četiri bijela nebodera, jasno pokazuje na kojim spratovima su se nalazila ta gnijezda. V. P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda).

¹¹⁸⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 2.

¹¹⁸⁷¹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 3.

¹¹⁸⁷² Optužnica, Prilog F. V. također Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15; Završna riječ, T. 47741–47742 (30. septembar 2014.).

¹¹⁸⁷³ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 13–16. V. također Završna riječ, T. 47741–47742 (30. septembar 2014.).

¹¹⁸⁷⁴ Prema shvatanju Vijeća, područje Marindvora protezalo od crkve sv. Josipa na istoku do kraja kasarne "Maršal Tito" na zapadu. David Fraser, T. 8081–8083 (18. oktobar 2010.); D771 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juni

ranjeno i ubijeno mnogo civila; iz tog razloga bila je zvana i Aleja snajpera.¹¹⁸⁷⁵ Nalazila se blizu linije sukoba na Miljacki,¹¹⁸⁷⁶ a tramvaji koji su njome saobraćali, kao i pješaci, mogli su se vidjeti s nekoliko nebodera i visokih zgrada oko tog područja.¹¹⁸⁷⁷ Raskršća na kojima su ulice Franje Račkog i Đure Daničića (koje su išle od Miljacke) presijecale ulicu Zmaja od Bosne bila su posebno opasna područja.¹¹⁸⁷⁸ Pored toga, ispred hotela "Holiday Inn", na raskrsnici Franje Račkog i Zmaja od Bosne, tračnice su pravile takozvanu "krivinu u obliku slova S"¹¹⁸⁷⁹ kako bi tramvaji prešli s jedne strane ulice na drugu, te su stoga morali da uspore, postajući još lakša meta.¹¹⁸⁸⁰ Zbog

-
- 1994.); D4884 (Izvjestaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.
- ¹¹⁸⁷⁵ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1624; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 3; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 13–14; P1765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); D4884 (Izvjestaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 52; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 143; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 15, 35; Jeremy Bowen, T. 10111–10112 (13. januar 2011.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 35, 53; P2012 (Video-snimak Sarajeva); P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Martin Bell, T. 9778–9779 (14. decembar 2010.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 70, 71, 122, 2915.
- ¹¹⁸⁷⁶ P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 10; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 831 (pod pečatom); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 12; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1471–1474, 1487; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4; D4884 (Izvjestaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42, slika 18.
- ¹¹⁸⁷⁷ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 835–837 (pod pečatom); P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*), T. 1539; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 693, 696; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657–1658; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 14.
- ¹¹⁸⁷⁸ Alen Gičević, T. 7642–7647 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Mirza Sabljica, T. 7677–7678 (11. oktobar 2010.); P1724 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 16–17, 34. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2916.
- ¹¹⁸⁷⁹ U jednom trenutku tokom dokaznog postupka, optuženi je pokušao da pokaže da u vrijeme incidenata navedenih u prilogama na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne nije postojala takva krivina u obliku slova "S" i da je ta krivina napravljena negdje poslije sukoba. V. Patrick van der Weijden, T. 7039–7051 (28. septembar 2010.); D653 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D654 (Mapa Sarajeva). Međutim, tužilaštvo je izvelo dovoljno dokaza koji ukazuju na to da je krivina u obliku slova "S" na tom mjestu postojala od 1984. V. Patrick van der Weijden, T. 7191–7195, 7197 (29. septembar 2010.); P1630 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); P1631 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); Mirza Sabljica, T. 7680–7682 (11. oktobar 2010.); P1726 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Alen Gičević, T. 7611 (11. oktobar 2010.).
- ¹¹⁸⁸⁰ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 857–858; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 825–826 (pod pečatom); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66; Mirza Sabljica, T. 7678, 7680 (11. oktobar 2010.); P1724 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1725 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Patrick van der Weijden, T. 7036–7039 (28. septembar 2010.); D652 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); Barry Hogan, T. 11203–11204, 11218, 11286–11287 (3.

toga što je ulica Zmaja od Bosne bila toliko opasna, na južnoj strani, na najizloženijim dijelovima kao što su raskrsnice, bili su postavljeni veliki transportni kontejneri i kamioni s pijeskom.¹¹⁸⁸¹ Još jedno opasno područje izloženo snajperskim napadima u ulici Zmaja od Bosne bilo je područje Pofalića, blizu hotela "Bristol",¹¹⁸⁸² kao i područje blizu zgrade Predsjedništva.¹¹⁸⁸³

3646. Nekoliko lokacija i zgrada relevantno je za incidente snajperskog djelovanja koji su se dogodili u ulici Zmaja od Bosne.¹¹⁸⁸⁴ Jedna takva zgrada je neboder zvan "Metalka", koji se nalazi u naselju Grbavica,¹¹⁸⁸⁵ na južnoj strani Miljacke, udaljen oko 300 metara od ulice Zmaja od Bosne.¹¹⁸⁸⁶ S njene istočne strane pruža se pogled niz ulicu Franje Račkog.¹¹⁸⁸⁷ Jugoistočno od "Metalke" nalazi se njoj slična zgrada, poznata kao zgrada "Investbanke", s čije istočne strane se pruža pogled niz ulicu Đure Daničića.¹¹⁸⁸⁸ Malo ka jugu od "Investbanke" nalazi se još jedna zgrada s crvenom fasadom (dalje u tekstu: Zgrada s crvenom fasadom),¹¹⁸⁸⁹ dok se dalje, istočno od

-
- februar 2011.); P2189 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D2656 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 48.
- ¹¹⁸⁸¹ Alen Gičević, T. 7612–7613 (11. oktobar 2010.); P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3; P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33–34; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 8; P1074 (Fotografija barikada za zaštitu od snajpera (zgrada Skupštine)); činjenica o kojoj je presuđeno 123; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 47–48.
- ¹¹⁸⁸² Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 870–872; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7; P440 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak).
- ¹¹⁸⁸³ Jeremy Bowen, T. 10112–10114 (13. januar 2011.); P2076 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).
- ¹¹⁸⁸⁴ Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).
- ¹¹⁸⁸⁵ Grbavica je naselje u opštini Novo Sarajevo. V. činjenica o kojoj je presuđeno 65.
- ¹¹⁸⁸⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87, 91, 94, 97, 100. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7016 (27. septembar 2010.); svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9; Alen Gičević, T. 7611, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66–67; P1720 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; Barry Hogan, T. 11199–11204, 11219 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2188 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2189 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).
- ¹¹⁸⁸⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18; D2656 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).
- ¹¹⁸⁸⁸ Poparić je naveo da se sa zgrade "Investbanke" pruža direktan pogled niz ulicu Đure Daničića, ali da je to što se ona nalazi u blizini drugih zgrada u ulici Đure Daničića bila "ozbiljna prepreka" za njeno korištenje kao mjesta za dejstvo. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.
- ¹¹⁸⁸⁹ Alen Gičević, T. 7628–7629, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Patrick van der Weijden, T. 7021–7027 (28. septembar 2010.); D649 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D650 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der

"Metalke", nalazi takozvana zgrada "Unioninvesta".¹¹⁸⁹⁰ Jugoistočno od zgrade "Unioninvesta", na padinama Debelog brda, smješteno je Jevrejsko groblje.¹¹⁸⁹¹ Takođe na Grbavici, u ulici koja se ranije zvala Lenjinova (a sada Grbavička), nalaze se četiri bijela nebodera od po 18 spratova.¹¹⁸⁹² Oni dominiraju Grbavicom i gledaju na kasarnu "Maršal Tito".¹¹⁸⁹³

3647. Na sjevernoj strani Miljacke, sjeveroistočno od hotela "Holiday Inn", nalaze se dvije višespratnice koje se nazivaju "UNIS-ovi neboderi".¹¹⁸⁹⁴ Tehnička škola se nalazi zapadno od hotela "Holiday Inn", a preko puta "Holiday Inn"-a nalaze se zgrade Filozofskog fakulteta i Muzeja.¹¹⁸⁹⁵ Istočno od Filozofskog fakulteta su zgrade Izvršnog vijeća i Skupštine.¹¹⁸⁹⁶ Kasarna "Maršal Tito", koja sada više ne postoji, nalazila se zapadno od Tehničke škole.¹¹⁸⁹⁷

Weijden); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

¹¹⁸⁹⁰ Alen Gičević, T. 7628, 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

¹¹⁸⁹¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 72 i 2829. V. takođe D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹¹⁸⁹² P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1453–1454; P442 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. april 2010.); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 22. maja 2006., 24. april 2010.); Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 33; Barry Hogan, T. 11199–11200, 11219–11220 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹¹⁸⁹³ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42–43, slika 18.

¹¹⁸⁹⁴ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1485; P444 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Barry Hogan, T. 11199–11200 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; Aernout van Lynden, T. 2580–2584 (21. maj 2010.); D211 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D212 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

¹¹⁸⁹⁵ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 835–836 (pod pečatom); P436 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 66–67; P1720 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.) D212 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

¹¹⁸⁹⁶ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 835–836 (pod pečatom); P436 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1486; P444 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Alen Gičević, T. 7642–7645 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Barry Hogan, T. 11199–11200, 11202–11203 (3. februar 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2188 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹¹⁸⁹⁷ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1452–1454; P442 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Barry Hogan, T. 11199–11200 (3. februar

3648. Vrbanja most na Miljacki nalazi se odmah južno od zgrade Skupštine.¹¹⁸⁹⁸

3649. Takozvani "put spasa" ili "put života", koji je išao ka sjeveru, paralelno s ulicom Zmaja od Bosne i bio zaštićen transportnim kontejnerima i kamionima s pijeskom,¹¹⁸⁹⁹ bio je bezbjedniji od bilo kog drugog puta jer je bio zaštićen od pogleda velikim brojem zgrada koje su pružale zaklon ljudima koji su ga koristili.¹¹⁹⁰⁰

(1) Linije sukoba na tom području

3650. Linija sukoba na području Marindvora išla je duž Miljacke, pri čemu su položaji ABiH bili na sjevernoj strani rijeke, a položaji VRS-a na južnoj strani.¹¹⁹⁰¹ Prva Romanijska pješadijska brigada i 1. sarajevska mehanizovana brigada SRK-a držale su područje Grbavice i položaje južno i istočno od Grbavice.¹¹⁹⁰² Treći bataljon 1. romanijske pješadijske brigade, koji je kasnije integrisan u 1. sarajevsku mehanizovanu brigadu i postao 2. pješadijski bataljon te brigade,¹¹⁹⁰³ imao je položaje na prostoru od Vrbanja mosta, duž Miljacke preko "Strojorada", zatim fudbalskog stadiona, Šanca, Ozrenske ulice, Milinkladske ulice do kasarne "Slaviša Vajner Čiča".¹¹⁹⁰⁴ Prva

-
- ¹¹⁸⁹⁸ 2011.); P2186 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.) D212 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).
Barry Hogan, T. 11202–11203 (3. februar 2011.); P2188 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); Aernout van Lynden, T. 2584–2590 (21. maj 2010.); D212 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).
- ¹¹⁸⁹⁹ Alen Gičević, T. 7610–7613 (11. oktobar 2010.); P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3; P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).
- ¹¹⁹⁰⁰ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 3–4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 64 (gdje se navodi da su civili pronašli alternativne puteve za kretanje Sarajevom kako bi izbjegli snajpersku vatru, ali da ni na njima ipak nije bilo zaštite od granatiranja).
- ¹¹⁹⁰¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 26–27; P1770 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); Stanislav Galić, T. 37467–37468 (22. april 2013.); Dragan Maletić, T. 30854–30855 (3. decembar 2012.); P6018 (Fotografija Sarajeva); Milorad Katić, T. 31404–31407 (13. decembar 2012.); P6044 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić); P815 (Mapa Sarajeva s ucrtanim linijama sukoba). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 67, 68, 2826. S obzirom na to da je ABiH držala položaje sjeverno od Miljacke, područje Marindvora bilo je pod kontrolom ABiH. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2827.
- ¹¹⁹⁰² Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.); D3382 (Mapa Sarajeva); P4498 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 6; D2628 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); činjenice o kojima je presuđeno 66, 2826.
- ¹¹⁹⁰³ Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 5–6; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5.
- ¹¹⁹⁰⁴ Prema Maletićevim riječima, na položajima desno od 3. bataljona bili su pripadnici 1. bataljona brigade. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 17; Dragan Maletić, T. 30844 (3. decembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5; Blagoje Kovačević, T. 29041–29042 (18. oktobar 2012.).

četa tog bataljona držala je liniju između Vrbanja mosta i mosta Bratstvo jedinstvo na Miljacki.¹¹⁹⁰⁵ Prema tome, zgrada "Metalke" i četiri bijela nebodera na Grbavici bili su u zoni odgovornosti SRK-a.¹¹⁹⁰⁶ Osim toga, zbog toga što je zgradi "Metalke" bilo teško prići, vojnici su se u nekom trenutku povukli "u dubin[u]" teritorije.¹¹⁹⁰⁷

3651. Što se tiče položaja desno od Vrbanja mosta, područje od Vrbanja mosta ka Jevrejskom groblju sve do podnožja Debelog brda držao je 3. pješadijski bataljon 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.¹¹⁹⁰⁸ Taj bataljon je bio raspoređen na zapadnoj strani Jevrejskog groblja, dok su snage ABiH bile raspoređene duž njegovog sjeveroistočnog zida – dvije strane razdvajala je samo širina groblja.¹¹⁹⁰⁹ Linija sukoba na groblju ostala je nepromijenjena tokom cijelog sukoba.¹¹⁹¹⁰ Prema riječima Blagoja Kovačevića, komandanta 3. pješadijskog bataljona od juna 1993.,¹¹⁹¹¹ samo groblje niko nikada nije zauzeo pošto je ono bilo ničija zemlja.¹¹⁹¹²

3652. Na strani ABiH, liniju sukoba na području ulice Zmaja od Bosne držala je 1. motorizovana brigada ABiH.¹¹⁹¹³ Ta brigada je bila zadužena za liniju na Miljacki, od područja Vrbanja mosta sve do Hrasnog brda, pri čemu su vojnici bili raspoređeni od Ekonomskog fakulteta do zgrade "Elektroprivrede", a samo ih je rijeka razdvajala od snaga VRS-a.¹¹⁹¹⁴ Prva motorizovana brigada je imala vanjske rovove i držala položaje u određenim zgradama, konkretno, podrume na Mašinskom fakultetu, Ekonomskom fakultetu i još u jednoj fakultetskoj zgradi, kao i u izlazima koji su te

¹¹⁹⁰⁵ Dragan Maletić, T. 30849 (3. decembar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 9; D2521 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); [REDIGOVANO].

¹¹⁹⁰⁶ Dragan Maletić, T. 30849–30850 (3. decembar 2012.); [REDIGOVANO]; Blagoje Kovačević, T. 29042 (18. oktobar 2012.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62, 67; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 31. Ali v. P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4, gdje se navodi da je 2. pješadijski bataljon 1. romanijske pješadijske brigade držao položaje blizu "Metalke" u septembru 1992., a 3. bataljon bio je s njegove lijeve strane. Vijeće ovdje takođe primjećuje da se u prevodu tog izvještaja na engleski jezik navodi da su se na položajima oko "Metalke" nalazili pripadnici 1. pješadijskog bataljona, dok u originalnom dokumentu na b/h/s zapravo piše da je to bio 2. pješadijski bataljon. Prema tome, prevod na engleski sadrži štamparsku grešku.

¹¹⁹⁰⁷ Maletić nije mogao da se sjeti da li se to dogodilo 1993. ili 1994. T. 30849–30851 (3. decembar 2012.), T. 30888 (4. decembar 2012.). Stanislav Galić je potvrdio da je 1. romanijska pješadijska brigada kasnije preraspoređena van Grbavice. V. Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.).

¹¹⁹⁰⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2828; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević).

¹¹⁹⁰⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 73; D3382 (Mapa Sarajeva); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); Blagoje Kovačević, T. 29054–29056 (18. oktobar 2012.). Ali v. P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4 (gdje se navodi da je 1. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade u septembru 1992. obezbjeđivao položaje na Jevrejskom groblju).

¹¹⁹¹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 74.

¹¹⁹¹¹ D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2.

¹¹⁹¹² D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22.

¹¹⁹¹³ Mirza Sabljica, T. 7704 (11. oktobar 2010.).

¹¹⁹¹⁴ Mirza Sabljica, T. 7704 (11. oktobar 2010.).

položaje povezivali s rovovima.¹¹⁹¹⁵ Međutim, u martu 1995., linija sukoba duž Miljacke išla je od Vrbanja mosta do ulice Topal-Osman paše.¹¹⁹¹⁶

3653. Maletić je izjavio da je njegovoj četi, s druge strane linije sukoba, bila direktno suprotstavljena hrvatska jedinica koja se zvala Kralj Tvrtko.¹¹⁹¹⁷ Ona je bila raspoređena na liniji Drvotehnička škola – objekti "Šumaprojekta" – Mašinski fakultet – zgrada "Unioninvesta",¹¹⁹¹⁸ u tvrdim, zidanim objektima koji su zaklanjali pogled njegovim snagama s prve linije fronta.¹¹⁹¹⁹ Zgrada Izvršnog vijeća, kompleks zgrada Muzeja, zgrada Skupštine i Filozofski fakultet bili su u zoni odgovornosti ABiH.¹¹⁹²⁰ ABiH je takođe držala položaje na sjevernom podnožju Trebevića i imala je pogled na raskrnicu ulice Maršala Tita i Vrazove.¹¹⁹²¹ Osim istočne strane Jevrejskog groblja, ABiH je držala Debelo brdo, s koga su se vidjeli Grbavica i Jevrejsko groblje, kao i Čolinu kapu – s oba ta položaja pružao se pogled na Sarajevo, ali su oni i dalje bili na nižoj koti od položaja SRK-a.¹¹⁹²²

3654. Postoje izvjesne protivrječnosti u dokazima koji se odnose na nekoliko zgrada na dijelovima linije sukoba na tom području, koje su tokom rata izgleda držale čas jedna čas druga zaraćena strana i/ili su bile podijeljene među njima. Sabljica je izjavio da su 1992., na početku sukoba, u jednoj od zgrada blizu zgrade "Metalke" bili položaji ABiH, ali da ih poslije 1992. tamo više nije bilo.¹¹⁹²³ On je takođe posvjedočio da je Zgrada s crvenom fasadom za vrijeme rata bila u zoni

¹¹⁹¹⁵ Mirza Sabljica, T. 7901–7902 (13. oktobar 2010.).

¹¹⁹¹⁶ Mirza Sabljica, T. 7899–7902 (13. oktobar 2010.); D765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹¹⁹¹⁷ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 19; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 19. Postojanje te jedinice potvrđuje i dokazni predmet D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.) i D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.6. V. takođe Francis Roy Thomas, T. 6896–6897 (16. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su njegovi vojni posmatrači UN-a obišli tu hrvatsku jedinicu).

¹¹⁹¹⁸ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 22–23; D2523 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić).

¹¹⁹¹⁹ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 25.

¹¹⁹²⁰ Alen Gičević, T. 7628–7631, 7638–7639 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹¹⁹²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 104; P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7661 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu). Gičević je priznao da je ABiH na tom području bila raspoređena na više mjesta između bijelog nebodera na Grbavici i dotične raskrsnice. V. Alen Gičević, T. 7662–7663 (11. oktobar 2010.); D735 (Fotografija Sarajeva).

¹¹⁹²² V. činjenice o kojima je presuđeno 105, 2830, i 2845; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Francis Roy Thomas, T. 6897–6898, 6906 (16. septembar 2010.); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.7; David Harland, T. 2087–2090 (7. maj 2010.); D134 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Harland); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 15–18; P1767 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); svjedok KDZ304, T. 10496 (18. januar 2011.).

¹¹⁹²³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 63.

odgovornosti VRS-a.¹¹⁹²⁴ Međutim, Maletić je izjavio da su jedan dio Zgrade s crvenom fasadom držali Muslimani, dok su drugi dio držali Srbi.¹¹⁹²⁵ To je potvrdio Željko Bambarez, koji je 1994. proveo osam mjeseci na Grbavici kao komandir odreda 1. čete 3. bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade.¹¹⁹²⁶ Prema njegovim riječima, Zgrada s crvenom fasadom bila je podijeljena između zaraćenih strana i iz dijela zgrade koji su kontrolisali Muslimani se, kroz ulicu Đure Daničića, pružao pogled do ulice Zmaja od Bosne, kao i na Marindvor i kontrolni punkt UNPROFOR-a na Vrbanja mostu.¹¹⁹²⁷ Bambarez, koji se tokom svog boravka na Grbavici nalazio upravo u Zgradi s crvenom fasadom, objasnio je da se jedna od dvije visoke zgrade, koje sada zaklanjaju pogled između Zgrade s crvenom fasadom i ulice Đure Daničića, nije tamo nalazila za vrijeme rata, dok je druga, koja je bila u zoni odgovornosti njegovog odreda, tada bila tamo, ali nije bila tako visoka kao što je sada.¹¹⁹²⁸ Međutim, Milorad Katić, koji je takođe bio vojnik 3. bataljona, izjavio je tokom unakrsnog ispitivanja da iz dijela zgrade pod kontrolom ABiH nije bilo moguće pucati na prostor ispred hotela "Holiday Inn", jer je jedna od zgrada zaklanjala pogled.¹¹⁹²⁹ U svakom slučaju, Bambarez je tokom unakrsnog ispitivanja izjavio da je period koji je proveo na Grbavici bio relativno miran i da nema saznanja da su Muslimani ikada tokom tog perioda otvarali vatru sa Zgrade s crvenom fasadom.¹¹⁹³⁰

¹¹⁹²⁴ Mirza Sabljica, T. 7705 (11. oktobar 2010.). V. takođe Alen Gičević, T. 7628–7631 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević). Vijeće napominje da se u redovnom borbenom izvještaju SRK-a od 24. jula 1994. govori o prisustvu vojnika 1. sarajevske mehanizovane brigade na vrhu "Crvene zgrade". V. D4604 (Izveštaj SRK-a, 24. juli 1994.).

¹¹⁹²⁵ Dragan Maletić, T. 30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić). V. takođe Francis Roy Thomas, T. 6898 (16. septembar 2010.).

¹¹⁹²⁶ Bambarez je izjavio da je on prvo bio komandir 2. odreda 2. čete 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade i da je u junu 1993. njegov bataljon postao dio Sarajevske mehanizovane brigade SRK-a. On je 1994. prebačen na Grbavicu, poslije pogibije Miše Čolića, komandira 1. čete 3. bataljona. V. D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5; Željko Bambarez, T. 31299 (12. decembar 2012.).

¹¹⁹²⁷ D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 8–10; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez). Blagoje Kovačević je izjavio da je četiri ulaza u Zgradu s crvenom fasadom držao njegov bataljon, dok je ABiH držala jedan od ulaza. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22.

¹¹⁹²⁸ Željko Bambarez, T. 31299–31308 (12. decembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 8–10; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2624 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2625 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2626 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez); D2627 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Željko Bambarez).

¹¹⁹²⁹ Milorad Katić, T. 31407–31411 (13. decembar 2012.); D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 10, 16; D2623 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); P6045 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić). Katić je takođe pojasnio da njegov bataljon nije bio raspoređen na tom području dok je on kao vojnik služio u njemu, odnosno do 13. marta 1993., već da se nalazio u sektoru koji je gledao na Debelo brdo preko Zlatišta i sve do Osmica. V. Milorad Katić, T. 31413–31414 (13. decembar 2012.). Tokom daljeg ponovnog ispitivanja, Katić je rekao da se nigdje sa Zgrade s crvenom fasadom nisu mogle vidjeti mete ispred hotela "Holiday Inn". V. Milorad Katić, T. 31414–31417 (13. decembar 2012.); D2655 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).

¹¹⁹³⁰ Željko Bambarez, T. 31309–31311, 31328–31329 (12. decembar 2012.).

3655. Sabljica i Gičević su izjavili da se zgrada "Unioninvesta" za vrijeme rata nalazila u zoni odgovornosti VRS-a.¹¹⁹³¹ Nasuprot tome, Bambarez je Vijeću rekao da je ona bila pod kontrolom ABiH.¹¹⁹³² To potvrđuje i izvještaj SRK-a iz aprila 1994. upućen Glavnom štabu VRS-a, u kojem komandant SRK-a Galić izvještava da je neprijatelj otvarao vatru sa zgrade "Unioninvesta".¹¹⁹³³ [REDIGOVANO] takođe je smatrao da je ta zgrada bila ili pod kontrolom ABiH ili ničija zemlja, ali je insistirao na tome da nikada nije bila u rukama SRK-a.¹¹⁹³⁴ Sabljica je izjavio da je u martu 1995. zgrada "Unioninvesta" zaista bila u zoni odgovornosti ABiH.¹¹⁹³⁵

(2) Snajperisti na tom području

3656. Vijeću su predočeni dokazi da su snajperisti djelovali s obje strane ulice Zmaja od Bosne, ali da se većina snajperista nalazila sa srpske strane linije sukoba i da su oni otvarali vatru na teritoriju koju je držala ABiH.¹¹⁹³⁶

3657. Mirsad Kučanin, kriminalistički inspektor u CSB-u Sarajevo koji je vodio istragu u oko 100 slučajeva snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu,¹¹⁹³⁷ izjavio je da je najznačajnije područje s koga su djelovali srpski snajperisti bila Grbavica i da se u većini istraga koje je vodio radilo o vatri koja je dolazila odatle.¹¹⁹³⁸ Prema njegovim riječima, u svakoj kući između Vrbanja mosta i mosta Hrasno bio je po jedan snajperista, ali je vatra najčešće otvarana iz zgrade "Metalke", iz četiri bijela nebodera i iz tri nebodera u kojima su bili "trgovački centri".¹¹⁹³⁹ Pored toga, snajperisti su otvarali vatru s Jevrejskog groblja, odakle su pokrivali centar grada, tj. Skenderiju i područje Marindvora.¹¹⁹⁴⁰ Aernout van Lynden, ratni dopisnik *Sky News*-a koji je od maja 1992.

¹¹⁹³¹ Mirza Sabljica, T. 7705 (11. oktobar 2010.); Alen Gičević, T. 7628–7631 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹¹⁹³² Željko Bambarez, T. 31306, 31308 (12. decembar 2012.). Blagoje Kovačević je izjavio da je 10. brdska brigada 1. korpusa ABiH, kojom je komandovao Dušan Topalović Caco, kontrolisala teritoriju od Čoline kape preko Vranjače prema Trebeviću i od Vranjače preko zgrade "Unioninvesta" prema Grbavici. V. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 18; Blagoje Kovačević, T. 29039–29040 (18. oktobar 2012.).

¹¹⁹³³ D4581 (Izvještaj SRK-a, 23. april 1994.), str. 1.

¹¹⁹³⁴ [REDIGOVANO].

¹¹⁹³⁵ Mirza Sabljica, T. 7899–7902 (13. oktobar 2010.); D765 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹¹⁹³⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 14, 29; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francis Roy Thomasa od 13. maja 2009.), par. 63, 65.

¹¹⁹³⁷ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4555–4557, 4560.

¹¹⁹³⁸ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe P1558 (Izjava svjedoka Francis Roy Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 52; činjenica o kojoj je presuđeno 121.

¹¹⁹³⁹ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8–9; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4609–4614; P20 (Mapa s oznakama koje je unio Mirsad Kučanin).

¹¹⁹⁴⁰ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 8; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4608–4609; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od

izvještavao iz Sarajeva,¹¹⁹⁴¹ izjavio je u svjedočenju da su ga komandanti SRK-a vodili na nekoliko višespratnica na Grbavici i na Jevrejsko groblje i njegovu okolinu, gdje je vidio da je postavljeno razno streljačko oružje, uključujući mitraljeze i snajpere s teleskopskim nišanima.¹¹⁹⁴²

3658. Svjedok KDZ310 je izjavio da je na Grbavici bilo mnogo snajperista SRK-a, dodavši da je samo na području između Vrbanja mosta i "Elektroprivrede" u prosjeku bilo sedam-osam snajperista.¹¹⁹⁴³ Kako je ranije navedeno, oni su bili dio snajperskog odreda koji je bio odgovoran samo komandantu 3. bataljona¹¹⁹⁴⁴ i često su mijenjali položaje.¹¹⁹⁴⁵ Galić je potvrdio da se većina snajperista SRK-a nalazila na Grbavici, duž Miljacke i u bijelim neboderima, ali je tvrdio da su tamo postavljeni da bi neutralisali vatru ABiH koja je otvarana s Marindvora, iz Mašinskog fakulteta i s vladinih zgrada.¹¹⁹⁴⁶ Međutim, suprotno Galićevim tvrdnjama, svjedok KDZ310 je izjavio da su snajperisti na Grbavici otvarali vatru na sve što bi ugledali, uglavnom na civile, uključujući stare ljude i djecu, te da je snajpersko djelovanje bilo konstantno.¹¹⁹⁴⁷ Doista, pošto se svjedok KDZ310 priključio bataljonu i zadužio poluautomatsku pušku kalibra 7,62 mm,¹¹⁹⁴⁸ njemu i kolegama vojnicima koji nisu bili dio snajperskog odreda njihov komandant je rekao da mogu slobodno otvarati vatru i pucati na sve što se kreće.¹¹⁹⁴⁹

24. februara 2010.), par. 52; Milan Mandilović, T. 5381–5383 (16. juli 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65; Alen Gičević, T. 7612–7613 (11. oktobar 2010.); P1692 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 124.

¹¹⁹⁴¹ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 3–5, 11, 17.

¹¹⁹⁴² P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 94–95, 97, 99–102, 109–112 (Van Lynden je takođe rekao da su ljudi koji su bili na tim položajima održavali radio-vezu sa drugim položajima na višim dijelovima padina, i da su to u suštini bili osmatrači za snajperiste); P806 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2425–2427 (19. maj 2010.).

¹¹⁹⁴³ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43. V. takođe P2444 (Izjava svjedokinje KDZ354 od 5. februara 2011.), par. 93–94 (pod pečatom); svjedokinja KDZ354, T. 13195–13197, 13120 (10. mart 2011.) (gdje je svjedokinja izjavila da su svi na Grbavici znali ko su snajperisti, da su imali specijalne puške i da su odlazili u neboder i tamo ostajali nekoliko sati svakog dana).

¹¹⁹⁴⁴ Prema riječima svjedoka KDZ310, komandir snajperskog odreda bio je Marinko Krmeta. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 40–41, 43–44. V. takođe D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

¹¹⁹⁴⁵ Prema riječima svjedoka KDZ310, snajperisti su takođe koristili svoju slobodu kretanja za pljačkanje. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 43.

¹¹⁹⁴⁶ Stanislav Galić, T. 37465–37466 (22. april 2013.), T. 37843–37844 (7. maj 2013.). V. takođe **[REDIGOVANO]**.

¹¹⁹⁴⁷ Svjedok KDZ310 je povremeno razgovarao sa tim snajperistima, koji bi mu obično rekli da su nekoga pogodili, iako on to nije mogao potvrditi niti je ikada to lično vidio. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 41, 43; svjedok KDZ310, T. 9278 (29. novembar 2010.).

¹¹⁹⁴⁸ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 38; svjedok KDZ310, T. 9208 (29. novembar 2010.). Svjedok KDZ310 je takođe vidio razno pješadijsko oružje oko sebe, uključujući puške M76, M53 i M84. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 50; P1946 (Izvod iz knjige o vojnoj opremi s oznakama koje je unio svjedok KDZ310).

¹¹⁹⁴⁹ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 37; svjedok KDZ310, T. 9275–9276, 9278 (29. novembar 2010.).

3659. Maletić je izjavio da u njegovoj četi nije bilo snajperista i da su njegovi vojnici bili raspoređeni u podnožju zgrada, uključujući "Metalku" i četiri bijela nebodera, naoružani poluatomatskim i automatskim puškama, kao i mitraljezima.¹¹⁹⁵⁰ Zbog tih položaja, mogli su vidjeti samo prvu liniju odbrane neprijatelja.¹¹⁹⁵¹ Maletić je takođe izjavio da je bilo zabranjeno pucati na civilne mete, te da njegovi vojnici stoga nisu gađali tramvaje s "Metalke" i/ili čekali da oni uspore na krivini u obliku slova "S".¹¹⁹⁵² Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li se s gornjih spratova "Metalke" moglo vidjeti iza neprijateljskih linija, Maletić je ustvrdio da se njegova četa nalazila u prizemlju zgrade i da stoga ne zna kakav je bio pogled s gornjih spratova.¹¹⁹⁵³ Međutim, on je priznao da se s bijelih nebodera na Grbavici moglo vidjeti iza neprijateljskih linija.¹¹⁹⁵⁴ Vijeće podsjeća da je gore u tekstu već zaključilo da se i s "Metalke" i sa zgrade "Investbanke" pružao pogled na ulicu Zmaja od Bosne, pri čemu se s prve zgrade pružao pogled niz ulicu Franje Račkog, a s druge niz ulicu Đure Daničića.¹¹⁹⁵⁵ Pored toga, Vijeće je posjetilo Sarajevo kako bi obišlo lokacije i osmotrilo je prostor u te dvije zgrade i oko njih.¹¹⁹⁵⁶ Shodno tome, čak i da prihvati kao istinito Maletićevo svjedočenje da on i/ili njegovi vojnici nikada nisu bili na gornjim spratovima "Metalke", Vijeće smatra da njegova tvrdnja da ne zna šta se moglo vidjeti sa zgrade "Metalka" nije istinita, posebno s obzirom na to da je tokom sukoba proveo izvjesno vrijeme na tom području. Međutim, Maletić jeste priznao da se takav pogled pružao s četiri bijela nebodera, a to zaista potvrđuju i drugi dokazi koji su predloženi Vijeću.¹¹⁹⁵⁷

3660. Suprotno Maletiću, Katić je tokom unakrsnog ispitivanja izjavio da je u zgradi "Metalka" bilo naoružanih ljudi i da su oni, ukoliko su to željeli, mogli gađati mete ispred hotela "Holiday

¹¹⁹⁵⁰ Dragan Maletić, T. 30883–30886 (4. decembar 2012.).

¹¹⁹⁵¹ Iako su, po Maletićevim riječima, civilne zone mogle biti gađane sa nekih položaja 1. čete, to se nije događalo, barem ne planski i organizovano. Maletić je takođe objasnio da u dvije stambene zgrade između zgrade Skupštine i rijeke nije bilo civila, jer ih je muslimanska strana koristila kako bi otvarala vatru na položaje SRK-a. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 14, 25, 27; Dragan Maletić, T. 30849–30850 (3. decembar 2012.), T. 30886–30889 (4. decembar 2012.). V. takođe [REDIGOVANO].

¹¹⁹⁵² Dragan Maletić, T. 30889–30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić).

¹¹⁹⁵³ Dragan Maletić, T. 30851–30856 (3. decembar 2012.), T. 30886–30889 (4. decembar 2012.); P6018 (Fotografija Sarajeva); P6024 (Fotografija Sarajeva); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić); D2526 (Fotografija Sarajeva). V. takođe [REDIGOVANO]. Vijeće napominje da je dokazni predmet P6024 uvršten u spis samo kako bi se razumjelo Maletićevo svjedočenje, budući da je optuženi osporio njegov izvor.

¹¹⁹⁵⁴ Dragan Maletić, T. 30856 (3. decembar 2012.); P6019 (Fotografija tramvaja i zelene zgrade); P6020 (Fotografija tramvaja); P6020 (Fotografija tramvaja); P6021 (Fotografija Sarajeva); P6022 (Fotografija ulice); P6023 (Fotografija ulice). Vijeće napominje da su te fotografije uvrštene u spis samo kako bi se razumjelo svjedočenje svjedoka, budući da je optuženi osporio njihov izvor.

¹¹⁹⁵⁵ V. par. 3646.

¹¹⁹⁵⁶ Vijeće podsjeća da je u svom Nalogu o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010., u paragrafu 6, navelo da svrha njegove posjete Sarajevu nije bila da prikupi dokaze ili čuje eventualnu argumentaciju strana u postupku, već da se članovima Vijeća omogući da se bolje upoznaju s topografijom određenih ključnih lokacija, kako bi im to pomoglo pri odlučivanju po optužbama sadržanim u Optužnici koje se odnose na Sarajevo.

Inn".¹¹⁹⁵⁸ Međutim, tokom ponovnog ispitivanja, on je pojasnio da nikada nije bio na položajima na tom području i da je, s obzirom na visinu dominantnih zgrada s muslimanske strane linije sukoba, moglo biti opasno imati položaje na gornjim spratovima "Metalke"; on je takođe objasnio da su naoružani ljudi u zgradi u stvari bili vojnici koji su tamo živjeli i u svojim stanovima imali naoružanje.¹¹⁹⁵⁹ Katićevo objašnjenje dato tokom ponovnog ispitivanja Vijeću ne djeluje ubjedljivo. Najprije, nelogično je da vojnici nisu imali položaje u zgradi "Metalke" zato što je to bilo suviše opasno, a da su onda ipak riješili da žive u toj zgradi. Pored toga, kao što će se vidjeti dalje u tekstu, Vijeće je saslušalo svjedočenja u kojima se navodi da je na posljednjem spratu zgrade "Metalke" pronađeno improvizovano snajpersko gnijezdo.¹¹⁹⁶⁰ Dalje, kada je upitan da li je SRK imao vatrene položaje u zgradi "Metalke" i zgradi "Investbanke", sam Galić je potvrdio da je SRK otvarao vatru iz "tog reiona".¹¹⁹⁶¹

3661. Blagoje Kovačević, koji je komandovao bataljonom SRK-a koji se nalazio na području Jevrejskog groblja, izjavio je u svom svjedočenju da u njegovom bataljonu nije bilo profesionalnih snajperista, pošto oni nisu bili potrebni s obzirom na malu udaljenost između zaraćenih strana.¹¹⁹⁶² On je rekao da se četa koja je držala Jevrejsko groblje zvala protivoklopna četa; njome je komandovao Slavko Aleksić, koji je volio da se predstavlja kao "četnik", i raspolagala je pješadijskim naoružanjem malog kalibra, kao što su puške.¹¹⁹⁶³ Iako je priznao da je imao određenih problema pri rukovođenju pripadnicima svojih jedinica i da je bilo slučajeva da su pojedinci otvarali vatru bez njegovog znanja, Kovačević je izjavio da njegov bataljon nije otvarao vatru na civile i/ili tramvaje u gradu i da nikada nisu dobili naređenje za tako nešto.¹¹⁹⁶⁴

3662. Francuski bataljon je bio zadužen za protivsnajperske zadatke na tom području i na ključnim punktovima gdje su snajperisti pucali na civile imao je vozila i vojnike, spremne da se

¹¹⁹⁵⁷ V. par. 3666. V. takođe P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 32.

¹¹⁹⁵⁸ Milorad Katić, T. 31404–31407 (13. decembar 2012.); P6044 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Katić).

¹¹⁹⁵⁹ Milorad Katić, T. 31417–31421 (13. decembar 2012.).

¹¹⁹⁶⁰ V. par. 3668.

¹¹⁹⁶¹ Stanislav Galić, T. 37844 (7. maj 2013.).

¹¹⁹⁶² D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 36. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Kovačević je tvrdio da je isto važno za cijelu brigadu, a ne samo za njegov bataljon. Iako je priznao da je brigada imala streljačke položaje na Grbavici, negirao je da su se na njima nalazili profesionalno obučeni snajperisti sa snajperskom opremom. V. Blagoje Kovačević, T. 29048–29053 (18. oktobar 2012.); P5930 (Izveštaj 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u, 29. oktobar 1993.). S obzirom na dokaze koji se navode gore u tekstu u vezi sa snajperskim odredom u sastavu 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, Vijeće ne prihvata Kovačevićovo svjedočenje da u brigadi nije bilo snajperista.

¹¹⁹⁶³ Blagoje Kovačević, T. 29055–29059 (18. oktobar 2012.); P5931 (Zahtjev protivoklopne čete za izuzimanje municije, 16. decembar 1993.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 109–112.

¹¹⁹⁶⁴ D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 27–28, 34–35; Blagoje Kovačević, T. 29075–29076 (18. oktobar 2012.).

postavi između tih civila i snajperista.¹¹⁹⁶⁵ Francuski bataljon je takođe u svom sastavu imao specijalne izviđače čiji je zadatak bio da otkriju snajperiste i djeluju po njima.¹¹⁹⁶⁶ Pored toga, ti specijalci su fotografisali sva područja na Grbavici s kojih su Srbi mogli pucati i vršili osmatranje identifikovanih lokacija, te su stoga bili dobro upoznati sa snajperskim položajima na tom području.¹¹⁹⁶⁷ Duž Aleje snajpera, izviđači su vatru otvarali pretežno na srpske snajperiste.¹¹⁹⁶⁸

3663. Fraser je izjavio da su dvije zaraćene strane na tom području bile vrlo blizu jedna drugoj i da je ta blizina često dovodila do razmjene vatre na području Vrbanja mosta i Jevrejskog groblja.¹¹⁹⁶⁹ Uprkos tome, po njegovom mišljenju, malo je vjerovatno da su se civili jednostavno našli u unakrsnoj vatri između dvije strane na području Aleje snajpera zato što bi profesionalni snajperista vodio računa o tome da dobro nanišani vojni cilj i malo je vjerovatno da bi ga promašio.¹¹⁹⁷⁰ Isto tako, i običan strijelac bi obično bio dovoljno uspješan pri gađanju iz svog oružja, te bi mogao izbjeći da pogodi civile.¹¹⁹⁷¹ Što se tiče tramvaja na tom području, po Fraserovom mišljenju, malo je vjerovatno da su oni pogađani greškom; prema njegovom iskustvu, tramvaji su izgleda bili omiljena meta snajperista zbog psihološkog efekta koji je to imalo na građane Sarajeva.¹¹⁹⁷² Svjedok KDZ485 nije mogao da se sjeti nijednog incidenta u kojem su snajperisti ubili civile tokom borbenih dejstava jer su oni obično pronalazili zaklon i sklanjali se u takvim situacijama.¹¹⁹⁷³

3664. Fraser je takođe smatrao da su snajperisti koji su djelovali u Sarajevu bili "vrlo kompetentni", što se vidi i iz činjenice da su na području Aleje snajpera redovno gađali telefonski stub kako bi UNPROFOR-u stavili do znanja da su tu.¹¹⁹⁷⁴ Osim toga, za te snajperiste nije bilo

¹¹⁹⁶⁵ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 32–35.

¹¹⁹⁶⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 33–34, 36.

¹¹⁹⁶⁷ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 24–25, 29; David Fraser, T. 8016–8017 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁹⁶⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 33.

¹¹⁹⁶⁹ David Fraser, T. 8125 (19. oktobar 2010.).

¹¹⁹⁷⁰ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 32, 39. V. takođe P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 46.

¹¹⁹⁷¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 32.

¹¹⁹⁷² Fraser je objasnio da je, kada bi tramvaji prestali saobraćati, to značilo da je situacija ozbiljna, što je pak imalo psihološki efekat na ljude u gradu. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 39; David Fraser, T. 8127–8128 (19. oktobar 2010.). Međutim, Maletić je izjavio da je bilo zabranjeno pucati na civilne mete i da stoga njegovi vojnici nisu gađali tramvaje i/ili čekali da tramvaji uspire na krivini u obliku slova "S". V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9; Dragan Maletić, T. 30883–30886, 30889–30890 (4. decembar 2012.); D2525 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Maletić). Dragomir Milošević je krivicu pripisao muslimanskoj strani, koja je pucala na položaje SRK-a dok su tramvaji saobraćali, što je dovodilo do odgovora SRK-a i gađanja tramvaja. V. Dragomir Milošević, T. 33208–33209 (5. februar 2013.). V. takođe D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 13 (gdje je svjedok rekao da se nije mogla isključiti mogućnost da su tramvaji bivali slučajno pogođeni u unakrsnoj vatri).

¹¹⁹⁷³ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 30.

¹¹⁹⁷⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

neuobičajeno da svoje položaje obilježe tako što bi ispalili nekoliko hitaca kako bi provjerili ima li vjetra i kolika je udaljenost, te kako bi se pripremili za dnevne aktivnosti.¹¹⁹⁷⁵ Takođe nije bilo neuobičajeno da pred kraj dana ispale nekoliko hitaca pored jednog od vozila UNPROFOR-a.¹¹⁹⁷⁶ Međutim, Fraser je priznao da UNPROFOR nije bio u mogućnosti da u svakom incidentu provjeri srpsku stranu linije sukoba, pošto mu na tom području nije bila data sloboda kretanja.¹¹⁹⁷⁷ Srbi takođe nisu dozvoljavali pripadnicima UNPROFOR-a da dođu na njihovu stranu Miljacke i provedu istragu o incidentima snajperskog djelovanja koje je navodno počinila ABiH.¹¹⁹⁷⁸ Umjesto toga, pripadnici UNPROFOR-a morali su se u vezi s tim pitanjima obratiti komandantu SRK-a i drugim vođama bosanskih Srba.¹¹⁹⁷⁹

3665. U proljeće ili ljeto 1995., Fraser i njegov nadređeni zatražili su od srpske strane da obišu neke srpske položaje; komandant Ilidžanske brigade ih je zajedno s još nekolicinom vojnika UNPROFOR-a proveo do jedne zgrade s fasadom od crvene cigle koja se nalazila južno od četiri bijela nebodera na Grbavici.¹¹⁹⁸⁰ Bila je to trospratna ili četvorospratna zgrada s rupama u zidovima na gornjim spratovima, kroz koje se mogla vidjeti muslimanska strana Miljacke; tu su bile i vreće s pijeskom i drugi predmeti koje su snajperisti mogli koristiti.¹¹⁹⁸¹ Fraser, koji je tokom svoje karijere komandovao snajperistima,¹¹⁹⁸² smatrao je da je ta zgrada predstavljala dobar položaj za snajperiste i da je "definitivno izgledala kao da je pripremljena u tu svrhu".¹¹⁹⁸³ Svjedok KDZ182, koji je takođe bio prisutan tokom tog obilaska, izjavio je da je, dok su se nalazili u zgradi, vidio nekakav uređaj koji se koristi pri snajperskom djelovanju i omogućava strijelcu da se pozicionira pored puške, umjesto da bude iza nje, kako je to posjetiocima objasnio komandant Ilidžanske brigade.¹¹⁹⁸⁴

3666. U februaru i martu 1996., nakon što su vlasti BiH ponovo mogle ići u naselje Grbavica, balističari CSB-a Sarajevo, među kojima su bili Sabljica i Zlatko Međedović, obišli su zgradu "Metalke", četiri bijela nebodera i još dvije zgrade na tom području,¹¹⁹⁸⁵ po nalogu istražnog

¹¹⁹⁷⁵ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

¹¹⁹⁷⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 31.

¹¹⁹⁷⁷ David Fraser, T. 8127 (19. oktobar 2010.).

¹¹⁹⁷⁸ V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

¹¹⁹⁷⁹ David Fraser, T. 8032–8034 (18. oktobar 2010.).

¹¹⁹⁸⁰ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 27–28; P1770 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio David Fraser); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 36–39 (pod pečatom).

¹¹⁹⁸¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 28.

¹¹⁹⁸² P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 4, 30–31.

¹¹⁹⁸³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 29. Međutim, Fraser jeste priznao da prisustvo vreća s pijeskom i rupa u zidu ne mora obavezno značiti da su strijelci koristili snajperske puške s optičkim nišanima. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 29–30; David Fraser, T. 8127 (19. oktobar 2010.).

¹¹⁹⁸⁴ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 38–39, 44–45 (pod pečatom).

¹¹⁹⁸⁵ Jedna od tih zgrada bio je neboder sa 18 spratova u ulici Rave Janković, dok je druga bila privatna kuća u naselju Vraca, u Smederevskoj ulici. V. Mirza Sabljica, T. 7941–7943 (14. oktobar 2010.); P1736 (Izjaveštaji

sudije.¹¹⁹⁸⁶ Ta ekipa je u bijelim neboderima pronašla pet-šest stanova na višim spratovima¹¹⁹⁸⁷ koji su bili preuređeni u snajperska gnijezda.¹¹⁹⁸⁸ Svi stanovi su izgledali isto: pregradni zidovi koji su dijelili prostorije u svakom od stanova bili su izbušeni, dok se u vanjskom zidu zgrade koji je gledao na ulicu Zmaja od Bosne nalazio najmanji otvor, praveći takozvani "tunel".¹¹⁹⁸⁹ Rupe na pregradnim zidovima bile su napravljene po sistemu lijevka tako da je strijelac mogao pucati iz dubine stana.¹¹⁹⁹⁰ Prema Sabljčinim riječima, najmanje tri takva zida s rupama odvajala su strijelca od vatre otvarane na zgradu, na šta su ukazivale i vreće s pijeskom postavljene iza posljednjeg pregradnog zida, zbog čega je bilo izuzetno teško uočiti strijelca s vanjske strane.¹¹⁹⁹¹ Sabljica je, gledajući sa, kako je vjerovao, snajperskog položaja, mogao vidjeti dio ulice Zmaja od Bosne od hotela "Holiday Inn" do Prirodno-matematičkog fakulteta zapadno od kasarne "Maršal Tito".¹¹⁹⁹² Tokom te istrage načinjene su fotografije snajperskih gnijezda koja su bila predmet inspekcije.¹¹⁹⁹³

3667. Na osnovu analize materijala koji se odnosi na snajperska gnijezda u četiri bijela nebodera, Poparić je izjavio da su ona očigledno bila stručno urađena.¹¹⁹⁹⁴ Po njegovom mišljenju, ona su bila usmjerena prema kasarni "Maršal Tito", jer je pogled s njih dosezao samo do Tehničke škole.¹¹⁹⁹⁵ Poparić je takođe smatrao da način na koji su ti položaji urađeni pokazuje da se očekivao odgovor protivničke strane, što, po njemu, znači da su ta gnijezda bila usmjerena na kasarnu "Maršal Tito".¹¹⁹⁹⁶ Međutim, Poparić je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da nije ulazio u četiri bijela

MUP-a BiH u vezi s lokacijama snajperskih gnijezda, 25. april 1996.); P1737 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹¹⁹⁸⁶ Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.), T. 7933 (14. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 60–62.

¹¹⁹⁸⁷ Sabljica je izjavio da su se ona nalazila iznad desetog sprata, ali se nije sjećao na kojim tačno spratovima. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62.

¹¹⁹⁸⁸ Mirza Sabljica, T. 7675 (11. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

¹¹⁹⁸⁹ Mirza Sabljica, T. 7675–7676, 7706–7708 (11. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61. To je u skladu s onim kako je Van der Weijden opisao profesionalna snajperska gnijezda u urbanom okruženju. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 4.

¹¹⁹⁹⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

¹¹⁹⁹¹ Mirza Sabljica, T. 7708 (11. oktobar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

¹¹⁹⁹² P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 61.

¹¹⁹⁹³ Mirza Sabljica, T. 7709 (11. oktobar 2010.), T. 7933–7934, 7944–7947 (14. oktobar 2010.); P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda). Vijeće napominje da "Metalka" nije jedna od zgrada koje se vide na dokaznom predmetu P1738.

¹¹⁹⁹⁴ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

¹¹⁹⁹⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

¹¹⁹⁹⁶ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

nebodera na Grbavici, napomenuvši da to nije bilo neophodno jer je imao na raspolaganju fotografije iz predmeta *Dragomir Milošević*, te je stoga znao šta se s njih moglo vidjeti.¹¹⁹⁹⁷

3668. Što se tiče zgrade "Metalke", Sabljica i drugi su je takođe obišli, ali nisu našli tako dobro opremljena snajperska gnijezda kao u bijelim neboderima.¹¹⁹⁹⁸ Međutim, u jednom od stanova, na posljednjem, osmom spratu, pronašli su improvizovano snajpersko gnijezdo s otvorom na jednom od zidova, kao i nekoliko praznih čahura od automatskog oružja.¹¹⁹⁹⁹ Sabljica je izjavio da je jedini tip automatskog oružja koje je u to vrijeme bilo dostupno na Balkanu bio mitraljez M84, koji koristi metke kalibra 7,62 mm,¹²⁰⁰⁰ a takođe je potvrdio da su čahure pronađene u bijelim neboderima bile kalibra 7,62 mm, kao i kalibra 7,9 mm.¹²⁰⁰¹

3669. Što se tiče linije sukoba na strani koju je držala ABiH, prema Fraserovim riječima, "zgrada zakonodavnog tijela" i UNIS-ovi neboderi korišteni su kao snajperska gnijezda.¹²⁰⁰² Svjedok KDZ450 je potvrdio da su snajperi na muslimanskoj strani djelovali oko zgrade Predsjedništva, UNIS-ovih nebodera i hotela "Holiday Inn".¹²⁰⁰³ Maletić je izjavio da je neprijateljska jedinica koja se nalazila naspram njegove čete koristila snajpere¹²⁰⁰⁴ i da je cijelo područje Grbavice bilo izloženo snajperskoj vatri sa zgrada kao što su neboderi u Pofalićima, Mašinski fakultet, UNIS-ovi neboderi, zgrada Izvršnog vijeća, Muzej, zgrada "Unioninvesta", crveni neboderi u Hrasnom, zgrada "Elektroprivrede", hotel "Bristol", Debelo brdo i Trebević.¹²⁰⁰⁵ Prema Galićevim riječima, snajperske jedinice 1. korpusa ABiH držale su sa svoje strane Miljacke "jače i čvršće objekte",

¹¹⁹⁹⁷ Mile Poparić, T. 39183–39189 (4. juni 2013.).

¹¹⁹⁹⁸ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 62–63.

¹¹⁹⁹⁹ Mirza Sabljica, T. 7676–7677 (11. oktobar 2010.).

¹²⁰⁰⁰ Mirza Sabljica, T. 7709–7710 (11. oktobar 2010.). Vijeće napominje da u transkriptu piše da je Sabljica pomenuo mitraljez M74. Međutim, s obzirom na to da je Vijeće u ovom predmetu čulo samo svjedočenja o mitraljezima M84, Vijeće smatra da je to ili bila greška u prevodu, ili Sabljicina greška, te da je referenca trebalo da se odnosi na M84.

¹²⁰⁰¹ Mirza Sabljica, T. 7939–7941 (14. oktobar 2010.); P1736 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi s lokacijama snajperskih gnijezda, 25. april 1996.).

¹²⁰⁰² P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 24; David Fraser, T. 8049 (18. oktobar 2010.). Međutim, svjedok KDZ182 je u svjedočenju rekao da je, što se tiče prisustva snajperista u neboderima UNIS-a, to bila "jedna ideja koja je širena" i da on nikada nije vidio izvještaj niti mogao provjeriti da li su snajperisti zaista bili tamo. Međutim, on je znao da je snajperista bilo u "bivšoj zgradi parlamenta". V. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 40, 43 (pod pečatom). V. takođe D4607 (Izveštaj SRK-a, 30. juli 1994.), str. 1; D4587 (Izveštaj SRK-a, datum nečitak), str. 1.

¹²⁰⁰³ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 133; svjedok KDZ450, T. 10669 (20. januar 2011.).

¹²⁰⁰⁴ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 19, 32.

¹²⁰⁰⁵ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 20. V. takođe D2651 (Izjava svjedoka Milorada Katića od 10. decembra 2012.), par. 5; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 13, 30, 36–37; Dragomir Milošević, T. 33275–33276 (6. februar 2013.); Stanislav Galić, T. 37450 (18. april 2013.), T. 37466 (22. april 2013.); D2826 (Borbeni izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 25. juli 1992.). **[REDIGOVANO]**. Edin Garaplija je izjavio da je Nedžad Herenda, pripadnik Ševa, djelovao kao snajperista sa zgrade Izvršnog vijeća. V. Edin Garaplija, T. 33388 (7. februar 2013.). Van Baal je izjavio da je imao izvještaje da je ABiH otvarala snajpersku vatru po srpskim položajima sa "jedne zgrade vlade i sa hotela". V. Adrianus van Baal, T. 8457, 8459–8460 (27. oktobar 2010.).

odnosno, zgrade od armiranog betona koje su imale više od tri sprata, što im je pružalo više mogućnosti za otvaranje snajperske vatre.¹²⁰⁰⁶

3670. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće zaključuje da su na području oko linije sukoba u ulici Zmaja od Bosne postojala snajperska gnijezda i streljački položaji obaju zaraćenih strana. Vijeće se takođe uvjerilo da su se snajperska gnijezda i streljački položaji SRK-a nalazili na gornjim spratovima sva četiri bijela nebodera na Grbavici, kao i na posljednjem spratu zgrade "Metalke". Oni su takođe bili raspoređeni u nekoliko drugih zgrada na tom području u cijeloj zoni odgovornosti 3. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade, kasnije 2. bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, i da su se, suprotno Galićevom svjedočenju, na njima nalazili snajperisti podređeni direktno komandantu bataljona. Dalje, streljački položaji SRK-a postojali su na zapadnoj strani Jevrejskog groblja. Prema tome, na tom području bilo je mnogo snajperista SRK-a, kao i vojnika s poluautomatskim puškama. Vijeće je, oslanjajući se posebno na svjedočenje svjedoka KDZ310, zaključilo da su oni gađali civile, kako pješake, tako i one u tramvajima, kao i borce na onoj strani linije sukoba koju je držala ABiH.¹²⁰⁰⁷ Što se tiče ABiH, Vijeće se uvjerilo da je ABiH imala snajperiste na UNIS-ovim neboderima, Mašinskom fakultetu, Prirodno-matematičkom fakultetu i zgradama Izvršnog vijeća i Skupštine. Vijeće se takođe uvjerilo da je ABiH s tih položaja otvarala vatru na Grbavicu, uključujući civile.

(3) Ulica Zmaja od Bosne, 19. jun 1994. (incident 8 iz Priloga F

Optužnici)

3671. U Optužnici se navodi da su Jasmina Kučinar, stara 31 godinu, i njen četvorogodišnji sin Damir Kučinar 19. juna 1994. ustrijeljeni i lakše ranjeni u noge dok su se vozili u tramvaju punom putnika koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema Alipašinom Polju. Prema Optužnici, Mensur Jusić, star 36 godina, lakše je ranjen u nogu, a Belma Sukić, rođena Likić, stara 23 godine, ranjena je u istom napadu u predjelu lijevog pazuha. U Optužnici se takođe navodi da se tramvaj u trenutku incidenta nalazio kod "Holiday Inn-a".¹²⁰⁰⁸ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da se "najvjerojatniji izvor vatre nalazio na udaljenosti od 600 metara od mjesta incidenta, na području

¹²⁰⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37467–37468, 37471 (22. april 2013.).

¹²⁰⁰⁷ Vijeće stoga odbacuje Galićevo svjedočenje o tom pitanju. S obzirom na gore navedene suprotne dokaze, Vijeće zaključuje da Galić nije bio iskren kada je izjavio da su snajperisti SRK-a na tom području vatru otvarali samo kako bi neutralisali neprijateljsku vatru. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2910.

¹²⁰⁰⁸ Optužnica, incident 8 iz Priloga F Optužnici. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je tramvaj pogođen dok se nalazio odmah istočno od krivine u obliku slova "S". Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15.

Jevrejskog groblja".¹²⁰⁰⁹ Optuženi tvrdi da istražitelji nisu znali izvor vatre u ovom incidentu i tvrdi da je metak zapravo ispaljen sa zgrade Izvršnog vijeća.¹²⁰¹⁰

3672. Dana 19. juna 1994., otprilike u 17:00 sati, Mensur Jusić se nalazio u tramvaju koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne u pravcu Ilidže.¹²⁰¹¹ U tom istom tramvaju bila je Jasmina Kučinar sa svojim četverogodišnjim sinom.¹²⁰¹² Dok se tramvaj približavao raskrsnici ulica Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića, Jasmina Kučinar je čula pucanj i vidjela da joj je ranjen sin koji je sjedio pored prozora.¹²⁰¹³ Jusić je pogođen u cjevanicu desne noge.¹²⁰¹⁴ Jusić je primijetio da jednoj ženi, koja mu je stajala zdesna, krvari ruka.¹²⁰¹⁵ Ranjenima je u obližnjoj ambulanti hitne pomoći pružena ljekarska pomoć.¹²⁰¹⁶ U neposrednoj blizini mjesta događaja nije bilo vojnih vozila.¹²⁰¹⁷ Na tom području nisu bila u toku nikakva vojna dejstva.¹²⁰¹⁸

3673. Bogdan Vidović, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo,¹²⁰¹⁹ učestvovao je u uviđaju ovog incidenta.¹²⁰²⁰ On je izjavio da je do incidenta došlo dok se tramvaj koji se kretao ka zapadu nalazio na području Marindvora, ispred crkve sv. Josipa.¹²⁰²¹ Središnji dio lijeve strane tramvaja pogodio je jedan metak koji je probio lim tramvaja, uletio u tramvaj odmah iznad nivoa poda, preletio preko sjedišta koja su se nalazila pored prolaza, a zatim pogodio nosač sjedišta s desne strane tramvaja. Metak se rasprsnuo i nanio povrede Jusiću u desnu potkoljenu,¹²⁰²² Belmi Likić u lijevu ruku i Damiru Kučinaru u koljeno.¹²⁰²³ Balistički testovi su pokazali da fragmenti metka

¹²⁰⁰⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 17.

¹²⁰¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2235; Završna riječ, T. 47986–47987 (2. oktobar 2014.).

¹²⁰¹¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 209. Vijeće napominje da se u prvobitnoj verziji činjenice o kojoj je presuđeno govori o ulici Vojvode Putnika, ali da je to staro ime ulice Zmaja od Bosne, te će stoga biti korišteno u cijeloj Presudi.

¹²⁰¹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 210. V. takođe Podnesak tužilaštva koji je podnesen na povjerljivoj osnovi 30. januara 2015., par. 9–11.

¹²⁰¹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 211. Vijeće napominje da se u ovoj činjenici o kojoj je presuđeno pominje raskrsnica ulica Vojvode Putnika i Trščanske. To su predašnji nazivi navedenih ulica. Vijeće će u ovoj presudi koristiti sadašnje nazive, odnosno Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića.

¹²⁰¹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 212.

¹²⁰¹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 213.

¹²⁰¹⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 214.

¹²⁰¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 216.

¹²⁰¹⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 217.

¹²⁰¹⁹ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11–12, 31–32, 34.

¹²⁰²⁰ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2–3.

¹²⁰²¹ Bogdan Vidović, T. 8172–8174, 8177–8178, 8186 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10, 26, 28; P1761 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. takođe P1758 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²⁰²² Iako se u izvještajima navodi izvjesni Mesud Jusić, Vijeće se uvjerilo da je to Mensur Jusić o kome se govori u Optužnici.

¹²⁰²³ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 3–9; P1757 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne); P1758 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi

pronađenog u tramvaju pripadaju metku kalibra 7,9 mm koji je mogao biti ispaljen iz bilo koje puške M48, karabina, automatske puške ili mitraljeza M53.¹²⁰²⁴ Najzad, u izvještaju se zaključuje da je metak ispaljen iz smjera Grbavica–Vraca i to "vjerovatno sa agresorskih položaja" na Grbavici.¹²⁰²⁵ Kada je ispitivan u vezi s tim zaključkom, Vidović je pojasnio da je, iz bezbjednosnih razloga, tramvaj premješten tri stanice od mjesta incidenta u vrijeme kada je vršen uviđaj,¹²⁰²⁶ zbog čega balistički stručnjaci nisu poslani na mjesto događaja,¹²⁰²⁷ te se nije mogao utvrditi tačan izvor vatre.¹²⁰²⁸ Umjesto toga, utvrđen je samo smjer vatre, koji je išao od Grbavice, preko zgrade "Unioninvesta" prema mjestu incidenta.¹²⁰²⁹

3674. Tokom unakrsnog ispitivanja, Vidović je potvrdio da je vatra na području gdje se dogodio incident mogla poteći sa zgrade Skupštine.¹²⁰³⁰ On se takođe saglasio da se, zbog drveta koje se vidi na fotografiji koja mu je pokazana, sa zapadne granice Jevrejskog groblja nije pružao pogled na mjesto incidenta i da se na tramvajске tračnice moglo pucati s istočne granice groblja.¹²⁰³¹ Što se tiče pogleda na mjesto incidenta s Vraca, Vidović je u svjedočenju izjavio da je ono što se moglo vidjeti zavisilo od točne lokacije tramvaja kada je pogođen, ali je potvrdio da bi metak ispaljen s tog mjesta pogodio tramvaj pod ostrim uglom.¹²⁰³² Međutim, on je rekao da ga je ulazni otvor metka naveo na zaključak da je metak došao pod pravim uglom, a ne pod ostrim.¹²⁰³³ On je takođe naveo da je do ovog incidenta došlo za vrijeme prekida vatre¹²⁰³⁴ i da misli da je UNPROFOR bio

sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 7; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 218. Vijeće napominje da se ni u jednom izvještaju MUP-a BiH u vezi s tim incidentom ne pominju povrede koje je zadobila Jasmina Kučinar. U stvari, Vijeću nisu predočeni dokazi koji ukazuju na to da je Jasmina Kučinar povrijeđena u tom incidentu.

¹²⁰²⁴ Iako se u balističkom izvještaju navodi da je riječ o metku kalibra 7,9 mm, u tekstu ispod nekih fotografija koje je CSB Sarajevo načinio na mjestu događaja pominje se metak kalibra 7,62 mm. Vijeće smatra da je to neprecizno i zaključuje da je izvještaj o balističkoj analizi od odlučujućeg značaja za ovo pitanje. V. P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 7; P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 27–29; Bogdan Vidović, T. 8190–8191, 8196, 8254–8255 (20. oktobar 2010.).

¹²⁰²⁵ P1757 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne); P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 6, 10; P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²⁰²⁶ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10, 13.

¹²⁰²⁷ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 12.

¹²⁰²⁸ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 29.

¹²⁰²⁹ Bogdan Vidović, T. 8174–8175 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹²⁰³⁰ Bogdan Vidović, T. 8179, 8182 (19. oktobar 2010.); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹²⁰³¹ Bogdan Vidović, T. 8178–8182 (19. oktobar 2010.); D788 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹²⁰³² Bogdan Vidović, T. 8185–8187 (20. oktobar 2010.); D789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹²⁰³³ Bogdan Vidović, T. 8192–8195 (20. oktobar 2010.).

¹²⁰³⁴ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 10–11.

obaviješten o njemu.¹²⁰³⁵ Prilikom ispitivanja o tom konkretnom području, Vidović je potvrdio da se stanica policije nalazila 200 do 300 metara od mjesta incidenta, da se komanda 1. korpusa ABiH nalazila u centru grada i da linija sukoba nije bila daleko od mjesta incidenta, budući da je išla duž Miljacke istočno od Vrbanja mosta.¹²⁰³⁶

3675. Hogan je obišao mjesto incidenta s Jusićem i ubilježio približnu lokaciju tramvaja kada je pogođen metkom, a to je raskrsnica ulica Zmaja od Bosne i Fra Anđela Zvizdovića.¹²⁰³⁷ Kao što se može vidjeti na fotografijama koje je Hogan u sudnici obilježio, s te raskrsnice se pružao neometan pogled ka Jevrejskom groblju.¹²⁰³⁸

3676. Van der Weijden je takođe istraživao taj incident i na raspolaganju je imao izvještaj koji je pripremio CSB Sarajevo, kao i Vidovićevu i Jusićevu izjavu.¹²⁰³⁹ Kao i Hogan, on je obišao mjesto incidenta, a zatim otišao na Jevrejsko groblje, koje je udaljeno oko 600 metara i odakle se s nekoliko mjesta pružao dobar pogled na mjesto incidenta.¹²⁰⁴⁰ Prema riječima Van der Weijdena, činjenica da je lijevi dio tramvaja bio okrenut prema jugu kada je tramvaj došao do mjesta incidenta ukazuje na to da je hitac ispaljen s Jevrejskog groblja.¹²⁰⁴¹ Zbog udaljenosti između ta dva mjesta, Van der Weijden je iznio mišljenje da je u tom incidentu korišten ili mitraljez srednjeg kalibra ili snajperska puška, napominjući da oba ova oružja koriste municiju kalibra ili 7,62 mm ili 7,92 mm.¹²⁰⁴² Osim toga, on je napomenuo da je na toj udaljenosti bilo nemoguće da strijelac

¹²⁰³⁵ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 18–19. Štaviše, u izvještaju o uviđaju CSB-a Sarajevo navodi se da je i UNPROFOR izvršio uviđaj o tom incidentu. V. P1758 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²⁰³⁶ Što se tiče linije sukoba, Vidović je objasnio da ju je obilježio na osnovu onoga što je čuo, a ne na osnovu onoga što je vidio. P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 17–18, 23–27; P1761 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović). V. takođe Bogdan Vidović, T. 8175–8176 (19. oktobar 2010.); D787 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bogdan Vidović).

¹²⁰³⁷ Hogan je objasnio da su lokacije tramvaja koje je ubilježio bile samo približne, imajući u vidu činjenicu da su se tramvaji kretali kada su pogođeni. Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 105, slika 71.

¹²⁰³⁸ Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁰³⁹ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 65.

¹²⁰⁴⁰ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59–61. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 6955 (27. septembar 2010.).

¹²⁰⁴¹ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 61. V. takođe Barry Hogan, T. 11214 (3. februar 2011.); P2203 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁰⁴² P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59.

identifikuje ko su ljudi u tramvaju.¹²⁰⁴³ Imajući u vidu da su svjedoci čuli jedan pucanj, ali da su tri osobe povrijeđene, Van der Weijden to objašnjava ili time da se drugi pucnji nisu čuli zbog buke tramvaja ili time što se onaj jedan metak koji je ispaljen rasprsnuo pri udaru.¹²⁰⁴⁴ Što se tiče navoda da se metak čuo, Vidović je izjavio da na osnovu zvuka koji se čuo nije moguće zaključiti da je hitac ispaljen s Jevrejskog groblja.¹²⁰⁴⁵

3677. Poparić je istakao da uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo nije određivala pravac iz kojeg je ispaljen metak, već je samo pretpostavila da je ispaljen s položaja VRS-a na Grbavici.¹²⁰⁴⁶ Kada je otišao na mjesto incidenta, Poparić je primijetio da se mjesto incidenta vidi i s Jevrejskog groblja i s Debelog brda i da najmanja udaljenost između Jevrejskog groblja i mjesta incidenta iznosi 570 metara.¹²⁰⁴⁷

3678. Poparić je analizirao Van Lyndenov video-snimak položaja VRS-a na Jevrejskom groblju koji su gledali dolje na područje Marindvora i zaključio da položaj pokazan na tom video-snimku nije snajperski položaj, jer vojnik koji se vidi od naoružanja ima "običnu automatsku pušku 7,62 mm M70".¹²⁰⁴⁸ On je takođe primijetio da s tog položaja tramvajska pruga nije bila vidljiva jer je drveće zaklanjalo pogled.¹²⁰⁴⁹

3679. Nakon što je analizirao fotografije tramvaja koje je napravio CSB Sarajevo i pošto je sam pregledao mjesto događaja, Poparić je došao do zaključka da je projektil doletio iz "prednje polusfere tramvaja".¹²⁰⁵⁰ Koristeći veličinu ulaznog otvora projektila (koju je utvrdio uvećanjem

¹²⁰⁴³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 62.

¹²⁰⁴⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 59.

¹²⁰⁴⁵ Bogdan Vidović, T. 8183 (19. oktobar 2010.).

¹²⁰⁴⁶ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 106. Vijeće napominje da je to donekle neprecizno, budući da se u izvještaju o forenzičkoj istrazi koju je pripremio Vidović navodi da je smjer vatre bio Grbavica-Vraca. Upravo se u izvještaju koji je pripremio istražitelj navodi izvor vatre, za razliku od smjera vatre, a to je "najvjerojatnije" s "agresorskih položaja iz pravca Grbavice". Oba ta izvještaja dio su izvještaja CSB-a Sarajevo na koje se Poparić poziva u prilog svojoj gore navedenoj sugestiji. V. P1758 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4-5.

¹²⁰⁴⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 44-46 (slike 21 i 23), 106-107 (slika 72).

¹²⁰⁴⁸ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 108, slika 73; P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹²⁰⁴⁹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 108, slika 73; P935 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je to svjedočenje zasnovano na nepouzdanom činjeničnom osnovu i da mu protivrječe pouzdani dokazi. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 16.

¹²⁰⁵⁰ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 109; Mile Poparić, T. 38976 (30. maj 2013.).

fotografije)¹²⁰⁵¹ i polazeći od pretpostavke da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja blizu sjedišta koje se nalazilo na određenom mjestu,¹²⁰⁵² Poparić je "približno odre[dio]" ugao koji je projektil zauzima u odnosu na oplatu tramvaja, koji je po njemu iznosio 28,8 stepeni, i izveo zaključak da je hitac ispaljen sa zgrade Izvršnog vijeća BiH, a ne s Jevrejskog groblja, kako se tvrdilo.¹²⁰⁵³ Da je projektil došao iz smjera Jevrejskog groblja, prema Poparićevom mišljenju, pogodio bi tramvaj pod uglom od blizu 90 stepeni, pri čemu bi upadni ugao bio mali, otprilike pet-šest stepeni.¹²⁰⁵⁴ Poparić je takođe izjavio da činjenica da je metak imao energiju da probije oplatu tramvaja, a zatim preleti preko sjedišta uz prolaz, gdje je pogodio sjedište na suprotnoj strani tramvaja i ošteti metalni nosač, ukazuje na to da je ispaljen s "relativno malog" odstojanja, što ponovo upućuje na zgradu Izvršnog vijeća kao na izvor vatre.¹²⁰⁵⁵

3680. Galić je rekao Vijeću da je dan prije tog incidenta u redovnom borbenom izvještaju Glavnom štabu VRS-a izvijestio da jedinice SRK-a poštuju prekid vatre, uprkos provokacijama neprijatelja, i obavijestio o svojoj odluci da će i dalje "u potpunosti i dosljedno sprovoditi sporazum o prekidu borbenih dejstava".¹²⁰⁵⁶ Prema Galićevim riječima, zbog te odluke nije se očekivalo nikakvo otvaranje vatre na grad od strane SRK-a sljedećeg dana, posebno ne na javni prevoz.¹²⁰⁵⁷ On je sačinio još jedan borbeni izvještaj na dan incidenta oko 17:00 sati, izvjestivši da je neprijatelj djelovao iz snajperskog oružja i ručnog bacača na području Vrbanja mosta i da je na tu provokaciju odgovoreno adekvatnom vatrom po neprijateljskim položajima.¹²⁰⁵⁸ Galić je potom u tom borbenom izvještaju ponovio svoju odluku da se nastavi s provođenjem sporazuma o prekidu borbenih dejstava.¹²⁰⁵⁹ U izvještaju se ne pominje taj incident i Galić je rekao da bi, da je o njemu bio obaviješten, o tome izvijestio Glavni štab.¹²⁰⁶⁰

3681. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na izvor vatre i u kojima se navodi sljedeće: (i) između mjesta događaja i područja Jevrejskog groblja koje je bilo pod

¹²⁰⁵¹ Mile Poparić, T. 38976 (30. maj 2013.); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 111, slika 77.

¹²⁰⁵² Mile Poparić, T. 38976–38977 (30. maj 2013.); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110, slika 76; D3637 (Fotografija tramvaja s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁰⁵³ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110–113; Mile Poparić, T. 38975 (30. maj 2013.).

¹²⁰⁵⁴ Mile Poparić, T. 38975–38976 (30. maj 2013.).

¹²⁰⁵⁵ Mile Poparić, T. 38977–38979 (30. maj 2013.).

¹²⁰⁵⁶ Stanislav Galić, T. 37530–37531 (22. april 2013.); D3454 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juni 1994.).

¹²⁰⁵⁷ Stanislav Galić, T. 37531 (22. april 2013.).

¹²⁰⁵⁸ Stanislav Galić, T. 37531–37532 (22. april 2013.); D2668 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1994.), str. 1.

¹²⁰⁵⁹ Stanislav Galić, T. 37531–37532 (22. april 2013.); D2668 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1994.), str. 1.

¹²⁰⁶⁰ Stanislav Galić, T. 37532 (22. april 2013.).

kontrolom SRK-a, postojala je neometana linija nišanjenja;¹²⁰⁶¹ i (ii) metak kojim je tramvaj pogođen ispaljen je s područja Jevrejskog groblja koje je kontrolisao SRK.¹²⁰⁶²

3682. Na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće zaključuje da je na predmetni tramvaj pucano, najvjerovatnije samo jednim projektilom, na području Marindvora ispred crkve svetog Josipa. Vijeće takođe zaključuje da je taj tramvaj bio civilno vozilo i da je saobraćao zbog toga što je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Pored toga, troje povrijeđenih u ovom incidentu – Damir Kučinar, Mensur Jusić i Belma Sukić, rođena Likić¹²⁰⁶³ – bili su civili i nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme incidenta.

3683. Što se tiče izvora vatre, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da je projektil došao sa zgrade Izvršnog vijeća, budući da se on zasniva na spekulaciji. Na primjer, Poparić je jednostavno pretpostavio da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja na određenom mjestu, blizu određenog sjedišta.¹²⁰⁶⁴ On je do te pretpostavke došao na osnovu jedne druge fotografije koju je sačinio CSB Sarajevo, odnosno krupnog plana izlaznog otvora projektila s unutrašnje strane tramvaja.¹²⁰⁶⁵ Međutim, na toj fotografiji se vidi dio crvenog sjedišta, ali se ne vidi tačno mjesto tog sjedišta u unutrašnjosti tramvaja.¹²⁰⁶⁶ Prema tome, Vijeću nije jasno kako je Poparić došao do zaključka da je projektil izašao kroz oplatu tramvaja na određenom mjestu, što mu je pak omogućilo da zaključi da je projektil pogodio tramvaj pod ostrim uglom. Dalje, Poparić je izračunao taj ugao na osnovu krupnog plana fotografije ulaznog otvora projektila, što Vijeće smatra krajnje spekulativnom i potencijalno netačnom računicom. Štaviše, Poparićevoj analizi protivrječi i Vidovićevo svjedočenje, konkretno, da je projektil uletio u tramvaj pod pravim uglom, a ne pod ostrim uglom, što opet ukazuje na to da se jedno drugo sjedište, a ne ono koje je naveo Poparić, nalazilo blizu

¹²⁰⁶¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 219.

¹²⁰⁶² V. činjenice o kojima je presuđeno 220, 221.

¹²⁰⁶³ Vijeće napominje da se u Optužnici navodi da je u tom incidentu ranjena i Jasmina Kučinar, ali da mu dokazi u prilog toj tvrdnji nisu predočeni. Shodno tome, Vijeće smatra da su u ovom incidentu ranjene tri, a ne četiri osobe. V. fusnota 12023.

¹²⁰⁶⁴ Poparić ispod slike 76 navodi da lijevi krug koji je ubilježio na slici označava mjesto ulaska projektila, dok isprekidani krug desno označava "pretpostavljeno" mjesto izlaska zrna iz oplata sa unutrašnje strane, "na osnovu slike 75". V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 110, slika 76.

¹²⁰⁶⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 109, slike 75 i 76; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 2. Doista, ispod slike 76 u izvještaju, Poparić navodi da je mjesto izlaska zrna "pretpostavljeno" na osnovu slike 75.

¹²⁰⁶⁶ P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 2. Vijeće napominje da, sudeći po fotografiji na kojoj se vidi spoljašnjost tramvaja i mjesto ulaska zrna, postoje dva potencijalna sjedišta koja su mogla biti u blizini mjesta izlaska, jedno koje je naveo Poparić, a drugo, neposredno ispred tog sjedišta. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 109, slika 75; P1759 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 19. juna 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Bogdan Vidović), *e-court* str. 6.

izlaznog otvora.¹²⁰⁶⁷ S obzirom na to da je Vidović mogao da osmotri ulazni otvor na samom tramvaju, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje u ovom slučaju ubjedljivije od Poparićevih nagađanja u vezi s oštrim uglom.

3684. Shodno tome, na osnovu svih dokaza koji su mu predočeni, Vijeće zaključuje da je projektil pogodio tramvaj pod pravim uglom, iz pravca Jevrejskog groblja. Pored toga, oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i podsjećajući na Van der Weijdenovo svjedočenje u vezi s linijama nišanjenja, Vijeće zaključuje da su na tramvaj pucale snage SRK-a koje su se nalazile na zapadnoj strani Jevrejskog groblja. To je takođe u skladu s mnoštvom dokaza koji ukazuju na to da je snajperska vatra na području ulice Zmaja od Bosne dolazila sa srpske strane,¹²⁰⁶⁸ kao i s dokazima da je SRK imao snajperski odred koji je bio aktivan na tom području i još jedan broj jedinica čiji su pripadnici od naoružanja imali poluautomatske puške. Vijeće je takođe ubijeđeno da je tramvaj, s obzirom na navedenu udaljenost i činjenicu da je pogođen samo jednim projektilom, namjerno gađan jednim jedinim projektilom i da je strijelac SRK-a morao znati da je tramvaj civilno vozilo koje prevozi civile.

(4) Ulica Zmaja od Bosne, 8. oktobar 1994. (incident 11 iz Priloga F

Optužnici)

3685. U Optužnici se navodi da je Alma Čutuna, stara 43 godine, ranjena u desnu natkoljenu dok se vozila tramvajem u ulici Zmaja od Bosne.¹²⁰⁶⁹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su hici ispaljeni sa snajperskih položaja na teritoriji koju su držali Srbi južno od Miljacke.¹²⁰⁷⁰ Međutim, optuženi tvrdi da je izvor vatre u ovom incidentu bila zgrada Izvršnog vijeća.¹²⁰⁷¹

3686. Dana 8. oktobra 1994., Alma Čutuna i njen suprug bili su tramvaju koji se kretao prema istoku ulicom Zmaja od Bosne.¹²⁰⁷² Tramvaj je bio pun ljudi koji su izašli napolje jer je na snazi bio prekid vatre.¹²⁰⁷³ Čutuna je u tramvaju stajala okrenuta srednjim vratima, gledajući na Grbavicu, a

¹²⁰⁶⁷ Bogdan Vidović, T. 8192–8195 (20. oktobar 2010.).

¹²⁰⁶⁸ V. par. 3621, 3656–3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH bile te koje su otvarale snajpersku vatru po vlastitim civilima, bosanskim Muslimanima, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹²⁰⁶⁹ Optužnica, incident 11 iz Priloga F Optužnici. U fusnoti 22 Optužnice, tužilaštvo navodi da "dokazi takođe pokazuju da je jedna osoba poginula i ima još devet ranjenih" u tom incidentu. Tužilaštvo je izjavilo u spis da se ovo ubijanje optuženom ne stavlja na teret kao dio tog incidenta. V. T. 39012–39014 (30. maj 2013.).

¹²⁰⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 18. Tužilaštvo u Završnom podnesku takođe tvrdi da je tramvaj pogođen sa "obje strane krivine u obliku slova S". Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 15. V. takođe Završna riječ, T. 47742–47747 (30. septembar 2014.).

¹²⁰⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 2266.

¹²⁰⁷² P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom).

¹²⁰⁷³ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824–825 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2923.

na sebi je imala farmerke i crveno-crnu bluzu.¹²⁰⁷⁴ Prema riječima svjedokinje KDZ090, negdje između 12:00 i 12:10 sati, dok je tramvaj prolazio pored Muzeja i približavao se Filozofskom fakultetu, usporio je kako bi ušao u krivinu u obliku slova "S" i u tom trenutku je na njega otvorena vatra, pri čemu su projektili najprije udarili u gornji, a potom i u donji dio tramvaja.¹²⁰⁷⁵ Uslijed toga, Čutuna je ranjena s unutrašnje strane desne natkoljenice, što je imalo za posljedicu dvije izlazne rane na strani desnog kuka; takođe je zadobila posjekotine na glavi od stakla razbijenog prozora tramvaja.¹²⁰⁷⁶ Priljena je u bolnicu, tog istog dana operisana i iz bolnice otpuštena 11. novembra 1994., nakon što je dio operavka provela na intenzivnoj njezi.¹²⁰⁷⁷ Tokom ovog incidenta ranjene su i druge osobe,¹²⁰⁷⁸ dok je, prema riječima svjedokinje KDZ090, vozač tramvaja koji je u vrijeme napada išao ispred tramvaja u kojem je bila Čutuna ubijen.¹²⁰⁷⁹ Čutuna i dalje ima bolove u nozi i potrebna joj je pomoć u svakodnevnim aktivnostima.¹²⁰⁸⁰

3687. Svjedokinja KDZ090 je izjavila da su hici ispaljeni sa zgrade "Metalke".¹²⁰⁸¹ U blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih objekata ni opreme, a najbliži vojni objekt bila je kasarna "Maršal Tito", udaljena otprilike dvije tramvajske stanice.¹²⁰⁸² Osim toga, tog dana nije bilo borbi, budući da je na snazi bio prekid vatre i u tramvaju nije bilo vojnika ABiH.¹²⁰⁸³

¹²⁰⁷⁴ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 826 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8, 9.

¹²⁰⁷⁵ Prema riječima svjedokinje KDZ090, kada je počela pucnjava, tramvaj se još kretao, ali se zaustavio čim je pogođen. V. P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 825–826, 829–832, 835–837 (pod pečatom); P432 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090) (pod pečatom); P436 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); P437 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ090); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2924.

¹²⁰⁷⁶ P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1–2; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8; svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 827 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2921, 2925.

¹²⁰⁷⁷ P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 2; P1257 (Medicinski izvještaj za Almu Čutunu) (pod pečatom); P1218 (Medicinski izvještaj za Almu Čutunu) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2926.

¹²⁰⁷⁸ V. P1254 (Medicinski izvještaj za Zumru Habibović); P1255 (Medicinski izvještaj za Aišu Gačević); P1256 (Medicinski izvještaj za Samira Moru).

¹²⁰⁷⁹ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 827 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 21. februara 1996.), str. 1–2; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 8.

¹²⁰⁸⁰ P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2927.

¹²⁰⁸¹ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 824, 831–832 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9–10.

¹²⁰⁸² Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 827 (pod pečatom); P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2922.

¹²⁰⁸³ Svjedokinja KDZ090, P481 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 827–828 (pod pečatom). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2922, 2923.

3688. CSB Sarajevo je o ovom incidentu obaviješten 8. oktobra 1994. oko 12:45 sati, a zatim je o tome obavijestio istražnog sudiju, koji je na mjesto događaja poslao ekipu, u kojoj je bio svjedok KDZ485, da izvrši uviđaj.¹²⁰⁸⁴ Uviđaj je počeo u 13:00 sati i trajao jedan sat i 15 minuta.¹²⁰⁸⁵ Sačinjen je izvještaj koji nosi datum 10. oktobar 1994. i u kojem se navodi da je nastradala jedna osoba, Nedžad Hadžijbarić, a da je 11 ranjeno, među njima i Alma Ćutuna.¹²⁰⁸⁶ Prema tom izvještaju, vozač prvog tramvaja¹²⁰⁸⁷ rekao je inspektorima da su prvi rafal projektila na njegov tramvaj, koji je nosio broj 206, ispalili Srbi sa zgrade "Metalke" u 12:19 sati i da je tom prilikom ranjeno troje putnika.¹²⁰⁸⁸ Otprilike dva-tri minuta kasnije, ispaljen je drugi rafal na tramvaj broj 236 koji je išao iza tramvaja broj 206 i ulazio na prostor između Filozofskog fakulteta i Muzeja, odnosno u krivinu u obliku slova "S"; ponovo je ranjeno nekoliko civila.¹²⁰⁸⁹ Prema tom izvještaju, pucnji su se ponovo začuli i ranjeno je četvero djece koja su pretrčavala pomenutu lokaciju.¹²⁰⁹⁰ U izvještaju se takođe napominje da se incident dogodio naočigled UNPROFOR-a, čiji su pripadnici bili "skriveni iza svojih transportera" na lokalitetu.¹²⁰⁹¹

3689. Iako izvještaj izgleda ne sadrži balističku analizu, u njemu se napominje da su pronađena i fotografisana četiri ulazna i izlazna otvora na tramvaju 236, kao i da ih je vjerovatno izazvao "sijač smrti."¹²⁰⁹² Svjedok KDZ485 je izjavio da zna za jedan incident kada su Srbi upotrijebili to oružje, ali da ne zna da li ga je ABiH imala u svom arsenalu.¹²⁰⁹³ Međutim, kako je gore već pomenuto, MUP BiH je još u oktobru 1993. izvijestio da je 2. nezavisni bataljon ABiH posjedovao najmanje jedan sijač smrti.¹²⁰⁹⁴

¹²⁰⁸⁴ Svjedok KDZ485, T. 8880–8881 (3. novembar 2010.); P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

¹²⁰⁸⁵ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²⁰⁸⁶ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 3–5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2930.

¹²⁰⁸⁷ Stoga se čini da vozač tramvaja nije ubijen u tom incidentu, kako je to navela svjedokinja KDZ090. Međutim, s obzirom na činjenicu da jedna osoba jeste smrtno stradala u tom incidentu i da je situacija u tom trenutku morala biti haotična, Vijeće ne smatra da svjedočenje svjedokinje KDZ090 u vezi s identitetom mrtve osobe dovodi u sumnju ostali dio svjedočenja svjedokinje KDZ090.

¹²⁰⁸⁸ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²⁰⁸⁹ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2929.

¹²⁰⁹⁰ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2929.

¹²⁰⁹¹ P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²⁰⁹² P1907 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²⁰⁹³ Svjedok KDZ485, T. 8902–8905 (3. novembar 2010.).

¹²⁰⁹⁴ V. par. 3626.

3690. Mjesto incidenta su obišli i Rose i Gobilliard u 12:45 sati, dok su pripadnici UNPROFOR-a vršili uviđaj.¹²⁰⁹⁵ Sljedećeg dana, Rose je optuženom poslao pismo u kojem ga je obavijestio o incidentu i zatražio od njega da "preduzm[e] sve odgovarajuće mjere za identifikaciju i krivično gonjenje počinitelaca ovog zločina."¹²⁰⁹⁶ Dana 10. oktobra 1994., Rose i Gobilliard su izdali zajedničko saopštenje, u kojem su naveli da nema nikakve sumnje da je vatra došla sa srpskih položaja na Jevrejskom groblju.¹²⁰⁹⁷ Tog istog dana, Rose se sastao s Mladićem i pokrenuo pitanje tog incidenta, ali je Mladić rekao da su hici ispaljeni s "Holiday Inn"-a i da je taj incident inscenirala muslimanska strana.¹²⁰⁹⁸

3691. UNPROFOR je 13. oktobra 1994. izdao saopštenje o ovom incidentu, u kojem se navodi da su se sva tri slučaja snajperskog djelovanja dogodila na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne, to jest, između Filozofskog fakulteta i zgrade Izvršnog vijeća, naočigled pripadnika UNPROFOR-a koji su tokom tog incidenta bili prisutni u blizini pomenute raskrsnice.¹²⁰⁹⁹ To mjesto se nalazi jednu ulicu istočno od krivine u obliku slova "S", te se stoga razlikuje od lokacije incidenta koju je navela svjedokinja KDZ090 i koja se navodi u izvještaju CSB-a Sarajevo.¹²¹⁰⁰ Između drugog i trećeg rafala, pripadnici UNPROFOR-a su pojačali osmatranje zgrade "Investbanke", kao i Zgrade s crvenom fasadom koja je, prema tom izvještaju, bila pod kontrolom ABiH.¹²¹⁰¹ U izvještaju se takođe napominje da nije bilo moguće provesti uviđaj na prvom tramvaju, odnosno tramvaju broj 206, jer se nalazio oko 200 metara od mjesta incidenta, ali da se drugi tramvaj, tramvaj broj 236, odmah zaustavio, na tridesetak metara od dotične raskrsnice,

¹²⁰⁹⁵ P2421 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 6; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156; P1675 (Video-snimak Michaela Rosea i Hervea Gobilliarda u Sarajevu); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 60 (pod pečatom).

¹²⁰⁹⁶ Rose je takođe protestovao kod Alije Izetbegovića zbog incidenta snajperskog djelovanja u Vojkovićima, za koji je utvrđeno da je odgovorna ABiH. V. P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 43; P1674 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.).

¹²⁰⁹⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), str. 156; P1674 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.).

¹²⁰⁹⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), str. 155; Micheal Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.) P867 (Izveštaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), str. 2. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 43–46.

¹²⁰⁹⁹ Prema tom izvještaju, prvi rafal ispaljen je u 12:20 sati, drugi rafal u 12:23 sata, a treći u 12:35 sati. V. P2421 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 2, 5–6, Dodatak 2.

¹²¹⁰⁰ Tužilaštvo je tokom završne riječi potvrdilo da dokazi ukazuju na dvije različite lokacije tog incidenta, ali je napomenulo da to u krajnjem slučaju nije važno, zbog toga što je, bez obzira na to gdje se tramvaj nalazio kada je pogođen, vatra dolazila sa "položaja SRK južno od Miljacke". V. Završna riječ, T. 47742–47743 (30. septembar 2014.).

¹²¹⁰¹ Prema mapi u Dodatku 2 izvještaju, UNPROFOR je za zgradu "Investbanke" koristio naziv "Prisunic", dok se Zgrada s crvenom fasadom pominje kao "Butane". Za jednu drugu zgradu, koja se u izvještaju pominje pod nazivom "Banane" i koja se nalazi odmah istočno od Zgrade s crvenom fasadom, takođe se tvrdi da je u to vrijeme bila pod kontrolom ABiH. U stvari, u izvještaju se precizira da su Banane i Butane bile jedine dvije

ispred zgrade Izvršnog vijeća, i da su na njemu bili tragovi metaka između prednjih i srednjih vrata, u visini od oko jednog metra.¹²¹⁰²

3692. Pripadnici UNPROFOR-a su na gore navedenoj raskrsnici takođe pronašli šest svježih tragova metaka na zemlji pomoću kojih su utvrdili odakle je otvorena vatra, a to je bila "skupina kuća" koje su se nalazile na teritoriji koju je držao SRK, zapadno od Jevrejskog groblja.¹²¹⁰³ Kasnije tog dana, kada je tramvaj broj 236 vraćen u tramvajski depo, istražitelji UNPROFOR-a izmjerili su upadni ugao metka, koji je iznosio 1.450 mil u odnosu na vertikalnu liniju.¹²¹⁰⁴ U izvještaju se zaključuje da se već utvrđeni izvor vatre podudara s tim upadnim uglom.¹²¹⁰⁵ Najzad, iako se u izvještaju navodi da su pripadnici UNPROFOR-a raspoređeni na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne mislili da je drugi rafalni pucanj došao iz neposredne blizine, u njemu se zaključuje da je to najvjerovatnije bilo zbog toga što je odjek od fasada zgrada pojačao zvučni efekat.¹²¹⁰⁶

3693. Hogan je obišao ulicu Zmaja od Bosne i zabilježio koordinate mjesta incidenta, onako kako ih je zapamtila svjedokinja KDZ090, što je incident smjestilo na lokaciju koja više odgovara lokaciji zabilježenoj u izvještaju UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994.¹²¹⁰⁷ On je napomenuo da se zgrada "Metalke" nije mogla vidjeti s te lokacije.¹²¹⁰⁸ Kada ga je optuženi unakrsno ispitivao, Hogan je objasnio da se ne može sjetiti da li su tačne koordinate koje je navela svjedokinja

zgrade na tom području pod kontrolom ABiH. V. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 5–7, Dodatak 2.

¹²¹⁰² P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 2.

¹²¹⁰³ Pošto se na svih šest tačaka udara nalazila brazda dužine oko 10 centimetara koja je pokazivala jasan "upadni ugao", pripadnici UNPROFOR-a su u brazde stavljali vrh antene, koji je kod svih šest tačaka udara uvijek ukazivao na isti smjer i isto porijeklo vatre. U kasnijem dijelu izvještaja se kao izvor vatre navodi samo jedna kuća, koja je u Dodatku 2 izvještaju označena brojem 14. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3, 6–7, Dodatak 2. Vijeće napominje da se ta lokacija razlikuje od lokacije navedene kao izvor vatre u činjenici o kojoj je presuđeno 2932 i od lokacije koju je navela svjedokinja KDZ090, a to je zgrada "Metalke". Tužilaštvo je to potvrdilo tokom završne riječi. Tužilaštvo je takođe navelo da u takvom slučaju, odnosno kada činjenica o kojoj je presuđeno protivrječi dokazima koje je predočilo tužilaštvo, Vijeće treba da slijedi praksu Međunarodnog suda i jednostavno ocijeni relevantnost i težinu konkretne činjenice o kojoj je presuđeno u svjetlu ukupnih dokaza. Završna riječ, T. 47442 (30. septembar 2014.).

¹²¹⁰⁴ Oni su to mogli uraditi jer je projektil prošao kroz oplatu tramvaja i zatim udario o naslon sjedišta, napravivši tako liniju koja se mogla izmjeriti. V. P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3, Dodatak 1.

¹²¹⁰⁵ P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 3.

¹²¹⁰⁶ P2421 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne, 13. oktobar 1994.), str. 5–6.

¹²¹⁰⁷ Barry Hogan, T. 11217–11218 (3. februar 2011.); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu).

¹²¹⁰⁸ Barry Hogan, T. 11217–11218 (3. februar 2011.); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

KDZ090 bile na trotoaru blizu mjesta incidenta ili na mjestu samog incidenta.¹²¹⁰⁹ Međutim, on jeste potvrdio da je svjedokinja KDZ090, kada mu je pokazivala lokaciju incidenta, navela da se incident dogodio između zgrade Izvršnog vijeća i Filozofskog fakulteta.¹²¹¹⁰

3694. Van der Weijden je obišao i mjesto incidenta, kako mu je sugerisalo tužilaštvo, i Grbavicu.¹²¹¹¹ On je iznio mišljenje da su koordinate mjesta incidenta koje mu je dalo tužilaštvo morale biti pogrešne budući (i) da one ukazuju na lokaciju udaljenu 50 metara istočno od lokacije navedene u materijalima koji su mu dostavljeni i (ii) da ta lokacija nije bila vidljiva s Grbavice.¹²¹¹² On je zaključio da bi tramvaj, da se nalazio na toj lokaciji kada je pogođen, bio vidljiv s jednog drugog navodnog snajperskog gnijezda, Jevrejskog groblja, ali da bi u tom slučaju bio izložen pogledu strijelca samo na kratko, a udaljenost između navodnog izvora vatre i tramvaja bila bi prilično velika, više od 600 metara.¹²¹¹³ Prema tome, on misli da se incident vjerovatno dogodio na dijelu ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta ili u njegovoj blizini, odnosno blizu krivine u obliku slova "S".¹²¹¹⁴ On je tokom unakrsnog ispitivanja takođe izjavio da je utvrdio da je to bilo mjesto incidenta na osnovu toga što tramvaj, da se nalazio nešto dalje od navedene lokacije, ne bi mogao biti pogođen iz pravca juga, kako se navodi u izvještaju MUP-a BiH.¹²¹¹⁵ On je takođe naveo da je svjestan da se područje između Miljacke i tramvajskih tračnica nalazilo pod kontrolom ABiH.¹²¹¹⁶ Dalje, priznao je da mu niko nije rekao da provjeri da li su zgrada "Unioninvesta" ili Zgrada s crvenom fasadom mogle biti izvor vatre, ali je napomenuo da bi pogled

¹²¹⁰⁹ Barry Hogan, T. 11239 (3. februar 2011.). V. takođe P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom).

¹²¹¹⁰ Barry Hogan, T. 11246–11247 (3. februar 2011.); P1028 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 8. oktobra 1994. u ulici Zmaja od Bosne) (pod pečatom); P2191 (Mapa Sarajeva s ucertanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹²¹¹¹ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 88; Patrick van der Weijden, T. 7032–7034 (28. septembar 2010.); D651 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²¹¹² P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 89; Patrick van der Weijden, T. 7006–7008 (27. septembar 2010.).

¹²¹¹³ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 88–89.

¹²¹¹⁴ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 89; Patrick van der Weijden, T. 7032–7035 (28. septembar 2010.); D651 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). V. takođe Barry Hogan, T. 11218–11219 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan)

¹²¹¹⁵ Patrick van der Weijden, T. 7011–7014 (27. septembar 2010.); D647 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²¹¹⁶ Patrick van der Weijden, T. 7017–7018 (27. septembar 2010.); D648 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

sa Zgrade s crvenom fasadom na krivinu u obliku slova "S" bio zaklonjen zgradama koje se nalaze ispred nje.¹²¹¹⁷ On stoga uopšte nije provjeravao Zgradu s crvenom fasadom.¹²¹¹⁸

3695. Kada mu je pokazan video-snimak ispaljivanja trećeg rafala na djecu na ulici, Van der Weijden se složio da se čini da je vatra dolazila niz ulicu Đure Daničića.¹²¹¹⁹ On se takođe složio s tim da bi, s obzirom na udaljenost srpskih položaja od mjesta tog incidenta, upadni ugao projektila morao biti oko pet stepeni, dok povrede koje je zadobio jedan od muškaraca ukazuju na veći upadni ugao.¹²¹²⁰ Međutim, on je takođe rekao da je na snimku čuo mitraljesku vatru, što znači da su hici morali lijekvasto pasti na zemlju, što znači da su neki hici bili viši od drugih.¹²¹²¹

3696. Napominjući da je u tom incidentu bilo više žrtava i opisavši njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaj pucano najvjerovatnije iz automatskog oružja i da je oružje koje je upotrijebljeno najvjerovatnije bio mitraljez M84 kalibra 7,62 mm ili mitraljez M53 kalibra 7,92 mm, na dvonošcu ili tronošcu.¹²¹²² On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.¹²¹²³ Prilikom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da se ulazna rana Alme Čutune nalazila na desnoj natkoljenici, a izlazna rana na desnom kuku, što bi ukazivalo na to da je metak išao naviše, a ne naniže.¹²¹²⁴ Međutim, on je pojasnio da to ne mora obavezno da bude slučaj ukoliko je žrtva čučnula kada je pogođena metkom, a takođe je naveo da je metak mogao promijeniti putanju kada je ušao u tramvaj.¹²¹²⁵

3697. Poparić je analizirao materijal relevantan za ovaj incident, uključujući izvještaj CSB-a Sarajevo, kao i video-snimak mjesta incidenta koji je snimila ekipa TV BiH neposredno poslije

¹²¹¹⁷ Patrick van der Weijden, T. 7021–7027 (28. septembar 2010.); D649 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D650 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²¹¹⁸ Patrick van der Weijden, T. 7024–7025 (28. septembar 2010.).

¹²¹¹⁹ Patrick van der Weijden, T. 7055 (28. septembar 2010.); D655 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu).

¹²¹²⁰ Patrick van der Weijden, T. 7059–7060 (28. septembar 2010.).

¹²¹²¹ Patrick van der Weijden, T. 7052–7061 (28. septembar 2010.); D655 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D656 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D657 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D658 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D659 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D660 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu); D661 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom u Sarajevu).

¹²¹²² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2928. Ako se postavi na tronožac, mitraljez M84 može uspješno gađati mete udaljene 1.000 metara, dok mitraljez M53 postavljen na tronožac ima preciznost gađanja na udaljenosti do 1.500 metara. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A.

¹²¹²³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 87.

¹²¹²⁴ Patrick van der Weijden, T. 7034 (28. septembar 2010.).

¹²¹²⁵ Patrick van der Weijden, T. 7050 (28. septembar 2010.), T. 7186–7187 (29. septembar 2010.). Vijeće napominje da je tužilaštvo tokom te diskusije uputilo na incident 15 iz Priloga F Optužnici, ali da se povrede o kojima se zapravo diskutovalo odnose na incident 11 iz Priloga F Optužnici.

incidenta, zabilježivši ne samo položaj tramvaja, već i posljednji rafalni pucanj na četvero djece koja su pretrčavala preko lokacije incidenta.¹²¹²⁶ Međutim, on po svemu sudeći nije znao za izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994.¹²¹²⁷

3698. Poparić je svoju analizu započeo izrazivši sumnju u to da je izvještaj CSB-a Sarajevo od 10. oktobra 1994. službeni dokument, zbog toga što na njemu nema djelovodstvenog broja.¹²¹²⁸ Pošto je analizirao video-snimak mjesta događaja, na kojem se vidi položaj tramvaja broj 206 i broj 236 i koji sadrži razgovor s dvoje ljudi povrijeđenih u tom incidentu, on je zaključio da je tramvaj broj 206 pogođen kada je prolazio pored zgrade Izvršnog vijeća, na dijelu koji je tada bio zaklonjen kontejnerima, dok je tramvaj broj 236 pogođen ispred zgrade Izvršnog vijeća, gdje se zaustavio odmah nakon što je pogođen.¹²¹²⁹ Poparić je objasnio da je zaključak o lokaciji tramvaja 236 izveo na osnovu izjava ljudi koje je intervjuisala TV BiH, izjave jednog očevica i video-snimka mjesta događaja koji pokazuje tramvaj na toj lokaciji s razbijenim prozorskim staklom i tragove razbijenog stakla na zemlji, što govori da se tramvaj odmah zaustavio, prešavši samo metar ili dva nakon što su ga meci pogodili.¹²¹³⁰ Na osnovu svega toga, Poparić je zaključio da na tramvaje broj 206 i broj 236 nije moglo biti pucano s položaja VRS-a na Grbavici ili sa zgrade "Metalke" jer su bili zaštićeni zgradom Skupštine i Izvršnog vijeća BiH, kao i gore navedenim kontejnerima.¹²¹³¹

3699. Poparić je takođe analizirao snimak treće rafalne paljbe, koji pokazuje momenat kada su meci pogodili prostor blizu Filozofskog fakulteta, kao i stub prašine koji se uslijed toga odigao sa zemlje. On je pretpostavio da je taj stub bio visine oko dva metra, što znači da je zrno imalo veliku energiju pri udaru o zemlju i da je udarilo pod velikim upadnim uglom. To, prema Poparićevim riječima, pokazuje da je zrno ispaljeno s "relativno male daljine", čime se kao izvori vatre isključuju zgrada "Metalke", zgrada Investbanke i Zgrada s crvenom fasadom.¹²¹³² Poparić je

¹²¹²⁶ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 127–137.

¹²¹²⁷ Mile Poparić T. 39254 (4. juni 2013.), T. 39263 (5. juni 2013.).

¹²¹²⁸ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 128.

¹²¹²⁹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 128–130, 132, Slika 90. V. takođe Mile Poparić, T. 38983–38986 (30. maj 2013.).

¹²¹³⁰ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 129–131, slike 92 i 93; Mile Poparić, T. 38985–38987 (30. maj 2013.). Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da je Poparićeva analiza snimka razbijenog stakla spekulativna i da ignoriše razumno objašnjenje da je to staklo bilo posljedica evakuacije poslije incidenta. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 11.

¹²¹³¹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 131–132, 135.

¹²¹³² D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 132–134, slika 95; Mile Poparić, T. 38987–38989 (30. maj 2013.); D3638 (Fotografija tramvajskih tračnica s oznakama koje je unio Mile Poparić).

zaključio da je vatra koja se vidi na snimku došla sa zgrade Izvršnog vijeća i napomenuo da to potvrđuje i snimak jednog pripadnika UNPROFOR-a koji je razgovarao s Roseom i pokazivao u pravcu Izvršnog vijeća.¹²¹³³

3700. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je izjavio da se njegova teorija o stubu prašine ne zasniva ni na jednoj objavljenoj studiji, već na njegovom bogatom iskustvu s putanjama zrna ispaljenih iz pješadijskog naoružanja.¹²¹³⁴ On je takođe rekao da bi, da je zrno došlo sa Zgrade s crvenom fasadom koja je bila podijeljena napola između zaraćenih strana, upadni ugao bio najviše 10 stepeni.¹²¹³⁵ Kad mu je pokazan izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra i ulazni ugao koji je UNPROFOR izmjerio na tramvaju, a koji je iznosio 81 stepen u odnosu na vertikalnu liniju, a devet stepeni u odnosu na horizontalnu liniju, Poparić je rekao da samo podatak o uglu nije dovoljan da se zaključi odakle je došlo zrno i da je potrebno pogledati u tablice gađanja za oružje korišteno u konkretnom incidentu.¹²¹³⁶ On je na osnovu njih zaključio da bi, da je zrno došlo sa Zgrade s crvenom fasadom, ugao bio manji od četiri-pet stepeni.¹²¹³⁷ Na pitanje da li tako mali ugao, bez obzira na to da li iznosi devet stepeni ili četiri stepena, znači da vatra nije mogla biti otvorena sa zgrade Izvršnog vijeća, Poparić je odgovorio da je vatra mogla biti otvorena iz prizemlja ili s jednog od gornjih spratova zgrade Izvršnog vijeća, tako da bi upadni ugao varirao od dva do 80 stepeni.¹²¹³⁸ Kada mu je predöčen izvještaj sa sastanka Mladića i Rosea od 10. oktobra 1994., Poparić se složio s tim da je Mladićev stav da je vatra došla s "Holiday Inn"-a bio pogrešan, ali je negirao da taj sastanak dokazuje bilo šta u vezi sa stvarnim izvorom vatre.¹²¹³⁹

3701. Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, u kojima se navodi da je 8. oktobra 1994. vidljivost bila dovoljna da snajperista na zgradi "Metalke" identifikuje i gađa tramvaj koji je ulazio u krivinu u obliku slova "S", da su pucnji došli iz pravca

¹²¹³³ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 134–135, slika 96. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da na snimku koji je on pregledao nema zvuka tako da ne zna da li je pomenuti pripadnik UNPROFOR-a pominjao Roseu zgradu Izvršnog vijeća. On je ponovio stav da je taj vojnik pokazivao na zgradu Izvršnog vijeća, ali je zatim takođe rekao da je on pokazivao u pravcu Zgrade s crvenom fasadom i Grbavice. V. Mile Poparić, T. 39264–39265 (5. juni 2013.).

¹²¹³⁴ Mile Poparić, T. 39252–39253 (4. juni 2013.).

¹²¹³⁵ Mile Poparić, T. 39253–39254 (4. juni 2013.). Iako u transkriptu piše da je Poparić pomenuo srebrn[u] "zgrad[u] čuven[u], gdje je bilo pola podijeljeno između ABiH i VRS", Vijeće smatra da se to odnosilo na Zgradu s crvenom fasadom jer je to bila jedina poznata zgrada na tom području koja je bila podijeljena po pola između zaraćenih strana. Vijeće je mišljenja da navod da je ta zgrada bila srebrne boje vjerovatno predstavlja grešku u prevodenju ili grešku u Poparićevom svjedočenju.

¹²¹³⁶ Mile Poparić, T. 39255–39257 (4. juni 2013.), T. 39260–39262 (5. juni 2013.).

¹²¹³⁷ Mile Poparić, T. 39255–39257 (4. juni 2013.), T. 39260–39262, T.39294–39297 (5. juni 2013.); D3649 (Fotografija tramvajskih tračnica s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²¹³⁸ Mile Poparić, T. 39262–39266 (5. juni 2013.).

¹²¹³⁹ Mile Poparić, T. 39263–39266 (5. juni 2013.).

zgrade "Metalke" koju je držao SRK i da ih je ispalio pripadnik SRK-a.¹²¹⁴⁰ Međutim, kako je gore navedeno, te činjenice o kojima je presuđeno ne podudaraju se s nekim dokazima koje je predložilo tužilaštvo, uključujući izvještaj UNPROFOR-a od 13. oktobra 1994. i koordinate mjesta incidenta koje su dostavljene Hoganu i koje je on koristio.¹²¹⁴¹ S obzirom na to, Vijeće ne može da se osloni na te dvije činjenice o kojima je presuđeno, te će ih zanemariti prilikom analize ovog incidenta.

3702. Što se tiče tačne lokacije ovog incidenta, Vijeće vjeruje izvještaju koji je UNPROFOR sačinio poslije incidenta. U tom izvještaju se upućuje, između ostalog, na razgovore s vojnicima UNPROFOR-a koji su bili svjedoci sva tri slučaja otvaranja vatre tog dana i koji su kao lokaciju u sva tri slučaja naveli raskrnicu ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne.¹²¹⁴² Pored toga, Vijeće podsjeća da se i u izvještaju CSB-a Sarajevo i u izvještaju UNPROFOR-a navodi da je treći rafal uslijedio na istoj lokaciji kao i dva prethodna rafala. Video-snimak tog trećeg rafala jasno pokazuje da je do njega došlo na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne. Imajući sve to na umu, Vijeće smatra da je na tramvaj u kojem se nalazila Alma Čutuna pucano dok je prelazio tu raskrnicu, a ne raskrnicu navedenu u izvještaju CSB-a Sarajevo. Taj tramvaj je bio civilno vozilo u kojem su se nalazili civili, i saobraćao je jer je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Pored toga, sama Alma Čutuna bila je civil i nije direktno učestvovala u neprijateljstvima kada je ranjena u tom incidentu.

3703. Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da su meci došli sa zgrade Izvršnog vijeća, pošto se on zasniva na nekoliko očito nerazumnih spekulacija. Na primjer, na osnovu snimka na kojem se vide komadi tramvajskog prozorskog stakla na zemlji pored samog tramvaja, Poparić je zaključio da se tramvaj morao pomjeriti samo metar ili dva nakon što su ga pogodili meci i da je na njega stoga moralo biti pucano sa zgrade Izvršnog vijeća. Međutim, to je čista spekulacija budući da su komadi stakla ili cijelo staklo mogli ispasti iz prozorskog okvira nakon što se tramvaj zaustavio. Drugim riječima, na osnovu video-snimka stakla na zemlji jednostavno nije moguće izvesti bilo kakve zaključke.¹²¹⁴³ Pored toga, Poparić se, u vezi s trećim rafalom ispaljenim tog dana, oslonio na analizu stuba prašine kako bi pokazao da su meci došli pod visokim upadnim uglom. Istovremeno,

¹²¹⁴⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 2931, 2932.

¹²¹⁴¹ V. 3692–3693, fusnota 12103.

¹²¹⁴² Vijeće ovdje napominje da su se inspektori CSB-a Sarajevo, pri utvrđivanju lokacije incidenta, izgleda oslonili na opis događaja koji je vozač tramvaja dao prema svom sjećanju, a da nisu razgovarali s vojnicima UNPROFOR-a na tom području. Međutim, za razliku od tih vojnika, vozač tramvaja je bio zaokupljen vožnjom i, kada su meci pogodili tramvaj, sigurno je pokušavao da ga, u stanju panike i haosa, odveze na bezbjedno mjesto. Prema tome, Vijeće smatra da je opis događaja koji su dali vojnici UNPROFOR-a koji su bili na licu mjesta uvjerljiviji od vozačevog opisa. Iz tog istog razloga, Vijeće je odlučilo zanemariti svjedočenje svjedokinje KDZ090 u vezi s lokacijom na kojoj su meci prvi put pogodili tramvaj, posebno s obzirom na to da to svjedočenje nije bilo u skladu s lokacijom koju je svjedokinja KDZ090 konkretno pokazala Barryju Hoganu.

¹²¹⁴³ Osim toga, kako je gore napomenuto, u izvještaju UNPROFOR-a jasno se navodi da se tramvaj kretao još oko 30 metara nakon što je pogođen.

on nije bio upoznat s uviđajem UNPROFOR-a tokom kojeg je zaključeno da je upadni ugao zapravo bio mali u odnosu i na tragove na tramvaju i na tragove na zemlji. Shodno tome, Vijeće će u cijelosti zanemariti Poparićevu analizu u vezi s ovim incidentom.

3704. Što se tiče izvora vatre, Vijeće prihvata zaključak UNPROFOR-a da je ona otvorena s područja koje je držao SRK, negdje zapadno od Jevrejskog groblja. Prvo, UNPROFOR je proveo vlastitu analizu tragova zrna i na tramvaju u kojem se vozila Alma Ćutuna i na zemlji na raskrsnici ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne, što ih je navelo na zaključak da se radi o toj lokaciji. Na obje lokacije upadni ugao je bio mali, što odgovara tome da je vatra došla s položaja SRK-a južno od Miljacke.¹²¹⁴⁴ Drugo, Vijeće se uvjerilo, oslanjajući se na gore navedeno svjedočenje Van der Weijdena,¹²¹⁴⁵ da su snage SRK-a na tom području imale liniju nišanja do raskrsnice ulica Đure Daničića i Zmaja od Bosne. Najzad, Vijeće podsjeća na dokaze koji su mu predočeni o tome da su snajperski napadi pretežno dolazili s područja Jevrejskog groblja i generalno iz ulice Zmaja od Bosne.¹²¹⁴⁶ Shodno tome, Vijeće zaključuje da je vatra kojom je pogođen tramvaj u kojem se nalazila Alma Ćutuna i kojom je ranjena došla s područja zapadno od Jevrejskog groblja koje je držao SRK. Vijeće se takođe uvjerilo da je u tom incidentu korišten mitraljez, najvjerojatnije M84, i da je on imao potreban domet da tačno pogodi tramvaj na toj udaljenosti. Takav mitraljez su u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada.¹²¹⁴⁷ Najzad, Vijeće nema sumnje u to da je strijelac SRK-a namjerno gađao tramvaj, što ilustruje činjenica da je, nakon što su dva tramvaja pogođena i zaustavila se na istoj lokaciji, na toj istoj lokaciji ponovo otvorena vatra na nekoliko ljudi koji su pokušavali da napuste to područje. Vijeće je takođe ubijedeno da je strijelac morao znati da je tramvaj civilno vozilo u kojem su se vozili civili.

(5) Ulica Zmaja od Bosne, 18. novembar 1994. (incident 12 iz Priloga F

Optužnici)

3705. U Optužnici se navodi da je 18. novembra 1994. otvorena vatra na Dženanu Sokolović, staru 31 godinu, i njenog sedmogodišnjeg sina Nermina Divovića, dok su išli ulicom Zmaja od

¹²¹⁴⁴ Vijeće napominje da je Van der Weijden izračunao da bi upadni ugao zrna ispaljenog sa zgrade "Metalke", koja je udaljena 321 metar i koja se nalazi na uzvišenju od 35 metara, morao biti oko pet stepeni. V. Patrick van der Weijden, T. 7015–7017 (27. septembar 2010.), T. 7059 (28. septembar 2010.). Prema tome, vatra s veće visine, a pritom otvorena s veće udaljenosti, došla bi pod uglom većim od pet stepeni, ali i dalje s relativno malim upadnim uglom.

¹²¹⁴⁵ V. par. 3694.

¹²¹⁴⁶ V. par. 3657, 3659. Pored toga, Blagoje Kovačević je priznao da je ponekad imao problema da kontroliše svoje vojnike koji su se nalazili na području Jevrejskog groblja i da su oni otvarali vatru bez njegovog znanja. V. par. 3661. Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. par. 4519.

¹²¹⁴⁷ V. fusnota 11948.

Bosne. Prema Optužnici, Dženana Sokolović je ranjena u stomak, a metak je prošao kroz njeno tijelo i pogodio njenog sina u glavu, usmrтивši ga.¹²¹⁴⁸ Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da je taj metak došao sa zgrade "Metalke".¹²¹⁴⁹ Međutim, optuženi tvrdi da je metak došao sa suprotne strane od Grbavice, odnosno s teritorije koju je držala ABiH.¹²¹⁵⁰

3706. Dana 18. novembra 1994. na snazi je bio prekid vatre i tramvaji su saobraćali.¹²¹⁵¹ Dženana Sokolović i njen sin Nermin Divović pogođeni su iz vatrenog oružja na pješaćkom prelazu, dok su prelazili ulicu Franje Račkog.¹²¹⁵² U blizini nije bilo vojnika niti je u to vrijeme na tom području bilo borbi.¹²¹⁵³ Nermin Divović je preminuo na putu do bolnice i njegovo tijelo je odneseno u mrtvačnicu.¹²¹⁵⁴ Dženana Sokolović i njena ćerka su prebačene vozilom UN-a u bolnicu Koševo.¹²¹⁵⁵ Dženana Sokolović je operisana i u bolnici je ostala sedam-osam dana.¹²¹⁵⁶ Nije bila u stanju da prisustvuje sahrani svog sina.¹²¹⁵⁷ Od tog incidenta, nije u stanju da radi puno radno vrijeme.¹²¹⁵⁸

3707. Prema izvještaju CSB-a Sarajevo od 19. novembra 1994., svjedoci tog incidenta bili su pripadnici UNPROFOR-a, UNHCR-a i GOFRS-a, koji su stajali blizu Muzeja.¹²¹⁵⁹ Oni su inspektorima CSB-a Sarajevo rekli da su Dženana Sokolović i njen sin prelazili na drugu stranu ulice Franje Račkog, stranu koja je udaljenija od Muzeja, a da se pucanj začuo iz pravca Grbavice, "tj. s agresorskih položaja".¹²¹⁶⁰ Pripadnik UNHCR-a pomogao je Dženani Sokolović i njenom sinu, a za to vrijeme su stigla dva oklopna transportera UNPROFOR-a i postavila se na kolovozu u ulici Franje Račkog.¹²¹⁶¹ Na uglu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, na onoj strani ulice Franje Račkog koja je bliže Muzeju, nalazilo se oklopno vozilo UNPROFOR-a.¹²¹⁶²

¹²¹⁴⁸ Optužnica, incident 12 iz Priloga F Optužnici.

¹²¹⁴⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 19.

¹²¹⁵⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2278.

¹²¹⁵¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2938.

¹²¹⁵² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2940.

¹²¹⁵³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2939.

¹²¹⁵⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2941.

¹²¹⁵⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

¹²¹⁵⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

¹²¹⁵⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

¹²¹⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 2942.

¹²¹⁵⁹ Nermin Divović je, dok je prolazio sa majkom, prišao tim ljudima i zatražio im bombone. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5.

¹²¹⁶⁰ P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4. V. takođe Sead Bešić, T. 9491 (9. decembar 2010.); Mile Poparić, T. 39291–39294 (5. juni 2013.).

¹²¹⁶¹ P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5. V. takođe Sead Bešić, T. 9490–9493 (9. decembar 2010.); D901 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹²¹⁶² P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4–5.

3708. U izvještaju se takođe napominje da je uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, u kojoj se nalazio i forenzički tehničar Sead Bešić, došla na mjesto incidenta oko 13:30 sati i konstatovala da mjesto nije obezbjeđivala policija.¹²¹⁶³ Na licu mjesta je bila mrlja krvi, ali su je vojnici UNPROFOR-a, prije dolaska ekipe, oprali vodom, a nakon toga posuli pijeskom.¹²¹⁶⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja, Bešić je rekao da je uviđaj bio težak zbog toga što ekipa nije mogla prići mjestu događaja; dalje, on je rekao da je samo na osnovu ulaznih i izlaznih rana bilo teško utvrditi smjer vatre.¹²¹⁶⁵

3709. U pogledu povreda koje su žrtve zadobile, u opisu incidenta u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je metak najprije pogodio dječaka u glavu, a zatim ranio Dženanu Sokolović.¹²¹⁶⁶ Prilikom unakrsnog ispitivanja o tačnosti tog navoda, Bešić je rekao da on nije bio zadužen za obavljanje razgovora sa svjedocima i/ili pisanje izvještaja, već da je bio na licu mjesta samo da bi napravio fotografije i prikupio fizičke dokaze.¹²¹⁶⁷ U izvještaju se takođe navodi da je Dženana Sokolović zadobila ranu u predjelu stomaka, s ulaznom ranom na desnoj strani tijela i izlaznom ranom na lijevoj strani.¹²¹⁶⁸

3710. Međutim, suprotno gore navedenom izvještaju, u medicinskoj dokumentaciji za Dženanu Sokolović, koja je priložena uz navedeni izvještaj, navodi se da je metak koji joj je nanio povrede ušao s lijeve strane stomaka, a izašao s desne strane.¹²¹⁶⁹ Bešić nije mogao da objasni tu nepodudarnost, ali je pretpostavio da njegov kolega na licu mjesta vjerovatno nije tačno opisao ranu.¹²¹⁷⁰ On je takođe napomenuo da je u to vrijeme samo jedan forenzički patolog radio u Sarajevu i da ljudi koji su mu pomagali nisu imali dovoljno znanja da utvrde koja je rana bila ulazna rana.¹²¹⁷¹

¹²¹⁶³ Sead Bešić, T. 9489–9490 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 35; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

¹²¹⁶⁴ Sead Bešić, T. 9493 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 37; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²¹⁶⁵ Sead Bešić, T. 9491–9492 (9. decembar 2010.). Iako je Bešić tokom unakrsnog ispitivanja takođe izjavio da smjer u kojem su se žrtve kretale nikada nije utvrđen, Vijeće napominje da se u izvještaju CSB-a Sarajevo jasno navodi da je smjer njihovog kretanja bio od muzeja ka Marindvoru. V. Sead Bešić, T. 9494 (9. decembar 2010.). Up. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

¹²¹⁶⁶ Međutim, u kasnijem dijelu izvještaja navodi se da je ulazna rana bila na desnoj strani dječakove glave. P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 1, 5.

¹²¹⁶⁷ P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 35–36.

¹²¹⁶⁸ P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²¹⁶⁹ P1023 (Medicinska dokumentacija za Dženanu Sokolović); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 8.

¹²¹⁷⁰ Sead Bešić, T. 9494–9496, 9526–9530 (9. decembar 20110).

¹²¹⁷¹ Sead Bešić, T. 9494–9496 (9. decembar 2010.).

3711. Šefik Bešlić, abdominalni hirurk koji je operisao Dženanu Sokolović 18. novembra 1994. i kasnije 2007., izjavio je da nije imao sumnju u to da je metak ušao s desne strane tijela, a izašao s lijeve.¹²¹⁷² Iako je priznao da ne može da se sjeti tačnog hirurškog zahvata koji je izvršio na Dženani Sokolović,¹²¹⁷³ Bešlić je kategorički tvrdio da je metak ušao s desne strane tijela zbog kontuzije jetre, pri čemu je rana na desnoj strani bila manje veličine od rane na lijevoj strani (što je ukazivalo na ulaznu ranu), kao i veličine ožiljaka koje je na stomaku Dženane Sokolović vidio 2007.¹²¹⁷⁴ On je rekao da je doktor koji je pripremio taj medicinski izvještaj morao napraviti grešku kada je opisivao rane Dženane Sokolović i napomenuo da je to razumljivo s obzirom na okolnosti pod kojima su ljekari morali u to vrijeme raditi.¹²¹⁷⁵ Bešlić je takođe posvjedočio da je linija između ulazne i izlazne rane Dženane Sokolović bila gotovo horizontalna.¹²¹⁷⁶

3712. Što se tiče rane koju je zadobio sin Dženane Sokolović, u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je on imao prostrijelnu ranu na glavi – ulazna rana je bila na potiljku, iznad desnog uha, dok se izlazna rana nalazila ispod oka.¹²¹⁷⁷ Prema obdukcijском izvještaju, ulazna rana se nalazila na dječakovom desnom obrazu, dok je izlazna rana bila s lijeve strane na potiljku.¹²¹⁷⁸

3713. UNPROFOR je o ovom incidentu izvijestio u svom dnevnom izvještaju od 19. novembra, u kojem je naveo da je vatra u kojoj je Nermin ubijen došla sa strane SRK-a, nakon čega je UNPROFOR uzvratio vatrom po SRK-u.¹²¹⁷⁹

3714. Hogan je prilikom obilaska ulice Zmaja od Bosne s Dženanom Sokolović zabilježio koordinate lokacije incidenta, locirajući ga u blizini raskrsnice ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne na samom prelazu ulice Franje Račkog.¹²¹⁸⁰ On je izjavio da žrtvi, kada je s njom

¹²¹⁷² P472 (Izjava svjedoka Šefika Bešlića od 30. januara 2007.), par. 1–5.

¹²¹⁷³ D3 (Dodatak izjavi Šefika Bešlića od 9. decembra 2009.), par. 3. V. takođe Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4419.

¹²¹⁷⁴ P472 (Izjava svjedoka Šefika Bešlića od 30. januara 2007.), par. 3–5. V. takođe Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4422–4423, 4428–4429, 4435–4439, 4440–4441. Međutim, Bešlić je takođe prihvatio da je kontuziju izazvao prolazak zrna, nevezano za to gdje je ono ušlo ili izašlo. V. Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4449–4450.

¹²¹⁷⁵ Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4419–4420, 4424–4427; P1023 (Medicinska dokumentacija za Dženanu Sokolović).

¹²¹⁷⁶ Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4443.

¹²¹⁷⁷ P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

¹²¹⁷⁸ P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10; Sead Bešlić, T. 9496–9497 (9. decembar 2010.).

¹²¹⁷⁹ P6366 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. novembar 1994.), str. 8.

¹²¹⁸⁰ Barry Hogan, T. 11204–11206, 11220, 11247–11253 (3. februar 2011.); P2189 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D991 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18.

tamo otišao, nije stavio na uvid njene izjave pomoću kojih bi mogla da osvježi sjećanje.¹²¹⁸¹ Hoganu je takođe prikazan video-snimak napravljen nakon incidenta i on je potvrdio da se na njemu vidi sin Dženane Sokolović kako leži na pješačkom prelazu.¹²¹⁸²

3715. U izvještaju Van der Weijdena se napominje da je Dženana Sokolović sa svojim sedmogodišnjim sinom i kćerkom išla prema istoku ulicom Zmaja od Bosne kada su hici ispaljeni i kada je njen sin pao.¹²¹⁸³ Dženanu Sokolović i njenu kćerku su ljudi odmah odvukli iza jednog vozila kao zaklona i ona je tada shvatila da je ranjena u stomak; metak joj je prošao kroz stomak i pogodio njenog sina Nermina u glavu.¹²¹⁸⁴ Van der Weijden je obišao mjesto incidenta, kao i Grbavicu, u novembru 2006.¹²¹⁸⁵ On je obišao zgradu "Metalke" i primijetio da se iz prostorija u njoj pruža direktan i neometan pogled na dio ceste na kojem su se nalazile žrtve.¹²¹⁸⁶ Dok je bio u zgradi, utvrdio je da strijelac morao biti udaljen oko 300 metara od mjesta incidenta i da je morao biti u stanju da identifikuje žrtve kao ženu s dvoje djece.¹²¹⁸⁷ Imajući u vidu način na koji je ta žena ranjena, a njeno dijete ubijeno, kao i činjenicu da su svjedoci izjavili da su čuli više hitaca, Van der Weijden je zaključio da je u ovom incidentu korišten ili mitraljez ili poluautomatska snajperska puška.¹²¹⁸⁸ On je takođe napomenuo da oba ta oružja koriste metke istog kalibra, odnosno 7,62 mm, i da su obje puške u stanju da pogode mete na udaljenosti do 800 metara.¹²¹⁸⁹

3716. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Van der Weijden je ponovio da je zgrada "Metalke" bila najvjerovatnije položaj s koga su ispaljeni hici, ali je priznao da je bilo i drugih mogućnosti i da je, na primjer, strijelac mogao biti "usred ulice", pri čemu se pretpostavlja da je mislio na ulicu Franje

novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Barry Hogan); D992 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²¹⁸¹ Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

¹²¹⁸² Barry Hogan, T. 11289 (3. februar 2011.); P2216 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne).

¹²¹⁸³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

¹²¹⁸⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

¹²¹⁸⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92.

¹²¹⁸⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92. Van der Weijden je u svom izvještaju naveo da su od rata grane na drveću "u ulici" dodatno izrasle i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 92.

¹²¹⁸⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91, 93. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2944.

¹²¹⁸⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

¹²¹⁸⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 91.

Račkog.¹²¹⁹⁰ On je takođe priznao da u vrijeme kada je provodio istragu nije znao za oprečne ljekarske izvještaje u vezi s prostrijelnom ranom na tijelu Dženane Sokolović, ali se složio da, ako je ulazna rana bila na lijevoj strani njenog tijela, to znači da je hitac došao sa sjevera, a ne s juga.¹²¹⁹¹

3717. Poparić je takođe analizirao taj incident i naveo da je bilo teško utvrditi šta se dogodilo, s obzirom na to da nije bilo forenzičkih informacija, kao i da je bilo "vrlo mnogo kontradiktornih podataka".¹²¹⁹² Na primjer, prema Poparićevim riječima, nikada nije utvrđena tačna lokacija na kojoj su žrtve stajale kada su pogođene.¹²¹⁹³

3718. Iako je izjavio da, na osnovu raspoloživih dokaza nije moguće izvesti bilo kakav pouzdan zaključak o izvoru vatre,¹²¹⁹⁴ Poparić je u nastavku zaključio da su Dženana Sokolović i njen sin pogođeni s dva različita metka i da su ti meci došli sa sjevera, a ne s juga u odnosu na mjesto incidenta, odnosno iz pravca suprotnog od Grbavice.¹²¹⁹⁵ Poparić je do tog zaključka došao djelimično na osnovu pretpostavki koje je izveo u vezi s dokazima predloženim u predmetu *Dragomir Milošević*, kao što su izjava svjedokinje Dženane Sokolović, video-snimak povreda Dženane Sokolović, video-snimak tijela njenog sina na mjestu događaja,¹²¹⁹⁶ kao i snimak Hogana s Dženanom Sokolović na mjestu događaja nekoliko godina kasnije.

3719. Na primjer, na osnovu video-snimka Hogana i Dženane Sokolović kako stoje jedno pored drugog, Poparić je utvrdio njihovu približnu visinu, koju je potom upotrijebio, zajedno s medicinskim izvještajima i video-snimkom rana žrtava,¹²¹⁹⁷ kako bi pokazao da su u ovom incidentu snajperskog djelovanja upotrebljena dva različita metka.¹²¹⁹⁸ On je takođe zaključio, na osnovu video-snimka rane na Nerminovoj glavi, da je metak koji je ubio dječaka ušao s lijeve

¹²¹⁹⁰ Patrick van der Weijden, T. 7094–7095 (28. septembar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11220 (3. februar 2011.); P2210 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²¹⁹¹ Patrick van der Weijden, T. 7095–7096, 7099–7101 (28. septembar 2010.).

¹²¹⁹² Mile Poparić, T. 38900–38901 (29. maj 2013.), T. 39248 (4. juni 2013.).

¹²¹⁹³ Mile Poparić, T. 38916–38917, 38920–38923 (29. maj 2013.); D3629 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 137–139, 143–144.

¹²¹⁹⁴ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 143. V. takođe Mile Poparić, T. 38900–38901 (29. maj 2013.).

¹²¹⁹⁵ Mile Poparić, T. 38922–38923 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 137–145.

¹²¹⁹⁶ Taj video-snimak je uvršten u dokaze u ovom predmetu kao dokazni predmet P2216 i D3628. V. Barry Hogan, T. 11289 (3. februar 2011.); Mile Poparić, T. 38915–38916, 38924 (29. maj 2103).

¹²¹⁹⁷ Što se tiče rana Dženane Sokolović, Poparić se oslonio na snimak Dženane Sokolović kako leži u krevetu u bolnici sa zavojima na stomaku da bi utvrdio poziciju ili visinu njene rane. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 141–142, slika 99.

¹²¹⁹⁸ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 142, 144–145.

strane glave, a izašao na desnoj strani, što ukazuje na to da je došao s položaja sa suprotne strane Grbavice.¹²¹⁹⁹ On je dalju potkrepu za taj zaključak našao u pogrešnom uvjerenju da se u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi da su, po dječakovom dolasku u bolnicu, ljekari utvrdili da je ulazna rana bila na lijevoj strani njegove glave, dok je izlazna rana bila na desnoj.¹²²⁰⁰ Poparić je izgleda bio pod tim utiskom, uprkos tome što je na dva različita mjesta u svom izvještaju, odnosno na stranicama 139 i 144, naveo da je po dječakovom dolasku utvrđeno da je ulazna rana bila na desnoj strani, a izlazna rana na lijevoj strani dječakove glave, što je u skladu s izvještajem CSB-a Sarajevo.¹²²⁰¹ Štaviše, i u izvještaju CSB-a Sarajevo i u obdukcijском izvještaju za ovog dječaka jasno se navodi da je ulazna rana bila na desnoj strani dječakove glave, a izlazna rana na lijevoj; jedino se ne podudaraju navodi o tačnom mjestu ulazne i izlazne rane.¹²²⁰² Međutim, ta nepodudarnost postaje značajna, budući da rane koje se vide na video-snimku dječakove glave¹²²⁰³ tačno odražavaju nalaze obdukcijскоg izvještaja, odnosno, da se ulazna rana nalazila na dječakovom desnom obrazu, dok je izlazna rana bila s lijeve strane na potiljku. Trag krvi za koji Poparić kaže da potiče od ulazne rane iznad lijevog uha¹²²⁰⁴ lako je mogao poteći od ulazne rane na desnoj strani glave ili od izlazne rane na potiljku. Prema tome, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu u vezi s ulaznom i izlaznom ranom na dječakovoj glavi, niti njegov zaključak da te rane dokazuju da su žrtve ranjene s dva metka ispaljena iz pravca sjevera.

3720. U vezi sa zabunom oko rane Dženane Sokolović, Poparić je uputio na Bešlićevo svjedočenje i zaključio da je malo vjerovatno da je hirurg koji je napisao da je ulazna točka rane bila na lijevoj strani stomaka Dženane Sokolović pogriješio pošto je naveo i veličinu rana i

¹²¹⁹⁹ Mile Poparić, T. 38911–38912 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140; D3628 (Video-snimak tijela Nermina Divovića).

¹²²⁰⁰ Mile Poparić, T. 38901–38902, 38912–38913 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 139–141, 144, fusnota 301.

¹²²⁰¹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 139, 144, fusnota 301; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5. Vijeće napominje da se u prevodu relevantnog dijela Poparićevog izvještaja na engleski jezik, na stranici 139, navodi da se ulazna rana na dječakovoj glavi nalazila iznad lijevog uha, a izlazna rana ispod desnog oka, ali da u originalnoj verziji izvještaja na b/h/s jeziku piše suprotno, odnosno da se ulazna rana nalazila iznad desnog uha, a izlazna rana ispod lijevog oka. Ova druga verzija je tačna, što govori i činjenica da se ona podudara s izvještajem CSB-a Sarajevo na koji se poziva u fusnoti 301 izvještaja.

¹²²⁰² V. par. 3712; P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 10; P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića).

¹²²⁰³ To je snimak koji je Poparić koristio kako bi sugerisao da je metak ušao u dječakovu glavu s lijeve strane. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 141, slika 100.

¹²²⁰⁴ Mile Poparić, T. 38911–38912 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140, slika 100.

napomenuo da je pregled izvršio "detaljno i savjesno".¹²²⁰⁵ Poparić je takođe uputio na svjedočenje jednog ljekara na jednom drugom suđenju, koji je izjavio da je nemoguće da Bešlić nakon toliko godina vidi koja je rana bila ulazna, a koja izlazna.¹²²⁰⁶ Vijeće zaključuje da oba ova zaključka izlaze izvan okvira Poparićeve stručnosti i da su u najboljem slučaju nategnuta. Vijeće ih stoga neće uzimati u obzir kada bude izvodilo zaključke o ovom incidentu.

3721. Poparić je kritikovao činjenicu da niko nije pokušao utvrditi visinu ulazne i izlazne rane na tijelu Dženane Sokolović i objasnio da bi, da je metak došao sa zgrade "Metalke", on imao silaznu putanju, te da bi ulazna rana na tijelu Dženane Sokolović bila viša u odnosu na izlaznu ranu,¹²²⁰⁷ a da bi to isto važno i za ranu njenog sina.¹²²⁰⁸ On je potom zaključio da je teško pomiriti takvu silaznu putanju s mjestom dječakove rane.¹²²⁰⁹ Međutim, Vijeće najprije napominje da je, suprotno Poparićevim kritikama, Bešlić ipak rekao da je linija između ulazne i izlazne rane Dženane Sokolović bila gotovo horizontalna.¹²²¹⁰ Pored toga, on je rekao da se navedena putanja može lako dovesti u ravan s dječakovom ranom, kao što je utvrđeno u obdukcijском izvještaju, u kojem se navodi da je ulazna rana bila na dječakovom desnom obrazu, dok se izlazna rana nalazila s lijeve strane potiljka.¹²²¹¹

3722. Poparić je takođe napomenuo da se na video-snimku mjesta događaja mogu vidjeti ljudi sklonjeni iza jednog vozila i da se čuje nekoliko rafala, što njemu govori da je u toku bila razmjena vatre između zaraćenih strana.¹²²¹² Vijeće ne prihvata ni ovaj Poparićev zaključak, pošto se on zasniva samo na pretpostavkama, bez uzimanja u obzir drugih mogućnosti, kao što je, na primjer, da se radilo o razmjeni vatre između vojnika UNPROFOR-a na mjestu događaja i strijelca. Štaviše, kada mu je pokazan gore pomenuti izvještaj UNPROFOR-a od 19. novembra 1994.,¹²²¹³ Poparić

¹²²⁰⁵ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140.

¹²²⁰⁶ Mile Poparić, T. 38913–38914 (29. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 140.

¹²²⁰⁷ Mile Poparić, T. 38905–38906 (29. maj 2013.).

¹²²⁰⁸ Mile Poparić, T. 38906 (29. maj 2013.).

¹²²⁰⁹ Mile Poparić, T. 38905–38906 (29. maj 2013.).

¹²²¹⁰ Šefik Bešlić, P471 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4443.

¹²²¹¹ P1544 (Izvještaj o obdukciji za Nermina Divovića); P459 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 18. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10; Sead Bešlić, T. 9495–9497 (9. decembar 2010.).

¹²²¹² D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 143.

¹²²¹³ V. par. 3713.

nije isključio mogućnost da je to bila razmjena vatre između UNPROFOR-a i osobe koja je iz vatrenog oružja pogodila Dženanu Sokolović i njenog sina.¹²²¹⁴

3723. Poparić je takođe istakao da je Dženana Sokolović, prilikom obilaska mjesta incidenta s Hoganom, locirala incident blizu raskrsnice ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne na samom prelazu na ulici Franje Račkog, napominjući da bi osobi koja se nalazila u zgradi "Metalka" bilo teško da vidi nekoga na toj konkretnoj lokaciji.¹²²¹⁵ Vijeće ponovo podsjeća da Poparić uopšte nije ušao u zgradu "Metalka", te da stoga ne može s dovoljno sigurnosti tvrditi da ta konkretna pozicija ne bi bila vidljiva s te zgrade.¹²²¹⁶

3724. Poparić je potom procijenio dječakovu visinu, na osnovu video-snimka njegovog tijela koje je ležalo na raskrsnici, a zatim i visinu Dženane Sokolović, tvrdeći da bi, da je metak došao sa zgrade "Metalke", dječak bio pogođen niže na tijelu; međutim, on je takođe objasnio da bi, u slučaju da je dječak stajao na maloj udaljenosti od Dženane Sokolović, tada bilo moguće da metak pogodi njih oboje.¹²²¹⁷ Vijeće je mišljenja da je procjena dječakove visine na osnovu snimka njegovog tijela koje je ležalo na pješačkom prelazu u najboljem slučaju sporna. Pored toga, kao što je navedeno u svjedočenju samog Poparića, ta procjena nije previše korisna, s obzirom na to da ne postoje informacije o tome koliko je dječak bio udaljen od svoje majke u trenutku kada su pogođeni. Prema tome, Vijeće neće prihvatiti Poparićevu analizu koja se odnosi na visinu žrtava i putanju metka.

3725. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na izvor vatre: (i) Dženana Sokolović je pogođena u desnu stranu tijela, metak je prošao kroz njen stomak i izašao s lijeve strane, nastavljajući putanju tako što je njenom sinu prošao kroz glavu;¹²²¹⁸ (ii) hici su došli sa zgrade "Metalke";¹²²¹⁹ (iii) metak kojim je ranjena Dženana Sokolović, a ubijen njen sin, oboje civili, ispaljen je sa zgrade "Metalke" koja je bila poznati snajperski položaj SRK-a;¹²²²⁰ i (iv) hice je ispalio pripadnik SRK-a.¹²²²¹

¹²²¹⁴ Mile Poparić, T. 39248–39251 (4. juni 2013.), T. 39290–39294 (5. juni 2013.); P6366 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. novembar 1994.).

¹²²¹⁵ Mile Poparić, T. 38906–38911 (29. maj 2013.); D3626 (Fotografija Barryja Hogana i Dženane Sokolović s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3627 (Fotografija Barryja Hogana i Dženane Sokolović s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²²¹⁶ V. par. 3639.

¹²²¹⁷ Mile Poparić, T. 38908–38911 (29. maj 2013.).

¹²²¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2945.

¹²²¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2943.

¹²²²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2946.

¹²²²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2946.

3726. Na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće zaključuje da su Dženana Sokolović i njen sin bili civili i da nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u trenutku kada je na njih otvorena vatra. Štaviše, oni su išli gradom jer je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre. Vijeće se takođe uvjerilo da su oni pogođeni iz vatrenog oružja dok su prelazili ulicu Franje Račkog i približavali se Muzeju. To potkrepljuju i snimak tijela Nermina Divovića na navedenom pješaćkom prelazu neposredno nakon što je pogođen i izvještaj CSB-a Sarajevo sačinjen u vrijeme incidenta.

3727. Oslanjajući se i na Bešlićevo svjedočenje i na medicinsku dokumentaciju o ranama na Nerminovoj glavi, kao i na činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se takođe uvjerilo da je metak koji je ranio Dženanu Sokolović došao s njene desne strane i da je ušao s desne strane u njen stomak, da je izašao s lijeve strane njenog stomaka, a zatim pogodio Nermina u glavu, nanijevši mu razarajuće povrede glave uslijed kojih je izdahnuo. Kako je gore navedeno, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu lokacije ulaznih i izlaznih rana na ove dvije žrtve. Prije svega, to je zato što Poparić, za razliku od Bešlića, nije ljekar, te njegovo mišljenje o ulaznim i izlaznim ranama na žrtvama stoga ima malu težinu. Pored toga, analiza koju je predočio krajnje je spekulativna jer se on prevashodno oslanjao na video-snimke i vlastitu procjenu visine ljudi koji se vide na snimku. Povremeno je pravio i očite greške u vezi sa sadržinom dokaza kojima je raspolagao.¹²²²² Shodno tome, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da rane na žrtvama pokazuju da su one pogođene s dva različita metka i da su ti meci došli sa sjevera, a ne s juga. Štaviše, na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da se dogodilo upravo suprotno, odnosno da je jedan metak došao iz pravca juga i da je taj metak ranio Dženanu Sokolović i usmrtio njenog sina Nermina. Vijeću su ovdje posebno bili uvjerljivi medicinska dokumentacija koja se odnosi na njihove rane¹²²²³ i izvještaj CSB-a Sarajevo, kao i snimci sačinjeni neposredno poslije incidenta, koji svi ukazuju na zaključak da je metak došao iz pravca juga.

3728. Što se tiče izvora vatre, oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i svjedočenje Van der Weijdena, kao i dokaze o prisustvu dobro opremljenih snajperista SRK-a na Grbavici, a posebno na zgradi "Metalke",¹²²²⁴ Vijeće se uvjerilo da je metak kojim je ranjena Dženana Sokolović, a njen sin ubijen, ispaljen sa zgrade "Metalke", koja je u to vrijeme bila u zoni

¹²²²² V. par. 3719.

¹²²²³ Vijeće napominje da jedini protivrječan medicinski dokaz predstavlja prvi izvještaj o povredama Dženane Sokolović, koji je pripremio ljekar koji ju je pregledao odmah poslije incidenta. Međutim, Vijeće prihvata Bešlićevo svjedočenje da je taj ljekar napravio grešku, što je razumljivo s obzirom na okolnosti pod kojima su ljekari radili u vrijeme incidenta. Vijeće takođe smatra da je Bešlićevo svjedočenje u vezi sa ulaznom i izlaznom ranom Dženane Sokolović uvjerljivo s obzirom na to da je on bio njen ljekar, da je u više navrata pregledao njene rane i dvaput je operisao. V. par. 3711.

¹²²²⁴ V. par. 3658–3660, 3668.

odgovornosti SRK-a. To dalje potvrđuje činjenica da su vojnici UNPROFOR-a, koji su poslije tog incidenta bili na mjestu događaja, uzvratili vatru po SRK-u. Vijeće se takode uvjerilo da je, s obzirom na razdaljinu između zgrade "Metalke" i mjesta incidenta, vojnik SRK-a koji je otvorio vatru na Dženanu Sokolović i njenog sina mogao vidjeti da su oboje bili civili. Uprkos tome, on ih je namjerno gađao, pošto u vrijeme tog incidenta na tom području nije bilo borbi. Dalje, Vijeće napominje da se svi ti zaključci podudaraju s dokazima koji ukazuju na to da je snajperska vatra na dijelu ulice Zmaja od Bosne poticala sa srpske strane.¹²²²⁵

(6) Ulica Zmaja od Bosne, 23. novembar 1994. (incident 14 iz Priloga F

Optužnici)

3729. U Optužnici se navodi da su 23. novembra 1994. i Afeza Karačić (koja se navodi i kao Hafiza Karačić), stara 31 godinu, i Sabina Šabanić, stara 26 godina, ranjene u desno rame kada je na tramvaj u kojem su se nalazile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".¹²²²⁶ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku pojašnjava da je tramvaj pogođen "u dijelu odmah zapadno od krivine u obliku slova S" i tvrdi da je vatra otvorena ili s četiri bijela nebodera ili sa zgrade "Metalke".¹²²²⁷ Optuženi tvrdi da je vatra otvorena ili sa zgrade Izvršnog vijeća ili s položaja ABiH na Golom brdu.¹²²²⁸

3730. Dana 23. novembra 1994., Afeza Karačić i njena sestra pošle su tramvajem do Otoke, gdje su živjele.¹²²²⁹ Sabina Šabanić je u 15:30 sati krenula s posla i uzela tramvaj do kuće.¹²²³⁰ Sabina Šabanić i Afeza Karačić bile su u istom prepunom tramvaju.¹²²³¹ Huso Palo je vozio taj tramvaj u pravcu zapada ulicom Zmaja od Bosne, u pravcu Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".¹²²³² Još se nije bilo smrklo; dan je bio hladan, ali nije bilo magle i vidljivost je bila dobra.¹²²³³ Takođe, na drveću nije bilo lišća.¹²²³⁴ Negdje između 15:30 i 16:00 sati, kada se tramvaj nalazio između

¹²²²⁵ V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takode podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹²²²⁶ Optužnica, incident 14 iz Priloga F Optužnici.

¹²²²⁷ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 20.

¹²²²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2287.

¹²²²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

¹²²³⁰ P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2. V. takode činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

¹²²³¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2955.

¹²²³² P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38. V. takode činjenica o kojoj je presuđeno 2958.

¹²²³³ P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 4. V. takode činjenica o kojoj je presuđeno 2956.

¹²²³⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2956.

Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito" (između dva muzeja), pogodio ga je, kako je rekao Huso Palo, "jedan metak", koji je ranio Sabinu Šabanić i Afezu Karačić.¹²²³⁵

3731. Sabina Šabanić je stajala pri kraju prednjeg dijela tramvaja, licem okrenuta prema Grbavici, kada je metak uletio otprilike 2,5 cm ispod vrha njenog desnog ramena s prednje strane, proletio dijagonalno kroz rame i izašao iz njenog tijela otprilike 5 cm ispod vrha ramena.¹²²³⁶ Poslije tog incidenta, ona je četiri dana bila hospitalizovana u bolnici Koševo i danas je djelimično fizički nesposobna.¹²²³⁷

3732. Afeza Karačić je, kada je pogođena, stajala na sredini tramvaja, na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja, licem okrenuta prema istoku.¹²²³⁸ Metak je doletio s njene desne strane, uletio u gornji dio njenog desnog ramena i izletio nešto niže na desnoj ruci, presjekavši nerv.¹²²³⁹ Afeza Karačić je odvedena u bolnicu Koševo,¹²²⁴⁰ gdje je podvrgnuta raznim operacijama uslijed čega joj je ruka ostala kraća za šest santimetara.¹²²⁴¹ Zbog tih povreda, ona je 80% invalid; ne može voziti automobil niti pravilno pisati i ima problema da jede desnom rukom.¹²²⁴²

¹²²³⁵ P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 2, 4; Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1445, 1447–1451, 1457, 1465–1466; P441 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*), T. 1535–1536; P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2; P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1833 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69–70; P1721 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 43; P1836 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7888–7889 (13. oktobar 2010.); D763 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Dragan Mioković, T. 8639–8644 (29. oktobar 2010.); D849 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2958.

¹²²³⁶ P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. oktobar 2010.); P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1450, 1458; P1219 (Ljekarska potvrda za Sabinu Šabanić) (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2961. Prema izvještaju MUP-a sačinjenom nakon uviđaja o ovom incidentu, i Sabina Šabanić i Afeza Karačić su stajale na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja. V. P1833 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2.

¹²²³⁷ P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2962.

¹²²³⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2959. Prema izvještaju MUP-a koji je sačinjen nakon uviđaja o ovom incidentu, i Sabina Šabanić i Afeza Karačić su stajale na zglobu koji je povezivao prednji i zadnji dio tramvaja. V. P1833 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2.

¹²²³⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2960; P1833 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²²⁴⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2962; P1833 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2; P1545 (Medicinska dokumentacija za Hafizu Karačić); P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 2.

¹²²⁴¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2963.

¹²²⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2963.

3733. Huso Palo je izjavio da je hitac došao s lijeve strane tramvaja, s jednog od četiri bijela nebodera na Grbavici u Lenjinovoj ulici jer je to bila jedina lokacija s koje se tramvaj mogao vidjeti.¹²²⁴³ Međutim, on je tokom unakrsnog ispitivanja objasnio da ne zna odakle su hici ispaljeni.¹²²⁴⁴ Sabina Šabanić je, s obzirom na mjesto njene povrede, kao i činjenicu da su mještani smatrali da se na ta četiri nebodera nalaze snajperska gnijezda, takođe mislila da su hici ispaljeni odatle.¹²²⁴⁵ Ona je takođe odbacila mogućnost da je, u trenutku kada je ranjena ili u bilo kom drugom trenutku dok se kretala tim dijelom grada, bilo razmjene vatre.¹²²⁴⁶ U tramvaju ili njegovoj blizini nije bilo vojnika ni vojnih ciljeva, a na ulici su bili samo vojnici UNPROFOR-a.¹²²⁴⁷ Iako je priznala da je tramvaj bio prepun i da se nije mogla kretati po njemu, Sabina Šabanić je kategorički tvrdila da u tramvaju nije bilo vojnika, pošto je vidjela sve putnike kada su izlazili iz tramvaja poslije snajperskog incidenta.¹²²⁴⁸ Međutim, ona je potvrdila da su se u blizini nalazile zgrade koje su pripadale civilnim vlastima i Predsjedništvu BiH.¹²²⁴⁹

3734. Uviđaj o ovom incidentu izvršila je uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, pri čemu je vođa ekipe bio Mioković, a Sabljica balistički vještak.¹²²⁵⁰ Kada je ekipa stigla na mjesto događaja, tramvaj je već bio vraćen u tramvajski depo, zajedno s još jednim tramvajem koji je na istoj lokaciji bio pogođen pet minuta prije toga, na potezu između kasarne "Maršal Tito" i Tehničke škole.¹²²⁵¹ Prema Sabljičinim riječima, zbog toga nije bilo moguće utvrditi tačan izvor vatre, ali je ekipa uspjela utvrditi da je ona došla s lijeve strane tramvaja, iz smjera Sektora Jug i područja

¹²²⁴³ P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2; P119 (Izjava Huse Pale vlastima BiH, 24. novembar 1994.), str. 2. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²²⁴⁴ Huso Palo, P120 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Miloševića*), T. 1535, 1539, 1543, 1547.

¹²²⁴⁵ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1452–1456; P442 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 683–686, 696–697; P467 (Vazдушna fotografija Sarajeva); P469 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 16. novembra 1995.), str. 2; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 16. novembra 1995., 24. april 2010.); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 6; P492 (Dodatak izjavi svjedokinje Sabine Šabanić od 22. maja 2006., 24. oktobar 2010.).

¹²²⁴⁶ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1472–1476; P443 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić); Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 692–693.

¹²²⁴⁷ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1457–1458; P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 5; P119 (Izjava svjedoka Huse Pale od 24. februara 1996.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2957.

¹²²⁴⁸ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 698–699.

¹²²⁴⁹ Sabina Šabanić, P491 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1485–1487; P444 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sabina Šabanić).

¹²²⁵⁰ P1714 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4, 39–40; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 69. V. takođe Dragan Mioković, T. 8638 (29. oktobar 2010.).

¹²²⁵¹ P1714 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38. V. takođe Dragan Mioković, T. 8638–8639 (29. oktobar 2010.).

Grbavice.¹²²⁵² Međutim, u izvještaju koji je Mioković pripremio, na osnovu zabilješki koje je sačinio na licu mjesta,¹²²⁵³ zaključuje se da je metak ispaljen s juga ili jugoistoka i da je potekao "sa agresorskih položaja".¹²²⁵⁴ Sabljica nije mogao objasniti na osnovu čega je napisano "s agresorskih položaja" s obzirom na to da je tramvaj, kada je vršen uviđaj, već bio u garaži i da se upadni ugao metka nije mogao utvrditi.¹²²⁵⁵

3735. U izvještajima CSB-a Sarajevo napominje se da je na tramvaj ispaljen samo jedan metak, ali s obzirom na to da nije pronađena ulazna točka, na osnovu oštećenja na desnoj strani unutrašnjosti tramvaja, zaključeno je da je metak uletio kroz otvoreni prozor s lijeve strane tramvaja i da se rasprsnuo u komadiće.¹²²⁵⁶ Prema Sabljičinih riječima, metak se može rasprsnuti samo po udaru o tvrdi površinu tako da su, po njegovom mišljenju, dvije žrtve povrijeđene nakon što je metak udario u metalnu tablu na tramvaju i rasprsnuo se.¹²²⁵⁷ S druge strane, Mioković je smatrao da se metak rasprsnuo prije nego što je udario o bilo koju površinu u tramvaju i da su tada fragmenti nanijeli povrede dvjema žrtvama.¹²²⁵⁸ Međutim, on je takođe priznao da nema materijalnih dokaza da je tu korišten rasprskavajući metak.¹²²⁵⁹ Sabljica je priznao da ekipa nije uzela u obzir povrede

¹²²⁵² P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7886–7887 (13. oktobar 2010.).

¹²²⁵³ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 39–40.

¹²²⁵⁴ P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1. V. takođe Dragan Mioković, T. 8639 (29. oktobar 2010.).

¹²²⁵⁵ Mirza Sabljica, T. 7887 (13. oktobar 2010.); P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

¹²²⁵⁶ P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1834 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 38; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71–72. V. takođe Dragan Mioković, T. 8639 (29. oktobar 2010.). Vijeće napominje da se u jednom drugom izvještaju MUP-a BiH navodi da je metak ušao kroz zadnji "desni" prozor na prednjem dijelu tramvaja, što izgleda nije zabilježeno u prevodu tog izvještaja na engleski jezik. Međutim, s obzirom na opis incidenta u tom izvještaju, posebno smjera u kojem se tramvaj kretao i smjera iz koga se tvrdi da je metak došao, navođenje "desnog" prozora moralo je predstavljati opis pozicije navedenog prozora u odnosu na druge prozore na lijevoj strani tramvaja. V. P1835 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 41.

¹²²⁵⁷ Prema Sabljičinih riječima, metalna tabla se nalazila "unutar tramvaja, na zidu njegovom, tamo gdje je zrno udarilo" i bila je "na gornjem desnom okviru prozora tramvaja". V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71–72.

¹²²⁵⁸ Prema Miokovićevim riječima, rasprskavajući meci mogu se rasprsnuti i bez udara u nešto. Dragan Mioković, T. 8571–8573 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5, 42.

¹²²⁵⁹ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 42–43. Mirza Sabljica je izjavio da je nekoliko fragmenata košuljice metka pronađeno u tramvaju, ali je objasnio da to nije bilo dovoljno da bi se utvrdila vrsta zrna koje je korišteno u ovom incidentu. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 71. V. takođe P1714 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 23. novembra 1994. u ulici Zmaja od Bosne), str. 1.

žrtava kada je izvela zaključak da je metak uletio kroz otvoreni prozor, a takođe je potvrdio da ekipa nije mogla utvrditi ugao pod kojim je metak uletio u tramvaj.¹²²⁶⁰

3736. Hogan je obišao mjesto ovog incidenta s jednom od žrtava¹²²⁶¹ i zabilježio koordinate lokacije incidenta, prema kojima je incident locirao na raskrsnicu između ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog, a ne dalje prema zapadu, kako su naveli Huso Palo i Sabina Šabanić.¹²²⁶² Van der Weijden je potom obišao ovo mjesto, kao i Grbavicu, 29. novembra 2006.¹²²⁶³ Sudeći po fotografijama u njegovom izvještaju, kao i zbog toga što je koristio koordinate koje mu je dostavilo tužilaštvo, Van der Weijden je lokaciju ovog incidenta smjestio na raskrsnicu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, umjesto dalje prema zapadu, blizu kasarne "Maršal Tito", kao što su naveli Huso Palo i Sabina Šabanić.¹²²⁶⁴ Uslijed toga, on je otišao u zgradu "Metalke" i uočio da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta.¹²²⁶⁵ Dok je bio u zgradi, utvrdio je da bi tramvaj bio izložen pogledu strijelca koji se nalazio u zgradi najmanje osam sekundi.¹²²⁶⁶

3737. Napominjući da je u ovom incidentu bilo više žrtava i pošto je opisao njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je najvjerovatnije vatra na tramvaj otvorena iz automatskog naoružanja i da je oružje koje je korišteno vjerovatno bilo ili mitraljez M84 ili mitraljez M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.¹²²⁶⁷ On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta, kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.¹²²⁶⁸

¹²²⁶⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 72.

¹²²⁶¹ Vijeće napominje da, na osnovu dokaza koji su mu predloženi, identitet ove žrtve nije jasan.

¹²²⁶² Barry Hogan, T. 11204–11206 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹²²⁶³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95.

¹²²⁶⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94.

¹²²⁶⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95. Van der Weijden je u svom izvještaju naveo da su od rata grane na drveću "u ulici" dodatno izrasle i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²²⁶⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 95.

¹²²⁶⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94. V. takođe fusnota 12122.

¹²²⁶⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 94.

3738. Poparić je analizirao ovaj incident koristeći relevantne izvještaje CSB-a Sarajevo, kao i izjave koje su dali Palo, Sabina Šabanić i Afeza Karačić.¹²²⁶⁹ On je zaključio da metak koji je pogodio tramvaj nije potekao s položaja SRK-a na Grbavici, već da je došao iz pravca istoka, s lokacije s mnogo većim uglom, kao što je, na primjer, zgrada Izvršnog vijeća ili položaji ABiH na Golom brdu.¹²²⁷⁰ On je svoj zaključak zasnovao na mjestu na kojem su dvije žrtve stajale u tramvaju kada su pogođene, kao i na njihovim povredama. Što se tiče Afeze Karačić, on je istakao da je ona stajala licem okrenuta zadnjem dijelu tramvaja, pod uglom od 90 stepeni u odnosu na osovину tramvaja – prema tome, da je bila ranjena metkom koji je došao s Grbavice, taj metak nije mogao izaći kroz njenu desnu nadlakticu, već je morao završiti u njenom tijelu ili izaći sa strane.¹²²⁷¹ Poparić je stoga zaključio da je njenu povredu mogao izazvati samo metak koji je došao iz pravca istoka pod velikim upadnim uglom.¹²²⁷² On je također objasnio da su razlike u dužini između ulaznih i izlaznih rana kod obje žrtve bile velike, što također ukazuje na to da je metak imao veliki upadni ugao.¹²²⁷³ Međutim, on je priznao da uopšte nije razgovarao s Afezom Karačić i da nije vidio njene povrede, kao i da su u dostupnim izvještajima nisu bili zabilježeni podaci o veličini njenih rana.¹²²⁷⁴ On je također priznao da je pošao od pretpostavke da su i Afeza Karačić i Sabina Šabanić, u trenutku kada su pogođene, držale ruke u ravnom vertikalnom položaju, prema dolje, i napomenuo da bi metak, da je došao iz bijelih nebodera, bez obzira na položaj ruke Afeze Karačić, ostao u njenom tijelu i ne bi izašao kroz njenu nadlakticu.¹²²⁷⁵

3739. Poparić je također osporio izvještaj koji je pripremio Mioković, navodeći da nije moguće da se metak koji je ušao kroz otvoren prozor mogao rasprsnuti prije nego što udari o neku prepreku, kao i da pogodi okvir prozora nakon što izađe iz tijela jedne od žrtava.¹²²⁷⁶ On je izjavio da metak nije prošao kroz otvoreni prozor, već kroz ceradu na zglobu tramvaja i da se u tom trenutku rasprsnuo, a da su inspektori to tada propustili da konstatuju.¹²²⁷⁷ Međutim, u tom slučaju, s

¹²²⁶⁹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 145–146. Vijeće napominje da Afeza Karačić nije svjedočila u ovom predmetu, te Vijeću stoga njena izjava nije bila dostupna.

¹²²⁷⁰ Mile Poparić, T. 38989–38993 (30. maj 2013.); D3639 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149–151.

¹²²⁷¹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

¹²²⁷² Mile Poparić, T. 38991–38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

¹²²⁷³ Mile Poparić, T. 38992–38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 151.

¹²²⁷⁴ Mile Poparić, T. 39277–39278 (5. juni 2013.).

¹²²⁷⁵ Mile Poparić T. 39278–39279 (5. juni 2013.).

¹²²⁷⁶ Mile Poparić, T. 38989–38991 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149.

¹²²⁷⁷ Mile Poparić, T. 38993 (30. maj 2013.); D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 149, 151.

obzirom na povrede nanesene žrtvama, metak nije mogao doći s položaja SRK-a na Grbavici.¹²²⁷⁸ Imajući u vidu položaj tramvaja, kako je Afeza Karačić posvjedočila u predmetu *Dragomir Milošević*, odnosno raskrnicu ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, zglob tramvaja nije mogao biti vidljiv sa zgrade "Metalke".¹²²⁷⁹

3740. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na sporna pitanja u ovom incidentu. U njima se navodi sljedeće: (i) tramvaj je pogođen na raskrsnici ispred "Holiday Inn"-a ili ubrzo poslije toga, ispred kasarne "Maršal Tito", između dva muzeja;¹²²⁸⁰ (ii) Afeza Karačić i Sabina Šabanić su pogođene jednim metkom koji se rasprsnuo;¹²²⁸¹ (iii) za VRS je bilo uobičajeno da gađa tramvaje rasprskavajućim mecima koji bi se rasprsnuli pri udaru, čak i pri prolasku kroz staklo;¹²²⁸² (iv) izvor vatre su bili ili bijeli neboderi u Lenjinovoj ulici ili zgrada "Metalke", koji su bili pod kontrolom SRK-a;¹²²⁸³ (v) hici su došli s teritorije koju je držao SRK i ispalio ih je pripadnik SRK-a.¹²²⁸⁴

3741. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da većina dokaza koji su mu predloženi ukazuje na to da se tramvaj, u trenutku kada je pogođen, nalazio negdje između Tehničke škole i kasarne "Maršal Tito".¹²²⁸⁵ Vijeće se stoga uvjerilo da je to lokacija incidenta. Iako Hoganovo svjedočenje ukazuje na nešto drugo, Vijeće podsjeća da se ono zasniva na sjećanju jedne žrtve incidenta. Međutim, Vijeće ne raspolaže informacijama u vezi s tim ko je ta žrtva. Uslijed toga i s obzirom na težinu drugih dokaza, Vijeće ne prihvata Hoganove GPS koordinate kao precizne.

3742. Vijeće takođe smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo u kojem su se vozili civili. Pored toga, Sabina Šabanić i Afeza Karačić su bile civili i nisu direktno učestvovala u neprijateljstvima kada su pogođene iz vatrenog oružja i ranjene.

3743. Što se tiče izvora vatre, Vijeće podsjeća da je zaključak da je metak došao sa zgrade Izvršnog vijeća ili s Golog brda Poparić izveo na osnovu jednog broja pretpostavki u vezi s lokacijom i prirodom povreda Sabine Šabanić i Afeze Karačić. Međutim, on nikada nije razgovarao s te dvije žrtve kako bi provjerio da li su njegove pretpostavke tačne. Osim toga, on nije ljekar, te

¹²²⁷⁸ Mile Poparić, T. 38993 (30. maj 2013.).

¹²²⁷⁹ Mile Poparić, T. 38993–38994 (30. maj 2013.).

¹²²⁸⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2967.

¹²²⁸¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2965.

¹²²⁸² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2966.

¹²²⁸³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2968.

¹²²⁸⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2969.

stoga njegova analiza u vezi s tim da li su i gdje meci ili fragmenti metaka morali izaći iz tijela žrtava ima malu težinu. Njegova analiza koja se na to odnosi takođe ne uzima u obzir mogućnost koju je naveo Sabljica, a to je da se metak rasprsnuo pri udaru, prije nego što je pogodio žrtve, što je onda moralo uticati na putanju fragmenata koji su nanijeli povrede žrtvama.¹²²⁸⁶ Najzad, osim načelnog smjera u kojem su Sabina Šabanić i Afeza Karačić bile okrenute kada su pogođene, nema dokaza o detaljima konkretnog položaja njihovih tijela, kao što je to da li su stajale s rukama spuštenim pored tijela ili su se držale za rukohvate, što je bilo potrebno znati kako bi se izveli definitivni zaključci o putanji metka. Prema tome, Vijeće ne prihvata da se na osnovu opisa povreda žrtava može utvrditi približan ugao pod kojim je metak udario u tramvaj, posebno s obzirom na to da inspektori nisu pronašli tragove ulazne tačke metka na tramvaju, te da postoji mogućnost da se metak rasprsnuo prije nego što je pogodio žrtve. Iz svih tih razloga, Vijeće ne prihvata Poparićev zaključak da je vatra otvorena iz pravca istoka sa zgrade Izvršnog vijeća ili s Golog brda.

3744. Oslanjajući se na činjenice o kojima je presuđeno i na svjedočenje Sabine Šabanić i Huse Pale, Vijeće se uvjerilo da je metak koji je ranio Sabinu Šabanić i Afezu Karačić došao iz pravca juga, s položaja SRK-a na Grbavici, najvjerojatnije s jednog od četiri bijela nebodera. S obzirom na to da su snajperisti SRK-a na Grbavici, a posebno snajperisti koji su se nalazili u četiri bijela nebodera, imali odličan pogled na prostor ispred i oko kasarne "Maršal Tito",¹²²⁸⁷ kao i na to da u vrijeme incidenta nisu vođene borbe, Vijeće se takođe uvjerilo da je strijelac SRK-a namjerno gađao tramvaj, potpuno svjestan da je to civilno vozilo. To je u skladu s opštim dokazima koji su Vijeću predočeni u vezi s tim da je SRK bio taj koji je u većini slučajeva otvarao snajpersku vatru na dio ulice Zmaja od Bosne, kao i o snajperskim gnijezdima SRK-a u bijelim neboderima.¹²²⁸⁸

(7) Ulica Zmaja od Bosne, 27. februar 1995. (incident 15 iz Priloga F

Optužnici)

3745. Prema Optužnici, Senad Kesmer (koji se navodi i kao Senad Kešmer), star 31 godinu, Alma Čehajić, stara 19 godina, Alija Holjan, star 55 godina, i drugi ustrijeljeni su i ranjeni 27. februara 1995. dok su se vozili tramvajem u pravcu zapada, ulicom Zmaja od Bosne, u trenutku kada se

¹²²⁸⁵ V. par. 3730, fusnota 12235.

¹²²⁸⁶ Vijeće takođe napominje da je Poparić, pri ocjeni povreda žrtava, izgleda pošao od pretpostavke da je metak udario u tramvaj pod pravim uglom. Međutim, ugao nikada nije utvrđen, a izgleda da povrede žrtava zapravo potvrđuju da je vatra došla pod ostrim uglom.

¹²²⁸⁷ V. par. 3666–3667.

¹²²⁸⁸ V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

tramvaj nalazio u blizini kasarne "Maršal Tito".¹²²⁸⁹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je u tom incidentu ranjeno pet osoba i da je vatra na tramvaj otvorena s bijelih nebodera na Grbavici.¹²²⁹⁰ Međutim, optuženi tvrdi da je vatra otvorena s obližnjih zgrada, kao što je, na primjer, Muzej, koji je bio pod kontrolom ABiH.¹²²⁹¹

3746. Dana 27. februara 1995., svjedokinja KDZ289 bila je u tramvaju koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, u pravcu zapada, od centra Sarajeva ka Ilidži.¹²²⁹² U tramvaju je bila i Alma Mulaosmanović-Čehajić, koja je posvjedočila da je tramvaj bio prilično pun.¹²²⁹³ Alija Holjan, nadzornik ekipe gradske čistoće, sjedio je na desnoj strani tramvaja, pored izlaza.¹²²⁹⁴ Iako je dan bio oblačan i hladan, vremenski uslovi su omogućavali dobru vidljivost.¹²²⁹⁵ Tog dana je takođe bilo relativno mirno jer je na snazi bio prekid vatre.¹²²⁹⁶

3747. Oko podneva, dok se tramvaj nalazio kod stanice blizu kasarne "Maršal Tito", na njega je otvorena vatra.¹²²⁹⁷ Svjedokinja KDZ289 nije odmah shvatila da buka koju je čula zapravo potiče od hitaca, ali je onda čula jauke putnika i osjetila kako meci udaraju u lijevu stranu tramvaja,

¹²²⁸⁹ Optužnica, incident 15 iz Priloga F Optužnici.

¹²²⁹⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 21.

¹²²⁹¹ Završni podnesak odbrane, par. 2289–2291.

¹²²⁹² P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1616; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2976.

¹²²⁹³ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759 (14. septembar 2010.); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2979.

¹²²⁹⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2979.

¹²²⁹⁵ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759 (14. septembar 2010.); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2978.

¹²²⁹⁶ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2977.

¹²²⁹⁷ Alma Mulaosmanović-Čehajić je rekla da misli da je tramvaj bio malo ispred kasarne "Maršal Tito" kada je prvi put čula pucnje, mada je priznala da ne može navesti točnu lokaciju. V. Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655, 1661–1664; P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1554 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1555 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. Svjedokinja KDZ289 je bila mišljenja da je tramvaj upravo krenuo sa stanice kod kasarne "Maršal Tito" kada je pogođen, tako da je lokaciju postavila nešto zapadnije od Alme Mulaosmanović-Čehajić. P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620–1622, 1633; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P447 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). Mirza Sabljica je rekao da je tramvaj pogođen kada je krenuo sa stanice kod kasarne "Maršal Tito", a lokaciju je postavio još zapadnije nego svjedokinja KDZ289. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73; P1718 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

počevši od njenog sjedišta pa naniže ka zadnjem dijelu tramvaja.¹²²⁹⁸ Dok je pucnjava trajala, tramvaj je jedno vrijeme nastavio da se kreće, a zatim se zaustavio kako bi putnici mogli da izađu.¹²²⁹⁹ Svjedokinja KDZ289 je vidjela jednu ženu koja je bila ranjena u nogu, kao i osmogodišnju ili devetogodišnju djevojčicu koja je imala ranu na licu.¹²³⁰⁰

3748. Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da se tramvaj, u trenutku kada je na njega otvorena vatra, nalazio negdje između dva muzeja.¹²³⁰¹ Ona je tada imala 18 godina i nosila je zelenu bluzu, svjetloljubičastu jaknu i farmerke.¹²³⁰² Stajala je u zadnjem dijelu tramvaja, licem okrenuta prema kasarni "Maršal Tito",¹²³⁰³ a ranu je zadobila od metka koji je ušao u lakat na lijevoj ruci, "prošao kroz mišić, kliznuo niz kost i izašao" kroz podlakticu.¹²³⁰⁴ Kada je izašla iz tramvaja, odveli su je u "Zavod za hitnu medicinsku pomoć", gdje je vidjela da su doveli i jednu stariju ženu i jednog starijeg muškarca.¹²³⁰⁵ Holjan je, kao i Alma Mulaosmanović-Čehajić, takođe teško ranjen u tom incidentu i odveden u Zavod za hitnu medicinsku pomoć Državne bolnice.¹²³⁰⁶

¹²²⁹⁸ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1625–1626, 1629–1630.

¹²²⁹⁹ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620–1621, T.1629–1634; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P447 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 619–622; P468 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1662; D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

¹²³⁰⁰ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1.

¹²³⁰¹ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655, 1661–1664; P1555 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6754–6755, 6764–6766 (14. septembar 2010.); P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D623 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

¹²³⁰² Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657–1658.

¹²³⁰³ Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759–6760 (14. septembar 2010.), T. 6789–6790 (15. septembar 2010.); Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652, 1661–1662.

¹²³⁰⁴ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1654, 1656, 1658; P1247 (Medicinski izvještaj za Almu Čehajić). V. takođe D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1.

¹²³⁰⁵ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1658; D626 (Izjava Alme Mulaosmanović-Čehajić vlastima BiH, 14. april 1995.), str. 1. Tužilaštvo je, preko Bakira Nakaša, podnijelo na uvrštavanje više medicinskih dokumenata, tvrdeći da su oni povezani s ovim incidentom, konkretno, P1546 (Medicinska dokumentacija za Rabiju Jerlagić); P1549 (Medicinski izvještaj za Senada Kešmera); P1248 (Medicinski izvještaj za Seada Bečića).

¹²³⁰⁶ V. činjenice o kojima je presuđeno 2979, 2980; P1249 (Medicinski izvještaj za Aliju Holjana). Prema tom medicinskom izvještaju, Alija Holjan je rođen 1939., tako da je u vrijeme incidenta imao oko 56 godina.

3749. UNPROFOR i lokalna policija stigli su na mjesto događaja ubrzo poslije incidenta i obavili uviđaj,¹²³⁰⁷ i u tom trenutku je svjedokinja KDZ289 primijetila da je tramvaj izrešetan, s trideset rupa od metaka i tragovima na lijevoj strani.¹²³⁰⁸ Svjedokinja KDZ289 je izjavila da je vatra, pošto je došla s njene lijeve strane, morala doći s položaja koje je držala "srpska vojska" na Grbavici, ali nije mogla reći gdje se tačno nalazio snajperista.¹²³⁰⁹ Tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Dragomir Milošević*, složila se s tim da se teritorija neposredno s njene lijeve strane i uz Miljacku nalazila u zoni odgovornosti ABiH, ali je takođe napomenula da je UNPROFOR bio raspoređen na prostoru oko Marindvora.¹²³¹⁰ Svjedokinja KDZ289 je negirala da su jedinice ABiH bile prisutne u centru grada.¹²³¹¹ Kada joj je predložen izvještaj UNPROFOR-a¹²³¹² u kojem se navodi da je u vrijeme tog incidenta bilo razmjene vatre između ABiH i VRS-a, svjedokinja KDZ289 je najprije napomenula da taj izvještaj možda ne opisuje incident u kojem je ona bila i takođe dodala da, prema njenim saznanjima, u to vrijeme nije bilo razmjene vatre između dviju zaraćenih strana, mada je priznala da ne može biti sigurna u to.¹²³¹³ To je potvrdio i Fraser koji je, pošto mu je pokazan taj izvještaj, takođe protumačio da se tu radi o dva različita incidenta, odnosno o namjernom otvaranju snajperske vatre na tramvaj i razmjeni vatre do koje je došlo 300 metara dalje, na Vrbanja mostu.¹²³¹⁴

3750. Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da su hici došli iza nje, odnosno, iz pravca Miljacke i naselja Grbavica i Vraca, rekavši da "paljba nije bila preblizu, jer bi se jače čuo zvuk".¹²³¹⁵ Ona je za mjesto odakle je otvorena vatra rekla da je bilo pod kontrolom "srpske

¹²³⁰⁷ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2.

¹²³⁰⁸ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 625. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2983.

¹²³⁰⁹ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 2. marta 1996.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1620, 1622; P445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); P446 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289); svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 617–618.

¹²³¹⁰ Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1635–1637, 1640–1641; P448 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ289). V. takođe Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1664–1665; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6766–6767 (14. septembar 2010.); D624 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).

¹²³¹¹ Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1637.

¹²³¹² V. P435 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 27. februar 1995.), str. 2.

¹²³¹³ Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1641–1645.

¹²³¹⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 46–50; David Fraser, T. 8129–8131, 8164–8168 (19. oktobar 2010.).

¹²³¹⁵ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1652–1655; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6754–6755, 6761–6763 (14. septembar 2010.); P1552 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić); P1553 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).

vojske", uz obrazloženje da su to "svi [...] znali".¹²³¹⁶ Kada joj je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li je čula, prije nego što su meci pogodili tramvaj, da su ispaljeni i drugi hici, Alma Mulaosmanović-Čehajić je odgovorila da misli da je možda čula, ali da ne može biti apsolutno sigurna i da ne može potvrditi odakle su ti hici ispaljeni.¹²³¹⁷ Ona je izjavila da je čula dva rafala, pri čemu je drugi rafal bio taj koji je pogodio tramvaj, ali je negirala da to znači da su hici ispaljeni iz automatske puške kraćeg dometa, te da su stoga mogli doći s višespratnica na sjevernoj strani Miljacke.¹²³¹⁸ Kao i svjedokinji KDZ289, i njoj je predložen izvještaj UNPROFOR-a u kojem se navodi da je tog dana bilo razmjene vatre, ali je ona negirala da bilo šta zna o toj razmjeni.¹²³¹⁹ Pored toga, kada joj je rečeno da je do razmjene vatre došlo kod Vrbanja mosta, najprije je izjavila da ta lokacija nije daleko.¹²³²⁰ Kasnije je napomenula da je Vrbanja most bio dovoljno daleko od zgrada tako da nije čula nikakvu unakrsnu vatru "tada kad je tramvaj prolazio" pored zgrada koje su se nalazile uz njega.¹²³²¹ Zatim je potvrdila da je načelno u cijelom Sarajevu bilo mnogo borbi.¹²³²²

3751. Svjedokinja KDZ289 je izjavila da je, u trenutku kada su ispaljeni hici, u tramvaju bio jedan vojnik ABiH koji je stajao pored nje, ali se nije mogla sjetiti da je bilo i drugih vojnika u tramvaju ili njegovoj blizini prije nego što se dogodio incident.¹²³²³ Tokom svjedočenja u predmetu *Dragomir Milošević*, Alma Mulaosmanović-Čehajić je izjavila da se ne sjeća da je vidjela ijednog vojnika u tramvaju, niti se mogla sjetiti da je oko njega bilo kakvih borbenih dejstava,¹²³²⁴ a tu činjenicu je obrazložila time što je stajala u zadnjem dijelu tramvaja, dok se dotični vojnik izgleda nalazio pored svjedokinje KDZ289.¹²³²⁵

3752. Taj incident je imao velikog psihološkog uticaja na svjedokinju KDZ289. Nakon medicinske procjene, prebačena je na drugo radno mjesto u preduzeću.¹²³²⁶ Alma Mulaosmanović-Čehajić i dalje pati od anksioznosti zbog straha koji je doživjela tokom sukoba, mada su njeni

¹²³¹⁶ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1657.

¹²³¹⁷ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1662, 1666–1667.

¹²³¹⁸ Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6762–6763, 6768 (14. septembar 2010.), T. 6786 (15. septembar 2010.).

¹²³¹⁹ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1668–1672. V. P435 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 27. februar 1995.).

¹²³²⁰ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1675–1677; P1552 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Alma Mulaosmanović-Čehajić).

¹²³²¹ Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6785–6786 (15. septembar 2010.).

¹²³²² Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1674.

¹²³²³ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 1. mart 1995.), str. 1; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 2; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1623–1624; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 624–625.

¹²³²⁴ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1656.

¹²³²⁵ Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6759–6760 (14. septembar 2010.), T. 6789–6790 (15. septembar 2010.).

strahovi smanjeni zahvaljujući vjeri.¹²³²⁷ Alija Holjan, nakon ranjavanja, tokom dužih perioda nije mogao koristiti desnu ruku i osjećao je bol pri promjeni vremena.¹²³²⁸ Proglašen je 20% nesposobnim za rad.¹²³²⁹

3753. Vijeću je predložen predmetni dosje CSB-a Sarajevo koji se odnosi na ovaj incident i koji sadrži nekoliko izvještaja koje je pripremila uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, uključujući izvještaje koje su pripremili svjedoci Kučanin i Sabljica.¹²³³⁰ Kučanin, kriminalistički inspektor u CSB-u Sarajevo, pripremio je svoj izvještaj 28. februara 1995.¹²³³¹ On je naveo da je tramvaj pogođen s osam metaka, od čega su četiri zrna prošla kroz tramvaj i ostavila ulazne i izlazne otvore.¹²³³² Zbog nanesenih oštećenja, inspektori nisu mogli da ga vrata na mjesto na kojem je bio kada je pogođen.¹²³³³ Ipak, na osnovu razgovora s vozačem tramvaja i utvrđivanja ugla i pravca vatre, inspektori su zaključili da je vatra otvorena s "četvrtog nebodera na Grbavici" u Lenjinovoj ulici, odnosno s najzapadnije zgrade.¹²³³⁴ U izvještaju se takođe napominje da je tramvaj pronađen stotinjak metara dalje od mjesta na kojem je pogođen.¹²³³⁵ U njemu se takođe navodi da je u tom incidentu povrijeđeno petero ljudi¹²³³⁶ i da je pronađena "košuljica zrna kalibra 7,62 mm, deformisana", kao i dijelovi drugih zrna koji su potom dostavljeni na vještačenje.¹²³³⁷

3754. Kako je gore navedeno, Sabljica je takođe učestvovao u istrazi ovog incidenta.¹²³³⁸ U svom ranijem svjedočenju u predmetu *Perišić*, on je, kao i Kučanin, izjavio da je ekipa uspjela utvrditi

¹²³²⁶ Svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1626–1627. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2982.

¹²³²⁷ Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1659–1660.

¹²³²⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2981.

¹²³²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2981.

¹²³³⁰ V. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

¹²³³¹ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4712–4714; P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 4–6.

¹²³³² P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 4–5. Međutim, Mirza Sabljica je izjavio da su u tramvaju pronađena samo dva metka i da je postojao njihov ulazni i izlazni otvor. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73.

¹²³³³ P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2.

¹²³³⁴ P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 2, 5. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²³³⁵ P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 4.

¹²³³⁶ Pored Alme Mulaosmanović-Čehajić, sljedeće osobe su takođe navedene kao žrtve: Rabija Jerlagić, Alija Holjan, Senad Kešmer i Sead Bečić. V. P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 6. To je potvrdila njihova medicinska dokumentacija, konkretno, P1546 (Medicinska dokumentacija za Rabiju Jerlagić); P1549 (Medicinski izvještaj za Senada Kešmera); P1248 (Medicinski izvještaj za Seada Bečića).

¹²³³⁷ P21 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 21. februara 1996.), *e-court* str. 4–6.

¹²³³⁸ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 72–74.

izvor vatre i da je to bio jedan od četiri nebodera na Grbavici.¹²³³⁹ Međutim, u balističkom izvještaju koji je on potpisao u ime Međedovića navodi se da se tačan izvor vatre nije mogao odrediti jer se tramvaj nije mogao vratiti na tačno mjesto gdje je pogođen; tu se takođe napominje da je pravac pucanja u odnosu na lijevu bočnu stranu tramvaja bio od naprijed prema nazad, slijeva udesno i odozgo nadolje.¹²³⁴⁰ Kada je u ovom predmetu upitan da objasni razliku između Kučaninovog izvještaja i svog balističkog izvještaja, Sabljica je rekao da ostaje pri svom izvještaju i da je, s obzirom na to da se tramvaj nije mogao vratiti na lokaciju na kojoj je bio kada je pogođen, najviše što se moglo utvrditi bilo da su zrna došla iz pravca juga, odnosno s Grbavice.¹²³⁴¹ On nije mogao objasniti kako je Kučanin došao do zaključka o četvrtom neboderu.¹²³⁴² On je takođe izjavio da meci ispaljeni s Vrbanja mosta ne bi mogli dosegnuti do mjesta na kojem se nalazio tramvaj u trenutku kada je pogođen zbog više prepreka, kao i zbog slabe vidljivosti.¹²³⁴³

3755. Hogan je obišao ulicu Zmaja od Bosne s jednom od žrtava ovog incidenta¹²³⁴⁴ koja je, stojeći na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, navela da je lokacija incidenta bila između Tehničke škole i hotela "Holiday Inn", što je malo dalje ka istoku u odnosu na mjesto incidenta, kako su posvjedočili gore navedeni svjedoci.¹²³⁴⁵

¹²³³⁹ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 73; P1719 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹²³⁴⁰ U izvještaju se takođe navodi da je ugao putanje zrna u odnosu na ravan tla iznosio od šesnaest, šest i sedam stepeni. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 23. Prema Sabljicičinim riječima, ponekad se izvještaji sačinjeni poslije nekog incidenta nisu podudarali s balističkim izvještajem, uglavnom zato što inspektori nisu čekali na konačni balistički izvještaj, već su izvodili zaključke na osnovu sopstvenih nalaza i zapažanja. Međutim, Sabljica je negirao da su on i njegova ekipa bili pod bilo kakvim pritiskom da navedu konkretne zgrade kao izvore vatre. V. Mirza Sabljica, T. 7693 (11. oktobar 2010.), T. 7735 (12. oktobar 2010.).

¹²³⁴¹ Mirza Sabljica, T. 7689–7693 (11. oktobar 2010.).

¹²³⁴² Mirza Sabljica, T. 7694 (11. oktobar 2010.). Vijeće napominje da Kučaninov izvještaj nosi datum 28. februar 1995., dok su ostali izvještaji u dosjeu o tom incidentu sačinjeni na dan incidenta, odnosno 27. februara. Stoga se čini da je Kučanin imao na raspolaganju sve informacije koje je pripremila uvidajna ekipa, uključujući izjave svjedoka i Sabljicičin balistički izvještaj. V. P1729 (Izvještaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

¹²³⁴³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 74.

¹²³⁴⁴ Vijeće napominje da iz dokaza nije jasan identitet žrtve o kojoj je riječ. Na video-snimku koji je napravio Hogan ona se samo pominje kao "svjedok 61".

¹²³⁴⁵ Pored toga, dok je stajao na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne i prije nego što je žrtva navela lokaciju incidenta, Hogan je registrovao koordinate mjesta koje je nazvao "ovom lokacijom", što podrazumijeva da su navedene koordinate bile koordinate lokacije na kojoj su on i žrtva stajali. Barry Hogan, T. 11204–11206, 11217–11218, 11255–11256 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1007 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne); D1008 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

3756. Van der Weijden je zatim, koristeći koordinate koje mu je dostavilo tužilaštvo, obišao mjesto incidenta, kao i Grbavicu.¹²³⁴⁶ On je u svom izvještaju naveo da je raskrsnica ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne, odnosno dio ulice Zmaja od Bosne između Muzeja i Filozofskog fakulteta, bila lokacija tog incidenta, a ne dalje prema zapadu, blizu kasarne "Maršal Tito", kako su naveli svjedoci u tramvaju.¹²³⁴⁷ Međutim, Van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja uvidio tu nepodudarnost i obilježio lokaciju incidenta tako da se ona podudarala sa svjedočenjem svjedoka, priznavši da je za njegovu istragu moralo biti važno da zna tačnu lokaciju tramvaja u trenutku kada je pogoden.¹²³⁴⁸

3757. Napominjući da je u tom incidentu bilo više žrtava i uzimajući u obzir njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaje najvjerovatnije otvorena vatra iz automatskog oružja i da je vjerovatno korišten mitraljez M84 ili M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.¹²³⁴⁹ On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji protiv pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.¹²³⁵⁰

3758. Poparić je analizirao taj incident i zaključio da su zrna ispaljena s male udaljenosti, s neke obližnje zgrade, kao što je, na primjer, Muzej revolucije, a ne s Grbavice.¹²³⁵¹ On je taj zaključak izveo na osnovu fotografija koje je napravila uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo, posebno fotografija koje pokazuju ulazni i izlazni otvor jednog od zrna koja su pogodila tramvaj.¹²³⁵² Prema njegovim riječima, te fotografije pokazuju da točka koju je uviđajna ekipa označila kao izlazni otvor zrna¹²³⁵³

¹²³⁴⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98.

¹²³⁴⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98. Van der Weijden je zbog toga obišao zgradu "Metalke" i uočio da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne, između Muzeja i Filozofskog fakulteta. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 98.

¹²³⁴⁸ Patrick van der Weijden, T. 7032–7034 (28. septembar 2010.); D651 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²³⁴⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 97. V. fusnota 12122.

¹²³⁵⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 97.

¹²³⁵¹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 155, 156. V. takođe Mile Poparić, T. 39281–39282 (5. juni 2013.). Kada mu je predočeno da je strijelac koji bi pucao s vrha Muzeja revolucije morao biti vidljiv s položaja SRK-a u bijelim neboderima, Poparić je rekao da je strijelac mogao otvoriti vatru, a zatim se odmah sakriti. V. Mile Poparić, T. 39281–39282 (5. juni 2013.); P1738 (Fotografije snajperskih gnijezda), *e-court* str. 109.

¹²³⁵² D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 153–155, slike 107, 108 i 109.

¹²³⁵³ U izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da se izlazni otvor nalazi "na istom mjestu" kao i ulazni otvor, samo sa unutrašnje strane tramvaja, zbog čega je putanja relativno horizontalna. V. P1729 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 10, oznaka 3. V. takođe Mile Poparić, T. 38998 (30. maj 2013.).

nije bila izlazni otvor, već obična točka nacrtana flomasterom,¹²³⁵⁴ dok se u stvari pravi izlazni otvor može vidjeti ispod nacrtane tačke.¹²³⁵⁵ Pravi izlazni otvor, prema Poparićevim riječima, nalazio se 20-25 centimetara ispod ulaznog otvora zrna, što znači da je zrno uletilo pod velikim upadnim uglom, a to ne bi bilo moguće da je ispaljeno s bijelih nebodera na Grbavici.¹²³⁵⁶

3759. Poparić je takođe podsjetio da su četiri od osam zrna izgleda ostala u oplati tramvaja, što mu govori da nisu došla s bijelih nebodera, već pod velikim uglom.¹²³⁵⁷ Osim toga, prema Poparićevom mišljenju, razlika u visini ulaznih otvora zrna na oplati tramvaja bila je "veoma mala" i bila bi "mnogo već[a]" da su zrna ispaljena s bijelih nebodera.¹²³⁵⁸ On je takođe rekao da su ti otvori bili posljedica rafalne vatre, a ne snajperske.¹²³⁵⁹

3760. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na izvor vatre i u kojima se navodi sljedeće: (i) hici su ispaljeni s nebodera na Grbavici, južno od tramvaja, s teritorije koju je držao SRK;¹²³⁶⁰ (ii) hica je ispalio pripadnik SRK-a;¹²³⁶¹ i (iii) s nebodera u Lenjinovoj ulici na Grbavici pružao se jasan pogled na raskrnicu kod kasarne "Maršal Tito".¹²³⁶²

3761. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da se, prema većini dokaza koji su mu predloženi, tramvaj nalazio u blizini kasarne "Maršal Tito" u trenutku kada je pogoden.¹²³⁶³ Vijeće nema razloga da sumnja da je to mjesto gdje se dogodio incident. Iako Hoganovo svjedočenje sugerise drugačije, Vijeće podsjeća da se to svjedočenje zasniva na sjećanju jedne žrtve otprilike 11

¹²³⁵⁴ Poparić je objasnio da je do tog zaključka došao zato što je ta točka bila iste debljine i boje kao i strelica koju je nacrtala uviđajna ekipa. Međutim, on nije želio spekulirati o tome da li to znači da je ekipa koja je bila na licu mjesta namjerno manipulirala dokazima. Mile Poparić, T. 38998–38999 (30. maj 2013.), T. 39279–39281 (5. juni 2013.).

¹²³⁵⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 154, slika 108.

¹²³⁵⁶ Mile Poparić, T. 38998–39000 (30. maj 2013.); D3641 (Fotografija tramvaja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 155. Poparić je objasnio da bi zrna, da su ispaljena iz bijelih nebodera, imala putanju od 90 stepeni u odnosu na osovinu tramvaja. V. Mile Poparić, T. 38996 (30. maj 2013.), T. 39184 (4. juni 2103).

¹²³⁵⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 152; Mile Poparić, T. 38997 (30. maj 2013.), T. 39284–39285 (5. juni 2013.). Poparić je tvrdio da bi ugao bio još veći da je trag obilježen brojem 9 na slici 108 u njegovom izvještaju bio trag zrna. Međutim, Vijeće napominje da, prema izvještaju CSB-a Sarajevo, broj 9 označava tragove krvi jedne od žrtava. Mile Poparić, T. 39285–39287 (5. juni 2013.); D3647 (Fotografija koja prikazuje dio tramvaja, s oznakama koje je unio Mile Poparić); P1729 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 27. februara 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 11.

¹²³⁵⁸ Mile Poparić, T. 38997–38998 (30. maj 2013.).

¹²³⁵⁹ Mile Poparić, T. 39000 (30. maj 2013.).

¹²³⁶⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 2984.

¹²³⁶¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 2984.

¹²³⁶² Činjenica o kojoj je presuđeno 2985.

¹²³⁶³ V. par. 3747, fusnota 12297.

godina nakon što se incident dogodio. Pored toga, Vijeće ne raspolaže informacijama o tome ko je bila ta žrtva. Uslijed toga i s obzirom na težinu drugih dokaza, Vijeće ne smatra da je Hoganovo svjedočenje u vezi s ovim pitanjem tačno.

3762. Vijeće takođe smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo, u kojem su se vozili pretežno civili koji u vrijeme incidenta nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Iako se u prednjem dijelu tramvaja nalazio jedan vojnik ABiH, to ne mijenja činjenicu da je tramvaj na dan incidenta bio civilno vozilo korišteno za prevoz civila i da, kao takav, nije omogućavao vojnu prednost ABiH, što je sve moralo biti jasno strijelcu.¹²³⁶⁴ Pored toga, dokazi ukazuju na to da je u tramvaju tada bila prilična gužva, zbog čega je – s položaja SRK-a na Grbavici – sigurno bilo teško ocijeniti položaj samo jednog od brojnih putnika u tramvaju. Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se na izvještaje CSB-a Sarajevo i medicinsku dokumentaciju, da je u ovom incidentu ranjeno pet osoba, među kojima su civile Alma Mulaosmanović-Čehajić i Alija Holjan.

3763. Što se tiče izvora vatre, Vijeće podsjeća da je Poparić svoj zaključak da je metak došao iz pravca Muzeja ili s neke druge obližnje zgrade izveo na osnovu nekoliko spekulacija, od kojih su neke krajnje sporne. Na primjer, koristeći fotografiju jednog od izlaznih otvora zrna, on je postavio teoriju da je neko nacrtao taj otvor, čime je insinuirao da su pripadnici CSB-a Sarajevo bili dio jedne velike zavjere. Pritom se oslonio isključivo na vizuelno posmatranje debljine i boje te tačke u odnosu na debljinu i boju strelice koja je nacrtana pored nje. Međutim, Vijeće napominje da jednostavno nije moguće izvesti takav definitivan zaključak na osnovu te konkretne fotografije i da na njoj nema ničega što ukazuje na to da je ekipa CSB-a Sarajevo nacrtala izlazni otvor na oplati tramvaja. Dalje, ako su Poparićeve spekulacije tačne, pretpostavlja se da inspektori onda ne bi istovremeno fotografisali ono što je, prema Poparićevom mišljenju, bio stvarni izlazni otvor. Prema tome, Vijeće smatra da je vjerovatnije da se oznaka na unutrašnjosti tramvaja koja se nalazi ispod oznake koju strelica pokazuje kao izlazni otvor odnosi na neki raniji incident ili da apsolutno nema nikakve veze s nekim incidentom snajperskog djelovanja u Sarajevu. Vijeće stoga neće prihvatiti Poparićeve zaključke u vezi s izvorom vatre u ovom incidentu.¹²³⁶⁵

¹²³⁶⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 99.

¹²³⁶⁵ Vijeće napominje da Poparić ne objašnjava zašto činjenica da su se četiri zrna zarila u oplatu tramvaja ukazuje na veliki upadni ugao. Vijeće smatra da je takođe vjerovatno da su se neka od zrna zarila u oplatu tramvaja zbog jačine te oplate i/ili udaljenosti između strijelca i tramvaja. Štaviše, od osam zrna koja su pogodila tramvaj, samo četiri su probila oplatu tramvaja, pri čemu su tri prošla kroz prozore. To znači da je samo jedno od pet zrna koja su pogodila oplatu tramvaja uspjelo probiti tu oplatu i stići u unutrašnjosti tramvaja. Pored toga, kako je ranije napomenuto u fusnoti 12340, Sabljica je utvrdio upadne uglove za tri zrna i oni su bili manji, a ne veći, odnosno iznosili su 16, šest i sedam stepeni. Međutim, Poparić izgleda nije uzeo u obzir ništa od toga kada je izveo zaključak o velikom upadnom uglu. Shodno tome, Vijeće smatra da je njegovo svjedočenje u vezi s ovim incidentom u potpunosti nepouzđano.

3764. Iako je upitno da li je u ovom incidentu vatra otvorena s četvrtog nebodera, Vijeće se uvjerilo da je rafal koji je pogodio tramvaj došao s juga, odnosno s Grbavice.¹²³⁶⁶ U tom pogledu, Vijeće napominje da većina dokaza, uključujući svjedočenja svjedoka i balistički izvještaj, kao i činjenice o kojima je presuđeno, jasno ukazuju na to da je vatra došla s Grbavice. Iako je optuženi tokom unakrsnog ispitivanja svjedokinje KDZ289 i Alme Mulaosmanović-Čehajić takođe pokušao da sugeriše da je tramvaj pogođen zbog razmjene vatre na Vrbanja mostu, Vijeće ne smatra da je to bio slučaj imajući u vidu Sabljičino svjedočenje da je zbog jednog broja prepreka između mjesta incidenta i Vrbanja mosta argument optuženog neodrživ.

3765. Što se tiče izvora vatre, oslanjajući se na gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je vatra otvorena s jednog od četiri bijela nebodera. To se podudara i s približnom lokacijom tramvaja u trenutku kada je pogođen, putanjom zrna i njihovim upadnim uglom, kako je to navedeno u izvještaju CSB-a Sarajevo, kao i u svjedočenjima svjedoka. Pored toga, podudara se i s dokazima koji su Vijeću tokom cijelog ovog postupka predočavani o tome da je SRK bio taj koji je najčešće otvarao snajpersku vatru na ulicu Zmaja od Bosne, kao i o prisustvu snajperista SRK-a u četiri bijela nebodera.¹²³⁶⁷ Vijeće se takođe uvjerilo da je u ovom incidentu korišten mitraljez, najvjerovatnije M84, i da je on imao potreban domet da strijelac s te udaljenosti tačno pogodi tramvaj. Takav mitraljez su u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada.¹²³⁶⁸ Najzad, s obzirom na vidljivost između bijelih nebodera i lokacije incidenta, Vijeće se takođe uvjerilo da je strijelac namjerno gađao tramvaj i da je morao biti potpuno svjestan da se u njemu nalazi veliki broj civila.

(8) Ulica Zmaja od Bosne, 3. mart 1995. (incident 16 iz Priloga F Optužnici)

3766. U Optužnici se navodi da su 3. marta 1995. Azem Agović, star 46 godina, i Alen Gičević, star 33 godine, ustrijeljeni i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Prema Optužnici, tramvaj se, kada je pogođen, nalazio kod "Holiday Inn"-a.¹²³⁶⁹ Tužilaštvo u Završnom podnesku tvrdi da su hici ispaljeni s područja Grbavice koje je bilo

¹²³⁶⁶ Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se na Van der Weijdenovo svjedočenje, da je u ovom incidentu korišten mitraljez, najvjerovatnije M84, i da je on imao potreban domet da sa te udaljenosti tačno pogodi tramvaj. Vijeće se takođe uvjerilo da su takav mitraljez u svom arsenalu imale i 1. sarajevska mehanizovana brigada i 1. romanijska pješadijska brigada. V. fusnota 11948.

¹²³⁶⁷ V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹²³⁶⁸ V. fusnota 11948.

¹²³⁶⁹ Optužnica, incident 16 iz Priloga F Optužnici.

pod kontrolom SRK-a.¹²³⁷⁰ Međutim, optuženi tvrdi da je vatra došla s lokacija na teritoriji koju je držala ABiH.¹²³⁷¹

3767. Dana 3. marta 1995., Slavica Livnjak, po zanimanju vozač tramvaja, upravljala je tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku u pravcu Bašćaršije, pri čemu se rijeka Miljacka nalazila s desne strane tramvaja.¹²³⁷² Ispred nje je bio još jedan tramvaj.¹²³⁷³ Dan je bio svijetao i sunčan.¹²³⁷⁴ Bio je to prvi dan Bajrama.¹²³⁷⁵ Tramvaj koji je vozila Slavica Livnjak bio je pun pošto je na snazi bio prekid vatre,¹²³⁷⁶ i u njemu je bilo stotinjak putnika koji su svi, prema njenim riječima, bili civili.¹²³⁷⁷ Alen Gičević i njegova djevojka vozili su se tim tramvajem.¹²³⁷⁸ U tramvaju je bio i Azem Agović.¹²³⁷⁹ Gičević, koji je do jula 1994. bio vozač saniteta za ABiH,¹²³⁸⁰ stajao je na desnoj strani tramvaja, blizu trećih vrata, licem okrenut prema Vraci, Grbavici i Jevrejskom groblju.¹²³⁸¹ Nosio je crne pantalone.¹²³⁸² Oko podneva, pošto je prvi tramvaj usporio da bi ušao u krivinu u obliku slova "S" ispred "Holiday Inn"-a, na desnu stranu tramvaja otvorena je vatra iz snajpera.¹²³⁸³ Odmah zatim, snajperska vatra je otvorena i na desnu

¹²³⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 22.

¹²³⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 2292–2296.

¹²³⁷² Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 855–856; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 643–644; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2987.

¹²³⁷³ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 855–856, 859–860; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 644; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8.

¹²³⁷⁴ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8.

¹²³⁷⁵ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2986.

¹²³⁷⁶ U stvari, prema riječima Slavice Livnjak, tramvaji nisu saobraćali od početka rata do marta 1994., kada su počeli ponovo saobraćati, ali samo na ograničenoj kružnoj liniji oko centra Sarajeva, Skenderije i Bašćaršije. Ipak, u martu 1995., oni su na otprilike svaka četiri minuta prolazili pored "Holiday Inn"-a. V. P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 641–643; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9; Alen Gičević, T. 7650 (11. oktobar 2010.). Optuženi je Alenu Gičeviću predočio borbeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a u kojem se navodi da je 3. marta 1995. neprijatelj otvorio vatru na području Vrbanja mosta, ali da snage VRS-a nisu reagovale. Na pitanje da li to vidi u izvještaju, Gičević je odgovorio potvrdno i dalje nije komentarisao. V. Alen Gičević, T. 7650–7653 (11. oktobar 2010.); D730 (Borbeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a predsjedniku RS-a, 3. mart 1995.), str. 2.

¹²³⁷⁷ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 859–860; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 8; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4.

¹²³⁷⁸ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2988.

¹²³⁷⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2988.

¹²³⁸⁰ Alen Gičević, T. 7616–7617, 7621–7623 (11. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2989.

¹²³⁸¹ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4.

¹²³⁸² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2989.

¹²³⁸³ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 857–858; P438 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7–9.

stranu tramvaja koji je vozila Slavica Livnjak.¹²³⁸⁴ Gičević je potvrdio da je, dok je tramvaj prolazio pored "Holiday Inn"-a i krivine u obliku slova "S", čuo dva-tri pucnja i da je ranjen iznad desnog koljena.¹²³⁸⁵ U tramvaju je zavladao panika, svi su polijegali na pod i, prema riječima Slavice Livnjak, jedan stariji čovjek je teško ranjen u vrat.¹²³⁸⁶ Slavica Livnjak je željela da nađe zaklon za tramvaj, te je nastavila voziti i dovezla ga do stanice blizu zgrade Izvršnog vijeća.¹²³⁸⁷

3768. Gičević je uz pomoć svoje djevojke otišao u obližnju državnu bolnicu.¹²³⁸⁸ Operisan je sedam dana poslije incidenta i iz koljena mu je izvađen fragment metka.¹²³⁸⁹ On i dalje osjeća bol pri hodanju, a takođe ima hepatitis C, koji vjeruje da je dobio putem transfuzije krvi koju je primio ili poslije ovog incidenta ili poslije incidenta snajperskog djelovanja čija je žrtva bio 1995.¹²³⁹⁰ Osim toga, on se s "psihičkim [posljedicama] nekako bor[i]" a one su izazvane time što je bio "1.000 dana u tako velikoj neizvjesnosti".¹²³⁹¹ Agović je kolima prevezen u bolnicu Koševo, gdje je ostao mjesec dana, od čega 16 dana na intenzivnoj njezi.¹²³⁹² Još tri godine mu je bilo potrebno liječenje i na početku nije mogao daleko da hoda, da vozi automobil ili da nosi teret.¹²³⁹³

3769. Optuženi je unakrsno ispitivao Gičevića o tačnoj lokaciji tramvaja kada je pogođen mecima. Uprkos prvoj izjavi koju je dao tužilaštvu, u kojoj je izgleda rekao da je tramvaj već bio prošao zgradu Izvršnog vijeća kada je pogođen,¹²³⁹⁴ Gičević je kategorički tvrdio da je tramvaj pogođen prije nego što je ušao u krivinu u obliku slova "S" (što znači prije nego što je prošao zgradu

¹²³⁸⁴ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 857–862; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 645; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 7–9; P438 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P439 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Slavica Livnjak); P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1; svjedokinja KDZ289, P485 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 625–626. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2990.

¹²³⁸⁵ Alen Gičević, T. 7610–7612 (11. oktobar 2010.), 7640–7641; P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4–7; P1691 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1693 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1694 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); P1532 (Medicinska dokumentacija za Alena Gičevića); P1547 (Medicinska dokumentacija za Azema Agovića i Alena Gičevića).

¹²³⁸⁶ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 7; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9; P1547 (Medicinska dokumentacija za Azema Agovića i Alena Gičevića). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2992.

¹²³⁸⁷ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9.

¹²³⁸⁸ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 7; Alen Gičević, T. 7641, 7666–7667 (11. oktobar 2010.); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2993.

¹²³⁸⁹ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 8. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2992, 2993.

¹²³⁹⁰ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 10. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2993.

¹²³⁹¹ Alen Gičević, T. 7614 (11. oktobar 2010.).

¹²³⁹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2994.

¹²³⁹³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2994.

¹²³⁹⁴ D727 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 15. novembra 1995.), str. 2.

Izvršnog vijeća).¹²³⁹⁵ On je objasnio da je vjerovatno pogriješio i da je uvijek tvrdio da je tramvaj, nakon što je pogođen, prošao zgradu Izvršnog vijeća i zaustavio se na Marindvoru.¹²³⁹⁶ Gičeviću je takođe postavljeno pitanje o još jednoj nepodudarnosti u vezi s pozicijom tramvaja. Iako je u svojoj prvobitnoj izjavi rekao da je stajao na lijevoj strani tramvaja kada je tramvaj pogođen,¹²³⁹⁷ u kasnijoj izjavi i svjedočenju u ovom postupku tvrdio je da je stajao na desnoj strani tramvaja.¹²³⁹⁸ Prilikom unakrsnog ispitivanja, Gičević je i dalje energično tvrdio da je stajao na desnoj strani tramvaja kada je ranjen i da je s tog mjesta mogao vidjeti Jevrejsko groblje i Vrace.¹²³⁹⁹

3770. Neposredno poslije incidenta, lokalna policija i vojnici UNPROFOR-a na licu mjesta signalizirali su tramvajima koji su išli iza tramvaja kojim je upravljala Slavica Livnjak da nastave dalje i zaustave se na bezbjednijem mjestu.¹²⁴⁰⁰ Dok je jedan vojnik UNPROFOR-a uzimao izjavu od Slavice Livnjak,¹²⁴⁰¹ na mjesto incidenta je ponovo otvorena vatra i UNPROFOR je uzvatio. Razmjena vatre je trajala petnaestak minuta i u njoj je ranjen jedan vojnik UNPROFOR-a.¹²⁴⁰²

3771. Slavica Livnjak je izjavila da je snajperska vatra otvorena s njene desne strane, konkretnije sa zgrade "Metalke".¹²⁴⁰³ Svjedokinja KDZ289 (koja je bila prisutna tokom ovog incidenta) i Slavica Livnjak su izjavile da je drugi rafal takođe došao s položaja koje je držao VRS na Grbavici.¹²⁴⁰⁴ Slavica Livnjak je takođe potvrdila da je linija sukoba bila udaljena 50 do 100 metara od mjesta incidenta preko Miljacke te da u blizini lokacije na kojoj je tramvaj napadnut nije bilo vojnih objekata, niti je u vrijeme incidenta bilo borbi.¹²⁴⁰⁵ Prilikom unakrsnog ispitivanja, ona je

¹²³⁹⁵ Alen Gičević, T. 7630–7633, 7642–7648, 7667 (11. oktobar 2010.); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹²³⁹⁶ Alen Gičević, T. 7630–7633, 7642–7648, 7663–7666 (11. oktobar 2010.); D726 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D728 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D729 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D736 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹²³⁹⁷ D727 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 15. novembra 1995.), str. 2.

¹²³⁹⁸ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 4. V. takođe Alen Gičević, T. 7666–7667 (11. oktobar 2010.).

¹²³⁹⁹ Alen Gičević, T. 7633–7634, 7636–7637 (11. oktobar 2011.).

¹²⁴⁰⁰ P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1.

¹²⁴⁰¹ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 10.

¹²⁴⁰² P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.); str. 1; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P1727 (Izvjestaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2, 4, 5.

¹²⁴⁰³ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9. V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁴⁰⁴ P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 od 16. novembra 1995.), str. 2; P2413 (Izjava svjedokinje KDZ289 vlastima BiH, 6. mart 1995.), str. 1.

¹²⁴⁰⁵ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 862–863; Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 649–650; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 20.

ponovila da na mjestu na kojem je pogođen tramvaj nije bilo uniformisanih vojnika (osim vojnika UNPROFOR-a) niti bilo kakvih tenkova ili minobacača/artiljerijskog oruđa.¹²⁴⁰⁶ Ona je tokom unakrsnog ispitivanja takođe potvrdila da su njen tramvaj činila dvojica kola, svaka sa po dvojica vrata, povezana "harmonik[om]" i da je tramvaj, kada je ušao u krivinu u obliku "S", poprimio oblik polumjeseca te da su potom pogođena druga kola, između "harmonike" i trećih vrata gledano sprijeda.¹²⁴⁰⁷

3772. Gičević je izjavio da je siguran da su pucnji došli iz pravca juga, ili s Grbavice ili s Jevrejskog groblja. On je takođe naveo dvije zgrade na tom području, naime zgradu "Metalke" i visoki bijeli neboder, s kojih je mislio da su ispaljeni hici.¹²⁴⁰⁸ On je mislio da su zrna ispaljena s jedne od tih dvaju zgrada zbog toga što je s tih zgrada već otvarana vatra.¹²⁴⁰⁹ On je takođe izjavio da u blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih objekata, izuzev kasarne "Maršal Tito", udaljene 400 do 500 metara, u kojoj je bio stacioniran UNPROFOR.¹²⁴¹⁰ Dalje zapadno od kasarne "Maršal Tito" nalazila se zgrada saobraćajne policije.¹²⁴¹¹ On je priznao da su u zoni odgovornosti ABiH bile i zgrada Izvršnog vijeća, kompleks muzeja, zgrada Skupštine i Filozofski fakultet, ali je rekao da su to bile "tek osmatračnice i ništa drugo".¹²⁴¹²

3773. Uviđaj u vezi s ovim incidentom izvršila je ekipa CSB-a Sarajevo, u kojoj su bili, između ostalih, istražni sudija, dva balističara, Međedović¹²⁴¹³ i Sabljica,¹²⁴¹⁴ kao i inspektor Mioković.¹²⁴¹⁵

novembra 1995.), str. 2; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 9, 12–13. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2986, 2991.

¹²⁴⁰⁶ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 874, 877–878. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2991.

¹²⁴⁰⁷ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 865–869.

¹²⁴⁰⁸ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 5; P1693 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Alen Gičević, T. 7634–7638 (11. oktobar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11219–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁴⁰⁹ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6.

¹²⁴¹⁰ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6; P1694 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹²⁴¹¹ P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 6; P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 30–31; P1831 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković).

¹²⁴¹² Alen Gičević, T. 7628–7631, 7638–7639 (11. oktobar 2010.); D725 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹²⁴¹³ P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3; P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5. Za kvalifikacije Zlatka Međedovića, v. P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 2–3; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 3–5.

¹²⁴¹⁴ P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 7.

¹²⁴¹⁵ P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5, 7. Ta ekipa nije vršila uviđaj o ranjavanju francuskog vojnika UNPROFOR-a pošto je vojničkova komanda željela sama provesti istragu. V. Mirza Sabljica, T. 7683 (11. oktobar 2011.); P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 5.

Mioković je bio na čelu uviđajne ekipe,¹²⁴¹⁶ a na lice mjesta izašao je i istražni sudija.¹²⁴¹⁷ Prema izvještajima koji je pripremila ova ekipa, incident se dogodio na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne i u njemu su povrijeđene tri osobe, i to Alen Gičević, Azem Agović i još jedan čovjek.¹²⁴¹⁸ Uviđaj je izvršen na stanici Marindvor, otprilike 200 do 300 metara od mjesta incidenta.¹²⁴¹⁹ Ekipa je na desnoj vanjskoj strani tramvaja pronašla rupu s ulaznim i izlaznim otvorom.¹²⁴²⁰ Međedović je zaključio da je to oštećenje izazvalo zrno ispaljeno s desne bočne strane tramvaja, "od nazad prema naprijed, s desna ulijevo i odozgo nadole".¹²⁴²¹ Ugao putanje tog zrna, u odnosu na desnu bočnu stranu tramvaja, iznosio je 80 stepeni, a u odnosu na ravan tla – četiri stepena.¹²⁴²² Međedović je izjavio da, pošto je tramvaj bio u pokretu kada je na njega otvorena vatra, ekipa nije mogla utvrditi tačnu lokaciju na kojoj je pogođen, te stoga ni tačno porijeklo vatre.¹²⁴²³ Međutim, ekipa je uspjela utvrditi da je vatra otvorena s juga, s "agresorskih položaja iz pravca Grbavice".¹²⁴²⁴ Mioković je, kao i Međedović, izjavio da ekipa nije mogla utvrditi tačnu lokaciju snajperiste u ovom incidentu i da ne može navesti s koje strane Miljacke je ispaljeno zrno.¹²⁴²⁵ Mioković je takođe priznao da je rejon oko ulice Franje Račkog, južno od Zmaja od Bosne i sjeverno od Miljacke, bilo u zoni odgovornosti ABiH,¹²⁴²⁶ ali je izjavio da ekipa uopšte nije istraživala mogućnost da je zrno ispaljeno s jedne od zgrada na teritoriji pod kontrolom ABiH.¹²⁴²⁷ Na pitanje da li činjenica da je troje ljudi, kako se čini, povrijeđeno jednim metkom znači da je u tom napadu korišten rasprskavajući metak, Mioković je odgovorio da na to ne može sa sigurnošću da odgovori na

¹²⁴¹⁶ Dragan Mioković, T. 8610–8612 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 25, 29. Za kvalifikacije Dragana Miokovića, v. Dragan Mioković, T. 8544–8545, 8548–8551 (28. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 28–29.

¹²⁴¹⁷ Dragan Mioković, T. 8612 (29. oktobar 2010.); P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 4.

¹²⁴¹⁸ P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne). V. takođe P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 32; P1832 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković); Dragan Mioković, T. 8613–8615, 8624 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković).

¹²⁴¹⁹ Dragan Mioković, T. 8613–8615, 8624, 8632–8633 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković); D847 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković); D848 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković). V. takođe P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 3.

¹²⁴²⁰ P157 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne); P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 13. V. takođe Dragan Mioković, T. 8634, 8638–8637 (29. oktobar 2010.).

¹²⁴²¹ P157 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

¹²⁴²² P157 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne).

¹²⁴²³ P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3.

¹²⁴²⁴ P1727 (Izveštaji MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne), *e-court* str. 2. V. takođe P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 32; Dragan Mioković, T. 8625–8627 (29. oktobar 2010.); D846 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragan Mioković).

¹²⁴²⁵ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 28.

¹²⁴²⁶ Dragan Mioković, T. 8635–8636 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 27.

¹²⁴²⁷ Dragan Mioković, T. 8636 (29. oktobar 2010.).

osnovu izvještaja MUP BiH, pošto su tri žrtve mogle biti ranjene običnim metkom koji je rikošetirao.¹²⁴²⁸

3774. Prilikom obilaska ulice Zmaja od Bosne s jednom od žrtava, Hogan je registrovao koordinate mjesta incidenta i smjestio ga na raskrsnicu ulica Zmaja od Bosne i Franje Račkog.¹²⁴²⁹ On je takođe izjavio da se i sa zgrade "Metalke" i s četiri bijela nebodera na Grbavici pružao pogled na to mjesto.¹²⁴³⁰ Van der Weijden je takođe obišao mjesto incidenta, Jevrejsko groblje i Grbavicu.¹²⁴³¹ Nakon što je to uradio, smatrao je da Jevrejsko groblje nije bilo izvor vatre u ovom incidentu zbog toga što "nije bilo upozorenja" za tramvaje koji su se približavali iz zapadnog pravca, a to je pravac iz kojeg su došla dva tramvaja 3. marta 1995.¹²⁴³² Van der Weijden je obišao zgradu "Metalke" i napomenuo da se iz prostorija u toj zgradi pruža direktan i neometan pogled na dio ulice Zmaja od Bosne, između Muzeja i Filozofskog fakulteta.¹²⁴³³ On je takođe utvrdio da je tramvaj morao biti vidljiv strijelcu koji se nalazio u zgradi "Metalke" tokom najmanje osam sekundi.¹²⁴³⁴ Imajući u vidu da je u tom incidentu bilo više žrtava i, nakon što je vidio medicinske izvještaje koji se odnose na njihove povrede, Van der Weijden je zaključio da je na tramvaj otvorena vatra najvjerovatnije iz automatskog oružja i da je oružje korišteno u tom napadu vjerovatno bio ili mitraljez M84 ili M53 kalibra 7,62 mm, na dvonošcu ili tronošcu.¹²⁴³⁵ On je napomenuo da su mitraljezi efikasniji za gađanje pokretnih meta kao što su tramvaji, koji su samo nakratko vidljivi.¹²⁴³⁶

¹²⁴²⁸ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 26.

¹²⁴²⁹ Barry Hogan, T. 11204–11206, 11217–11218 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹²⁴³⁰ Barry Hogan, T. 11218–11220 (3. februar 2011.); P2208 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2209 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁴³¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

¹²⁴³² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

¹²⁴³³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101. Van der Weijden u svom izvještaju navodi da su od rata grane na drveću izrasle "u ulici" i da sada zaklanjaju neke od prozora s kojih bi se tada takođe pružao neometan pogled. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 101.

¹²⁴³⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 102.

¹²⁴³⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 100. V. fusnota 12122.

¹²⁴³⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 100.

3775. Poparić je izjavio da tramvaj nije pogođen sa zgrade "Metalke", već s lokacija na teritoriji koju je držala ABiH.¹²⁴³⁷ Prema njegovim riječima, rana koju je zadobio Agović dok je sjedio na konkretnom sjedištu u tramvaju ne odgovara dolazećim putanjama projektila ispaljenog sa zgrade "Metalke".¹²⁴³⁸ On je taj zaključak zasnovao na konkretnom sjedištu koji je fotografisala uviđajna ekipa CSB-a Sarajevo i koje se nalazilo pod uglom od 45 stepeni u odnosu na osu tramvaja, kao i na povredama koje je Agović opisao u svom prethodnom svjedočenju u jednom drugom predmetu, odnosno na tome da je metak ušao iznad njegovog lijevog kuka, prošao mu kroz tijelo i izašao s desne strane.¹²⁴³⁹ Međutim, Poparić jeste priznao da nije znao u kom je konkretno položaju sjedio Agović i da je jednostavno pretpostavio da je Agović sjedio "normalno" u stolici, odnosno da je gledao pravo naprijed dok je bio u sjedištu.¹²⁴⁴⁰ Poparić je takođe istakao da su svi svjedoci dali protivrječne izjave u pogledu lokacije tramvaja kada je pogođen i naveo da je, čak i da je tačna Gičevićeva prva izjava i da je tramvaj pogođen nakon što je prošao zgradu Izvršnog vijeća, vatra i dalje morala doći s položaja koje je držala ABiH.¹²⁴⁴¹

3776. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na izvor vatre: (i) tramvaj je pogođen s više od jednog zrna i tom prilikom su povrijeđeni Azem Agović i Alen Gičević;¹²⁴⁴² (ii) hici su ispaljeni s Grbavice, koja je bila na teritoriji koju je držao SRK,¹²⁴⁴³ (iii) hica je ispalio pripadnik SRK-a,¹²⁴⁴⁴ i (iv) vidljivost na dan incidenta bila je dovoljna da strijelcu omogući da žrtve identifikuje kao civile.¹²⁴⁴⁵

3777. Što se tiče tačne lokacije incidenta, Vijeće napominje da dokazi koji su mu predloženi ukazuju na to da se tramvaj, u trenutku kada je pogođen, nalazio na raskrsnici ulica Franje Račkog i Zmaja od Bosne.¹²⁴⁴⁶ Suprotno Poparićevom svjedočenju da se izjave svjedoka o lokaciji tramvaja

¹²⁴³⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 159–160.

¹²⁴³⁸ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 159.

¹²⁴³⁹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 157, slika 110; Mile Poparić, T. 38930–38931 (29. maj 2013.). V. takođe Mile Poparić, T. 38933–38936 (29. maj 2013.); D3633 (Šematski prikaz u vezi sa snajperskim incidentom od 3. marta 1995. u ulici Zmaja od Bosne s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁴⁴⁰ Mile Poparić, T. 39240–39241 (4. juni 2013.).

¹²⁴⁴¹ Mile Poparić, T. 38928–38930, 38931–38933 (29. maj 2013.); D3631 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3632 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 156.

¹²⁴⁴² Činjenica o kojoj je presuđeno 2996.

¹²⁴⁴³ Činjenica o kojoj je presuđeno 2995.

¹²⁴⁴⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 2995.

¹²⁴⁴⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 2997.

¹²⁴⁴⁶ V. par. 3768–3769.

ne podudaraju, Gičević i Slavica Livnjak su u stvari dali podudarne izjave o tom pitanju. Iako je najprije izgledalo da je Gičević naveo drugu lokaciju, Vijeće je prihvatilo njegovo obrazloženje zašto se to dogodilo i napominje da je on kategorički tvrdio da je tramvaj pogođen dok je prolazio pored "Holiday Inn"-a i ulazio u krivinu u obliku slova "S". Vijeće takođe napominje da svjedočenje Slavice Livnjak ima tu prednost što je ona bila vozač tramvaja, pri čemu je ispred nje gađan jedan drugi tramvaj. Ona je najprije vidjela kako je na taj tramvaj, dok je usporavao kako bi ušao u krivinu u obliku slova "S", otvorena snajperska vatra, a zatim je pretpostavila da će se to isto dogoditi i njoj kada bude ulazila u krivinu u obliku slova "S". Vijeće zaključuje da je njeno svjedočenje o lokaciji posebno uvjerljivo i da potkrepljuje Gičevićovo svjedočenje. Shodno tome, Vijeće nije uvjerila Poparićeva tvrdnja da su svi svjedoci naveli različite lokacije.

3778. Vijeće takođe smatra da je taj tramvaj bio civilno vozilo u kojem se vozilo stotinjak civila i da su i Gičević i Agović bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme incidenta.

3779. Vijeće ne prihvata Poparićevo svjedočenje da je vatra u ovom incidentu došla s lokacija na teritoriji ABiH. Poparić je taj zaključak zasnovao na mjestu i prirodi Agovićevih povreda u odnosu na položaj njegovog sjedišta u tramvaju i na njegov položaj pri sjedenju. On je takođe priznao da je jednostavno pošao od pretpostavke da je Agović sjedio "normalno" u stolici. Međutim, kako je gore navedeno, Vijeću su predloženi dokazi da je tramvaj bio pun i da se u njemu nalazilo stotinjak putnika. Prema tome, moguće je i da je Agović sjedio na svom sjedištu stisnut uz zid tramvaja, te da je stoga njegov lijevi kuk bio paralelan sa zidom. Međutim, izgleda da Poparić tu mogućnost nije ni uzeo u obzir. Dalje, Poparić uopšte nije razgovarao s Agovićem kako bi utvrdio kakav je zapravo bio njegov položaj pri sjedenju i koja je bila tačna priroda njegovih povreda. Shodno tome, Vijeće ne prihvata zaključke koje je Poparić izveo u vezi s izvorom vatre budući da su oni, u najboljem slučaju, krajnje spekulativni.

3780. Vijeće se uvjerilo da je vatra otvorena s Grbavice, konkretnije sa zgrade "Metalke", koju je u to vrijeme držao SRK. U vezi s tim, Vijeće se oslanja na činjenice o kojima je presuđeno, kao i na balistički izvještaj u kojem se navodi da je upadni ugao bio četiri stepena, što se opet podudara s tvrdnjom da je vatra otvorena sa zgrade "Metalke".¹²⁴⁴⁷ Osim toga, svi svjedoci su dosljedno tvrdili da je vatra otvorena sa zgrade "Metalke". Iako je Gičević mislio da je vatra mogla biti otvorena i s Jevrejskog groblja, Van der Weijden je tu mogućnost isključio zbog toga što se odatle nije moglo vidjeti mjesto incidenta. Vijeće takođe podsjeća da su, poslije otvaranja vatre na tramvaj, neki od

¹²⁴⁴⁷ Vijeće podsjeća da je Van der Weijden izračunao da je upadni ugao zrna ispaljenog sa zgrade "Metalke" morao biti oko četiri-pet stepeni. V. Patrick van der Weijden, T. 7015–7017 (27. septembar 2010.), T. 7059 (28. septembar 2010.).

svjedoka mogli da vide razmjenu vatre između UNPROFOR-a i SRK-a na Grbavici, što potvrđuje da je na tramvaj otvorena vatra s položaja koje je držao SRK na Grbavici. S obzirom na vidljivost tog dana i relativno malu udaljenost, Vijeće se takođe uvjerilo da je strijelac SRK-a namjerno gađao relevantni tramvaj, pri čemu je bio potpuno svjestan da je to civilno vozilo. Vijeće napominje da se svi ti zaključci podudaraju s predloženim dokazima da je SRK bio taj koji je najčešće otvarao snajpersku vatru na području ulice Zmaja od Bosne.¹²⁴⁴⁸

(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja, Nedžarići, Alipašino Polje

3781. Dobrinja je sarajevsko naselje koje se nalazi na zapadnom kraju Sarajeva, u blizini aerodroma Butmir, i sagrađeno je za Zimske olimpijske igre 1984. godine.¹²⁴⁴⁹ Podijeljeno je u nekoliko stambenih blokova koji su se nazivali Dobrinja 1, 2, 3, 4, 5, C4, i Aerodromsko naselje.¹²⁴⁵⁰ To je pretežno stambeno naselje s nekoliko višespratnica, od kojih je većina imala šest spratova, a neke su imale sedam ili osam spratova.¹²⁴⁵¹ Kasarna u Lukavici se nalazi se istočno od Dobrinje, Aerodrom Butmir se nalazi južno od Dobrinje, naselje Nedžarići se nalazi zapadno i sjeverozapadno od Dobrinje, a brdo Mojnilo i Alipašino Polje se nalaze sjeverno od Dobrinje.¹²⁴⁵² Kao i Dobrinja, Alipašino Polje je stambeno naselje.¹²⁴⁵³ U Nedžarićima su bile uglavnom niže zgrade, visoke sprat ili dva.¹²⁴⁵⁴

3782. Do sredine juna 1992., srpske snage su držale Aerodrom Butmir i brdo Mojnilo, a bile su stacionirane i u kasarnama na Nedžarićima i u Lukavici, tako da su presjekle komunikacije između Dobrinje i centra Sarajeva.¹²⁴⁵⁵ Sredinom juna 1992., ABiH je preuzela kontrolu nad brdom Mojnilo i tako uspostavila kontakt s gradom, dok je Aerodrom predat pod kontrolu UNPROFOR-a krajem juna 1992.¹²⁴⁵⁶ Pored toga, poslije jula 1993., Dobrinja je bila povezana s Butmirom

¹²⁴⁴⁸ V. par. 3621, 3656, 3662. Pored toga, Vijeće takođe podsjeća da je odbacilo argumente optuženog da su snage ABiH otvarale snajpersku vatru na civile, bosanske Muslimane, po cijelom Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹²⁴⁴⁹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8. V. činjenica o kojoj je presuđeno 89.

¹²⁴⁵⁰ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8.

¹²⁴⁵¹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 8.

¹²⁴⁵² P1739 (Mapa Dobrinje); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10; Youssef Hajir, T. 8787 (1. novembar 2010.).

¹²⁴⁵³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 82.

¹²⁴⁵⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 84.

¹²⁴⁵⁵ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10–11; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3515; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 62; Aernout van Lynden, T. 2413–2414 (19. maj 2010.); P2019 (Vijest kanala BBC u vezi s Dobrinjom, s transkriptom). V. činjenica o kojoj je presuđeno 90.

¹²⁴⁵⁶ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 10, 12, 30; Youssef Hajir, T. 8804–8805 (1. novembar 2010.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 5; Milenko Indić, T. 32418–32419 (22. januar 2013.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 62;

tunelom koji je ABiH prokopala ispod aerodromske piste; kroz taj tunel prošlo je mnogo ljudi, uključujući i jedinice ABiH, uprkos tome što su bosanski Srbi često granatirali ulaz i izlaz iz tog tunela.¹²⁴⁵⁷ Svrha tog tunela bila je da se olakša ulazak na Dobrinju i u samo Sarajevo, kao i izlazak iz njih, i to i za vojnike i za civile, te da se doprema humanitarna pomoć u grad.¹²⁴⁵⁸ Ljudi koji nisu koristili tunel pretrčavali su preko piste da bi došli na Butmir i oni bi se našli na meti vatre.¹²⁴⁵⁹

3783. Sukob na Dobrinji započeo je u noći s 2. na 3. maj 1992., poslije čega granatiranje i snajperska dejstva nisu prestali sve do završetka rata.¹²⁴⁶⁰ Stanovnici Dobrinje, kojih je tokom sukoba bilo nekih 25.000 do 30.000,¹²⁴⁶¹ noći su provodili u podrumima svojih zgrada, ali bi danju,

Aernout van Lynden, T. 2413–2414 (19. maj 2010.). V. činjenice o kojima je presuđeno 11, 2834. V. takođe par. 339.

¹²⁴⁵⁷ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 36; D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Obrana Sarajeva*), str. 2; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28974; P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 4 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je tunel otvoren malo prije oktobra 1993.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 84–86 (pod pečatom); Dragomir Milošević, T. 32799–32800 (29. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37380 (18. april 2013.), T. 37565 (23. april 2013.); P1056 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 31. maj 1993.); svjedok KDZ185, T. 4276–4277 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 34–35. Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice ABiH prolazile kroz tunel nakon što je on otvoren. V. Asim Džambasović, T. 15261–15262 (23. juni 2011.). Ukupna dužina tunela iznosila je 672 metra, dok se njegova visina kretala od 150 do 170 centimetara. D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Obrana Sarajeva*), str. 3.

¹²⁴⁵⁸ Youssef Hajir, T. 8838–8842 (2. novembar 2010.); D856 (Izvod iz knjige Nedžada Ajnadžića pod naslovom *Obrana Sarajeva*); Adrianus van Baal, T. 8516 (28. oktobar 2010.); Michael Rose, T. 7573 (8. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 127; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204; John Wilson, T. 4117–4118, 4119 (23. juni 2010.); David Harland, T. 2113 (7. maj 2010.); Dušan Zurovac, T. 30295 (14. novembar 2012.); Colm Doyle, T. 2867 (27. maj 2010.).

¹²⁴⁵⁹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 36; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6176–6177; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 19; Hussein Abdel-Razek, T. 5658–5660 (21. juli 2010.) (koji je u svom svjedočenju izjavio da mu je Galić rekao da UN treba da zaustavi te prelaske i da će SRK u suprotnom nastaviti da otvara vatru); D523 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 10. januar 1993.); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 17; P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.); D2870 (Službena zabilješka SNB-a Ilidža, 25. novembar 1992.); D2871 (Službena zabilješka SNB-a Ilidža, 3. decembar 1992.) (gdje se navodi da su preko aerodromske piste prelazili i civili i vojna lica). Da bi se spriječilo ubijanje na aerodromu, UNPROFOR je pregovorima uspio da postigne sporazum s bosanskim Srbima i bosanskim Hrvatima da se UNPROFOR-u dozvoli da odvozi ljude iz Sarajeva preko aerodroma. Međutim, taj sporazum nikad nije primijenjen zato što su mu se usprotivili bosanski Muslimani, posebno u onom dijelu koji se ticao bosanskih Srba koji su živjeli u Sarajevu. V. P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 17–18; P5908 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), par. 4; P1064 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. februar 1993.), str. 2; svjedok KDZ185, T. 4231–4234 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe Hussein Abdel-Razek, T. 5662–5665 (21. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da UN-u nije bilo dozvoljeno da udovoljava zahtjevima ljudi za odlazak iz grada, budući da se to smatralo nekom vrstom etničkog čišćenja); Pyers Tucker, T. 23233 (18. januar 2012.).

¹²⁴⁶⁰ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 12, 17; Youssef Hajir, T. 8805 (1. novembar 2010.). Na primjer, Slavica Livnjak, koja je živjela na Dobrinji, u svom je svjedočenju izjavila da je negdje u julu 1992. njen muž bio ranjen kada je metak pogodio zid njihovog stana, a zatim joj pogodio muža u desni obraz. V. Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 872–873; P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 5.

¹²⁴⁶¹ Hajir je u svom svjedočenju izjavio da je prije rata na Dobrinji živjelo oko 40.000 stanovnika, ali da je tokom rata taj broj pao na 25.000 do 30.000 ljudi. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), fusnota 91; Youssef Hajir, T. 8836–8837 (2. novembar 2010.).

kada je bilo mirnije, izlazili da bi nabavili hranu.¹²⁴⁶² Kako je izjavio Youssef Hajir, ljekar koji je tokom sukoba osnovao bolnicu na Dobrinji i radio u njoj,¹²⁴⁶³ u maju 1992. na tom području nije bilo organizovanih vojnih jedinica, već samo stotinjak "neorganizovanih naoružanih ljudi".¹²⁴⁶⁴

3784. Negdje pred kraj 1992. godine, nakon što je uspostavljena linija sukoba, stanovnici dijela Dobrinje koji je bio pod kontrolom ABiH uočili su da je na određenim raskrscima dolazilo do incidenata snajperskog djelovanja.¹²⁴⁶⁵ Snajperska vatra je dolazila uglavnom s Mojmila, iz Lukavice i s Dobrinje 4.¹²⁴⁶⁶ Usljed toga, na tim lokacijama su podignute barikade, obično vreće napunjene pijeskom, kontejneri, metalne ploče ili čebad, kako bi pružile zaklon od snajperske vatre.¹²⁴⁶⁷ Međutim, čak i s tim barikadama, kretanje po naselju i između zgrada bilo je veoma opasno.¹²⁴⁶⁸ Pored toga, na ljude koji su išli na rijeku Dobrinju da bi donijeli vode za kuhanje i pranje otvarana je vatra.¹²⁴⁶⁹

3785. Na Dobrinji tokom sukoba nije bilo vode, ali bilo je pet bunara na kojima bi ljudi u redovima čekali da uzmu vodu.¹²⁴⁷⁰ Ti redovi za vodu granatirani su nekih 15 ili 20 puta.¹²⁴⁷¹ Takođe je vladala nestašica goriva i hrane, pogotovo na početku sukoba, ali UNPROFOR je na kraju obezbijedio pomoć — Francuski bataljon na aerodromu i pripadnici snaga UN-a u zgradi PTT-a redovno su bolnici dostavljali hranu, gorivo i medicinske zalihe, što je omogućilo bolnici da preživi tokom cijelog rata.¹²⁴⁷²

¹²⁴⁶² P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 12, fusnota 91.

¹²⁴⁶³ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 1–2, 25–33; Youssef Hajir, T. 8786–8787, 8808 (1. novembar 2010.); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

¹²⁴⁶⁴ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 14; Youssef Hajir, T. 8845–8846 (2. novembar 2010.). V. takođe John Wilson, T. 3993–3994 (21. juni 2010.); D330 (Zabilješka stanice milicije Ilidža u vezi sa Zelenim beretkama na Dobrinji, 23. maj 1992.).

¹²⁴⁶⁵ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3516–3517.

¹²⁴⁶⁶ Prema Hajirovim riječima, veliki broj snajpera nalazio se na Dobrinji 4 jer im se odatle pružao dobar pogled. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 19–20.

¹²⁴⁶⁷ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517, 3533.

¹²⁴⁶⁸ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3534. V. činjenice o kojima je presuđeno 114, 128.

¹²⁴⁶⁹ Sanija Dževlan, T. 11744–11745 (14. februar 2011.).

¹²⁴⁷⁰ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48.

¹²⁴⁷¹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48.

¹²⁴⁷² Hajir je objasnio da je pomoć zavisila od toga da li je aerodrom bio otvoren, tako da je za stanovništvo Dobrinje tokom perioda kada bi Srbi zatvorili aerodrom situacija bila teža. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 51.

3786. Pokop ljudi koji su poginuli na Dobrinji vršen je u blizini mjesta na kojem su poginuli, a to je često bilo u parkovima i dvorištima kuća, budući da je jedino obližnje groblje bilo puno i da je bilo previše opasno da se organizuju prave sahrane.¹²⁴⁷³

(1) Linije sukoba i snajperi na tom području

3787. Dobrinju su držale jedinice ABiH i jedinice VRS-a, a linija sukoba protezala se cestom koja je vodila između stambenih blokova pod nazivom Dobrinja 3 i Dobrinja 4.¹²⁴⁷⁴ Dobrinja 1, Dobrinja 4 i Aerodromsko naselje bili su pod srpskom kontrolom.¹²⁴⁷⁵ Ilidžanska brigada iz sastava SRK-a bila je pozicionirana na tom području i njena zona odgovornosti protezala se od Dobrinje, preko Aerodromskog naselja, Nedžarića, duž rijeke Dobrinje, Pijačne ulice i željezničke pruge do rijeke Miljacke.¹²⁴⁷⁶ Drugi kraj Dobrinje, to jest područje između Dobrinje i Lukavice, prvo je bio u zoni odgovornosti 2. sarajevske lake pješadijske brigade, a zatim je, poslije avgusta 1993., predat u nadležnost 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.¹²⁴⁷⁷

3788. Alipašino Polje je bilo pod kontrolom ABiH, a s druge strane linije sukoba bili su Nedžarići,¹²⁴⁷⁸ koji su bili pod srpskom kontrolom.¹²⁴⁷⁹ U to vrijeme, ta linija se protezala od zapada ka istoku i zatim je zavijala unutar teritorije pod kontrolom ABiH.¹²⁴⁸⁰ Usljed toga, Nedžarići su sa tri strane graničili s teritorijom koja je bila pod kontrolom ABiH; jedan koridor koji se pružao ka zapadu spajao je to naselje s jednim većim područjem na zapadu koje je bilo pod kontrolom SRK-a.¹²⁴⁸¹ Dio Nedžarića istočno od ulice Ante Babića i južno od ulice Đure Jakšića

¹²⁴⁷³ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 55; Youssef Hajir, T. 8796–8797 (1. novembar 2010.), T. 8854–8855 (2. novembar 2010.); P803 (Vijest kanala Sky News, s transkriptom).

¹²⁴⁷⁴ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 873; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), 3515–3516, 3528–3529; P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1254 (Odluka o obrazovanju Srpske opštine Ilidža, 8. maj 1992.).

¹²⁴⁷⁵ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 20; Youssef Hajir, T. 8806 (1. novembar 2010.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); Nedeljko Prstojević, T. 13561–13562 (17. mart 2011.); činjenice o kojima je presuđeno 91, 2832.

¹²⁴⁷⁶ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva).

¹²⁴⁷⁷ D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11–12; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2790 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹²⁴⁷⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 83; Richard Mole, T. 5842–5845 (17. avgust 2010.); P1430 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D537 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole).

¹²⁴⁷⁹ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzina od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2833.

¹²⁴⁸⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 83.

¹²⁴⁸¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 83, 84.

(koja je sada preimenovana u ulicu Adija Mulabegovića), u kojem se nalaze više zgrade, bio je pod kontrolom ABiH, zajedno s Alipašinim Poljem.¹²⁴⁸²

3789. Mile Sladoje, koji je tokom cijelog rata bio s 1. bataljonom Ilidžanske brigade u Nedžarićima,¹²⁴⁸³ i Svetozar Guzina, koji je tim bataljonom komandovao od 1993. nadalje,¹²⁴⁸⁴ u svojim su svjedočenjima izjavili da je zona odgovornosti 1. bataljona obuhvatala zgrade kao što su Teološki fakultet i Zavod za slijepe i slabovidne osobe, kao i kasarnu u Nedžarićima i kontrolni punkt u Kasindolskoj ulici.¹²⁴⁸⁵ Guzina je objasnio da su i Zavod za slijepe i slabovidne osobe i Teološki fakultet bili veoma važni objekti na tom području — prvopomenuti je bila najviša zgrada i nalazila se nasuprot zgrade "Oslobođenja" i studentskog doma, dok potonja nije bila tako visoka, ali je ipak nadvisivala objekte u tom dijelu ovog područja i s nje se pružao pogled na brdo Mojnilo i Dobrinju.¹²⁴⁸⁶ Na području Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, snage ABiH i SRK-a bile su međusobno udaljene svega nekoliko metara.¹²⁴⁸⁷ Na drugom kraju Dobrinje, prema Lukavici, nalazila se jedna pravoslavna crkva, koja se mogla vidjeti s tri mosta koja su povezivala Dobrinju 2 i Dobrinju 3.¹²⁴⁸⁸ Crkva je bila u zoni odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.¹²⁴⁸⁹

3790. U sastavu 1. bataljona bilo je oko 300 ljudi¹²⁴⁹⁰ i od naoružanja je imao pješadijsko oružje, minobacače kalibra 82 i 120 mm, jedan tenk i dva oklopna transportera.¹²⁴⁹¹ Kad je u pitanju

¹²⁴⁸² V. činjenica o kojoj je presuđeno 85.

¹²⁴⁸³ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 2, 5; Mile Sladoje, T. 30562 (28. novembar 2012.).

¹²⁴⁸⁴ Guzina je bio komandant 5. bataljona do 1993. godine, kada je izvršena reorganizacija Ilidžanske brigade i 5. bataljon je postao 1. bataljon. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35.

¹²⁴⁸⁵ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). Kasarna na Nedžarićima nalazila se na nekih 300 do 350 metara od Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i nekih 150 do 200 metara od Teološkog fakulteta. V. Mile Sladoje, T. 30563 (28. novembar 2012.). Guzina je u svom svjedočenju izjavio da su Muslimani sa tri strane opkolili područje oko Kasindolske ulice, što je značilo da je taj bataljon pretrpio više gubitaka od bilo kojeg drugog bataljona u sastavu te brigade. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 35.

¹²⁴⁸⁶ Prema izjavi Guzine, najvišu zgradu na Nedžarićima, a to je bio Dom staraca, zauzeo je UNPROFOR, koji je tamo postavio posmatrački položaj. Ta zgrada se nalazila nekih 100 metara ispred Teološkog fakulteta. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 36; D2557 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina), Svetozar Guzina, T. 31153–31155 (6. decembar 2012.), T. 31173, 31190 (11. decembar 2012.); P6037 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

¹²⁴⁸⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 86.

¹²⁴⁸⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 93.

¹²⁴⁸⁹ Blagoje Kovačević, T. 29041 (18. oktobar 2012.).

¹²⁴⁹⁰ Sladoje je u svom svjedočenju izjavio da u njegovom bataljonu nije bilo nijednog jedinog profesionalnog oficira. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 20.

¹²⁴⁹¹ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.).

pješadijsko naoružanje, 1. bataljon je imao puške M48 i M76 opremljene optičkim nišanima.¹²⁴⁹² Vladimir Radojčić, koji je od januara 1993. bio komandant Ilidžanske brigade,¹²⁴⁹³ u svom je svjedočenju izjavio da je cijela Ilidžanska brigada imala oko 30 snajperista, od kojih je polovina koristila puške M76, dok je druga polovina koristila puške M48 s improvizovanim nišanima.¹²⁴⁹⁴ Što se tiče minobacača, oni su se nalazili oko Teološkog fakulteta, dok se tenk nalazio u kasarni u Nedžarićima.¹²⁴⁹⁵ Bataljon je imao i puškomitraljeze, kao i jedan bestrzajni top, i oni su bili postavljeni u zgradi Teološkog fakulteta, odakle su korišteni za vatrena dejstva po Dobrinji 2 i 3 i Alipašinom Polju.¹²⁴⁹⁶ Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da taj fakultet nije korišten kao snajpersko gnijezdo, nego kao položaj za osmatranje.¹²⁴⁹⁷

3791. Premda je Ilidžanska brigada imala snajperiste u dijelu Dobrinje koji je držala, prema riječima Stanislava Galića, koji je u periodu od septembra 1992. do avgusta 1994. bio komandant SRK-a,¹²⁴⁹⁸ ABiH je kontrolisala višespratnice na Mojmilu, te je, stoga, imala bolju kontrolu i pregled tog područja.¹²⁴⁹⁹ Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je ABiH bila najaktivnija na pravcu Dobrinja i Nedžarići¹²⁵⁰⁰ i potvrdio da su dijelovi Dobrinje koje je držala ABiH bili pod neprestanom vatrom.¹²⁵⁰¹

3792. Jedinice koje su bile sučeljene 1. bataljonu pripadale su 101. brigadi 1. korpusa ABiH, koja je bila raspoređena na Alipašinom Polju i Vojničkom Polju, te 102. brigadi 1. korpusa ABiH, koja

¹²⁴⁹² D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 21; P6014 (Odgovor Ilidžanske brigade na naređenje SRK-a, 31. oktobar 1993.). Guzina je isprva poricao da je u svom bataljonu imao snajperske puške ili obučene snajperiste, izjavivši da za njih nije bilo potrebe s obzirom na to da su na liniji sukoba zaraćene strane bile tako blizu jedna drugoj. Kasnije je izjavio da je 4. četa njegovog bataljona imala trojicu snajperista s puškama M76, koji su bili na položajima prema Aerodromu Butmir. V. Svetozar Guzina, T. 31156–31158 (6. decembar 2012.), T. 31161–31162, 31165–31166 (11. decembar 2012.).

¹²⁴⁹³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2.

¹²⁴⁹⁴ Radojčić je potvrdio da su ti snajperisti bili uglavnom angažovani u zoni odgovornosti 2. i 3. bataljona, to jest izvan naseljenog područja, zato što su tamo bili djelotvorniji. V. Vladimir Radojčić, T. 31224 (11. decembar 2012.).

¹²⁴⁹⁵ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje).

¹²⁴⁹⁶ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzina od 3. decembra 2012.), par. 36; D2557 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); Svetozar Guzina, T. 31192 (11. decembar 2012.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 65.

¹²⁴⁹⁷ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

¹²⁴⁹⁸ Stanislav Galić, T. 37154–37155 (15. april 2013.), T. 37528 (22. april 2013.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 27.

¹²⁴⁹⁹ Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); T. 37466 (22. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); Svetozar Guzina, T. 31193 (11. decembar 2012.); Youssef Hajir, T. 8844 (2. novembar 2010.).

¹²⁵⁰⁰ Stanislav Galić, T. 37189–37190 (15. april 2013.).

¹²⁵⁰¹ Stanislav Galić, T. 37522–37533 (22. april 2013.), T. 37831–37834 (7. maj 2013.).

se nalazila na Stupu.¹²⁵⁰² 155. brigada 1. korpusa, prethodno poznata pod nazivom Dobrinjska brigada, a zatim kao 5. brigada, bila je locirana na Mojmilu i Dobrinji 5, gdje su se uglavnom nalazile višespratnice s kojih su snajperisti ABiH ciljali položaje 1. bataljona.¹²⁵⁰³ Uistinu, Hajir je u svom svjedočenju izjavio da se "zgrada lokalne komande BiH" nalazila nekih 150 do 200 metara zapadno od dobrinjske bolnice, ali je razjasnio da se ABiH nikad nije nalazila u samoj bolnici.¹²⁵⁰⁴ Takođe je objasnio da na početku rata na strani bosanskih Muslimana nije postojala prava vojska i da je vojska "u pravom smislu te riječi" formirana kasnije, oko avgusta ili septembra 1992.¹²⁵⁰⁵ Galić je u svom svjedočenju izjavio da se veći dio Dobrinje nalazio u zoni odgovornosti 5. brigade, kasnije 155. brigade 1. korpusa ABiH, koja je, prema procjenama, na tom području imala nekih 3.000 vojnika.¹²⁵⁰⁶ Prema njegovim riječima, ta brigada je imala snajpersku jedinicu, budući da je ABiH koristila specijalne snajperske jedinice na nivou brigada.¹²⁵⁰⁷

3793. Prema riječima Sladoja, svi položaji ABiH nalazili su se na civilnim područjima, gdje su ljudi živjeli u stambenim zgradama, i nije bilo ni jednog jedinog "potpuno civilnog naselja" u kojem nije bilo nijednog vojnog cilja.¹²⁵⁰⁸ Usprkos tome, kako tvrde Sladoje i Guzina, bataljon

¹²⁵⁰² D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30569 (28. novembar 2012.); P6011 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 83. Prema izjavi Sladoja, te snage ABiH imale su pješadijsko naoružanje, minobacače kalibra 82 i 120 mm, jedan tenk koji se nalazio dublje unutar Alipašino Polja, oklopne transportere na kojima su bili montirani protivavionski mitraljezi kalibra 14,7 mm, ručne bacače i tromblone. One su takođe dobijale artiljerijsku podršku sa planine Igman. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 10.

¹²⁵⁰³ Emir Turkušić, T. 9040–9041 (4. novembar 2010.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 9, 25; Mile Sladoje, T. 30566–30569 (28. novembar 2012.); P6008 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6010 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46. To se potvrđuje u dokaznom predmetu D4586 (Izveštaj SRK-a, 10. maj 1994.) u kojem je Komanda SRK-a obavijestila Glavni štab VRS-a da je Ilidžanska brigada bila na udaru vatre sa Dobrinje 5. Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da je 155. brigada 1. korpusa ABiH bila razmještena u višespratnicama na Dobrinji i Mojmilu. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16–17; D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić). V. takođe Youssef Hajir, T. 8850 (2. novembar 2010.); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D633 (Naredenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.4.

¹²⁵⁰⁴ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 24, 33; Youssef Hajir, T. 8779, 8783–8786 (1. novembar 2010.), T. 8847–8848, 8850 (2. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir).

¹²⁵⁰⁵ Youssef Hajir, T. 8814–8817 (1. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 34.

¹²⁵⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37496–37498 (22. april 2013.); D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), str. 1–2.

¹²⁵⁰⁷ Stanislav Galić, T. 37497–37498 (22. april 2013.). On se oslonio na borbeni izvještaj SRK-a od 7. juna 1993., u kojem se navodi da je snajperska vatra otvarana sa Dobrinje 1, 2 i 3 po položajima 1. sarajevske mehanizovane brigade. V. D3445 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juni 1993.), str. 1–3.

¹²⁵⁰⁸ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.). Prema izjavama Sladoja i Guzine, sljedeći objekti su bili vojni ciljevi koji su se nalazili na teritoriji pod kontrolom ABiH: Standard, Zora, Bitumenka, Oslobođenje, studentski dom, Geodetski zavod, zgrada Vodovoda u Majdanskoj ulici, Prvomajska ulica, Geteova ulica, RTV dom i škola "Fatima Gunić". V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18, 25; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2553 (Izjava svjedoka

nikad nije dobio niti izdao naređenja da gađaju civile i vojnicima je izričito stavljeno do znanja da se civili ne smiju gađati.¹²⁵⁰⁹ Zapravo, vojnicima je bilo dopušteno da otvaraju vatru samo kao odgovor na neprijateljsku vatru i to samo na uočene vatrene položaje, što je, priznao je Sladoje, značilo da je, s obzirom na okruženje, postojao visok rizik od "civilnih kolateralnih žrtava".¹²⁵¹⁰ Prilikom unakrsnog ispitivanja, Guzina je priznao da je 2003. u razgovoru koji je s njim obavilo tužilaštvo rekao da su svaki čovjek ili žena koji su se nalazili u blizini linija sukoba smatrani prijateljom.¹²⁵¹¹ On je takođe priznao da su nišanske sposobnosti njegovih vojnika bile sve bolje i bolje kako je rat odmicao.¹²⁵¹²

3794. Cilj 1. bataljona bio je da se spriječi ABiH da se domogne Ilidže i da se spoji sa snagama ABiH izvan sarajevskog prstena.¹²⁵¹³ Guzina je u svom svjedočenju izjavio da su linije razdvajanja u zoni odgovornosti 1. bataljona često bile udaljene jedna od druge samo za širinu ulice, što je značilo da je osmatranje bilo otežano.¹²⁵¹⁴ On je takođe izjavio da su njegovi vojnici imali pravo da samostalno koriste oružje, bez naređenja, ukoliko su se oni ili njihovi položaji našli na udaru napada, a nije postojao nikakav drugi način da se napad odbije.¹²⁵¹⁵

Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46. V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23.

¹²⁵⁰⁹ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12–13, 15, 17; Mile Sladoje, T. 30571 (28. novembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 25, 28–30; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Svetozar Guzina, T. 31192 (11. decembar 2012.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Guzini je pokazan razgovor koji je 2003. godine s njim obavilo tužilaštvo, u kojem je rekao da njegovom bataljonu nikad nije rečeno da ne otvara vatru po civilima. On nije mogao da se sjeti da je to rekao i optužio je tužilaštvo da se igra riječima. V. Svetozar Guzina, T. 31181–31183 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.). Međutim, tokom dodatnog ispitivanja potvrdio je da je optuženi izdao naređenja da se zaštite civili. V. Svetozar Guzina, T. 31195–31197 (11. decembar 2012.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.); D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma). Radojčić, koji je bio Guzinin komandant, u svom je svjedočenju izjavio da je Ilidžanska brigada od pretpostavljenih komandi dobila brošure koje su sadržale objašnjenja odredaba međunarodnog humanitarnog prava i rekao da je on lično vojnicima Ilidžanske brigade izdao naređenje da se civili ne smiju napadati. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 15, 31–32.

¹²⁵¹⁰ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12, 15, 17; Mile Sladoje, T. 30571–30574 (28. novembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30. Guzina je objasnio da bi se u njegovoj zoni odgovornosti na linijama fronta ponekad pojavili civili koji su htjeli da obišu svoje domove i nagađao je da se isto dešavalo i na onoj strani linije sukoba koju je kontrolisala ABiH, što je za posljedicu imalo civilne žrtve. V. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Svetozar Guzina, T. 31151–31152 (6. decembar 2012.).

¹²⁵¹¹ Svetozar Guzina, T. 31170–31172 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.).

¹²⁵¹² Svetozar Guzina, T. 31184–31185 (11. decembar 2012.); P6039 (Informativni izvještaj Tužilaštva, 5.–6. oktobar 2003.).

¹²⁵¹³ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8.

¹²⁵¹⁴ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 37.

¹²⁵¹⁵ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 38.

3795. UNPROFOR je bio stacioniran u zgradi PTT-a na Alipašinom Polju, a zgrada RTV-a bila je u blizini.¹²⁵¹⁶

(2) Dobrinja, 11. juli 1993. (incident 3 iz Priloga F Optužnici)

3796. U Optužnici se navodi da je 11. jula 1993., Munira Zametica, žena stara 48 godina, ustrijeljena i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje.¹²⁵¹⁷ Prema navodima tužilaštva, vatra je otvorena s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a, na području pravoslavne crkve, čiji je toranj bio "ozloglašeni snajperski položaj".¹²⁵¹⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Munira Zametica bila namjerno gađana.¹²⁵¹⁹ Optuženi tvrdi da Munira Zametica nije mogla biti namjerno gađana iz pravoslavne crkve, s obzirom da se crkva nalazi na prevelikoj udaljenosti od mjesta incidenta.¹²⁵²⁰ On takođe tvrdi da su snage SRK-a na tom području u tom trenutku bile angažovane na operaciji "Lukavac 93", koja se odvijala na drugom kraju Aerodroma Butmir.¹²⁵²¹

3797. Dana 11. jula 1993., Munira Zametica je ustrijeljena dok je kofom zahvatala vodu iz rijeke Dobrinje.¹²⁵²² Bilo je previše opasno da bi Sadija Šahinović i Vahida Zametica, šesnaestogodišnja kćerka žrtve, napustile zaklon koji im je pružao most preko rijeke Dobrinje da bi pomogle žrtvi¹²⁵²³ zato što je počinitelj i dalje pucao prema Muniri Zametici, sprečavajući spasioce da joj priđu.¹²⁵²⁴ Vahida Zametica je čula da se pucnjava nastavlja i vidjela je kako meci udaraju u vodu u blizini njene majke.¹²⁵²⁵ Munira Zametica je ležala potrbuške u rijeci i krvarila je iz usta.¹²⁵²⁶ Vojnici ABiH koji su prolazili pored mosta vidjeli su šta se desilo, razmjestili su se na mostu iza vreća s pijeskom i otvorili vatru u pravcu pravoslavne crkve.¹²⁵²⁷ Žrtvu, Muniru Zameticu, su izvukli iz vode i odveli u bolnicu; ona je kasnije tog popodneva umrla.¹²⁵²⁸

3798. Hogan je obišao mjesto tog incidenta i zabilježio tačno mjesto na kojem se nalazila žrtva kada je pogođena, kako mu ga je opisao jedan očevidac tog incidenta.¹²⁵²⁹ Hogan je u svom

¹²⁵¹⁶ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 14.

¹²⁵¹⁷ Optužnica, incident 3 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁵¹⁸ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 26–27.

¹²⁵¹⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 4.

¹²⁵²⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2194–2198.

¹²⁵²¹ Završni podnesak odbrane, par. 2198.

¹²⁵²² Činjenica o kojoj je presuđeno 165.

¹²⁵²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 165.

¹²⁵²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 171.

¹²⁵²⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 165.

¹²⁵²⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 165.

¹²⁵²⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 166.

¹²⁵²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 167.

¹²⁵²⁹ Barry Hogan, T. 11209, 11257 (3. februar 2011.); P2196 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima

svjedočenju izjavio da su mu svjedoci rekli da je Munira Zametica, u trenutku kad je pogođena, klečala na betoniranoj obali rijeke okrenuta ka rijeci, te da je pokušavala da zahvati vodu kofom.¹²⁵³⁰ Nalazila se na nekih pet metara nizvodno od mosta.¹²⁵³¹

3799. Van der Weijden je takođe obišao mjesto tog incidenta i opisao ga je kao kanal koji čini "prirodni rov", tako da je žrtva bila zaklonjena od pogleda sa zgrada duž tog kanala.¹²⁵³² On je objasnio da je podatke o tačnoj lokaciji žrtve, koja je stajala kod korita rijeke na sjevernoj obali tog kanala, dobio od tužilaštva, ali da nije imao podatke o tome na koju je stranu ona bila okrenuta.¹²⁵³³ Prema navodima van der Weijdena, mjesto na kojem je žrtva pogođena može se vidjeti jedino sa stambenih zgrada udaljenih 636 metara odatle i iz pravoslavne crkve, koja je udaljena 1.104 metra.¹²⁵³⁴ Tužilaštvo je reklo van der Weijdenu da je tu stambenu zgradu u vrijeme tog incidenta držala ABiH, dok su vojnici SRK-a držali stambene zgrade s crvenim krovovima na drugoj strani ulice, odakle se nije pružao pogled na mjesto incidenta.¹²⁵³⁵ On je, stoga, zaključio da se strijelac najvjerojatnije nalazio na tornju pravoslavne crkve zato (i) što vojnici ABiH vjerovatno nisu bili usredsređeni na taj kanal, s obzirom na to da im je neprijatelj bio tako blizu, u stambenim zgradama s crvenim krovovima; (ii) što je crkveni toranj u to vrijeme bio u izgradnji, pa je pružao pogodnu lokaciju za snajpersko gnijezdo ili čak za mitraljeski položaj; i (iii) što se s crkve pruža jasan i neometen pogled na mjesto incidenta.¹²⁵³⁶ Međutim, van der Weijden nije nikad obišao taj crkveni toranj.¹²⁵³⁷

snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹²⁵³⁰ Barry Hogan, T. 11258 (3. februar 2011.).

¹²⁵³¹ Barry Hogan, T. 11258–11259 (3. februar 2011.); D993 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji).

¹²⁵³² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 42.

¹²⁵³³ Patrick van der Weijden, T. 7156–7157 (29. septembar 2010.).

¹²⁵³⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 42. V. takođe Barry Hogan, T. 11209 (3. februar 2011.); P2196 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 11. jula 1993. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan). Van der Weijden je takođe primijetio da je u vrijeme njegovog obilaska te lokacije na pojedinim mjestima duž kanala bilo žbunja, ali je naveo da u vrijeme kada se desio taj incident nije bilo tog žbunja da zaklanja pogled. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

¹²⁵³⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43. To potvrđuju dokazi koji su predočeni Vijeću, tačnije dokazi da se linija sukoba na Dobrinji pružala duž puta koji je razdvajao Dobrinju 3 i Dobrinju 4. V. par. 3787.

¹²⁵³⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

¹²⁵³⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

3800. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je prihvatio da je on u svom zaključku dao samo "najvjerovatniji" položaj na kojem se nalazio strijelac.¹²⁵³⁸ Međutim, odbacio je tvrdnju optuženog da je Munira Zametica poginula uslijed razmjene vatre,¹²⁵³⁹ primjećujući da su se civili koji su zahvatili vodu nalazili ispod nivoa površine zemlje, tako da su snage ABiH morale biti u vodi da bi moglo doći do razmjene vatre, te da bi, u tom slučaju, bile izložene vatri SRK-a.¹²⁵⁴⁰

3801. Van der Weijden je dalje iznio mišljenje da je kalibar metka koji je korišten u ovom incidentu bio 7,62 mm ili 7,92 mm i da nije mogao biti veći od 7,92 mm jer bi to prouzrokovalo daleko težu ozljedu.¹²⁵⁴¹ Shodno tome, oružje koje je najvjerovatnije upotrijebljeno bila je poluautomatska puška, vjerovatno M76 ili M91, premda bi udaljenost od 1.100 metara predstavljala krajnji domet tih pušaka.¹²⁵⁴² To je razlog iz kojeg su, kako kaže van der Weijden, ljudi prije tog incidenta vidjeli kako meci pogađaju rijeku, budući da je strijelac vjerovatno pokušavao da ih gađa, ali nije uspio da ih pogodi zbog velike udaljenosti; drugim riječima, kako tvrdi van der Weijden, strijelac je jednostavno koristio korekturnu vatru da bi utvrdio udaljenost.¹²⁵⁴³ Van der Weijden je na osnovu svega gore navedenog zaključio da je strijelac mogao da identifikuje žrtvu kao odraslu osobu ženskog pola koja je zahvatila vodu iz kanala.¹²⁵⁴⁴

3802. Poparić je prihvatio da se s vrha pravoslavne crkve pružao pogled na mjesto incidenta.¹²⁵⁴⁵ Međutim, on je u svom svjedočenju izjavio da je Munira Zametica najvjerovatnije poginula uslijed razmjene vatre između dviju snaga koje su bile na položajima na tom području, ali ne od vatre koja je otvarana iz pravoslavne crkve.¹²⁵⁴⁶ On je taj zaključak utemeljio na nekoliko osnova. Prvo,

¹²⁵³⁸ Patrick van der Weijden, T. 7165 (29. septembar 2010.).

¹²⁵³⁹ Optuženi je tu tvrdnju zasnovao na izjavi Sadije Šahinović u kojoj je ona rekla da je na putu prema rijeci čula "snajpersku vatru" i da su joj ljudi koji su se zaklonili ispod mosta rekli da meci pogađaju rijeku. Ona je takođe izjavila da je, prije nego što je Munira Zametica pogodena, dvoje ljudi uspjelo da zahvati vodu a da ne bude pogodeno. V. Patrick van der Weijden, T. 7162–7163 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁴⁰ Patrick van der Weijden, T. 7162–7165 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁴¹ P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 41. U unakrsnom ispitivanju van der Weijden je priznao da njegov zaključak u vezi s kalibrom metka predstavlja samo mogućnost, s obzirom na to da nije imao pristup medicinskoj dokumentaciji žrtve niti bilo kojim drugim podacima o tome da li je u tijelu žrtve pronađen metak. V. Patrick van der Weijden, T. 7156, 7159 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁴² P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 41. Prema van der Weijdenovom izvještaju, "najveći efektivni domet" tih pušaka je 800 metara. V. P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 1.

¹²⁵⁴³ Patrick van der Weijden, T. 7163–7164 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁴⁴ P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 43.

¹²⁵⁴⁵ D4884 (Izvjestaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 66; Mile Poparić, T. 38947 (29. maj 2013.).

¹²⁵⁴⁶ D4884 (Izvjestaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65, 67. Poparić je takođe smatrao da su meci koji su je pogodili vjerovatno rikošetirali o betonirano korito rijeke. V. Mile Poparić, T. 38948–38949 (29. maj 2013.).

premda vrijeme kad se taj incident desio nije izvjesno,¹²⁵⁴⁷ Poparić je iznio argument da, bez obzira na to da li se incident desio u popodnevnim ili večernjim satima, strijelac ne bi o u stanju da identifikuje žrtvu kao civila niti da je pogodi dvaput s udaljenosti od 1.100 metara¹²⁵⁴⁸ zato što bi ona u popodnevnim satima bila u sjenci, a u sumrak bi vidljivost bila loša.¹²⁵⁴⁹ Drugo, Poparić ističe da je, prema iskazu očevica, cijelog tog dana bilo snajperskih dejstava, ali da je dvoje ljudi ipak smoglo hrabrosti da, jedno za drugim, donese vode, prije nego što je i sama Munira Zametica otišla po vodu; Popariću je to značilo da su ljudi znali da meci koji su pogađali rijeku nisu bili namijenjeni njima, već da su bili posljedica razmjene vatre.¹²⁵⁵⁰ Treće, Poparić tvrdi da ona dvojica vojnika ABiH koja su uzvratila vatru nisu bila samo u prolazu, kao što je Sadija Šahinović izjavila u svom svjedočenju u predmetu *Galić*, već da su tu bila na dužnosti na položaju na tom mostu.¹²⁵⁵¹ To, tvrdi on, potvrđuje činjenica da je most bio zaštićen vrećama s pijeskom koje su, prema iskazima svjedoka, bile naslagane do visine od dva metra, što ga je navelo na zaključak da su među tim vrećama bili otvori kroz koje su vojnici mogli da pucaju; drugim riječima, te vreće s pijeskom

¹²⁵⁴⁷ U vezi s neizvjesnošću u pogledu vremena incidenta, Poparić upućuje na svjedočenje Sadije Šahinović na suđenju predmetu *Galić*, gdje je ona prvo izjavila da su Munira Zametica i ona otišle po vodu u predvečerje, ali se zatim, na podsticaj tužilaštva, ispravila i rekla da su otišle na rijeku negdje između 14:00 i 15:00 sati. Poparić takođe upućuje na službeni izvještaj MUP-a BiH, koji strane u ovom predmetu nisu ponudile na uvrštavanje u spis, a u kojem je zabilježeno da se ovaj incident desio negdje između 19:00 i 19:30 sati. Poparić dalje upućuje na potvrdu o smrti Munire Zametice u kojoj je zabilježeno da je smrt nastupila u 16:00 sati i na iskaz koji je njena kćerka, koja je bila na mjestu incidenta, dala u predmetu *Galić*, i koja je rekla da se incident desio između 14:00 i 14:30 sati. Nakon što je izložio sve gore pomenute dokaze, Poparić je zaključio da je službeni izvještaj MUP-a BiH najpouzdaniji izvor i, shodno tome, bio je mišljenja da se taj incident desio između 19:00 i 19:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 63–64, 67; Mile Poparić, T. 38947–38948 (29. maj 2013.), T. 39199–39201 (4. juni 2013.).

¹²⁵⁴⁸ Prema Poparićevim riječima, sama ta udaljenost je značila da je vjerovatnoća da je Munira Zametica gađana bila veoma mala, s obzirom na to da snajperska puška daje najbolje rezultate sa udaljenosti do 800 metara, dok su rezultati gađanja sa većih udaljenosti lošiji. V. Mile Poparić, T. 38951–38952 (29. maj 2013.); D3635 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić). To je potvrdio van der Weijden. V. fusnota 12542.

¹²⁵⁴⁹ Poparić tvrdi da bi mjesto na kojem je Munira Zametica zahvatila vodu bilo u sjenci vreća sa pijeskom da se taj incident desio u popodnevnim satima, te da bi to predstavljalo "veliku smetnju" strijelcu da je identifikuje kao civila i pogodi je sa te udaljenosti. Isto tako, da se taj incident desio u sumrak, uslovi bi bili takvi da strijelac ne bi bio u stanju da namjerno gađa osobu koja se pognula. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 66–67; Mile Poparić, T. 38951–38952 (29. maj 2013.). Kada mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s ovim zaključkom, Poparić je priznao da prilikom obilaska mjesta incidenta nije snimio nijednu fotografiju te sjenke, ali je objasnio da to ne bi imalo smisla jer vreće s pijeskom više nisu bile na tom mjestu. V. Mile Poparić, T. 39210–39213 (4. juni 2013.).

¹²⁵⁵⁰ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 64–65.

¹²⁵⁵¹ Poparić je do tog zaključka došao tvrdeći da je ABiH bila organizovana "po istim principima kao i JNA" te da bi primopredaja dužnosti normalno bila vršena u jutarnjim satima, što znači da ta dvojica vojnika nisu mogla ići na dužnost niti se vraćati s nje. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65, 67. Kada mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s tim zaključkom, on je priznao da nikad nije učestvovao u borbi i da nikad nije bio na službi u ABiH. Na pitanje da li je ikad identifikovao dotičnu dvojicu vojnika ABiH ili pokušao da obavi razgovor s njima, odgovorio je da nije, ali je objasnio da smatra da su oni vjerovatno bili na dužnosti, pošto su bili naoružani. V. Mile Poparić, T. 39206–39209 (4. juni 2013.).

nisu bile tu da bi zaštitile civile, nego da bi zaštitile snage ABiH.¹²⁵⁵² Konačno, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je obišao toranj te pravoslavne crkve i da on na to mjesto nikad ne bi postavio snajper zato što je taj prostor previše skučen da bi mogao da se obezbijedi vrećama s pijeskom i što je bio izložen, tako da ga je bilo lako uništiti raketnim bacačem.¹²⁵⁵³ On je, međutim, priznao da ne zna kako je crkveni toranj izgledao u vrijeme kad se desio incident.¹²⁵⁵⁴ On, isto tako, nije bio upoznat s izvještajem obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem stoji kako slijedi:

Od Dobrinje IV prema [pravoslavnoj] crkvi [na Veljinama], neprijatelj je uradio tranšeu, a na prostoru iza garaže urađen je bunker iz koga se otvara vatra samo noću. Prostor oko crkve prema našim položajima miniran je sa protupješadijskim nagaznim minama. Crkvu na Veljinama neprijatelj koristi isključivo kao osmatračnicu. Prema dosadašnjim saznanjima, u crkvi se u smjeni nalazi po 6 osmatrača. Osmatrači su naoružani sa snajperima i sa jednim PAM-om /protivavionski mitraljez/ koji se nalazi u dobro utvrđenom gnijezdu u crkvi. Sa crkve se rijetko otvara vatra, a kad se otvara, koriste snajper sa prigušivačem.¹²⁵⁵⁵

3803. Na pitanje da li ovaj izvještaj protivrječi njegovom mišljenju da se na taj crkveni toranj ne bi trebao postaviti snajperski položaj, Poparić je insistirao na tome da se u izvještaju taj položaj klasifikuje kao osmatrački položaj s kojeg je vatra rijetko otvarana.¹²⁵⁵⁶

3804. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da, prema informacijama kojima je raspolagao, nije bilo nikakvih "dejtava" iz pravoslavne crkve i negirao je da je vatra kojom je ubijena Munira Zametica otvorena iz pravoslavne crkve, budući da vojnicima nije bilo dozvoljeno da se penju na crkveni toranj.¹²⁵⁵⁷ On je takođe isključio mogućnost da je Munira Zametica bila namjerno gađana i napomenuo da, u slučaju da jeste bila namjerno gađana, to ne bi bilo učinjeno po naređenju ili odobrenju od strane SRK-a.¹²⁵⁵⁸ Galić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije primio izvještaje o incidentima snajperskog djelovanja kao što je bio taj u kojem je nastradala Munira Zametica i napomenuo je da se ne sjeća da su njegovi vojnici ikad išli u tu pravoslavnu crkvu jer je ona u to vrijeme bila nova građevina i bila je oštećena vatrom iz bestrzajnog topa s

¹²⁵⁵² D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 65–67.

¹²⁵⁵³ Mile Poparić, T. 38953 (29. maj 2013.).

¹²⁵⁵⁴ Mile Poparić, T. 39201–39202 (4. juni 2013.).

¹²⁵⁵⁵ P6360 (Izveštaj 1. motorizovanog bataljona ABiH, 2. oktobar 1993.), str. 2. Informacije sadržane u tom izvještaju potvrdio je Thomas, koji je obišao snajperski položaj ABiH u školi na Dobrinji, koja se nalazila nasuprot pravoslavnoj crkvi iz koje su, prema Thomasovim riječima, Srbi otvarali vatru po Dobrinji. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 1, 64. V. činjenica o kojoj je presuđeno 92.

¹²⁵⁵⁶ Mile Poparić, T. 39201–39205 (4. juni 2013.). Poparić je takođe uputio na svoj zaključak da tvrdnja koju je Sadija Šahinović iznijela u svom svjedočenju u predmetu *Galić* da nije čula pucnje znači da joj je oštećen sluh ili da je korišten prigušivač. Na pitanje da li izvještaj ABiH od 3. oktobra 1993. potvrđuje njegovu teoriju da je korišten prigušivač odgovorio je da je to moguće. V. Mile Poparić, T. 39205–39206 (4. juni 2013.).

¹²⁵⁵⁷ Dragomir Milošević, T. 33117–33118 (4. februar 2013.).

¹²⁵⁵⁸ Dragomir Milošević, T. 33118 (4. februar 2013.).

Mojmila.¹²⁵⁵⁹ Galić je takođe izjavio da nikad nije naredio taj napad niti primio izvještaj o tome da ga je naredio neko od njegovih potčinjenih.¹²⁵⁶⁰ Na pitanje zašto se u borbenom izvještaju koji je Komanda SRK-a 11. jula 1993. u 17:00 sati poslala Glavom štabu VRS-a navodi da je "neprijatelj vršio provokacije i vatreno djelovao po najvećem dijelu linija odbrane korpusa", ali se ne pominje incident s Munirom Zameticom, Galić je objasnio da je tada u toku bila operacija "Lukavac 93", što je značilo da su sve snage na objema stranama bile angažovane na drugom kraju Aerodroma, u blizini Dobrinje.¹²⁵⁶¹

3805. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje izvjestan broj činjenica o kojima je presuđeno, koje pokazuju sljedeće: (i) između tornja pravoslavne crkve i mjesta incidenta postojala je linija nišanja;¹²⁵⁶² (ii) područje pravoslavne crkve odakle je otvorena vatra nalazilo se unutar teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a;¹²⁵⁶³ (iii) s udaljenosti od 1.100 metara, dobro opremljen počinitelj mogao je da vidi da je Zametica izgledala kao civil;¹²⁵⁶⁴ i (iv) dana 11. jula 1993., Zametica, koja je bila civil, namjerno je ustrijeljena s teritorije koju je držao SRK.¹²⁵⁶⁵

3806. Vijeće ima u vidu da je, pored neuvjerljivih iskaza Galića i Miloševića,¹²⁵⁶⁶ jedini materijalni dokaz koji je optuženi izveo da bi pobio gore navedene činjenice o kojima je presuđeno bio Poparićev iskaz. Međutim, Vijeće konstatuje da je njegova analiza neuvjerljiva jer je zasnovana na brojnim labavim nagađanjima, često u vezi s pitanjima koja su u potpunosti izvan okvira njegove stručnosti. Na primjer, Vijeće se nije uvjerilo u Poparićevu tvrdnju da su ljudi, zbog toga što su se usudili otići na obalu rijeke nakon što su vidjeli kako meci udaraju u vodu, znali da se nije radilo snajperskoj vatri, već su mislili da se radi o razmjeni vatre. Vijeće smatra da je to čisto nagađanje, budući da je jednako moguće da su dotični ljudi, među kojima je bila i Munira Zametica, vidjeli da se radi o snajperskoj vatri, ali da su sačekali dok nisu smatrali da mogu bezbjedno prići rijeci. Vijeće takođe ne može da prihvati Poparićevu tvrdnju da su dvojica vojnika

¹²⁵⁵⁹ Stanislav Galić, T. 37495–37496 (22. april 2013.). Jedan drugi izvještaj Komande SRK-a ukazuje na to da je ABiH imala bestrajni top na Dobrinji 2. V. T. 37408 (18. april 2013.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.).

¹²⁵⁶⁰ Stanislav Galić, T. 37496 (22. april 2013.).

¹²⁵⁶¹ Stanislav Galić, T. 37498–37500 (22. april 2013.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.). Sljedećeg dana, 12. jula 1993., Galić je naredio da se nastavi operacija "Lukavica 93", ali nikad nije naredio nikakva dejstva po Dobrinji. V. T. 37391–37393 (18. april 2013.); D3419 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1993.).

¹²⁵⁶² V. činjenica o kojoj je presuđeno 168.

¹²⁵⁶³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 169.

¹²⁵⁶⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 170.

¹²⁵⁶⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 172.

¹²⁵⁶⁶ Vijeće potvrđuje da su i Galić i Milošević u svojim svjedočenjima izjavili da pravoslavna crkva nije mogla biti porijeklo vatre u ovom incidentu zato što vojnici SRK-a nisu koristili tu crkvu. Međutim, Vijeće smatra uvjerljivijim izvještaj obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem se ta crkva pominje kao osmatrački položaj i povremeno mjesto porijekla snajperske vatre, posebno zato što se čini da je taj izvještaj potkrijepljen Thomasovim iskazom. V. par. 3802.

ABiH koja su uzvratila vatru u vrijeme incidenta bila na dužnosti, budući da on tu tvrdnju temelji na činjenici da su njih dvojica bila naoružani i da bi u JNA, na kojoj je ABiH navodno bila zasnovana, vojnici vršili primopredaju dužnosti u jutarnjim satima. S obzirom na to da Poparić nije bio na službi u ABiH, pa čak ni u SRK-u, njegova promišljanja o tome kada bi vojnici ABiH izvršili primopredaju dužnosti i/ili nosili oružje su neosnovana i spadaju izvan okvira njegove stručnosti. Zapravo, njegova mišljenja o vojnoj strategiji u opštem smislu pokazala su se pogrešnim kada mu je pokazan dokument u kojem se jasno navodi — suprotno njegovom mišljenju — da je SRK imao položaj na tornju pravoslavne crkve s kojeg je otvarao snajpersku vatru, premda rijetko. Vijeće isto tako ne prihvata Poparićevu analizu prema kojoj se taj incident morao desiti u večernjim, a ne u popodnevnim satima, budući da se on oslonio na službenu zabilješku MUP-a BiH koju je, kako se vidjelo u unakrsnom ispitivanju, ispravila Sadija Šahinović tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*. Pored toga, njegova tvrdnja da bi Munira Zametica bila skrivena sjenkom od vreća s pijeskom da se incident desio u popodnevnim satima predstavlja čisto nagađanje, budući da vreće s pijeskom više nisu bile na tom mjestu kad je on obišao mjesto incidenta. Iz svih tih razloga, Vijeće je odlučilo da zanemari najveći dio Poparićeve analize o ovom incidentu.

3807. Međutim, Vijeće ima u vidu da se i Poparić i van der Weijden slažu da je između tornja pravoslavne crkve i mjesta incidenta postojala linija nišanjenja, te se, stoga uvjerilo da je ta linija zaista postojala.¹²⁵⁶⁷ Vijeće takođe potvrđuje da su Poparić i van der Weijden jedinstveni u stavu da je udaljenost od 1.100 metara donekle prevelika za snajpersku pušku kakva je najvjerovatnije korištena u ovom napadu. Međutim, Vijeće podsjeća da ni Poparić ni van der Weijden nisu u svojim svjedočenjima izjavili da bi Muniru Zameticu bilo nemoguće pogoditi s te udaljenosti, već su samo rekli da je vjerovatnoća da je ona namjerno pogodoena manja nego što bi bila da se ona nalazila na 800 metara udaljenosti od mjesta porijekla vatre.¹²⁵⁶⁸ Pored toga, van der Weijden je smatrao da su hici koje je snajperista ispalio prije nego što je ubio Muniru Zameticu upućivali na to da je on vršio "korekturno gađanje" ili da je procjenjivao udaljenost neposredno prije incidenta i da se tako pripremao da pogodi cilj kad se pojavi.

¹²⁵⁶⁷ Pored toga, Vijeće je tokom obilaska mjesta događaja bilo na mjestu tog incidenta i potvrdilo da nišanska linija postoji. Vijeće podsjeća da je u paragrafu 6 svog Naloga o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010. navelo da svrha tog obilaska ne bi bila da se prikupe dokazi ili prime podnesci od strana u postupku, nego da se omogući Vijeću da se bolje upozna s topografijom određenih ključnih lokacija i na taj način mu se pomogne u utvrđivanju navoda u Optužnici koji se odnose na Sarajevo.

¹²⁵⁶⁸ Kao što se navodi gore u tekstu, Poparićev zaključak da je nemoguće da je snajperista koji se nalazio na tornju pravoslavne crkve namjerno gađao Muniru Zameticu zasnovan je na kombinaciji dvaju faktora, i to velike udaljenosti i slabe vidljivosti zbog sjenke ili sumraka. V. par. 3802. Međutim, kao što je Vijeće primijetilo gore u tekstu, u paragrafu 3806, Vijeće smatra da se taj incident desio u popodnevnim satima i, isto tako, ne prihvata Poparićevu analizu u vezi sa sjenkom.

3808. Imajući u vidu sve gore navedeno, a posebno podsjećajući na van der Weijdenov iskaz da je samo s još jedne zgrade postojala nišanska linija nišanjenja prema mjestu incidenta i da je on tu zgradu odbacio kao mjesto porijekla vatre u ovom slučaju, Vijeće se uvjerilo da je mjesto porijekla vatre bila pravoslavna crkva, koja se u to vrijeme nalazila u zoni odgovornosti SRK-a. Ovo mišljenje Vijeća dalje podupire činjenica da su ona dvojica vojnika ABiH koji su se nalazili na mjestu incidenta odmah uzvratili vatru i isto tako su viđeni kako pucaju u pravcu pravoslavne crkve.

3809. Vijeće takođe konstatuje, na osnovu gore navedenih dokaza, da je Munira Zametica bila civil koji je samo pokušao da zahvati vodu iz rijeke i da, stoga, nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme incidenta. Pored toga, s obzirom na van der Weijdenov iskaz, koji Vijeće prihvata, da je strijelac vršio korekturno gađanje neposredno prije incidenta, Vijeće se uvjerilo da je snajperista SRK-a koji se nalazio u pravoslavnoj crkvi namjerno gađao Muniru Zameticu i da je pritom bio potpuno svjestan da je ona civil koji zahvata vodu iz rijeke.

(3) Ulica Nikole Demonje, 6. januar 1994. (incident 6 iz Priloga F Optužnici)

3810. U Optužnici se navodi da je Sanija Dževlan, žena stara 32 godine, 6. januara 1994. ustrijeljena i ranjena u stražnjicu dok je, vozeći se na biciklu, prelazila preko mosta u ulici Nikole Demonje na Dobrinji.¹²⁵⁶⁹ Prema navodima tužilaštva, Sanija Dževlan je pogođena dok se nalazila na sjeverozapadnoj strani mosta, a mjesto porijekla vatre se nalazilo na položajima SRK-a u pravcu pravoslavne crkve, na nekih 800 metara udaljenosti.¹²⁵⁷⁰ Optuženi tvrdi da Sanija Dževlan nije pogođena vatrom koja je otvorena iz pravoslavne crkve zato što bi je s te udaljenosti bilo teško uočiti.¹²⁵⁷¹

3811. Dana 6. januara 1994., Sanija Dževlan se biciklom vraćala kući iz bolnice na Dobrinji, gdje je bila otišla da podigne lijekove za svoju majku.¹²⁵⁷² Kada je prelazila most preko rijeke Dobrinje koji povezuje Dobrinju 2 s Dobrinjom 3, u ulici Nikole Demonje,¹²⁵⁷³ ustrijeljena je i ranjena u stražnjicu.¹²⁵⁷⁴ Sanija Dževlan je osjetila udar, ali je shvatila da je pogođena tek nakon što je vidjela

¹²⁵⁶⁹ Optužnica, incident 6 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁵⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 26, 28–29.

¹²⁵⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 2213–2219.

¹²⁵⁷² Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11748–11749 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 189.

¹²⁵⁷³ Premda svjedokinja nije znala naziv ulice u kojoj se nalazi taj most, mape koje su predočene Vijeću ukazuju na to da se radilo o ulici Nikole Demonje. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3535.

¹²⁵⁷⁴ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T3517–3519; P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje); Sanija Dževlan, T. 11751–11752, 11758–11760 (14. februar 2011.); D1048 (Vazдушna fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1049 (Fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); D1050 (Video-snimak u

kako još tri-četiri metka rikošetiraju o betonsku površinu ulice.¹²⁵⁷⁵ Nije znala koliko ju je metaka pogodilo,¹²⁵⁷⁶ ali je u ljekarskom izvještaju u vezi s njenim povredama zabilježen "prostrel kroz oba glutealna područja".¹²⁵⁷⁷ Uspjela je da se biciklom odveze kući, gdje su joj komšije ukazale pomoć i odvele je u bolnicu, iz koje je otpuštena deset dana kasnije.¹²⁵⁷⁸ Istog dana kada je pogođena Sanija Dževlan, u bolnicu je dovedena još jedna osoba koja bila ustrijeljena na istoj lokaciji.¹²⁵⁷⁹

3812. Sanija Dževlan je bila jedina osoba koja se nalazila na tom području u vrijeme kad su hici ispaljeni i nosila je smeđe hlače i žutu jaknu; imala je veoma dugu kosu koja nije bila vezana, nije nosila nikakvo oružje i u blizini nije bilo nikakve vojne opreme.¹²⁵⁸⁰ Sanija Dževlan je u svom svjedočenju izjavila da je tog dana bilo "izuzetno mirno" jer nije bilo snajperske vatre ni granatiranja,¹²⁵⁸¹ te da je još uvijek bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra.¹²⁵⁸² Tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*, Sanija Dževlan je izjavila da je do pucnjave došlo negdje između 15:00 i 16:00 sati.¹²⁵⁸³ Međutim, u svojoj prethodnoj izjavi koju je dala policiji BiH i koja nosi datum 30. septembar 1994., ona je rekla da se taj incident desio u 16:30 sati.¹²⁵⁸⁴ Kada joj je postavljeno pitanje u vezi s tom nedosljednošću, objasnila je da nije znala kada se tačno desio taj incident zato što nije imala sat kada je ranjena.¹²⁵⁸⁵ Međutim, primijetila je da je to moralo biti za danjeg svjetla zato što bi bilo nemoguće kretati se noću, s obzirom na to da u naselju nije bilo

vezi sa snajperskim dejstvima u Ulici Nikole Demonje 6. januara 1994.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 189.

¹²⁵⁷⁵ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11754 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁷⁶ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519.

¹²⁵⁷⁷ P1893 (Otpusna lista za Saniju Dževlan). Tokom unakrsnog ispitivanja, Sanija Dževlan je navela da smatra da je pogođena sa dva metka, premda je prvobitno rekla da joj nije poznato koliko ju je metaka pogodilo. Međutim, na osnovu ljekarskog izvještaja, Vijeće je mišljenja da se radilo o samo jednoj prostrijelnoj rani, a ne dvije, te da je, shodno tome, Sanija Dževlan pogođena i ranjena samo jednim metkom. V. Sanija Dževlan, T. 11761–11763 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁷⁸ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3519–3520. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11748 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 190.

¹²⁵⁷⁹ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3529.

¹²⁵⁸⁰ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518, 3530; Sanija Dževlan, T. 11747, 11769 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁸¹ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518–3519, 3536; Sanija Dževlan, T. 11764 (14. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 194. Kada joj je predočen izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je tokom sedmice od 31. decembra 1993. do 6. januara 1994. ABiH ispaljivala nekih 10 do 50 granata na područja Lukavice, Grbavice i Vogošće, ona je ostala čvrsto pri stavu da tog dana nije čula nikakvu snajpersku vatru niti granatiranje i rekla da u slučaju da jeste, ne bi izlazila iz kuće. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3536–3545; P2293 (UNMO, Sedmični izvještaj, 7. januar 1994.). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11764–11766 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁸² Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3517–3518. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11743–11744, 11757 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁸³ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3518.

¹²⁵⁸⁴ D670 (Izjava Sanije Dževlan MUP-u BiH, 30. septembar 1994.).

¹²⁵⁸⁵ Sanija Dževlan, T. 11745–11746, 11755 (14. februar 2011.).

struje, te je takođe objasnila da je iz kuće izašla oko 15:00 sati da bi otišla u obližnju bolnicu i podigne lijekove.¹²⁵⁸⁶

3813. Što se tiče pravca iz kojeg su doletjeli meci, Sanija Dževlan je u svom svjedočenju izjavila da su doletjeli s njene desne strane dok je vozila bicikl, to jest, iz pravca Dobrinje 4, s višespratnica ili iz pravoslavne crkve koja se nalazila na tom području.¹²⁵⁸⁷ Prema njenim riječima, to područje je bilo pod kontrolom VRS-a,¹²⁵⁸⁸ dok je ABiH kontrolisala Dobrinju 3, kao i vrh i lijevu padinu Mojmila, koje joj je bilo sprijeda dok se biciklom vozila kući.¹²⁵⁸⁹ Sanija Dževlan je objasnila da su se s obje strane mosta nalazile barikade i primijetila da je bila pogođena čim se pojavila na drugoj strani prošavši barikade, dok je silazila s mosta na njegovom sjevernom kraju.¹²⁵⁹⁰

3814. Hogan je obišao mjesto tog incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj se Sanija Dževlan nalazila kada je pogođena.¹²⁵⁹¹ Van der Weijden je obišao istu lokaciju i zabilježio, imajući u vidu da su hici doletjeli sa žrtvine desne strane, to jest iz pravca istok-sjeveroistok,¹²⁵⁹² da je most uglavnom bio zaklonjen od pogleda iz pravca istok i istok-jugoistok, ali da je "s obje strane mosta bilo [...] nezaklonjenih mjesta".¹²⁵⁹³ Smatrao je da je strijelac morao vidjeti Saniju Dževlan dok je ulazila na most na južnoj strani, budući da se i na toj strani nalazio jedan nezaklonjeni dio, a zatim

¹²⁵⁸⁶ Sanija Dževlan, T. 11743, 11745–11746, 11755, 11757 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁸⁷ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3523–3529; P2292 (Fotografija Dobrinje s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11742 (14. februar 2011.). Kada joj je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje zašto je identifikovala Dobrinju 4 kao područje sa kojeg je otvorena vatra, Sanija Dževlan je objasnila da je to bilo zato što su tamo bile srpske snage i što, shodno tome, ti hici nisu mogli doći ni s jednog drugog mjesta. V. Sanija Dževlan, T. 11763–11764 (14. februar 2011.).

¹²⁵⁸⁸ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3527. To potvrđuje činjenica o kojoj je presuđeno 192.

¹²⁵⁸⁹ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3515–3516, 3546–3547. V. takođe Sanija Dževlan, T. 11751–11752 (14. februar 2011.); D1048 (Vazdušna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan).

¹²⁵⁹⁰ Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3525, 3527; P2292 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan); P2295 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje). V. takođe Sanija Dževlan, T. 11742–11743, 11745, 11753, 11754–11755 (14. februar 2011.). Poslije dva incidenta na toj lokaciji, na most je postavljeno još barikada napravljenih od vreća s pijeskom kako bi se ta lokacija učinila sigurnijom. V. Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 3529.

¹²⁵⁹¹ Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹²⁵⁹² Patrick van der Weijden, T. 7133 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁹³ P1621 (Izvjestaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 48.

sačekao da siđe s njega na sjevernoj strani.¹²⁵⁹⁴ Jedine zgrade s kojih se pružala linija nišanjenja ka mostu, a koje su se nalazile istočno od mosta, bile su stambena zgrada, koja se nalazi na udaljenosti od 355 metara, i pravoslavna crkva, koja je udaljena 820 metara.¹²⁵⁹⁵ Van der Weijden je čuo da je u vrijeme kad se desio taj incident tu stambenu zgradu držala ABiH, dok su snage VRS-a držale stambene zgrade s crvenim krovovima preko puta, s kojih se nije pružao pogled na mjesto incidenta.¹²⁵⁹⁶ Van der Weijden je zaključio da se strijelac najvjerovatnije nalazio na tornju pravoslavne crkve iz sljedećih razloga: (i) vojnici ABiH vjerovatno nisu bili usredsređeni na most, s obzirom da im je neprijatelj bio tako blizu, u stambenim zgradama s crvenim krovovima; (ii) toranj te crkve je u to vrijeme bio u izgradnji, tako da je predstavljao dobru lokaciju za snajpersko gnijezdo ili čak za mitraljeski položaj; i (iii) s te crkve se pružao jasan i neometan pogled na mjesto incidenta.¹²⁵⁹⁷ Kao što je već ranije rečeno,¹²⁵⁹⁸ van der Weijden nikad nije obišao toranj te pravoslavne crkve.¹²⁵⁹⁹ Imajući u vidu sve gore navedene podatke, on je zaključio da je strijelac bio u stanju da identifikuje žrtvu kao odraslu ženu na biciklu.¹²⁶⁰⁰

3815. Van der Weijden je takođe naveo da kalibar metka koji je korišten u ovom incidentu nije mogao biti veći od 7,92 mm, budući da bi meci većih kalibara prouzrokovali daleko teže povrede.¹²⁶⁰¹ On je podsjetio na iskaz Sanije Dževlan da je čula više metaka i pretpostavio je da je to upućivalo na vatru iz automatskog oružja, što ga je navelo na zaključak da je korišteno oružje bio puškomitraljez srednjeg kalibra, i to ili M84 ili M53, koji ispaljuju metke kalibra 7,62 mm ili 7,92 mm.¹²⁶⁰² On je, takođe, objasnio da se ti puškomitraljezi mogu postaviti na tronožno postolje i

¹²⁵⁹⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49; Patrick van der Weijden, T. 7138 (29. septembar 2010.).

¹²⁵⁹⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7133 (29. septembar 2010.). To potvrđuju dokazi koji su predloženi Vijeću, tačnije, dokazi da se linija sukoba protezala duž puta koji je razdvajao Dobrinju 3 i Dobrinju 4. V. par. 3787. V. takođe Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁵⁹⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49. V. takođe Barry Hogan, T. 11211–11212 (3. februar 2011.); P2200 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. januara 1994. u Ulici Nikole Demonje, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2201 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁵⁹⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

¹²⁵⁹⁸ V. par. 3799.

¹²⁵⁹⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

¹²⁶⁰⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 49.

¹²⁶⁰¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

¹²⁶⁰² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

opremiti optičkim nišanom i da su, kao takvi, podesni za dalekometno gađanje.¹²⁶⁰³ Van der Weijden je priznao da su njegovi zaključci u vezi s kalibrom korištenog metka spekulativni, ali je opovrgao tvrdnju optuženog da VRS nije raspolagao mecima kalibra 7,92 mm, navevši da je lično vidio "srpske vojnike" s mitraljezima tog kalibra.¹²⁶⁰⁴ Vijeće podsjeća da je Galić potvrdio da je SRK imao razne puške M48 kalibra 7,92 milimetra koje su imale optičke nišane i koje su nazivali snajperskim puškama.¹²⁶⁰⁵

3816. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je postavljeno pitanje zbog čega je isključio mogućnost da se strijelac nalazio između stambene zgrade i žrtve, a on je odgovorio da se tu nalazio brisani prostor, što je značilo da bi strijelac bio izložen vatri sa svih strana i da bi, shodno tome, rizikovao sopstveni život.¹²⁶⁰⁶ Van der Weijden je takođe potvrdio da se linija sukoba nalazila nekih 400 metara istočno od mjesta incidenta i da je pogled na most s te linije sukoba bio zaklonjen gore pomenutom stambenom zgradom.¹²⁶⁰⁷ Na pitanje da li bi mogao da zaključi da se žrtva jednostavno biciklom dovezla na liniju vatre, s obzirom da je pogođena čim je izašla iza metalnog zaklona koji je bio na mostu, van der Weijden je, priznavši da je takva mogućnost postojala, rekao da on ne bi nužno došao do takvog zaključka zato što je žrtva bila vidljiva prije nego što se biciklom dovezla na most, tako da je strijelac mogao da sačeka da se ona pojavi na drugoj strani mosta.¹²⁶⁰⁸ Optuženi je unakrsno ispitao van der Weijdena o uslovima vidljivosti u sarajevskoj dolini u 16:30 sati, ali potonji je mogao samo da se složi s tim da bi okruženje imalo uticaja na vidljivost i da bi doba dana bilo relevantno za strijelca, ali je rekao da bi efikasnost strijelca takođe ovisila o korištenoj opremi.¹²⁶⁰⁹

3817. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je, po njegovom mišljenju, Sanija Dževlan bila pogođena s mnogo manje udaljenosti nego što je bila udaljenost od pravoslavne crkve, te da je metak koji ju je pogodio ciljao u asfalt, ali je potom rikošetirao, što mu je ukazalo na to da se tu radilo o slučajnom pogotku i da je strijelac pokušavao da je uplaši.¹²⁶¹⁰ On je svoj zaključak utemeljio na nekoliko osnova. Prvo, po njegovom mišljenju, taj incident se desio oko 16:30 sati,

¹²⁶⁰³ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 47.

¹²⁶⁰⁴ Patrick van der Weijden, T. 7138–7139 (29. septembar 2010.).

¹²⁶⁰⁵ Stanislav Galić, T. 37463–37464 (22. april 2013.).

¹²⁶⁰⁶ Patrick van der Weijden, T. 7133–7134 (29. septembar 2010.).

¹²⁶⁰⁷ Patrick van der Weijden, T. 7135–7136 (29. septembar 2010.); D668 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²⁶⁰⁸ Patrick van der Weijden, T. 7136–7138 (29. septembar 2010.); D669 (Izjava svjedoka Sanije Dževlan od 24. septembra 2001.).

¹²⁶⁰⁹ Patrick van der Weijden, T. 7139–7142 (29. septembar 2010.).

¹²⁶¹⁰ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 95.

kao što je Sanija Dževlan prvobitno navela u izjavi koju je dala MUP-u BiH,¹²⁶¹¹ što znači da je vidljivost bila loša do te mjere da snajperista koji se nalazio na udaljenosti od preko 800 metara ne bi mogao da je vidi.¹²⁶¹² Drugo, čak i da je vidljivost u vrijeme kad se desio taj incident bila dobra, Poparić je zaključio da Sanija Dževlan nije mogla biti pogođena s crkve zato što bi snajperista morao da počne da puca nekih 0,99 sekundi prije nego što se ona pojavila u njegovom vidnom polju.¹²⁶¹³ Treće, Poparić je primijetio da je Sanija Dževlan u svom svjedočenju izjavila da su je pogodila dva metka, što nije bilo moguće, s obzirom na to koliko bi vremena bilo potrebno da i jedan i drugi metak stignu do mjesta incidenta i na to koliko je dugo ona bila vidljiva i izložena pogledu snajperiste.¹²⁶¹⁴ Na kraju, Poparić je primijetio da mjesto tog incidenta nije predstavljalo lokaciju koja je bila poznata po tome što je bila izložena snajperskom djelovanju s položaja VRS-a i da, shodno tome, u tom incidentu nije upotrijebljena snajperska puška, nego automatsko oružje.¹²⁶¹⁵

3818. Galić je u svom svjedočenju, pored onoga što je izjavio o toj pravoslavnoj crkvi i što se pominje gore u tekstu,¹²⁶¹⁶ izjavio da nije primio nikakav izvještaj o tom incidentu niti izdao naređenje za vatrena dejstva po tom području.¹²⁶¹⁷ Kada mu je pokazan redovni borbeni izvještaj koji je Komanda SRK-a poslala Glavnom štabu VRS-a 6. januara 1994. u 17:00 sati, u kojem se taj incident uopšte ne pominje, Galić je izjavio da je, uzimajući u obzir da je to bilo pravoslavno

¹²⁶¹¹ Poparić je taj zaključak zasnovao na činjenici da je Sanija Dževlan otišla da posjeti majku u bolnici na Dobrinji poslije 15:00 sati i da je, s obzirom da je vrijeme za posjete zvanično završavalo u 16:00 sati (ali da su posjete često "produž[avane] još nekih petnaestak minuta"), vjerovatnije da se ona biciklom vraćala kući oko 16:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 88–89. Međutim, Sanija Dževlan uopšte nije išla da posjeti majku u bolnici – u stvari je išla da kupi lijekove za majku. V. par. 3811. V. takođe Mile Poparić, T. 39164–39168 (4. juni 2013.); T. 39259–39260 (5. juni 2013.).

¹²⁶¹² Da bi dokazao da je vidljivost bila loša, Poparić je prikupio više fotografija tog područja, snimljenih 6. januara 2012. oko 16:30 sati. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 88–91; Mile Poparić, T. 38963–38964 (29. maj 2013.).

¹²⁶¹³ Poparić zasniva tu analizu na (i) razdaljine između crkve i mjesta incidenta (za koju on kaže da, prema aplikaciji *Google Maps*, iznosi 855 metara), (ii) mjestu na kojem se nalazila Sanija Dževlan kada je pogođena (koje je on utvrdio iz video-snimka Barryja Hogana sa Sanijom Dževlan) i procijenjene udaljenosti između nje i zaštitne ograde na mostu, (iii) procijenjenoj razdaljini koju je ona morala preći da bi sa jedne nezaklonjene strane mosta prešla na drugu, (iv) procijenjenom vremenu koje je bilo potrebno da Sanija Dževlan na biciklu pređe tu udaljenost (na osnovu prosječne brzine kojom osoba ženskog pola stara 35 godina vozi bicikl), i (v) procijenjenom vremenu koje bi bilo potrebno da metak ispaljen iz puške M84, koji leti najvećom brzinom, doleti do mjesta incidenta. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 92–93; Mile Poparić, T. 38961–38963 (29. maj 2013.).

¹²⁶¹⁴ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 93.

¹²⁶¹⁵ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 93.

¹²⁶¹⁶ V. par. 3804.

¹²⁶¹⁷ Stanislav Galić, T. 37517–37518 (22. april 2013.).

Badnje večje, SRK poštovao sve vjerske praznike i da se na takve dane suzdržavao od dejstava.¹²⁶¹⁸ Tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je predložen jedan izvještaj UNMO-a s rezimeom događaja za sedmicu koja je završavala 6. januara 1994., koji pokazuje da je VRS tokom cijele sedmice granatirao sjeverna i zapadna područja grada, kao i njegov centar, Galić je objasnio da je sve to granatiranje vršeno izvan Dobrinje i da on ne vidi nikakvu vezu između tog granatiranja i incidenta u kojem je ranjena Sanija Dževlan.¹²⁶¹⁹ U svakom slučaju, prema Galićevim riječima, SRK je u to vrijeme bio angažovan na odbrambenim dejstvima, budući da ga je ABiH napala 5. januara.¹²⁶²⁰

3819. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno: (i) odjeća koju je nosila Sanija Dževlan, ono što je radila u tom trenutku (voženje bicikla), i činjenica da je bila nenaoružana bili su pokazatelji njenog civilnog statusa i upozorenje počinioocu da ona ima status civila;¹²⁶²¹ (ii) metak koji je Saniju Dževlan pogodio s njene desne strane doletio je iz pravca pravoslavne crkve udaljene približno 800 metara od mjesta incidenta,¹²⁶²² i (iii) Sanija Dževlan je bila civil koji je namjerno ciljan s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.¹²⁶²³

3820. Vijeće napominje da je, pored neuvjerljivih iskaza koje su Galić i Milošević dali u vezi s tom pravoslavnom crkvom,¹²⁶²⁴ jedini materijalni dokaz koji je optuženi iznio da bi pobio gore pomenute činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koje je ponudilo tužilaštvo bio Poparićev iskaz. Međutim, Vijeće konstatuje da je Poparićeva analiza problematična. Prvo, on je pogrešno zaključio da je Sanija Dževlan bila na mostu oko 16:30 sati, dok je Sanija Dževlan u svom svjedočenju izjavila da je na mostu bila negdje između 15:00 i 16:00 sati, što je dosljedno njenim aktivnostima tog dana. Što je još važnije, ona je potvrdila da je u to vrijeme još bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra. Drugo, Poparićevi proračuni u vezi s vremenom koje bi bilo potrebno da Sanija Dževlan pređe most zasnovani su na prosječnoj brzini vožnje bicikla od strane ženske osobe stare 35 godina. Međutim, ništa ne ukazuje na to da je Sanija Dževlan tog dana vozila bicikl baš tom brzinom, a on s njom nikad nije razgovarao da bi tu činjenicu potvrdio. Shodno tome, Poparićeva analiza prema kojoj snajperista koji bi se nalazio na tornju pravoslavne crkve ne bi mogao da namjerno gađa Saniju Dževlan je pogrešna. Iz istog razloga, njegov argument da je još

¹²⁶¹⁸ Stanislav Galić, T. 37519–37522 (22. april 2013.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.).

¹²⁶¹⁹ Stanislav Galić, T. 37827–37831 (7. maj 2013.); P2293 (UNMO, Sedmični izvještaj, 31. decembar 1993. – 6. januar 1994.).

¹²⁶²⁰ Stanislav Galić, T. 38045 (9. maj 2013.); D3523 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. januar 1994.), str. 1.

¹²⁶²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 191.

¹²⁶²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 195.

¹²⁶²³ V. činjenice o kojima je presuđeno 196, 197.

¹²⁶²⁴ Kao što je ranije navedeno (v. fusnota 12566), Vijeće ima u vidu da su i Galić i Milošević u svojim svjedočenjima izjavili da vojnici SRK-a nisu koristili pravoslavnu crkvu za snajperska dejstva. Međutim, Vijeće se više uvjerilo u izvještaj obavještajnog organa ABiH od 2. oktobra 1993., u kojem se crkva pominje kao osmatrački položaj i mjesto s kojeg se povremeno otvarala snajperska vatra, posebno zato što se čini da to potkrepljuje iskaz Francisa Roya Thomasa.

manje vjerovatno da bi ona bila pogođena s dva metka jednako je pogrešan, posebno kad se ima u vidu da je puška koja je korištena u ovom incidentu najvjerovatnije bila poluautomatska puška. Shodno tome, Vijeće ne prihvata Poparićev iskaz u vezi s ovim incidentom.

3821. Imajući u vidu odjeću koju je nosila i činjenicu da je vozila bicikl, Vijeće se uvjerilo da je Sanija Dževlan bila civil i da u vrijeme kad se desio taj incident nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Vijeće se takođe uvjerilo da je postojala linija nišanjenja između mjesta gdje se nalazila na mostu – kada je vozeći bicikl prošla zaštitnu barijeru – i pravoslavne crkve. Pored toga, udaljenost između te dvije lokacije bila je takva da je snajperista pozicioniran na pravoslavnoj crkvi mogao da uoči da je Sanija Dževlan civil. Vijeće takođe prihvata iskaz Sanije Dževlan da je u vrijeme kad se desio incident bilo dnevno svjetlo i da je vidljivost bila dobra i konstatuje da bi, suprotno Poparićevoj tvrdnji, ona bila laka meta za snajperistu koji se nalazio u pravoslavnoj crkvi, posebno kada se ima u vidu domet oružja koje je najvjerovatnije korišteno u tom incidentu. Vijeće podsjeća na iskaz Sanije Dževlan da je tog dana bilo mirno i da nije čula nikakvu pucnjavu prije nego što je ustrijeljena. Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo u tvrdnju optuženog da je ona došla na liniju vatre, niti se uvjerilo u Poparićev zaključak da se taj incident desio slučajno, dok je strijelac pokušavao da je uplaši, budući da se čini da za taj zaključak ne postoji nikakva osnova osim što je Sanija Dževlan čula kako je metak rikošetirao. Imajući u vidu van der Weijdenovu analizu o tome zašto je toranj pravoslavne crkve najvjerovatnije mjesto s kojeg je otvorena vatra, zajedno sa svjedočenjem Sanije Dževlan u vezi s pravcem iz kojeg je dejstvovano vatrom, Vijeće je mišljenja da je ona pogođena metkom koji je ispaljen iz pravoslavne crkve. Pored toga, s obzirom da se crkva nalazila na teritoriji koju je držao SRK, Vijeće konstatuje da je Saniju Dževlan pogodio snajperista SRK-a. Na kraju, budući da je snajperista morao da pažljivo isplanira hitac od trenutka kada se Sanija Dževlan biciklom dovezla na most do trenutka kada je izašla iz bezbjednog prostora pokrivenog zaštitnom barijerom, Vijeće nema nikakvih sumnji u vezi s tim da ju je snajperista SRK-a namjerno gađao i da je pritom bio potpuno svjestan da je ona civil.

(4) Ulica Nikole Demonje i Bulevar AVNOJ-a, 25. maj 1994. (incident 7 iz Priloga F Optužnici)

3822. U Optužnici se navodi da su 25. maja 1994., Sehadeta Plivac, žena stara 53 godine, i Hajra Hafizović, žena stara 62 godine, obje ustrijeljene i ranjene u noge dok su se vozile autobusom punim putnika kod raskrsnice ulice Nikole Demonje i Bulevara AVNOJ-a (koji se sada zove Bulevar branilaca Dobrinje) na Dobrinji.¹²⁶²⁵ Kako navodi tužilaštvo, vatrom je dejstvovano iz Nedžarića, područja koje je držao SRK, s kojeg se pružao direktan pogled na mjesto incidenta.¹²⁶²⁶

¹²⁶²⁵ Optužnica, incident 7 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁶²⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 34.

Optuženi poriče da je vatra došla s položaja VRS-a i tvrdi da je metak morao doletjeti s "relativno male udaljenosti".¹²⁶²⁷

3823. Ramiz Grabovica, regrut u pozadinskoj službi ABiH, radio je 1994. u javnom transportnom preduzeću i tokom prekida vatre je vozio civile na redovnoj autobuskoj liniji između Alipašino mosta i Dobrinje.¹²⁶²⁸ Dana 25. maja 1994. bilo je sunčano i Grabovica je oko 11:40, stigavši do posljednje stanice na raskrsnici ulice Nikole Demonje i ulice Omladinskih brigada, u centru Dobrinje, zaustavio crveno-bijeli autobus, otvorio troja vrata autobusa i ugasio motor radi uštede goriva.¹²⁶²⁹ Jasno se moglo vidjeti da je autobus civilno vozilo koje se koristi samo tokom prekida vatre i na redovnoj autobuskoj liniji.¹²⁶³⁰ Dok je čekao da se putnici ukrcaju, Grabovica je čuo pucanj iz pravca Nedžarića, koje je kontrolisao SRK, i to je u autobusu izazvalo paniku.¹²⁶³¹ Ramiz Grabovica je vidio da su ranjene dvije sredovječne žene.¹²⁶³² Jedna je sjedila na desnoj strani autobusa držeći se za koljeno, a druga na suprotnoj strani i obilno je krvarila.¹²⁶³³ Žrtve, Sehadetu Plivac i Hajru Hafizović, izveli su iz autobusa i one su ostale u bolnici, gdje im je pružena ljekarska pomoć.¹²⁶³⁴ U medicinskoj dokumentaciji koja je uvrštena u spis zabilježeno je da je Hajra Hafizović ranjena u "obje potkoljenice (prostrelna rana)", a da je Sehadeta Plivac ranjena snajperskim hicem u "gornjem dijelu desne potkoljenice" i morala je da bude podvrgnuta hirurškom zahvatu kako bi se "zaostalo strano tijelo u poplitealnoj regiji" odstranilo.¹²⁶³⁵

3824. Hogan je obišao mjesto tog incidenta s Ramizom Grabovicom i snimio je taj obilazak video-kamerom, a Grabovica je pokazao tačno mjesto na kojem se nalazio autobus kada je na njega otvorena vatra, kao i mjesto na kojem su se nalazile dvije žrtve kada su ranjene.¹²⁶³⁶ Grabovica se na tom video-snimku vidi kako pokazuje da je prednji dio autobusa bio okrenut u pravcu

¹²⁶²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2224–2225.

¹²⁶²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 198.

¹²⁶²⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 199.

¹²⁶³⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 203.

¹²⁶³¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 200.

¹²⁶³² Činjenica o kojoj je presuđeno 201.

¹²⁶³³ Činjenica o kojoj je presuđeno 201.

¹²⁶³⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 202.

¹²⁶³⁵ P1892 (Medicinska dokumentacija za Sehadetu Plivac i Hajru Hafizović).

¹²⁶³⁶ Barry Hogan, T. 11213–11214, 11274–11276 (3. februar 2011.); P2202 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1004 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

jugozapada, da su hici pogodili desnu stranu autobusa i da su doletjeli sa sjeverozapada, to jest, iz pravca Nedžarića.¹²⁶³⁷

3825. I van der Weijden je obišao mjesto incidenta u vezi s kojim mu je tužilaštvo reklo da je autobus bio parkiran tako da mu je prednji kraj bio okrenut prema jugu/jugozapadu, a desna strana izložena niz Bulevar branilaca Dobrinje prema sjeverozapadu.¹²⁶³⁸ Prema njegovom izvještaju, metak koji je ranio žrtve probio je stjenku autobusa na njegovoj desnoj strani, pogodio jednu od žrtava u koljeno, a zatim pogodio drugu žrtvu na drugoj strani autobusa.¹²⁶³⁹ Van der Weijden je primijetio da nije bilo mogućnosti za vatreni položaj na udaljenosti manjoj od 550 metara od mjesta incidenta u pravcu sjeverozapada, uključujući prostor između zaštitnih barikada koje su se nalazile na kraju Bulevara branilaca Dobrinje i na mjestu incidenta, zato što bi strijelac morao da se nagne izvan jedne od zgrada duž te ulice da bi mogao da gađa.¹²⁶⁴⁰ Shodno tome, strijelac je morao biti na udaljenosti većoj od 550 metara i iznad nivoa tla, da bi mogao da vidi autobus.¹²⁶⁴¹ Premda je u njegovom izvještaju zabilježeno da se navodni položaj s kojeg je gađano nalazio u Teološkom fakultetu u Nedžarićima, van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije obišao tu lokaciju i da, u stvari, nije bio u mogućnosti da utvrdi tačnu lokaciju na kojoj se nalazi strijelac zato što je to područje u periodu poslije incidenta bilo ponovo intenzivno izgrađeno.¹²⁶⁴²

3826. Budući da nije bilo mogućih vatrenih položaja na udaljenosti manjoj od 550 metara, vjerovatno je korišten metak kalibra 7,62 mm ili 7,92 mm. Pored toga, s obzirom na udaljenost i

¹²⁶³⁷ Barry Hogan, T. 11724–11726 (3. februar 2011.); D1004 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 25. maja 1994. na Dobrinji).

¹²⁶³⁸ Patrick van der Weijden, T. 7961–7062 (28. septembar 2010.).

¹²⁶³⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52.

¹²⁶⁴⁰ Odgovarajući na pitanje koje mu je postavilo Vijeće, van der Weijden je priznao da bi strijelac imao pogled na mjesto incidenta da se nalazio na vrhu jedne od višespratnica duž Bulevara branilaca Dobrinje na onoj strani linije sukoba koju je kontrolisala ABiH. V. Patrick van der Weijden, T. 7066–7069 (28. septembar 2010.); P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53–54. Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da zgrada koju je Vijeće pomenulo tokom ovog ispitivanja u to vrijeme nije postojala. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 35. Premda to možda jeste tačno, Vijeće takođe napominje da se čini da je odgovor koji je van der Weijden dao na to pitanje bio širi i da je on pomenuo "višespratnicu", te da je, stoga, time pokrio sve višespratnice duž te ulice koje jesu postojale u vrijeme kad se desio taj incident.

¹²⁶⁴¹ Patrick van der Weijden, T. 7066–7069 (28. septembar 2010.); P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53–54. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da ne zna kroz koji dio desne strane autobusa je metak prošao i da nije imao pristup nijednom forenzičkom izvještaju ili izvještaju o kriminalističkoj istrazi u vezi s ovim incidentom, ali je ustvrdio da te informacije nisu bile neophodne zato što nikad nije uspio da utvrdi tačnu lokaciju s koje je otvorena vatra, već samo opšti pravac i generalno područje sa kojeg je gađano. On je takođe negirao da mu je rečeno da mjesto porijekla vatre smjesti na srpsku stranu linije sukoba. Patrick van der Weijden, T. 7062, 7066–7068 (28. septembar 2010.); P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 53.

¹²⁶⁴² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52, 54; Patrick van der Weijden, T. 7071–7073 (28. septembar 2010.); D662 (Fotografija Teološkog fakulteta u Sarajevu).

činjenicu da se čuo samo jedan pucanj, najvjerovatnije je korištena snajperska puška, i to M76 ili M91.¹²⁶⁴³ Prema navodima van der Weijdena, s te udaljenosti ne bi bilo moguće identifikovati putnike u autobusu, ali s obzirom da je autobus bio obojen u crveno i da se nije kretao, moglo se jasno vidjeti da se radilo o civilnom vozilu.¹²⁶⁴⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da je jedini zaključak o ovom incidentu do kojeg je mogao doći na osnovu podataka koje mu je dostavilo tužilaštvo bio taj da je metak mogao doletjeti niz Bulevar branilaca Dobrinje i da je "vjerovatno bio određenog kalibra".¹²⁶⁴⁵

3827. Poparić se u svom izvještaju usredsredio na Teološki fakultet i iznio tvrdnju da metak nije mogao doći odatle, kao što je naveo Grabovica u predmetu *Galić*, zato što je taj fakultet udaljen 1.527 metara (i, shodno tome, predaleko za domet i snajperske puške i puškomitraljeza) i što između te dvije lokacije nije bilo linije nišanjeja.¹²⁶⁴⁶ Međutim, Vijeće napominje da dokazi koje je u vezi s ovim incidentom izvelo tužilaštvo ne sugerišu da je hitac ispaljen iz Teološkog fakulteta.¹²⁶⁴⁷ U stvari, kao što se navodi gore u tekstu, tužilaštvo tvrdi da je hitac ispaljen s područja Nedžarića.¹²⁶⁴⁸ Shodno tome, Vijeće se neće usredsrediti samo na Teološki fakultet kao mjesto porijekla vatre.

3828. Poparić je zatim iznio argument da hitac nije mogao doći s VRS-ove strane linije sukoba na tom području zato što je, prema mapi koju je označio Ismet Hadžić u predmetu *Galić*, linija sukoba

¹²⁶⁴³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 52. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7065–7066 (28. septembar 2010.). Van der Weijden je ponovio da je na srpskim kontrolnim punktovima u Sarajevu tokom cijelog rata viđao oružje koje koristi takve metke. Patrick van der Weijden, T. 7070–7071 (28. septembar 2010.). Pored toga, Guzina je u svom svjedočenju izjavio da je njegov bataljon, koji se nalazio na području Nedžarića, imao tri snajperske puške M76. V. fusnota 12492.

¹²⁶⁴⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 54.

¹²⁶⁴⁵ Patrick van der Weijden, T. 7072 (28. septembar 2010.).

¹²⁶⁴⁶ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 95–104; Mile Poparić, T. 38969, 38971–38974 (30. maj 2013.), T. 39241–39246 (4. juni 2013.); P6365 (Fotografija zgrade s oznakama koje je unio Mile Poparić). Sladoje je u svom svjedočenju takođe izjavio da između Teološkog fakulteta i mjesta incidenta nije postojala linija nišanjeja, te da udaljenost između ta dva mjesta iznosi oko 1.500 metara. On je, pored toga, primijetio da njegov bataljon nije imao snajpersku pušku takvog dometa i negirao je da se u zgradi Teološkog fakulteta nalazio snajperista. Prema njegovim riječima, njegov bataljon je u zgradu tog fakulteta postavio bestrzajni top kako bi mogao da neutrališe neprijateljske položaje i snajperska gnijezda u višespratnicama na Vojničkom Polju i Mojmilu. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6, 29; Mile Sladoje, T. 30577 (28. novembar 2012.). S druge strane, Guzina je u svom svjedočenju izjavio da je 1. bataljon imao postavljene mitraljeze na Teološkom fakultetu. On je, međutim, potvrdio da se fakultet nalazi na nekih 1.500 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da se s njega mjesto incidenta ne može vidjeti. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 44. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

¹²⁶⁴⁷ Zapravo, Poparić je bio svjestan toga, ali je u svom svjedočenju izjavio da je ipak odlučio da ispita tu lokaciju zato što se ona često pominjala kao izvor vatre u tom incidentu. Mile Poparić, T. 38970, 38974–38975 (30. maj 2013.); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 103.

¹²⁶⁴⁸ V. par. 3822. Uistinu, činjenice o kojima je presuđeno a koje se odnose na ovaj incident, tačnije činjenice o kojima je presuđeno 204, 206 i 207, ne sugerišu da je Teološki fakultet bio lokacija izvora vatre.

bila nekih 250 metara iza zaštitnih pregrada i što vojnici VRS-a nisu imali liniju nišanja s tih položaja.¹²⁶⁴⁹ Pored toga, zaštitne pregrade su bile postavljene u ulici Nikole Demonje kako bi se zaštitila komanda brigade ABiH koja se nalazila u toj ulici, što znači da je na tom području moralo biti naoružanih vojnika ABiH koji su vršili obezbjeđenje tog objekta.¹²⁶⁵⁰

3829. Sladoje, koji je bio pomoćnik komandanta 1. bataljona Ilidžanske brigade, čiji su položaji u vrijeme tog incidenta bili na području Nedžarića,¹²⁶⁵¹ u svom je svjedočenju izjavio da niko iz komande njegovog bataljona nije izdao naređenje da se otvori vatra po ulici u kojoj se incident desio.¹²⁶⁵² Premda je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da se prednji kraj odbrambenih položaja njegovog bataljona nalazio na približno 550 metara od mjesta incidenta, Sladoje je negirao da je vatra na autobus mogla biti otvorena s tog položaja zato što su snage ABiH na Dobrinji 5 bile na samo 100 do 150 metara udaljenosti i zato što je, pored toga, Dobrinja 5 "zaklanjala" Dobrinju 2 i 3.¹²⁶⁵³ Međutim, Guzina je priznao da je moguće da je hitac došao s one strane linije sukoba koju je držao VRS, ali ne iz zgrade Teološkog fakulteta.¹²⁶⁵⁴ Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije dobio nikakve informacije o ovom incidentu.¹²⁶⁵⁵ Isto tako, Stanislav Galić je u svom svjedočenju izjavio da nije primio nijedan izvještaj o ovom incidentu i primijetio da je na snazi bila opšta zabrana otvaranja vatre po vozilima javnog prevoza, zato što je bilo dobro poznato da su putnici bili civili.¹²⁶⁵⁶

3830. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje glase kako slijedi: (i) putnici u autobusu gađani su s područja Nedžarića;¹²⁶⁵⁷ (ii) između mjesta incidenta i Nedžarića postojala je linija nišanja;¹²⁶⁵⁸ i (iii) u vrijeme kad se desio taj incident,

¹²⁶⁴⁹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 101–102, 104; Mile Poparić, T. 38970–38971, 38975 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁵⁰ Mile Poparić, T. 38971 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁵¹ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 2, 5; Mile Sladoje, T. 30562 (28. novembar 2012.).

¹²⁶⁵² D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 29. To je potvrdio Vladimir Radojčić, komandant Ilidžanske brigade. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

¹²⁶⁵³ Mile Sladoje, T. 30578–30580 (28. novembar 2012.). Guzina je takođe u svom svjedočenju govorio o udaljenosti između mjesta incidenta i linije sukoba. Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li je ta razdaljina iznosila 550 metara, Guzina je odgovorio: "Ako Vi kažete da je tako, vjerovatno je tako." Svetozar Guzina, T. 31162 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁵⁴ Svetozar Guzina, T. 31164–31165 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁵⁵ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 116.

¹²⁶⁵⁶ Stanislav Galić, T. 37522–37523 (22. april 2013.). Na dan kada se desio taj incident, optuženi je primio izvještaj Glavnog štaba VRS-a, ali u njemu se taj incident uopšte ne pominje. Galić je u svom svjedočenju izjavio da bi informacije o incidentu proslijedio Glavnom štabu VRS-a da ih je imao, a Glavni štab bi ih vjerovatno proslijedio optuženom. V. Stanislav Galić, T. 37524–37525 (22. april 2013.); D3453 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 25. maj 1994.).

¹²⁶⁵⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 204.

¹²⁶⁵⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 206.

područje Nedžarića je bilo pod kontrolom SRK-a.¹²⁶⁵⁹ U posljednjoj činjenici o kojoj je presuđeno zaključeno je da su dana 25. maja 1994., civilni putnici u civilnom vozilu namjerno gađani s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a i da je to gađanje rezultiralo ranjavanjem Sehadete Plivac i Hajre Hafizović.¹²⁶⁶⁰

3831. Nakon što je gore navedene činjenice o kojima je presuđeno odavnulo naspram dokaza koji se odnose na ovaj incident, Vijeće nije u mogućnosti da dođe do istog zaključka van svake razumne sumnje. Kao što stoji gore u tekstu, tužilaštvo ne navodi neku konkretnu lokaciju kao mjesto porijekla vatre u ovom incidentu, već tvrdi da je vatra otvorena s nekog drugog mjesta na Bulevaru branilaca Dobrinje, iz Nedžarića i s one strane linije sukoba koju je držao SRK, a koja je bila udaljena 550 metara od mjesta incidenta i, shodno tome, u dometu nekoliko snajperskih pušaka kojima je raspolagao SRK.¹²⁶⁶¹

3832. Čini se da je glavni argument tužilaštva u vezi s udaljenošću od linije sukoba van der Weijdenov izvještaj, u kojem je on označio lokaciju odmah iza zaštitnih barikada, koja se nalazi na 550 metara od mjesta incidenta.¹²⁶⁶² Međutim, van der Weijden nije nikad ustvrdio da je ta konkretna lokacija bila linija sukoba, već je u svom svjedočenju izjavio da ona označava udaljenost unutar koje bi strijelcu bilo fizički teško ili nemoguće zaposjesti položaj s kojeg bi mogao ispaliti precizan hitac na autobus.¹²⁶⁶³ Premda se čini da su i Guzina i Sladoje tokom unakrsnog ispitivanja priznali da je linija sukoba bila udaljena približno 550 metara, ta njihova priznanja, po svemu sudeći, nisu bila zasnovana na preciznom poznavanju udaljenosti o kojima je riječ.¹²⁶⁶⁴

3833. Ono što baca dodatnu sumnju na sugestiju tužilaštva da je udaljenost između mjesta incidenta i linije sukoba iznosila 550 metara su dokazi koje je izveo optuženi. Na primjer, Guzina je na mapi označio relevantne linije sukoba,¹²⁶⁶⁵ koje, opet, odgovaraju linijama sukoba označenim na mapi koju je Poparić koristio da bi sugerisao da je udaljenost bila veća od 550 metara.¹²⁶⁶⁶ Prema

¹²⁶⁵⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 207.

¹²⁶⁶⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 208.

¹²⁶⁶¹ V. par. 3822.

¹²⁶⁶² V. T. 30579 (28. novembar 2012.), gdje je tužilaštvo tokom unakrsnog ispitivanja Sladoja uputilo na van der Weijdenov izvještaj kako bi dokazalo Sladoju da je linija sukoba bila udaljena 550 metara. V. takođe T. 31163 (11. decembar 2012.), gdje je učinilo to isto sa Guzinom.

¹²⁶⁶³ Zapravo, van der Weijden je konkretno rekao da mu nije poznato gdje se nalazila linija sukoba na tom području. Patrick van der Weijden, T. 7066 (28. septembar 2010.).

¹²⁶⁶⁴ Na primjer, na pitanje da li je udaljenost iznosila 550 metara, Sladoje je rekao da bi se "možda" mogao složiti s tim, ali samo u vezi s jednim dijelom linije sukoba. V. Mile Sladoje, T. 30578–30580 (28. novembar 2012.). Isto tako, Guzina je jednostavno prihvatio sugestiju tužilaštva u vezi s udaljenošću, pretpostavivši da je ona bila tačna. V. Svetozar Guzina, T. 31162 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁶⁵ D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

¹²⁶⁶⁶ Vijeće napominje da je mapu na koju se oslonio Poparić sačinio Ismet Hadžić, koji je u to vrijeme bio jedan od komandanata ABiH na tom području. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 102, slika 70.

tome, obje mape ukazuju na to da je udaljenost od linija sukoba bila veća od 550 metara. Pored toga, prema ocjeni mapa uvrštenih u dokaze koju je izvršilo samo Vijeće, uistinu se čini da je udaljenost između linija sukoba na tom području i mjesta incidenta iznosila više od 550 metara. Shodno tome, Vijeće ima ozbiljne sumnje u pogledu približne udaljenosti između mjesta incidenta i linije sukoba. Budući da ne zna gdje ili koliko daleko su se nalazili vojnici SRK-a u odnosu na mjesto incidenta, Vijeće isto tako nije u mogućnosti da zaključi da su oni sa svojih položaja imali liniju nišanjenja prema autobusu, posebno s obzirom na to da dokazi koji su predloženi Vijeću ukazuju na to da su objekti u Nedžarićima bili niske zgrade, visoke jedan ili dva sprata.¹²⁶⁶⁷

3834. Shodno tome, Vijeće smatra da je optuženi uspješno pobio gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, putem unakrsnog ispitivanja van der Weijdena koje je obavio, kao i putem dokaza koje izveo tokom svog dokaznog postupka.

3835. Pored toga, Vijeće podsjeća da je van der Weijden priznao da je jedini zaključak do kojeg je mogao doći na osnovu informacija kojima je raspolagao bio taj da je metak mogao doletjeti niz Bulevar branilaca Dobrinje i da je "vjerovatno bio određenog kalibra".¹²⁶⁶⁸ Vijeće takođe potvrđuje da je tužilaštvo uspjelo da od Guzine izvuče priznanje da je moguće da je taj hitac došao s one strane linije sukoba koju je držao VRS.¹²⁶⁶⁹ Međutim, ta dva dokaza nisu dovoljna da bi se Vijeće uvjerilo, van svake razumne sumnje, da je metak koji je ispaljen na autobus došao s one strane linije sukoba koju je držao SRK i da je ispaljen u cilju namjernog gađanja civila.

3836. Iz gore navedenih razloga, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je metak koji je pogodio autobus došao s položaja SRK-a na području Nedžarića.

(5) Ulica Adija Mulabegovića (ranije ulica Đure Jakšića), 26. juni 1994. (incident 9 iz Priloga F Optužnici)

3837. U Optužnici se navodi da je 26. juna 1994., Sanela Muratović, djevojka stara 16 godina, ustrijeljena i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (koja sada nosi naziv ulica Adija Mulabegovića) u zapadnom dijelu Sarajeva.¹²⁶⁷⁰ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Sanela Muratović pogođena s položaja SRK-a na području Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, udaljenih približno 200 metara.¹²⁶⁷¹ Optuženi tvrdi da se ranjavanje

¹²⁶⁶⁷ V. par. 3781.

¹²⁶⁶⁸ Patrick van der Weijden, T. 7072 (28. septembar 2010.).

¹²⁶⁶⁹ Svetozar Guzina, T. 31164–31165 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁷⁰ Optužnica, incident 9 iz Priloga F Optužnici. Incident se desio na Alipašinom Polju, području koje se nalazi u jugozapadnom dijelu Sarajeva, odmah sjeverozapadno od Dobrinje i istočno od Nedžarića. V. npr. P1803 (Mapa Alipašinog Polja); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); činjenica o kojoj je presuđeno 82.

¹²⁶⁷¹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 36.

Sanele Muratović može pripisati činjenici da je do njega došlo veoma blizu linije sukoba, za vrijeme aktivnih borbi između dviju strana, kada nijedan vojnik nije očekivao da na tom području budu prisutni civili.¹²⁶⁷²

3838. U sunčano predvečerje 26. juna 1994., između 19:00 i 19:30 sati, Sanela Muratović, stara 16 godina, i Medina Omerović, stara 17 godina, išle su ka stanu Medine Omerović u ulici Đure Jakšića broj 17 na istočnoj strani Lukavičke ceste u opštini Novi Grad,¹²⁶⁷³ kada su ih neki uniformisani vojnici upozorili da po tom području djeluje snajper.¹²⁶⁷⁴ Sanela Muratović je pogođena u desno rame, a Medina Omerović, koja je išla s njene lijeve strane, nije bila povrijeđena.¹²⁶⁷⁵ Ispaljen je samo jedan hitac i direktno je pogodio Sanelu Muratović.¹²⁶⁷⁶ U vrijeme kad se desio ovaj incident nije bilo borbi na tom području.¹²⁶⁷⁷

3839. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj je žrtva bila pogođena.¹²⁶⁷⁸ Van der Weijden je takođe obišao mjesto tog incidenta, ali ne i gornji sprat Zavoda za slijepe i slabovidne osobe u Nedžarićima, koja se nalazi na 190 metara udaljenosti od mjesta incidenta i s koje se pruža neometan pogled na to mjesto, sudeći prema fotografiji koju mu je dostavilo tužilaštvo.¹²⁶⁷⁹ Dok je bio na mjestu incidenta, van der Weijden je razmotrio druge potencijalne lokacije s kojih je hitac mogao biti ispaljen i na kraju zaključio, isključivši sve druge mogućnosti, da je taj hitac zaista došao iz pomenutog Zavoda.¹²⁶⁸⁰ Van der Weijden je bio mišljenja da svaki metak kalibra do 7,92 mm može da nanese povrede kakve je zadobila žrtva; međutim, s obzirom na udaljenost između mjesta s kojeg je navodno otvorena vatra i mjesta incidenta, kao i na

¹²⁶⁷² Završni podnesak odbrane, par. 2243–2244.

¹²⁶⁷³ Incident se desio u sarajevskom naselju Alipašino Polje, području koje se nalazi u jugozapadnom dijelu Sarajeva, odmah sjeverozapadno od Dobrinje i istočno od Nedžarića. V. npr. P1803 (Mapa Alipašinog Polja); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

¹²⁶⁷⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 222, 223.

¹²⁶⁷⁵ V. činjenice o kojima je presuđeno 224, 225. V. takođe P1880 (Otpusna lista za Sanelu Muratović).

¹²⁶⁷⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 228.

¹²⁶⁷⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 229.

¹²⁶⁷⁸ Barry Hogan, T. 11214–11215 (3. februar 2011.); P2204 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 26. juna 1994. u Ulici Đure Jakšića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹²⁶⁷⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 67–69. V. takođe Barry Hogan, T. 11214–11215 (3. februar 2011.); P2204 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 26. juna 1994. u Ulici Đure Jakšića, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁶⁸⁰ Van der Weijden je opovrgao da je njegov zadatak bio samo da potvrdi da je Zavod za slijepe i slabovidne osobe bila lokacija na kojoj se nalazio strijelac. On je, međutim, priznao da ne zna gdje se nalazila linija sukoba na području između tog Zavoda i mjesta incidenta, ali je primijetio da su vojnici ABiH, budući da su pomogli žrtvi, vjerovatno bili u zgradama pored mjesta incidenta. On je takođe priznao da nije imao nikakvih podataka o položaju tijela žrtve u trenutku kada je pogođena, niti o tome gdje je tačno bila njena rana. Patrick van der Weijden, T. 7142–7152 (29. septembar 2010.); D671 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

činjenicu da je materijal koji mu je dostavilo tužilaštvo ukazivao na to da "su na tom području uglavnom ispaljivani pojedinačni hici ili je bilo poluautomatske vatre", on je smatrao da je oružje koje je najvjerovatnije korišteno u tom incidentu bilo M79, M91 ili civilna lovačka puška s klizajućim zatvaračem ili neka puška starije generacije, kao što je M48.¹²⁶⁸¹ Pored toga, s obzirom na kratku razdaljinu između Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i mjesta incidenta, moglo se lako raspoznati da je žrtva bila djevojka; pored toga, činjenica da nije koristila rov koji je tu bio iskopan da bi se zaštitili ljudi koji su prelazili ulicu ukazala bi strijelcu na to da ona nije bila "taktički svjesna" i da, stoga, nije bila borac.¹²⁶⁸²

3840. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s ovim incidentom postoji veoma malo informacija i da najveći dio njih potiče od Medine Omerović.¹²⁶⁸³ On je iznio argument, zasnovan na svjedočenju Medine Omerović u predmetu *Galić* i na nekim fotografijama snimljenim na tom području, da je jasno da se mjesto incidenta nalazilo tačno na liniji razdvajanja između zaraćenih strana i da su zgradu u kojoj je stanovala Medina Omerović koristili vojnici ABiH.¹²⁶⁸⁴ On je takođe istakao da postoji nedosljednost u iskazima u vezi s tačnom lokacijom na kojoj su se djevojke nalazile u trenutku kada je Sanela Muratović pogodoena.¹²⁶⁸⁵ Prema Poparićevim riječima, Medina Omerović nije precizno pokazala svoju lokaciju Hoganu, budući da mu je naznačila da su Sanela Muratović i ona već bile ispred rova kada je Sanela Muratović ranjena, dok je u svom svjedočenju u predmetu *Galić* rekla da su otrčale u rov tek nakon što je Sanela Muratović bila ranjena.¹²⁶⁸⁶ To je za Poparića ključni detalj zato što se, za razliku od lokacije koja je pokazana Hoganu, lokacija s koje su djevojke utrčale u rov ne može vidjeti iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.¹²⁶⁸⁷ Poparić je takođe iznio argument da nisu predloženi nikakvi dokazi o tome da je na

¹²⁶⁸¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 67.

¹²⁶⁸² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 70.

¹²⁶⁸³ Mile Poparić, T. 38981 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁸⁴ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 114-115.

¹²⁶⁸⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 115-116.

¹²⁶⁸⁶ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 116; Mile Poparić, T. 38979-38980 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁸⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 116-117; Mile Poparić, T. 38979-38980 (30. maj 2013.). Tokom dodatnog ispitivanja, Guzini je pokazana fotografija koja prikazuje pogled iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe prema mjestu incidenta. On je prvo ustvrdio da je mala zgrada koja djelimično zaklanja pogled na ulicu Đure Jakšića bila nova građevina, ali je promijenio mišljenje kad ga je na to potaknuo optuženi. V. Svetozar Guzina, T. 31193-31194 (11. decembar 2012.); D2560 (Fotografija zgrade u Sarajevu, bez datuma). Vijeće se nije uvjerilo u Guzinino svjedočenje u pogledu ovog pitanja, ali napominje da, čak i da ta mala zgrada nije bila nova građevina, fotografija pokazuje da se iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i dalje pružao djelimičan pogled na ulicu Đure Jakšića. Pored toga, to je priznao i Poparić, koji je u svom svjedočenju izjavio da se područje oko rova vidjelo iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.

prozoru Zavoda za slijepe i slabovidne osobe postojao vatreni položaj s kojeg se vidjelo mjesto incidenta, te da bi bilo nelogično postaviti vatreni položaj na tu lokaciju zato što bi taj položaj bio laka meta.¹²⁶⁸⁸ Poparić je zaključio da djevojke nisu gađane iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe ako su već trčale prije nego što je Sanela Muratović pogodena, te da je moralo da se radi o razmjeni vatre ili o rikošetu.¹²⁶⁸⁹ Međutim, ukoliko su djevojke bile neposredno pored rova kada su gađane, onda postoji "teoretska mogućnost" da se strijelac nalazio u nivou plafona u prostoriji Zavoda iz koje se vidio taj rov, ali to je, tvrdi Poparić, malo vjerovatno.¹²⁶⁹⁰ Tokom unakrsnog ispitivanja, kada mu je predočena fotografija Zavoda za slijepe i slabovidne osobe snimljena 1996. godine i pokazano više otvora u zidu tog Zavoda na onoj strani koja gleda prema mjestu incidenta, Poparić je negirao da oni odgovaraju vatrenim položajima.¹²⁶⁹¹

3841. Radojčić je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije nijednoj jedinici iz sastava svoje brigade izdao naređenje da otvara vatru po ulici Đure Jakšića i da nikad nije dobio nikakve informacije o ovom incidentu.¹²⁶⁹² On je, međutim, napomenuo da jeste imao informacije da je jedna od jedinica iz sastava 102. brigade 1. korpusa ABiH držala položaje u toj ulici.¹²⁶⁹³

3842. Guzina je potvrdio da se mjesto incidenta nalazilo "neposredno iza prve linije", koja je bila "najgora linija tokom sukoba", i izjavio da nije bilo logično pretpostaviti da će na toj lokaciji biti civila.¹²⁶⁹⁴ On je u svom svjedočenju takođe izjavio da je, na osnovu redovnog borbenog izvještaja SRK-a od 26. juna 1994., na tom području bilo borbi u večernjim i noćnim satima 25. juna 1994. zato što je ABiH "provocira[la] iz pešadijskog naoružanja na svim linijama razdvajanja" u zoni

¹²⁶⁸⁸ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 117. Poparić je, u stvari, iznio argument da nema nikakvih dokaza da je Škola za slijepe i slabovidne osobe u cjelini korištena kao snajpersko gnijezdo. V. Mile Poparić, T. 38980 (30. maj 2013.). Kada mu je predočen izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je komandant 1. bataljona Ilidžanske brigade priznao da je snajperska vatra otvarana iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, Poparić je odgovorio da nije jasno da li se to odnosilo na incident u kojem je ranjena Sanela Muratović. V. Mile Poparić, T. 39271–39272 (5. juni 2013.); P1601 (Izveštaj UNMO-a, 13. juli 1994.), str. 4.

¹²⁶⁸⁹ Mile Poparić, T. 38982 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁹⁰ Mile Poparić, T. 38982 (30. maj 2013.).

¹²⁶⁹¹ Kada mu je ukazano na to da je u svom izvještaju izvodio zaključke o prisustvu snajperskih gnijezda ABiH na osnovu jedne slične fotografije neke zgrade na teritoriji koju je držala ABiH (fotografija 6 u njegovom izvještaju), Poparić je objasnio da se te fotografije razlikuju zato što na fotografiji Zavoda za slijepe i slabovidne osobe nije mogao dobro da razazna otvore u zidu. Mile Poparić, T. 39272–39277 (5. juni 2013.); P6368 (Fotografija zgrade). Vijeće se slaže s Poparićem da su detalji na tim dvjema fotografijama različiti.

¹²⁶⁹² D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 117. I Stanislav Galić je u svom svjedočenju u vezi s ovim incidentom izjavio da niko nije izdao naređenje za taj napad. Stanislav Galić, T. 37532–37533 (22. april 2013.).

¹²⁶⁹³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 117.

¹²⁶⁹⁴ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzina od 3. decembra 2012.), par. 45; Svetozar Guzina, T. 31167–31168 (11. decembar 2012.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Guzina se složio s tim da su na tom području živjeli civili, ali je rekao da tog dana jeste bilo borbi. Svetozar Guzina, T. 31169–31170 (11. decembar 2012.).

Ilidžanske brigade i da su jedinice te brigade odgovorile na ta dejstva kako bi se zaštitile.¹²⁶⁹⁵ Shodno tome, tvrdi Guzina, Sanela Muratović je mogla biti ranjena samo tokom borbi koje su vođene na tom području.¹²⁶⁹⁶ Međutim, Guzina je iznio mišljenje da na toj lokaciji nije trebalo biti civila, jer su obje strane bile dužne da uklone civile s linije fronta, i objasnio je da je u takvim okolnostima svaki vojnik morao da donese odluku o tome da li je ugrožen i da li će otvoriti vatru po uočenom cilju.¹²⁶⁹⁷ Kada je Galiću pokazan isti taj izvještaj SRK-a, u kojem se navodi da će SRK "i dalje dosledno sprovoditi sporazum o primirju i uzdržavati se od borbenih dejstava", on je rekao da je uzdržavanje od borbenih dejstava značilo da neće biti otvaranja vatre, tako da bi u slučaju da dođe do nekog incidenta to moralo biti prijavljeno i na neki način obrađeno.¹²⁶⁹⁸ Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je dva dana prije tog incidenta SRK poslao borbeni izvještaj Glavnom štabu VRS-a u kojem ga je obavijestio da je jedinicama SRK-a izdato naređenje da "dosledno sprovod[e]" sporazum o prekidu neprijateljstava.¹²⁶⁹⁹

3843. Kao što se navodi gore u tekstu, Guzina je priznao da je 1. bataljon imao trojicu snajperista, ali je ustvrdio da su oni bili na položajima prema Butmiru, a ne prema mjestu ovog incidenta.¹²⁷⁰⁰ Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 11. jula 1994., u kojem se navodi da se desio još jedan incident snajperskog djelovanja na jednoj lokaciji u blizini Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, u kojem je jedan sedamnaestogodišnjak bio treća civilna žrtva na istom mjestu u posljednjih nekoliko dana, Guzina je odgovorio da u tom izvještaju UNMO-a nije utvrđeno da se radilo o snajperskoj vatri i ostao je pri stavu da na tom položaju nije bilo profesionalnih snajperista.¹²⁷⁰¹ Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 13. jula 1994., u kojem je zabilježeno da je on priznao da je bilo snajperskih dejstava iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i da je obećao da se to više neće desiti, Guzina je negirao da je ikad priznao nešto takvo i ustvrdio da su oficiri za vezu UN-a mogli da pišu šta god su htjeli.¹²⁷⁰²

¹²⁶⁹⁵ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 45; D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 1. Kada mu je ukazano na to da se u borbenom izvještaju SRK-a od 26. juna 1994. govori o borbama koje su vođene prethodnog dana, a ne na dan kad se desio taj incident, i kada mu je predočena činjenica o kojoj je presuđeno 229, prema kojoj 26. juna 1994. nije bilo borbi, Guzina je ostao čvrsto pri stavu da su borbe trajale cijeli dan 26. juna, jer je tu činjenicu provjerio u svojim dnevnicima. Svetozar Guzina, T. 31174–31177 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁹⁶ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 45.

¹²⁶⁹⁷ Svetozar Guzina, T. 31170–31172 (11. decembar 2012.).

¹²⁶⁹⁸ Stanislav Galić, T. 37533–37535 (22. april 2013.); D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 3.

¹²⁶⁹⁹ Stanislav Galić, T. 37536–37537 (22. april 2013.); D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.), str. 3. U tom izvještaju se takođe navodi, na prvoj stranici, da su jedinice SRK-a u povišenom stepenu borbene gotovosti i da su upozorene na to da je neophodno da se prestane s nepotrebnim otvaranjem vatre duž linija.

¹²⁷⁰⁰ V. fusnota 12492.

¹²⁷⁰¹ Svetozar Guzina, T. 31177–31179, 31194–31195 (11. decembar 2012.); P1600 (Izvještaj UNMO-a, 11. juli 1994.), str. 5.

¹²⁷⁰² Svetozar Guzina, T. 31180–31181 (11. decembar 2012.); P1601 (Izvještaj UNMO-a, 13. juli 1994.), str. 4.

3844. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno, koje upućuju na sljedeće: (i) metak nije pogodio Sanelu Muratović slučajno, niti se radilo o rikošetu;¹²⁷⁰³ (ii) metak koji ju je pogodio ispaljen je s područja Zavoda za slijepe i slabovidne osobe;¹²⁷⁰⁴ (iii) UNMO-i i drugi svjedoci konstatovali su da je Zavod za slijepe i slabovidne osobe bio "snajpersko gnijezdo" iz kojeg su gađani civili;¹²⁷⁰⁵ i (iv) udaljenost između područja Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i položaja na kojem se nalazila žrtva u vrijeme kad se desio taj incident iznosila je oko 200 metara.¹²⁷⁰⁶ Pored toga, činjenica o kojoj je presuđeno 233 glasi da je Sanela Muratović bila civil i da je namjerno gađana s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.¹²⁷⁰⁷

3845. S obzirom na starost Sanele Muratović u vrijeme kad se desio taj incident i na činjenicu da je ona s Medinom Omerović pješačila do kuće Medine Omerović u ulici Đure Jakšića bez mnogo taktičke svijesti, Vijeće smatra da su obje djevojke bile civili i da u vrijeme kad se desio incident nisu direktno učestvovala u neprijateljstvima. Pored toga, iz gore navedenih dokaza¹²⁷⁰⁸ jasno je da su u blizini linije sukoba na području ulice Đure Jakšića stanovali civili. Prema tome, iz toga slijedi da prisustvo civila na tom području nije bilo neobično i da su civili povremeno morali da se kreću tim područjem, suprotno iskazu Guzine. Jedinice SRK-a koje su se nalazile na tom području, a i sam Guzina, bez sumnje su znali za to, tako da Vijeće ne prihvata njegov iskaz da tamo nije trebalo da bude civila. Prema tome, sasvim je logično da su se Sanela Muratović i Medina Omerović, kao i drugi civili, odvažile da izađu napolje tokom prekida vatre ili zatišja u borbama. Kao što se gore u tekstu takođe navodi, u dva izvještaja koja je SRK poslao Glavnom štabu VRS-a neposredno prije i na dan tog incidenta naznačeno je da je u to vrijeme na snazi bio prekid vatre, što dodatno objašnjava zbog čega su se te dvije djevojke kretale tim područjem iako je ono bilo blizu linije sukoba.¹²⁷⁰⁹ Na kraju, suprotno iskazu Guzine, Vijeće se uvjerilo da na dan kad se desio taj incident nije bilo borbi, jer da ih je bilo, te dvije mlade djevojke ne bi bile napolju na ulici. Pored toga, kao što se takođe navodi gore u tekstu,¹²⁷¹⁰ vojnici ABiH su izričito upozorili te djevojke na snajpersku vatru.

¹²⁷⁰³ Činjenica o kojoj je presuđeno 230.

¹²⁷⁰⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 226.

¹²⁷⁰⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 227.

¹²⁷⁰⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 232.

¹²⁷⁰⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 233.

¹²⁷⁰⁸ V. par. 3784, 3787–3788, fusnota 12694.

¹²⁷⁰⁹ Iako se u izvještaju koji je SRK poslao na dan tog incidenta navodi da je bilo nešto razmjene vatre u zoni odgovornosti Ilidžanske brigade, Vijeće napominje da je do te razmjene došlo uglavnom tokom noći 25. juna i na područjima koja nisu bila u blizini ulice Đure Jakšića. V. D2554 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juni 1994.), str. 1.

¹²⁷¹⁰ V. par. 3838.

3846. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da se Zavod za slijepe i slabovidne osobe nalazi na nekih 200 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da je iz njega postojala linija nišanjenja ka ulici Đure Jakšića. Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu u vezi s nedosljednostima u iskazu Medine Omerović budući da opis incidenta koji je dala u svom iskazu u predmetu *Galić* – kako ga je prikazao Poparić – nije nužno nedosljedan u pogledu lokacije koja je Hoganu pokazana kao mjesto incidenta. Činjenica da je Sanela Muratović prvo bila pogođena, a zatim počela da trči prema kući Medine Omerović i sklonila se u rov ne znači da nije pogođena u blizini rova. Drugim riječima, osim što je izjavio da Sanela Muratović, kada je pogođena, nije bila na liniji nišanjenja gledano iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe, Poparić nije pružio nikakvo objašnjenje niti vizuelnu informaciju o tome gdje je ona, zapravo, stajala u trenutku kada je pogođena. Shodno tome, Vijeće prihvata Hoganov iskaz u vezi s lokacijom na kojoj se nalazila žrtva kada je pogođena i uvjerilo se da se ona na toj lokaciji mogla vidjeti iz Zavoda za slijepe i slabovidne osobe.

3847. Pored toga, Vijeće se na osnovu iskaza Guzine, prikazanog u kratkim crtama gore u tekstu, uvjerilo da je 1. bataljon Ilidžanske brigade SRK-a imao položaje u Zavodu za slijepe i slabovidne osobe. Ono se takođe uvjerilo da su vojnici koji su se nalazili u tom Zavodu otvarali snajpersku vatru po civilima na tom području i da su, stoga, posjedovali snajpersku pušku ili pušku M48 s optičkim nišanom, što je u skladu s van der Weijdenovim iskazom u vezi s puškom koja je korištena u ovom incidentu.¹²⁷¹¹ Na kraju, Vijeće se uvjerilo da je jedan od tih vojnika namjerno gađao Sanelu Muratović i da je bez ikakve sumnje bio svjestan njenog civilnog statusa, s obzirom na malu udaljenost između Zavoda za slijepe i slabovidne osobe i mjesta incidenta.¹²⁷¹²

(C) Sedrenik

3848. Dva od 16 snajperskih incidenata iz Priloga Optužnici desila su se u sarajevskom naselju zvanom Sedrenik. Tužilaštvo u vezi s oba ta incidenta navodi da je mjesto porijekla vatre bila litica zvana "Špicasta stijena", koja se uzdiže iznad Sedrenika.¹²⁷¹³

¹²⁷¹¹ V. P1600 (Izveštaj UNMO-a, 11. juli 1994.), str. 5. To je dodatno potvrđeno u borbenom izvještaju SRK-a od 24. juna 1994. u kojem se navodi da su jedinice SRK-a bile "upozorene na neophodnost prestanka nepotrebnog otvaranja vatre duž linija", što implicira da su te jedinice upražnjavale takvu praksu. D3455 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1994.), str. 1.

¹²⁷¹² Vijeće ne smatra da je Sanela Muratović upala u unakrsnu vatru zato što je bila upozorena da po tom području djeluje snajper. V. činjenica o kojoj je presuđeno 223.

¹²⁷¹³ Incidenti 2 i 17 iz Priloga F Optužnici; Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 23–25. Incident 13 iz Priloga F Optužnici se takođe desio na ovom području, ali je izbrisan iz Optužnice na osnovu pravila 73bis Pravilnika.

3849. Sedrenik je naselje koje se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.¹²⁷¹⁴ To je stambeno naselje koje je tokom rata često gađano iz streljačkog naoružanja, kao i iz artiljerijskog oruđa i minobacača, što je za posljedicu imalo više žrtava.¹²⁷¹⁵ Zbog toga je tokom sukoba bilo teško živjeti na Sedreniku i stanovnici tog naselja su često bili prisiljeni da izlaze iz kuća u ranim jutarnjim ili kasnim noćnim satima, pod okriljem mraka.¹²⁷¹⁶ Područja za koja se znalo da su često izložena snajperskoj vatri bila su zaštićena čaršafima i ćebadima obješenim na žice, kako bi se snajperistima zaklonila linija nišanjenja.¹²⁷¹⁷ Situacija je bila takva da je mnogo ljudi napustilo Sedrenik i preselilo se u sigurnije dijelove Sarajeva.¹²⁷¹⁸

3850. Tim koji je činilo šest do deset posmatrača UNMO-a imao je bazu u civilnoj kući koja se nalazila na Sedreniku.¹²⁷¹⁹ Na krovu te baze bila je izvješena zastava UN-a, ali se gotovo svakodnevno nalazila na meti snajperske vatre, kao i vozila tih posmatrača.¹²⁷²⁰

3851. Dvije glavne lokacije koje se ističu u dokazima koji se odnose na ovaj dio grada su dvije kote iznad Sedrenika, i to brdo Grdonj i Špicasta stijena.¹²⁷²¹ Špicasta stijena je gola litica visine nekih 50 do 100 metara, koja se uzdiže iznad Sedrenika.¹²⁷²² Prema navodima nekoliko svjedoka, dosta snajperske vatre kojom je gađan Sedrenik otvarano je s te lokacije.¹²⁷²³

¹²⁷¹⁴ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 10. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2844.

¹²⁷¹⁵ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P496 (Izjave svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015–8016 (18. oktobar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16, 19–20; Nedžib Đozo, T. 9598–9609, 9642–9646 (10. decembar 2010.); D911 (ABiH, Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo); P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), str. 8. U vezi sa raznim incidentima prijavljenim na Sedreniku, generalno v. i P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad).

¹²⁷¹⁶ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22.

¹²⁷¹⁷ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 24.

¹²⁷¹⁸ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 22.

¹²⁷¹⁹ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 10–12; Harry Konings, T. 9300 (7. decembar 2010.); P1961 (Fotografija jedne sarajevske padine); P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 2, 7; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1985–1986.

¹²⁷²⁰ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2011.

¹²⁷²¹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 37–38; Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16; Nedžib Đozo, T. 9590–9591 (10. decembar 2010.); D909 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo) (na kojoj je brdo Grdonj označio brojem 1, a Špicastu stijenu brojem 2).

¹²⁷²² Nedžib Đozo, T. 9545–9548 (9. decembar 2010.), T. 9619–9621; P1980 (Fotografije Špicaste stijene); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 12; P1961 (Fotografija jedne sarajevske padine).

¹²⁷²³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 4; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2–3; P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina

(1) Linije sukoba na tom području

3852. Slavko Gengo, komandant 7. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade u sastavu SRK-a,¹²⁷²⁴ u svom je svjedočenju izjavio da je njegov bataljon kontrolisao 9 kilometara dugačku liniju sukoba na tom području, u rejonu Kadrijina Kuća – Mala tvrđava – Špicasta stijena – Pašino brdo – Velika tvrđava – Pašino brdo – Donje Bioško – Faletići – Zečija Glava – Borije – Tabakovo Guvno.¹²⁷²⁵ Bataljon je u svom sastavu imao nekih 800 ljudi¹²⁷²⁶ i sastojao se od komande, šest četa, jednog samostalnog voda, pozadinskog voda i odreda veze.¹²⁷²⁷ Nedostajalo je profesionalnih oficira; većina vojnika u bataljonu bili su mještani, što je uticalo na sposobnost komande da drži kontrolu nad jedinicama.¹²⁷²⁸

3853. Prema Gengovim riječima, VRS je cijelim tokom sukoba držao Špicastu stijenu.¹²⁷²⁹ Blaško Rašević, komandir voda, a kasnije i čete u Mrkovićima,¹²⁷³⁰ koja je bila u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade,¹²⁷³¹ potvrdio je to rekavši da je njegov vod, kao i još jedan vod iz Mrkovića, 5. aprila 1992. zauzeo položaje na pravcu Velika tvrđava-Špicasta stijena i "[o]vu liniju uspješno drž[ao] do kraja rata".¹²⁷³² Prema Raševićevim riječima, njegova jedinica je izvodila samo

od 12. novembra 1995.), str. 8; P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 15. Knustad je takođe u svom svjedočenju izjavio da je tokom svog boravka u Sarajevu, to jest poslije 21. juna 1995., čak vidio kako je sa Špicaste stijene lansirana modifikovana avio-bomba. V. P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 2; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990, 2028–2029.

¹²⁷²⁴ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 3.

¹²⁷²⁵ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13; D2384 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva). Vijeće napominje da su u svim dokazima Mala i Velika tvrđava bile poznate i pod nazivima Mala i Velika kula.

¹²⁷²⁶ Od tih ljudi, 650 ih je bilo u pješadijskim četama, dok su ostali bili pripadnici pozadinske podrške. V. Slavko Gengo, T. 29766 (6. novembar 2012.).

¹²⁷²⁷ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13.

¹²⁷²⁸ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 25–26. Međutim, kako je izjavio Gengo, problemi sa disciplinom uglavnom su se javljali onda kada su dijelovi te jedinice bili upućivani na zadatke izvan zone odgovornosti bataljona. V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 26.

¹²⁷²⁹ Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.). Dvojica posmatrača UNMO-a koja su bila stacionirana na tom području, i to Konings i Knustad, takođe su u svojim svjedočenjima izjavila da je bilo tako. Knustad je čak na Špicastoj stijeni vidio zastavu bosanskih Srba. V. P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2036. Pored toga, viši vojni posmatrač UN-a, Francis Roy Thomas, obišao je srpske položaje na Špicastoj stijeni. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

¹²⁷³⁰ Rašević je bio komandir čete u periodu od 31. januara 1993. do septembra 1994. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 16–17. Mrkovići su selo sjeverno od brda Grdonj i grada Sarajeva. V. D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹²⁷³¹ Kada je formiran VRS, dva voda iz Mrkovića prvo su postala dio 2. romanijske brigade, a kasnije 1. romanijske pješadijske brigade, koja je bila u sastavu SRK-a. Komandant 1. romanijske brigade bio je Dragomir Milošević, a poslije njega Vlado Lizdek. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20; Blaško Rašević, T. 30911 (4. decembar 2012.).

¹²⁷³² D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20, 29; D2528 (Mapa Grdonja s oznakama koje je unio Blaško Rašević). Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamijenio Raševića na položaju komandira Mrkovičke čete, u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji te čete nalazili sjeverno od brda Grdonj, u nivou Male Kule, ali je rekao da se Špicasta stijena jeste nalazila u zoni odgovornosti Mrkovičke čete. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 9; Siniša Maksimović, T. 29306

odbrambene zadatke i nikad nije dobila naređenje da napada.¹²⁷³³ Stanislav Galić, koji je bio komandant SRK-a do 1994., u svom je svjedočenju izjavio da se Špicasta stijena nalazi na oko kilometar udaljenosti od Sedrenika, da je jedno vrijeme bila djelimično pod kontrolom SRK-a, te da je zatim došla pod kontrolu ABiH.¹²⁷³⁴ On, međutim, nije naveo nikakve pojedinosti o tome kada je došlo do te promjene.¹²⁷³⁵

3854. Suprotno gore navedenim iskazima, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da snage SRK-a nisu bile locirane na Špicastoj stijeni, nego u rejonu Male kule, odmah iza Špicaste stijene.¹²⁷³⁶ On je otišao čak dotle da je ustvrdio da Špicasta stijena nije bila u zoni odgovornosti SRK-a.¹²⁷³⁷ Međutim, kada ga je ispitivalo Vijeće, priznao je da je SRK imao "uslove da ostvar[uje] moguću vatru [sa Špicaste stijene]", te da je ta "moguća vatra bila u meri koja je njima [jedinicama] trebala da štite sebe".¹²⁷³⁸

3855. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je Špicasta stijena, osim tokom nekoliko dana sredinom 1994., kada ju je zauzela ABiH, bila u zoni odgovornosti SRK-a, ili preciznije rečeno, 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade, te da su vojnici SRK-a mogli da otvaraju vatru s tog objekta.¹²⁷³⁹ Pored toga, Vijeće se takođe uvjerilo da se Sedrenik, budući da se nalazi na strmoj padini, može lako vidjeti i sa Špicaste stijene i sa susjednog brda Grdonj.¹²⁷⁴⁰

(23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 17.

¹²⁷³³ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 21. Rašević je u svom svjedočenju takođe izjavio da su oni sa svojih položaja mogli vidjeti vatrene položaje ABiH u gradu, uključujući one u blizini Fakulteta za fizičku kulturu, tunela na Koševskom brdu, stadiona Koševo, škole "Nemanja Vlatković" i kruga bolnice Koševo. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 23. V. takođe D2383 (Izjava svjedoka Slavka Gengo od 14. oktobra 2012.), par. 23.

¹²⁷³⁴ Stanislav Galić, T. 37467, 37478–37479 (22. april 2013.).

¹²⁷³⁵ Vijeću su predočeni dokazi da su snage bosanskih Muslimana sredinom septembra 1994. privremeno zauzele Špicastu stijenju i da su je držale oko dva dana. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 10; Siniša Maksimović, T. 29303 (23. oktobar 2012.); Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.). Pored toga, Gengo je u svom svjedočenju izjavio da su u ljeto 1994. na Špicastoj stijeni zauzeta dva rova koja je prethodno držao SRK. V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Gengo od 14. oktobra 2012.), par. 33.

¹²⁷³⁶ Dragomir Milošević, T. 32567–32568 (23. januar 2013.), T. 33187–33188 (5. februar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹²⁷³⁷ Dragomir Milošević, T. 33189–33195 (5. februar 2013.).

¹²⁷³⁸ Dragomir Milošević, T. 33196–33197 (23. januar 2013.).

¹²⁷³⁹ Zapravo, čak je i svjedok vještak optuženog, Mile Poparić, pripremio svoj izvještaj zasnovavši ga na toj pretpostavci. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 41. U svom izvještaju, Mile Poparić je izložio fotografije raznih rovova na Grdonju i na Špicastoj stijeni. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), slike 13–17. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 101, 102 i 160.

¹²⁷⁴⁰ Slavko Gengo, T. 29786 (6. novembar 2012.); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 37–38. Pored toga, kako su izjavili svjedoci, sva stabla na području od Špicaste stijene prema Sedreniku posjekli su civili kojima je trebalo

3856. Jedinice ABiH koje su držale položaje naspram 7. bataljona, uključujući i Mrkovićku čet, bile su u sastavu 105. i 110. brdske brigade i držale su vrh brda Grdonj, dok je područje Sedrenika bilo iza njih, i imale su odličan pogled na grad.¹²⁷⁴¹ Kako je izjavio Nedžib Đozo, koji je bio policijski istražitelj u Stanici policije Stari Grad,¹²⁷⁴² jedinice ABiH nisu držale položaje odmah ispod Špicaste stijene niti u njenom podnožju zato što bi to bilo preblizu i previše opasno; one su, zapravo, držale položaje više nalijevo, prema Grdonju, i nadesno, prema šumi.¹²⁷⁴³ Đozo je u svom svjedočenju takođe izjavio da to nisu bile prave linije, već da se radilo o dva-tri položaja koja su štitila to područje od "napada srpskih snaga prema Sedreniku".¹²⁷⁴⁴ Gengo je u svom svjedočenju takođe izjavio da su na području Špicaste stijene i Velike i Male tvrđave, položaji koje je držao 7. bataljon bili na većoj visini od položaja koje su držale jedinice ABiH.¹²⁷⁴⁵

3857. Položaji 105. brdske brigade nalazili su se na nekih 20 do 100 metara udaljenosti od položaja Mrkovičke čete, a linija razdvajanja i na Špicastoj stijeni bila je, na određenim mjestima, široka samo 20 metara.¹²⁷⁴⁶

(2) Snajperi na tom području

3858. Milošević je negirao da je SRK imao ijednog snajperistu na Špicastoj stijeni, objasnivši da se radilo o tako velikim udaljenostima da bi sve vrste pješadijskog naoružanja na tom položaju bile beskorisne.¹²⁷⁴⁷ Gengo je to potvrdio, izjavivši da u 7. bataljonu nije bilo obučenih snajperista i da nije bilo moguće otvarati vatru po Sedreniku zbog prevelike udaljenosti, konfiguracije terena, te

drvo za ogrijev. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 34; Nedžib Đozo, T. 9546–9547 (9. decembar 2010.), T. 9593–9595 (10. decembar 2010.). Vijeće napominje da je Nedžib Đozo u svom svjedočenju takođe izjavio da se snajperska vatra po Sedreniku mogla otvarati samo sa Špicaste stijene, budući da se Sedrenik ne vidi sa brda Grdonj. V. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16. Međutim, u svjetlu Poparićevog izvještaja, Vijeće ne prihvata taj dio njegovog svjedočenja.

¹²⁷⁴¹ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 26; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); Dragomir Milošević, T. 32567, 32570 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16; Slavko Gengo, T. 29838 (6. novembar 2012.); Asim Džambasović, T. 15194, 15207, 15238–15240 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1058 (Mapa ABiH). Prema Džambasovićevim riječima, komandno mjesto 105. brigade nalazilo se u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. V. Asim Džambasović, T. 15207 (22. juni 2011.).

¹²⁷⁴² P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 4.

¹²⁷⁴³ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16, 18. Ali v. Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1723–1724, 1726–1727, 1741–1742.

¹²⁷⁴⁴ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 16.

¹²⁷⁴⁵ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16.

¹²⁷⁴⁶ D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 10; Asim Džambasović, T. 15240, 15251 (22. juni 2011.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2045.

¹²⁷⁴⁷ Prema Miloševićevim riječima, u Mrkovićima je bilo nešto artiljerijskog oruđa, ali je ono bilo povučeno i stavljeno pod komandu UNPROFOR-a. V. Dragomir Milošević, T. 32571 (23. januar 2013.).

činjenice da su rovovi na Špicastoj stijeni bili "u unakrsnoj vatri".¹²⁷⁴⁸ Međutim, Gengo jeste priznao da je 1. romanijska pješadijska brigada imala više od šezdeset snajperskih pušaka kalibra 7,62 i 7,9 mm u svom arsenalu.¹²⁷⁴⁹ Premda je tvrdio da Mrkovička četa nije imala profesionalnih snajperista niti snajperskih pušaka, Rašević je u svom svjedočenju izjavio da su imali optičke nišane postavljene na lovačke karabine, te da su oni imali domet do 1.000 metara, ali da im je najveća preciznost bila na udaljenostima od 300 do 400 metara.¹²⁷⁵⁰ Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamjenjivao Raševića na položaju komandira Mrkovičke čete,¹²⁷⁵¹ priznao je da je njegova jedinica otvarala vatru sa Špicaste stijene, ali samo kada je bila napadnuta i samo po položajima ABiH.¹²⁷⁵²

3859. Suprotno iskazima Genge i Miloševića u vezi s tim da li je na Špicastoj stijeni bilo snajperista, Thomas je u svom svjedočenju izjavio da je, zbog velikog broja snajperskih incidenata u kojima su dejstva vršena sa Špicaste stijene, pokušao da putem pregovora postigne da na toj lokaciji budu prisutni vojni posmatrači UN-a i da je tokom pregovora sa SRK-om bio u mogućnosti da obiđe njihove položaje na tom području negdje u periodu poslije februara 1994.¹²⁷⁵³ Prema njegovim riječima, Špicasta stijena je bila "dobro ukopan[a] pozicij[a]", tako da "snajperistima nisu bili potrebni nikakvi posebno uređeni položaji".¹²⁷⁵⁴ Vojnici SRK-a su mogli "jednostavno odabrati rov, pripremiti se, pucati i otići do drugog rova", budući da su imali neometan pogled.¹²⁷⁵⁵ Ti pregovori u cilju obezbjeđenja prisustva UNMO-a na Špicastoj stijeni na kraju su bili neuspješni uprkos tome što je Thomas to pitanje izložio majoru Indiću i tako na njega skrenuo Galićevu pažnju.¹²⁷⁵⁶ Thomasov iskaz potvrđuje jedan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., u kojem se navodi da je na dva civila i oklopni transporter Egipatskog bataljona UNPROFOR-a otvorena snajperska vatra s položaja na Špicastoj stijeni; kada je oklopni transporter uzvratilo vatru i

¹²⁷⁴⁸ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 35; Slavko Gengo, T. 29787 (6. novembar 2012.).

¹²⁷⁴⁹ Slavko Gengo, T. 29788, 29794–29796 (6. novembar 2012.); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.).

¹²⁷⁵⁰ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29. V. takođe D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8. Vijeće ovdje takođe podsjeća na iskaz van der Weijdena da je znatan broj boraca u Sarajevu imao lovačke puške na koje su bili postavljeni optički nišani, koje su bile podesne za snajperska dejstva. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

¹²⁷⁵¹ Međutim, u vrijeme incidenta, Maksimović je bio pripadnik interventnog voda 4. bataljona Igmanske brigade i držao je liniju na Igmanu, koji se nalazi daleko od Sedrenika. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–5; Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.).

¹²⁷⁵² Kada mu je pokazan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995. u kojem se navodi da su dva civila ranjena vatrom sa Špicaste stijene, Maksimović je objasnio da on više nije bio komandir na tom području kada se to dogodilo. Siniša Maksimović, T. 29297–29298 (23. oktobar 2012.); P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

¹²⁷⁵³ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

¹²⁷⁵⁴ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66. V. takođe P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

¹²⁷⁵⁵ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

dejtvovalo po strijelcu iz redova SRK-a, timu UNMO-a u Vogošći zaprijetio je komandant Radavskog bataljona SRK-a¹²⁷⁵⁷ i rekao im da napuste njegovu "zonu za vježbanje gađanja (Sedrenik)" ili će po njima biti otvorena vatra.¹²⁷⁵⁸

3860. Što se tiče rasporeda vatrenih dejstava na Sedreniku, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su Srbi bili ti koji su više dejstvovali na tom području, što je bio razlog iz kojeg su postavljeni zaštitni zastori.¹²⁷⁵⁹ Međutim, Galić je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH neprestano napadala položaje SRK-a na pravcu Sedrenik-Zlatište i da su snage ABiH čak otvarale snajpersku vatru po samom Sedreniku.¹²⁷⁶⁰ Rašević je potvrdio da su snage ABiH izvele nekoliko napada na njegove položaje u periodu od aprila 1992. do januara 1993. godine, primijetivši da je to područje smatrano važnim zato što se radilo o dominantnoj koti s koje je bilo moguće prekinuti vezu između Vogošće i Hreše i tako opkoliti sve opštine koje su držali Srbi.¹²⁷⁶¹ Dragomir Milošević je u svom svjedočenju takođe izjavio da je to područje bilo od strateškog značaja za SRK i da je to bio razlog iz kojeg je ABiH redovno napadala Mrkoviće i putni pravac koji je vodio od Pala ka Vogošći preko Špicaste stijene.¹²⁷⁶² Na kraju, i Gengo je pomenuo takve napade na položaje koje je držao njegov bataljon, uključujući i napade snajperskom vatrom od strane ABiH – a zatim je izjavio da su on i njegove snage uzvraćali vatrom u znak odmazde, te da su pritom koristili i mitraljesku i minobacačku vatru.¹²⁷⁶³

3861. Prema Poparićevom mišljenju, kad je u pitanju bezbjednost naselja Sedrenik, položaji na Špicastoj stijeni i na Grdonju bili su "veoma nepovoljni" zbog toga što se Sedrenik nalazi na velikoj strmini, što je značilo da je skoro svaki metak ispaljen sa Špicaste stijene i Grdonja imao rikošetni ugao, tako da je kod razmjene vatre znatan broj projektila letio u pravcu naseljenog područja.¹²⁷⁶⁴

3862. Uzimajući u obzir sve gore navedene dokaze, a posebno iskaze koje su dali Thomas, Milošević i Gengo, Vijeće se uvjerilo da su položaji SRK-a iznad Sedrenika bili od strateškog

¹²⁷⁵⁶ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 66.

¹²⁷⁵⁷ Radava je selo nedaleko od Mrkovića. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 4; D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović).

¹²⁷⁵⁸ P1619 (Izveštaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

¹²⁷⁵⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 24, 26; David Fraser, T. 8015 (18. oktobar 2010.).

¹²⁷⁶⁰ Stanislav Galić, T. 37190 (15. april 2013.), T. 37411 (18. april 2013.), T. 37541–37542 (22. april 2013.); D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); D3457 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. juli 1994.).

¹²⁷⁶¹ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 22, 26, 27; Blaško Rašević, T. 30906–30909 (4. decembar 2012.); D2529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blaško Rašević).

¹²⁷⁶² Dragomir Milošević, T. 32568–32569 (23. januar 2013.).

¹²⁷⁶³ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 10, 27–28, 33; Slavko Gengo, T. 29782–29783 (6. novembar 2012.).

¹²⁷⁶⁴ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 42.

značaja za SRK i da je SRK bio u mogućnosti da otvara i da je otvarao vatru i sa Špicaste stijene i s položaja oko nje. Pored toga, Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se na iskaze Genge i Raševića i na gore pomenute dokumente SRK-a,¹²⁷⁶⁵ da su vojnici SRK-a na tom području imali mitraljeze, snajperske puške i lovačke puške s optičkim nišanima. Na kraju, oslanjajući se na iskaze svjedoka iz redova UNMO-a, Žunića i Đoze, a posebno na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995.,¹²⁷⁶⁶ Vijeće se uvjerilo da su vojnici SRK-a otvarali vatru iz pješadijskog naoružanja i/ili snajpersku vatru po civilima na Sedreniku, te da je SRK koristio Sedrenik za "vježbanje gađanja".

(3) Sedrenik, 17. april 1993. (incident 2 iz Priloga F Optužnici)

3863. U Optužnici se navodi da je 17. aprila 1993. jedna devetogodišnja djevojčica ustrijeljena i ranjena u leđa dok se igrala u vrtu ispred svoje kuće na području Sedrenika u Sarajevu.¹²⁷⁶⁷ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je vatra otvorena sa Špicaste stijene, koja je bila pod kontrolom SRK-a i s koje se pružao neometan pogled na lokaciju na kojoj je ta djevojčica pogođena.¹²⁷⁶⁸ Međutim, optuženi tvrdi da se ta djevojčica u trenutku kada je pogođena nije mogla vidjeti sa Špicaste stijene, ali da se mogla vidjeti s položaja ABiH na brdu Grdonj.¹²⁷⁶⁹

3864. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje su se odnosile na događaje koji su se desili na dan tog incidenta. Prema tim činjenicama, vrijeme je bilo sunčano i devetogodišnja djevojčica,¹²⁷⁷⁰ koja je na sebi imala tamne pantalone i plavu jaknu, izašla je u dvorište da se igra pod prozorom svoje kuće na Sedreniku.¹²⁷⁷¹ Metak je djevojčicu pogodio "u predjelu plečke [...], prošao kroz nju i zabio se u zid" iza nje.¹²⁷⁷² Tog istog dana, nije navedeno tačno u koje vrijeme, djevojčicu su uz pomoć susjeda automobilom odvezli u bolnicu u Sarajevu.¹²⁷⁷³ Dok se auto udaljavao od kuće te djevojčice, na njega je ispaljen metak koji ga je pogodio u stražnji dio.¹²⁷⁷⁴

¹²⁷⁶⁵ V. fusnota 12749.

¹²⁷⁶⁶ V. par. 3849–3851, 3859–3860.

¹²⁷⁶⁷ Optužnica, incident 2 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁷⁶⁸ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 23–24.

¹²⁷⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2188–2193.

¹²⁷⁷⁰ Kao što se navodi u činjenici o kojoj je presuđeno 157, ta devetogodišnja djevojčica svjedočila je pod pseudonimom kao svjedokinja E u predmetu *Tužilac protiv Galića*. V. takođe P5068 (List s pseudonimom za svjedokinju E u predmetu *Tužilac protiv Stanislava Galića*) (pod pečatom).

¹²⁷⁷¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 157.

¹²⁷⁷² V. činjenica o kojoj je presuđeno 158.

¹²⁷⁷³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 159.

¹²⁷⁷⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 159.

3865. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačno mjesto na kojem se nalazila djevojčica kada je pogodena.¹²⁷⁷⁵ Van der Weijden je takođe obišao mjesto incidenta, kao i Špicastu stijenu, koja se nalazi na udaljenosti od 1.108 metara prema sjeverozapadu.¹²⁷⁷⁶ On je naveo da je metak koji je ranio žrtvu prošao kroz njeno tijelo i pogodio zid iza nje, ostavivši trag, što je značilo da se prema njegovoj putanji mogao ugrubo odrediti položaj na kojem se nalazi strijelac.¹²⁷⁷⁷ Posmatrajući okruženje s tačne lokacije i visine na kojoj se nalazila djevojčica kada je pogodena, on je utvrdio da je jedini mogući položaj s kojeg je strijelac pucao bila Špicasta stijena.¹²⁷⁷⁸ Kada je obišao Špicastu stijenu, utvrdio je da se odatle pruža neometan pogled na mjesto incidenta i smatrao je, kao i Thomas, da je to bila očigledna lokacija za snajpersko gnijezdo ili mitraljeski položaj.¹²⁷⁷⁹ Van der Weijden je takođe primijetio da jedno stablo u dvorištu u blizini mjesta incidenta donekle zaklanja pogled, ali da to nije bilo tako prije više od 15 godina.¹²⁷⁸⁰

3866. Što se tiče oružja koje je korišteno u ovom incidentu, van der Weijden je bio mišljenja da metak koji je pogodio žrtvu nije mogao biti kalibra većeg od 7,92 mm zato što bi takav kalibar prouzrokovao teže povrede.¹²⁷⁸¹ S obzirom na to da nema dokaza da je ispaljeno više hitaca, van der Weijden je zaključio da je djevojčica vjerovatno pogodena iz poluautomatske snajperske puške M76 ili M91, premda je priznao da bi to bio krajnji domet za te puške.¹²⁷⁸² Prema van der Weijdenovim riječima, strijelac je bio u mogućnosti da zaključi da je žrtva dijete mlađeg uzrasta zato što (i) je vrijeme na dan kad se desio taj incident bilo sunčano; (ii) što je djevojčica stajala pored svoje kuće, tako da se njena visina mogla razaznati; (iii) što je imala dugačku kosu i nosila

¹²⁷⁷⁵ Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹²⁷⁷⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20–21.

¹²⁷⁷⁷ Van der Weijden je u svom izvještaju priložio fotografiju koja prikazuje pogled sa tog mjesta, na kojoj se vidi da se sa Špicaste stijene pružao neometan pogled na mjesto incidenta. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22–23.

¹²⁷⁷⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22.

¹²⁷⁷⁹ V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20, 22. To su potvrdili Barry Hogan i fotografija koju je snimio na tačnom mjestu na kojem se djevojčica igrala u trenutku kada je pogodena. V. Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁷⁸⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22.

¹²⁷⁸¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

¹²⁷⁸² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

civilnu odjeću; i što (iv) se igrala u vrtu sat i po prije nego što je pogođena, tako da ju je strijelac povremeno mogao vidjeti.¹²⁷⁸³

3867. Premda je potvrdio da se kuća te djevojčice vidi sa Špicaste stijene, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da se tačno mjesto na kojem se nalazila kada je pogođena¹²⁷⁸⁴ ne vidi iz "posljednjeg rova [VRS-a]" na Špicastoj stijeni, ali da se može vidjeti s brda Grdonj.¹²⁷⁸⁵ U prilog toj tvrdnji, Poparić je predočio dvije fotografije koje prikazuju pogled na kuću sa Špicaste stijene i s brda Grdonj.¹²⁷⁸⁶ Druga metoda koju je Poparić primijenio da bi dokazao svoju tvrdnju sastojala se u tome da je izračunao mjesni ugao između mjesta incidenta i rovova VRS-a, a zatim, na osnovu pretpostavljene potencijalne visine kuće koja se nalazi pored kuće te djevojčice, izračunao na kojoj bi udaljenosti ta susjedna kuća trebala biti u odnosu na kuću djevojčice da bi tačno mjesto na kojem se djevojčica nalazila kada je pogođena moglo da se vidi sa Špicaste stijene.¹²⁷⁸⁷ Ta udaljenost bi, prema njegovim tvrdnjama, trebala da bude puno veća od stvarne udaljenosti između tih dviju kuća (koju je on, ponovo, ocijenio na osnovu fotografija), što, po njegovom mišljenju, dokazuje da djevojčica, u trenutku kada je pogođena, nije mogla da se vidi sa Špicaste stijene.¹²⁷⁸⁸ Poparić je takođe primijetio da je kuća djevojčice daleko od Špicaste stijene, na razdaljini većoj od 1.100 metara, uslijed čega bi bilo veoma teško vidjeti djevojčicu, bez obzira na to kakva se optička oprema koristi.¹²⁷⁸⁹ On je takođe iznio stav da, prema njegovom ličnom mišljenju, niko nije namjerno gađao tu djevojčicu, već da ju je pogodio zalutali metak, koji nije mogao doletjeti sa Špicaste stijene.¹²⁷⁹⁰

3868. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da nije obišao kuću djevojčice niti pregledao trag od metka u zidu zato (i) što je pretpostavio da su na kući napravljene promjene, pa takav pregled ne bi bio od koristi i (ii) što je ubrzo nakon obilaska Špicaste stijene spoznao da se

¹²⁷⁸³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 23.

¹²⁷⁸⁴ Poparić je do te lokacije došao na osnovu fotografije koju je djevojčica označila tokom svog svjedočenja u predmetu *Galić*. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 59, slika 34. Za razliku od toga, van der Weijden je koristio GPS lokaciju do koje je došao Barry Hogan. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20.

¹²⁷⁸⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 61-63; Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.).

¹²⁷⁸⁶ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 61; Mile Poparić, T. 38942-38943, 38945-38946 (29. maj 2013.); D3634 (Dvije fotografije kuća s oznakama koje je unio Mile Poparić). Poparić je takođe koristio slike iz aplikacije *Google Earth*. Mile Poparić, T. 38943-38944 (29. maj 2013.).

¹²⁷⁸⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 61-63.

¹²⁷⁸⁸ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.-1995.", 15. avgust 2012.), str. 62-63; Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.).

¹²⁷⁸⁹ Mile Poparić, T. 38941 (29. maj 2013.).

¹²⁷⁹⁰ Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.). V. takođe Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.).

odadle ne vidi lokacija na kojoj se nalazila žrtva.¹²⁷⁹¹ Takođe je pojasnio da je djevojčica bila zaštićeni svjedok u jednom ranijem predmetu i da, shodno tome, tim odbrane nije razmatrao mogućnost stupanja u kontakt s njom.¹²⁷⁹² Kada su mu pokazali fotografiju snimljenu sa Špicaste stijene 1996. godine i pitali ga da li ona prikazuje dosta jasniju liniju nišanja prema kući žrtve nego što to prikazuju fotografije koje je on snimio, Poparić je ustvrdio da se kuća zaista bolje vidi, ali da se prizemlje, u čijoj visini se djevojčica nalazila kada je pogođena, i dalje ne vidi.¹²⁷⁹³

3869. Rašević, koji je u vrijeme kad se desio taj incident komandovao Mrkovićkom četom SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da je držao položaje na Špicastoj stijeni, ali da nikad nije dobio naređenje da otvara vatru po civilima ili po civilnim ciljevima, te da nikad nije izdao takva naređenja svojim potčinjenima.¹²⁷⁹⁴ Štaviše, njegova četa nikad nije otvarala vatru po civilima na Sedreniku.¹²⁷⁹⁵ Tokom unakrsnog ispitivanja, Raševiću je pokazan izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995.¹²⁷⁹⁶ Kada je od njega zatraženo da prokomentariše kako se ta informacija slaže s njegovim odgovorom da njegove jedinice nikad nisu otvarale vatru sa Špicaste stijene, Rašević je odgovorio da se taj incident desio nakon što je on napustio Mrkoviće, ali je priznao da, na osnovu tog izvještaja, ne bi mogao da isključi mogućnost da s položaja SRK-a na Špicastoj stijeni jeste otvarana vatra.¹²⁷⁹⁷

3870. Siniša Maksimović, koji je bio komandir Mrkovićke čete nakon što se desio taj incident,¹²⁷⁹⁸ u svom je svjedočenju izjavio da su položaji koje je četa držala bili isti čak i prije njegovog dolaska na to područje i da se, sudeći po fotografiji koju mu je dao tim odbrane optuženog, s tih položaja nije moglo vidjeti tačno mjesto incidenta.¹²⁷⁹⁹ Kada mu je pokazana druga

¹²⁷⁹¹ Mile Poparić, T. 39222–39224 (4. juni 2013.). Prema navodima tužilaštva, Poparićeva analiza porijekla vatre dovedena je u pitanje zbog toga što je on propustio da analizira stvarno mjesto udara metka. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 9.

¹²⁷⁹² Mile Poparić, T. 39304 (5. juni 2013.).

¹²⁷⁹³ Mile Poparić, T. 39225–39227 (4. juni 2013.); P6362 (Fotografija kuća u Sarajevu s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁷⁹⁴ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 21, 29.

¹²⁷⁹⁵ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29. U stvari, Rašević je u svom svjedočenju izjavio da SRK baš nikad nije otvarao vatru sa Špicaste stijene. V. Blaško Rašević, T. 30917 (4. decembar 2012.).

¹²⁷⁹⁶ V. par. 3859; P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

¹²⁷⁹⁷ Blaško Rašević, T. 30917–30920 (4. decembar 2012.).

¹²⁷⁹⁸ U vrijeme incidenta, Maksimović je bio pripadnik interventnog voda u 4. bataljonu Igmanke brigade i držao je liniju na Igmanu, koji se nalazi daleko od Sedrenika, i samo je nakratko zamijenio Raševića 1994. godine. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–5; Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.). Iz tog razloga, tužilaštvo tvrdi da njegov iskaz nije relevantan za ovaj incident. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 24.

¹²⁷⁹⁹ Maksimović je bio u mogućnosti da izvede taj zaključak na osnovu fotografije koju mu je dao tim optuženog i za koju mu je rečeno da je snimljena sa približne lokacije na kojoj se nalazila žrtva kada je pogođena. On je na fotografiji označio da su se njegove jedinice nalazile iza krova kuće koja se nalazi uz kuću žrtve. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 7; D2358 (Fotografija Sedrenika s oznakama koje je unio Siniša Maksimović).

fotografija, koju je Hogan snimio s tačnog mjesta na kojem se nalazila žrtva kada je pogođena i koja prikazuje drugačiji pogled prema mjestu s kojeg je navodno otvorena vatra, on je u svom svjedočenju izjavio da je, ukoliko je to zaista bilo mjesto s kojeg je otvorena vatra, taj rejon bio pod kontrolom jedne druge jedinice VRS-a – susjedne jedinice na njegovom lijevom krilu.¹²⁸⁰⁰

3871. Maksimović je takođe objasnio da je udaljenost između mjesta incidenta i položaja jedinica SRK-a iznosila negdje između 800 i 1.000 metara i da, koliko je njemu poznato, jedinice na toj lokaciji nisu imale vojnike obučene za snajperska dejstva niti puške tog dometa.¹²⁸⁰¹ Kada mu je pokazan izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade Komandi SRK-a od 29. oktobra 1993., u kojem se izvještava o brigadnim potencijalima za snajperska dejstva, te se navodi i to da je ona posjedovala oko 50 pušaka M76 kalibra 7,92 mm, Maksimović je priznao da te puške imaju doomet od oko 1.000 metara.¹²⁸⁰²

3872. Maksimović je u svom svjedočenju takođe izjavio da su položaji njegovih jedinica bili pod neprestanom vatrom jedinica ABiH zato što je brdo Grdonj nadvisivalo položaje njegove čete.¹²⁸⁰³ Međutim, priznao je da su vojnici SRK-a otvarali vatru sa Špicaste stijene.¹²⁸⁰⁴ Na kraju, on je u svom svjedočenju izjavio da nikad nije izdao naređenja da se otvara vatra po civilima na tom području i da nikad nije čuo da su pripadnici njegove jedinice otvarali vatru po civilnim ciljevima.¹²⁸⁰⁵

3873. Galić je u svom svjedočenju izjavio da u to vrijeme nije imao nikakvih saznanja o tom incidentu, ali da je tokom svog suđenja shvatio da se s položaja SRK-a na Špicastoj stijeni ne vidi područje na kojem se nalazila ta djevojčica u trenutku kada je pogođena.¹²⁸⁰⁶ Pored toga, izjavio je da nikad nije izdao naređenja da se gađaju civili na području Sedrenika i da je, ako neko jeste otvarao vatru po njima, to učinjeno bez njegovog znanja.¹²⁸⁰⁷

3874. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno, koje se odnose na porijeklo vatre i glase kako slijedi: (i) metak koji je ranio devetogodišnju djevojčicu

¹²⁸⁰⁰ Siniša Maksimović, T. 29299–29300 (23. oktobar 2012.); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹²⁸⁰¹ On je objasnio da je njegova jedinica imala samo automatske puške kalibra 7,62 mm koje su bile najpreciznije na udaljenostima od 300 do 400 metara i za koje bi udaljenost od 800 metara predstavljala krajnji doomet. V. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8; Siniša Maksimović, T. 29301, 29305–29306 (23. oktobar 2012.); P2193 (Mapa Sarajeva).

¹²⁸⁰² Siniša Maksimović, T. 29301–29304 (23. oktobar 2012.); P5945 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.).

¹²⁸⁰³ D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 8, 10.

¹²⁸⁰⁴ Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.).

¹²⁸⁰⁵ D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 9.

¹²⁸⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37478–37482 (22. april 2013.); D3439 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 17. april 1993.).

¹²⁸⁰⁷ Stanislav Galić, T. 37478–37479 (22. april 2013.).

ispaljen je s područja Špicaste stijene;¹²⁸⁰⁸ (ii) u vrijeme tog incidenta u blizini te djevojčice nije bilo nikakve vojne opreme niti ljudstva;¹²⁸⁰⁹ (iii) dok su tu djevojčicu odvozili u bolnicu, na nju i na druge osobe ponovo je otvorena vatra iz pravca Špicaste stijene,¹²⁸¹⁰ i (iv) djevojčica je bila civil i namjerno je gađana s teritorije koju je kontrolisao SRK.¹²⁸¹¹

3875. S obzirom na uzrast djevojčice u vrijeme kad se desio incident i činjenicu da se igrala pred svojom kućom, Vijeće smatra da je ona bila civil i da u vrijeme incidenta nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima, niti se u vrijeme kad se incident desio nalazila u blizini vojnika ili vojnih ciljeva. Suprotno Poparićevom mišljenju da je djevojčicu pogodio zalutali metak iz razmjene vatre, Vijeće se uvjerilo da u trenutku kada se ona igrala u svom dvorištu nije bilo borbi, jer se u suprotnom ne bi upuštala u takvu aktivnost.

3876. Vijeće se, na osnovu gore navedenih dokaza, uvjerilo da se s područja Špicaste stijene pružala linija nišanjenja prema tačnom mjestu na kojem se djevojčica igrala. U stvari, Vijeće prihvata van der Weijdenov iskaz da je Špicasta stijena bila jedina lokacija s koje se u to vrijeme djevojčica mogla vidjeti. Vijeće se uvjerilo u njegovu analizu zato što je on lično posmatrao okruženje s položaja na kojem se nalazila djevojčica kada je pogođena i što je, isto tako, pregledao tragove od metka na zidu. Nasuprot tome, Vijeće ne prihvata Poparićevu analizu ovog incidenta jer je ona zasnovana na više nagađanja. Prvo, za razliku od van der Weijdena, Poparić nije obišao kuću žrtve niti je mogao da vidi pogled koji se od te kuće pruža ka Špicastoj stijeni, što je trebalo da bude prvi korak koji vještak preduzima. Drugo, njegova tvrdnja da je pogled sa Špicaste stijene ka mjestu na kojem se nalazila žrtva bio zaklonjen zasnovana je na (i) raznim proračunima utemeljenim na visini susjedne kuće i njene udaljenosti od kuće žrtve, i (ii) fotografiji kuće žrtve snimljenoj sa Špicaste stijene. Nakon što je razmotrilo njegovu osnovu (i), Vijeće konstatuje da je njegova tvrdnja neuvjerljiva zato što je utemeljena na više nagađanja vezanih za dotičnu visinu i udaljenost – s obzirom na to da nije bio na mjestu incidenta, Poparić je samo nagađao koja je visina susjedne kuće i koja je udaljenost između tih dviju kuća. Što se tiče osnove (ii), premda se čini da ta fotografija pokazuje da stablo u blizini kuće žrtve zaklanja pogled na mjesto na kojem se djevojčica nalazila u trenutku kada je pogođena, Vijeće takođe podsjeća na van der Weijdenovo svjedočenje da je, kada je obišao Špicastu stijenu, utvrdio da se odatle pruža neometan pogled na mjesto

¹²⁸⁰⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 161.

¹²⁸⁰⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 162.

¹²⁸¹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 163.

¹²⁸¹¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 164.

incidenta.¹²⁸¹² On je uočio navedeno stablo i to da njegove grane djelimično zaklanjaju pogled, ali je zaključio da pogled ne bi bio u tolikoj mjeri zaklonjen prije više od 15 godina.¹²⁸¹³ Shodno tome, Vijeće smatra uvjerljivom van der Weijdenovu analizu da je Špicasta stijena jedina moguća lokacija s koje je otvorena vatra u ovom incidentu.

3877. Vijeće se, pored toga, na osnovu iskaza lokalnih komandanata SRK-a uvjerilo da je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a imao položaje na području Špicaste stijene i da je s tog područja otvarao vatru, kao što je potvrdila nekolicina svjedoka, među kojima su bili Thomas, Milošević i Gengo. Oslanjajući se, pored ostalog, na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., Vijeće se takođe uvjerilo da su vojnici SRK-a koji su se nalazili na tom području otvarali snajpersku vatru po civilima na Sedreniku, s obzirom da su to područje koristili za "vježbanje gađanja". Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se na gore navedene dokaze,¹²⁸¹⁴ da su vojnici SRK-a na tom području posjedovali snajperske puške ili lovačke karabine s optičkim nišanima, koji su imali domet kakav je bio potreban za gađanje žrtve u ovom slučaju.¹²⁸¹⁵ Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Špicaste stijene, koja je iziskivala pažljiv hitac od strane strijelca, kao i na činjenicu da je vatra otvorena i na automobil kojim je ta žrtva odvezena u bolnicu, Vijeće se uvjerilo da je djevojčicu namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a. Taj vojnici je bez sumnje bio svjestan njenog civilnog statusa, iz svih razloga navedenih gore u tekstu koje je izložio van der Weijden.¹²⁸¹⁶

(4) Ulica Sedrenik, 6. mart 1995. (incident 17 iz Priloga F Optužnici)

3878. U Optužnici se navodi da je 6. marta 1995., Tarik Žunić, dječak star 14 godina, ustrijeljen i ranjen u šaku u ulici Sedrenik, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva, dok je iz škole išao kući. U Optužnici se takođe navodi da je on pogođen kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100

¹²⁸¹² P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 20, 22. V. takođe Barry Hogan, T. 11208–11209 (3. februar 2011.); P2195 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 17. aprila 1993. na Sedreniku, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁸¹³ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 22. Uistinu, to potvrđuje fotografija tog područja snimljena 1996. godine, tačnije dokazni predmet P6362, prema kojoj se prizemlje kuće te djevojčice može vidjeti sa Špicaste stijene. Vijeće takođe napominje da je Poparić potvrdio van der Weijdenov iskaz u vezi s tim stablom, ali je u svom svjedočenju izjavio da on "lično" smatra da metak nije mogao doletjeti sa Špicaste stijene. Mile Poparić, T. 38945 (29. maj 2013.). Međutim, u svjetlu dokaza o vidljivosti koje je iznio van der Weijden, a koji su, opet, potkrijepljeni iskazom Barryja Hogana, Vijeće ne prihvata Poparićevo mišljenje da vatra nije mogla biti otvorena sa Špicaste stijene.

¹²⁸¹⁴ V. par. 3858.

¹²⁸¹⁵ Vijeće ovdje takođe podsjeća na van der Weijdenov iskaz da je znatan broj boraca u Sarajevu imao lovačke karabine s optičkim nišanima, koji su bili podesni za snajperska dejstva. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), Dodatak A, str. 3–4.

¹²⁸¹⁶ V. par. 3866.

metara od svoje kuće.¹²⁸¹⁷ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac ispaljen sa Špicaste stijene i da je oružje koje je najvjerojatnije korišteno bio mitraljez M84.¹²⁸¹⁸ Optuženi je iznio protivtvrdnju, rekavši da se mjesto tog incidenta ne vidi s položaja SRK-a na tom području i da snajperska vatra nije bila moguća zbog velike udaljenosti i konfiguracije terena.¹²⁸¹⁹

3879. Dana 6. marta 1995., Tarik Žunić, koji je tada imao 14 i pol godina, išao je kući iz škole, koju je pohađao samo onih dana kada nije bilo granatiranja ni borbi.¹²⁸²⁰ On je oko 13:00 sati bio u ulici Sedrenik, na nekih 100 metara od svoje kuće, i upravo je prošao iza čaršafa koji je bio postavljen u ulici kao zaštita od snajperske vatre,¹²⁸²¹ kada je čuo dva pucnja.¹²⁸²² Odmah se zaklonio legavši na rub ulice i, dok se pucnjava nastavila, shvatio je da je pogođen u desnu šaku.¹²⁸²³ Jedan civilni automobil je pokušao da se zaustavi i pruži mu pomoć, ali se i sam našao na meti snajperske vatre i nastavio je da vozi.¹²⁸²⁴ Još jedan čovjek je takođe pokušao da mu pomogne, ali je i na njega otvorena vatra.¹²⁸²⁵ Nekih pet minuta kasnije, stigao je oklopni transporter koji su vozili vojnici Egipatskog bataljona UNPROFOR-a i Žunić je uspio da se ukrca u njega, nakon čega je prevezen u bolnicu Koševo gdje mu je povreda zbrinuta.¹²⁸²⁶

3880. Na dan kad se desio taj incident, bilo je oblačno, ali ne maglovito, a Žunić je na sebi imao farmerice i zelenu jaknu i na desnom ramenu je nosio plavi ruksak.¹²⁸²⁷ Žunić je u svom

¹²⁸¹⁷ Optužnica, incident 17 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁸¹⁸ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 25.

¹²⁸¹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2297–2303.

¹²⁸²⁰ Žunić je takođe objasnio da je u školu i iz škole išao "glavnom ulicom" kada nije bilo granatiranja ni snajperskih dejstava. Postojao je još jedan zaklonjeniji, ali teži put, kojim je išao ako bi započela pucnjava dok se vraćao iz škole. Na dan kada se desio incident, kretao se putem koji je vodio glavnom ulicom. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2998.

¹²⁸²¹ Žunić je u svom svjedočenju takođe izjavio da su duž ulice kojom je išao bili "čaršafi" koji su tu bili postavljeni kako bi zaklonili ljude od pogleda snajperista. Međutim, ti čaršafi nisu pružali zaklon duž cijele ulice. Pored toga, duž ulice je bio drveć koji je pružao zaštitu tokom ljeta. Međutim, s obzirom da je tada bio početak marta, na drveću nije bilo lišća. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2.

¹²⁸²² P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1707–1715, 1748–1754; P457 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P449 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P450 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P451 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P452 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P453 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić), P460 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

¹²⁸²³ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725–1728, 1734, 1737–1738. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3000.

¹²⁸²⁴ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2.

¹²⁸²⁵ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1744–1745.

¹²⁸²⁶ Žunić je u svom svjedočenju izjavio da ne pati od posljedica tog ranjavanja osim prilikom promjene vremena. V. P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2.

¹²⁸²⁷ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2998, 2999.

svjedočenju ostao pri tvrdnji da njegova jakna nije bila sivomaslinaste boje, nego "Benetton-zelene boje",¹²⁸²⁸ te da se nikad nije borio u sastavu ABiH budući da je u to vrijeme bio premlad.¹²⁸²⁹ Kada je stigao u bolnicu, primijetio je da se na prednjoj strani njegove jakne nalaze dvije rupe.¹²⁸³⁰ Metak mu je ušao kroz lijevu stranu jakne, zatim izašao kroz desnu stranu, a potom prošao kroz njegovu desnu šaku.¹²⁸³¹

3881. Žunić je u svom svjedočenju izjavio da su hici došli sa srpskih položaja na Špicastoj stijeni, koji su se nalazili s njegove lijeve strane, zato što je ta lokacija bila jedina lokacija s koje su snajperisti imali savršen pogled na ulicu Sedrenik.¹²⁸³² Prema njegovim riječima, snage ABiH nalazile su se u podnožju Špicaste stijene i njihovi položaji se nisu mogli vidjeti s mjesta kojim se on kretao kada je pogođen.¹²⁸³³ Na osnovu toga koliko je glasna bila ta pucnjava, te na osnovu svojih dotadašnjih iskustava u vezi s snajperskom vatrom, on je smatrao da su hici bili ispaljeni iz mitraljeza M84.¹²⁸³⁴ Prema Žunićevim riječima, u blizini mjesta na kojem je ustrijeljen nije bilo vojnih objekata ni rovova, a linija sukoba je bila udaljena nekih 700 do 900 metara.¹²⁸³⁵ Na kraju, on je u svom svjedočenju izjavio da je na njega još u dva navrata otvarana vatra, takođe sa Špicaste stijene.¹²⁸³⁶

3882. Posmatrači UNMO-a istog su dana izvijestili o tom incidentu, kao i o još jednom incidentu na tom području, koji se desio nekih 25 minuta ranije, te zaključili da je u oba slučaja vatra bila otvorena sa Špicaste stijene.¹²⁸³⁷ Posmatrači su takođe izvijestili da su se, dok su pružali pomoć žrtvama tih dvaju incidenata, našli na udaru povremene vatre iz pješadijskog naoružanja, uslijed čega je oklopni transporter za protivsnajperska dejstva Egipatskog bataljona na toj lokaciji uzvratio

¹²⁸²⁸ Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1724–1725.

¹²⁸²⁹ Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1741, 1745–1746.

¹²⁸³⁰ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Dodatak izjavi svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995., 25. april 2010.), str. 1; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1740–1741.

¹²⁸³¹ P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1741; P1548 (Medicinski izvještaj za Tarika Žunića); P1534 (Spisak medicinske dokumentacije o žrtvama snajperskog djelovanja), str. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3000.

¹²⁸³² P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1725, 1738–1739, 1753–1754; P453 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić); P460 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

¹²⁸³³ Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1723–1724, 1726–1727, 1741–1742.

¹²⁸³⁴ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1740.

¹²⁸³⁵ P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 10. novembra 1995.), str. 2–3; P496 (Izjava svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 2; Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1709, 1712–1715, 1746–1748; P450 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Tarik Žunić).

¹²⁸³⁶ Tarik Žunić, P494 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1728.

¹²⁸³⁷ P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 8.

vatru po položajima bosanskih Srba na Špicastoj stijeni.¹²⁸³⁸ Poslije toga, tim UNMO-a iz Vogošće telefonom je nazvao bosanski Srbin, komandant Radavskog bataljona¹²⁸³⁹ i rekao da će, ukoliko se oklopni transporter "ne ukloni iz njegove zone za vježbanje gađanja (Sedrenik) u roku od 30 minuta, na njega otvoriti vatru".¹²⁸⁴⁰ Uslijed toga, taj oklopni transporter je premješten na drugi položaj s kojeg je nastavio da osmatra položaje na Špicastoj stijeni.¹²⁸⁴¹

3883. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačnu lokaciju na kojoj se nalazio Žunić u trenutku kada je pogođen.¹²⁸⁴² Van der Weijden je zatim obišao mjesto incidenta 29. novembra 2006.¹²⁸⁴³ Zabilježio je da se na greben Špicaste stijene pruža jasan pogled i da se ona nalazi na nekih 650 do 900 metara udaljenosti od mjesta incidenta.¹²⁸⁴⁴ Premda se na cesti kojom se Žunić kretao prije nego što je pogođen, na onoj njenoj strani koja je bila okrenuta ka Špicastoj stijeni, nalazio zid visok jedan metar i premda je bilo nekog rastinja koje ga je zaklanjalo od pogleda, to nije pružalo neku zaštitu.¹²⁸⁴⁵ Van der Weijden je takođe uočio da je na ogradi u blizini koje je Žunić stajao kada je pogođen bilo više rupa od metaka, što je učvrstilo njegovo mišljenje da su hici doletjeli iz pravca Špicaste stijene.¹²⁸⁴⁶ Van der Weijden je smatrao da je moguće da se za dječaka Žunićevog uzrasta greškom pomisli da je borac; međutim, budući da su u vrijeme kad se desio taj incident duž ulice bile postavljene zaštitne pregrade, zbog kojih je strijelac imao manje vremena da ga vidi, nije bilo moguće da strijelac u tako kratkom vremenu utvrdi da li je Žunić bio borac ili ne.¹²⁸⁴⁷ Pored toga, s obzirom da se radilo o stambenom civilnom području, koje je bilo neprestano posmatrano s položaja SRK-a, nije bilo nikakvog razloga da strijelac Žunića identifikuje kao borca.¹²⁸⁴⁸ Van der Weijden je takođe prokomentarisao gore pomenuti izvještaj UNMO-a,

¹²⁸³⁸ P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

¹²⁸³⁹ Kao što je ranije navedeno, Radava je selo u blizini Mrkovića. V. fusnota 12757.

¹²⁸⁴⁰ P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

¹²⁸⁴¹ P1619 (Izvještaj UNMO-a, 6. mart 1995.), par. 3.

¹²⁸⁴² Barry Hogan, T. 11220–11221 (3. februar 2011.); P2211 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 6. marta 1995. u Ulici Sedrenik s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva).

¹²⁸⁴³ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

¹²⁸⁴⁴ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 31–32.

¹²⁸⁴⁵ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

¹²⁸⁴⁶ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

¹²⁸⁴⁷ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32. V. takođe Dodatak B ovom izvještaju, u kojem Van der Weijden razmatra identifikaciju cilja u urbanim uslovima.

¹²⁸⁴⁸ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 32.

primijetivši da je pomenuti komandant iz sastava SRK-a očigledno smatrao to područje svojim poligonom za vježbanje gađanja.¹²⁸⁴⁹

3884. Što se tiče korištenog oružja, van der Weijden se složio sa Žunićevom ocjenom da se vjerovatno radilo o mitraljezu M84, jer je ispaljen rafal s velike udaljenosti, što upućuje na mitraljez, i jer bi druga dva mitraljeza koja su mogla biti upotrijebljena, to jest M87 i M53, prouzrokovala dosta teže povrede ili bi zvučala sasvim različito od mitraljeza M84.¹²⁸⁵⁰

3885. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s ovim incidentom ima veoma malo informacija¹²⁸⁵¹ i da bi za utvrđivanje pravca hica bilo neophodno utvrditi gdje su se nalazile Žunićeva ulazna i izlazna rana.¹²⁸⁵² On je takođe izjavio da su ga, kada je obišao mjesto tog incidenta, kako ga je označio Žunić, čovjek i žena koji žive u susjednoj kući uvjerali da se taj incident desio pred njihovom kućom, a ne pred kućom koju je Žunić označio kao mjesto incidenta.¹²⁸⁵³ Prema Poparićevim riječima, ta lokacija se sa Špicaste stijene mnogo slabije vidi od lokacije koju je označio Žunić.¹²⁸⁵⁴ Poparić je takođe obišao Špicastu stijenu i odatle posmatrao mjesto incidenta i zaključio da udaljenost iznosi nekih 700 do 750 metara i da je mogućnost uočavanja ljudi na području na kojem se Žunić nalazio kad je pogođen bila mala.¹²⁸⁵⁵ Pored toga, on je primijetio da se mjesto tog incidenta vidi i s brda Grdonj, što je značilo da je Žunić mogao biti pogođen i s tog mjesta.¹²⁸⁵⁶ Poparić je takođe uputio na izvještaj UNMO-a od tog dana, koji, prema njegovim riječima, ukazuje na to da je jedna borbena jedinica ABiH bila razmještena u jednoj od kuća u ulici Sedrenik, budući da je na istom području i skoro u isto vrijeme bio ranjen još jedan

¹²⁸⁴⁹ Patrick van der Weijden, T. 6956–6957, 6959 (27. septembar 2010.).

¹²⁸⁵⁰ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 31.

¹²⁸⁵¹ Prema Poparićevim riječima, MUP BiH nije proveo istragu na licu mjesta zbog "borbenih dejstava". V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 160. Međutim, Popariću je tokom unakrsnog ispitivanja pokazana službena zabilješka SJB-a Stari Grad u kojoj se navodi činjenica da istraga nije mogla biti provedena zbog "dejstva s agresorskih položaja". On je prokomentarisao da ta formulacija ne isključuje "da nije bilo uzvraćene vatre", ali je priznao da je to njegova pretpostavka. V. Mile Poparić, T. 39213–39215 (4. juni 2013.); P6361 (Službena zabilješka SJB-a Stari Grad, 10. mart 1995.). Vijeće smatra da je formulacija iz te službene zabilješke jasna i da se u potpunosti kosi sa Poparićevom pretpostavkom. Drugim riječima, iz te zabilješke je jasno da istražitelji nisu mogli provesti istragu zbog vatre sa položaja SRK-a.

¹²⁸⁵² Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je ljekarski izvještaj u kojem je opisana lokacija ulazne i izlazne rane koju je zadobio Žunić uvršten u spis u ovom predmetu, te da je bio uvršten u spis i u predmetu *Milošević*. V. P1548 (Medicinski izvještaj za Tarika Žunića).

¹²⁸⁵³ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 161; Mile Poparić, T. 38926–38928 (29. maj 2013.), T. 39218–39221 (4. juni 2013.); D3630 (Fotografija kuća s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁸⁵⁴ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 161; Mile Poparić, T. 38927 (29. maj 2013.).

¹²⁸⁵⁵ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 162; Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.), T. 39221 (4. juni 2013.).

¹²⁸⁵⁶ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 162.

čovjek.¹²⁸⁵⁷ Pored toga, prema Poparićevim riječima, taj izvještaj UNMO-a takođe ukazuje na to da su se snage UNPROFOR-a umiješale u razmjenu vatre.¹²⁸⁵⁸ Kada mu je u unakrsnom ispitivanju predloženo da taj izvještaj UNMO-a, u stvari, pokazuje da je do razmjene vatre došlo tokom Žunićevog spasavanja i samo zato što se UNPROFOR prvo našao pod snajperskom vatrom, Poparić se nije složio s tim i rekao da, "ako nema podataka o borbi sa [ABiH], ima sa pripadnicima [UNPROFOR-a]."¹²⁸⁵⁹

3886. Siniša Maksimović, koji je 1994. godine nakratko zamjenjivao Raševića na položaju komandira Mrkovićke čete, ali je otišao prije nego što se taj incident desio,¹²⁸⁶⁰ u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji koje je držala četa nalazili na više od 1.000 metara udaljenosti od mjesta incidenta i da bi s tih položaja bilo teško vidjeti mjesto incidenta.¹²⁸⁶¹ On je, međutim priznao da je tu udaljenost procijenio ne znajući adresu na kojoj se incident desio i na osnovu fotografije koja mu je data.¹²⁸⁶² Kao što je već navedeno, Maksimović je tokom svog iskaza priznao da su vojnici SRK-a otvarali vatru sa Špicaste stijene, ali je ustvrdio da se to dešavalo samo kao odgovor na napade i da su cilj njihove vatre bili samo položaji koje je držala ABiH.¹²⁸⁶³ Kada mu je predložen izvještaj UNMO-a u kojem se govori o ranjavanju Žunića i još jednog civila hicima ispaljenim sa Špicaste stijene i razmjeni vatre između pripadnika UNPROFOR-a i vojnika SRK-a koja je potom uslijedila, Maksimović je odbio da komentariše zato što se taj incident desio u periodu kada on više nije bio komandir na tom području.¹²⁸⁶⁴

3887. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre, prema kojima je (i) Žunić, koji je bio civil, ustrijeljen i teško ranjen hicem iz mitraljeza ispaljenim s položaja na Špicastoj stijeni koje je držao SRK dok je išao ulicom Sedrenik, čim se pojavio iza zaklona napravljenog od čaršafa,¹²⁸⁶⁵

¹²⁸⁵⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 163; Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.).

¹²⁸⁵⁸ Mile Poparić, T. 38925 (29. maj 2013.).

¹²⁸⁵⁹ Mile Poparić, T. 39215–39218 (24. juni 2013.).

¹²⁸⁶⁰ U vrijeme kad se desio taj incident, Maksimović je bio pripadnik Igmanske brigade i držao je liniju na Igmanu, koji je daleko od Sedrenika. D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 3–6; Siniša Maksimović, T. 29296 (23. oktobar 2012.). U stvari, Maksimović je samo nakratko, sredinom ili potkraj 1994. godine zamijenio Blaška Raševića na položaju komandira čete. V. Blaško Rašević, T. 30914–30915 (4. decembar 2012.).

¹²⁸⁶¹ D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 7; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.).

¹²⁸⁶² Siniša Maksimović, T. 29300–29301 (23. oktobar 2012.).

¹²⁸⁶³ V. par. 3872.

¹²⁸⁶⁴ Siniša Maksimović, T. 29297–29298 (23. oktobar 2012.); P1619 (Izveštaj UNMO-a, 6. mart 1995.).

¹²⁸⁶⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3004.

i (ii) nije bilo nikakvog razloga iz kojeg bi snajperista mogao da greškom pomisli da je Žunić bio borac.¹²⁸⁶⁶

3888. S obzirom na Žunićev uzrast u vrijeme kad se desio incident, kao i na činjenicu da je bio u civilnoj odjeći i da se pješice vraćao kući iz škole, Vijeće smatra da je on bio civil i da nije direktno učestvovao u neprijateljstvima u vrijeme kad se desio incident. Suprotno Poparićevom mišljenju da se Žunić našao usred razmjene vatre,¹²⁸⁶⁷ Vijeće smatra da tog dana nije bilo borbi, budući da je Žunić mogao da ide u školu, što, prema njegovim riječima, ne bi učinio da ih je bilo. Pored toga, on se kući vraćao glavnom ulicom, što ne bi učinio da je na tom području bilo borbi. Vijeće se takođe uvjerilo da nije bilo borbi u trenutku kada je Žunić izašao iza zaštitne pregrade u ulici Sedrenik, jer bi u suprotnom ostao iza pregrade da se zaštititi.

3889. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da se s područja Špicaste stijene pružala linija nišanja na ulicu kojom se kretao Žunić. Čak i ono što je Poparić izjavio tokom svog svjedočenja, konkretno da su bili mali izgledi da se sa Špicaste stijene vide ljudi na tom području, ipak dopušta da je takva mogućnost postojala.¹²⁸⁶⁸ U svakom slučaju, Vijeće u vezi s ovim pitanjem prihvata van der Weijdenov iskaz da se sa Špicaste stijene pružao neometan pogled na mjesto incidenta. Vijeće podsjeća na Poparićev iskaz da se s brda Grdonj takođe pružao pogled na mjesto incidenta i prihvata da je to tačno. Međutim, oslanjajući se na izvještaj UNMO-a od 6. marta 1995., u kojem se otvaranje vatre u ovom incidentu konkretno pripisuje snagama koje su se nalazile na Špicastoj stijeni i čak se pominje razmjena vatre između UNPROFOR-a i tih snaga tokom Žunićevog spasavanja, Vijeće se uvjerilo da je metak koji je pogodio Žunića doletio sa Špicaste stijene.

3890. Pored toga, Vijeće se, na osnovu iskaza lokalnih komandanata SRK-a, uvjerilo da je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade iz sastava SRK-a držao položaje na području Špicaste stijene i da je otvarao vatru s tog područja, kao što je potvrdilo nekoliko svjedoka, među kojima su bili Thomas, Milošević i Gengo. Oslanjajući se, pored ostalog, na izvještaj UNMO-a od 6. marta

¹²⁸⁶⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3005.

¹²⁸⁶⁷ Vijeće isto tako ne prihvata Poparićev iskaz da činjenica da je istog dana i približno u isto vrijeme ranjen još jedan čovjek ukazuje na to da se u jednoj od obližnjih kuća nalazila jedna vojna jedinica ABiH. Prvo, Poparić ne objašnjava kako je došao do tog zaključka s obzirom na to da se taj sličan incident može objasniti i tako da je isti strijelac iz SRK-a otvorio vatru i na tog drugog čovjeka, kao što se na koncu navodi u izvještaju UNMO-a. Pored toga, Vijeće podsjeća da se komandno mjesto 105. brdske brigade nalazilo u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici i da je, prema tome, bilo daleko od mjesta incidenta. V. fusnota 12741.

¹²⁸⁶⁸ Poparić je takođe ustvrdio da se taj incident možda desio pred jednom drugom kućom, na osnovu onoga što je na licu mjesta čuo od dvoje ljudi koji su tvrdili da su vidjeli taj incident. Vijeće napominje da ono što je Poparić čuo od ljudi koji su stanovali u ulici Sedrenik ne predstavlja dokaz u ovom predmetu i da je optuženi, ukoliko je htio da pomoću tih podataka ospori tačno mjesto na kojem se desio taj incident, trebao da pozove to dvoje ljudi da svjedoče. Shodno tome, Vijeće prihvata da se Žunić nalazio na lokaciji koju su on i Barry Hogan naveli u svojim svjedočenjima.

1995., Vijeće se takođe uvjerilo da su vojnici SRK-a koji su se nalazili na tom području otvarali vatru iz snajpera po civilima na Sedreniku, jer su to područje koristili za "vježbanje gađanja". Ono se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza,¹²⁸⁶⁹ da su vojnici SRK-a na tom području posjedovali snajperske puške ili lovačke karabine s optičkim nišanima i dometom koji je bio potreban da bi se gađao Žunić, koji se nalazio na udaljenosti od oko 750 metara. Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Špicaste stijene, koja je od strijelca zahtijevala pažljiv hitac, kao i na činjenicu da je na dvoje ljudi koji su pokušali da pruže pomoć Žuniću takođe otvorena vatra, Vijeće se uvjerilo da ga je namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a koji su se nalazili na Špicastoj stijeni. S obzirom na odjeću koju je Žunić tog dana imao na sebi, kao i na činjenicu da je nosio plavi ruksak i da se kretao po stambenom području, daleko od komandnog mjesta 105. brdske brigade ABiH, Vijeće smatra da nije postojala nikakva osnova po kojoj bi dotični vojnik SRK-a mogao da pretpostavi da je Žunić borac ili da aktivno učestvuje u neprijateljstvima.

(D) Centralno područje opštine Novo Sarajevo

3891. Dva od 16 snajperskih incidenata koji se navode u Prilogu Optužnici desila su se na području Čengić Vile/Dolac Malte odnosno Hrasnog brda.¹²⁸⁷⁰ Hrasno brdo se nalazi odmah iza naselja Hrasno i Dolac Malta, dok se naselja Grbavica i Vraca nalaze istočno, a opština Novi Grad zapadno od njega.¹²⁸⁷¹ Tužilaštvo u vezi s oba ta incidenta iz Priloga Optužnici koja su relevantna za ovo područje navodi da su porijeklo vatre bili položaji SRK-a na području Ozrenske ulice¹²⁸⁷² koji su se nalazili u gornjim dijelovima Hrasnog brda u opštini Novo Sarajevo.¹²⁸⁷³

(1) Linije sukoba na tom području

3892. U Ozrenskoj ulici stanovali su uglavnom Srbi, koji su, negdje u aprilu 1992., organizovali noćne straže i naoružali se posredstvom srpskog TO-a.¹²⁸⁷⁴ U maju 1992., kada je formiran SRK, na

¹²⁸⁶⁹ V. par. 3858.

¹²⁸⁷⁰ To su incidenti 4 i 10 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁸⁷¹ V. D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić); činjenica o kojoj je presuđeno 75.

¹²⁸⁷² Ta ulica sada nosi naziv Novopazarska ulica. V. D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 4.

¹²⁸⁷³ V. D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

¹²⁸⁷⁴ Božo Tomić, koji je stanovao u Ozrenskoj ulici, izabran je za komandira odjeljenja i dobio je automatsku pušku, dok su ostali ljudi imali stare puške M48 ili poluautomatske puške. Muslimanska područja u blizini Ozrenske ulice takođe su se naoružala. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 6–8; Božo Tomić, T. 30159–30164 (13. novembar 2012.).

tom području je osnovan 2. pješadijski bataljon,¹²⁸⁷⁵ on je bio u sastavu 1. romanijske brigade do sredine 1993., kada je postao dio 1. sarajevske mehanizovane brigade.¹²⁸⁷⁶

3893. Slobodan Tuševljak, koji je od početka rata bio komandir 1. voda 4. čete 2. pješadijskog bataljona,¹²⁸⁷⁷ u svom je svjedočenju izjavio da se linija razdvajanja između vojnika bosanskih Muslimana i bosanskih Srba na području Hrasnog brda prvobitno nalazila u blizini Zagorske ulice,¹²⁸⁷⁸ ali da su muslimanske snage 8. juna 1992. potisnule njegovu jedinicu nekih 200 do 250 metara ka jugu, uspostavivši tako liniju sukoba u blizini Ozrenske ulice, pri čemu se ta nova linija više nije pomjerala do kraja rata.¹²⁸⁷⁹ Dušan Zurovac, koji je u periodu od novembra 1992. do aprila 1994. bio komandir 4. čete,¹²⁸⁸⁰ u svom je svjedočenju izjavio da se zona odgovornosti njegove čete nalazila u Ozrenskoj ulici, od "Pandurevića kuć[a]" do raskrsnice u Milinkladskoj ulici.¹²⁸⁸¹

3894. Prema tome, 4. četa se nalazila na nekih 150 do 200 metara ispod Ozrenske ulice¹²⁸⁸² i kontrolisala je vrh Hrasnog brda.¹²⁸⁸³ Sastav 4. čete brojao je samo oko 120 pripadnika mještana, koji su često bili iscrpljeni jer su držali položaje bez mnogo odmora; uslijed toga, četa se suočavala sa samovoljnim odsustvima i disciplinskim problemima.¹²⁸⁸⁴ Božo Tomić, koji je bio zamjenik

¹²⁸⁷⁵ Prvobitno, dok je bio u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade, 2. pješadijski bataljon je nosio naziv 3. pješadijski bataljon, ali je negdje sredinom 1993. njegov naziv promijenjen u 2. pješadijski bataljon. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.).

¹²⁸⁷⁶ Tomić je kasnije postao zamjenik komandira voda i na tom je položaju ostao do sredine 1994., kada je premješten u komandu 2. pješadijskog bataljona. V. D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8. U svom sastavu, 2. pješadijski bataljon je imao pet četa, sa ukupno preko 1.000 ljudi, a njime je komandovalo nekoliko ljudi, među kojima su bili Veljko Stojanović i Aco Petrović. V. Slobodan Tuševljak, T. 29943–29944 (7. novembar 2012.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 25; Božo Tomić, T. 30199 (13. novembar 2012.); D2420 (Naređenje 3. pješadijskog bataljona, 3. maj 1993.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 29.

¹²⁸⁷⁷ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 7, 13; Slobodan Tuševljak, T. 29940–29942, 29945–29947 (7. novembar 2012.).

¹²⁸⁷⁸ Ta ulica sada nosi naziv Posavska ulica. Mile Poparić, T. 39236 (4. juni 2013.); D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 6; D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).

¹²⁸⁷⁹ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 8–9; D2392 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); D2393 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak). V. takođe Slobodan Tuševljak, T. 29948–29949 (7. novembar 2012.).

¹²⁸⁸⁰ Dušan Zurovac, T. 30246–30247, 30319 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 13.

¹²⁸⁸¹ Dušan Zurovac, T. 30248–30249 (14. novembar 2012.); D2427 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Zurovac). Komanda čete nalazila se u Ozrenskoj ulici, odmah iza linija, dok se Komanda 2. bataljona nalazila u Banjalučkoj ulici na Grbavici. V. Slobodan Tuševljak, T. 29944–29945 (7. novembar 2012.); P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 28.

¹²⁸⁸² Slobodan Tuševljak, T. 29956 (7. novembar 2012.). V. takođe Dušan Zurovac, T. 30254–30259 (14. novembar 2012.); D2428 (Fotografija Sarajeva); D2429 (Fotografija Sarajeva).

¹²⁸⁸³ Dušan Zurovac, T. 30254–30259 (14. novembar 2012.); D2428 (Fotografija Sarajeva); D2429 (Fotografija Sarajeva).

¹²⁸⁸⁴ Dušan Zurovac, T. 30264–30273 (14. novembar 2012.); D2432 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 28. decembar 1993.); D2433 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 1. januar 1994.); D2434 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 7. januar 1994.); D2435 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 31. avgust 1993.); D2436 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.). Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da je njegov vod na početku rata imao 42 pripadnika, a na kraju rata samo 20 pripadnika. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana

komandira 3. voda u 3. četi 2. pješadijskog bataljona,¹²⁸⁸⁵ u svom je svjedočenju izjavio da su se položaji njegovog voda nalazili istočno od položaja 4. čete, to jest iznad fudbalskog stadiona na Grbavici i uz Hrasno brdo prema Ozrenskoj ulici i iza nje.¹²⁸⁸⁶ Prema Tomićevim riječima, taj dio linije sukoba se nije mijenjao tokom rata.¹²⁸⁸⁷

3895. Na drugoj strani linije sukoba bili su pripadnici 101. i 102. brdske brigade 1. korpusa ABiH, kojih je, prema riječima Zurovca i Tuševljaka, bilo puno više od pripadnika 4. čete.¹²⁸⁸⁸ Na nekim mjestima, položaji ABiH nalazili su se na samo 10 do 20 metara udaljenosti od položaja 4. čete.¹²⁸⁸⁹ Prema informacijama kojima je raspolagao Tuševljak, Komanda 101. brdske brigade nalazila se u zgradi mjesne zajednice Hrasno Brdo, a jedinice iz njenog sastava držale su položaje u civilnim zonama.¹²⁸⁹⁰ Cilj ABiH na ovom području, po Zurovčevom mišljenju, bio je da potisne 4. četu dalje u dubinu teritorije SRK-a i da zauzme kontrolu nad Ozrenskom ulicom.¹²⁸⁹¹

3896. Prema Zurovčevim riječima, njegova četa je poštovala prekide vatre jer je situacija na liniji fronta na tom području bila veoma teška.¹²⁸⁹² Za razliku od toga, vojnici ABiH bi često provocirali

-
- Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 14, 27; Slobodan Tuševljak, T. 29935–29939 (17. novembar 2012.); D2396 (Spisak pripadnika 1. voda 4. čete); D2397 (Spisak pripadnika 4. čete). V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 12; Božo Tomić, T. 30200 (13. novembar 2012.).
- ¹²⁸⁸⁵ D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8; Božo Tomić, T. 30165–30166, 30178–30179 (13. novembar 2012.).
- ¹²⁸⁸⁶ Božo Tomić, T. 30165–30167 (13. novembar 2012.); D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).
- ¹²⁸⁸⁷ Božo Tomić, T. 30165–30167 (13. novembar 2012.); D2419 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Božo Tomić).
- ¹²⁸⁸⁸ Dušan Zurovac, T. 30265, 30284 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 14; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16. V. takođe Asim Džambasović, T. 15194, 15244 (22. juni 2011.); D1382 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Dragomir Milošević, T. 32566 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); Alen Gičević, T. 7616–7617 (11. oktobar 2010.); Mirza Sabljica, T. 7703–7704 (11. oktobar 2010.); David Harland, T. 2086–2087 (7. maj 2010.); svjedok KDZ450, T. 10665 (20. januar 2011.).
- ¹²⁸⁸⁹ Dušan Zurovac, T. 30248 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 16; Božo Tomić, T. 30180–30181 (13. novembar 2012.).
- ¹²⁸⁹⁰ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 18; D2395 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak).
- ¹²⁸⁹¹ Dušan Zurovac, T. 30270 (14. novembar 2012.). Međutim, Zurovac je u unakrsnom ispitivanju priznao da je ABiH napadala kako bi razbila opsadu Sarajeva. V. Dušan Zurovac, T. 30294–30301 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.); P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.). Međutim, Tuševljak je to negirao, rekavši da ABiH ne bi imala kuda da ide, budući da su svu teritoriju po dubini držali Srbi. V. Slobodan Tuševljak, T. 29947–29948 (7. novembar 2012.).
- ¹²⁸⁹² Dušan Zurovac, T. 30273–30284 (14. novembar 2012.); D2436 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.); D2437 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 16. decembar 1993.); D2438 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 11. decembar 1993.); D2439 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 18. decembar 1993.); D2440 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 9. januar 1994.); D2441 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 3. februar 1994.); D4627 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 13. juni 1993.). Zurovac je u unakrsnom ispitivanju priznao da je ABiH pokušavala da razbije opsadu Sarajeva. V. Dušan Zurovac, T. 30294–30301 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.); P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.). V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16; Božo Tomić, T. 30181 (13. novembar 2012.).

4. četu duž čitave linije razdvajanja, nakon čega bi četa bila prisiljena da uzvratu vatru.¹²⁸⁹³ Snage UNPROFOR-a su često obilazile jedinice SRK-a na tom području, budući da je to bila jedna od najtežih linija fronta.¹²⁸⁹⁴ Uistinu, Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da je izgubio 54 pripadnika uglavnom uslijed dejstava 101. brdske brigade ABiH.¹²⁸⁹⁵

3897. Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da on i njegovi ljudi nikad nisu dobili naređenja da napadaju civile ili civilne ciljeve — oni su izvodili samo odbrambena dejstva i rečeno im je da otvaraju vatru samo kada su napadnuti i samo po neprijateljskim položajima, a ne po dubini teritorije koju je držala ABiH.¹²⁸⁹⁶ On je, međutim, priznao da su u oktobru 1992. sačinjeni planovi da se napadnu položaji ABiH na Asimovom brdu, što je bilo neophodno zato što su odatle snajperisti ABiH napadali položaje koje je držala četa, ali je objasnio da taj napad nikad nije izveden i da je ABiH ostala na toj lokaciji tokom cijelog rata.¹²⁸⁹⁷

3898. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je SRK kontrolisao položaje u Ozrenskoj ulici i oko nje, u gornjim dijelovima Hrasnog brda, kako je navelo tužilaštvo.¹²⁸⁹⁸ Konkretno, Vijeće konstatuje da se to područje nalazilo u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade. Vijeće se takođe uvjerilo da je, zbog blizine položaja dviju zaraćenih strana, to bila jedna od težih linija sukoba za one koji su je držali, te da su se lokalni komandanti SRK-a na tom području u svojim jedinicama suočavali s više problema, među kojima su bili nedostatak ljudstva, samovoljno odsustvo i dezerterstvo.

¹²⁸⁹³ Pored toga, jedinice ABiH su takođe granatirale položaje 4. čete, a po teritoriji koju je držao SRK otvarana je snajperska vatra iz nebodera na trgu Pere Kosorića. V. Dušan Zurovac, T. 30273–30284, 30325 (14. novembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 15; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 9, 21; Božo Tomić, T. 30179–30180 (13. novembar 2012.). Prema Tuševljakovim riječima, ti napadi su bili tako žestoki da ih je psihički i fizički bilo nemoguće izdržati, tako da se on na kraju, u septembru 1994., odrekao svog čina i prešao u jedan drugi vod kao obični vojnik. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 17; Slobodan Tuševljak, T. 29962–29963 (7. novembar 2012.). V. takođe D4622 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 14. avgust 1992.) u kojem Dragomir Milošević izvještava o otvaranju vatre iz pješadijskog naoružanja sa položaja u Ozrenskoj ulici.

¹²⁸⁹⁴ Dušan Zurovac, T. 30273–30275 (14. novembar 2012.); D2436 (Izveštaj 2. pješadijskog bataljona, 5. decembar 1993.); Božo Tomić, T. 30209–30214 (13. novembar 2012.); D2421 (Naređenje 2. pješadijskog bataljona, 26. maj 1993.).

¹²⁸⁹⁵ Dušan Zurovac, T. 30275–30276 (14. novembar 2012.). Prema Tuševljakovim riječima, u Ozrenskoj ulici je poginulo oko 230 srpskih vojnika, kao i nekoliko desetina civila. V. D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 17. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 22.

¹²⁸⁹⁶ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 19–21. V. takođe D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 17–18; Božo Tomić, T. 30181–30182, 30198–30199 (13. novembar 2012.).

¹²⁸⁹⁷ Slobodan Tuševljak, T. 29949–29950 (7. novembar 2012.). Kada mu je predložen izvod iz Mladićevog dnevnika u kojem se navodi da je taj napad bio u toku, Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da nije znao za taj napad i da su njegovi ljudi do kraja rata ostali u podnožju Asimovog brda. V. Slobodan Tuševljak, T. 29950–29951 (7. novembar 2012.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 241.

¹²⁸⁹⁸ V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 79, 80.

(2) Snajperi na tom području

3899. Prema Zurovčevim riječima, 4. četa je prvobitno bila naoružana bolje od jedinica ABiH na tom području, ali u aprilu 1994., kada je on napustio četu, to se promijenilo, kad je u pitanju pješadijsko naoružanje.¹²⁸⁹⁹

3900. Zurovac je negirao da je 4. četa imala snajperiste i izjavio je da mu nije poznato da li je bilo snajperista u 2. pješadijskom bataljonu.¹²⁹⁰⁰ Kada mu je pokazan spisak koji je on sastavio i potpisao, a koji sadrži imena ljudi koji su dezertirali iz jedinice i sa sobom odnijeli oružje, priznao je da je u vezi s četvoricom tih dezertera zabilježeno da je svaki od njih sa sobom odnio snajpersku pušku, ali je izjavio da mu nije poznato kako su došli do tih pušaka zato što je oružje bilo izdato prije nego što je on došao na to područje.¹²⁹⁰¹ Ostao je čvrsto pri stavu da njegova četa nije imala snajperiste kojima je on, kao komandir, izdavao zadatke.¹²⁹⁰²

3901. Tuševljak je to potvrdio, ali je u svom svjedočenju izjavio da je krajem 1993. godine, zbog neprestanih napada snajperista ABiH na Ozrensku ulicu, u jedinicu upućen jedan obučeni snajperista kako bi eliminisao snajperistu na strani ABiH; međutim, on je poginuo dva dana kasnije i u Tuševljakovu jedinicu više nikad nije došao nijedan drugi snajperista.¹²⁹⁰³ Pored toga, on je u svom svjedočenju izjavio da ni susjedni vodovi nisu imali nijednog snajperistu u svom sastavu.¹²⁹⁰⁴ Međutim, on je potvrdio da je njegov vod imao mitraljeze M84 i M53 koji su koristili metke kalibra 7,62 mm odnosno 7,9 mm.¹²⁹⁰⁵ Pripadnici Tomićevog voda iz sastava 3. čete takođe su imali

¹²⁸⁹⁹ Dušan Zurovac, T. 30284–30287 (14. novembar 2012.); D2442 (Naređenje 101. brigade, 13. juni 1995.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 16. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja, Zurovac je tu svoju tvrdnju sveo samo na pješadijsko naoružanje. V. Dušan Zurovac, T. 30301–30305 (14. novembar 2012.); P5990 (Mapa Sarajeva); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.).

¹²⁹⁰⁰ Dušan Zurovac, T. 30309 (14. novembar 2012.).

¹²⁹⁰¹ Dušan Zurovac, T. 30309–30315 (14. novembar 2012.); P5991 (Spisak pripadnika i potraživanja naoružanja 2. pješadijskog bataljona, 15. januar 1994.).

¹²⁹⁰² Dušan Zurovac, T. 30326 (14. novembar 2012.).

¹²⁹⁰³ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 26; Slobodan Tuševljak, T. 29959–29960 (7. novembar 2012.); P5945 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade to SRK-u, 29. oktobar 1993.).

¹²⁹⁰⁴ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 26.

¹²⁹⁰⁵ Slobodan Tuševljak, T. 29942–29943 (7. novembar 2012.); D2396 (Spisak pripadnika 1. voda 4. čete). Zurovcu je takođe pokazan dokument koji je on sastavio i potpisao, kojim se traži izdavanje municije, uključujući municiju kalibra 7,62 i 7,9 mm. Taj dokument pokazuje da je on tražio municiju kalibra 7,62 mm za pušku M84. V. Dušan Zurovac, T. 30304–30305 (14. novembar 2012.); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.); Božo Tomić, T. 30185–30188 (13. novembar 2012.); P5983 (Spisak oružja 4. pješadijske čete, 22. oktobar 1993.). Tomić je potvrdio da M84 ima domet do 1.000 metara kada je postavljen na tronožno postolje, dok M53 ima domet do 1.500 metara kada je postavljen na tronožno postolje. On je, međutim, objasnio da su mitraljezi M53 koje je imala njegova jedinica bili stari i da se nisu mogli bezbjedno koristiti. V. Božo Tomić, T. 30187–30190 (13. novembar 2012.); P5983 (Spisak oružja 4. pješadijske čete, 22. oktobar 1993.); P5984 (Izveštaj o stanju municije u 4. pješadijskoj četi, 8. juni 1993.); P5985 (Zahtjev 4. pješadijske čete za dostavljanje municije, 3. decembar 1993.).

mitraljeze M84 i M53, kao i drugo oružje koje je koristilo metke kalibra 7,62 mm.¹²⁹⁰⁶ Međutim, Tomić je u svom svjedočenju izjavio da je to oružje korišteno samo u slučaju napada i da se nije moglo koristiti za snajpersko gađanje zato što na njemu nije bilo optičkih nišana.¹²⁹⁰⁷ Premda se složio s tim da vojnicima nisu bili potrebni optički nišani za gađanje na kratkim udaljenostima, takođe je objasnio da se iz tog oružja nije moglo dejstvovati pojedinačnom, već samo rafalnom paljbom, uslijed čega je ono bilo manje precizno od snajperske puške.¹²⁹⁰⁸

3902. Svjedok KDZ310 je u svom svjedočenju izjavio da je vidio pripadnike snajperske jedinice kako otvaraju vatru iz jedne kuće u Ozrenskoj ulici i da je čak mogao da vidi njihove puške s dugačkim cijevima i raznom optičkom opremom koja je bila postavljena na njih.¹²⁹⁰⁹ Takođe je vidio kako su koristili jedan mitraljez na koji je bio postavljen optički nišan iz kojeg su gađali rafalnom paljbom.¹²⁹¹⁰ Ti snajperisti su rekli svjedoku KDZ310 da gađaju i civile i vojnike.¹²⁹¹¹ Svjedok KDZ310 je lično uočio da su snajperisti obično gađali raskrsnice i transversale, koje su bile položene horizontalno po gradu i koje su se mogle dobro vidjeti iz te kuće.¹²⁹¹² Iako su na tim područjima bile postavljene zaštitne barijere i kontejneri u svrhu zaštite od snajperske vatre, svjedok KDZ310 je primijetio da je on uz pomoć svog dvogleda i dalje mogao da vidi ljude dok su prilazili tim barijerama; pomenuti snajperisti su mu potvrdili da su gađali ljude u blizini tih barijera.¹²⁹¹³

3903. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo, oslanjajući se posebno na gore pomenuti spisak dezertera, da su jedinice SRK-a na tom području imale snajperske puške ili barem puške s optičkim nišanima. Ono se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenog, da su one imale i mitraljeze koji su koristili i municiju kalibra 7,62 mm i onu kalibra 7,9 mm. Na kraju, oslanjajući se na iskaz svjedoka

¹²⁹⁰⁶ Božo Tomić, T. 30183–30184 (13. novembar 2012.). V. takođe P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 50; P1946 (Izvod iz knjige o vojnoj opremi s oznakama koje je unio svjedok KDZ310). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 106 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su on i njegov reporterski tim obišli položaje SRK-a na Hrasnom, iznad Grbavice, gdje je njegov snimatelj vidio mitraljeski položaj SRK-a).

¹²⁹⁰⁷ Božo Tomić, T. 30233 (13. novembar 2012.).

¹²⁹⁰⁸ Božo Tomić, T. 30234–30235 (13. novembar 2012.).

¹²⁹⁰⁹ Svjedok KDZ310 je objasnio da su puške koje su ti snajperisti koristili imale puno duže cijevi od pušaka kakve su nosili obični vojnici s kojima je bio. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48.

¹²⁹¹⁰ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48. Vijeće takođe podsjeća da je Maletić u svom svjedočenju izjavio da je u njegovom bataljonu postojalo snajpersko odjeljenje i da je ono bilo neposredno potčinjeno komandantu bataljona, a ne komandirima četa ili vodova. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

¹²⁹¹¹ Svjedok KDZ310 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je njegov prvi pretpostavljeni rekao njemu i drugim ljudima u njegovom vodu da mogu slobodno da otvaraju vatru i gađaju sve što se kreće. V. P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 37, 48; svjedok KDZ310, T. 9275–9276, 9278 (29. novembar 2010.).

¹²⁹¹² P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 48.

¹²⁹¹³ P1938 (Izjava svjedoka KDZ310 od 28. novembra 2010.), par. 49. V. činjenica o kojoj je presuđeno 128.

KDZ310, Vijeće konstatuje da je na položajima u Ozrenskoj ulici bilo nekoliko profesionalnih snajperista SRK-a i da su oni gađali i civile i vojnike.¹²⁹¹⁴

(3) Ulica Azize Šećerbegović, ranije ulica Ivana Krndelja, 3. septembar 1993. (incident 4 iz Priloga F Optužnici)

3904. U Optužnici se navodi da su 3. septembra 1993., Nafa Tarić, žena stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma Tarić ustrijeljene i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva. Prema navodima Optužnice, metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak.¹²⁹¹⁵ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac ispaljen s položaja koje je SRK držao u Ozrenskoj ulici, s kojih se pružao neometan pogled na mjesto incidenta.¹²⁹¹⁶ Međutim, optuženi tvrdi da te žrtve nisu mogle biti pogođene s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici.¹²⁹¹⁷

3905. Dana 3. septembra 1993., Nafa Tarić i njena osmogodišnja kćerka Elma Tarić išle su pješice od svog stana na Hrasnom niz ulicu Ivana Krndelja.¹²⁹¹⁸ Prešle su ulicu držeći se za ruke iza kontejnera koji su bili postavljeni kako bi pružili zaklon od snajperske vatre.¹²⁹¹⁹ Ustrijeljene su kad su izašle iza zaklona koji su pružali ti kontejneri.¹²⁹²⁰ Jedan metak je pogodio Nafu Tarić u lijevo bedro, a zatim okrznuo šaku njene kćerke i pogodio je u stomak.¹²⁹²¹ Uspjele su da otpužu s nezaštićenog mjesta i odvezene su u bolnicu.¹²⁹²²

3906. Jedan policajac, koji je kao svjedok J svjedočio na suđenju u predmetu *Galić*, zaključio je da je hitac ispaljen s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici, a svoj zaključak nije zasnovao samo na opštepoznatoj činjenici, već i na činjenici da policija zbog pucnjave s tih položaja nije mogla odmah prići tom mjestu.¹²⁹²³

3907. Hogan je obišao mjesto incidenta i pomoću GPS-a zabilježio koordinate tačnog mjesta na kojem su se žrtve nalazile kada su pogođene, te ga snimio video-kamerom.¹²⁹²⁴ Objasnio je da su

¹²⁹¹⁴ V. činjenice o kojima je presuđeno 76, 77.

¹²⁹¹⁵ Optužnica, incident 4 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁹¹⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 31.

¹²⁹¹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2199–2206.

¹²⁹¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 173.

¹²⁹¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 174.

¹²⁹²⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 175.

¹²⁹²¹ P1245 (Medicinska dokumentacija za Nafu Tarić); P1235 (Medicinska dokumentacija za Elmu Tarić); P1241 (Medicinska dokumentacija za Elmu i Nafu Tarić); činjenica o kojoj je presuđeno 176.

¹²⁹²² Činjenica o kojoj je presuđeno 177.

¹²⁹²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 179.

¹²⁹²⁴ Barry Hogan, T. 11210, 11260–11261 (3. februar 2011.); P2197 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D994 (Video-snimak u vezi

njih dvije bile upravo izašle iza zaštitne barijere i prelazile nezaklonjeni dio pješačke staze kada ih je metak pogodio.¹²⁹²⁵

3908. Dok je vršio istragu tog incidenta, van der Weijden je imao pristup izjavama više svjedoka tog događaja, među kojima je bila i izjava Nafe Tarić, kao i materijalu koje je pripremlilo tužilaštvo.¹²⁹²⁶ Posmatrajući prvo povrede koje su žrtve zadobile, van der Weijden je smatrao da ih je mogao prouzrokovati bilo koji metak kalibra do 7,92 mm, te da nije bio korišten kalibar veći od toga jer bi takav metak prouzrokovao još teže povrede.¹²⁹²⁷ S obzirom na to da je povrede žrtvama nanio samo jedan metak, van der Weijden je zaključio da je metak najvjerojatnije ispaljen iz poluautomatske snajperske puške, i to iz M76 ili M91, kojima se može precizno gađati na velikim udaljenostima.¹²⁹²⁸ Van der Weijden je rečeno da se položaj s kojeg je navodno gađano nalazio u Ozrenskoj ulici, 829 metara južno od mjesta incidenta, što je bio krajnji domet za te vrste pušaka.¹²⁹²⁹ On je obišao i mjesto incidenta i Ozrensku ulicu i uočio je da se iz te ulice pruža neometan pogled na to mjesto.¹²⁹³⁰ Bio je mišljenja da je metak morao doći s juga jer bi strijelac, koji bi se nalazio sjeverno od mjesta incidenta, imao pogled na žrtve i ne bi čekao toliko dugo prije nego što otvori vatru na njih, uzimajući u obzir da su one zamalo bile ponovo zamakle iza zaklona u trenutku kada su pogođene.¹²⁹³¹ Van der Weijden je zaključio da je metak ispaljen negdje s područja koje se nalazi od 200 do 1.104 metra južno od mjesta incidenta.¹²⁹³² Pored toga, s obzirom

sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja); P2192 (Mapa Sarajeva); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucertanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici). [

¹²⁹²⁵ Barry Hogan, T. 11260–11261 (3. februar 2011.).

¹²⁹²⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 79.

¹²⁹²⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da nikad nije dobio nikakve informacije o tome da li je pronađen metak kojim su ranjene žrtve, tako da je morao da nagada o kojem se kalibru radilo. V. Patrick van der Weijden, T. 7118–7119 (29. septembar 2010.).

¹²⁹²⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74.

¹²⁹²⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 74–75. V. takođe Barry Hogan, T. 11210 (3. februar 2011.); P2197 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁹³⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 76.

¹²⁹³¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 75–76.

¹²⁹³² Patrick van der Weijden, T. 7121–7122, 7125–7126 (29. septembar 2010.); D665 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). V. takođe P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 75. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je priznao da bi prilikom određivanja putanje metka bilo važno, ali ne i presudno, da se zna mjesto ulaznih i izlaznih rana na tijelima žrtava. V. Patrick van der Weijden, T. 7119–7120 (29. septembar 2010.).

na to da su žrtve išle pješice, držeći se za ruke, strijelac je na osnovu razlike u visini između majke i njene kćerke bio u mogućnosti da te dvije žrtve odmah identifikuje kao civile.¹²⁹³³

3909. Van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je bio obaviješten o tome da su Srbi držali položaje u Ozrenskoj ulici, ali da mu nikad nije rečeno da je sama ta ulica predstavljala liniju razdvajanja i da se tu nalazila i ABiH.¹²⁹³⁴ On je takođe priznao da se iz kuća na sjevernoj strani Ozrenske ulice pružao bolji pogled na mjesto incidenta, ali je objasnio da se iz nekih kuća na južnoj strani te ulice takođe pružao pogled na mjesto incidenta.¹²⁹³⁵ Na kraju, van der Weijden je tokom unakrsnog ispitivanja prihvatio da ne može zaključiti van svake razumne sumnje da je hitac bio ispaljen sa srpske strane.¹²⁹³⁶

3910. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je obišao i mjesto incidenta i područje Ozrenske ulice¹²⁹³⁷ i da žrtve nisu mogle biti pogođene s najbližih položaja SRK-a na Hrasnom brdu, koji su, prema njegovim proračunima, bili udaljeni 680 metara,¹²⁹³⁸ zato što su žrtve bile vidljive samo približno 1,2 sekunde nakon što su izašle iza zaštitne barijere i prije nego što ih je pogodio metak.¹²⁹³⁹ Zbog toga, tvrdi Poparić, strijelac ne bi imao dovoljno vremena da ih uoči i da zatim otvori vatru na njih.¹²⁹⁴⁰ Drugim riječima, žrtve nisu mogle biti namjerno gađane s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici jer bi u tom slučaju strijelac morao da puca u njih prije nego što ih je uopšte uočio.¹²⁹⁴¹ Vijeće ima u vidu da tužilaštvo nije unakrsno ispitalo Poparića u vezi s tim dijelom njegove analize.

¹²⁹³³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 77.

¹²⁹³⁴ Patrick van der Weijden, T. 7123–7124 (29. septembar 2010.).

¹²⁹³⁵ Patrick van der Weijden, T. 7125–7128 (29. septembar 2010.); D666 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²⁹³⁶ Patrick van der Weijden, T. 7128–7132 (29. septembar 2010.); D667 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²⁹³⁷ Poparić je objasnio da je to područje dobro poznao jer je njegova supruga živjela u blizini. Bio je tamo više puta. Mile Poparić, T. 38878–38879, 38892–38893 (29. maj 2013.).

¹²⁹³⁸ Poparić je udaljenost izračunao na osnovu operativne mape ABiH, na kojoj je označena linija sukoba na tom području. On je u svom svjedočenju takođe izjavio da se sa najbližih položaja SRK-a u stvari ne vidi mjesto incidenta, tako da je udaljenost između navodnog strijelca iz redova SRK-a i mjesta incidenta morala biti veća od 680 metara. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 73; Mile Poparić, T. 38874, 38892 (29. maj 2013.), T. 39229 (4. juni 2013.).

¹²⁹³⁹ Poparić je vrijeme utvrdio na osnovu video-snimka koji je snimio Hogan, na kojem se vidi Nafa Tarić kako hoda od mjesta koje je bilo zaštićeno pregradom do mjesta na kojem je stajala sa svojom kćerkom kad su pogođene. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 67–69.

¹²⁹⁴⁰ Poparić je do tog zaključka došao na osnovu pretpostavke da je korišten mitraljez M84 i, koristeći tablice gađanja za taj mitraljez, izračunao je da bi metku ispaljenom iz njega trebala 1,21 sekunda da stigne do žrtava. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 73–74; Mile Poparić, T. 38872–38874 (29. maj 2013.).

¹²⁹⁴¹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 74, 75; Mile Poparić, T. 38872–38889 (29. maj 2013.); D3616 (Satelitska

3911. Poparić je u svom svjedočenju takođe izjavio da nije postojala linija nišanjenja između mjesta incidenta i onog dijela Ozrenske ulice koji je Nafa Tarić pokazala Hoganu kao mjesto s kojeg je hitac ispaljen.¹²⁹⁴² On je taj svoj zaključak zasnovao na fotografiji područja Hrasnog brda koju je snimio iz okoline mjesta incidenta i koju je uporedio s jednom fotografijom koja prikazuje isto područje, ali koja je snimljena s veće udaljenosti.¹²⁹⁴³ Zbog toga što se relevantni dio Ozrenske ulice koji je pokazala Nafa Tarić ne vidi na prvoj fotografiji, ali se vidi na drugoj, Poparić je zaključio da nije postojala linija nišanjenja prema mjestu incidenta.¹²⁹⁴⁴ Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja predočena fotografija koju je van der Weijden snimio s tog mjesta na kojem se navodno nalazio snajperista, koja prikazuje jasnu liniju nišanjenja pravo prema mjestu incidenta, izjavio je da ne zna odakle je ta fotografija snimljena i da koordinate te lokacije koje je naveo van der Weijden "ništa ne govore o fotografiji".¹²⁹⁴⁵

3912. Premda nije prihvatio da je s mjesta odakle je navodno ispaljen hitac koje je pokazala Nafa Tarić postojala linija nišanjenja, Poparić je priznao da je postojala linija nišanjenja između mjesta na kojem su se nalazile žrtve i položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici, koji su se nalazili istočnije od mjesta ispaljenja koje je navela Nafa Tarić — koji su, prema njegovim mjerenjima, bili udaljeni oko 730 ili 740 metara od mjesta incidenta.¹²⁹⁴⁶ On je takođe priznao da bi snajperske puške u rukama obučених snajperista bile dovoljno precizne da pogode osobu na toj udaljenosti.¹²⁹⁴⁷ Međutim, on je istakao da se, prema izjavama svjedoka, u ovom incidentu čula rafalna paljba, što ukazuje na to da korišteno oružje nije bila snajperska puška.¹²⁹⁴⁸

fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3617 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3618 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3624 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁹⁴² Nafa Tarić je to pokazala na video-snimku koji je snimio Barry Hogan. Iako taj snimak nije uvršten u spis u ovom predmetu, Poparić je u svoj izvještaj uvrstio zamrznute kadrove iz njega. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 70–74.

¹²⁹⁴³ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 71.

¹²⁹⁴⁴ Poparić je takođe izračunao, koristeći aplikaciju *Google Earth*, da udaljenost između mjesta incidenta i linije sa koje se mjesto incidenta stvarno može vidjeti iznosi 540 metara. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 71–73.

¹²⁹⁴⁵ Mile Poparić, T. 39230–39232 (4. juni 2013.); P6363 (Fotografija raskrsnice u Sarajevu); D666 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden). Vijeće podsjeća da je prihvatilo dokazni predmet P6363 samo u svrhu razumijevanja Poparićevog iskaza i sada se na njega poziva isključivo u tu svrhu.

¹²⁹⁴⁶ Mile Poparić, T. 38872–38889, 38892 (29. maj 2013.); D3616 (Satelitska fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 3. septembra 1993. u Ulici Ivana Krndelja s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3617 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3618 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić); D3624 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹²⁹⁴⁷ Mile Poparić, T. 38889 (29. maj 2013.).

¹²⁹⁴⁸ Mile Poparić, T. 38889–38890 (29. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je Poparić detaljno prepričao iskaz Nafe Tarić u vezi s ovim pitanjem, konkretno, da je čula još dva pucnja nakon što je bila ranjena. Drugim

3913. Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da se mjesto incidenta nalazi na oko 900 metara udaljenosti od položaja 4. čete i da između te dvije lokacije ne postoji jasna linija nišanja, s obzirom da se četa nalazila u "nekakvoj uvali" i da su se između njenih položaja i mjesta incidenta nalazila brda koja su zaklanjala pogled.¹²⁹⁴⁹ Međutim, Zurovac je, kao i Poparić, priznao da je s područja koje se nalazi istočnije od položaja njegove čete postojala linija nišanja prema mjestu incidenta.¹²⁹⁵⁰ Tuševljak je to potvrdio i primijetio da je linija nišanja postojala istočno od položaja 4. čete, na lokacijama koje su držali pripadnici 2. čete 2. pješadijskog bataljona.¹²⁹⁵¹ Međutim, on je u svom svjedočenju izjavio da, koliko mu je poznato, na dan kad se desio taj incident iz Ozrenske ulice nije otvarana vatra po civilima.¹²⁹⁵² Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da nije izdao naređenje za bilo kakva dejstva po području na kojem se desio taj incident i da tada nije dobio nikakve informacije o njemu.¹²⁹⁵³

3914. Pored gore navedenog, Vijeće je formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre: (i) s položaja SRK-a na Hrasnom brdu pružala se neometana linija nišanja ka mjestu incidenta;¹²⁹⁵⁴ (ii) Nafa i Elma Tarić su ranjene hicem ispaljenim s tog područja;¹²⁹⁵⁵ i (iii) Nafa i Elma Tarić, koje su bile civili,¹²⁹⁵⁶ namjerno su gađane s položaja koji je bio pod kontrolom SRK-a.¹²⁹⁵⁷

3915. S obzirom na njihovu odjeću, uzrast i pol, kao i činjenicu da su pješice išle kući kada se taj incident desio, Vijeće smatra da su i Nafa Tarić i njena kćerka Elma bile civili i da u vrijeme kad se

riječima, nije nužno jasno da je ona tada čula rafal, a ne još dva pojedinačna hica koja je ispalio strijelac. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 69.

¹²⁹⁴⁹ Vijeće napominje da je Zurovac tada iznio netačnu tvrdnju da se mjesto incidenta ne vidi na fotografiji koju mu je optuženi pokazao tokom glavnog ispitivanja, za koju je on rekao da je snimljena sa neke lokacije koja mu nije poznata, ali koja se nalazi negdje ispod Ozrenske ulice. Kada mu je pokazana druga fotografija, on je priznao da je linija nišanja postojala, primijetivši da je ta fotografija snimljena sa područja koje se nalazi istočnije od položaja koje je držala njegova četa, sa mjesta koje mu nije poznato. V. Dušan Zurovac, T. 30249–30251, 30254, 30260–30262 (14. novembar 2012.); D2430 (Fotografija Sarajeva); D2431 (Fotografija Sarajeva). Međutim, Vijeće napominje da su obje fotografije snimljene sa iste lokacije i da se i na jednoj i na drugoj vidi mjesto incidenta, kao što je u svom svjedočenju izjavio Poparić. V. D3623 (Fotografija zgrada s oznakama koje je unio Mile Poparić). Pored toga, tužilaštvo je tokom unakrsnog ispitivanja Tuševljaka izjavilo u zapisnik da su obje fotografije snimljene s iste lokacije i da je jedna od njih samo više uvećana od druge. V. T. 29956–29957 (7. novembar 2012.).

¹²⁹⁵⁰ Dušan Zurovac, T. 30261–30262 (14. novembar 2012.); D2431 (Fotografija Sarajeva).

¹²⁹⁵¹ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25; D2394 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); Slobodan Tuševljak, T. 29957 (7. novembar 2012.).

¹²⁹⁵² Slobodan Tuševljak, T. 29961 (7. novembar 2012.).

¹²⁹⁵³ Galić je izrazio iznenađenje zbog toga što je neko bio pogođen hicem na tom području zato što je ono bilo dobro zaštićeno barijerama. V. Stanislav Galić, T. 37505–37510 (22. april 2013.); D3448 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. septembar 1993.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.); D3449 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. septembar 1993.).

¹²⁹⁵⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 180.

¹²⁹⁵⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 181.

¹²⁹⁵⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 178.

desio taj incident nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Vijeće se takođe uvjerilo da su se jedinice SRK-a iz sastava 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade nalazile odmah ispod Ozrenske ulice u gornjim dijelovima Hrasnog brda, te da su imale liniju nišanjenja ka mjestu incidenta, i to i s položaja koje je Nafa Tarić naznačila kao porijeklo vatre, kao i s položaja koji su se nalazili istočno od te lokacije. Drugim riječima, Vijeće prihvata van der Weijdenov iskaz o tome da je postojala jasna linija nišanjenja iz Ozrenske ulice ka ulici Ivana Krndelja s položaja koje je Nafa Tarić navela kao porijeklo vatre.¹²⁹⁵⁸ Vijeće se takođe uvjerilo, kao što je konstatovano gore u tekstu,¹²⁹⁵⁹ da su vojnici SRK-a koji u bili na tom području posjedovali snajperske puške ili puške s optičkim nišanima, kao i mitraljeze, te da je sve to oružje imalo domet koji je bio neophodan za gađanje mjesta incidenta, koje se nalazilo na udaljenosti od 680 do 900 metara, ovisno o tome s kojih položaja je otvorena vatra. Na kraju, Vijeće konstatuje da na tom području u vrijeme kad se desio taj incident nije bilo nikakvih vojnih aktivnosti.

3916. Što se tiče identiteta počilaca u ovom incidentu, Vijeće konstatuje da je hitac koji je pogodio žrtve ispalio snajperista SRK-a iz Ozrenske ulice i da su žrtve bile namjerno gađane. S tim u vezi, Vijeće podsjeća na iskaz svjedoka KDZ310 prema kojem su snajperisti SRK-a koji su se nalazili u Ozrenskoj ulici gađali civile na velikim raskrsnicama koje su se vidjele iz Ozrenske ulice, uključujući i one raskrsnice na kojima su bile postavljene zaštitne barijere ili kontejneri.¹²⁹⁶⁰ Pored toga, lokalna policija je kasnije utvrdila da je vatra otvorena s položaja SRK-a u Ozrenskoj ulici i nije bila u mogućnosti da odmah priđe mjestu incidenta zato što je s tih položaja još uvijek bila otvarana vatra.¹²⁹⁶¹ Vijeće takođe podsjeća da je, kao što je Poparić detaljno naveo u svojoj analizi tog incidenta, Nafa Tarić čula dva pucnja nakon što je bila pogođena hicem.¹²⁹⁶² To ukazuje na to da je strijelac namjerno gađao žrtve, čak i nakon što ih je ranio.

3917. Premda prihvata Poparićev iskaz da je strijelac imao prilično malo vremena da vidi žrtve nakon što su one izašle iza barijere, Vijeće takođe podsjeća na iskaz svjedoka KDZ310 da su, uprkos tome što su na raznim raskrsnicama koje su se vidjele iz Ozrenske ulice bile podignute zaštitne barijere, snajperisti ipak i dalje mogli da vide ljude dok su oni prilazili tim barijerama.¹²⁹⁶³ Shodno tome, Vijeće smatra da je snajperista koji je ustrijelio Nafu i Elmu Tarić morao da ih vidi

¹²⁹⁵⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 182.

¹²⁹⁵⁸ Premda su i Zurovac i Tuševljak u svojim svjedočenjima izjavili da sa položaja njihove čete nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta, to ne mijenja zaključak Vijeća da su jedinice 2. pješadijskog bataljona bile na položajima sa kojih jeste postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta. Zapravo, to su priznali i Zurovac i Tuševljak, kao i Poparić.

¹²⁹⁵⁹ V. par. 3903.

¹²⁹⁶⁰ V. par. 3902.

¹²⁹⁶¹ V. par. 3906.

¹²⁹⁶² V. par. 3912, fusnota 12948.

¹²⁹⁶³ V. par. 3902.

već prije nego što su zamakle iza barijere, a zatim je jednostavno čekao da se one pojave s druge strane tog zaklona.

(4) Ulica Ferde Hauptmana, ranije ulica Miljenka Cvitkovića, 22. juli 1994. (incident 10 iz Priloga F Optužnici)

3918. U Optužnici se navodi da je 22. jula 1994., Seid Solak, dječak star 13 godina, ustrijeljen i ranjen u stomak dok je s majkom i sestrom razgledao izloge u ulici Miljenka Cvitkovića (sada je to ulica Ferde Hauptmana) na području naselja Čengiće Vila u Sarajevu.¹²⁹⁶⁴ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku navodi da je vatra otvorena s položaja SRK-a na Hrasnom brdu, na području kuće Pržulja u Zagorskoj ulici, koja je bila zloglasno snajpersko gnijezdo.¹²⁹⁶⁵ Tužilaštvo takođe objašnjava da je pogrešno navedeno da se mjesto incidenta nalazilo u ulici Miljenka Cvitkovića i da se, zapravo, radilo o ulici Džemala Bijedića broj 20, koja leži paralelno u odnosu na ulicu Miljenka Cvitkovića, od koje je odvojena samo malim pasažom.¹²⁹⁶⁶ Optuženi tvrdi da su to, u stvari, bila dva nepovezana incidenta i da je dječak bio ranjen u ulici Miljenka Cvitkovića u okolnostima koje su se razlikovale od onih o kojima se govori u dokazima.¹²⁹⁶⁷

3919. Dana 22. jula 1994., Seid Solak, dječak star 13 godina, i njegova sestra su sa svojom majkom krenuli u posjetu rodbini.¹²⁹⁶⁸ Bio je vedar dan.¹²⁹⁶⁹ Zaustavili su se da razgledaju izlog jedne prodavnice cipela u ulici Miljenka Cvitkovića.¹²⁹⁷⁰ Seid je sišao sa svog bicikla i u tom trenutku je ustrijeljen u donji dio stomaka.¹²⁹⁷¹ Metak mu je prošao kroz tijelo i zatim smrskao izlog te prodavnice.¹²⁹⁷² Odveli su ga u bolnicu, na odjeljenje za hitne intervencije, i u bolnici je ostao nekoliko dana.¹²⁹⁷³ U vrijeme incidenta na tom području nije bilo vojnih aktivnosti,¹²⁹⁷⁴ na što upućuje i činjenica da se tu igralo nekoliko djece i da je lokalni restoran bio otvoren.¹²⁹⁷⁵

¹²⁹⁶⁴ Optužnica, incident 10 iz Priloga F Optužnici.

¹²⁹⁶⁵ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 32.

¹²⁹⁶⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 32, fusnota 208.

¹²⁹⁶⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2246–2254.

¹²⁹⁶⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 234. V. takođe povjerljivi podnesak tužilaštva od 30. januara 2015., par. 9–11.

¹²⁹⁶⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 235.

¹²⁹⁷⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 236.

¹²⁹⁷¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 237.

¹²⁹⁷² Činjenica o kojoj je presuđeno 237.

¹²⁹⁷³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 238; P1239 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu) (pod pečatom); P1240 (Medicinski izvještaj) (pod pečatom).

¹²⁹⁷⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 240.

¹²⁹⁷⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 241.

3920. Kučanin je sastavio službenu zabilješku¹²⁹⁷⁶ u vezi s tim incidentom.¹²⁹⁷⁷ Kada je došao na lice mjesta, sastao se s vojnicima UNPROFOR-a i zajedno su izvršili uviđaj.¹²⁹⁷⁸ Kučanin je obaviješten da su ispaljena dva hica, ali da je žrtva već bila odvedena u bolnicu, tako da je bilo teško utvrditi na kojem se mjestu nalazila kad je ustrijeljena.¹²⁹⁷⁹ Međutim, istražitelji su uspjeli da dobiju tu informaciju od jednog očevica.¹²⁹⁸⁰ Prema Kučaninovim riječima, prvi hitac je pogodio dječaka u stomak dok je stajao u ulici Miljenka Cvetkovića, kod broja 4, ispred prodavnice cipela i pored pasaža u toj zgradi, koji se nalazio u blizini ulaza u kafić "Arijana".¹²⁹⁸¹ Drugi hitac je prošao kroz tendu, a zatim kroz prozor kafića, gdje je uslijed udara promijenio pravac, udario u unutrašnji zid, rikošetirao i na kraju se zabio u pod kafića, ostavivši iza sebe tri različita traga od udara metka koja su istražitelji ispitali.¹²⁹⁸² Metak je uzet u svrhu forenzičke analize i utvrđeno je da se radilo o kalibru 7,62 mm.¹²⁹⁸³ Nakon što je povezoa rupu na tendi i rupu na prozoru kafića, Kučanin je zaključio da su meci došli "s agresorskih položaja u Zagorskoj ulici, iz kuće Pržulja", koja je bila "poznato snajpersko gnijezdo [VRS-a]" i nalazila se na Hrasnom brdu, u opštini Novo Sarajevo.¹²⁹⁸⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja, Kučanin je priznao da mu nije poznato gdje su se nalazile linije sukoba u Sarajevu, ali je primijetio da je njegov zadatak bio da utvrdi odakle je

¹²⁹⁷⁶ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4739; P18 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvetkovića). Vijeće napominje da je ta službena zabilješka takođe priložena uz Kučaninovu izjavu svjedoka, dokazni predmet P23.

¹²⁹⁷⁷ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4739. Mirsad Kučanin je trebao da bude zadužen za taj uviđaj, ali on je dužnost predao svom kolegi iz lokalne policijske stanice čim je shvatio da je žrtva bila samo ranjena; on je, međutim, ostao na licu mjesta kao pomoćnik za uviđaj. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4508–4509, 4661.

¹²⁹⁷⁸ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4509–4510, 4642–4646.

¹²⁹⁷⁹ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4509–4510.

¹²⁹⁸⁰ Pored toga, istražitelji su pronašli lokvu krvi pored mjesta na kojem se nalazila žrtva u trenutku kada je ustrijeljena. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4514–4515.

¹²⁹⁸¹ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4514–4515, 4661–4662; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvetkovića), str. 1–2.

¹²⁹⁸² P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 2, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4510, 4512, 4515–4516, 4647–4648, 4653–4657, 4759–4761, 4762–4767, 4768–4770; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvetkovića), str. 1, 4–6.

¹²⁹⁸³ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 12. V. takođe Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4516; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvetkovića), str. 7.

¹²⁹⁸⁴ Da bi povukli liniju kroz mjesta udara metka, istražitelji MUP-a BiH su koristili uređaj nalik na vodoravni periskop, koji je osmislio jedan njihov iskusni balistički stručnjak i koji je mogao da prolazi kroz manje otvore, tako da su pomoću njega mogli da vide mjesto porijekla vatre u ovom incidentu. V. P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 12; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4512–4513, 4516–4517, 4657–4659; P19 (Fotografije u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvetkovića), str. 8. V. takođe Barry Hogan, T. 11215–11216 (3. februar 2011.); P2205 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka

metak ispaljen, bez obzira da li se radilo o teritoriji koja je bila pod kontrolom ABiH ili VRS-a.¹²⁹⁸⁵ Kučanin i tim UNPROFOR-a zatim su razgovarali s ljekarom koji je pružio pomoć žrtvi i saznali da je povreda bila teška jer je metak prošao s lijeve na desnu stranu stomaka žrtve, premda nije oštetio nijedan njen unutrašnji organ.¹²⁹⁸⁶

3921. Hogan je obišao mjesto tog incidenta zajedno sa žrtvom i zabilježio je tačnu lokaciju na kojoj se žrtva nalazila kada je ustrijeljena, koja bila ispred prodavnice cipela, pored pasaža u zgradi.¹²⁹⁸⁷

3922. Kada je vršio istragu o ovom incidentu, van der Weijden je pregledao fotografije mjesta incidenta koje su snimili radnici MUP-a BiH, kao i izjave svjedoka koje su dali Kučanin i žrtva.¹²⁹⁸⁸ On je takođe obišao mjesto incidenta koristeći Hoganove koordinate, provjerio s kojih je lokacija taj hitac mogao biti ispaljen,¹²⁹⁸⁹ a zatim obišao te lokacije kako bi vidio koja je od njih bila najizglednija.¹²⁹⁹⁰ Obišao je lokaciju na kojoj se navodno, kako mu je saopštio tužilaštvo, nalazio strijelac, i uočio da se sada u blizini mjesta incidenta nalazi jedna nova zgrada i da zbog nje više ne postoji linija nišanjenja između te konkretne lokacije i mjesta incidenta.¹²⁹⁹¹ Međutim, naveo je da se 1994. godine mjesto incidenta "sasvim dobro vid[jelo]" s Hrasnog brda.¹²⁹⁹²

3923. Van der Weijden nije mogao da utvrdi tačno mjesto s kojeg je hitac ispaljen, već je utvrdio generalno područje s kojeg je mogao biti ispaljen, a to je područje Hrasnog brda.¹²⁹⁹³ Tokom unakrsnog ispitivanja objasnio je da je višespratnicu u blizini mjesta incidenta isključio kao moguće

Cvitkovića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2206 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹²⁹⁸⁵ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4735–4736.

¹²⁹⁸⁶ P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), *e-court* str. 13. V. takođe Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4662.

¹²⁹⁸⁷ Barry Hogan, T. 11215–11216, 11270–11271 (3. februar 2011.); P2205 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2206 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D1003 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića) (pod pečatom); P2192 (Mapa Sarajeva); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹²⁹⁸⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 85.

¹²⁹⁸⁹ Prema van der Weijdenovim riječima, s obzirom na to da je metak prošao kroz izlog prodavnice, jasno je da je doletio iz pravca juga. V. Patrick van der Weijden, T. 7080 (28. septembar 2010.).

¹²⁹⁹⁰ Patrick van der Weijden, T. 7073, 7080–7082 (28. septembar 2010.).

¹²⁹⁹¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81–82.

¹²⁹⁹² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81.

¹²⁹⁹³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 81; Patrick van der Weijden, T. 7074, 7081–7086 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

mjesto porijekla vatre zbog toga što se tu u vrijeme kad se desio taj incident nalazila velika grupa ljudi, koja ne bi bila tu da je hitac bio ispaljen iz te zgrade.¹²⁹⁹⁴ Podsjećajući da je metak koji je pronađen na licu mjesta bio metak kalibra 7,62 mm, on je primijetio da je nemoguće reći da li se radilo o metku kalibra 7,62X39 mm ili metku kalibra 7,62X54R mm; međutim, isključio je prvopomenuti na osnovu "[u]daljenost[i] sa koje je hitac vjerovatno ispaljen" i, shodno tome, zaključio da je oružje koje je najvjerovatnije korišteno bila puška M76 ili civilna lovačka puška.¹²⁹⁹⁵ Van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da je malo vjerovatno da su u blizini vođene bilo kakve borbe na dan incidenta, s obzirom da su se djeca igrala baš na mjestu incidenta.¹²⁹⁹⁶ Pored toga, uprkos tome što je strijelac mogao greškom da pomisli da je žrtva bila odrasla osoba, van der Weijden smatra da su strijelcu prisustvo majke i sestre žrtve, kao i druge djece, ukazivali na to da žrtva nije bila borac.¹²⁹⁹⁷

3924. Optuženi je van der Weijden i Hogan iznio tvrdnju da je tokom vršenja uviđaja o ovom incidentu napravljena greška zato što se kafić koji se vidi na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH, u stvari, nalazi u ulici Džemala Bijedića, čiji se naziv nije nikad mijenjao, a da se ulica Miljenka Cvitkovića nalazi iza tog kafića.¹²⁹⁹⁸ Van der Weijden, koji nije upoznat s nazivima ulica o kojima se ovdje radilo, nije mogao da iznese komentar na to, osim da kaže da je obišao mjesto incidenta na osnovu GPS koordinata koje mu je dalo tužilaštvo i da je to mjesto takođe identifikovao koristeći fotografije koje su snimili pripadnici MUP-a BiH.¹²⁹⁹⁹ Hogan je ostao čvrsto pri stavu da je mjesto incidenta, kako je prikazano na video-snimku koji je snimio i na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH, tačno zabilježeno, bez obzira na to koju je adresu koristio MUP BiH u svojim izvještajima; on je takođe primijetio da je mjesto incidenta lokalno poznato pod nazivom "[zgrada] stometarka u ulici Ferde Hauptmana" iako je ulica Ferde Hauptmana, čiji je raniji naziv bio ulica Miljenka Cvitkovića, zapravo, trg koji se nalazi iza nje.¹³⁰⁰⁰

3925. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da, s obzirom na to da se u svim dokumentima konkretno navodi da se incident desio u ulici Miljenka Cvitkovića, on ne može da prihvati da je to

¹²⁹⁹⁴ Patrick van der Weijden, T. 7087–7089 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹²⁹⁹⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 80. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 7084 (28. septembar 2010.).

¹²⁹⁹⁶ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 83.

¹²⁹⁹⁷ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 83.

¹²⁹⁹⁸ Patrick van der Weijden, T. 7089–7091, 7093 (28. septembar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11270–11273 (3. februar 2011.).

¹²⁹⁹⁹ Patrick van der Weijden, T. 7090 (28. septembar 2010.).

¹³⁰⁰⁰ Barry Hogan, T. 11270–11274 (3. februar 2011.); D1003 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića).

bila slučajna greška, posebno kad se ima u vidu da je ulica Džemala Bijedića jedna od najpoznatijih i najdužih ulica u Sarajevu.¹³⁰⁰¹ Shodno tome, a i na osnovu činjenice da nema nikakvih "materijalnih dokaza" da je žrtva pogođena ispred izloga, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da je uvjeren da se taj incident, u stvari, desio u ulici Miljenka Cvitkovića, a ne u ulici Džemala Bijedića, i u okolnostima koje se razlikuju od onih opisanih u zvaničnom izvještaju MUP-a BiH.¹³⁰⁰²

3926. U vezi s porijeklom vatre, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da hitac nije došao, kao što se navodi, iz kuće Pržulja, budući da se iz te kuće, kada ju je obišao, nije vidjelo mjesto incidenta.¹³⁰⁰³ Pored toga, objasnio je da udaljenost između kuće Pržulja i mjesta incidenta iznosi 1.245 metara, a razlika u visini 95 metara, što znači da je metak doletio pod niskim upadnim uglom i da mu je putanja bila ravna, što je, priznao je, u skladu s tragovima metka uočenim u kafiću.¹³⁰⁰⁴ Međutim, Poparić je zatim nastavio ustvrdivši da su ti tragovi bili posljedica incidenta koji nije povezan s ranjavanjem žrtve.¹³⁰⁰⁵

3927. Poparić je takođe kritikovao MUP BiH zbog toga što nije ustanovio tragove koji bi preciznije ukazali na porijeklo vatre i što je koristio instrument "čiji princip rada ne poznaje[...]"; izrazivši sumnju u njegovu tačnost,¹³⁰⁰⁶ umjesto da je upadni ugao i pravac doleta utvrdio

¹³⁰⁰¹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 125; Mile Poparić, T. 38893–38896 (29. maj 2013.); D3625 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹³⁰⁰² D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 119, 125. Tokom unakrsnog ispitivanja, Popariću je postavljeno pitanje u vezi s lokvom krvi koja se na fotografijama snimljenim tokom uviđaja od strane pripadnika MUP-a BiH vidi ispred prodavnice i od njega je zatraženo da objasni kako to da se ona nalazi na tom mjestu ako je dječak bio ranjen u ulici Miljenka Cvitkovića. Odgovorio je da je dječak zadobio malu ranu, a da je njemu ta lokva krvi izgledala kao lokva vode jer je bila prevelika da bi se radilo o krvi. Međutim, Poparić je priznao da nije ljekar. V. Mile Poparić, T. 39239–39240 (4. juni 2013.).

¹³⁰⁰³ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 121–122. Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je potvrdio da ne zna gdje se tačno nalazi kuća Pržulja i da je jednostavno otišao u najuzvišeniju kuću na kraju Zagorske ulice, pretpostavivši da je to kuća Pržulja. V. Mile Poparić, T. 39236 (4. juni 2013.).

¹³⁰⁰⁴ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 120, 123, 126.

¹³⁰⁰⁵ Poparić je taj zaključak donio na osnovu fotografije tende kafića koja je snimljena tokom uviđaja i dviju različitih rupa koje je otkrio na toj fotografiji, ustvrdivši da je rupa koja se nalazi u gornjem dijelu tende u stvari bila rupa od metka, dok rupa na koju su se usredsredili pripadnici MUP-a BiH uopšte nije bila rupa od metka, nego poderotina izazvana nekim oštrim predmetom. Analiziravši gornju rupu, Poparić je zaključio da je ona vjerovatno bila nastala od zalutalog metka ispaljenog u zrak, što ga je, zatim, navelo da zaključi da incident u kojem je pogođen kafić nije povezan s incidentom u kojem je ranjen dječak. V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 123–143; Mile Poparić, T. 38896–38898 (29. maj 2013.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da je do tog zaključka došao na osnovu fotografije, ali i na osnovu svog obimnog iskustva s rupama od metaka. V. Mile Poparić, T. 39236–39239 (4. juni 2013.).

¹³⁰⁰⁶ V. fusnota 12984.

mjerenjem koordinata mjesta kroz koja je prošao projektil.¹³⁰⁰⁷ Na kraju, on je ustvrdio da udaljenost od 1.245 metara premašuje domet snajperske puške, što znači da je hitac morao biti ispaljen iz mitraljeza.¹³⁰⁰⁸

3928. Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da su položaji njegove čete bili udaljeni oko 1,5 kilometara od mjesta incidenta i da je dječak stajao okrenut leđima prema tim položajima u trenutku kada je pogođen, tako da nije postojala ni teoretska mogućnost da su ga ustrijelili vojnici 4. čete.¹³⁰⁰⁹ Tuševljak je u svom svjedočenju izjavio da pripadnici njegovog voda nikad nisu pucali na dječaka, da su se njihovi položaji nalazili na nekih 1,2 kilometra udaljenosti od mjesta incidenta i da nisu imali oružje tog dometa.¹³⁰¹⁰ Pored toga, on je u svom svjedočenju izjavio da s njihovih položaja nije postojala linija nišanja ka mjestu incidenta i da u njegovoj jedinici nije bilo snajperista.¹³⁰¹¹ On je, međutim, priznao da je linija nišanja postojala s položaja čete koja je bila na njegovom desnom krilu, a to je bila 2. ili 1. četa.¹³⁰¹² Takođe je priznao da su mitraljezi M84 i M53 koje je njegov vod imao mogli da djeluju na udaljenosti od 1,2 kilometra, ali je objasnio da su se ti mitraljezi nalazili dublje u pozadini i da nisu imali optičke nišane koji bi bili neophodni za precizno gađanje ciljeva na toj udaljenosti.¹³⁰¹³

3929. Galić je objasnio da u to vrijeme nije znao za taj incident i da je za njega saznao tek tokom svog sopstvenog suđenja.¹³⁰¹⁴ On je u svom svjedočenju takođe izjavio da je na području Čengić Vile, gdje se desio taj incident, bilo snaga ABiH.¹³⁰¹⁵ On, shodno tome, nije mogao da negira da je na tom području bilo pucnjave niti da komentariše o kakvoj se pucnjavi radilo.¹³⁰¹⁶

3930. Pored gore navedenog, Vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre, a to su sljedeće činjenice: (i) Seid Solak nije pogođen

¹³⁰⁰⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 121.

¹³⁰⁰⁸ Mile Poparić, T. 38894–38895 (29. maj 2013.); D3625 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹³⁰⁰⁹ Vijeće ima u vidu da Zurovac u vrijeme kad se desio taj incident više nije bio komandir čete. V. Dušan Zurovac, T. 30251–30253, 30263 (14. novembar 2012.); D2427 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Zurovac).

¹³⁰¹⁰ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25; D2394 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slobodan Tuševljak); Slobodan Tuševljak, T. 29961 (7. novembar 2012.).

¹³⁰¹¹ D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 25.

¹³⁰¹² Slobodan Tuševljak, T. 29957–29958 (7. novembar 2012.).

¹³⁰¹³ Slobodan Tuševljak, T. 29958–29959 (7. novembar 2012.); D2397 (Spisak pripadnika 4. čete).

¹³⁰¹⁴ Stanislav Galić, T. 37538–37541 (22. april 2013.); D3456 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juli 1994.).

¹³⁰¹⁵ Stanislav Galić, T. 37538–37539 (22. april 2013.).

¹³⁰¹⁶ Stanislav Galić, T. 37538 (22. april 2013.). Kada mu je predočen iskaz Blagoja Kovačevića da je jedino područje sa kojeg nikad nije otvarana vatra na SRK bilo područje Čengić Vile, odgovorio je da nije bio u poziciji da to zna i da su komandanti jedinica iz sastava SRK-a insistirali na tome da se to područje nikada ne treba gađati zato što je to centar Sarajeva i što se u njemu nalaze muzeji. V. Stanislav Galić, T. 37836–37827 (7. maj 2013.).

zalutalim metkom, nego je namjerno gađan;¹³⁰¹⁷ (ii) između mjesta incidenta i položaja SRK-a postojala je neometana linija nišanjenja;¹³⁰¹⁸ i (iii) Seid Solak, koji je bio civil,¹³⁰¹⁹ ranjen je metkom koji je namjerno ispaljen na njega s Hrasnog brda, s teritorije koja je bila pod kontrolom SRK-a.¹³⁰²⁰

3931. Posmatrajući kao prvo mjesto incidenta, Vijeće se uvjerilo da lokacija koju je zabilježio Hogan i koja se vidi na fotografijama koje su snimili pripadnici MUP-a BiH tokom uviđaja jeste stvarna lokacija na kojoj se desio incident.¹³⁰²¹ Ono se takođe uvjerilo da se u zvaničnom izvještaju MUP-a BiH i u Optužnici pogrešno navodi da se radilo o ulici Miljenka Cvitkovića, umjesto o ulici Džemala Bijedića. Do te greške je došlo zbog činjenice da se ulica Miljenka Cvitkovića nalazi na drugoj strani pasaža u blizini kojeg je Solak stajao kada je pogođen. Međutim, kako se radi samo o pogrešno navedenom nazivu ulice, to nije ni na koji način uticalo na uviđaj koji je izvršen u vrijeme kad se desio incident ili poslije toga i, shodno tome, ne utiče na gore navedene dokaze. Štaviše, ta greška je razjašnjena tokom suđenja i ona nije ni na koji način dovela u pitanje obaviještenost optuženog o navodima kojima se tereti u vezi s ovim incidentom. Na kraju, Vijeće konstatuje da je potpuno nerazumna Poparićeva tvrdnja da se incident desio negdje drugdje, a ne na mjestu na kojem je žrtva rekla da se desio. Iznijevši takvu tvrdnju, Poparić se odlučio da zanemari nekoliko faktora, uključujući (i) činjenicu da su Kučanin i njegove kolege, među kojima su bili i stručnjaci za balistiku, izvršili uviđaj na licu mjesta istog dana kada se desio incident, te da je to bila lokacija koju je žrtva pokazala Hoganu; (ii) to da Vijeće među dokazima ima fotografiju snimljenu tokom uviđaja koja jasno prikazuje lokvu krvi ispred prodavnice koju je naznačila žrtva;¹³⁰²² i (iii) to da je u vrijeme kad se desio incident bila nekolicina očevidaca, među kojima su bili i majka i sestra žrtve, koji su s policijom, a kasnije i sa istražiteljima tužilaštva, razgovarali o ovom incidentu i mjestu na kojem se desio. Ono što je Poparić implicirao u svom svjedočenju jeste jedna zavjera velikih razmjera, koja je trajala niz godina i u kojoj su učestvovali razni pojedinci i entiteti. Međutim, u prilog toj implikaciji ne postoji niti trag dokaza. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće konstatuje da je Seid Solak bio ranjen u ulici Džemala Bijedića, u blizini ulice Miljenka Cvitkovića.

¹³⁰¹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 242.

¹³⁰¹⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 243.

¹³⁰¹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 239.

¹³⁰²⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 244.

¹³⁰²¹ Vijeće podsjeća da je posjetilo tu lokaciju tokom obilaska mjesta događaja u Sarajevu. Vijeće takođe podsjeća da je u Nalogu o podnescima za obilazak mjesta događaja od 15. novembra 2010., u paragrafu 6, navelo da svrha obilaska mjesta događaja u Sarajevu nije da se prikupe dokazi ili prime bilo kakvi podnesci od strana u postupku, nego da se Vijeću omogući da se bolje upozna s topografijom određenih ključnih lokacija i tako mu se pomogne u utvrđivanju navoda u Optužnici koji se odnose na Sarajevo.

¹³⁰²² Vijeće napominje da Poparić koristi tu fotografiju u svom izvještaju. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 120, slika 82.

3932. Što se tiče porijekla vatre, Vijeće ponovo ne može da prihvati Poparićevu analizu jer je ona zasnovana na višekratnom nagađanju. Na primjer, Poparić je u svom svjedočenju izjavio da se iz kuće Pržulja ne vidi mjesto incidenta, ali je potpuno zanemario druge dokaze koji ukazuju na to da je poslije tog incidenta izgrađena nova zgrada koja zaklanja liniju nišanjenja koja je prije toga postojala između te dvije lokacije.

3933. Pored toga, nerazumna je i Poparićeva analiza da je oštećenje na tendi kafića nastalo kao posljedica nekog drugog incidenta. Prvo, ona je zasnovana na fotografiji koja prikazuje nešto što je možda rupa u tendi, a možda i nije. Ne postoji fotografija koja tu "rupu" prikazuje u krupnom planu i teško je vidjeti da li je to zaista rupa ili neka potpuno drugačija vrsta traga, kao što je mrlja ili sjenka. Vijeće napominje da istražitelji koji su vršili uviđaj na licu mjesta u vrijeme kad se desio incident nisu pominjali tu "rupu" i u dokazima ne postoji ništa što sugerise da to uopšte jeste rupa, a kamoli rupa od metka. Pored toga, čini se da je Poparić prilikom te konkretne analize zanemario činjenicu da su istražitelji MUP-a BiH razgovarali s ljudima koji su na dan kad se desio incident bili u tom kafiću, kao i s ljudima koji su bili izvan kafića i koji su vidjeli tu pucnjavu.¹³⁰²³ Prema tome, tim istražiteljima je bilo jasno da je šteta na kafiću nastala odmah poslije ili približno u vrijeme kada je žrtva ranjena, i to je razlog iz kojeg su tada u zvaničnom izvještaju zabilježili da su se događaji odvijali tim redom. Stoga je nerazumno tvrditi da su ta dva incidenta nepovezana i ta tvrdnja baca ozbiljnu sumnju na Poparićevu vjerodostojnost u vezi s ovim incidentom.

3934. Na kraju, što se tiče Poparićevih kritika na račun metoda koji su tokom uviđaja primijenili istražitelji MUP-a BiH, Vijeće se uvjerilo da su oni koristili dobro poznat i prihvaćen metod trasiranja putanje metka kroz rupe nastale od njegovog udara, kao što je opisano ranije u ovoj Presudi.¹³⁰²⁴ Shodno tome, Vijeće ne prihvata Poparićeve kritike s tim u vezi.

3935. S obzirom na uzrast žrtve, kao i na činjenicu da je dječak u trenutku kad je pogođen bio na biciklu i da su s njim bile njegova majka i sestra, Vijeće ne sumnja da je on bio civil i da u vrijeme kad se desio taj incident nije neposredno učestvovao u neprijateljstvima. Uistinu, s obzirom na to da se tog dana oko mjesta incidenta nalazilo više ljudi, Vijeće konstatuje da na tom području nije bilo vojnih aktivnosti ni borbi. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće takođe smatra da se mjesto na kojem je dječak stajao u trenutku kada je pogođen može vidjeti s gornjih dijelova Hrasnog brda, što obuhvata i područje oko Ozrenske i Zagorske ulice.¹³⁰²⁵ Pored toga, Vijeće prihvata van der

¹³⁰²³ Uistinu, Kučanin u svojoj službenoj zabilješci navodi da je u restoranu, u trenutku kada je metak udario, bilo desetero ljudi i primjećuje da srećom niko od njih nije bio povrijeđen. P18 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi sa snajperskim incidentom od 22. jula 1994. u Ulici Miljenka Cvitkovića).

¹³⁰²⁴ V. par. 3628.

¹³⁰²⁵ Premda su i Zurovac i Tuševljak u svojim svjedočenjima izjavili da sa položaja njihove čete nije postojala linija nišanjenja ka mjestu incidenta, to ne mijenja zaključak Vijeća da su jedinice 2. pješadijskog bataljona bile na

Weijdenov iskaz da je u vrijeme kad se desio taj incident postojala neometana linija nišanja između nekoliko položaja u Ozrenskoj ulici i njenoj blizini, uključujući i kuću Pržulja, i mjesta incidenta.¹³⁰²⁶ Vijeće se takođe uvjerilo da su Ozrenska i Zagorska ulica, kao i kuća Pržulja, bile u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a i da su jedinice u njegovom sastavu imale snajperske puške i mitraljeze s dometom koji je bio neophodan za gađanje mjesta incidenta. Pored toga, kao što se navodi gore u tekstu,¹³⁰²⁷ Vijeće prihvata iskaz svjedoka KDZ310 da su na položajima u Ozrenskoj ulici bili i profesionalni snajperisti i da su oni bez razlike ciljali i civile i borce. Oslanjajući se, nadalje, na van der Weijdenov iskaz da se strijelac nije mogao nalaziti u blizini mjesta incidenta, zbog toga što se na tom području u vrijeme kad se desio incident nalazio veliki broj ljudi, kao i na uviđaj koji su izvršili lokalni istražitelji na dan incidenta, Vijeće se uvjerilo da se strijelac nalazio u zoni odgovornosti 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, kao što su utvrdili lokalni istražitelji. Vijeće se takođe uvjerilo da je strijelac namjerno gađao žrtvu, što se vidi iz činjenice da je na mjesto incidenta ispaljeno više od jednog metka.

(E) Snajperski incidenti 1 i 5 iz Priloga F Optužnici

3936. Posljednja dva snajperska incidenta koja se navode u Optužnici desila su se u različitim dijelovima Sarajeva, tačnije, jedan u jugoistočnom naselju Širokača, a drugi na sjeverozapadu, na području Briješkog brda. Vijeće je ispitalo i jedan i drugi incident dolje u tekstu.

(1) Ulica Žagrići, Širokača, 13. decembar 1992. (incident 1 iz Priloga F Optužnici)

3937. Kako se navodi u Optužnici, dana 13. decembra 1992., Anisa Pita, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići na području Širokače, u Sarajevu.¹³⁰²⁸ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je hitac koji je ranio Anisu Pitu ispaljen s područja Baba stijene koje je bilo pod kontrolom SRK-a.¹³⁰²⁹ Optuženi tvrdi da se kuća Anise Pite ne vidi s Baba stijene i da je ona ranjena u razmjeni vatre do koje je došlo na liniji sukoba.¹³⁰³⁰

položajima sa kojih se takva linija nišanja pružala ka mjestu incidenta. Zapravo, kao što se navodi gore u tekstu, to je Tuševljak priznao tokom svog svjedočenja.

¹³⁰²⁶ V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 80; Patrick van der Weijden, T. 7074, 7081–7086 (28. septembar 2010.); D663 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹³⁰²⁷ V. par. 3902.

¹³⁰²⁸ Optužnica, incident 1 iz Priloga F Optužnici.

¹³⁰²⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 37–38.

¹³⁰³⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2182–2186.

3938. Širokača je naselje koje se nalazi u jugoistočnom dijelu Sarajeva, južno od rijeke Miljacke i istočno od Grbavice.¹³⁰³¹ Baba stijena je litica na sjevernoj padini planine Trebević, odmah ispod puta Pale-Lukavica, koja se uzdiže iznad Sarajeva, kao i iznad Širokače.¹³⁰³² Za vrijeme rata, ona je bila u zoni odgovornosti 2. čete 3. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a.¹³⁰³³ S druge strane linije sukoba bila je 10. brdska brigada, koja je kasnije postala 115. brdska brigada, iz sastava 1. korpusa ABiH.¹³⁰³⁴

3939. Dana 13. decembra 1992., između 10:00 i 10:30 sati ujutro, Anisa Pita i njen otac su izašli iz kuće jer nije bilo borbenih dejstava¹³⁰³⁵ i otišli na izvor koji se nalazio nekih 150 metara od njihove kuće, na kojem su ljudi već stajali u redu.¹³⁰³⁶ Anisa Pita se tu zadržala samo kratko jer je sreća jednu drugu djevojčicu, koja se zvala Elma Smajkan, te su njih dvije odlučile da se vrate u kuću porodice Pita da se igraju.¹³⁰³⁷ Kad je Anisa Pita stigla do svoje kuće, ranjena je u desnu natkoljenicu metkom koji se nije zadržao u njenom tijelu.¹³⁰³⁸ Do tog trenutka, magla se već razila.¹³⁰³⁹

3940. Hogan je obišao mjesto incidenta i zabilježio tačan položaj i mjesto na kojem se nalazila Anisa Pita kada je pogođena, što je bilo pred vratima njene kuće.¹³⁰⁴⁰ I Van der Weijden je obišao

¹³⁰³¹ P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); D2347 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba).

¹³⁰³² Stanislav Galić, T. 37473–37474 (22. april 2013.); D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5, 11; D2347 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); D2348 (Fotografija Baba stijene); Miloš Škrba, T. 29188–29189 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰³³ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 5, 11; Miloš Škrba, T. 29189–29190 (22. oktobar 2012.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 152. Premda je Škrba u svom svjedočenju izjavio da je 2. četa na tom području bila dio 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, Vijeće napominje da je prije sredine 1993. godine taj bataljon nosio naziv 3. pješadijski bataljon i da je bio u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade. V. fusnota 12875; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 8, 25–26; Božo Tomić, T. 30178–30179 (13. novembar 2012.). Za razliku od Škrbe, Galić je u svom svjedočenju izjavio da su snage SRK-a "[možda] imale pristup" jednom dijelu područja Baba stijene, dok su snage ABiH imale položaje na drugom dijelu tog područja, odmah ispod puta Lukavica-Pale. V. Stanislav Galić, T. 37473–37474 (22. april 2013.). S obzirom na to da je Škrba bio lokalni komandir na samom području Baba stijene, Vijeće prihvata Škrbin, a ne Galićev iskaz, te konstatuje da je sama Baba stijena bila pod kontrolom SRK-a.

¹³⁰³⁴ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 6; Stanislav Galić, T. 37474–37475 (22. april 2013.); Asim Džambasović, T. 15224–15225 (22. juni 2011.); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

¹³⁰³⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 147.

¹³⁰³⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 148.

¹³⁰³⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 149.

¹³⁰³⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 150, 151; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 3–4.

¹³⁰³⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 150.

¹³⁰⁴⁰ Barry Hogan, T. 11207–11208 (3. februar 2011.); P2194 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 13. decembra 1992. u Ulici Žagrići, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

mjesto incidenta¹³⁰⁴¹ i pregledao dovratnik kuće; kleknuo je da bi se spustio na visinu pogođene djevojčice i zatim osmatrao okolinu da bi vidio odakle je hitac mogao doletjeti.¹³⁰⁴² Budući da je dvorište te kuće bilo potpuno ograđeno zidom, mogao je da vidi jedino Baba stijenu, te je, shodno tome, zaključio da je Baba stijena jedino moguće mjesto porijekla vatre.¹³⁰⁴³ Obišao je i Baba stijenu i zapazio da se odatle pruža neometan pogled na dolinu ispod nje i da bi ona, stoga, predstavljala očigledno mjesto za mitraljesko gnijezdo i/ili snajperski položaj.¹³⁰⁴⁴ Van der Weijden je zabilježio još dva moguća mjesta porijekla vatre koja je isključio, a to su (i) kuća koja se vidi na području između kuće pogođene djevojčice i Baba stijene, koju je isključio zato što s taktičkog aspekta¹³⁰⁴⁵ nema nikakvog smisla da se vatreni položaj postavi na tu lokaciju i (ii) područje udaljeno 25 metara, odmah pored ulice Žagrići, koje je isključio zato što je malo vjerovatno da bi se dijete igralo na ulici, a kasnije na svom trijemu, da su u blizini bili naoružani vojnici.¹³⁰⁴⁶

3941. Van der Weijden je takođe smatrao da metak koji je korišten u ovom incidentu nije bio kalibra većeg od 7,92 mm jer bi u suprotnom Anisa Pita zadobila još težu povredu desne noge.¹³⁰⁴⁷ Imajući u vidu udaljenost između Baba stijene i mjesta incidenta, koja je iznosila 920 metara, te imajući u vidu i to da se čuo "jedan ili više" hitaca, van der Weijden je zaključio da je korištena poluautomatska snajperska puška (M76 ili M91) ili mitraljez (M84 ili M53), premda bi taj domet bio krajnji domet za snajperske puške.¹³⁰⁴⁸

3942. Što se tiče identifikacije žrtve od strane strijelca, van der Weijden je rečeno da je ona na sebi imala odjeću koja se sastojala od gornjeg dijela crvene boje i donjeg dijela plave boje, te da je

¹³⁰⁴¹ Kao što se navodi gore u tekstu, van der Weijden je u svom svjedočenju izjavio da je mjesta relevantna za Optužnicu obišao u novembru 2006. i januaru 2009. V. par. 3634.

¹³⁰⁴² Patrick van der Weijden, T. 6973–6974 (27. septembar 2010.); D637 (Fotografija kuće).

¹³⁰⁴³ Patrick van der Weijden je primijetio da je u periodu poslije incidenta drveće na tom području izraslo i da sada donekle zaklanja pogled, ali je uprkos tome smatrao da je to bila lokacija sa koje je otvorena vatra. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 15; Patrick van der Weijden, T. 6995–6996 (27. septembar 2010.). V. takođe Barry Hogan, T. 11207–11208 (3. februar 2011.); P2194 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 13. decembra 1992. u Ulici Žagrići, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹³⁰⁴⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13–14.

¹³⁰⁴⁵ Van der Weijden je objasnio da sa taktičkog gledišta ne bi imalo nikakvog smisla da se vatreni položaj postavi niže na padini brda, odmah ispod neprijateljskog vatrene položaja. V. Patrick van der Weijden, T. 7173 (29. septembar 2010.).

¹³⁰⁴⁶ Patrick van der Weijden, T. 6995–6996 (27. septembar 2010.), T. 7172–7173 (29. septembar 2010.).

¹³⁰⁴⁷ Van der Weijden je smatrao da su u ovom incidentu mogli biti korišteni i meci kalibra 7,62 mm i meci kalibra 7,9 mm, premda je manje vjerovatno da su korišteni oni prvi, zato što je udaljenost bila velika. On je takođe primijetio da, s obzirom na to da je noga trogodišnje djevojčice mala i da nema veliku masu, metak prilikom prostrijela ne bi izgubio mnogo energije i ne bi izazvao jednako "te[ške] ozljede" kao što bi to bio slučaj da je žrtva bila odrasla osoba. V. P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13; Patrick van der Weijden, T. 6996–7004 (27. septembar 2010.).

¹³⁰⁴⁸ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 13. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 153 u vezi s udaljenošću o kojoj se tu radilo.

stajala u dovratku svoje kuće kada je pogođena, što znači da nije dosegala ni do polovine visine dovratka.¹³⁰⁴⁹ Zbog tih faktora, prema van der Weijdenovim riječima, moglo se lako raspoznati da je ona bila civil, uprkos udaljenostima o kojima se radilo u ovom incidentu.¹³⁰⁵⁰

3943. Tokom unakrsnog ispitivanja, van der Weijden je odbacio tvrdnju optuženog da je hitac mogao biti ispaljen s muslimanskog groblja, koje se nalazi jugozapadno od kuće porodice Pita, zato što je očigledno da se s te lokacije ne pruža pogled na tačno mjesto na kojem je Anisa Pita pogođena.¹³⁰⁵¹ Objasnio je da se tokom obilaska tih mjesta, u stvari, zaustavio na groblju kako bi provjerio da li je odatle postojala linija nišanja ka mjestu incidenta, ali da takvu liniju nije vidio, pa se odvezao dalje uzbrdo.¹³⁰⁵² On je takođe priznao da mu nije poznato gdje se na tom području nalazila linija razdvajanja i primijetio da je jedina informacija koju je dobio od tužilaštva bila ta da je Baba stijena bila pod kontrolom VRS-a.¹³⁰⁵³

3944. Poparić je u svom svjedočenju izjavio — oslanjajući se na nekoliko fotografija koje je snimio s Baba stijene i s mjesta incidenta — da između te dvije lokacije nije postojala linija nišanja.¹³⁰⁵⁴ Takođe je izjavio da je to potvrđeno kada je fizički obišao Baba stijenu u septembru 2010. i maju 2011.¹³⁰⁵⁵ On je, pored toga, ustvrdio da je van der Weijden pogrešno identifikovao Baba stijenu kao omanju stijenu koja se nalazi na čistini ispod Baba stijene, s koje je postojala linija nišanja i koja je bila pod kontrolom ABiH.¹³⁰⁵⁶ On je, na kraju, iznio argument da nije postojala linija nišanja između mjesta incidenta i Baba stijene zato što se na udaljenosti od 403 metra od mjesta incidenta u pravcu Baba stijene nalazi prirodna prepreka, to jest uzdignuće tla u visini od

¹³⁰⁴⁹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 16.

¹³⁰⁵⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 16. V. takođe Patrick van der Weijden, T. 6987–6988 (27. septembar 2010.).

¹³⁰⁵¹ Patrick van der Weijden, T. 6976–7005 (27. septembar 2010.), 7172–7173 (29. septembar 2010.); D638 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D639 (Fotografija kuće s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D640 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D641 (Fotografija groblja); D642 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D643 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden); D644 (Vazдушna fotografija Sarajeva); D645 (Vazдушna fotografija Sarajeva); D646 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹³⁰⁵² Patrick van der Weijden, T. 6996 (27. septembar 2010.).

¹³⁰⁵³ Patrick van der Weijden, T. 6976, 6984 (27. septembar 2010.); D642 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Patrick van der Weijden).

¹³⁰⁵⁴ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 51–52.

¹³⁰⁵⁵ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 52; Mile Poparić, T. 38937–38939 (29. maj 2013.).

¹³⁰⁵⁶ Pored toga, on je iznio argument da je, čak i da van der Weijden jeste precizno označio lokaciju Baba stijene, i dalje jasno da odatle nije postojala linija nišanja ka mjestu incidenta zbog gustine drveća na tom području. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 52–54; Mile Poparić, T. 39287–39288 (5. juni 2013.).

dva metra, koje zaklanja pogled.¹³⁰⁵⁷ Međutim, Poparić je tokom unakrsnog ispitivanja priznao da je u vrijeme kad je on obišao mjesto incidenta, kuća Anise Pite već bila renovirana, tako da više nije bilo moguće stati ili čučnuti baš na onom mjestu na kojem je ona bila pogođena.¹³⁰⁵⁸ Kada su mu pokazane dvije različite fotografije snimljene s mjesta incidenta prije nego što je kuća renovirana, od kojih je jednu označio otac Anise Pite, a drugu koristio van der Weijden u svom izvještaju, Poparić je negirao da ijedna od njih prikazuje Baba stijenu i ustvrdio da je otac Anise Pite, baš kao van der Weijden, pogrešno označio Baba stijenu.¹³⁰⁵⁹

3945. Poparić je iznio argument da, čak i ako se zanemari činjenica da nije bilo linije nišanja, ne postoje "realne pretpostavke" da je Anisa Pita namjerno gađana s Baba stijene, s obzirom da je imala samo tri godine i da je u tom trenutku čučala, tako da je bila premalena da se mogla uočiti i uspješno gađati s udaljenosti od nekih 880 metara u uslovima tmurnog vremena.¹³⁰⁶⁰ Poparić je takođe primijetio da ne postoji nikakva medicinska evidencija na osnovu koje bi se mogao odrediti strijelni kanal metka i tako utvrditi njegova putanja.¹³⁰⁶¹ Na osnovu izjava roditelja Anise Pite da su tokom tog incidenta čuli nekoliko pucnjeva i činjenice da povreda koju je zadobila Anisa Pita nije bila teška,¹³⁰⁶² Poparić je iznio teoriju da je ona vjerovatno bila pogođena u razmjeni vatre nekim projektilom koji je rikošetirao.¹³⁰⁶³

3946. Miloš Škrba, koji je u vrijeme kad se desio taj incident bio komandir 2. čete 3. pješadijskog bataljona 1. romanijske pješadijske brigade u sastavu SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da u njegovoj četi nije bilo snajperista niti vrsnih strijelaca¹³⁰⁶⁴ i da on nije nikad nikome izdao

¹³⁰⁵⁷ Kada je iznosio tu tvrdnju, Poparić se oslonio na tri različite topografske karte tog područja. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 54–56; Mile Poparić, T. 38937–38939 (29. maj 2013.), T. 39266–39267 (5. juni 2013.).

¹³⁰⁵⁸ Mile Poparić, T. 39266–39267 (5. juni 2013.).

¹³⁰⁵⁹ Mile Poparić, T. 39267–39269, 39287–39288 (5. juni 2013.); P6367 (Tri fotografije); D3648 (Tri fotografije s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹³⁰⁶⁰ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 56; Mile Poparić, T. 38937 (29. maj 2013.).

¹³⁰⁶¹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 56; Mile Poparić, T. 38937 (29. maj 2013.).

¹³⁰⁶² Premda je Poparić ustvrdio da Anisi Piti nije bila potrebna ljekarska intervencija u bolnici, čini se da se sam njegov prikaz iskaza njenih roditelja, konkretnije to da su je oni odveli u hitnu pomoć i da je ona odatle upućena u bolnicu Koševo, kosi sa tom tvrdnjom. Iako on u svom prikazu dalje navodi da ne postoji nikakva medicinska evidencija o liječenju Anise Pite, to nije dovoljno za zaključak da joj nije bila potrebna ljekarska intervencija u bolnici. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 49.

¹³⁰⁶³ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 57.

¹³⁰⁶⁴ Vijeće ovdje podsjeća da je Maletić u svom svjedočenju izjavio da je u sastavu bataljona bilo snajpersko odjeljenje koje je bilo neposredno potčinjeno komandantu bataljona. V. D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 8–9, 31; Dragan Maletić, T. 30846–30848 (3. decembar 2012.), T. 30873–30874 (4. decembar 2012.).

naređenje da otvori vatru po civilima s Baba stijene.¹³⁰⁶⁵ Priznao je da je njegova četa imala puške, kao i automatsko i poluautomatsko oružje, ali je ustvrdio da nije imala optičke uređaje, kao što su dvogledi i optički nišani, zato što joj nisu bili potrebni.¹³⁰⁶⁶ Pored toga, prema Škrbinim riječima, 2. četa nije imala "utvrđene ciljeve"; njeni jedini ciljevi su bili vojnici ABiH, i to jedino kada su otvarali vatru po položajima čete.¹³⁰⁶⁷ Takođe je objasnio da je Baba stijena bila često izložena vatru od strane ABiH i da je to bio razlog iz kojeg je to bio utvrđeni položaj,¹³⁰⁶⁸ te da su jedinice ABiH držale položaje u dubini, u civilnim objektima i kućama.¹³⁰⁶⁹ Tokom unakrsnog ispitivanja, priznao je da je njegova četa uzvraćala vatru "u većini slučajeva", ali je negirao da je otvarala vatru po civilnim kućama — zapravo, rekao je, vatra je bila usmjeravana "na njihove linije".¹³⁰⁷⁰

3947. Stanislav Galić, koji je u to vrijeme bio komandant SRK-a, u svom je svjedočenju izjavio da niko nije izdao naređenje da se otvori vatra na Anisu Pitu, i objasnio da su se položaji i rovovi 10. brdske brigade 1. korpusa ABiH nalazili u blizini njene kuće i da su se vojnici ABiH "tu kretal[i]" kako bi došli do svojih položaja.¹³⁰⁷¹ Rekao je da nikad nije primio nikakav izvještaj o ovom incidentu i da su u to vrijeme vođene borbe na Otesu, koji se nalazio na suprotnoj strani linije fronta, tako da tog dana na Širokači nije trebalo biti nikakvih značajnijih aktivnosti.¹³⁰⁷²

3948. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre koje glase kako slijedi: (i) Anisa Pita je ranjena hicem koji je ispaljen s područja litice poznate pod nazivom Baba stijena;¹³⁰⁷³ i (ii) dana 13. decembra 1992., Anisa Pita, koja je bila civil i imala tri i pol

¹³⁰⁶⁵ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 9, 11, 16; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 11–13, 15. Kada mu je predočen izvještaj koji je 1. sarajevska mehanizovana brigada 29. oktobra 1993. poslala Komandi SRK-a, u kojem je obavijestila Komandu SRK-a da posjeduje određeni broj snajperskih pušaka i optičkih nišana koji su izdati borcima u potčinjenim jedinicama, Škrba je odgovorio da ne može da govori o naoružanju na nivou njegove brigade i da njegova četa nije imala oružje koje se pominje u tom izvještaju. Miloš Škrba, T. 29186–29188 (22. oktobar 2012.); P5930 (Izvještaj 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u, 29. oktobar 1993.).

¹³⁰⁶⁶ Miloš Škrba, T. 29193–29194 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰⁶⁷ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Miloš Škrba, T. 29189–29193 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰⁶⁸ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 11; Miloš Škrba, T. 29189–29190 (22. oktobar 2012.); P5938 (Zamrznuti kadar Baba stijene); D4622 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 14. avgust 1992.). Škrba je označio dvije fotografije koje prikazuju položaje sa kojih je ABiH otvarala snajpersku vatru po raznim područjima koja su bila pod kontrolom SRK-a, uključujući Grbavicu i Vraca. V. D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7–8; D2349 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); D2350 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); Miloš Škrba, T. 29190–29191 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰⁶⁹ D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 6; Miloš Škrba, T. 29191–29192 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰⁷⁰ Miloš Škrba, T. 29191–29192 (22. oktobar 2012.).

¹³⁰⁷¹ Galić nije otišao dotle da kaže da su se vojnici ABiH kretali po tom području na dan incidenta i rekao je da bi takva tvrdnja predstavljala nagađanje. V. Stanislav Galić, T. 37474–37475 (22. april 2013.).

¹³⁰⁷² Stanislav Galić, T. 37474–37476 (22. april 2013.); D3436 (Borbena izvještaj SRK-a, 13. decembar 1992.).

¹³⁰⁷³ Činjenica o kojoj je presuđeno 154.

godine, namjerno je gađana i ranjena metkom ispaljenim s područja kojem su vojnici SRK-a imali pristup.¹³⁰⁷⁴

3949. Vijeće konstatuje, s obzirom na uzrast Anise Pite u vrijeme kad se desio incident, da je ona bila civil i da očigledno nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme incidenta. Pored toga, premda je sugerisao da su se oko njene kuće kretali vojnici, Galić nije pružio nikakve konkretne dokaze da su se vojnici tu nalazili kada je Anisa Pita bila pogođena. Suprotno Poparićevom mišljenju da je ona bila pogođena metkom koji je rikošetirao uslijed razmjene vatre, Vijeće se uvjerilo da u vrijeme kad je ona pogođena nije bilo borbi zato što je jutro bilo mirno, što ilustruje činjenica da su se ljudi u blizini njene kuće okupljali u redu za vodu, kao i činjenica da je ona pješice išla kući s još jednim djetetom i bez svog oca. Da je u to vrijeme na tom području bilo borbi, vjerovatno ne bi došlo ni do jednog ni do drugog.

3950. Vijeće se takođe uvjerilo, na osnovu gore navedenih dokaza, da je postojala linija nišanjenja između Baba stijene i tačnog mjesta na kojem se nalazila Anisa Pita kada je pogođena, kao što je u svom svjedočenju izjavio van der Weijden i kao što ilustruju fotografije uvrštene u njegov izvještaj. Te fotografije jasno pokazuju tu liniju nišanjenja, uprkos tome što Poparić tvrdi suprotno.¹³⁰⁷⁵ Vijeće, pored toga, napominje da je van der Weijden obišao to područje prije nego što su na mjestu incidenta izvršene promjene, tako da je bio u mogućnosti da osmotri okruženje s mjesta na kojem se djevojčica nalazila kada je pogođena. Za razliku od toga, Poparićev iskaz je zasnovan na njegovim obilascima tog područja 2010. i 2011. godine, to jest, nakon što je izvršena relevantna promjena. U vezi s porijeklom vatre, Vijeće se takođe uvjerilo, oslonivši se ponovo na van der Weijdenov iskaz, da je Baba stijena zaista bila lokacija s koje je ispaljen hitac u ovom incidentu. Iako je van der Weijden zabilježio da postoje još dvije moguće lokacije, isključio ih je iz razloga koje Vijeće smatra uvjerljivim.

3951. Vijeće se, nadalje, na osnovu iskaza Miloša Škrbe, uvjerilo da je 2. četa 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade iz sastava SRK-a imala utvrđene položaje na području Baba stijene i da su njeni vojnici posjedovali automatsko i poluautomatsko oružje. Premda je Škrba u svom svjedočenju izjavio da njegova četa nije imala dvoglede niti druge optičke

¹³⁰⁷⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 155.

¹³⁰⁷⁵ S tim u vezi, Vijeće ne prihvata Poparićevu tvrdnju da je van der Weijden pogrešno identifikovao Baba stijenu na pomenutoj fotografiji i smatra da bi to bilo veoma malo vjerovatno s obzirom da je on obišao Baba stijenu, koristeći GPS koordinate dotičnog položaja, te da je pažljivo ispitalo to područje.

instrumente, Vijeće konstatuje da je teško povjerovati da četa iz sastava SRK-a ne bi imala — u najmanju ruku — barem jedan dvogled, te, shodno tome, ne prihvata njegov iskaz s tim u vezi.¹³⁰⁷⁶

3952. Oslanjajući se ponovo na Škrbin iskaz, Vijeće se uvjerilo da su vojnici SRK-a često otvarali vatru s Baba stijene. Premda je Škrba tvrdio da su oni otvarali vatru samo po vojnicima ABiH i njihovim linijama, on je u svom svjedočenju takođe izjavio da su se položaji ABiH nalazili u dubini muslimanske teritorije, u civilnim kućama i objektima, potvrdivši tako da je vatra otvarana po civilnim kućama i drugim civilnim objektima. Vijeće konstatuje da njegovo negiranje da je vatra otvarana po civilnim područjima i po samim civilima nije vjerodostojno.

3953. Na kraju, s obzirom na udaljenost između mjesta incidenta i područja Baba stijene, koja je od strijelca iziskivala pažljivo gađanje, Vijeće se uvjerilo da je Anisu Pitu namjerno gađao jedan od vojnika SRK-a koji su se nalazili na Baba stijeni.¹³⁰⁷⁷ Taj vojnik je nesumnjivo bio svjestan njenog civilnog statusa, iz svih gore navedenih razloga koje je iznio van der Weijden.¹³⁰⁷⁸

(2) Ulica Briješko Brdo, 2. novembar 1993. (incident 5 iz Priloga F Optužnici)

3954. U Optužnici se navodi da je 2. novembra 1993., Ramiza Kundo, žena stara 32 godine, ustrijeljena i ranjena u lijevu nogu dok je, noseći kante s vodom, prelazila preko ulice Briješko Brdo (sada ta ulica nosi naziv Bulbulistan) u zapadnom dijelu Sarajeva.¹³⁰⁷⁹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je vatra otvorena s jednog "polja" na području Bačića i Briješća na teritoriji koju je držao SRK, s kojeg se pružala neometana linija nišanja ka mjestu incidenta.¹³⁰⁸⁰ Optuženi tvrdi da, s obzirom na nedosljedne dokaze u vezi s ovim incidentom, nije moguće utvrditi čak ni pravac iz kojeg je hitac bio ispaljen.¹³⁰⁸¹ On takođe tvrdi da su se snage ABiH koje su bile razmještene na tom području nalazile na dominantnim položajima i da mjesto incidenta nije "dovoljno vidljivo" s položaja SRK-a.¹³⁰⁸²

¹³⁰⁷⁶ Pored toga, kao što je u svom svjedočenju izjavio Maletić, bataljon je imao snajpersko odjeljenje koje je bilo neposredno potčinjeno komandi bataljona. V. fusnota 13064.

¹³⁰⁷⁷ Vijeće ne prihvata Poparićev iskaz da priroda povreda koje je zadobila Anisa Pita pokazuje da su one bile prouzrokovane metkom koji je rikošetirao. Suprotno tome, Vijeće se uvjerilo u van der Weijdenov zaključak da zbog veličine noge trogodišnje djevojčice, njene povrede nisu bile tako teške kakve bi bile u slučaju da se radilo o odrasloj osobi.

¹³⁰⁷⁸ V. par. 3942.

¹³⁰⁷⁹ Optužnica, incident 5 iz Priloga F Optužnici.

¹³⁰⁸⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 39.

¹³⁰⁸¹ Završni podnesak odbrane, par. 2207–2211.

¹³⁰⁸² Završni podnesak odbrane, par. 2212.

3955. Briješko brdo je brdovito područje na sjeverozapadnom rubu Sarajeva, koje se nalazi između Rajlovca na sjeveru i Briješća na jugu.¹³⁰⁸³

3956. Vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na okolnosti ovog incidenta. Te činjenice glase kako slijedi: (i) dana 2. novembra 1993., oko 16:00 sati, Ramiza Kundo, koja je tada imala 38 godina, i Rasema Menzilović žurno su se ulicom Briješko Brdo vraćale s izvora koji se nalazio pedesetak metara od kuće Menzilovićeve, noseći pune kanistere od deset litara u svakoj ruci,¹³⁰⁸⁴ (ii) linija sukoba koju je držala ABiH nalazila se na 300 do 400 metara udaljenosti od mjesta incidenta;¹³⁰⁸⁵ i (iii) Ramiza Kundo je ranjena hicem ispaljenim iz pravca "polja", to jest jednog polja na području Bačića i Briješća.¹³⁰⁸⁶

3957. Prema podacima iz medicinske dokumentacije za Ramizu Kundo, ona je 2. novembra 1993. zbog prostrijelne rane kroz list lijeve potkoljenice primljena u bolnicu Koševo, gdje je liječena, a zatim otpuštena kući nekoliko dana kasnije.¹³⁰⁸⁷

3958. Hogan je obišao mjesto tog incidenta s Ramizom Kundo i zabilježio je njenu tačnu lokaciju i položaj kada je bila pogođena, kao i pravac iz kojeg je prema njenim riječima doletio metak. Video-snimak te rekonstrukcije prikazuje Ramizu Kundo kako pješači na brdu prema izvoru, te pokazuje prema polju, koje se nalazi ulijevo niz padinu, ukazujući na to da je metak doletio iz tog pravca.¹³⁰⁸⁸ Vijeće napominje da je ta rekonstrukcija u protivrječnosti s gore pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno, jer je, prema njoj, Ramiza Kundo u trenutku kad je pogođena išla ka izvoru, a ne s izvora natrag kući.

3959. Van der Weijden je istražio taj incident nakon što mu je tužilaštvo dalo podatke o lokaciji na kojoj se desio i o navodnoj lokaciji na kojoj se nalazio strijelac, to jest o "polju".¹³⁰⁸⁹ On je bio mišljenja da kalibar metka koji je pogodio žrtvu vjerovatno nije bio veći od 7,92 mm jer bi u

¹³⁰⁸³ P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P1803 (Mapa Alipašinog Polja); P2199 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹³⁰⁸⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 183.

¹³⁰⁸⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 184.

¹³⁰⁸⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 185.

¹³⁰⁸⁷ P1026 (Medicinska dokumentacija za Ramizu Kundo).

¹³⁰⁸⁸ Barry Hogan, T. 11210–11211, 11261–11262 (3. februar 2011.); P2198 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo, s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2199 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan); P2207 (Fotografski snimci u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D995 (Video-snimak u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo). Za zamrznuti kadar koji prikazuje Ramizu Kundo kako pokazuje ka svojoj lijevoj strani, u pravcu polja, v. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 76, slika 50.

¹³⁰⁸⁹ P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

protivnom nanio težu povredu.¹³⁰⁹⁰ On je takođe primijetio da je ulica u kojoj se desio taj incident s jedne strane oivičena kućama i betonskim zidom na kojem se nalazi ograda, dok se na njenoj drugoj strani nalazi zemljani zid, tako da ta dva zida čine tunnel koji pogled s mjesta incidenta ograničava na lokacije koje su se nalazile na pravcu kojim se pruža ulica.¹³⁰⁹¹ Van der Weijden je obišao polje i uočio da postoji nekoliko lokacija s kojih se pruža neometan pogled na mjesto incidenta s nivoa tla, te da se iz kuća na tim lokacijama pruža još bolji pogled.¹³⁰⁹² On je bio mišljenja da se strijelac nalazio na udaljenosti od najviše 825 metara od mjesta incidenta.¹³⁰⁹³ S te lokacije, žrtva se mogla lako identifikovati kao osoba ženskog pola koja nosi kanistere za vodu.¹³⁰⁹⁴ S obzirom na moguće kalibre metka, udaljenost cilja, te činjenicu da se čuo samo jedan pucanj, van der Weijden je zaključio da je vjerovatno korištena poluautomatska puška, i to M76 ili M91, premda bi to za te puške predstavljalo krajnji domet.¹³⁰⁹⁵

3960. Poparić je u svom svjedočenju izjavio da su informacije u vezi s ovim incidentom tako nedosljedne da je nemoguće utvrditi šta se desilo.¹³⁰⁹⁶ Objasnio je da je Ramiza Kundo dala protivrječne izjave u vezi s tim da li je pogođena dok je išla prema izvoru ili dok se vraćala s njega, te da su se, prema riječima Raseme Menzilović, njih dvije u tom trenutku vraćale s izvora.¹³⁰⁹⁷ Poparić je, pored toga, prepričao svjedočenja koja su Ramiza Kundo i Rasema Menzilović dale na suđenju u predmetu *Galić*, te primijetio da se ni u jednom ni u drugom svjedočenju ne razjašnjava da li je hitac došao s polja ili s jednog depoa koji se nalazi više ka zapadu u odnosu na mjesto incidenta.¹³⁰⁹⁸ Poparić je takođe istakao da je Ramiza Kundo u svom svjedočenju u predmetu *Galić* priznala da se nekih 500 metara iznad njene kuće nalazio tenk ABiH.¹³⁰⁹⁹

¹³⁰⁹⁰ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

¹³⁰⁹¹ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36–37.

¹³⁰⁹² P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36. V. takođe Barry Hogan, T. 11210–11211 (3. februar 2011.); P2198 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo, s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹³⁰⁹³ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 36.

¹³⁰⁹⁴ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 37.

¹³⁰⁹⁵ P1621 (Izveštaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 34.

¹³⁰⁹⁶ Mile Poparić, T. 38954–38955 (29. maj 2013.).

¹³⁰⁹⁷ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 75–76; Mile Poparić, T. 38955, 38958 (29. maj 2013.).

¹³⁰⁹⁸ Kada je obišao to mjesto, Poparić je isključio depo kao mjesto porijekla vatre zato što odatle "ne postoji nišanska linija koja bi omogućila pogodak u potkolenicu osobe koja se nalazi na kolovozu [ulice Briješko Brdo]." V. D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 77–79, 81.

¹³⁰⁹⁹ D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 79; Mile Poparić, T. 38959–38960 (29. maj 2013.). Tokom unakrsnog

3961. Oslanjajući se na mapu ABiH koja prikazuje linije sukoba na tom području,¹³¹⁰⁰ Poparić je primijetio da se linija sukoba nalazila na nekih 500 do 600 metara udaljenosti od kuće Ramize Kundo i da je, shodno tome, mjesto incidenta bilo vidljivo i s "dosta širokog područja" koje je bilo pod kontrolom ABiH.¹³¹⁰¹ Tokom unakrsnog ispitivanja, priznao je da je konfiguracija terena bila takva da stvara prirodni "tunel", u smislu linije nišanja ka mjestu incidenta, kao i činjenicu da se Ramiza Kundo mogla vidjeti sa srpskih položaja na tom području.¹³¹⁰² Kada mu je ukazano na to da je vatreno polje koje je on procijenio dosta veće od vatrene polja koje je procijenio van der Weijden, objasnio je da je van der Weijden označio samo ono što je bilo vidljivo s položaja SRK-a i da nije provjerio vidljivost s položaja ABiH.¹³¹⁰³

3962. Na kraju, upućujući na medicinsku dokumentaciju Ramize Kundo, Poparić je primijetio da se u njoj ne navodi na kojoj se strani nalazila ulazna, a na kojoj izlazna rana, kao ni kakav je bio položaj strijelnog kanala, što dodatno otežava određivanje pravca vatre, koje je ionako već bilo komplikovano zbog nedosljednih izjava Ramize Kundo u vezi sa smjerom u kojem se kretala u trenutku kada je pogođena.¹³¹⁰⁴

3963. Stanislav Galić je u svom svjedočenju izjavio da u to vrijeme nije primio nijedan izvještaj o tom incidentu, ali je istakao da je ABiH imala snage na području Briješkog brda i da mjesto incidenta nije bilo "dovoljno vidljivo" s položaja SRK-a, koji su se nalazili na području Azića, prema rijeci Dobrinji.¹³¹⁰⁵ Prema Galićevim riječima, položaji SRK-a nalazili su se u podnožju brda

ispitivanja, kada mu je ukazano na to da je propustio da pomene da je Ramiza Kundo u svom svjedočenju takođe rekla da se taj tenk na tom mjestu nalazio samo jednu sedmicu i da se ne može sjetiti kada je to bilo, Poparić je objasnio da je pomenuo tenk samo da bi pokazao da je na tom području bilo vojnika ABiH. V. Mile Poparić, T. 39168–39173 (4. juni 2013.).

¹³¹⁰⁰ Tokom unakrsnog ispitivanja, Poparić je priznao da je mapa na koju se oslonio bila operativna u periodu od 1. marta do 14. septembra 1995. i objasnio da ju je ipak koristio zato što su dokazi koje je vidio ukazivali na to da se linija sukoba na tom području nije mijenjala tokom cijelog rata. Negirao je da je namjerno izostavio tu informaciju da bi obmanuo Vijeće i izjavio da je jednostavno prihvatio da je situacija u vezi s linijama sukoba bila onakva kakvu je navelo tužilaštvo. V. Mile Poparić, T. 39196–39198 (4. juni 2013.); P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva).

¹³¹⁰¹ D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 79–81; Mile Poparić, T. 38955–38956 (29. maj 2013.). Poparić je objasnio da područje pod kontrolom ABiH sa kojeg se Ramiza Kundo mogla vidjeti, u stvari, bilo veće od područja sa kojeg su je mogle vidjeti jedinice SRK-a. V. Mile Poparić, T. 38958–38959 (29. maj 2013.).

¹³¹⁰² Mile Poparić, T. 39233–39236 (4. juni 2013.).

¹³¹⁰³ Mile Poparić, T. 39234–39235 (4. juni 2013.); P6364 (Dvije satelitske fotografije Sarajeva).

¹³¹⁰⁴ Poparić je takođe objasnio da bi, s obzirom na konfiguraciju terena (to jest na činjenicu da je razlika u visini između mjesta na kojem se nalazila Ramiza Kundo i položaja SRK-a iznosila 100 metara), bilo važno znati koliko se visoko na potkoljenici Ramize Kundo nalazila rana, jer bi mu to omogućilo da provjeri da li se taj dio njene noge vidi sa mjesta sa kojeg je hitac ispaljen. Poparić je takođe uputio na policijski izvještaj o ovom incidentu, koji nije uvršten u spis u ovom predmetu, u kojem se navodi da je Ramiza Kundo ranjena u desnu nogu. V. D4884 (Izvještaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 82–83, 85; Mile Poparić, T. 38955–38958 (29. maj 2013.); D3636 (Fotografija u vezi sa snajperskim incidentom od 2. novembra 1993. u Ulici Briješko Brdo s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹³¹⁰⁵ Stanislav Galić, T. 37513–37516 (22. april 2013.); D3451 (Borbene izvještaj SRK-a, 1. novembar 1993.).

na kojem se desio taj incident, što znači da su snage ABiH koje su držale to brdo pod kontrolom bile na dominantnom položaju na tom području.¹³¹⁰⁶

3964. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje još tri činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na porijeklo vatre i glase kako slijedi: (i) Ramiza Kundo je ranjena metkom ispaljenim s teritorije pod kontrolom SRK-a na području polja, gdje se nalaze Briješće i Bačići;¹³¹⁰⁷ (ii) Ramiza Kundo nije pogođena zalutalim metkom ili metkom koji je rikošetirao u okolnostima redovnih borbenih dejstava;¹³¹⁰⁸ i (iii) dana 2. novembra 1993., civil Ramiza Kundo gađana je s područja pod kontrolom SRK-a, a osoba koja ju je gađala bila je potpuno svjesna velikog rizika da njen cilj ima status civila.¹³¹⁰⁹

3965. Nakon što je pregledalo dokaze o ovom incidentu, kao i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće ne može da zaključi van svake razumne sumnje da je Ramiza Kundo ranjena hicem koji je ispalio neki vojnik SRK-a s položaja na lokaciji navedenog polja. Prvo, Vijeće je mišljenja da je optuženi uspješno pobio neke od činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na ovaj incident, uključujući one koje se odnose na pravac i porijeklo vatre. Vijeće ovdje podsjeća na unakrsno ispitivanje Hogana od strane optuženog u vezi sa smjerom u kojem se Ramiza Kundo kretala kada je pogođena, kao i na Poparićev iskaz u vezi s raznim verzijama tog događaja koje je dala Ramiza Kundo u predmetu *Galić*. Uprkos tome što je bilo svjesno nedosljednosti u vezi s tim pitanjem, tužilaštvo je odlučilo da ne pozove Ramizu Kundo kao svjedoka u ovom predmetu.¹³¹¹⁰ Umjesto toga, ono je odlučilo da se osloni na činjenice o kojima je presuđeno, koje, opet, protivrječe iskazu koji je dao Hogan, istražitelj samog tužilaštva. Vijeće se, stoga, našlo u situaciji u kojoj ima, na jednoj strani, činjenice o kojima je presuđeno (koje protivrječe dokazima samog tužilaštva), a na drugoj Poparićev prikaz iskaza Ramize Kundo (koji ukazuje na nekoliko nedosljednosti u njenom iskazu).¹³¹¹¹ Shodno tome, Vijeće se ne može osloniti na činjenice o

¹³¹⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37515 (22. april 2013.).

¹³¹⁰⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 186.

¹³¹⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 187.

¹³¹⁰⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 188.

¹³¹¹⁰ Da je Ramiza Kundo bila pozvana kao svjedok, Vijeće bi bilo u mogućnosti da ocijeni njenu vjerodostojnost i pouzdanost njenog iskaza, te da dođe do sopstvenih zaključaka u vezi s tim kako se odvijao taj incident, uključujući i smjer u kojem se kretala u trenutku kada je pogođena.

¹³¹¹¹ Vijeće podsjeća na svoju opasku sa suđenja, da je Poparić vještak za pitanja balistike i da, shodno tome, nije vještak za pitanja vjerodostojnosti žrtava incidenata. V. Mile Poparić, T. 38905 (29. maj 2013.). Premda to i dalje važi, činjenice o kojima je presuđeno i dokazi koje je izvelo tužilaštvo o ovom konkretnom incidentu nisu samo oskudni, nego su i interno nedosljedni. Tužilaštvo nije razgovaralo sa van der Weijdenom o ovom incidentu i uopšte nije unakrsno ispitalo Poparića o tom aspektu njegove analize. Čini se da je ono isto tako zanemarilo njegovu ukupnu ocjenu da su informacije o ovom incidentu bile veoma nedosljedne. Pored toga, za razliku od drugih incidenata, Vijeće nije dobilo nikakve dokumente iz tog vremenskog perioda koji bi mu omogućili da razriješi razne nedosljednosti u dokazima koji su mu predloženi. Shodno tome, Poparić je svojim prikazom raznih nedosljednosti u iskazu koji je Ramiza Kundo dala u predmetu *Galić* jednostavno pojačao već postojeće nedosljednosti između dokaza koje je izvelo tužilaštvo i činjenica o kojima je presuđeno.

kojima je presuđeno koje se odnose na ovaj incident, a posebno na one koje se odnose na mjesto porijekla vatre.

3966. Što se pak dokaza tužilaštva u vezi s ovim incidentom tiče, oni se sastoje od van der Weijdenovih zapažanja u vezi s potencijalnim sektorom gađanja i utvrđivanjem mjesta incidenta i lokacije strijelca pomoću uređaja za globalno pozicioniranje koje je izvršio Hogan na osnovu onoga što mu je rekla Ramiza Kundo. Međutim, s obzirom na to da van der Weijden ni u jednom trenutku nije utvrdio da je taj metak nužno doletio s položaja koje je držao SRK,¹³¹¹² te da se Hoganov iskaz nije odnosio na tačno porijeklo vatre,¹³¹¹³ Vijeće smatra da su raspoloživi dokazi jednostavno nedovoljni da bi se zaključilo da je metak koji je ranio Ramizu Kundo doletio s položaja koje je držao SRK. S tim u vezi, Vijeće takođe napominje da je i samo tužilaštvo priznalo da to polje nije bilo jedan od poznatih snajperskih položaja SRK-a.¹³¹¹⁴

3967. Iz tih razloga, Vijeće konstatuje da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže van svake razumne sumnje da je hitac koji je ranio Ramizu Kundo ispalio jedan od vojnika SRK-a na tom području.

iv. Zaključci o snajperskim dejstvima u Sarajevu

3968. Nakon što je razmotrilo sve dokaze koji su u ovom predmetu izvedeni u vezi sa snajperskim dejstvima u Sarajevu, Vijeće se uvjerilo da su jedinice iz sastava SRK-a tokom cijelog sukoba namjerno gađale civile u Sarajevu, uključujući one koji su se nalazili u tramvajima i drugim vozilima javnog prevoza.¹³¹¹⁵ To su potvrdili ne samo svjedoci koji su živjeli i radili u Sarajevu i koji su bili svakodnevno izloženi snajperskoj vatri s ozloglašanih snajperskih lokacija, već i dokazi koji ukazuju na to da su snajperska vatra i vatra iz pješadijskog naoružanja u Sarajevu prouzrokovale hiljade civilnih žrtava.¹³¹¹⁶ Vijeće se posebno uvjerilo u iskaze svjedoka iz međunarodne zajednice koji su radili za UN u vezi s ovim pitanjem, zato što oni nisu samo osmatrali snajperska dejstva unutar grada, nego su stekli cjelovitiju sliku situacije putem svojih neprestanih kontakata s objema stranama u sukobu, kao i putem izvještaja snaga UNPROFOR-a koje su bile zadužene za operacije suzbijanja snajperskih dejstava.

¹³¹¹² Uistinu, kao što je sugerisao Poparić, čini se da je van der Weijden prilikom utvrđivanja potencijalnog vatrenog polja ograničio svoja zapažanja samo na ono što se moglo vidjeti s polja, budući da nema nikakvih naznaka da je provjerio postoji li linija nišanja između mjesta incidenta i područja istočno od polja, koja su bila pod kontrolom ABiH. V. P1621 (Izvještaj vještaka Patricka van der Weijdena pod naslovom "Incidenti snajperskog djelovanja u Sarajevu 1992.-1994."), str. 35–36.

¹³¹¹³ V. Barry Hogan, T. 11231 (3. februar 2011.).

¹³¹¹⁴ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 2.

¹³¹¹⁵ Prilikom donošenja ovog zaključka, Vijeće se oslonilo ne samo na zaključke u vezi sa snajperskim incidentima iz Priloga Optužnici o kojima se govori gore u tekstu, već i na opšte dokaze u vezi sa snajperskim dejstvima u gradu i, konkretno, na područjima koja su bila ozloglašena zbog snajperskih dejstava, kao što je, na primjer, bila Aleja snajpera.

¹³¹¹⁶ V. takođe par. 4588–4591.

3969. Vijeće se takođe uvjerilo da dokazi pokazuju van svake razumne sumnje da to što su vojnici SRK-a namjerno gađali civile iz snajperskih pušaka nije bilo naročito neobično na sarajevskom bojištu. To je, u stvari, bilo stalna pojava, dešavalo se gotovo svakodnevno i trajalo je bez jenjavanja tokom cijelog sukoba. Sarajevski civili su bili gađani dok su nosili vodu, hodali po gradu i koristili javni prevoz (posebno tramvaje). Pored toga, iz snajperskog oružja su gađana djeca dok su se igrala pred svojim kućama, šetala sa svojim roditeljima ili pješačila kući iz škole, pa čak i dok su vozila bicikl. Činjenica da je UNPROFOR morao da postavi zaklone protiv snajpera širom grada i da formira jedinicu za suzbijanje snajperskih dejstava koja je, s vremena na vrijeme, razmjenjivala vatru sa snajperistima SRK-a, predstavlja jasan dokaz za to. Dokazi pokazuju da je SRK koristio snajperske puške za koje su i Galić i Milošević priznali da su bile u arsenalu korpusa. Vojnici SRK-a su koristili i mitraljeze, koji su im omogućavali da gađaju ciljeve na mnogo većim udaljenostima nego što je to normalno bilo moguće sa snajperskim puškama.

3970. Vijeće se takođe uvjerilo, oslanjajući se posebno na iskaze svjedoka KDZ310 i Maletića, da je SRK imao specijalizovane snajperske jedinice ili odjeljenja kojima je komandovano na nivou bataljona ili na višem nivou, te da su te jedinice posebno zanimale Komandu SRK-a, kao što pokazuju gore u tekstu navedena naređenja koja je izdala u vezi sa snajperskim dejstvima.¹³¹¹⁷ Pored toga, Vijeće ne sumnja u to da su te jedinice bile pod kontrolom Komande SRK-a, uprkos Manojlovićevoj tvrdnji da su snajperska dejstva u Sarajevu bila van kontrole. To potvrđuju ne samo gore pomenuta naređenja Komande SRK-a i vježbe u cilju obuke, nego i dešavanja na terenu, kao što je, na primjer, bilo smanjenje intenziteta snajperskih dejstava poslije potpisivanja Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja, kako se navodi u odjeljku IV.B.1.a. S obzirom na činjenicu da su te snajperske jedinice više godina dejstvovale iz profesionalno uređenih snajperskih gnijezda koja su se nalazila u zgradama duž linija sukoba, što obilato ilustruju snajperska gnijezda koja su se nalazila u bijelim višespratnicama na Grbavici, nije vjerovatno da Komanda SRK-a nije imala kontrolu nad tim snajperskim jedinicama. Naprotiv, to potvrđuje da se Komanda SRK-a oslanjala na profesionalne snajperske timove i da ih je koristila tako što ih je postavljala na najpogodnije lokacije.¹³¹¹⁸ Jedinice SRK-a su za snajperske položaje takođe koristile najpogodnija prirodna uzvišenja duž linije sukoba širom grada, kao što su Špicasta stijena i Baba stijena, što ponovo ukazuje na umiješanost najviših ešalona SRK-a. Premda Vijeće ne isključuje mogućnost da je na strani SRK-a možda bilo nekih odmetnutih strijelaca, Vijeće smatra da su njihove aktivnosti bile beznačajne u svjetlu dokaza o trajnoj kampanji snajperskih dejstava protiv civilnog stanovništva u

¹³¹¹⁷ V. par. 3623.

¹³¹¹⁸ O drugim ozloglašanim snajperskim lokacijama govori se gore u odjeljcima koji se odnose na konkretne snajperske incidente iz priloga Optužnici.

gradu koja su vršena s ozloglašanih snajperskih lokacija, kao i dokaza o ukupnoj kontroli nad snajperistima koju su vršile komande jedinica iz sastava SRK-a.

3971. Prilikom donošenja gore navedenih zaključaka, Vijeće je pažljivo ocijenilo iskaze bivših vojnika i oficira SRK-a koji su negirali da je namjerno gađanje civila u Sarajevu snajperima bilo praksa SRK-a. Vijeće je konstatovalo da je to negiranje neodrživo i da se u potpunosti kosi s realnošću na terenu kada se razmatra u kombinaciji s prihvaćenim dokazima tužilaštva koji se navode gore u tekstu, kao i s dokazima koji se konkretno odnose na snajperske incidente iz priloga Optužnici. Shodno tome, Vijeće smatra da su iskazi tih svjedoka služili njihovim interesima i da su bili neiskreni, što ozbiljno dovodi u pitanje njihovu vjerodostojnost.

3972. Vijeće se takođe uvjerilo da su jedinice ABiH i specijalnih snaga policije unutar linija sukoba u Sarajevu imale snajperske puške, kao što je ustvrdio optuženi, te da su tih koristile protiv položaja SRK-a i protiv civilnih ciljeva na onoj strani linije sukoba koju su kontrolisali bosanski Srbi. Međutim, budući da je ovo suđenje optuženom, praksa snajperskog djelovanja jedinica ABiH i specijalnih snaga policije relevantna je za ovaj predmet samo u onoj mjeri u kojoj omogućava Vijeću da utvrdi da li je vatra koja je otvarana sa strane bosanskih Srba bila otvarana kao odgovor na snajpersku vatru ABiH i, ako jeste, da li je taj odgovor bio selektivan i srazmjernan. Drugim riječima, premda je za žaljenje to što su snage ABiH i specijalne jedinice policije koje su se nalazile u gradu otvarale vatru iz snajpera po civilima, bosanskim Srbima, takve aktivnosti nisu dio Optužnice u ovom predmetu i isto tako ne predstavljaju izgovor za to što je strana bosanskih Srba ciljala sarajevske civile.

3973. S druge strane, argument optuženog da su jedinice bosanskih Muslimana koje su se nalazile u gradu otvarale vatru iz snajpera po svojim sopstvenim civilima kako bi za to okrivile Srbe jeste relevantan za Optužnicu u ovom predmetu. Međutim, Vijeće je u biti odbacilo tu tvrdnju iz razloga koji se detaljnije navode u jednom kasnijem odjeljku ove Presude.¹³¹¹⁹

c. Granatiranje

3974. Tužilaštvo navodi da je optuženi, zajedno s nekolicinom drugih osoba, u periodu od aprila 1992. do novembra 1995., učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se pokrene i provede kampanja granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora.¹³¹²⁰ Da bi ilustrovalo tu kampanju,¹³¹²¹ tužilaštvo je izvelo, pored ostalog,

¹³¹¹⁹ V. odjeljak IV.B.A.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹³¹²⁰ Optužnica, par. 15–17.

detaljne dokaze u vezi s 15 incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu G Optužnici.¹³¹²² Ti incidenti, kako se navodi, obuhvataju otvaranje minobacačke vatre po stambenim naseljima u gradu i korištenje modifikovanih avio-bombi u kasnijoj fazi sukoba. Kao što je bio slučaj i sa snajperskim incidentima iz priloga Optužnici, za sve te incidente se navodi da su ih počinile snage koje su učestvovala u napadu na Sarajevo. Pored toga, tužilaštvo je izvelo opšte dokaze o prirodi vatre iz teškog naoružanja u Sarajevu i uputilo na nekoliko incidenata granatiranja koji se ne navode u priložima Optužnici kako bi dokazalo obrazac ponašanja vojnih i političkih vlasti bosanskih Srba.¹³¹²³

3975. Odgovarajući na te navode, optuženi negira da je SRK namjerno granatirao civile i tvrdi da je u dubini teritorije koju je u gradu držala ABiH bilo vojnih ciljeva i da su jedinice ABiH "zloupotrebljavale civilne i zaštićene objekte u vojne svrhe", uključujući objekte UN-a.¹³¹²⁴ Uprkos tome, tvrdi optuženi, jedinice iz sastava SRK-a su u cilju sprečavanja da se otvara vatra po civilima preduzimale mjere predostrožnosti kao što su 24-satno osmatranje od strane artiljerijskih izviđača i korištenje preciznijeg oružja prilikom "uzvraćanja vatre po urbanim područjima".¹³¹²⁵ Pored toga, optuženi tvrdi da su jedinice SRK-a bile obaviještene o odredbama međunarodnog humanitarnog prava i ratnih zakona, te da su bila izdata naređenja shodno kojima su vojnici bili dužni da postupaju u skladu s tim zakonima.¹³¹²⁶ Na kraju, optuženi tvrdi da su jedinice ABiH ciljale svoje sopstvene civile tako što su otvarale minobacačku vatru po njima kako bi dovele do međunarodne intervencije u BiH.¹³¹²⁷

i. Granatiranje generalno

3976. U vezi s granatiranjem, Vijeće je saslušalo nekoliko vještaka u ovom predmetu. Richarda Higgisa, eksperta za operativnu primjenu i tehnička i balistička svojstva minobacača,¹³¹²⁸ i Berka Zečevića, eksperta za balistiku, rakete i bojeve glave,¹³¹²⁹ pozvalo je tužilaštvo. Optuženi je pozvao

¹³¹²¹ Optužnica, par. 82 (gdje se upućuje na incidente granatiranja iz Priloga G Optužnici kao na "ilustrativne primjere" kampanje).

¹³¹²² Prilozi Optužnici su prvobitno sadržali četiri dodatna incidenta granatiranja, ali te incidente je tužilaštvo povuklo u skladu s pravilom 73bis. V. Odluka u vezi s pravilom 73bis.

¹³¹²³ Kao što je tokom postupka u ovom predmeti naznačeno stranama u postupku, Vijeće neće donositi zaključke van svake razumne sumnje u vezi s odgovornošću optuženog za konkretne incidente koji nisu navedeni u priložima Optužnici. V. T. 5480 (19. juli 2010.); fusnota 11204.

¹³¹²⁴ Završni podnesak odbrane, par. 1954–1955.

¹³¹²⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1909–1911, 1944–1945, 1960–1961.

¹³¹²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1850–1853.

¹³¹²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 1968, 1972–1974.

¹³¹²⁸ Richard Higgs, T. 5916–5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 1.

¹³¹²⁹ Berko Zečević, T. 12149–12150 (22. februar 2011.). V. takođe usmenu odluku Vijeća od 22. februara 2011. Pretres, T. 12145–12146 (22. februar 2011.).

Zoricu Subotić, eksperta za balistiku i vatreno i hladno oružje,¹³¹³⁰ i Dereka Allsopa, eksperta za konvencionalno cijevno oružje i njegova balistička svojstva.¹³¹³¹ Vijeće je takođe prihvatilo iskaze svjedoka koji su svjedočili o činjenicama, koji su pružili informacije o opštoj mehanici raznog oružja za granatiranje, kao i o metodologiji za analiziranje granatiranja i kratera nastalih udarima granata.¹³¹³²

3977. Tokom suđenja, Vijeće je saslušalo iskaze o brojnim oružjima za granatiranje, uključujući (i) pješadijsko oružje, kao što su minobacači, (ii) artiljerijsko oružje, kao što su haubice i topovi, i (iii) sistem naoružanja koji je korišten konkretno u Sarajevu, a to su bile modifikovane avio-bombe. O kategorijama (i) i (ii) govoriće se u ovom odjeljku, dok će o svojstvima modifikovanih avio-bombi biti riječi u odjeljku koji se bavi konkretnim incidentima iz priloga Optužnici u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.¹³¹³³

3978. Vijeću su predočeni dokazi o tome da se minobacači prema kalibru klasifikuju na lakše i teže; minobacač kalibra 60 mm spada u klasu lakih minobacača, minobacač kalibra 81/82 mm spada u klasu srednjih minobacača, a minobacač kalibra 120/122 mm je u klasi teških minobacača.¹³¹³⁴ Svaki minobacač se sastoji od nišana, na kojem su naznačeni azimut i nišanski ugao; cijevi ili cilindra; dvonožnog/tronožnog podesivog postolja; i platforme na koju se oslanja cijev, poznate pod nazivom podloga minobacača.¹³¹³⁵ Minobacački projektili ili "granate" se generalno ispaljuju tako što se svaka granata ubacuje u cijev — prvo njen repni dio — nakon čega granata udara u udarnu iglu, što pali inicijalno punjenje koje pokreće granatu i ispaljuje je iz cijevi.¹³¹³⁶ Higgs je objasnio da minobacačke granate lete visokom putanjom i da, s vještom

¹³¹³⁰ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 2–23. Pored toga, Mile Poparić, ekspert za balistiku kojeg je optuženi takođe angažovao da vještači u vezi sa snajperskim dejstvima, pomagao je Zorici Subotić prilikom sastavljanja njenog izvještaja o minobacačkim napadima na području Sarajeva. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.).

¹³¹³¹ D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 1.1, Dodatak A.

¹³¹³² Jedan od tih svjedoka bio je John Hamill, artiljerijski oficir u irskoj vojsci, koji je bio vojni posmatrač UN-a u BiH u periodu od maja 1993. do jula 1994. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6059–6060.

¹³¹³³ V. odjeljak IV.B.1.c.iii.D: Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.

¹³¹³⁴ V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2; Richard Higgs, T. 5981 (19. avgust 2010.); Vlade Lučić, T. 30787 (3. decembar 2012.); John Hamill, T. 9699 (13. decembar 2010.); Berko Zečević, T. 12150 (22. februar 2011.).

¹³¹³⁵ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3. V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6065, 6072–6075; D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1–2.2.

¹³¹³⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3; D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1–2.3.

poslugom minobacača, imaju odstupanje od cilja manje od 40 metara i maksimalan domet od 4.500 do 7.500 metara ovisno o, pored ostalog, količini korištenog inicijalnog punjenja i nišanskom uglu cijevi.¹³¹³⁷ Dopunsko inicijalno punjenje može se dodavati počev od male količine, prvog punjenja, do maksimalne količine ili šestog punjenja.¹³¹³⁸ Pri korištenju minimalnog punjenja, domet granate je smanjen, ali je minobacač precizniji.¹³¹³⁹ Minobacačke granate su stabilizovane krilcima repnog stabilizatora i njihova preciznost generalno ovisi o više faktora, uključujući korišteno inicijalno punjenje i stabilnost podloge minobacača.¹³¹⁴⁰

3979. Minobacači se mogu koristiti i za neposredno i za posredno gađanje.¹³¹⁴¹ Neposredno gađanje je ono gađanje kod kojeg jedinica koja vrši gađanje može neposredno da vidi cilj i koristi nišansku spravu minobacača da bi nanišanih cilj.¹³¹⁴² Nasuprot tome, posredno gađanje je gađanje u situacijama kada posluga minobacača ne može da vidi cilj i kada nišani dotični cilj pomoću instrumentalnih metoda, kao što su podešavanje smjera ili azimuta po horizontalnoj ravni i elevacije cijevi ili nišanskog ugla po vertikalnoj ravni.¹³¹⁴³ Vrsta terena, upadni ugao, brzina projektila, kalibar i vremenski uslovi, svi predstavljaju odlučujuće faktore za to da li će eksplozija granate napraviti krater i da li će stabilizator granate biti zabijen u taj krater.¹³¹⁴⁴ Minobacačke posluge mogu i da koriste podatke o nekom datom cilju koje su "prethodno zabilježile" sa svojih položaja, kao što su podaci o azimutu, nišanskom uglu, punjenju i vrsti cilja.¹³¹⁴⁵ To omogućava

¹³¹³⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2–3. V. takođe John Hamill, T. 9704 (13 decembar 2010); Mirza Sabljica, T. 7720 (12. oktobar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 5–6.

¹³¹³⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6074. Različita punjenja utiču i na brzinu projektila. V. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.3.

¹³¹³⁹ Minobacačka baterija, uz to, ima veće izgleda da ne bude otkrivena radarom "Cymbeline" ako upotrebljava minimalno punjenje. V. Richard Higgs, T. 5933, 5935 (18. avgust 2010.).

¹³¹⁴⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 3. Kada podloga nekog konkretnog minobacača bude duže vrijeme na istom mjestu, to povećava preciznost tog minobacača i, stoga, omogućava posluzi minobacača da samo jednom granatom djeluje po cilju ili da ga pogodi. V. P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6.

¹³¹⁴¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 2.

¹³¹⁴² P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4–5.

¹³¹⁴³ Richard Higgs, T. 5986 (19. avgust 2010.). V. takođe D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.2.

¹³¹⁴⁴ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5–6. V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075. Kada se prilikom ispaljenja iz minobacača koristi veće inicijalno punjenje, povećana brzina projektila povećava izgleda da se stabilizator granate zabije u krater. Nasuprot tome, prilikom upotrebe manjih do srednjih inicijalnih punjenja, detonacija generalno odbaci stabilizator dalje od zone inicijalnog udara. V. Richard Higgs, T. 5980–5981 (19. avgust 2010.). V. takođe Zorica Subotić, T. 38457 (16. maj 2013.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14.

¹³¹⁴⁵ Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

posluzi minobacača da u budućnosti djeluje po tim "prethodno zabilježenim" ciljevima s većim stepenom preciznosti.¹³¹⁴⁶

3980. Kad je u pitanju efikasnost, minobacačke granate se koriste protiv žive sile, budući da u načelu njihov udar pravi samo mali krater, ali se fragmentiraju i rasipaju šrapnele na većoj površini.¹³¹⁴⁷ Prema Higgsovima riječima, ukoliko se na nekom urbanom području na kojem ima dosta zaklona namjeravaju nanijeti najveći mogući gubici, onda je potrebno što je moguće brže ispaliti oko pet granata.¹³¹⁴⁸ Shodno tome, ispaljivanje jedne do tri granate ne služi nikakvoj vojnoj svrsi osim što možda predstavlja "vatru za uznemiravanje" čija je svrha da prisili neprijatelja da ostane u zaklonu i da spriječi njegovo kretanje.¹³¹⁴⁹ Higgs je objasnio da djelovanje takvom vrstom vatre po nekom civilnom području služi samo nanošenju gubitaka i sijanju terora.¹³¹⁵⁰ Fraser se složio s tim i u svom svjedočenju izjavio da minobacači nisu dobro oruđe kada se koriste u urbanim, gusto naseljenim područjima, zato što nanose malu štetu urbanim građevinama, ali nanose dosta povreda nezaštićenim ljudima koji se ne nalaze u zaklonu.¹³¹⁵¹

3981. Hamill je u svom svjedočenju izjavio da se, konvencionalno, i minobacači i topovi/haubice koriste za "podršku borbenim jedinicama", premda imaju svoja sopstvena zasebna raspoznatljiva svojstva.¹³¹⁵² Prema njegovim riječima, topovi i haubice se u načelu, zbog velikog dometa, koriste za gađanje udaljenih ciljeva i, shodno tome, njihovi položaji se nalaze na većoj udaljenosti od linije fronta nego minobacački položaji.¹³¹⁵³ Minobacači se, zbog svog manjeg dometa, u načelu postavljaju bliže liniji fronta nego topovi i haubice, ali se koriste na način koji se naziva "udari i bježi".¹³¹⁵⁴ To znači da se iz njih brzo jedan za drugim ispali nekoliko projektila, a zatim se oni odmah premještaju na drugi položaj kako bi se spriječilo "kontrabatiranje".¹³¹⁵⁵ Prema Hamillovim riječima, vještina gađanja minobacačem može se naučiti "relativno brzo".¹³¹⁵⁶

¹³¹⁴⁶ Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

¹³¹⁴⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4. V. takođe P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 15–16; David Fraser, T. 8008 (18. oktobar 2010.).

¹³¹⁴⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

¹³¹⁴⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

¹³¹⁵⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4.

¹³¹⁵¹ David Fraser, T. 8008–8010 (18. oktobar 2010.).

¹³¹⁵² John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064. V. takođe David Fraser, T. 8007–8008 (18. oktobar 2010.). Hamill koristi izraze top i haubica kao međusobno zamjenjive. V. John Hamill, T. 9694 (13. decembar 2010.).

¹³¹⁵³ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064.

¹³¹⁵⁴ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064, 6072–6073.

¹³¹⁵⁵ "Kontrabatiranje" je dejstvo u kojem "[je] artiljerijska vatra usmjerena protiv artiljerije". John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064. V. takođe svjedok KDZ185, T. 4283 (29. juni 2010.).

¹³¹⁵⁶ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066.

3982. Hamill je primijetio da, teoretski, najveći nišanski ugao minobacača bilo kojeg kalibra iznosi 90 stepeni,¹³¹⁵⁷ ali da bi ispaljenje pod tim uglom bilo prilično opasno.¹³¹⁵⁸ Rekao je da je minobacačka granata namijenjena za neutralisanje aktivnosti na širokom području i da se smatra da je "poluprečnik zone opasnog dejstva" 500 metara za minobacače kalibra 120 mm, a 250 metara za minobacače kalibra 81 mm.¹³¹⁵⁹ Isto tako, Galić je u svom svjedočenju izjavio da najmanja "zona sigurnosti" za minobacače manjeg kalibra iznosi 200 metara, a za minobacače većeg kalibra, kao što je minobacač kalibra 120 mm, ta zona iznosi oko 400 metara.¹³¹⁶⁰

ii. Granatiranje u Sarajevu

3983. Zbog svoje topografije, grad Sarajevo je bio vrlo podesan za korištenje oružja za posredno gađanje kao što su minobacači zato što je smješten u dolini, što je snagama koje su se nalazile na okolnim brdima omogućilo da osmatraju ciljeve.¹³¹⁶¹ Objekti u gradu, kao što su zgrade i putevi, takođe su predstavljali dobre orijentirne tačke koje su posluge minobacača mogle koristiti za podešavanje nišanskih sprava.¹³¹⁶²

3984. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su obje strane u sukobu vršile granatiranje, često usmjereno protiv civila, ali da snage ABiH u Sarajevu "nisu imali ni blizu" toliko artiljerije koliko je imao SRK.¹³¹⁶³ Isto tako, Harland je potvrdio da su obje strane koristile granatiranje protiv civila, ali je objasnio da je to činjeno u skladu s raspoloživim resursima jedne i druge strane, što znači da je srpska strana koristila granatiranje u mnogo većoj mjeri.¹³¹⁶⁴ Kada je bio formiran, SRK je u

¹³¹⁵⁷ John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.).

¹³¹⁵⁸ John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.) (gdje se složio s optuženim da, u praktičnom smislu, najveći nišanski ugao vjerovatno iznosi 86 stepeni). Prema Allsopovim riječima, najveći ugao ispaljenja je 85 stepeni i granata ispaljena pod tim uglom postiže minimalni domet minobacača, dok je najmanji ugao ispaljenja 45 stepeni i granata ispaljena pod tim uglom postiže maksimalni domet minobacača. D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 2.1.

¹³¹⁵⁹ John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.). Poluprečnik zone opasnog dejstva jeste prostor kojim se od tačke detonacije kreću krhotine koje mogu da nanese povrede osobama koje se nalaze u njemu. Unutar tog poluprečnika nalazi se manji "poluprečnik zone ubojnog dejstva" koji nosi taj naziv zato što je veoma vjerovatno da osobe koje se zateknu unutar njega zadobiju smrtnu povredu. Za minobacač kalibra 120 mm to iznosi 54 metra od tačke udara granate. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6191.

¹³¹⁶⁰ Stanislav Galić, T. 37857 (7. maj 2013.), T. 38052 (9. maj 2013.).

¹³¹⁶¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6.

¹³¹⁶² P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6.

¹³¹⁶³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 52, 75. V. takođe D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3 (gdje se navodi da je početni period rata karakterisala činjenica da je SRK imao premoć nad ABiH kad je u pitanju teško naoružanje).

¹³¹⁶⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 290; David Harland, T. 2280 (10. maj 2010.). V. takođe P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 56–57; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8 (gdje je dodao da SRK jeste imao premoć nad ABiH kad su u pitanju bili artiljerija i tenkovi, ali da je arsenal SRK-a bio osrednjeg kvaliteta i da je SRK imao poteškoća sa održavanjem i popunom zaliha).

svom sastavu imao devet lakih brigada, jedan mješoviti protivoklopni puk, mješoviti oklopni artiljerijski puk, laki artiljerijski puk, bataljon veze, sanitetski bataljon i transportni bataljon.¹³¹⁶⁵ Svaka od tih brigada imala je svoje naoružanje koje je bilo pod kontrolom komandanta brigade.¹³¹⁶⁶ Osnovna sredstva kojima je raspolagala svaka brigada bili su haubice kalibra 100 mm i minobacači kalibra 60, 82, 105 i 120 mm.¹³¹⁶⁷ Nasuprot tome, kontrola nad težim oruđem, kao što su bile haubice kalibra 155 mm, bila je na nivou korpusa.¹³¹⁶⁸ Kako je izjavio Wilson, bosanski Srbi su imali "oko 200 komada artiljerijskog i minobacačkog oruđa iz kojeg su mogli da gađaju grad".¹³¹⁶⁹ Svjedok KDZ185 je procijenio da je SRK oko Sarajeva imao oko 300 komada teškog naoružanja čiji je kalibar bio od 14,5 mm do 152 mm, uključujući višecijevne bacače raketa.¹³¹⁷⁰ Dana 12. maja 1992., tokom zasjedanja Skupštine bosanskih Srba, Mladić je, u stvari, rekao da se Sarajevo ne može zauzeti "pljuckanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu" i rekao da bi, ako bosanske Muslimane žele prinuditi na predaju, bilo potrebno oko Sarajeva gusto načičkati 300 topova, uključujući bacače raketa.¹³¹⁷¹ Prema tome, počev od rane faze sukoba, SRK je raspolagao velikim količinama artiljerije i teškog naoružanja, od kojeg je najveći dio bio usmjeren prema gradu.¹³¹⁷²

3985. Minobacačke baterije SRK-a koje su okruživale Sarajevo ostale su na svojim položajima tokom cijelog sukoba.¹³¹⁷³ To znači da je SRK imao prethodno zabilježene podatke o ciljevima za

¹³¹⁶⁵ Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.). Dana 1. novembra 1992., dvije brigade, 1. romanijska i Rogatička brigada, prešle su iz sastava SRK-a u sastav Drinskog korpusa. V. Stanislav Galić, T. 37157 (15. april 2013.).

¹³¹⁶⁶ Stanislav Galić, T. 37195, 37200–37201 (15. april 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Inđića od 19. januara 2013.), par. 31.

¹³¹⁶⁷ Dragomir Milošević, T. 32759–32760 (28. januar 2013.).

¹³¹⁶⁸ Dragomir Milošević, T. 32759–32760 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37195, 37200–37201 (15. april 2013.). SRK je generalno koristio svoja minobacačka sredstva, koja su uglavnom činili minobacači kalibra 82 i 120 mm. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 53.

¹³¹⁶⁹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48. V. takođe P1599 (UNMO, Izvještaj u vezi s naoružanjem VRS-a, 16. januar 1994.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26–27, 63 (pod pečatom).

¹³¹⁷⁰ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15–16; svjedok KDZ185, T. 4207 (28. juni 2010.). V. takođe Colm Doyle, T. 2737–2740 (26. maj 2010.); David Harland, T. 2295–2297 (11. maj 2010.); D173 (Pismo generalnog sekretara UN-a Edu Kochu, 27 januar 1993.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 83, 119; P1568 (UNMO, Procjena snaga u BiH), *e-court* str. 5–6; P1599 (UNMO, Izvještaj u vezi s naoružanjem VRS-a, 16. januar 1994.). Kada je uspostavljen ZPI, VRS je stavio 282 komada naoružanja na punktove za prikupljanje naoružanja. V. P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 63. U junu 1994., UN je izvijestio da SRK drži oko 500 komada naoružanja unutar ZPI-ja, čime je prekršio sporazum o prekidu vatre iz februara 1994. V. P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3.

¹³¹⁷¹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35–36.

¹³¹⁷² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 21, 37, 39, 41, 83; Aernout van Lynden, T. 2467 (19. maj 2010.); P1998 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s pukovnikom Bartulom, s transkriptom); svjedok KDZ185, T. 41804181 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 295; svjedok KDZ304, T. 10454 (18. januar 2011.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2811.

¹³¹⁷³ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6065. Jedan primjer minobacača SRK-a koji

cijeli grad i da je, stoga, imao "veoma precizne platforme oružja".¹³¹⁷⁴ Druga karakteristika položaja na kojima se nalazilo naoružanje SRK-a jeste to da oružje nije bilo maskirano, što ukazuje na to da se nije smatralo da je ono bilo izloženo opasnosti.¹³¹⁷⁵ Fraser, koji je i sam komandovao minobacačkim vodovima, smatrao je da su minobacačke posluge u Sarajevu bile sposobne i da su generalno bile u stanju da pogode područje koje su htjele da gađaju.¹³¹⁷⁶ Svjedok KDZ182 je bio mišljenja da je kontrola nad artiljerijom i minobacačima SRK-a vršena s "najvišeg nivoa" zbog pomne pažnje koju su sredstva javnog informisanja posvećivala Sarajevu; shodno tome, naređenja s Pala, a posebno onda koja su dolazila od Mladića, prosljeđivana su direktno komandantu SRK-a kroz kanale veze.¹³¹⁷⁷ Prema riječima svjedoka KDZ182, "akteri nižeg nivoa" na terenu su takođe imali slobodu da djeluju tako što će koristiti svoje oružje u svakoj prilici kako bi stvorili klimu terora.¹³¹⁷⁸

3986. Što se tiče borbenih sposobnosti ABiH, premda je ona imala više ljudi nego SRK, broj komada teškog naoružanja kojim je ABiH raspolagala unutar grada bio je mnogo manji od broja kojim je raspolagao SRK, pri čemu su glavninu njenog arsenala činili streljačko naoružanje i minobacači, uz male količine artiljerijskog oruđa.¹³¹⁷⁹ ABiH je imala i minobacače koji su bili

su, čini se, bili trajno stacionirani Hamill je uočio u Gornjem Kotorcu, na jednom brdu koje se uzdiže iznad aerodroma, Vojkovića, Hrasnice, Igmana, Stupa i Mojmila. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6064–6066. V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11.

¹³¹⁷⁴ Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4, 6. V. takođe P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Savo Simić, T. 30047 (12. novembar 2012.).

¹³¹⁷⁵ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 38. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15 (gdje je u svom svjedočenju izjavio da je činjenica u vezi s baterijama SRK-a oko Sarajeva koja je najviše iznenađivala bila ta da one nisu bile veoma brižno čuvane); Aernout van Lynden, T. 2423–2424 (19. maj 2010.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da položaji SRK-a koje je obišao istočno od Sarajeva nisu bili izloženi opasnosti iz grada); Jeremy Bowen, T. 10216–10218 (14. januar 2011.); D942 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹³¹⁷⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 52. V. takođe John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2807.

¹³¹⁷⁷ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 53; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 11–13, 16, 20–22, 54 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13046–13051, 13070 (9. mart 2011.); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izvještaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.). V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 14; svjedok KDZ185, T. 4216–4218 (28. juni 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 27–29, 73, 75; svjedok KDZ304, T. 10453–10454 (18. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 8; P2110 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1995.).

¹³¹⁷⁸ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 54 (pod pečatom).

¹³¹⁷⁹ Prema Moleovim riječima, ABiH je imala tri tenka T-54 i nekoliko komada protivavionskog naoružanja i malu količinu municije potrebne za to i drugo oružje, za razliku od SRK-a. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 39, 59–63. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 133; svjedok KDZ450, T. 10597–10598 (19. januar 2011.). Svjedok KDZ185 je procijenio da je unutar Sarajeva bilo oko 50 komada teškog naoružanja, od kojeg su većinu činili minobacači kalibra 82 mm, kao i jedan višecijevni bacač raketa. Međutim, ta procjena nije uključivala naoružanje na planini Igman, za koje se smatralo da se nalazi izvan grada Sarajeva. V. P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15; svjedok KDZ185, T. 4256–4264 (29. juni 2010.). V. takođe P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4.

postavljeni na kamione i koji su, stoga, bili mobilni i kretali se po gradu, uslijed čega je SRK-u bilo veoma teško da odgovori na njihovu vatru, budući da su se minobacači nalazili usred civilnih područja.¹³¹⁸⁰ UNPROFOR je pokušao da pronađe te minobacače, ali nikad nije uspio u tome.¹³¹⁸¹

3987. Mole je u svom svjedočenju izjavio da je pokrivenost grada s posmatračkih položaja UNMO-a na strani Papa bila uspješna utoliko što je odatle bilo pokriveno 95% grada, dok posmatrački položaji na strani Lima nisu nužno pokrivali sva mjesta na kojima se nalazilo naoružanje za koje su vojni posmatrači UN-a znali, što je obuhvatalo osam do deset baterija SRK-a koje nisu bile pod nadzorom; to je, za uzvrat, dovelo do razlika između broja zabilježenih projektila koji su padali po Sarajevu u poređenju i broja zabilježenih projektila ispaljenih od strane SRK-a.¹³¹⁸²

(A) Priroda granatiranja u Sarajevu

3988. Vijeće napominje da su svjedoci koje je pozvalo tužilaštvo bili dosljedni u svojim izjavama kada su svjedočili o prirodi granatiranja Sarajeva od strane SRK-a. Na primjer, Wilson je objasnio da je od početka sukoba u Sarajevu, SRK djelovao iz velikog broja teškog oruđa po urbanim

novembra 2008.), par. 50; P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 83; Francis Roy Thomas, T. 6828–6829, 6858, 6880–6885 (15. septembar 2010.), T. 6910–6913 (16. septembar 2010.); P1568 (UNMO, Procjena snaga u BiH); P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 79, 82–83; svjedok KDZ450, T. 10652 (20. januar 2011.); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 56; Martin Bell, T. 9863–9864 (15. decembar 2010.); D924 (Sporazum MKBJ-a za mir u BiH, 3. mart 1993.), str. 20; svjedok KDZ304, T. 10463–10464 (18. januar 2011.); P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3 (gdje je naznačeno da je u junu 1994. unutar ZPI-ja bilo nekih 100-150 komada oružja ABiH, što je predstavljalo kršenje februarskog sporazuma o prekidu vatre); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 158; Aernout van Lynden, T. 2444–2445, 2447–2458 (19. maj 2010.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da na strani ABiH nije vidio nikakvo artiljerijsko naoružanje). Ali v. D192 (Transkript sjednice Predsjedništva BiH od 17. juna 1992.), str. 5–6 (gdje je naznačeno da je TO BiH već u junu 1992. u "sarajevskoj regiji" posjedovao nešto artiljerijskog oruđa); D338 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. maj 1993.); D339 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 16. februar 1993.); D632 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 8. decembar 1993.); D634 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. februar 1994.); Radovan Radinović, T. 41407–41408 (17. juli 2013.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 26 (pod pečatom). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2810.

¹³¹⁸⁰ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 59; David Fraser, T. 8062–8063, 8072–8073 (18. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je u slučajevima kada je ABiH koristila mobilne minobacače, jedina opcija za SRK bila da djeluje vatrom po poznatim vojnim položajima, a ne po samom mobilnom minobacaču); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 53–54; Francis Roy Thomas, T. 6841–6843 (15. septembar 2010.) (gdje je objasnio da se minobacači ABiH, zbog svog ograničenog dometa, ne bi mogli koristiti protiv SRK-a da su bili postavljeni preduboko unutar grada; shodno tome, suprotno sugestiji optuženog, nikakva vatrena dejstva SRK-a koja su bila usmjerena duboko unutar grada i izvan dometa minobacača ABiH nisu mogla ciljati te minobacače); svjedok KDZ185, T. 4227 (28. juni 2010.).

¹³¹⁸¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 74. V. takođe svjedok KDZ185, T. 4283–4284 (29. juni 2010.).

¹³¹⁸² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 15–17, 19–20, 111 (gdje je takođe izjavio da posmatrački položaji Papa nisu zabilježili nijedno od oružja ABiH koje je otvaralo vatru izvan gradskog područja); P1429 (Izvjestaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 1–10; Richard Mole, T. 5808, 5810, 5815–5817, 5847–5848, 5850–5851 (17. avgust 2010.); D538 (Izvjestaj UNMO-a, 21. decembar 1992.). V. takođe Hussein Abdel-Razek, T. 5593–5596 (20. juli 2010.) (gdje je dao sličan iskaz u vezi s ograničenjima izvještaja UNPROFOR-a); D509 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 30. januar 1993.).

dijelovima grada i da su ta vatrena dejstva SRK-a često bila reakcija na neku prijetnju od strane ABiH, ali da su bila "bez sumnje nesrazmjerna" i neselektivna i da je na njihovom udaru bila većina glavnih objekata u gradu.¹³¹⁸³ U mnogim slučajevima, činilo se da u ciljevima koji su odabrani nije bilo nikakve vojne vrijednosti, dok je sama vatra bila usmjerena na veliku površinu, umjesto da bude usredsređena na jedno područje.¹³¹⁸⁴ Činjenica da su snage SRK-a imale ogromnu premoć u teškom naoružanju dovela je do toga da su njihove reakcije bile ekstremnije.¹³¹⁸⁵ Zapravo, premoć koju je SRK imao u naoružanju nije predstavljala stvarnu prednost u borbi u urbanim uslovima, s obzirom da je pribjegavanje "granatiranj[u] u svrhu terorisanja" u cilju odvrćanja od pješadijskih napada "u stvarnosti [...] išl[o] na ruku Bosancima", tvrdi Thomas.¹³¹⁸⁶ Drugi svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je to što je SRK za dejstva po gradu koristio oružje za posredno gađanje, kao što su minobacači, bilo "potpuno nelegitimno".¹³¹⁸⁷

3989. Tokom svog boravka u Sarajevu, Harland je uočio tri zasebna vida granatiranja koje je vršio SRK u Sarajevu: (i) taktička upotreba teškog naoružanja u cilju pružanja podrške borbenim jedinicama SRK-a, do koje je dolazilo kada je ABiH pokušavala da izvede neka dejstva duž linije sukoba; (ii) granatiranje milo za drago, kada bi ABiH ispalila nešto projektila na teritoriju koju je držao SRK, nakon čega bi uslijedio "snažan odgovor" od strane SRK-a, usmjeren na područje s kojeg je ABiH dejstvovala; i (iii) "granatiranje u svrhu terorisanja", koje nije imalo nikakvu prepoznatljivu vojnu taktičku svrhu, već se činilo da je vršeno s namjerom da se stanovništvo Sarajeva drži u stanju ranjivosti, straha i izolacije.¹³¹⁸⁸ Harland je u svom svjedočenju izjavio da je

¹³¹⁸³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 49, 51–52 (gdje je svjedok izjavio da je, kada je to pitanje postavljeno optuženom, Mladiću i Biljani Plavšić tokom pregovora na aerodromu, odgovor bio da je takva vrsta vatrene dejstva legitimna zato što oni brane Srbe); John Wilson, T. 3977–3978, 3988–3990 (21. juni 2010.), T. 4131–4133, 4151–4154 (23. juni 2010.). V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15–16, 20–21, 27 (gdje je svjedok izjavio da je za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu, granatiranje od strane SRK-a bilo konstantno i da je vršeno neselektivno protiv civilnih ciljeva); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 41, 57; P2015 (Video-snimak Sarajeva).

¹³¹⁸⁴ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 57; John Wilson, T. 4132–4133 (23. juni 2010.); D335 (Naređenje SRK-a, 23. juni 1992.); Francis Roy Thomas, T. 6798–6799, 6802–6803, 6830–6832 (15. septembar 2010.); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 81, 83–86 (pod pečatom); svjedok KDZ088, T. 6320–6322 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1502 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1992.), par. 2.

¹³¹⁸⁵ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 135. V. takođe Jeremy Bowen, T. 10215 (14. januar 2011.).

¹³¹⁸⁶ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 71.

¹³¹⁸⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 301; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 80–81 (gdje je objasnio da on, kao komandant, ne bi nikad u gradu koristio oružje za posredno gađanje, već samo navodenu municiju i oružje za neposredno gađanje); David Fraser, T. 8070, 8083 (18. oktobar 2010.).

¹³¹⁸⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 32–33, 291; David Harland, T. 2023–2026 (6. maj 2010.), T. 2335–2336, 2351 (11. maj 2010.). V. takođe John Wilson, T. 3947–3951 (21. juni 2010.); Rupert Smith, T. 11907–11909 (15. februar 2011.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 71; Francis Roy Thomas, T. 6830–6832 (15. septembar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4182–4183, 4187–4188 (28. juni 2010.); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 300.

u vrijeme kada je on došao u Sarajevo, u junu 1993.,¹³¹⁸⁹ na grad u prosjeku padalo po 1.000 granata dnevno, a ponekad i do 2.000.¹³¹⁹⁰ Poslije toga, pa sve do završetka sukoba, SRK je konstantno vršio granatiranje, ali je ono bilo relativno niskog intenziteta; u prosjeku tokom cijelog rata svakog dana je ispaljivano nekoliko stotina granata, pri čemu je najveći dio njih ispalio SRK.¹³¹⁹¹ Tucker je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u daleko najvećem broju slučajeva radilo o vatri koju su bosanski Srbi otvarali po gradu, a ne o vatri koju je otvarala druga strana.¹³¹⁹²

3990. Prema Fraserovim riječima, granatiranje u gradu bilo je usmjereno većinom na zgradu Predsjedništva i razne dijelove grada, ali da se "uglavnom [...] nije radilo o vojnim položajima".¹³¹⁹³ Shodno tome, premda su se u Sarajevu nalazili razni vojni štabovi zaraćenih strana, kao što su bile Komanda SRK-a u Lukavici ili Komanda 1. korpusa ABiH u samom gradu, za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu ti štabovi se nikad nisu našli na meti vatrenih dejstava.¹³¹⁹⁴ Izjavio je i da bi, svaki put kad bi ABiH otvorila vatru iz grada, SRK uvijek uzvratio vatrom, obično na nesrazmjern način.¹³¹⁹⁵ Dakle, ako bi ABiH ispalila nekoliko minobacačkih granata, SRK bi odgovorio "ogromn[om] baraž[om]", i po vojnim i po civilnim ciljevima.¹³¹⁹⁶ Po njegovom mišljenju, vatra koju je SRK otvarao kao odgovor na dejstva ABiH bila je najvećim dijelom nesrazmjerna i neselektivna, premda reakcije SRK-a ponekad jesu bile srazmjerne.¹³¹⁹⁷ Premda je priznao da je ABiH imala mobilne minobacače, na čiju vatru je SRK-u bilo "jako teško" da odgovori zato što su se minobacači nalazili među civilima, Fraser je primijetio da bi se on uzdržao od otvaranja vatre, s

¹³¹⁸⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 25.

¹³¹⁹⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 34, 290.

¹³¹⁹¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 34; David Harland, T. 2335 (11. maj 2010.).

¹³¹⁹² Piers Tucker, T. 23297–23298 (18. januar 2012.).

¹³¹⁹³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 51, 75.

¹³¹⁹⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 51. Jedan izuzetak od toga, navodi Fraser, desio se 1995. godine, kada je ABiH dejstvovala vatrom po kasarni u Lukavici, što je, potom, rezultiralo žestokom baražnom vatrom SRK-a po cijelom gradu. Prema Fraserovim riječima, taj odgovor je bio potpuno nesrazmjern vatri kojom je dejstvovala ABiH. David Fraser, T. 8006–8007, 8074–8088 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 51–52, 56–59, 75–77; D771 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. juni 1994.). Dragomir Milošević je potvrdio da komandna mjesta ABiH "uglavnom nisu bila meta" zato što od njih nije dolazila nikakva opasnost, kao što su, na primjer, vatrena dejstva. V. Dragomir Milošević, T. 33124–33129, 33137 (4. februar 2013.).

¹³¹⁹⁵ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 52. Prema Fraserovim riječima, srazmjerna vatra znači uzvratanje snajperskom vatrom na snajpersku vatru i minobacačkom vatrom na minobacačku vatru. Ako se vojni objekat nalazi na pretežno civilnom području, Fraser ne bi uopšte koristio oružje za posredno gađanje zbog kolateralne štete, već samo oružje za neposredno gađanje nekog konkretnog cilja. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 54–56, 80–81; David Fraser, T. 8069–8072, 8087–8092 (18. oktobar 2010.); D772 (Generalštab ABiH, Spisak jedinica ABiH u Sarajevu, 10. april 1995.).

¹³¹⁹⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 52, 56.

¹³¹⁹⁷ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 56–59; David Fraser, T. 8102–8108 (19. oktobar 2010.); D774 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s kršenjem ZPI-ja u Sarajevu, 18. septembar 1994.).

obzirom da bi bilo nemoguće identifikovati cilj i da bi kolateralna šteta bila prevelika.¹³¹⁹⁸ Fraser je takođe priznao da je borba u urbanom okruženju izuzetno teška za svaku vojsku, te izjavio da je, dok je on bio u Sarajevu, borba bila "izuzetno tešk[a] za obje strane".¹³¹⁹⁹

3991. Mole je u svom svjedočenju izjavio da se u gradu "stalno" čula buka artiljerijske paljbe i da "nikad nije prestajala", tako da su vojni posmatrači UN-a smatrali dan mirnim ukoliko bi na grad palo stotinjak razornih granata, dok bi na prilično aktivan dan palo 400 do 500 granata, a na izuzetno aktivan dan bi palo preko 600 granata.¹³²⁰⁰ Mole je procijenio da je, u prosjeku, svakog dana u Sarajevu ginulo po 14 ili 15 civila.¹³²⁰¹ On tvrdi da je bilo gotovo nemoguće zabilježiti svu ulaznu i izlaznu vatru u Sarajevu.¹³²⁰² Premda je bilo perioda u kojima su linije fronta bile izuzetno aktivne, grad je takođe bio pod neprekidnim pritiskom i promjenjiv je bio jedino intenzitet granatiranja; prema tome, cijeli grad je bio izuzetno opasno mjesto za život, čak i za pripadnike UN-a i njihova jasno označena vozila.¹³²⁰³ Zgrada PTT-a, u kojoj su se nalazili UNPROFOR i vojni posmatrači UN-a,¹³²⁰⁴ kao i okolno područje, u dosta navrata su bili pogođeni granatama, a ponekad su bili i konkretno ciljani.¹³²⁰⁵ Što se tiče štete koja je nanesena gradu, Mole je potvrdio da su područja oko linija fronta bila teško oštećena, ali je u svom svjedočenju takođe izjavio da su ostala gradska područja bila "strašno oštećen[a] uslijed vatrene djelovanja", tako da su čak i stambene zgrade bile uništavane.¹³²⁰⁶ On je u svom svjedočenju izjavio i da je zapazio nasumičnu vatru koja je otvarana po civilnim područjima grada i koja nije imala nikakvu konkretnu svrhu i nije bila

¹³¹⁹⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 59, 61; David Fraser, T. 8062–8063, 8072–8074 (18. oktobar 2010.) (gdje je dodao da je u slučajevima kada je ABiH koristila mobilne minobacače, jedina opcija za SRK bila da dejstvuje vatrom po poznatim vojnim položajima, a ne po tim mobilnim minobacačima);

¹³¹⁹⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 61–63.

¹³²⁰⁰ Richard Mole, T. 5819 (17. avgust 2010.).

¹³²⁰¹ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 77–78 (gdje je dodao upozorenje da je ponekad bilo teško razaznati ko je bio civil, s obzirom na to da snage ABiH nisu uvijek nosile uniforme).

¹³²⁰² Richard Mole, T. 5848 (17. avgust 2010.).

¹³²⁰³ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 74–76; Richard Mole, T. 5819–5820, 5822–5823 (17. avgust 2010.).

¹³²⁰⁴ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 7, 67, 69 (gdje je svjedok izjavio i da u blizini zgrade PTT-a nije bilo nikakvih vojnih objekata ni aktivnosti).

¹³²⁰⁵ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 66, 68. Međutim, Vijeću su predočeni dokazi da je ABiH često otvarala vatru na SRK iz blizine zgrade PTT-a kako bi isprovocirala odgovor. V. takođe Stanislav Galić, T. 37571 (23. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da SRK nije nikad namjerno gađao pripadnike UN-a ili njihovu opremu); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 102–103, 105 (gdje je svjedok izjavio da su snage ABiH u dva navrata granatirale zgradu u kojoj je bio smješten UN); P4220 (Dokumenti UNPROFOR-a (izvještaji i dopisi), 26. decembar 1992.).

¹³²⁰⁶ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 71–73. V. takođe P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16; svjedok KDZ185, T. 4220–4224 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da se na većini zgrada u Sarajevu nalaze tragovi vatrene dejstava, ali da one nisu bile potpuno uništene, što ukazuje na to da je vatra na njih otvarana nasumično); Hussein Abdel-Razek, T. 5535 (20. juli 2010.). Mole je takođe objasnio da oštećenja na zgradama izazvana artiljerijskim granatama velikog kalibra nisu bila tako obimna kakva bi se mogla očekivati da su bila izazvana avionskom bombom. V. Richard Mole, T. 5820–5821 (17. avgust 2010.).

usmjerena na neki konkretan cilj.¹³²⁰⁷ Prema njegovim riječima, u situacijama kada Srbi ne bi uspjeli da ostvare svoj cilj bilo gdje u BiH, opšta je predodžba bila da će zbog toga ispaštati Sarajevo; ponekad je takvu konkretnu prijetnju upućivao Galić ili RS-ov oficir za vezu koji se nalazio u zgradi PTT-a.¹³²⁰⁸ Gotovo uvijek kada su se sastajali, Mole je Galiću izražavao protest zbog neselektivne vatre koju su uočili vojni posmatrači UN-a, pri čemu se obično usredsređivao na najteže incidente.¹³²⁰⁹

3992. Svjedok KDZ185 je u svom svjedočenju izjavio da je, tokom njegovih prvih nekoliko mjeseci boravka u Sarajevu, dnevno u prosjeku padalo po približno 1.200 granata, te da je to "zaista održavalo klimu terora".¹³²¹⁰ VRS je otvorao vatru po gradu "na potpuno nasumičan način" kako bi "pojačao psihološki pritisak na stanovništvo i, isto tako, na bosansku Vladu".¹³²¹¹ Činjenica da je granatiranje bilo tako nausmično i da se na njegovoj meti skoro nikad nisu našli vojni ciljevi "držala je stanovništvo u stanju paničnog straha".¹³²¹²

3993. Van Lynden je u svom svjedočenju izjavio da su ljudi u Sarajevu živjeli koliko su god više mogli u podrumima svojih stanova ili u skloništima za zaštitu od bombi jer su u bilo kom trenutku mogli biti pogođeni granatama ili artiljerijskom vatrom.¹³²¹³ Granate su padale po civilnim područjima na nasumičan i nepredvidljiv način — često ih nisu pratili nikakvi pokreti pješadije ili oklopnih vozila.¹³²¹⁴ Prema van Lyndenovim riječima, najtrajnije i najkoncentrisanije granatiranje Sarajeva koje je lično vidio desilo se u junu 1992.,¹³²¹⁵ poslije toga granatiranje jeste bilo ustrajno (osim u martu 1994.), ali je ono bilo sporadično, sa po nekoliko granata mjestimično.¹³²¹⁶ Svjedok

¹³²⁰⁷ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 79–82, 84–85, 108–109, 113–116, 118–119; P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 8; P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3–5; P1435 (Izveštaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 12; Richard Mole, T. 5817–5820, 5833–5836 (17. avgust 2010.).

¹³²⁰⁸ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–92, 94–96, 105, 107, 112; P1433 (Izveštaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 3; P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; Richard Mole, T. 5833–5836 (17. avgust 2010.). V. takođe Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 98; P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P2017 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom i Bihaćem, s transkriptom); Martin Bell, 9798 (14. decembar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 30 (pod pečatom).

¹³²⁰⁹ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 97.

¹³²¹⁰ Svjedok KDZ185, T. 4187–4188 (28. juni 2010.).

¹³²¹¹ Svjedok KDZ185, T. 4182–4183 (28. juni 2010.).

¹³²¹² P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16.

¹³²¹³ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 21; Aernout van Lynden, T. 2394–2395 (19. maj 2010.).

¹³²¹⁴ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 24; Aernout van Lynden, T. 2468–2475 (19. maj 2010.) (gdje je priznao da mu nisu bili poznati svi vojni ciljevi u gradu); D193 (Izveštaj MUP-a RS-a o Sarajevu, 20. juli 1992.).

¹³²¹⁵ V. takođe diskusiju o incidentu 2 iz Priloga G Optužnici.

¹³²¹⁶ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 52–58, 122–126; P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P954 (Vijest kanala Sky

KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da je SRK granatirao ne samo vojne ciljeve, već i čisto stambena područja, s ciljem da zastraši stanovništvo; čak i na područjima na kojima je bilo vojnih ciljeva, granatiranje nije bilo usredsređeno isključivo na te ciljeve.¹³²¹⁷

3994. Harry Konings, koji je također bio vojni posmatrač UN-a i koji je na dužnosti u Sarajevu bio od 4. maja do 23. oktobra 1995.,¹³²¹⁸ proveo je istragu u vezi s oko 100 incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu i za veliki broj tih incidenata utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije koju je držao SRK, pri čemu je u "40 ili 50 istraga riječ [...] bila o civilnim žrtvama".¹³²¹⁹ On je bio mišljenja da je minobacačka i artiljerijska vatra po Sarajevu "pretežno" otvarana od strane SRK-a, ali da su vojni posmatrači UN-a mogli stvarno da utvrde pravac gađanja samo na osnovu provođenja istrage na licu mjesta.¹³²²⁰

3995. Prema Tuckerovim riječima, bosanski Srbi su podvrgli stanovnike Sarajeva neprestanom, "[s]vakodneвно[m] nasumičnom] granatira[nju] razni[h] dijelov[a] grada", a projektili koje su ispaljivale srpske snage koje su opkolile grad padali su "nasumice po gradu, bez nekog vojnog cilja".¹³²²¹ Ne bi prošlo ni pola sata a da se ne začuju detonacije artiljerijskih ili minobacačkih granata.¹³²²² Tucker je zapazio obrazac prema kojem bi ABiH izvela pješadijski napad na nekom konkretnom području, a SRK bi prvo odgovorio upotrebom teškog naoružanja kako bi stabilizovao situaciju i potisnuo snage ABiH natrag.¹³²²³ Međutim, SRK bi zatim izvršio i "kazneno granatiranje" onog gradskog područja s kojeg je ABiH izvela napad.¹³²²⁴ Prema Tuckerovim riječima, zbog činjenice da je SRK raspolagao s manje pješadijskih snaga od 1. korpusa ABiH,

News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2401–2413, 2427–2431, 2469–2470 (19. maj 2010.), T. 2479–2484, 2489–2498 (20. maj 2010.), T. 2598–2611, 2618–2619 (21. maj 2010.), T. 3055–3057, 3062–3064 (31. maj 2010.) (gdje je priznao da nije zapazio otvaranje vatre u svim dijelovima grada i da ne tvrdi da je svako granatiranje u tom periodu dolazilo od SRK-a, ali je ostao čvrsto pri stavu da je vatra koju su on i njegova ekipa zapazili otvarana sa brda koja se s južne strane uzdižu nad Sarajevom, što znači da je otvarana sa položaja SRK-a); D195 (Izvještaj SRK-a, 8. juni 1992.); D196 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); P808 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). V. također P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54.

¹³²¹⁷ Svjedok KDZ182, T. 13038–13039 (9. mart 2011.). V. također P1263 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima u Predsjedništvu, 18. oktobar 1992.) (gdje je naznačio da je SRK granatirao gradski mlin).

¹³²¹⁸ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 9.

¹³²¹⁹ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 20–21; Harry Konings, T. 9327 (7. decembar 2010.).

¹³²²⁰ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 34.

¹³²²¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 22–23, 44, 49 (gdje je svjedok izjavio da je uočio dvije vrste granatiranja u gradu – koncentrisanu vatru u kojoj više granata u kratkom periodu padne na jedno područje, te pojedinačne granate koje su padale nasumično širom grada).

¹³²²² P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.

¹³²²³ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 91.

¹³²²⁴ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 91, 295; Pyers Tucker, T. 23197–23198 (17. januar 2012.).

Mladić je smatrao da mora koristiti svoju "tešku artiljeriju" kako bi se odbranio od pješadijskih napada ABiH.¹³²²⁵

3996. Jeremy Bowen, novinar koji je izvještavao iz Sarajeva u periodu od jula 1992. do 1995. godine,¹³²²⁶ u svom je svjedočenju izjavio da su se u gradu gotovo bez prestanka čuli pucnjava i eksplozije.¹³²²⁷ On je izvještavao o mnogim slučajevima granatiranja tokom svog boravka u Sarajevu, koje je i lično vidio, i izjavio je da su granate mogle pasti svugdje i u svakom trenutku, pa čak i na groblja dok su na njima obavljane sahrane.¹³²²⁸ U tim napadima je postojao obrazac, prema kojem se nije mnogo toga dešavalo onih dana kada je vrijeme bilo loše, ali bi potom poslije tih mirnijih perioda došlo do iznenadnog talasa granatiranja koje bi dovelo do žrtava.¹³²²⁹ Kad su u pitanju lokacije koje su granatirane, u načelu nije postojao neki obrazac i granatiranje je bilo nasumično.¹³²³⁰ Po njegovom mišljenju, bosanski Srbi su bili odgovorni za najveći dio granatiranja, posebno s obzirom na to da je on lično vidio naoružanje SRK-a s cijevima uperenim prema gradu, kao i prazne čahure granata koje su ležale oko tog naoružanja.¹³²³¹

3997. Ewa Tabeau je sačinila više izvještaja u kojima je analizirala broj civilnih žrtava na tom području koristeći nekoliko različitih izvora, čime je potvrdila gore navedene dokaze o tome da je granatiranje dovodilo do civilnih žrtava unutar linija sukoba u Sarajevu. Došla je do zaključka da je u periodu od 1. aprila 1992. do avgusta 1994. kao posljedica granatiranja dijelova Sarajeva koji su bili pod bosanskom kontrolom poginulo najmanje nekih 1.482 civila, dok ih je oko 5.745 bilo ranjeno.¹³²³² Kad je u pitanju period od septembra 1994. do novembra 1995., Ewa Tabeau je

¹³²²⁵ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 299.

¹³²²⁶ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 5, 13.

¹³²²⁷ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 14.

¹³²²⁸ Jeremy Bowen, T. 10115–10121, 10164–10165, 10167–10187 (13. januar 2011.); P2077 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2078 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D936 (Izvod iz knjige Jeremyja Bowena pod naslovom *War Stories*), e-court str. 6; D937 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Jeremy Bowen); D938 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Jeremy Bowen).

¹³²²⁹ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 32. V. takode P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 54.

¹³²³⁰ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 33; Jeremy Bowen, T. 10236–10237 (14. januar 2011.).

¹³²³¹ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 29; Jeremy Bowen, T. 10186 (13. januar 2011.), T. 10216–10218, 10222–10224 (14. januar 2011.) (gdje je istovremeno priznao da se dešavalo i to da ABiH izvede ofanzive protiv SRK-a); D942 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D944 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); D945 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹³²³² Ewa Tabeau je došla do tih podataka koristeći dva glavna izvora informacija u navedenom periodu, naime, Popis porodičnih domaćinstava proveden u septembru 1994. u dijelu Sarajeva koji je držala ABiH i evidenciju Pogrebnog društva "Bakije", najvećeg u Sarajevu. Ona ih je potom usporedila s popisom iz 1991. i, da bi napravila razliku između vojnih i civilnih žrtava, sa spiskom palih vojnika ABiH. V. P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1–2, 4–7; P4998 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994.", 10. maj 2002.), str. 1–4; Ewa Tabeau, T. 28173–28176, 28196–28197 (26. April 2012.). Ewa Tabeau je objasnila da je stvarni broj civilnih

koristila različite izvore informacija i mogla je da zaključi da je unutar linija sukoba u Sarajevu najmanje 449 osoba umrlo od uzroka povezanih s ratnim dejstvima, uključujući granatiranje.¹³²³³ Pored toga, tokom tog perioda, apsolutni najmanji broj civila ranjenih u granatiranju iznosio je 254.¹³²³⁴

3998. Nasuprot gore navedenim dokazima, Vijeće je saslušalo nekoliko vojnika i oficira SRK-a koji su u svojim svjedočenjima izjavili da vojnici SRK-a nisu otvarali vatru na civile i da im je, zapravo, bilo naređeno da granatiraju samo vojne ciljeve i to samo kao odgovor na neprijateljsku vatru.¹³²³⁵ Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da je pripadnicima Mješovitog artiljerijskog divizionu 1. sarajevske mehanizovane brigade kojim je on komandovao¹³²³⁶ bilo naređeno da teško naoružanje, uključujući minobacače kalibra 120/122 mm, koriste samo u samoodbrani ili po naređenju "pretpostavljene komande", te samo protiv konkretnih vojnih ciljeva.¹³²³⁷ Izo Golić i

žrtava najvjerojatnije veći jer je broj onih koji su navedeni kao vojnici u Popisu porodičnih domaćinstava veći od broja navedenog na spiskovima poginulih vojnika ABiH, između ostalog, zbog toga što su se porodice nadale da će dobiti vojnu penziju. V. P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 8.

¹³²³³ Za taj period, glavni izvor podataka koji je Ewa Tabeau koristila u vezi s ranjenim civilima bila je evidencija pacijenata triju glavnih sarajevskih bolnica. Taj izvor je bio donekle nepotpun zato što nije obuhvatao evidenciju nekoliko manjih bolnica u gradu i zato što je obuhvatao samo pacijente koji su bili hospitalizirani. Ewa Tabeau je koristila i nekoliko različitih izvora koji su se odnosili na osobe poginule u Sarajevu, uključujući ponovo evidenciju Pogrebnog preduzeća "Bakije". Za taj period, nije bila u mogućnosti da utvrdi koji se smrtni slučajevi pripisuju granatiranju, a koji snajperskim dejstvima zato što, za razliku od Popisa porodičnih domaćinstava, izvori koje je tom prilikom koristila nisu sadržali tu vrstu podataka. Ona je, stoga, 449 smrtnih slučajeva klasifikovala kao smrtno slučajevne koji se dovode u vezu s ratnim dejstvima. V. P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 3–5, 11–12, 17–18, 23, 51–54; Ewa Tabeau, T. 28206–28209 (26. april 2012.).

¹³²³⁴ P5002 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od avgusta 1994. do novembra 1995. godine", 19. mart 2007.), str. 6–7, 51–57, 62–65 (gdje je dodala da je vjerovatnije da je stvarni broj bio oko 819 civila, na osnovu toga što je izvršila poređenje s drugim izvorima koji se djelimično preklapaju).

¹³²³⁵ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; Savo Simić, T. 30048–30049, 30139–30140 (12. novembar 2012.); D2417 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.), par. 2; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 30; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 11, 18; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37204–37205 (15. april 2013.), T. 37384 (18. april 2013.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 23; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12, 17; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33, 35; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 17; Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16, 20; Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728–30730, 30735–30736 (30. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29781 (6. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32582, 32585 (23. januar 2013.), T. 32758 (28. januar 2013.).

¹³²³⁶ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7.

¹³²³⁷ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 14; Dušan Škrba, T. 29113, 29123 (18. oktobar 2012.). Kada mu je predočeno svjedočenje Richarda Molea, vojnog posmatrača UN-a na položaju Lima 5 gdje je Škrba bio komandant, koji je izjavio da mu je Škrba davao trivijalna, iracionalna i nejasna objašnjenja za otvaranje vatre, kao kada mu je rekao da su "tri granate koje su ispaljene bile svaka za po jedan prst koji se podiže u srpski pozdrav", Škrba je to negirao, tvrdeći da Mole nikad nije uložio nikakav usmeni ni pismeni prigovor u vezi s tim izvještajima. V. Dušan Škrba, T. 29155–29156 (22. oktobar 2012.).

Savo Simić su u svojim svjedočenjima takođe izjavili da su njihove jedinice imale stroga naređenja da ne otvaraju vatru bez odobrenja komande brigade ili korpusa.¹³²³⁸ Pored toga, svjedoci iz SRK-a su u svojim svjedočenjima izjavili da su komande jedinica iz sastava SRK-a preduzimale mjere kako bi osigurale da se snage SRK-a pridržavaju naređenja o otvaranju vatre samo po vojnim ciljevima,¹³²³⁹ kao što je, na primjer, bilo ponavljanje naređenja njihovim jedinicama da vatru otvaraju selektivno.¹³²⁴⁰ Vlade Lučić, koji je služio u 1. romanijskoj brigadi (a kasnije i komandovao tom jedinicom),¹³²⁴¹ u svom je svjedočenju izjavio da je njegovoj jedinici takođe bilo objašnjeno šta znači vojni cilj, kao i to da je zabranjeno napadati civile.¹³²⁴² Prema riječima Stevana Veljovića, koji je bio oficir u 1. romanijskoj brigadi SRK-a,¹³²⁴³ to što je očuvana Baščaršija, područje u starom dijelu grada, predstavlja dokaz da je SRK selektivno koristio artiljeriju.¹³²⁴⁴

3999. Većina gore pomenutih svjedoka takođe je u svojim svjedočenjima izjavila da vatra koju je otvarao SRK nije bila samo selektivna, već da je uvijek bila i srazmjerna,¹³²⁴⁵ što se vidi iz izdatih

¹³²³⁸ D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; Izo Golić, T. 31554 (17. decembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 17.

¹³²³⁹ V. npr. Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 30; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 23; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 27; Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.). Blagoje Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da je njegova jedinica postupala po naređenjima da se istraže incidenti otvaranja vatre po civilima i kazne počinioci, te da su pojedinci bili kažnjavani za nepropisno otvaranje vatre uprkos tome što nije bilo dokaza da je ta vatra "proizvela neku posledicu". Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja nije bio u stanju da navede nijedan konkretan primjer istrage koja je provedena zbog snajperskog djelovanja ili granatiranja civila na teritoriji pod kontrolom ABiH. V. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 33–34; Blagoje Kovačević, T. 29075–29078 (18. oktobar 2012.).

¹³²⁴⁰ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 20; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 26; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 17; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30439 (27. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32843 (29. januar 2013.).

¹³²⁴¹ D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 6.

¹³²⁴² D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.). Vijeću je saopšteno da je sa pripadnicima SRK-a bila provedena obuka iz oblasti pravila i zakona ratovanja. V. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13, 25

¹³²⁴³ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12, 15; Stevan Veljović, T. 29234–29236 (23. oktobar 2012.).

¹³²⁴⁴ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 26. Kada mu je pokazan izvještaj UNPROFOR-a od 3. novembra 1993. u kojem se navodi da je 27. oktobra 1993. na stari dio grada Sarajeva u periodu od sat vremena palo skoro 500 granata, on je u svom svjedočenju izjavio da bi 500 granata spravilo stari dio grada sa zemljom i da cijeli VRS nije imao 500 granata. Zaključio je da je taj izvještaj UNPROFOR-a "strašna jedna neistina". V. Stevan Veljović, T. 29279–29281 (23. oktobar 2012.); P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7.

¹³²⁴⁵ V. npr. Stanislav Galić, T. 37191–37192, 37205, 37208 (15. april 2013.), T. 37342–37343 (16. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 33144–33145 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bi neselektivna i nesrazmjerna vatra spravila Sarajevo sa zemljom); Savo Simić, T. 30059 (12. novembar 2012.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Dušan Škrba, T. 29121–29123 (18. oktobar 2012.) (gdje je srazmjernu vatru opisao kao odgovor u vidu ispaljivanja jedne do dvije granate po cilju u svrhu potiskivanja neprijatelja ili obustavljanja njegove vatre); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 35; Blagoje Kovačević, T. 29071 (18. oktobar 2012.) (gdje je objasnio da je osnovno načelo za dejstvovanje

naređenja da se municija koristi rijetko i štedljivo.¹³²⁴⁶ Kada mu je predočeno naređenje koje je optuženi 7. februara 1994. izdao Glavnom štabu VRS-a i svim komandama SRK-a, u kojem se navodi da postoje "dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana odgovara neadekvatno, nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više", Gengo je u svom svjedočenju izjavio da je ta izjava optuženog bila "apsolutno nemoguća" zato što SRK nije imao dovoljno municije da čak ni jednakom mjerom odgovori na vatru koju je otvarala protivnička strana.¹³²⁴⁷ Isto tako, kada je Dragomiru Miloševiću predočeno njegovo sopstveno upozorenje jedinicama SRK-a iz jula 1995. u kojem je naveo da SRK "troš[i] municiju kao da je im[a] u izobilju, nastojeći po svaku cenu nadjačati neprijateljsku artiljeriju" i da jedinice iz njegovog sastava "vrlo često vrš[e] gađanje naseljenih mesta i određenih objekata kada uopšte nema borbenih dejstava", on je ustvrdio da se to upozorenje odnosilo na mala napuštena naselja izvan Sarajeva.¹³²⁴⁸ Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK, zbog činjenice da su jedinice ABiH bile pomiješane s civilima, prvenstveno nastojao da neutrališe svoje ciljeve, a ne da ih uništi, te da količina municije koja je potrebna da bi se neki cilj uništio može biti šest puta veća od količine koja je potrebna za njegovo neutralisanje.¹³²⁴⁹ Naveo je jedan primjer kada se 5. juna 1993. uzdržao od toga da odgovori na vatru zato što je tada na snazi bio prekid vatre i što bi odgovor vjerovatno

po ciljevima i za odabir ciljeva to da artiljerija cilja artiljeriju, pješadija cilja pješadiju, a protivoklopne jedinice djeluju po protivoklopnim jedinicama); Dušan Škrba, T. 29136–29138 (22. oktobar 2012.); P1614 (Naređenje 2. sarajevske lake pješadijske brigade, 14. avgust 1994.), str. 1. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je predložio da se smijene Dunjić, komandant Igmanske brigade, i Radivoje Grković, komandant bataljona u Nedžaričkoj brigadi, zato što su nesrazmjerno koristili artiljeriju. V. Stanislav Galić, T. 37810–37814 (7. maj 2013.), T. 37895–37897 (8. maj 2013.).

¹³²⁴⁶ D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 39; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 35; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 42; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 13; Zoran Kovačević, T. 30606–30607 (28. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 19; D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.), str. 2; Slavko Gengo, T. 29825–29826 (6. novembar 2012.); Savo Simić, T. 30059 (12. novembar 2012.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; Dragomir Milošević, T. 32745–32746 (28. januar 2013.).

¹³²⁴⁷ Slavko Gengo, T. 29825–29826 (6. novembar 2012.); P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.), par. 1.

¹³²⁴⁸ Dragomir Milošević, T. 33146–33148 (4. februar 2013.); P2668 (Upozorenje SRK-a, 19. juli 1995.), str. 1. Lučić i Kovačević su u svojim svjedočenjima izjavili da nikad nisu vidjeli to upozorenje. Međutim, Savo Simić je potvrdio da je vjerovatno bilo slučajeva da su određene jedinice trošile više municije nego što je bilo neophodno i gađale ciljeve koje nisu trebale gađati. V. Vlade Lučić, T. 30797–30798 (3. decembar 2012.); Zoran Kovačević, T. 30607–30608 (28. novembar 2012.); Savo Simić, T. 30084 (12. novembar 2012.). V. takode P1501 (Naređenje SRK-a, 14. juli 1992.); **[REDIGOVANO]**; D2587 (Uputstvo SRK-a, 12. juni 1993.) (u kojem je zamjenik komandanta SRK-a prvo naveo da im je svima stalo da likvidiraju što više bosanskih Muslimana, ali ne po cijenu takvih političkih posljedica kakve izaziva ispaljenje par granata po Sarajevu uz minimalne efekte, a zatim je dao instrukciju komandantima jedinica iz sastava SRK-a da im je štednja municije prvi prioritet).

¹³²⁴⁹ V. Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.), T. 37507–37508 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da se pitanje da li je vatra "efikasna" određuje na osnovu toga da li je svrha bila da se cilj "neutrališe" ili "uništi", te da li je ta svrha postignuta), T. 37897 (8. maj 2013.), T. 38043 (9. maj 2013.). V. takode Izo Golić, T. 31550–31551 (17. decembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32747–32749 (28. januar 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da postoji velika razlika u količini municije koja je potrebna da se neki cilj neutrališe ili da se on uništi, zato što se u najboljem slučaju nešto može uništiti "igrom slučaja").

doveo do nepotrebnih gubitaka među civilima.¹³²⁵⁰ Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je najbolji odgovor u slučajevima kada se SRK našao na udaru vatre od strane ABiH bio da se uzvrat vatrom iz iste vrste sredstava; ako se radilo o minobacačkoj vatri, očigledno su postojale opcije da se vatrom uzvrat iz više vrsta borbenih sredstava, ali "najefikasniji odgovor je sa minobacačkom vatrom".¹³²⁵¹ Savo Simić, načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi,¹³²⁵² u svom je svjedočenju izjavio da je, kad bi odobravao otvaranje uzvratne vatre po gradu "uvek [...] birao najpreciznije oruđe u divizionu da bi se izbegle civilne žrtve i nepotrebno razaranje okolnih objekata".¹³²⁵³ Prema riječima Mihajla Vujasina, jedinice SRK-a su takođe upozoravale protivničke snage prije nego što bi otvorile vatru po vojnim ciljevima koji su se nalazili u civilnim zonama.¹³²⁵⁴

4000. Neki od svjedoka iz SRK-a su u svojim svjedočenjima takođe izjavili da njihove jedinice nikad nisu otvarale vatru po dubini teritorije u Sarajevu.¹³²⁵⁵ Drugi, koji jesu otvarali vatru po dubini, tvrdili su da su to činili samo onda kada su raspolagali pouzdanim podacima da se na tim mjestima nalaze borbeni elementi njima suprotstavljenih brigada.¹³²⁵⁶ Prema riječima Dragomira Miloševića, snagama SRK-a je bilo rečeno da otvaraju vatru samo onda kada su "obezbedi[le] da taj nj[ihov] pogodak bude u datu metu, dati cilj" zato što "niko ne može ostvariti ništa na slepo".¹³²⁵⁷ Prema tome, nekoliko brigada je imalo naređenja da otvara vatru samo po "uočeni[m]

¹³²⁵⁰ Stanislav Galić, T. 37488–37489 (22. april 2013.); D3443 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juni 1993.).

¹³²⁵¹ Stanislav Galić, T. 37192 (15. april 2013.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 54–56.

¹³²⁵² D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

¹³²⁵³ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 20, 29; Savo Simić, T. 30046 (12. novembar 2012.). Kada mu je pokazan presretnuti telefonski razgovor od 25. maja 1992. u kojem je Mladić izjavio da će "izvršiti odmazdu prema [Sarajevu]", da će biti "[p]otres u Sarajevu" i da će "više [...] na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme otkad se vode borbe dosad", Simić je odgovorio da on nikad nije dobio naređenje da kazni stanovništvo Sarajeva tako što bi ga granatirao. V. Savo Simić, T. 30059, 30070, 30074–30075 (12. novembar 2012.); P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1. V. takođe P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.); P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.), str. 2–3.

¹³²⁵⁴ D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 36. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 35.

¹³²⁵⁵ Na primjer, Dušan Zurovac je u svom svjedočenju izjavio da 4. četa 2. bataljona VRS-a nikad nije koristila minobacače da bi otvarala vatru po dubini teritorije grada Sarajeva, a Vlade Lučić je u svom svjedočenju izjavio da odgovaranje na vatru iz dubine grada nije bio zadatak 1. romanijske pješadijske brigade i da ona to nije ni činila. V. Dušan Zurovac T. 30247, 30308 (14. novembar 2012.); Vlade Lučić, T. 30789–30792 (3. decembar 2012.). V. takođe D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 8; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; Božo Tomić, T. 30182, 30191 (13. novembar 2012.).

¹³²⁵⁶ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 27; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30441–30442 (27. novembar 2012.).

¹³²⁵⁷ D2813 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.), str. 2; Dragomir Milošević, T. 32745–32748 (28. januar 2013.). V. takođe D2617 (Naređenje SRK-a, 30. april 1995.), par. 10; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 26. Tom iskazu protivrječi svjedočenje vještaka odbrane Radovana Radinovića, koji je u svom svjedočenju izjavio da bi, prema opštem obrascu, osmatrač VRS-a osmatrao neprijateljska vatrena dejstva, a zatim bi se otvorila vatra po tim ciljevima. Međutim, ta vatra je otvarana bez ikakvog praćenja cilja ili korekture gađanja zato što je to u datim okolnostima bilo nemoguće, i to je za posljedicu imalo neplanirano rasturanje hitaca. S obzirom na to da se većina ciljeva u Sarajevu nije mogla

ciljev[ima]".¹³²⁵⁸ Nekoliko svjedoka je svjedočilo i o sistemu osmatranja vatre koji je primjenjivao SRK.¹³²⁵⁹ Taj sistem, koji je prema Miloševićevim riječima bio operativan sve vrijeme,¹³²⁶⁰ pružao je podatke o vatrenim položajima ABiH, uključujući i to da li se na ciljevima nalaze civili.¹³²⁶¹ Simić je to potvrdio, izjavivši u svom svjedočenju da je mogao da razmotri izdavanje odobrenja za uzvraćanje vatre tek nakon što bi dobio podatke o položaju s kojeg je neprijatelj otvorio vatru.¹³²⁶² Dušan Škrba je takođe objasnio da je svaki vojni cilj morao biti označen i opisan po svojoj veličini, lokaciji i vrsti neprijateljskih sredstava koja se na njemu nalaze, ali je priznao da je u slučajevima artiljerijske ili minobacačke vatre u cilju odmazde njegova jedinica primjenjivala "skraćenu pripremu", koja se mogla izvršiti za najviše pet minuta od trenutka kada se našla na udaru neprijateljske vatre i koja je zahtijevala samo topografske podatke o cilju.¹³²⁶³ Kada mu je pokazan jedan presretnuti razgovor u kojem je Mladić izdao naređenje Potpari da dejstvuje vatrom po željezničkoj stanici i rekao mu, "[d]rmi ih nečim i rastjeraj to oko sebe", Škrba je u svom svjedočenju priznao da to nije bilo precizno naređenje, ali je izjavio da nikad nije primio takvo naređenje dok je bio u SRK-u.¹³²⁶⁴ Isto tako, Mijatović je u svom svjedočenju izjavio da bi srpski

vizuelno osmatrati, nije bilo moguće nadzirati uzvraćanje vatre niti vršiti precizno gađanje. V. D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 301. Isto tako, Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK uzvraćao vatrom po mobilnim minobacačima u civilnim zonama. V. Stanislav Galić, T. 38055–38059 (9. maj 2013.).

¹³²⁵⁸ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30, 90; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 12; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9. Miloš Škrba i Željko Bambarež su u svojim svjedočenjima izjavili da su slična naređenja postojala u 2. pješadijskoj četi 2. pješadijskog bataljona 1. sarajevske mehanizovane brigade, odnosno u 2. vodu 2. čete 1. sarajevske mehanizovane brigade. V. Miloš Škrba, T. 29192–29193 (22. oktobar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 3, 5, 17.

¹³²⁵⁹ V. npr. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14; Dušan Škrba, T. 29108, 29111, 29119–29120 (18. oktobar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 30; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 35; Slavko Gengo, T. 29840–29841 (6. novembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 32745–32747 (28. januar 2013.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 18; Savo Simić, T. 30128–30129 (12. novembar 2012.).

¹³²⁶⁰ Dragomir Milošević, T. 32746–32747 (28. januar 2013.).

¹³²⁶¹ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 18; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 23, 34; Dragomir Milošević, T. 32584–32585 (23. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da vatra nije otvarana u slučajevima kada je postojala mogućnost da će doći do civilnih žrtava), T. 32702, 32750, 32757–32758 (28. januar 2013.), T. 33137–33138 (4. februar 2013.); Dušan Škrba, T. 29108, 29111 (18. oktobar 2012.), D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je, u situacijama kada je uočeno da se sa nekog područja dejstvuje vatrom, bilo neophodno precizno utvrditi o kojem se području radi, identifikovati cilj, utvrditi vrstu oružja, vrstu vatre i broj oružja iz kojih je dejstvovano, te utvrditi o kakvom se okruženju radilo i razmotriti štetu koja bi mogla biti nanesena tom okruženju. V. Dragomir Milošević, T. 32757–32758 (28. januar 2013.).

¹³²⁶² D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 29; Savo Simić, T. 30050–30051, 30053 (12. novembar 2012.). V. takođe D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25.

¹³²⁶³ Dušan Škrba, T. 29108, 29111 (18. oktobar 2012.), T. 29134–29135 (22. oktobar 2012.).

¹³²⁶⁴ Dušan Škrba, T. 29109–29110 (18. oktobar 2012.); P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.). Kada su mu, isto tako, pokazani presretnuti razgovori u kojima je Mladić jednog dana pitao da li ijedan top nišani neki "cilj tamo" na Velešićima a, sljedećeg dana, pitao da li su Velešići granatirani, Dušan Škrba je odbacio sugestiju da Mladić nije raspolagao informacijama o bilo kojem konkretnom cilju. V. Dušan Škrba, T. 29141–29143 (22. oktobar 2012.); P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

osmatrači izvijestili odakle je otvarana vatra i zatim potvrdili da je u prečniku od oko 200 metara sve čisto izuzev cilja.¹³²⁶⁵ Kasnije je dodao da se ne treba osloniti na to da su snage u pravilu primjenjivale takav postupak u situacijama kada su se našle na meti napada.¹³²⁶⁶

4001. Međutim, većini gore navedenih iskaza svjedoka iz SRK-a direktno protivrječi izvještaj iz jula 1994. u kojem se daje analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a koji je sastavio načelnik artiljerije SRK-a, pukovnik Tadija Manojlović, i u kojem je opisao probleme s kojima su se suočavale jedinice od početka sukoba do jula 1994. godine. U tom izvještaju, on je naveo sljedeće:

Prvi period rata karakterističan je i po našoj nadmoćnosti u tehnici i municiji u odnosu na neprijatelja [...]. Opšte-vojni komandanti uglavnom su zadatke rešavali artiljerijom *uz povećani utrošak municije koja se uglavnom trošila za gađanje objekata po Sarajevu.*

[...]

[...], nedostatak starešinskog kadra, nepoznavanje oruđa, instrumenata, pribora, izbor neodgovarajućih [vatrenih položaja], *gađanje ciljeva bez osmatranja, veliki utrošak municije* i slabo osnovno održavanje su osnovne slabosti i propusti u [rukovođenju i komandovanju].

[...]

Međutim, slabosti i propusti u obuci, nedovoljna osposobljenost nišandžija, računara, izviđača i starešina *kako u određivanju mesta cilja, tako i u izračunavanju i zauzimanju elemenata za gađanje, izvršavanje gađanja bez osmatranja ciljeva* i uglavnom metodom skraćene pripreme uticali su na preciznost gađanja, što je uslovljavalo povećani utrošak municije. Na grupno gađanje ciljeva prelazilo se bez korekture, tako da su efekti po cilju, posebno kada se gađalo noću, bili slabi.

[...]

Materijalne rezerve u osnovnim i potrošnim MTS su uglavnom istrošene, jer je posebno utrošak municije i goriva u početnom periodu rata bio daleko veći od planiranog. Kod jednog dela starešina i vojnika vladalo je mišljenje da su rezerve goriva i municije neisprpne, a da će rat kratko trajati. *Preduzete mere štednje nisu dale rezultate. Intenzivnom upotrebom, ispaljivanjem velikog broja projektila došlo je do značajnog smanjenja eksploatacionih resursa* [...].¹³²⁶⁷

¹³²⁶⁵ Kada mu je postavljano pitanje zbog čega se u njegovoj izjavi ne pominju osmatrači, Mijatović je rekao da je on to pomenuo u svom razgovoru s odbranom. V. Nikola Mijatović, T. 30737–30739, 30744, 30760 (30. novembar 2012.). Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da 1. sarajevska mehanizovana brigada nikad nije otvarala vatru na bolnice niti unutar prečnika od 1 kilometra oko bolnica, kao ni na druga "područja na kojima su se okupljale veće grupe civila". V. Dušan Škrba, T. 29123 (18. oktobar 2012.), T. 29131–29132 (22. oktobar 2012.).

¹³²⁶⁶ Nikola Mijatović, T. 30744–30745 (30. novembar 2012.).

¹³²⁶⁷ D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3–4, 7 (naglasak dodat).

(B) Praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH

4002. Kad je u pitanju praksa gađanja koju je primjenjivala ABiH,¹³²⁶⁸ Vijeću su predloženi dokazi da su jedinice ABiH u Sarajevu koristile svoje teško naoružanje uglavnom za vatru za uznemiravanje i s namjerom da izazovu odgovor, na primjer tako što su otvarale vatru iz civilnih objekata kao što su krug bolnice ili iz blizine zgrade PTT-a, gdje se nalazio UN.¹³²⁶⁹ Svjedok KDZ182 je potvrdio da su jedinice ABiH zauzimale položaje veoma blizu snaga UN-a, posebno na linijama sukoba,¹³²⁷⁰ dok je svjedok KDZ185 za tu praksu rekao da je bila "dio igre".¹³²⁷¹ Uistinu, vojni posmatrači UN-a su u više navrata morali da traže od strane bosanskih Muslimana da premjesti svoje minobacače dalje od položaja UNMO-a zato što su im bili preblizu.¹³²⁷² Prema Tuckerovim riječima, strategija ABiH je iznad svega bila da se suprotstavi bosanskim Srbima i isprovocira ih da pretjerano reaguju.¹³²⁷³ Međutim, Harland je osporio da su bosanski Muslimani namjerno otvarali vatru iz minobacača iz blizine zgrade PTT-a kako bi izazvali Srbe da otvaraju vatru po UNPROFOR-u; on, zapravo, smatra da je UN jednostavno bio u blizini mjesta na kojem se odvijala velika bitka, te da su Srbi već ispaljivali granate po tom području.¹³²⁷⁴ I Abdel-Razek i

¹³²⁶⁸ U vezi s ovim pitanjem, v. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹³²⁶⁹ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 70; Francis Roy Thomas, T. 6830–6831, 6874–6876 (15. septembar 2010.); D631 (Izveštaj UNMO-a, 10.–11. januar 1994.), str. 1; Yasushi Akashi, T. 37697 (24. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 110; D3442 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. maj 1993.), str. 2 (gdje se izvještava da je ABiH pokušavala da isprovocira Srbe da otvore vatru po njihovim položajima); Stanislav Galić, T. 37486–37487 (22. april 2013.) (gdje je u svom svjedočenju izjavio da su snage ABiH imale "i politički i vojni interes [da izazovu]" Srbe da otvaraju vatru); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 37.

¹³²⁷⁰ Svjedok KDZ182, T. 13142–13145 (10. mart 2011.); D1132 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1995.), str. 5. V. takođe David Fraser, T. 8061 (18. oktobar 2010.).

¹³²⁷¹ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 18; svjedok KDZ185, T. 4228–4229 (28. juni 2010.), T. 4335 (29. juni 2010.); D354 (Protestno pismo UNPROFOR-a upućeno ABiH, 20. februar 1993.).

¹³²⁷² Francis Roy Thomas, T. 6812 (15. septembar 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 47. Prema Thomasovim riječima, kad god su vojni posmatrači UN-a protestovali zbog odgovora Srba na vatrene dejstva od strane ABiH iz blizine posmatračkih položaja UNMO-a i tražili od Srba da obustave vatru, Indić nije pokazao nikakvo razumijevanje za to i jednostavno je na proteste UNMO-a odgovarao tako što bi im rekao da otjeraju jedinice ABiH sa tog područja. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 56. To je potvrdio Abdel-Razek koji je u svom svjedočenju izjavio da je Galić otvoreno priznao da je granatirao zgradu UN-a zato što je UN dopustio ABiH da granatira SRK iz te zgrade. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 21.

¹³²⁷³ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 302 (gdje je objasnio da bi ABiH takođe organizovala razgovor sa sredstvima javnog informisanja, a zatim u blizini izvela pješadijski napad na bosanske Srbe, koji bi potom uzvratili vatrom iz teškog naoružanja, što bi, opet, sredstva javnog informisanja vidjela i osudila).

¹³²⁷⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 207–208; P837 (UNPROFOR, Najnovije vijesti u vezi sa Sarajevom, 30. juni 1995.); David Harland, T. 2303–2306 (11. maj 2010.). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 32; Hussein Abdel-Razek, T. 5580–5581 (20. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je Ganiću predložio problem vezan za to što je ABiH otvarala vatru iz civilnih područja i područja na kojima je bio UN i da mu je Ganić rekao: "Gdje možemo da odemo da bismo se branili?").

Richard Gray, koji je bio viši vojni posmatrač UN-a u Sarajevu 1992. godine,¹³²⁷⁵ smatrali su da je ABiH koristila štab UN-a kao štit koji ih je zaklanjao od srpskih napada uzvratnom vatrom.¹³²⁷⁶

4003. Pored toga što su koristile objekte UN-a, pukovnik Andrej Demurenko, načelnik Štaba Sektora Sarajevo,¹³²⁷⁷ u svom je svjedočenju izjavio da je vidio kako su jedinice ABiH provocirale Srbe da otvaraju vatru po civilnim objektima.¹³²⁷⁸ Isto tako, Rose je bio siguran da su snage ABiH otvarale vatru po Srbima u posebno važnim političkim situacijama, s ciljem da isprovociraju Srbe da otvore vatru po Sarajevu iz odmazde.¹³²⁷⁹ On je smatrao da samo vrlo tanka linija dijeli takvu taktiku od neposrednog gađanja sopstvenih građana.¹³²⁸⁰ Svjedok KW570 je u svom svjedočenju izjavio da je Vlada BiH tom praksom i putem izazivanja odgovora pokušavala da isprovocira međunarodnu intervenciju u svoju korist.¹³²⁸¹ Bell je u svom svjedočenju takođe izjavio da su bosanski Muslimani koristili "napad[e] uz velike žrtve" kako bi izazvali reakciju međunarodne zajednice i isprovocirali bosanske Srbe da koriste teško naoružanje.¹³²⁸² Galić je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH otvarala vatru iz škola, bolnica i mjesta na kojima su bile smještene snage UN-a.¹³²⁸³

(C) Istrage granatiranja u Sarajevu

4004. Nekoliko svjedoka koji su svjedočili pred ovim Vijećem učestvovalo je u istragama incidenata granatiranja u Sarajevu. Te istrage je vodio MUP BiH, kao i UNPROFOR i vojni posmatrači UN-a. Kad je riječ o istragama koje je vodio MUP BiH, za provođenje istrage u incidentima granatiranja u kojima je bilo poginulih osoba bilo je zaduženo Odjeljenje za krvne delikte CSB-a Sarajevo.¹³²⁸⁴ To odjeljenje je obavještenja o svakom takvom incidentu dobijalo od lokalne nadležne policijske stanice i zatim bi po prijemu takvog obavještenja obavijestilo istražnog

¹³²⁷⁵ D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 4–5.

¹³²⁷⁶ D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 12; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15, 20; Hussein Abdel-Razek, T. 5538–5541 (20. juli 2010.); D501 (Izveštaj ABiH u vezi sa sastankom s UNPROFOR-om, 29. avgust 1992.).

¹³²⁷⁷ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 4.

¹³²⁷⁸ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 37.

¹³²⁷⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 215.

¹³²⁸⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 215.

¹³²⁸¹ D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 15.

¹³²⁸² P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57; Martin Bell, T. 9901–9902 (15. decembar 2010.); D921 (Izjava svjedoka Martina Bella od 7. februara 1996.), str. 14.

¹³²⁸³ Stanislav Galić, T. 37419 (18. april 2013.).

¹³²⁸⁴ Svjedok KDZ485, T. 8886 (3. novembar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4. Timovi CSB-a Sarajevo su prvobitno izlazili na teren da bi proveli istragu kod svakog većeg incidenta granatiranja, bez obzira na to da li je bilo žrtava, ali ta praksa je okončana krajem 1993. ili početkom 1994., tako da se Odjeljenje usredsredilo samo na incidente u kojima je poginula jedna ili više osoba. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 7–8., 10–11; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Mededovića od 5. septembra 2000.), str. 4; Ekrem Suljević, T. 5683–5684 (21. juli 2010.).

sudiju sarajevskog Vrhovnog suda, koji bi potom postao šef istražnog tima.¹³²⁸⁵ Zatim bi bio formiran tim koji bi činili istražitelj, kriminalistički tehničari i stručnjak za balistiku.¹³²⁸⁶ Istražni sudija je rukovodio istragom i bio odgovoran za to da osigura da se ne naprave nikakve pravne greške i da se instrukcije prenesu istražitelju, koji bi ih potom prenosio ostalim članovima tima.¹³²⁸⁷ Kriminalistički ili forenzički tehničari bili su zaduženi za vizuelni pregled mjesta incidenta, snimanje fotografija, crtanje skica mjesta incidenta, te prikupljanje krhotina projektila.¹³²⁸⁸ U težim slučajevima, u kojima je bio veliki broj žrtava, mjesto incidenta se snimalo i video-kamerom.¹³²⁸⁹ Zadatak stručnjaka za balistiku bio je da utvrdi pravac, a ne porijeklo vatre, kao i kalibar upotrijebljenog oružja.¹³²⁹⁰ Tim bi na mjesto incidenta došao čim bi ga o incidentu obavijestila lokalna policija i čim bi to bilo bezbjedno.¹³²⁹¹ Na većini mjesta incidenata, do trenutka kada bi tim stigao na njih, mrtvi i ranjeni bi već bili premješteni u bolnice i u mrtvačnicu.¹³²⁹² Lokalna policija bi obično obavijestila tim o tome kakva je bezbjednosna situacija na mjestu incidenta, uključujući to da li je na tom području bilo vojnih aktivnosti neposredno prije nego što se desio incident.¹³²⁹³ Na zahtjev CSB-a Sarajevo, pripadnici jedinice za kontradiverzionu zaštitu MUP-a BiH bi povremeno pomagali u tim istragama.¹³²⁹⁴ Ekrem Suljević, koji je bio pripadnik te jedinice i učestvovao u približno 50 do 60 istraga incidenata granatiranja za vrijeme sukoba, u svom je svjedočenju izjavio da su teški uslovi u kojima su vršene istrage tih incidenata uticali na to koliko

¹³²⁸⁵ Istražni sudija je mogao da ovlasti istražitelja da provede istragu u njegovo ime. V. P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2, 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5.

¹³²⁸⁶ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 4–5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 5–6. Mirza Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da bi kod najtežih slučajeva u istražnom timu bila dva stručnjaka za balistiku, a ne samo jedan. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 9.

¹³²⁸⁷ P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 5; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 6. V. takođe Dragan Mioković, T. 8555 (28. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 67–68; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4643–4644; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 5; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 2–3.

¹³²⁸⁸ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 2–3; svjedok KDZ166, T. 8288–8289, 8291 (26. oktobar 2010.). Za sticanje zvanja forenzičkog tehničara potrebno je završiti srednju tehničku školu, a zatim pohađati poseban policijski kurs koji traje šest mjeseci. V. svjedok KDZ166, T. 8288 (26. oktobar 2010.).

¹³²⁸⁹ Svjedok KDZ166, T. 8295–8296 (26. oktobar 2010.).

¹³²⁹⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 10, 18; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 16; P130 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 5. septembra 2000.), str. 4; P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 10.

¹³²⁹¹ Svjedok KDZ166, T. 8290–8291 (26. oktobar 2010.).

¹³²⁹² Svjedok KDZ485, T. 8883–8884 (3. novembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 7; svjedok KDZ166, T. 8291–8294 (26. oktobar 2010.).

¹³²⁹³ Svjedok KDZ485, T. 8886–8887 (3. novembar 2010.).

¹³²⁹⁴ V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 4–5, 8, 13 (gdje je svjedok izjavio da je ta jedinica bila zadužena za, pored ostalog, pružanje obezbjeđenja za sastanke i vršenje uviđaja na licu mjesta kod eksplozija, te da su u njenom sastavu bili inženjeri hemije, elektrotehnike i mašinstva koji nisu bili obučeni u analizi kratera, ali su učili od svojih kolega i iz literature).

su detalja ti timovi mogli da utvrde.¹³²⁹⁵ Međutim, on je takođe primijetio da nikad nisu otišli s nekog mjesta incidenta a da prethodno nisu bez ikakve sumnje utvrdili pravac gađanja.¹³²⁹⁶

4005. Na mjestu incidenta granatiranja, stručnjak za balistiku bi pregledao mehaničke tragove nastale udarom projektila i njegovih krhotina, koji u vidu reljefa ostaju na asfaltu ili bilo kojoj drugoj površini. Taj stručnjak takođe procjenjuje da li je stabilizator granate (koji se takođe naziva repnim krilcima granate) bio zabijen na mjestu udara.¹³²⁹⁷ Stručnjak za balistiku zatim vrši "analizu centralne ose" ili "simetrane" kako bi utvrdio pravac iz kojeg je projektil doletio.¹³²⁹⁸ Metoda centralne ose je metoda u kojoj se kod datog kratera od granate vanjski rubovi dvaju najizraženijih tragova krhotina ocrtaju linijama prema centru kratera.¹³²⁹⁹ Kroz ugao koji te dvije 'račve' tvore zatim se povlači simetrala i tako dobijeni azimut se mjeri kako bi se utvrdila ulazna putanja projektila.¹³³⁰⁰ Nakon što bi vizuelno utvrdio pravac vatre, tim bi takođe uz pomoć kompasa visoke preciznosti utvrdio azimut, to jest ugao, mjereno u pravcu kazaljke na satu, koji čine linija magnetnog sjevera i centralna osa ili simetrala.¹³³⁰¹ Kod minobacača, ova metoda ima granicu dozvoljenog odstupanja od plus ili minus pet stepeni u odnosu na pravac doleta granate.¹³³⁰²

¹³²⁹⁵ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 3, 8–11. On je učestvovao u utvrđivanju pravca vatre, prikupljanju mikrotragova i njihovoj analizi u laboratoriji. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 35–36. V. takođe Ekrem Suljević, T. 6232–6233 (6. septembar 2010.); Nedžib Đozo, T. 9584–9585 (10. decembar 2010.); svjedok KDZ485, T. 8895–8899 (3. novembar 2010.) (gdje je takođe izjavio da mu nije poznato da je bilo koji od njegovih kolega bio žrtva granatiranja za vrijeme uviđaja na mjestu incidenta); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 8.

¹³²⁹⁶ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 10.

¹³²⁹⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 11–12, 14; P1703 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Bilo je lakše izvršiti prikupljanje i analizu tragova u slučajevima kada su projektili udarili u neku tvrdu površinu, kao što je beton ili asfalt. V. Mirza Sabljica, T. 7816 (13. oktobar 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 30.

¹³²⁹⁸ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 11–14; P1717 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 19–20. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7714–7715, 7721–7731 (12. oktobar 2010.); P1723 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1730 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1731 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1732 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1733 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³²⁹⁹ Zorica Subotić, T. 38357–38359 (15. maj 2013.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6092.

¹³³⁰⁰ Zorica Subotić, T. 38357–38359 (15. maj 2013.).

¹³³⁰¹ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 22. Suljević je u svom svjedočenju izjavio da su istražitelji bili savršeno svjesni toga da metal pravi smetnje prilikom procesa mjerenja nekog ugla pomoću kompasa; shodno tome, oni nisu nosili pancirne prsluke i vodili su računa o svim metalnim predmetima na mjestima incidenta. V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 23.

¹³³⁰² P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 13; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 25. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da granica dozvoljenog odstupanja kod primjene ove metode nikad ne bi dovela do toga da se pravac vatre pogrešno izračuna za 40 ili 50 stepeni. On je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u 90% incidenata granatiranja u kojima je on vršio istragu, što je iznosilo preko 50 slučajeva, radilo o minobacačkim projektilima. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 10–11, 13; Mirza Sabljica, T. 7721–7722, 7729, 7740 (12. oktobar 2010.). Vijeće, međutim, napominje da je Zorica Subotić u svom svjedočenju izjavila da metoda centralne ose ima definisanu

Kalibar korištenog oružja obično se utvrđivao na osnovu stabilizatora granate, koji bi se u približno 95% slučajeva zabio u površinu.¹³³⁰³ Oblik i vrsta tragova i oštećenja takođe su bili od pomoći kod utvrđivanja kalibra minobacačke granate.¹³³⁰⁴

4006. Timovi koji su vršili uviđaj na licu mjesta nisu utvrđivali domet vatre, koji ovisi o vrsti korištenog projektila, kao i o inicijalnom punjenju pomoću kojeg je ispaljen.¹³³⁰⁵ Sabljica je objasnio da je moguće utvrditi udaljenost s koje je minobacačka granata ispaljena, i to na osnovu upadnog ugla projektila i vrste korištenog oružja.¹³³⁰⁶ Međutim, Sabljčin tim nije utvrđivao udaljenost zato što nije posjedovao ni potrebna znanja ni opremu; zapravo, za to su imali specijalni tim kojem su podršku pružale osobe koje su posjedovale stručna znanja iz oblasti raketne tehnike i balistike.¹³³⁰⁷ Sabljica je objasnio da je upadni ugao onaj ugao pod kojim projektil pada ka cilju i da se isti može odrediti tako što se u brazdu nastalu udarom upaljača, koja mora da bude određene dubine da bi se ovom metodom dobili precizni rezultati, postavi štap, te se onda geometrijskim putem odredi ugao koji taj štap čini u odnosu na površinu tla.¹³³⁰⁸ Međutim, Suljević je u svom svjedočenju izjavio da je nemoguće utvrditi udaljenost s koje je granata ispaljena ukoliko nije poznata količina korištenih inicijalnih punjenja.¹³³⁰⁹ Prema njegovim riječima, porijeklo vatre se može utvrditi uzimanjem izjava od svjedoka koji su čuli ili vidjeli projektil, ali s obzirom na to da njegove kolege i on nisu bili u mogućnosti da razgovaraju sa svjedocima na teritoriji koju je držao

granicu dozvoljenog odstupanja od plus ili minus deset stepeni. V. Zorica Subotić, T. 38359–38360 (15. maj 2013.).

¹³³⁰³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 12, 14, 16–17; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 29–31.

¹³³⁰⁴ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 12, 14.

¹³³⁰⁵ Mirza Sabljica, T. 7719–7720 (12. oktobar 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 17; svjedok KDZ166, T. 8295 (26. oktobar 2010.). Thomas Knustad je takođe potvrdio da je bilo veoma teško precizno utvrditi domet vatre zbog toga što nije bilo moguće znati koje je inicijalno punjenje korišteno za ispaljenje projektila. Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2040–2041.

¹³³⁰⁶ Mirza Sabljica, T. 7718–7720 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 17–18.

¹³³⁰⁷ Mirza Sabljica, T. 7718–7720 (12. oktobar 2010.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 17–18. Jedan od članova tog tima bio je Berko Zečević, o čijem se iskazu o ovoj metodi određivanja relevantne udaljenosti govori kasnije u ovoj Presudi, u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici. Drugi svjedok koji je relevantan za ovo pitanje je Emir Turkušić, koji je tu metodu primijenio u istrazi koju je proveo u vezi s incidentom 9 iz Priloga G Optužnici, o čemu se takođe govori dolje u tekstu.

¹³³⁰⁸ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14–16; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 15; P1701 (Fotografija u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994.); Mirza Sabljica, T. 7714–7716 (12. oktobar 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6. Sabljica je samo jednom utvrdio upadni ugao i tom prilikom je upotrebio zabijeni stabilizator granate da bi došao do zamišljene ose. Mirza Sabljica, T. 7715–7720 (12. oktobar 2010.); P1722 (Skica koju je nacrtao Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 14–16; P1716 (Fotografija mjesta udara minobacačke granate s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1702 (Skica udara minobacačke granate s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Sabljica je priznao da ta metoda nije precizna i da granica dozvoljenog odstupanja kod primjene ove metode iznosi plus ili minus deset stepeni. Mirza Sabljica, T. 7717–7718, 7740 (12. oktobar 2010.).

¹³³⁰⁹ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 17. V. takođe John Hamill, T. 9694 (13. decembar 2010.).

VRS, oni nisu mogli da utvrde porijeklo vatre u slučajevima u kojima su proveli istragu.¹³³¹⁰ Mededović, koji je bio stručnjak za balistiku u CSB-u Sarajevo, primijetio je da stručnjaci za balistiku prilikom utvrđivanja pravca gađanja nisu razgovarali ni s jednom žrtvom ni svjedokom.¹³³¹¹

4007. Svaki put kad bi došlo do incidenta granatiranja, UNPROFOR bi takođe pokušao da provede istragu o tome; istragu bi obično preduzimao štab Sektora Sarajevo zato što je posjedovao tehničku ekspertizu.¹³³¹² Shodno tome, na mnogim mjestima incidenata nalazili su se vojnici UNPROFOR-a, i to na početku ili tokom istraga koje je provodio CSB Sarajevo.¹³³¹³ Pored toga što su provodili sopstvene istrage, vojnici UNPROFOR-a su takođe pratili rad timova CSB-a Sarajevo.¹³³¹⁴ Na kraju bi se upoređivali nalazi do kojih su došli i UNPROFOR i CSB Sarajevo i, prema Suljevićevim riječima, među njima nije bilo razlike kada je u pitanju bio pravac gađanja.¹³³¹⁵

4008. I vojni posmatrači UN-a su, uz CSB Sarajevo, provodili istrage incidenata granatiranja, ali oni su te svoje istrage držali odvojeno.¹³³¹⁶ Oni bi došli na mjesto incidenta i proveli istragu o onome što su vidjeli te ispitali dokaze koje su pronašli, a zatim bi o tome podnijeli pismeni izvještaj.¹³³¹⁷ Konings je u svom svjedočenju izjavio da su vojni posmatrači UN-a tokom tih istraga razmjenjivali informacije sa CSB-om Sarajevo, ali da, za razliku od policijskih istražitelja, oni nisu stvarno prikupljali dokaze, već samo podatke.¹³³¹⁸

¹³³¹⁰ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 18. Richard Higgs je u svom svjedočenju izjavio da se na osnovu samog zvuka ne može potvrditi o kojem se vatrenom položaju radilo, već se samo može potvrditi približna pravac gađanja. On je, međutim, izjavio da se na osnovu vremena koje protekne od trenutka ispaljenja do trenutka eksplozije može odrediti približna udaljenost od mjesta incidenta do vatrene položaja. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5.

¹³³¹¹ P130 (Izjava svjedoka Zlatka Mededovića od 5. septembra 2000.), str. 3–4.

¹³³¹² P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 50 (gdje je takođe izjavio da su se svi izvještaji UNPROFOR-a o incidentima slali natrag u štab Sektora Sarajevo, a da su oni koji su se odnosili na osjetljivije incidente prosljeđivali Komandi za BiH); P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 48; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 18; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 72. Fraser je priznao da to nisu bile kriminalističke istrage. V. David Fraser, T. 8055 (18. oktobar 2010.).

¹³³¹³ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

¹³³¹⁴ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

¹³³¹⁵ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 34.

¹³³¹⁶ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 14, 18; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 662.

¹³³¹⁷ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 15–16; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 637–638. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je imao rezervi u pogledu korisnosti vojnih posmatrača UN-a i njihovih izvještaja, s obzirom da je njihova pouzdanost ovisila o tome iz koje su zemlje dolazili. V. David Fraser, T. 8034–8036 (18. oktobar 2010.).

¹³³¹⁸ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 14. Thomas je u svom svjedočenju izjavio da su vojni posmatrači UN-a u Sarajevu istraživali koliko je ljudi poginulo ili bilo ranjeno u nekom konkretnom incidentu granatiranja i da bi u okviru te istrage jedan oficir UNMO-a lično obišao žrtve, u bolnici ili u mrtvačnici. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 33. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 16–17.

4009. Optuženi tvrdi da su i istražitelji MUP-a BiH i istražitelji UN-a koji su radili na incidentima granatiranja iz Priloga Optužnici "izuzetno nepouzdana" zato što su bili pristrasni i što je njihov rad bio prepun grešaka.¹³³¹⁹ Tužilaštvo odgovara da je to uopšten navod zasnovan na pogrešnom predstavljanju iskaza relevantnih svjedoka.¹³³²⁰ Kao što je već objašnjeno u vezi s istragama snajperskih incidenata¹³³²¹ i kao što će se vidjeti dolje u tekstu, Vijeće je u svojoj analizi incidenata granatiranja iz priloga Optužnici razmotrilo i analiziralo više izvještaja CSB-a Sarajevo i UN-a koji su sačinjeni na osnovu gore opisanih istražnih metoda. Te izvještaje u sačinili stručnjaci za balistiku i/ili kriminalistički tehničari koji su, u najvećem broju slučajeva, bili na mjestima incidenata ubrzo nakon što su se oni desili i koji su primjenjivali prihvaćene balističke metode da bi utvrdili pravac gađanja. Oni su imali pristup mjestima incidenta, aktuelnim informacijama i očevicima, a posjedovali su i opšta saznanja o granatiranju u Sarajevu. Shodno tome, Vijeće je pridalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a prilikom analiziranja incidenata granatiranja koji se navode u prilogima Optužnici. Vijeće je pritom bilo svjesno nedostataka u istragama koje su provedene tokom rata, kao što su bile teškoće s kojima su se suočavali istražitelji koji su radili pod prijetnjom vatre i njihova nemogućnost da utvrde tačno porijeklo vatre. Kad god su se u vezi s nekim konkretnim izvještajima pojavila neka pitanja, Vijeće ih je razmotrilo u odnosu na svaki konkretni incident. Shodno tome, premda konstatuje da je ova vrsta dokaza generalno pouzdana i vjerodostojna, Vijeće im pristupilo s predostrožnošću, kao jednom od dijelova slagalice koji se ocjenjuje u odnosu na ukupne dokaze koji su ponuđeni u vezi sa svakim od incidenata.

4010. Kao što je već pomenuto gore u tekstu,¹³³²² Vijeće je saslušalo istražitelja tužilaštva, Barryja Hogana, koji je u više navrata posjetio Sarajevo i pripremio razne materijale koji se odnose na incidente navedene u Prilogu G Optužnici.¹³³²³ Lokacije koje su relevantne za taj prilog obilazio je zajedno s nekom žrtvom ili očevicom konkretnog incidenta i koristio je GPS uređaj da bi zabilježio precizne koordinate mjesta na koje su pale granate.¹³³²⁴ Te zabilježene koordinate su zatim korištene da bi se napravila mapa koja prikazuje mjesta incidenata.¹³³²⁵ Hogan je te obilaske snimao i video-kamerom i na tim snimcima se vide pojedini očevici i/ili žrtve kako pokazuju mjesta na koja su, po njihovom mišljenju i čisto na osnovu njihovog sjećanja u vezi s tim incidentima, pale

¹³³¹⁹ Završna riječ, T. 47954–47959, 47989–47991 (2. oktobar 2014.).

¹³³²⁰ Završna riječ, T. 48056–48059 (7. oktobar 2014.).

¹³³²¹ V. par. 3632.

¹³³²² V. par. 3633.

¹³³²³ Barry Hogan, T. 11192–11193, 11196–11205 (3. februar 2011.).

¹³³²⁴ Barry Hogan, T. 11204–11205, 11230–11231, 11255 (3. februar 2011.). U slučajevima kada se u konkretnom incidentu radilo o više ispaljenih granata, Hogan je odabrao konkretno mjesto udara granate i zabilježio koordinate te lokacije. V. Barry Hogan, T. 11204–11205 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu).

¹³³²⁵ Barry Hogan, T. 11204–11206 (3. februar 2011.); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

granate.¹³³²⁶ Kao što je već ranije rečeno, Vijeće je razmotrilo Hoganov iskaz i konstatovalo da je on pouzdan i vjerodostojan svjedok, ali da je njegov mandat bio ograničen samo na bilježenje položaja mjesta incidenata. Shodno tome, te iz razloga koji su detaljnije objašnjeni u odjeljku IV.B.1.b.II.C, Vijeće prihvata Hoganov iskaz kao vjerodostojan, ali je svjesno njegovih ograničenja i činjenice da su njegove aktivnosti ovisile o sjećanju drugih osoba.

4011. Kao što se navodi gore u tekstu, Vijeće je saslušalo tri vještaka u vezi s granatiranjem u Sarajevu.¹³³²⁷ Higgs je za tužilaštvo proveo istrage u vezi s incidentima granatiranja 4, 5, 6, 7, 8 i 19 iz Priloga G Optužnici, u kojima je nastojao utvrditi navedeno porijeklo vatre, kao i vojnu vrijednost cilja.¹³³²⁸ Relevantna mjesta incidenata je obišao nekoliko godina nakon incidenata i zbog vremena koje je proteklo nije izvršio nikakvu analizu kratera koja bi obuhvatala mjerenja, niti je snimao fotografije.¹³³²⁹ Umjesto toga, on je na svakom mjestu incidenta posmatrao generalno područje i okolne objekte, kao i ostatke kratera.¹³³³⁰ Tužilaštvo mu je za svaki incident dostavilo forenzičke podatke relevantnih istražnih timova BiH i UN-a i on je potom dao svoje mišljenje o tome koliko je primjerena metodologija koju su primjenjivali i u kojoj su mjeri tačni njihovi zaključci.¹³³³¹ Pritom je provjeravao podatke sadržane u originalnim izvještajima o istragama, poredeći ih s fotografijama tih područja i s onim što je zatekao tokom svojih obilazaka tih mjesta.¹³³³² Higgs je u svom svjedočenju izjavio da, s obzirom na to da u tim izvještajima nije bilo očigledno netačnih činjenica, mora da vjeruje da su prvobitni istražitelji u tim svojim izvještajima iskreno opisali svoju metodologiju i zaključke.¹³³³³

4012. Optuženi tvrdi da su njegovi svjedoci vještaci identifikovali nedostatke u Higgsovom radu.¹³³³⁴ On takođe tvrdi da je osnovnu metodologiju koju je Higgs primijenio u svojoj istrazi karakterisalo to da se uzdao u prethodne istrage koje su provele vlasti BiH i/ili UN.¹³³³⁵ Tužilaštvo

¹³³²⁶ Barry Hogan, T. 11207, 11232 (3. februar 2011.). Ti svjedoci nisu imali pristup sopstvenim ranijim izjavama svjedoka niti drugom prapratnom materijalu, kao što su originalni izvještaji o istrazi ili video-snimci incidenta ili njegovih posljedica. Barry Hogan, T. 11288 (3. februar 2011.).

¹³³²⁷ Jedan od vještaka tužilaštva, Berko Zečević, svjedočio je o incidentu 8 iz Priloga G Optužnici i incidentima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe. O njegovom iskazu i vjerodostojnosti biće riječi dolje, u odjeljku koji se konkretno bavi incidentom 8 iz Priloga G Optužnici, odnosno u odjeljku koji se bavi incidentima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.

¹³³²⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 1.

¹³³²⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 6–12, 18; Richard Higgs, T. 6005–6007, 6015, 6025 (19. avgust 2010.).

¹³³³⁰ Richard Higgs, T. 6006, 6025 (19. avgust 2010.).

¹³³³¹ Richard Higgs, T. 5946 (18. avgust 2010.), T. 6015, 6023–6025 (19. avgust 2010.). V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7–12, 18.

¹³³³² Richard Higgs, T. 6025 (19. avgust 2010.).

¹³³³³ Richard Higgs, T. 6007 (19. avgust 2010.).

¹³³³⁴ Završni podnesak odbrane, par. 2387.

¹³³³⁵ Optuženi je iznio taj argument tokom svjedočenja Richarda Higgsa. V. T. 6009 (19. avgust 2010.). Zorica Subotić je takođe iznijela tvrdnju da to što je Higgs prihvatio zaključke istrage koju je proveo UN predstavlja

tvrdi, s druge strane, da je cjelokupna teza optuženog u vezi s granatiranjem "pogrešna i ništavna i da služi kao izgovor".¹³³³⁶ Vijeće je analiziralo Higgsove kvalifikacije i njegovo svjedočenje i uvjerilo se da je on stručan i pouzdan svjedok, te da se njegov iskaz o operativnoj primjeni, tehničkim i balističkim karakteristikama minobacača, te metodologiji analize kratera može prihvatiti kao vjerodostojan. Vijeće je takođe konstatovalo da je Higgs pouzdan i vjerodostojan u pogledu iskaza koji je dao o nekoliko incidenata koji se navode u prilogima Optužnici. Međutim, Vijeće je već tokom suđenja jasno stavilo do znanja da je Higgsov iskaz ograničene prirode, budući da on njime ne potkrepljuje nalaze prvobitnih istraga, već samo ocjenjuje njihovu metodologiju i izvedene zaključke.¹³³³⁷ Zapravo, veći dio Higgsovog svjedočenja bio je zasnovan na tumačenjima izvještaja koje su sastavili istražni timovi tokom ili neposredno poslije dotičnih incidenata. Shodno tome, Vijeće je pristupilo Higgsovom iskazu samo kao dijelu slagalice koji je, povremeno, imao relativno ograničenu vrijednost za utvrđivanje porijekla vatre u navedenim incidentima od strane Vijeća.

4013. Zorica Subotić je mjesta incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici obišla 2010. godine i kasnije.¹³³³⁸ Ona je u svom svjedočenju izjavila da je metoda centralne ose najpreciznija i najpouzdanija metoda za utvrđivanje dolazne putanje projektila, osim kad se koristi specijalizovani radar.¹³³³⁹ Zaključci Zorice Subotić u vezi s incidentima granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici zasnovani su na istragama koje su proveli prvobitni istražitelji, kao što su bili CSB ili UNPROFOR, kao i na svjedočenjima svjedoka, video-snimcima i fotografijama koji se odnose na te incidente, dokumentima i izjavama iz ranijih suđenja pred Međunarodnim sudom, te na svim fizičkim tragovima koji su ostali na mjestima incidenata.¹³³⁴⁰ Kada je tokom unakrsnog ispitivanja stavljen znak pitanja na to što je koristila fotografije snimljene u vrijeme incidenta da bi izvršila svoju analizu i proračune, Zorica Subotić je objasnila da savremena tehnologija omogućava da se ugao iz kojeg je neka fotografija snimljena ukloni pomoću kompjuterske analize, što potom omogućava preciznija mjerenja.¹³³⁴¹ Međutim, Zorica Subotić jeste priznala da postoji primjetna

znak pristrasnosti. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 69.

¹³³³⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 787–791.

¹³³³⁷ Richard Higgs, T. 6008–6009, 6011 (19. avgust 2010.). V. takođe usmenu odluku Vijeća od 18. avgusta 2010. o vremenu dodijeljenom za unakrsno ispitivanje Richarda Higgsa i o zahtjevu optuženog za uvrštavanje u spis izvještaja na koje se Higgs oslonio kao na izvore. Pretres, T. 5943–5944 (18. avgust 2010.).

¹³³³⁸ Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

¹³³³⁹ Zorica Subotić, T. 38357–38361 (15. maj 2013.).

¹³³⁴⁰ Zorica Subotić, T. 38183–38184 (13. maj 2013.).

¹³³⁴¹ Zorica Subotić, T. 38362–38363 (15. maj 2013.).

razlika između pregledavanja tragova minobacačke granate vizuelno na licu mjesta i onoga što se može razaznati na fotografiji.¹³³⁴²

4014. Tužilaštvo tvrdi da je vjerodostojnost Zorice Subotić veoma upitna i da je njena analiza proizvod metoda koje nisu naučno utemeljene i u kojima je koristila sekundarne dokaze, kao što su fotografije i video-snimci ili fizički dokazi umanjene vrijednosti.¹³³⁴³ Prema riječima tužilaštva, ona je u svojoj analizi pokazala "izuzetnu pristrasnost", a njeni zaključci su bili neuvjerljivi naspram ukupnih dokaza tužilaštva.¹³³⁴⁴ Optuženi kao odgovor na to iznosi argument da je Zorica Subotić svoju analizu zasnovala na "zakonima fizike" i balističkim karakteristikama oružja koje je korišteno u tim incidentima.¹³³⁴⁵ Pored toga, navodi optuženi, "zagovarački" argumenti koje je tužilaštvo iznijelo u vezi s vjerodostojnošću Zorice Subotić ne mogu da nadoknade nedostatak dokaza ni da ponište zakone fizike.¹³³⁴⁶

4015. Nakon što je analiziralo izvještaj vještaka Zorice Subotić i njeno svjedočenje o raznim incidentima granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici, Vijeće napominje da je ona često iznosila svoje sopstvene teorije kako bi neutralisala dokaze tužilaštva, od kojih je u neke veoma teško povjerovati, dok su druge bile upadljivo obmanjujuće.¹³³⁴⁷ U nekim slučajevima tokom unakrsnog ispitivanja, Subotićeva je takođe bila evazivna i zaobilazila je pitanja.¹³³⁴⁸ Na kraju, kao što će se vidjeti iz analize koju je Vijeće provelo u vezi sa svakim od incidenata granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici, Vijeće je konstatovalo da je iskaz Zorice Subotić u mnogim slučajevima doveden u pitanje zbog njene pristrasnosti. Shodno tome, Vijeće je konstatovalo da njen iskaz ima ograničenu vrijednost.

iii. Incidenti granatiranja iz priloga Optužnici

4016. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su svi incidenti granatiranja koji se navode u Prilogu Optužnici predstavljali djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila koji nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima, uključujući neselektivne i nesrazmjerne napade.¹³³⁴⁹ Pored toga, ono navodi da su se u svim incidentima mjesta na koja su pale granate nalazila u civilnim, stambenim ili poslovnim zonama; da u blizini tih mjesta u vrijeme

¹³³⁴² Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

¹³³⁴³ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 43, 46.

¹³³⁴⁴ Tužilaštvo tvrdi da je Zorica Subotić u više navrata navela pogrešne činjenice, da je često iznosila puke tvrdnje i neosnovane pretpostavke, te da je zanemarivala ili pogrešno tumačila raspoložive dokaze. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 43–46; Završna riječ, T. 47727 (30. septembar 2014.).

¹³³⁴⁵ Završni podnesak odbrane, par. 2387, 2391.

¹³³⁴⁶ Završni podnesak odbrane, par. 2391.

¹³³⁴⁷ V. npr. diskusiju o Zorici Subotić u vezi s incidentima 4, 5, 7 i 13 iz Priloga G Optužnici.

¹³³⁴⁸ V. npr. Zorica Subotić, T. 38458 (16. maj 2013.).

kad su se desili incidenti nije bilo aktivnih borbenih dejstava; i da dotično granatiranje nije imalo nikakvu vojnu svrhu.¹³³⁵⁰

4017. Kao što je učinjeno u odjeljku ove Presude koji se bavi incidentima snajperskog djelovanja, dolje u tekstu se o svakom incidentu granatiranja koji se navodi u Prilogu Optužnici govori prema geografskom području Sarajeva u kojem se on desio.

(A) Incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici

4018. U Optužnici se navodi da je, počev od ili približno od 28. maja 1992., grad Sarajevo bio izložen intenzivnom granatiranju, u kojem su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a nekoliko civila je poginulo, dok su drugi bili ranjeni.¹³³⁵¹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku opisuje incident 1 iz Priloga G Optužnici kao "24-satno bombardovanje cijelog grada Sarajeva 28. i 29. maja 1992."¹³³⁵²

4019. U Optužnici se takođe navodi da je, počev od ili približno od 6. juna 1992., grad još jednom žestoko bombardovan iz raznog artiljerijskog oruđa s položaja oko cijelog grada, te da su u tom bombardovanju oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno.¹³³⁵³ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku opisuje incident 2 iz Priloga G Optužnici kao "drugo žestoko bombardovanje centra grada 6. juna 1992. ili približno tog datuma".¹³³⁵⁴

4020. Optuženi prigovara da su incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici navedeni nejasno i tvrdi da u Optužnici nije definisan geografski i vremenski okvir tih incidenata.¹³³⁵⁵ U vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, optuženi prvo tvrdi da je jedini incident koji se desio 27. maja 1992. bilo granatiranje ulice Vase Miskina i iznosi argumente u smislu da nema dokaza da su to granatiranje izvršile snage bosanskih Srba.¹³³⁵⁶ Optuženi zatim osporava navode tužilaštva da je Mladić naredio neselektivno granatiranje Sarajeva i "navodno civilnog naselja Velešići" dana 28. i 29. maja 1992., upućujući na dva presretnuta razgovora.¹³³⁵⁷ Pored toga, optuženi tvrdi da, čak i da Mladić jeste

¹³³⁴⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 40.

¹³³⁵⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 40–41.

¹³³⁵¹ Optužnica, incident 1 iz Priloga G Optužnici.

¹³³⁵² Završni podnesak tužilaštva, par. 640. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 727–728.

¹³³⁵³ Optužnica, incident 2 iz Priloga G Optužnici.

¹³³⁵⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 728. Tužilaštvo takođe opisuje incident 2 iz Priloga G Optužnici kao "još jedno masovno i neselektivno granatiranje grada". V. Završni podnesak tužilaštva, par. 640.

¹³³⁵⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1980, 1998–1999. Optuženi tvrdi da ga nedopustivo široka priroda incidenta 2 iz Priloga G Optužnici sprečava da djelotvorno opovrgne te navode. V. Završni podnesak odbrane, par. 1999.

¹³³⁵⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1980–1994. Međutim, kao što je ranije navedeno, minobacački napad od 27. maja 1992. u ulici Vase Miskina spada izvan obima incidenta 1 iz Priloga G Optužnici. V. Pretres, T. 37992–37993 (9. maj 2013.). Vijeće podsjeća da je optuženi sam ustvrdio da se u Optužnici ne tereti za granatiranje ulice Vase Miskina. V. Pretres, T. 6394 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica). V. takođe Izjava optuženog na osnovu pravila 84 *bis*, T. 28867 (16. oktobar 2012.).

¹³³⁵⁷ Pretresni podnesak odbrane, par. 1995–1996 (gdje se upućuje na P1041 i D207).

naredio da se granatiraju Velešići, to granatiranje ne bi bilo protivzakonito zato što su na tom području bili gusto koncentrisani vojna oprema i ljudstvo ABiH.¹³³⁵⁸ U vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici, optuženi tvrdi da je ABiH oko 6. juna 1992. započela pješadijske i artiljerijske napade na srpske položaje oko Sarajeva, kao što su Grbavica i Vrace, te da su borbena dejstva SRK-a bila usmjerena ka odbijanju tih napada.¹³³⁵⁹

4021. Vijeće napominje da je u maju 1992., približno 800 do 900 pripadnika JNA i članova njihovih porodica bilo stacionirano u kasarni "Jusuf Džonlić", kasarni "Maršal Tito" i kasarni "Viktor Bubanj".¹³³⁶⁰ JNA je imala plan da te vojnike i njihove porodice evakuiše iz BiH, ali su snage bosanskih Muslimana blokirale sve tri kasarne prije nego što su oni mogli biti evakuisani.¹³³⁶¹ Uslijed toga, na osnovu prijedloga koji je iznio Mladić, vojni i politički čelnici bosanskih Srba su razmatrali premještanje naoružanih jedinica ka sjeveru, s Grbavice sve do kasarne "Maršal Tito"; svrha te operacije bila je da se omogući evakuacija ljudstva JNA iz kasarne "Maršal Tito".¹³³⁶² Međutim, ta vojna operacija tada nije bila provedena u djelo, dijelom zbog toga što je Mićo Stanišić odbio da snage MUP-a učestvuju u njoj.¹³³⁶³

4022. Dana 19. maja 1992., potpukovnik Janković iz JNA izvijestio je Mladića da je ABiH prijetila kasarni i ljudstvu JNA koje se u njoj nalazilo; Mladić je odgovorio da će Jovan Divjak, general ABiH koji je bio srpske nacionalnosti, ako napadne kasarnu "Maršal Tito", "presud[iti] smrtnu kaznu prvom sebi, pa celom Sarajevu".¹³³⁶⁴ Kao što je ranije navedeno, Mladić je istog dana izabrao Šipčića za novog komandanta SRK-a.¹³³⁶⁵

4023. U okviru trajnih napora da se izvrši evakuacija ljudstva JNA, negdje u periodu od 20. do 28. maja 1992., najvjerovatnije tokom posljednje sedmice u maju, održan je sastanak kojem su, pored ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević [REDIGOVANO], na

¹³³⁵⁸ Pretresni podnesak odbrane, par. 1997.

¹³³⁵⁹ Pretresni podnesak odbrane, par. 2000–2001.

¹³³⁶⁰ [REDIGOVANO]; P928 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36.

¹³³⁶¹ [REDIGOVANO]; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 17–18.

¹³³⁶² [REDIGOVANO]; P968 (Intervju s Jovanom Tintorom na TV Pale, 1. avgust 1994., s transkriptom), *e-court* str. 2.

¹³³⁶³ [REDIGOVANO].

¹³³⁶⁴ P6070 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Jankovića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.), str. 2; svjedok KDZ185, T. 4347 (30. juni 2010.); Milosav Gagović, T. 31872–31873 (15. januar 2013.); Michael Rose, T. 7291–7292 (5. oktobar 2010.). Takođe 19. maja 1992., Mladić je uvjeravao Miloša Baroša, generala JNA koji se nalazio u kasarni "Maršal Tito", rekavši: "Što god bude vama uskraćeno, biće uskraćeno Sarajevu! Ako se prema vama opali metak, videćete šta će se opaliti prema Sarajevu." V. P5672 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Gagovića, 19. maj 1992.), str. 2; [REDIGOVANO]. Mladić je u drugim razgovorima sa pripadnicima VRS-a govorio o odmazdi nad gradom Sarajevom. V. npr. P5693 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 11. maj 1992.), str. 1–2; P5657 (Presretnuti razgovor Zdravka Tolimira, Ratka Mladića i "Jerka Doke", 24. maj 1992.), str. 2.

¹³³⁶⁵ V. par. 3557.

kojem je Mladić predložio da se "granatira celo Sarajevo iz svih raspoloživih sredstava i oružja".¹³³⁶⁶ [REDIGOVANO], bosanski Srbi su prije toga vršili selekciju ciljeva za koje su smatrali da predstavljaju vojna sredstva.¹³³⁶⁷ [REDIGOVANO].¹³³⁶⁸ [REDIGOVANO], članovi rukovodstva bosanskih Srba koji su prisustvovali tom sastanku, uključujući optuženog, nisu se usprotivili Mladićevom prijedlogu.¹³³⁶⁹ [REDIGOVANO].¹³³⁷⁰ Poslije sastanka, vršene su pripreme mjere 10 do 15 dana; razmješteno je oružje, dostavljena municija i odabrani su ciljevi.¹³³⁷¹ Tokom tog perioda, Mladić je obišao sve artiljerijske jedinice koje su bile razmještene oko Sarajeva i izdavao naređenja o tome koje se oružje treba koristiti.¹³³⁷²

4024. Dana 25. maja 1992., Mladić je jednom neidentifikovanom oficiru JNA rekao: "Prvi metak koji se opali na tebe ili na kasarnu 'Jusuf Džonlić' ili na kasarnu 'Maršal Tito' i bude prvi vojnik naš ranjen ili prema frontu ili prema ovim kasarnama, ja ću izvršiti odmazdu prema gradu".¹³³⁷³ Potom je izjavio:

Potres u Sarajevu će biti i više će na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme od kad se vode borbe do sad. [...] I vi možete više izdržati neg' oni. Ja neću da ubijam narod ni da rušim grad niti da nevinu ljude stradaju.[...] neka izvuku civile i ako 'oće tuču, tući ćemo se. Bolje da se tučemo negde po brdima nego po gradu.¹³³⁷⁴

4025. Istog dana, na jednom sastanku kojem je prisustvovala i Biljana Plavšić, Mladić je obavijestio Wilsona da će "sravniti grad sa zemljom" ukoliko vojna lica JNA koja su se nalazila u vojnim kasarnama u Sarajevu ne budu u roku od tri dana evakuisana na sigurno mjesto.¹³³⁷⁵ Mladić je predstavnicima UNPROFOR-a takođe rekao da će se eventualni razgovori u vezi s ponovnim otvaranjem sarajevskog aerodroma, deblokiranjem puteva za snabdijevanje Sarajeva i obezbjeđenjem hemijskih postrojenja u Tuzli moći voditi tek nakon što bude završena evakuacija pripadnika JNA i članova njihovih porodica iz kasarni širom Sarajeva.¹³³⁷⁶ Mladić je dodao da bi

¹³³⁶⁶ [REDIGOVANO].

¹³³⁶⁷ [REDIGOVANO].

¹³³⁶⁸ [REDIGOVANO].

¹³³⁶⁹ [REDIGOVANO].

¹³³⁷⁰ [REDIGOVANO].

¹³³⁷¹ [REDIGOVANO].

¹³³⁷² [REDIGOVANO].

¹³³⁷³ P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1 [REDIGOVANO].

¹³³⁷⁴ P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1.

¹³³⁷⁵ John Wilson, T. 3921–3922 (21. juni 2010.), T. 4053–4057 (22. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 6–7, 72–73; P1040 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2.

¹³³⁷⁶ P1040 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2, 4, 6, 8.

međunarodna vojna intervencija samo dovela do uništenja Sarajeva.¹³³⁷⁷ Zatim je zatražio da Wilson prenese njegove riječi Predsjedništvu BiH.¹³³⁷⁸ Budući da Biljana Plavšić nije pokazala nikakvo protivljenje tome, Wilson je to shvatio kao veoma ozbiljnu prijetnju i poslije toga je prenio Mladićevu poruku Predsjedništvu kao i svom sopstvenom pretpostavljenom, generalu Nambiaru.¹³³⁷⁹

4026. Dana 27. maja, dok se nalazio u Lisabonu, optuženi je objavio da je rukovodstvo bosanskih Srba spremno da otvori aerodrom za letove s humanitarnom pomoći pod uslovom da on funkcioniše pod rukovođenjem i komandovanjem UN-a dok zainteresovane strane ne odrede njegov konačni status na nekoj mirovnoj konferenciji koja bude sazvana u budućnosti.¹³³⁸⁰ Istog dana, snage bosanskih Muslimana su napale kasarnu "Maršal Tito" koristeći, pored ostalog, puške, ručne bacače raketa, protivoklopno oružje i Molotovljeve koktele.¹³³⁸¹

4027. Dana 28. maja 1992., oko 21:00 sati, snage bosanskih Muslimana su napale konvoj JNA koji se iz kasarne "Jusuf Džonlić" povlačio u skladu sa sporazumom između predstavnika SRJ i Predsjedništva BiH; tokom tog napada, muslimanske snage su ubile nekoliko oficira JNA i zarobile nekoliko drugih.¹³³⁸² Istog dana u 20:50 sati, snage bosanskih Muslimana su napale kasarnu "Maršal Tito" i kasarnu "Slaviša Vajner Čiča", kao i položaje SRK-a u Hadžićima, na sarajevskom aerodromu i na Jevrejskom groblju, koristeći, pored ostalog, protivavionske topove i minobacače; u tom napadu poginula su dva vojnika SRK-a, a više ih je ranjeno.¹³³⁸³

4028. U jednom razgovoru od 28. maja 1992., Mladić je pitao pukovnika Mirka Vukašinića može li da dobaci do Velešića i Bašćaršije sa svojih položaja na Hreši.¹³³⁸⁴ Mladić je zatim naredio

¹³³⁷⁷ P1040 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 3.

¹³³⁷⁸ John Wilson, T. 4053–4054 (22. juni 2010.); P1040 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 2.

¹³³⁷⁹ John Wilson, T. 4054 (22. juni 2010.).

¹³³⁸⁰ P949 (Saopštenje rukovodstva SDS-a u vezi s Aerodromom Sarajevo i dostavljanjem humanitarne pomoći, 27. maj 1992.); Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300. Dana 20. maja 1992., optuženi je otputovao u Lisabon na oko sedmicu dana kako bi prisustvovao mirovnim pregovorima koji su tamo vođeni. V. Colm Doyle, P918 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 25299–25300.

¹³³⁸¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 24.

¹³³⁸² [REDIGOVANO]; P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar–28. maj 1992.), str. 392; D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 5; D2974 (Pismo Momčila Krajišnika Joseu Cutileiru i drugima, 28. maj 1992.), str. 1.

¹³³⁸³ [REDIGOVANO]; P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar–28. maj 1992.), str. 393–394; D574 (Borbeni izvještaj SRK-a, 28. maj 1992.), par. 1.

¹³³⁸⁴ P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.), str. 2; [REDIGOVANO]. Veljović je u svom svjedočenju izjavio da do srpskog bombardovanja Bašćaršije nikad nije došlo zato što je to konkretno zabranio Dragomir Milošević, s obzirom na kulturni i istorijski značaj Bašćaršije. V. Stevan Veljović, T. 29230, 29279–29280 (23. oktobar 2012.). Međutim, u svjetlu vjerodostojnih dokaza da Bašćaršija jeste bila

Vukašinoviću sljedeće: "[P]o Bašćaršiji plotun pali", na šta je Vukašinović odgovorio: "Razumem!"¹³³⁸⁵ U jednom drugom razgovoru, koji je takođe vođen 28. maja 1992., Mladić je naredio Vukašinoviću da tuče po Velešićima i Pofalićima i dodao da "tamo nema srpskoga življa mnogo".¹³³⁸⁶ U istom razgovoru, Mladić je naredio Vukašinoviću da nastavi paljbu "da ne mogu da spavaju, da razvučemo pamet njihovu".¹³³⁸⁷ Prije nego što je okončao taj razgovor, Mladić je naredio: "Predsjedništvo mi još jedan plotun pali".¹³³⁸⁸

4029. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je granatiranje koje je u Sarajevu započelo u večernjim satima 28. maja bilo "žestoko, čak i po sarajevskim kriterijima", rasprostranjeno i raštrkano po gradu, ali da je istovremeno njegovo težište bilo na centru grada i nije bilo povezano ni sa kakvim borbama na liniji sukoba.¹³³⁸⁹ Wilson ga je opisao i kao "bombardovanje teškom artiljerijom" od strane SRK-a, koje je za njega predstavljalo još jedan primjer "nesumnjivo nesrazmjerne i neselektivne [vatre] usmjeren[e]" ka gradu, pri čemu odabrani ciljevi nisu imali nikakvu vojnu vrijednost.¹³³⁹⁰

4030. U to vrijeme, Fadila Tarčin je imala 16 godina i živjela je sa svojom porodicom na Širokači, stambenom naselju na južnoj strani Sarajeva, koje se uzdiže iznad Starog Grada i Bistrika.¹³³⁹¹ Fadila Tarčin je u svom svjedočenju izjavila da njen dom nije bio u blizini nikakvih vojnih položaja; kasarna na Bistriku, koja se nalazi na udaljenosti od jedan i pol kilometar, bila je jedini obližnji vojni objekat, a linija sukoba je bila udaljena oko kilometra.¹³³⁹² Kada je u večernjim

bombardovana 1992. godine, te s obzirom na brojne protivrječnosti u Veljovićevom svjedočenju, Vijeće odbacuje njegovu tvrdnju.

¹³³⁸⁵ P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.), str. 3.

¹³³⁸⁶ P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.); P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 1–6; D2 (Dodatak izjavi Ašide Fazlić od 22. aprila 2010.), *e-court* str. 4. Međutim, u jednom telefonskom razgovoru sa Fikretom Abdićem, vođenom 29. maja 1992., Mladić je negirao da je SRK 28. maja 1992. granatirao grad, a posebno Bašćaršiju i zgradu Državnog arhiva. Mladić se takođe požalio da su snage bosanskih Muslimana napale Koloniju, Pofaliće, kasarnu "Viktor Bubanj" i kasarnu "Jusuf Džonlić". Dvojica sagovornika su zatim jedan drugog optužili za kršenje sporazuma o prekidu vatre tokom prethodnih sedmica i insistirali na tome da su njihove snage otvarale vatru samo nakon što je prvo bila otvarana vatra na njih. Abdić je upozorio Mladića da ne odgovara nesrazmjernom vatrom. Mladić je, sa svoje strane, insistirao na tome da Abdićeve snage vrte opremu i vozila koje su zaplijenile iz kasarne "Jusuf Džonlić" i da se njegovim snagama dopusti da se mirno evakušu iz kasarne "Maršal Tito". V. P5663 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Fikreta Abdića, 29. maj 1992.), str. 1, 4–15, 20–21. U svjetlu ogromnog korpusa prihvaćenih dokaza koji govore suprotno, Vijeće je mišljenja da Mladićevo negiranje u vezi s granatiranjem Sarajeva 28. maja 1992., koje se odvijalo za vrijeme tog razgovora, nije predstavljalo odraz onoga što se dešavalo na terenu.

¹³³⁸⁷ P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.).

¹³³⁸⁸ P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinovića, 28. maj 1992.).

¹³³⁸⁹ John Wilson, T. 3922 (21. juni 2010.).

¹³³⁹⁰ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 51–52, 57. V. takođe Savo Simić, T. 30076–30077 (12. novembar 2012.) (gdje se složio s tim da su u tom napadu povrijeđeni civili, ali je tvrdio da je SRK uzvraćao vatru).

¹³³⁹¹ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 1–3.

¹³³⁹² P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 2, 11.

satima 28. maja 1992. započelo granatiranje, Fadila Tarčin, njena majka i drugi srodnici sišli su u podrum i čekali da granatiranje prestane.¹³³⁹³ Poslije neka dva sata, granatiranje je na nekih dvadesetak minuta oslabilo.¹³³⁹⁴ Međutim, odmah poslije ponoći, jedan geler je prošao kroz vrata podruma, ozlijedivši desno stopalo Fadile Tarčin i nanijevši joj modrice na lijevom koljenu.¹³³⁹⁵ Tarčinova je u podrumu čekala do 04:30 sati da granatiranje prestane.¹³³⁹⁶ Oko 05:00 sati, jedan susjed ju je odveo u bolnicu Koševo, gdje su joj stavili gips na desnu nogu; tu je ostala dva dana.¹³³⁹⁷ Kada se vratila iz bolnice, vidjela je da je granata koja ju je ranila prouzrokovala obimnu štetu na trima kućama u tom naselju.¹³³⁹⁸ Dana 28. maja 1992. i tokom cijelog ostatka rata, naselje Fadile Tarčin "bilo je neprestano granatirano", a njenu kuću su još dvaput pogodili projektili.¹³³⁹⁹

4031. U noćnim satima 28. maja 1992., ubrzo poslije ponoći, Ašida Fazlić, koja je bila zaposlena u Državnoj bolnici i živjela sa svojim sinom i suprugom u jednoj sobi u toj bolnici, zadobila je teške povrede glave i noge od gelera granate koja je pogodila treći sprat bolnice dok je granatiranje grada bilo uveliko u toku.¹³⁴⁰⁰

4032. Van Lynden je stigao u Sarajevo krajem maja 1992. i stanovao je na posljednjem spratu Državne bolnice, odakle je mogao da snima granatiranje širom grada.¹³⁴⁰¹ Vidio je da je Državna bolnica već bila gađana i da je pretrpjela dosta "pogodaka"; zatim je lično vidio kako je tada bolnica gađana iz protivavionskih topova.¹³⁴⁰² Dok je stanovao u bolnici, van Lynden nije

¹³³⁹³ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 5, 7–8.

¹³³⁹⁴ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 7.

¹³³⁹⁵ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 2, 7–9; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 71–72.

¹³³⁹⁶ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 9.

¹³³⁹⁷ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 9–10 (gdje je svjedokinja izjavila da ni danas ne može normalno da hoda zbog povreda koje je zadobila).

¹³³⁹⁸ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 2. novembra 2008.), par. 2–3.

¹³³⁹⁹ P498 (Izjava svjedoka Fadile Tarčin od 24. februara 2004.), par. 5.

¹³⁴⁰⁰ P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 4–6; P1022 (Medicinska dokumentacija za Ašidu Fazlić), *e-court* str. 1. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2883, 2884. Tokom narednih 16 mjeseci, Ašida Fazlić je bila podvrgnuta nizu operacija i ostala je u Državnoj bolnici. U novembru 1993., UNHCR ju je evakuisao u Norvešku, gdje su nad njom urađena tri operativna zahvata, uključujući plastičnu operaciju u cilju zamjene razorene kosti u čeonom dijelu lobanje, ali postoperativni meningitis je onemogućio izvođenje svih ostalih neophodnih hirurških zahvata. P470 (Izjava svjedoka Ašide Fazlić od 1. novembra 2008.), par. 8–10; P1022 (Medicinska dokumentacija za Ašidu Fazlić), *e-court* str. 3.

¹³⁴⁰¹ Aernout van Lynden, T. 2387–2394 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 4, 31–32; P927 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden).

¹³⁴⁰² P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 31; Aernout van Lynden, T. 2392 (19. maj 2010.).

primijetio nikakve naznake da snage bosanskih Muslimana koriste zgradu ili njenu neposrednu okolinu u vojne svrhe.¹³⁴⁰³

4033. Tada su bili granatirani i Velešići.¹³⁴⁰⁴ To naselje su najvećim dijelom činile privatne kuće i 60% njegovog stanovništva su činili Muslimani, dok su ostatak činili Srbi.¹³⁴⁰⁵ U granatiranju su povrijeđene dvije osobe u Pogledinama, a jedna u Močilima.¹³⁴⁰⁶ U granatiranju je nanesena obimna šteta Starom Gradu.¹³⁴⁰⁷ Na Vratniku je jedna osoba poginula, dvije kuće su zapaljene, a oštećeno je više stambenih objekata i putničkih vozila.¹³⁴⁰⁸

4034. Dana 29. maja 1992. oko 08:00 sati, Wilson se sastao s generalom Boškovićem, pukovnikom Čađom i potpukovnikom Jankovićem, koji su svi bili pripadnici JNA i koji su mu rekli da je Mladić naredio da se dejstvuje raketama, artiljerijom i minobacačima kao odgovor na napad snaga bosanskih Muslimana na Lukavicu.¹³⁴⁰⁹ Prema Wilsonovim riječima, ti komandanti iz JNA su tokom sastanka nastojali da se distanciraju od granatiranja grada i izrazili su svoje neslaganje s tim, navodeći da je Mladić postupao nezavisno od JNA.¹³⁴¹⁰ Kasnije se tom sastanku pridružila delegacija BiH kako bi razgovarala o evakuaciji kasarni JNA i pustila snimak presretnutog

¹³⁴⁰³ Aernout van Lynden, T. 2390–2391 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 33. Ali v. tvrdnju Save Simića, koji je u to vrijeme bio načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi, da je 1. korpus ABiH u Državnoj bolnici imao minobacačke vatrene položaje koji su u maju 1992. bili korišteni za napade na njegovu brigadu, uslijed čega je ta bolnica postala legitiman vojni cilj. V. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3, 16, 23; Savo Simić, T. 30074–30076 (12. novembar 2012.). Međutim, Vijeće odbacuje tu Simićevu tvrdnju u svjetlu svojih zaključaka iz odjeljka IV.B.1.e: Bolnice u Sarajevu, te u svjetlu njegove evazivnosti i protivrječnosti koje obezvređuju njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem.

¹³⁴⁰⁴ Almir Begić, T. 9956–9958 (15. decembar 2010.); Dušan Škrba, T. 29141 (22. oktobar 2012.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

¹³⁴⁰⁵ Dušan Škrba, T. 29141 (22. oktobar 2012.); Almir Begić, T. 9956 (15. decembar 2010.). Premda je prihvatio da se fabrika "Bosnalijek" nalazila odmah do njegove kuće, u pravcu jugoistoka, Begić je negirao da se u njoj tokom rata proizvodio eksploziv. V. Almir Begić, T. 9979 (16. decembar 2010.). V. takođe D930 (Mapa Velešića s oznakama koje je unio Almir Begić).

¹³⁴⁰⁶ P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 71–72. S obzirom da se u Ratnom dnevniku Stanice milicije Stari Grad ne navode nikakve informacije o statusu ili aktivnostima tih osoba koje su ranjene u tom granatiranju, Vijeće se nije van svake razumne sumnje uvjerilo da su one bile civili i da, ako jesu bile civili, u to vrijeme nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima.

¹³⁴⁰⁷ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76. V. takođe P1042 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 1–3.

¹³⁴⁰⁸ P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 72. Kao što je bio slučaj i sa ranjenim osobama koje se pominju u fusnoti 13406, Vijeće ne može da zaključi van svake razumne sumnje da je osoba koja je poginula u tom granatiranju bila civil i da, ako jeste bila civil, nije u to vrijeme neposredno učestvovala u neprijateljstvima.

¹³⁴⁰⁹ John Wilson, T. 3909–3910, 3923–3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 3.

¹³⁴¹⁰ John Wilson, T. 3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 3, 6. V. takođe P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 18 (gdje se sugerše da je između kontingenta Srbije i kontingenta bosanskih Srba postojao razdor); P5663 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Fikreta Abdića, 29. maj 1992.), str. 10 (gdje se ukazuje na to da Mladić sebe nije vidio kao pripadnika vojske ili države Srbije).

razgovora vođenog prethodne noći radio-vezom, koji pokazuje da je Mladić lično rukovodio artiljerijskim napadima na grad.¹³⁴¹¹

4035. Istog dana, Mladić je obavijestio Potparu, artiljerijskog oficira iz JNA, i Baroša da su napadi muslimanskih snaga na kasarne imali za cilj da isprovociraju Srbe da otvore vatru po Sarajevu.¹³⁴¹² Mladić je zatim rekao Potpari da bude oprezan i uzdržan.¹³⁴¹³ Međutim, Mladić je Potpari i Barošu takođe rekao da će, ako se napadi muslimanskih snaga nastave, prestati da se uzdržava i granatirati Sarajevo.¹³⁴¹⁴ Kasnije tog dana, Mladić je pitao Potparu gdje su padale granate i Potpara je odgovorio da su padale "prema tvornici duhana [...] Pofalićima".¹³⁴¹⁵ Mladić je takođe pitao Potparu da li se granatiraju Velešići i nakon što je dobio potvrđan odgovor, prokomentarisao je da će tamo pasti još granata.¹³⁴¹⁶ U istom razgovoru je pitao Potparu ima li "čime [...] stanicu tući".¹³⁴¹⁷ Kada je Potpara odgovorio da ima čime da dejstvuje, Mladić mu je naredio da otvori vatru.¹³⁴¹⁸ Istog dana, Potpara je izvijestio Mladića da je njegova jedinica uzvratila vatrom prema "ovom muzeju i prema ovoj bolnici gore, Crnom Vrh" iz minobacača kalibra 82 mm.¹³⁴¹⁹ Mladić je zatim naredio Potpari da otvori vatru po željezničkoj stanici "i [da] rastjera[...] to oko sebe".¹³⁴²⁰ Kako se navodi u redovnom borbenom izvještaju koji je Komanda SRK-a izdala 29. maja 1992., jedinice SRK-a su tog dana upotrijebile 70 granata kalibra 60 mm, 140 granata kalibra 82 mm, 272 granate kalibra 105 mm i 131 granatu kalibra 120 mm, kao i razne druge vrste projektila i metaka.¹³⁴²¹

4036. Dana 30. maja 1992., uloženi su intenzivni naponi kako bi se putem pregovora okončalo granatiranje Sarajeva.¹³⁴²² Wilson se sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog

¹³⁴¹¹ John Wilson, T. 3924 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 76; P1042 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 4–6.

¹³⁴¹² D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2–3; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 24.

¹³⁴¹³ U istom presretnutom razgovoru, Mladić je obavijestio Potparu i Baroša da bosanski Muslimani vrše presretanje tog razgovora. V. D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2–3.

¹³⁴¹⁴ D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 4–8.

¹³⁴¹⁵ P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

¹³⁴¹⁶ P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

¹³⁴¹⁷ P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2. Vijeće napominje da je iz konteksta tog razgovora jasno da je zbog greške u transkripciji tog razgovora došlo do toga da je nekoliko Mladićevih izjava pripisano Potpari, i obrnuto.

¹³⁴¹⁸ P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 2.

¹³⁴¹⁹ P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); [REDIGOVANO].

¹³⁴²⁰ P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.). Kao što je ranije navedeno, Dušan Škrba, koji je tokom rata bio u SRK-u, u svom je svjedočenju izjavio da to nije bilo precizno naređenje. V. par. 4000.

¹³⁴²¹ P1514 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. maj 1992.), str. 2; [REDIGOVANO]. Vijeće napominje da je u prevodu dokaznog predmeta P1514 naznačeno da taj borbeni izvještaj nosi datum 20. maj 1992., ali da se u njegovoj originalnoj verziji navodi datum 29. maj 1992.

¹³⁴²² P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 81.

sekretara da se granatiranje okonča.¹³⁴²³ Tokom sastanka, Mladić je izjavio da je kasarna "Maršal Tito" pod neprestanom vatrom od strane snaga bosanskih Muslimana, ostao pri stavu da on samo brani srpski narod, te insistirao na tome da se ljudstvu JNA dozvoli da napusti kasarne.¹³⁴²⁴ Istog dana, oko podneva, Morillon se sastao sa Slobodanom Miloševićem, kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da se okonča granatiranje u Sarajevu i da zamoli Miloševića da iskoristi svoj uticaj na Mladića; tokom tog sastanka, Milošević je izjavio da se on ne slaže s Mladićevim postupcima i da je pokušavao da stupi u vezu s optuženim kako bi vidio može li optuženi upotrijebiti svoj uticaj u cilju zaustavljanja tog "krvavog, zločinačkog" bombardovanja.¹³⁴²⁵

4037. Potom, oko 14:30 sati, Morillon se sastao s optuženim i Koljevićem.¹³⁴²⁶ Tokom sastanka, optuženi je rekao Morillonu da će moći da ubijedi Mladića da pristane na prekid vatre.¹³⁴²⁷ Optuženi je takođe izjavio da su "srpske snage" neiskusne i samoorganizovane i da su, stoga, bile sklone pretjeranim reakcijama na napade od strane Zelenih beretki; optuženi je, pored toga, izjavio da Srbi ponekad budu okrivljeni za napade za koje nisu odgovorni.¹³⁴²⁸ Na tom sastanku je dogovoreno da će optuženi biti odgovoran za to da se lično sastane s Mladićem kako bi obustavio bombardovanje i proveo u djelo prekid vatre počev od "ponedjeljka u 18:00 sati".¹³⁴²⁹ Optuženi nije uspio da se sastane s Mladićem, ali je telefonom stupio u vezu s njim i Mladić je rekao da će bombardovanje prestati.¹³⁴³⁰ Dana 30. maja 1992., SRK je izvijestio da su tog dana jedinice iz njegovog sastava ispalile 20 granata kalibra 120 mm i 15 granata kalibra 122 mm.¹³⁴³¹

4038. Dana 3. juna 1992., započeli su razgovori između predstavnika UNPROFOR-a, rukovodstva bosanskih Muslimana i rukovodstva bosanskih Srba, uključujući optuženog, o pitanju otvaranja

¹³⁴²³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; John Wilson, T. 3924–3926 (21. juni 2010.); P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.); P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.).

¹³⁴²⁴ Tokom sastanka, Mladić je takođe zahtijevao da se organizuje sastanak između optuženog i Izetbegovića, zato što su brojni pokušaji Srba da organizuju sastanak bili neuspješni. Prisutni su zatim razgovarali o pitanju predaje naoružanja JNA snagama BiH da bi se za uzvrat deblokirale kasarne, ali Mladić je izjavio da je taj dogovor sklopljen sa JNA, a ne s njim. V. P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 2–4.

¹³⁴²⁵ P1035 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Slobodanom Miloševićem, 30. maj 1992.), par. 1–3; P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.).

¹³⁴²⁶ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.).

¹³⁴²⁷ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 7–8, 11.

¹³⁴²⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3, 5.

¹³⁴²⁹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11.

¹³⁴³⁰ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 15.

¹³⁴³¹ P1513 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. maj 1992.), str. 3.

sarajevskog aerodroma i kontrole nad njim.¹³⁴³² Optuženi je 5. juna 1992., u pismu koje je poslao Joséu Cutileiru, ustvrdio da su, uprkos dobroj volji koju je pokazalo rukovodstvo bosanskih Srba kada je izrazilo svoju spremnost za otvaranje sarajevskog aerodroma, bosanski Muslimani ugrozili živote pripadnika JNA i njihovih porodica koji su se nalazili u kasarni "Maršal Tito", te da su tokom noći snage bosanskih Muslimana granatirale stambena područja Sarajeva na kojima žive Srbi.¹³⁴³³

4039. Tokom noći 5. juna 1992., pripadnici JNA i njihove porodice, koji su dotad bili blokirani unutar kasarne "Maršal Tito", konačno su evakuisani na položaje koje su držali bosanski Srbi; međutim, teško naoružanje i municija JNA ostali su u kasarni.¹³⁴³⁴ Odmah nakon završetka evakuacije pripadnika JNA, nekoliko bosanskih Muslimana je ušlo u kasarnu kako bi se domogla naoružanja koje je JNA ostavila za sobom.¹³⁴³⁵ Ubrzo poslije toga, kasarna se našla na meti žestoke artiljerijske vatre SRK-a.¹³⁴³⁶ Zbog intenziteta granatiranja, bosanski Muslimani koji su ušli u kasarnu morali su da pobjegnu.¹³⁴³⁷

4040. U isto vrijeme, granatirana su razna sarajevska naselja, uključujući centar Starog Grada, Vratnik, Bašaršiju, Logavinu, Bistrik, Sedrenik, Vasin Han i Hrid-Jarčedole.¹³⁴³⁸

4041. Dana 6. juna 1992. ili približno tog datuma, snage bosanskih Muslimana su pokrenule vojnu operaciju u svrhu "deblokade" Sarajeva iz pravca sjevera i zapada.¹³⁴³⁹ Dana 6. juna, Mladić je

¹³⁴³² P1039 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.), *e-court* str. 1.

¹³⁴³³ D333 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 5. juni 1992.). Optuženi je par dana kasnije ponovio taj navod generalnom sekretaru UN-a. V. D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1.

¹³⁴³⁴ D577 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juni 1992.), str. 1; D333 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru, 5. juni 1992.); P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2405–2407 (19. maj 2010.), T. 2610–11 (21. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 52–58; D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1; P2760 (Izvjestaj o radu MUP-a SrBiH za period april–juni 1992.), str. 3; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 66; Dragomir Milošević, T. 32558–32559 (23. januar 2013.); Milosav Gagović, T. 31865, 31872 (15. januar 2013.); D2738 (Izjava svjedoka Milosava Gagovića od 7. marta 2014.), par. 29–30.

¹³⁴³⁵ P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2599 (21. maj 2010.); P973 (Izvjestaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), str. 85–86; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 29; P6358 (Izvod iz transkripta 114. sjednice Predsjedništva BiH, 9. juni 1992.), str. 3.

¹³⁴³⁶ P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Prve granate nisu uspjele da pogode kasarnu i pale su na željezničku prugu koja se nalazi iza kasarne. Međutim, kasnije su granate pogodile kasarnu, u kojoj je zatim buknuo požar. V. P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 55, 58; Aernout van Lynden, T. 2405–2406 (19. maj 2010.).

¹³⁴³⁷ Aernout van Lynden, T. 2599 (21. maj 2010.). Vijeće se nije uvjerilo da su bosanski Muslimani koji su ušli u kasarnu bili civili.

¹³⁴³⁸ P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 55–57; P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 77–80.

¹³⁴³⁹ D577 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. juni 1992.), str. 1; D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1; P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.), str. 1; P1498 (Naređenje 2. motorizovane brigade, 8. juni 1992.), str. 1;

izdao Direktivu br. 1, kojom je obavijestio komande raznih korpusa VRS-a da su snage bosanskih Muslimana pokrenule vojnu operaciju u cilju "deblokade Sarajeva sa severa i zapada".¹³⁴⁴⁰ U Direktivi br. 1, Mladić je neposredni zadatak VRS-a definisao kao izvođenje ofanzivnih dejstava u cilju poboljšanja operativno-taktičkog položaja VRS-a na širem području Sarajeva i u sjevernoj i zapadnoj Bosni.¹³⁴⁴¹ Konkretnije, Mladić je naredio da se obezbijede dijelovi Sarajeva s većinskim srpskim stanovništvom i da se izvrši čišćenje tih dijelova, uključujući Zlatište, Dobrinju, Butmir, Sokolović Koloniju, Mojnilo i područje oko aerodroma, kao i da se otvori za saobraćaj komunikacija Sarajevo-Trnovo-Kalinovik.¹³⁴⁴² Na osnovu Direktive br. 1, Šipčić je jedinicama SRK-a naredio da, pored ostalog, nastave da održavaju blokadu Sarajeva zaprečavanjem i utvrđivanjem svojih položaja, te da presijeku grad razmještanjem trupa duž pravca Nedžarići-Stup-Rajlovac.¹³⁴⁴³ Muslimanska ofanziva je trajala nekoliko dana i, uprkos nekim ranim uspjesima, na kraju su je neutralisale srpska pješadija i artiljerija.¹³⁴⁴⁴

4042. Dana 6. juna 1992., Zilha Granilo je stanovala u ulici Bjelave, u istoimenom sarajevskom naselju.¹³⁴⁴⁵ Prema njenom sjećanju, činilo se da je tog dana bio granatiran cijeli grad.¹³⁴⁴⁶ Negdje između 16:00 i 17:00 sati, na putu prema skloništu u podrumu obližnje zgrade banke, ona se zaustavila u svom dvorištu da ubere nekoliko trešanja.¹³⁴⁴⁷ Granata je pala na šupu njenog susjeda, koja se nalazila na 10 ili 15 metara od mjesta na kojem je ona stajala.¹³⁴⁴⁸ Udar ju je odbacio dva-tri metra; geler joj se zabio u nogu i leđa i zadobila je malu ubodnu ranu na vratu.¹³⁴⁴⁹ Jedan susjed ju je odvezao u bolnicu, gdje joj je ukazana pomoć.¹³⁴⁵⁰

P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 128; P1038 (Izveštaj Johna Wilsona Vladi Australije, 15. juni 1992.), par. 1.

¹³⁴⁴⁰ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1.

¹³⁴⁴¹ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 1.

¹³⁴⁴² D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), str. 2–4. Tokom svog svjedočenja, Krajišnik je bacio sumnju na postojanje direktne veze između petog strateškog cilja i Direktive br. 1, izjavivši da su u to vrijeme srpska područja oko Sarajeva bila nepovezana i da je cilj Direktive br. 1 bio da se ta područja povežu i da se obezbijede putni pravci koji su ih povezivali. Krajišnik je dodao da je Direktiva br. 1 sadržala vojna uputstva o aerodromu zato što je bezbjednost aerodroma bila ugrožena i dotok humanitarne pomoći na to područje prekinut. V. Momčilo Krajišnik, T. 43798–43801 (19. novembar 2013.). Međutim, iz razloga koji su navedeni u paragrafu 2902, Vijeće ne prihvata Krajišnikov iskaz o Direktivi br. 1 i onome što je bilo u njenoj osnovi.

¹³⁴⁴³ P998 (Instrukcija SRK-a, 7. juni 1992.), str. 1–2.

¹³⁴⁴⁴ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 128; D195 (Izveštaj SRK-a, 8. juni 1992.), str. 1–2; D611 (Naređenje SRK-a, 11. juni 1992.), str. 1; D427 (Zapisnik sa 23. sjednice Vlade SrRBiH, 8. juni 1992.), str. 1.

¹³⁴⁴⁵ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 2; D123 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović); D731 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević).

¹³⁴⁴⁶ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 3.

¹³⁴⁴⁷ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 3–4.

¹³⁴⁴⁸ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 4.

¹³⁴⁴⁹ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 4–5.

¹³⁴⁵⁰ P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 5–6. Zilha Granilo je u svom svjedočenju izjavila da je njena kćerka Jasna Granilo, koja je u vrijeme kad se desio taj incident bila pripadnik policije,

4043. U jutarnjim satima 6. juna 1992., četrnaestogodišnja Fatima Palavra i četiri člana njene porodice sjedili su u dnevnom boravku stana njenog daidže, koji se nalazio na najvišem spratu zgrade poznate pod nazivom "Papagajka" u ulici Hamdije Kreševljakovića, u naselju Skenderija u Sarajevu.¹³⁴⁵¹ Dok je iz dnevnog boravka gledala u rijeku Miljacku, Fatima Palavra je odjednom ugledala jarku svjetlost nakon koje je uslijedila eksplozija od koje je izgubila svijest.¹³⁴⁵² Fatima Palavra se osvijestila na Odjeljenju za dječiju hirurgiju bolnice Koševo i vidjela je da je tu i njena sestra.¹³⁴⁵³ Fatima Palavra je zadobila povrede desne noge i sljepoočnice od gelera i podvrgnuta je hirurškoj intervenciji.¹³⁴⁵⁴ Dok je Palavra bila u bolnici, daidža joj je rekao da je u eksploziji poginula njegova nevjenčana supruga, a da su ostali članovi njene porodice ranjeni.¹³⁴⁵⁵ Uslijed te eksplozije, potpuno je uništen stan daidže Fatime Palavre.¹³⁴⁵⁶

4044. Istog dana, Ziba Avdić i njen suprug Muhamed bili su u stanu u stambenoj zgradi koja se nalazila na Koševskom brdu.¹³⁴⁵⁷ U blizini tog stambenog kompleksa nije bilo kasarni, policijskih stanica niti fabrika.¹³⁴⁵⁸ Ziba Avdić je izjavila da je granatiranje njenog naselja tog dana počelo u 08:00 sati i da su zbog toga njen suprug i ona morali da se sklone u podrum.¹³⁴⁵⁹ Granatiranje je na neko vrijeme oslabilo; međutim, kad se smračilo, Ziba Avdić je vidjela da su iz pravca Poljina ispaljene svjetleće rakete.¹³⁴⁶⁰ Poslije toga, na parking ispred njene zgrade pale su dvije granate i zapalile nekoliko vozila koja su tu bila parkirana.¹³⁴⁶¹ Muhamed i još četiri osobe iz te zgrade izašli su napolje da ugase vatru.¹³⁴⁶² U 21:30 sati, dok su ti ljudi stajali u blizini ulaza u zgradu, pred njih je pala granata i neke od njih ubila na mjestu, dok su Muhamed i još neke osobe bili ranjeni.¹³⁴⁶³ Pripadnici TO-a su Muhameda i druge povrijeđene osobe odveli u bolnicu; međutim, Muhamed je kasnije te večeri podlegao povredama.¹³⁴⁶⁴

poginula uslijed granatiranja ulice Breka, u blizini kancelarije mjesne zajednice. V. P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 1, 6–7. S obzirom da je Jasna Granilo bila pripadnik policije i da tačne okolnosti njene smrti u drugom incidentu granatiranja koji se desio tog dana nisu poznate, Vijeće nije u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da ona nije neposredno učestvovala u neprijateljstvima kada je poginula.

¹³⁴⁵¹ P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 2–3, 5.

¹³⁴⁵² P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 6–7.

¹³⁴⁵³ P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 7–8.

¹³⁴⁵⁴ P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 7–8.

¹³⁴⁵⁵ P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 10.

¹³⁴⁵⁶ P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 11.

¹³⁴⁵⁷ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 1, 3.

¹³⁴⁵⁸ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 1.

¹³⁴⁵⁹ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 3.

¹³⁴⁶⁰ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 4.

¹³⁴⁶¹ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 5.

¹³⁴⁶² P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 6.

¹³⁴⁶³ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 7.

¹³⁴⁶⁴ P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 7–8.

4045. Dana 7. juna 1992., snage Vogošćanske brigade granatirale su UNIS-ove nebudere i uslijed toga jedan od nebudera je zapaljen.¹³⁴⁶⁵ Dok je snimao UNIS-ove nebudere iz Državne bolnice, koja se nalazila na udaljenosti od oko 200 metara, van Lynden nije primijetio da je iz tih nebudera otvarana bilo kakva vatra.¹³⁴⁶⁶ Isto tako nije u tim neboderima vidio nikakve snage bosanskih Muslimana kad ih je sa svojom snimateljskom ekipom obišao par dana ranije.¹³⁴⁶⁷ Ono što 7. juna 1992. jeste vidio i snimio sa svojom ekipom bila je mitraljeska vatra kojom su gađani donji dijelovi UNIS-ovih nebudera, a koja je dolazila s juga, gdje su se nalazili položaji koje je držao SRK.¹³⁴⁶⁸ Van Lynden je takođe snimio kako je zgrada Skupštine pogođena artiljerijskom vatrom.¹³⁴⁶⁹

4046. Dana 8. juna 1992., Fahra Mujanović i njen četvorogodišnji sin bili su u dvorištu svoje porodične kuće na Baricama, isključivo stambenom naselju koje se nalazi veoma blizu Sarajeva, pored brda Žuč.¹³⁴⁷⁰ Iznenada, u dvorište je pala minobacačka granata kalibra 82 mm i eksplodirala, zabivši Fahri Mujanović gelere u noge, lijevu ruku, leđa, grudi i glavu i bacivši je preko dvorišta na zemlju.¹³⁴⁷¹ Granatiranje se nastavilo još nekih sat vremena, što je onemogućavalo susjedima Fahre Mujanović da joj priđu i ukažu pomoć; za to vrijeme, Fahra Mujanović, koja je ležala na zemlji, nekoliko se puta onesvijestila i osvijestila.¹³⁴⁷² Na kraju joj je prišla jedna susjeda i, nakon što ju je presvukla i uklonila s nje odjeću natopljenu krvlju, zamolila je jednog mladića da svojim automobilom odveze Fahru Mujanović u bolnicu Koševo.¹³⁴⁷³ Za vrijeme vožnje od Barica do bolnice Koševo, automobil je nekoliko puta pogođen snajperskim hicima.¹³⁴⁷⁴ Fahra Mujanović je u bolnici vidjela približno još 150 ljudi koji su bili primljeni zbog "strašni[h], užasni[h] rana[...]"

¹³⁴⁶⁵ Aernout van Lynden, T. 2408–2410 (19. maj 2010.); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.) (pod pečatom), str. 82.

¹³⁴⁶⁶ Aernout van Lynden, T. 2410 (19. maj 2010.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59.

¹³⁴⁶⁷ Aernout van Lynden, T. 2474 (19. maj 2010.).

¹³⁴⁶⁸ P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59.

¹³⁴⁶⁹ P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹³⁴⁷⁰ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 4, 8; Fahra Mujanović, T. 8770 (1. novembar 2010.). U aprilu 1992., Barice su bile redovno izložene granatiranju sa položaja koje su Srbi držali na Žuč, Krivoglavicima, Kromolju, Vogošći, Poljinama i Tihovićima. V. P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 4–6, 8, 12; Fahra Mujanović, T. 8751–8752, 8761 (1. novembar 2010.).

¹³⁴⁷¹ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 8–9; Fahra Mujanović, T. 8754–8756, 8765, 8767, 8770 (1. novembar 2010.).

¹³⁴⁷² P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 9.

¹³⁴⁷³ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 10.

¹³⁴⁷⁴ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 10.

koje su zadobili u granatiranju Sarajeva i okoline izvršenom tog dana.¹³⁴⁷⁵ Ona je podvrgnuta hirurškom zahvatu u cilju uklanjanja gelera iz njenog tijela.¹³⁴⁷⁶

4047. Žestoko granatiranje grada nastavilo se duboko u noć 8. juna 1992.¹³⁴⁷⁷

4048. **[REDIGOVANO]** oko 1.000 do 1.500 pripadnika SRK-a bombardovalo Sarajevo tokom te operacije¹³⁴⁷⁸ i da je SRK koristio bacače raketa, minobacače kalibra 82 do 130 mm, protivavionske topove, tenkove i višecijevne bacače raketa.¹³⁴⁷⁹ Zbog prirode naoružanja koje je korišteno i zbijene urbane sarajevske sredine, "sve je gađano", uključujući stambene objekte i zgrade za stanovanje.¹³⁴⁸⁰

4049. Uslijed granatiranja Sarajeva počev od noćnih sati 5. juna do 8. juna 1992., poginulo je ili teško ranjeno više civila, među kojima je bilo i žena, djece i staraca.¹³⁴⁸¹ To granatiranje je takođe prouzrokovalo obimnu štetu na civilnim objektima i infrastrukturi, uključujući Muzičku akademiju i više kuća na Baščaršiji.¹³⁴⁸²

4050. U jutarnjim satima 9. juna 1992., tokom sjednice Predsjedništva BiH kojoj je prisustvovao i predsjednik Izetbegović, Halilović je pomenuo kontinuirano granatiranje grada koje su prethodnog

¹³⁴⁷⁵ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 12; Fahra Mujanović, T. 8756 (1. novembar 2010.).

¹³⁴⁷⁶ P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 11. Uprkos hirurškim zahvatima kojima je podvrgnuta, dosta gelera nije uklonjeno i, uslijed toga, Mujanovićeva pati od neprestanih bolova i hronične glavobolje. V. P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 11; Fahra Mujanović, T. 8756–8757 (1. novembar 2010.).

¹³⁴⁷⁷ P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹³⁴⁷⁸ **[REDIGOVANO].**

¹³⁴⁷⁹ **[REDIGOVANO];** P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48.

¹³⁴⁸⁰ **[REDIGOVANO].**

¹³⁴⁸¹ Na osnovu svih dokaza koji su mu predloženi, Vijeće je bilo u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da su sljedeće osobe bile civili i da u trenutku kad su poginule nisu učestvovala u neprijateljstvima: Osman Kapetanović, Abdulah Ferhatović, Muhamed Avdić, Hasija Neimarlija (stara 67 godina) i Emir Arnautović (star 17 godina). Isto tako, Vijeće je bilo u mogućnosti da zaključi van svake razumne sumnje da su sljedeće osobe bile civili i da u trenutku kad su ranjene nisu učestvovala u neprijateljstvima: Fatima Palavra (stara 14 godina), Ivan Onešćuk, Fahra Mujanović, Zilha Granilo, Jasmina Sandaktarević (stara 13 godina), Nezira Mušić (stara 80 godina), Vasvija Hodić (stara 62 godine), Ismeta Bećirević, Fatima Hajdini (stara 15 godina), Hikmet Maletović, Senada Meletović, Simo Petrović (star 64 godine) i Sabina Bećirević (stara 10 godina). V. P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 77, 79–80, 82, 86; P497 (Izjava svjedoka Fatime Palavra od 30. oktobra 2008.), par. 5–8, 10; P500 (Izjava svjedoka Zibe Avdić od 31. oktobra 2008.), par. 3, 6–7; P499 (Izjava svjedoka Zilhe Granilo od 30. oktobra 2008.), par. 1–3; P1865 (Izjava svjedoka Fahre Mujanović od 5. novembra 2008.), par. 12; P819 (Izvod iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 3. Dana 7. juna 1992., dok je bio u mrtvačnici bolnice Koševo, van Lynden je vidio jednog osmogodišnjeg ili devetogodišnjeg dječaka na nosilima koji je poginuo od povreda nanesenih gelerima. V. P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 59; Aernout van Lynden, T. 2408–2409 (19. maj 2010.); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹³⁴⁸² P1991 (Ratni dnevnik stanice milicije Stari Grad), str. 79–80, 82.

dana izvršile srpske snage i izjavio da srpska strana posjeduje 150 komada artiljerijskog oruđa, dok su bosanski Muslimani imali samo deset komada, od kojih je samo pet ispravno funkcionisalo.¹³⁴⁸³

4051. Istog dana, nakon detaljne diskusije koja je vođena na sjednici Predsjedništva bosanskih Srba kojoj su prisustvovali optuženi, Biljana Plavšić, Krajišnik, Koljević, Đerić i Mladić, donesen je zaključak "da se obustave dejstva teškom artiljerijom po gradu".¹³⁴⁸⁴ Sljedećeg dana, optuženi je generalnom sekretaru prenio da je spreman da obustavi "sva artiljerijska dejstva oko Sarajeva".¹³⁴⁸⁵

4052. Kao što je već ranije navedeno, optuženi prigovara tvrdeći da su navodi o incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici nedovoljno precizni. Međutim, Vijeće smatra da su incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici u geografskom smislu ograničeni na grad Sarajevo, a u vremenskom smislu na "24-satno bombardovanje" od 28. i 29. maja 1992. odnosno na bombardovanje koje je počelo 6. juna 1992. ili približno tog datuma. Tokom cijelog suđenja, tužilaštvo je dokaze koje je izvelo u vezi s ta dva incidenta iz Priloga Optužnici ograničilo na te konkretne geografske i vremenske okvire. Shodno tome, Vijeće odbacuje argument optuženog s tim u vezi.

4053. Vijeće takođe podsjeća na tvrdnju optuženog da su svako potencijalno granatiranje Velešića 28. i 29. maja i borbene operacije koje je SRK izveo oko 6. juna 1992., u svakom slučaju, bili zakoniti zbog toga što se na ciljanim područjima nalazila velika koncentracija vojne opreme i ljudstva ABiH ili zbog toga što su u toku bili vojni napadi ABiH usmjereni protiv SRK-a. Vijeće prvo napominje da svaka vojna akcija koja se pokrene kao odgovor na vojne napade suprotstavljene strane treba da bude usmjerena protiv vojnih ciljeva i srazmjerna po obimu. S tim u vezi, Vijeće napominje da su se incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici desili u čisto urbanom okruženju, u kojem su velike koncentracije civila i civilnih objekata bile blisko pomiješane s nekoliko vojnih ciljeva. U tom kontekstu, vojna dejstva su iziskivala posebnu obazrivost. Umjesto toga, kao što je opisano gore u tekstu, u žestokom granatiranju koje je SRK izvršio 28. i 29. maja i oko 6. juna 1992. neselektivno su gađana čitava civilna naselja u Sarajevu, pri čemu nije pravljena nikakva razlika između civilnih i vojnih ciljeva. **[REDIGOVANO]**. Nadalje, suprotno tvrdnji optuženog da presretnuti razgovor od 25. maja 1992. između Mladića i neidentifikovanog oficira JNA pokazuje da granatiranje Velešića nije bilo neselektivno, jasno je da je Mladić u tom razgovoru objavio da će biti "potres u Sarajevu" jer će na njega pasti više granata nego što ih je dotad palo tokom cijelog rata, dok je u isto vrijeme priznao da se u Sarajevu radi o urbanom okruženju i da se u njemu nalaze civili. Tri dana kasnije, veliki dijelovi urbane zone Sarajeva uistinu su gađani vatrom iz teške artiljerije. Nadalje, čak i da prvobitno jesu bili pokrenuti kao odgovor na napade bosanskih

¹³⁴⁸³ P6358 (Izvod iz transkripta 114. sjednice Predsjedništva BiH, 9. juni 1992.), str. 1, 3.

¹³⁴⁸⁴ D428 (Zapisnik sa 4. proširenog sastanka Predsjedništva bosanskih Srba, 9. juni 1992.).

Muslimana koji su izvršeni s konkretnih lokacija u Sarajevu, Vijeće konstatuje, oslanjajući se posebno na Wilsonov iskaz, da je granatiranje koje je SRK izveo 28. i 29. maja i oko 6. juna 1992. bilo izvršeno na nesrazmjern način. Shodno tome, Vijeće odbacuje tvrdnje optuženog s tim u vezi.

4054. Na osnovu gore navedenog, Vijeće konstatuje da je 28. i 29. maja 1992., kao odgovor na napade od strane ABiH, SRK podvrgnuo cijeli grad Sarajevo, uključujući područja Pofalića, Vratnika i Velešića, naseljena većinom bosanskim Muslimanima, neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i da je uslijed tog granatiranja povrijeđeno više civila, a da su razne civilne zgrade i objekti, uključujući Državnu bolnicu, u velikoj mjeri oštećeni ili uništeni.

4055. Vijeće takođe konstatuje da je u periodu od noćnih sati 5. juna do 8. juna 1992., kao odgovor na napad ABiH, SRK podvrgnuo cijeli grad Sarajevo, uključujući centar Starog grada, Vratnik, Baščaršiju, Logavinu, Bistrik, Sedrenik, Vasin Han i Hrid-Jarčedole, neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i da je uslijed tog granatiranja poginulo ili povrijeđeno više civila i da su razne civilne zgrade i objekti, uključujući Muzičku akademiju, u velikoj mjeri oštećeni ili uništeni.

(B) Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje

(1) Linije sukoba i artiljerija na tom području

4056. Vijeće je gore u tekstu, u odjeljku u vezi s incidentima snajperskog djelovanja u jugozapadnim naseljima Sarajeva, navedenim u prilogima Optužnici, već raspravljalo o tačnoj lokaciji i položaju tih naselja, kao i o linijama sukoba na tom području za vrijeme sukoba.¹³⁴⁸⁶ Iz tog razloga, Vijeće na ovom mjestu neće ponavljati iste dokaze, ali podsjeća da se linija sukoba pružala cestom između stambenih blokova koji se uobičajeno nazivaju Dobrinja 3 i Dobrinja 4.¹³⁴⁸⁷ Dobrinja 1, Dobrinja 4 i Aerodromsko naselje bili su pod srpskom kontrolom,¹³⁴⁸⁸ jer je zona odgovornosti Ilidžanske brigade išla od Dobrinje, kroz Aerodromsko naselje, Nedžariće, duž rijeke Dobrinje, Pijačne ulice, i željezničke pruge do rijeke Miljacke.¹³⁴⁸⁹ Prvi bataljon Ilidžanske brigade

¹³⁴⁸⁵ D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.), str. 1.

¹³⁴⁸⁶ V. odjeljak IV.B.1.b.iii.B: Jugozapadna naselja: Dobrinja i Alipašino Polje.

¹³⁴⁸⁷ Slavica Livnjak, P493 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 873; Sanija Dževlan, P2291 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), 3515–3516, 3528–3529; P2294 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Sanija Dževlan).

¹³⁴⁸⁸ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 20; Youssef Hajir, T. 8806 (1. novembar 2010.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac). V. činjenica o kojoj je presuđeno 91.

¹³⁴⁸⁹ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); Stanislav Galić, T. 37162–37168 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva).

imao je položaje u Nedžarićima,¹³⁴⁹⁰ a 5. bataljon jugoistočno od 1. bataljona, u blizini aerodroma.¹³⁴⁹¹ Zapadno od Dobrinje, linija sukoba pružala se kroz bivši kompleks zgrada "Energoinvesta" na Ilidži i Stupu.¹³⁴⁹² Položaji 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a nalazili su se jugoistočno od Dobrinje, u pravcu Lukavice, i sjeveroistočno, na Grbavici.¹³⁴⁹³

4057. Prvi bataljon Ilidžanske brigade imao je u svom arsenalu minobacače kalibra 82 i 120 mm.¹³⁴⁹⁴ Baterije minobacača bataljona su bile stacionirane oko Teološkog fakulteta.¹³⁴⁹⁵ Mješovita artiljerijska divizija 1. sarajevske mehanizovane brigade raspolagala je naoružanjem koje je uključivalo tri baterije haubica D30 kalibra 120 mm, dvije baterije samohodnih haubica Gvozdika kalibra 122 mm, jednu bateriju višecijevnih bacača raketa Plamen kalibra 128 mm (VBR), i dvije baterije minobacača kalibra 120 mm.¹³⁴⁹⁶

4058. Alipašino Polje se nalazilo na strani linije sukoba koja je bila pod kontrolom ABiH, a ta linija ga je odvajala od Nedžarića koje su držali Srbi.¹³⁴⁹⁷ Kao što je ranije navedeno,¹³⁴⁹⁸ jedinice

¹³⁴⁹⁰ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.) par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; Mile Sladoje, T. 30562–30563 (28. novembar 2012.).

¹³⁴⁹¹ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina).

¹³⁴⁹² Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5122–5124, 5126, 5144–5145; Milomir Šoja, T. 7215–7217, 7219 (30. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su Osjek i Ilidža bili pod kontrolom SRK-a, ali da je veći dio Stupa, uključujući hladnjaču, držala ABiH); D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja). V. takođe David Harland, T. 2018 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 30; P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 6, 14, 16–17; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić).

¹³⁴⁹³ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.) par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.) par. 8; D2342 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba).

¹³⁴⁹⁴ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.).

¹³⁴⁹⁵ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). U svjedočenjima svjedoka koje je pozvao optuženi bilo je nekih nedosljednosti u vezi s tim da li je brigada imala minobacače oko Zavoda za slijepe osobe. V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 27; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2; 111. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

¹³⁴⁹⁶ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 9. Komandno mjesto Mješovitog artiljerijskog divizionu i baterija bacača raketa divizionu nalazili su se u sektoru sela Uzdojnica. Baterije minobacača brigade kalibra 120 mm bile su stacionirane u sektorima Prljevo Brdo i Uzdojnica, a haubice u selima Tilava, Petrovići i Klek. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić).

¹³⁴⁹⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 83, 84; Richard Mole, T. 5842–5845 (17. avgust 2010.); P1430 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D537 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Richard Mole); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30563–30564 (28. novembar 2012.); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 34–35; D2555 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina); D2556 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Svetozar Guzina). Međutim, dio Nedžarića, istočno od ulice Ante Babića i južno od ulice Đure Jakšića (sada ulica Adija Mulabegovića) bio je pod kontrolom ABiH. V. činjenica o kojoj je presuđeno 85.

¹³⁴⁹⁸ V. par. 3787–3788, 3792.

ABiH koje su se nalazile nasuprot Ilidžanske brigade pripadale su 101. brigadi 1. korpusa ABiH, razmještenoj na Alipašinom Polju i Vojničkom Polju, i 102. brigadi 1. korpusa ABiH, čiji položaji su se nalazili na Stupu.¹³⁴⁹⁹ Peta motorizovana brigada 1. korpusa, kasnije poznata pod nazivom 155. brigada, bila je stacionirana na Dobrinji.¹³⁵⁰⁰ Iza sarajevskog aerodroma, jugozapadno od položaja Ilidžanske brigade, u zoni Butmira i Sokolović Kolonije, nalazili su se položaji 104. brigade 1. korpusa ABiH.¹³⁵⁰¹ Prema Sladojinim riječima, svi položaji ABiH su bili na civilnim područjima, gdje su ljudi živjeli u stambenim zgradama i gdje nije postojalo nijedno "čisto civilno naselje" u kojem se nije nalazio neki vojni cilj.¹³⁵⁰²

4059. Rose je u svom svjedočenju izjavio da je u februaru 1994. Dobrinja bila "potpuno uništena" jer su bosanski Srbi potpuno opkolili i direktno otvarali vatru na Dobrinju, prisiljavajući tako njene stanovnike da žive u podrumima.¹³⁵⁰³

(2) Dobrinja, 1. juni 1993. (incident 4 iz Priloga G Optužnici)

4060. U Optužnici se navodi da su 1. juna 1993. ispaljene dvije granate na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali fudbalsku utakmicu ili su u njoj učestvovali, na parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB.¹³⁵⁰⁴ U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok, i da je tom prilikom poginulo više od deset ljudi, a oko stotinu ih je ranjeno.¹³⁵⁰⁵ U svom Završnom podnesku tužilaštvo navodi da su u tom incidentu eksplodirale dvije minobacačke granate kalibra 81 ili 82 mm, koje su usmratile deset i ranile oko 100 osoba.¹³⁵⁰⁶

¹³⁴⁹⁹ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 7; D2480 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30569 (28. novembar 2012.); P6011 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6012 (Fotografija Sarajeva); D1384 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović). V. činjenica o kojoj je presuđeno 83. Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je tokom rata više jedinica ABiH promijenilo naziv, ali da u 90% slučajeva razmještaj jedinica nije promijenjen. Šesta brdska brigada i 105. brigada spojile su se u 101. brigadu, a 3. motorizovana brigada postala je 102. brigada. Asim Džambasović, T. 15194, 15200, 15202 (22. juni 2011.).

¹³⁵⁰⁰ Asim Džambasović, T. 15194, 15220 (22. juni 2011.); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Mirza Sabljica, T. 7835–7836 (13. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32523 (23. januar 2013.).

¹³⁵⁰¹ Asim Džambasović, T. 15229–15230 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

¹³⁵⁰² D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.). Prema riječima Mileta Sladoje i još jednog oficira, Svetozara Guzine, sljedeći objekti su bili vojni ciljevi na teritoriji koju je kontrolisala ABiH: "Standard", "Zora", "Bitumenka", zgrada *Oslobođenja*, studentski domovi, Geodetski zavod, zgrada Vodovoda u ulici Majdan, Prvomajska ulica, Geteova ulica, zgrada Radio-televizije, i škola "Fatima Gunić". D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18, 25; D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); Mile Sladoje, T. 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46.

¹³⁵⁰³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 36.

¹³⁵⁰⁴ Optužnica, incident 4 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁵⁰⁵ Optužnica, incident 4 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁵⁰⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 50.

Optuženi tvrdi da se taj incident u stvari nije desio na mjestu na kojem se navodi da se desio.¹³⁵⁰⁷ On takođe tvrdi da granate nisu ispaljene s teritorije pod kontrolom SRK-a i da je, bez obzira na mjesto otvaranja vatre, mjesto incidenta bilo legitimni vojni cilj.¹³⁵⁰⁸

4061. Sunčanog 1. juna 1993., na Dobrinji IIIB organizovan je fudbalski turnir.¹³⁵⁰⁹ Fudbalsko igralište postavljeno je u ugao parkirališta, koje je s tri strane bilo okruženo stambenim zgradama od šest spratova, a na četvrtoj strani, okrenutoj prema sjeveru, bilo je zaklonjeno brdom Mojnilo; fudbalsko igralište nije se vidjelo ni s jednog mjesta na strani linije sukoba koju je držao SRK.¹³⁵¹⁰ Otprilike 200 gledalaca, među kojima je bilo žena i djece, okupilo se da gledaju timove kako igraju.¹³⁵¹¹ Na parkiralištu je bilo vojnika ABiH, koji nisu bili na dužnosti i koji nisu bili naoružani niti su učestvovali u vojnim dejstvima.¹³⁵¹² Ismet Fazlić je bio sudija u drugoj utakmici.¹³⁵¹³ Nekih 10 do 20 minuta poslije početka utakmice, iza 10:00 sati, među igrače je, nasred igrališta pala prva granata.¹³⁵¹⁴ Fazlića je pogodio geler, tako da je zadobio teške povrede u obje noge kao i po drugim dijelovima tijela.¹³⁵¹⁵ Na zemlji je bilo jedanaest mladića, od kojih su osmorica umrla na licu mjesta.¹³⁵¹⁶ Omer Hadžiabdić koji je tada imao 15 godina, gledao je utakmicu s prevrnutih automobila kad je prva granata pogodila igralište.¹³⁵¹⁷ Ranjen je gelerom u nogu.¹³⁵¹⁸ Nedim Gavranović, koji je tada imao 12 godina, stajao je iza jednog od golova kad je čuo prvu eksploziju i osjetio snažan udarac.¹³⁵¹⁹ Zadobio je prostrijelnu ranu od gelera na desnoj potkoljenici.¹³⁵²⁰ Druga granata je pala na gotovo isto mjesto, nekoliko sekundi poslije prve granate.¹³⁵²¹ Pala je ispred jednog mladića i otkinula mu nogu.¹³⁵²² Na zemlji je bio veliki broj ranjenih.¹³⁵²³

4062. Istog dana, 5. motorizovana brigada ABiH poslala je dnevni izvještaj Komandi 1. korpusa ABiH u kojem je navela da su dvije minobacačke mine kalibra 82 mm pale u njenu zonu

¹³⁵⁰⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2003–2005.

¹³⁵⁰⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2007–2011

¹³⁵⁰⁹ V. činjenice o kojima je presuđeno 245, 246.

¹³⁵¹⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 247, 268.

¹³⁵¹¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 248.

¹³⁵¹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 267.

¹³⁵¹³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 250.

¹³⁵¹⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 251.

¹³⁵¹⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 252.

¹³⁵¹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 253.

¹³⁵¹⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 254.

¹³⁵¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 255.

¹³⁵¹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 256.

¹³⁵²⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 257.

¹³⁵²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 258.

¹³⁵²² Činjenica o kojoj je presuđeno 259.

¹³⁵²³ Činjenica o kojoj je presuđeno 260. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 44; P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

odgovornosti, na parkiralište na kojem se igrala fudbalska utakmica.¹³⁵²⁴ Izvijesteno je da je poginulo šest vojnika i pet civila, a da je ranjeno 55 vojnika i 32 civila.¹³⁵²⁵ Isto tako, Služba nacionalne bezbjednosti MUP-a RS-a na Ilidži je isti dan izvijestila o incidentu, navevši da su za vrijeme fudbalske utakmice dvije granate pale na parkiralište u naselju Dobrinja III, te da je tom prilikom poginulo 10 do 20 ljudi i da je ranjeno 50 vojnika ABiH.¹³⁵²⁶

4063. Sljedećeg dana, Predsjedništvo BiH je naredilo štabu Vrhovne komande ABiH da istraži ovaj incident.¹³⁵²⁷ Vrhovna komanda je 6. juna izvijestila Predsjedništvo da je fudbalski turnir organizovala grupa vojnika ABiH iz 5. motorizovane brigade, da je utakmici prisustvovao veliki broj civila, djece i vojnika ABiH, i da je poginulo 12 osoba (od kojih sedam vojnika), a da je ranjena 101 osoba (od kojih 51 borac); u izvještaju se takođe navodi da su granate ispaljene iz pravca Lukavice.¹³⁵²⁸ Bivši general ABiH Asim Džambasović¹³⁵²⁹ je u svom svjedočenju izjavio da je znao za taj incident i da je viša komanda kritikovala takvu vrstu okupljanja jer u to vrijeme nije bilo razumno organizovati sportske aktivnosti.¹³⁵³⁰

4064. Čim su saznali za incident, vojnici UNPROFOR-a otišli su na lice mjesta da izvrše analizu kratera koji je napravila granata.¹³⁵³¹ Kapetan Houdet je izvršio analizu kratera¹³⁵³² i utvrdio da tragovi rasprskavanja granate u krateru koji je nazvao "Krater 1" ukazuju na to da je ispaljeni projektil minobacačka granata kalibra najmanje 81 mm i da je azimut prema mjestu otvaranja vatre 143 stepena (2500 hiljaditih).¹³⁵³³ Za krater koji je nazvao "Krater 2" konstatovao je da tragovi rasprskavanja granate ukazuju na minobacačku granatu istog kalibra, ali s azimutom od 138 stepeni (2420 hiljaditih) prema mjestu otvaranja vatre.¹³⁵³⁴ Houdet je zaključio da su, s obzirom na fragmente u krateru i zgrade oko fudbalskog igrališta, projektili mogli biti samo minobacačke

¹³⁵²⁴ D1272 (Borbeni izvještaj 5. motorizovane brigade, 1. juni 1993.), str. 1–2.

¹³⁵²⁵ D1272 (Borbeni izvještaj 5. motorizovane brigade, 1. juni 1993.), str. 1–2.

¹³⁵²⁶ D341 (Službena zabilješka MUP-a RS-a Ilidža u vezi s ABiH, 1. juni 1993.).

¹³⁵²⁷ D1397 (Dopis Predsjedništva BiH Štabu Vrhovne komande ABiH, 2. juni 1993.).

¹³⁵²⁸ D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 261. Drugi izvještaj Vrhovne komande ABiH od 9. juna 1993. pojasnio je da je Fazlić bio jedan od osam organizatora turnira, i da Vrhovna komanda preuzima mjere da se dokumentuje odgovornost organizatora tog događaja. D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.).

¹³⁵²⁹ Od novembra 1992. Džambasović je bio načelnik štaba 1. korpusa ABiH. U avgustu 1993. prešao je u Generalštab ABiH. V. Asim Džambasović, T. 15188 (22. juni 2011.).

¹³⁵³⁰ Asim Džambasović, T. 15288 (23. juni 2011.).

¹³⁵³¹ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 20; svjedok KDZ185, T. 4213 (28. juni 2010.).

¹³⁵³² Svjedok KDZ185, T. 4214 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); T. 4268 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9–11.

¹³⁵³³ P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

¹³⁵³⁴ P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

granate ispaljene iz pravca jug-jugoistok, s teritorije koju je kontrolisao SRK.¹³⁵³⁵ Houdet je primijetio da zbog makadamske površine ni u jednom od kratera nije bilo brazde upaljača, zbog čega se nije mogao odrediti precizan upadni ugao i udaljenost s koje su granate ispaljene.¹³⁵³⁶ On je ipak zaključio da je granata kalibra 81 mm, koja je prouzrokovala Krater 1, pri minimalnom dometu mogla biti ispaljena s udaljenosti od otprilike 300 m južno od kasarne u Lukavici.¹³⁵³⁷ General-potpukovnik Morillon, komandant UNPROFOR-a, odmah iza ponoći 2. juna 1993. poslao je optuženom telefaks da ga informiše da je "jutros, granatiranje u D[obrinji] prouzrokovalo smrt više nevinih žena i djece".¹³⁵³⁸

4065. Oko 27 dana poslije incidenta, Komisija UN-a za ratne zločine izvršila je istragu i 7. jula 1993. objavila preliminarni izvještaj koji su pripremili dva kanadska oficira.¹³⁵³⁹ Nakon što su analizirali Houdetov izvještaj, konstatovali su da se incident desio oko 10:20 sati, da su dvije minobacačke granate kalibra najmanje 81 mm pale na mjesto incidenta i da su ispaljene iz pravca Lukavice koju kontroliše SRK.¹³⁵⁴⁰

4066. Ti oficiri su razgovarali i s dvojicom muškaraca koji su ranjeni u incidentu, odnosno sa Zlatanom Stekovićem i Eldinom Zornićem.¹³⁵⁴¹ Steković im je rekao da je dan kad se desio incident bio vedar i sunčan, da je vidljivost bila dobra.¹³⁵⁴² Takođe im je rekao da se, bez obzira na to što se linija fronta nalazila na udaljenosti od samo 100 do 150 metara, mjesto incidenta nije vidjelo sa srpskih položaja zbog visine stambenih zgrada oko parkirališta na kojem se igrala utakmica.¹³⁵⁴³ Zornić je oficirima rekao da je pripadnik ABiH i da zna da u krugu od jednog

¹³⁵³⁵ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9–11; svjedok KDZ185, T. 4215 (28. juni 2010.); T. 4268–4269 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 20.

¹³⁵³⁶ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 9.

¹³⁵³⁷ Houdet je izračunao da bi granata, da bi preletjela okolne zgrade na mjestu incidenta, trebala imati minimalni upadni ugao od 40,5 stepeni. Napominjući da je minimalni upadni ugao za minobacačke granate kalibra 81 i 120 mm oko 45 stepeni, izračunao je da bi pri tom uglu minimalni domet minobacačke granate kalibra 81 mm bio 1.120 metara. P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 2, 9–11.

¹³⁵³⁸ P5059 (Telefaks UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1993.). Oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om, Milenko Indić, je u svom svjedočenju izjavio da u vezi s tim incidentom nije primio nijedan protest. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 130.

¹³⁵³⁹ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 1–2, 9–11. V. takođe svjedok KDZ185, T. 4268 (djelimično zatvorena sjednica), T. 4285–4286 (29. juni 2010.).

¹³⁵⁴⁰ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 7, 9.

¹³⁵⁴¹ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 2–3, 12–35. Jedan drugi očevidac incidenta je takođe pružio informacije da je prva granata pala blizu kruga fudbalskog igrališta, a druga gotovo na centar fudbalskog igrališta. Nadalje, on im je rekao da je najprije pomislio da se radi o minobacačkim granatama kalibra 82 mm, ali da je kasnije na licu mjesta pronašao fragmente minobacačke granate kalibra 60 mm. P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6–7, 57–59.

¹³⁵⁴² P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 3–4.

¹³⁵⁴³ On je takođe primijetio da se navijanje velikog broja ljudi moglo čuti na linijama sukoba i da na tom području nije bilo vojnih ciljeva. V. P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 3–4.

kilometra od mjesta incidenta nema vojnih ciljeva.¹³⁵⁴⁴ On je potkrijepio Stekovićeve opaske da nije bilo direktne linije nišanja između srpskih položaja i mjesta incidenta.¹³⁵⁴⁵ Zornić je također iznio pretpostavku da su granate ispaljene iz Lukavice ili iz Nedžarića.¹³⁵⁴⁶

4067. Državna komisija za ratne zločine BiH je oficirima predala listu žrtava, na osnovu koje su oni zaključili da je u tom incidentu poginulo 13 osoba, a da su 133 osobe ranjene.¹³⁵⁴⁷ Tokom istraga, ova dva oficira koristila su UNPROFOR-ovu mapu Dobrinje, koja pokazuje da je ABiH imala minobacače oko 500 metara od mjesta incidenta, pokraj bolnice na Dobrinji.¹³⁵⁴⁸ Međutim, prilikom pregleda tog područja ta dva oficira nisu vidjeli te minobacače.¹³⁵⁴⁹ Kad je svjedoku KDZ185 postavljeno pitanje u vezi s tim minobacačima, on je u svom svjedočenju izjavio da su se položaji minobacača ABiH stalno mijenjali i da nisu imali stalni položaj.¹³⁵⁵⁰

4068. CSB Sarajevo za vrijeme rata nije mogao izvršiti kriminalističko-tehničku istragu ovog incidenta zbog "konstantnih ratnih dejstava" ali ju je izvršio dvije godine kasnije,¹³⁵⁵¹ u novembru 1995., na zahtjev Tužilaštva.¹³⁵⁵² Balističari Sabljica, Međedović i Kučanin, između ostalih, izvršili su istragu u prisustvu očevica incidenta Refika Sokolara i jednog istražitelja tužilaštva.¹³⁵⁵³ Prema balističkom izvještaju Sabljice i Međedovića, na parkiralište su pale dvije granate, jedna na asfaltnu površinu parkirališta, a druga na zemljanu površinu pored parkirališta.¹³⁵⁵⁴ Na osnovu veličine tragova na asfaltnoj površini, utvrđeno je da je granata koja je pala na asfalt bila granata kalibra 82

¹³⁵⁴⁴ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

¹³⁵⁴⁵ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

¹³⁵⁴⁶ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

¹³⁵⁴⁷ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 4.

¹³⁵⁴⁸ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6, 52, 55–56.

¹³⁵⁴⁹ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 6.

¹³⁵⁵⁰ Svjedok KDZ185, T. 4283 (29. juni 2010.). V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6168; John Hamill, T. 9697–9698 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁵¹ P1699 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. Vijeće napominje da se u izvještaju Komisije UN-a za ratne zločine navodi da CSB Sarajevo nije izvršio istragu jer je smatrao da je istraga UNPROFOR-a dovoljna. V. P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 5; svjedok KDZ185, T. 4282 (29. juni 2010.).

¹³⁵⁵² P1699 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7726 (12. oktobar 2010.). Sabljica je izjavio da je to što je istraga vršena dvije-tri godine kasnije donijelo određene probleme, ali je objasnio da nije bilo mehaničkih intervencija na krateru koji su oni pregledali u vrijeme istrage na licu mjesta; tek je kasnije u krater sipana crvena tvar, kao što je to bio slučaj svuda u Sarajevu (tako su nastale takozvane "ruže smrti"), što je krater učinilo vidljivijim, ali je takođe uklonilo neke od tragova. Mirza Sabljica, T. 7842, 7873–7874, 7881, 7883 (13. oktobar 2010.).

¹³⁵⁵³ P1699 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7836 (13. oktobar 2010.).

¹³⁵⁵⁴ P1699 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 3. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7849–7854, 7867 (13. oktobar 2010.); D757 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D761 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

mm.¹³⁵⁵⁵ Primijenivši analizu centralne ose, istražitelji su zaključili da je granata došla iz pravca jugoistoka (jer je azimut bio 110 stepeni u odnosu na sjever).¹³⁵⁵⁶ Mjesto pada druge granate nije ispitano zbog promjene izgleda zemljane površine.¹³⁵⁵⁷ Sabljica je potvrdio da u izvještaju namjerno nije navedeno koja je od dvije vojske ispalila granatu.¹³⁵⁵⁸

4069. Nadalje, Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da se linija razdvajanja nalazila na nekih 300 do 400 metara od mjesta incidenta, navevši da je Dobrinja bila podijeljena između dvije strane.¹³⁵⁵⁹ Takođe je objasnio da je brdo Mojnilo, sjeverno i sjeverozapadno od mjesta incidenta, bilo pod kontrolom ABiH, a da je Aerodromsko naselje na Dobrinji, zapadno i jugozapadno od mjesta incidenta, bilo pod kontrolom SRK-a.¹³⁵⁶⁰ Konačno, objasnio je da je minimalna udaljenost s koje može biti ispaljena minobacačka granata kalibra 82 mm 600 do 650 metara, ali da se "najbolji rezultati" postižu na udaljenosti od 4.200 metara.¹³⁵⁶¹ U unakrsnom ispitivanju prihvatio je da minobacačka granata kalibra 82 mm s nultim punjenjem ima domet od 80 metara.¹³⁵⁶²

4070. Higgs je sa službenicima Tužilaštva obišao mjesto incidenta i "pregledao ta dva kratera",¹³⁵⁶³ koja su bila ispunjena crvenom tvari, što je onemogućilo detaljnu analizu kratera.¹³⁵⁶⁴ Međutim, on je takođe napomenuo da "krater još uvijek postoji u dovoljnoj mjeri da se izvede neki

¹³⁵⁵⁵ P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 5. V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18–19. U unakrsnom ispitivanju, Sabljica je potvrdio da nije informisan o tome da je jedan očevidac prijavio da je na licu mjesta pronašao fragmente granate kalibra 60 mm. V. Mirza Sabljica, T. 7867–7870 (13. oktobar 2010.); P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 57.

¹³⁵⁵⁶ P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 4–5. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7724–7731 (12. oktobar 2010.), T. 7840–7844 (13. oktobar 2010.); P1730 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1731 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1732 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1733 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D753 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18–19.

¹³⁵⁵⁷ P1699 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), str. 5. V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19.

¹³⁵⁵⁸ Mirza Sabljica, T. 7878 (13. oktobar 2010.).

¹³⁵⁵⁹ Mirza Sabljica, T. 7858–7865 (13. oktobar 2010.); D759 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D760 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁵⁶⁰ Mirza Sabljica, T. 7858–7860, 7867 (13. oktobar 2010.); D757 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D758 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D761 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁵⁶¹ Mirza Sabljica, T. 7866–7867 (13. oktobar 2010.).

¹³⁵⁶² Mirza Sabljica, T. 7869–7872 (13. oktobar 2010.); D762 (Izvod iz priručnika JNA).

¹³⁵⁶³ Richard Higgs, T. 6012 (19. avgust 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su oba projektila pala na improvizovano fudbalsko igralište čija je površina bila od asfalta).

¹³⁵⁶⁴ Richard Higgs, T. 6005–6006 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7. Sabljica se složio s optuženim da je Higgsovo pominjanje dva kratera neobično jer je prema njegovom sjećanju na asfalt pala samo jedna granata. On je bio mišljenja da je Higgs možda pregledao krater koji se odnose na druge incidente. V. Mirza Sabljica, T. 7881–7883 (13. oktobar 2010.).

zaključak," odnosno da se odredi minimalni upadni ugao potreban da bi projektil preletio okolne zgrade.¹³⁵⁶⁵ Nakon što je pregledao ta dva kratera, Higgs se složio s Houdetovim konstatacijama.¹³⁵⁶⁶ On je naveo da su očevici izjavili da su čuli zvuk opaljenja iz oružja i da se linija sukoba nalazila nekih 200 metara od mjesta incidenta.¹³⁵⁶⁷ Prema njegovom mišljenju, to je značilo da minobacač nije bio daleko i da je projektil ispaljen s malim punjenjem da bi mu se smanjilo vrijeme leta i povećala preciznost.¹³⁵⁶⁸

4071. Higgs takođe smatra da je cilj onih koji su otvorili vatru iz minobacača bio da "uznemire" ljude na mjestu incidenta, jer da su namjeravali da neutrališu neki cilj ili obližnji punkt za snabdijevanje vodom, bilo bi ispaljeno više od dvije granate.¹³⁵⁶⁹ Prema njegovom mišljenju, radilo se o smišljenom napadu a ne o incidentu, jer linija fronta nije bila daleko i fudbalska utakmica se nije igrala u tajnosti.¹³⁵⁷⁰ S obzirom na kratki interval između ispaljenja dva projektila, Higgs je iznio komentar da je vjerovatno ista baterija minobacača ispalila oba projektila i složio se s Houdetovim zaključkom da su minobacačke granate ispaljene sa srpske strane linije sukoba.¹³⁵⁷¹ Na osnovu izjava svjedoka koji su čuli otvaranje vatre iz minobacača došao je do zaključka da je baterija minobacača vjerovatno bila smještena na području sakrivenom od posmatranja, na području kasarne u Lukavici, jugoistočno do Dobrinje.¹³⁵⁷²

4072. Hogan je s Fazlićem odredio GPS koordinate i snimio lokacije na koje su u tom incidentu pale granate.¹³⁵⁷³ U unakrsnom ispitivanju je izjavio da je bio upoznat sa zaključkom tima CSB-a Sarajevo iz 1995. – s kojim se nije složio – da je druga granata pala na meko tlo pored parkirališta.¹³⁵⁷⁴

¹³⁵⁶⁵ Richard Higgs, T. 6006–6007 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

¹³⁵⁶⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

¹³⁵⁶⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da bi se svjedok, da bi čuo opaljenje granate, trebao nalaziti na oko 50 do 100 metara od mjesta otvaranja vatre. Međutim, on je objasnio da njegov tim obično nije uzimao u obzir informacije svjedoka koji su čuli opaljenje jer se radi o subjektivnom mišljenju koje treba uzeti s rezervom. V. Mirza Sabljica, T. 7855–7858, 7872–7873 (13. oktobar 2010.).

¹³⁵⁶⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 7.

¹³⁵⁶⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 4, 7–8 (u kojem se takođe navodi da se punkt za snabdijevanje vodom nalazio predaleko od mjesta udara).

¹³⁵⁷⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

¹³⁵⁷¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

¹³⁵⁷² P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

¹³⁵⁷³ D1005 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.); Barry Hogan, T. 11205–11206, 11277–11278 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹³⁵⁷⁴ Barry Hogan, T. 11278–11281 (3. februar 2011.).

4073. John Hamill, oficir Artiljerijskog korpusa Irske vojske, koji je bio vojni posmatrač UN-a u Sarajevu od maja do juna 1993.,¹³⁵⁷⁵ obišao je mjesto incidenta na zahtjev Tužilaštva 18. septembra 2001.¹³⁵⁷⁶ On je izjavio da su krateri stari, ali u velikoj mjeri očuvani, iako su bili ispunjeni crvenom tvari.¹³⁵⁷⁷ Konstatovao je da je istočniji krater, koji je nazvao "Krater 1", bolje očuvan nego drugi krater, koji je nazvao "Krater 2", ali da crvena tvar sada onemogućuje da se precizno ustanovi da li su krateri uzrokovani projektilom ispaljenim iz topa ili iz minobacača.¹³⁵⁷⁸ Što se tiče Kratera 1, Hamill je primijetio tragove karakteristične za granatu ispaljenu iz topa ili haubice, ali je takođe napomenuo da to ne znači da krater nije prouzrokovan minobacačkom granatom.¹³⁵⁷⁹ On je ustanovio da je projektil koji je napravio Krater 1, bez obzira na to da li se radi o topovskom ili minobacačkom projektilu, ispaljen iz pravca od približno 2.200 hiljaditih, plus ili minus 150 hiljaditih, što je, generalno uzevši, istočno-jugoistočno od mjesta udara.¹³⁵⁸⁰ Što se tiče Kratera 2, Hamill je na osnovu njegovog oblika jedino mogao da zaključi da je projektil koji ga je napravio vjerovatno došao iz istog pravca kao i projektil koji je napravio Krater 1.¹³⁵⁸¹ U vezi s tačnim mjestom otvaranja vatre, Hamill je primijetio da pravac doleta oba projektila prolazi kroz područje Toplika, gdje su snage SRK-a imale bateriju topova kalibra 122 mm koje su u to vrijeme osmatrali vojni posmatrači UN-a.¹³⁵⁸² Prema njegovom mišljenju, SRK je u Topliku takođe dejstvovao iz minobacača kalibra 82 mm.¹³⁵⁸³

¹³⁵⁷⁵ Dok je bio u Sarajevu, Hamill je radio isključivo na teritoriji pod kontrolom SRK-a, sjeverno i južno od grada P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, T. 9673–9674 (13. decembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6111, 6114.

¹³⁵⁷⁶ Hamill je bio s Hoganom i Fazlićem. V. P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114; John Hamill, T. 9689 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁷⁷ Hamill je smatrao da je crvena tvar očuvala krater i omogućila mu da korektno izvrši procjenu o tome koja je vrsta oružja korištena i s koje lokacije. V. John Hamill, T. 9689–9693 (13. decembar 2010.); P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114, 6116–6117.

¹³⁵⁷⁸ P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2. Hamill nije mogao objasniti zašto je istražni tim CSB-a Sarajevo 1995. pronašao i pregledao samo jedan krater u asfaltu. On je insistirao na tome da je 2001. vidio dva kratera u asfaltu, od kojih je jedan bio vidljiviji od drugog. V. John Hamill, T. 9708 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁷⁹ Hamill je takođe izjavio da je Krater 1 prouzrokovan minobacačkom granatom, da je vjerovatno korišten minobacač srednjeg kalibra. P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114–6115, 6172; John Hamill, T. 9693–9694, 9713, 9722 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸⁰ P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6114–6117; John Hamill, T. 9693 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸¹ P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2.

¹³⁵⁸² P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*). T. 6115, 6123, 6172–6173.

¹³⁵⁸³ P1995 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Johnu Hamillu, 18. septembar 2001.), *e-court* str. 2.

4074. Hamill je u svom svjedočenju izjavio da minimalni upadni ugao potreban da bi projektili preletjeli okolne zgrade i pali na mjesto incidenta ukazuje na to da su ti projektili mogli biti ispaljeni iz minobacača ili iz haubice.¹³⁵⁸⁴ On je dalje komentarisao da je tim UN-a naveo dva različita azimuta, ukazavši na to da su oruđa iz kojih je otvorena vatra mogla biti na određenoj udaljenosti jedno od drugog.¹³⁵⁸⁵ Rekao je da se to poklapa s njegovim zaključcima, primjećujući da je za Krater 1 utvrdio precizan azimut, a za Krater 2 manje precizan, ali da su oba projektila došla iz istog opšteg pravca.¹³⁵⁸⁶ Kad je od njega traženo da uporedi azimut koji je odredio tim CSB-a Sarajevo s azimutom do kojeg je on došao i s azimutom koji su odredili istražitelji UNPROFOR-a, Hamill je izjavio da razlika nije tako velika kao što izgleda jer se svi ti azimuti odnose na isto područje, koje se nalazi "negdje u pravcu istok-jugoistok".¹³⁵⁸⁷

4075. Zorica Subotić je obišla mjesto incidenta u septembru 2010.¹³⁵⁸⁸ Ona je osporila navedenu lokaciju incidenta, izjavivši da se utakmica nije igrala na parkiralištu nego "na terenu za mali fudbal koji se nalazi pored parkirališta",¹³⁵⁸⁹ što ju je navelo da zaključi da je Fazlić istražiteljima namjerno pokazao pogrešnu lokaciju fudbalskog igrališta.¹³⁵⁹⁰ Pored toga, ona je iznijela argument da nepreciznosti u Houdetovom izvještaju dovode u pitanje njegovu analizu, pa čak i to da li je

¹³⁵⁸⁴ John Hamill, T. 9699–9700 (13. decembar 2010.). Hamill je u svom svjedočenju takođe izjavio da što je veći upadni ugao to je manja udaljenost s koje je projektil ispaljen. Kad mu je pokazana fotografija očuvanijeg kratera koju su snimili istražitelji CSB-a Sarajevo dvije godine poslije incidenta, on je potvrdio da njegov izgled odgovara većem upadnom uglu – uz pretpostavku da je štetu napravila granata. Međutim, ako je šteta uzrokovana "minobacačkom minom", u tom slučaju takav izgled kratera ne ukazuje na veliki upadni ugao. V. John Hamill, T. 9700–9701, 9707–9710, 9716–9719 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸⁵ John Hamill, T. 9699–9700 (13. decembar 2010.). Kad je Vijeće od Hamilla tražilo da komentariše vatrene mogućnosti minobacača, on je u svom svjedočenju izjavio da je iz iste cijevi moguće ispaliti dva projektila u razmaku od nekoliko sekundi, koji mogu pasti na priličnoj udaljenosti jedan od drugog. V. John Hamill, T. 9702 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸⁶ John Hamill, T. 9700 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸⁷ John Hamill, T. 9715–9716 (13. decembar 2010.).

¹³⁵⁸⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 63.

¹³⁵⁸⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55–62, 72–73, 156. Zorica Subotić je ovu tvrdnju zasnovala na izjavama očevidaca i na pravilima igre Međunarodne fudbalske federacije (dalje u tekstu: FIFA). Prema njenom mišljenju, utakmica je približno odgovarala pravilima FIFE za "mali fudbal". S obzirom na to da je pored parkirališta postojalo igralište koje je zadovoljavalo kriterije FIFE, ona je smatrala da se utakmica igrala na tom igralištu i da se, prema tome, incident desio na tom igralištu. Iako je prihvatila da se na video-snimku napravljenom odmah poslije incidenta vide dva gola na parkiralištu, pored velike krvave mrlje, i dalje je odbacivala tu lokaciju kao mjesto incidenta jer veličina gola ne odgovara pravilima FIFE. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55–62, 72–73, 156; Zorica Subotić, T. 38249–38251 (14. maj 2013.); D1005 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

¹³⁵⁹⁰ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 60–61, 157. Ona je takođe tvrdila da činjenica da su Fazlić i drugi naveli parkiralište kao mjesto incidenta može biti protumačeno kao "namera da se prikriju dokazi". D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 65, 73.

uopšte obišao mjesto incidenta.¹³⁵⁹¹ Dalje, izvještaj CSB-a Sarajevo u kojem se navodi samo jedan krater na asfaltnoj površini parkirališta pobija informacije u vezi s lokacijom kratera koje je istražiteljima pružilo više svjedoka.¹³⁵⁹² Zorica Subotić tvrdi da je drugi krater "najverovatnije ručno napravljen posle 21. novembra 1995." i da stoga nije postojao u vrijeme kad je Houdet pregledao mjesto incidenta.¹³⁵⁹³

4076. Iako se Zorica Subotić složila s utvrđenim pravcem vatre u ovom incidentu, odnosno da je projektil došao iz pravca jugoistoka prema mjestu incidenta, ona je smatrala da je projektil ispaljen s teritorije pod kontrolom ABiH.¹³⁵⁹⁴ Potvrdila je Houdetove konstatacije u vezi s Kraterom 1, ali je zaključila da azimut Kratera 2 iznosi 108 stepeni i da taj krater nije vezan za ovaj konkretni incident, te da to nije krater koji je Houdet identifikovao kao Krater 2.¹³⁵⁹⁵ Pored toga, napomenula je da je Houdet svoje zaključke u pogledu udaljenosti s koje su granate ispaljene zasnovao na minimalnom upadnom uglu, a trebao je koristiti maksimalni ugao.¹³⁵⁹⁶ Nadalje, po njenom mišljenju, granata je po svim putanjama do maksimalnog upadnog ugla mogla pogoditi mjesto incidenta, odnosno minobacačka granata kalibra 82 mm mogla je biti ispaljena s bilo koje udaljenosti u rasponu od 80 do 4.850 metara.¹³⁵⁹⁷ Ona je takođe iznijela argument da su istražitelji CSB-a Sarajevo pogrešno odredili azimut kratera koji su pregledali, jer su dobili azimut od 110 stepeni u odnosu na azimut od 143 stepena koji je izračunao Houdet i koji je ona prihvatila.¹³⁵⁹⁸

¹³⁵⁹¹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–62, 68, 156–157. Radilo se od sljedećim nepreciznostima: (i) njegova referenca na "makadam", put od lomljenog kamena koji nije postojao na mjestu incidenta i (ii) Houdetove koordinate kratera koje su ukazivale na lokaciju udaljenu 200 m od parkirališta. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–62; Mirza Sabljica, T. 7878–7879, 7883 (13. oktobar 2010.). U vezi sa (i), iako je Higgs u svom svjedočenju izjavio da engleska riječ *macadam* odgovara riječi asfalt, Subotić je odbila da prihvati da se radi o jezičkoj konfuziji i ostala je pri svom mišljenju da izraz makadamska površina ima više definicija. V. Zorica Subotić, T. 38410–38412 (16. maj 2013.); Richard Higgs, T. 6013 (19. avgust 2010.). U vezi sa (ii), ona je u unakrsnom ispitivanju prihvatila da ne zna koji sistem mapa je koristio Houdet. V. Zorica Subotić, T. 38409–38411 (16. maj 2013.).

¹³⁵⁹² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 62–63, 67. Ti svjedoci, odnosno Ismet Fazlić, Nedim Gavranović i Omer Hadžiabdić, svjedočili su u predmetu *Tužilac protiv Galića*.

¹³⁵⁹³ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 64.

¹³⁵⁹⁴ Zorica Subotić, T. 38407 (16. maj. 2013.); D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 67–74, 156–157.

¹³⁵⁹⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 67–68.

¹³⁵⁹⁶ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–69. Tokom unakrsnog ispitivanja, tužilaštvo se složilo sa Zoricom Subotić da je kapetan Houdet trebao uzeti u obzir najveći upadni ugao i na osnovu toga odrediti minimalnu udaljenost mjesta opaljenja. V. Zorica Subotić, T. 38412 (16. maj 2013.).

¹³⁵⁹⁷ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–69.

¹³⁵⁹⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 72. Zorica Subotić je iznijela argument da su, prema fotografiji koju je tokom istrage snimio CSB Sarajevo, istražitelji pogrešno postavili kompas kad su određivali

Konačno, Zorica Subotić je, na osnovu vjerovatnog upadnog ugla granate, koji je bio veći od 65 stepeni,¹³⁵⁹⁹ i na osnovu udaljenosti položaja SRK-a,¹³⁶⁰⁰ zaključila da granata koja je u ovom incidentu napravila krater na parkiralištu nije ispaljena s položaja SRK-a.¹³⁶⁰¹ U unakrsnom ispitivanju, ona je prihvatila da bi, u slučaju da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH iz pravca jugoistoka, najveća udaljenost od mjesta incidenta s koje je mogla biti ispaljena iznosila 200 metara.¹³⁶⁰²

4077. Govoreći o različitim podacima o broju žrtava, Zorica Subotić se poslužila izvještajem Vrhovne komande ABiH od 6. juna 1993., da bi ukazala na to da su 58 od 114 žrtava, ili 51,8% bili pripadnici ABiH.¹³⁶⁰³ Ona je takođe iznijela argument da su organi bezbjednosti BiH sumnjali da je incident bio insceniran.¹³⁶⁰⁴

4078. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je na dan incidenta u Sarajevu bio na snazi prekid vatre.¹³⁶⁰⁵ Komentarišući svoj redovni borbeni izvještaj za 1. juni 1993., u kojem stoji da SRK tog dana nije otvarao vatru, on je izjavio da su snage SRK-a poštovala prekid vatre i da bi u izvještaju

azimut kratera. V. Zorica Subotić, T. 38251–38252 (14. maj 2013.), T. 38417–38420 (16. maj 2013.). Vijeće napominje da ta fotografija nije dovoljno jasna da bi pokazala gdje je tim CSB-a Sarajevo tačno postavio kompas. Pored toga, čak i ako je to bio slučaj, to ne znači da su mjerenja izvršena u trenutku kad je ta fotografija snimljena.

¹³⁵⁹⁹ Zorica Subotić je, na osnovu izgleda i dimenzija kratera, smatrala da je ugao bio veći od 65 stepeni. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 70.

¹³⁶⁰⁰ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 57 (gdje stoji da se linija sukoba nalazila na udaljenosti od 270 metara). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 263, gdje se navodi da je udaljenost između igrališta i linija sukoba u pravcu vatre bila približno 300 metara. Prema riječima Zorice Subotić, najbliži položaj SRK-a na kojem je mogao biti postavljen minobacač, nalazio se na udaljenosti od 400 metara u pravcu jugoistoka. S te udaljenosti, granata kalibra 82 mm može biti ispaljena s osnovnim, prvim ili drugim punjenjem. Ona je isključila prvo i drugo punjenje jer bi upadni ugao bio prevelik. Zatim je iznijela argument da su se, s obzirom na visinu okolnih zgrada, minobacači SRK-a morali nalaziti na udaljenosti od najmanje 425 metara od mjesta događaja, pri čemu bi upadni ugao granate s osnovnim punjenjem bio 58,7 stepeni, što je "očigledno manje" od ugla pod kojim je granata pala. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 57, 68–71.

¹³⁶⁰¹ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 68–71.

¹³⁶⁰² Zorica Subotić, T. 38407 (16. maj 2013.). Vijeće napominje da je Hamill u svom svjedočenju izjavio da je za minobacač kalibra 120 mm radijus opasnosti 500 metara, a za minobacač kalibra 82 mm 250 metara. John Hamill, T. 9703 (13. decembar 2010.). V. takođe par. 3982.

¹³⁶⁰³ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 52; D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.), *e-court* str. 2.

¹³⁶⁰⁴ Zorica Subotić se ovdje oslanja na dva izvještaja ABiH u kojima se navodi da su pripadnici vojne policije priveli više "sumnjivih lica [u vezi sa pomenutim granatiranjem]". V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 55. Ti izvještaji jasno pokazuju da je ABiH htjela da pronade osobe odgovorne za organizovanje turnira i da se stoga u njima ne pominje da su vojnici ABiH inscenirali taj incident. V. D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.), *e-court* str. 2; D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.), *e-court* str. 2.

¹³⁶⁰⁵ Stanislav Galić, T. 37367–37368 (18. april 2013.).

bilo navedeno da su bile aktivne u tom području.¹³⁶⁰⁶ On je takođe izjavio da nije dobio naređenje niti je izdao naređenje da se otvara vatra na to područje, te da njegova komanda nije dobila izvještaje o otvaranju vatre na tom području.¹³⁶⁰⁷ Galić je naglasio da se incident desio "negde na liniji sukoba, oko 150 metara dubine u položajima [ABiH]" i da se u blizini parkirališta nalazi atomsko sklonište koje su koristili vojnici i u kojem se držao vojni materijal, što područje na koje su pale minobacačke granate čini opravdanim i legitimnim vojnim ciljem.¹³⁶⁰⁸ U unakrsnom ispitivanju, on je, međutim, izjavio da ne zna da li je na dan incidenta s mjesta incidenta otvarana vatra na položaj SRK-a.¹³⁶⁰⁹ On je takođe potvrdio da u normalnim okolnostima ne bi postavio minobacač na liniju sukoba, pa čak ni u njenoj blizini, niti bi iz minobacača otvorio vatru na cilj udaljen oko 150 metara, budući da je za minobacačke kalibra do 120 mm "zona sigurnosti" opaljenja najmanje 200 metara u odnosu na cilj, dok je za veće kalibre ta zona 400 metara.¹³⁶¹⁰ Kad mu je postavljeno pitanje da li bi otvorio vatru na svoje vlastite snage na udaljenosti od oko 150 metara, u okviru neke zavjere, izjavio je da je to moguće ali rizično, i ponovio da nikad ne bi izdao naređenje da se granatiraju civili.¹³⁶¹¹ Prema Galićevim riječima, s obzirom na situaciju u Sarajevu, nije bilo "normalno" organizovati fudbalsku utakmicu ili slično javno okupljanje u neposrednoj blizini linija sukoba.¹³⁶¹²

4079. Što se tiče žrtava u ovom incidentu, Vijeću su predloženi dokazi da su 1. juna 1993. najmanje 122 osobe stradale u tom incidentu dovezene u bolnicu Dobrinja.¹³⁶¹³ Zbog broja žrtava su i bolnica i mrtvačnica bile pretrpane.¹³⁶¹⁴ Određeni broj žrtava je stoga prebačen u bolnicu Koševo¹³⁶¹⁵ i Državnu bolnicu,¹³⁶¹⁶ a najmanje troje djece odvezeno je na odjel dječije hirurgije

¹³⁶⁰⁶ Stanislav Galić, T. 37370, 37373–37380 (18. april 2013.); D340 (Borbeni izvještaj SRK-a, 1. juni 1993.); D3414 (Borbeni izvještaj Operativne grupe Igman ABiH, 1. juni 1993.). Ali v. svjedok KDZ185, T.4272–4273 (29. juni 2010.).

¹³⁶⁰⁷ Stanislav Galić, T. 37373 (18. april 2013.).

¹³⁶⁰⁸ Stanislav Galić, T. 37368 (18. april 2013.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 265 gdje se navodi da je atomsko sklonište bilo na otprilike 100 metara od parkirališta, iza stambenih zgrada.

¹³⁶⁰⁹ Stanislav Galić, T. 37854–37855 (7. maj 2013.).

¹³⁶¹⁰ Stanislav Galić, T. 37855–37857 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok objasnio da bi to bilo moguće tamo gdje postoji neka velika prepreka, kao što je visoka zgrada, što bi spriječilo da fragmenti pogode snage koje su otvorile vatru, ali je izjavio da bi čak i to bilo rizično).

¹³⁶¹¹ Stanislav Galić, T. 37857–37860 (7. maj 2013.).

¹³⁶¹² Stanislav Galić, T. 37372–37373 (18. april 2013.).

¹³⁶¹³ P1053 (Izveštaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42–51; P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.); P1898 (Spisak pacijenata primljenih u bolnicu Dobrinja 1. juna 1993.); P1896 (Medicinska dokumentacija za Omera Hadžiabdića). Youssef Hajir, koji je bio direktor Opšte bolnice Dobrinja, u svom svjedočenju je izjavio da je u bolnicu primljeno "između 130 i 140 povrijeđenih" i da je tokom tog perioda, očigledno, bilo teško voditi odgovarajuću medicinsku evidenciju. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 2, 41–43, 63–64, 69–70.

¹³⁶¹⁴ Youssef Hajir, T. 8789–8790 (1. novembar 2010.); P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 42.

¹³⁶¹⁵ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 43; Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12615–12616, 12632; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu

bolnice Koševo.¹³⁶¹⁷ Evidencija bolnice na Dobrinji jasno pokazuje da je najmanje 27 žrtava bilo mlađe od 18 godina, uključujući četvero djece koja su umrla uslijed zadobijenih povreda.¹³⁶¹⁸ Kao što je gore u tekstu navedeno,¹³⁶¹⁹ Vrhovna komanda ABiH istražila je taj incident na zahtjev Predsjedništva BiH i zaključila da je 12 osoba poginulo u incidentu, uključujući sedam pripadnika ABiH, te da je ranjena 101 osoba, od kojih 51 vojnik ABiH.¹³⁶²⁰ Medicinska dokumentacija kojom Vijeće raspolaže takođe pokazuje da je u tom incidentu poginulo 12 osoba.¹³⁶²¹

4080. Pored dokaza i činjenica o kojima je presuđeno navedenih gore u tekstu, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na mjesto otvaranja i prirodu vatre u ovom incidentu: (i) granate koje su pogodile fudbalsko igralište bile su granate kalibra najmanje 81- 82 mm i ispaljene su iz pravca istok-jugoistok, s teritorije koju je držao SRK,¹³⁶²² (ii) štab 5. motorizovane brigade ABiH nije bio u naselju Dobrinja IIIB gdje je bilo parkiralište na koje je postavljeno fudbalsko igralište, nego u naselju Dobrinja II,¹³⁶²³ i (iii) atomsko sklonište nije bilo namjeravani cilj napada.¹³⁶²⁴

4081. Nakon što je razmotrilo dokaze i činjenice o kojima je presuđeno navedene gore u tekstu, Vijeće se uvjerilo da su 1. juna 1993. dvije granate kalibra najmanje 81 mm pogodile parkiralište u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Vijeće podsjeća da je Zorica Subotić osporila tu lokaciju, tvrdeći da se fudbalska utakmica igrala na sportskom igralištu koje se nalazilo pored parkirališta. Njena

Koševu), str. 60–64; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 2–4. V. takođe P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.).

¹³⁶¹⁶ P1243 (Medicinski izvještaji za žrtve granatiranja na Dobrinji III 1. juna 1993.); P1873 (Medicinska dokumentacija Državne bolnice Sarajevo); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 83; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 118.

¹³⁶¹⁷ P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 12; Fatima Zaimović, T. 1876–1878 (5. maj 2010.); P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.), str. 7, 11–12.

¹³⁶¹⁸ P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42–51.

¹³⁶¹⁹ V. par. 4063.

¹³⁶²⁰ D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.); D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.); D1397 (Dopis Predsjedništva BiH Štabu Vrhovne komande ABiH, 2. juni 1993.). Vijeće takođe napominje da je MUP RS-a došao do obavještajnih podataka o incidentu i da je informisan da je poginulo 10 do 20 osoba, uključujući devet vojnika ABiH, te da je u tom incidentu povrijeđeno 50 pripadnika ABiH. V. D341 (Službena zabilješka MUP-a RS-a Ilidža u vezi s ABiH, 1. juni 1993.).

¹³⁶²¹ Te osobe su: Dragan Osadcij, Asim Zagorica, Adnan Mirvić, Refik Ramić, Alija Gojak, Jusuf Ražić, Atif Bajraktarević, Marko Žižić, Damir Trebo, Adel Selmanović, Mirza Deljković i Munir Šabanović. P1053 (Izvještaj UN-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.), *e-court* str. 42, 46, 48, 51; P1869 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 1. juni 1993.), str. 2, 5–6, 12–14; P1872 (Potvrda o smrti bolnice Dobrinja); P1888 (Potvrda o smrti Asima Zagorice); P1889 (Potvrda o smrti Atifa Bajraktarevića); P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 9–10. V. takođe D1398 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 6. juni 1993.); D1399 (Izvještaj Štaba Vrhovne komande ABiH, 9. juni 1993.).

¹³⁶²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 262.

¹³⁶²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 264. Štab 5. motorizovane brigade se nalazio u sjeverozapadnom dijelu Dobrinje, približno 150 do 200 metara zapadno od bolnice Dobrinja. V. Youseff Hajir, T. 8783–8786 (1. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir); Asim Džambasović, T. 15247–15249 (22. juni 2011.); D1384 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

tvrdnja, međutim, ignoriše obimne dokaze koji pokazuju da se utakmica zapravo igrala na parkiralištu. Pored toga, Vijeće smatra da je njena tvrdnja da su stanovnici Dobrinje fudbalsku utakmicu trebali igrati prema pravilima FIFE neprihvatljiva s obzirom na tadašnje ratne okolnosti i činjenicu da je glavna briga organizatora utakmice bila da pronađu lokaciju koja neće biti u vidnom polju snaga SRK-a. Shodno tome, Vijeće smatra da takva analiza ozbiljno narušava kredibilitet Zorice Subotić, kako generalno, tako i konkretno u odnosu na ovaj incident.

4082. Na osnovu medicinske dokumentacije i istrage Vrhovne komande ABiH, o kojima se raspravljalo gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je eksplozija koju su 1. juna 1993. izazvale dvije granate imala za posljedicu 122 žrtve, od kojih je najmanje 12 umrlo uslijed zadobijenih povreda.

4083. Što se tiče pravca i mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji UNPROFOR-a izašli na lice mjesta isti dan kad se desio incident i da su stoga mogli da vide tragove na dva mjesta udara, te da su zaključili da su granate doletjele iz pravca jug-jugoistok u odnosu na Dobrinju.¹³⁶²⁵ Kao što je navedeno gore u tekstu, tim CSB-a Sarajevo izvršio je kriminalističko-tehnički pregled mjesta incidenta u novembru 1995., ali je pregledao samo jedno mjesto udara, i takođe zaključio da je taj projektil došao iz pravca jugoistoka. To su zatim potvrdili Higgs i Hamill koji su smatrali da je vatra otvorena iz pravca jugoistoka. Konačno, čak se i Zorica Subotić složila da je barem jedna od granata povezanih s ovim incidentom doletjela iz pravca jugoistoka. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su obje granate došle iz tog pravca.

4084. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, precizan upadni ugao granata nije mogao biti određen na mjestu incidenta, te su, prema tome, granate mogle doletjeti s bilo koje tačke na toj putanji iz pravca jugoistoka Dobrinje. Vijeće napominje da su UNPROFOR, CSB Sarajevo i Hamill zaključili da su granate doletjele s položaja SRK-a u južnom dijelu Lukavice. Suprotno tome, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena s položaja ABiH na istoj toj putanji. S obzirom na lokaciju mjesta incidenta i liniju sukoba na jugoistoku,¹³⁶²⁶ najveća udaljenost s koje su, u odnosu na mjesto incidenta, granate mogle biti ispaljene da su bile ispaljene s teritorije pod kontrolom ABiH bila je 200 metara.¹³⁶²⁷ U vezi s tim, Vijeće podsjeća na svjedočenja Hamilla i Galića koja se odnose na radijus opasnosti i zone sigurnosti, i da bi bilo nesigurno i krajnje rizično ispaliti granatu

¹³⁶²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 266.

¹³⁶²⁵ Vijeće ne prihvata tvrdnju Zorice Subotić da je drugi krater na parkiralištu napravljen mehaničkim putem jer iz dokaza jasno proizlazi da su obje granate pale na asfaltnu površinu parkirališta.

¹³⁶²⁶ V. npr. D759 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D760 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe par. 4069, 4076.

¹³⁶²⁷ V. par. 4076.

srednjeg kalibra na cilj udaljen manje od 200 metara.¹³⁶²⁸ Shodno tome, vatra je morala biti otvorena s područja udaljenog više od 200 metara od mjesta incidenta, približno iz pravca jugoistoka. To nameće čvrst zaključak da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a.

4085. Kao što je navedeno gore u tekstu, Galić je u svom svjedočenju izjavio da SRK 1. juna 1993. nije otvarao vatru na Dobrinju. Međutim, Vijeće ne može prihvatiti taj iskaz u svjetlu gore analiziranih dokaza u vezi s ovim incidentom, kao ni dokaze u vezi s opštom situacijom na Dobrinji i granatiranjem kojem su tokom sukoba svakodnevno bili izloženi njeni stanovnici civili.¹³⁶²⁹

4086. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da je mjesto incidenta bilo parkiralište u stambenom naselju i da se nije vidjelo ni s jednog mjesta na strani linije sukoba na kojoj je bio SRK. Iako se atomsko sklonište nalazilo na otprilike 100 metara od parkirališta, tog dana s te lokacije nije otvarana vatra na SRK. Pored toga, čak i da su se u to vrijeme u skloništu nalazili vojnici i vojna oprema, kao što tvrdi Galić, Vijeće ne smatra da je u ovom incidentu atomsko sklonište bilo namjeravani cilj jer bi za njegovo uništenje bilo potrebno više od dva minobacačka projektila.¹³⁶³⁰ Pored toga, pod pretpostavkom da se jedna baterija minobacača ABiH nalazila na oko 500 metara od mjesta incidenta, kao što pokazuje jedna od mapa UNPROFOR-a, s obzirom na datu udaljenost Vijeće smatra da ni ta baterija nije bila namjeravani cilj.

4087. Vijeće podsjeća da je među žrtvama ovog incidenta bilo 58 pripadnika ABiH i da su oni stoga bili legitimni vojni cilj. Međutim, Vijeće takođe napominje da je ukupno oko 200 gledalaca, uključujući žene i djecu, gledalo utakmicu i da je u ovom incidentu gotovo isti broj žrtava bio među civilima, koji u to vrijeme nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Vijeće podsjeća da prisustvo vojnika među civilnim stanovništvom ne lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera i da se *mens rea* osobe odgovorne za napad treba procjenjivati na osnovu znanja koje je ona posjedovala u vrijeme pokretanja napada.¹³⁶³¹ Nema dokaza u vezi s tim da li su jedinice SRK-a, odgovorne za ovaj incident, u vrijeme kad su pokrenule napad znale da će vojnici ABiH biti prisutni na fudbalskoj utakmici ili koliko će ih biti prisutno, ali dokazi pokazuju da jedinice SRK-a sa svojih položaja nisu mogle vidjeti mjesto incidenta. Međutim, čak i da su jedinice SRK-a unaprijed znale da će vojnici ABiH biti prisutni i u kojem broju, onima koji su pokrenuli napad

¹³⁶²⁸ V. par. 3982. Vijeće prihvata da je stambena zgrada između mjesta incidenta i linije sukoba donekle mogla pružiti zaštitu jedinici ABiH prilikom otvaranja vatre na mjesto incidenta s položaja u okviru radijusa opasnosti korištenog oružja. Vijeće, ipak, ne smatra razumnim da bi ABiH otvorila vatru u pravcu svoje sopstvene teritorije, s male udaljenosti i pod velikim uglom, kao dio zavjere s ciljem da dobije podršku međunarodne zajednice protiv VRS-a.

¹³⁶²⁹ V. par. 3783, 4059.

¹³⁶³⁰ Vijeće takođe podsjeća da su dvije granate pale jedna za drugom, da su pale na gotovo isto mjesto, i da druga granata nije pala nimalo bliže atomskom skloništu.

¹³⁶³¹ V. par. 453, 457.

moralo je biti je očigledno da će se na utakmici neminovno okupiti veliki broj civila s obzirom na (i) činjenicu da se radilo o fudbalskoj utakmici, kao čisto civilnoj aktivnosti; (ii) vrijeme kad se utakmica igrala, odnosno da je to bilo danju i za vrijeme prekida vatre; i (iii) mjesto gdje se utakmica igrala, odnosno usred stambene zone, okruženo stambenim zgradama. Dalje, odluka SRK-a da na takav događaj ispali dvije minobacačke granate čija je namjena neutralisanje aktivnosti na širokom području,¹³⁶³² pokazuje, sa svoje strane, da te jedinice SRK-a nisu preduzele mjere opreza u skladu s ratnim pravom. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je ovaj incident primjer neselektivnog otvaranja vatre.

(3) Ulica Hakije Turajlića, Dobrinja, 12. juli 1993. (incident 5 iz Priloga G Optužnici)

4088. U Optužnici se navodi da je 12. jula 1993., minobacačka granata kalibra 82 mm ispaljena na približno 100 civila koji su čekali u redu za vodu na javnoj česmi u dvorištu stambenog objekta u ulici Hakije Turajlića br. 39 (ranije Aleja Branka Bujića,¹³⁶³³ a zatim ulica Spasenije Cane Babović), u stambenom naselju Dobrinja.¹³⁶³⁴ U vezi s mjestom otvaranja vatre, u Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, otprilike iz pravca zapad-sjeverozapad, i da je poginulo 13 ljudi, a 14 ih je ranjeno.¹³⁶³⁵ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je oko 15:00 sati na grupu od oko 50 do 60 civila koji su ispred česme čekali u redu za vodu pala granata, pri čijoj eksploziji je poginulo više od deset osoba, a više od deset je ranjeno.¹³⁶³⁶ Optuženi prihvata da je 12. jula 1993. granata kalibra 82 mm, koja je eksplodirala u naselju Dobrinja, prouzrokovala 27 žrtava.¹³⁶³⁷ Međutim, on tvrdi da je granata došla s područja na sjeveru-sjeveroistoku, pod kontrolom snaga ABiH.¹³⁶³⁸ On takođe tvrdi da se incident desio na oko 100 metara od jednog komandnog mjesta ABiH i da u tom periodu snagama SRK-a nisu izdata naređenja da otvaraju vatru na tu lokaciju.¹³⁶³⁹

4089. Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da su se, zbog toga što je Dobrinji bio prekinut dotok vode, stanovnici naselja Dobrinja C5 snabdijevali vodom na svim poznatim kriznim punktovima za vodu,¹³⁶⁴⁰ od kojih se jedan nalazio u ulici Hakije Turajlića.¹³⁶⁴¹ Sredinom

¹³⁶³² V. par. 3982.

¹³⁶³³ Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici. Iako se u optužnici navodi da se u vrijeme incidenta ta ulica zvala "Aleja Branka Bulića", u dokumentima koji su predloženi Vijeću stoji "Aleja Branka Bujića", što je ispravan naziv te ulice.

¹³⁶³⁴ Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁶³⁵ Optužnica, incident 5 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 51.

¹³⁶³⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 51.

¹³⁶³⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2013.

¹³⁶³⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2015.

¹³⁶³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2013, 2017–2019.

¹³⁶⁴⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 271. Hajir je u svom svjedočenju rekao da su civili na Dobrinji bili namjerno gađani dok su na tim punktovima stajali u redu za vodu. V. Youseff Hajir, T. 8853 (2. novembar 2010.).

poslijepodneva 12. jula 1993., dana koji je do 17:00 sati bio prilično vedar, na ulici je bilo stotinu i više kanistera.¹³⁶⁴² Ljudi, uglavnom starije osobe, čekali su da prođu kroz željeznu kapiju koju je čuvao Enver Taslamani i da uđu u dvorište kuće.¹³⁶⁴³ Penzioner Rasim Mehonić, koji je sa svojom suprugom i dvije kćerke čekao u redu od zore, čučao je pored Taslamana, čekajući da na njega dođe red da uzme vodu, kad je oko 15:00 sati eksplodirala minobacačka granata,¹³⁶⁴⁴ i Mehonić je osjetio da ga je geler pogodio u lijevu stranu tijela.¹³⁶⁴⁵ Taslamani, koji je stajao pored Mehonića, pogođen je u ruku i lijevu nogu.¹³⁶⁴⁶ Područje oko česme je zatim ponovo granatirano.¹³⁶⁴⁷

4090. Prema izvještaju koji je u vezi s ovim incidentom pripremio CSB Sarajevo, 12. jula 1993. oko 15:27 sati ispred porodične kuće u Aleji B. Bujića 155 na Dobrinji,¹³⁶⁴⁸ eksplodirala je granata udarivši u tijelo Zorke Simić koja je s oko 30 drugih ljudi čekala u redu za vodu.¹³⁶⁴⁹ U izvještaju se takođe navodi da je istražni tim CSB-a Sarajevo, uključujući vještaka balističara Hamdiju Čavčića, poslan na lice mjesta otprilike dva sata nakon incidenta.¹³⁶⁵⁰ Tim je na kraju konstatovao da je od eksplozije poginulo 12 osoba, uključujući Zorku Simić, dok je 15 osoba povrijeđeno.¹³⁶⁵¹ U izvještaju stoji da je, neposredno prije incidenta, policija upozorila ljude koji su čekali u redu za vodu da ne treba tu da se zadržavaju jer je linija fronta bila udaljena samo 200 metara.¹³⁶⁵²

4091. Na mjestu eksplozije, pored tijela Zorke Simić, pronađen je stabilizator granate za koji je Čavčić utvrdio da pripada minobacačkoj granati kalibra 82 mm.¹³⁶⁵³ Čavčić je takođe zaključio da je granata eksplodirala na određenoj visini iznad tla, "najverovatnije na licu koje je stajalo pored" budući da na licu mjesta nema kratera od eksplozije nego samo tijelo s izuzetno teškim povredama.¹³⁶⁵⁴ Dalje, on je smatrao da je granata ispaljena iz pravca sjeverozapad-zapad, odnosno

¹³⁶⁴¹ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2.

¹³⁶⁴² V. činjenica o kojoj je presuđeno 272.

¹³⁶⁴³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 273.

¹³⁶⁴⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 274.

¹³⁶⁴⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 275.

¹³⁶⁴⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 276.

¹³⁶⁴⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 281.

¹³⁶⁴⁸ U službenom izvještaju CSB-a Sarajevo se navodi da je mjesto incidenta bilo ispred porodične kuće u Aleji B. Bujića br. 155, nasuprot stambenog objekta u ulici S.C. Babović br. 6, na Dobrinji V. Kasnije se to mjesto navodi kao "B. Bujića 6", a zatim kao "Aleja B Bujića broj 155, nasuprot stambenog objekta u ulici Spasenije Cane Babović br. 6". U izvještaju kriminalističkog tehničara navodi se ulica Spasenije Cane Babović, pored broja 6, dok se u izvještaju vještaka balističara navodi ulica Spasenije Cane Babović, pored broja 115. V. P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2–6. S obzirom na to da se incident desio na raskrsnici, Vijeće ne smatra da nepodudaranja u vezi s adresom na kojoj se to desilo utiču na analizu i zaključke CSB-a Sarajevo.

¹³⁶⁴⁹ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

¹³⁶⁵⁰ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

¹³⁶⁵¹ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3–4.

¹³⁶⁵² P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 4.

¹³⁶⁵³ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

¹³⁶⁵⁴ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

iz pravca Nedžarića.¹³⁶⁵⁵ Prema izvještaju, Čavčić je do tog zaključka došao na osnovu (i) tragova barutne gareži i mehaničkih oštećenja uzrokovanih fragmentima minobacačke granate na ogradi na istočnoj strani ulice; (ii) sličnih tragova koje je primijetio na zadnjem sjedištu zelenog automobila marke Škoda okrenutog prema istoku, koji je bio parkiran u blizini tog dijela ograde; i (iii) činjenice da je na pločniku sjeverozapadno od oštećene ograde bilo mehaničko oštećenje u obliku nepravilnog luka, u pravcu sjeverozapad-zapad.¹³⁶⁵⁶

4092. Pripadnici UNPROFOR-a su takođe proveli istragu na licu mjesta i sastavili izvještaj, u kojem su zaključili da se radi o minobacačkoj granati kalibra 82 mm, koja je najvjerovatnije doletjela sa "srpske strane", i da je "mogla biti ispaljena sa koridora Nedžarići-Ilidža sjever."¹³⁶⁵⁷ U izvještaju UNPROFOR-a takođe se navodi da "odsustvo karakterističnog kratera i brazde upaljača" i trag rasprskavanja granate na asfaltu upućuju na pravac od 5.100 hiljaditih (sjeverozapad-zapad).¹³⁶⁵⁸

4093. Higgs je obišao mjesto incidenta i naveo da "zbog protoka vremena i činjenice da je minobacačka granata udarila u jednu osobu prije nego što je pala na tlo, na tom mjestu postoji malo dokaza ili ih više uopšte nema."¹³⁶⁵⁹ Shodno tome, on je uglavnom komentarisao kriminalističko-tehnički izvještaj CSB-a Sarajevo i složio se sa u njemu iznesenim konstatacijama, te je zaključio da je projektil ispaljen iz minobacača kalibra 82 mm, iz pravca zapad-sjeverozapad.¹³⁶⁶⁰ Napomenuo je da je metodologija koju je koristio CSB Sarajevo, kao što je navedeno u službenom izvještaju, adekvatna, ali da postoji malo veća margina greške jer se nije mogao pregledati krater kojeg nije bilo, tako da je bilo moguće utvrditi tek "približan pravac" iz kojeg je projektil doletio, što je i učinjeno.¹³⁶⁶¹ Higgs je takođe smatrao da je, budući da se na tom području nalazio punkt za snabdijevanje vodom u kriznim situacijama, "ispravno pretpostaviti" da je bilo dobro poznato i "utvrđeno"¹³⁶⁶² da će u toj zoni biti mnogo civila.¹³⁶⁶³ S obzirom na to da je ispaljena samo jedna granata, što se ne bi desilo da je cilj bio da se neutrališe neko veliko područje ili neki vojni cilj,

¹³⁶⁵⁵ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

¹³⁶⁵⁶ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 6.

¹³⁶⁵⁷ P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3.

¹³⁶⁵⁸ P1442 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2–3, 5.

¹³⁶⁵⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8; Richard Higgs, T. 5994 (19. avgust 2010.). Hogan je 2009. takođe obišao mjesto incidenta i odredio GPS koordinate lokacije na koju je pala granata. V. Barry Hogan, T. 11205–11206 (3. februar 2011.); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹³⁶⁶⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8; Richard Higgs, T. 5994 (19. avgust 2010.).

¹³⁶⁶¹ Richard Higgs, T. 5920 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9; P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.).

¹³⁶⁶² U vezi s "prethodno zabilježenim" ciljevima, v. Richard Higgs, T. 5918 (18. avgust 2010.).

¹³⁶⁶³ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8.

Higgs je zaključio da je "namjera najvjerojatnije bila da se uznemire ljudi na toj lokaciji".¹³⁶⁶⁴ Mogućnost da je na tom području, na oko 200 m od mjesta incidenta, djelovao snajperista ne utiče na Higgsovo mišljenje jer bi projektil bio suviše neprecizan da bi za metu imao snajperistu.¹³⁶⁶⁵ Higgs je takođe komentarisao činjenicu da je stabilizator granate pronađen pored tijela jedne od žrtava, izjavivši da je "tijelo vjerovatno zaustavilo krilca da se ne razlete dalje".¹³⁶⁶⁶

4094. Kad je optuženi tražio da objasni malu razliku između pravca vatre koji je odredio tim CSB-a Sarajevo i pravca koji su odredili timovi UNPROFOR-a, on je izjavio da se s obzirom na vrstu kratera na licu mjesta može odrediti samo opšti pravac.¹³⁶⁶⁷ Higgs je unio oznake na dvije fotografije lica mjesta koje je u vrijeme incidenta snimio CSB Sarajevo, na kojima se vide tragovi šrapnela, komadi šteta, kao i vjerovatan pravac eksplozije granate.¹³⁶⁶⁸ Higgs je prilikom unošenja tih oznaka iznio mišljenje da je granata eksplodirala veoma blizu štode, nešto bliže zadnjem dijelu automobila, ali da je na osnovu fotografije nemoguće odrediti definitivan pravac djelovanja sile, kao ni to da li je sila djelovala iznad ili ispod automobila.¹³⁶⁶⁹

4095. Zorica Subotić je prvi put obišla mjesto incidenta 2010.¹³⁶⁷⁰ Ona je u svom svjedočenju izjavila da je po njenom mišljenju granata doletjela iz pravca sjevera ili sjeveroistoka, s područja pod kontrolom ABiH, a ne iz pravca zapada ili sjeverozapada.¹³⁶⁷¹ Prilikom izvođenja tog zaključka Subotić je koristila azimut ulice, koji je izračunala koristeći *Google Earth*, kao i metodu centralne ose koju je primijenila na trag oštećenja na pločniku na fotografijama koje je snimio CSB Sarajevo.¹³⁶⁷² Ona je iznijela argument da je Čavčić pogrešno protumačio tragove koje su fragmenti

¹³⁶⁶⁴ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 8–9.

¹³⁶⁶⁵ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

¹³⁶⁶⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

¹³⁶⁶⁷ Richard Higgs, T. 5995–5996, 6028 (19. avgust 2010.).

¹³⁶⁶⁸ D549 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs); D550 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs). Higgs je izjavio da u svojoj analizi nije koristio fotografije zbog njihovog lošeg kvaliteta i zato što se možda ne vide neke oznake i šut. V. Richard Higgs, T. 5996–5998, 6001, 6003 (19. avgust 2010.).

¹³⁶⁶⁹ Međutim, Higgs je na kraju izjavio da je prtljažnik automobila ostavljao utisak da je u desnom uglu neka sila izvršila pritisak na prtljažnik, što "može ukazivati na to da je do eksplozije moglo doći na nivou koji je malo viši od nivoa prtljažnika". V. Richard Higgs, T. 5998–5999 (19. avgust 2010.); D549 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs).

¹³⁶⁷⁰ Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

¹³⁶⁷¹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 89, 91, 158; Zorica Subotić, T. 38367 (15. maj 2013.).

¹³⁶⁷² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81–83, 85, Slika 46; Zorica Subotić, T. 38255–38256 (14. maj 2013.). Zorica Subotić je tu analizu izvršila tako što je označila tragove oštećenja vidljive na fotografiji lica mjesta koju je snimio tim CSB-a Sarajevo. U unakrsnom ispitivanju, ona je negirala da je u nepovoljnom položaju u odnosu na Čavčića koji je izvršio istragu na licu mjesta. V. Zorica Subotić, T. 38357–38363, 38374–38379 (15. maj 2013.). Kad joj je iznesena tvrdnja da je unijela više tragova od gelera na mjestu događaja (kao što se vidi na fotografiji lica mjesta koju je snimila 2010.) nego na fotografiji koju je CSB Sarajevo snimio u vrijeme incidenta, koju je ona koristila da odredi pravac vatre, Zorica Subotić je odgovorila da je vidjela sve tragove na toj fotografiji, ali da je označila samo one koji su bili neophodni da pokažu približnu putanju, koja je djelimično određena na osnovu oštećenja na automobilu. V. Zorica Subotić, T. 38380–38384 (15. maj 2013.), T.

granate ostavili na asfaltu i na škodi, i da je pravi pravac koji presijeca te tragove usmjeren malo istočno u odnosu na pločnik.¹³⁶⁷³ Pored toga, prema riječima Zorice Subotić, prilikom analize u vezi s određivanjem centra eksplozije Čavčić je koristio neprihvatljivu metodologiju "misaonog povlačenja linija".¹³⁶⁷⁴ Zorica Subotić je takođe primijetila da su se posmrtni ostaci Zorke Simić nalazili pored zadnjeg desnog dijela Škode, što, prema njenom mišljenju, ukazuje na to da je granata doletjela iz pravca malo istočno u odnosu na sjever – da je granata doletjela iz pravca koji je odredio Čavčić, udarni talas eksplozije žrtvu bi odbacio ili na automobil ili prema lijevoj strani automobila.¹³⁶⁷⁵ Konačno, Zorica Subotić je takođe napomenula da je Čavčić u svom izvještaju naveo da je stabilizator pronađen pored tijela žrtve, dok se na video-snimku napravljenom poslije incidenta stabilizator vidi pored zadnje lijeve gume škode.¹³⁶⁷⁶ Prema riječima Zorice Subotić, da je granata doletjela iz pravca zapada ili sjeverozapada, kao što je to utvrdio CSB Sarajevo, stabilizator bi se nalazio na desnoj strani automobila, na tijelu Zorke Simić.¹³⁶⁷⁷

4096. U vezi s istragom UNPROFOR-a, Zorica Subotić je tvrdila da su njihovi zaključci, kao i zaključci CSB-a Sarajevo, u suprotnosti s dokazima na licu mjesta.¹³⁶⁷⁸ Pored toga, ona je izrazila

38627–38630 (22. maj 013.); P6319 (Fotografija tragova od šrapnela s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3557 (Fotografija ulice s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹³⁶⁷³ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 83. Što se tiče škode, Zorica Subotić je u svom svjedočenju izjavila da deformacija zadnjeg dijela automobila, koja se vidi na fotografijama i na video-snimku, ukazuje na to da je granata eksplodirala doletjevši iz pravca malo istočno u odnosu na sjever. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 85–88, 92, 158; Zorica Subotić, T. 38256–38258, 38267 (14. maj 2013.), T. 38377 (15. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je video-snimak bio tako lošeg kvaliteta da je na osnovu njega nemoguće sve to odrediti, Zorica Subotić je odgovorila da ga je gledala u kontekstu svih dokaza. V. Zorica Subotić, T. 38396–38399 (16. maj 2013.); P6320 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem Ulice Hakije Turajlića 12. jula 1993.).

¹³⁶⁷⁴ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 84–85. Vijeće napominje da ta metodologija nije navedena u Čavčićevom izvještaju nego u njegovoj izjavi u predmetu *Tužilac protiv Galića*, koja nije uvrštena u spis u ovom predmetu. U njegovoj izjavi, kao što se navodi u izvještaju Zorice Subotić, Čavčić eksplicitno kaže da je tim uspio da odredi pravac vatre na osnovu oštećenja na asfaltu, koja su ukazivala na to gdje je mogao biti centar eksplozije. Zatim je od oštećenih dijelova na asfaltu povukao zamišljene linije i primijetio da su se sve pružale u pravcu tijela žrtve.

¹³⁶⁷⁵ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82–83, 86.

¹³⁶⁷⁶ P6320 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem Ulice Hakije Turajlića 12. jula 1993.); D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 88–89, Slika 51.

¹³⁶⁷⁷ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 88; Zorica Subotić, T. 38267 (14. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da se nakon eksplozije stabilizator mogao lako odbiti od nekog predmeta i/ili da ga je neko mogao pomjeriti odmah poslije incidenta, Zorica Subotić je prihvatila da je to moguće, ali je objasnila da je stabilizator samo jedan od elemenata mozaika, pored oštećenja uzrokovanih granatom, koji su je naveli na zaključak da je granata doletjela iz pravca sjevera odnosno sjeveroistoka. V. Zorica Subotić, T. 38399–38406 (16. maj 2013.).

¹³⁶⁷⁸ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81, 83, 85, 92, 158.

zabrinutost zbog toga što su se istražitelji UNPROFOR-a oslonili na informacije koje im je proslijedio CSB Sarajevo, i prema tome, nisu proveli nezavisnu istragu.¹³⁶⁷⁹

4097. Zorica Subotić je takođe uputila na jedan broj svjedočenja svjedoka iz predmeta *Galić* u vezi s razmještajem snaga 12. jula 1993., koji su tvrdili da se mjesto incidenta nalazilo na oko 120 metara od komandnog mjesta ABiH.¹³⁶⁸⁰ Ona je takođe iznijela argument da veliki broj kanistera koji se vide na fotografijama i video-snimku napravljenim u vrijeme incidenta ukazuju na to da je postojala zavjera čiji je cilj bio da "neizbežno stvara sliku kako je u Sarajevu bilo dramatično stanje u snabdevanju vodom".¹³⁶⁸¹ Dalje, ona je podsjetila da su kratko prije incidenta lokalne vlasti upozorile ljude da se ne zadržavaju u tom području zbog blizine linija sukoba, što je prema njenom mišljenju ukazivalo na to da su znali da postoji mogućnost granatiranja.¹³⁶⁸²

4098. Galić je u svom svjedočenju rekao da se ne sjeća da je izdao naređenja da se otvori vatra na ulicu Hakije Turajlića i da se ne sjeća da su ga njegovi potčinjeni informisali o takvim aktivnostima.¹³⁶⁸³ On je takođe rekao da su tokom tog perioda snage SRK-a bile angažovane u operaciji "Lukavac 93" i da "nije bilo neophodno da učestvuju u bilo kakvim aktivnim operacijama usmjerenim na centar grada."¹³⁶⁸⁴

¹³⁶⁷⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81, 158. Vijeće napominje da se u izvještaju UNPROFOR-a navodi da su lokalni policajci predali oficirima UN-a stabilizator minobacačke granate kalibra 82 mm, pronađen na licu mjesta. V. P1442 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 2. U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić je priznala da nije imala pristup svjedočenju oficira UNPROFOR-a koji je, prema riječima tužilaštva, u predmetu *Galić* govorio o toj istrazi i koji je objasnio da su dva oficira tima UNPROFOR-a nezavisno jedan od drugog odredili pravac vatre. V. Zorica Subotić, T. 38369–38373 (15. maj 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹³⁶⁸⁰ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 75–76, 157. Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 2. bataljona 155. brigade ABiH nalazilo u zgradi "Šipada", u centru Dobrinje. Mapa s oznakama koje je unio u vezi s tim pokazuje da se komandno mjesto nalazilo sjeverno od mjesta incidenta, nekoliko stambenih blokova dalje. V. Asim Džambasović, T. 15220 (22. juni 2011.); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović).

¹³⁶⁸¹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 76–79, 91, 157.

¹³⁶⁸² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 76–79, 157–158. Kad joj je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje u vezi s njenom tvrdnjom da je možda postojala zavjera u vezi s granatiranjem, Zorica Subotić je prihvatila da je to "ukazivalo samo na mogućnost". V. Zorica Subotić, T. 38367–38369 (15. maj 2013.).

¹³⁶⁸³ Stanislav Galić, T. 37387–37388 (18. april 2013.). Dragomir Milošević se u načelu složio da je granatiranje reda za vodu nedopustiv primjer direktnog gađanja grupe civila. U vezi s ovim incidentom, on je u svom svjedočenju rekao da je trebalo provesti odgovarajuću istragu i da je to bilo u Galićevoj nadležnosti. V. Dragomir Milošević, T. 33120–33121 (4. februar 2013.).

¹³⁶⁸⁴ Stanislav Galić, T. 37390–37393 (18. april 2013.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.); D3419 (Naređenje SRK-a, 12. juli 1993.).

4099. Radojčić je u svom svjedočenju rekao da nijednoj jedinici svoje brigade nikad nije izdao naređenje da otvori vatru na ulicu Hakije Turajlića.¹³⁶⁸⁵ Sladoje je u svom svjedočenju rekao da nisu izdata naređenja da se gađaju civili i da nije postojala linija nišanja između položaja njegove jedinice i mjesta incidenta na Dobrinji C5.¹³⁶⁸⁶ On je takođe rekao da je tokom jula 1993. po položajima bataljona u Nedžarićima "često dejstvovano [...] sa visokih zgrada [iz Dobrinje C5]".¹³⁶⁸⁷ U unakrsnom ispitivanju, Sladoje je potvrdio da su naselja Vojničko Polje, Mojnilo, Dobrinja i Alipašino Polje bila u dometu naoružanja 1. bataljona.¹³⁶⁸⁸ On je takođe prihvatio da su na tim područjima živjeli civili ali je rekao da je "među civilima vojska [ABiH] [...] koristila skoro sve objekte za svoje potrebe".¹³⁶⁸⁹

4100. Guzina je u svom svjedočenju rekao da nikad nije izdao naređenje da se otvori vatra na civile, niti je znao da je neki od njegovih potčinjenih ili nadređenih izdao takva naređenja.¹³⁶⁹⁰ U vezi s ovim incidentom rekao je da je bio angažovan u operaciji "Lukavac 93" i da stoga nema informacije o tome.¹³⁶⁹¹

4101. Savo Simić, načelnik artiljerije 1. sarajevske mehanizovane brigade od 29. maja 1992. do kraja maja 1994.,¹³⁶⁹² komentarisao je da je, prema njegovom mišljenju, granata koja je ispaljena u ovom incidentu "ispaljen[a] iz rejonu Butmira, sa položaja pod kontrolom muslimanskih snaga".¹³⁶⁹³ Međutim, on nikad nije objasnio na čemu zasniva to svoje mišljenje i Vijeće ne može ocijeniti njegovu pouzdanost. U unakrsnom ispitivanju, govoreći o opštoj situaciji u Sarajevu, Simić je u svom svjedočenju rekao da je ABiH bila odgovorna za to da prilikom postavljanja svojih vatrenih položaja na neku lokaciju uzme u obzir da li je ta lokacija naseljena.¹³⁶⁹⁴

4102. Što se tiče žrtava ovog incidenta, u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je poginulo sljedećih 12 osoba: Ljiljana Matić, Ibro Talić, Enisa Talić, Jasna Tvrtković, Stela Tvrtković,

¹³⁶⁸⁵ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 110.

¹³⁶⁸⁶ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 26; D2483 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). Sladoje je iznio sumnju da je ABiH namjerno granatirala to područje s ciljem da za to optuži Srbe. Što se tiče njegovog svjedočenja u vezi s linijom nišanja, prihvatio je da su minobacači oružje za posredno gađanje i objasnio da je u stvari htio da kaže da nisu mogli vidjeti ljude koji su se okupili na licu mjesta. V. Mile Sladoje, T. 30574–30576 (28. novembar 2012.).

¹³⁶⁸⁷ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 25.

¹³⁶⁸⁸ Mile Sladoje, T. 30570 (28. novembar 2012.).

¹³⁶⁸⁹ Mile Sladoje, T. 30570 (28. novembar 2012.).

¹³⁶⁹⁰ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 42.

¹³⁶⁹¹ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 42; D2559 (Ljekarsko uvjerenje, 2. mart 1994.) (gdje je svjedok izjavio da je bio angažovan u operaciji "Lukavac 93", na pravcu Jahorina-Trnovo-Bjelašnica-Igman, da je tamo proveo 45 dana i da je ranjen 25. jula 1993.).

¹³⁶⁹² D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

¹³⁶⁹³ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 26. Vijeće podsjeća da se Butmir i Sokolović Kolonija nalaze jugozapadno od sarajevskog aerodroma i da su bili pod kontrolom ABiH. Dragomir Milošević, T. 32565 (23. januar 2013.); T. 32792–32793 (29. januar 2013.). V. takođe par. 4058.

Rahima Mehonić, Sedajeta Mehonić, Nedžiba Mehonić, Ajdin Kirlić, Dragica Mićanović, Zora Simić i Sulejman Selinović.¹³⁶⁹⁵ Takođe se navodi da je ranjeno sljedećih 15 osoba: Ilhan Jelovac, Rasim Mahonić, Enver Taslaman, Ahmed Milić, Hamid Džozo, Vinka Kneht, Husein Grebić, Džulsuna Mršović, Derviš Fazlić, Majda Alihodžić, Kasim Čaušević, Enes Turhan, Manojlo Dangubić, Izet Čolaković i Fehma Kurić.¹³⁶⁹⁶ Medicinska evidencija bolnice Dobrinja pokazuje da je svih 27 žrtava navedenih u izvještaju CSB-a Sarajevo od 12. jula 1993. primljeno u tu bolnicu na dan incidenta.¹³⁶⁹⁷ U evidenciji mrtvačnice bolnice Koševo se dalje navodi da su Ilhan Jelovac i Vinka Kneht preminuli u bolnici Koševo, te da su nakon toga dovezeni u mrtvačnicu.¹³⁶⁹⁸

4103. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje određeni broj činjenica o kojima je presuđeno, koje se tiču mjesta otvaranja vatre u ovom incidentu. U njima stoji sljedeće: (i) minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na naselje Dobrinja C5 i koja je uzrokovala stradanje civila bila je kalibra 82 mm;¹³⁶⁹⁹ (ii) minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na naselje Dobrinja C5 i koja je uzrokovala stradanje civila ispaljena je iz pravca zapad-sjeverozapad prema mjestu udara;¹³⁷⁰⁰ (iii) u blizini česme nije bilo vojnih ciljeva čijim bi se postojanjem moglo objasniti ispaljivanje granate na to područje;¹³⁷⁰¹ i (iv) dana 12. jula 1993., red civila koji su na Dobrinji C5 čekali za vodu namjerno je gađan minobacačkom granatom kalibra 82 mm, koja je ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK.¹³⁷⁰²

4104. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je minobacačka granata koja je 12. jula 1993. pala na ljude u redu za vodu bila granata kalibra 82 mm. Na osnovu tragova koje je ostavila eksplozija i na osnovu izvještaja CSB-a Sarajevo, Vijeće se takođe uvjerilo da je minobacačka granata pogodila Zorku Simić, koja je poginula na licu mjesta. Oslanjajući se na medicinsku dokumentaciju i na izvještaj CSB-a, o kojima

¹³⁶⁹⁴ Savo Simić, T. 30058 (12. novembar 2012.).

¹³⁶⁹⁵ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 3 V. činjenica o kojoj je presuđeno 277. Vijeću su predočene potvrde o smrti šest od tih osoba, u kojima stoji da su izgubile život uslijed povreda zadobijenih u eksploziji 12. jula 1993. V. P1881 (Potvrda o smrti Stele Trtković); P1882 (Potvrda o smrti Jasminke Trtković); P1883 (Potvrda o smrti Nedžibe Mehonić); P1884 (Potvrda o smrti Rahime Mehonić); P1885 (Potvrda o smrti Sadete Mehonić); P1886 (Potvrda o smrti Sulejmana Selimovića).

¹³⁶⁹⁶ P1438 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.), *e-court* str. 4. V. činjenica o kojoj je presuđeno 277.

¹³⁶⁹⁷ P1890 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja, 12. juli 1993.), *e-court* str. 1–6; P1887 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja).

¹³⁶⁹⁸ P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 54; P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), *e-court* str. 5; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), *e-court* str. 8; Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12603–12604.

¹³⁶⁹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 278.

¹³⁷⁰⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 279.

¹³⁷⁰¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 280.

¹³⁷⁰² Činjenica o kojoj je presuđeno 282.

je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće konstatuje da je eksplozija, koju je izazvala ta granata, imala za posljedicu 27 žrtava, od kojih je 14 – uključujući Zorku Simić– izgubilo život.

4105. Što se tiče pravca i mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da su i istražitelji CSB-a Sarajevo i istražitelji UNPROFOR-a izašli na lice mjesta na dan incidenta i da su stoga mogli da pregledaju tragove udara, te da su i jedni i drugi utvrdili isti pravac vatre, odnosno pravac sjeverozapad-zapad. To je potvrdio Higgs koji je smatrao je da se zaključci svih istražitelja podudaraju, te je dodao da su primijenili odgovarajuće metode. S druge strane, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena iz pravca sjevera ili sjeveroistoka. Vijeće konstatuje da su njeni zaključci u vezi s ovim incidentom nepouzdaniji jer su zasnovani uglavnom na njenoj analizi fotografija snimljenih u vrijeme incidenta, te su stoga izrazito spekulativni. Na primjer, nakon što je potvrdila da je, pored korištenja radara, metodologija centralne ose koja je primijenjena na dan incidenta najpouzdanija metoda za određivanje pravca vatre, ona je ipak izvršila svoju analizu centralne ose na osnovu fotografija tragova na mjestu incidenta.¹³⁷⁰³ Međutim, Higgs je, napomenuvši da su te fotografije lošeg kvaliteta i da su stoga nepouzdanije, odlučio da ih u svojoj analizi ne koristi budući da se neki tragovi i komadi šuta na njima ne vide. Shodno tome, zaključci koje je Zorica Subotić izvela na osnovu tragova na fotografijama ne mogu se smatrati pouzdanim. Dalje, Zorica Subotić je svoje zaključke takođe zasnovala na oštećenjima na automobilu marke Škoda, koja se vide na jednoj drugoj fotografiji CSB-a Sarajevo. Međutim, kako je napomenuo Higgs, nemoguće je utvrditi definitivno ugao pravca vatre na osnovu te fotografije.¹³⁷⁰⁴ Konačno, Zorica Subotić je takođe raspravljala o lokaciji na kojoj se nalazio stabilizator na jednoj od fotografija, i primijetila da ta lokacija ne odgovara lokaciji koju je u svom izvještaju opisao Čavčić. Zatim je izvela zaključke polazeći od pretpostavke da je stabilizator pronađen na lokaciji koja se vidi na fotografiji. Međutim, ona u svom izvještaju nije razmotrila mogućnost da je u jednom trenutku u toku istrage stabilizator možda pomjeren na lokaciju koja se vidi na fotografiji.¹³⁷⁰⁵ To je, zaista, veoma vjerovatno s obzirom na to da se stabilizator prvobitno nalazio pored tijela Zorke Simić koje je, u vrijeme kad je ta fotografija napravljena, bilo pokriveno plahtom.¹³⁷⁰⁶

4106. Vijeće nije prihvatilo ni insinuacije Zorice Subotić da je ovaj incident insceniran kako bi se pokazalo da je stanje sa snabdijevanjem vodom u Sarajevu bilo dramatično, ili da su vlasti

¹³⁷⁰³ V. fusnota 13672.

¹³⁷⁰⁴ Iako je Higgs na kraju iznio mišljenje u vezi s pravcem vatre zasnovano na oštećenjima na automobilu, on je to učinio nakon što je u tom pogledu više puta izrazio rezervu rekavši da je nemoguće u to biti siguran ili odrediti pravac vatre samo na osnovu fotografija. V. Richard Higgs, T. 5995–5999 (19. avgust 2010.).

¹³⁷⁰⁵ U unakrsnom ispitivanju, ona je ipak prihvatila da je to moguće, obezvređujući na taj način svoju vlastitu analizu u vezi sa stabilizatorom koju je iznijela u izvještaju. V. fusnota 13677.

¹³⁷⁰⁶ Nadalje, Čavčić je zabilježio da je stabilizator lokalizovan s desne strane automobila, što u stvari potvrđuje da je vatra došla iz pravca zapad-sjeverozapad, kao što je objasnila Zorica Subotić. V. par. 4091.

upozorile ljude koji su čekali u redu za vodu da postoji mogućnost granatiranja zato što su znali da će do toga sigurno doći. Njene insinuacije jednostavno zanemaruju dokaze o suprotnom, odnosno dokaze koji pokazuju da su svi znali za tu česmu i da su ljudi tu dolazili po vodu, te da je u cijeloj Dobrinji bilo mnogo granatiranja, što bi vlasti navelo da upozore stanovnike da se ne okupljaju na tom ili na bilo kojem drugom području. Činjenica da je Zorica Subotić u svojim zaključcima tako brzo pribjela teoriji zavjere namjerno zanemarujući dokaze o suprotnom ozbiljno narušava njenu vjerodostojnost i predstavlja još jedan razlog zbog kojeg je Vijeće odlučilo da ne prihvati nijedan dokaz koji je ona iznijela u vezi s ovim incidentom.

4107. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Vijeće napominje da su i istražitelji CSB-a Sarajevo i istražitelji UNPROFOR-a zaključili da je vatra otvorena s položaja SRK-a u Nedžarićima ili oko Nedžarića. S obzirom na mjesto incidenta i činjenicu da se linija sukoba u pravcu zapada i sjeverozapada nalazila na oko 200 metara od tog mjesta,¹³⁷⁰⁷ Vijeće se takođe uvjerilo da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. U tom pogledu, Vijeće podsjeća na Hamillov i Galićev iskaz o zonama sigurnosti i o tome da bi bilo nesigurno i rizično ispaliti granatu kalibra 82 mm na cilj udaljen manje od 200 metara.¹³⁷⁰⁸ Shodno tome, vatra mora da je otvorena na području koje je od mjesta incidenta udaljeno više od 200 metara, u pravcu vatre koji su utvrdili istražitelji CSB-a Sarajevo i UNPROFOR. To nameće čvrst zaključak da je vatra otvorena s područja pod kontrolom SRK-a.

4108. Kao što je navedeno gore u tekstu,¹³⁷⁰⁹ jedan broj svjedoka SRK-a, uključujući Galića i Sladoja, u svojim svjedočenjima su izjavili da nikad nisu naredili to granatiranje ni granatiranje civila na Dobrinji uopšte, i čini se da su sugerisali da tog dana nije otvarana vatra na civile budući da su jedinice SRK-a bile angažovane u operaciji "Lukavac 93".¹³⁷¹⁰ Međutim, iako zaista nema dokaza u vezi s konkretnim naređenjem SRK-a da se otvori vatra na ulicu Hakije Turajlića, s obzirom na gore navedene dokaze, Vijeće ne može prihvatiti ono što su oni sugerisali u svojim svjedočenjima, da na to područje nije otvarana vatra.

4109. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da je mjesto incidenta bio svima poznat punkt s vodom, smješten u dvorištu privatne kuće, gdje su civili dolazili po vodu. Shodno tome, ta kuća i područje oko nje nisu bili vojni ciljevi. Pored toga, 27 osoba koje su u tom incidentu poginule ili su ranjene su sve bile civili i, budući da su došle po vodu, one nisu direktno

¹³⁷⁰⁷ V. npr. D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); D3382 (Mapa Sarajeva). V. takođe par. 4090.

¹³⁷⁰⁸ V. par. 3982.

¹³⁷⁰⁹ V. par. 4098–4101.

¹³⁷¹⁰ V. par. 4098.

učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kad je u tom području eksplodirala granata. Iako se komanda 2. bataljona 5. motorizovane brigade ABiH nalazila nekoliko stambenih blokova sjeverno od mjesta incidenta, Vijeće smatra da je bila suviše daleko da bi to objasnilo ispaljivanje konkretne granate koja je pala na mjesto incidenta. Pored toga, da je to komandno mjesto bilo namjeravani cilj, pretpostavlja se da bi vojnici SRK-a, promašivši ga, ponovo otvorili vatru dok ga ne bi pogodili i uništili. Shodno tome, Vijeće ne smatra da je to komandno mjesto zaista bilo namjeravani cilj.¹³⁷¹¹ Naprotiv, budući da je ispaljena samo jedna granata, Vijeće se uvjerilo da je punkt za vodu bio cilj koji je SRK namjerno gađao. To takođe potvrđuje i činjenica da je kasnije, tokom sukoba, to područje ponovo granatirano.¹³⁷¹²

(4) Alipašino Polje, 22. januar 1994. (incident 6 iz Priloga G Optužnici)

4110. U Optužnici se navodi da su 22. januara 1994., tri minobacačke granate pale na područje Alipašino Polja. Navodi se da su granate pale ispred i iza stambene zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 (sada Geteova ulica) i u ulici Klare Cetkin br. 4 (sada Bosanska ulica), gdje su se igrala djeca. U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, približno iz pravca zapada, da je poginulo šestoro djece i da je još pet osoba ranjeno.¹³⁷¹³ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da su dvije minobacačke granate kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm pale na dvije grupe djece koja su se igrala u snijegu, pri čemu je poginulo šestoro djece, a drugi civili su ranjeni, te da su granate doletjele iz Nedžarića (iz Zavoda za slijepe osobe) ili s područja Stupa, u srpskom dijelu Ilidže.¹³⁷¹⁴ Optuženi tvrdi da je zbog nepostojanja podataka o veličini i obliku relevantnih kratera "nemoguće" utvrditi kalibar tih granata, ali tvrdi da su najmanje dvije od tih granata bile kalibra 120 mm i da su sve doletjele iz pravca jugozapada, s teritorije pod kontrolom ABiH, u blizini Instituta UPI.¹³⁷¹⁵ On takođe tvrdi da istraga koju je proveo UNPROFOR nije pružila nikakve zaključke i da SRK u to vrijeme nije izdao naređenje da se otvori vatra na Alipašino Polje.¹³⁷¹⁶ Pored toga, bez obzira na mjesto otvaranja vatre, lokacija incidenta je

¹³⁷¹¹ Nadalje, Vijeće podsjeća da je Sladoje u svom svjedočenju rekao da je ABiH za svoje potrebe koristila "praktično sve" civilne zgrade na Dobrinji, ukazujući na to da su u tom području vojnici i oficiri SRK-a veći dio naselja Dobrinja, ako ne i cijelo naselje, smatrali vojnim ciljem. Simić je iznio sličan stav. V. par. 4099.

¹³⁷¹² Vijeće takođe podsjeća na Hajirov iskaz da je SRK mnogo puta namjerno gađao punktove za vodu na Dobrinji. V. par. 3785; činjenica o kojoj je presuđeno 281.

¹³⁷¹³ Optužnica, incident 6 iz Priloga G Optužnici. U Optužnici se navodi da je prva granata pala u park iza stambenog objekta, a druga i treća ispred njega.

¹³⁷¹⁴ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52.

¹³⁷¹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 2022, 2024–2026, 2028–2033. Optuženi je naveo da je Institut UPI takođe bio poznat kao "Poljoprivredno dobro Butmir". Završni podnesak odbrane, par. 2034.

¹³⁷¹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 2035–2036. On je takođe tvrdio da Ilidžanska brigada stacionirana u Nedžarićima nije imala minobacače u Zavodu za slijepe osobe. Završni podnesak odbrane, par. 2037.

bila legitimni vojni cilj jer se nalazila u okviru operativne zone ABiH i u tom području su bile stacionirane vojne jedinice.¹³⁷¹⁷

4111. Dana 22. januara 1994., Muhamed Kapetanović, koji u to vrijeme još nije navršio deset godina i živio u Cetinjskoj ulici br. 2, igrao se s četvoricom svojih drugova na parkiralištu.¹³⁷¹⁸ Druga grupa djece igrala se u ulici Klare Cetkin.¹³⁷¹⁹ Bio je miran dan za vrijeme zatišja u neprijateljstvima.¹³⁷²⁰ U naselju nije bilo nikakvih vojnih dejstava i nije se mogao vidjeti nijedan vojnik.¹³⁷²¹ Odjednom je odjeknula glasna eksplozija nakon koje su djeca otrčala u zaklon.¹³⁷²² Neposredno prije nego što je Kapetanović stigao do ulaza u svoju zgradu, deset metara od djeteta koje je bilo iza Kapetanovića eksplodirala je još jedna granata; to dijete je poginulo, a troje drugih je ranjeno, uključujući Kapetanovića koji je zadobio teške povrede noge.¹³⁷²³ Goran Todorović, dvanaestogodišnji dječak, otrčao je prema zgradama da se zakloni, i upravo kada se počeo penjati stepenicama prema svom stanu u ulici Klare Cetkin br. 6, na 10 do 15 metara od njega eksplodirala je druga granata i ranila ga.¹³⁷²⁴ Jedan čovjek kretao se ulicom Klare Cetkin, gdje je živio, kad je, na udaljenosti od otprilike 100 metara, čuo dvije eksplozije.¹³⁷²⁵ Prije nego što je mogao da se skloni, na tri-četiri metra lijevo od njega pala je treća granata; eksplozija ga je odbacila u zrak i teško ga ranila u lice.¹³⁷²⁶ Refik Aganović bio je u svom stanu na 14. spratu zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4 kad je oko 13:00 sati čuo "uobičajeni" zvižduk granate, nakon čega je nedaleko od njega odjeknula glasna eksplozija.¹³⁷²⁷ Minutu ili dvije poslije toga eksplodirala je druga granata.¹³⁷²⁸ Aganović je otvorio prozor koji gleda na zapad da vidi šta se dogodilo i tada je ispred ulaza u njegovu zgradu eksplodirala treća granata i odbacila ga unatrag.¹³⁷²⁹ Aganović se sjurio niz stepenice do ulaza gdje je vidio trinaestogodišnjeg dječaka kako tetura i potom umire.¹³⁷³⁰ U tih nekoliko minuta umro je još jedan mlađi dječak kojem je Aganović, kako je rekao, pokušao

¹³⁷¹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2038.

¹³⁷¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 284.

¹³⁷¹⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 285.

¹³⁷²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 298.

¹³⁷²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 299.

¹³⁷²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 286.

¹³⁷²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 287.

¹³⁷²⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 283.

¹³⁷²⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 288.

¹³⁷²⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 289.

¹³⁷²⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 290.

¹³⁷²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 291.

¹³⁷²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 292.

¹³⁷³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 293.

pomoći.¹³⁷³¹ Poginula su i druga djeca koju svjedok nije prepoznao jer su bila sva krvava i osakaćena.¹³⁷³²

4112. Sabljica je 22. januara 1994. učestvovao u istrazi ovog incidenta, zajedno još jednim vještakom balističarem, Borisom Stankovim, i drugim članovima tima CSB-a Sarajevo.¹³⁷³³ Sabljica i Stankov su zaključili da su dvije minobacačke granate kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm pale na Cetinjsku ulicu, ulicu Klare Cetkin i u park između ulice Klare Cetkin i Trga Rade Končara.¹³⁷³⁴ Konstatovali su da je granata koja je pala ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 minobacačka granata kalibra 82 mm i da je doletjela iz pravca zapada, "gdje se nalaze Nedžarići, odnosno Zavod za slijepe osobe".¹³⁷³⁵ Ta granata je ubila jedno dijete.¹³⁷³⁶ Što se tiče granate koja je pala ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br 4, konstatovano je da se radi o minobacačkoj granati kalibra 82 mm, koja je doletjela iz pravca "nešto prema sjeveru u odnosu na [tačni] zapad", gdje se nalazi Zavod za slijepe osobe.¹³⁷³⁷ Ta granata je ubila petero djece.¹³⁷³⁸ U blizini područja gdje je granata pala pronađena su i krilca stabilizatora granate kalibra 120 mm, ali je na osnovu tragova zaključeno da su krilca stabilizatora doletjela s druge lokacije, najvjerovatnije s krova obližnje zgrade gdje je, prema riječima očevidaca, u vrijeme tog incidenta eksplodirala druga granata.¹³⁷³⁹ Navodi se da udaljenost između mjesta udara granata u ulici Klare Cetkin i u Cetinjskoj ulici iznosi

¹³⁷³¹ Činjenica o kojoj je presuđeno 294.

¹³⁷³² V. činjenica o kojoj je presuđeno 295.

¹³⁷³³ P1443 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3, 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19–20; Mirza Sabljica, T. 7802–7803 (12. oktobar 2010.). V. takođe D978 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

¹³⁷³⁴ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19; Mirza Sabljica, T. 7805–7808 (12. oktobar 2010.), T. 7815, 7825 (13. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁷³⁵ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1697 (Fotografije MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 20–21, 25, 27. Sabljica nije mogao reći zašto nisu dostupne detaljnije fotografije, uključujući one koje pokazuju kratere nakon raščišćavanja, ali je napomenuo da vjeruje da te fotografije postoje. Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.), T. 7816, 7826–7831 (13. oktobar 2010.); D751 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁷³⁶ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 28–29; P1696 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.).

¹³⁷³⁷ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1697 (Fotografije MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 24, 27–28; Mirza Sabljica, T. 7844–7850 (13. oktobar 2010.); D754 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D755 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D756 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Mirza Sabljica složio se s tim da Stankov nije odredio azimut nego je umjesto toga samo opisao pravac iz kojeg je granata doletjela. V. Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.).

¹³⁷³⁸ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 28–29; P1696 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.).

¹³⁷³⁹ P1698 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19, 23, 25.

u radijusu 50 do 100 metara.¹³⁷⁴⁰ Konstatovano je – da je granata koja je pala u park između ulice Klare Cetkin i Trga Rade Končara na osnovu opšteg oblika kratera i vidljivih tragova udarnog talasa eksplozije – bila minobacačka granata kalibra 120 mm.¹³⁷⁴¹ U balističkom izvještaju se kaže da "se može tvrditi" da je ta granata ispaljena iz pravca zapada, iz pravca Nedžarića i Zavoda za slijepe osobe.¹³⁷⁴² Nadalje, prema izvještaju, ta granata nije nikoga ubila ni ranila.¹³⁷⁴³ Sabljica je potvrdio da ne postoji linija nišanjenja između Zavoda za slijepe osobe i mjesta incidenta.¹³⁷⁴⁴

4113. Svjedok KDZ477, koji je tokom sukoba stanovao na Alipašinom Polju, u svom svjedočenju je rekao da je to naselje bilo "isključivo stambeno područje [sa] mnogo visokih zgrada".¹³⁷⁴⁵ I on i Sabljica su u svojim svjedočenjima izjavili da u širem području Alipašinog Polja nije bilo vojnih objekata, a Sabljica nije znao da su u tom naselju postojale bilo kakve stanice rezervne policije.¹³⁷⁴⁶ Brdo Mojnilo, na kojem su bile razmještene jedinice ABiH, nalazi se zapadno od mjesta incidenta, kao i Vojničko Polje.¹³⁷⁴⁷ Kučanin je u svom svjedočenju izjavio da se kadrovski odsjek jedinice Kulin Ban ABiH nalazio na "oko 200 metara" od Trga Rade Končara, ali da su tu radile većinom žene i da niko od osoblja nije nosio uniformu.¹³⁷⁴⁸

4114. Sabljica je prihvatio da ne zna gdje se tačno nalazila linija sukoba, ali je napomenuo da je ABiH kontrolisala zgradu *Oslobođenja* (sada hotel "Crowne Plaza"), koja se nalazi sjeverno od Zavoda za slijepe osobe, kao i Studentski dom, sjeveroistočno od Zavoda za slijepe osobe,¹³⁷⁴⁹ što je značilo da su tri od četiri zida Zavoda za slijepe osobe bila izložena liniji sukoba.¹³⁷⁵⁰ On je

¹³⁷⁴⁰ Svjedok KDZ477, T. 11018 (1. februar 2011.).

¹³⁷⁴¹ P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 19, 25–26. Sabljica je objasnio da ta granata nije analizirana jer nije bilo žrtava i jer je pala na zemljanu površinu. V. Mirza Sabljica, T. 7816 (13. oktobar 2010.).

¹³⁷⁴² P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2.

¹³⁷⁴³ P1698 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), str. 2.

¹³⁷⁴⁴ Mirza Sabljica, T. 7821–7822 (13. oktobar 2010.).

¹³⁷⁴⁵ Svjedok KDZ477, T. 10918 (31. januar 2011.); P2165 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

¹³⁷⁴⁶ Svjedok KDZ477, T. 10918–10923 (31. januar 2011.); P2165 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477); D977 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). Svjedok KDZ477 je izjavio da je to možda bio razlog zbog kojeg su djeca, koja su u tom incidentu poginula ili su ranjena, bila vani i igrala se u snijegu. V. svjedok KDZ477 T. 10923 (31. januar 2011.). V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26.

¹³⁷⁴⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26; Mirza Sabljica, T. 7822 (13. oktobar 2010.); D749 (Fotografija Vojničkog Polja).

¹³⁷⁴⁸ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4499, 4522, 4663–4665, 4687–4689.

¹³⁷⁴⁹ Mirza Sabljica, T. 7806–7807 (12. oktobar 2010.), T. 7819–7821 (13. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D748 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 26.

¹³⁷⁵⁰ Mirza Sabljica, T. 7820–7821, 7823–7824 (13. oktobar 2010.); D750 (Fotografija Zavoda za slijepe osobe u Sarajevu). Sabljica je takođe prihvatio, na osnovu mape koja mu je predočena, da se Zavod za slijepe osobe u stvari nalazi jugozapadno od šireg područja na koje su granate pale, dok se zgrada *Oslobođenja* nalazi zapadno, a Studentski dom sjeverozapadno od tog područja. Mirza Sabljica, T. 7808–7810 (12. oktobar 2010.); D746 (Mapa Alipašinog Polja s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

prihvatio da bi bilo neuobičajeno postaviti dva minobacača u zgradu Zavoda za slijepe osobe budući da je zgrada bila izložena liniji sukoba, no ponovio je da vještaci balističari na licu mjesta nisu mogli utvrditi tačno mjesto otvaranja vatre, ali su odredili "opšti pravac", koji je u tom konkretnom slučaju "uključivao Nedžariće i Zavod za slijepe osobe."¹³⁷⁵¹

4115. Kad je mu je iznijeta tvrdnja da je drugi izvještaj o ovom incidentu, koji je u to vrijeme pripremio kriminalistički tehničar na licu mjesta, u kojem se navodi da su dvije granate kalibra 120 mm pale na Cetinjsku ulicu i na ulicu Klare Cetkin, Sabljica je odgovorio da taj izvještaj nije tačan.¹³⁷⁵² On je dalje objasnio da taj kriminalistički tehničar nije konsultovao vještake balističare kad je završavao svoj izvještaj.¹³⁷⁵³

4116. UNPROFOR je takođe izvijestio o ovom incidentu; u tom izvještaju se navodi da je 22. januara 1994. VRS otvorio ispalio oko 40 hitaca, a ABiH tri, i da je poginulo šestero djece, a devetero ranjeno dok su se igrala u snijegu.¹³⁷⁵⁴ UNPROFOR dalje napominje da je još prerano da se kaže ko je za to odgovoran, ali da su "prema izvještajima" najmanje četiri granate kalibra 82 mm pale na to područje i da je Radio Sarajevo javio da su granate doletjele iz Nedžarića, obližnjeg naselja pod srpskom kontrolom.¹³⁷⁵⁵ Međutim, u balističkom izvještaju UNPROFORA-a, koji je idući dan pripremio kapetan Verdy navodi se da su u periodu od nekoliko minuta iz jedne cijevi jedna za drugom ispaljene tri minobacačke granate od 120 mm.¹³⁷⁵⁶ U tom izvještaju se takođe kaže da je "upadni ugao" bio preko 1.100 hiljaditih, "ugao doleta" između 4.200 i 4.250 hiljaditih, te da je maksimalni domet bio između 2.000 i 3.000 metara.¹³⁷⁵⁷ Konačno, u izvještaju se iznosi zaključak da su te granate "mogle biti ispaljene iz naselja Stup ili Ilidža, na srpskoj strani", koja se

¹³⁷⁵¹ Mirza Sabljica, T. 7818, 7821, 7824 (13. oktobar 2010.).

¹³⁷⁵² P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 29; P1696 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinos Polja 22. januara 1994.).

¹³⁷⁵³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 29–30. V. takođe P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 70; svjedok KDZ477, T. 10922, 10945–10946 (31. januar 2011.), T. 11018–11019 (1. februar 2011.).

¹³⁷⁵⁴ P1700 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 21.–23. januar 1994.), str. 1; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 30.

¹³⁷⁵⁵ P1700 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa Sarajevom, 21.–23. januar 1994.), str. 1. V. takođe D3432 (Izveštaj 1. korpusa ABiH, 24. januar 1994.), str. 2.

¹³⁷⁵⁶ D752 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinos Polja 22. januara 1994.); P1439 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinos Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 8. Vijeće napominje da je P1439 duplikat dokaznog predmeta D752, ali da sadrži i originalnu verziju Verdyjevog izvještaja na francuskom i prevod na engleski. D752 je, s druge strane, samo prevod tog izvještaja i ne sadrži fotografije koje su priložene uz originalni izvještaj. Vijeće smatra da je engleski prevod u P1439 manje precizan od prevoda u D752, i stoga će koristiti D752, osim ako se ne bude pozivalo na navedene fotografije. V. takođe Mirza Sabljica, T. 7832–7834 (13. oktobar 2010.).

¹³⁷⁵⁷ P1439 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašinos Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 4–8 (gdje Verdy navodi da je azimut granate koja je pala na rub pločnika u ulici Klare Cetkin 4.200 hiljaditih dok je azimut granate koja je pala u Cetinjsku ulicu 4.250 hiljaditih).

nalaze zapadno i jugozapadno od mjesta incidenta.¹³⁷⁵⁸ Vijeće napominje da je tužilaštvo u svom Završnom podnesku odlučilo da se ne oslanja na taj izvještaj jer je Verdy izašao na lice mjesta dan nakon incidenta i jer su njegovi nadređeni doveli u pitanje njegovu metodologiju.¹³⁷⁵⁹ Međutim, kao što se dalje u tekstu navodi, Zorica Subotić tvrdi da su Verdyjeve konstatacije u velikom dijelu tačne i da se ona na njih oslonila u svojoj analizi.¹³⁷⁶⁰ Shodno tome, Vijeće je pregledalo i njegov izvještaj.

4117. Higgs je obišao mjesto incidenta i primijetio da su lokacije kratera, iako su još uvijek bile vidljive, toliko oštećene da nije moguće izvršiti njihov detaljan pregled.¹³⁷⁶¹ On je stoga svoje mišljenje zasnovao na podacima prikupljenim u to vrijeme, konkretno na izvještaju koji je pripremio CSB Sarajevo.¹³⁷⁶² Složio se sa zaključkom navedenim u tom izvještaju da su minobacačke mine kalibra 82 mm "pale na ulicu ispred zgrade, a jedna mina kalibra 120 mm pala je na drugu stranu".¹³⁷⁶³ Higgs je zatim uporedio taj izvještaj s Verdyjevim balističkim izvještajem, napominjući da bi prihvatio prvi izvještaj jer je napisan na dan incidenta i jer su ga pripremile osobe koje su imale iskustvo s minobacačima u tom području.¹³⁷⁶⁴ Primijetio je da između ta dva izvještaja nema razmimoilaženja što se tiče pravca vatre i da u tom pogledu ne postoji ništa s čim se on ne bi složio.¹³⁷⁶⁵

4118. Higgs je takođe napomenuo da je u ovom incidentu teško ustanoviti cilj otvaranja vatre, budući da su korištena dva različita kalibra.¹³⁷⁶⁶ Međutim, usredsredivši se na dvije minobacačke granate kalibra 82 mm, Higgs je zaključio da se radi o vatri za "uznemiravanje" čiji je cilj bio da izazove maksimalni broj žrtava jer su granate pale ispred ulaza u zgrade.¹³⁷⁶⁷ Dalje, udaljenost između dva projektila je bila veća nego što bi Higgs očekivao u slučaju da se radilo o grešci posade

¹³⁷⁵⁸ D752 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Alipašino Polja 22. januara 1994.), str. 2

¹³⁷⁵⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52, fusnota 330. Ali v. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 96 (gdje je svjedok rekao da je kapetan Verdy "u ovom slučaju obavio vrlo dobar posao").

¹³⁷⁶⁰ V. par. 4121.

¹³⁷⁶¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9. Hogan je 2009. takođe obišao mjesto incidenta, odredio GPS koordinate mjesta udara granata i označio ih na mapi Sarajeva. V. P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu), str. 6; P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); Barry Hogan, T. 11205–11206 (3. februar 2011.).

¹³⁷⁶² P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

¹³⁷⁶³ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

¹³⁷⁶⁴ Richard Higgs, T. 5921–5924 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9.

¹³⁷⁶⁵ Richard Higgs, T. 5921–5923 (18. avgust 2010.).

¹³⁷⁶⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 9–10; Richard Higgs, T. 6020–6021 (19. avgust 2010.).

¹³⁷⁶⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10. (Higgs je takođe smatrao da dvije minobacačke granate kalibra 82 mm ne bi mogle "postići nikakav vojni cilj").

minobacača.¹³⁷⁶⁸ Drugim riječima, te dvije granate pale su tačno tamo gdje je posada minobacača htjela da padnu, a doletjele su iz pravca Nedžarića.¹³⁷⁶⁹

4119. Svjedok KDZ450, koji je 1993. i 1994. bio u Sarajevu kao pripadnik UNPROFOR-a, u svom svjedočenju je rekao da ga se taj incident posebno dojmio jer se desio preko puta štaba Sektora Sarajevo i jer je "za posljedicu imao smrt šestoro djece u stambenoj zoni".¹³⁷⁷⁰ On je u svom svjedočenju izjavio da UNPROFOR iz tehničkih razloga nije mogao definitivno odrediti mjesto otvaranja vatre, ali da su postojale značajne "sumnje" da su granate došle s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹³⁷⁷¹

4120. Zorica Subotić obišla je mjesto incidenta u septembru 2010. i na osnovu raspoloživih dokaza utvrdila da je prva granata eksplodirala na Trgu Rade Končara, druga ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3 i treća ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4.¹³⁷⁷² Detaljno je analizirala dvije granate koje su pale ispred zgrade u Ulici Klare Cetkin br. 4 i u Cetinjskoj ulici br. 3, i značajno naglasila nepodudarnosti između prvobitnih istraga u pogledu preciznog broja i kalibra tih minobacačkih granata, kao i na činjenicu da se Sabljica i Stankov nisu slagali s jednim od svojih kriminalističkih tehničara u vezi s kalibrom te dvije granate.¹³⁷⁷³ Na osnovu udaljenosti od "oko 200 metara" između dva pregledana mjesta udara, zaključila je da je posada minobacača koja je ispalila granate namjerno izvršila korekciju vatre.¹³⁷⁷⁴

4121. Što se tiče kratera u ulici Klare Cetkin, Zorica Subotić je, primijenivši metodu centralne ose na očuvane tragove na licu mjesta, utvrdila da je azimut granate bio 238 stepeni i da je stoga doletjela iz zone koja se nalazi oko 30 stepeni južno od Zavoda za slijepe osobe u Nedžarićima.¹³⁷⁷⁵

¹³⁷⁶⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁷⁶⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgasa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁷⁷⁰ Svjedok KDZ450, T. 10618 (20. januar 2011.).

¹³⁷⁷¹ Svjedok KDZ450, T. 10618–10620, 10694–10697 (20. januar 2011.). V. takođe D964 (Borbena izvještaj 1. korpusa ABiH, 24. januar 1994.) (pod pečatom).

¹³⁷⁷² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 93, 108, 158–159; Zorica Subotić, T. 38260 (14. maj 2013.).

¹³⁷⁷³ Zorica Subotić, T. 38260 (14. maj 2013.); D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 92–96, 108, 159.

¹³⁷⁷⁴ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 107–108; Zorica Subotić, T. 38266 (14. maj 2013.).

¹³⁷⁷⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 96–99, 109–110, 160–161. Zorica Subotić je takođe izjavila da se Sabljica složio s načinom na koji je određena ta putanja na osnovu fotografije snimljene tokom njene istrage, sugerišući da on potvrđuje taj rezultat iako je suprotan pravcu koji je on utvrdio tokom istrage CSB-a Sarajevo. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 99; Zorica Subotić, T. 38262 (14. maj 2013.); T. 38423–38426 (16. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da se Sabljica nije složio s pravcem nego s tim da je primijenjena metoda, kao što se vidi na fotografiji, izgleda tačna i da stoga može da ukaže na pravac iz kojeg je projektil doletio. V. Mirza Sabljica, T. 7846–7850 (13. oktobar 2010.); D755 (Fotografija u

Vijeće napominje da je taj azimut gotovo identičan azimutu koji je odredio Verdy. Za razliku od CSB-a Sarajevo, ona je primijetila da se tragovi eksplozije zrakasto protežu prema sredini ulice, u dužini od oko tri metra.¹³⁷⁷⁶ Prihvaćajući da je mjesto udara na ivičnjaku popravljeno, ona je smatrala da je krater imao prečnik od 60 cm i da je stoga uzrokovan minobacačkom granatom kalibra 120 mm, što je kalibar koji je utvrdio Verdy.¹³⁷⁷⁷ Zorica Subotić je takođe navela da je azimut od ulice Klare Cetkin broj 4 do Zavoda za slijepe osobe 266 stepeni, što, prema njenom mišljenju, potkrepljuje činjenicu da su istražitelji balističari CSB-a Sarajevo samo pretpostavili gdje je mjesto otvaranja vatre.¹³⁷⁷⁸

4122. Što se tiče kratera u Cetinjskoj ulici, Zorica Subotić nije izvršila njegov fizički pregled jer je cesta ponovo asfaltirana.¹³⁷⁷⁹ Međutim, koristeći fotografije koje je u vrijeme događaja snimio CSB Sarajevo, utvrdila je da je krater imao prečnik od približno 90 cm, što znači da je na to mjesto pala minobacačka granata kalibra 120 mm – u čemu se takođe slaže s Verdyjem.¹³⁷⁸⁰ Ona je takođe iznijela mišljenje da kriminalistički tehničar iz CSB-a Sarajevo, koji je zaključio da su obje granate bile granate kalibra 120 mm, mora da se oslonio na veličinu kratera koji je pregledao.¹³⁷⁸¹ Koristeći video snimak koji je 2001. napravio Hogan, prije nego što je cesta ponovo asfaltirana, Zorica

vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D756 (Fotografija u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁷⁷⁶ Zorica Subotić, T. 38260–38262 (14. maj 2013.). Zorica Subotić je tvrdila da je, shodno tome, opis mjesta događaja CSB-a Sarajevo netačan i da je Higgs, i pored toga, "poklonio bezrezervno poverenje" njihovoj istrazi jer nije primijetio da se tragovi gelera protežu na više od 120 cm od kratera. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 96–97;

¹³⁷⁷⁷ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 97, 108, 159. Zorica Subotić je prihvatila da nije istražila način na koji je ivičnjak popravljen napomenuvši da tragovi rasprskavanja fragmenata granate na cesti pokazuje da to nije mogla biti minobacačka granata kalibra 82 mm, bez obzira na prečnik kratera. V. Zorica Subotić, T. 38420–38423 (16. maj 2013.); T. 38632–38633 (22. maj 2013.); D3558 (Fotografija koja prikazuje mjesto udara granate, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹³⁷⁷⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 98 (gdje se navodi da je CSB Sarajevo utvrdio da je mjesto otvaranja vatre bilo sa zapada ili iz pravca nešto prema sjeveru u odnosu na zapad, što odgovara azimutu od 270 stepeni ili više, a ne azimutu od 266 stepeni). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7810 (12. oktobar 2010.).

¹³⁷⁷⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 99; Zorica Subotić, T. 38262–38263 (14. maj 2013.).

¹³⁷⁸⁰ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 100–101; Zorica Subotić, T. 38262–38263 (14. maj 2013.) (gdje je Zorica Subotić prihvatila da je fotografija kratera nejasna i da je koristila drugu fotografiju, na kojoj se više vidi ulica, da bi potvrdila svoj proračun dimenzija kratera. Ona je objasnila da se na toj fotografiji vidi poklopac za šaht, koji je znatno manji od kratera. Napominjući da je standardni prečnik tih poklopac 70 cm, ona je zaključila da je prečnik kratera morao biti veći od 70 cm). Međutim, Vijeće napominje da je kvalitet obje fotografije loš i da se stoga nije uvjerilo da je na osnovu njih moguće utvrditi veličinu kratera. Pored toga, Zorica Subotić nije vještak za šahtove i Vijeće ne posjeduje dokaze na osnovu kojih bi moglo provjeriti njenu tvrdnju da je prosječni prečnik šahta 70 cm. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 103.

¹³⁷⁸¹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102. Ali v. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13.

Subotić je takođe primijetila da u krateru postoji "centralna rupa", okružena širim kraterom, te da su istražitelji CSB-a izmjerili manju centralnu rupu i tako pogrešno zaključili da je krater manji nego što je zaista bio.¹³⁷⁸² Koristeći zamrznute kadrove Hoganovog video-snimka i jedan kompjuterski program, Zorica Subotić je zatim zaključila da je ta granata doletjela iz pravca koji odgovara azimutu "malo manjem od 240 stepeni".¹³⁷⁸³

4123. Iako se u suštini složila s Verdyjevim mišljenjem u pogledu azimuta i kalibra te dvije granate, Zorica Subotić je tvrdila da je on pogriješio kada je određivao azimute granata za dva kratera.¹³⁷⁸⁴ Zatim je unijela korigovane putanje u *Google Earth* i primijetila da se presijecaju u tački koja se nalazi 3.270 metara jugozapadno od mjesta udara u ulici Klare Cetkin; odnosno na teritoriji pod kontrolom ABiH, u blizini Poljoprivrednog instituta UPI u Sokolović Koloniji.¹³⁷⁸⁵ Subotić se složila s Verdyijem u pogledu upadnog ugla granata koji je on odredio i, koristeći tablice gađanja za minobacače kalibra 120 mm, izračunala da su te granate najvjerovatnije ispaljene s četvrtim punjenjem.¹³⁷⁸⁶

4124. Galić je u svom svjedočenju rekao da je Alipašino Polje bilo na teritoriji pod kontrolom ABiH i da, koliko se sjeća, on u to vrijeme nije naredio da se na to naselje otvara vatra.¹³⁷⁸⁷ Primijetio je da je u naselju Alipašino Polje bilo nekih vojnih ciljeva i konkretno se sjetio da je na tom području bila stacionirana jedna jedinica 1. korpusa ABiH, na Trgu Kulina Bana, otprilike "110 do 150" metara od mjesta incidenta.¹³⁷⁸⁸ On je rekao da je to mogao biti razlog za otvaranje

februara 2010.), par. 70; svjedok KDZ477, T. 10922, 10945–10946 (31. januar 2011.), T. 11018–11019 (1. februar 2011.).

¹³⁷⁸² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102–103.

¹³⁷⁸³ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 103–104; Zorica Subotić, T. 38263–38264 (14. maj 2013.) (gdje je tvrdila da sjenka jednog električnog stuba na snimku ima sličan pravac u odnosu na centralnu osu tragova rasprskavanja fragmenata u krateru i da je izračunala azimut sunca da bi odredila azimut sjenke).

¹³⁷⁸⁴ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 102, 104–5. Prema riječima Zorice Subotić, Verdy je tačno utvrdio da su obje granate doletjele iz pravca jugozapada. Budući da su sve tri granate pale u granicama "odstupanj[a] po daljini" za minobacače, sve tri su ispaljene iz istog minobacača. To znači da se Verdyjevi pravci moraju sjeći u tački gdje su granate ispaljene, na jugozapadu. Verdy je pored fotografije granate koja je pala u ulicu Klare Cetkin označio da je njen azimut 4.200 hiljaditih, a azimut granate koja je pala u Cetinjsku ulicu 4.250 hiljaditih. Kad je ucrtala te pravce, konstatovala je da se sijeku u tački sjeveroistočno od mjesta incidenta, što je nemoguće, i da to stoga pokazuje da je Verdy zamijenio azimute kada ih je pripisivao dvama kraterima. V. Zorica Subotić, T. 38264–38265 (14. maj 2013.); T. 38426–38427, 38430–38436 (16. maj 2013.).

¹³⁷⁸⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 106–107; Zorica Subotić, T. 38265–38266 (14. maj 2013.) (gdje je objasnila da je UPI institut poljoprivredni institut).

¹³⁷⁸⁶ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 107.

¹³⁷⁸⁷ Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

¹³⁷⁸⁸ Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.); T. 38036–38040 (9. maj 2013.). V. takođe D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 9; D2499 (Mapa Alipašinos Polja s oznakama koje je unio Nikola Mijatović).

vatre, ali da – budući da je na snazi bio prekid vatre – ne misli da je SRK zaista i otvorio vatru.¹³⁷⁸⁹ On je u svom svjedočenju naveo da je u vezi s daljim operacijama SRK-a 23. januara 1994. odlučeno da korpus zauzme odbrambeni stav, i da nije dobio izvještaj ni protest od UNPROFOR-a u vezi s ovim incidentom.¹³⁷⁹⁰ On je u svom svjedočenju takođe rekao da, bez obzira na stranu koja je ispalila granate, "ne vidi tu [valjanog] razloga ili opravdanja" za ovaj incident.¹³⁷⁹¹ Kad mu je postavljeno pitanje u vezi s ovim incidentom, Milošević je izjavio da se ne može sjetiti, ali da SRK nije "dejstvova[o] [na područja] gde se nalazi civilno stanovništvo" ili radio nešto nedozvoljeno.¹³⁷⁹²

4125. Sladoje je u svom svjedočenju izjavio da su jedinice ABiH, stacionirane na Vojničkom Polju, Alipašinom Polju i na Stupu, imale, između ostalog, minobacače kalibra 82 i 120 mm i jedan tenk u dubini Alipašinog Polja; podršku im je pružala i artiljerija s planine Igman.¹³⁷⁹³ Sladojev 1. bataljon bio je opremljen minobacačima kalibra 82 i 120 mm, od kojih su četiri ili pet bili u blizini Teološkog fakulteta; prema njegovim riječima, vojni ciljevi u toj zoni uključivali su zgradu *Oslobođenja*, studentske domove, i zgradu koja se nalazila nekoliko zgrada dalje od Cetinjske ulice, u blizini Prvomajske ulice, gdje su takođe živjeli civili.¹³⁷⁹⁴ Međutim, on je kategorično negirao da je SRK imao minobacače u Zavodu za slijepe osobe i da je bilo ko naredio to konkretno granatiranje.¹³⁷⁹⁵ Prihvatajući da postoji značajan rizik da se izazovu žrtve među civilima ako se otvara vatra na urbane zone u kojima su prisutni vojnici, kao što je Alipašino Polje, on se, ipak

¹³⁷⁸⁹ Stanislav Galić, T. 37436 (18. april 2013.), T. 37936 (8. maj 2013.).

¹³⁷⁹⁰ Stanislav Galić, T. 37436–37437 (18. april 2013.); D2806 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. januar 1994.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

¹³⁷⁹¹ Stanislav Galić, T. 37441–37442 (18. april 2013.). Galić je u svom svjedočenju takođe izjavio da su brojni incidenti tokom tog perioda, uključujući taj konkretni incident, bili dio medijske kampanje u Sarajevu protiv SRK-a, i protiv VRS-a uopšte. V. Stanislav Galić, T. 37442 (18. april 2013.).

¹³⁷⁹² Dragomir Milošević, T. 32710 (28. januar 2013.).

¹³⁷⁹³ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 5, 7, 10 (gdje je svjedok rekao da su jedinice ABiH u toj zoni bile 101. i 102. brigada 1. korpusa ABiH). V. takođe Milomir Šoja, T. 7214–7216 (30. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH otvarala vatru iz pješadijskog naoružanja na položaje Iliđanske brigade iz hladnjače na Stupu). Vijeće napominje da iz predočenih dokaza proizlazi da je hladnjača bila dio Instituta UPI. V. D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 106, Slika 62.

¹³⁷⁹⁴ Mile Sladoje, T. 30563–30566, 30571–30573 (28. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 6–7; D2481 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); D2482 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje); P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje). V. takođe P1058 (Mapa ABiH) (koje pokazuju da je SRK imao minobacače i u blizini Teološkog fakulteta i u blizini Zavoda za slijepe osobe).

¹³⁷⁹⁵ D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 27. Sladoje je potvrdio da je Alipašino Polje bilo u dometu naoružanja njegovog bataljona, kao i da je znao da na tom području žive civili, ali je rekao da je ABiH koristila većinu zgrada. V. Mile Sladoje, T. 30570, 30573 (28. novembar 2012.).

zapitao: "Kako možete vi da očekujete da mi [SRK] ne otvorimo vatru [na neprijateljske vojnike] ako su ugroženi naši položaji?"¹³⁷⁹⁶

4126. Za razliku od Sladoje, Radojčić, komandant Ilidžanske brigade, u svom svjedočenju je izjavio da je jedan vod minobacača kalibra 82 mm bio razmješten u blizini Zavoda za slijepe osobe, ali da na toj lokaciji nije bilo minobacača kalibra 120 mm.¹³⁷⁹⁷ On je takođe rekao da nikad nije izdao naređenje da se otvori vatra na mjesto incidenta i da od svojih potčinjenih nije dobio informacije o tom napadu.¹³⁷⁹⁸

4127. Savo Simić, pripadnik 1. Sarajevske mehanizovane brigade čiji su se položaji nalazi u pravcu Lukavice, rekao je da su u tom incidentu granate doletjele s teritorije pod kontrolom ABiH, iz pravca Butmira.¹³⁷⁹⁹ Dušan Škrba, Simićev potčinjeni, rekao je da je po njegovom mišljenju "najverovatnije" mjesto opaljenja u pravcu jugozapada bilo "Poljoprivredno dobro Butmir" jer je to bilo idealno mjesto za otvaranje vatre iz minobacača.¹³⁸⁰⁰

4128. Što se tiče žrtava u ovom incidentu, u izvještaju CSB-a Sarajevo navode se imena djece koja su poginula: Danijel Jurenić, Admir Subašić, Nermin Rizvanović, Jasmina Brković, Indira Brković i Mirza Dedović.¹³⁸⁰¹ U izvještaju se takođe navodi da su ranjene sljedeće osobe, od kojih su većina bila djeca: Elvir Ahmethodžić, Admir Ahmethodžić, Muhamed Kapetanović, Nedžad Topel, Goran Todorović i Samir Sarač.¹³⁸⁰² U medicinskoj evidenciji koja je dostupna Vijeću navodi se da je u ovom incidentu poginulo šest osoba i da je ranjeno najmanje pet osoba.¹³⁸⁰³

¹³⁷⁹⁶ Mile Sladoje, T. 30573–30574 (28. novembar 2012.).

¹³⁷⁹⁷ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2; 111. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

¹³⁷⁹⁸ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 111.

¹³⁷⁹⁹ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3, 12, 26. Vijeće napominje da Simić ne objašnjava osnovu za to mišljenje. Shodno tome, Vijeće ne može ocijeniti njegovu pouzdanost i neće se osloniti na taj iskaz.

¹³⁸⁰⁰ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 20.

¹³⁸⁰¹ P1443 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3–6, 8, 11–12, 15–16.

¹³⁸⁰² P1443 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 3–7, 10, 13–16.

¹³⁸⁰³ P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 1–4; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 50; P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 21; P1025 (Medicinska dokumentacija za Muhameda Kapetanovića); P1236 (Medicinski izvještaji za Elvira i Admira Ahmethodžića); P1443 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 10–12. Vijeće napominje da se u činjenici o kojoj je presuđeno 296 navodi da je istražni sudija Zdenko Eterović "nakon što je obavio razgovore sa svjedocima i pregled ljudskih ostataka na mjestu događaja, i posjetio bolnice u koje su postradali odvezeni, ustanovio da je" poginulo šestoro djece a da su još troje djece i jedna odrasla osoba teško ranjeni, što znači da je bilo ukupno deset žrtava. Međutim, u svom izvještaju Eterović nije uključio Gorana Todorovića na listu žrtava iako je Todorović takođe ranjen u ovom incidentu. Vijeće će se stoga osloniti na drugi dio izvještaja CSB-a Sarajevo koji među žrtve uključuje Todorovića, kao i Samira Sarača. V. P1443 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Alipašinog Polja 22. januara 1994.), *e-court* str. 4, 15–16.

4129. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se tiču pravca i mjesta otvaranja vatre, kao i kalibra granata korištenih u tom incidentu: (i) tri minobacačke granate (dvije kalibra 82 mm i jedna kalibra 120 mm) ispaljene su na stambeno naselje Alipašino Polje 22. januara 1994., oko podne, pri čemu je ubijeno šestero djece i ranjen jedan broj osoba, civila, među kojima je bilo i djece;¹³⁸⁰⁴ (ii) tragovi udara bili su znatno izraženiji zapadno od kratera;¹³⁸⁰⁵ (iii) pouzdano se može zaključiti da su granate ispaljene iz pravca zapada ili sjeverozapada;¹³⁸⁰⁶ (iv) tragovi udara bili su izrazito eliptičnog oblika i značajno pomaknuti prema zapadu;¹³⁸⁰⁷ (v) te tri granate ispaljene su s položaja SRK-a, negdje zapadno od Alipašino Polja,¹³⁸⁰⁸ i (vi) slijed eksplozija, zajedno s činjenicom da je granatiranje utihnulo nakon što su ispaljena samo tri projektila, pri čemu su sva tri pala daleko od "Kulina Bana" (dva na udaljenosti od najmanje 150 metara) navodi na zaključak da "Kulin Ban" nije bio namjeravani cilj ovog napada.¹³⁸⁰⁹

4130. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su 22. januara 1994. na području Alipašino Polja eksplodirale najmanje tri minobacačke granate. Jedna od granata pala je ispred zgrade u Cetinjskoj ulici br. 3, druga je pala ispred zgrade u ulici Klare Cetkin br. 4, i treća na Trg Rade Končara, iza te dvije lokacije. Što se tiče kalibra tih granata, Vijeće više vjeruje zaključcima CSB-a Sarajevo nego analizi Zorice Subotić i njenom oslanjanju na Verdyjeve konstatacije. Prvo, Sabljica i Stankov su izvršili detaljnu istragu na licu mjesta na dan incidenta i stoga su mogli vidjeti lice mjesta i svježije tragove koje su prouzrokovale te tri granate. To nije bio slučaj s Verdyijem koji je dan kasnije pregledao tragove samo dvije od tri granate, dok je Zorica Subotić pregledala lice mjesta nakon više od deset godina. Drugo, zaključci Zorice Subotić u vezi s kraterima su u tolikoj mjeri spekulativni da su ponekad nerazumni. Na primjer, u vezi s granatom koja je pala u ulicu Klare Cetkin, ona je svoje zaključke zasnovala na pregledu popravljeno ivičnjaka, bez ikakvog znanja o prirodi tih popravaka ili o tome koliko su oni uticali na veličinu kratera. Zbog toga njeni zaključci u vezi s veličinom kratera nisu uvjerljivi. Isto tako, kad je u pitanju njena analiza mjesta incidenta u Cetinjskoj ulici, Zorica Subotić se oslonila na Hoganov video-snimak iz 2001. i na fotografije koje je u vrijeme incidenta snimio CSB Sarajevo, koje su očigledno lošeg kvaliteta. Njena analiza tih sekundarnih izvora, koja uključuje koncepte prosječne veličine poklopca za šaht i relativne veličine nekog predmeta na fotografijama, veoma je spekulativna i neuvjerljiva. Shodno tome, Vijeće ne prihvata da su sve

¹³⁸⁰⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 297.

¹³⁸⁰⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 300.

¹³⁸⁰⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 301.

¹³⁸⁰⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 302.

¹³⁸⁰⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 303.

¹³⁸⁰⁹ Činjenica o kojoj je presuđeno 304.

granate u ovom incidentu bile granate kalibra 120 mm i konstatuje da su 22. januara 1994. na Alipašinom Polju eksplodirale najmanje dvije granate kalibra 82 mm i jedna granata kalibra 120 mm.

4131. Oslanjajući se na medicinsku dokumentaciju i na istragu CSB-a Sarajevo, o kojima je bilo riječi gore u tekstu, Vijeće konstatuje da su 22. januara 1994. eksplozije tri granate uzrokovale 12 žrtava – šest poginulih (svi poginuli bila su djeca) i šest ranjenih (većina ranjenih bila su djeca).

4132. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji CSB-a Sarajevo zaključili da su granate doletjele iz opšteg pravca zapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, dok je Verdy smatrao da su granate koje su pale na Cetinjsku ulicu i na ulicu Klare Cetkin ispaljene iz istog minobacača, stacioniranog na Stupu ili na Ilidži, što je zapadno ili jugozapadno od mjesta incidenta. Vijeće podsjeća da se, prema Higgsovom mišljenju, te dvije istrage nisu mnogo razmimoilazile u pogledu pravca vatre budući da su obje u suštini zaključile da su granate ispaljene približno sa zapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, iz pravca Nedžarića. Međutim, Higgs je smatrao da je istraga CSB-a Sarajevo tačnija jer je provedena u vrijeme kad se incident desio. Vijeće se slaže s tom analizom.

4133. Iako je Zorica Subotić smatrala da su dvije granate, koje su analizirali i Verdy i CSB Sarajevo, doletjele približno iz pravca jugozapada prema mjestu udara na Alipašinom Polju, njeni zaključci zasnivaju se na pregledu znatno izmijenjenog lica mjesta, kao i na sekundarnim izvorima kao što su nejasne fotografije i video snimak mjesta događaja. Na primjer, izračunala je azimut granate koja je pala na Cetinjsku ulicu koristeći video snimak iz 2001. na kojem Hogan stoji pored kratera, kao i azimut sunca i sjenki predmeta na snimku. Vijeće smatra da je ta vrsta analize neprihvatljiva i da nanosi ozbiljnu štetu kredibilitetu Zorice Subotić, kako u odnosu na ovaj incident tako i uopšte. Prema tome, Vijeće ne prihvata njen iskaz u vezi s pravcem vatre u ovom incidentu.

4134. Vijeće konstatuje da su granate doletjele s područja koje se nalazi približno zapadno od mjesta incidenta.

4135. Što se tiče preciznog mjesta otvaranja vatre, ni istražitelji CSB-a ni Zorica Subotić nisu odredili upadni ugao granata, dok je Verdy zaključio da je taj ugao veći od 1.100 hiljaditih i da su granate imale maksimalni domet između 2.000 i 3.000 metara, što ukazuje na to da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a. Budući da iz Verdyjevog izvještaja nije jasno kako je uspio da izračuna maksimalni domet granata, Vijeće ne može ocijeniti njegovu metodu i stoga ne može prihvatiti ove zaključke. U isto vrijeme, Vijeće ne prihvata ni analizu Zorice Subotić prema

kojoj je vatra otvorena iz Instituta UPI, jugozapadno od mjesta incidenta. To je zbog toga što je ona svoju analizu zasnovala na Verdyjevim azimutima od 236 i 239 stepeni, uzimajući ih kao apsolutno tačne, iako ih je on permutirao. Međutim, Vijeće napominje da je Verdy u svom izvještaju takođe zaključio da su azimuti bili "između" 236 i 239 stepeni. Drugim riječima, putanje koje je unijela Zorica Subotić, koje se presijecaju u Institutu UPI, polaze od pretpostavke apsolutne tačnosti. Vijeće konstatuje da je to nerealno s obzirom na marginu greške koju vještaci balističari treba da uzmu u obzir prilikom ekspertize.

4136. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, u Optužnici se navodi da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a, zapadno od mjesta incidenta, a tačno mjesto otvaranja vatre se ne precizira. Zatim, u Završnom podnesku tužilaštva, u pogledu mjesta otvaranja vatre upućuje se na Nedžariće i Zavod za slijepe osobe, ili alternativno na područje Stupa u srpskom dijelu Ilidže.¹³⁸¹⁰

4137. Međutim, uzimajući u obzir sve što je gore navedeno, kao i činjenice o kojima je presuđeno, koje se tiču ovog incidenta, Vijeće se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je vatra otvorena iz Nedžarića i iz Zavoda za slijepe osobe. Prvo, u izvještaju CSB-a Sarajevo ne zaključuje se da je vatra otvorena s te lokacije nego se samo navodi da je vatra otvorena iz pravca zapada, s područja gdje se nalaze Nedžarići i Zavod za slijepe osobe. Pored toga, kao što je ranije navedeno,¹³⁸¹¹ Sabljica je prihvatio da CSB Sarajevo nije odredio azimut granata, prema uobičajenoj praksi. Konačno, u činjenicama o kojima je presuđeno, u vezi s mjestom otvaranja vatre ne navodi se da je vatra otvorena iz Nedžarića ili iz Zavoda za slijepe osobe.

4138. Što se tiče Stupa, Vijeće napominje da u činjenicama o kojima je presuđeno, u vezi s mjestom otvaranja vatre, ne stoji da je u ovom incidentu vatra otvorena sa Stupa. Pored toga, kao što je gore u tekstu navedeno, to područje je najvećim dijelom bilo pod kontrolom ABiH, dok je njegov mali dio kontrolisao SRK.¹³⁸¹² Verdy je jedini koji je, na osnovu dokaza koji su Vijeću predloženi, odredio upadni ugao i izračunao potencijalnu dužinu putanje granata, te je utvrdio da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a na Stupu. Međutim, u svom Završnom podnesku tužilaštvo navodi da je odlučilo da se ne oslanja na Verdyjev izvještaj jer su njegovi pretpostavljeni kritikovali metodologiju koju je koristio i jer nije otišao na lice mjesta na dan incidenta.¹³⁸¹³ Shodno tome, Vijeće ne može van svake razumne sumnje da zaključi da je

¹³⁸¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52.

¹³⁸¹¹ V. fusnota 13737.

¹³⁸¹² V. par. 4056, fusnota 13492. V. takođe P1058 (Mapa ABiH).

¹³⁸¹³ V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 52, fusnota 330. Iako se u velikoj mjeri oslonila na Verdyjev izvještaj, Zorica Subotić je zaključila da je on pogriješio prilikom utvrđivanja tačnog mjesta otvaranja vatre. Prema tome, budući da se u vezi s mjestom otvaranja vatre nijedna strana ne oslanja na njegov izvještaj, i da on

mjesto otvaranja vatre bio na dijelu Stupa pod srpskom kontrolom, niti se u dokazima koji su Vijeću predočeni, ni u činjenicama o kojima je presuđeno, ta lokacija navodi kao mjesto porijekla vatre.

4139. Iako se u činjenici o kojoj je presuđeno 303 navodi da su granate ispaljene s položaja SRK-a "negdje zapadno od Alipašino polja", i ABiH i SRK imale su položaje zapadno od mjesta incidenta. S obzirom na gore navedene konstatacije u vezi s Nedžarićima i sa Stupom, lokacijama koje se obje nalaze zapadno od mjesta incidenta, i imajući u vidu da je tužilaštvo diskreditovalo jedini izvještaj u kojem je, na osnovu drugih elemenata, a ne na osnovu pukog nagađanja, utvrđeno da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a, Vijeće se ne može osloniti na činjenicu o kojoj je presuđeno 303. Shodno tome, Vijeće ne može zaključiti van svake razumne sumnje da je vatra otvorena s položaja SRK-a.

(5) Dobrinja, 4. februar 1994. (incident 7 iz Priloga G Optužnici)

4140. U Optužnici se navodi da su 4. februara 1994., salvom od tri granate iz minobacača kalibra 120 mm pogodeni civili u stambenom naselju Dobrinja.¹³⁸¹⁴ Navodi se da je prva granata pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobođenilaca Sarajeva, pogodivši osobe koje su dijelile i primale humanitarnu pomoć, i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi.¹³⁸¹⁵ Druga i treća granata su, prema navodima, pale na ljude koje su trgovali na pijaci na otvorenom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i ulici Oslobođenilaca Sarajeva.¹³⁸¹⁶ Granate su, prema navodima, doletjele s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, istočno od Dobrinje, pri čemu je poginulo osam ljudi, a barem 18 je ranjeno.¹³⁸¹⁷ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da su minobacačke granate kalibra 120 mm ispaljene s najmanje tri punjenja i da je vatra otvorena s teritorije koju je držao SRK, istočno od Dobrinje, u blizini Lukavice, možda iz kompleksa zgrada "Energoinvesta".¹³⁸¹⁸ Optuženi tvrdi da su na mjestu događaja u stvari eksplodirale četiri minobacačke granate kalibra 120 mm, i da je vatra otvorena s položaja koje je držala ABiH.¹³⁸¹⁹

4141. Dana 4. februara 1994., kada se duž ulice Oslobođenilaca Sarajeva na Dobrinji okupio veliki broj ljudi koji su čekali da dobiju humanitarnu pomoć koja se tamo dijelila, eksplodiralo je

nije svjedočio pred Vijećem kako bi objasnio i odbranio svoju metodologiju, Vijeće se u tom pogledu ne može osloniti na njegov izvještaj.

¹³⁸¹⁴ Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁸¹⁵ Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁸¹⁶ Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁸¹⁷ Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁸¹⁸ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 53.

¹³⁸¹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2040–2046.

nekoliko granata i više ljudi je stradalo.¹³⁸²⁰ Među prisutnima na mjestu događaja bio je Sabahudin Ljuša, koji ni na mjestu gdje se istovarivala humanitarna pomoć ni u ulici Oslobođenilaca Sarajeva nije vidio ni vojnike ni bilo kakvo vojno osoblje.¹³⁸²¹ Vijeće je takođe formalno primilo na znanje da je Ismet Hadžić, komandant Dobrinjske brigade ABiH, izjavio da tog dana u blizini mjesta događaja nije bilo vojnih jedinica ABiH.¹³⁸²²

4142. Sabljica i Međedović su 4. februara 1994. učestvovali u istrazi ovog incidenta, zajedno s timom CSB-a Sarajevo, predvođenim istražnim sudijom Zdenkom Eterovićem, i u kojem je bio određeni broj kriminalističkih tehničara, među kojima Bešić i svjedok KDZ166.¹³⁸²³ Prema izvještaju koji je na dan incidenta sastavio Eterović, na to područje pale su tri granate kalibra 120 mm, prve dvije gotovo istovremeno, u 11:30 sati.¹³⁸²⁴ Jedna od te dvije granate udarila je u tlo ispred zgrade u ulici Oslobođenilaca Sarajeva br. 8 i ranila jednog dječaka, ali od nje niko nije poginuo.¹³⁸²⁵ Druga granata je udarila u podzid u stražnjem dvorištu stambenog objekta u ulici Mihajla Pupina br. 3 i na mjestu događaja pronađen je stabilizator granate kalibra 120 mm.¹³⁸²⁶ Od te granate poginuli su jedan dječak i jedna žena.¹³⁸²⁷ Treća granata pala je nekoliko minuta kasnije i pogodila igralište koje se nalazilo pored natkrivenog parkirališta, okruženo zgradama, u blizini ulice Oslobođenilaca Sarajeva.¹³⁸²⁸ Konkretnije, u izvještaju se navodi da je ta granata pala na

¹³⁸²⁰ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 54. V. takođe svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹³⁸²¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 318.

¹³⁸²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 319.

¹³⁸²³ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 8–9. V. takođe P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49; P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 14–15. Prije provođenja istrage na licu mjesta, tijela poginulih i povrijeđene osobe odvezeni su u bolnicu Dobrinja i u bolnicu Koševo. V. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

¹³⁸²⁴ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–3, 5.

¹³⁸²⁵ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3. Ova granata "udara kraj štoka" prozora u prizemlju zgrade koja je korištena kao muslimanska vjerska osnovna škola. P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

¹³⁸²⁶ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 10–13; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 1–4; D998 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

¹³⁸²⁷ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

¹³⁸²⁸ P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–9; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5–10; D1001 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1002 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.). V. činjenica o kojoj je presuđeno 316.

"asfaltnu stazu za pješake", na strani bližoj igralištu.¹³⁸²⁹ Stabilizator granate kalibra 120 mm pronađen je zabijen u asfalt.¹³⁸³⁰ U izvještaju se takođe kaže da je na mjestu događaja poginulo šest osoba i da su još dvije osobe umrle nakon prijema u bolnicu Koševo,¹³⁸³¹ dok su 22 osobe teško povrijeđene.¹³⁸³² U službenom izvještaju koji je sljedeći dan pripremio CSB navodi se da je osam osoba poginulo, a da je ih 18 ranjeno.¹³⁸³³

4143. Sabljica i Mededović pregledali su samo dva od tri mjesta udara, odnosno mjesta udara na kojima je bilo mnogo žrtava.¹³⁸³⁴ Na osnovu veličine i oblika tragova od gelera, i na osnovu pronađenog stabilizatora, zaključili su da u je u stražnje dvorište stambenog objekta u ulici Mihajla Pupina br. 3 pala minobacačka granata kalibra 120 mm koja je doletjela iz pravca istok-sjeveroistok, "Lukavica – kompleks "Energoinvesta".¹³⁸³⁵ Iz istih razloga takođe je konstatovano da je projektil koji je pao na pločnik pored igrališta bio minobacačka granata kalibra 120 mm, te je tim zaključio da je doletio "s istoka", takođe s područja Lukavice i kompleksa "Energoinvesta".¹³⁸³⁶ Na pitanje u vezi s tim da se u njegovom izvještaju ne pominje granata koja je pala na ulicu Oslobođenilaca Sarajeva br. 8, Sabljica je objasnio da je Eterović "insistirao" na tome da se u njegov službeni izvještaj uključi neka analiza u vezi s tom granatom, uprkos činjenici da je Sabljica i

¹³⁸²⁹ P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3. Na mjestu događaja takođe su pronađene lokve krvi, dijelovi ljudskih tijela, rasuto brašno, i jedna oštećena čizma. P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 5, 7. V. P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49–50; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

¹³⁸³⁰ P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3.

¹³⁸³¹ Iako se u izvještaju navodi da su još tri osobe umrle nakon prijema u bolnicu Koševo, Vijeće napominje da je jedna od te tri osobe Sabahudin Ljuša, koji je u stvari preživio napad i koji se takođe pominje u Eterovićevom izvještaju kao jedna od teško povrijeđenih žrtava. U vrijeme napada Ljuša je imao deset godina. P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 5–6. U činjenici o kojoj je presuđeno 318 jasno stoji da je Ljuša preživio i da je nakon toga svjedočio u predmetu *Tužilac protiv Galića*.

¹³⁸³² Iako se u Eterovićevom izvještaju pominju 23 teško povrijeđene žrtve, taj broj je u stvari 18 jer izgleda da je određeni broj osoba upisan dva puta na listu žrtava. Vijeće napominje da je "Mukšija Pribinja"/"Muskija Pubinja" – izgleda da se radi o istoj osobi – istovremeno upisana na listu osoba koje su umrle u bolnici i na listu teško povrijeđenih osoba. U službenom izvještaju, sastavljenom sljedećeg dana, precizira se da je ta osoba među umrlima i da je u tom incidentu povrijeđeno 18 osoba. P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3–6. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 317, u kojoj se navodi da se u Eterovićevom izvještaju konstatuje da su granate ubile ukupno osam osoba i ranile 22 osobe. Na osnovu raspoloživih dokaza, Vijeće primjećuje da je u stvari bilo 18 povrijeđenih osoba. Shodno tome, Vijeće se u zaključcima koji se navode dalje u tekstu neće osloniti na tu konkretnu činjenicu o kojoj je presuđeno.

¹³⁸³³ P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 5–6.

¹³⁸³⁴ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 49; P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 8–9; P129 (Izjava svjedoka Zlatka Mededovića od 20. novembra 1995.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7768–7769 (12. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9488–9489 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 3–7.

¹³⁸³⁵ P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 50; P1816 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), str. 1; P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

¹³⁸³⁶ P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 51; P1816 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem

Međedović nisu analizirali.¹³⁸³⁷ Komentarišući redosljed pada granata koji je Eterović naveo u izvještaju, Sabljica je izjavio da njemu i Međedoviću nije bio poznat taj redosljed budući da su pregledali samo tragove eksplozije.¹³⁸³⁸ Međutim, pod pretpostavkom da je taj redosljed tačan, Sabljica nije mogao da objasni zašto su djeca i dalje bila na igralištu kad je pala treća granata, iako su nekoliko minuta ranije u blizini već pale dvije granate.¹³⁸³⁹

4144. Sabljica je u svom svjedočenju izjavio da se linija sukoba sjeverno i sjeveroistočno od Dobrinje nalazila na udaljenosti od 350 do 400 metara od mjesta incidenta.¹³⁸⁴⁰ On je prihvatio da u njegovim zaključcima postoji određena razlika u pogledu pravca iz kojeg su doletjele te dvije granate, odnosno pravca istoka i sjeveroistoka, i objasnio da je kompleks zgrada "Energoinvesta", koji se pominje u izvještaju, uzet samo kao "bliži orijentir" a ne kao utvrđeno mjesto otvaranja vatre.¹³⁸⁴¹ Međedović je u svom svjedočenju izjavio da su se samo jedna ili dvije zgrade nalazile između mjesta incidenta i srpskih linija.¹³⁸⁴²

4145. U izvještaju broj jedan CSB-a Sarajevo, kriminalistički tehničar je na skici mjesta incidenta označio tri mjesta udara i sjever.¹³⁸⁴³ Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja Mirze Sabljice, optuženi je uspio da pokaže da je skica netačna jer je pogrešno označen sjever.¹³⁸⁴⁴ Svjedok KDZ166 je objasnio da je do te greške došlo jer kriminalistički tehničar nije poznavao Dobrinju i

Dobrinje 4. februara 1994.), str. 1; P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

¹³⁸³⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 53–54; P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9.

¹³⁸³⁸ Mirza Sabljica, T. 7791–7795 (12. oktobar 2010).

¹³⁸³⁹ Mirza Sabljica, T. 7793–7794 (12. oktobar 2010.). U unakrsnom ispitivanju, Sabljica je izjavio da Eterović pominje to mjesto kao mjesto gdje je pala treća granata, koje je na skici CSB-a označeno brojem jedan. Mirza Sabljica, T. 7790–7791, 7795–7797 (12. oktobar 2010.); D744 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D743 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁸⁴⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 52. Prema Sabljicinim riječima, linija sukoba se pružala istočno i sjeveroistočno od Dobrinje, u pravcu Lukavice. V. Mirza Sabljica, T. 7771–7772 (12. oktobar 2010.); D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁸⁴¹ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 52–53; Mirza Sabljica, T. 7768 (12. oktobar 2010.).

¹³⁸⁴² P129 (Izjava svjedoka Zlatka Međedovića od 20. novembra 1995.), str. 3.

¹³⁸⁴³ P1902 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.) (pod pečatom).

¹³⁸⁴⁴ Sabljica je označio tačan pravac sjevera na skici koja je zarotirana kako bi se tačno prikazalo to područje. V. Mirza Sabljica, T. 7768–7773, 7777–7789 (12. oktobar 2010.), T. 7947–7951, 7953–7957 (14. oktobar 2010.); D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D742 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. marta 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1739 (Mapa Dobrinje); P1740 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); P1741 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D768 (Kompozitne fotografije sačinjene od dokaznih predmeta P1740 i P1741 s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); D900 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Sead Bešić).

jer je bio pod pritiskom da radi brzo.¹³⁸⁴⁵ Sabljica je, bez obzira na tu grešku, ostao pri stavu da je druga granata doletjela s istoka, a treća sa sjeveroistoka.¹³⁸⁴⁶ I on i svjedok KDZ166 su u svojim svjedočenjima izjavili da pravac vatre nije utvrđen na osnovu te skice niti je na njoj označen; utvrđen je na osnovu tragova na mjestu događaja.¹³⁸⁴⁷

4146. Ubrzo nakon što je saznao za granatiranje od jednog novinara, Rose je otišao na mjesto incidenta i naredio da se izvrši analiza kratera.¹³⁸⁴⁸ UNPROFOR je utvrdio da su 4. februara 1994., između 11:00 sati i 11:02 sati, tri minobacačke granate kalibra 120 mm eksplodirale na Dobrinji.¹³⁸⁴⁹ UNPROFOR je konstatovao da je "pretpostavljeno" mjesto otvaranja vatre za sve tri granate na teritoriji pod kontrolom SRK-a, na širem području Lukavice.¹³⁸⁵⁰ Akashi je 5. februara 1994. obavijestio novinare da je UNPROFOR potvrdio da je minobacački napad na Dobrinju 4. februara izveden definitivno s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹³⁸⁵¹ Rose je takođe telefonirao u VRS i uputio protestna pisma optuženom i Mladiću.¹³⁸⁵²

¹³⁸⁴⁵ Svjedok KDZ166 je na skici takođe označio tačan pravac sjevera, koji se poklapa s pravcem koji je označio Sabljica. V. svjedok KDZ166, T. 8281–8283, T. 8298–8299 (26. oktobar 2010.); P1802 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom).

¹³⁸⁴⁶ Mirza Sabljica, T. 7798–7799 (12. oktobar 2010.); D742 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. marta 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁸⁴⁷ Mirza Sabljica, T. 7800–7801 (12. oktobar 2010.), T. 7829–7830 (13. oktobar 2010.); svjedok KDZ166, T. 8297–8315 (26. oktobar 2010.); D798 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D799 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D800 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D801 (Skica u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166) (pod pečatom); D802 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹³⁸⁴⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 5, 35. V. takođe svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹³⁸⁴⁹ P1597 (Izveštaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.). U izvještaju se u vezi s mjestom incidenta navode tri konkretne kote UN-a. Takođe su zabilježena oštećenja na mjestu događaja: granata br. 1, rupa u asfaltu; granata br. 2, prozor spavaće sobe; granata br. 3, ispred zgrade. V. P1597 (Izveštaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.), *e-court* str. 1. Thomas je izjavio da, na osnovu njegovog iskustva i u datim okolnostima, izgleda da je analiza UNPROFOR-a izvršena temeljito i profesionalno. V. P1558 (Izjava svjedoka Francis Roy Thomasa od 13. maja 2009.), par. 13, 108.

¹³⁸⁵⁰ U izvještaju UNPROFOR-a stoji da je upadni ugao 1.200 hiljaditih, ugao doleta 2.000 hiljaditih i maksimalni domet 3.500 do 4.000 metara, bez navođenja konkretnog kratera. Izvještaju je priložena mapa Sarajeva na kojoj su označene tri zone udara, a strelicom je označena vjerovatna lokacija mjesta otvaranja vatre koja pokazuje da su na Dobrinju projektili doletjeli iz pravca jugoistoka. V. P1597 (Izveštaj UNPROFOR-a, 4. februar 1994.).

¹³⁸⁵¹ D4473 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s eksplozijama minobacačkih granata u Sarajevu 4. i 5. februara 1994., 6. februar 1994.), *e-court* str. 2. Potpukovnik Shadbolt iz UNPROFOR-a je obavijestio Akashiju o analizi kratera 6. februara 1994. D4473 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s eksplozijama minobacačkih granata u Sarajevu 4. i 5. februara 1994., 6. februar 1994.), *e-court* str. 3–4. V. takođe Michael Rose, T. 7352–7353 (6. oktobar 2010.); svjedok KW570, T. 32220 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); D682 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s rezimeom vijesti iz lokalne štampe, 7. februar 1994.). Svjedok KDZ450 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je UNPROFOR jasno ustanovio da je SRK granatirao Dobrinju 4. februara 1994. i da je jedino što su izazvale te akcije bila smrt civila. V. svjedok KDZ450, T. 10618, 10621, 10695 (20. januar 2011.).

¹³⁸⁵² P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

4147. Svjedok KDZ450, koji je 1993. i 1994. bio pripadnik UNPROFOR-a u Sarajevu, u svom svjedočenju je izjavio da mu je taj incident pokazao da je SRK gađao civilno stanovništvo u Sarajevu.¹³⁸⁵³ Kad mu je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je Dobrinja bila vojni cilj s obzirom na prisustvo 155. brigade, svjedok KDZ450 je prihvatio da je Dobrinja bila na liniji sukoba, ali je i dalje tvrdio da su granate pale na stambeno područje i uzrokovale žrtve samo među civilima.¹³⁸⁵⁴

4148. Higgs je otišao na mjesto incidenta i, budući da mjesto događaja nije bilo dobro očuvano, odlučio je da svoje zaključke zasnuje na izvještajima i podacima prikupljenim u vrijeme incidenta.¹³⁸⁵⁵ Nakon što je pregledao izvještaj CSB-a Sarajevo, Higgs je u svom svjedočenju izjavio da nema razloga da sumnja u bilo koji od zaključaka, uključujući činjenicu da su minobacači bili kalibra 120 mm i da je vatra otvorena iz pravca istoka.¹³⁸⁵⁶ On je također primijetio da je udaljenost između mjesta udara tri projektila na tlu bila unutar radijusa od 40 metara, što se može očekivati ako se iz jedne cijevi ispale sva tri projektila.¹³⁸⁵⁷ S obzirom na vremenski razmak između ispaljenja projektila, kao što je navedeno u izjavi svjedoka koju je Higgs imao na raspolaganju, on je zaključio da je cilj vatre bio da se uznemire ljudi prisutni na mjestu incidenta, da se prekine svaka aktivnost koja se u tom trenutku odvijala i da se onemogući kretanje ljudi.¹³⁸⁵⁸ Prema Higgsovima riječima, to je bio klasičan primjer zadatka čiji je cilj bilo uznemiravanje.¹³⁸⁵⁹

4149. Hogan je obišao mjesto incidenta 2001., zajedno s nekoliko žrtava granatiranja,¹³⁸⁶⁰ te na osnovu njihovih sjećanja odredio GPS koordinate i snimio lokacije na koje su 4. februara 1994. pale dvije od tih granata.¹³⁸⁶¹ Prihvatio je da je jedna od žrtava pogriješila u pogledu jedne od tih lokacija, odnosno u pogledu mjesta udara granate koja je pala na igralište ili nedaleko od njega, u

¹³⁸⁵³ Svjedok KDZ450, T. 10617–10618 (20. januar 2011.).

¹³⁸⁵⁴ Svjedok KDZ450, T. 10620–10623 (20. januar 2011.). V. također D965 (Izveštaj UNPROFOR-a, 3. februar 1994.).

¹³⁸⁵⁵ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁸⁵⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁸⁵⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁸⁵⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 10.

¹³⁸⁵⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹³⁸⁶⁰ V. D996 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1000 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.). Vijeće napominje da iz predloženih dokaza nije jasno ko su te žrtve. Međutim, jasno je da one nisu bile svjedoci u ovom predmetu. Vijeće napominje da Zorica Subotić u svom izvještaju vještaka navodi da su dvije od tih žrtava Sabahudin Ljuša i Fata Spahić. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 118, 123

¹³⁸⁶¹ Barry Hogan, T. 11204–11206, 11263–11269 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); D996 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D997 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D998 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D999 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

neposrednoj blizini ulice Oslobođilaca Sarajeva, objasnivši da je od incidenta prošlo sedam godina i da u vrijeme incidenta ta žrtva nije bila u poziciji čak ni da vidi tačno mjesto udara.¹³⁸⁶²

4150. Zorica Subotić je obišla mjesto incidenta 17. septembra 2010.¹³⁸⁶³ Potvrdila je da je tim CSB-a Sarajevo na svojoj skici netačno označio pravac sjevera, tako da izgleda da je vatra koja je u stvari otvorena iz pravca sjever-sjeveroistok otvorena iz pravca istok-jugoistok, odnosno s položaja SRK-a.¹³⁸⁶⁴ Prema mišljenju Zorice Subotić, sve minobacačke granate kalibra 120 mm koje su eksplodirale 4. februara 1994. ispaljene su s položaja ABiH, iz pravca sjevera i sjeveroistoka.¹³⁸⁶⁵

4151. Usredsređivši se najprije na granatu koja je pogodila zgradu u ulici Oslobođilaca Sarajeva br. 8 i u vezi s kojom CSB Sarajevo nije izvršio analizu,¹³⁸⁶⁶ Zorica Subotić je primijetila da fasada zgrade nije popravljena nakon incidenta i tvrdila je da njen fizički izgled ukazuje na to da je granata pala s velikim upadnim uglom i da je doletjela s desne strane zgrade, odnosno iz pravca sjeveroistoka.¹³⁸⁶⁷ Iako je prihvatila da nije mogla utvrditi tačno mjesto otvaranja vatre zbog nepostojanja dovoljno očuvanih dokaza, Zorica Subotić je iznijela argument da zaključci

¹³⁸⁶² Barry Hogan, T. 11268–11269 (3. februar 2011.); D1000 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1001 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.); D1002 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.).

¹³⁸⁶³ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122; Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.). Zorica Subotić je svoje zaključke zasnovala na dokumentima CSB-a Sarajevo i na fizičkim dokazima koji su se 2010. nalazili na mjestu događaja. Međutim, nije bilo ostataka kratera. Zorica Subotić, T. 38437 (16. maj 2013.).

¹³⁸⁶⁴ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 120–121, 138, 164; Zorica Subotić, T. 38270–38271 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju Zorici Subotić je iznijeta tvrdnja da navodi Vijeće na pogrešan zaključak kad je, na osnovu ove greške, tvrdila da su zaključci CSB-a netačni, jer njihovi vještaci balističari tu skicu nisu koristili ni u jednom od svojih službenih proračuna. Ona je objasnila da ne pokušava nikoga da navede na pogrešan zaključak i da bez ispravne referentne tačke na skici i s obzirom na ograničenu prirodu dokumenata CSB-a u vezi s istragom, nije moguće rekonstruisati i provjeriti njihove rezultate. Zorica Subotić, T. 38446–38452 (16. maj 2013.).

¹³⁸⁶⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 120–121, 137–139, 162–164.

¹³⁸⁶⁶ Zorica Subotić je tvrdila da je sumnjivo to što nije izvršena analiza ovog mjesta udara s obzirom na to da je, prema njenim riječima, a suprotno izvještaju CSB-a Sarajevo, ta granata ubila jednu i ranila pet osoba. Zorica Subotić zatim u svom izvještaju navodi imena tih žrtava. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 112. Međutim, izgleda da je Zorica Subotić do tog zaključka došla jednostavno na osnovu toga što su ljudi čija imena navodi živjeli u ulici Oslobođilaca Sarajeva (njihove adrese navedene su u izvještaju). Budući da dokazi pokazuju da se veliki broj ljudi okupio napolju na tom području, čekajući u redu za humanitarnu pomoć, Vijeće konstatuje da je pretpostavka Zorice Subotić neprihvatljiva. To pokazuje njenu sklonost da zanemari dokaze iz tog vremena da bi došla do potpuno nerazumnih zaključaka zasnovanih na pretpostavkama. To ozbiljno dovodi u pitanje njen kredibilitet kao legitimnog i pouzdanog svjedoka vještaka.

¹³⁸⁶⁷ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122–124, 138, 163–164.

UNPROFOR-a u vezi s mjestom udara nisu tačni i dodala da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.¹³⁸⁶⁸

4152. Zorica Subotić je utvrdila da je granata koja je pala ispred podzida u ulici Mihajla Pupina br. 3, udarila u pločnik koji ulazi u stražnje dvorište oko 80 do 90 centimetara.¹³⁸⁶⁹ Iako je pločnik popravljen, ona je smatrala da je fasada zgrade ostala u istom stanju u kojem je bila kad ju je u to vrijeme fotografisao CSB Sarajevo.¹³⁸⁷⁰ Zatim je iznijela argument da po Sabljčinom opisu dimenzija tragova od gelera, oni premašuju veličinu pločnika, što ju je navelo na zaključak da njegova zapažanja nisu zasnovana na fizičkim dokazima.¹³⁸⁷¹ Zorica Subotić je takođe smatrala da je Sabljčina analiza kratera netačna i da je ova konkretna granata ispaljena s položaja ABiH, približno sjeverno od Dobrinje.¹³⁸⁷² Ona je tvrdila da pravac razletanja fragmenata granate na fasadi zgrade ne ide u prilog Sabljčinoj konstataciji, budući da je bilo malo tragova od gelera na lijevoj strani zgrade, što ne bi bio slučaj da je granata doletjela iz pravca Lukavice.¹³⁸⁷³ Ona je takođe obezvrijedila to što je CSB koristio kompas i mapu da bi tačno odredio mjesto otvaranja vatre, i tvrdila je da stabilizator pronađen na mjestu događaja ne ide u prilog njihovim zaključcima.¹³⁸⁷⁴

¹³⁸⁶⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122, 138–139, 163–164.

¹³⁸⁶⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 124–125. V. takođe P1710 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 9

¹³⁸⁷⁰ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 124–130. V. takođe P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 2–4.

¹³⁸⁷¹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125.

¹³⁸⁷² D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131, 138–139, 163–164.

¹³⁸⁷³ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125–127; Zorica Subotić, T. 38271–38272 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju Zorici Subotić je iznijeta tvrdnja da navodi Vijeće na pogrešan zaključak jer bi granata pala pod uglom od 45 stepeni ili većim uglom i jer bi se tada geleri razletjeli u skladu s tim upadnim uglom, a ne po horizontalnoj osi. Ona je odgovorila da bi se, prema njenom mišljenju, većina oštećenja od gelera morala nalaziti s jedne strane mjesta udara, u zavisnosti od mjesta otvaranja vatre. V. Zorica Subotić, T. 38452–38455 (16. maj 2013.); P6323 (Šematski prikaz koji prikazuje tačku udara granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹³⁸⁷⁴ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127, 131; Zorica Subotić, T. 38451 (16. maj 2013.). Zorica Subotić je tvrdila da fotografije snimljene u vrijeme incidenta pokazuju da su dijelovi stabilizatora koji nisu u kontaktu s površinom deformisani, što ukazuje na to da je prilikom udara promijenjen položaj stabilizatora, koji je nakon što je udario u tu površinu i odbio se, pao na mjesto na kojem se zaustavio. Prema riječima Zorice Subotić, to znači da nije mogao biti od koristi prilikom određivanja mjesta otvaranja vatre. V. Zorica Subotić, T. 38276 (14. maj 2013.); D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127–128; P1972 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3; D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

Zorica Subotić je takođe tvrdila da je CSB krivo protumačio tragove čađi u snijegu na toj lokaciji, i da je Sabljica tokom svog svjedočenja pred Vijećem pogrešno označio mjesto otvaranja vatre.¹³⁸⁷⁵

4153. U vezi sa posljednjim mjestom udara, Zorica Subotić je tvrdila da materijal koji joj je predodčen ukazuje na to da su tu pale dvije granate, pa su stoga u ovom incidentu ukupno pale četiri minobacačke granate.¹³⁸⁷⁶ Koristila je fotografije i video-snimak koje je CSB-a Sarajevo napravio tokom istrage da bi iznijela argument da neka oštećenja na pločniku i tragovi na tlu oko pločnika nisu mogli biti prouzrokovani eksplozijom samo jedne granate.¹³⁸⁷⁷ Na osnovu tih tragova na tlu i oštećenja na pločniku na fotografiji koju je CSB snimio u vrijeme incidenta, izračunala je da je druga granta doletjela po azimutu 220 do 240 stepeni ili manjem, što znači da je ispaljena iz pravca sjeveroistoka i da su je mogle ispaliti samo snage ABiH.¹³⁸⁷⁸ Iako je napomenula da je stabilizator pronađen na mjestu događaja, bio potpuno ukopan u tlo pod gotovo vertikalnim uglom, Subotić je smatrala da granata nije mogla biti ispaljena pod gotovo maksimalnim uglom elevacije jer tragovi na pločniku ne odgovaraju tom uglu, što ukazuje na to da je stabilizator promijenio položaj kad se zabio u tlo.¹³⁸⁷⁹ Međutim, ona je prihvatila da je bilo praktično nemoguće precizno provjeriti

¹³⁸⁷⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129–130; Zorica Subotić, T. 38272–38273 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju optuženi je od Sabljice tražio da na fotografijama mjesta događaja snimljenim u vrijeme incidenta označi dolazni pravac vatre. On ga je označio strelicom, ali nije povukao liniju između strelice i mjesta udara. V. Mirza Sabljica, T. 7797–7798 (12. oktobar 2010.); D745 (Fotografija u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). Međutim, Vijeće napominje da je tokom unakrsnog ispitivanja od Sabljice traženo samo da označi pravac vatre, a ne da u tom pogledu bude apsolutno precizan ili da povuče liniju po pravcu vatre do mjesta udara.

¹³⁸⁷⁶ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 115–116, 137–139, 162–164; Zorica Subotić, T. 38270 (14. maj 2013.). Međutim, Vijeće napominje da fotografija CSB-a Sarajevo, koju je ona koristila da bi došla do tog zaključka, nije dovoljno jasna da bi se na osnovu nje sa sigurnošću odredilo koji pravac tačno pokazuje strelica.

¹³⁸⁷⁷ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 115–119; Zorica Subotić, T. 38437–38438 (16. maj 2013.); P6321 (Fotografija štete izazvane eksplozijom granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹³⁸⁷⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 119, 131–133; Zorica Subotić, 38274 (14. maj 2013.), T. 38438–38444 (16. maj 2013.); P6322 (Fotografija na kojoj je prikazana dolazna putanja granate, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Koristeći mapu razmjesta snaga u Sarajevu, Zorica Subotić je pretpostavila da je azimut granične linije između SRK-a i ABiH bio oko 239 stepeni, i da je, s obzirom na brdoviti teren sjeveroistočno od Dobrinje, prema njenom mišljenju bilo nemoguće da u toj zoni SRK upotrijebi bateriju minobacača kalibra 120 mm. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–133.

¹³⁸⁷⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 134. Nadalje, ona je tvrdila da video-snimak tima CSB-a Sarajevo pokazuje da je stabilizator označen latiničnim slovom N, što ne bi bio slučaj da se radilo o stabilizatoru granate SRK-a. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 133–136; 138–139; 164; Zorica Subotić, T. 38275–38276 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju, Zorici Subotić predodčeno je da se slovo N ne vidi na fotografiji stabilizatora koju je snimio CSB Sarajevo, ali je ona ostala pri tome da ne može biti sigurna u to jer je fotografija nejasna. Zorica Subotić, T. 38457–38460 (16. maj 2013.); P6324 (Fotografije na kojima se porede stabilizatori granata u krateru). Vijeće napominje da je, suprotno iskazu Zorice Subotić, fotografija u stvari jasnija od video-snimka i da se na njoj jasno vidi da na stabilizatoru nije urezano slovo N. .

tačnost Sabljičinih zaključaka u vezi s ovom granatom jer se na fotografiji napravljenoj tokom istrage pločnik i krater vide sa strane.¹³⁸⁸⁰

4154. Napominjući da broj žrtava u vezi s ovim incidentom varira, Subotić je istaknula Eterovićeovu listu žrtava gdje se imena nekih žrtava pojavljuju i među povrijeđenima i među poginulima, i iznijela argument da te greške pokazuju da je istraga provedena 'površno'.¹³⁸⁸¹ Ona je nadalje osporila to što se u izvještaju CSB-a Sarajevo pominje ulica Džavarhalala Nehrua, tvrdeći da je postojala namjera da se prikrije nedosljedno prisustvo jednog očevica na mjestu incidenta, odnosno na igralištu u blizini ulice Oslobođilaca Sarajeva.¹³⁸⁸²

4155. U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić se složila s tim da su minobacačke granate morale biti ispaljene minimalno s "trećim" punjenjem jer se u tom slučaju minobacačka granata zabija u tlo, a stabilizator jedne od granata pronađen je potpuno ukopan u pločnik.¹³⁸⁸³ Međutim, ona nije htjela da, bez prethodnog konsultovanja relevantnih tablica gađanja, prihvati da bi stoga odgovarajuća minimalna udaljenost mjesta opaljenja morala biti otprilike 600 metara.¹³⁸⁸⁴

4156. Galić je u svom svjedočenju izjavio da nije naredio da se na dan incidenta napadnu civili koji su na Dobrinji čekali na podjelu humanitarne pomoći.¹³⁸⁸⁵ On je rekao da je o incidentu obaviješten na dan kad se desio i da je naredio da sve relevantne jedinice na tom području podnesu izvještaj u vezi s tim što se dogodilo.¹³⁸⁸⁶ U redovnom borbenom izvještaju komande SRK-a za 4. februar 1994., poslanom u 18:00 sati, navodi se da UNPROFOR nije poslao nikakav protest u vezi s incidentom, ali da je "provjerom [...] utvrđeno da nije otvarana vatra" po rejonu Dobrinje od strane SRK-a.¹³⁸⁸⁷ Galić je iznio komentar u vezi s tim izvještajem, izjavivši da UNPROFOR u to vrijeme nije protestovao jer nije imao dovoljno informacija u vezi s incidentom.¹³⁸⁸⁸ Prema

¹³⁸⁸⁰ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–132; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 6; Zorica Subotić, T. 38274 (14. maj 2013.).

¹³⁸⁸¹ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 111–112, 137, 162.

¹³⁸⁸² D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 113–114, 137, 162, 164; Zorica Subotić, T. 38268 (14. maj 2013.).

¹³⁸⁸³ Zorica Subotić, T. 38456 (16. maj 2013.).

¹³⁸⁸⁴ Zorica Subotić, T. 38457 (16. maj 2013.); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm), str. 12. V. takođe P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm).

¹³⁸⁸⁵ Stanislav Galić, T. 37442 (18. april 2013.).

¹³⁸⁸⁶ Stanislav Galić, T. 37442–37443 (18. april 2013.).

¹³⁸⁸⁷ D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.). Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je pukovnik Kosovac, u ime komande SRK-a, proveo istragu u vezi s incidentom i zaključio da SRK nije otvorio vatru na Dobrinju. V. Dragomir Milošević, T. 32711–32712 (28. januar 2013.).

¹³⁸⁸⁸ Stanislav Galić, T. 37442–37443 (18. april 2013.); D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 133–134. Vijeće podsjeća da je Rose u svom

Galićevom mišljenju, ovaj incident je bio samo jedan od primjera propagande koju je BiH vršila protiv SRK-a, zajedno sa sarajevskim medijima koji su izvještavanje politizirali.¹³⁸⁸⁹ On je nadalje iznio mišljenje da se protesti UN-a tokom sukoba nisu zasnivali na tačnim i preciznim informacijama.¹³⁸⁹⁰

4157. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju takođe izjavio da SRK nije otvarao vatru na Dobrinju na dan incidenta. SRK je iskoristio period od 4. do 10. februara 1994. samo da pojača svoje položaje i nije odgovarao na "provokacije" ABiH.¹³⁸⁹¹ Savo Simić je izjavio da je u vrijeme incidenta svo artiljerijsko naoružanje 1. sarajevske mehanizovane brigade bilo pod kontrolom UNPROFOR-a, koji bi zabilježio svaki slučaj otvaranja vatre iz artiljerijskog oruđa.¹³⁸⁹² Dušan Škrba je u svom svjedočenju izjavio da je u njegovoj komandi bilo dvanaest minobacača kalibra 120 mm,¹³⁸⁹³ ali da njegove snage nisu otvarale vatru 4. februara 1994. jer se iz ovih oruđa nije mogla otvoriti vatra bez njegovog naređenja, koje on nije izdao, i jer su u njegovoj komandi dežurali "posmatrača UNPROFOR-a" koji bi čuli ispaljenje granata.¹³⁸⁹⁴ On je takođe rekao da ni on ni pripadnici njegove jedinice nikad nisu namjeravali da uzrokuju civilne žrtve ili da terorišu civile na muslimanskoj strani.¹³⁸⁹⁵ U unakrsnom ispitivanju, Škrba je Dobrinju opisao kao isključivo stambeno naselje.¹³⁸⁹⁶ On se nije složio s tvrdnjom tužilaštva da su vojni posmatrača UN-a, koji su bili stacionirani u njegovoj brigadi, dobijali informacije u vezi s napadima samo ako bi ih obavijestili lokalni komandanti SRK-a.¹³⁸⁹⁷

svjedočenju izjavio da je on lično protestovao kod VRS-a u vezi s incidentom. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10548 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹³⁸⁸⁹ Stanislav Galić, T. 37441–37442 (18. april 2013.), T. 38007 (9. maj 2013.).

¹³⁸⁹⁰ Stanislav Galić, T. 38008 (9. maj 2013.).

¹³⁸⁹¹ Dragomir Milošević, T. 32711–32714 (28. januar 2013.). V. takođe D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.); D2807 (Naređenje SRK-a, 4. februar 1994.). U dva druga redovna borbena izvještaja SRK-a iz 1994. navodi se da je SRK poštovao sporazume o prekidu vatre, te da je ABiH kršila sporazume o primirju. V. D4582 (Izvještaj SRK-a, 24. april 1994.); D4588 (Izvještaj SRK-a, 19. maj 1994.).

¹³⁸⁹² D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 27.

¹³⁸⁹³ Dušan Škrba, T. 29111–29113 (18. oktobar 2012.); P5934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba).

¹³⁸⁹⁴ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14, 21; Dušan Škrba, T. 29153 (22. oktobar 2012.). Škrba je u svom svjedočenju takođe izjavio da njegova brigada nije gađala područja na kojima su se obično okupljale veće grupe civila, kao što su bolnice, autobuske stanice, željezničke stanice i škole. Dušan Škrba, T. 29131 (22. oktobar 2012.).

¹³⁸⁹⁵ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 14–15.

¹³⁸⁹⁶ Dušan Škrba, T. 29152–29153 (22. oktobar 2012.).

¹³⁸⁹⁷ Dušan Škrba, T. 29153–29156 (22. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je 1. sarajevska mehanizovana brigada vojnim posmatračima UN-a dostavljala informacije u pogledu pravca vatre i broja ispaljenih granata, i nadalje je naveo da nikad nije primio protest u vezi s tim izvještajima). Međutim, tome protivrjeći iskaz vojnog posmatrača UN-a Richarda Molea. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 79–81.

4158. Vijeću je predočena medicinska evidencija koja pokazuje da je 4. februara 1994. u bolnicu Dobrinja primljeno 26 osoba, povrijeđenih u ovom incidentu granatiranja.¹³⁸⁹⁸ Određeni broj tih žrtava prebačen je u bolnicu Koševo, uključujući Sabahudina Ljušu koji je prebačen na dječje odjeljenje,¹³⁸⁹⁹ i "Muškiju Pribinja" koja je, nakon što joj je ukazana prva pomoć na licu mjesta, odmah prebačena na hirurgiju.¹³⁹⁰⁰ U raspoloživoj medicinskoj evidenciji navodi se da je u incidentu granatiranja na Dobrinji 4. februara 1994. poginulo osam osoba i da je 18 osoba povrijeđeno.¹³⁹⁰¹

4159. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno koje se tiču mjesta otvaranja vatre i drugih kontroverznih pitanja u vezi s ovim incidentom: (i) dana 4. februara 1994. oko 11:00 sati tri minobacačke granate pale su na stambeno naselje Dobrinja, kojom prilikom je poginulo najmanje osam civila, među njima i jedno dijete, i povrijeđeno najmanje 18 osoba, među njima i dvoje djece;¹³⁹⁰² (ii) tri granate su pogodile civile koji su mirno obavljali svoje poslove;¹³⁹⁰³ (iii) u slučaju dvije granate koje su detaljno istražene, zaključeno je da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a;¹³⁹⁰⁴ i (iv) prva granata ispaljena je u okviru istog napada, tako da je i ona doletjela s teritorije SRK-a.¹³⁹⁰⁵

4160. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su 4. februara 1994. tri minobacačke granate kalibra 120 mm pogodile dvije zgrade i igralište u neposrednoj blizini ulice Oslobođenaca Sarajeva i ulice Mihajla Pupina, na Dobrinji. Vijeće se takođe uvjerilo da su te granate pale blizu ljudi koji su se okupili na mjestu incidenta da

¹³⁸⁹⁸ P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.); P1891 (Medicinska dokumentacija za Eldara Hafizovića); P1895 (Medicinska dokumentacija za Rajka Maksimovića); P1879 (Medicinska dokumentacija za Sevdu Hasanović); P1899 (Medicinska dokumentacija za Zumretu Džanko); P1024 (Medicinska dokumentacija za Sabahudina Ljušu).

¹³⁸⁹⁹ P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 2; P1024 (Medicinska dokumentacija za Sabahudina Ljušu); Fatima Zaimović, T. 1879–1880 (5. maj 2010.); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), str. 22; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15.

¹³⁹⁰⁰ P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15; P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 13; P1710 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 3, 6, 66–70. Vijeće napominje da je u evidenciji bolnice Dobrinja ona najprije evidentirana kao "Huskija Dubinja". V. P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.), str. 1.

¹³⁹⁰¹ Te osobe su bile: Jadranka Tenžera, Selma Spahić, Enver Mustagrudić, Saida Balićević, Emin Kolar, Aiša Šito, Mirsad Spahić i "Muškija Pribinja". V. P1874 (Potvrda o smrti Jadranke Tenžera); P1875 (Potvrda o smrti Envera Mustagrudića); P1876 (Potvrda o smrti Emina Kolar); P1877 (Potvrda o smrti Aiše Šito); P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 13; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo), str. 15; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 2. V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 317, 320; P1707 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dobrinje 4. februara 1994.), *e-court* str. 7–8, 14–21; P1878 (Spisak pacijenata bolnice Dobrinja, 4. februar 1994.).

¹³⁹⁰² Činjenica o kojoj je presuđeno 320.

¹³⁹⁰³ Činjenica o kojoj je presuđeno 322.

¹³⁹⁰⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 321.

¹³⁹⁰⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 322.

dobiju humanitarnu pomoć. Vijeće ne prihvata svjedočenje Zorice Subotić da su u stvari pale četiri minobacačke granate kalibra 120 mm. Njen zaključak zasniva se uglavnom na sekundarnim dokazima, kao što su tragovi i šut koje je identifikovala na video-snimku i fotografijama snimljenim u vrijeme incidenta, i stoga nije tako pouzdan kao što je istraga na licu mjesta koju su izvršili CSB Sarajevo i UNPROFOR. Pored toga, Vijeće smatra, kao što je gore u tekstu navedeno, da je njena tvrdnja da je na jednom od dva pronađena stabilizatora minobacačke granate kalibra 120 mm urezano latinično slovo "N" očigledno pogrešna. Vijeće ne prihvata ni insinuacije Zorice Subotić da su reference koje se odnose na susjednu ulicu, sadržane u objedinjenom izvještaju CSB-a Sarajevo, pokazatelj nekakve zavjere čiji je cilj da se iskrivi istina. Ta insinuacija jednostavno zanemaruje dokaze o suprotnom, odnosno da svi drugi izvještaji CSB-a Sarajevo, uključujući službeni izvještaj i izvještaj o uviđaju na licu mjesta, upućuju na mjesto incidenta u neposrednoj blizini ulice Oslobođilaca Sarajeva i ulice Mihajla Pupina. Vijeće smatra da su takva analiza i sklonost Zorice Subotić da posegne za teorijom zavjere ozbiljno narušili njen kredibilitet, kako uopšte tako i konkretno u odnosu na ovaj incident.

4161. Oslanjajući se na gore navedenu medicinsku dokumentaciju i na izvještaj CSB-a Sarajevo, Vijeće zaključuje da su eksplozije u minobacačkom napadu 4. februara 1994. uzrokovale 26 žrtava, od kojih je osam poginulo.

4162. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su istražitelji CSB-a Sarajevo, kao i istražitelji UNPROFOR-a došli na mjesto događaja na dan incidenta i da su stoga mogli da pregledaju tragove udara, te da su svi utvrdili isti opšti pravac vatre, odnosno da je vatra otvorena iz pravca Lukavice, istočno od Dobrinje. Vijeće takođe napominje da je Higgs pregledao mjesto incidenta i istragu CSB-a Sarajevo i da je zaključio da nema razloga da posumnja u bilo koji od njihovih zaključaka. Suprotno tome, Zorica Subotić je zaključila da je vatra otvorena iz pravca sjevera i sjeveroistoka. Međutim, Vijeće smatra da su njeni zaključci u vezi s ovim incidentom nepouzdana budući da su zasnovani uglavnom na analizi sekundarnih dokaza ili na ostacima tragova pronađenih na mjestu događaja 2010., te da su stoga izrazito spekulativni. Na primjer, prihvativši da zbog toga što nije bilo dokaza koje bi pregledala nije mogla tačno odrediti mjesto otvaranja vatre prema mjestu udara u ulici Oslobođilaca Sarajeva, ona je na kraju, ipak, zaključila da zaključci UNPROFOR-a nisu tačni i da je ta granata, kao i ostale granate, ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.

4163. U vezi s mjestom otvaranja vatre, Vijeće napominje da su istražitelji CSB-a Sarajevo, kao i istražitelji UNPROFOR-a zaključili da je vatra otvorena s položaja SRK-a, iz opšteg pravca Lukavice. S obzirom na lokaciju mjesta incidenta i činjenicu da se linija sukoba u pravcu Lukavice

nalazila na 350 do 400 metara od te lokacije,¹³⁹⁰⁶ Vijeće se takođe uvjerilo da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da se Zorica Subotić složila s tužilaštvom da su u ovom incidentu minobacačke granate kalibra 120 mm morale biti ispaljene minimalno s trećim punjenjem i da to povećava minimalnu udaljenost mjesta opaljenja.¹³⁹⁰⁷ To navodi na čvrst zaključak da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a.

4164. Kao što je gore u tekstu navedeno, više svjedoka iz SRK-a, uključujući Galića i Miloševića, izjavilo je da na dan incidenta SRK nije otvarao vatru na Dobrinju.¹³⁹⁰⁸ Međutim, Vijeće ne može prihvatiti ta svjedočenja u svjetlu dokaza analiziranih gore u tekstu, kao i dokaza u vezi s opštom situacijom na Dobrinji i granatiranjem kojem su tokom sukoba redovno bili izloženi njeni stanovnici.¹³⁹⁰⁹

4165. U vezi s prirodom tog područja i statusom žrtava, Vijeće podsjeća da se incident desio u stambenom naselju na Dobrinji, gdje se istovarivala i dijelila humanitarna pomoć. Vijeće takođe podsjeća da u blizini mjesta incidenta nije bilo vojnih jedinica ABiH.¹³⁹¹⁰ Pored toga, svih 26 žrtava koje su u ovom incidentu poginule ili su ranjene bile su civili, među njima i troje djece, i mirno su obavljali svoje aktivnosti. Na osnovu lokacije incidenta, činjenice da u to vrijeme nije bilo borbi niti vojnog prisustva, i prirode aktivnosti koju su žrtve obavljale, Vijeće zaključuje da je to područje bilo civilno i da su ljudi koji su se 4. februara 1994. okupili na igralištu ili u njegovoj blizini bili civili. Vijeće podsjeća da je postojao vremenski razmak između ispaljenja ta tri projektila i stoga se uvjerilo da je cilj otvaranja vatre bio da se uznemire ljudi koji su se tu nalazili i da im se onemogući kretanje, a ne da se uništi neki cilj. Vijeće takođe ne sumnja u to da je SRK namjerno gađao sve koji su se okupili toj stambenoj zoni.

(C) Stari Grad

4166. Među incidentima granatiranja navedenim u Optužnici, tri incidenta desila su se u Starom Gradu, u Sarajevu.¹³⁹¹¹ Dva od tih incidenata desila su se na području pijace Markale (odnosno

¹³⁹⁰⁶ V. npr. D741 (Mapa Dobrinje s oznakama koje je unio Mirza Sabljica). V. takođe par. 4144.

¹³⁹⁰⁷ V. generalno P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm); P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm). V. takođe par. 4155.

¹³⁹⁰⁸ V. par. 4156–4157.

¹³⁹⁰⁹ V. par. 3783, 4059. Vijeće ovdje takođe podsjeća da je Sladoje u svom svjedočenju izjavio da je ABiH koristila "praktično sve" civilne zgrade na Dobrinji za svoje svrhe, implicirajući da su vojnici i oficiri SRK-a na tom području smatrali da su većina, ako ne i sve zgrade na Dobrinji, predstavljale vojni cilj. Simić je iznio sličan stav. V. par. 4049, 4101.

¹³⁹¹⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 318, 319.

¹³⁹¹¹ Stari Grad je jedna od deset opština koje su sačinjavale grad Sarajevo, smještena u istočnom dijelu grada, i koja obuhvata područje Bašćaršije i Bistrika. V. P966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Robert Donia); P2362 (Mapa opštine Vogošća s fotografijama); P973 (Izvještaj vještaka Roberta Donie pod naslovom "Rukovodstvo

incidenti 8 i 19 iz Priloga G Optužnici), a jedan na buvljoj pijaci na Bašćaršiji (incident 9 iz Priloga G Optužnici). Prema tvrdnjama tužilaštva, ovi incidenti odgovarali su obrascu napada SRK-a na Stari Grad, s ciljem da se gađaju velike grupe civila ili lokacije na kojima je bio prisutan značajan broj civila.¹³⁹¹²

4167. Đozo je u svom svjedočenju izjavio da je od početka sukoba središnji dio Starog Grada, posebno područje oko ulice Mula Mustafe Bašeskije, bilo neprekidno granatirano.¹³⁹¹³ Prema njegovim riječima, SRK je gađao mjesta na kojima se okupljao najveći broj civila.¹³⁹¹⁴ Na pitanje zašto su tokom cijelog perioda sukoba samo dvije granate pogodile pijacu Markale, objasnio je da je mnogo granata palo oko pijace Markale i na okolne ulice.¹³⁹¹⁵ Vijeće je u iskazima svjedoka zaista čulo da je tri mjeseca prije prvog incidenta na Markalma to područje granatirano 10 do 12 puta.¹³⁹¹⁶ Isto tako, u mjesecima koji su prethodili drugom incidentu na Markalama, to područje je takođe granatirano više puta.¹³⁹¹⁷

4168. Vijeću su predočeni dokazi da je u 1992. godini plan artiljerijskih vatrenih dejstava SRK-a uključivao Bašćaršiju i druga okolna područja, iako je Galić objasnio da se radilo samo o planu u slučaju eventualnih napada ABiH i da, shodno tome, to ne znači da je vatra zaista i otvarana na pomenuta područja.¹³⁹¹⁸ U maju 1995., veći dio Starog Grada je bio pod "vatrenom kontrolom" SRK-a, što je, prema riječima Save Simića, značilo da je SRK nastojao da poboljša svoje taktičke položaje kako bi mogao kontrolisati vatru ABiH u tom području; drugim riječima, to ne znači da je na to područje vatra zaista i otvarana.¹³⁹¹⁹

4169. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je SRK nastojao da ne gađa određena područja kao što je Bašćaršija, jer je ona simbol Sarajeva.¹³⁹²⁰ Međutim, on nije negirao da su snage SRK-a granatirale Stari Grad, napominjući da je to opština koja pokriva široko područje, uključujući

bosanskih Srba i opsada Sarajeva, 1990.-1995.", januar 2010.), *e-court* str. 11, 126; Robert Donia, T. 3130 (1. juni 2010.); P2345 (Izjava svjedoka KDZ020 od 17. februara 2011.), par. 3. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2.

¹³⁹¹² Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 54.

¹³⁹¹³ Nedžib Đozo, T. 9578 (10. decembar 2010.).

¹³⁹¹⁴ Nedžib Đozo, T. 9582 (10. decembar 2010.).

¹³⁹¹⁵ Nedžib Đozo, T. 9581–9583 (10. decembar 2010.).

¹³⁹¹⁶ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 24.

¹³⁹¹⁷ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 24–35.

¹³⁹¹⁸ P1009 (Naređenje načelnika artiljerije SRK-a, 11. oktobar 1992.), str. 2 (koje se odnosi na "ofanzivna dejstva"); P2656 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.), str. 2; Stanislav Galić, T. 37937–37942 (8. maj 2013.). Galić je takođe objasnio da je na njegove jedinice u Starom Gradu vatra otvarana iz stambenog naselja Velešići. V. Stanislav Galić, T. 37937 (8. maj 2013.).

¹³⁹¹⁹ Savo Simić, T. 30084–30090 (12. novembar 2012.); P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 1–2. V. takođe Miloš Škrba, T. 29200–29202 (22. oktobar 2012.). Međutim, kad je govorio o putu Hreša-Vogošća, koji je kontrolisao SRK i na koji je ABiH otvarala vatru, izgledalo je da se Simić slaže s tim da izraz "vatrena kontrola" znači da je taj put bio pod stalnom vatrom. V. Savo Simić, T. 30059–30061 (12 November 2012.).

Bistrik, s kojeg je otvarana vatra na snage SRK-a.¹³⁹²¹ Suprotno Galićevom iskazu, kao što je gore u tekstu navedeno,¹³⁹²² Mladić je do 28. maja 1992. već naredio da se granatiraju Velešići i Bašćaršija.¹³⁹²³

(1) Linije sukoba na tom području

4170. Vijeće je već opisalo neke od linija sukoba koje su okruživale Stari Grad u odjeljcima IV.B.1.b.iii.A i C: ulica Zmaja od Bosne (ranije ulica Vojvode Putnika) i Sedrenik, i ovdje neće ponavljati iste dokaze.

4171. Dovoljno je podsjetiti da su 1. romanijska pješadijska brigada i 1. sarajevska mehanizovana brigada SRK-a držale područje Grbavice i položaje južno i istočno od Grbavice, prema Starom Gradu.¹³⁹²⁴ Područje od Vrbanja mosta prema Jevrejskom groblju, do podnožja Debelog Brda držao je 3. pješadijski bataljon 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a.¹³⁹²⁵ Taj bataljon bio je razmješten na zapadnoj strani Jevrejskog groblja dok je ABiH bila razmještena duž zida na njegovog sjeveroistočnoj strani – dvije strane razdvajala je samo širina groblja.¹³⁹²⁶ Prva romanijska brigada (i kasnije 1. sarajevska mehanizovana brigada) držala je područje južno od Debelog Brda, uključujući brdo Zlatište, koje je nadvisivalo grad.¹³⁹²⁷ Veliki dio planine Trebević, s izuzetkom područja na sjeveru i sjeverozapadu, nalazio se u zoni odgovornosti tih brigada,

¹³⁹²⁰ Stanislav Galić, T. 37836–37837 (7. maj 2013.), T. 37929–37931 (8. maj 2013.).

¹³⁹²¹ Stanislav Galić, T. 37931–37934 (8. maj 2013.).

¹³⁹²² V. par. 4028.

¹³⁹²³ P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.). V. takođe D582 (Naređenje SRK-a, bez datuma), str. 1 (gdje se navodi da je Bašćaršija jedan od ciljeva SRK-a).

¹³⁹²⁴ Stanislav Galić, T. 37184 (15. april 2013.); D3382 (Mapa Sarajeva); P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 5–6; D2628 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Željko Bambarez); činjenice o kojima je presuđeno 66 i 2826.

¹³⁹²⁵ V. činjenice o kojima je presuđeno 2828; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević).

¹³⁹²⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 73; D3382 (Mapa Sarajeva); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 2, 5; D2339 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); D2340 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Blagoje Kovačević); Blagoje Kovačević, T. 29054–29056 (18. oktobar 2012.). Ali v. P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 4 (gdje se navodi da su u septembru 1992. pripadnici 1. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade bili razmješteni na položajima na Jevrejskom groblju).

¹³⁹²⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2831; Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 12; Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.); Alen Gičević, T. 7664–7665 (11. oktobar 2010.); D736 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac); D584 (Borbena izvješta SRK-a, 23. juni 1992.), str. 1; D2671 (Borbena izvješta SRK-a, 30. maj 1993.), str. 1. Tokom 1995. područje Starog Grada je sa Zlatišta bilo pod vatrenom kontrolom baterija minobacača kalibra 82 mm i 120 mm. V. Savo Simić, T. 30084–30090 (12.

pokrivajući tako i područja Bistrik Kule i Vidikovca.¹³⁹²⁸ ABiH je držala položaje u sjevernom podnožju planine Trebević.¹³⁹²⁹ Osim istočne strane Jevrejskog groblja, ABiH je takođe kontrolisala Debelo Brdo i Čolinu Kapu.¹³⁹³⁰

4172. Što se tiče položaja na sjevernoj strani grada, 7. pješadijski bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a je kontrolisao devet kilometara dugu liniju sukoba koja se pružala u sektoru Kadrijina Kuća – Mala tvrđava – Špicasta stijena – Pašino brdo – Velika tvrđava – Pašino brdo – Donje Bioško – Faletići – Zečija Glava – Borije – Tabakovo Guvno.¹³⁹³¹ Blaško Rašević, komandir voda, a kasnije čete u Mrkovićima,¹³⁹³² koja je bila u sastavu 1. romanijske pješadijske brigade,¹³⁹³³ u svom svjedočenju je izjavio da su od 5. aprila 1992. njegov vod i još jedan vod u Mrkovićima zauzeli položaje na osi Velika tvrđava – Špicasta stijena i da su "ovu liniju uspješno drž[ali] do kraja rata".¹³⁹³⁴ Jedinice ABiH koje su bile nasuprot 7. bataljona, uključujući četu u

novembar 2012.); P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 1–2; Miloš Škrba, T. 29200–29202 (22. oktobar 2012.).

¹³⁹²⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 106 i 107; Stanislav Galić, T. 37358–37359 (18. april 2013.). V. takođe P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Stevan Veljović, T. 29249–29250 (23. oktobar 2012.); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24; P1641 (Prijedlog SRK-a u vezi s artiljerijom, 10. februar 1994.), str. 2 (gdje se navodi da SRK ima samohotke u području Zlatišta i Vidikovca); P1496 (ABiH, Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ088) (gdje se navodi da SRK ima tenk na Vidikovcu); D850 (Izveštaj UNMO-a, 17. juni 1995.), str. 11 (gdje se takođe navodi da SRK ima tenk na Vidikovcu); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 91; Aernout van Lynden, T. 2425 (19. maj 2010.).

¹³⁹²⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 104. V. takođe P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7663 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu); D735 (Fotografija Sarajeva); Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac).

¹³⁹³⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 105 i 2830; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21; Desimir Šarenac, T. 34935–34944 (6. mart 2013.); D3091 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Desimir Šarenac).

¹³⁹³¹ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 13; D2384 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva). Vijeće napominje da se u dokazima Mala i Velika Tvrđava takođe pominju kao Mala i Velika Kula i da su poznate i pod tim nazivima.

¹³⁹³² Rašević je bio komandir čete u periodu od 31. januara 1993. do septembra 1994. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 16–17, 29. Mrkovići su selo sjeverno od brda Grdonj i od grada Sarajeva. V. D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević).

¹³⁹³³ Nakon osnivanja VRS-a, ta dva voda u Mrkovićima su najprije ušla u sastav 2. romanijske brigade a kasnije 1. romanijske pješadijske brigade, u okviru SRK-a. Komandant 1. romanijske brigade je bio Dragomir Milošević, a nakon njega Vlado Lizdek. V. D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 20; Blaško Rašević, T. 30911 (4. decembar 2012.).

¹³⁹³⁴ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 18, 20, 29; D2528 (Mapa Grdonja s oznakama koje je unio Blaško Rašević). V. takođe D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5, 9; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj).

Mrkovićima, bile su jedinice 105. i 110. brdske brigade i držale su vrh brda Grdonj, iza njih je bilo područje Sedrenika, a ispred njih otvoreni pogled na grad.¹³⁹³⁵

(2) Pijaca Markale, 5. februar 1994. (incident 8 iz Priloga G Optužnici)

4173. U Optužnici se navodi da je 5. februara 1994. minobacačka granata kalibra 120 mm pala na otvorenu pijacu "Markale" u Starom Gradu, punu ljudi, kojom prilikom je poginulo 66 i ranjeno više od 140 ljudi.¹³⁹³⁶ U Optužnici se dalje navodi da je porijeklo vatre bilo na teritoriji pod kontrolom VRS/SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok.¹³⁹³⁷ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je minobacačka granata pala na pijacu između 12:00 i 12:30 sati i eksplodirala prilikom udara o tlo.¹³⁹³⁸ U svom odgovoru, optuženi je iznio tri različita argumenta: (i) incident granatiranja je bio insceniran; (ii) alternativno, incident je orkestrirala strana bosanskih Muslimana; (iii) takođe alternativno, on tvrdi da dokazi koje je predočilo tužilaštvo ne omogućuju donošenje zaključka van svake razumne sumnje da su granatu ispalile snage bosanskih Srba.¹³⁹³⁹

4174. Krajem januara i početkom februara 1994. situacija u Sarajevu je bila teška jer je strana bosanskih Muslimana odbacila Owen-Stoltenbergov plan i jer nije bilo izričite prijetnje NATO-a da će upotrijebiti silu protiv bosanskih Srba.¹³⁹⁴⁰ Stoga nijedna od strana nije imala razlog da ograniči svoje vojne aktivnosti, što je dovelo do perioda intenzivnog granatiranja i snajperskog djelovanja, kao i stroge kontrole komunalnih usluga i konvoja.¹³⁹⁴¹ Galić je 26. januara 1994. naredio jedinicama SRK-a da "produž[e] ofanzivna dejstva i oslobod[e] srpski deo grada Sarajeva".¹³⁹⁴²

¹³⁹³⁵ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 26; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 5; Siniša Maksimović, T. 29306 (23. oktobar 2012.); D2355 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Siniša Maksimović); D2356 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); D2357 (Fotografija Sarajeva sa brda Grdonj); Dragomir Milošević, T. 32567, 32570 (23. januar 2013.); D2794 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16; Slavko Gengo, T. 29838 (6. novembar 2012.); Asim Džambasović, T. 15194, 15207, 15238–15240 (22. juni 2011.); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); P1058 (Mapa ABiH). Prema Džambasovićevim riječima, komandno mjesto 105. brigade nalazilo se u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. Asim Džambasović, T. 15207 (22. juni 2011.). V. takođe D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.

¹³⁹³⁶ Optužnica, incident 8 iz Priloga G Optužnici. Vijeće napominje da se u Završnom podnesku tužilaštva pominje "preko 60" mrtvih. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 55.

¹³⁹³⁷ Optužnica, incident 8 iz Priloga G Optužnici.

¹³⁹³⁸ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 55.

¹³⁹³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2054–2076, 2098–2105. Pretresno vijeće napominje da je tokom cijelog suđenja optuženi iznio obimne dokaze, između ostalog, putem svog svjedoka vještaka Zorice Subotić, nastojeći da pokaže da je taj incident insceniran. Iako optuženi ne iznosi argumente u vezi s tim u svom Završnom podnesku, Vijeće će ih u svojoj analizi ipak razmotriti, kao i relevantne dokaze.

¹³⁹⁴⁰ David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.).

¹³⁹⁴¹ David Harland, T. 2038–2039 (6. maj 2010.). V. takođe P1562 (Izveštaj UNMO-a, 4.–5. februar 1994.).

¹³⁹⁴² P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), o. 6. Ali v. Slavko Gengo, T. 29831–29837, 29841–29842 (6. novembar 2012.) (gdje je svjedok tvrdio da su to bile odbrambene aktivnosti).

(a) Incident

4175. Dana 5. februara 1994., oko podne, na otvorenoj pijaci Markale mnogo ljudi je obavljalo kupovinu.¹³⁹⁴³ Na pijaci je oko 12:00 sati eksplodirao jedan projektil.¹³⁹⁴⁴ Vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu da je svjedok AF u svom svjedočenju u predmetu *Tužilac protiv Galića* izjavio da je između 12:00 i 12:30 sati čuo zvuk opaljenja iz nekog teškog oruđa, kao što je minobacač, iza Špicaste stijene, iz Mrkovića.¹³⁹⁴⁵ Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je Vahid Karavelić, komandant 1. korpusa ABiH, u svom svjedočenju u predmetu *Galić* izjavio da je lokacija najbližeg štaba brigade bila udaljena od pijace oko 300 metara.¹³⁹⁴⁶

(b) Istraga MUP-a BiH

4176. U timu CSB-a Sarajevo koji je proveo istragu u vezi s ovim granatiranjem bili su, između ostalih, istražni sudija; vještaci balističari Sabljica i Čavčić; kriminalistički tehničar Bešić; i kriminalistički istražitelj Kučanin.¹³⁹⁴⁷ Tim je stigao na mjesto događaja oko 13:20 sati, nakon što su uklonjena sva tijela, a samo nekoliko osoba je ostalo na tom području.¹³⁹⁴⁸ Pijacu je već obezbjeđivala policija, pijačne tezge su bile prevrnutе i vidjeli su se dijelovi ljudskih tijela, ljudsko tkivo i krvave mrlje.¹³⁹⁴⁹ Napravljen je video-snimak i izrađena je skica lica mjesta, a Bešić je fotografisao lice mjesta.¹³⁹⁵⁰ Tim je takođe otišao u mrtvačnicu i napravio video-snimak tijela žrtava.¹³⁹⁵¹

¹³⁹⁴³ V. činjenice o kojima je presuđeno 324 i 342.

¹³⁹⁴⁴ P1440 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2.

¹³⁹⁴⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 332. Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da "stručnjaci za oružje ukazuju na to da se na osnovu zvuka ispaljenja projektila iz minobacača može odrediti približan pravac iz kojeg je projektil ispaljen". V. činjenica o kojoj je presuđeno 334.

¹³⁹⁴⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 336. V. takođe Sead Bešić, T. 9425–9426, 9429–9430 (8. decembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se oko 500 metara od mjesta incidenta nalazio "Dom armije").

¹³⁹⁴⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 30–31; Mirza Sabljica, T. 7694–7695 (11. oktobar 2010.), T. 7907 (13. oktobar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 2, 8–9; Sead Bešić, T. 9436 (8. decembar 2010.); Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4747.

¹³⁹⁴⁸ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 31; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8–9; Mirza Sabljica, T. 7907–7908 (13. oktobar 2010.), T. 7930 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9437–9440 (8. decembar 2010.).

¹³⁹⁴⁹ Mirza Sabljica, T. 7911, 7927–7928 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9436, 9440–9441 (8. decembar 2010.), T. 9458 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 9; D767 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁹⁵⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 31, 37–40; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 9–10, 16. V. takođe Sead Bešić, T. 9418 (8. decembar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1440 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5.

¹³⁹⁵¹ Sead Bešić, T. 9415–9416 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

4177. Nakon što su pregledali mjesto događaja, Sabljica i Čavčić pripremili su izvještaj u kojem su naveli da je jedan projektil pao na asfalt u sjeveroistočnom dijelu pijace, 4,16 metara od objekata samoposluge UPI i 11,1 metara od zgrade "22. decembar".¹³⁹⁵² Objekti samoposluge UPI nalaze se sjeverno od mjesta udara i visoki su 3,65 i 5,25 metara, dok se zgrada "22. decembar" nalazi istočno od mjesta udara i visoka je 18,45 metara.¹³⁹⁵³ U vrijeme udara projektila, na pijaci je bilo 18 redova tezgi, tijesno zbijenih jedne uz druge.¹³⁹⁵⁴

4178. Da bi odredili pravac vatre, Sabljica i Čavčić su primijenili metodu centralne ose jer je, prema Sabljičinim riječima, to bila jedina metoda koja se mogla koristiti u ovom slučaju.¹³⁹⁵⁵ Konstatovano je da je projektil, čiji je stabilizator pronađen u centru kratera,¹³⁹⁵⁶ bio minobacačka granata kalibra 120 mm koja je doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, odnosno pod uglom od 18 stepeni od pravca sjevera (plus ili minus pet stepeni).¹³⁹⁵⁷ Projektil se aktivirao u trenutku kontakta

¹³⁹⁵² P1708 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12; Sead Bešić, T. 9456 (9. decembar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 6–7; D895 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). Sabljica je prihvatio da bi margina greške u određivanju mjesta udara, da je izražena u metrima umjesto u centimetrima, mogla uticati na zaključke u vezi s pravcem vatre. Međutim, on je bio uvjeren da su njegova mjerenja tačna i da je margina greške u tom slučaju bila oko pet centimetara. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 45–46; P1712 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7917–7925 (14. oktobar 2010.); D766 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica).

¹³⁹⁵³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 41–43, 45–46; P1440 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1712 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7917–7918, 7925–7926 (14. oktobar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), fotografija 4.

¹³⁹⁵⁴ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 43–44; P1713 (Skice u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.). U vezi s diskusijom o veličini pijačnih tezgi, v. takođe Mirza Sabljica, T. 7926–7928 (14. oktobar 2010.); D767 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mirza Sabljica); Sead Bešić, T. 9444–9447 (8. decembar 2010.); D891 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹³⁹⁵⁵ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 37–38; Mirza Sabljica, T. 7698 (11. oktobar 2010.), T. 7912–7913 (14. oktobar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12–13; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 8–11; P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); Sead Bešić, T. 9412–9413 (8. decembar 2010.).

¹³⁹⁵⁶ P1973 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 8–12. I Sabljica i Bešić su u svojim svjedočenjima izjavili da je stabilizator pronađen tek kad je Bešić rukom očistio površinu asfalta. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 12–14; Sead Bešić, T. 9418–9419 (8. decembar 2010.); P1970 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); Mirza Sabljica, T. 7911–7912 (14. oktobar 2010.).

¹³⁹⁵⁷ P1708 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1–2; P1973 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5; P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 37, 40–41, 44–45; P1440 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 11; P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 5; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). V. takođe Mirza Sabljica, T. 7913 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9416–9417 (8. decembar 2010.); Richard Higgs, T. 5924–5926 (18. avgust 2010.).

s asfaltnom površinom.¹³⁹⁵⁸ Dubina između asfaltne površine i vrha stabilizatora u krateru iznosila je devet centimetara, ali tim nije izmjerio dubinu kratera nakon što je stabilizator izvađen.¹³⁹⁵⁹ To mjerenje je sljedećeg dana izvršio Zečević.¹³⁹⁶⁰ Sabljica je takođe objasnio da njegov tim nije pokušao da odredi koja je vrsta punjenja korištena za tu granatu jer je to bilo veoma teško ustanoviti, a za određivanje pravca vatre to nije bilo ni potrebno.¹³⁹⁶¹

4179. I Sabljica i Bešić su u svojim svjedočenjima izjavili da su oni, kad je tog dana došao UNPROFOR,¹³⁹⁶² oko 10 do 15 minuta poslije tima CSB-a Sarajevo, već bili odredili pravac vatre, oprali krv i uklonili šut iz centra mjesta udara.¹³⁹⁶³ Međutim, tim je ostavio stabilizator u krateru, koji su zatim izvadili vojnici UNPROFOR-a i Bešić ga je na kraju odnio u CSB Sarajevo.¹³⁹⁶⁴ Bešić je u sudnici identifikovao taj stabilizator i izjavio da ga niko ni u jednom trenutku nije neovlašteno dirao dok je bio u njegovom posjedu; nadalje, serijski broj stabilizatora fotografisan je na mjestu događaja kako bi se sačuvala vjerodostojnost dokaznog kontinuiteta.¹³⁹⁶⁵ Bešić je u svom svjedočenju takođe izjavio da oznake na stabilizatoru ukazuju na to da je proizveden 1987. u tvornici "Krušik", u Valjevu, Srbija.¹³⁹⁶⁶ Izmjerio je stabilizator u sudnici i izjavio da je dug otprilike 17 centimetara, što je oko tri centimetra kraće u odnosu na dužinu istog

¹³⁹⁵⁸ P1708 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 2; P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 40–41; Mirza Sabljica, T. 7914 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9417 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). To je potvrdio vještak balističar Richard Higgs. V. Richard Higgs, T. 6028–6031 (19. avgust 2010.); P1451 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1452 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1453 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.).

¹³⁹⁵⁹ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 36; Mirza Sabljica, T. 7913 (14. oktobar 2010.).

¹³⁹⁶⁰ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 18, 36.

¹³⁹⁶¹ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 41.

¹³⁹⁶² Sabljica je objasnio da je tim CSB-a Sarajevo obično čekao da dode UNPROFOR svaki put kad bi neki incident uzrokovao veliki broj civilnih žrtava. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 33–34.

¹³⁹⁶³ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 32–33; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 20, 21–22; Mirza Sabljica, T. 7912 (14. oktobar 2010.); Sead Bešić, T. 9410–9412 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

¹³⁹⁶⁴ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 33–35; Mirza Sabljica, T. 7699–7701 (11. oktobar 2010.), T. 7912 (14. oktobar 2010.); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 13–14, 17, 19–20; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); Sead Bešić, T. 9413–9414 (8. decembar 2010.), T. 9456–9457 (9. decembar 2010.). Sabljica nije mogao reći da li su stabilizator i fragmenti projektila prikupljeni na mjestu događaja analizirani u kriminalističko-tehničkoj laboratoriji CSB-a Sarajevo, ali je pretpostavio da je to učinjeno jer je to bio dio procedure. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 34–35. V. takođe Sead Bešić, T. 9420 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 13–14.

¹³⁹⁶⁵ Sead Bešić, T. 9420–9421 (8. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 8, 15; P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14.

¹³⁹⁶⁶ P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 15, 22–23. V. takođe Berko Zečević, T. 12190–12191 (22. februar 2011.).

stabilizatora koji se vidi na fotografiji koju je 1994. snimio njegov tim.¹³⁹⁶⁷ Objasnio je tu razliku činjenicom da je stabilizator bio tako oštećen da se morao držati za jedan njegov kraj da bi bio fotografisan.¹³⁹⁶⁸

4180. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Kučanin je u svom svjedočenju izjavio da je utvrđeno da je granata doletjela iz pravca Mrkovića ali nije pružio nikakvo dodatno objašnjenje u vezi s tim na koji način se došlo do tog zaključka.¹³⁹⁶⁹ Dan nakon incidenta, Bešić je sastavio kriminalističko-tehnički izvještaj a da nije imao pristup Sabljčinim balističkim izvještajima, u kojem je naveo da je granata ispaljena s "agresorskih položaja", zasnivajući taj zaključak na pravcu iz kojeg je minobacačka granata doletjela, koji su odredili vještaci balističari na mjestu događaja.¹³⁹⁷⁰ Međutim, on je potvrdio da su u dijelu grada iz kojeg je granata doletjela linije sukoba bile takve da je udaljenost između SRK-a i ABiH bila mala.¹³⁹⁷¹

4181. Sabljica je objasnio da on i Čavčić tog dana nisu odredili upadni ugao, domet vatre ni mjesto otvaranja vatre, ali je potvrdio da je drugi tim otišao na Markale sljedećeg dana, 6. februara, i da su u tom timu bili Čavčić, Zečević i istražni sudija.¹³⁹⁷² Zečevićev tim je vratio stabilizator na lice mjesta i stavio ga u krater nakon što je odstranio par kamenčića koji su upali u rupu.¹³⁹⁷³ Zečević je zatim izvadio stabilizator iz kratera i izmjerio dubinu do koje je stabilizator prodro u tlo, koja je iznosila 25 centimetara.¹³⁹⁷⁴ Na osnovu te dubine odredio je upadni ugao, pravac i mjesto otvaranja vatre.¹³⁹⁷⁵ U roku od 36 sati od početka istrage, Zečević i njegov tim

¹³⁹⁶⁷ Sead Bešić, T. 9458–9460 (9. decembar 2010.); P1967 (Stabilizator minobacačke granate sa Markala I); P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13–14.

¹³⁹⁶⁸ Sead Bešić, T. 9461–9464 (9. decembar 2010.).

¹³⁹⁶⁹ Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4747.

¹³⁹⁷⁰ P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 14–15, 20–21.

¹³⁹⁷¹ P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 21.

¹³⁹⁷² P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47–48; Mirza Sabljica, T. 7913–7916 (14. oktobar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). V. takođe P2317 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 3. Berko Zečević je u svom svjedočenju izjavio da su on i još trojica kolega dobrovoljno javili da provedu istragu u vezi s ovim incidentom, nakon što su saznali da je tadašnji komandant UNPROFOR-a rekao da se ne može odrediti pravac vatre. Zečević je takođe tvrdio da ih je imenovao istražni sudija V. Berko Zečević, T. 12278–12291 (23. februar 2011.); D1093 (Podaci o angažovanju Berka Zečevića).

¹³⁹⁷³ Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12375–12376 (24. februar 2011.) (gdje je svjedok rekao da se stabilizator može ponovo staviti u krater bez poteškoća); P2317 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 19 Sead Bešić, T. 9415–9417 (8. decembar 2010.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

¹³⁹⁷⁴ Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12338–12340, 12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5.

¹³⁹⁷⁵ Berko Zečević, T. 12159–12160 (22. februar 2011.), T. 12338–12340, 12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5. Zečević je prihvatio da metoda koju je u to vrijeme koristio da

sastavili su izvještaj u kojem su potvrdili da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, odnosno pod uglom od 18 stepeni od pravca sjevera, plus ili minus pet stepeni, s upadnim uglom od 60 stepeni, plus ili minus pet stepeni.¹³⁹⁷⁶ Oni su takođe ustanovili da je projektil bio minobacačka granata od 120 mm koja je eksplodirala u trenutku kontakta s tlom¹³⁹⁷⁷ i da njena razorna moć odgovara broju žrtava i vrsti povreda koje su žrtve zadobile u ovom incidentu.¹³⁹⁷⁸ U zaključku njegovog izvještaja navodi se da je, zavisno od punjenja korištenih za njeno ispaljenje, granata mogla doletjeti sa šest različitih lokacija, među kojima je prva lokacija udaljena između 1.640 i 1.840 metara,¹³⁹⁷⁹ a posljednja između 6.170 i 6.546 metara; samo prva lokacija nalazila se na teritoriji pod kontrolom ABiH, u području brda Grdonj.¹³⁹⁸⁰

(c) Istrage UN-a

4182. Na dan incidenta, Harlanda je bio na sarajevskom aerodromu, na sastanku s Krajišnikom i Koljevićem.¹³⁹⁸¹ Kada je saznao za incident, odmah je na mjesto događaja poslao lokalnog ljekara, a on se vratio u štab UN-a kako bi kontaktirao i izvijestio Rosea kada dobije povratne informacije od lokalnog ljekara i istražitelja.¹³⁹⁸² Rose je na dan incidenta bio u Mostaru; kad se sljedećeg dana vratio u Sarajevo, vlada BiH je već optužila bosanske Srbe da su ispalili granate, što je

odredi upadni ugao nije standardna metoda, ali je izjavio da je sada ta metoda usvojena u urbanim zonama. V. Berko Zečević, T. 12340 (24. februar 2011.).

¹³⁹⁷⁶ Berko Zečević, T. 12161–12162, 12173 (22. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5, 8. Vijeće napominje da je, iako se u *e-court*u, na stranici 5 engleskog prevoda izvještaja navodi pravac "sjeverozapad", jasno da se radi o grešci u prevodu jer se u originalnoj b/h/s verziji izvještaja navodi pravac "sjever-istok".

¹³⁹⁷⁷ Berko Zečević, T. 12162–12163 (22. februar 2011.), T. 12332–12338, 12355–12357 (24. februar 2011.); P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 5–6, 8.

¹³⁹⁷⁸ P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 8; Berko Zečević, T. 12311–12318 (24. februar 2011.); D1095 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

¹³⁹⁷⁹ Raspon dometa koji se ovdje navodi uzima u obzir raspon ustanovljenih upadnih uglova. Drugim riječima, ako je upadni ugao bio najniži u rasponu, odnosno 55 stepeni, i ako je granata ispaljena s prvim punjenjem, udaljenost je bila 1.840 metara. Međutim, ako je upadni ugao bio 65 stepeni, udaljenost je bila 1.640 metara. Zečević je koristio istu metodu za sve ostale slučajeve koje je naveo. Shodno tome, udaljenosti su bile sljedeće: s drugim punjenjem, između 2.972 i 2.577 metara, s trećim punjenjem između 4.120 i 3.622 metara, s četvrtim punjenjem između 5.110 i 4.570 metara, s petim punjenjem između 5.979 i 5.500 metara, i sa šestim punjenjem između 6.546 i 6.170 metara. Ove vrijednosti takođe pokazuju da što je veći upadni ugao, manja je udaljenost koju granata ispaljena s određenim punjenjem treba da preleti.

¹³⁹⁸⁰ P2317 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 6, 8; Berko Zečević, T. 12172–12173 (22. februar 2011.). Vijeće napominje da, za razliku od engleske verzije, b/h/s verzija P2317, na stranici 17 u *e-court*u, sadrži mapu na kojoj je Zečević označio šest lokacija, i da je prva lokacija u blizini Grdonja, koji se tokom sukoba nalazio u zoni odgovornosti ABiH. V. par. 3856. Iako je optuženi osporio Zečeviću stručnost u pogledu sposobnosti da izvrši gore navedenu analizu, Vijeće je konstatovalo da Zečević ima potrebno stručno znanje. V. Pretres, T. 12145–12146, 12171–12172 (22. februar 2011.); Berko Zečević, T. 12282–12284 (23. februar 2011.).

¹³⁹⁸¹ David Harland, T. 2039 (6. maj 2010.).

¹³⁹⁸² David Harland, T. 2039 (6. maj 2010.).

optuženi u svojoj izjavi negirao i optužio bosanske Muslimane da su otvorili vatru na svoj vlastiti narod.¹³⁹⁸³

4183. UN je u vezi s ovim incidentom proveo dvije istrage.¹³⁹⁸⁴ Prva istraga provedena je na dan incidenta i sastojala se od tri odvojene analize kratera, koje su izvršili major Cazaux iz Francuskog bataljona, kapetan Verdy iz Sektora Sarajevo, i major Russell; drugu istragu je od 11. do 13. februara 1994. proveo drugi tim UN-a, koji je izvršio sedam različitih analiza kratera.¹³⁹⁸⁵

4184. Cazauxov tim je iz kratera izvadio krilce stabilizatora i izvršio prvu analizu kratera, konstatovavši da je azimut granate bio 620 hiljaditih (34,8 stepeni).¹³⁹⁸⁶ Taj tim je takođe primijetio da krilce pripada minobacačkoj granati kalibra 120 mm i da je bilo ukopano približno osam centimetara ispod površine asfalta.¹³⁹⁸⁷

4185. Verdy je izvršio drugu analizu za UN i odredio da je azimut granate bio između 800 i 1.000 hiljaditih (45 do 56,2 stepeni), dok je upadni ugao bio 1.400 hiljaditih (78,7 stepeni), a da je njen maksimalni domet bio između 2.000 i 3.500 metara; nadalje, zaključio je da je granata kalibra 120 mm pala na pijacu Markale u 12:10 sati, pri čemu je prvo udarila u pijačnu tezgu, a zatim u tlo, doletjevši s male udaljenosti i pod malim uglom.¹³⁹⁸⁸ Obavijestio je svoju komandu da je analiza bila veoma teška jer je granata prvo udarila u pijačnu tezgu.¹³⁹⁸⁹

4186. Majora Johna Russella – koji je u relevantno vrijeme obavljao funkciju vojnog pomoćnika Sergia de Mella, predstavnika generalnog sekretara u Sarajevu, i koji je imao određeno iskustvo u vezi s analizom kratera¹³⁹⁹⁰ – na mjesto eksplozije poslao je načelnik štaba UNPROFOR-a Ramsey.¹³⁹⁹¹ On je došao na mjesto incidenta 5. februara 1994. oko 16:30 sati, nakon što su dvije gore navedene analize završene, i vidio je krv i ostatke ljudskih tijela, kao i krater i temeljito

¹³⁹⁸³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 37–38.

¹³⁹⁸⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39; Michael Rose, T. 7340–7342 (6. oktobar 2010.); P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 16.

¹³⁹⁸⁵ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 15–17; P2066 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5, 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 331.

¹³⁹⁸⁶ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17–18.

¹³⁹⁸⁷ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 18. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 330.

¹³⁹⁸⁸ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2. Prema kasnijem izvještaju UN-a u vezi s ovim incidentom, Verdy nije izmjerio upadni ugao jer je krater bio remećen, nego je umjesto toga odredio minimalni mogući upadni ugao da bi granata mogla preletjeti zgradu po izračunatom pravcu doleta. V. P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 16.

¹³⁹⁸⁹ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 2.

¹³⁹⁹⁰ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 4, 7–9; John Russell, T. 29381 (30. oktobar 2012.).

očišćeno mjesto udara.¹³⁹⁹² Nakon što je zaključio da je projektil doletio iz pravca istok-sjeveroistok, s azimutom od 450 hiljaditih (25,3 stepeni) i s upadnim uglom između 1.200 i 1.300 hiljaditih (67,5 i 73,1 stepeni), iznenadio ga je upadni ugao koji je morao biti veoma strm da bi granata preletjela obližnju visoku zgradu, što ga je navelo da pomisli da je granata doletjela s neke lokacije u blizini kratera.¹³⁹⁹³ U to vrijeme zaključio je da nije moguće utvrditi koja strana je ispalila projektil jer je raspon minimalne/maksimalne daljine prelazio preko linije sukoba.¹³⁹⁹⁴ Te večeri je u svoj dnevnik zapisao da vjeruje da je ABiH "gađala svoje" s obzirom na malu udaljenost s koje je projektil ispaljen.¹³⁹⁹⁵ Kad mu je iznijeta tvrdnja da tablice gađanja za granate kalibra 120 mm pokazuju da upadni ugao ostaje isti bez obzira na udaljenost s koje je granata ispaljena s različitim punjenjima, Russell je prihvatio da bi, da je to znao, vjerovatno došao do drugačijeg zaključka u pogledu udaljenosti s koje je u to vrijeme granata ispaljena.¹³⁹⁹⁶

4187. Rose je 8. februara 1994. u štabu ABiH imao sastanak s predstavnicima ABiH, generalima Divjakom i Hajrulahovićem i pukovnikom Dakićem, na kojem im je rekao da se pojavljuju dokazi koji ukazuju na mogućnost da je incident izazvala njihova strana.¹³⁹⁹⁷ Rose je u unakrsnom ispitivanju prihvatio da je strana bosanskih Muslimana, nakon što im je iznio rezultate prve istrage UNPROFOR-a, odlučila da prihvati prekid vatre koji je prije toga odbila.¹³⁹⁹⁸

4188. S obzirom na značaj incidenta, štab UNPROFOR-a u Zagrebu naredio je da se provede druga istraga.¹³⁹⁹⁹ Tim UNPROFOR-a, koji je predvodio pukovnik Michel Gauthier, počeo je s

¹³⁹⁹¹ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 12. V. takođe David Harland, T. 2325–2328 (11. maj 2010.); svjedok KDZ450, T. 10676–10677 (20. januar 2011.).

¹³⁹⁹² D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 12–14 (gdje je svjedok objasnio da u to vrijeme nije znao da je stabilizator izvađen iz kratera); John Russell, T. 29382–29383 (30. oktobar 2012.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 41.

¹³⁹⁹³ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 20–23 (gdje je svjedok takođe objasnio da se ne sjeća da je izmjerio upadni ugao na licu mjesta, ali da nije imao razlog da sumnja u to da se u izvještaju UN-a upućuje na njegova mjerenja). V. takođe P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17.

¹³⁹⁹⁴ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 23, 31; D2367 (Rukom pisane bilješke Johna Russella o izvještaju UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.) *e-court* str. 2; John Russell, T. 29406 (30. oktobar 2012.); D2365 (Izvještaj UNPROFOR-a, 6. februar 1994.), *e-court* str. 2.

¹³⁹⁹⁵ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 33–36; D2366 (Izvod iz dnevnika Johna Russella, 5. februar 1994.); John Russell, T. 29397 (30. oktobar 2012.).

¹³⁹⁹⁶ John Russell, T. 29397–29400 (30. oktobar 2012.); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm).

¹³⁹⁹⁷ Michael Rose, T. 7342–7344 (6. oktobar 2010.); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom) par. 11; D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570) (pod pečatom) *e-court* str. 3–4. Svjedok KW570 je objasnio da Rose i komanda UNPROFOR-a zapravo nisu bili toliko zainteresovani da ustanove ko je otvorio vatru na Markale nego da tu priliku iskoriste kako bi postigli nešto pozitivno, na primjer mirovni sporazum. V. svjedok KW570, T. 32232 (18. januar 2013.).

¹³⁹⁹⁸ Michael Rose, T. 7339–7340 (6. oktobar 2010.).

¹³⁹⁹⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39. V. takođe Yasushi Akashi, T. 37687–37688 (24. april 2013.).

radom 11. februara 1994.¹⁴⁰⁰⁰ U sastavu tima takođe su bili, između ostalih, potpukovnik Rumjancev i tehnički savjetnici John Hamill i Eric Dubant.¹⁴⁰⁰¹ Prema Gauthierovim riječima, tim je dobio uputstva da istragu ograniči na analizu kratera i s njim povezane tehničke aspekte eksplozije.¹⁴⁰⁰² Istraga je završena 15. februara i tim je izvijestio da je azimut projektila, za koji je potvrđeno da je bio minobacačka granata kalibra 120, mm između 330 i 420 hiljaditih (18,5 i 23,6 stepeni).¹⁴⁰⁰³ Nadalje, tim je zaključio da su analize kratera koje su izvršili Cazaux i Verdy manjkave i da se stoga dovode u pitanje svi s njima povezani zaključci.¹⁴⁰⁰⁴ U izvještaju se navodi da je Hamill izmjerio upadni ugao koji je bio između 950 i 1.100 hiljaditih (53,4 i 61,8 stepeni), što bi značilo da je granata doletjela s udaljenosti između 950 i 5.450 metara, zavisno od korištenog punjenja.¹⁴⁰⁰⁵ Međutim, tim je u svom konačnom zaključku naveo da upadni ugao koji je Hamill izmjerio nije "pouzdan tač[an]" s obzirom na to da je krater bio prekopan.¹⁴⁰⁰⁶ Shodno tome, uzimajući u obzir visinu zgrada na tom području prilikom procjene da je minimalni upadni ugao potreban za prelet tih zgrada 870 hiljaditih (48,9 stepeni), tim je zaključio da je mogući domet minobacačke granate bio između 300 i 5.551 metar po utvrđenom pravcu vatre.¹⁴⁰⁰⁷

4189. Gauthier je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da na teritoriji pod kontrolom ABiH, na kojoj su se vojni posmatrači UN-a mogli slobodno kretati kud god su htjeli, duž pravca vatre iz kojeg je doletjela granata na Markale nije bilo poznatih fiksnih minobacačkih položaja, ali sjećao se da je strana bosanskih Srba imala jedan takav položaj na identifikovanom području.¹⁴⁰⁰⁸ Međutim, Gauthier je takođe objasnio da su minobacači pokretno oružje koje se može relativno brzo kretati ostavljajući malo tragova koji ukazuju na njihovu upotrebu i da, u to vrijeme, njegov tim nije išao

¹⁴⁰⁰⁰ D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5, 7.

¹⁴⁰⁰¹ D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 5; P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 13.

¹⁴⁰⁰² D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 7; P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9.

¹⁴⁰⁰³ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 14–18.

¹⁴⁰⁰⁴ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6096–6098; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 8–11; P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 10, 16, 19 (gdje se navodi da je Verdyjeva analiza manjkava jer je prilikom izračunavanja azimuta napravio matematičku grešku i jer je upadni ugao procijenio na osnovu visine zgrada u pravcu vatre koji je on odredio, dok je azimut Francuskog bataljona pogrešan jer je za njegovo određivanje korištena neka nekonvencionalna metoda). V. takođe Richard Higgs, T. 5928 (18. avgust 2010.).

¹⁴⁰⁰⁵ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17, 19, 25 (gdje se navodi da je upadni ugao "vjerovatno bio između 950 i 1.100 [hiljaditih]" ali da ga nije moguće "tačnije" odrediti zbog činjenice da je između udara i analize prošlo nekoliko dana); D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 20.

¹⁴⁰⁰⁶ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 19; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 21.

¹⁴⁰⁰⁷ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20; D2368 (Izjava svjedoka Michela Gauthiera od 6. februara 2012.), par. 19, 26. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39.

¹⁴⁰⁰⁸ Michel Gauthier, T. 29417 (30. oktobar 2012.).

na teritoriju pod kontrolom bosanskih Srba da provede istragu s obzirom na veoma malu vjerovatnoću identifikovanja mogućeg mjesta s kojeg je vatra otvorena.¹⁴⁰⁰⁹

4190. Kao što je gore u tekstu navedeno, Hamill je bio jedan od tehničkih savjetnika u timu UNPROFOR-a koji je učestvovao u drugoj istrazi i on je pripremio UNPROFOR-ov izvještaj.¹⁴⁰¹⁰ Prema njegovim riječima, tim je izvršio detaljnu tehničku analizu na osnovu prikupljenih fizičkih dokaza, analize kratera i razgovora s očevicima i pripadnicima UN-a koji su proveli prvu istragu.¹⁴⁰¹¹ Hamill je lično analizirao krater dva puta, prvi put koristeći "metodu brazde upaljača",¹⁴⁰¹² a nakon toga metodu centralne ose, pomoću koje je odredio da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok.¹⁴⁰¹³

4191. Hamill je zaključio da se eksplozija desila između 12:10 i 12:15 sati i da ju je prouzrokovala "konvencionalna, fabrički proizvedena, minobacačka granata od 120 mm", ispaljena iz cijevi teškog minobacača kalibra 120 mm, koja je eksplodirala kada je udarila u zemlju.¹⁴⁰¹⁴ Tim je bio siguran da je krater uzrokovala eksplozija minobacačke granate.¹⁴⁰¹⁵ Iako su odredili da je granata doletjela sa sjeveroistoka i da je ispaljena s udaljenosti između 300 i 5.551 metara od mjesta detonacije, istražiteljima je bilo nemoguće utvrditi tačnu udaljenost prema mjestu otvaranja vatre.¹⁴⁰¹⁶ Budući da je jasno da je taj prostor "s obje strane linije sukoba" i da je "[p]oznato [...] da obje strane imaju 120 mm minobacače", tim je zaključio da je granatu mogla ispaliti i jedna i druga strana.¹⁴⁰¹⁷ U izvještaju se objašnjava da je bilo nemoguće odrediti mjesto

¹⁴⁰⁰⁹ Michel Gauthier, T. 29414, 29418 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰¹⁰ John Hamill, T. 9680 (13. decembar 2010.); John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075–6079.

¹⁴⁰¹¹ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6077–6078, T. 6083–6085; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 10; P2066 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1.

¹⁴⁰¹² Hamill je stavio štap u brazdu upaljača, koji je pokazao pravac ispaljenja granate, zatim je pomoću kompasa izmjerio azimut. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6087–6089. V. takođe D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 5–6.

¹⁴⁰¹³ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6087–6088, 6092, 6095–6096; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 17, 25. Prema riječima svjedoka KW571, oblik kratera ukazivao je na to da je granata, prije nego što je udarila o tlo, doletjela "u luku", a statična eksplozija bi na tlu ostavila drugačije tragove. V. svjedok KW571, T. 32018 (16. januar 2013.).

¹⁴⁰¹⁴ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6085–6086, 6092–6093; P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11, 18–20, 25; P2066 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 3.

¹⁴⁰¹⁵ P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 18, 23–25.

¹⁴⁰¹⁶ P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11, 20, 23, 25, 33. V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 39.

¹⁴⁰¹⁷ P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6083–6084; John Hamill, T. 9732 (13. decembar 2010.); Francis Roy Thomas, T. 6832 (15. septembar 2010.); Yasushi Akashi, T. 37687–37688 (24. april 2013.). Generalni sekretar UN-a je zatim rezultate ovog izvještaja prosljedio Savjetu bezbjednosti, a Akashi je izvijestio Koffija Annana. V. D179 (Pismo generalnog sekretara UN-a predsjedavajućem Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. februar 1994.); D713 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), str. 1–2.

otvaranja vatre jer je od incidenta prošlo više dana, tokom kojih su razne osobe remetile krater, što je onemogućilo određivanje tačnog upadnog ugla.¹⁴⁰¹⁸ Hamill je u svom svjedočenju izjavio da su ti zaključci najobuhvatniji mogući, s obzirom na ograničenja korištenih metoda i događaje vezane za incident, kao i na udaljenost između mjesta eksplozije i linija sukoba zaraćenih strana.¹⁴⁰¹⁹ Međutim, tim je bio siguran da eksploziju nije uzrokovala "paket-bomb[a]" i da granata nije mogla biti bačena rukom iz neke od obližnjih zgrada.¹⁴⁰²⁰

4192. Hamill je objasnio da su vojni posmatrači UN-a, s kojima se tokom istrage razgovaralo, naveli da im je od oktobra 1993. VRS uskraćivao slobodu kretanja u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.¹⁴⁰²¹ Pored toga, Hamill je u svom svjedočenju izjavio da su se on lično i drugi članovi tima sastali s pukovnikom Cvetkovićem, komandantom artiljerijskog puka SRK-a stacioniranog u Mrkovićima, sjeverno-sjeveroistočno od Markala.¹⁴⁰²² Prema Hamillovim riječima, Cvetković je potvrdio da se u Mrkovićima nalaze minobacači kalibra 120 mm, ali je izjavio da njegova jedinica nije ispalila taj projektil, iako je istovremeno priznao da je u prethodnoj godini na grad ispalila 30.000 do 40.000 projektila.¹⁴⁰²³ Vijeće je takođe uvrstilo u spis izvještaj s ovog sastanka, koji je Cvetković lično poslao Glavnom štabu VRS-a i komandi SRK-a, koji je u određenoj mjeri u protivječnosti s Hamillovim iskazom.¹⁴⁰²⁴ Prema tom izvještaju, Cvetković je izvijestio Glavni štab VRS-a i komandu SRK-a da mu je Gauthier rekao da se radilo o granati kalibra 120 mm, da upadni ugao nije precizno određen i da je granatu mogla ispaliti i jedna i druga strana.¹⁴⁰²⁵ Cvetković je u izvještaju takođe naveo da je "kategorično [...] odbio mogućnost" da je granatu ispalila srpska strana, predloživši da komisija obiđe "osumnjičeno mesto", i da je tvrdio da SRK na tom dijelu linije fronta nema minobacače kalibra 120 mm.¹⁴⁰²⁶ Međutim, prema Gauthierovim riječima, tim nije otišao na teritoriju pod kontrolom SRK-a na utvrđenom pravcu vatre jer je

¹⁴⁰¹⁸ P1441 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 23. V. takođe D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 8–9.

¹⁴⁰¹⁹ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6084–6085.

¹⁴⁰²⁰ P1441 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 25, 29; John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6086, T. 6206. V. takođe Michel Gauthier, T. 29416 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰²¹ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6105–6107. V. takođe Michel Gauthier, T. 29417–29418 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰²² John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109.

¹⁴⁰²³ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109.

¹⁴⁰²⁴ Iako se u tom izvještaju Hamill ne pominje kao jedna od osoba koje su prisustvovala sastanku, Vijeće primjećuje da se pominju Gauthier i još dva člana istražne "komisije". Vijeće smatra da je jedan od ta dva člana bio Hamill. V. D2378 (Izvjestaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 1.

¹⁴⁰²⁵ D2378 (Izvjestaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 1–3.

¹⁴⁰²⁶ D2378 (Izvjestaj 4. mješovitog artiljerijskog puka SRK-u, 14. februar 1994.), str. 3.

područje koje je trebalo pregledati bilo veliko i jer je tim smatrao da ne bi bilo moguće locirati položaj s kojeg je minobacačka granata ispaljena.¹⁴⁰²⁷

4193. Iako timu nisu pokazani minobacački položaji ABiH, zamjenik načelnika štaba Sektora Sarajevo, pukovnik Pardon, 9. februara 1994. obišao je dva takva položaja i skladište municije, u kojem su se, kako izgleda, nalazile lokalno proizvedene minobacačke granate kalibra 120 mm.¹⁴⁰²⁸ Međutim, prema Hamillovim riječima, Pardon je pregledao pogrešno područje jer je radio na osnovu rezultata prve manjkave analize UNPROFOR-a.¹⁴⁰²⁹

4194. Nakon provedene gore navedene istrage, Hamill i njegov tim zaključili su da postoji šest mogućih mjesta otvaranja vatre na utvrđenom pravcu vatre, među njima dvije na strani linije fronta pod kontrolom ABiH i četiri na strani pod kontrolom SRK-a.¹⁴⁰³⁰ On je u unakrsnom ispitivanju potvrdio da zbog toga što je bilo nemoguće odrediti punjenje s kojim je granata ispaljena, nije bilo moguće reći ni s koje od tih lokacija je projektil doletio.¹⁴⁰³¹ Što se tiče brazde upaljača na Markalama, Hamill je tvrdio da je, iako nije bila "potpuno netaknuta", bila "očuvana u dovoljnoj mjeri" da bi se procijenio upadni ugao.¹⁴⁰³² Pored toga, objasnio je da je tim takođe koristio druge metode prilikom utvrđivanja pravca vatre i da su rezultati bili veoma konsistentni uprkos činjenici da su razni istražitelji u njegovom timu vršili testove nezavisno jedan od drugog i da su koristili različite metode.¹⁴⁰³³

4195. Hamill je takođe smatrao da je pijaca pogođena pukom slučajnošću s obzirom na to da minobacač kalibra 120 mm nije veoma precizno oružje i da u ovom konkretnom slučaju nisu

¹⁴⁰²⁷ Michel Gauthier, T. 29418 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰²⁸ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6107; P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 44. Russell je u svom svjedočenju takođe izjavio da je oko 9. februara 1994., s osobljem UNPROFOR-a otišao u jedno skladište municije ABiH u kojem su pronašli minobacačke granate kalibra 120 mm, nakon što im je rečeno da u tom skladištu takvih granata nema. V. D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 36–37; John Russell, T. 29401, 29403 (30. oktobar 2012.); P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 48–49.

¹⁴⁰²⁹ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6108–6109.

¹⁴⁰³⁰ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6109–6110; John Hamill, T. 9726 (13. decembar 2010.).

¹⁴⁰³¹ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6189–6190; John Hamill, T. 9694 (1. decembar 2010.).

¹⁴⁰³² John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6194; John Hamill, T. 9729, 9732–9733 (13. decembar 2010.). Hamill i Rose su u unakrsnom ispitivanju prihvatili da je istragu o incidentu najbolje provesti odmah poslije incidenta, i da manipulisanje dokazima dovodi do toga da istraga "nije tako dobro urađena". V. Michael Rose, T. 7340–7342, 7359 (6. oktobar 2010.); John Hamill, T. 9692–9693 (13. decembar 2010.). Međutim, Hamill je negirao da su bosanski Muslimani uklonili bilo koji od forenzičkih dokaza jer je Francuski bataljon došao na mjesto događaja ubrzo nakon eksplozije. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6198–6201.

¹⁴⁰³³ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6194.

ispaljeni projektili za korekciju vatre.¹⁴⁰³⁴ Međutim, on je prihvatio da bi, da je pijaca zaista bila meta, vjerovatnoća pogotka bila nešto veća što je oružje bilo bliže pijaci.¹⁴⁰³⁵ Nakon što je pregledao izvještaj koji su pripremili Sabljica i drugi iz CSB-a Sarajevo, Hamill je potvrdio da je korištena metodologija bila dobra i da rezultati odgovaraju rezultatima do kojih su došli on i njegov tim.¹⁴⁰³⁶

4196. Pukovnik Steven Joudry, obučeni artiljerijski oficir i instruktor za artiljeriju i tehnike analize kratera na terenu u Kraljevskim kanadskim oružanim snagama, koji je u relevantno vrijeme bio raspoređen u štabu UNPROFOR-a u Hrvatskoj, izjavio je da je "jedan organ UNPROFOR-a" od njega nezvanično tražio da pregleda izvještaj tima pukovnika Gauthiera, s obzirom na njegovo veliko iskustvo u analizi kratera.¹⁴⁰³⁷ Nakon što je to učinio, Joudry je imao ozbiljne rezerve u vezi s postupkom primijenjenim prilikom analize kratera na Markalama, iako nikad nije lično vidio taj krater, budući da analiza nije izvršena na svježem neremećenom krateru, niti je analiza kratera generalno uzevši dovoljno tačna metoda "za određivanje krivice".¹⁴⁰³⁸ Nadalje, Joudry je smatrao da bi bilo "praktično nemoguće" pijacu gađati i pogoditi jednim ispaljenim minobacačkim projektilom,¹⁴⁰³⁹ i da je, alternativno, minobacačka granata mogla biti bačena s jedne od okolnih zgrada i stabilizator stavljen u krater u "prvim trenucima konfuzije".¹⁴⁰⁴⁰

4197. Rose je u svom svjedočenju rekao da je nakon incidenta na konferenciji za štampu izjavio da je, kao što je prethodni dan bio slučaj s incidentom na Dobrinji – za koji je UNPROFOR ustanovio da ga je izazvala srpska strana – granata koja je pala na pijacu Markale najvjerovatnije takođe doletjela sa srpske strane.¹⁴⁰⁴¹ Kad mu je predöčen izvještaj koji je pripremio Gauthierov

¹⁴⁰³⁴ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6191, T. 6218; John Hamill, T. 9722–9724, 9729–9732 (13. decembar 2010.).

¹⁴⁰³⁵ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6192–6193; John Hamill, T. 9726–9727 (13. decembar 2010.).

¹⁴⁰³⁶ John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6098–6102.

¹⁴⁰³⁷ D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 1–3, 13. Joudry je u unakrsnom ispitivanju prihvatio da je većinu analiza izvršio tokom obuke. V. Stephen Joudry, T. 29329 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰³⁸ D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 10, 14, 16–24; Steven Joudry, T. 29339 (30. oktobar 2012.). Joudry je izjavio da činjenica da je većina informacija prikupljena više sati pa čak i više dana nakon eksplozije na javnom mjestu (a ne na osnovu vrućeg neremećenog kratera) dovodi u pitanje mnoge rezultate istrage. Dodao je da bi u drugim situacijama na terenu takve analize bile odbačene.

¹⁴⁰³⁹ D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 24(c); Steven Joudry, T. 29354–29355, 29369 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰⁴⁰ D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), par. 24(c), 25–28; Steven Joudry, T. 29364–29368 (30. oktobar 2012.).

¹⁴⁰⁴¹ Michael Rose, T. 7343–7344 (6. oktobar 2010.). Kad mu je predöčen UN-ov rezime vijesti iz lokalne štampe za 7. februar 1994., gdje se navodi da je on rekao samo da je u tom trenutku bilo neizvjesno ko je ispalio granatu, komentarisao je da je taj izvještaj nepotpun jer je on takođe rekao da su pijacu najvjerovatnije granatirali Srbi. V. Michael Rose, T. 7363–7364 (6. oktobar 2010.), T. 7591–7592 (8. oktobar 2010.); D682 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s rezimeom vijesti iz lokalne štampe, 7. februar 1994.), *e-court* str. 4.

tim, uključujući izjavu da izmjereni uglovi nisu "van sumnje" jer je krater remećen, Rose je odbio da ga komentariše rekavši da on nije učestvovao u istrazi niti u sastavljanju izvještaja.¹⁴⁰⁴²

4198. Harland je napisao dio UN-ove sedmične procjene koji se odnosi na incident, gdje je izvijestio da je poginulo 68 i povrijeđeno 200 osoba, od kojih su skoro svi civili.¹⁴⁰⁴³ Iako se u toj procjeni navodi da je minobacačka granata ispaljena sa sjeveroistoka, s mjesta u blizini linije sukoba, u njemu se takođe kaže da nije bilo moguće sa sigurnošću utvrditi da je granata doletjela sa srpskih položaja.¹⁴⁰⁴⁴ Međutim, po Harlandovom mišljenju, posredni dokazi ukazuju na Srbe iz sljedećih razloga: (i) ovaj incident sličan je incidentu koji se desio dan ranije, za koji su stručnjaci UNPROFOR-a potvrdili da su ga izazvali Srbi; (ii) Krajišnikove javno iznesene tvrdnje nakon incidenta da su SAD ubacile dijelove ljudskih tijela ili da su u okviru elaborirane prevare korištene lutke, potpuno su bizarne i morbidne; i (iii) tokom UNPROFOR-ove istrage u vezi s ovim incidentom bosanski Muslimani su UNPROFOR-u omogućili pristup svim područjima i ljudstvu, dok Srbi to nisu učinili.¹⁴⁰⁴⁵

(d) Vatreni položaji sjeveroistočno od Markala

4199. Vijeće podsjeća da se najbliža linija sukoba u sjevernom-sjeveroistočnom dijelu Sarajeva nalazila na području iznad Sedrenika i oko Špicaste stijene, na brdu Grdonj pod kontrolom ABiH.¹⁴⁰⁴⁶ Hogan je izmjerio da je udaljenost između Markala i te tačke oko 2.300 metara.¹⁴⁰⁴⁷ On je takođe izmjerio udaljenost do linije sukoba pod azimutom od 18 stepeni plus ili minus pet stepeni, i u svom svjedočenju je izjavio da je ta udaljenost iznosila približno 2.800 metara.¹⁴⁰⁴⁸ Hogan je takođe rekao da je pijaca Markale na nadmorskoj visini od 556 metara, a Špicasta stijena na 874 metra.¹⁴⁰⁴⁹ Prema činjenici o kojoj je presuđeno 335, udaljenost između pijace Markale i strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a u pravcu sjever-sjeveroistok je u vrijeme incidenta iznosila oko 2.600 metara.¹⁴⁰⁵⁰

¹⁴⁰⁴² Michael Rose, T. 7350–7354 (6. oktobar 2010.); P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 19.

¹⁴⁰⁴³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 73; P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 1–2.

¹⁴⁰⁴⁴ P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 1–2.

¹⁴⁰⁴⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 75. V. takođe David Harland, T. 2040–2041 (6. maj 2010.), T. 2320–2325, T. 2331–2332 (11. maj 2010.); P826 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. februar 1994.), str. 5; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 7.

¹⁴⁰⁴⁶ V. par. 3852–3857, 4172.

¹⁴⁰⁴⁷ Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.); P2212 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹⁴⁰⁴⁸ Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.); P2212 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹⁴⁰⁴⁹ Barry Hogan, T. 11221–11224 (3. februar 2011.).

¹⁴⁰⁵⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 335.

4200. Nadalje, Vijeće podsjeća na svoje zaključke u odjeljku IV.B.1.b.iii.C: Sedrenik, da je, s izuzetkom nekoliko dana sredinom 1994., Špicasta stijena bila u zoni odgovornosti SRK-a, konkretno u zoni odgovornosti 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade i da su dvije strane bile veoma blizu jedna druge.¹⁴⁰⁵¹ Prema Genginim riječima, 7. bataljon je u sektoru Špicaste stijene, Male tvrđave i Velike tvrđave bio raspoređen na većoj nadmorskoj visini u odnosu na snage ABiH, dok su snage na Borijama, u Faletićima i u drugim sektorima bile većinom na istom nivou.¹⁴⁰⁵² Nadalje, on je izjavio da su snage ABiH koje su se nalazile nasuprot njegovog bataljona imale razno pješadijsko naoružanje, uključujući minobacače kalibra 120 mm, koji su često mijenjali položaj.¹⁴⁰⁵³ Prema Genginim riječima, jedinice ABiH otvarale su vatru na njegov bataljon većinom s područja Koševa i iz kasarne "Jajce".¹⁴⁰⁵⁴

4201. Što se tiče minobacačkih položaja SRK-a, Milorad Džida, koji je tada bio pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove 7. bataljona 1. romanijske pješadijske brigade,¹⁴⁰⁵⁵ je izjavio da je SRK imao dva fiksna minobacačka položaja, jedan na Debelom Brdu i jedan u Mrkovićima, svaki sa po dva minobacača kalibra 82 mm i dva minobacača kalibra 120 mm.¹⁴⁰⁵⁶ Prema Genginim riječima, iza Mrkovića nije bilo minobacača kalibra 120 mm¹⁴⁰⁵⁷, a minobacači u Mrkovićima korišteni su za uzvraćanje na vatru iz pravca Mala tvrđava – Velika tvrđava, dok su minobacači na Debelom Brdu korišteni kad su napadani sektori Faletići–Zečija Glava; on je tvrdio da ti minobacački položaji nisu korišteni na drugim pravcima, niti u pravcu grada.¹⁴⁰⁵⁸

4202. Galić je u svom svjedočenju izjavio da tog dana nikad nije izdao naređenje da SRK otvori vatru na Markale i takođe je rekao da nikad nije dobio izvještaj od podređenih jedinica da je neka

¹⁴⁰⁵¹ V. par. 3855.

¹⁴⁰⁵² D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 16. Gengo je u svom svjedočenju takođe izjavio da se 7. bataljon nalazio pored Koševskog bataljona. Granica između ta dva bataljona "prolazila je kroz selo Mrkovići". V. D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 37.

¹⁴⁰⁵³ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 17. Ali v. P1058 (Mapa ABiH) (gdje je svjedok rekao da je ABiH imala minobacače na Breki, ali ne blizu Špicaste stijene); P6301 (Tabela vojnih znakova).

¹⁴⁰⁵⁴ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 18, 23; Slavko Gengo, T. 29772–29773, 29775–29780 (6. novembar 2012.); P2193 (Mapa Sarajeva); P5967 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo). Vijeće napominje da se kasarna "Jajce" nalazila istočno od Starog Grada, a kompleks bolnice Koševo sjeverozapadno od Starog Grada.

¹⁴⁰⁵⁵ D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 5.

¹⁴⁰⁵⁶ D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 15, 28; Milorad Džida, T. 29577–29581 (1. novembar 2012.); P5952 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Džida). V. takođe P1058 (Mapa ABiH) (gdje je svjedok označio da je SRK imao minobacače kalibra 120 mm u Mrkovićima); P6301 (Tabela vojnih znakova).

¹⁴⁰⁵⁷ Slavko Gengo, T. 29772–29775, (6. novembar 2012.); P5966 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Slavko Gengo); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 38.

od njih naredila otvaranje vatre.¹⁴⁰⁵⁹ Na dan incidenta izdao je naređenje o striktnoj zabrani otvaranja vatre na urbane dijelove Sarajeva, u kojem je naveo da "[u] poslednje vreme i pored izričitih naređenja, pojedine jedinice, pojedinci i posluge artiljerijskih oruđa, samoinicijativno bez odobrenja otvaraju vatru po urbanom delu Sarajeva, bez potrebe".¹⁴⁰⁶⁰ Prema tom naređenju, jedinice su trebale otvarati vatru na urbane dijelove Sarajeva samo kad bi dobile specijalno naređenje komandanta SRK-a.¹⁴⁰⁶¹ U tom naređenju Galić je takođe naveo da je Sarajevo u centru medijske pažnje i da će svako dejstvo biti iskorišteno u "propagandne svrhe" protiv Srba.¹⁴⁰⁶²

4203. Isto tako, 7. februara 1994., optuženi je Glavnom štabu VRS-a i SRK-u izdao naređenje u kojem navodi da, prvo, "postoje dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana ne odgovara adekvatno – nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više" i da stoga naređuje da VRS uvede "najstrožu kontrolu odmazde na provokacije", da otvara vatru samo kad je ugrožen i samo na vojne ciljeve, i isključivo po naređenju komandanta.¹⁴⁰⁶³ Harland se sjetio da to naređenje odgovara događajima koji su se desili nakon incidenta na pijaci Markale, odnosno da je tada uspostavljen efikasan prekid vatre.¹⁴⁰⁶⁴

(c) Apeli bosanskih Srba za provođenje zajedničke istrage

4204. Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da mu je Ramsey telefonirao uveče 5. februara 1994. i tvrdio da su Srbi ispalili minobacačku granatu kalibra 82 mm od koje je poginulo 96 Muslimana i ranjeno 213 civila na pijaci Markale.¹⁴⁰⁶⁵ Milovanović je zatim tražio da zajednička komisija, sastavljena od predstavnika UN-a, ABiH i SRK-a, sljedećeg dana ode na lice mjesta zajedno s vještacima balističarima kako bi objektivno odredila ko je za to odgovoran.¹⁴⁰⁶⁶ Milovanović je, nakon razgovora s Ramseyom, Roseu uputio službeni zahtjev za osnivanje zajedničke komisije.¹⁴⁰⁶⁷ U tom zahtjevu je rekao da će, ako se zahtjev odbije, VRS prekinuti svaku saradnju s UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama i da će do daljnjeg blokirati

¹⁴⁰⁵⁸ Slavko Gengo, T. 29772–29774, (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 38. V. takođe D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 15, 28; Milorad Džida, T. 29589–29591 (1. novembar 2012.).

¹⁴⁰⁵⁹ Stanislav Galić, T. 37443–37445 (18. april 2013.).

¹⁴⁰⁶⁰ P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

¹⁴⁰⁶¹ P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

¹⁴⁰⁶² P5970 (Naređenje SRK-a, 5. februar 1994.).

¹⁴⁰⁶³ P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.).

¹⁴⁰⁶⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78.

¹⁴⁰⁶⁵ Manojlo Milovanović, T. 25731–25732 (5. mart 2012.).

¹⁴⁰⁶⁶ Manojlo Milovanović, T. 25732 (5. mart 2012.); D683 (Presretnuti razgovor generala Ramseya i generala Milovanovića, 5. februar 1994.).

¹⁴⁰⁶⁷ Manojlo Milovanović, T. 25732–25733 (5. mart 2012.); D2182 (Pismo Manojla Milovanovića generalu Roseu, 5. februar 1994.). V. takođe P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 38; P1652 (Pismo Glavnog štaba VRS-a Michaelu Roseu, 5. februar 1994.), par. 1, 5.

pokrete humanitarnih organizacija i stranih državljana.¹⁴⁰⁶⁸ Kasnije te večeri, Ramsey je informisao Milovanovića da su Muslimani odbili da učestvuju u radu zajedničke komisije.¹⁴⁰⁶⁹ Oko 02:00 sata 6. februara 1994. Ramsey ga je konačno informisao da neće biti zajedničke istrage.¹⁴⁰⁷⁰ Stoga ni srpska ni muslimanska strana nije bila zastupljena tokom istraga u vezi s ovim incidentom koje je vodio UN, iako je njihovim oficirima za vezu "dozvoljeno da održavaju kontakt s istražnim timom".¹⁴⁰⁷¹

4205. Rose se sastao s Milovanovićem 6. februara 1994. u kasarni u Lukavici.¹⁴⁰⁷² Tokom tog sastanka Milovanović je odlučno negirao da je granata ispaljena sa srpske strane i ponovo je zahtijevao da se osnuje zajednička istražna komisija; međutim, Rose nije "bio zainteresovan" za taj prijedlog.¹⁴⁰⁷³ U danima nakon tog incidenta Rose se takođe sastao s optuženim, koji je negirao odgovornost Srba za incident na Markalama.¹⁴⁰⁷⁴

4206. Prema Milovanovićevim riječima, srpska strana je provela vlastitu istragu ovog incidenta koju je predvodio pukovnik Ljuban Kosovac, čiji je zaključak bio da eksploziju nije uzrokovala granata nego eksplozivna naprava koja je eksplodirala na tlu.¹⁴⁰⁷⁵ Vijeću nisu predloženi drugi dokazi u vezi s tom istragom ili s njenim rezultatima. Međutim, Vijeće je saslušalo Radojčića, koji je u svom svjedočenju izjavio da je 5. februara 1994. imenovan u mješovitu komisiju zajedno s Lugonjom i Cvetkovićem, ali da komisiji nije bilo dozvoljeno da radi i da mu je tada Dragomir Milošević naredio da utvrdi ko je ispalio granatu.¹⁴⁰⁷⁶ Zatim je prebačen u komandu SRK-a u

¹⁴⁰⁶⁸ P1652 (Pismo Glavnog štaba VRS-a Michaelu Roseu, 5. februar 1994.), par. 1, 5; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 38; Michael Rose, T. 7364–7370 (6. oktobar 2010.).

¹⁴⁰⁶⁹ D2183 (Saopštenje za javnost Manojla Milovanovića, 5. februar 1994.).

¹⁴⁰⁷⁰ Manojlo Milovanović, T. 25732–25733 (5. mart 2012.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 136; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109; Stanislav Galić, T. 37444 (18. april 2013.), T. 37529–37530 (22. april 2013.), T. 38065 (9. maj 2013.) (gdje je svjedok dodao da je general Gvero uputio sličan zahtjev komandi sektora UNPROFOR-a i da je taj zahtjev takođe odbijen s obrazloženjem da se komisiji ne može garantovati bezbjednost); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

¹⁴⁰⁷¹ P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 9, 55–56; Michael Rose, T. 7592–7593 (8. oktobar 2010.); John Hamill, T. 9681–9682 (13. decembar 2010.).

¹⁴⁰⁷² D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

¹⁴⁰⁷³ D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 10. Vijeće napominje da u izjavi svjedoka KW570 postoje dva uzastopna paragrafa označena brojem 10. Paragraf koji se navodi u ovoj fusnoti je drugi paragraf u tom nizu.

¹⁴⁰⁷⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41.

¹⁴⁰⁷⁵ Manojlo Milovanović, T. 25735–25736 (5. mart 2012.). V. takođe Savo Simić, T. 30065 (12. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37862–37866 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je ta komisija, koju je vodio Kosovac, osnovana prije incidenta na Markalama s ciljem da vodi istrage u vezi sa svim incidentima).

¹⁴⁰⁷⁶ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109. V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 136–137.

Lukavici kako bi otišao na mjesto događaja i odredio putanju granate, ali muslimanska strana to nije dozvolila.¹⁴⁰⁷⁷

4207. Za razliku od Milovanovića i Radojčića, koji su u svojim svjedočenjima govorili o internoj istrazi SRK-a, Džida i Gengo su izjavili da je mješovita komisija, koja je uključivala predstavnike UNPROFOR-a, SRK "oslobodila krivice" poslije pregleda minobacačkih položaja SRK-a 6. februara 1994.¹⁴⁰⁷⁸ Prema Genginim i Džidinim riječima, komanda 1. romanijske motorizovane brigade ih je 5. i 6. februara 1994. obavijestila da će jedan inspeksijski tim u pratnji UNPROFOR-a doći da posjeti bataljon.¹⁴⁰⁷⁹ Posjeta je obavljena ujutro 6. februara 1994., a Jakovljević je o tome sastavio izvještaj za SRK.¹⁴⁰⁸⁰ Pripadnici UNPROFOR-a i Glavnog štaba VRS-a došli su u inspekciju minobacačkih položaja u Mrkovićima i tom prilikom su razgovarali s vojnicima koji su bili na dužnosti na dan incidenta.¹⁴⁰⁸¹ Gengo se nije mogao sjetiti ničega u vezi s pripadnicima UN-a koji su došli u tu posjetu, njihovog broja, nacionalnosti, i/ili imena, dok se Džida sjetio da je jedan od oficira UNPROFOR-a bio Rus.¹⁴⁰⁸² Kad su mu predočeni dnevni borbeni izvještaji SRK-a za 5., 6. i 8. februar, u kojima se ne pominje posjeta UNPROFOR-a, Gengo je čvrsto ostao pri tome da se ta posjeta desila.¹⁴⁰⁸³ Vijeće napominje da se u izvještaju UN-a u vezi s drugom istragom UN-a konkretno navodi da UN nije pregledao položaje u Mrkovićima barem u prethodna četiri mjeseca i da se njihova lokacija ne može tačno odrediti.¹⁴⁰⁸⁴

4208. Gordan Milinić, koji je u to vrijeme bio savjetnik optuženog za bezbjednost,¹⁴⁰⁸⁵ u svom svjedočenju je izjavio da je optuženi, kad je tog dana saznao za incident, bio zaprepašten i da je rekao da je to "još jedna muslimanska podvala"; odmah je pozvao "vojne stručnjake" koji su mu objasnili da granata nije mogla biti ispaljena s položaja SRK-a i da se radi o podvali muslimanske

¹⁴⁰⁷⁷ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 109. Ali v. Manojlo Milovanović, T. 25735 (5. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Kosovac tokom svoje istrage uspio da ode u Sarajevo).

¹⁴⁰⁷⁸ D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 16–18, 29; Milorad Džida, T. 29573–29577, 29582, 29585–29590 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29803–29809 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32.

¹⁴⁰⁷⁹ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 16, 29; Milorad Džida, T. 29573–29575 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29803–29804 (6. novembar 2012.).

¹⁴⁰⁸⁰ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32; D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 17; Milorad Džida, T. 29574–29576, 29591–29593 (1. novembar 2012.); Slavko Gengo, T. 29805 (6. novembar 2012.).

¹⁴⁰⁸¹ D2375 (Izjava svjedoka Milorada Džide od 30. oktobra 2012.), par. 17; Milorad Džida, T. 29576–29577, 29582, 29585–29590 (1. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 32.

¹⁴⁰⁸² Slavko Gengo, T. 29805–29807, 29831 (6. novembar 2012.); Milorad Džida, T. 29585 (1. novembar 2012.).

¹⁴⁰⁸³ Slavko Gengo, T. 29809–29810, 29815–29824, 29826–29827 (6. novembar 2012.); P5969 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. februar 1994.); P5971 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. februar 1994.); P5972 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. februar 1994.); P5973 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. februar 1994.).

¹⁴⁰⁸⁴ P1441 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 44. V. takođe Milorad Džida, T. 29590–29599 (1. novembar 2012.).

¹⁴⁰⁸⁵ D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9.

strane.¹⁴⁰⁸⁶ Optuženi se 6. februara sastao s Akashijem i rekao mu da je granatu ispalila druga strana.¹⁴⁰⁸⁷ Dana 10. februara 1994., optuženi je dao izjavu za štampu zahtijevajući da zajednička komisija istraži ovaj incident i podsjetio javnost publiku da je muslimanska strana i ranije inscenirala incidente granatiranja, te izjavio da Srbi nemaju razlog da nastave s mirovnim pregovorima dok se ne osnuje zajednička komisija i dok se ne donesu zaključci u vezi s incidentom.¹⁴⁰⁸⁸

(f) Istrage provedene poslije rata

4209. U januaru 2003., mnogo godina nakon incidenta, Zečević je za potrebe predmeta *Galic*¹⁴⁰⁸⁹ izvršio dodatnu analizu incidenta na pijaci Markale i zaključio da prva tri od šest mogućih punjenja nisu mogla biti korištena za ispaljenje granate jer bi brzina granate bila manja od brzine potrebne da se stabilizator zabije u krater.¹⁴⁰⁹⁰ Na osnovu upadnog ugla i izračunavši brzinu granate prilikom udara,¹⁴⁰⁹¹ Zečević je ustanovio da je granata doletjela s udaljenosti između 4.500¹⁴⁰⁹² i 6.400 metara, dakle s nekog od tri područja koja odgovaraju najvećim punjenjima, koja se sva nalaze na teritoriji pod kontrolom SRK-a.¹⁴⁰⁹³

4210. Kad mu je optuženi postavio pitanje zašto tu analizu nije izvršio 1994., Zečević je objasnio da nije bilo dovoljno vremena.¹⁴⁰⁹⁴ Negirao je da je promijenio prvobitni zaključak zato što je htio

¹⁴⁰⁸⁶ D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 15. V. takođe D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 32–35 (gdje je svjedok izjavio da je general Momčilo Perišić informisao Vrhovni savet odbrane u SRJ da je incident izazvala muslimanska strana).

¹⁴⁰⁸⁷ Yasushi Akashi, T. 37688–37689 (24. april 2013.); D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), *e-court* str. 1; Michael Rose, T. 7547–7549 (8. oktobar 2010.).

¹⁴⁰⁸⁸ P5974 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u Ženevi, 10. februar 1994.).

¹⁴⁰⁸⁹ Berko Zečević, T. 12304–12306, 12373–12375 (24. februar 2011.).

¹⁴⁰⁹⁰ Berko Zečević, T. 12173–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12308 (24. februar 2011.).

¹⁴⁰⁹¹ Na osnovu činjenice da je stabilizator bio zabijen u krateru i na osnovu nekih proračuna u vezi s penetracijom u, kako ih je on nazvao, "mekane prepreke", Zečević je izračunao da je minimalna ulazna brzina granate bila preko 200 metara u sekundi, s marginom greške od 20 metara. V. Berko Zečević, T. 12164–12170 (22. februar 2011.); P2316 (Šematski prikaz udara stabilizatora, s oznakama koje je unio Berko Zečević). Turkušić je u svom svjedočenju rekao da je asfalt na otvorenom prostoru pijace Markale gdje je granata pala mekši od asfalta u ulici Mula Mustafe Bašeskije, odnosno na lokaciji drugog incidenta na Markalama, budući da nije predviđeno da preko njega prelaze teška vozila. V. Emir Turkušić, T. 9075–9076 (4. novembar 2010.). V. takođe P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 28–29 (u kojem Dubant objašnjava da je prvi sloj asfalt i da je ispod njega mješavina zemlje i šljunka).

¹⁴⁰⁹² Vijeće napominje da je Zečević prvo govorio o udaljenosti od 5.400 metara, ali mu je zatim postavljeno pitanje i on je na njega odgovorio pominjući udaljenost od 4.500 metara. Kasnije je govorio o 4.950 metara. V. Berko Zečević, T. 12169, 12174 (22. februar 2011.), T. 12304 (24. februar 2011.). Budući da bi, za granatu ispaljenu sa četvrtim punjenjem, udaljenost od mjesta ispaljenja bila između 4.570 i 5.110 metara, a da on nije isključio četvrto punjenje, Vijeće smatra da je to što je pomenuo 5.400 metara vjerovatno greška i da je on htio reći 4.500 metara.

¹⁴⁰⁹³ Berko Zečević, T. 12169–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12305, 12349–12352 (24. februar 2011.); P2317 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 6.

¹⁴⁰⁹⁴ Berko Zečević, T. 12305–12306 (24. februar 2011.).

da optuži Srbe za ovaj incident ili zato što se plašio za svoju bezbjednost.¹⁴⁰⁹⁵ Kad mu je postavljeno pitanje kako je moguće da je samo on uspio da odredi mjesto otvaranja vatre dok svi ostali timovi koji su proveli istragu u vezi s ovim incidentom to nisu mogli učiniti, Zečević je izjavio da su istražitelji UNPROFOR-a vojnici, a ne inženjeri koji rade na izradi municije i njenim dejstvima.¹⁴⁰⁹⁶

4211. Higgs je takođe proveo istragu u vezi s ovim incidentom poslije rata. Obišao je mjesto događaja nakon više godina, ali je napomenuo da je ostalo malo dokaza zbog toga što je u međuvremenu došlo do obnove.¹⁴⁰⁹⁷ Higgs se složio sa Sabljičinim izvještajem, napominjući da ga UNPROFOR-ova analiza potkrepljuje.¹⁴⁰⁹⁸ Kao i mnogi drugi, Higgs je takođe naveo da je, iako se kalibar minobacača i pravac vatre mogu odrediti na osnovu pregleda kratera, udaljenost s koje je otvorena vatra iz minobacača teže odrediti jer granata može biti ispaljena s različitim punjenjima.¹⁴⁰⁹⁹ Prema Higgsovim riječima, ako je cilj bio da se pogode Markale, to nije bilo suviše teško postići zato što se iz daljine može lako identifikovati na osnovu drugih objekata, pogotovo zato što su za neke dijelove grada postojali "prethodno zabilježeni" ciljevi.¹⁴¹⁰⁰

4212. Higgs je obišao svih šest potencijalnih lokacija s kojih je granata mogla biti ispaljena, zavisno od korištenog punjenja, uključujući i područje Mrkovića, koje se nalazi sjeveroistočno od mjesta incidenta, gdje je pronašao mnogo pogodnih mjesta za postavljanje minobacača kao i puteve koji su mogli biti korišteni za dostavu municije.¹⁴¹⁰¹ Prema njegovom mišljenju, Mrkovići su područje s kojeg je minobacačka granata "možda bila ispaljena".¹⁴¹⁰² U daljem obrazloženju, Higgs je objasnio da se, u slučaju da je granata ispaljena s dva srednja punjenja, minobacač morao nalaziti na području tačno iznad linije sukoba, što nije dobro mjesto iz taktičkih razloga.¹⁴¹⁰³ U slučaju da su korištena dva najmanja punjenja, minobacač bi se morao nalaziti unutar linija sukoba i unutar stambene zone Sarajeva; međutim, nije zabilježeno da se čulo ispaljenje granate.¹⁴¹⁰⁴ Konačno, u vezi s mogućnošću da su korištena dva najveća punjenja – u kojem slučaju bi mjesto otvaranja vatre bilo dalje iza linije sukoba, u Mrkovićima – Higgs je, kao i Zečević, primijetio da

¹⁴⁰⁹⁵ Berko Zečević, T. 12310–12311, 12341–12343, 12375 (24. februar 2011.).

¹⁴⁰⁹⁶ Berko Zečević, T. 12358–12360 (24. februar 2011.).

¹⁴⁰⁹⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹⁴⁰⁹⁸ Richard Higgs, T. 5924–5929 (18. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11; P1441 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 20.

¹⁴⁰⁹⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹⁴¹⁰⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹⁴¹⁰¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11–12; Richard Higgs, T. 5955–5957 (18. avgust 2010.), T. 6026–6027 (19. avgust 2010.).

¹⁴¹⁰² Richard Higgs, T. 6026–6028 (19. avgust 2010.).

¹⁴¹⁰³ Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.).

¹⁴¹⁰⁴ Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.).

se stabilizator minobacačke granate ispaljene s većim punjenjem obično zabije u krater, što se desilo na Markalama.¹⁴¹⁰⁵ Pored toga, on je bio upoznat s izjavom svjedoka koji je čuo ispaljenje granate iz pravca iz kojeg je otvorena vatra, što ukazuje na to da su korištena veća punjenja.¹⁴¹⁰⁶ Prema Higsovima riječima, ovaj svjedok¹⁴¹⁰⁷ je bio u blizini, na dobrom mjestu odakle je mogao čuti otvaranje vatre iz minobacača i "[z]bog udaljenosti između minobacača i cilja, granata je iz tog artiljerijskog oruđa vjerovatno ispaljena sa srednjim ili velikim punjenjem i stoga je ispaljenje proizvelo jači zvuk".¹⁴¹⁰⁸ Budući da je u napadu ispaljen samo jedan projektil na centar grada, Higgs je smatrao da je cilj napada bio da se "uznemiri" stanovništvo.¹⁴¹⁰⁹ On je takođe napomenuo da je, iako je moguće da je pijaca pogođena jednim "projektilom s inicijalnim nišanjem", vjerovatnije da je pijaca bila "prethodno zabilježeni cilj".¹⁴¹¹⁰

4213. Zorica Subotić je istražila ovaj incident i zasnovala svoje zaključke na prethodnim izvještajima o istrazi, fotografijama koje su snimili različiti istražni timovi, video-snimku incidenta i događaja nakon njega, te svom obilasku mjesta događaja 2010. godine.¹⁴¹¹¹ Prema njenom mišljenju, događaji koje su opisali različiti istražni timovi ne odražavaju tačno događaj koji se desio na Markalama budući da je eksplozija granate najvjerovatnije izazvana na licu mjesta statičkim aktiviranjem tajmerom ili daljinskim upravljačem.¹⁴¹¹² Ona vjeruje da je stabilizator mogao biti ukopan u tlo prije eksplozije pomoću neke alatke kao što je ašov, a zatim eksplozijom potisnut u tlo.¹⁴¹¹³ Konkretno, Zorica Subotić je tvrdila da granata nije mogla pogoditi pijacu

¹⁴¹⁰⁵ Richard Higgs, T. 6027 (19. avgust 2010.). Higgs je objasnio da su vrsta terena, upadni ugao, brzina projektila, kalibar i vremenski uslovi odlučujući faktori u odgovoru na pitanje da li će eksplozija granate oblikovati krater i da li će stabilizator minobacačke granate biti pronađen zabijen u tom krateru. Ako je projektil ispaljen s malim ili srednjim punjenjem, postotak eksplozija koje stabilizator odbacuju od mjesta udara će biti veći, a ako je projektil ispaljen s petim ili šestim punjenjem biće veći postotak eksplozija pri kojima se stabilizator zabije u krater jer takva punjenja projektilu daju veću brzinu. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 5–6; Richard Higgs, T. 5980–5981, 5983 (19. avgust 2010.). V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6075.

¹⁴¹⁰⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹⁴¹⁰⁷ Vijeće napominje da Higgs u svom svjedočenju ovog "svjedoka" nije identifikovao. Nadalje, ta osoba nije svjedočila u ovom predmetu. Iako tužilaštvo u svom Završnom podnesku, u fusnoti 387 Dodatka C, sugeriše da je on "svjedok AF" (na njega se upućuje u činjenici o kojoj je presuđeno 332), u dokazima koji su Vijeću predloženi nema ničega što bi omogućilo da se uspostavi veza između Higgsovog svjedočenja i činjenice o kojoj je presuđeno 332.

¹⁴¹⁰⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11–12.

¹⁴¹⁰⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 11.

¹⁴¹¹⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 12.

¹⁴¹¹¹ Zorica Subotić, T. 38363 (15. maj 2013.).

¹⁴¹¹² D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86, 111, 115, 120–121, 170–172; Zorica Subotić, T. 38317, 38319–38320 (15. maj 2013.), T. 38536, 38538–38539, 38560, 38566 (21. maj 2013.).

¹⁴¹¹³ Zorica Subotić, T. 38321–38322 (15. maj 2013.), T. 38558 (21. maj 2013.); D3548 (Fotografija jedne teže na pijaci Markale s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

doletjevši iz vazduha a da prije toga ne uništi krovove pijačnih tezgi,¹⁴¹¹⁴ jer je taj prostor bio gotovo potpuno pokriven krovovima pijačnih tezgi.¹⁴¹¹⁵ Ona je nadalje smatrala da materijal koji je pregledala navodi na zaključak da ovaj incident "nije iznenađan" ili "nije nekako po prirodnom procesu tekao".¹⁴¹¹⁶

4214. Zorica Subotić je takođe dovela u pitanje da li se incident desio u 12:15 sati, kao što je zabilježeno u izvještaju UN-a, uzevši kao tačno vrijeme incidenta vrijeme koje su zabilježili vojni posmatrači UN-a, odnosno 12:30 sati.¹⁴¹¹⁷ Zaključila je da je moguće da su prvi ranjenici dovezeni u bolnicu Koševo u 12:35 sati.¹⁴¹¹⁸ Oslanjajući se na izvještaj CSB-a Sarajevo od 5. februara 1994. i na svjedočenje jednog svjedoka u predmetu *Galić*, Zorica Subotić je zaključila da je evakuacija poginulih i ranjenih završena oko 12:50 sati,¹⁴¹¹⁹ dok je stanica policije Stari Grad obaviještena o eksploziji tek u 12:45 sati.¹⁴¹²⁰ Ona je stoga zaključila da su tijela poginulih i ranjenih uklonjena s mjesta događaja za manje od 20 minuta, prije nego što je obaviještena policija, iako su se fotografi i snimatelji pojavili na licu mjestu gotovo odmah poslije

¹⁴¹¹⁴ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 105–107, 113, 116, 119, 170. Zorica Subotić je dalje tvrdila da rekonstrukcija rasporeda pijačnih tezgi na osnovu video-snimaka i snimka incidenta koji je napravila policija ukazuju na to da skice sačinjene na licu mjesta ne pokazuju tačno raspored tezgi u vrijeme incidenta. V. Zorica Subotić, T. 38298, 38317 (15. maj 2013.), T. 38564, 38565 (21. maj 2013.).

¹⁴¹¹⁵ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 41; Zorica Subotić, T. 38294 (15. maj 2013.).

¹⁴¹¹⁶ Zorica Subotić, T. 38325–38326 (15. maj 2013.). Zorica Subotić je, tvrdeći da se incident nije desio na uobičajeni način, ukazala na prisustvo: (i) osoba sa identifikacijskim značkama za koje je rekla da su neka vrsta zvaničnih lica; (ii) vojnog kamiona; i (iii) civilnih vozila koja su stigla ispred ulaza u pijacu Markale u ulici Maršala Tita, iz zabranjenog pravca u jednosmjernoj ulici, u vrijeme koje je ona identifikovala kao vrijeme odmah poslije eksplozije. Na osnovu prisustva "nekih zvaničnih lica" oko pijace Markale zaključila je da su se "na licu mesta našla po zadatku". Isto tako, na osnovu "dobro organizovane" evakuacije povrijeđenih s ulaza u pijacu u ulici Dženetića Čikma i ulici Maršala Tita zaključila je da su "unapred zna[li] da [oni] treba da idu u tom pravcu" i da takođe "[p]ostoji mogućnost da taksisti imaju radnu obavezu da u takvim situacijama budu na raspolaganju". V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 51, 52, 54; P1986 (TVBiH, video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale); Zorica Subotić, T. 38540–38543 (21. maj 2013.). Vijeće zaključuje da su sve ove tvrdnje puko nagađanje i da su potpuno neosnovane. Nadalje, suprotno tvrdnjama Zorice Subotić, Vijeće smatra da je prisustvo službenih lica na licu mjesta i vozila koja su pristigla sa svih strana potpuno razumno u datim okolnostima.

¹⁴¹¹⁷ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 45–46.

¹⁴¹¹⁸ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 46.

¹⁴¹¹⁹ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47, 54 (gdje se Zorica Subotić oslanja na P1708 i na svjedočenje Esada Hadžimuratovića u predmetu *Galić*, koji nije svjedočio u ovom predmetu).

¹⁴¹²⁰ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47 (gdje se Zorica Subotić oslanja na P1708).

eksplozije.¹⁴¹²¹ Na osnovu načina na koji su mrtva i osakaćena tijela pokazana fotografima i snimateljima na licu mjesta, prikazivanja u više navrata otkinutih nogu, nožne proteze koja se vidi na više lokacija oko pijace, brzine kojom su izvršene evakuacije i činjenice da je u vojnim ambulantskim kolima već bilo jedno tijelo u trenutku kad su stigla na lice mjesta, Zorica Subotić je zaključila da je cijeli incident isplaniran, insceniran i iskorišten kako bi se efekat incidenta pojačao putem izvještavanja u medijima.¹⁴¹²² Prema njenom mišljenju, insceniranje incidenta zahtijevalo je profesionalnu pripremu, uključujući stavljanje mrtvih tijela na mjesto eksplozije da bi se pojačao efekat izvještavanja u medijima.¹⁴¹²³

4215. Što se tiče mjesta udara, Zorica Subotić je uputila na video-snimak koji, prema njenom mišljenju, pokazuje da je mjesto udara pokriveno raznim predmetima, što je suprotno tipičnoj eksploziji minobacačke granate pri kojoj detonacija odbacuje predmete dalje od kratera.¹⁴¹²⁴ Prema riječima Zorice Subotić, na prostoru oko kratera trebala je biti razbacana zemlja, sitno kamenje, asfalt i sve drugo što je moglo biti izbačeno van prodiranjem stabilizatora u tlo, a stabilizator je trebao biti djelimično ili potpuno vidljiv.¹⁴¹²⁵ Međutim, kad je kasnije očišćen od šuta, krater na Markalama nije imao tipičan izgled kratera u koji se stabilizator zabio cijelom dužinom nego je izgledao kao da je ručno iskopan.¹⁴¹²⁶ Ona je stoga zaključila da je rupa

¹⁴¹²¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 47, 48; Zorica Subotić, T. 38540–38544 (21. maj 2013.).

¹⁴¹²² D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 61–77, 114, 165; Zorica Subotić, T. 38550–38552 (21. maj 2013.). Zorica Subotić je, između ostalog, navela da fotografije na kojima se na više različitih lokacija oko pijace, nakon eksplozije, vidi nožna proteza, žena koja pomaže pri ukrcavanju tijela na kamion, koja se kasnije pojavljuje u ambulanti bolnice Koševo opisujući novinaru šta je vidjela na pijaci, i činjenica da žena koja je poginula u ovom incidentu nije službeno registrovana kao žrtve iz incidenta navodi na zaključak da je incident insceniran i da je dokumentacija koja se odnosi na incident falsifikovana. U vezi s nožnom protezom, Zorica Subotić nije negirala da je njen vlasnik tog dana poginuo na Markalama ali je tvrdila da se ta proteza razlikuje od one koja je pokazana u sudnici kao proteza koja je pripadala Čamilu Begiću. V. Zorica Subotić, T. 38550 (21. maj 2013.).

¹⁴¹²³ Zorica Subotić, T. 38537–38538 (21. maj 2013.), T. 38644 (22. maj 2013.).

¹⁴¹²⁴ Zorica Subotić, T. 38303–38304 (15. maj 2013.); D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 85–87, 118, 169, Figure 66; P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.). Zorica Subotić je takođe smatrala sumnjivim to što video-snimak najprije pokazuje krater potpuno pokriven šutom, ali kasnije, nakon prekida od 20 do 30 minuta, odjednom prelazi na Zečevićevu istragu, pokazujući potpuno vidljiv krater u koji je ponovo spušten stabilizator, učvršćen s više sitnog kamenja. V. Zorica Subotić, T. 38309–38314 (15. maj 2013.).

¹⁴¹²⁵ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86–87, 118; Zorica Subotić, T. 38304–38307 (15. maj 2013.).

¹⁴¹²⁶ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 86–87, 96; Zorica Subotić, T. 38304–38309 (15. maj 2013.); D3546 (Fotografije koje prikazuju prodor stabilizatora granate i krater, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Zorica Subotić je ovaj svoj stav potkrijepila i činjenicom da pronađeni stabilizator na sebi nije imao ogrebotine koje bi nastale prilikom udara, i da video-snimak pokazuje da je krater bio lociran ispod dva sloja asfalta. V. D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara

prethodno iskopana i da je stabilizator u tlo ukopan prije eksplozije ili je u rupu spušten poslije eksplozije.¹⁴¹²⁷ Po njenom mišljenju, tokom istrage od 6 februara 1994. "napravljen je veći i širi krater u koji je ovaj stabilizator naknadno spušten".¹⁴¹²⁸ Vijeće napominje da je Zorica Subotić, u svojoj analizi jednog drugog incidenta, koji nije naveden u Optužnici, smatrala da se stabilizator minobacačke granate kalibra 82 mm mora zabiti u tlo ako se granata ispali s punjenjima od 4 do 6.¹⁴¹²⁹ Pored toga, u svom mišljenju u vezi s drugim incidentom Markale II od 28. avgusta 1995., Subotić je objasnila da je "poznato" da se stabilizator, u ovom slučaju stabilizator granate kalibra 120 mm, zabija u tlo ako se granata ispali s trećim ili većim punjenjem, dok plitki krateri nastaju od granata ispaljenih s prvim punjenjem, koje se kreću manjom brzinom.¹⁴¹³⁰

4216. Zorica Subotić je takođe tvrdila da Zečevićeva metoda ponovnog stavljanja stabilizatora u remećeni krater da bi se odredio upadni ugao nije priznata jer njena tačnost zavisi od više faktora, uslijed čega bi bilo nemoguće utvrditi marginu greške.¹⁴¹³¹ Ona je takođe kritikovala mjerenja i procjene upadnog ugla koje su izvršili drugi istražitelji i tvrdila je da pravac prodiranja stabilizatora obično ne prati pravac minobacačke granate.¹⁴¹³² Međutim, koristeći drugu metodu, odnosno metodu određivanja gustine bočnog snopa parčadi ili tragova na asfaltu, ona je izračunala da je upadni ugao bio između 64,6 i 70,32 stepeni, što je još uvijek unutar raspona koji je odredio Zečević.¹⁴¹³³

1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 98, 168–169; Zorica Subotić, T. 38315–38316 (15. maj 2013.).

¹⁴¹²⁷ Zorica Subotić, T. 38554 (21. maj 2013.).

¹⁴¹²⁸ Zorica Subotić, T. 38309–38312 (15. maj 2013.); D3547 (Video-snimci u vezi s Markalama). Vijeće napominje da je ovo u suprotnosti s iskazom Dereka Allsopa, stručnjaka kojeg je optuženi takođe angažovao (v. dolje u tekstu), koji je u svom svjedočenju izjavio da izgleda da je oba dana dubina kratera bila slična. V. D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 7.3; Derek Allsop, T. 29461 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹²⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 48–49.

¹⁴¹³⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38341–38342 (15. maj 2013.).

¹⁴¹³¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 93, 96–97 (gdje se takođe kaže da je Zečevićeva metoda mogla dati tačan rezultat, ali da bi bilo neophodno pokazati, koristeći neku drugu metodu, da su ti rezultati pouzdani); Zorica Subotić, T. 38313–38315 (15. maj 2013.).

¹⁴¹³² D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 104.

¹⁴¹³³ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 104, 105.

4217. Što se tiče pravca doleta, Zorica Subotić je podsjetila da su razni istražni timovi odredili niz različitih azimuta granate.¹⁴¹³⁴ Na osnovu tragova dejstva gelera na zgradi supermarketa UPI, odredila je da je azimut osnovnog pravca bio između 18 i 23, i do 25 stepeni, a to je, dakle, manje-više u skladu sa zaključcima tima CSB-a Sarajevo, Zečevićevog tima, i sa zaključcima druge istrage UN-a.¹⁴¹³⁵

4218. Optuženi je angažovao Dereka Allsopa da ispita Zečevićevu metodu predviđanja brzine udara stabilizatora minobacačke granate na osnovu dubine njegovog prodiranja u tlo.¹⁴¹³⁶ Allsop je u svom svjedočenju izjavio da je, da bi se ustanovilo odakle je projektil ispaljen, potrebno odrediti njegovu udarnu brzinu i ugao udara¹⁴¹³⁷ i uporediti ih s proračunima putanje i tablicama gađanja.¹⁴¹³⁸ Prema Allsopovim riječima, kad minobacačka granata udari o tlo, upaljač na vrhu minobacačke granate prodre u tlo i stvara rupu – takozvanu "brazdu upaljača" – u koju se zabijaju dijelovi upaljača; stabilizator se tada odbacuje prema natrag ili se takođe zabija u tlo, što zavisi od toga da li njegova brzina jeste ili nije manja od brzine doleta minobacačke granate.¹⁴¹³⁹ Pored toga, ako je brzina doleta stabilizatora veća od brzine njegovog odbacivanja, to takođe može fragmentirati upaljač i raspršiti ga lateralno, tako da u brazdi ne ostanu fragmenti upaljača.¹⁴¹⁴⁰ U slučaju kad se stabilizator zabije u tlo, njegova udarna brzina se dobije kad se od udarne brzine minobacačke granate oduzme brzina kojom je stabilizator odbačen nakon udara.¹⁴¹⁴¹ Međutim, prema Allsopovim riječima, brzinu odbacivanja je gotovo nemoguće odrediti.¹⁴¹⁴² Pored toga, budući da se stabilizator odbaci nakon detonacije eksploziva prilikom udara, njegov konačni ugao

¹⁴¹³⁴ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 167.

¹⁴¹³⁵ Zorica Subotić, T. 38300, 38302–38303, 38362, 38364 (15. maj 2013.); D3544 (Fotografija koja prikazuje krater od granate na pijaci Markale s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹⁴¹³⁶ D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 1.1; Derek Allsop, T. 29424–29425, 24927–24928, 29463–29464 (31. oktobar 2012.); D2369 (Biografija Dereka Allsopa).

¹⁴¹³⁷ Allsop je u sudnici objasnio da su "ugao udara" i "upadni ugao" sinonimi. V. Derek Allsop, T. 29473–28474, 29533 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹³⁸ D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 3.1–3.2; Derek Allsop, T. 29436–29439 (31. oktobar 2012.) (gdje je svjedok dalje naveo da je izuzetno teško odrediti udarnu brzinu samo na osnovu dokaza na mjestu udara).

¹⁴¹³⁹ D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.1–5.3, 9.1; Derek Allsop, T. 29439–29441, 29453–29456, 29471 (31. oktobar 2012.); D2370 (Šematski prikaz s oznakama koje je unio Derek Allsop). V. takođe svjedok KW571, T. 32015 (16. januar 2013.); D2759 (Izjava svjedoka KW571 od 27. marta 2012.) (pod pečatom), par. 8–9. Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 9.1. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 7 izvještaja.

¹⁴¹⁴⁰ Derek Allsop, T. 29445–29446, 29523 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁴¹ D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.3, 9.2; Derek Allsop, T. 29436–29442 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁴² Pored toga, prema Allsopovim riječima, predviđanje brzina pri kojima bi došlo do odbacivanja stabilizatora nije dovoljno razrađeno. D2372 (Izvještaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 6.1–6.7, 10.2–10.3; Derek Allsop, T. 29443, 29466–29467 (31. oktobar 2012.).

se uglavnom razlikuje od ugla udara same minobacačke granate, tako da se njegovim mjerenjem ne bi dobio upadni ugao minobacačke granate.¹⁴¹⁴³ Kao i drugi vještaci, i Allsop je u svom svjedočenju izjavio da bi velika udarna brzina dovela do veće vjerovatnoće da će se krilce stabilizatora zabiti u tlo,¹⁴¹⁴⁴ što znači da bi tačno mjerenje prodiranja stabilizatora u tlo ipak bilo od koristi prilikom izračunavanja udarne brzine minobacačke granate, pod uslovom da se uzme u obzir više faktora, kao što su, na primjer, gustina tla i stepen vlažnosti.¹⁴¹⁴⁵

4219. Što se tiče kratera na Markalama, Allsop je zaključio sljedeće: (i) bilo je malo dokaza na osnovu kojih se mogla provesti kriminalističko-tehnička istraga da bi se odredilo odakle je minobacačka granata ispaljena; (ii) Zečevićeva metoda izračunavanja brzine odbacivanja stabilizatora je bila "suviše pojednostavljena" i nije mogla dati pouzdane rezultate; (iii) isto tako, metoda izračunavanja udarne brzine je bila pogrešna jer nije uzeta u obzir brazda upaljača ili činjenica da ne bi bilo moguće staviti stabilizator na istu dubinu iz koje je izvađen;¹⁴¹⁴⁶ i (iv) na osnovu raspoloživih informacija na mjestu incidenta, ne bi bilo moguće tačno izračunati udaljenost s koje je minobacačka granata ispaljena.¹⁴¹⁴⁷ U vezi s gore navedenom tačkom (iii), on je, međutim, prihvatio da nije znao da su istražitelji na licu mjesta tražili fragmente upaljača u krateru, ali da ih nisu pronašli, te je stoga moguće da se upaljač raspao u više komada prilikom udara i da nije završio u brazdi upaljača.¹⁴¹⁴⁸ On je takođe prihvatio da je, u skladu sa svjedočenjima Zečevića, Higgasa, i Zorice Subotić, u slučajevima kad se stabilizator zabije u tlo vjerovatno korišteno veće punjenje, iako u praksi to ne mora uvijek biti tako za svaki udar jer to

¹⁴¹⁴³ D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 5.3–5.7; Derek Allsop, T. 29446–29453, 29460 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁴⁴ Derek Allsop, T. 29441–29442, 29471–29472 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁴⁵ D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 8.1–8.5 (gdje se takođe navodi da ti faktori nisu uzeti u obzir prilikom istrage na Markalama); Derek Allsop, T. 29458–29461, 29503–29505 (31. oktobar 2012.). Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 8.5. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 6 izvještaja.

¹⁴¹⁴⁶ D2372 (Izveštaj vještaka Dereka Allsopa pod naslovom "Granatiranje pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.", 20 januar 2012.), par. 7.1–7.5, 8.5, 10.7, 11.1–11.5; Derek Allsop, T. 29456–29459 (31. oktobar 2012.); D2371 (Fotografija s oznakama koje je unio Derek Allsop). Vijeće napominje da u Allsopovom izvještaju postoje dva paragrafa s oznakom 8.5. Paragraf citiran u ovoj fusnoti nalazi se na stranici 7 izvještaja.

Dalje, paragraf 10.7 slijedi iza paragrafa 11.5 i u stvari treba da bude paragraf 11.6.

¹⁴¹⁴⁷ Derek Allsop, T. 29428 (31. oktobar 2012.); D2372 (Izveštaj Dereka Allsopa o granatiranju pijace Markale u Sarajevu 5. februara 1994.), par. 10.7, 11.1–11.5. Allsop je, ipak, prihvatio da nikad nije obišao Markale i da nema razloga da ospori zapažanja ljudi koji su se nalazili na licu mjesta u vrijeme incidenta. V. Derek Allsop, T. 29505–29511 (31. oktobar 2012.); P5951 (Tri fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

¹⁴¹⁴⁸ Derek Allsop, T. 29491–29499, 29523 (31. oktobar 2012.); P5950 (Fragmenti upaljača i tijela granate iz incidenta granatiranja Markala 5. februara 1994.). Allsop se složio s tim da se probe ispaljenja minobacačkih granata u svrhu istraživanja i testiranja obično vrše u kontrolisanim uslovima i na mekanim površinama gdje je krater manje definisan nego krater na Markalama. On se takođe složio s tim da je materijal korišten za testiranje minobacača kalibra 120 mm ukazivao na visoku fragmentaciju upaljača i netaknut stabilizator. V. Derek Allsop, T. 29485–29490, 29522–29523 (31. oktobar 2012.); P5947 (Fotografija kratera od projektila ispaljenog iz minobacača kalibra 120mm); P5948 (Fotografija fragmenata projektila ispaljenog iz lakog minobacača kalibra 120mm); P5949 (Rezultati fragmentacije pet projektila kalibra 120mm).

zavisi od karakteristika konkretne minobacačke granate.¹⁴¹⁴⁹ Isto tako, ako je položaj s kojeg je granata ispaljena viši u odnosu na mjesto na kojem se nalazi cilj/mjesto udara, taj viši položaj ispaljenja će granati dati veće ubrzanje.¹⁴¹⁵⁰

4220. Allsop nije smatrao da je bilo moguće baciti minobacačku granatu na Markale s jedne od okolnih zgrada jer minobacačka granata zahtijeva potisnu silu stvorenu prilikom opaljenja kako bi se aktivirao upaljač.¹⁴¹⁵¹ Bacanje granate bi takođe dovelo do vertikalnog udara u tlo, što nije bio slučaj s obzirom na izgled kratera.¹⁴¹⁵² Isto tako, Allsop nije smatrao da je moguće da se radi o eksploziji izazvanoj statičkim aktiviranjem granate jer se krilce stabilizatora moglo zabiti u tlo jedino ako se kretalo kroz vazduh brzinom većom od brzine njegovog izbacivanja iz tla.¹⁴¹⁵³ Prema Allsopovom mišljenju, mjesto udara granate na Markalama pokazuje sve karakteristike udara konvencionalne minobacačke granate kalibra 120 mm.¹⁴¹⁵⁴ Konačno, Allsop je objasnio da bi bilo izuzetno teško ostvariti tačan pogodak na Markalama s veoma male udaljenosti jer bi to bilo jako opasno za posluhu minobacača.¹⁴¹⁵⁵

4221. Optuženi je takođe kao svjedoka vještaka pozvao Poparića, koji je konkretno nastojao da pobije Higgsovu tvrdnju da bi bilo moguće pogoditi pijacu Markale jednim projektilom ako je cilj prethodno zabilježen.¹⁴¹⁵⁶ Na osnovu dimenzija pijace, i uzimajući u obzir različita punjenja i odgovarajuće domete minobacačke granate kalibra 120 mm, izračunao je da je vjerovatnoća da prva granata pogodi pijacu između 0,1% i 0,09%, pri čemu je najveća vjerovatnoća vezana za najmanje punjenje.¹⁴¹⁵⁷ U unakrsnom ispitivanju, od Poparića je traženo da razmotri koja bi bila procijenjena zona udara oko postavljenog cilja ako se granata ispali s petim punjenjem, s maksimalne udaljenosti od 5.782 metara, i on se složio da bi zona udara bila unutar elipse dimenzija 58 puta 24 metara, što bi potencijalno pokrilo cijelo područje pijace, pod pretpostavkom da je ciljna tačka centar pijace; međutim, on je takođe objasnio da se ti statistički podaci zasnivaju na ispaljenju grupe projektila, od kojih bi 50% pogodilo određeno područje.¹⁴¹⁵⁸ Dakle, po

¹⁴¹⁴⁹ Derek Allsop, T. 29470–29484 (31. oktobar 2012.); P5946 (Izvod iz tablica gađanja za minobacač kalibra 120mm).

¹⁴¹⁵⁰ Derek Allsop, T. 29479–29480 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁵¹ Derek Allsop, T. 29465–29466 (31. oktobar 2012.). Ali v. D2363 (Izjava svjedoka Stevena Joudryja od 14. avgusta 2012.), str. 5, 6.

¹⁴¹⁵² Derek Allsop, T. 29465–29466 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁵³ Derek Allsop, T. 29467 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁵⁴ Derek Allsop, T. 29467 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁵⁵ Derek Allsop, T. 29468–29469 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁵⁶ D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 116. V. takođe Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.), T. 39313 (5. juni 2013.).

¹⁴¹⁵⁷ D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 117.

¹⁴¹⁵⁸ Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.).

njegovom mišljenju, ti statistički podaci nisu se mogli koristiti za određivanje stepena vjerovatnoće kad je riječ o prvoj i jedinoj ispaljenoj granati, kao što je to bio slučaj na Markalama.¹⁴¹⁵⁹

(g) Žrtve

4222. U Sabljčinom izvještaju stoji da je u eksploziji poginulo 69 osoba i da je 197 zadobilo teže ili lakše povrede.¹⁴¹⁶⁰ U Bešićevom izvještaju se navodi da je bilo 66 poginulih i 200 ranjenih.¹⁴¹⁶¹ Bešić je u svom svjedočenju takođe izjavio da je u mrtvačnici bolnice Koševo najprije evidentirano 68 poginulih, a da je više osoba umrlo kasnije.¹⁴¹⁶² Rose je u svom svjedočenju izjavio da se u prvim izvještajima o incidentima pominje više od 200 povrijeđenih i najmanje 50 poginulih, dok je konačan bilans 68 poginulih.¹⁴¹⁶³

4223. Almir Begić je, pored svog oca Ćamila, identifikovao više žrtava koje su poginule u incidentu na pijaci Markale 5. februara 1994., odnosno Muhameda Borovinu, Nuru Odžak i Ruždiju Trbića.¹⁴¹⁶⁴ Identifikovao je i dvije povrijeđene žrtve, odnosno Muradifa Čelika i Kenana Suvaliju.¹⁴¹⁶⁵ Prema njegovim riječima, u ovom incidentu život je izgubilo 67 osoba.¹⁴¹⁶⁶

4224. Faris Gavrankapetanović, generalni direktor bolnice Koševo,¹⁴¹⁶⁷ potvrdio je autentičnost više evidencija, uključujući i evidenciju o prijemu pacijenata koji su dovezeni u bolnicu na dan incidenta.¹⁴¹⁶⁸ Te evidencije pokazuju da je 5. februara 1994., u 12:35 sati, u bolnicu Koševo primljeno oko 90 žrtava s pijace Markale, uključujući i mrtve i povrijeđene.¹⁴¹⁶⁹ Gavrankapetanović je takođe predočio listu osoba koje su operisane na dan incidenta,¹⁴¹⁷⁰ kao i

¹⁴¹⁵⁹ Mile Poparić, T. 39073–39080 (31. maj 2013.); P6349 (Skica tezgi na pijaci Markale 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Mile Poparić).

¹⁴¹⁶⁰ P1708 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 1. U svom svjedočenju u predmetu *Galić*, Sabljica je izjavio da je bilo preko 90 povrijeđenih. V. P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47.

¹⁴¹⁶¹ P1973 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), str. 5. V. takođe Sead Bešić, T. 9441 (8. decembar 2010.).

¹⁴¹⁶² Sead Bešić, T. 9450–9453 (9. decembar 2010.).

¹⁴¹⁶³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 37. V. takođe John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6103–6105.

¹⁴¹⁶⁴ Almir Begić, T. 9968 (15. decembar 2010.); P2047 (Spisak poginulih i ranjenih u granatiranju Markala 5. februara 1994.).

¹⁴¹⁶⁵ Almir Begić, T. 9968 (15. decembar 2010.); P2047 (Spisak poginulih i ranjenih u granatiranju Markala 5. februara 1994.).

¹⁴¹⁶⁶ Almir Begić, T. 10000 (16. decembar 2010.).

¹⁴¹⁶⁷ Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12517–12519.

¹⁴¹⁶⁸ Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12525–12527.

¹⁴¹⁶⁹ Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12525–12526, 12616–12617, 12634–12635; P461 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo), str. 4–44.

¹⁴¹⁷⁰ Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12529–12530; P462 (Evidencija hirurškog odjela bolnice Koševo).

evidenciju iz mrtvačnice bolnice Koševo,¹⁴¹⁷¹ u kojima je evidentirano da je u mrtvačnicu bolnice Koševo primljeno više od 50 osoba u vezi s incidentom na Markalama 5. februara 1994.¹⁴¹⁷² Dokument s imenima svih žrtava povezanih s ovim incidentom, odnosno imena 125 osoba kojima je pružena pomoć, ili su evidentirane u bolnici Koševo,¹⁴¹⁷³ kao i imena pet žrtava koje su prebačene u druge bolnice i osam žrtava koje su prebačene u bolnicu UNPROFOR-a, sastavljen je ubrzo poslije incidenta i na osnovu njega su pružane informacije rodbini povrijeđenih, ili poginulih osoba.¹⁴¹⁷⁴ Gavrankapetanović je prihvatio da se imena nekih žrtava možda pojavljuju u različitim evidencijama, ako su prebačene s jednog bolničkog odjeljenja na neki drugi.¹⁴¹⁷⁵

4225. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je takođe saslušalo svjedočenja o ubojnom dejstvu minobacačkih granata. Konkretno, drugi istražni tim UN-a je zaključio da je moguće da jedna minobacačka granata kalibra 120 mm, ispaljena u gustu gomilu ljudi okruženih tezgama s metalnim okvirima, zajedno s haotičnom evakuacijom koja je uslijedila, prouzrokuje pogibiju i ranjavanje 275 ljudi.¹⁴¹⁷⁶ Allsop je takođe objasnio da ubojno dejstvo minobacačke granate varira u zavisnosti od njene veličine i od prisustva okolnih prepreka.¹⁴¹⁷⁷ Dok male projektile mogu zaustaviti prepreke, veći projektili mogu imati dužu putanju, proći kroz više mekanih ciljeva, pa čak stvoriti sekundarne projektile, kao što su geleri.¹⁴¹⁷⁸ On je dodao da su testovi efekata, naprimjer, bombi bombaša samoubica pokazali da veći projektili mogu "proći kroz tri tijela".¹⁴¹⁷⁹

4226. Zorica Subotić je, naprotiv, osporila veliki broj žrtava. Ona je napomenula da video-snimak pokazuje tragove krvi i razaranja tezgama u krugu od približno 10 do 11 metara u odnosu na

¹⁴¹⁷¹ P463 (Evidencija mrtvačnice bolnice Koševo), str. 15–23.

¹⁴¹⁷² Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12603–12604, T. 12630–12632.

¹⁴¹⁷³ Iako lista sadrži 127 imena, Gavrankapetanović je u svom svjedočenju izjavio da su na nju greškom stavljena dva imena osoba koje nisu bile žrtve granatiranja pijace Markale. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12634–12637.

¹⁴¹⁷⁴ P464 (Evidencija o prijemu u bolnicu Koševo, 5. februar 1994.); Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12611–12613, 12620–12622, 12632. Objasnjavajući nepodudarnost između gore navedene evidencije prijema i dokumenta koji sadrži listu svih žrtava granatiranja pijace Markale, Gavrankapetanović je rekao da je, za razliku od prve liste, druga lista sastavljena na osnovu svih evidencija bolnice, uključujući evidenciju mrtvačnice. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12620–12622.

¹⁴¹⁷⁵ Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12622–12623. On je takođe prihvatio da osoblje bolnice Koševo nije bilo u mogućnosti da obavlja *post mortem* preglede, osim u rijetkim slučajevima. V. Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 12625–12626.

¹⁴¹⁷⁶ P1441 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 11. V. takođe P2317 (Izvjestaj Berka Zečevića pod naslovom "Elaborat o okolnostima i uzorcima masakra na pijaci 'Markale' izvršenog dana 5. februara 1994."), *e-court* str. 8; Berko Zečević, T. 12311–12318 (24. februar 2011.); D1095 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.).

¹⁴¹⁷⁷ Derek Allsop, T. 29534 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁷⁸ Derek Allsop, T. 29534–29535 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁷⁹ Derek Allsop, T. 29535 (31. oktobar 2012.).

tačku udara minobacačke granate.¹⁴¹⁸⁰ Uzevši u obzir raspored pijačnih tezgi, Zorica Subotić je izračunala da se 40 pijačnih tezgi nalazilo u "radijusu ubojnog dejstva" od 10,56 metara u odnosu na tačku udara.¹⁴¹⁸¹ Na osnovu tih brojki, i pretpostavljajući da se kod svake pijačne tezge na površini od 1m² nalazio po jedan kupac i jedan prodavač, Zorica Subotić je izračunala da su se u zoni udara nalazile 164 osobe, što je za 45 osoba manje od broja žrtava navedenog u službenom izvještaju o incidentu.¹⁴¹⁸² Pored toga, Zorica Subotić je tvrdila da je, s obzirom na to da se na video-snimku, koji prikazuje područje između ulica Dženetića Čikma i Maršala Tita vidi "samo jedna mrtva osoba" i "jedan trag krvi", broj od 164 žrtve nerealan.¹⁴¹⁸³

(h) Činjenice o kojima je presuđeno

4227. Vijeće napominje da je, pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, koje se odnose na pitanje mjesta otvaranja vatre i na druga sporna pitanja u vezi s ovim incidentom: (i) minobacačka granata kalibra 120 mm je na pijacu ispaljena iz pravca sjever-sjeveroistok ili pod azimutom od približno 18 stepeni;¹⁴¹⁸⁴ (ii) granata nije mogla biti ispaljena ni s jednog mjesta na strani linije sukoba pod kontrolom ABiH, iz pravca sjever-sjeveroistok prema pijaci Markale;¹⁴¹⁸⁵ (iii) minobacačka granata koja je 5. februara 1994. eksplodirala na pijaci Markale ispaljena je s teritorije pod kontrolom SRK-a,¹⁴¹⁸⁶ i (iv) nije bilo razloga da se pijaca smatra vojnim ciljem.¹⁴¹⁸⁷

(i) Teorije o insceniranom incidentu i statičnoj eksploziji

4228. Kao što je ranije navedeno, optuženi je iznio dvije alternativne odbrane u vezi s ovim incidentom u kojima se navodi da je incident insceniran, odnosno da su lokalne vlasti izazvale

¹⁴¹⁸⁰ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 81.

¹⁴¹⁸¹ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82; Zorica Subotić, T. 38561 (21. maj 2013.).

¹⁴¹⁸² D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 82; Zorica Subotić, T. 38562 (21. maj 2013.). V. takođe Derek Allsop, T. 29531–29535 (31. oktobar 2012.).

¹⁴¹⁸³ D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 83; Zorica Subotić, T. 38549 (21. maj 2013.), T. 38644–38645 (22. maj 2013.).

¹⁴¹⁸⁴ Činjenica o kojoj je presuđeno 339.

¹⁴¹⁸⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 340.

¹⁴¹⁸⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 341.

¹⁴¹⁸⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

detonaciju eksplozivne naprave na pijaci bilo daljinskim upravljačem bilo bacanjem minobacačke granate s jedne od okolnih zgrada.¹⁴¹⁸⁸

4229. Optuženi se, u prilog teoriji o insceniranom incidentu, oslonio na više faktora, uključujući činjenicu da video-snimak napravljen odmah poslije incidenta pokazuje sljedeće: (i) veliki broj praznih pijačnih tezgi, što navodi na zaključak da tog dana na pijaci nije moglo biti tako mnogo ljudi; (ii) čovjeka koji nosi nožnu protezu po praznoj, čistoj pijaci, na kojoj nema drugih tragova eksplozije, što stoga ukazuje na to da je ta proteza donesena i stavljena na pijacu; i (iii) stabilizator se ne vidi na najranijem video-snimku kratera, dok se čuje kako Bešić nekome daje uputstva da stabilizator potraži na krovu jedne od okolnih zgrada.¹⁴¹⁸⁹ Optuženi je takođe tvrdio da postoji vremenski razmak od jednog sata između trenutka kad se incident desio i trenutka kad su Bešić i njegove kolege obaviješteni o incidentu.¹⁴¹⁹⁰

4230. Međutim, svjedoci su u svojim svjedočenjima izjavili da je pijaca Markale obično bila puna ljudi, kad god nije bilo granatiranja u gradu, i da mora da je tako bilo i na dan incidenta.¹⁴¹⁹¹ Bešić, koji je na lice mjesta došao oko jedan sat poslije incidenta, kategorički je odbacio tvrdnju da video-snimak napravljen poslije incidenta pokazuje da je incident insceniran i da je nožna proteza donesena na pijacu.¹⁴¹⁹² Pored toga, Almir Begić je u svom svjedočenju izjavio da je nožna proteza koja se vidi na video-snimku napravljenom poslije incidenta pripadala njegovom ocu, Čamilu Begiću, koji je poginuo u incidentu i čije je tijelo identifikovao na dan incidenta u mrtvačnici bolnice Koševo.¹⁴¹⁹³ Vijeće napominje da je, u unakrsnom ispitivanju Almira Begića, optuženi pokušao da dokaže da nožna proteza, koja se vidi na video-snimku pijace Markale, nije

¹⁴¹⁸⁸ V. par. 4173.

¹⁴¹⁸⁹ V. npr. Pretres, T. 10001 (16. decembar 2010.) (gdje je optuženi tvrdio da je pijaca bila prazna); Pretres, T. 9468, 9476 (9. decembar 2010.) (gdje je optuženi tvrdio da su šuta i nožna proteza doneseni na pijacu); Pretres, T. 2321–2323 (11. maj 2010.) (gdje je optuženi iznio niz tvrdnji u vezi s podmetanjem dokaza); Pretres, T. 12352 (24. februar 2011.) (gdje je optuženi tvrdio da originalni video-snimak pokazuje da stabilizator nije ukopan, nego da se možda nalazi na krovu obližnje zgrade).

¹⁴¹⁹⁰ V. npr. Pretres, T. 9451–9452 (9. decembar 2010.).

¹⁴¹⁹¹ V. npr. Almir Begić, T. 10000–10001 (16. decembar 2010.); Sead Bešić, T. 9447 (8. decembar 2010.); Berko Zečević, T. 12313 (24. februar 2011.).

¹⁴¹⁹² Sead Bešić, T. 9468–9479, 9530–9533 (9. decembar 2010.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.); D897 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Sead Bešić); D898 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); D899 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1983 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1984 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1985 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.); P1986 (Video-snimak Markala, 5. februar 1994.).

¹⁴¹⁹³ P2050 (Izjava svjedoka Almira Begića od 15. aprila 2010.), par. 1–9; P2051 (Dodatak izjavi Almira Begića, od 14. decembra 2010.); P2052 (Fotografija Čamila Begića); P2053 (Potvrda o smrti Čamila Begića); P2054 (Smrtovnica za Čamila Begića); P2055 (Izvod iz matične knjige umrlih za Čamila Begića); P2056 (Potvrda o invaliditetu za Čamila Begića); P2057 (Rješenje kojim se Sadiki Begić priznaje svojstvo člana porodice civilne žrtve rata, 24. decembar 1996.). V. takođe Almir Begić, T. 9958–9959, 9961–9974 (15. decembar 2010.), T. 9998–10000 (16. decembar 2010.); D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.); P2046 (Zamrznuti kadrovi nožne proteze); P2048 (Fotografije nožne proteze); P2049 (Fotografije nožne proteze).

mogla pripadati njegovom ocu Ćamilu, koristeći jednu staru Ćamilovu fotografiju kako bi pokazao da je nožna proteza pronađena na licu mjesta bila suviše velika za njega.¹⁴¹⁹⁴ Vijeće je konstatovalo da su ti argumenti potpuno neuvjerljivi i neumjesni, te je u svjetlu iskaza Almira Begića zaključilo da je nožna proteza, koja se vidi na video-snimku, pripadala njegovom ocu Ćamilu. Nadalje, Vijeće je, nakon što je ponovo pregledalo video-snimak napravljen poslije incidenta, odbacilo kao neosnovanu tvrdnju da je nožna proteza bila namjerno postavljena na različita mjesta na pijaci.¹⁴¹⁹⁵

4231. Što se tiče tvrdnji optuženog u vezi s vremenom incidenta, Bešić je potvrdio da se u jednom od izvještaja o incidentu navodi da je istražni tim CSB-a Sarajevo obaviješten o granatiranju tek oko 13:20 sati i da je na licu mjesta bio u 13:30 sati; međutim, Bešić je kategorički tvrdio da je informacija o incidentu primljena mnogo ranije, odnosno oko 10 do 15 minuta poslije eksplozije, i da je timu trebalo otprilike 40 minuta da stigne na lice mjesta.¹⁴¹⁹⁶ Suprotno stavu optuženog da je istražni tim obaviješten o incidentu oko jedan sat poslije incidenta, Vijeće je mišljenja da je, na osnovu vremenske odrednice koju je naveo Bešić i na osnovu svih drugih dokaza u vezi s tim da se eksplozija desila ubrzo poslije 12:00 sati, vremenska odrednica "13:20 sati", koja je u izvještaju zabilježena kao vrijeme kad je istražni tim CSB-a Sarajevo obaviješten o incidentu granatiranja, u stvari tipografska greška.

4232. Harland je takođe negirao tvrdnju da je incident insceniran nazvavši je "potpuno bizarnom" i napomenuvši da je on lično, odmah poslije incidenta, na lice mjesta poslao jednog člana svog tima, koji je bio ljekar i koji je potvrdio da je bilo mnogo mrtvih i povrijeđenih na mjestu događaja.¹⁴¹⁹⁷ Svjedok KDZ450 je takođe bio na licu mjesta jedan sat poslije incidenta, nakon što su odvezeni svi ranjeni i povrijeđeni, ali je u svom svjedočenju izjavio da je vidio "zaprepašujuću količinu tragova krvi" i da je razgovarao s ljekarom iz Sektora Sarajevo koji je odmah nakon incidenta otišao u bolnicu i tamo vidio povrijeđene i poginule.¹⁴¹⁹⁸ Nadalje, Russel, koji je bio na licu mjesta 5. februara 1994. oko 16:30 sati, potvrdio je da je na području pijace bilo krvi i ostataka ljudskih tijela.¹⁴¹⁹⁹ Dakle, na osnovu gore navedenih svjedočenja i analize video-snimka napravljenog odmah poslije eksplozije, u kojem se mogu vidjeti velike količine krvi, ljudsko tkivo, dijelovi ljudskih tijela, te povrijeđene i poginule osobe, Vijeće zaključuje da je

¹⁴¹⁹⁴ Almir Begić, T. 10002–10008 (16. decembar 2010.); P2052 (Fotografija Ćamila Begića); D932 (Zamrznuti kadar nožne proteze); D933 (Zamrznuti kadar nožne proteze).

¹⁴¹⁹⁵ P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale).

¹⁴¹⁹⁶ Sead Bešić, T. 9436–9438 (8. decembar 2010.), T. 9457–9458 (9. decembar 2010.); D892 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.), *e-court* str. 4.

¹⁴¹⁹⁷ David Harland, T. 2040–2041 (6. maj 2010.).

¹⁴¹⁹⁸ Svjedok KDZ450, T. 10677 (20. januar 2011.).

¹⁴¹⁹⁹ D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 14.

veliki broj ljudi ubijen ili povrijeđen u ovom incidentu.¹⁴²⁰⁰ Prema tome, Vijeće odbacuje tvrdnju da je ovaj incident insceniran.

4233. U vezi s teorijom prema kojoj je eksplozija izazvana statičnom napravom koju su na lice mjesta postavile lokalne vlasti, ili bacanjem granate s obližnje zgrade, optuženi se prvenstveno oslonio na svjedočenje Zorice Subotić, kao i na svjedočenja više drugih svjedoka. Jedan od tih svjedoka je svjedok KW554, koji je radio kao obavještajni oficir u UNPROFOR-u u Zagrebu i koji je u svom svjedočenju izjavio da mu je jedan američki vojnik pokazao fotografiju na kojoj se vidi kako je minobacačka granata bačena s prozora koji gleda na pijacu, koju on nije pomno pregledao.¹⁴²⁰¹ Isto tako, Sergej Moroz, pripadnik Ukrajinskog bataljona, u svom svjedočenju je izjavio da mu je Rumjancev, koji je bio u sastavu Gauthierovog tima, rekao da je "definitivno dokazano da eksplozija nije mogla biti uzrokovana minobacačkom granatom ispaljenom sa srpske strane", nego da je na pijacu postavljena specijalna eksplozivna naprava.¹⁴²⁰² Vijeće je zaključilo da su ova svjedočenja u najboljem slučaju neuvjerljiva, posebno s obzirom na to da je svjedok KW554 rekao da nije pomno pregledao navodnu fotografiju i jer je Rumjancev bio u timu koji je nedvosmisleno zaključio da je minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila pijacu, nakon što je ispaljena na konvencionalan način.

4234. Kao što je ranije navedeno, Zorica Subotić, vještak optuženog, bila je glavni zagovarač teorije o statičnoj detonaciji. Međutim, ona je svoju analizu zasnovala na sekundarnom materijalu, kao što su fotografije, video-snimak, prethodni izvještaji o istrazi i obilazak bitno izmijenjenog mjesta događaja 16 godina nakon incidenta. To čini njene zaključke manje pouzdanim od zaključaka istražnih timova koji su proveli istragu na licu mjesta, odmah ili ubrzo poslije incidenta. Pored toga, veliki dio njene analize u vezi s ovim incidentom zasnovan je na izuzetno spekulativnim pretpostavkama i zaključcima, kao što je pretpostavka da je na pijaci za svakom pijačnom tezgom bio samo po jedan prodavač.¹⁴²⁰³ Vijeće je takođe zaključilo da su neke od njenih tvrdnji, i odgovarajući zaključci, očigledno nerazumni i/ili pogrešni. Na primjer, njena tvrdnja da se na području između ulica Dženetića Čikma i Maršala Tita vidjelo tijelo samo jedne osobe i jedan trag krvi očigledno je netačna, kao što se to može vidjeti na video-snimku koji je na raspolaganju Vijeću. Pored toga, njena teorija u vezi s izgledom i remećenjem prvobitnog stanja kratera jasno pokazuje da je koristila sva sredstva da izmisli teorije zavjere dok je namjerno zanemarila druge dokaze, kao što je činjenica da nijedan od svjedoka, uključujući neke od

¹⁴²⁰⁰ P6327 (Izvod iz video-snimka u vezi s granatiranjem pijace Markale).

¹⁴²⁰¹ D2762 (Izjava svjedoka KW554 od 14. septembra 2012.), par. 11; svjedok KW554, T. 32036 (16. januar 2013.).

¹⁴²⁰² Sergej Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18145, 18169; D2374 (Obavijest o smrti Nikolaja Rumjanceva, 13. oktobar 2011.).

¹⁴²⁰³ V. par. 4206, fusnota 14116.

svjedoka optuženog, nije smatrao da je krater ručno iskopan. Naime, u dokazima jednostavno nema ničega što pokazuje da je krater ručno iskopan, nego je samo remećen prilikom iskopavanja stabilizatora. To je potvrdio Allsop, koji je smatrao da je krater na video-snimku od 6. februara veoma sličan krateru koji prikazuje video-snimak od 5. februara. Kredibilitet Zorice Subotić je ozbiljno narušen ovom vrstom analize koja je dovela do toga da Vijeće odluči da ne prihvati njeno svjedočenje u vezi s ovim incidentom, osim kad je potkrijepljeno drugim dokazima.

4235. Nadalje, Vijeće podsjeća da je više svjedoka, uključujući Zečevića, u svojim svjedočenjima izjavilo da šteta uzrokovana na licu mjesta odgovara eksploziji granate ispaljene iz minobacača kalibra 120 mm, da je bacanje minobacačke granate s jedne od okolnih zgrada nerealno, jer bi osoba koja bi je bacila bila izložena eksploziji, te da niko ne bi bio tako snažan da ukopa stabilizator u asfalt a da to niko na pijaci ne primijeti.¹⁴²⁰⁴ To je potkrijepljeno Allsopovim mišljenjem prema kojem bi se stabilizator zabio u tlo samo ako je ispaljen s većim punjenjem,¹⁴²⁰⁵ kao i Allsopovim svjedočenjem u vezi s ubojnim dejstvom gelera minobacačke granate.¹⁴²⁰⁶ Konačno, ni Sabljica ni Zečević nisu vidjeli ništa neobično u tome što Bešić nekome daje uputstvo da potraži stabilizator na krovu.¹⁴²⁰⁷

4236. Iz svih ovih razloga, Vijeće ne prihvata tvrdnju optuženog da je granata aktivirana daljinskim upravljačem i da je eksplodirala na nivou tla, ili da je bačena s jedne od susjednih zgrada.

(j) Drugi argumenti odbrane

4237. Nadalje, optuženi je tokom suđenja nastojao da pokaže da je granatu ispalila ABiH s ciljem da se to stavi na teret srpskoj strani i da se tako poboljša politička pozicija strane bosanskih Muslimana.¹⁴²⁰⁸ On takođe tvrdi da nema dovoljno dokaza za zaključak van svake razumne sumnje da je SRK ispalio granatu koja je pogodila Markala 5. februara 1994.¹⁴²⁰⁹

4238. S tim u vezi, optuženi se oslonio na više svjedoka. Naprimjer, svjedok KW570 je rekao da je srpska strana okrivljena za granatiranje Markala i prije nego što je provedena istraga, dok je

¹⁴²⁰⁴ V. npr. Berko Zečević, T. 12163–12164 (22. februar 2011.), T. 12318–12320, 12330–12332, 12352–12353 (24. februar 2011.); D1096 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994. s oznakama koje je unio Berko Zečević).

¹⁴²⁰⁵ V. par. 4219–4220.

¹⁴²⁰⁶ V. par. 4225.

¹⁴²⁰⁷ P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 46–47 (gdje je svjedok naveo da Bešić, s obzirom na njegovu nedovoljnu stručnost, ne bi mogao da odmah ustanovi da li je stabilizator bio zabijen u tlo ili ne); Berko Zečević, T. 12327–12328 (24. februar 2011.); P1711 (Video-snimak u vezi s granatiranjem Markala, 5.-6. februar 1994.).

¹⁴²⁰⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2098.

prva analiza kratera pokazala da nije moguće ustanoviti koja strana je ispalila granatu.¹⁴²¹⁰ On lično je bio mišljenja da je vjerovatnoća da su Srbi ispalili jedan projektil veoma mala, jer su oni, u skladu s njihovim obrascem granatiranja, pokušavali da ciljeve pogode s više minobacačkih projektila¹⁴²¹¹ [REDIGOVANO].¹⁴²¹² [REDIGOVANO], kad se Rose 8. februara sastao s delegacijom ABiH i kad im je rekao da se pojavljuju dokazi koji ukazuju na to da su oni ispalili granatu na Markale, zavlada potpuna tišina prije nego što su "iznijeli nekoliko izgovora, te su rekli da su presreli razgovor u kojem Srbi priznaju da su počinili taj zločin".¹⁴²¹³ [REDIGOVANO], UNPROFOR nikad nije dobio nikakav dokaz u vezi s tim presretnutim razgovorom.¹⁴²¹⁴

4239. Optuženi se takođe oslonio na svjedočenja Milovanovića i svjedoka KDZ185. Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je muslimanska strana incidente, kao što je incident na Markalama, koristila kao "način da borbenim aktivnostima prekinu pregovore ili ih preokrenu protiv [...] srpske delegacije" kad god im se nešto nije sviđalo na međunarodnim pregovorima.¹⁴²¹⁵ Svjedok KDZ185, koji je u to vrijeme bio komandant UNPROFOR-a, u svom svjedočenju je takođe izjavio da je muslimanska strana htjela da Sarajevo drži u centru pažnje međunarodne zajednice i da je pokušavala da svoju vojnu inferiornost kompenzira vođenjem neke "vrste medijskog rata", čiji je primjer granatiranje dvorišta stambene zgrade nedaleko od Markala, u vezi s kojim je UNPROFOR izvršio analizu kratera i ustanovio da je vatra najvjerovatnije otvorena s muslimanske teritorije na sjeveru, blizu linije fronta.¹⁴²¹⁶

4240. Optuženi je takođe pozvao svjedoka KW586, koji je u relevantno vrijeme bio pripadnik odjeljenja zaduženog za Izetbegovićevu bezbjednost i koji je u svom svjedočenju izjavio da je, nekoliko dana prije incidenta na pijaci Markale, slučajno čuo kako se na tajnom sastanku Izetbegovića, reis-ul-uleme Cerića, Sefera Halilovića, Mustafe Hajrulahovića i drugih razgovara o

¹⁴²⁰⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2115, fusnota 5073.

¹⁴²¹⁰ D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 10 (pod pečatom); D2772 (Redigovani dnevnik svjedoka KW570), *e-court* str. 3 (pod pečatom). Vijeće napominje da postoje dva uzastopna paragrafa s oznakom 10 u izjavi svjedoka KW570. Paragraf koji se citira u ovoj fusnoti je prvi od ta dva paragrafa.

¹⁴²¹¹ D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 6 (pod pečatom). Svjedok KW570 je objasnio da su minobacači vatreno oružje za posredno gadanje i da osoba koja iz njih ispaljuje projekte ne vidi cilj i mora da ispali više projektila s obzirom na faktore kao što su meteorološke prilike, i da cijev minobacača ukopa u zemlju kako bi se povećala njegova preciznost. On je u svom svjedočenju takođe izjavio da bi Srbi obično ispalili više projektila kako bi pogodili cilj. Iz tih razloga, smatrao je da postoji veoma mala vjerovatnoća da je srpska strana tog dana ispalila minobacačku granatu. Međutim, svjedok KW570 je prihvatio da nema iskustva u komandovanju minobacačkim jedinicama. V. svjedok KW570, T. 32223–32226 (18. januar 2013.).

¹⁴²¹² [REDIGOVANO].

¹⁴²¹³ [REDIGOVANO].

¹⁴²¹⁴ [REDIGOVANO].

¹⁴²¹⁵ Manojlo Milovanović, T. 25580–25581 (1. mart 2012.). V. takođe Momčilo Krajišnik, T. 43334 (12. novembar 2013.).

¹⁴²¹⁶ Svjedok KDZ185, T. 4226–4230 (28. juni 2010.).

tome šta "bi moglo sve da se dogodi" kad bi pala granata na pijacu Markale, jer je pijaca bila puna ljudi.¹⁴²¹⁷ Nakon tog sastanka uslijedila su dva pokušaja granatiranja Markala, prvi "propali" pokušaj samo nekoliko dana prije 5. februara 1994. u kojem je pogođen krov jedne zgrade u okolini pijace.¹⁴²¹⁸ Nadalje, svjedok KW586 je rekao da je nakon propalog pokušaja održan još jedan sastanak, tokom kojeg je rečeno da je granata ispaljena sa Špicaste stijene, nedaleko od lokacije gdje se nalazila srpska artiljerija u Mrkovićima i veoma blizu linije razdvajanja, s ciljem da se za to okrive Srbi; zatim je takođe odlučeno da se ponovo pokušaju pogoditi Markale, što se desilo nekoliko dana kasnije.¹⁴²¹⁹ Prema riječima svjedoka KW586, u ovu zavjeru takođe su bili uključeni pripadnici pakistanskog tima UNPROFOR-a, koji su se složili da ne evidentiraju nijednu granatu ispaljenu sa strane pod kontrolom ABiH.¹⁴²²⁰

4241. Savo Simić, u to vrijeme načelnik artiljerije 1. motorizovane brigade SRK-a,¹⁴²²¹ tvrdio je da granata koja je pala na Markale nije mogla biti ispaljena s položaja koje su držali bosanski Srbi.¹⁴²²² On je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo moguće da prvi projektil pogodi cilj, i da je u svakom slučaju, da bi pogodio tako mali prostor okružen visokim zgradama, projektil morao biti ispaljen s položaja koji se nalazio u blizini pijace, kako bi pao pod gotovo vertikalnim uglom od 85 stepeni.¹⁴²²³ Pored toga, prema Simićevim riječima, na srpskoj strani nije bilo posmatračke tačke s koje bi se mogla vidjeti pijaca, te da se stoga cilj nije mogao tačno pogoditi.¹⁴²²⁴

4242. Blaško Rašević, koji je u vrijeme incidenta bio komandir čete u Mrkovićima, u svom svjedočenju je izjavio da je u njegovoj jedinici "vladalo čvrsto uverenje" da snage SRK-a, konkretno snage u Mrkovićima, nisu ispalile granatu koja je pala na Markale.¹⁴²²⁵ Na dan

¹⁴²¹⁷ Svjedok KW586, T. 47192 (17. februar 2014.); D4375 (Legitimacija svjedoka KW586 za SUP SRBiH) (pod pečatom); D4376 (Legitimacija svjedoka KW586 za MUP BiH) (pod pečatom); D4378 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu s MKSJ-om, 14. februar 2014.) (pod pečatom); D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 5, 8 (gdje je svjedok takođe rekao da je bio prisutan na mnogo takvih sastanaka na kojima se govorilo da treba izazvati vojnu reakciju međunarodne zajednice privlačenjem pažnje na patnje bosanskih Muslimana, i da su incidenti konkretno izazvani otvaranjem vatre s mobilnih položaja kako bi se "granatirali objekti poput bolnica i slično", i da su u blizini bile spremne TV ekipe kako bi snimile incidente).

¹⁴²¹⁸ Svjedok KW586, T. 47221 (17. februar 2014.); D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 8.

¹⁴²¹⁹ D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 4–5, 8; svjedok KW586, T. 47224–47225 (17. februar 2014.);

¹⁴²²⁰ D4374 (Izjava svjedoka KW586 od 20. septembra 2013.), par. 8. U unakrsnom ispitivanju, svjedok KW586 je rekao da je mislio samo na jedan tim, koji se sastojao od dva do tri pakistanska pripadnika UNPROFOR-a, koji su izabrani, jer nisu bili tako pažljivi kao pripadnici drugih timova UNPROFOR-a. V. svjedok KW586, T. 47222–47224 (17. februar 2014.).

¹⁴²²¹ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

¹⁴²²² Savo Simić, T. 30121 (12. novembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 30.

¹⁴²²³ Savo Simić, T. 30121–30122 (12. novembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 30. V. takođe D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 7 (pod pečatom); svjedok KW570, T. 32229–32230 (18. januar 2013.).

¹⁴²²⁴ Savo Simić, T. 30121 (12. novembar 2012.).

¹⁴²²⁵ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 29.

incidenta Gengo je bio u Hreši, oko sedam kilometara od Mrkovića, i u svom svjedočenju je izjavio da nije čuo ispaljenje projektila, niti je vidio izvještaje o takvoj upotrebi oružja u njegovom bataljonu.¹⁴²²⁶ On je kategorički tvrdio da njegova jedinica nije bila umiješana u ovaj incident.¹⁴²²⁷

(k) Konačna analiza i zaključak

4243. Nakon što je Vijeće razmotrilo predočene dokaze, kao i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, te nakon što je odbacilo teorije o insceniranom incidentu i podmetnutom eksplozivu, Vijeće zaključuje da je 5. februara 1994. na pijaci Markale eksplodirala minobacačka granata kalibra 120 mm. Na osnovu bolničke evidencije, u pogledu koje Vijeće prihvata da nije potpuno tačna, s obzirom na haotičnu situaciju u vrijeme kad je sačinjena, na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 338 i tehničkih dokaza u vezi s ubojnim dejstvom minobacačkih granata, Vijeće takođe zaključuje da je od eksplozije te granate 5. februara 1994. poginulo najmanje 67 osoba i ranjeno preko 140 osoba. S obzirom na stav Vijeća u pogledu kredibiliteta Zorice Subotić u vezi s ovim incidentom, u svjetlu prihvaćenog video-snimka napravljenog u vrijeme incidenta i bolničkih evidencija, Vijeće odbacuje njenu tvrdnju da je broj žrtava pretjeran i da su tijela donesena na lice mjesta.

4244. Što se tiče prirode datog područja i statusa žrtava ovog incidenta granatiranja, dokazi jasno pokazuju da je pijaca Markale pijaca na otvorenom na koju je dolazilo civilno stanovništvo da kupuje i prodaje hranu i drugu robu. Pored toga, Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje činjenicu da nije bilo razloga da se pijaca smatra vojnim ciljem.¹⁴²²⁸ Shodno tome, Vijeće zaključuje da pijaca Markale i okolno područje nisu bili legitiman vojni cilj i da su gotovo sve žrtve ovog granatiranja bile civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.¹⁴²²⁹

4245. Što se tiče pravca iz kojeg je vatra otvorena, imajući u vidu većinu svjedočenja svjedoka vještaka i svjedoka koji su na drugi način upoznati s analizom kratera, Vijeće se uvjerilo da je granata pogodila pijacu Markale doletjevši iznad razine tla i da je ispaljena iz pravca sjever-sjeveroistok. Vijeće podsjeća da je CSB Sarajevo izvršio kriminalističko-tehnički pregled mjesta incidenta 5. februara 1994., što je učinilo i više istražitelja UNPROFOR-a, isti dan ili ubrzo poslije incidenta. Svi ovi timovi, osim Francuskog bataljona i Verdya koji su pogriješili u svojim proračunima, zaključili su da je granata doletjela iz pravca sjever-sjeveroistok, s linije razdvajanja,

¹⁴²²⁶ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 36.

¹⁴²²⁷ Slavko Gengo, T. 29805 (6. novembar 2012.).

¹⁴²²⁸ Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

¹⁴²²⁹ Vijeće je saslušalo iskaz prema kojem je jedna od žrtava incidenta nosila uniformu. V. Sead Bešić, T. 9429–9430 (8. decembar 2010.). Iako je ta žrtva možda bila vojnik, samo njegovo prisustvo ne mijenja činjenicu da su

pod uglom od 18 stepeni, plus ili minus pet stepeni. Čak je i azimut koji je izračunala Zorica Subotić u skladu s konstatacijama tih istražitelja. Prema tome, Vijeće zaključuje da je granata koja je pogodila pijacu Markale imala azimut od 18 stepeni, plus ili minus pet stepeni.

4246. Što se tiče upadnog ugla, koji je relevantan za mjesto otvaranja vatre, Vijeće podsjeća da je druga istraga UN-a ustanovila da je ovaj ugao morao biti veći od 49 stepeni da bi granata preletjela zgrade oko Markala. Vijeće takođe podsjeća da su razni vještaci dali pet različitih procjena upadnog ugla, od kojih je većina izražena u smislu udaljenosti s koje je granata mogla biti ispaljena. Svi ovi vještaci, s izuzetkom Zorice Subotić, su bili na licu mjesta ubrzo poslije incidenta, ili šest-sedam dana kasnije. Iako je Verdy bio na licu mjesta, Vijeće se neće osloniti na njegovu procjenu zbog manjkavosti u njegovoj metodi.¹⁴²³⁰

4247. Iako su Vijeću predočeni dokazi u vezi s tim da su mjerenja i procjene upadnog ugla u ovom incidentu nepouzdana zbog toga što je remećeno prvobitno stanje kratera, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, je takođe pod utiskom činjenice da su sve procjene raspona upadnog ugla, osim jedne, relativno blizu jedna druge i da se u stvari preklapaju. Izuzetak je upadni ugao koji je izmjerio Russell a koji je nešto veći od svih ostalih procijenjenih uglova. Međutim, za razliku od Zečevića i Hamilla, koji su u istragu uključeni kasnije i isključivo zbog svoje značajne tehničke ekspertize,¹⁴²³¹ Russell je brzo izvršio procjenu na dan incidenta i, kad je u sudnici svjedočio pred Vijećem, nije se mogao sjetiti da je to učinio i da je izvršio ta mjerenja. On je u to vrijeme bio vojni savjetnik u Sektoru Sarajevo i Ramsey je od njega tražio da pregleda lice mjesta, jer je imao određeno iskustvo u vezi s analizom kratera koje, prema onome što je rekao u svom svjedočenju, nije veliko.¹⁴²³² Prema tome, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, više vjeruje procjenama Zečevića i Hamilla koje se – imajući u vidu njihove margine greške – u velikoj mjeri preklapaju. Čak je i upadni ugao koji je odredila Zorica Subotić na osnovu tragova fragmenata na licu mjesta u skladu s uglovima koje su izračunali Zečević i Hamill. Budući da Zečevićeva procjena sadrži najveću marginu greške, većina Vijeća smatra da je upadni ugao granate koja je pogodila Markale bio između 55 i 65 stepeni. To takođe znači da je granata mogla doletjeti s jednog od šest položaja koje je Zečević naveo u svom izvještaju. U tom

većina povrijeđenih u ovom incidentu bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima nego su na pijacu došli da obave kupovinu. U stvari, mnoge od žrtava bile su žene i starije osobe. V. takođe par. 4330.

¹⁴²³⁰ V. fusnota 14004.

¹⁴²³¹ Hamill je bio tehnički savjetnik u istražnom timu, jer je imao obimno znanje o artiljerijskom naoružanju i bio je takođe artiljerijski instruktor u vojnoj školi. Zečević je mašinski inženjer s više godina iskustva u industriji oružja, uključujući testiranje oružja. V. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6077; P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1; Berko Zečević, T. 12156–12157 (22. februar 2011.); P1695 (Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 47–48.

¹⁴²³² D2364 (Izjava svjedoka Johna Russella od 17. oktobra 2012.), par. 7–9, 12.

pogledu, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, nema razloga da sumnja u Zečevićev kredibilitet i u pouzdanost njegovog izvještaja.

4248. Iako Vijeće ne može biti sigurno da je brzina granate koju je utvrdio Zečević apsolutno precizna, pogotovo u svjetlu Allsopovog iskaza, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se uvjerila da je margina greške u njegovim procjenama takva da pokazuje da su u obzir uzeti svi mogući faktori koje je Allsop naveo kao faktore koji imaju značajan uticaj na procjenu. Nadalje, u tom pogledu, Vijeće primjećuje da je zajednička crta u iskazima Zečevića, Higgsa, Allsopa i Zorice Subotić u tome što su svi izjavili da stabilizator minobacačke granate ispaljene s većim punjenjem obično prodre u tlo i tu se zabije.¹⁴²³³ Iako je Higgs u vezi s tim uputio na dva najveća punjenja, a Zečević na četvrto, peto i šesto punjenje, Zorica Subotić je smatrala da je "poznato" da se stabilizator zabije u tlo kad se granata ispalila s trećim ili s većim punjenjem.¹⁴²³⁴ Vijeće podsjeća da bi, s obzirom na upadni ugao između 55 i 65 stepeni, čak i da je minobacačka granata koja je pala na Markale ispaljena s trećim punjenjem, to još uvijek značilo da je ispaljena s vatrenog položaja na teritoriji SRK-a, odnosno s položaja neposredno ispod područja Mrkovića.¹⁴²³⁵ Kao što je gore u tekstu navedeno, u ovom konkretnom slučaju, stabilizator je pronađen zabijen u tlo s vrhom na dubini od oko devet centimetara u odnosu na površinu, što navodi na zaključak da je granata ispaljena s punjenjem većim od prvog ili drugog punjenja. Iako su snage ABiH mogle ispaliti granatu s trećim ili s većim punjenjem, što bi imalo za posljedicu zabijanje stabilizatora, one bi granatu morale ispaliti pod mnogo oštrijim uglom da ne bi preletjela Markale. Kao što je Allsop izjavio u svom svjedočenju,¹⁴²³⁶ da bi se postigao tačan pogodak na Markalama, ispaljenje granate s manje udaljenosti, i stoga pod oštrijim uglom, izložilo bi posluhu minobacača velikom riziku. Pored toga, to bi nužno imalo za posljedicu veći upadni ugao nego što je ugao izmjeren na licu mjesta.

4249. Većina Vijeća napominje da drugi dokazi takođe ukazuju na to da je granata ispaljena sa strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a, konkretnije, s položaja SRK-a u Mrkovićima. Na primjer, Vijeću su predočeni dokazi prema kojima je 7. bataljon 1. romanijske pješadijske brigade SRK-a imao minobacače kalibra 120 mm u Mrkovićima, što je sjeverno-sjeveroistočno od

¹⁴²³³ V. Berko Zečević, T. 12173–12175 (22. februar 2011.), T. 12303–12308 (24. februar 2011.); Richard Higgs, T. 5980–5981, 5983, 6027 (19. avgust 2010.); D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 48–49; Derek Allsop, T. 29470–29484 (31. oktobar 2012.). V. takođe par. 3979.

¹⁴²³⁴ V. D3551 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

¹⁴²³⁵ V. fusnota 13980.

¹⁴²³⁶ V. par. 4220.

Markala, dok ABiH, prema dokazima koji su Vijeću predočeni, nije imala minobacače na području Grdonja, koje je bilo pod njenom kontrolom na utvrđenom pravcu vatre.¹⁴²³⁷ Pored toga, Gengo je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH otvarala vatru uglavnom s područja kasarne "Jajce" i s Koševa, a ne s područja Grdonja.¹⁴²³⁸ Isto tako, Gauthier se nije mogao sjetiti nijednog minobacačkog položaja ABiH na utvrđenom pravcu vatre.¹⁴²³⁹ Iako je Gauthier takođe rekao da je ABiH mogla koristiti pokretne minobacače, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se nije uvjerila da je ABiH mogla otvoriti vatru na područje pijace iz pokretnog minobacača a da to ne bude primijećeno, imajući u vidu gusto naseljeno područje u pravcu vatre i malu udaljenost između stambenog naselja Sedrenik i položaja ABiH na Grdonju. Većina Vijeća takođe podsjeća da nema dokaza da su tog dana viđeni pokretni minobacači ili da se čuo zvuk granate ispaljene iz grada. Prema mišljenju većine Vijeća, snagama koje nisu prethodno zabilježile taj cilj i koje takođe pokušavaju da ostanu neprimijećene, ili neotkrivene, bilo bi izuzetno teško, gotovo nemoguće precizno pogoditi pijacu Markale iz pokretnog minobacača postavljenog na kamion, s postoljem koje nije neko vrijeme bilo u statičnom položaju.¹⁴²⁴⁰

4250. Nadalje, Vijeću su predočeni dokazi da je SRK sa svojih položaja iznad Sedrenika otvarao vatru na područje Starog Grada.¹⁴²⁴¹ Hamill je u svom svjedočenju takođe rekao da je Cvetković prihvatio da je SRK ispalio veliki broj granata na Stari Grad prije incidenta na Markalama.¹⁴²⁴² Čak i ujutro 5. februara, neposredno prije incidenta na Markalama, vojni posmatrači UN-a izvijestili su da je centar grada granatiran u noći između 4. i 5. februara.¹⁴²⁴³ Činjenica da je SRK gađao urbane dijelove Sarajeva iz minobacača indirektno je potvrđena Galićevom strogom zabranom otvaranja vatre od 5. februara 1994., kao i naređenjem optuženog od 7. februara da VRS odgovara samo ako je ugrožena i da gađa vojne ciljeve striktno na osnovu naređenja komandanta.¹⁴²⁴⁴ Vijeće smatra da sve ove aktivnosti koje su se na strani bosanskih Srba odvijale otprilike u vrijeme incidenta ukazuju na to da su viši ešaloni vlasti pokušavali da vrše uticaj i strogu kontrolu nad SRK-om, koji je nedisciplinovano otvarao vatru na grad.

¹⁴²³⁷ V. P1058 (Mapa ABiH) (koja pokazuje da je ABiH imala minobacače na Breki, ali ne na Grdonju ili blizu Špicaste stijene); P6301 (Tabela vojnih znakova). V. takođe Asim Džambasović, T. 15220–15221, 15239–15240 (22. juni 2011.).

¹⁴²³⁸ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 18, 23; Slavko Gengo, T. 29772–29773, 29775–29780 (6. novembar 2012.).

¹⁴²³⁹ Michel Gauthier, T. 29417 (30. oktobar 2012.).

¹⁴²⁴⁰ Vijeće podsjeća da duže zadržavanje postolja minobacača u istom položaju povećava preciznost gađanja iz minobacača i stoga omogućava njegovoj posluzi da cilj pogodi ispaljenjem samo jednog projektila. V. P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgisa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 3; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6. V. takođe fusnota 13140.

¹⁴²⁴¹ V. npr. P6028 (UNPROFOR, Izvještaj o situaciji (Sarajevo), 22. avgust 1995.), *e-court* str. 6.

¹⁴²⁴² V. par. 4192.

¹⁴²⁴³ P1562 (Izvještaj UNMO-a, 4.–5. februar 1994.).

¹⁴²⁴⁴ V. par. 4202–4203.

4251. Vijeće jednoglasno odbacuje Gengino i Džidino negiranje odgovornosti SRK-a za ovaj incident, a pogotovo njihova svjedočenja u vezi s navodnim obilaskom položaja u Mrkovićima od strane UN-a, koji je, kako tvrde, SRK oslobodio krivice za bilo kakve loše postupke. U pogledu ovog incidenta, Vijeće konstatuje da ta svjedočenja nisu pouzdana budući da su u suprotnosti s izvještajem UN-a koji je sačinjen nakon druge istrage, a u kojem se konkretno navodi da UN nije obišao položaje u Mrkovićima, jer bi tamo bilo teško locirati minobacačke položaje, i da položaje u Mrkovićima nisu obišli najmanje četiri mjeseca prije incidenta.¹⁴²⁴⁵ To je u skladu s onim što je Gauthier rekao u svom svjedočenju, odnosno da je njegov tim odlučio da ne obiđe položaje SRK-a u pravcu vatre zbog veličine tog područja.¹⁴²⁴⁶ Pored toga, taj obilazak se ne pominje ni u borbenim izvještajima SRK-a sačinjenim nakon incidenta. Isto tako, to što su, u danima poslije 6. februara, SRK i optuženi pozivali na osnivanje zajedničke komisije takođe ukazuje na to da do tog obilaska nikad nije došlo. Konačno, iako se iskazi Genge i Džide podudaraju u vezi s posjetom delegacije, nijedan od njih nije mogao reći mnogo o pripadnicima UN-a u toj delegaciji, niti su mogli navesti njihova imena. Vijeće se stoga uvjerilo da, čak i da je 6. februara neka delegacija zaista obišla položaje SRK-a u Mrkovićima, u toj delegaciji nije bilo nijednog pripadnika UN-a.

4252. Iako Vijeće generalno prihvata svjedočenja svjedoka KDZ185, svjedoka KW570 i Milovanovića da su bosanski Muslimani pokušali da zadobiju simpatije međunarodne zajednice i da su provocirali napade SRK-a imajući na umu taj cilj, to prihvatanje je opšteg karaktera i kao takvo ne dovodi u sumnju gore navedeni zaključak većine Vijeća da je granata doletjela s položaja SRK-a. Pored toga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, ne prihvata svjedočenje svjedoka KW586 da su bosanski Muslimani namjerno gađali Markale kako bi međunarodna zajednica osudila Srbe, i da su na taj način doprinikli ostvarenju svojih političkih ciljeva. Većina Vijeća je zaključila da svjedok KW586 nema kredibilitet iz više razloga. Većina Vijeća je zaključila da nije vjerovatno da bi osoba na položaju kakav je bio položaj svjedoka KW586 bila upoznata s tako osjetljivim pitanjima o kojima se raspravljalo na sastancima na visokom nivou. Pored toga, svjedok KW586 pokazao je veliki stepen animoziteta prema sadašnjem političkom rukovodstvu u BiH, što je očigledno u određenoj mjeri uticalo na takav njegov iskaz.¹⁴²⁴⁷ Takođe, bilo je nepodudarnosti između njegovog svjedočenja u sudnici i izjave svjedoka, kao što je njegovo svjedočenje u vezi sa stepenom umiješanosti pripadnika pakistanskog kontingenta UNPROFOR-a u incident na Markalama, i umiješanosti Halilovića, u pogledu kojeg je svjedok prihvatio da ga je u to vrijeme Izetbegović uklonio s položaja. U suštini, svjedočenje svjedoka

¹⁴²⁴⁵ V. par. 4207.

¹⁴²⁴⁶ V. par. 4192.

¹⁴²⁴⁷ Svjedok KW586 je više puta to rukovodstvo nazvao "bandom", ili "banditima", a ponekad čak i "bagrom". V. svjedok KW586, T. 47208–47211 (17. februar 2014.).

KW586 ukazuje na zavjeru velikih razmjera. Međutim, po mišljenju većine Vijeća, takva zavjera nije potkrijepljena nijednim dokazom uvrštenim u spis. Konačno, da je to tačno, to bi značilo da je ABiH uspjela da pogodi pijacu Markale već u drugom pokušaju. Podsjećajući na dokaze koje je izveo optuženi, a koji ukazuju na to da je malo vjerovatno da se radilo o namjernom gađanju, Vijeće zaključuje da je to nemoguće.

4253. Shodno tome, iz svih gore navedenih razloga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Bairda, se uvjerila van svake razumne sumnje da je granata koja je pogodila pijacu Markale 5. februara 1994. ispaljena s jednim od većih punjenja, te da je stoga doletjela s teritorije pod kontrolom SRK-a i da su je ispalili vojnici SRK-a. Iako tog konkretnog dana možda nije namjerno gađana sama pijaca, većina Vijeća zaključuje da su snage SRK-a namjerno gađale područje oko pijace znajući da tu nema vojnih ciljeva i ne uzevši uopšte u obzir činjenicu da bi takva vatra mogla uzrokovati civilne žrtve.¹⁴²⁴⁸

(3) Buvlja pijaca na Bašćaršiji, 22. decembar 1994. (incident 9 iz Priloga G Optužnici)

4254. Prema Optužnici, na buvlju pijacu u starom trgovačkom kvartu Bašćaršija, u Starom Gradu, pale su, jedna za drugom, dvije granate kalibra 76 mm i ubile dvije a ranile sedam osoba. U Optužnici se dalje navodi da je vatra otvorena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹⁴²⁴⁹ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo objašnjava da su granate ispaljene iz topa M48 B-1 kalibra 76 mm koje je SRK imao, uključujući i one na Vidikovcu i Hreši, a koje ABiH nije imala.¹⁴²⁵⁰ Međutim, optuženi tvrdi da je lice mjesta incidenta manipulirano i da su dvije eksplozije inscenirane.¹⁴²⁵¹ Nadalje, optuženi napominje da je Žalbena vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* poništilo zaključke Pretresnog vijeća da je SRK ispalio te granate jer je bilo nemoguće odrediti mjesto otvaranja vatre budući da su obje vojske imale položaje u pravcu iz kojeg su granate doletjele.¹⁴²⁵² Prema riječima optuženog, u ovom predmetu nisu predloženi dodatni dokazi i stoga ovo Vijeće nema na osnovu čega da zaključi da je SRK ispalio te granate.¹⁴²⁵³

¹⁴²⁴⁸ Vijeće podsjeća da je Poparić u svom svjedočenju govorio o veoma maloj vjerovatnoći da bi prva minobacačka granata pogodila pijacu, dok je Higgs u svom svjedočenju izjavio da nije bilo veoma teško pogoditi pijacu, budući da se vidi s okolnih brda, i da su ciljevi u gradu bili prethodno zabilježeni. Iako se prihvata da bi takav pogodak bilo teško ostvariti, s obzirom na to da većina Vijeća smatra da je cilj bilo šire područje oko pijace, Poparićev iskaz u vezi s vjerovatnoćom namjernog gađanja pijace potpuno je irelevantan.

¹⁴²⁴⁹ Optužnica, incident 9 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴²⁵⁰ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 61.

¹⁴²⁵¹ Završni podnesak odbrane, par. 2119–2121.

¹⁴²⁵² Završni podnesak odbrane, par. 2122. Optuženi takođe dodaje da u predmetu *Perišić* Pretresno vijeće isto tako nije moglo da zaključi van svake razumne sumnje da su dvije granate, koje su pale na buvlju pijacu, doletjele s položaja VRS-a. V. Završni podnesak odbrane, par. 2123.

¹⁴²⁵³ Završni podnesak odbrane, par. 2122, 2124.

4255. Maglovitog jutra 22. decembra 1994., oko 9:10 sati, eksplodirale su dvije granate na buvljoj pijaci na Bašćaršiji.¹⁴²⁵⁴ Eksplozije su prouzrokovale civilne žrtve; dva civila su poginula, a sedam ili osam ih je ranjeno, od čega tri teško.¹⁴²⁵⁵ Istrage u vezi s ovim incidentom proveli su MUP BiH, Francuski bataljon i dva vojna posmatrača UN-a, major Hanga Tsori Hammerton i major Ilonyosi.¹⁴²⁵⁶

4256. Suljević je učestvovao u istrazi ovog incidenta, zajedno s Bešićem, Đozom, i drugima.¹⁴²⁵⁷ Prema službenom izvještaju koji je sačinio CSB Sarajevo na dan incidenta, dvije granate su pale na buvlju pijacu na Bašćaršiji, u ulici Petra Kočića (sada ulica Telali) i u ulici Danila Ilića (sada ulica Oprkanj) oko 9:10 sati.¹⁴²⁵⁸ Od eksplozija su poginule dvije, a ranjeno je sedam osoba.¹⁴²⁵⁹ U izvještaju se takođe navodi da je "[n]a osnovu upadnog ugla projektila, te nastalih oštećenja od eksplozije i krhotina, utvrđeno [...] da su projektili ispaljeni iz pravca juga, što odgovara položajima agresorskih snaga u regionu Trebevića."¹⁴²⁶⁰ Iako se navodi da fragmenti ukazuju na to da su granate ispaljene iz topa B-1 kalibra 76 mm, u izvještaju se takođe napominje da će "konačan pismeni nalaz o vrsti i kalibru artiljerijskog oruđa te pravcu i mjestu s kojeg je izvršeno ispaljenje,

¹⁴²⁵⁴ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3029. Hogan je obišao mjesto incidenta i odredio GPS koordinate lokacije. V. Barry Hogan, T. 11204–11207, 11217 (3. februar 2011.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹⁴²⁵⁵ Činjenica o kojoj je presuđeno 3030.

¹⁴²⁵⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3031. Međutim, Vijeću nije predočen nijedan izvještaj UN-a u vezi s ovim incidentom. U izvještaju CSB-a Sarajevo, koji je Vijeću predočen, navodi se da su pripadnici Francuskog bataljona bili na licu mjesta, kao i vojni posmatrači UN-a. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3; D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3.

¹⁴²⁵⁷ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 44; P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 2; P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 42–45; Nedžib Đozo, T. 9637 (10. decembar 2010.); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 17; svjedok KDZ485, T. 8925 (3. novembar 2010.).

¹⁴²⁵⁸ P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3; P1319 (Mapa Sarajeva s označenim granatiranjem Bašćaršije). V. takođe Ekrem Suljević, T. 6196–6199, 6201–6203 (6. septembar 2010.); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), *e-court* str. 16–17 (u b/h/s verziji); D553 (Fotografija Bašćaršije s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); svjedok KDZ485, T. 8927–8929, 8931–8932, 8944–8945 (3. novembar 2010.); D863 (Fotografija Bašćaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485); D865 (Fotografija Bašćaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

¹⁴²⁵⁹ U ovom su incidentu poginuli Mirsad Delić i Hasan Hadžić, dok su kao ranjeni evidentirani Remzija Kihčić, Ismeta Pačariž, Salih Lukšija, Envera Sadović, Samir Mujković, Kasim Krka, i Ramiz Hodžić. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3–4. Pored izvještaja CSB-a Sarajevo u kojem se navodi broj žrtava ovog incidenta, Vijeću su takođe predočene medicinske potvrde za neke od tih žrtava. V. P1550 (Medicinska dokumentacija za Remziju Kihčić); P1556 (Ljekarska uputnica za Remziju Kihčić); P1253 (Medicinski izvještaj za Ramiza Hodžića); P1246 (Medicinski izvještaj za Ramiza Hodžića); P1535 (Medicinska dokumentacija za Ismeta Pačariža); D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 14 (medicinski izvještaj za Salihu Lukšija).

¹⁴²⁶⁰ Izvještaj takođe sadrži izjave dva očevica (Bajraktarević i Bećirević) koji su tvrdili da su čuli ispaljenje granata prije eksplozija i da je zvuk opaljenja dopirao s područja Vidikovca na Trebeviću. Dva druga očevica (Subašić i Ibrulj) su izjavili da su čuli da se granate ispaljuju negdje na području Trebevića. V. P1317 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3; D554 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 5–7, 21–22, 25.

[...] nakon izvršenih potrebnih vještačenja, radnici [CSB-a Sarajevo] dostaviti" sudiji zaduženom za istragu.¹⁴²⁶¹ Suljević je zatim pripremio izvještaj u kojem je zaključio da su fragmenti prikupljeni na licu mjesta, uključujući jedan dio upaljača UTI M68, bili fragmenti dvije granate M70 kalibra 76 mm i da su te granate ispaljene iz pravca "neprijateljsk[ih] položaj[a] na Trebeviću", pod azimutom od 159 stepeni u odnosu na sjever, s marginom greške od pet stepeni.¹⁴²⁶² Prema Suljevićevim riječima, vojnici UNPROFOR-a, koji su takođe bili prisutni na licu mjesta, složili su se s njegovim procjenom u vezi s pravcem vatre, ali ne i s kalibrom projektila, zaključivši da se vjerovatno radi o minobacačkim granatama kalibra 82 mm.¹⁴²⁶³

4257. Suljević je objasnio da se redosljed pada granata može utvrditi jedino na osnovu izjava svjedoka, napominjući da je, prema izjavama nekih od očevidaca, prva granata pala na pločnik u ulici Danila Ilića, dok je druga granata pala blizu prozora kuće u ulici Petra Kočića.¹⁴²⁶⁴ Svjedok KDZ485 je u svom svjedočenju izjavio da su granate pale "na isključivo civilno područje u kojem nije bilo nikakve vojne aktivnosti".¹⁴²⁶⁵ On je takođe rekao da su sva tijela bila uklonjena kad je tim CSB-a Sarajevo stigao na lice mjesta, i negirao je da je mjesto incidenta na bilo koji drugi način izmijenjeno.¹⁴²⁶⁶ Đozi, drugom istražitelju u timu, postavljeno je pitanje da li je moguće da je eksplozija izazvana napravom postavljenom na mjesto incidenta; on je objasnio da je tim pronašao geler projektila koji nije bio geler minobacačke granate, pa je stoga osporio teoriju o eksplozivnoj

¹⁴²⁶¹ P1317 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3.

¹⁴²⁶² P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 45–46; P1318 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 2; P1319 (Mapa Sarajeva s označenim granatiranjem Bašćaršije); P1320 (Fotografije u vezi s granatiranjem Bašćaršije); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 18; svjedok KDZ485, T. 8930–8931, 8936–8938 (3. novembar 2010.); D864 (Fotografija u vezi s incidentom na buvljoj pijaci na Bašćaršiji s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

¹⁴²⁶³ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 47; P1317 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 3. Vijeće napominje da nijedna od strana nije ponudila izvještaj UN-a u vezi s ovim incidentom i da stoga ne može da potvrdi i/ili ocijeni zaključke UN-a koji se odnose na ovaj incident.

¹⁴²⁶⁴ Ekrem Suljević, T. 6191–6192 (6. septembar 2010.); D554 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), str. 22–23; svjedok KDZ485, T. 8930–8931 (3. novembar 2010.); D862 (Skica Bašćaršije s oznakama koje je unio svjedok KDZ485).

¹⁴²⁶⁵ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 18. Stanica policije Stari Grad bila je udaljena nekoliko stambenih blokova od mjesta incidenta. V. Nedžib Đozo, T. 9637–9638 (10. decembar 2010.); D915 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

¹⁴²⁶⁶ Svjedok KDZ485 je potvrdio da je tlo oko jednog od kratera bilo očišćeno, ali je napomenuo da je to učinjeno nakon što su pregledani i fotografisani tragovi, jer se lice mjesta fotografiše u različitim etapama istrage. V. svjedok KDZ485, T. 8929, 8935–8936, 8938–8943, 8947–8948 (3. novembar 2010.); D554 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Bašćaršije 22. decembra 1994.), *e-court* str. 35–38 b/h/s verzije. Đozo je takođe potvrdio da su tijela bila uklonjena kad je tim stigao na lice mjesta, oko 15 minuta nakon što su granate eksplodirale. V. P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 46; Nedžib Đozo, T. 9639–9641 (10. decembar 2010.).

napravi postavljenoj na mjesto incidenta.¹⁴²⁶⁷ Suljević je takođe negirao da je bilo šta drugo osim projektila eksplodiralo na mjestu incidenta.¹⁴²⁶⁸

4258. Što se tiče granata kalibra 76 mm, Suljević je u svom svjedočenju izjavio da CSB Sarajevo ima uzorke fragmenata takvih projektila, koji su prikupljeni nakon što je SRK ispalio projekte na grad.¹⁴²⁶⁹ Vijeću je takođe predočeno više dokumenata VRS-a i SRK-a, koji pokazuju da je SRK imao veliki broj topova M48 B1 iz kojih su ispaljivani projektili kalibra 76 mm, uključujući jedan takav top na području Hreše i Vidikovca.¹⁴²⁷⁰ S druge strane, izgleda da je ABiH imala samo nekoliko takvih topova, koji su svi bili locirani južno i jugozapadno od Ilidže, te stoga van kontrole ABiH koja se nalazila unutar samog grada.¹⁴²⁷¹

4259. Zorica Subotić se složila s tim da su se na mjestu incidenta desile dvije eksplozije, ali je osporila način na koji su se te eksplozije desile i tvrdila je da je lice mjesta manipulirano.¹⁴²⁷² Ona je tvrdila da se prva eksplozija, koja se povezuje s kraterom na ivičnjaku u Ulici Danila Ilića, nije desila na toj lokaciji nego na lokaciji u blizini, i da je krater blizu ivičnjaka ručno iskopan.¹⁴²⁷³ Taj zaključak je donijela na osnovu fotografija koje je u vrijeme incidenta snimio tim CSB-a Sarajevo, tvrdeći da one pokazuju, između ostalog, sljedeće: (i) krater je suviše velik za projektil kalibra 76 mm, (ii) količina materijala izbačenog iz kratera na lijevu stranu ivičnjaka (kako se vidi iz navodnog pravca iz kojeg je projektil doletio) je nesrazmjerno veća u odnosu na količinu materijala na desnoj strani ivičnjaka, (iii) neki od predmeta oko kratera su i dalje pokriveni snijegom, iako se od udara projektila snijeg trebao raspršiti, (iv) raspored tragova zemlje i više metalnih fragmenata,

¹⁴²⁶⁷ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Dože od 7. decembra 2010.), par. 47.

¹⁴²⁶⁸ Ekrem Suljević, T. 6204–6206 (6. septembar 2010.); D555 (Fotografija kratera od granate na Baščaršiji s oznakama koje je unio Ekrem Suljević).

¹⁴²⁶⁹ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 29; Ekrem Suljević, T. 5684–5685, 5687–5688 (21. juli 2010.). Pored toga, Suljević je objasnio da je moguće razlikovati krater koji napravi minobacačka granata od kratera koji napravi artiljerijski projektil. V. Ekrem Suljević, T. 5735–5738 (22. juli 2010.); D525 (Skica koju je nacrtao Ekrem Suljević).

¹⁴²⁷⁰ P5056 (Pismo Manojla Milanovića generalu Hayesu, 15. avgust 1993.), str. 2; P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1593 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1594 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1595 (SRK, Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama za prikupljanje naoružanja); P1279 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 10. juli 1995.), str. 2; P1282 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 18. april 1995.), str. 1; P1303 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 22. juni 1995.), str. 1; P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 2; P5941 (Dokument u vezi s artiljerijskom vatrom i tenkovima), str. 1. V. takođe P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova).

¹⁴²⁷¹ P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova); D779 (Naređenje SRK-a, 27. mart 1995.), str. 2, 3. Prema riječima Dragomira Miloševića, 104. motorizovana brigada ABiH je imala topove od 76 mm i koristila ih je da bi gađala tvornicu "Famos" u blizini Lukavice. V. Dragomir Milošević, T. 32787–32788 (29. januar 2013.). Vijeće napominje da se zona odgovornosti 104. motorizovane brigade nalazila južno do aerodroma, u području Hrasnice i planine Igman. V. P1058 (Mapa ABiH).

¹⁴²⁷² Zorica Subotić, T. 38277 (14. maj 2013.).

¹⁴²⁷³ D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145–150.

te drugih predmeta koji se vide blizu kratera, ukazuju na to da se eksplozija u stvari desila nekoliko metara dalje od kratera, i (v) na kući blizu kratera oštećeni su prozorski kapci ali ne i fasada oko njih, što je protivno zakonima fizike.¹⁴²⁷⁴ Prema riječima Zorice Subotić, ovaj krater i prostor oko njega su remećeni kako bi se stvorio utisak da je na toj lokaciji eksplodirao "kumulativno-parčadni artiljerijski projektil", dok je prava eksplozija blizu kratera u stvari izazvana "samo eksplozivom"; remećenje prvobitnog stanja kratera je takođe imalo za cilj da lice mjesta izgleda tako da odgovara pravcu vatre koji su na kraju odredili istražitelji.¹⁴²⁷⁵

4260. Što se tiče druge eksplozije, Zorica Subotić je napomenula da je krater suviše veliki za projektil kalibra 76 mm i da je takođe suviše plitak u odnosu na krater koji se povezuje s prvom eksplozijom.¹⁴²⁷⁶ Nadalje, ona je navela da je oblik tog kratera sličan obliku kratera projektila koji eksplodiraju pod malim upadnim uglovima ili čak projektila koji leže na tlu.¹⁴²⁷⁷ Podsjećajući da je na licu mjesta pronađen dio upaljača, Zorica Subotić je tvrdila da jedna od fotografija snimljenih u vrijeme incidenta na kojoj se vide fragmenti projektila takođe pokazuje netaknut upaljač bez detonatora, što je po njenom mišljenju "apsolutno nemoguće" jer se upaljač aktivira u trenutku udara o tlo.¹⁴²⁷⁸ Prema mišljenju Zorice Subotić, to se moglo desiti jedino ako je detonacija projektila izazvana statično, uz korištenje eksplozivnog punjenja.¹⁴²⁷⁹

¹⁴²⁷⁴ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145–146, 148–150; Zorica Subotić, T. 38277–38280 (14. maj 2013.); D3541 (Fotografija kratera od granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić). Zorica Subotić je takođe navela da je njen argument potvrđen činjenicom da fotografije snimljene u vrijeme incidenta pokazuju da je lice mjesta "značajno izmjenjeno bez ijednog razloga za koji bi postojalo objašnjenje vezano za uzimanje materijalnih tragova prilikom uviđaja". Nadalje, ona je tvrdila da je "nesporna činjenica" da je pravac doleta određen na osnovu izmijenjenog lica mjesta. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 147–148.

¹⁴²⁷⁵ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 148, 153.

¹⁴²⁷⁶ Prema riječima Zorice Subotić, razlika u veličini između dva kratera je čudna, budući da su to krateri od projektila ispaljenih iz istog oruđa i s iste lokacije. V. D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150; Zorica Subotić, T. 38280–38281 (14. maj 2013.). U unakrsnom ispitivanju, Zorica Subotić je potvrdila da je njen argument da je krater prevelik zasnovan na poređenju konkretnog kratera s kraterima od minobacačkih granata kalibra 82 mm. Zatim je prihvatila da topovski projektil od 76 mm teži preko 8 kilograma, dok minobacačka granata od 82 mm teži oko 3 kilograma. V. Zorica Subotić, T. 38461–38465 (16. maj 2013.); P6325 (Izvod iz priručnika o municiji Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ).

¹⁴²⁷⁷ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150.

¹⁴²⁷⁸ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150–151; Zorica Subotić, T. 38281 (14. maj 2013.).

¹⁴²⁷⁹ D3542 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–154; Zorica Subotić, T. 38281 (14. maj 2013.), T. 38466–38469 (16. maj 2013.).

4261. Pored gore navedenih dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje jednu dodatnu činjenicu o kojoj je presuđeno koja se odnosi na pravac vatre i ukazuje na to da su obje granate ispaljene s jugoistoka.¹⁴²⁸⁰

4262. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da su dva projektila pogodila buvlju pijacu na Baščaršiji 22. decembra 1994. Oslanjajući se konkretno na izvještaj CSB-a Sarajevo i na iskaze Suljevića i Đoze, Vijeće smatra da su oba projektila bile granate kalibra 76 mm i da su doletjele iz pravca jugoistoka. Iako je Suljević napomenuo da je UN ustanovio da su ti projektili bile minobacačke granate kalibra 82 mm, Vijeće se u tom pogledu uvjerilo u zaključke tima CSB-a Sarajevo. Prvo, izgleda da na licu mjesta nisu pronađeni tragovi granate, kao što je krilce stabilizatora. Drugo, vještaci balističari CSB-a Sarajevo, koji su imali iskustvo u vezi s municijom i oružjem korištenim u sukobu u Sarajevu, proveli su detaljnu balističku analizu fragmenata prikupljenih na licu mjesta, uključujući dio upaljača, i zaključili da se radi o fragmentima projektila kalibra 76 mm. Treće, trag rasprskavanja u kraterima na licu mjesta navodi na zaključak da to područje nisu pogodile minobacačke granate. Konačno, čak se i Zorica Subotić, vještak optuženog, implicitno složila s tim da su fragmenti pronađeni na licu mjesta fragmenti projektila kalibra 76 mm.¹⁴²⁸¹

4263. Vijeće podsjeća na tvrdnju Zorice Subotić da je mjesto incidenta manipulirano i da su eksplozije uzrokovane napravom postavljenoj na lice mjesta. Vijeće zaključuje da je njena tvrdnja potpuno neprihvatljiva iz više razloga. Prvo, Zorica Subotić je mnoge od svojih tvrdnji zasnovala jedino na fotografijama lica mjesta snimljenim u vrijeme incidenta, koje nisu dovoljno jasne i stoga nisu osobito pouzdane. Drugim riječima, ona nikad nije bila u mogućnosti da pregleda te kratere, a ipak je komentarisala njihovu veličinu i dubinu, pa je čak zaključila gdje je bilo pravo mjesto prve eksplozije. Drugo, Zorica Subotić je tvrdila da je pravac dolazne vatre utvrđen nakon manipulisanja lica mjesta i da je mjesto incidenta "značajno izmjenjeno bez ijednog razloga za koji bi postojalo objašnjenje vezano za uzimanje materijalnih tragova prilikom uviđaja". Vijeće zaključuje da je njena tvrdnja u vezi sa značajnim manipuliranjem neodrživa, jer sve fotografije lica mjesta dosljedno pokazuju da su krateri očišćeni u određenoj etapi istrage, što je tim CSB-a Sarajevo činio u mnogim drugim incidentima navedenim u prilogima Optužnici, o kojima se raspravlja u ovoj presudi.¹⁴²⁸² Konačno, što se tiče tvrdnje Zorice Subotić da je upaljač koji je pronađen na licu

¹⁴²⁸⁰ Činjenica o kojoj je presuđeno 3032.

¹⁴²⁸¹ V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–152.

¹⁴²⁸² V. npr. P1709 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 5. februara 1994.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). Pored toga, u vezi s incidentom 6 iz Priloga G Optužnici, Sabljica je svjedočio o utvrđenoj proceduri koju su tehničari CSB-a Sarajevo primjenjivali prilikom čišćenja i pripremanja mjesta udara, kako bi nakon toga vještaci balističari mogli da pristupe određivanju pravca vatre. V. P1695

mjesta netaknut, Vijeće napominje da je ona taj zaključak donijela na osnovu jedne nejasne fotografije raznih fragmenata projektila pronađenih na mjestu incidenta.¹⁴²⁸³ U isto vrijeme, nije dovoljno objasnila zašto misli da je jedan od prikazanih fragmenata bio cijeli upaljač.¹⁴²⁸⁴ Pored toga, Vijeće ne vidi razlog da sumnja u izvještaj CSB-a Sarajevo u kojem se navodi da je pronađen samo dio upaljača, a ne cijeli upaljač. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće odbacuje teoriju Zorice Subotić da je ovaj incident insceniran.

4264. Oslanjajući se na izvještaj CSB-a Sarajevo, na predočenu medicinsku dokumentaciju i na činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se takođe uvjerilo da su od eksplozija na buvljoj pijaci poginule dvije i da je ranjeno sedam osoba, koje su sve bile civili i nisu direktno učestvovala u neprijateljstvima. Pored toga, buvlja pijaca se nalazila u stambenom dijelu Starog Grada i u vrijeme incidenta u tom području, ili u njegovoj blizini, nije bilo vojnih ciljeva.

4265. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, Vijeće podsjeća na tvrdnju optuženog da je i u predmetu *Dragomir Milošević* i u predmetu *Perišić* konstatovano da ne postoje dovoljni dokazi za zaključak da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom SRK-a. Međutim, suprotno njegovoj tvrdnji da u ovom predmetu nisu izvedeni dodatni dokazi u pogledu tog konkretnog pitanja, Vijeće podsjeća da je tužilaštvo predočilo dodatne dokaze, odnosno činjenicu da je SRK u svom arsenalu imao veliki broj topova koji su ispaljivali projekte kalibra 76 mm, uključujući jedan top na području Vidikovca, koji je u izvještaju CSB-a identifikovan kao mjesto otvaranja vatre. Pored toga, dokazi koji su Vijeću predočeni takođe jasno pokazuju da ABiH nije imala takve topove u pravcu jugoistoka, odakle su granate doletjele, nego u spoljašnjem prstenu oko Sarajeva, na području planine Igman. Prema tome, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su dvije granate kalibra 76 mm, koje su pogodile buvlju pijacu, ispaljene s teritorije pod kontrolom SRK-a, s područja Vidikovca i Trebevića. Budući da su ispaljene samo dvije granate i da u blizini nije bilo vojnih ciljeva, Vijeće se uvjerilo da su snage SRK-a namjerno gađale područje Bašćaršije, uključujući buvlju pijacu, i civile koji su se tu nalazili.

(Izjava svjedoka Mirze Sabljice od 11. februara 2010.), str. 20–21, 32. V. takođe P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 12, 20, 34; svjedok KDZ485, T. 8947–8948 (3. novembar 2010.).

¹⁴²⁸³ Vijeće takođe napominje da se u oznakama na samoj fotografiji ne pominje upaljač kao jedan od fragmenata koji se na njoj vidi.

¹⁴²⁸⁴ Iako je Zorica Subotić u svoj izvještaj uključila fotografiju jednog neeksplozivnog projektila kalibra 76 mm – kako bi pokazala da je jedan od fragmenata na fotografiji CSB-a Sarajevo upaljač – Vijeće smatra da nije očigledno da je jedan od fragmenata na fotografiji CSB-a Sarajevo zaista cijeli upaljač projektila kalibra 76 mm. V. D3542 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva 1992.–1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 151–152.

(4) Ulica Mula Mustafe Bašeskije, 28. avgust 1995. (incident 19 iz Priloga G Optužnici)

4266. Prema optužnici, 28. avgusta 1995., minobacačka granata kalibra 120 mm pala je na ulicu Mula Mustafe Bašeskije, ispred ulaza u Gradsku tržnicu, kojom prilikom su poginule 43, a ranjeno 75 osoba.¹⁴²⁸⁵ U Optužnici se takođe navodi da je granata doletjela s teritorije pod kontrolom SRK-a na Trebeviću.¹⁴²⁸⁶ U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je od granate poginulo "najmanje 35 osoba" i da je ranjeno "najmanje 78 osoba", od kojih su većina bili civili.¹⁴²⁸⁷

4267. U svom Završnom podnesku, optuženi tvrdi da granata nije mogla doletjeti s položaja SRK-a, sugerišući tako da je granatu ispalila ABiH, a da pritom to nije izričito naveo.¹⁴²⁸⁸ Iako u Završnom podnesku ne navodi kako je ABiH izazvala ovaj incident, većina dokaza koje je optuženi izveo ukazuje na to da je na mjesto incidenta postavljena statična eksplozivna naprava.¹⁴²⁸⁹ Pored toga, kao i u vezi s prvim incidentom na Markalama, optuženi je tokom izvođenja dokaza tvrdio da je incident insceniran i da su tijela dovezena na mjesto incidenta, iako to ne pominje u svom Završnom podnesku.¹⁴²⁹⁰ Budući da optuženi u Završnom podnesku nije izričito odustao od ove dvije teorije, Vijeće će ih razmotriti dalje u tekstu, kao što je postupilo i u vezi s prvim incidentom na Markalama.

(a) Incident

4268. Jutro 28. avgusta 1995. bilo je mirno, zbog čega se veliki broj ljudi nalazio na području pijace Markale.¹⁴²⁹¹ Između 10:50 i 11:00 sati, četiri granate pale su jedna za drugom na trg blizu pijace Markale, otprilike 200 do 300 metara od pijace.¹⁴²⁹² Odmah nakon 11:00 sati,¹⁴²⁹³ peta

¹⁴²⁸⁵ Optužnica, incident 19 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴²⁸⁶ Optužnica, incident 19 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴²⁸⁷ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 62. Što se tiče ovih brojki, izgleda da se tužilaštvo oslanja na činjenicu o kojoj je presuđeno 3081. Međutim, dodatak H u kojem tužilaštvo navodi imena ranjenih i poginulih sadrži imena 43 poginule i 73 ranjene osobe, te je u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno 3081, barem što se tiče ranjenih. V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak H, str. 20–27.

¹⁴²⁸⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2125–2162.

¹⁴²⁸⁹ Vijeće napominje da optuženi u svom Završnom podnesku jednostavno rezimira svjedočenja svojih svjedoka, ali ne navodi njihove konačne zaključke u vezi s tim šta se 28. avgusta 1995. desilo na Markalama. Na primjer, nakon iznošenja velikog dijela svjedočenja Zorice Subotić, optuženi ne navodi njen konačan zaključak, odnosno da je statična eksplozivna naprava postavljena na mjesto incidenta. Isti slučaj je i s drugim svjedocima, kao što su Demurenko i Veljović. Iako u Završnom podnesku optuženog nema objašnjenja, Vijeće pretpostavlja da je stav koji je optuženi zauzeo u vezi s prvim incidentom na Markalama, iznesen u fusnoti 5073 Završnog podneska isti i u vezi s ovim incidentom. Ipak, kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, Vijeće će u svojoj analizi razmotriti sveukupne dokaze koje je optuženi izveo u vezi s ovim incidentom, te će stoga razmotriti zaključke svjedoka optuženog, kako bi ocijenilo njihov kredibilitet i ustanovilo šta se desilo na Markalama 28. avgusta 1995 V. fusnota 13939.

¹⁴²⁹⁰ V. npr. Pretres, T. 6396 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedoku iznio taj svoj argument).

¹⁴²⁹¹ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 4, 6.

¹⁴²⁹² Harry Konings, T. 9307–9308 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 65; P1959 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1905 (Izjava svjedoka

granata je pala ispred glavnog ulaza u zgradu Gradske tržnice na Markalama, oko 100 do 150 metara od mjesta koje je bilo granatirano 5. februara 1994.¹⁴²⁹⁴ Đula Leka, koja je stajala na pet do sedam metara od mjesta udara, povrijeđena je u lijevu stranu grudi i u lijevu nadlakticu, a njen zet je poginuo.¹⁴²⁹⁵ Ismet Svraka je stajao ispred ulaza u zgradu tržnice sa svoja dva prijatelja, penzionerima Ramom Hercegljom i Ibrahimom Hajvazom, na manje od tri-četiri metra od mjesta udara.¹⁴²⁹⁶ Svraka je u eksploziji izgubio lijevu nogu i zadobio povrede desnog stopala i stomaka, a njegova dva prijatelja su poginula.¹⁴²⁹⁷ On je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo upozorenja prije eksplozije i da nije čuo druge četiri granate prije udara granate na Markalama.¹⁴²⁹⁸ Supruga Sulejmana Crnčala, koja je na pijacu otišla da potraži mlijeko u prahu, takođe je poginula u ovoj eksploziji.¹⁴²⁹⁹ Pošto se nije vratila kući u određeno vrijeme, Crnčalo je otišao po nju na pijacu i kad je oko podne tamo stigao, vidio je veliki metež, posvuda tragove krvi i ljudsko tkivo rasuto po cijelom tom području.¹⁴³⁰⁰ Crnčalo nije vidio istražne organe ni službena lica na mjestu incidenta.¹⁴³⁰¹ Rečeno mu je da ode u bolnicu Koševo, i kad nije našao ime svoje supruge na listi

KDZ485), par. 24–29. Ali v. Emir Turkušić, T. 9061 (4. novembar 2010.) koji je mislio da su te granate pale nakon incidenta na Markalama, ali u to nije bio potpuno siguran.

¹⁴²⁹³ Tokom suđenja optuženi je istaknuo da se u jednom od izvještaja, koje su nakon incidenta sačinili organi vlasti – odnosno u izvještaju koji je pripremio Viši sud u Sarajevu – kao vrijeme incidenta navodi 13:05 sati, dok se u izvještaju CSB-a Sarajevo navodi da je CSB Sarajevo informisan o incidentu u 11:30 sati. Zaključak optuženog je bio da je incident insceniran. V. Emir Turkušić, T. 9059–9064 (4. novembar 2010.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1, 6. Međutim, Vijeće napominje da ne samo da su svi drugi dokazi u skladu s iskazima žrtava prema kojima se incident desio oko 11:00 sati, nego se i u izvještaju Višeg suda u Sarajevu navodi da je istraga počela u 11:50 sati. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je vremenska oznaka "13:05 sati" na početku tog izvještaja tipografska greška. V. npr. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 24; P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1; P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 2; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20; P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2; činjenica o kojoj je presuđeno 3078. Vijeće takođe napominje da se u engleskom prevodu dokumenta P1449 kao vrijeme incidenta navodi 13:03 sati, što Vijeće smatra tipografskom greškom prevodioca jer se u b/h/s verziji kao vrijeme incidenta jasno navodi 13:05 sati.

¹⁴²⁹⁴ P141 (Izjava Đule Leke vlastima BiH, 29. avgust 1995.); P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2; Sead Bešić, T. 9428–9429 (8. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.). Za tačnu lokaciju, v. P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2193 (Mapa Sarajeva); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici); D617 (Mapa Sarajeva). V. takođe diskusiju o incidentu 8 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴²⁹⁵ P141 (Izjava Đule Leke vlastima BiH, 29. avgust 1995.); P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2.

¹⁴²⁹⁶ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 6; Ismet Svraka, T. 9658, 9661–9664, 9668 (13. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴²⁹⁷ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 8, 11; Ismet Svraka, T. 9655 (10. decembar 2010.).

¹⁴²⁹⁸ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 7; Ismet Svraka, T. 9669 (13. decembar 2010.).

¹⁴²⁹⁹ P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 6, 94–96; Sulejman Crnčalo, T. 1167–1168 (14. april 2010.).

¹⁴³⁰⁰ Sulejman Crnčalo, T. 1167, 1173–1176 (14. april 2010.).

¹⁴³⁰¹ Sulejman Crnčalo, T. 1173–1174 (14. april 2010.).

ranjenih, otišao je u mrtvačnicu gdje je konačno saznao da je poginula i gdje je vidio njeno tijelo.¹⁴³⁰²

4269. Nakon eksplozije, Đula Leka je odvezena u bolnicu Koševo, gdje je ostala četiri-pet dana; 1996. godine još uvijek je patila od bolova u ramenu i grudima.¹⁴³⁰³ U napola svjesnom stanju, Svraka je odvezen u bolnicu Koševo, gdje je vidio mnogo povrijeđenih ljudi; više puta je operisan i iz bolnice je izašao nakon 45 dana.¹⁴³⁰⁴ Kasnije je imao više rekonstruktivnih hirurških zahvata kako bi mogao da se osloni na desno stopalo i sada je 90% invalid.¹⁴³⁰⁵

(b) Istraga CSB-a Sarajevo i UNMO-a

4270. Ubrzo poslije eksplozije, Đozi je naloženo da sa svojim kolegama i svim raspoloživim vozilima odu na lice mjesta, kako bi pomogli u prevozu povrijeđenih.¹⁴³⁰⁶ Đozo je u svom svjedočenju izjavio da je mjesto incidenta uglavnom obezbjeđivala policijska stanica Centar, budući da je granata pala na područje između te policijske stanice i stanice Stari Grad.¹⁴³⁰⁷ Kad su on i njegove kolege stigli na lice mjesta, neki od povrijeđenih su već bili odvezeni, a poginuli su još uvijek ležali oko pijace.¹⁴³⁰⁸ Pored toga, situacija je bila tako haotična da Đozo i njegove kolege nisu mogli proći da pruže pomoć, te su se vratili u policijsku stanicu.¹⁴³⁰⁹ Osim što je kasnije uzeo izjave očevidaca, Đozo nije učestvovao u istrazi ovog incidenta.¹⁴³¹⁰ Međutim, on je rekao da je prije ovog incidenta proveo istragu u vezi s druga dva incidenta granatiranja, jednim od 25. juna i drugim od 1. jula 1995., kad su granate pale u neposrednoj blizini Markala.¹⁴³¹¹ U prvom od ta dva incidenta utvrđeno je da su dvije-tri granate doletjele sa srpskih položaja na sjeveru, iz naselja Barice i Mrkovići, dok su u drugom incidentu četiri granate doletjele iz pravca Lukavice ili Vraca,

¹⁴³⁰² Sulejman Crnčalo, T. 1167–1168, 1178–1179 (14. april 2010.), T. 1279–1280 (15. april 2010.); P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.), *e-court* str. 35.

¹⁴³⁰³ P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2; P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), str. 21; P1229 (Ljekarske potvrde za Ajkunu Cocalić, Đulu Leku, Raziju Čolić, Janju Pašić i Adisu Duran). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3083.

¹⁴³⁰⁴ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 8–10; Ismet Svraka, T. 9655–9656 (10. decembar 2010.), T. 9662–9663, 9669–9671 (13. decembar 2010.); P1225 (Ljekarska potvrda za Ismeta Svraku); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), str. 20.

¹⁴³⁰⁵ Ismet Svraka, T. 9656–9657 (10. decembar 2010.); P1993 (Ljekarska uvjerenja za Ismeta Svraku).

¹⁴³⁰⁶ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41. Đozo je u svom svjedočenju izjavio da se policijska stanica Stari Grad nalazi na manje od jedan kilometar od pijace Markale. V. Nedžib Đozo, T. 9542–9544 (9. decembar 2010.); P1979 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

¹⁴³⁰⁷ Nedžib Đozo, T. 9636 (10. decembar 2010.).

¹⁴³⁰⁸ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

¹⁴³⁰⁹ Nedžib Đozo, T. 9634–9636 (10. decembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

¹⁴³¹⁰ Nedžib Đozo, T. 9635–9636 (10. decembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 41.

¹⁴³¹¹ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 24–34; Nedžib Đozo, T. 9548–9552 (9. decembar 2010.), T. 9553–9558, 9562–9564 (10. decembar 2010.); P1990 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s incidentom granatiranja od 1. jula 1995.).

koji su takođe bili pod kontrolom SRK-a.¹⁴³¹² Prema Đozinim riječima, SRK je polako korigovao vatru dok konačno nije pogodio pijacu Markale 28. avgusta 1995.¹⁴³¹³ Kad mu je iznijeta tvrdnja da je neobično da su, i pored te korekcije vatre, Markale konačno pogođene samo dvaput, jednom 1994. i jednom 1995. godine, Đozo je izjavio da je sigurno da su u Sarajevu gađane najprometnije ulice i da se najveći broj ljudi kretao oko ulice Mula Mustafe Bašeskije.¹⁴³¹⁴

4271. Svjedok KDZ304 je bio na licu mjesta "otprilike" 10 minuta nakon što je čuo eksplozije.¹⁴³¹⁵ On je u svom svjedočenju izjavio da je, kad je stigao na mjesto incidenta, većina žrtava već bila odvezena.¹⁴³¹⁶

4272. Emir Turkušić, vještak balističar CSB-a Sarajevo,¹⁴³¹⁷ krenuo je prema pijaci Markale da nešto kupi kad je vidio kako pored njega prolaze automobili puni mrtvih i ranjenih.¹⁴³¹⁸ Odmah se vratio u bazu gdje mu je njegov pretpostavljeni naložio da uzme neophodnu balističku opremu i da ode na mjesto incidenta s Nedimom Bosnićem, drugim članom tima.¹⁴³¹⁹ Turkušić i Bosnić bili su na pijaci za oko 10 minuta, kad je većina tijela uklonjena i kad su tamo već bili neki pripadnici UNPROFOR-a i ljudi iz CSB-a Sarajevo.¹⁴³²⁰ Turkušić je scenu opisao kao "zadnji krug Danteovog pakla", s ogromnim lokvama krvi, otkinutim dijelovima ljudskih tijela, i uspaničenim i uplašenim ljudima koji su se tamo zatekli.¹⁴³²¹

4273. Konings, vojni posmatrač UN-a iz tima na Sedreniku, čuo je za incident na radiju i ubrzo nakon toga ga je na telefon nazvala "bosanska policija" koja je tražila da vojni posmatrači UN-a dođu na lice mjesta.¹⁴³²² Konings i još dva vojna posmatrača UN-a su oko 30 minuta poslije

¹⁴³¹² P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 25–34.

¹⁴³¹³ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 35. V. takođe Nedžib Đozo, T. 9548–9552 (9. decembar 2010.), T. 9553–9562, 9564–9565, 9577–9586 (10. decembar 2010.); P1981 (Skica koju je nacrtao Nedžib Đozo); P1982 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo); P1988 (Skica koju je nacrtao Nedžib Đozo); P1989 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

¹⁴³¹⁴ U unakrsnom ispitivanju, Đozo se složio s optuženim da se pravoslavna crkva nalazi blizu pijace Markale i područja na koje su granate pale 25. juna i 1. jula 1995. V. Nedžib Đozo, T. 9577–9586 (10. decembar 2010.); D908 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Nedžib Đozo).

¹⁴³¹⁵ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304, bez datuma), str. 16; svjedok KDZ304, T. 10528 (19. januar 2011.).

¹⁴³¹⁶ Svjedok KDZ304, T. 10528 (19. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 16.

¹⁴³¹⁷ P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 3.

¹⁴³¹⁸ Emir Turkušić, T. 9001–9002, 9059–9062 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

¹⁴³¹⁹ Emir Turkušić, T. 9001–9002, 9009 (4. novembar 2010.) (gdje je svjedok još izjavio da nije čuo eksploziju, jer je u to vrijeme bio u drugoj zgradi); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

¹⁴³²⁰ Emir Turkušić, T. 9083–9085 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13, 14. Bešić je u svom svjedočenju izjavio da su se, kad god je postojao veliki broj žrtava, prema uobičajenom postupku povrijeđeni odvozili u bolnicu, a poginuli u mrtvačnicu. V. Sead Bešić, T. 9423–9425 (8. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴³²¹ P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 14. V. takođe Emir Turkušić, T. 9002–9004 (4. novembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴³²² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 49–51.

incidenta bili na lokaciji blizu pijace, gdje su se sastali s bosanskom policijom, uključujući vještake balističare, i istražnim sudijom.¹⁴³²³ Cijela grupa je bila na mjestu incidenta otprilike 40 minuta nakon eksplozije.¹⁴³²⁴ Do tada su sve žrtve bile odvezene, ali je na ulici još uvijek bilo mnogo stakla, velikih lokvi krvi i mnogo otkinutih dijelova tijela.¹⁴³²⁵

4274. Oko podne – kad su radnici policijske stanice Centar blokirali mjesto incidenta i kad su povrijeđeni i poginuli odvezeni – tim CSB-a Sarajevo, zajedno s tri vojna posmatrača UN-a, započeo je uviđaj.¹⁴³²⁶ Turkušićeva uloga je bila da sakupi i analizira sve relevantne informacije koje bi ukazale, između ostalog, na azimut i vrstu projektila.¹⁴³²⁷ Budući da je bio kriminalistički tehničar, Bešićev zadatak je bio da fotografiše lice mjesta, dok je njegov kolega snimao mjesto incidenta video-kamerom.¹⁴³²⁸ Na licu mjesta su već bili prisutni vojnici Francuskog bataljona koji su vodili svoju istragu.¹⁴³²⁹ Kasnije tokom dana, Harland je takođe došao na lice mjesta, kad je krv već bila oprana.¹⁴³³⁰

4275. Turkušić je veoma brzo pronašao krater u Ulici Mula Mustafe Bašeskije, blizu ulaza u zgradu tržnice i relativno blizu pločnika, i u svom svjedočenju je izjavio da je bilo nemoguće u toj mjeri poremetiti prvobitno stanje kratera jer bi to zahtijevalo mnogo manuelnog rada, što bi primijetile desetine prisutnih.¹⁴³³¹ Konings i drugi vojni posmatrači UN-a su takođe uočili i istražili krater, a Konings nije primijetio nikakav znak remećenja prvobitnog stanja kratera; prema njegovom mišljenju, odmah je bilo očigledno da je krater uzrokovan minobacačkim, a ne

¹⁴³²³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 52.

¹⁴³²⁴ Harry Konings, T. 9302, 9372 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 53.

¹⁴³²⁵ Harry Konings, T. 9302, 9372–9374 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 53.

¹⁴³²⁶ Svjedok KDZ485, T. 8882–8883 (3. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9430–9431 (8. decembar 2010.), T. 9481–9484 (9. decembar 2010.); P1908 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1 (pod pečatom); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 23–24; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13; P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴³²⁷ Emir Turkušić, T. 9009 (4. novembar 2010.).

¹⁴³²⁸ Sead Bešić, T. 9422–9423 (8. decembar 2010.), T. 9481 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 24–25; P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1968 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴³²⁹ Emir Turkušić, T. 9007–9008 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13; Harry Konings, T. 9302 (7. decembar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 16.

¹⁴³³⁰ David Harland, T. 2042–2043 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 229; P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.–29. avgust 1995.).

¹⁴³³¹ P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 14; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 25–26; P1974 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić); Sead Bešić, T. 9423–9425, 9428–9429 (8. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

artiljerijskim projektilom.¹⁴³³² Vojni posmatrači UN-a takođe su pronašli stabilizator koji je, prema Koningsovm riječima, bio na udaljenosti 10 do 20 metara od mjesta udara, i koji je imao savijena krilca i ćirilicni natpis na poledini.¹⁴³³³ Bešić je u svom svjedočenju rekao da je stabilizator bio na udaljenosti od oko 25 do 45 metara od mjesta udara.¹⁴³³⁴ Turkušić je potvrdio da on lično nije pronašao stabilizator, iako ga je vidio, i objasnio je da je na stabilizatoru bila ćirilicna oznaka "KB", što znači da je granata proizvedena u tvornici "Krušik" u Valjevu, Srbija.¹⁴³³⁵ Prema izvještaju CSB-a Sarajevo, stabilizator je na dnu imao urezane oznake "KB 9307" i "MK M74".¹⁴³³⁶ Konings je u svom svjedočenju izjavio da je stabilizator odnijela "bosanska policija".¹⁴³³⁷

4276. Prema izvještaju CSB-a Sarajevo sastavljenog na osnovu prvih informacija dobijenih na dan incidenta,¹⁴³³⁸ kao i na osnovu Turkušićevog balističkog izvještaja pripremljenog na osnovu njegove i Bosnićeve istrage, stabilizator je pripadao granati kalibra 120 mm koja je, prema rezultatima mjerenja kratera, doletjela s juga, pod azimutom od 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni.¹⁴³³⁹ Ovaj azimut je odgovarao "položajima agresorskih snaga u rejonu Trebevića."¹⁴³⁴⁰ U izvještaju CSB-a Sarajevo takođe se navodi da je činjenica da "posmatrači UN-a na južnoj strani grada nisu registrovali artiljerijska dejstva s položaja koji su pod kontrolom [ABiH] također

¹⁴³³² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 58, 60; P1968 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); Harry Konings, T. 9303–9306 (7. decembar 2010.); P1958 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Harry Konings).

¹⁴³³³ Harry Konings, T. 9306 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 56–57. U unakrsnom ispitivanju Konings nije bio potpuno siguran u to koliko je tačno stabilizator bio udaljen od kratera i prihvatio je da je u različitim prilikama naveo različite udaljenosti. V. Harry Konings, T. 9378–9379 (7. decembar 2010.).

¹⁴³³⁴ Bešić nije mogao objasniti zašto je stabilizator bio tako daleko od mjesta udara, ali je pretpostavio da su ga s tog mjesta gurnule automobilske gume. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 28–30; Sead Bešić, T. 9504–9505 (9. decembar 2010.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1975 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D903 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹⁴³³⁵ Emir Turkušić, T. 8994, 9076–9078 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13.

¹⁴³³⁶ P1908 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom). Sead Bešić je u svom svjedočenju izjavio da prva dva broja iza "KB" označavaju godinu, a sljedeća dva broja mjesec proizvodnje. V. P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 15, 22–23. Ovo znači da je ta granata proizvedena u Krušiku, u julu 1993.

¹⁴³³⁷ Harry Konings, T. 9379–9380 (7. decembar 2010.).

¹⁴³³⁸ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 26.

¹⁴³³⁹ P1908 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); P1934 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4. V. takođe Emir Turkušić, T. 9019–9024, 9066–9067 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 13, 16–30, 32–33; P1936 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1929 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1930 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1931 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1935 (Mape u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 27–28, 30–32; P1976 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹⁴³⁴⁰ P1908 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom).

ukazuje da je mina ispaljena s teritorije koja je trenutno pod kontrolom agresorskih snaga.¹⁴³⁴¹ Prema Turkušićevim riječima, granata je pala direktno na cestu ne udarivši ni u šta drugo na svojoj putanji.¹⁴³⁴²

4277. Što se tiče mjesta otvaranja vatre, iako je tim izračunao da je upadni ugao granate bio 70 stepeni,¹⁴³⁴³ Turkušić je izjavio da tim nije mogao tačno da kaže s koje tačke je granata ispaljena, budući da to zavisi od broja punjenja korištenog za njeno ispaljivanje.¹⁴³⁴⁴ Međutim, na osnovu informacija vojnih posmatrača UN-a prema kojima tog konkretnog dana ABiH nije ispalila nijednu minobacačku granatu sa svojih položaja na sjevernoj strani Trebevića, tim CSB-a Sarajevo je zaključio da je granata doletjela s padina Trebevića pod kontrolom srpskih snaga.¹⁴³⁴⁵ Turkušić je takođe napomenuo da mnogi faktori ukazuju na to da je granata ispaljena s trećim punjenjem, što znači s udaljenosti od otprilike 2.400 do 2.500 metara od Markala.¹⁴³⁴⁶ Kad mu je iznijeta tvrdnja da radar UNMO-a nije zabilježio nijedno opaljenje sa srpske strane, Turkušić je odgovorio da to zavisi od područja koje je radar programiran da kontroliše.¹⁴³⁴⁷

4278. Prema izvještaju UNMO-a od 29 avgusta 1995., tim UNMO-a na Sedreniku bio je zadužen da istraži incident na Markalama koji se desio u 11:10 sati 28. avgusta 1995., kao i četiri druge granate koje su pale u blizini pijace, ranije istog dana, i to je učinio, zajedno s lokalnim vlastima.¹⁴³⁴⁸ Kao što je Konings potvrdio tokom svog svjedočenja u ovom predmetu, taj tim je zaključio da se kod svih pet udara radilo o minobacačkim projektilima kalibra 120 mm, da svi projektili imaju iste oznake, odnosno oznake "KB 9307" i "MK M74", i da je granata koja je pala na Markale ispaljena iz pravca 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni, u odnosu na sjever, s minimalnim "ug[lom] pada" od 67 stepeni.¹⁴³⁴⁹ Što se tiče četiri druga projektila, tim je zaključio da

¹⁴³⁴¹ P1908 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 28. V. takođe P1977 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1.

¹⁴³⁴² P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 15.

¹⁴³⁴³ Emir Turkušić, T. 9012–9019, 9072–9075 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 30–32; P1927 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1928 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić). V. takođe Richard Higgs, T. 5939–5940 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴³⁴⁴ P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 19–20 (gdje je svjedok takođe tvrdio da čak i najpoznatiji vojni stručnjaci i stručnjaci za artiljeriju ne bi mogli precizno odrediti mjesto otvaranja vatre u ovom incidentu).

¹⁴³⁴⁵ Emir Turkušić, T. 9071–9072 (4. novembar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 19–20. V. takođe Barry Hogan T. 11283–11284 (3. februar 2011.).

¹⁴³⁴⁶ Emir Turkušić, T. 9019 (4. novembar 2010.).

¹⁴³⁴⁷ Emir Turkušić, T. 9071–9072 (4. novembar 2010.).

¹⁴³⁴⁸ P1446 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 20. V. takođe P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20; Harry Konings, T. 9339–9340, 9372 (7. decembar 2010.).

¹⁴³⁴⁹ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17–19; P1446 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 20–22; P1444 (Izvještaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20–21. V.

su ispaljeni iz pravca 220 – 240 stepeni u odnosu na sjever, i da su udarili u tlo na udaljenosti od 200 od 300 metara od granate koja je pala na Markale.¹⁴³⁵⁰ Tačno mjesto otvaranja vatre za svih pet granata ne može se odrediti, jer nije poznato s kojim punjenjem su ispaljene.¹⁴³⁵¹ Nakon uviđaja, tim UNMO-a otišao je u mrtvačnicu, gdje je potvrdio da je poginula 31 osoba.¹⁴³⁵² U mrtvačnici, Konings je vidio da su ljudi poginuli od gelera i da se radilo o tijelima ljudi koji su umrli netom prije.¹⁴³⁵³ Nekoliko sati kasnije, broj žrtava se povećao na 34 poginule i 84 povrijeđene osobe.¹⁴³⁵⁴ Nakon sastanka s bosanskom policijom u policijskoj stanici, Konings je podnio izvještaj svojim pretpostavljenima.¹⁴³⁵⁵ On je objasnio da su tokom sastanka bosanske vlasti htjele da vojni posmatrači UN-a izjave da su granatu koja je pala na Markale ispalili bosanski Srbi, ali on u tom trenutku to nije mogao učiniti, jer je postojala mogućnost da je granata ispaljena s teritorije pod kontrolom ABiH.¹⁴³⁵⁶

4279. Konings je u svom svjedočenju izjavio da su mu sljedećeg dana, 29. avgusta 1995., Thomas Knustad i Paul Conway, dva vojna posmatrača UN-a koji su na dan incidenta bili na posmatračkom položaju 1, rekli da nisu primijetili, ni čuli, nijedan izlazni hitac s teritorije pod kontrolom ABiH, kao ni s dijela teritorije pod kontrolom VRS-a koji su mogli vidjeti.¹⁴³⁵⁷ Posmatrački položaj 1 bio je na jugu Sarajeva, na brdu Čolina Kapa, približno 200 metara sjeverno od strane linije sukoba pod kontrolom ABiH i oko 1.500 metara od linija SRK-a.¹⁴³⁵⁸ Hogan je u svom svjedočenju izjavio da

Harry Konings, T. 9306–9307, 9373–9375 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.); par. 61–63, 80; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1998–2002; P151 (Mapa s oznakama koje je unio Thomas Knustad).

¹⁴³⁵⁰ P1445 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17–18; P1444 (Izvjestaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 20–22; Harry Konings, T. 9307–9308 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 64–65.

¹⁴³⁵¹ P1445 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 17; P1444 (Izvjestaj UNMO-a, 30. avgust 1995.), str. 21. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 80–81.

¹⁴³⁵² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 66; Harry Konings, T. 9333–9337 (7. decembar 2010.).

¹⁴³⁵³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 66; Harry Konings, T. 9337–9339 (7. decembar 2010.).

¹⁴³⁵⁴ P1446 (Izvjestaj UNMO-a, 29. avgust 1995.), str. 21.

¹⁴³⁵⁵ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68; P150 (Izvjestaj UNMO-a, 28. avgust 1995.). V. takođe Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1998–2000.

¹⁴³⁵⁶ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68–70; Harry Konings, T. 9390–9393 (7. decembar 2010.); P150 (Izvjestaj UNMO-a, 28. avgust 1995.).

¹⁴³⁵⁷ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 72; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1998, 2004–2008. V. takođe Harry Konings, T. 9308–9310 (7. decembar 2010.); P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

¹⁴³⁵⁸ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1987–1988, 1994, 1996, 2001, 2006–2008, 2024–2026; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3; P151 (Mapa s oznakama koje je unio Thomas Knustad); Paul Conway, T. 29000, 29004–29006 (17. oktobar 2012.); P5927 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway). Prema Koningsovim riječima, s druge strane, lokacija posmatračkog položaja 1 bila je oko 500 do 600 metara udaljena od linije sukoba. V. Harry Konings, T. 9298–9302 (7. decembar 2010.); P1954 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1955 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings); P1956 (Fotografija Sarajeva); P1957 (Fotografija Sarajeva i

je, na osnovu mjerenja koja je izvršio pomoću GPS-a, udaljenost između pijace Markale i linije fronta na tom području iznosila oko 1.600 metara.¹⁴³⁵⁹

4280. Knustad je tokom svog svjedočenja potvrdio da je u jutro 28. avgusta 1995., koje je bilo toplo i vedro, sjedio u kući UNMO-a blizu posmatračkog položaja 1, dok je Conway bio na posmatračkom položaju.¹⁴³⁶⁰ Oko 11:00 sati vidjeli su da se s područja pijace Markale diže dim, a zatim su čuli zvuk eksplozije u gradu, za koji je Knustad mislio da je zvuk udara minobacačkog projektila.¹⁴³⁶¹ Knustad je čuo samo jedan udar i mislio da minobacački projektil nije prošao veoma blizu posmatračkog položaja 1, jer bi ga inače on i Conway čuli.¹⁴³⁶² On je takođe objasnio da minobacač nije ispaljen s područja "unutar linije sukoba", jer bi u tom slučaju i to čuli.¹⁴³⁶³ Međutim, izjavio je da je moguće da ne bi čuo projektil da je ispaljen iza linija SRK-a, jer je teritorija pod kontrolom SRK-a bila s druge strane brda.¹⁴³⁶⁴ Prema tome, Knustad je isključio mogućnost da je vatra otvorena iz minobacača s teritorije pod kontrolom ABiH.¹⁴³⁶⁵

4281. Conway je u svom svjedočenju izjavio da je oko 11:00 sati 28. avgusta 1995., s posmatračkog položaja 1 čuo zvuk nekoliko prigušenih eksplozija i da je, kad je pogledao u pravcu grada, vidio više stubova dima; međutim, nije mogao reći da li su ti prigušeni zvuci bili zvuci dolazne ili izlazne vatre.¹⁴³⁶⁶ On je takođe izjavio da možda nije primijetio i druge eksplozije od dolazne ili izlazne vatre, budući da je ulazio i izlazio iz kućice blizu posmatračkog položaja 1.¹⁴³⁶⁷ Napomenuo je da su se te eksplozije relativno slabo čule s obzirom na to da su mjesta udara bila

uniformisanih muškaraca s oznakama koje je unio Harry Konings); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 72; P1964 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings).

¹⁴³⁵⁹ Barry Hogan, T. 11284–11285 (3. februar 2011.); D1006 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Barry Hogan).

¹⁴³⁶⁰ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1993–1994; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3. Međutim, Conway je u svom svjedočenju izjavio da misli da se u vrijeme eksplozije Knustad šetao s njihovim bosanskim prevodiocem. V. D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 16.

¹⁴³⁶¹ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1994–1998, 2023–2024; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

¹⁴³⁶² Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2023–2024, 2039; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

¹⁴³⁶³ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2003–2005, 2048–2049; P152 (Izjava svjedoka Thomasa Knustada od 21. maja 1996.), str. 3.

¹⁴³⁶⁴ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2005–2006; Barry Hogan T. 11283–11284 (3. februar 2011.).

¹⁴³⁶⁵ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2005–2007.

¹⁴³⁶⁶ D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 12–15 (gdje je svjedok objasnio da je ponekad nemoguće reći da li zvuk eksplozije potiče od izlazne ili ulazne vatre, i da su zbog karakteristika akustičnosti u Sarajevu takve konstatacije često bile nepouzdanе); Paul Conway, T. 29012–29014 (17. oktobar 2012.).

¹⁴³⁶⁷ D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 13; Paul Conway, T. 29004–29005 (17. oktobar 2012.).

samo oko tri kilometra udaljena od posmatračkog položaja 1.¹⁴³⁶⁸ Prema tome, on se nije složio s tim da je, ako neko na posmatračkom položaju 1 ne čuje zvuk izlazne minobacačke vatre, vatra morala biti otvorena sa strane linije sukoba koju je kontrolisao SRK.¹⁴³⁶⁹ Međutim, on je prihvatio da bi se, ako je vatra iz minobacača otvorena s relativno male udaljenosti od onog ko sluša opaljenje, čuo "veoma prepoznatljiv zvuk, koji zvuči 'vrmf' i 'trmf'".¹⁴³⁷⁰

4282. Nakon sastanka s Knustadom i Conwayem, Konings je prisustvovao sastanku s bosanskim vlastima na kojem su razgovarali o rezultatima njihovih istraga i, na osnovu svih informacija kojima raspolaže, došao je do zaključka da je mjesto otvaranja vatre bilo na teritoriji pod kontrolom SRK-a.¹⁴³⁷¹ Objasnio je da bi, da je projektil ispaljen s teritorije pod kontrolom ABiH, u kombinaciji sa svim drugim parametrima, to moglo biti učinjeno jedino s nultim ili s prvim punjenjem.¹⁴³⁷² U slučaju da je korišteno nulto punjenje, mjesto otvaranja vatre bilo bi blizu posmatračkog položaja 1 i vojni posmatrači UN-a koji su se nalazili na tom položaju bi čuli, ili vidjeli, to opaljenje.¹⁴³⁷³ Što se tiče prvog punjenja, Konings je izjavio da se, prema njegovom iskustvu, to punjenje obično ne koristi s minobacačima kalibra 120 mm, jer tada projektil može eksplodirati u blizini jedinica koje su ga ispalile.¹⁴³⁷⁴

(c) Istraga UNPROFOR-a

4283. Pored gore navedene istrage vojnih posmatrača UN-a, istragu je provela i UN-ova Specijalizovana inženjerska jedinica UN-a Sektora Sarajevo, a dalju analizu je izvršio potpukovnik Brian Powers iz "Službe za obavještajni rad pri štabu UNPROFOR-a", koji je razmotrio i analizirao izvještaje UNMO-a i Specijalizovane inženjerske jedinice Sektora

¹⁴³⁶⁸ D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 13; Paul Conway, T. 28999–29000, 29009–29011 (17. oktobar 2012.).

¹⁴³⁶⁹ D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 15.

¹⁴³⁷⁰ Paul Conway, T. 29011 (17. oktobar 2012.). To je potvrdio i Konings koji je u svom svjedočenju izjavio da ispaljenje minobacačke granate kalibra 120 mm proizvodi "veoma glasan pucanj". V. Harry Konings, T. 9309–9310 (7. decembar 2010.). V. takođe Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2004 (gdje je svjedok izjavio da je opaljenje iz minobacača kalibra 120 mm glasnije od opaljenja iz minobacača kalibra 82 mm); Savo Simić, T. 30065–30066 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da bi bilo nemoguće sakriti ispaljenje projektila od posmatrača UN-a lociranih u blizini vatrenih položaja); John Wilson, T. 4111 (23. juni 2010.) (gdje je svjedok izjavio da bi se po mirnom danu izlazna vatra iz minobacača mogla čuti na udaljenosti većoj od jednog kilometra); Stanislav Galić, T. 37860 (7. maj 2013.); Thorbjorn Overgard, T. 10031 (16. decembar 2010.).

¹⁴³⁷¹ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 68–72; P1960 (Izvještaj UNMO-a, 29. avgust 1995.); Harry Konings, T. 9308–9312, 9314–9316 (7. decembar 2010.).

¹⁴³⁷² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 88–90.

¹⁴³⁷³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 89–90, 95; Harry Konings, T. 9308–9310, 9385–9386 (7. decembar 2010.).

¹⁴³⁷⁴ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 88; Harry Konings, T. 9391–9393 (7. decembar 2010.).

Sarajevo.¹⁴³⁷⁵ Potpukovnik Baxter je sva tri izvještaja zatim poslao komandantu štaba UNPROFOR-a u Sarajevu saževši njihove zaključke u konačnom službenom izvještaju UN-a.¹⁴³⁷⁶

4284. Specijalizovana inženjerska jedinica Sektora Sarajevo došla je do zaključka sličnog zaključku do kojeg su došli bosanska policija i timovi UNMO-a, konstatovavši da je minobacačka granata kalibra 120 mm – "[s]rpske proizvodnje" – ispaljena pod uglom od 2.850 hiljaditih ili 160 stepeni, od pravca sjevera.¹⁴³⁷⁷

4285. Što se tiče Powersove analize, on je, napominjući da je zaključeno da je granata koja je pala na Markale imala azimut različit od azimuta ostale četiri granate koje su pale u blizini, u izvještaju od 29. avgusta 1995. naveo da "analiza brazde upaljača pokazuje da je azimut ovog projektila [Markale] najvjerovatnije u rasponu od 220 – 240 stepeni i da je ispaljen s istog položaja kao i ostala četiri projektila", odnosno negdje između Lukavice i Miljevića.¹⁴³⁷⁸ Powers je takođe napomenuo da mora da je u vezi s granatom koja je pala na Markale postojala neka anomalija, što je kasnije Baxter objasnio time da je granata na svojoj putanji najprije udarila u neku zgradu.¹⁴³⁷⁹

4286. U Powersovom izvještaju se takođe navodi da je u to vrijeme radar UN-a bio u funkciji ali da nije registrovao nijedno opaljenje iz minobacača i da bi "[b]ar nekoliko od ovih pet projektila bilo [...] otkriveno da su ispaljeni s položaja blizu [linije sukoba]."¹⁴³⁸⁰ Prema izvještaju, u slučaju da su granate ispaljene s veće udaljenosti, luk putanje bi najvjerovatnije bio ispod radarskog snopa i

¹⁴³⁷⁵ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe Richard Higgs, T. 5938–5941 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.) (na kojem se vidi kako Specijalizovana inženjerska jedinica radi na licu mjesta). Vijeće napominje da je datum izvještaja Specijalizovane inženjerske jedinice Sektora Sarajevo 6. septembar 1995., iako je Specijalizovana inženjerska jedinica izvršila analizu kratera 28. avgusta i iako je Powers morao analizirati njihov izvještaj 29. avgusta 1995. Međutim, Vijeće napominje da se u intervjuu od 2. septembra Demurenko vidi kako u ruci drži originalnu verziju na francuskom izvještaja Specijalizovane inženjerske jedinice. V. fusnota 14399. Shodno tome, Vijeće smatra da je 6. septembar datum prevoda na engleski originala izvještaja Specijalizovane inženjerske jedinice, a ne datum kad je izvještaj sastavljen i podnesen.

¹⁴³⁷⁶ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4.

¹⁴³⁷⁷ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17; P2114 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 6–7. V. takođe Richard Higgs, T. 5948–5950 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴³⁷⁸ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21. V. takođe P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1–2. Tužilaštvo tvrdi da ovu analizu azimuta treba zanemariti kao nepouzdanu jer je Powers "primijenio metodu brazde upaljača bez postojanja jasne brazde upaljača". V. Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 64.

¹⁴³⁷⁹ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3, 21.

¹⁴³⁸⁰ P1445 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1 (gdje se navodi da bi radar otkrio visoke, ali ne i niske putanje). Ali v. D2762 (Izjava svjedoka KW554 od 14. septembra 2012.), par. 12 (gdje je svjedok KW554 izjavio da "je bio informisan da je projektil registrovan" na radaru UN-a, ali da "nije bilo moguće odrediti s koje strane linije sukoba je ispaljen").

stoga ne bi bio registrovan.¹⁴³⁸¹ Nadalje, Powers je napomenuo da je visina zgrada na pijaci takođe uzeta u obzir, i da je projektil, da bi preletio preko vrha zgrada na južnoj strani ulice, ili morao imati višu putanju i biti ispaljen u blizini linije sukoba, ili nižu putanju i biti ispaljen sa srednje ili velike udaljenosti.¹⁴³⁸² Međutim, nijedan od posmatrača koji su bili na posmatračkim položajima UN-a u tom području duž linije fronta nije primijetio, ni čuo, opaljenje u vrijeme kad se desio incident na Markalama.¹⁴³⁸³ Na osnovu svih ovih podataka, Powers je zaključio da je vatreni položaj za ovih pet granata bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a, i da su vjerovatno ispaljene s područja Lukavice, s udaljenosti između 3.000 i 5.000 metara.¹⁴³⁸⁴ Powersovi zaključci predočeni su Harlandu i Smithu, koji od tog trenutka nisu sumnjali u to da su granate ispalili bosanski Srbi.¹⁴³⁸⁵

4287. Dana 8. septembra 1995., Baxter je štabu UNPROFOR-a u Zagrebu poslao izvještaj uz koji je priložio sve gore navedene izvještaje i napomenuo da Powersov izvještaj pokušava da razjasni "očiti raskorak" između pravca granate koja je pala na Markale i pravca četiri prethodne granate.¹⁴³⁸⁶ U njegovom izvještaju takođe se navodi da bi radar UN-a registrovao svako opaljenje iz minobacača na udaljenosti od 950 metara ili na manjoj udaljenosti tako da je "[z]aključeno [...] da su ispaljene minobacačke granate imale niže putanje tako da su prošle ispod radarskog snopa"; to znači da je, zavisno od punjenja, projektil doletio s vatrene položaja na udaljenosti između 1.550 i 3.500 metara, dok je linija sukoba bila udaljena 1.050 metara od mjesta udara.¹⁴³⁸⁷ U izvještaju je zaključeno da je svih pet granata "neosporno" ispaljeno s teritorije pod kontrolom bosanskih Srba.¹⁴³⁸⁸

¹⁴³⁸¹ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1–2.

¹⁴³⁸² P1447 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁴³⁸³ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21; P1447 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁴³⁸⁴ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 21.

¹⁴³⁸⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 231; P821 (Dodatak izjavi svjedoka Davida Harlanda od 4. maja 2010.), par. 15; P828 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. takođe David Harland, T. 2043–2044 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok dalje izjavio da je izvještaj podnesen "nekoliko sati i dan ili dva nakon toga", ali nije naveo konkretno vrijeme kad se to desilo). U Baxterovom izvještaju navodi se da je uveče 28. avgusta Smithu podnesen usmeni izvještaj, te da je u 08:00 sati 29. avgusta 1995. dobio pismeni izvještaj. V. P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁴³⁸⁶ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2–4.

¹⁴³⁸⁷ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁴³⁸⁸ P1445 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

(d) Istraga Andreja Demurenka

4288. Demurenko, koji je u vrijeme incidenta bio načelnik štaba Sektora Sarajevo,¹⁴³⁸⁹ u svom svjedočenju je izjavio da je za incident na Markalama saznao 30 minuta poslije incidenta.¹⁴³⁹⁰ Dva sata kasnije otišao je na mjesto incidenta i vidio krater i vještake koji su radili na licu mjesta, kao i krv na ulici i na pločniku.¹⁴³⁹¹ Nakon što je proveo 30 minuta na licu mjesta i dao upute timovima koji su tamo radili, Demurenko se vratio u štab i oko sat kasnije saznao da je glasnogovornik štaba UNPROFOR-a, jedan britanski potpukovnik, organizovao konferenciju za štampu na kojoj je za incident okrivio SRK.¹⁴³⁹² Demurenko je smatrao da je to bilo potpuno neosnovano jer je u tom trenutku istraga još uvijek bila u toku.¹⁴³⁹³ Zbog toga je uveče 28. avgusta predložio svom tadašnjem pretpostavljenom, generalu Bacheletu, da organizuje istragu, na šta je Bachelet pristao.¹⁴³⁹⁴ Demurenko je tada odabrao svoje najbliže saradnike i oni su, oslanjajući se na rezultate balističke istrage kojima su tada raspolagali, otišli da pregledaju moguće lokacije vatrenih položaja, kako na liniji sukoba, oko 2.000 metara od mjesta incidenta, tako i na teritoriji pod kontrolom SRK-a, i fotografisali su te lokacije.¹⁴³⁹⁵ Njihova istraga je trajala od 29. avgusta do 1. septembra 1995., nakon čega je Demurenko pripremio izvještaj u kojem je zaključio da nema pogodnih vatrenih položaja na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a; međutim, kad je došao da izvještaj preda Bacheletu, Bacheletov pomoćnik mu je rekao da taj izvještaj nikad neće biti objavljen, s obzirom na njegove zaključke.¹⁴³⁹⁶

4289. Nakon toga je Demurenko kontaktirao Associated Press i 2. septembra 1995. im je dao intervju u kojem je iznio svoje zaključke.¹⁴³⁹⁷ U tom intervjuu, Demurenko je objasnio da je lično otišao na položaje s kojih je granata mogla biti ispaljena u slučaju da je bila ispaljena s punjenjima

¹⁴³⁸⁹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 4.

¹⁴³⁹⁰ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 42.

¹⁴³⁹¹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 67–68.

¹⁴³⁹² D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 68–71, 74–75 (gdje je svjedok objasnio da se ne sjeća ni imena ni bataljona pripadnika UN-a koji su radili na licu mjesta i izjavio da se ne sjeća da je imao kontakt s Koningsom); D2272 (List s dopunskim informacijama o svjedoku Harryju Koningsu, 20. april 2009.), par. 25.

¹⁴³⁹³ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 138, 140.

¹⁴³⁹⁴ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 44, 55, 76, 78–79.

¹⁴³⁹⁵ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 43, 51, 63, 76–77, 80–81, 90, 95, 100–103, 110–111, 116, 122–123, 126, 135 (gdje je svjedok objasnio da je imao dva balistička izvještaja, od kojih je jedan pripremio nizozemski oficir, vještak balističar, a drugi lokalni vještak iz BiH, kao i 10 do 20 različitih izvora informacija); D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko); D2274 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Andrej Demurenko); D2273 (Fotografija Andreja Demurenka); D2277 (Fotografija Andreja Demurenka); D2284 (Dopis SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 29. avgust 1995.) (gdje se navodi da je Demurenko od SRK-a tražio i dobio dozvolu da obiđe Trebević); Andrej Demurenko, T. 28990–28991 (17. oktobar 2012.).

¹⁴³⁹⁶ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 51–55, 81–85 (gdje je svjedok takođe izjavio da je taj izvještaj u njegovoj ličnoj arhivi, ali da nije sklon tome da ga preda jer se radi o povjerljivom dokumentu UN-a).

tri do šest i zaključio da su te lokacije nepogodne za vatrene položaje, jednako kao i lokacije koje su pronađene na liniji doleta ostale četiri granate koje su pale taj dan.¹⁴³⁹⁸ Vijeće napominje da video-snimak pokazuje da je Demurenko koristio azimut od 176 stepeni od pravca sjevera, a ne azimut od 160 stepeni koji su odredili istražitelji UNPROFOR-a ili azimut od 170 stepeni, plus ili minus pet stepeni, koji su odredili CSB Sarajevo i vojni posmatrači UN-a.¹⁴³⁹⁹ Demurenko je u svom svjedočenju izjavio da mu je nakon tog intervjua prijetio jedan oficir ABiH i da ga je njegova komanda u Sektoru Sarajevo disciplinski kaznila.¹⁴⁴⁰⁰

4290. Demurenko je objasnio da je na tri od četiri moguća položaja koja je posjetio tlo bilo kamenito, dok je četvrti položaj bio šumovit, na osnovu čega je zaključio da nijedan od tih položaja nije bio pogodan za postavljanje minobacača.¹⁴⁴⁰¹ On je takođe izjavio da on i njegov tim nisu imali GPS nego su na relevantne lokacije išli koristeći "tradicionalne staromodne instrumente za određivanje lokacije".¹⁴⁴⁰² Kad mu je postavljeno pitanje u vezi s tim da li margina greške s kojom su radili vještaci balističari znači da bi vatrene položaji bili obuhvaćeni područjem većim od onog na kojem su se nalazili konkretni položaji koje je on obišao, Demurenko je najprije izjavio da bi odstupanje bilo samo oko 15 metara; kasnije je prihvatio da margina greške u određivanju azimuta (plus ili minus pet stepeni) znači da bi svaka od lokacija koju je obišao imala radijus između 175 i 315 metara, zavisno od punjenja.¹⁴⁴⁰³ Rekao je da je obišao ta veća područja i prihvatio je da bi neka od njih bila pogodna za postavljanje minobacača, ali je u svom svjedočenju izjavio da kad ih

¹⁴³⁹⁷ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 56, 85, 96.

¹⁴³⁹⁸ D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom).

¹⁴³⁹⁹ D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 99, 104–105, 109, 117–119, 122, 136; D2280 (Mapa Sarajeva); D2285 (Satelitska fotografija Sarajeva); Andrej Demurenko, T. 28912–28920 (16. oktobar 2012.), T. 28986–28990 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da, kad je započeo svoju istragu, nije imao izvještaj UNPROFOR-a u kojem se navodi ugao od 170 stepeni, i da u svakom slučaju ta razlika nije važna jer je njegov tim na kraju pregledao šire područje, desno i lijevo od tačne lokacije, te je obuhvatio marginu greške). Međutim, Vijeće napominje da se, suprotno tom iskazu, u intervjuu Demurenko vidi kako drži taj izvještaj UNPROFOR-a za koji je tvrdio da ga nije imao ili da ga nije koristio tokom svoje istrage. Kasnije, u dodatnom ispitivanju, Demurenko je izjavio da je tim takođe istražio područje na osnovu ugla od 160 stepeni. V. Andrej Demurenko, T. 28991 (17. oktobar 2012.). Vijeće napominje da Demurenko nije pomenuo obilazak područja na pravcu vatre od 160 stepeni iako je u predmetu *Dragomir Milošević* dao detaljan iskaz u vezi sa svojom istragom. Pored toga, on to nije pomenuo u intervjuu koji je dao nakon svoje istrage. Prema tome, Vijeće ne smatra da je njegov iskaz u vezi s ovim pitanjem vjerodostojan.

¹⁴⁴⁰⁰ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 56, 64, 88; D2311 (Razgovor s Andrejem Demurenkom, 6. septembar 1995.).

¹⁴⁴⁰¹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 57, 90–91, 112–114; D2277 (Fotografija Andreja Demurenka); D2278 (Fotografija Andreja Demurenka); Andrej Demurenko, T. 28991 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok u sudnici objasnio da je veći dio terena bio pokriven šumom).

¹⁴⁴⁰² D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 90, 107, 116.

¹⁴⁴⁰³ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 97–99, 113, 122; Andrej Demurenko, T. 28921–28935 (16. oktobar 2012.). Iako je Demurenko u svom svjedočenju izjavio da je Vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* pogrešno razumjelo njegov iskaz u vezi s odstupanjem od 15 metara ili manje, Vijeće smatra da to nije bio slučaj. Umjesto toga, Demurenko je jednostavno izmijenio svoj iskaz poslije donošenja presude u predmetu *Milošević*.

je obišao na njima nije bilo tragova postavljanja minobacača.¹⁴⁴⁰⁴ U unakrsnom ispitivanju, kad mu je iznijeta tvrdnja da to nije ono što je ranije rekao u predmetu *Dragomir Milošević*, Demurenko se složio, i objasnio da se u svom svjedočenju želio usredsrediti na četiri konkretne lokacije, ali da je tim u stvari obišao mnogo drugih lokacija.¹⁴⁴⁰⁵

4291. Nadalje, Demurenko je prihvatio da je koristio tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120 mm, ali je negirao da bi to dovelo do različitih položaja u odnosu na položaje u tablicama gađanja za minobacač M74 kalibra 120 mm, koji je, kako se navodi, korišten za Markale.¹⁴⁴⁰⁶ Tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, on je prihvatio da nije znao koja granata je korištena za gađanje Markala kad je provodio istragu, ali da za njegov tim to nije imalo značaja jer su pregledali cijelu padinu.¹⁴⁴⁰⁷ Vijeće je napomenulo da je u intervjuu Associated Pressu, Demurenko za treće punjenje naveo udaljenost od 2.000 metara, a ne udaljenost od 2.400 do 2.500 metara, kao što je to učinio Turkušić.¹⁴⁴⁰⁸

4292. Komentarišući zaključke UNPROFOR-a u vezi s radarom UN-a, Demurenko je u svom svjedočenju izjavio da su ti zaključci "apsolutno pogrešni" jer bi putanja minobacačkih projektila ispaljenih sa srednje ili velike udaljenosti bila viša, a ne niža, te bi ih stoga radar UN-a otkrio.¹⁴⁴⁰⁹ On je takođe napomenuo da je linija sukoba, suprotno zaključcima izvještaja prema kojima je od mjesta incidenta bila udaljena samo 1.050 metara, u stvari bila udaljena oko 2.000 metara.¹⁴⁴¹⁰

4293. Demurenko je smatrao da je incident bio "teroristički napad" organizovan unutar Sarajeva, jer minobacačka granata kalibra 120 mm ne bi mogla prouzrokovati toliko žrtava i jer je niko nije čuo ni registrovao.¹⁴⁴¹¹ Prihvaćajući da su minobacači namijenjeni za gađanje ciljeva iza prepreka, on je takođe smatrao da je šansa da prva granata pogodi Markale bila "jedan prema milion" iako je

¹⁴⁴⁰⁴ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 106–109, 115, 124; D2282 (Fotografija livade); D2283 (Fotografija livade); D2285 (Satelitska fotografija Sarajeva); D2279 (Fotografija Andreja Demurenka); Andrej Demurenko, T. 28913–28914, 28936–28939 (16. oktobar 2012.), T. 28941–28943 (17. oktobar 2012.); P5918 (Naredenje SRK-a, 23. avgust 1995.) (gdje se navodi da je SRK u to vrijeme koristio privremene vatrene položaje).

¹⁴⁴⁰⁵ Andrej Demurenko, T. 28927–28935 (16. oktobar 2012.), T. 28952–28953 (17. oktobar 2012.).

¹⁴⁴⁰⁶ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 92.

¹⁴⁴⁰⁷ Andrej Demurenko, T. 28946–28961 (17. oktobar 2012.); P5919 (Izvod iz tabele inventara Drinskog korpusa); P5920 (Izvod iz tablice gađanja za minobacač); P5921 (Tablice gađanja za laki minobacač M74 kalibra 120mm); P5922 (Tablice gađanja za laki minobacač M75 kalibra 120mm); P5923 (Tablice gađanja za minobacač M52 kalibra 120mm).

¹⁴⁴⁰⁸ *Uporedi* D1010 (Video-snimak razgovora s pukovnikom Demurenkom, s transkriptom) i D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko) sa Emir Turkušić, T. 9019 (4. novembar 2010.).

¹⁴⁴⁰⁹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 125, 133; D2276 (Crtež Andreja Demurenka).

¹⁴⁴¹⁰ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 133; D2281 (Crtež uglova i dometa minobacačkih granata koji je sačinio Andrej Demurenko).

pijaca tokom rata pogođena dva puta.¹⁴⁴¹² Prema Demurenkovim riječima, bilo bi veoma lako napraviti krater detonacijom eksplozivne naprave postavljene u urnu, iako je prihvatio da za to nema dokaza.¹⁴⁴¹³

4294. Hogan je u svom svjedočenju izjavio da je testirao Demurenkovo svjedočenje tako što je prišao što je bliže mogao položajima koje je on obišao 1995., te napravio fotografije i zabilježio GPS koordinate tih položaja.¹⁴⁴¹⁴ Vijeće napominje da više tih fotografija pokazuje lokacije koje nisu pokriveno šumom i izgledaju pogodne za postavljanje minobacača. Vijeće takođe napominje da je Zorica Subotić, iako je kritikovala Hogana zbog toga što je provjeravao položaje na toj putanji i implicirala da je on to učinio kako bi pronašao pogodan vatreni položaj, u svom svjedočenju iznijela zaključak koji protivrječi Demurenkovom zaključku, izjavivši da je u stvari postojao pogodan vatreni položaj na putanji od 176 stepeni.¹⁴⁴¹⁵

(c) Situacija nakon incidenta i vazdušni napadi NATO-a

4295. Nakon incidenta i prije nego što je tog dana otišao na lice mjesta, Harland je proveo mnogo vremena razgovarajući sa Smithom o tome koje će mjere biti preduzete i o činjenici da će, ako se utvrdi da su granatu ispalili Srbi, morati doći do značajnog vojnog odgovora.¹⁴⁴¹⁶ Na dan incidenta i sljedećeg dana, Smith je imao tri razgovora s Mladićem, tokom kojih su raspravljali o okolnostima incidenta.¹⁴⁴¹⁷ U prvom razgovoru, u 14:13 sati 28. avgusta 1995., Smith je Mladiću objasnio da je situacija ozbiljna i da sve činjenice u tom trenutku ukazuju na to da je incident izazvao VRS.¹⁴⁴¹⁸ Mladić se složio s tim da izvrši sveobuhvatnu ocjenu kako bi se uvjerio da nije došlo do otvaranja vatre bez odobrenja, ali je takođe tvrdio da je to bio napad bosanskih Muslimana u cilju

¹⁴⁴¹¹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 54, 65, 139; Andrej Demurenko, T. 28926–28927, 28936–28938 (16. oktobar 2012.).

¹⁴⁴¹² D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 58, 60, 65; D2286 (Crtež putanje projektila u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D2328 (Fotografija Sarajeva sa Trebevića); Andrej Demurenko, T. 28936–28939 (16. oktobar 2012.).

¹⁴⁴¹³ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 65–66; Andrej Demurenko, T. 28971 (17. oktobar 2012.) (gdje je svjedok prihvatio da nije stručnjak za terorizam i statičke eksplozije).

¹⁴⁴¹⁴ Barry Hogan, T. 11225–11230, 11283–11284 (3. februar 2011.); P2214 (Satelitska fotografija Sarajeva); P2215 (Fotografije u vezi sa granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴⁴¹⁵ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139.

¹⁴⁴¹⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 229.

¹⁴⁴¹⁷ Rupert Smith, T. 11454–11455 (9. februar 2011.); P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁴⁴¹⁸ P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

diskreditovanja VRS-a.¹⁴⁴¹⁹ Mladić je takođe apelovao na Smitha da formira mješoviti istražni tim koji bi se sastojao od predstavnika obje zaraćene strane i UNPROFOR-a.¹⁴⁴²⁰

4296. Istog dana, oko 13:00 sati, pukovnik Čedomir Sladoje je u ime komande SRK-a izdao naređenje kojim se zabranjuje otvaranje vatre i u kojem od svih brigada SRK-a traži da do 14:00 sati izvijeste komandu da li su tog dana između 10:00 i 12:00 sati otvarale vatru na Sarajevo.¹⁴⁴²¹ Kasnije tog dana Glavni štab VRS-a je izvijestio optuženog da brigade SRK-a nisu otvarale vatru na Sarajevo između 10:00 i 12:00 sati.¹⁴⁴²²

4297. Tog dana u 18:23 sati, Mladić je izvijestio Smitha da snage VRS-a nisu bile umiješane u ovaj incident.¹⁴⁴²³ Zatim je Smith rekao Mladiću da je istraga UNMO-a utvrdila da je taj projektil bila minobacačka granata kalibra 120 mm, koja je vjerovatno ispaljena s juga.¹⁴⁴²⁴ Uveče 28. avgusta 1995., dok je Janvier bio na dopustu, Smith je odlučio da započne kampanju bombardovanja NATO-a.¹⁴⁴²⁵ On je u svom svjedočenju izjavio da je u tom trenutku bio uvjeren da su bosanski Srbi bili odgovorni za taj incident, na osnovu ne samo zaključaka u vezi s pravcem vatre koje je dobio od raznih istražitelja UN-a nego, što je još značajnije, i na činjenicu da nijedan pripadnik UN-a nije čuo da su granate ispaljene u blizini Sarajeva.¹⁴⁴²⁶

4298. Sljedećeg dana, 29. avgusta u 10:00 sati Smith je informisao Mladića da je utvrđeno van svake razumne sumnje da su granate doletjele s teritorije pod kontrolom VRS-a i da je istraga pokazala da je mjesto otvaranja vatre bilo otprilike 3,5 do 4 kilometra jugozapadno od mjesta udara.¹⁴⁴²⁷ Mladić je odgovorio da je provjerio sve vatrene položaje SRK-a i da granatu nisu ispalili njegovi vojnici; on je od Smitha ponovo tražio da formira zajedničku komisiju tvrdeći da postoji

¹⁴⁴¹⁹ P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe Rupert Smith, T. 11544–11545 (10. februar 2011.); D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

¹⁴⁴²⁰ P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁴⁴²¹ D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

¹⁴⁴²² D2313 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 28. avgust 1995.).

¹⁴⁴²³ P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe Rupert Smith, T. 11565–11571 (10. februar 2011.); D1015 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i nepoznate osobe, bez datuma), *e-court* str. 3–4.

¹⁴⁴²⁴ P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁴⁴²⁵ Rupert Smith, T. 11456 (9. februar 2011.), 11505–11509 (10. februar 2010.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*), str. 367–368.

¹⁴⁴²⁶ Rupert Smith, T. 11456–11458 (9. februar 2011.). Kad je u unakrsnom ispitivanju Smithu iznijeta tvrdnja da, u svjetlu prvog izvještaja UNMO-a koji je 28. avgusta pripremio Konings, tog dana nije mogao znati da su bosanski Srbi bili odgovorni za incident na Markalama, Smith je objasnio da u je svom uredu imao druge izvore izvještavanja. V. Rupert Smith, T. 11509–11511 (10. februar 2011.); P150 (Izveštaj UNMO-a, 28. avgust 1995.). V. takođe Rupert Smith, T. 11922–11924 (15. februar 2011.); D1063 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj o situaciji, 29. avgust 1995.), str. 2.

¹⁴⁴²⁷ Rupert Smith, T. 11511–11512 (10. februar 2011.); P2289 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3.

više indicija koje ukazuju na to da je napad "organizovao BiH".¹⁴⁴²⁸ Kad mu je predložen izvještaj koji je Janvier poslao Kofiju Annanu 29. avgusta 1995. u 10:36 sati – pola sata nakon Smithovog trećeg razgovora s Mladićem – u kojem Janvier izvještava Annana da se mjesto otvaranja vatre još istražuje i da ga je teško utvrditi jer nije moguće odrediti s kojim punjenjem je granata ispaljena, Smith je izjavio da ne može komentarisati šta se dešavalo u sjedištu UN-a.¹⁴⁴²⁹ Kad mu je postavljeno pitanje zašto je bio siguran "van svake razumne sumnje" da su bosanski Srbi bili odgovorni za incident, s obzirom na činjenicu da su se u izvještajima UN-a koristili oprezniji izrazi, kao što je "najvjerovatnije", Smith je objasnio da, iako njegov zaključak nije bio "apsolutno siguran", on je bio "najvjerovatnije siguran" i ponovio je da je taj zaključak zasnovan na više faktora, uključujući činjenicu da niko nije čuo da je projektil ispaljen u blizini Sarajeva.¹⁴⁴³⁰

4299. Takođe 29. avgusta, u 16:30 sati, optuženi, Mladić, Biljana Plavšić, Krajišnik, Tolimir i Gvero, između ostalih, sastali su se s rukovodstvom SRJ, uključujući Slobodana Miloševića, Momira Bulatovića i Momčila Perišića, kako bi razgovarali o predstojećoj mirovnoj konferenciji.¹⁴⁴³¹ Tokom sastanka Milošević je predložio da rukovodstvo bosanskih Srba "oštrije" osudi granatiranje i ubijanje nevinih civila u Sarajevu nakon čega je Tolimir reagovao rekavši da do 11:00 sati tog dana niko nije imao preciznu informaciju o tome odakle je granata doletjela.¹⁴⁴³² Međutim, Milošević je odgovorio da ga je Akashi u 14:30 sati izvijestio da je granata doletjela sa strane bosanskih Srba, na što je Mladić rekao da su granate doletjele iz dva različita pravca (pod uglom od 170 i 220 stepeni), i da nijedna nije mogla biti ispaljena sa srpskih položaja, nego samo s muslimanskih pokretnih lansiranih rampi.¹⁴⁴³³ Mladić je takođe izrazio sumnju u pogledu broja žrtava s obzirom na veličinu kratera, koji izgleda "nije veći od pepeljare".¹⁴⁴³⁴

¹⁴⁴²⁸ P2289 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s Ratkom Mladićem, 25.-29. avgust 1995.), *e-court* str. 3. Smith je objasnio da nije bio sklon da prihvati Mladićev prijedlog za formiranje zajedničke komisije jer bi to samo produžilo proces, ali je ipak, prije izdavanja naređenja za napade, htio da bude apsolutno siguran u to ko je ispalio granate. V. Rupert Smith, T. 11456–11457 (9. februar 2011.).

¹⁴⁴²⁹ Rupert Smith, T. 11512–11514 (10. februar 2011.); P906 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 28.-29. avgust 1995.), str. 2. U unakrsnom ispitivanju, Smithu je pokazan Demurenkov intervju i on je prihvatio da nikad nije obišao te položaje. U svom svjedočenju je izjavio da u to vrijeme nije uzeo Demurenka u obzir jer je intervju snimljen nekoliko dana nakon što je Smith već donio odluku u vezi s početkom bombardovanja. V. Rupert Smith, T. 11520–11526 (10. februar 2011.). V. takođe P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 232; David Harland, T. 2320 (11. maj 2010.).

¹⁴⁴³⁰ Rupert Smith, T. 11514–11515 (10. februar 1995.), T. 11905–11906 (15. februar 2011.); P1445 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁴⁴³¹ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A–35C; D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1.

¹⁴⁴³² D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8.

¹⁴⁴³³ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8–9; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35C.

¹⁴⁴³⁴ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

4300. Dana 30. avgusta 1995. oko 02:00 sati, počeli su vazdušni udari NATO-a i poslana su pisma Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću kojima ih se o tome izvještava.¹⁴⁴³⁵ Pismo upućeno Mladiću napisao je Janvier, i u njemu ga izvještava da je provedena detaljna istraga i da je konstatovano da je vatra na Markale otvorena s položaja VRS-a južno-jugozapadno od Sarajeva,¹⁴⁴³⁶ što je dovelo do vazdušnih udara, da je cilj vazdušnih udara sprečavanje daljeg granatiranja Sarajeva, i da će napadi prestati kad se Janvier uvjeri da je eliminisana prijetnja daljeg granatiranja od strane SRK-a.¹⁴⁴³⁷ Pisma Miloševiću i optuženom napisao je Akashi, i u njima ih izvještava o tome šta su timovi UN-a zaključili u vezi s Markalama i o pokretanju vazdušnih udara; u pismu optuženom Akashi je takođe napisao da je "[s]tvarna mogućnost da [se] zaustav[e] vazdušne operacije" u rukama optuženog i u Mladićevim rukama, i odlučno je apelovao na njih da osiguraju prestanak napada na Sarajevo.¹⁴⁴³⁸

4301. Dana 1. septembra 1995., vazdušni udari su prestali i Janvier i Banbury su se sastali s Mladićem, Perišićem, Gverom i Tolimirom u Malom Zvorniku kako bi razgovarali o aktuelnoj situaciji; Mladiću su rekli da su rezultati istrage jasno identifikovali bosanske Srbe kao počiniocce, na šta je Mladić odgovorio da su Markale "izgovor da se Muslimanima u Sarajevu omogući koridor".¹⁴⁴³⁹

4302. Smith je takođe prihvatio da su pripreme za vojnu akciju protiv bosanskih Srba počele prije incidenta na Markalama, odnosno nakon Londonske konferencije, kad je počeo da povlači trupe UN-a iz Goražda, i da je čekao da se "desi neki događaj", kao što je napad na zaštićenu zonu, koji bi doveo do vojne akcije.¹⁴⁴⁴⁰ On je u svom svjedočenju izjavio da je odmah poslije incidenta bio izložen pritisku štaba UNPROFOR-a u Zagrebu, vlasti BiH i samog NATO-a da donese "odluku koja se od njega tražila".¹⁴⁴⁴¹

¹⁴⁴³⁵ P2826 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.); D2815 (Izveštaj SRK-a, 30. avgust 1995.); v. činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

¹⁴⁴³⁶ Vijeće napominje da se u pismu navodi pravac jug-jugozapad, što ukazuje na to da se Janvier oslonio na zaključak prema kojem je granata doletjela pod azimutom od 220 do 240 stepeni, a ne na zaključke CSB-a Sarajevo i timova UNMO-a.

¹⁴⁴³⁷ P2826 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁴⁴³⁸ P2826 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s vazdušnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 3–4.

¹⁴⁴³⁹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 183–192; P2509 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 1. septembar 1995.), *e-court* str. 18–19, 22; činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

¹⁴⁴⁴⁰ Rupert Smith, T. 11503–11508, 11531–11533 (10. februar 2011.); D1009 (Izvod iz knjige Ruperta Smitha pod naslovom *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*), str. 363, 366–369.

¹⁴⁴⁴¹ Rupert Smith, T. 11528–11531 (10. februar 2011.); D1011 (Presretnuti razgovor Ruperta Smitha i Ratka Mladića, bez datuma).

4303. Dana 2. septembra 1995., Janvier je Annanu poslao telegram, u kojem govori o medijskim spekulacijama prema kojima granata nije mogla doletjeti sa strane bosanskih Srba.¹⁴⁴⁴² Prema tom telegramu, "[ne] postoji neslaganje u vezi s tim da je teško namjerno pogoditi [to područje]", ali da je "najvjerovatnije gađano šire područje" i da se radilo o "otvaranju vatre naslijepo"; činjenica da je projektil pao na pijacu je "velika nesreća".¹⁴⁴⁴³ U telegramu se takođe navodi da "[n]akon 40 mjeseci granatiranja grada ne bi trebalo da iznenađuje činjenica da je na kraju pronađen takav tragičan cilj."¹⁴⁴⁴⁴ Konačno, u telegramu se rezimiraju zaključci koji ukazuju na to da je VRS odgovoran za ovaj incident, odnosno koji ukazuju na sljedeće: (i) svih pet granata imale su iste oznake na stabilizatoru; (ii) radar je nadzirao to područje na uzvisini od 960 metara 24 sata dnevno tako da je mogao otkriti sva opaljenja iznad te visine; i (iii) da su minobacački projektili ispaljeni sa strane pod kontrolom ABiH, vojni posmatrači UN-a, Francuski bataljon 4 i Egipatski bataljon bi čuli otvaranje vatre i radar bi to registrovao.¹⁴⁴⁴⁵ U telegramu se takođe navodi da tvrdnja da je granata ispaljena s područja udaljenog nekoliko ulica od mjesta incidenta nije potkrijepljena upisima u registar obližnjeg posmatračkog položaja.¹⁴⁴⁴⁶

4304. Harland je u svom svjedočenju izjavio da se glavna sumnja u pogledu toga ko je ispalio pet minobacačkih granata pojavila jer je Smith na konferenciji za štampu, po Harlandovom savjetu, izjavio da je istraga UNPROFOR-a pokazala da nije jasno ko je ispalio granate.¹⁴⁴⁴⁷ Harland je rekao Smithu da dâ neutralnu izjavu iako su obojica već znali da je konstatovano da su odgovorni bosanski Srbi.¹⁴⁴⁴⁸ Prema Harlandovim riječima, to je bila "neophodna obmana" jer su trebali da pokrenu vazdušne napade širokih razmjera na bosanske Srbe, za koje su se pripremali neko vrijeme, kako bi se rat okončao, i stoga nisu htjeli da daju bilo kakvu javnu izjavu koja bi bosanskim Srbima omogućila da se pripreme, na primjer, tako što će uzeti predstavnike međunarodne zajednice za taoce.¹⁴⁴⁴⁹ Iako je i dalje uvjeren da je to bio ispravan način postupanja,

¹⁴⁴⁴² D1014 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.). Smith je negirao da je ikada vidio taj telegram. V. Rupert Smith, T. 11549–11553 (10. februar 2011.).

¹⁴⁴⁴³ D1014 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2.

¹⁴⁴⁴⁴ D1014 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2. Smith je takođe smatrao da nisu Markale bile konkretan cilj nego civili uopšte. V. Rupert Smith, T. 11547–11553 (10. februar 2011.); T. 11906–11907 (15. februar 2011.). Isto tako, Konings je u svom svjedočenju izjavio da je granata mogla biti "sretan pogodak" jer je minobacač kalibra 120 mm "prostorno oružje" i nije koncipiran kao sistem naoružanja za precizno gađanje. V. P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 96.

¹⁴⁴⁴⁵ D1014 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2–3.

¹⁴⁴⁴⁶ D1014 (Izveštaj UNPROFOR-a, 2. septembar 1995.), str. 2.

¹⁴⁴⁴⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

¹⁴⁴⁴⁸ David Harland, T. 2044–2046 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233.

¹⁴⁴⁴⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 233. V. takođe David Harland, T. 2124–2126 (7. maj 2010.).

Harland je napomenuo da ga uznemiruje činjenica da je možda doprinio "trajnom mitu" da postoji sumnja u to ko je odgovoran za ovaj incident.¹⁴⁴⁵⁰

4305. Dana 4. septembra 1995., Mladić je Smithu poslao pismo ljutitog tona, u kojem je ponovo predložio da se formira zajednička komisija stručnjaka za istragu incidenta, i postavio, između ostalog, sljedeća pitanja:

Zašto ne obavestite javnost o ulozi muslimanske strane i eksperata obavještajne službe jedne strane zemlje u scenariju događaja na 'Markalama-2'? Zašto javnost [...] nikad nije bila [...] obavještena o scenariju na 'Markalama-1'? Da li od javnosti krijete istinu o 'Markalama-1' i 'Markalama-2' da bi opravdali napad NATO-a na [RS]? [...]?¹⁴⁴⁵¹

4306. Prvoslav Davinić, koji je u to vrijeme bio direktor Centra UN-a za razoružanje,¹⁴⁴⁵² u svom svjedočenju je izjavio da je za incident saznao na dan kad se desio, na sastanku s podsekretarom Gouldingom koji je prisutnima rekao da u tom trenutku nije bilo jasnih indikacija o tome da je granata doletjela sa srpske strane i da se ne može isključiti mogućnost da je doletjela sa strane pod kontrolom ABiH.¹⁴⁴⁵³ Prema Davinićevim riječima, Goulding je zatim naložio jednoj svojoj suradnici da prati razvoj situacije na terenu i sljedeći dan ona je sastavila izvještaj u kojem je naglasila da je cilj istrage na terenu bio da se pokaže da su bosanski Srbi ispalili granatu budući da nema smisla da bi to uradila druga strana; prema Davinićevim riječima, kad je za to okrivljena strana bosanskih Srba, u kuloarima UN-a su kružile priče da istraga nije valjano provedena i da su prevagnuli politički razlozi.¹⁴⁴⁵⁴

(f) Vatreni položaji južno i jugoistočno od Markala

4307. Vijeće je već navelo položaje jedinica SRK-a na području južno i jugoistočno od Starog Grada i Markala, i podsjeća da je veći dio planine Trebević bio u zoni odgovornosti 1. romanijske brigade i kasnije 1. sarajevske mehanizovane brigade.¹⁴⁴⁵⁵ Početkom avgusta 1995., SRK je ponovo reorganizovan i osnovana je 4. laka sarajevska pješadijska brigada, u koju su uključeni bataljon na Trebeviću i drugi bataljoni 1. romanijske brigade, a Stevan Veljović je postavljen za komandanta

¹⁴⁴⁵⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 234.

¹⁴⁴⁵¹ D2310 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 4. septembar 1995.), str. 2, 5. Istog dana Mladić se sastao s komandantima SRK-a kako bi razgovarao o situaciji na terenu. V. P1489 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. avgust 1995.-15. januar 1996.), *e-court* str. 11-18. Vazdušni napadi su se nastavili 5. septembra i trajali su do 14. septembra. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2799.

¹⁴⁴⁵² D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 1, 5.

¹⁴⁴⁵³ D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 5-6.

¹⁴⁴⁵⁴ D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 6-8; Prvoslav Davinić, T. 45522-45528, 45537-45543 (16. januar 2014.) (gdje je svjedok prihvatio da, ipak, nije bio upoznat s raznim izvještajima UN-a o istragama koje je UN proveo o ovom incidentu).

¹⁴⁴⁵⁵ V. par. 4171. V. takođe P1058 (Mapa ABiH); P1052 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1021 (VRS-ova mapa Sarajeva).

nove brigade.¹⁴⁴⁵⁶ Zona odgovornosti te nove brigade obuhvatala je područje Trebevića i Vidikovca, a u njenom arsenalu se nalazila baterija minobacača kalibra 120 mm i 82 mm s vatrenim položajima u sektoru Brusa, jugoistočno od Sarajeva na planini Trebević.¹⁴⁴⁵⁷ Prema Veljovićevim riječima, on je 24. avgusta, po naređenju komandanta SRK-a¹⁴⁴⁵⁸ poslao cijelu bateriju, zajedno s poslugom, u Trebinje da pomogne Hercegovačkom korpusu da odbije napade iz Hrvatske, i oni su tamo ostali do polovine septembra.¹⁴⁴⁵⁹ Veljović je stoga odlučno tvrdio da u vrijeme incidenta na Markalama, nijedan minobacač kalibra 120 mm nije bio usmjeren prema Markalama.¹⁴⁴⁶⁰

4308. Dušan Škrba, koji je u to vrijeme bio načelnik artiljerije 1. sarajevske mehanizovane brigade,¹⁴⁴⁶¹ u svom svjedočenju je izjavio da na dan incidenta nije otvarana vatra iz njegove zone odgovornosti jugozapadno od Markala, pogotovo ne iz minobacača kalibra 120 mm jer su bili izmješteni izvan kruga od 20 kilometara od Sarajeva; stoga nije bilo vatrenih položaja za minobacače kalibra 120 mm na pravcu prema Miljevićima ili na putu prema tornju na Trebeviću.¹⁴⁴⁶² Međutim, za razliku od Veljovića, on nije negirao da su na području južno od Sarajeva ostali manji kalibri, kao što su minobacači kalibra 82 mm.¹⁴⁴⁶³

¹⁴⁴⁵⁶ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 28–29; Stevan Veljović, T. 29248–29250 (23. oktobar 2012.). Iako je Veljović pominjao tu brigadu kao "4. srpsku brigadu", u dokumentima se navodi da je službeni naziv brigade 4. sarajevska laka pješadijska brigada. V. npr. P5944 (Izveštaj 4. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 31. avgust 1995.).

¹⁴⁴⁵⁷ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 29–30. V. P1058 (Mapa ABiH) i P1052 (VRS-ova mapa Sarajeva) za lokaciju Brusa.

¹⁴⁴⁵⁸ U to vrijeme, komandant je bio Čedo Sladoje jer je Dragomir Milošević bio ranjen. V. Stevan Veljović, T. 29262 (23. oktobar 2012.).

¹⁴⁴⁵⁹ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 31–33; Stevan Veljović, T. 29265 (23. oktobar 2012.).

¹⁴⁴⁶⁰ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 34; Stevan Veljović, T. 29262–29267 (23. oktobar 2012.). Kad mu je pokazan njegov izvještaj komandi SRK-a od 31. avgusta 1995. i lista raspoloživog naoružanja koje je uključivalo više minobacača kalibra 120 mm, Veljović je izjavio da su mu minobacači bili na raspolaganju iako su bili locirani u Trebinju. V. Stevan Veljović, T. 29267–29268 (23. oktobar 2012.); P5944 (Izveštaj 4. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 31. avgust 1995.).

¹⁴⁴⁶¹ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7; Dušan Škrba, T. 29107–29108 (18. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je postao načelnik artiljerije 1994., kad je zamijenio Savu Simića).

¹⁴⁴⁶² D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 24; Dušan Škrba, T. 29117 (18. oktobar 2012.).

¹⁴⁴⁶³ Dušan Škrba, T. 29117 (18. oktobar 2012.). Veljovićevom svjedočenju protivrječi i svjedočenje Miloša Škrbe, pripadnika 1. sarajevske mehanizovane brigade, koji je živio u Petrovićima i imao rodbinu u selu Studenkovići, južno od Markala. On je u svom svjedočenju izjavio da je, iako nikad nije vidio minobacače kalibra 120 mm u Studenkovićima ili u blizini puta Petrovići – Studenkovići, u avgustu 1995., na tom putu vidio jedan minobacač kalibra 82 mm. V. D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 10; D2346 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miloš Škrba); Miloš Škrba, T. 29195–29198 (22. oktobar 2012.) (gdje izgleda da svjedok tada protivrječi svojoj izjavi svjedoka, kada je rekao da se njegovo svjedočenje u vezi s tim da minobacača kalibra 120 mm nije bilo na tom području odnosi uglavnom na 1992. i 1993. godinu, a da u stvari ne zna ništa u vezi s 1995.); P5939 (Mapa Trebevića s oznakama koje je unio Miloš Škrba). Izjavi svjedoka Miloša Škrbe takođe protivrječi naređenje SRK-a od 9. maja 1995. u kojem Dragomir Milošević pominje jedan vod minobacača kalibra 82 mm i jednu bateriju minobacača kalibra 120 mm smještene u sektoru Trebević-Palež. V. P5940 (Naređenje SRK-a, 9. maj 1995.), str. 4–5.

4309. Prije nego što je postao načelnik artiljerije, Dušan Škrba je bio komandant mješovitog artiljerijskog divizionu brigade, koji je imao četiri vatrena položaja, koja su uključivala, između ostalog naoružanja, minobacače kalibra 120 mm; ti minobacači su bili stacionirani istočno od Lukavice, u sektorima Prljevo Brdo i Uzdojnica (jugozapadno od Markala), i tu su bili stalno stacionirani dok nisu izmješteni izvan ZPI-ja u avgustu 1995.¹⁴⁴⁶⁴ Iskazu Dušana Škrbe protivrjeći iskaz Blagoja Kovačevića, čija je zona odgovornosti pokrivala područje na pravcu 220 stepeni u odnosu na sjever i koji je u svom svjedočenju izjavio da na toj liniji SRK nije imao artiljerijska oruđa, čak ni minobacače kalibra 82 mm.¹⁴⁴⁶⁵

4310. Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da su mu nakon incidenta Čedo Sladojević, Lugonja i drugi oficiri SRK-a rekli da na dan incidenta SRK nije otvarao vatru na Markale.¹⁴⁴⁶⁶

4311. Kao što je ranije u tekstu navedeno,¹⁴⁴⁶⁷ ABiH je držala položaje u sjevernom podnožju planine Trebević.¹⁴⁴⁶⁸ Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je 10. brdska brigada 1. korpusa ABiH držala otprilike područje od rijeke Miljacke na jugu do sjevernih padina Trebevića, pa sve do Zlatišta i Spomen parka na Vracama, iza Jevrejskog groblja; njena zona odgovornosti je pokrivala područja Soukbunara, Skenderije, Bostarića i naselje Cicin Han Lipa.¹⁴⁴⁶⁹ Debelo Brdo i Čolinu Kapu takođe je držala ABiH.¹⁴⁴⁷⁰ Conway je rekao da je u decembru 1995., kad se misija UNMO-a bližila kraju, naišao na četiri minobacača ABiH "u podnožju strmog brda na južnim padinama Sarajeva", na području na kojem vojnim posmatračima UN-a nije bilo dozvoljeno da patroliraju; ta četiri minobacača su bila uperena prema sjeveru, u pravcu grada, i izgledalo je da su

¹⁴⁴⁶⁴ V. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 7, 9; D2342 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); D2343 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); Dušan Škrba, T. 29104–29108, 2911129113 (18. oktobar 2012.); P5933 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); P5934 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dušan Škrba); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 12; D2413 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić).

¹⁴⁴⁶⁵ D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 51; D2333 (Topografska karta Sarajeva).

¹⁴⁴⁶⁶ Dragomir Milošević, T. 32756 (28. januar 2013.).

¹⁴⁴⁶⁷ V. par. 4171.

¹⁴⁴⁶⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 104; P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); Alen Gičević, T. 7657–7661 (11. oktobar 2010.); D733 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Alen Gičević); D734 (Fotografija uličnog znaka u Sarajevu).

¹⁴⁴⁶⁹ Asim Džambasović, T. 15223–15225 (22. juni 2011.) (gdje je svjedok takođe naveo da se 10. brdska brigada kasnije spojila s 1. brdskom brigadom u 115. brigadu); D1378 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1380 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović). V. takođe Stanislav Galić, T. 37184, 37188 (15. april 2013.), T. 37417 (18. april 2013.), T. 37474 (22. april 2013.), T. 37934 (8. maj 2013.).

¹⁴⁴⁷⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 105 i 2830; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 21.

tu bili dugo vremena jer su bili zaštićeni vrećama pijeska i održavani.¹⁴⁴⁷¹ Conway je najprije rekao, pozicionirajući ih sjeveroistočno od Mrakuše, da su ti minobacači bili locirani južno-jugoistočno od pijace Markale.¹⁴⁴⁷² Međutim, kad mu je u unakrsnom ispitivanju predočena detaljnija mapa, on ih je pozicionirao sjeverno od Mrakuše, odnosno južno-jugozapadno od Markala.¹⁴⁴⁷³

4312. Vijeće napominje da radna mapa ABiH za period u kojem se desio incident pokazuje jedan minobacački položaj ABiH na relevantnom području; međutim, taj položaj se nalazio neposredno sjeveroistočno od Čoline Kape, odnosno jugoistočno od Markala, a ne sjeverno od Mrakuše, kao što je u svom svjedočenju izjavio Conway.¹⁴⁴⁷⁴

(g) Istrage provedene poslije rata

4313. Tužilaštvo je od Higgsa tražilo da istraži ovaj incident na osnovu mnogih izvještaja i istražnog materijala koji se pominje gore u tekstu, uključujući izvještaje i video-snimke MUP-a BiH, izjave Koningsa i Knustada, izvještaje UNPROFOR-a i UNMO-a.¹⁴⁴⁷⁵ On je potvrdio da je stabilizator pronađen na licu mjesta ukazivao na to da je projektil bio granata kalibra 120 mm, čiji je domet od 300 do 6.200 metara.¹⁴⁴⁷⁶ Higgs je smatrao da je Powersov izvještaj pogrešan jer se njegov zaključak zasniva na brazdi upaljača, iako ona nije bila najboljeg kvaliteta zbog vrste tla i upadnog ugla granate.¹⁴⁴⁷⁷ Budući da nije bilo vidljive ni pouzdane brazde upaljača, ispravna metodologija određivanja azimuta sastojala se u uzimanju oblika kratera kao osnovnog izvora informacija, što su učinili svi drugi istražni timovi, koji su svi došli do zaključka da je azimut bio 170 stepeni u odnosu na sjever.¹⁴⁴⁷⁸ Higgs je iznio komentar u vezi s ostale četiri granate koje su na

¹⁴⁴⁷¹ D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 17–23. Conway je u svom svjedočenju takođe izjavio da, u periodu dok je patrolirao kao vojni posmatrač UN-a, odnosno u periodu od 19. avgusta do kraja septembra 1995., nikad nije primijetio da su prema gradu s juga ispaljivani minobacački projektili, ali je primijetio raketnu, snajpersku i pušcanu vatru. V. Paul Conway, T. 29001, 29016–29022 (17. oktobar 2012.). Ali v. P5929 (Izvještaj UNMO-a, 1. septembar 1995.), str. 3, 17 (gdje se navodi da je 30. avgusta 1995. minobacački projektil kalibra 120 mm pao na kasarnu "Maršal Tito", doletjevši pod azimutom od 160 stepeni); P5928 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway).

¹⁴⁴⁷² D2329 (Izjava svjedoka Paula Conwaya od 7. novembra 2011.), par. 18; D2330 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway); Paul Conway, T. 28999–29000 (17. oktobar 2012.).

¹⁴⁴⁷³ Paul Conway, T. 29005–29007, 29015–29016 (17. oktobar 2012.); P5927 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Paul Conway).

¹⁴⁴⁷⁴ P1058 (Mapa ABiH); P6301 (Tabela vojnih znakova).

¹⁴⁴⁷⁵ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 18; Richard Higgs, T. 5929–5930 (18. avgust 2010.).

¹⁴⁴⁷⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19.

¹⁴⁴⁷⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19; Richard Higgs, T. 5932 (18. avgust 2010.).

¹⁴⁴⁷⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 19–20, 23. V. takođe Richard Higgs, T. 5936–5938 (18. avgust 2010.); P1448 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2.

dan incidenta pale blizu Markala, napominjući da je činjenica da su doletjele pod uglom od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever možda izazvala zbrku jer su istražitelji UNPROFOR-a jednostavno pretpostavili da je svih pet granata moralo doći s istog vatrenog položaja.¹⁴⁴⁷⁹ Konačno, Higgs je izvršio svoju vlastitu analizu azimuta koristeći podatke koji su mu dostavljeni, i došao do zaključka da je azimut granate koja je pala na Markale bio 175 stepeni.¹⁴⁴⁸⁰

4314. Što se tiče upadnog ugla, iako ga je bilo teško odrediti, Higgs je smatrao da je vjerovatno bio između 67 i 75 stepeni, i da je vjerovatno bliže uglu od 70 stepeni, kao što je utvrdio Turkušić.¹⁴⁴⁸¹ Koristeći taj ugao, Higgs je identifikovao više lokacija kao moguće lokacije otvaranja vatre, odnosno lokacije koje su bile 900, 1.600, 2.400 i 3.000 metara udaljene od Markala u utvrđenom pravcu vatre, počevši od prvog i zaključno s četvrtim punjenjem.¹⁴⁴⁸² Kada je ucrtao te lokacije na mapu i napomenuo da je krater bio plitak, te da vojni posmatrači UN-a nisu čuli ispaljenje granate i da je njihov radar nije otkrio, Higgs je zaključio, ponovo potvrđujući Turkušićevo svjedočenje, da je granata najvjerovatnije ispaljena s udaljenosti od 2.400 metara s trećim punjenjem, jer to vatreni položaj smješta na područje na kojem nije bio u doseg u sluha vojnih posmatrača UN-a.¹⁴⁴⁸³ Na tom položaju, minobacač je takođe bio na višem nivou od cilja, što je omogućilo veći domet i strmiji upadni ugao.¹⁴⁴⁸⁴

4315. Prema Higgsovima riječima, ispaljenje samo jedne granate znači da je postojao samo jedan cilj vatre, odnosno da je cilj bio "uznemiravanje neprijatelja" sprečavanjem slobodnog kretanja, uzrokovanjem žrtava – koje će u urbanom okruženju gotovo uvijek biti civili – i "poigra[avanje]

¹⁴⁴⁷⁹ Richard Higgs, T. 5929–5932 (18. avgust 2010.). Na osnovu tragova oko kratera, Turkušić je takođe isključio mogućnost da je azimut granate koja je pogodila Markale bio od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever. V. Emir Turkušić, T. 9020–9022 (4. novembar 2010.); P1929 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1930 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić). Konings je prihvatio da je tim morao da radi veoma brzo i da je moguća margina greške u pogledu utvrđenog azimuta od 170 stepeni. Međutim, on je smatrao da to nije dovoljno da razjasni razliku između azimuta granate koja je pogodila Markale i četiri prethodne granate, zaključujući da se ta razlika pojavljuje jednostavno zbog toga što je granata koja je pala na Markale ispaljena s potpuno različite lokacije. V. Harry Konings, T. 9328–9329, 9375–9377 (7. decembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 77–79, 82–87.

¹⁴⁴⁸⁰ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20–21, 23. V. takođe Richard Higgs, T. 5960–5977 (19. avgust 2010.); D543 (Mapa Markala); D544 (Mapa Markala s oznakama koje je unio Richard Higgs); D545 (Izveštaj Richarda Higgsa u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), str. 10, 12; D546 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs); D547 (Fotografija s oznakama koje je unio Richard Higgs).

¹⁴⁴⁸¹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21, 23.

¹⁴⁴⁸² P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 23. Vijeću su predočeni dokazi koji pokazuju da minobacačka granata kalibra 120 mm ne može biti ispaljena s nultim punjenjem. V. P5946 (Izvod iz tablica gađanja za minobacač kalibra 120mm).

¹⁴⁴⁸³ Richard Higgs, T. 5932–5936 (18. avgust 2010.), T. 5980–5982 (19. avgust 2010.); P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 23–24.

¹⁴⁴⁸⁴ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 24.

ljudskim razumom".¹⁴⁴⁸⁵ S obzirom na prirodu sukoba u Sarajevu, Higgs je naveo da je bilo jednostavno prethodno zabilježiti ciljeve u cijelom gradu i znati gdje se nalaze mjesta okupljanja najvećeg broja ljudi.¹⁴⁴⁸⁶ Stoga, ako se htio izazvati maksimalni efekat ispaljenjem jedne granate, tada su Markale bile prvi cilj.¹⁴⁴⁸⁷ Što se tiče ostale četiri granate koje su tog dana pale blizu Markala, Higgs je naveo da je uobičajeni manevar bio da se ispali jedna granata koja uzrokuje žrtve na jednom području, i da se ubrzo nakon toga ispale druge granate u blizini mjesta na kojima su se ljudi možda okupili.¹⁴⁴⁸⁸ Iako nije bilo moguće utvrditi da je to ovdje bio slučaj, Higgs je izjavio da su okolnosti koje su vladale tog dana bile "slične i izazivale su sumnju".¹⁴⁴⁸⁹

4316. Zorica Subotić takođe je analizirala ovaj incident. Primjećujući da je to bio posljednji od devet sarajevskih incidenata u kojem je poginula velika grupa civila, ona je tvrdila da je svima zajedničko to da je projektil imao "neverovatnu preciznost", da su se eksplozije desile na mjestima gdje se okupio veliki broj ljudi.¹⁴⁴⁹⁰ Prema njenom mišljenju, iako je statistički moguće da se to desi u jednom slučaju, to "statistički spada u domen veoma neverovatnih događaja" i u "praktičnom smislu [...] nemoguć događaj" u devet zasebnih slučajeva.¹⁴⁴⁹¹

4317. Zorica Subotić je takođe smatrala, nakon što je analizirala video-snimke incidenta, da je teško naći "valjano tehničko objašnjenje" za neke scene.¹⁴⁴⁹² Na primjer, ona je tvrdila da priroda povreda koje su zadobile neke ranjene osobe "ne može da se prihvati kao tačna" s obzirom na blizinu mjesta udara, tako da je neobjašnjivo da su te osobe uopšte preživjele eksploziju, a još

¹⁴⁴⁸⁵ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20.

¹⁴⁴⁸⁶ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20. V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 96.

¹⁴⁴⁸⁷ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 20.

¹⁴⁴⁸⁸ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21.

¹⁴⁴⁸⁹ P1437 (Objedinjeni izvještaj Richarda Higgsa o incidentima granatiranja u Sarajevu, 13. mart 2009.), str. 21. Konings je u svom svjedočenju izjavio da su četiri granate koje su pale oko 10 minuta prije incidenta na Markalama mogle biti korekcija vatre za granatu na Markalama i da su ispaljene na drugo područje kako bi se prikrila namjera otvaranja vatre na pijacu. Međutim, on je smatrao da je isto tako moguće da su te četiri granate ispaljene na potpuno različit cilj. Kad mu je u unakrsnom ispitivanju postavljeno pitanje kako je moguće da ljudi na Markalama nisu čuli četiri granate koje su pale blizu Markala, Konings je izjavio da ne zna šta su ljudi na pijaci Markale tog dana čuli ili šta nisu čuli. V. Harry Konings, T. 9313–9314, 9387 (7. decembar 2010.). V. takođe P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 65; P1959 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Harry Konings). Međutim, Savo Simić, prethodnik Dušana Škrbe, je napomenuo da četiri granate koje su pale prije granate na Markalama nisu mogle biti korekcija vatre za granatu koja je pogodila Markale jer su doletjele s različitog položaja, i da su Markale stoga pogođene iz prvog pokušaja što je, prema njegovom mišljenju, praktično nemoguće. V. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 32; Savo Simić, T. 30120–30122 (12. novembar 2012).

¹⁴⁴⁹⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 122.

¹⁴⁴⁹¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123.

¹⁴⁴⁹² D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123.

manje da su bile svjesne, kretale se i uspravno sjedile.¹⁴⁴⁹³ Ona je odbacila Turkušićevo svjedočenje da je čovjek koji se vidi kako visi na ogradi, s velikom ranom na grudima, povrijeđen fragmentima minobacačke granate, tvrdeći da je njegovu povredu jedino mogao biti uzrokovati "uski i veoma gusti snop" fragmenata granate, što nije u skladu s načinom na koji se rasprskava minobacačka granata.¹⁴⁴⁹⁴ Dodala je da su njegove povrede bile još manje realistične u svjetlu činjenice da "ispod ovog tela na trotoaru skoro da nema krvi."¹⁴⁴⁹⁵ Prema mišljenju Zorice Subotić, drugi primjer je prisustvo stakla ispred zgrade tržnice i sve do mjesta udara, što je prema njenoj tvrdnji neuobičajeno jer je uslijed talasa eksplozije na ulici staklo trebalo biti potisnuto u zgradu tržnice.¹⁴⁴⁹⁶ Takođe je istaknula prisustvo osoba u maskirnim uniformama, tvrdeći da su to najvjerojatnije bili pripadnici ABiH koji tu nisu bili slučajno nego organizovano, s jednom osobom koja je izdavala naredjenja.¹⁴⁴⁹⁷

4318. Što se tiče ostale četiri minobacačke granate koje su pale tog dana, Zorica Subotić je napomenula da su one pogodile područje gdje se nalazi Narodno pozorište, oko 235 metara od pijace Markale, a ipak ih nije čuo nijedan od 71 svjedoka s kojima je razgovarala policija ili vojni posmatrači UN-a s posmatračkog položaja 1 na Sedreniku, uključujući Knustada.¹⁴⁴⁹⁸ Stoga je Zorica Subotić tvrdila da te četiri eksplozije nisu prethodile eksploziji na Markalama.¹⁴⁴⁹⁹

4319. Napominjući da video-snimak mjesta udara pokazuje da su krater i tragovi od gelera jedva vidljivi, Zorica Subotić je smatrala da je to zato što su tragovi na asfaltu plitki, što je tipično u slučajevima kad minobacačka granata ima veoma malu brzinu ili kad je statički aktivirana.¹⁴⁵⁰⁰ Ona je stoga zaključila da je, ako je krater napravila minobacačka granata, prilikom udara granata imala

¹⁴⁴⁹³ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 123–125, 159; Zorica Subotić, T. 38345 (15. maj 2013.), T. 38596–38598 (22. maj 2013.).

¹⁴⁴⁹⁴ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125; Zorica Subotić, T. 38345–38346 (15. maj 2013.).

¹⁴⁴⁹⁵ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 125, 159; Zorica Subotić, T. 38598–38603 (22. maj 2013.).

¹⁴⁴⁹⁶ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 127, 159; Zorica Subotić, T. 38346–38347 (15. maj 2013.).

¹⁴⁴⁹⁷ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 128.

¹⁴⁴⁹⁸ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 134–136; Zorica Subotić, T. 38331 (15. maj 2013.).

¹⁴⁴⁹⁹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 136.

¹⁴⁵⁰⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38332–38333 (15. maj 2013.).

veoma malu brzinu i nije mogla biti ispaljena s većim punjenjem od prvog punjenja.¹⁴⁵⁰¹ Prema njenim riječima, činjenica da stabilizator nije pronađen u blizini kratera potkrepljuje taj zaključak, budući da se stabilizator granate ispaljene s punjenjem većim od trećeg punjenja obično zabije u tlo.¹⁴⁵⁰² S druge strane, granata ispaljena s prvim ili drugim punjenjem obično odbaci stabilizator u neposrednu blizinu kratera ili ga odbaci unazad duž približne putanje granate.¹⁴⁵⁰³

4320. Po mišljenju Zorice Subotić, zaključak konačnog izvještaja UNPROFOR-a da je svih pet granata ispaljeno iz istog oruđa u okviru istog plotuna nema tehničke osnove jer je nemoguće da je granata koja je pala na Markale letjela 200 metara dalje od drugih granata.¹⁴⁵⁰⁴ Nadalje, ona je odbacila zaključak da je projektil najprije pogodio zgradu jer bi granata bila aktivirana prilikom prvog udara i ostavila bi vidljiv trag na zgradi; međutim, takav trag nije zabilježen.¹⁴⁵⁰⁵

4321. Zorica Subotić je tvrdila da je Higgs, iako je njegova metoda prihvatljiva, namjerno napravio grešku kad je izračunavao ugao pravca doleta jer je uzeo u obzir pogrešan azimut ivičnjaka u Ulici Maršala Tita.¹⁴⁵⁰⁶ Ispravivši tu grešku, ona je zaključila da je pravac doleta granate bio 155 stepeni, a ne 175 stepeni, pri čemu je prva vrijednost u okviru margine greške za azimut koji je odredila Specijalizovana inženjerska jedinica, odnosno 160 stepeni, plus ili minus pet stepeni.¹⁴⁵⁰⁷

¹⁴⁵⁰¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

¹⁴⁵⁰² D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137; Zorica Subotić, T. 38341–38342 (15. maj 2013.). Turkušić je, međutim, negirao da je moguće reći da je brzina granate bila mala na osnovu lokacije stabilizatora, nekoliko metara od tačke udara. V. Emir Turkušić, T. 9078–9079 (4. novembar 2010.) Higgs je u svom svjedočenju izjavio da je stabilizator mogao pasti na bilo koju udaljenost od kratera i da se takođe mogao odbiti od zgrada i zaustaviti se tamo gdje se i zaustavio. V. Richard Higgs, T. 5982 (19. avgust 2010.).

¹⁴⁵⁰³ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 137.

¹⁴⁵⁰⁴ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139; Zorica Subotić, T. 38337–38338 (15. maj 2013.).

¹⁴⁵⁰⁵ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139; Zorica Subotić, T. 38337–38338 (15. maj 2013.).

¹⁴⁵⁰⁶ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 139–141, fusnota 388 (Zorica Subotić je smatrala da Higgs tu grešku nije napravio slučajno, "jer [postoje] indicije da je on i u nekim drugim slučajevima manipulirao fotografijama da bi dokazao krivicu optuženog kao što je slučaj kratera mine u slučaju Livanjske ulice [u predmetu *Milošević*]."); Zorica Subotić, T. 38330, 38334–38337 (15. maj 2013.); D3549 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹⁴⁵⁰⁷ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 141–142 (gdje se ona takođe oslonila na fotografije i video-snimak koji pokazuju oštećenje na rubu pločnika ispred zgrade tržnice da bi potvrdila da je azimut pravca doleta bio manji od 160 stepeni); Zorica Subotić, T. 38330, 38339–38341 (15. maj 2013.). V. takođe D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom

4322. Podsjećajući da je minimalni upadni ugao morao biti 67 stepeni da bi granata preletjela zgrade, Zorica Subotić je osporila upadni ugao koji je odredio CSB Sarajevo i, koristeći karakteristike minobacačke granate M62 kalibra 120 mm, izračunala da je upadni ugao u stvari bio 64 stepena.¹⁴⁵⁰⁸ Shodno tome, granata nije mogla pasti na lokaciju gdje se nalazio krater nego je morala biti aktivirana statički ili je "na neki drugi način dospela na pločnik ispred tržnice".¹⁴⁵⁰⁹

4323. Što se tiče stabilizatora, Zorica Subotić je tvrdila da eksplozija nije mogla biti "regularna" jer je stabilizator pronađen 29 metara od kratera, "bočno od pravca doleta", u kojem slučaju bi se stabilizator zabio u tlo ili bi se nalazio na mjestu udara, ili bi bio odbačen unazad u približnom pravcu iz kojeg je doletio.¹⁴⁵¹⁰ Zorica Subotić je takođe navela da su krilca stabilizatora bila deformisana na neuobičajen način i da su se u nekim dijelovima video-snimka vidjeli tragovi erozije, dok se na stabilizatoru uvrštenom u spis, dokazni predmet P1454, takvi tragovi ne vide.¹⁴⁵¹¹ Nadalje, ona je smatrala da je položaj rupa na čahuri stabilizatora¹⁴⁵¹² koji je uvršten u spis kao P1454, različit u poređenju s onim na stabilizatoru pronađenom na licu mjesta koji se vidi na video-snimku, što stoga potvrđuje da P1454 nije stabilizator koji je pogodio Markale.¹⁴⁵¹³ Pregledavajući video-snimak lica mjesta, Subotić je vidjela neki predmet koji je policija označila i mislila je da se radi o drugom stabilizatoru, o kojem policija i istražitelji UN-a namjerno nisu izvijestili; ona je takođe tvrdila da se taj stabilizator nije mogao nalaziti na tom mjestu kao posljedica eksplozije.¹⁴⁵¹⁴

-
- "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 113–114; Mile Poparić, T. 39055–39057 (30. maj 2013.), T. 39061–39064 (31. maj 2013.).
- ¹⁴⁵⁰⁸ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 143–145; Zorica Subotić, T. 38332 (15. maj 2013.).
- ¹⁴⁵⁰⁹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 145.
- ¹⁴⁵¹⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 147; Zorica Subotić, T. 38333–38334 (15. maj 2013.). Kad joj je u unakrsnom ispitivanju iznijeta tvrdnja da je stabilizator nakon izbacivanja možda udario u zgradu i zatim pao na lokaciju koja se vidi na fotografiji, Zorica Subotić je smatrala da to nije veoma vjerovatno s obzirom na udaljenost od kratera. V. Zorica Subotić, T. 38571–38572 (21. maj 2013.).
- ¹⁴⁵¹¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 146–149; Zorica Subotić, T. 38348–38351 (15. maj 2013.); D3550 (Fotografija stabilizatora granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).
- ¹⁴⁵¹² Čahura stabilizatora je kućište za osnovno punjenje granate. V. Zorica Subotić, T. 38612–38613 (22. maj 2013.).
- ¹⁴⁵¹³ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 148–150; Zorica Subotić, T. 38351–38352 (15. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da se položaj rupa, kada se fiksira, ne može promijeniti).
- ¹⁴⁵¹⁴ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 150–152 (Zorica Subotić je takođe izračunala azimut drugog stabilizatora, na osnovu pretpostavke da se nalazio oko 20 metara od mjesta udara; azimut koji je odredila bio je oko 250 stepeni, slično azimutu ostale četiri granate koje niko nije čuo); Zorica Subotić, T. 38330, 38352–38353 (15. maj 2013.).

4324. Kako bi potkrijepilo svoju tezu da je P1454 stabilizator koji je pronađen na Markalama 28. avgusta 1995., tužilaštvo ga je koristilo u unakrsnom ispitivanju Zorice Subotić da pokaže da mu je čahura labava i da bi njeno zavrtnje ili odvrtanje promijenilo položaj rupa; potvrdivši da je to tako, Zorica Subotić je tvrdila da kad je ranije, dok je pripremala svoj izvještaj, pogledala stabilizator, njegova čahura nije bila labava ili ona nije primijetila da je bila labava.¹⁴⁵¹⁵ Tužilaštvo je takođe tražilo da se u spis uvrsti dokument koji pokazuje da je serija granata "KB 9307" ispitana u Srbiji, u martu 1994.¹⁴⁵¹⁶

4325. Zorica Subotić je osporila zaključak UNPROFOR-a da je granata doletjela s udaljenosti između 1.550 i 3.500 metara, tvrdeći da u tom slučaju granata ne bi imala minimalni upadni ugao potreban za prelet zgrada.¹⁴⁵¹⁷ Kada je pregledala domete koje je UNPROFOR koristio u svojoj analizi u vezi s radarom UN-a, Zorica Subotić je pretpostavila koje tablice gađanja su oni koristili i zatim je koristila iste tablice da odredi visinu na kojoj bi radarski snop otkrio granatu, odnosno visinu od 550 metara ili više.¹⁴⁵¹⁸ Analizirajući moguće putanje, zasnovane na upadnim uglovima od 67 i 70 stepeni, ona je zaključila da bi radar UN-a otkrio svaku granatu ispaljenu s položaja SRK-a.¹⁴⁵¹⁹ Nadalje, tvrdeći da bi se granata čula da je ispaljena s položaja ABiH, s prvim ili drugim punjenjem, zaključila je da je eksplozija na pijaci Markale morala biti statična, da je minobacačka granata aktivirana na "na neki od poznatih načina" ili da je bačena s krova.¹⁴⁵²⁰ Ipak,

¹⁴⁵¹⁵ Zorica Subotić, T. 38572–38580, 38586–38587, 38592–38593 (21. maj 2013.), T. 38612–38614 (22. maj 2013.); P6329 (Snimak ekrana na kojem se vidi stabilizator granate); P6330 (Snimak ekrana na kojem se vidi stabilizator granate). Kasnije, u dodatnom ispitivanju, Zorica Subotić je navela još jednu razliku između fotografija stabilizatora pronađenog na licu mjesta i P1454, odnosno položaj otiska udarne igle, koji prema njenom mišljenju ukazuje na to da su dva stabilizatora ispaljena iz različitih oruđa. V. Zorica Subotić, T. 38612–38621 (22. maj 2013.); D3553 (Fotografija stabilizatora granate s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3554 (Fotografije na kojima se porede dva stabilizatora granata, s oznakama koje je unijela Zorica Subotić); D3555 (Fotografije stabilizatora granate).

¹⁴⁵¹⁶ Zorica Subotić, T. 38580–38581 (21. maj 2013.); P6328 (Bilješka Tehničko-opitnog centra o ispitivanju dejstva granata, 28. mart 1994.). V. takođe D3560 (Izveštaj Tehničko-opitnog centra Nikinci, 3. januar 1994.).

¹⁴⁵¹⁷ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 153–157, 163; Zorica Subotić, T. 38331 (15. maj 2013.).

¹⁴⁵¹⁸ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 153–154; Zorica Subotić, T. 38342–38345 (15. maj 2013.), T. 38568–38571 (21. maj 2013.). Vijeće napominje da se, iako je Zorica Subotić tvrdila da su tablice gađanja koje je koristila tablice za minobacačku granatu M49P1 od 120 mm ispaljenu iz lakog minobacača M75 kalibra 120 mm, tablica koju je priložila svom izvještaju odnosi na minobacač M74. V. D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 154, Slika 112. V. takođe Mile Poparić, T.39065–39073 (31. maj 2013.) (gdje je svjedok takođe izjavio da su on i Zorica Subotić gledali granatu M49).

¹⁴⁵¹⁹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 156. V. takođe D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgasa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 114–115.

¹⁴⁵²⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 156–

ona je obišla mjesta koja odgovaraju trećem i četvrtom punjenju za sve putanje relevantne za ovaj incident i konstatovala da nije bilo pogodnih vatrenih položaja zbog brdovitog i šumovitog terena, osim na jednoj lokaciji, na pravcu 175 stepeni i na udaljenosti od 3.800 metara.¹⁴⁵²¹ U unakrsnom ispitivanju je prihvatila da "svaku stopu toga nis[u] prehodali" budući da se to nije smatralo potrebnim jer po njenom mišljenju granata nije mogla doletjeti ni iz jednog od tih pravaca.¹⁴⁵²²

(h) Žrtve

4326. Što se tiče žrtava, i Milan Mandilović i Bakir Nakaš, koji su u to vrijeme bili ljekari u Državnoj bolnici u Sarajevu, u svojim svjedočenjima su izjavili da su nakon eksplozije na pijaci Markale, koja je od bolnice udaljena oko jedan kilometar, počeli da "pristižu" automobili koji su dovozili veliki broj teško ranjenih osoba.¹⁴⁵²³ Mandilović je odmah vidio da se radi o povredama od gelera granate.¹⁴⁵²⁴ U svom svjedočenju je rekao da je u bolnicu ukupno pristiglo oko 40 osoba, koje su većinom bile civili; vidio je "tu i tamo po neko vojno lice", ali je rekao da je njihov broj "zanemariv".¹⁴⁵²⁵ Nakaš je takođe potvrdio da je većina žrtava nosila civilnu odjeću.¹⁴⁵²⁶ Mandilović je potvrdio autentičnost više medicinskih izvještaja iz Državne bolnice i iz bolnice Koševo, u vezi sa žrtvama incidenta, uključujući izvještaje o obdukciji.¹⁴⁵²⁷ Ti izvještaji o obdukciji odnose se na 43 poginule žrtve, od kojih je jedna supruga Sulejmana Crnčala.¹⁴⁵²⁸ Nakaš je takođe

157, 179; Zorica Subotić, T. 38342–38344, 38353–38354 (15. maj 2013.), T. 38588–38591, (21. maj 2013.), T. 38607 (22. maj 2013.).

¹⁴⁵²¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 158; Zorica Subotić, T. 38338–38340 (15. maj 2013.).

¹⁴⁵²² Zorica Subotić, T. 38582–38585 (21. maj 2013.), T. 38594–38595 (22. maj 2013.).

¹⁴⁵²³ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 4–5, 87–89; P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 4–10, 65.

¹⁴⁵²⁴ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 87.

¹⁴⁵²⁵ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 89.

¹⁴⁵²⁶ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 66.

¹⁴⁵²⁷ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 117–118; P1225 (Ljekarska potvrda za Ismeta Svraku); P1226 (Medicinski izvještaj za Ružu Galić); P1227 (Medicinski izvještaj za Samira Marevca); P1228 (Medicinski izvještaji za Rasima Kosu, Ferida Kanlića, Mensudu Klarić i Ferida Bajrića); P1229 (Ljekarske potvrde za Ajkunu Cocalić, Đulu Leku, Raziju Čolić, Janju Pašić i Adisu Duran); P1230 (Dokumentacija o prijemu za Osmana Leventu, Mehmeda Ahmetovića, Fatimu Čulesker, Mumu Kadrića, Mirzu Hodžića, Bilala Habibovića, Muhidina Begića i Mustafu Karkelju); P1231 (Ljekarske potvrde za Dževada Hodžića i Edhema Husovića); P1232 (Medicinski izvještaj za Zijada Bejtića i Hasiba Bjelaka); P1233 (Dokumentacija Državne bolnice u Sarajevu u vezi s pacijentima koji su primljeni u periodu od 28. avgusta do 1. septembra 1995.); P1234 (Medicinski izvještaj za pacijente koji su primljeni u Državnu bolnicu u Sarajevu 28. avgusta 1995.); P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴⁵²⁸ P740 (Potvrde o obdukciji žrtava sa Markala, 28. avgust 1995.). Iako engleski prevod tog dokumenta sadrži 47 potvrda, četiri od njih su duplikati (koji se odnose na Zenu Baševića i Salka Durakovića, Najlu Duraković i Huseina Durakovića), te stoga ostaju 43 potvrde o obdukciji. Pored toga, dvije od tih potvrda, odnosno potvrde koje se odnose na Najlu Duraković i Huseina Durakovića su u stvari potvrde za Najlu Fazlić i Huseina Bektaševića. Vijeće smatra da se radi o tipografskoj grešci u prevodu.

potvrdio autentičnost više medicinskih izvještaja iz Državne bolnice u vezi sa žrtvama u incidentu na Markalama.¹⁴⁵²⁹

4327. U izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je potvrđeno da je na dan incidenta poginulo 35 osoba i da ih je povrijeđeno 78, što je provjerio svjedok KDZ485 koji je otišao u bolnice i u mrtvačnicu, i identifikovao te osobe.¹⁴⁵³⁰ Turkušićev balistički izvještaj donekle se razlikuje jer u njemu stoji da su u eksploziji poginule 34 osobe i da ih je 84 ranjeno.¹⁴⁵³¹ I Bešić i svjedok KDZ485 su u svojim svjedočenjima izjavili da je još ljudi umrlo kasnije; prema Bešićevoj procjeni 30 osoba je umrlo uslijed zadobijenih povreda.¹⁴⁵³² Dok je bio u mrtvačnici, Crnčalo je pored tijela svoje supruge vidio tijela još osam osoba, koje su većinom bile žene.¹⁴⁵³³ On je u svom svjedočenju rekao da je oko 40 osoba poginulo u ovom incidentu i napomenuo da su njihova tijela odnesena u drugi dio iste mrtvačnice.¹⁴⁵³⁴

4328. Što se tiče žrtava, Zorica Subotić je tvrdila da konačna lista od 118 žrtava ne odgovara konstatacijama policije i istražnog sudije tokom uviđaja, jer je istražni sudija 28. avgusta 1995. zabilježio da je bilo 35 poginulih i 78 ranjenih osoba, što je ukupno 113 žrtava.¹⁴⁵³⁵ Prema riječima Zorice Subotić, CSB Sarajevo je konačno utvrdio da je ukupno bilo 118 žrtava, iako bez objašnjenja, u izvještaju koji je istog dana poslao SDB-u pod šifrovanim imenom "Akcija istina", gdje je precizirano da su poginule 33 osobe, među kojima osam nije moglo biti identifikovano, i da je ranjeno 85 osoba.¹⁴⁵³⁶ Stoga, prema njenom mišljenju, konačni broj žrtava u stvari nisu utvrdili timovi koji su istraživali incident.¹⁴⁵³⁷ Na osnovu njenog vlastitog proračuna parametara tog

¹⁴⁵²⁹ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 94–95; P1531 (Medicinska dokumentacija Državne bolnice Sarajevo).

¹⁴⁵³⁰ P1908 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 2 (pod pečatom); svjedok KDZ485, T. 8884–8885 (3. novembar 2010.).

¹⁴⁵³¹ P1934 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 1.

¹⁴⁵³² P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 27; P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 33; P1977 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. takođe svjedok KDZ485, T. 8884–8885 (3. novembar 2010.).

¹⁴⁵³³ Sulejman Crnčalo, T. 1179–1180 (14. april 2010.).

¹⁴⁵³⁴ Sulejman Crnčalo, T. 1175, 1180 (14. april 2010.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 6.

¹⁴⁵³⁵ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129.

¹⁴⁵³⁶ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129; P1449 (Dosje o krivičnoj istrazi u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), *e-court* str. 10 (b/h/s verzija). Vijeće napominje da b/h/s verzija ovog dokumenta ne odgovara u potpunosti prevodu, međutim, Vijeće je moglo razaznati liste žrtava u b/h/s verziji, kao i referencu na "Akciju istina", te je tako moglo da prati rezonovanje Zorice Subotić. Vijeće napominje da je tvrdnja Zorice Subotić da nema objašnjenja za razliku u brojkama potpuno pogrešna jer se u tom izvještaju jasno navodi da je CSB Sarajevo bio u stalnom kontaktu s medicinskim osobljem u različitim bolnicama koje i dalje radi na identifikaciji pacijenata. Stoga je jasno da su se u tom trenutku informacije još uvijek ažurirale.

¹⁴⁵³⁷ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 129.

područja,¹⁴⁵³⁸ tvrdila je da je konačni broj žrtava pretjeran i da je vjerovatnije da je tačan broj koji su naveli vojni posmatrači UN-a, odnosno ukupno 90 žrtava.¹⁴⁵³⁹ Oslanjajući se na iskaz ljekara koji je svjedočio u predmetu *Dragomir Milošević*, ali koji nije svjedočio u ovom predmetu, Zorica Subotić je zatim tvrdila, na osnovu foto dokumentacije u vezi s 35 osoba poginulih u ovom incidentu, da dvije od tih osoba nisu poginule od gelera nego od metka ispaljenog iz pješadijskog naoružanja.¹⁴⁵⁴⁰ Pored toga, ona je tvrdila da dvije rane koje se na video-snimku vide na tijelu jedne druge žrtve izazivaju sumnju u to da su uzrokovane gelerom prilikom eksplozije.¹⁴⁵⁴¹

4329. Prema činjenici o kojoj je presuđeno 3081, na pijaci Markale poginulo je najmanje 35 osoba i ranjeno je najmanje 78 osoba, među kojima mnoge teško. Velika većina ranjenih bili su civili, dok je jedna poginula osoba bila vojnik ABiH.¹⁴⁵⁴²

(i) Područje Markala kao potencijalni vojni cilj

4330. U vezi s pitanjem da li je postojao vojni cilj na pijaci ili u blizini pijace, Konings je u svom svjedočenju izjavio da je to područje bilo civilno područje, napomenuvši da je tog jutra oko 09:00 ili 10:00 sati prošao pored te lokacije koja je bilo prepuna ljudi, uglavnom civila.¹⁴⁵⁴³ Đula Leka je u svom svjedočenju izjavila da je granata pala na "strogo civilno područje" i da u blizini nije bilo vojnih aktivnosti.¹⁴⁵⁴⁴ Svraka je u svom svjedočenju takođe rekao da na području Markala nikad nije vidio vojne objekte ili aktivnosti.¹⁴⁵⁴⁵ On nikad nije bio u ABiH, ali je imao radnu obavezu da kopa rovove na liniji fronta, uključujući rovove na planini Igman i na brdu Žuč.¹⁴⁵⁴⁶ Đozo je u svom svjedočenju izjavio da u tom dijelu grada nije bilo vojnih objekata, ali da ne zna da li je ABiH koristila civilne objekte.¹⁴⁵⁴⁷ Turkušić je objasnio da su, iako je možda nekoliko vojnika

¹⁴⁵³⁸ U ovom proračunu, Zorica Subotić je pretpostavila da je u to vrijeme glavna ulica kojom prolaze tramvaji bila prazna i da nije bila pretrpana, što navodi na zaključak da je ostali dio tog područja bilo suviše mali da bi se na njemu nalazili svi ranjeni ili poginuli. D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130. Vijeće zaključuje da je taj proračun izuzetno spekulativan.

¹⁴⁵³⁹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130.

¹⁴⁵⁴⁰ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 130–131.

¹⁴⁵⁴¹ D3551 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva minobacačkim projektilima na područje Sarajeva: Incidenti na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28. avgusta 1995. godine", 15. avgust 2012.), str. 131–132.

¹⁴⁵⁴² Činjenica o kojoj je presuđeno 3081.

¹⁴⁵⁴³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 74.

¹⁴⁵⁴⁴ P117 (Izjava svjedoka Đule Leke od 25. februara 1996.), *e-court* str. 2.

¹⁴⁵⁴⁵ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 6.

¹⁴⁵⁴⁶ P1992 (Izjava svjedoka Ismeta Svrake od 5. novembra 2008.), par. 3. V. takođe Ismet Svraka, T. 9665–9666 (13. decembar 2010.).

¹⁴⁵⁴⁷ P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 39–40.

prolazilo Markalama, ljudi na pijaci u velikom broju bili civili, obično ljudi koji su prodavali ili kupovali robu.¹⁴⁵⁴⁸ Prema njegovom mišljenju, granata je ispaljena da postigne psihološki efekat, odnosno da posije teror i izvrši pritisak na organe vlasti.¹⁴⁵⁴⁹ Bešić je izjavio da je na Markale dolazio veliki broj ljudi – kako civila tako i ljudi u vojnim uniformama – i naveo je da ne zna da je ABiH imala vojne objekte u blizini, ali da je moglo biti nekih vojnih objekata u bivšem Domu armije, 400 do 500 metara od Markala, od kojeg pijacu odvaja park.¹⁴⁵⁵⁰ Bešić je negirao da je ABiH koristila kao skladište obližnju zgradu zvanu Semberija, izjavivši da je ta zgrada u stvari bila korištena kao pekara u kojoj se pripremao hljeb za ABiH.¹⁴⁵⁵¹

(j) Teorije odbrane optuženog

4331. Kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, iako ovu teoriju ne pominje u svom Završnom podnesku, optuženi je tokom cijelog suđenja pokušao da pokaže da je ovaj incident insceniran tako što su tijela dovezena s nekog drugog mjesta, kako bi se izazvali napadi NATO-a na bosanske Srbe.¹⁴⁵⁵² Međutim, kao i u slučaju prvog incidenta na Markalama, većina svjedoka je odbacila ovu teoriju.¹⁴⁵⁵³ Na primjer, Konings je odlučno tvrdio da incident nije mogao biti insceniran jer je on prošao mimo Markala ranije tog jutra, oko 9:00 ili 10:00 sati, i nije vidio krater, napominjući da bi pravljenje vještačkog kratera zahtijevalo mnogo vremena, više od jednog ili dva sata.¹⁴⁵⁵⁴ Pored toga, on je izjavio da je u mrtvačnici vidio tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga i naveo da tog jutra nije bilo izvještaja da je tako veliki broj ljudi poginuo na nekom drugom mjestu.¹⁴⁵⁵⁵ Bell je u svom svjedočenju izjavio da je njegov snimatelj snimio neke od užasnih scena

¹⁴⁵⁴⁸ Emir Turkušić, T. 9006–9007 (4. novembar 2010.).

¹⁴⁵⁴⁹ Emir Turkušić, T. 9001–9003, 9025–9026 (4. novembar 2010.).

¹⁴⁵⁵⁰ Sead Bešić, T. 9425–9426, 9429–9430 (8. decembar 2010.); T. 9500–9502, 9506–9507 (9. decembar 2010.); P1969 (Video-snimak Markala 28. avgusta 1995.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); D902 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹⁴⁵⁵¹ Sead Bešić, T. 9507–9508 (9. decembar 2010.); D904 (Fotografija u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴⁵⁵² V. npr. Emir Turkušić, T. 9082, 9094–9095 (4. novembar 2010.) (gdje je optuženi iznio Turkušiću svoju teoriju i potvrdio taj stav pred Vijećem). Ali v. Martin Bell, T. 9921 (15. decembar 2010.) (gdje je optuženi svjedoku rekao da se bosanski Muslimani nisu usudili da ponovo insceniraju takav događaj nakon prvog incidenta na Markalama).

¹⁴⁵⁵³ V. npr. Emir Turkušić, T. 9082 (4. novembar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 92; Martin Bell, T. 9920–9921 (15. decembar 2010.). Ali v. svjedok KDZ088, T. 6394–6398 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok, međutim, prihvatio da sve što zna o Markalama potiče iz medija i iz glasina).

¹⁴⁵⁵⁴ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 92.

¹⁴⁵⁵⁵ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 94.

na licu mjesta, koje BBC nije emitovao iz obzira prema gledaocima.¹⁴⁵⁵⁶ Bell je izjavio da je to bila scena koja se ne bi mogla napraviti prilikom snimanja nekog filma, i da je bila stvarna.¹⁴⁵⁵⁷

4332. Jedna od osnova za ovu tvrdnju optuženog je vrsta povreda koje su žrtve zadobile, konkretno povrede čovjeka koji se na video-snimku snimljenom poslije incidenta vidi kako leži na šini u blizini mjesta udara, bez mnogo krvi oko sebe. Pored toga, Zorica Subotić je pomenula nekoliko žrtava koje su, prema njenom mišljenju, imale rane nanese pješadijskim naoružanjem. Međutim, Turkušić je u svom svjedočenju uvjerljivo izjavio da oštećenja na mjestu incidenta, kao i povrede koje su žrtve zadobile odgovaraju očekivanim posljedicama udara minobacačke granate kalibra 120 mm na tom konkretnom mjestu, pogotovo u odnosu na osobe najbliže mjestu udara koje su zadobile teške povrede od eksplozije i od gelera na donjim ekstremitetima, dok su osobe dalje od mjesta udara zadobile povrede od gelera na gornjim dijelovima tijela.¹⁴⁵⁵⁸ On je takođe istaknuo da su tijela odvezena u bolnicu Koševo gdje su ih svi, uključujući novinare, mogli vidjeti i uvjeriti se da su to tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga.¹⁴⁵⁵⁹ Bešić je takođe potvrdio da video-snimak lica mjesta kao i razne rane koje su se mogle vidjeti na tijelima ljudi odgovaraju očekivanoj situaciji nakon takve eksplozije.¹⁴⁵⁶⁰ Pored toga, napomenuvši da ima iskustva u razmjenama tijela, Bešić je izjavio da su sva tijela koja se vide na fotografijama snimljenim u mrtvačnici i na video-snimku tijela ljudi koji su poginuli kratko prije toga, bez zemlje ili osušene i smežurane kože.¹⁴⁵⁶¹ Konings je u svom svjedočenju izjavio da eksplozija jedne minobacačke granate može prouzrokovati sve te žrtve s obzirom na područje na kojem se desila, naime između dvije zgrade.¹⁴⁵⁶²

4333. Drugi razlog koji je optuženi iznio u vezi s tvrdnjom da je incident insceniran je taj da se stabilizator na Bešićevim fotografijama vidi na jednom mjestu, dok se na video-snimku nakon incidenta vidi na drugom mjestu u trenutku kad ga fotografišu vojnici UNPROFOR-a.¹⁴⁵⁶³ Bešić

¹⁴⁵⁵⁶ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 104–107; P2013 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995., s transkriptom).

¹⁴⁵⁵⁷ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 107.

¹⁴⁵⁵⁸ Emir Turkušić, T. 9004–9006, 9010–9012, 9018–9019, 9080–9082, 9086–9101 (4. novembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1928 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Emir Turkušić); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D874 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D875 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D876 (Zamrznuti kadar u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.). V. takođe Richard Higgs, T. 5938–5939, 5947–5948 (18. avgust 2010.), T. 5983–5984, 6031–6032 (19. avgust 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 67.

¹⁴⁵⁵⁹ Emir Turkušić, T. 9094–9096 (4. novembar 2010.).

¹⁴⁵⁶⁰ P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 26, 34–35.

¹⁴⁵⁶¹ Sead Bešić, T. 9427–9428 (8. decembar 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

¹⁴⁵⁶² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 67, 93.

¹⁴⁵⁶³ *Upoređi* P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.), fotografiju 1 sa P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.).

nije mogao objasniti tu nepodudarnost i izjavio je da se na svim njegovim fotografijama stabilizator vidi na istom mjestu i da ne zna šta su vojnici UNPROFOR-a s njim uradili kad su ga fotografisali.¹⁴⁵⁶⁴ Optuženi je zatim pokazao dodatni video-snimak istrage na kojem se stabilizator prvo vidi na istom mjestu na kojem ga je Bešić fotografisao i, pet minuta kasnije, na drugom mjestu, blizu mjesta na kojem su ga fotografisali vojnici UNPROFOR-a.¹⁴⁵⁶⁵ Međutim, Bešić je izjavio da je stabilizator "pokretni trag" koji je pomjeren u gužvi tokom istrage.¹⁴⁵⁶⁶

4334. Optuženi je takođe tvrdio da stanje u kojem je bio stabilizator koji je predočen sudu i uvršten u spis kao P1454 ukazuje na to da nije bio oštećen uslijed eksplozije nego da je ručno modifikovan. Međutim, Konings, Higgs, Turkušić i Bešić su svi u svojim svjedočenjima izjavili da je stabilizator koji je pronađen na licu mjesta izgledao tačno onako kako treba da izgleda stabilizator eksplodirane granate, i objasnili da su mu krilca oštećena jer je preko njega možda prešao automobil.¹⁴⁵⁶⁷ Kad je u sudnici pokazan P1454, i Turkušić i Bešić su rekli da je to izgleda stabilizator koji se vidi na video-snimku incidenta i koji je opisan u izvještajima.¹⁴⁵⁶⁸ Bešić, koji je lično fotografisao stabilizator na licu mjesta na dan incidenta, je u stvari kategorički tvrdio da je P1454 identičan stabilizatoru na licu mjesta bez obzira na to što se s optuženim složio u tome da izgleda da se položaj rupa donekle razlikuje u odnosu na položaj rupa na slikama stabilizatora na licu mjesta.¹⁴⁵⁶⁹ Međutim, on je iznio hipotezu o tome da je moguće da je čahura stabilizatora, nakon što je odnesen s lica mjesta, u laboratoriji odvrnuta, čime je pomaknut položaj rupa na čahuri.¹⁴⁵⁷⁰

4335. Alternativna teza odbrane optuženog je bila da je ABiH odgovorna za ovaj incident zato što je, ili ispalila granatu, ili postavila eksplozivnu napravu na lice mjesta kako bi izazvala saosjećanje

¹⁴⁵⁶⁴ Sead Bešić, T. 9511–9512 (9. decembar 2010.).

¹⁴⁵⁶⁵ V. D896 (Video-snimak granatiranja Dobrinje 4. februara 1994., Markala 5. februara 1994. i Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴⁵⁶⁶ Sead Bešić, T. 9519–9525 (9. decembar 2010.); D907 (Skica u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995. s oznakama koje je unio Sead Bešić).

¹⁴⁵⁶⁷ Emir Turkušić, T. 9155 (5. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9482–9483, 9511–9512 (9. decembar 2010.); P1966 (Izjave svjedoka Seada Bešića od 18. februara 2010.), str. 29–30; P1926 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); P1971 (Fotografije u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D905 (Fotografija stabilizatora minobacačke granate sa Markala II). V. takođe Richard Higgs, T. 5951–5952 (18. avgust 2010.); P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 57; Harry Konings, T. 9380–9381, 9383–9385 (7. decembar 2010.).

¹⁴⁵⁶⁸ Emir Turkušić, T. 9153–9155 (5. novembar 2010.); Sead Bešić, T. 9512–9517 (9. decembar 2010.). V. takođe Richard Higgs, T. 6033–6034 (19. avgust 2010.); P1454 (Krilce repnog stabilizatora minobacačke granate kalibra 120mm u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.).

¹⁴⁵⁶⁹ Sead Bešić, T. 9512–9517 (9. decembar 2010.); P1454 (Krilce repnog stabilizatora minobacačke granate kalibra 120mm u vezi s granatiranjem Markala 28. avgusta 1995.); D906 (Fotografije stabilizatora minobacačke granate sa Markala II).

¹⁴⁵⁷⁰ Sead Bešić, T. 9517 (9. decembar 2010.).

međunarodne zajednice i vazdušne napade NATO-a.¹⁴⁵⁷¹ Kao što je gore u tekstu navedeno, glavni zagovornik teorije o postavljanju eksplozivne naprave je bila Zorica Subotić. Pored toga, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je bilo nemoguće da minobacačka granata kalibra 120 mm pogodi Markale, zbog čega je SRK smatrao da su Muslimani postavili eksplozivnu napravu i aktivirali je daljinskim upravljačem kako bi izazvali saosjećanje i osigurali da bosanski Srbi budu bombardovani.¹⁴⁵⁷²

(k) Završna analiza i zaključci

4336. Osvrćući se prvo na tvrdnju optuženog da je incident od 28. avgusta 1995. na Markalama insceniran, Vijeće se uvjerilo, kao i u vezi s prvim incidentom na Markalama, da to nije tačno. U tom pogledu, Vijeće prihvata iskaze svjedoka koji su bili na licu mjesta u vrijeme incidenta ili odmah poslije incidenta, i koji su kategorički tvrdili da ono što su tamo vidjeli nije moglo biti inscenirano. Svaka tvrdnja o suprotnom optuženog i/ili njegovih svjedoka jednostavno je apsurdna.

4337. Vijeće se, oslanjajući se na iskaze Koningsa, Higgsa, Turkušića i Bešića, i nakon što je pregledalo stabilizator koji mu je predan, takođe uvjerilo da se radi o stabilizatoru koji je pronađen na Markalama 28. avgusta 1995. Kao što je na kraju Zorica Subotić prihvatila, jasno je da je čahura stabilizatora labava i da se može zavrnuti i odvrnuti, što za posljedicu ima različit položaj rupa na stabilizatoru koji se vidi na fotografijama CSB-a Sarajevo. Vijeće stoga odbacuje izjavu Zorice Subotić, zasnovanu na fotografijama i video-snimkama, da je ovaj stabilizator različit od onog koji se vidi u tom sekundarnom materijalu. Nadalje, Vijeće ne prihvata njenu tvrdnju da je na licu mjesta bio još jedan stabilizator jer je fotografija na kojoj je zasnovala taj zaključak tako nejasna da je nemoguće utvrditi o kakvom se predmetu radi. Vijeće stoga konstatuje da je zaključak Zorice Subotić da je postojao još jedan stabilizator, arbitraran i gotovo nečastan. S obzirom na to da je brzo pribjegli teorijama zavjere, oslonivši se na fotografije i video-snimak, u tolikoj mjeri da je na njima vidjela još jedan stabilizator, Vijeće je odlučilo da uopšte ne prihvati njen iskaz u vezi s ovim incidentom osim ako nije potkrijepljen drugim pouzdanim dokazima. Vijeće takođe odbacuje njene teorije o onome što je ona smatrala neobjašnjivim scenama i povredama na video-snimku i

¹⁴⁵⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 2158–2162. V. npr. D79 (Izveštaj Senata SAD-a u vezi s krijumčarenjem oružja iz Irana u BiH, 16. januar 1997.), str. 11; D4217 (Izjava svjedoka Prvoslava Davinića od 14. januara 2014.), par. 5–8; Prvoslav Davinić, T. 45522–45526, 45537 (16. januar 2014.) (gdje je svjedok ukazao na to da istraga incidenta nije valjano provedena, kako bi se opravdali vazdušni napadi NATO-a).

¹⁴⁵⁷² Stevan Veljović, T. 2926229265 (23. oktobar 2012.). V. takođe Nikola Mijatović, T. 30702–30706 (30. novembar 2012.); D2514 (Video-snimak govora Nikole Mijatovića, s transkriptom); Momčilo Krajišnik, T. 43330–43332, 43334 (12. novembar 2013.).

fotografijama incidenta, kao i njen zaključak da je nemoguće da je u devet incidenata bilo toliko žrtava.¹⁴⁵⁷³

4338. Konačno, Vijeće odbacuje njeno svjedočenje, kao i svjedočenja Veljovića, Demurenka i ostalih, da je eksplozija bila rezultat eksplozivne naprave postavljene na lice mjesta. Vijeće je zaključilo da je ta tvrdnja neodrživa s obzirom na težinu dokaza o suprotnom, uključujući činjenicu da je stabilizator granate kalibra 120 mm pronađen na licu mjesta. Pored toga, više svjedoka koji su bili na licu mjesta odmah poslije incidenta, kao što su Turkušić, Bešić i Konings, u svojim svjedočenjima su izjavili da su povrede nanijete ljudima i oštećenja na zgradama mogle biti posljedica eksplozije minobacačke granate kalibra 120 mm, s obzirom na omeđen prostor i veliki broj ljudi prisutnih na licu mjesta. Vijeće je zaključilo da su njihova svjedočenja posebno uvjerljiva jer su prije ovog incidenta obradili bezbroj incidenata granatiranja koji su se desili u gradu.¹⁴⁵⁷⁴ Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je eksplozija 28. avgusta 1995. na području Markala uzrokovana minobacačkom granatom od 120 kalibra koja je pala na ulicu Mula Mustafe Bašeskije.

4339. Oslanjajući se na izvještaje o obdukciji uvrštene u spis, Vijeće je konstatovalo da su u toj eksploziji poginule 43 osobe. Nadalje, oslanjajući se na izvještaje CSB-a Sarajevo i na u njima navedene razne liste ranjenih, Vijeće je takođe konstatovalo da je u toj eksploziji ranjeno najmanje 70 osoba. Vijeće se uvjerilo da su velika većina nastradalih bili civili koji u vrijeme incidenta nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Samo je jedna osoba koja je poginula u ovom incidentu bila vojnik.¹⁴⁵⁷⁵

4340. Kao što je gore u tekstu konstatovano u vezi s prvim incidentom na Markalama, Vijeće se takođe uvjerilo da na području pijace Markale nije bilo vojnih objekata ni ciljeva. To je bila pijaca na koju je dolazilo civilno stanovništvo da kupuje i prodaje hranu i drugu robu. Pored toga, Vijeće podsjeća da je formalno primilo na znanje činjenicu da nije postojao razlog da se na dan incidenta pijaca smatra vojnim ciljem.¹⁴⁵⁷⁶ Iako je moglo biti vojnika koji su u bilo koje vrijeme prolazili Markalama, većina ljudi koja se tamo okupljala bili su civili.

¹⁴⁵⁷³ Vijeće je zaključilo da je ta konkretna tvrdnja, to jest da je nemoguće da je bilo devet incidenata s tolikim brojem žrtava, jednostavno nerazumna, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je sukob trajao od 1992. do 1995. i broj granata koje su u tom periodu pale na grad.

¹⁴⁵⁷⁴ Vijeće napominje da je Demurenko jedini svjedok koji je odmah poslije incidenta bio na licu mjesta i koji je, ipak, u svom svjedočenju izjavio da je eksplozija izazvana eksplozivnom napravom. Međutim, kao što je dolje u tekstu navedeno, Vijeće je zaključilo da je on nepouzdan svjedok u vezi s ovim incidentom i stoga ne prihvata njegovo svjedočenje da je to bio "teroristički" napad. Ostali svjedoci koji su smatrali da se radilo o eksplozivnoj napravi nisu bili na licu mjesta u to vrijeme niti su imali dovoljno osnova, osim glasila i koristoljubivih motiva, da izvedu taj zaključak.

¹⁴⁵⁷⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3081; P1450 (Video-snimak Markala, 28. avgust 1995.) (gdje se vidi žrtva u maskirnoj uniformi).

¹⁴⁵⁷⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 342.

4341. Što se tiče pravca vatre, Vijeće podsjeća da su tim CSB-a Sarajevo, vojni posmatrači UN-a, tim UNPROFOR-a, koji je analizirao krater, i Zorica Subotić došli do zaključka da je granata kalibra 120 mm doletjela iz opšteg pravca jug-jugoistok. Prema različitim proračunima, azimut granate bio je između 155 i 175 stepeni i minimalni upadni ugao 67 stepeni, s najvjerovatnijim upadnim uglom od 70 stepeni.¹⁴⁵⁷⁷ Vijeće prihvata te dokaze i stoga odbacuje konačni zaključak pripadnika UNPROFOR-a, Powersa i Baxtera, da je granata koja je pala na Markale vjerovatno doletjela iz istog pravca kao i ostale četiri granate koje su tog dana pogodile područje blizu Markala, odnosno da je doletjela pod uglom od 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever. Vijeće se slaže i s Higgsom i sa Zoricom Subotić da je Powersova i Baxterova analiza spekulativna i definitivno pogrešna, pogotovo s obzirom na Turkušićevo svjedočenje da je granata koja je pogodila područje Markala bila direktan pogodak, a ne rikošet. Prema tome, Vijeće smatra da su te četiri granate doletjele iz različitog pravca i da su stoga ispaljene iz različitog minobacača.¹⁴⁵⁷⁸ S obzirom na to, te granate se ne mogu smatrati korekcijom vatre za granatu koja je pogodila Markale.

4342. Kao što je gore u tekstu navedeno u vezi s granatom koja je pala na Markale, i ABiH i SRK su imali položaje na utvrđenom pravcu vatre, s linijom sukoba koja se nalazila oko 1.600 metara od Markala. S obzirom na prostrano područje koje je pokrivaio utvrđeni pravac vatre i s obzirom na marginu greške, Vijeće se uvjerilo da je na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a bilo mnogo položaja pogodnih za postavljanje minobacača kalibra 120 mm. Naime, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je imao bateriju minobacača u sektoru Brusa, na utvrđenom pravcu vatre. Shodno tome, Vijeće nije smatralo da je Demurenkovo svjedočenje pouzdano kad je rekao da na strani linije sukoba pod kontrolom SRK-a nije bilo pogodnih položaja niti mu je Vijeće vjerovalo kad je u svom svjedočenju izjavio da je u stvari pregledao područje mnogo veće od onog o kojem je govorio u intervjuu od 2. septembra 1995. i u svom svjedočenju u predmetu *Dragomir Milošević*. Vijeće smatra da je pregled područja koje pokriva sve pravce vatre utvrđene u to vrijeme, zajedno s marginom greške, bio nemoguć s obzirom na ograničeno vrijeme koje je Demurenko imao. Pored toga, Vijeće konstatuje da je indikativno to što je pregled šireg područja pomenuo tek pošto je

¹⁴⁵⁷⁷ Vijeće odbacuje upadni ugao koji je odredila Zorica Subotić, kako zbog njenog slabog kredibiliteta tako i zbog toga što smatra da su lokalni istražitelji imali veću mogućnost da odrede upadni ugao na osnovu pregleda lica mjesta i kratera odmah poslije incidenta.

¹⁴⁵⁷⁸ Imajući u vidu taj zaključak, Vijeće se neće osloniti na analizu UN-a u vezi s radarom UN-a jer je ta analiza zasnovana na azimutu 220 do 240 stepeni u odnosu na sjever i na udaljenosti od linije sukoba u tom pravcu. Pored toga, dokazi ne ukazuju na to gdje je radar bio smješten, koliko nisko ili visoko su emitovani radio talasi, ili da li je pokrivaio samo područje na 220 do 240 stepeni, ili takođe i područje u pravcu vatre utvrđene u odnosu na granatu koja je pala na Markale. Isto tako, Vijeće ne prihvata analizu Zorice Subotić u vezi s radarom jer je zasnovana na pukoj spekulaciji u pogledu njegove lokacije i efikasnosti. Za razliku od Zorice Subotić, Vijeće ne isključuje mogućnost da radar nije registrovao ispaljenje granate s veće udaljenosti (kao što je naveo UN), pogotovo s obzirom na konfiguraciju terena i uzvišenje s kojeg je ispaljena.

Pretno vijeće u predmetu *Dragomir Milošević* odbacilo njegovu istragu kao suviše usku. Vijeće se stoga uvjerilo da je Demurenko jednostavno promijenio svoj iskaz da bi protivrječio zaključcima Pretnog vijeća. Shodno tome, Vijeće smatra da se Demurenkova istraga zasniva samo na azimutu od 176 stepeni u odnosu na sjever, kako je u to vrijeme naveo u intervjuu, koji je definitivno bio pogrešan azimut. Kao takva, njegova istraga je na neki način bila irelevantna za ovaj incident. Pored toga, čak i da je pravac iz kojeg je doletjela granata koja je pala na Markale bio na 176 stepeni, Zorica Subotić, vještak optuženog, je u svom svjedočenju izjavila, suprotno Demurenkovom iskazu, da je u tom pravcu vatre postojao jedan pogodan minobacački položaj. Iz svih ovih razloga, Vijeće ne prihvata Demurenkov iskaz kao pouzdan i zaključuje da je postojalo više pogodnih položaja za postavljanje minobacača, kako na području utvrđenog pravca vatre, odnosno na pravcu između 155 i 175 stepeni, tako i na području koje je Demurenko zaista pregledao.

4343. Kako je gore u tekstu takođe navedeno, ABiH je takođe imala položaje na području na utvrđenom pravcu vatre, uključujući minobacačke položaje blizu Čoline Kape.¹⁴⁵⁷⁹ Međutim, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da je granata koja je pogodila Markale ispaljena sa strane linije sukoba pod kontrolom SRK-a.¹⁴⁵⁸⁰ Prvo, Vijeće napominje da oznake na granati pokazuju da je proizvedena u tvornici "Krušik" u Valjevu, Srbija, dok njen serijski broj ukazuje na to da je ispitana u Srbiji pred kraj sukoba, odnosno 1994. Isto vrijedi za ostale četiri granate koje su tog dana pale blizu pijace Markale, koje sve imaju iste oznake. To znači da tih pet granata 1991. godine nisu bile u arsenalu JNA, te da stoga nisu mogle biti sastavni dio naoružanja ABiH u vrijeme incidenta. Shodno tome, svih pet granata je ispalio SRK.

4344. Drugo, usredsređujući se samo na granatu koja je pala na Markale, Vijeće se na osnovu Knustadovog i Koningsovog svjedočenja uvjerilo da se zvuk opaljenja – koji bi bio glasan i prepoznatljiv u slučaju opaljenja iz minobacača kalibra 120 mm – nije čuo u blizini posmatračkog položaja 1 na dan incidenta, što ukazuje na to da granata nije ispaljena s minobacačkog položaja ABiH blizu Čoline Kape, ili s bilo kojeg drugog položaja u blizini linije sukoba. Iako je Conway osporio da se takvi zaključci mogu izvesti na osnovu zvuka eksplozija, on je takođe prihvatio, u

¹⁴⁵⁷⁹ Iako je Conway u svom svjedočenju izjavio da je u decembru 1995 vidio minobacače ABiH pozicionirane sjeverno od Mrakuše i usmjerene prema gradu, to nužno ne znači da su ti minobacači tu bili i u avgustu 1995. ili da su u to vrijeme bili usmjereni prema gradu. Čak i da je to bio slučaj, Vijeće napominje da ti položaji nisu bili na utvrđenom pravcu vatre nego da su bili smješteni jugozapadno od Markala.

¹⁴⁵⁸⁰ Vijeće napominje da se jedan dio teze optuženog odnosi na tvrdnju da je ABiH ispalila granatu (ili da je inscenirala ovaj incident) kako bi izazvala vazdušne napade NATO-a, do kojih je nakon incidenta zaista i došlo. On je ovu svoju teoriju uglavnom iznio u unakrsnom ispitivanju Smitha i Harlanda. Iako iskazi ova dva svjedoka pokazuju da je Smith pokrenuo napade NATO-a prije nego što su viši ešaloni moći u UN-u bili apsolutno uvjereni da je SRK odgovoran, to, za razliku od stava optuženog, ne navodi na zaključak da je ABiH odgovorna za ovaj napad.

skladu sa svjedočenjima drugih svjedoka,¹⁴⁵⁸¹ da bi se zvuk opaljenja iz minobacača u blizini mogao prepoznati dok je on čuo samo prigušene zvuke tokom jutra kad se incident desio. S obzirom na to da je to bilo mirno jutro, iz Conwayevog svjedočenja i iz njegovog opisa događaja jasno proizlazi da su prigušeni zvuci koje je čuo bili zvuci eksplozija u centru grada, a ne zvuci opaljenja iz minobacača kalibra 120 mm u blizini posmatračkog položaja 1.¹⁴⁵⁸² Čak je i vještak optuženog, Zorica Subotić, smatrala da bi se zvuk opaljenja čuo da je ABiH ispalila tu granatu, što ju je stoga navelo da zaključi da je eksploziju izazvala postavljena eksplozivna naprava.¹⁴⁵⁸³

4345. Konačno, iako su vojnici i oficiri SRK-a, koje je optuženi pozvao kao svjedoke, u svojim svjedočenjima izjavili da nije bilo minobacača kalibra 120 mm smještenih na području na utvrđenom pravcu vatre, Vijeće je zaključilo da su njihova svjedočenja neuvjerljiva i neiskrena jer nisu bili dosljedni kad su objašnjavali zašto minobacači kalibra 120 mm nisu bili tamo u avgustu, iako su tu bili ranije te godine, kad je formirana 4. laka pješadijska sarajevska brigada. Na primjer, Veljović je u svom svjedočenju izjavio da je sve svoje minobacače poslao iz sektora Brusa na drugu liniju fronta, a Dušan Škrba je u svom svjedočenju rekao da su minobacači kalibra 120 mm jednostavno bili izmješteni 20 kilometara izvan zone isključenja. Oni su takođe bili nedosljedni kad su govorili o kalibrima minobacača koji su ostali na tom području. Uopšte uzevši, Vijeće je zaključilo da su svjedočenja ovih svjedoka, kao i svjedočenje Dragomira Miloševića, takva da u velikoj mjeri služe njihovim interesima; na njihov kredibilitet je uticala želja da minimiziraju odgovornost SRK-a za ovaj incident.

4346. Iako ulica Mula Mustafe Bašeskije i pijaca Markale možda nisu bile namjerno gađane na dan incidenta, Vijeće se uvjerilo, na osnovu gore navedenih iskaza, uključujući Đozin iskaz u vezi s ranijim incidentima na tom području i činjenicu da su četiri druge granate pale u blizini Markala na dan incidenta, da je SRK namjerno gađao šire područje pijace, potpuno svjestan da tu nema vojnih ciljeva i bezobzirno zanemariivši činjenicu da bi otvaranje takve vatre moglo dovesti do civilnih žrtava.

¹⁴⁵⁸¹ V. par. 4281.

¹⁴⁵⁸² Vijeće takođe napominje da je u vrijeme incidenta Conway u Sarajevu bio tek devet dana i da mu stoga nisu, kao Knustadu, bili poznati zvuci u gradu i oko grada.

¹⁴⁵⁸³ Zorica Subotić je došla do tog zaključka tvrdeći da bi se stabilizator granate ispaljene s trećim ili većim punjenjem prilikom udara zabio u tlo. Kao što je rečeno u odjeljku u vezi s prvim incidentom granatiranja na Markalama, drugi vještaci, koje je Vijeće smatralo vjerodostojnijim od Zorice Subotić, smatrali su da će se stabilizator zabiti u tlo ako je granata ispaljena s punjenjem većim od trećeg punjenja. V. par. 4248. Dakle nije uvjerljiva analiza Zorice Subotić prema kojoj činjenica da se u ovom konkretnom slučaju stabilizator nije zabio u tlo nužno isključuje mogućnost da je granata ispaljena s trećim punjenjem. Vijeće zaključuje da je potpuno moguće da je SRK ispalio granatu koristeći treće punjenje, o čemu su svjedočili Higgs i Turkušić, koji su rekli da je stabilizator izbačen u trenutku udara i da je pao blizu mjesta udara. Vijeće takođe napominje da lokacija na kojoj je bio stabilizator koji je CSB Sarajevo fotografisao oko 40 minuta poslije incidenta nije nužno lokacija na koju je stabilizator prvo pao, jer je možda odguran u haosu koji je nastao prilikom evakuacije ranjenih.

(D) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici

4347. Tokom cijelog postupka, Vijeću su predočavani dokazi o prirodi i korištenju takozvanih modifikovanih avio-bombi tokom sukoba u Sarajevu, budući da se u šest od 16 incidenata granatiranja navedenih u Optužnici, konkretno u incidentima granatiranja iz priloga Optužnici G10, G11, G12, G13, G14 i G15, tvrdi da su korištene takve bombe.¹⁴⁵⁸⁴

4348. Tužilaštvo tvrdi da dokazi pokazuju: (i) da je modifikovane avio-bombe posjedovao isključivo SRK; (ii) da je SRK koristio modifikovane avio-bombe u gore navedenim incidentima i (iii) da se u gusto naseljenom Sarajevu modifikovanim avio-bombama po prirodi stvari nisu mogle precizno gađati mete manje od gradskih četvrti.¹⁴⁵⁸⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da su te bombe, s obzirom na njihovu veliku razornu moć i nepreciznost, bile "glavno oružje za širenje terora u urbanoj sredini i da su namjerno korištene u tu svrhu u Sarajevu".¹⁴⁵⁸⁶ Pored toga, tužilaštvo navodi da je SRK takođe koristio ove bombe u svrhu odmazde nad stanovništvom zbog dejstava ABiH ili NATO-a, i to često na područjima na kojim nije bilo borbenih aktivnosti.¹⁴⁵⁸⁷

4349. Optuženi tvrdi da je VRS modifikovane avio-bombe protiv vojnih ciljeva na zemlji koristio u svrhu odbrane, i to prevashodno zato što 1994. i 1995. nije bilo dovoljno municije za artiljeriju i minobacače, te zato što je ABiH u tom periodu ojačala u pogledu ljudstva i opreme.¹⁴⁵⁸⁸ Optuženi dalje tvrdi da su stručnjaci inženjeri testirali modifikovane avio-bombe i da su one poboljšane u toj mjeri da su se mogle smatrati preciznim.¹⁴⁵⁸⁹ Naposljetku, on tvrdi da je i ABiH koristila modifikovane avio-bombe u Sarajevu.¹⁴⁵⁹⁰

(1) Svjedočenje vještaka

4350. Strane su pozvale više vještaka da svjedoče o prirodi modifikovanih avio-bombi i iznesu svoje mišljenje o gore navedenim incidentima iz priloga Optužnici. Zečević je bio svjedok tužilaštva, dok su vještaci Subotić, Poparić i Anđelković-Lukić svjedočili za odbranu.

¹⁴⁵⁸⁴ Optužnica, Prilog G.

¹⁴⁵⁸⁵ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 68–69.

¹⁴⁵⁸⁶ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 69.

¹⁴⁵⁸⁷ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 71 (gdje se poziva na incidente 10, 13 i 15 iz Priloga G Optužnici).

¹⁴⁵⁸⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2348.

¹⁴⁵⁸⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2349–2354, 2356.

¹⁴⁵⁹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2357–2358.

4351. Ranije u Presudi Vijeće je razmatralo stručne kvalifikacije vještaka Subotić i Poparić, te je iznijelo svoju ocjenu vjerodostojnosti tih svjedoka i pouzdanosti njihovog svjedočenja.¹⁴⁵⁹¹ Te opšte ocjene su mjerodavne i za ovaj odjeljak Presude, pa se sada neće ponovo iznositi.¹⁴⁵⁹²

4352. Zečević je stručnjak za raketne motore i bojeve glave koji je do aprila 1992. radio i u tvornici "Pretis" u Vogošći.¹⁴⁵⁹³ U toj fabrici se proizvodila artiljerijska i raketna municija, kao i raketni projektili i avio-bombe, i ona je tokom sukoba bila pod kontrolom VRS-a.¹⁴⁵⁹⁴ Zečević je napisao izvještaj i svjedočio o (i) prirodi modifikovanih avio-bombi, (ii) svom učešću u istraživanju njihove mehanike tokom i nakon sukoba u Sarajevu i (iii) svojoj analizi gore navedenih incidenata iz priloga Optužnici.¹⁴⁵⁹⁵ Sva tri vještaka koje je pozvao optuženi osporila su Zečevićovo svjedočenje i sastavila zajednički izvještaj o nedosljednostima u njegovom izvještaju.¹⁴⁵⁹⁶ Budući da se radi o stručnjaku za raketne motore i bojeve glave, te s obzirom na to da je on imao mogućnost da pregleda ostatke modifikovanih avio-bombi u Sarajevu, Vijeće je zaključilo da je Zečević upućen i vjerodostojan svjedok, posebno kad je riječ o postupku modifikovanja avio-bombi i njihovom funkcionisanju. Vijeće je takođe zaključilo da su brojni protivargumenti koje su vještaci odbrane predočili u svom zajedničkom izvještaju gotovo trivijalni i na momente potpuno irelevantni za pitanja kojima se bavi ovaj predmet.¹⁴⁵⁹⁷ S druge strane, neki relevantniji dijelovi Zečevićevog svjedočenja nisu osporeni, uključujući njegov zaključak da su modifikovane avio-

¹⁴⁵⁹¹ V. par. 3642, 4015.

¹⁴⁵⁹² Međutim, Vijeće će dalje u tekstu iznijeti dodatne procjene vjerodostojnosti kad to bude konkretno relevantno za modifikovane avio-bombe.

¹⁴⁵⁹³ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1; Berko Zečević, T. 12155–12157 (22. februar 2011.).

¹⁴⁵⁹⁴ Berko Zečević, T. 12149, 12154–12158 (22. februar 2011.); D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 41; Dragomir Milošević, T. 32762 (28. januar 2013.); Miladin Trifunović, T. 30378 (15. novembar 2012.), T. 30443, 30459–30461 (27. novembar 2012.) (gdje svjedok kaže da je tvornica "Pretis" bila u zoni odgovornosti Vogošćanske brigade, koja je kasnije postala 3. sarajevska pješadijska brigada); D2447 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović).

¹⁴⁵⁹⁵ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."). Zečević je ovaj izvještaj sastavio za predmet *Dragomir Milošević*. V. Berko Zečević, T. 12175 (22. februar 2011.).

¹⁴⁵⁹⁶ D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.). Vijeće napominje da je naložilo da se veći dio ovog izvještaja rediguje. V. Odluka po zahtjevu tužilaštva za izuzimanje dijelova izvještaja Mileta Poparića, 12. mart 2013., par. 26–29. Vijeće takođe napominje da se u preostalom dijelu analize u dokaznom predmetu D3644 iznose manje-više identična osporavanja kao i u izvještaju koji je napisala Mirjana Anđelković-Lukić (D2662).

¹⁴⁵⁹⁷ Na primjer, u svom izvještaju na strani 67 Poparić i drugi ukazuju na nedosljednosti u Zečevićevom izvještaju u pogledu težine avio-bombi koje se tu razmatraju. Po mišljenju Vijeća, riječ je o manjim nedosljednostima koje na kraju krajeva nisu relevantne za najvažnija pitanja u ovom predmetu. Poparić i drugi takođe na stranama 66, 67 i 70 iznose tvrdnju da mnoga oružja i tehnički pojmovi koji se razmatraju u Zečevićevom izvještaju nisu relevantni za ovaj predmet. Vijeće ističe da Zečević u svom izvještaju jasno kaže da se ta oružja i pojmovi navode tek kao primjeri, pa se Vijeće stoga ni na koji način ne navodi na krivi zaključak. Shodno tome, i budući da je u stanju da izdvoji najrelevantnije dijelove Zečevićevog izvještaja, Vijeće ne smatra da je time što je on

bombe korištene u incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici.¹⁴⁵⁹⁸ Stoga je Vijeće zaključilo da je Zečevićev iskaz u velikoj mjeri vjerodostojan i pouzdan. U nekoliko slučajeva Vijeće je odbacilo neke njegove zaključke, ili zato što su njih pobili drugi prihvaćeni dokazi ili pak zato što nisu dovoljno uvjerljivi s obzirom na druge, ubjedljivije dokaze.¹⁴⁵⁹⁹ To se, međutim, nije odrazilo na ocjenu Vijeća o Zečevićevoj vjerodostojnosti u drugim aspektima njegovog svjedočenja.

4353. Mirjana Anđelković-Lukić je stručnjak za eksplozive i učestvovala je u testiranju raznog eksplozivnog oružja za JNA.¹⁴⁶⁰⁰ Tužilaštvo tvrdi da njeni argumenti u vezi s težinom, a u nekim slučajevima i eksplozivnim sastavom bombi nisu pouzdani, a naposljetku ni relevantni, s obzirom na opštu razornu moć svih vrsta modifikovanih avio-bombi korištenih u Sarajevu.¹⁴⁶⁰¹ Vijeće je zaključilo da je Mirjana Anđelković-Lukić povremeno izbjegavala da pruži jasne odgovore. Pored toga, neki dijelovi njenog iskaza protivrječe drugim dokazima uvrštenim u spis, a na jednom mjestu i izvještaju koji je ona sama napisala zajedno s vještakom Poparićem i vještakinjom Subotić.¹⁴⁶⁰² Vijeće je bez obzira na to razmotrilo njeno svjedočenje o modifikovanim avio-bombama i zasebno analiziralo svaki s tim povezani incident iz priloga Optužnici, te je, kao što će se vidjeti dalje u tekstu, u nekim slučajevima prihvatilo određene dijelove njenog svjedočenja.

(2) Modifikovane avio-bombe u Sarajevu

4354. Modifikovane avio-bombe su prvi put korištene u Sarajevu početkom 1994., a zatim ponovo krajem 1994. i tokom 1995.¹⁴⁶⁰³ Modifikovana avio-bomba je avionska bomba za koju su pričvršćeni raketni motori, tako da se ona ne mora bacati iz aviona, shodno prvobitnoj namjeni, već

analizirao i drugo oružje i balističke pojmove narušena njegova vjerodostojnost u vezi s pitanjima relevantnim za ovaj predmet.

¹⁴⁵⁹⁸ Kad je riječ o incidentima iz priloga Optužnici, optuženi prevashodno osporava Zečevićeve zaključke u vezi s vrstom modifikovanih avio-bombi koje su korištene; Vijeće je razmatralo taj protivargument za svaki konkretni incident posebno.

¹⁴⁵⁹⁹ V. npr. diskusija Vijeća o incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici, gdje je Vijeće odbacilo Zečevićevu tvrdnju da je upotrebljena aerosolna bomba.

¹⁴⁶⁰⁰ D2661 (Biografija Mirjane Anđelković-Lukić); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31467–31470 (14. decembar 2012.). Vijeće napominje da je Mile Poparić radio u Tehničkom opitnom centru otprilike u isto vrijeme kad i svjedokinja Anđelković-Lukić, te da je, kao i Berko Zečević, takođe radio u "Pretisu". V. Mile Poparić, T. 38850–38851 (28. maj 2013.), T. 39029 (30. maj 2013.); D4884 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Dejstva streljačkim naoružanjem na područje Sarajeva 1992.–1995.", 15. avgust 2012.), str. 2–3.

¹⁴⁶⁰¹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 72.

¹⁴⁶⁰² V. npr. par. 4360–4361, 4413, fusnota 14612.

¹⁴⁶⁰³ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 2–3, 65, 180–181, 186–195; Berko Zečević, T. 12150–12151, 12206–12210 (22. februar 2011.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 39; Ekrem Suljević, T. 5723–5724, 5732–5733 (22. juli 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 63; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 55, 100; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 36; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2816.

se može lansirati s lansirne rampe.¹⁴⁶⁰⁴ Sastoji se od tri glavna dijela: (i) bombe namjenjene za korištenje iz aviona; (ii) raketnog sistema koji se sastoji od raketa s višecijevnog bacača raketa i (iii) "veznog lima" kojim je to dvoje povezano.¹⁴⁶⁰⁵

4355. Tokom sukoba u Sarajevu, modifikovane su avionske bombe opšte namjene ili FAB-ovi, kako su ih zvali u SFRJ, i one su bile različitih kategorija u zavisnosti od težine. FAB je ruski izraz uz koji stoji broj koji pokazuje nominalnu vrijednost mase bombe, te se, na primjer, FAB-250 odnosi na avionsku bombu s nominalnom težinom od 250 kilograma.¹⁴⁶⁰⁶ Eksplozivno punjenje, koje čini oko 40% nominalne mase avionske bombe i koje se obično sastoji od TNT-a u čvrstom stanju ili od mješavine TNT-a i drugih sastojaka, nalazi se unutar košuljice FAB-a.¹⁴⁶⁰⁷ Prema Zečevićim riječima, "Pretis" je proizvodio avionske bombe opšte namjene FAB-100 i FAB-250.¹⁴⁶⁰⁸

4356. Umjesto TNT-a, avionske bombe mogu da sadrže i aerosolni eksploziv, dakle, gorivo u obliku gasa, tečnosti ili praha koje se, nakon manje eksplozije, raspršuje u vazduhu i zatim oksidira. Oksidacija pokreće drugu eksploziju – velik udarni talas.¹⁴⁶⁰⁹ Prema Zečevićim riječima, te vrste

¹⁴⁶⁰⁴ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 37; Ekrem Suljević, T. 5683 (21. juli 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Doze od 7. decembra 2010.), par. 49; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1989, 1991; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 63; David Fraser, T. 8010–8011 (18. oktobar 2010.), T. 8133 (19. oktobar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; svjedok KDZ477, T. 10952 (31. januar 2011.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–19; Zorica Subotić, T. 38479 (16. maj 2013.); P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183; Dragomir Milošević, T. 32769 (28. januar 2013.); Savo Simić, T. 30091–30092 (12. novembar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2815, 2816.

¹⁴⁶⁰⁵ Ekrem Suljević, T. 5684 (21. juli 2010.); P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 39; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18; svjedok KDZ304, T. 10444–10445 (18. januar 2011.); P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183; Savo Simić, T. 30092–30095 (12. novembar 2012.).

¹⁴⁶⁰⁶ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 5–6, 24; Berko Zečević, T. 12210 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2817.

¹⁴⁶⁰⁷ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 3, 5, Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31479, 31500 (14. decembar 2012.); Vladimir Radojčić, T. 31248–31249 (11. decembar 2012.); P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 4–5; Ekrem Suljević, T. 5724, 5747 (22. juli 2010.), T. 6175 (6. septembar 2010.) (gdje je svjedok objasnio da oznaka za težinu bombe ne odražava količinu eksploziva već realnu težinu bombe bez pogonske rakete, te tako avio-bomba od 250 kilograma sadrži oko 100 kilograma eksploziva).

¹⁴⁶⁰⁸ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 8, 93; D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 41–42; Dragomir Milošević, T. 33150 (4. februar 2013.); D797 (Skica avionske bombe). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2818.

¹⁴⁶⁰⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 58–59, 101; Berko Zečević, T. 12183, 12200–12201 (22. februar 2011.); Mirjana

modifikovanih avio-bombi proizvode udarni talas koji traje duže od udarnog talasa čvrstog eksploziva, ali koji je manjeg intenziteta.¹⁴⁶¹⁰ Zečević je takođe objasnio da je najpoznatija aerosolna bomba ruske izrade avionska bomba ODAB-500, čija nominalna masa iznosi 520 kilograma, a aerosolno punjenje je težine 193 kilograma.¹⁴⁶¹¹ Prije rata, "Pretis" je radio na proizvodnji aerosolne bombe zvane FAB-275, ali je 1991. rad na njenom razvijanju prebačen u Beograd.¹⁴⁶¹²

4357. Na osnovu fragmenata pronađenih u gradu i fotografija bombi koje je snimio holandski tim zadužen za uklanjanje više oružanih sistema nakon rata, Zečević je zaključio da su bosanski Srbi modifikovali avionske bombe FAB-100 i FAB-250, kao i aerosolnu bombu zasnovanu na ODAB-500 čiji je šifrovani naziv bio KREMA, kako bi ih lansirali sa zemlje i koristili u Sarajevu.¹⁴⁶¹³ Pored toga, prema Zečevićevim riječima, šteta nastala na nekim lokacijama u Sarajevu ukazuje na to da je aerosolni eksploziv često korišten u modifikovanim avio-bombama FAB-250.¹⁴⁶¹⁴ On je na

Andelković-Lukić, T. 31477–31481, 31484–31485 (14. decembar 2012.) (gdje svjedokinja objašnjava da su te bombe prevashodno osmišljene za neutralisanje ljudstva i da osoba obavijena oblakom od prve eksplozije ne može preživjeti udar).

¹⁴⁶¹⁰ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 58, 60–64, 103; Berko Zečević, T. 12199–12200 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2820.

¹⁴⁶¹¹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 59.

¹⁴⁶¹² P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65, 93 (gdje je svjedok objasnio da je prvih 50 takvih bombi proizvedeno 1990.); Berko Zečević, T. 12151–12152, 12211, 12213–12214 (22. februar 2011.); D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38476–38477 (16. maj 2013.) (koja je izjavila da je "Pretis" proizveo svega 60 bombi FAB-275, od kojih je 58 uništeno nakon rata, što bi značilo da su upotrebljene samo dvije, premda nije poznato gdje). Ali v. D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Andelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6, 10, 13 (u kojem se iznosi da nema dokaza o tome da je "Pretis" radio na razvoju te bombe, kao i tvrdnja da ni JNA ni VRS nisu imali aerosolnu bombu u svom arsenalu); Mirjana Andelković-Lukić, T. 31481–31482, 31515–31517, 31527 (14. decembar 2012.) (koja tu tvrdnju temelji na činjenici da ona nikada nije radila na testiranju takve bombe u opitnom centru, te da stoga ta bomba nikada nije testirana za potrebe JNA); D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgasa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72, 75–76. Čini se da Mirjana Andelković-Lukić osporava iskaz Zorice Subotić u pogledu rada na aerosolnoj bombi u "Pretisu", kao i izvještaj Zorice Subotić, u čijoj izradi je i ona sama učestvovala.

¹⁴⁶¹³ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65–74, 101–102; Mirjana Andelković-Lukić, T. 31502 (14. decembar 2012.); Ekrem Suljević, T. 5722–5723, 5746 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok objasnio da je takođe znao za postojanje modifikovane avio-bombe od 500 kilograma); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–19 (gdje se kaže da su u SRK neke modifikovane avio-bombe zvali rakete KREMA); P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2817 (gdje se iznosi da su u Sarajevu korištene dvije vrste avio-bombi, konkretno FAB-100 i FAB-250, ali se ne pominje bomba od 500 kilograma).

¹⁴⁶¹⁴ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77, 102; Berko Zečević, T. 12184–12186, 12210 (22. februar 2011.) (gdje svjedok kaže da je takav zaključak izveo zato što u velikom broju slučajeva u kojim je korištena modifikovana avio-bomba FAB-250 nije bilo efekta veće fragmentacije koji je inače prisutan kod bombi sa čvrstim TNT-om). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2819 (u kojoj se iznosi da je tipično eksplozivno punjenje za bombu FAB-250 bila aerosolna mješavina).

osnovu pronađenih fragmenata zaključio da su za ispaljivanje avio-bombi korištene razne vrste raketa, uključujući rakete GRAD kalibra 122 mm.¹⁴⁶¹⁵ Modifikovana bomba FAB-100 imala je ili jedan ili tri raketna motora, FAB-250 je imala tri raketna motora, a na bombi zasnovanoj na ODAB-500 bila su pričvršćena četiri raketna motora.¹⁴⁶¹⁶ Kako tvrdi Zečević, sistem s tri rakete bio je izuzetno pojednostavljen i lošiji u odnosu na sistem s četiri rakete; naime, dolazilo je do odstupanja od putanje jer raketni motori nisu bili savršeno paralelno postavljeni.¹⁴⁶¹⁷ Zečević je u svom svjedočenju izjavio da je pregledao fragmente prve modifikovane avio-bombe koja je ispaljena na Sarajevo i rekao je da je to bila aerosolna bomba s četiri raketna motora GRAD kalibra 122 milimetara.¹⁴⁶¹⁸

4358. Po Poparićevim riječima, time što su rakete pričvršćene na avionske bombe, te bombe su, s balističkog stanovišta, u suštini pretvorene u raketizirane projekte, što je značilo da se fragmenti rasprskavaju na široj površini kad se projektil ispali s manje udaljenosti nego kad se ispali s veće.¹⁴⁶¹⁹ Poparić je takođe izjavio da nije preporučivano da se rakete GRAD kalibra 122 milimetara, koje imaju velik domet, do 21 kilometar, koriste za gađanje ciljeva na udaljenosti manjoj od pet kilometara, kao i da su one obično ispaljivane iz pozadine i preko prijateljskih jedinica kako bi se gađalo šire područje i dala vatrena podrška.¹⁴⁶²⁰

¹⁴⁶¹⁵ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 91–93, 103 (gdje se kaže da rakete GRAD kalibra 122 milimetra nisu proizvedene u "Pretisu", već su se uvozile i zatim modifikovale); Berko Zečević, T. 12177 (22. februar 2011.); Ekrem Suljević, T. 5685–5686 (21. juli 2010.); P1277 (Molba fabrike "Pretis" Glavnom štabu VRS-a, 10. maj 1994.); Zorica Subotić, T. 38479–38480 (16. maj 2013.), T. 38640 (22. maj 2013.); Vladimir Radojčić, T. 31251–31252 (11. decembar 2012.). Ali v. D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 42, 212 (gdje se kaže da su se u "Pretisu" proizvodile rakete GRAD kalibra 122 milimetara za iračke oružane snage). V. takođe Mile Poparić, T. 39029–39030 (30. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je učestvovao u razvoju raketa GRAD kalibra 122 milimetara kada je radio u "Pretisu").

¹⁴⁶¹⁶ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 83–85, 101–102; Berko Zečević, T. 12194–12196 (22. februar 2011.); Ekrem Suljević, T. 5688–5689 (21. juli 2010.); P1280 (Naredenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38479–38487 (16. maj 2013.); P6348 (Izvod iz izvještaja vještaka Mileta Poparića pod naslovom "Nedoslednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31502–31503 (14. decembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18.

¹⁴⁶¹⁷ V. Berko Zečević, T. 12175–12178 (22. februar 2011.).

¹⁴⁶¹⁸ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 65, 180.

¹⁴⁶¹⁹ Mile Poparić, T. 39024, 39036–39037 (30. maj 2013.); P6347 (Izvod iz tablica gađanja za M-21-OF 122mm i "Vulkan" 122mm).

¹⁴⁶²⁰ Mile Poparić, T. 39034–39038, 39048 (30. maj 2013.). Kad je Popariću sugerisano da je bilo krajnje neodgovorno pričvrstiti raketu GRAD kalibra 122 milimetara na avionsku bombu i zatim takvom modifikovanom avio-bombom gađati ciljeve na udaljenosti manjoj od pet kilometara, on je odgovorio da avionske bombe imaju mnogo manji domet od raketa GRAD, što znači da modifikovane avio-bombe ne mogu da se porede s raketama kad se razmatra odgovarajući domet. V. Mile Poparić, T. 39047–39048 (30. maj 2013.). V. takođe Savo Simić, T. 30107–30112 (12. novembar 2012.).

4359. Premda je prihvatila da su avionske bombe FAB-100 i FAB-250 modifikovane i korištene u Sarajevu, Zorica Subotić je u svom svjedočenju izjavila da nema dokaza, u vidu materijalnih tragova, da je u Sarajevu upotrebljena ijedna jedina aerosolna bomba.¹⁴⁶²¹ Mirjana Anđelković-Lukić je osporila Zečevićev iskaz i u tom pogledu i izjavila da bi uklanjanje čvrstog eksplozivnog punjenja iz bombe FAB-250 i zatim punjenje njene košuljice aerosolnim eksplozivom bilo težak, besmislen i opasan posao, gotovo nemoguć u ratnim uslovima.¹⁴⁶²² Ona je takođe izjavila da se nakon eksplozije aerosolne bombe veliki dijelovi metalne košuljice nužno moraju pronaći na mjestu incidenta, ali da, na osnovu materijala koji je njoj bio dostupan, takvi komadi nisu pronađeni nigdje u Sarajevu.¹⁴⁶²³ Naposljetku, ona je izjavila da SRK nije imao lansere za bombe zasnovane na ODAB-500, s obzirom na njihovu veliku težinu, i time odbacila postojanje bombi od 500 kilograma.¹⁴⁶²⁴ Osim toga, ona je osporila Zečevićevu tvrdnju o postojanju bombi KREMA, izjavivši da je ona neosnovana.¹⁴⁶²⁵

4360. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja Mirjani Anđelković-Lukić predočeno je više dokumenata koji se kose s njenim iskazom. Na primjer, kada joj je pokazan dokument SRK-a u kojem se pominje lanser za bombe težine 500 kilograma, ona je primjetila da se u dokumentu

¹⁴⁶²¹ Zorica Subotić, T. 38230 (14. maj 2013.); D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43; Zorica Subotić, T. 38476–38477 (16. maj 2013.); D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6; D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72. V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 47; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 57; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 54; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 21."

¹⁴⁶²² D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 9–11; D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 71–72; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31471–31472, 31476–31477, 31481, 31488–31490 (14. decembar 2012.) (gdje je takođe izjavila da Zečević nije pokušao da razmontira neeksplozivne modifikovane avio-bombe pronađene u Sarajevu kako bi pokazao da se u njima zaista nalazio aerosolni eksploziv). Na pitanje da li je u "Pretisu" bilo praznih košuljica koje bi mogle da se napune aerosolnim eksplozivima, Mirjana Anđelković-Lukić je odgovorila da nije bilo potrebe da se u zalihama čuvaju prazne košuljice, s obzirom na dugovečnost TNT-a. V. Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31520–31522 (14. decembar 2012.).

¹⁴⁶²³ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31485–31486, 31489–31491 (14. decembar 2012.) (gdje je takođe napomenula da su žrtve zadobile povrede koje ne odgovaraju povredama izazvanim aerosolnim bombama). Mirjana Anđelković-Lukić je takođe porekla da je ostatke modifikovane avio-bombe FAB-250 lako pomiješati s ostacima modifikovane avio-bombe FAB-275, budući da ona prva ima deblji zid. V. Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31512–31513 (14. decembar 2012.).

¹⁴⁶²⁴ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 8–9; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31491–31492 (14. decembar 2012.).

¹⁴⁶²⁵ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 7–8; Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31489–31490 (14. decembar 2012.); D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgsa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 71, 73–74.

takođe navodi da testiranja tek treba da se izvrše.¹⁴⁶²⁶ Kada su joj pokazani članak u kojem se daje opis i fotografija na kojoj se vidi uklanjanje 58 modifikovanih i regularnih aerosolnih bombi FAB-275 u Glamoču nakon rata, ona je zaključila da to znači da su sve bombe FAB-275 koje su proizvedene prije rata uklonjene nakon rata, te se prema tome nisu koristile tokom sukoba.¹⁴⁶²⁷ Iako su joj zatim predočena još dva dokumenta SRK-a u kojima se pominju pripreme za upotrebu modifikovanih avio-bombi FAB-275, ona je ostala pri tvrdnji da nikada nije naišla na dokaze o tome da je ta bomba korištena.¹⁴⁶²⁸ Svjedokinja je, međutim, priznala da nikada nije bila u Sarajevu, pa ni na lokacijama koje su pogođene modifikovanim avio-bombama, kao i da nije ispitivala pronađene fragmente modifikovanih avio-bombi.¹⁴⁶²⁹

4361. Kad je riječ o raketama KREMA, Vijeće konstatuje da se iskaz vještakinje Anđelković-Lukić kosi s izvještajem UNPROFOR-a u kojem kapetan Guegan izvještava Sektor Sarajevo da je 9. jula 1995. oficir za vezu Ilidžanske brigade kapetan Novak Prodanović priznao da je oko 12 "raketa KREMA" ispaljeno na Sarajevo, između ostalog i na zgradu Televizije, te da je to dio "psihološk[og] rat[a] čiji je cilj uznemiravanje bosanskih vojnika na frontu na Treskavici, koji su zabrinuti zbog sigurnosti svojih porodica u Sarajevu".¹⁴⁶³⁰ Kako stoji u izvještaju, Prodanović je to oružje zvao oružjem "terora".¹⁴⁶³¹

4362. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze, Vijeće se uvjerilo da su ciljevi u Sarajevu gađani modifikovanim avio-bombama opšte namjene FAB-100 i FAB-250. Pozivajući se naročito na gore navedene dokumentarne dokaze i Zečevićev iskaz, Vijeće takođe konstatuje da je "Pretis" prije rata proizvodio aerosolnu bombu FAB-275 i da su takve bombe korištene na sarajevskom ratištu. Međutim, kao što se navodi u članku koji je predočen Mirjani Anđelković-Lukić, čini se da je velik broj neiskorištenih bombi FAB-275 uklonjen poslije rata. Pored toga, Vijeće je imalo uvid u samo dva dokumenta SRK-a u kojima se govori o upotrebi tih bombi u Sarajevu.¹⁴⁶³² Naposljetku, kao što se iznosi dalje u tekstu, Vijeće se nije uvjerilo da su aerosolne bombe

¹⁴⁶²⁶ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31506–31508 (14. decembar 2012.); P1313 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.).

¹⁴⁶²⁷ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31509–31512 (14. decembar 2012.); P6052 (Fotografija bombi); P6053 (Članak iz lista kompanije "UXB International" pod naslovom "UXB Balkans Disposes of Hazardous Ammunition in BiH", 24. januar 2011.).

¹⁴⁶²⁸ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31517–31519 (14. decembar 2012.); P1296 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1995.); P2652 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Igmanskoj pješadijskoj brigadi, 17. novembar 1994.).

¹⁴⁶²⁹ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31522–31524 (14. decembar 2012.).

¹⁴⁶³⁰ P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.), str. 3–4; svjedok KDZ304, T. 10446–10447 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26–27.

¹⁴⁶³¹ P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.), str. 3–4.

¹⁴⁶³² V. P1296 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 19. april 1995.); P2652 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Igmanskoj pješadijskoj brigadi, 17. novembar 1994.).

korištene i u jednom od incidenata iz priloga Optužnici, bilo zato što se iz dokaza jasno vidi da je korištena druga vrsta bombi, bilo zato što nije bilo dovoljno dokaza da bi se van svake razumne sumnje zaključilo da su u tim incidentima upotrebljene aerosolne bombe. Iz tog razloga, Vijeće zaključuje da te aerosolne bombe možda jesu korištene u Sarajevu, ali da se njihova upotreba nije bila rasprostranjena tokom rata.¹⁴⁶³³

4363. Kad je riječ o razlozima iz kojih je SRK koristio modifikovane avio-bombe, Vijeće prihvata mogućnost da su one pravljene i korištene uslijed nedostatka municije, ali se takođe uvjerilo da je SRK smatrao da su one korisno sredstvo za vođenje psihološkog rata, znajući vrlo dobro da imaju poguban efekat i na civilno stanovništvo i na snage ABiH. SRK ih je takođe upotrebljavao za odmazdu nad civilnim stanovništvom, kao odgovor na dejstva ABiH, i to često u područjima na kojima nije bilo borbenih aktivnosti. To je potvrđeno ne samo na osnovu iskaza svjedoka koji su govorili o pogubnom psihološkom efektu tih bombi, već i na osnovu (i) dokumentarnih dokaza, poput gore navedenog izvještaja UNPROFOR-a od 9. jula 1995; (ii) presretnutog razgovora Momčila Krajišnika i Milorada Motike od 17. juna 1995. i (iii) dokaza o kojima će se govoriti dalje u tekstu, a koji se odnose na nekoliko incidenata iz priloga Optužnici.¹⁴⁶³⁴

(3) Ko je posjedovao modifikovane avio-bombe?

4364. Na osnovu dokaza predloženih Vijeću, jasno je da je SRK posjedovao i koristio modifikovane avio-bombe u Sarajevu. Mnogi svjedoci koje je optužni pozvao, uključujući komandanta SRK-a Dragomira Miloševića, potvrdili su tu činjenicu.¹⁴⁶³⁵ Pored toga, vojni posmatrači UN-a Knustad i Per Anton Brennskag lično su vidjeli da su snage SRK-a lansirale modifikovane avio-bombe na Sarajevo sa Špicaste stijene i Ilidže.¹⁴⁶³⁶ Milomir Šoja je jednom prilikom vidio i da je Ilidžanska brigada SRK-a izvršila takvo lansiranje s područja Kasindolske

¹⁴⁶³³ Vijeće takođe ne prihvata Zečevićevu izjavu da su bombe FAB-250 modifikovane tako što je čvrsto eksplozivno punjenje u njima zamijenjeno aerosolnim eksplozivom. Vijeće smatra da je s tim u vezi uvjerljiviji iskaz Mirjane Anđelković-Lukić. Moguće je da je Zečević jednostavno pomiješao fragmente FAB-275 s fragmentima FAB-250 i zbog toga zaključio da je bomba FAB-250 imala aerosolni eksploziv.

¹⁴⁶³⁴ V. par. 4417, 4468–4469.

¹⁴⁶³⁵ Dragomir Milošević, T. 32768–32769 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37960 (8. maj 2013.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 46; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 54; Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30118–30120 (12. novembar 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 14; Zoran Kovačević, T. 30613 (28. novembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 17. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2862.

¹⁴⁶³⁶ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2037; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 36; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.).

ceste preko puta "Energoinvesta".¹⁴⁶³⁷ Više svjedoka koje je pozvao optuženi vidjelo je slična lansiranja.¹⁴⁶³⁸ Nisu sve brigade SRK-a imale modifikovane avio-bombe u svom arsenalu; imale su ih samo Ilidžanska, Ilijaška i Vogšćanska brigada, kao i brigade čiji su se objekti nalazili u blizini "Pretisa".¹⁴⁶³⁹

4365. Pored toga, veliki broj dokumenata Glavnog štaba VRS-a i SRK-a takođe ukazuje na to da su modifikovane avio-bombe sastavljane u "Pretisu" i da su se upotrebljavale na osnovu naređenja komandanta SRK-a i pod striktnom kontrolom Glavnog štaba VRS-a.¹⁴⁶⁴⁰ U "Pretisu" su sastavljane avionske bombe i rakete, od kojih su neke dobijene od SRJ.¹⁴⁶⁴¹ Potpukovnik Milan

¹⁴⁶³⁷ Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5121–5125, 5134–5146, 5152–5154, 5157–5158 (gdje je svjedok rekao da je takođe vidio modifikovanu avio-bombu u Osijeku, koji je bio pod kontrolom SRK-a); Milomir Šoja, T. 7211–7228 (30. septembar 2010.); D674 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D675 (Fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D676 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milomir Šoja); D677 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 9. novembar 1993.); D634 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. februar 1994.); D679 (Naređenje 102. motorizovane brigade ABiH, 1. decembar 1993.).

¹⁴⁶³⁸ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30090–30091 (12. novembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; Mihajlo Vujasin, T. 31793–31794 (20. decembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29291 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30746 (30. novembar 2012.).

¹⁴⁶³⁹ Stevan Veljović, T. 29290 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30746–30747 (30. novembar 2012.).

¹⁴⁶⁴⁰ P1199 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. juni 1994.); D782 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.); P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.); P1782 (Borbena izvještaja SRK-a, 7. april 1995.); P1316 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabriki "Pretis", 12. april 1994.); D322 (Naređenje SRK-a, 19. april 1995.); P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2; P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaja od SRK-a, 26. april 1995.); P1292 (Naređenje SRK-a, 4. juni 1995.); P1198 (Naređenje SRK-a, 16. maj 1995.); P1311 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P1301 (Molba SRK-a za odobrenje za korištenje avionskih bombi, 18. juni 1995.); P1280 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); P1302 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. juni 1995.); P1284 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 21. juni 1995.); P1303 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 22. juni 1995.); P1287 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 4. juni 1995.); P1294 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1994.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P1298 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. maj 1995.); P1312 (Borbena izvještaja SRK-a, 27. juni 1995.), str. 2; P1626 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 28. juni 1995.); P1300 (Naređenje SRK-a, 11. juli 1995.); P1286 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VJ-a, 15. juli 1995.); P1308 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabriki "Pretis", 20. juli 1995.); P1307 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a fabriki "Pretis", 23. juli 1995.); P1314 (Zahtjev 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 25. juli 1995.); P1306 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 27. juli 1995.); P1305 (Izvještaja 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 5. avgust 1995.); P1203 (Naređenje SRK-a, 24. avgust 1995.); P1315 (Naređenje SRK-a, 27. avgust 1995.); P1202 (Izvještaja IKM-a 2 SRK-a Komandi SRK-a, 3. avgust i 3. septembar 1995.); P1304 (Molba SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 11. septembar 1995.); P2318 (Izvještaja Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 94; Radovan Radinović, T. 41516 (18. juli 2013.); Stevan Veljović, T. 29271 (23. oktobar 2012.); David Fraser, T. 8014–8015 (18. oktobar 2010.); P5048 (Dopis fabrike "Pretis" u Vogošći Manojlu Milanoviću, 19. februar 1994.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2863 to 2871 (gdje se kaže da je Dragomir Milošević direktno bio umiješan u korištenje modifikovanih avio-bombi, te se navodi broj naređenja koja je izdao u tom smislu).

¹⁴⁶⁴¹ P2318 (Izvještaja Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 93–94, 181; Berko Zečević, T. 12193–12199, 12211–12213 (22. februar 2011.); P2320 (Dopis Glavnog štaba VRS-a fabriki "Pretis", 18. januar 1995.); P2321 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 3. juni 1995.); P1277 (Molba fabrike "Pretis" Glavnom štabu VRS-a, 10. maj 1994.); P1280 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 18. juni 1995.); Ekrem Suljević, T. 5685–5686, 5692 (21. juli 2010.); P1286 (Zahtjev SRK-a Glavnom štabu VJ-a, 15. juli 1995.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P5064 (Odluka Generalštaba VJ-a koju je izdao Momčilo Perišić, 16. februar 1994.).

Ugrešić, načelnik protivvazdušne odbrane SRK-a,¹⁴⁶⁴² bio je zadužen za stručnjake za naoružanje koji su radili na sastavljanju bombi i modifikovanju lansera za njihovo korištenje.¹⁴⁶⁴³

4366. Osim samih modifikovanih avio-bombi, SRK je raspolagao i s više lansera posebno napravljenih za lansiranje tih bombi.¹⁴⁶⁴⁴ U proljeće 1995., pripadnici Ilidžanske brigade zatražili su od Milomira Šoja, inženjera elektrotehnike i bivšeg pripadnika Ilidžanske brigade,¹⁴⁶⁴⁵ da ode u "Pretis" i obavi određene izmjene na lanserima za modifikovane avio-bombe.¹⁴⁶⁴⁶ Uprkos protestu majora Krsmanovića, rukovodioca Odjeljenja za avionske bombe u "Pretisu",¹⁴⁶⁴⁷ modifikacije su naložene i izvršene kako bi se riješio dotad prisutan problem s paljenjem.¹⁴⁶⁴⁸ Međutim, izmjene koje je Šoja obavio nisu se pokazale uspješnim i Krsmanović je zatražio da se uklone električne komponente s lansera.¹⁴⁶⁴⁹ Stoga je jasno da je SRK imao poteškoće s lanserima modifikovanih avio-bombi. Ti događaji su takođe potvrdili Zečevićovo mišljenje, zasnovano na fotografijama koje je pregledao, da je SRK koristio jednostavne lansere na kojima se nije mogao tačno podesiti ugao elevacije i azimut, što je pak značilo da oni nisu bili jednako precizni kao standardni raketni lanseri.¹⁴⁶⁵⁰

4367. Vijeću je takođe predočen dokaz da je SRK odlučio da koristi modifikovane avio-bombe zato što njegove jedinice nisu imale municije i zato što su snage ABiH bile sve brojnije i bolje

¹⁴⁶⁴² Stevan Veljović, T. 29238 (23. oktobar 2012.).

¹⁴⁶⁴³ Dragomir Milošević, T. 32770–32771 (28. januar 2013.).

¹⁴⁶⁴⁴ P1283 (Izveštaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a, 15. juni 1995.); P1285 (Zahtjev SRK-a za podatke, 8. juni 1995.); P1288 (Izveštaj 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 14. juni 1995.); P1290 (Izveštaj Igmanske pješadijske brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 9. juni 1995.); P1293 (Izveštaj 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u u vezi s naoružanjem, 12. juni 1995.); P1295 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za podatke, 7. juni 1995.); P1297 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P6051 (Naređenje SRK-a, 2. septembar 1995.); Vladimir Radojčić, T. 31236 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Ilidžanska brigada imala lanser za modifikovane avio-bombe); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5125–5126 (gdje je svjedok izjavio da je SRK imao lansere za modifikovane avio-bombe na lokacijama Ilidža, Ilijaš, Vogošća i Blažuj); Zoran Kovačević, T. 30613–30614 (28. novembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2868.

¹⁴⁶⁴⁵ Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5112, 5160–5162.

¹⁴⁶⁴⁶ Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5115–5120, 5149–5151.

¹⁴⁶⁴⁷ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 1.

¹⁴⁶⁴⁸ Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5116, 5120–5121 (gdje je svjedok rekao da Krsmanović nije želio da se izvrše izmjene zato što je smatrao da će se unošenjem električnih komponenti cijeli sistem učiniti nepouzdanim).

¹⁴⁶⁴⁹ Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5134–5144.

¹⁴⁶⁵⁰ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 95, 97–100; Emir Turkušić, T. 5689–5691 (21. juli 2010.); P1281 (Zahtjev Tehničko-remontnog zavoda Željezari Ilijaš, 26. maj 1994.); P1289 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.); P1291 (Naređenje SRK-a, 10. avgust 1995.); P1313 (Zahtjev SRK-a za ispitivanje lansera, 23. juli 1995.).

opremljene kako se približavao kraj sukoba.¹⁴⁶⁵¹ Pored toga, Milošević je rekao da je SRK smatrao da su te bombe korisne u slučajevima kada se problem ne može riješiti upotrebom oružja manjeg kalibra.¹⁴⁶⁵²

4368. Kad je riječ o ABiH, većina svjedoka, uključujući i neke koje je pozvao optuženi, dosljedno je tvrdila da ABiH nije raspolagala modifikovanim avio-bombama jer nije imala načina da modifikuje ili lansira avionske bombe, a naročito aerosolne bombe, u Sarajevu.¹⁴⁶⁵³ Milošević je tvrdio da je ABiH raspolagala avio-bombama jer su sredinom aprila 1992. specijalne snage MUP-a BiH, na čelu s Draganom Vikićem, ušle u "Pretis" i odnijele municiju, uključujući zalihe avionskih bombi opšte namjene.¹⁴⁶⁵⁴ Pored toga, kako tvrdi Milošević, tri avio-bombe su pale na Vrace, ali nisu eksplodirale, premda on nije znao na koji način su lansirane.¹⁴⁶⁵⁵ Optuženi je takođe predočio audio-snimak s 291. sjednice Predsjedništva BiH, iz avgusta 1995., na kojoj je bilo riječi o 800 avio-bombi koje tek treba da stignu.¹⁴⁶⁵⁶ Nikola Mijatović, načelnik bezbjednosti i kasnije načelnik štaba Ilidžanske brigade,¹⁴⁶⁵⁷ jedini je svjedok koji je izjavio da je ABiH raspolagala

¹⁴⁶⁵¹ Dragomir Milošević, T. 32769 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 54; D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 22; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 14; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 17.

¹⁴⁶⁵² Dragomir Milošević, T. 32768–32769 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 93–94; P1311 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade SRK-u, 10. juni 1995.); P1626 (Molba 1. ilidžanske pješadijske brigade Komandi SRK-a, 28. juni 1995.).

¹⁴⁶⁵³ P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 38; Per Anton Brennskag, T. 8730–8732 (1. novembar 2010.); Ekrem Suljević, T. 6174–6175 (6. septembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Đoze od 7. decembra 2010.), par. 49; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 63–64; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 647; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; Harry Konings, T. 9350 (7. decembar 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 19, 24; P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 183–184; Berko Zečević, T. 12181–12182, 12185–12186 (22. februar 2011.); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5125–5126; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 54; Mihajlo Vujasin, T. 31793 (20. decembar 2012.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 101.

¹⁴⁶⁵⁴ Dragomir Milošević, T. 32762–32764 (28. januar 2013.); D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 42. V. takođe Emir Turkušić, T. 9045–9046 (4. novembar 2010.) (gdje je svjedok prihvatio da su te snage napale "Pretis" u aprilu 1992., ali je izjavio da su odnijeli više ručnih bacača raketa); svjedok KDZ020, T. 12613–12614, 12621 (1. mart 2011.); D2678 (Izjava svjedoka Svetozara Stanića od 16. decembra 2012.), par. 7, 22 (gdje je svjedok rekao da je odvezen kamion pun artiljerijskih granata); Svetozar Stanić, T. 31708, 31714 (18. decembar 2012.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 10 (gdje je svjedok dao spisak oduzete municije na kojem se ne navode avio-bombe); D3065 (Izjava svjedoka Aleksandra Vasiljevića od 26. februara 2013.), par. 187 (gdje je svjedok rekao da su odnijeti "raketni sistemi"); D2681 (Izveštaj Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu Vogošća, 18. april 1992.); D3069 (Izveštaj 2. vojne oblasti JNA, 20. april 1992.).

¹⁴⁶⁵⁵ Dragomir Milošević, T. 32763–32766 (28. januar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je u to vrijeme čuo da je Berko Zečević odgovoran za pravljenje te tri bombe). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 59, 129 (gdje je svjedok rekao da je ABiH imala modifikovane projekte, poput modifikovanih pomorskih bombi); D2602 (Izveštaj 1. ilidžanske pješadijske brigade, 1. april 1994.).

¹⁴⁶⁵⁶ D2816 (Izvod iz transkripta 291. sjednice Predsjedništva RBiH, 10. avgust 1995.).

¹⁴⁶⁵⁷ D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 11.

modifikovanim avio-bombama i rekao je da se njegova saznanja o tome temelje na dokumentarnom filmu koji je vidio nakon rata.¹⁴⁶⁵⁸

4369. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je isključivo SRK posjedovao tip modifikovanih avio-bombi koje se razmatraju u ovom dijelu Presude. Dokazi jasno pokazuju da je jedino SRK imao na raspolaganju sredstva potrebna da modifikuju i zatim lansiraju avio-bombe koje je posjedovao, dok ABiH jednostavno nije imala takve mogućnosti. Vijeće ne prihvata Miloševićev iskaz da su Vikić i njegove jedinice uzele avio-bombe iz "Pretisa", budući da nijedan svjedok, pa čak ni svjedoci koje je pozvao optuženi, to nije potvrdio. Ono što dokazi pokazuju jeste to da su Vikić i njegove jedinice iz "Pretisa" odnijeli artiljerijske projektele. Isto tako, Vijeće se nije uvjerilo u istinitost Miloševićevog iskaza o tri avio-bombe koje su pale na Vrace, tim prije što on nije mogao da objasni kako ih je ABiH lansirala, te zaključuje da je Mijatovićev iskaz podjednako neuvjerljiv. Stoga, premda postoje određeni dokazi koji ukazuju na to da je ABiH možda imala avio-bombe u svom arsenalu (ili je čekala da ih dobije), nema vjerodostojnih dokaza o tome da ih je ona modifikovala na goreopisan način, niti da je njima gađale ciljeve u Sarajevu.

(4) Preciznost i domet modifikovanih avio-bombi

4370. Kao što je već rečeno, optuženi tvrdi da su modifikovane avio-bombe precizno oružje koje je stručni inženjerijski kadar ispitao na odgovarajući način. Pored toga, po riječima više vojnika i oficira SRK-a, modifikovane avio-bombe su korištene isključivo protiv vojnih ciljeva i bez ikakve namjere da se gađaju ili terorisu civili.¹⁴⁶⁵⁹ Milošević je izjavio da činjenica da je u svim incidentima s modifikovanim avio-bombama koji se navode u Optužnici ubijeno samo pet osoba znači da su tim bombama selektivno gađani nerezidencijalni objekti.¹⁴⁶⁶⁰

4371. Vijeću je, međutim, predočeno mnoštvo dokaza da su modifikovane avio-bombe bile veoma neprecizne zbog načina izrade, kao i zbog toga što se njihov pogonski sklop sastojao od nenavodjenih raketa.¹⁴⁶⁶¹ Putanja tih bombi nije bila u obliku luka, kakav se obično sreće u balistici

¹⁴⁶⁵⁸ D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 20.

¹⁴⁶⁵⁹ Dragomir Milošević, T. 32773–32775, 32781–32782 (28. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 58; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 53; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53, 55; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 19.

¹⁴⁶⁶⁰ Dragomir Milošević, T. 32781–32782 (28. januar 2013.).

¹⁴⁶⁶¹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 23, 86–89; P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 40; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Emir Turkušić, T. 8998–9000, 9053–9054 (4. novembar 2010.); David Fraser, T. 8133 (19. oktobar 2010.); P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42–44; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34–35;

kod artiljerijskih projektila, već bi bomba letjela sve dok motori ne prestanu da rade, a zatim bi pala na zemlju.¹⁴⁶⁶² Osim toga, na preciznost modificovanih avio-bombi uticalo je to što one imaju više raketa koje se ne upale uvijek istovremeno, kao i činjenica da je dužina rada raketnih motora različita; ti faktori su se takođe odražavali na putanju bombe.¹⁴⁶⁶³ Iz tog razloga snage koje su lansirale te bombe jesu imale određenu predstavu o tome u kom pravcu su bombe ispaljene, ali nisu mogle sa sigurnošću znati tačno mjesto na koje će bomba pasti.¹⁴⁶⁶⁴ Veljović je takođe potvrdio da modificovane avio-bombe nisu bile precizne i da su mogle da promaše cilj i za dva kilometra, zbog čega su snage SRK-a imale odobrenje da ih koriste isključivo izvan urbanih područja.¹⁴⁶⁶⁵ Zapravo, kako tvrdi Veljović, te bombe su bile "potpuno neprecizne", uslijed čega su sijale paniku čak i u redovima jedinica SRK-a.¹⁴⁶⁶⁶ U razgovoru s tužilaštvom, Nedeljko Prstojević, komandant Kriznog štaba Ilidže,¹⁴⁶⁶⁷ izjavio je da mu je jedan komandant iz jedinica SRK-a rekao da je, s obzirom na njihovu nepreciznost, drugi naziv za modificovane avio-bombe bio "gdje padne".¹⁴⁶⁶⁸

4372. Po Zečevićem riječima, takva nepreciznost se mogla i očekivati, budući da modificovane avio-bombe nisu prošle ni kroz jednu od uobičajenih faza za usvajanje novih oružanih sistema (za

svjedok KDZ304, T. 10444–10445 (18. januar 2011.); Per Anton Brennskag, T. 8705–8706 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da su minobacačke granate bile preciznije od modificovanih avio-bombi); P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 2 (gdje se to oružje opisuje kao "jako neprecizno, neselektivno, visoko razarajuće oružje terora"); Zorica Subotić, T. 38477, 38480 (16. maj 2013.).

¹⁴⁶⁶² P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34; Per Anton Brennskag, T. 8716–8723 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je putanja modificovane avio-bombe nešto više horizontalna nego što je to slučaj kod artiljerijskog projektila); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990 (gdje je svjedok izjavio da su modificovane avio-bombe imale maksimalni domet od 7.000 metara); Nikola Mijatović, T. 30749–30750 (30. novembar 2012.); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 695.

¹⁴⁶⁶³ Emir Turkušić, T. 8998–9000 (4. novembar 2010.); Berko Zečević, T. 12177–12178 (22. februar 2011.). Ali v. Zorica Subotić, T. 38492–38495 (16. maj 2013.) (gdje je prihvatila da se nesimultano paljenje i/ili različita dužina trajanja rada motora može odraziti na putanju bombe, ali je porekla da je uslijed toga projektil bio nestabilan); Mile Poparić, T. 39038–39040 (30. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je nemoguće postići apsolutno sinhrono paljenje, ali da razlika u paljenju iznosi nekoliko milisekundi i da to nema uticaja na putanju bombe); Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.).

¹⁴⁶⁶⁴ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 40; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; Emir Turkušić, T. 8998–9000 (4. novembar 2010.); P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Dože od 7. decembra 2010.), par. 49; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 643–644; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 42. Turkušić je takođe dodao da je, s obzirom na to da se kombinuju avio-bomba i raketni motori, "apsolutno nemoguće" postići "dovoljnu preciznost u paralelnosti [...] raketnih motora sa osom avio-bombe", te zbog toga uslijed svakog ugaonog odstupanja putanja postaje neprecizna. Emir Turkušić, T. 8999 (4. novembar 2010.). V. takođe Berko Zečević, T. 12178–12179 (22. februar 2011.); činjenica o kojoj je presuđeno 2821.

¹⁴⁶⁶⁵ Stevan Veljović, T. 29269–29270 (23. oktobar 2012.). V. takođe Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.).

¹⁴⁶⁶⁶ Stevan Veljović, T. 29270–29271 (23. oktobar 2012.).

¹⁴⁶⁶⁷ Nedeljko Prstojević, T. 12961 (8. mart 2011.), 13658–13660 (18. mart 2011.).

¹⁴⁶⁶⁸ P2516 (Izvod iz transkripta razgovora s Nedeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom); P2517 (Izvod iz transkripta razgovora s Nedeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom). Kasnije, tokom svjedočenja u predmetu, Prstojević je odbacio sadržaj tog razgovora i izjavio da njegove riječi nisu ispravno prevedene. Vijeće je preslušalo relevantne dijelove audio-snimka tih razgovora i zaključilo da su oni ispravno prevedeni i transkribovani. Vijeće

to je obično potrebno pet do sedam godina), te stoga nije bila uspostavljena stabilna proizvodnja.¹⁴⁶⁶⁹ Zečević je priznao da nema dokaza o tome, ali je objasnio da, na osnovu saznanja koja ima o procedurama za ispitivanje oružja, takvo testiranje u to vrijeme nije moglo da se obavi u BiH zbog ratnih uslova.¹⁴⁶⁷⁰ Veljović je to takođe potvrdio i izjavio da modifikovane avio-bombe nisu ispitivane, zbog čega je poginulo nekoliko članova posade na lanseru.¹⁴⁶⁷¹

4373. S druge strane, sva tri vještaka odbrane u svom zajedničkom izvještaju kažu da Zečević ne može sa sigurnošću tvrditi da modifikovane avio-bombe nisu bile testirane.¹⁴⁶⁷² Kada mu je postavljeno pitanje koliko dugo bi VRS-u trebalo da razvije modifikovanu avio-bombu, Poparić je iznio pretpostavku da bi tri godine bile dovoljne, budući da se radilo o integrisanju dva već temeljno ispitana tipa oružja.¹⁴⁶⁷³ Pored toga, Šoja je izjavio da je čuo da su vršena testiranja na području na kom nije bilo stambenih zgrada.¹⁴⁶⁷⁴ Mihajlo Vujasin, načelnik inženjerije u SRK-u,¹⁴⁶⁷⁵ takođe je jednom prilikom tokom 1994. posmatrao ispitivanje modifikovane avio-bombe na Nišićkoj visoravni, koje je bilo neuspješno: bomba nije lansirana zato što se nisu upalili raketni motori.¹⁴⁶⁷⁶ Radojčić je izjavio da su "vršena testiranja i raketnih motora kao i komplet avio-bombe" u Kalinoviku, nakon čega je njegova brigada dobila "privremene tablice gađanja".¹⁴⁶⁷⁷ Sam

stoga zaključuje da su Prstojevićeve izjave date tokom tih razgovora tačno zabilježene i pouzdane. V. Neđeljko Prstojević, T. 13570–13577 (17. mart 2011.). V. takođe fusnota 15005.

¹⁴⁶⁶⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 91, 96; Berko Zečević, T. 12180–12181 (22. februar 2011.). V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31493–31498, 31504–31506 (14. decembar 2012.) i D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgasa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 76; oba izvještaja potvrđuju da ispitivanje obično traje pet do sedam godina.

¹⁴⁶⁷⁰ Berko Zečević, T. 12220–12229 (23. februar 2011.).

¹⁴⁶⁷¹ Stevan Veljović, T. 29270–29271, 29286 (23. oktobar 2012.).

¹⁴⁶⁷² D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgasa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 74–75 (izuzetak su rakete GRAD kalibra 122 milimetra koje su se proizvodile u Rusiji).

¹⁴⁶⁷³ Mile Poparić, T. 39041–39044, 39051–39052 (30. maj 2013.).

¹⁴⁶⁷⁴ Milomir Šoja, T. 7217–7218 (30. septembar 2010.).

¹⁴⁶⁷⁵ D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 11–13.

¹⁴⁶⁷⁶ D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 51; Mihajlo Vujasin, T. 31793–31794 (20. decembar 2012.). V. takođe D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21 (gdje je svjedok rekao da je modifikovane avio-bombe prvi put vidio u drugoj polovini 1994. na Nišićkoj visoravni); Savo Simić, T. 30090 (12. novembar 2012.).

¹⁴⁶⁷⁷ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; Vladimir Radojčić, T. 31249–31250, 31252–31253 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da nije znao kakva su ispitivanja rađena i/ili koliko puta su modifikovane avio-bombe ispaljene tokom tog testiranja), T. 31262–31266 (12. decembar 2012.); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen"). Odgovarajući na pitanje da li posjeduje privremene tablice gađanja, Radojčić je izjavio da je njih imao samo načelnik artiljerije Ilidžanske brigade. Vladimir Radojčić, T. 31250–31251 (11. decembar 2012.). V. takođe Savo Simić, T. 30096–30100 (12. novembar 2012.) (koji je takođe izjavio da je vidio takve tablice gađanja za modifikovane avio-bombe); Stevan Veljović, T. 29285 (23. oktobar 2012.).

Zečević je potvrdio da su vjerovatno postojale neke "osnovne tablice gađanja" za uslove gađanja s raketnim motorima.¹⁴⁶⁷⁸

4374. Bilo da jesu ili nisu testirane, Zečević je izjavio da nijedna od te tri vrste modifikovanih avio-bombi nije bila namijenjena za gađanje pojedinačnih ciljeva, jer su one mogle da se koriste samo za gađanje "površinskih ciljeva dimenzija, dužine i širine od više stotina metara".¹⁴⁶⁷⁹ Pored toga, te bombe su bile jako osjetljive na bočni vjetar, promjenu impulsa raketnih motora i promijene temperature vazduha.¹⁴⁶⁸⁰ Naposljetku, sva tri tipa modifikovanih avio-bombi bi rikošetirala pri upadnim uglovima manjim od 25 stepeni.¹⁴⁶⁸¹ Zečević stoga zaključuje da primjena ovih bombi u urbanim sredinama neminovno dovodi do civilnih žrtava.¹⁴⁶⁸² Isto tako, više svjedoka pripadnika UN-a smatra da modifikovane avio-bombe nisu imale vojnu svrhu, budući da su one neselektivno oružje koje je nanosilo veću štetu civilima i infrastrukturnim objektima,¹⁴⁶⁸³ te da je

¹⁴⁶⁷⁸ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 95.

¹⁴⁶⁷⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77–80, 86; Berko Zečević, T. 12179–12180 (22. februar 2011.), T. 12220 (23. februar 2011.). Zečević tvrdi da se modifikovanom bombom FAB-100 jedino mogla gađati površina dimenzija 500 metara s 200 metara, i to pod uvjetom da nema promijene tipa raketnog motora i da se primjenjuje rafalno gađanje. Što se tiče FAB-250, njom se jedino mogla gađati površina dimenzija 600 metara s 250 metara, ako se primjenjuju isti uslovi kao oni gore navedeni. V. P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 79–80. V. takođe P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2 (gdje piše da je tadašnji komandant SRK-a Dragomir Milošević uvidio da će morati da se vrši rafalno gađanje kako bi se modifikovanom avio-bombom pogodila meta); P1310 (Izveštaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se navodi da je SRK odustao od gađanja modifikovanom avio-bombom jer su vojnici UN-a bili na nekih 200 metara, a jedinice SRK-a na 500 metara od mete); Emir Turkušić, T. 5712–5713 (22. juli 2010.); Dušan Škrba, T. 29160–29161 (22. oktobar 2012.). Ali v. D3644 (Izveštaj vještaka Mileta Poparića i drugih pod naslovom "Nedosljednosti eksperata Berka Zečevića i Richarda Higgasa u slučajevima granatiranja Sarajeva", 15. avgust 2012.), str. 72–73 (gdje se osporavaju dimenzije područja, s obrazloženjem da su one uzete van konteksta i da ne odražavaju karakteristike raketnog artiljerijskog sistema). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33165–33166 (4. februar 2013.), T. 33185–33186 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je njegovo naređenje iz P1309 terminološko pitanje i da ono nije moglo da se izvrši, s obzirom na to da je nakon lansiranja jedne modifikovane avio-bombe bilo potrebno dva sata za pripremu sljedećeg lansiranja).

¹⁴⁶⁸⁰ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 77–80; Zorica Subotić, T. 38470–38473 (16. maj 2013.).

¹⁴⁶⁸¹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81–84, 87.

¹⁴⁶⁸² P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 88. V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31500–31502 (14. decembar 2012.) (gdje je svjedokinja izjavila da modifikovane avio-bombe treba da se primjenjuju protiv lakše utvrđenih meta, poput bunkera i drugih utvrđenih neprijateljskih objekata).

¹⁴⁶⁸³ David Fraser, T. 8010–8011 (18. oktobar 2010.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 63–64; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 643–644; P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 35; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990, 1992. Ali upor. iskaz svjedoka KDZ477, koji kaže da minobacačke granate, budući da su protivpješadijsko oružje, uzrokuju više žrtava uslijed fragmentacije granate. S druge strane, modifikovane avio-bombe nanose veću štetu građevinskim objektima. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 31–33; svjedok KDZ477, T. 10949–10950 (31. januar 2011.).

njegova upotreba u Sarajevu bila neprimjerena, posebno kad se ima u vidu da su u gradu živjeli civili i da su se svuda nalazile civilne kuće.¹⁴⁶⁸⁴

4375. S druge strane, Dragomir Milošević je ustvrdio da su stručnjaci za oružje usavršili koncepciju modifikovanih avio-bombi i učinili ih preciznim, tako da se njima mogla naciľjati i pogoditi meta.¹⁴⁶⁸⁵ On je takođe izjavio da je od suštinske važnosti bilo da bombe budu precizne jer su ispaljivane iza linija SRK-a i preko srpskih stambenih četvrti.¹⁴⁶⁸⁶ Radojčić je takođe izjavio da je preciznost modifikovanih avio-bombi bila "zadovoljavajuća", kao što su pokazala ispitivanja vršena u Kalinoviku, te da je odstupanje bombi bilo u prosjeku 10 metara na 1.000 metara.¹⁴⁶⁸⁷ Po riječima Save Simića, načelnika artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi SRK-a,¹⁴⁶⁸⁸ skoro da nije bilo odstupanja u putanji modifikovanih avio-bombi.¹⁴⁶⁸⁹ Zečević, međutim, tvrdi da su modifikacije obavljene na bombama FAB-100 i FAB-250 u tvornici "Pretis", a što se može vidjeti iz dokumenata pronađenih tamo početkom 1996., bile daleko ispod profesionalnih standarda "Pretisa" i lošije u odnosu na modifikacije izvršene na bombi zasnovanoj na ODAB-500.¹⁴⁶⁹⁰ To zapravo znači da je bilo nemoguće gađati modifikovanim avio-bombama FAB-100 i FAB-250 na osnovu bilo kojih tablica gađanja.¹⁴⁶⁹¹

¹⁴⁶⁸⁴ Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1992.

¹⁴⁶⁸⁵ Dragomir Milošević, T. 32773 (28. januar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je ispitivanje vršeno u Kalinoviku), T. 33185–33186 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok naveo da su modifikovane avio-bombe bile preciznije od avio-bombi bačenih iz aviona). V. takođe D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 54.

¹⁴⁶⁸⁶ Dragomir Milošević, T. 32773–32774 (28. januar 2013.), 33150–33151 (4. februar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18.

¹⁴⁶⁸⁷ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 55; Vladimir Radojčić, T. 31249–31250, 31252–31253 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da nije znao kakva ispitivanja su vršena niti koliko puta su modifikovane avio-bombe ispaljene tokom tih testiranja), T. 31262–31266 (12. decembar 2012.); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen"). Na pitanje da li je imao privremene tablice gađanja, Radojčić je odgovorio da je njih imao samo načelnik artiljerije Ilidžanske brigade. Vladimir Radojčić, T. 31250–31251 (11. decembar 2012.). V. takođe Savo Simić, T. 30096–30100 (12. novembar 2012.) (koji je takođe izjavio da je vidio takve tablice gađanja za modifikovane avio-bombe).

¹⁴⁶⁸⁸ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

¹⁴⁶⁸⁹ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 21; Savo Simić, T. 30090–30091, 30096–30099, 30106–30112 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da svoje mišljenje o preciznosti modifikovanih avio-bombi zasniva na dva slućajada kada je vidio da su one upotrebljene). V. takođe D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 18, Nikola Mijatović, T. 30750 (30. novembar 2012.) (gdje je svjedok naveo da je, ukoliko su raketni motori provjereni i ispravno radili, a što je bio slućaj, postojala mogućnost tek minimalnog odstupanja od putanje uslijed meteoroloških uslova).

¹⁴⁶⁹⁰ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 74–75, 86–87, 91–92, 94 (gdje je svjedok, između ostalog, rekao da su stabilizatori na bombi FAB-250 bili nestabilno učvršćeni za raketne motore, kao i da sama zakrilca nisu zadovoljavala standarde).

¹⁴⁶⁹¹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 76–77.

4376. Zorica Subotić je takođe izjavila da su modifikovane avio-bombe bile precizne, a svoju tvrdnju temelji na analizi 16 incidenata s modifikovanim avio-bombama u Sarajevu, u kojoj je mjesto pada bombi poredila s onim što je smatrala da su najvjerojatniji ciljevi, pod pretpostavkom da je prosječan domet bombi 6.000 metara.¹⁴⁶⁹² Ona je zaključila da u svim incidentima, osim u jednom, projektili zadovoljavaju "opšte spoljnobalističke zahteve za nevođene raketne projekte".¹⁴⁶⁹³ Ona je, međutim, prihvatila da su za sve raketizirane projekte neophodne tablice gađanja kako bi se pogodila meta.¹⁴⁶⁹⁴ Što se tiče samih raketa, ona se slaže da one nisu koncipirane za simultano lansiranje, ali smatra da su se raketni motori na modifikovanoj avio-bombi "skoro uvek" palili istovremeno.¹⁴⁶⁹⁵ Ona je takođe prihvatila da su avionske bombe opšte namjene koncipirane i ispitane za dejstvo vazduh–zemlja, a ne zemlja–zemlja, iako je zatim izjavila da, kad je riječ o konstrukciji, nema mnogo razlike između tih bombi i minobacačkih mina.¹⁴⁶⁹⁶ Isto tako, ona se složila da je za preciznost modifikovane avio-bombe od vitalnog značaja da je svaka raketa postavljena paralelno u odnosu na uzdužnu osu avio-bombe.¹⁴⁶⁹⁷

4377. Naposljetku, ona se složila da modifikovane avio-bombe, uključujući njihove raketne motore i lansere, moraju temeljno biti ispitane prije nego što se odobri njihovo korištenje, te priznala da nikada nije učestvovala u takvim ispitivanjima, niti je vidjela podatke s takvih testiranja modifikovanih avio-bombi.¹⁴⁶⁹⁸ Ona je porekla da je u svojoj analizi incidenata jednostavno

¹⁴⁶⁹² D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 187–189; Zorica Subotić, T. 38533–38535 (21. maj 2013.). Tokom unakrsnog ispitivanja, Mile Poparić, koautor izvještaja Zorice Subotić, prihvatio je da se ti proračuni temelje na pretpostavci da su modifikovane avio-bombe ispaljene s mjesta šest kilometara udaljenog od mete. On je takođe objasnio da je to blizu maksimalnog dometa tih bombi. Mile Poparić, T. 39022–39033 (30. maj 2103.); P6346 (Izvod iz Vojnog leksikona, 1981.).

¹⁴⁶⁹³ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 189; Zorica Subotić, T. 38229–38230 (14. maj 2013.) (gdje je izjavila da je na temelju njene analize 44% bombi pogodilo metu koja je, po njenom mišljenju, bila namjeravana).

¹⁴⁶⁹⁴ Zorica Subotić, T. 38472–38473 (16. maj 2013.), T. 38523 (21. maj 2013.).

¹⁴⁶⁹⁵ Zorica Subotić, T. 38480–38484 (16. maj 2013.), T. 38639–38642 (22. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da vremenska razlika prilikom paljenja više raketnih motora iznosi svega nekoliko milisekundi).

¹⁴⁶⁹⁶ Zorica Subotić, T. 38478–38479 (16. maj 2013.). S tim u vezi, Zorica Subotić je osporila Poparića, koji smatra da raketni motori na avio-bombi u suštini bombu pretvaraju u raketiziran projektil, a ne u granatu. V. par. 4358. V. takođe Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31499, 31514–31515 (14. decembar 2012.) (gdje je potvrdila da su avionske bombe koncipirane za lansiranje iz aviona).

¹⁴⁶⁹⁷ Zorica Subotić, T. 38521–38522 (21. maj 2013.); P6326 (Fotografija četiri spojene rakete).

¹⁴⁶⁹⁸ Zorica Subotić, T. 38522–38525, 38527–38532 (21. maj 2013.) (gdje je svjedokinja izjavila da je vidjela nekoliko dokumenata u kojima piše da su lanseri poslani na testiranje). Zorica Subotić je takođe potvrdila da su u "Pretisu" ispitivani raketni motori za SRK. Zorica Subotić, T. 38634–38637 (22. maj 2013.); D3559 (Obavještenje Tehničkog odjeljenja Glavnog štaba VRS-a, 26. juli 1995.). V. takođe Mile Poparić, T. 39052–39054 (30. maj 2013.).

iskombinovala raspoložive podatke dobijene na osnovu testiranja avionskih bombi s podacima za rakete i pokušala da ih objedini u jednu grupu podataka za modifikovane avio-bombe.¹⁴⁶⁹⁹

4378. Kad je riječ o dometu modifikovanih avio-bombi, Zečević je utvrdio¹⁴⁷⁰⁰ da, pri uglu lansiranja od 45 stepeni, maksimalni domet bombi FAB-100 iznosi 5.560, a domet bombi FAB-250 7.680 metara.¹⁴⁷⁰¹ Kao što je već navedeno gore, Zorica Subotić se vodila pretpostavkom da je prosječan domet za modifikovane avio-bombe 6.000 metara.¹⁴⁷⁰² Ratomir Maksimović, načelnik Odjeljenja za moral u Komandi SRK-a,¹⁴⁷⁰³ izjavio je da su modifikovane avio-bombe imale domet od jednog do dva kilometra.¹⁴⁷⁰⁴

4379. Nakon što je razmotrilo gore navedene dokaze, Vijeće se uvjerilo da su modifikovane avio-bombe koje je SRK koristio u Sarajevu suštinski neprecizan oružani sistem i da, kao takve, nisu bile podesne za gađanje konkretnih meta, već samo širih područja. To su potvrdili ne samo svjedoci koji su dali izjave u tom smislu već i sami dokumenti SRK-a u kojima stoji da je SRK u potpunosti bio upoznat s činjenicom da je to oružje neprecizno.¹⁴⁷⁰⁵ Čak je i sam Veljović govorio o panici koju je upotreba ovog oružja izazivala među vojnicima SRK-a kada bi se našli na njenoj putanji. Svjedoci koji su to demantovali su vojnici i oficiri SRK-a, uključujući Miloševića, kojima je svima bilo u ličnom interesu da umanje opasnost koju su ove bombe predstavljale kako po civilno stanovništvo, tako i po njihove vlastite jedinice. Vijeće stoga odbacuje njihova svjedočenja u dijelu koji se odnosi na preciznost modifikovanih avio-bombi jer su neuvjerljiva i pristrasna.

4380. Premda su SRK i njegovi stručnjaci za balistiku obavili neka opitna lansiranja modifikovanih avio-bombi, Vijeće smatra da ona nisu bila dovoljna da bi se postigli potrebna preciznost i optimalne performanse datog oružja. S obzirom na to da su se svi vještaci složili da je za odgovarajuće ispitivanje novog oružanog sistema potrebno oko pet do sedam godina, sva

¹⁴⁶⁹⁹ Zorica Subotić, T. 38526–38528 (21. maj 2013.).

¹⁴⁷⁰⁰ Zečević je to utvrdio na osnovu "nominaln[ih] paramet[ara] rakete i raketnih motora, standardn[e] atmosfer[e] bez vjetra". V. P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81.

¹⁴⁷⁰¹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 81–85 (gdje je vještak naveo da domet zavisi od tipa raketnih motora upotrijebljenih na modifikovanoj avio-bombi).

¹⁴⁷⁰² D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 55, 67, 187; Zorica Subotić, T. 38488–38489 (16. maj 2013.).

¹⁴⁷⁰³ Ratomir Maksimović, T. 31569–31571 (17. decembar 2012.).

¹⁴⁷⁰⁴ D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 53.

¹⁴⁷⁰⁵ V. P1309 (Naređenje SRK-a, 21. april 1995.), str. 2 (gdje stoji da je tadašnji komandant SRK-a Dragomir Milošević uvidio da će morati da se vrši rafalno gađanje kako bi se modifikovanom avio-bombom pogodila meta); P1310 (Izveštaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se navodi

obavljena testiranja očigledno su vršena pod vremenskim pritiskom, pa su stoga nedovoljna. Vijeće takođe odbacuje Poparićev iskaz da bi tri godine ispitivanja bile dovoljne da se postigne preciznost tog oružanog sistema. Osim toga, čak i da je to tačno, nema dokaza da je SRK to tokom tri godine zaista i činio. Naprotiv, Vijeću su predloženi dokazi da su modifikovane avio-bombe testirane svega nekoliko puta, i to ponekad neuspješno. Vijeće dalje napominje da je tih nekoliko testiranja obavljeno u ratnim uslovima, koji nisu idealno okruženje za adekvatno ispitivanje, pa to stoga baca sumnju na pouzdanost dobijenih rezultata. Naposljetku, premda neke tablice gađanja možda i jesu dostavljene kao pomoć vojnicima SRK-a koji su lansirali modifikovane avio-bombe, Vijeće ne smatra da su uslijed toga modifikovane avio-bombe bile precizne.

(5) Šteta izazvana modifikovanim avio-bombama

4381. Količina eksploziva u modifikovanim avio-bombama bila je mnogo veća nego u minobacačkim granatama i stoga je njihova svrha bila da vrše razaranje, za razliku od minobacačkih granata, čija je svrha da se ljudstvo ubija gelerima.¹⁴⁷⁰⁶ Zečević je rekao da standardne avio-bombe od 250 kilograma s čvrstim TNT eksplozivom formiraju kratere dubine od 1,8 do 3 metra i prečnika od sedam do 12 metara, u zavisnosti od upaljača i težine bombe.¹⁴⁷⁰⁷ Kada detoniraju, primarne efekte izazivaju udarni talas i kinetička energija fragmenata.¹⁴⁷⁰⁸ S druge strane, prilikom detonacije aerosolne bombe ne nastaje krater, njihov primarni efekat je manjeg intenziteta, ali je udarni talas dužeg trajanja i s manjom fragmentacijom.¹⁴⁷⁰⁹ Ukoliko su ljudske

da je SRK odustao od gađanja modifikovanim avio-bombom jer su vojnici UN-a bili na 200 metara, a jedinice SRK-a na 500 metara od mete).

¹⁴⁷⁰⁶ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 37; Ekrem Suljević, T. 5728 (22. juli 2010.), T. 5727–5728 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da se velika avionska bomba ponekad naziva "krmača", upravo zato što joj je svrha razaranje); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilaštvo protiv D. Miloševića*), T. 5147–5148; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18; svjedok KDZ304, T. 10444–10447 (18. januar 2011.); Dragomir Milošević, T. 33149–33150 (4. februar 2013.); Vladimir Radojčić, T. 31249 (11. decembar 2012.); Stevan Veljović, T. 29270 (23. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30745 (30. novembar 2012.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 102. V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 64 (gdje je svjedok naveo da su modifikovane avio-bombe bile mnogo veće od granata i da su imale razoran efekat na psihu stanovnika Sarajeva).

¹⁴⁷⁰⁷ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 41; Berko Zečević, T. 12201–12202 (22. februar 2011.).

¹⁴⁷⁰⁸ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 48, 103–105; Berko Zečević, T. 12182–12186 (22. februar 2011.) (gdje je vještak rekao da pri eksploziji bombe FAB-250 nastaje preko 7.000 fragmenata mase veće od pet grama i dometa većeg od 150 metara). Ali v. D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 6, 16 (gdje se osporava Zečevićev iskaz zato što on nije naveo odakle potiče analiza fragmenata). Međutim, Vijeće napominje da je Zečević u svom izvještaju na strani 49 jasno naveo da je proračun izveo služeći se Mottovom formulom.

¹⁴⁷⁰⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 103–105; Berko Zečević, T. 12183, 12201–12202 (22. februar 2011.), T. 12230–12232 (23. februar 2011.); Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31484 (14. decembar 2012.).

mete na otvorenom, bez ikakvog zaklona, bombe s punjenjem od čvrstog TNT eksploziva su efikasnije za njihovo "uništavanje", dok su aerosolne bombe bolje za "uništavanje" ljudskih meta skrivenih u bunkerima ili tunelima.¹⁴⁷¹⁰ Mirjana Anđelković-Lukić je objasnila da kod punjenja sa čvrstim TNT-om rane na ljudskom tijelu potiču od gelera i stoga podsjećaju na rane od metaka, dok su povrede kod aerosolnih bombi izazvane udarnim djelovanjem oblaka; od tog udara srce može da stane ili oči da izlete iz očnih duplji, pored toga što i pritisak od eksplozije izaziva opekotine i povrede unutrašnjih organa.¹⁴⁷¹¹

4382. Fraser je u svom svjedočenju izjavio da avio-bomba od 250 kilograma koja padne na stambenu zgradu od betona, ili cigle, može probiti rupu u zgradi, ali će izazvati malu ili nikakvu štetu u stambenoj četvrti; na kući od cigle i maltera vjerovatno će, međutim, proizvesti mnogo veći udar, a ako padne na zemlju, efekat udara je velik, jer se rasprše geleri i fragmenti, i oformi se velik krater.¹⁴⁷¹² Po Koningsovim riječima, prečnik razaranja modifikovane avio-bombe je 50–60 metara i one mogu da unište čitavu poslovnu četvrt.¹⁴⁷¹³

4383. S obzirom na to da su modifikovane avio-bombe sadržale veliku količinu eksploziva, Vijeće zaključuje da su one bile izuzetno razorne i stoga su mogle napraviti velike kratere, kao i znatna oštećenja na zgradama u okruženju. Osim toga, budući da nisu protivpješadijsko oružje, Vijeće ne smatra da su one nužno prouzrokovale velik broj žrtava, osim kad je korištena aerosolna bomba.

(6) Istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama

4384. Istražitelji MUP-a BiH i UN-a vodili su istrage o incidentima s modifikovanim avio-bombama kako bi utvrdili putanju i tip bombe koja je korištena.¹⁴⁷¹⁴ Pregledom kratera, u kojem su se često nalazili ostaci raketnih motora, moglo se utvrditi da li je korištena modifikovana avio-bomba.¹⁴⁷¹⁵ Vezni lim između avionske bombe i raketnih motora se takođe često mogao pronaći na

¹⁴⁷¹⁰ Berko Zečević, T. 12183–12184, 12202–12203 (22. februar 2011.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2820.

¹⁴⁷¹¹ Mirjana Anđelković-Lukić, T. 31483–31484 (14. decembar 2012.).

¹⁴⁷¹² David Fraser, T. 8132 (19. oktobar 2010.).

¹⁴⁷¹³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 42.

¹⁴⁷¹⁴ Ekrem Suljević, T. 5737 (22. juli 2010.); P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 37; Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2895. Budući da je u jednom periodu bilo mnogo incidenata s modifikovanim avio-bombama, CSB Sarajevo je savjesno sakupljao, dokumentovao i evidentirao fragmente tih bombi, te ih odlagao u prostoriji koja je s vremenom postala pretrpana. V. Emir Turkušić, T. 8998 (4. novembar 2010.); svjedok KDZ477, T. 10950 (31. januar 2011.). V. takođe P1978 (Izjava svjedoka Nedžiba Dože od 7. decembra 2010.), par. 48.

¹⁴⁷¹⁵ P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34; Per Anton Brennskag, T. 8657 (29. oktobar 2010.); P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 175. U najvećem broju slučajeva s avio-bombama o kojima je

mjestu eksplozije.¹⁴⁷¹⁶ Drugi faktori koje su istražitelji razmatrali kako bi utvrdili da li je eksploziju izazvala modifikovana avio-bomba bili su opseg razaranja, vrsta upaljača (ukoliko je lociran) i prisustvo šrapnela.¹⁴⁷¹⁷

4385. Tokom istraga, Suljević i njegove kolege nisu izračunavali brzinu bombe pri udaru, već su zaključak o tome izvodili na osnovu fragmenata pronađenih na mjestu incidenta i nastale štete.¹⁴⁷¹⁸ Oni nisu izračunavali upadni ugao, jer nisu imali potrebna sredstva, a to svakako ne bi ni imalo smisla, budući da se pogonski sklop bombi sastojao od raketnih motora.¹⁴⁷¹⁹ Međutim, oni su mogli da utvrde pravac iz kojeg je doletjela modifikovana avio-bomba, pošto su, služeći se metodom centralne ose, analizirali kratere i trag rasprskavanja fragmenata u krateru.¹⁴⁷²⁰ Pored metode centralne ose, koja je za modifikovane avio-bombe imala marginu greške od plus ili minus deset stepeni,¹⁴⁷²¹ u nekim slučajevima se na osnovu položaja raketnih motora, koji su se zabili u zemlju, moglo utvrditi iz kojeg pravca potiče paljba, budući da su raketni motori bili okrenuti u pravcu iz kojeg su doletjeli.¹⁴⁷²² Ponekad se pravac vatre utvrđivao na osnovu izjava svjedoka koji su vidjeli modifikovanu avio-bombu u niskom letu, ili čuli karakterističan zvuk njenih raketnih motora.¹⁴⁷²³

4386. Kao što je već navedeno, Vijeće je prilikom analize incidenata iz priloga Optužnici u načelu davalo znatnu težinu izvještajima CSB-a Sarajevo i UN-a.¹⁴⁷²⁴ Vijeće je, međutim, sve vrijeme bilo svjesno nedostataka koji su postojali u istragama obavljenim tokom rata. Kad god bi se

Suljević vodio istragu, za bombu su bila pričvršćena četiri raketna motora koji su je nosili do mjesta udara. V. P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 38; svjedok KDZ477, T. 10952–10953 (31. januar 2011.).

¹⁴⁷¹⁶ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 38. Suljević je u stručnoj literaturi o avionskoj bombi od 250 kilograma pronašao koliki je njen prečnik i zatim vršio poređenje s prečnikom veznog lima, koji se obično mogao naći na mjestu incidenta. Na osnovu toga on bi utvrdio tip avionske bombe koja je korištena. V. Ekrem Suljević, T. 5725–5727 (22. juli 2010.).

¹⁴⁷¹⁷ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 50.

¹⁴⁷¹⁸ Ekrem Suljević, T. 5722–5723, 5725 (22. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da je jednom prilikom tokom istrage vidio modifikovanu avio-bombu od 250 kilograma koja nije eksplodirala, te da je, nakon rata, vidio fotografije takvih bombi od 250 kilograma).

¹⁴⁷¹⁹ Ekrem Suljević, T. 6171–6172 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁷²⁰ P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34, 45.

¹⁴⁷²¹ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 25.

¹⁴⁷²² P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; Ekrem Suljević, T. 6170–6171 (6. septembar 2010.); P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 175, 178–179.

¹⁴⁷²³ P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 6–7; Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1990; P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 170–173. V. takođe P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 34, 52; Per Anton Brennskag, T. 8656–8657 (29. oktobar 2010.), T. 8714, 8716 (1. novembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su modifikovane avio-bombe takođe imale dimni trag iz raketnih motora); Milomir Šoja, P1633 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 5171–5174 (gdje je svjedok rekao da je čuo zvuk modifikovanih avio-bombi ispaljenih s područja Poljana i planine Igman, koji su bili pod kontrolom SRK-a).

pokrenulo pitanje u pogledu nekog konkretnog izvještaja, Vijeće ga je razmatralo u odnosu na svaki pojedini incident. Premda, kao što je već navedeno, Vijeće smatra da su takvi dokazi generalno pouzdani i vjerodostojni, sagledavalo ih je kao dio mozaika i ocjenjivalo u svjetlu sveukupnih dokaza predočenih za svaki pojedini incident.

(7) Rukovodstvo bosanskih Srba i modifikovane avio-bombe

4387. Kao što je već rečeno u odjeljku IV.B.1.a, tokom ofanzive ABiH optuženi je Smithu rekao da je donijeta odluka da se pokrene kontraofanziva i da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje dotad nisu koristili.¹⁴⁷²⁵

4388. Dana 17. juna 1995., Momčilo Krajišnik je pozvao Milorada Motiku, tadašnjeg direktora "Pretisa", da se raspita o tome da li ima raspoloživih modifikovanih avio-bombi i da li bi Motika mogao da ugovori njihovu kupovinu od fabrike "Krušik"¹⁴⁷²⁶ u Valjevu, u Srbiji.¹⁴⁷²⁷

4389. Dana 20. juna 1995., optuženi je donio odluku o obrazovanju tima u okviru Državnog komiteta za materijalno snabdijevanje oružanih snaga, u kojem su bili Mirko Krajišnik i Momčilo Mandić i čiji je zadatak bio da se "odgovarajuć[a] sredst[va]" prevezu iz SRJ i smjeste na dogovorena mjesta.¹⁴⁷²⁸ Dragomir Milošević je, međutim, u svom svjedočenju izjavio da on i optuženi nikada nisu razgovarali o modifikovanim avio-bombama, niti je to pitanje ikada pokretano na sastancima kojima je optuženi prisustvovao.¹⁴⁷²⁹

¹⁴⁷²⁴ V. par. 3632, 4009.

¹⁴⁷²⁵ Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.); P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9–10, 14.

¹⁴⁷²⁶ Fabrika "Krušik" u Valjevu bila je fabrika za posebne namjene koja je proizvodila artiljerijsku municiju. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 43.

¹⁴⁷²⁷ P5653 (Presretnuti razgovor Milorada Motike i Momčila Krajišnika, 17. juni 1995.). Premda je Momčilo Krajišnik negirao da se razgovor konkretno vodio o modifikovanim avio-bombama, te izjavio da je jednostavno tražio da se za odmazdu u Visokom upotrijebi veće oružje, Vijeće smatra da je njegovo poricanje u ovom slučaju neistinito i uvjerilo se da se razgovor odnosio na modifikovane avio-bombe, pošto Motika govori o raketnim motorima koji su svi bili pričvršćeni na "250". Momčilo Krajišnik, T. 43905–43911 (20. novembar 2013.), T. 43951–43953 (21. novembar 2013.).

¹⁴⁷²⁸ P2322 (Odluka Radovana Karadžića, 20. juni 1995.).

¹⁴⁷²⁹ Dragomir Milošević, T. 33300 (6. februar 2013.). V. takođe Stevan Veljović, T. 29284 (23. oktobar 2012.).

(8) Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici(a) Ulica Alekse Šantića, Hrasnica, 7. april 1995. (incident 10 iz Priloga G Optužnici)

4390. U Optužnici se navodi da je 7. aprila 1995. jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a na Ilidži, pala na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, i da je tom prilikom jedno lice poginulo, a tri su ranjena, kao i da je jedna kuća uništena, dok ih je još jedanaest teško oštećeno.¹⁴⁷³⁰ Optuženi tvrdi da je SRK lansirao modifikovanu avio-bombu FAB-100 s čvrstim eksplozivom kao odgovor na to što je ABiH prekršila primirje, koje je tada bilo na snazi, te da je ciljana meta bila škola u ulici Alekse Šantića, koja se nalazi oko 20 metara od kuće koja je uništena.¹⁴⁷³¹

4391. Hrasnica je civilno naselje južno od aerodroma Butmir, u podnožju planine Igman.¹⁴⁷³² Tokom rata, Hrasnica je bila u zoni odgovornosti ABiH, pod kontrolom 4. (kasnije 104.) motorizovane brigade ABiH, čiji je komandant bio Fikret Prevaljak.¹⁴⁷³³ Nešto sjevernije od Hrasnice, ali južno od Butmira, nalazi se Sokolović kolonija, takođe u zoni odgovornosti 4. motorizovane brigade.¹⁴⁷³⁴ Ta brigada ABiH je takođe bila razmještena na planini Igman.¹⁴⁷³⁵

¹⁴⁷³⁰ Optužnica, incident 10 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 73.

¹⁴⁷³¹ Završni podnesak odbrane, par. 2359–2362.

¹⁴⁷³² V. činjenica o kojoj je presuđeno 3035; P1792 (Mapa Hrasnice).

¹⁴⁷³³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16; Vladimir Radojčić, T.31257 (11. decembar 2012.); D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 15; D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634, 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10030 (16. decembar 2010.); David Fraser, T. 8011 (18. oktobar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32790 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Miščevića od 26. aprila 2012.), par. 3; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25; Stanislav Galić, T. 37164, 37174–37175 (15. april 2013.); D3381 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Stanislav Galić); Asim Džambasović, T. 15236 (22. jun 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se 4. motorizovana brigada kasnije spojila s 10. brdskom brigadom i Pazarićkom brigadom, te da je od njih nastala 14. divizija, koja je bila razmještena izvan grada, ali je i dalje bila u sklopu 1. korpusa). V. činjenica o kojoj je presuđeno 2825.

¹⁴⁷³⁴ Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32792 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 16; Vladimir Radojčić, T.31257 (11. decembar 2012.); D2591 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić).

¹⁴⁷³⁵ Dragomir Milošević, T. 32509–32512 (23. januar 2013.), T. 32791–32792 (29. januar 2013.); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 17; P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 17.

4392. Sjeverozapadno od Hrasnice je Ilidža, koja je tokom rata bila pod kontrolom SRK-a, konkretno Ilidžanske brigade.¹⁴⁷³⁶ Fabrika "Famos" nalazi se istočno od Hrasnice i bila je na liniji sukoba, ali pod kontrolom 2. sarajevske lake pješadijske brigade, pod komandom Milorada Šehovca.¹⁴⁷³⁷

4393. Thorbjorn Overgard, vojni posmatrač UN-a raspoređen u Hrasnici od oktobra 1994. do maja 1995.,¹⁴⁷³⁸ rekao je u svom svjedočenju da je Hrasnica u suštini bila opkoljena snagama SRK-a i svakodnevno izložena granatiranju i snajperskom djelovanju.¹⁴⁷³⁹ Po njegovim riječima, vojni posmatrači UN-a na tom području proveli su istragu o više takvih incidenata i u svim slučajevima utvrdili da je vatra poticala s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹⁴⁷⁴⁰

4394. Overgard je dalje izjavio da je 4. motorizovana brigada ABiH imala (i) štab jedne čete u Hrasnici, blizu linije sukoba s Ilidžom; (ii) Komandu brigade dalje ka istoku, u centru Hrasnice, i (iii) četiri minobacača postavljena u Kovačima, nedaleko od štaba čete.¹⁴⁷⁴¹ Iako je i Radojčić u svom svjedočenju potvrdio da je Komanda 4. motorizovane brigade bila u centru Hrasnice, on je izjavio da se ona nalazila u zgradi pošte, za koju je naveo da je bila na drugom mjestu, a ne na lokaciji koju je Overgard označio na mapi.¹⁴⁷⁴² Ilija Mišćević, koji je tokom rata živio u Hrasnici, potvrdio je da se Komanda 4. motorizovane brigade nalazila u zgradi pošte, ali je naveo da je ta

¹⁴⁷³⁶ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 14; D2589 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić). V. takođe par. 3787.

¹⁴⁷³⁷ Ekrem Suljević, T. 6151 (6. septembar 2010.); Dragomir Milošević, T. 32787–32789 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 2, 11, 15; D2648 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2649 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Milorad Šehovac); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.); Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 657–661; P2061 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard).

¹⁴⁷³⁸ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 631–634, 667–669; P2062 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard).

¹⁴⁷³⁹ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634–636, 638–639. Mišćević je takođe potvrdio da su Srbi svakodnevno pucali na Hrasnicu. V. Ilija Mišćević, T. 32088–32089 (17. januar 2013.).

¹⁴⁷⁴⁰ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634–636, 638–639, 648–650; Thorbjorn Overgard, T. 10027–10029, 10043–10056, 10063 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da tim nije mogao tačno da utvrdi mjesto otvaranja vatre, već samo pravac i šire područje s kojeg je pucano).

¹⁴⁷⁴¹ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 634, 641–642, 681–683, 689; P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10030–10031 (16. decembar 2010.). V. takođe Ekrem Suljević, T. 6151–6152 (6. septembar 2010.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25; Nikola Mijatović, T. 30747–30749 (30. novembar 2012.). Po Šehovčevim riječima, u Hrasnici nije postojala isključivo civilna zona. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23.

¹⁴⁷⁴² D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20; D2590 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2353 (Izjava svjedoka 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 21; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 25.

zgrada zapadnije u odnosu na lokaciju koju je Radojčić označio.¹⁴⁷⁴³ Pored toga, optuženi je takođe putem Radojčića ponudio za uvrštavanje u spis službenu zabilješku Iliđanske brigade od 16. marta 1995., u kojoj se sugeriše da se Komanda brigade preselila u Sokolović koloniju.¹⁴⁷⁴⁴

4395. Vijeću je dalje predočeno da je ABiH kopala tunel ispod Butmira s izlazom u Sokolović koloniji koji je često bio meta snaga SRK-a i da su kako civili, tako i ABiH od planine Igman do Hrasnice išli putem zvanim "plavi put" ili "put za konvoje".¹⁴⁷⁴⁵ Pored toga, dokazi pokazuju da su vojnici ABiH koji su išli na položaje na planini Igman morali da prolaze kroz Hrasnicu.¹⁴⁷⁴⁶

4396. U aprilu 1995., Ziba Šubo je živjela sa svojim mužem Zemirom, sinovima blizancima Elmirom i Elvirom, kćerkom Emirom Brajlović i unukom Elvisom Brajlovićem u jednospratnoj kući u Ulici Alekse Šantića br. 1, u Hrasnici.¹⁴⁷⁴⁷ Dana 7. aprila 1995., oko 8:50 sati, jedan projektil je eksplodirao u blizini kuće.¹⁴⁷⁴⁸ Projektil je povrijedio nju i ubio njenu rođaku Zibu Čustović, koja je sjedila u dvorištu porodice Šubo, ispred kuće u kojoj je živjela.¹⁴⁷⁴⁹ U trenutku eksplozije, u kući su se nalazili dva sina tinejdžera Zibe Šubo i njen unuk, koji su svi preživjeli incident.¹⁴⁷⁵⁰ Nakon eksplozije, Ziba Šubo je vidjela svog jedanaestogodišnjeg unuka kako krvari.¹⁴⁷⁵¹ Njen muž,

¹⁴⁷⁴³ D2765 (Izjava svjedoka Ilije Mišćevića od 26. aprila 2012.), par. 3; D2766 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Ilija Mišćević); Ilija Mišćević, T. 32078–32082 (17. januar 2013.). Mišćević je tokom svjedočenja izjavio da je na mjestu na kojem Radojčić tvrdi da se nalazila pošta zapravo bio Dom kulture u Hrasnici, gdje je služena hrana kako za stanovnike Hrasnice, tako i za vojsku. V. Ilija Mišćević, T. 32085–32086, 32090–32091 (17. januar 2013.).

¹⁴⁷⁴⁴ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 141; D2614 (Službena zabilješka 1. ilidžanske pješadijske brigade, 16. mart 1995.).

¹⁴⁷⁴⁵ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 650–651, 687 (gdje je svjedok rekao da je tim putem vršeno snabdijevanje Hrasnice i Sarajeva, ali i transport vojnika ABiH); Thorbjorn Overgard, T. 10060–10063 (16. decembar 2010.); David Fraser, T. 8011–8012 (18. oktobar 2010.); P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 3; Dragomir Milošević, T. 32791, 32797–32801 (29. januar 2013.); D2818 (Naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH, 7. novembar 1992.); D4620 (Izvještaj SRK-a, 24. juli 1993.).

¹⁴⁷⁴⁶ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 685–687; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2774, 2776; Dragomir Milošević, T. 32783–32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32791, 32797–32798 (29. januar 2013.).

¹⁴⁷⁴⁷ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7; P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3033.

¹⁴⁷⁴⁸ Svjedok KDZ166, T. 8266–8267 (20. oktobar 2010.); P1792 (Mapa Hrasnice); P1796 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.). V. takođe Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 664–665; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 100; Martin Bell, T. 9906 (15. decembar 2010.); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Mišćevića od 26. aprila 2012.), par. 10; Ilija Mišćević, T. 32076–32077 (17. januar 2013.).

¹⁴⁷⁴⁹ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 7; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2772–2773, 2775–2776; P1536 (Potvrda o smrti Zibe Čustović). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 3034, 3038.

¹⁴⁷⁵⁰ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 7–8.

¹⁴⁷⁵¹ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8.

koji je bio angažovan u civilnoj zaštiti, nije bio kod kuće u trenutku eksplozije, kao ni njena kćerka, koja je bila "pripadnik" jedne brigade ABiH.¹⁴⁷⁵²

4397. Nakon eksplozije, Ziba Šubo je odvedena u bolnicu, gdje joj je pružena pomoć zbog povreda, i otpuštena je istog dana.¹⁴⁷⁵³ Šest mjeseci nakon incidenta, ona je još uvijek imala bolove u rukama i leđima, kao i povišen krvni pritisak, a jedan od njenih sinova je i dalje imao problema sa sluhom.¹⁴⁷⁵⁴ Budući da im je kuća potpuno srušena, porodica je sedam dana poslije eksplozije provela u dvorištu pored kuće, nakon čega im je brigada njene kćerke dala stan.¹⁴⁷⁵⁵

4398. Ona je takođe izjavila da je tokom godinu i po dana prije tog incidenta Hrasnica često granatirana, uslijed čega ona i njena porodica često nisu mogli da izađu iz kuće, te da je oko četiri granate palo u krugu od 100 metara od njene bašte.¹⁴⁷⁵⁶

4399. Svjedok KDZ166, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo, bio je član tima koji je proveo istragu o tom incidentu istog dana kada se on i desio.¹⁴⁷⁵⁷ Svjedok je nacrtao skicu lica mjesta, snimio fotografije i pripremio zapisnik o uviđaju.¹⁴⁷⁵⁸ On je izjavio je da je kuća porodice Šubo bila potpuno uništena eksplozijom, dok je jedanaest susjednih kuća "ostalo bez krova",¹⁴⁷⁵⁹ kao i da je projektil bio modifikovana avio-bomba ispaljena sa sjeverozapada, gdje se nalazi Ilidža.¹⁴⁷⁶⁰ On je objasnio da je tim do tog zaključka došao na osnovu izjave jednog očevica koji je vidio "odakle je ispaljen projektil" i "vidio [...] njegov let i njegov pad na mjesto".¹⁴⁷⁶¹ U samom

¹⁴⁷⁵² P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 3, 8.

¹⁴⁷⁵³ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3036.

¹⁴⁷⁵⁴ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3036.

¹⁴⁷⁵⁵ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 8; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2772–2774; P465 (Fotografija srušene kuće); P466 (Fotografija srušene kuće). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3034.

¹⁴⁷⁵⁶ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7.

¹⁴⁷⁵⁷ Svjedok KDZ166, T. 8267 (20. oktobar 2010.), T. 8370 (26. oktobar 2010.); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 3.

¹⁴⁷⁵⁸ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 3–5; svjedok KDZ166, T. 8375–8376 (26. oktobar 2010.); P1796 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1794 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1798 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); D817 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.).

¹⁴⁷⁵⁹ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 5–6; P1794 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P1810 (Video-snimak lokacije incidenta granatiranja u Hrasnici); svjedok KDZ166, T. 8268 (20. oktobar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3039.

¹⁴⁷⁶⁰ Svjedok KDZ166 je rekao da je u izvještaju pogrešno naveo da je vatra došla "iz pravca jugozapada", ali je primijetio da u izvještaju takođe stoji da je vatra otvorena s Ilidže, što znači da je došla iz pravca sjeverozapada, a ne jugozapada. Tokom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da je projektil preletio preko srednje škole u Hrasnici. Svjedok KDZ166, T. 8269–8272 (20. oktobar 2010.); P1798 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 1.

¹⁴⁷⁶¹ Svjedok KDZ166, T. 8271 (20. oktobar 2010.).

zapisniku stoji da je, "po izjavi svjedoka, očevidaca", projektil ispaljen "iz kruga Tkaonice ćilima Ilidža, sa kamiona", te da je "pomenuto vozilo [...] izašlo iz fabrike, ispalilo projektil i vratilo se u krug Tkaonice ćilima Ilidža".¹⁴⁷⁶² Svjedok KDZ166 je takođe objasnio da je avio-bomba udarila u kuću i zatim detonirala unutar kuće, nakon čega se ona "složila kao kula od karata".¹⁴⁷⁶³

4400. U izvještaju svjedoka KDZ166 navedeno je da je jedna osoba, Ziba Čustović, poginula tom prilikom, dok su tri lica, Ziba Šubo, Šerif Brajlović i Gara Sarajkić, ranjena.¹⁴⁷⁶⁴

4401. Overgard i još jedan vojni posmatrač UN-a, koji je čuo eksploziju pošto je bio stacioniran u blizini mjesta incidenta, odmah su otišli na mjesto događaja.¹⁴⁷⁶⁵ Kad su stigli, vidjeli su potpuno srušenu kuću i noge čovjeka u maskirnoj uniformi kako vire iz ruševina, kao i više drugih oštećenih kuća.¹⁴⁷⁶⁶ U tom trenutku je komandant 4. motorizovane brigade došao na mjesto događaja i naložio vojnim posmatračima UN-a da se vrate u svoju bazu, gdje su ih čuvali vojnici ABiH. Sljedećeg dana im je dozvoljeno da se vrate na mjesto događaja i tada su oni izvršili uviđaj i konsultovali se s lokalnim stručnjacima za balistiku.¹⁴⁷⁶⁷ Narednog dana su otišli u mrtvačnicu i potvrdili da je jedna žena poginula u tom incidentu.¹⁴⁷⁶⁸ Predstavnici lokalnih vlasti su Overgardu rekli da je vidio noge vojnika koji je u tom incidentu ranjen ali nije poginuo, u šta Overgard nije mogao da povjeruje.¹⁴⁷⁶⁹

¹⁴⁷⁶² P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁴⁷⁶³ Svjedok KDZ166, T. 8372–8373 (26. oktobar 2010.).

¹⁴⁷⁶⁴ P1798 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.), *e-court* str. 1. V. činjenica o kojoj je presuđeno 3038. Premda se u izvještaju navodi da je "Šerif Brajlović" jedna od žrtava povrijeđenih u tom incidentu, Vijeće podsjeća da je svjedokinja Šubo izjavila da je njen jedanaestogodišnji unuk, Elvis Brajlović, krvario nakon eksplozije. Ona nije pomenula da je "Šerif" bio prisutan. Vijeće stoga smatra da se u izvještaju greškom navodi "Šerif".

¹⁴⁷⁶⁵ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 632–633, 641, 664–669; P2062 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); Thorbjorn Overgard, T. 10033 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁶⁶ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 641, 644–647, 666–667, 674–676; P2060 (Fotografije u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), Dodatak A; Thorbjorn Overgard, T. 10034 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁶⁷ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 641–642, 662–663, 667–674 (gdje je svjedok rekao da njemu i njegovom kolegi, nakon što su se vratili u bazu UNMO-a, tri vojnika ABiH koja su čuvala kuću nisu dozvolila da odu); Thorbjorn Overgard, T. 10033–10035 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁶⁸ Thorbjorn Overgard, T. 10036 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da nije vidio tijelo mrtve žene istog dana kad se incident odigrao, ali napominje da je prizor bio haotičan); P2059 (Izvještaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 1; D934 (Izvod iz transkripta svjedočenja Thorbjorna Overgarda u predmetu *Tužilac protiv Perišića*), T. 2977.

¹⁴⁷⁶⁹ Thorbjorn Overgard, T. 10039. Ali v. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 45–46, Slika 3 (zamrznuti kadar video-snimka na kojem se na mjestu incidenta vidi ranjeni muškarac kojem je pružena pomoć i koji je, kako tvrdi Zorica Subotić, "po svoj prilici" nosio maskirnu uniformu). V. takođe P1810 (Video-snimak lokacije incidenta granatiranja u Hrasnici). Vijeće napominje da je na video-snimku nejasno da li je jakna koju nosi muškarac maskirna jakna.

4402. Nakon što su obavili uviđaj, vojni posmatrači UN-a su prijavili da je projektil, koji je pao na kuću porodice Šubo, bio modifikovana avio-bomba ispaljena iz kamiona na Ilidži, sa srpske strane linije sukoba.¹⁴⁷⁷⁰ Oni su utvrdili pravac i mjesto otvaranja vatre na osnovu razgovora s očevicima koji su bili na planini Igman i koji su vidjeli i čuli kad je bomba lansirana, kao i na osnovu tragova na licu mjesta, naročito na osnovu činjenice da su svi prozori u pravcu iz kojeg je bomba došla bili razbijeni.¹⁴⁷⁷¹ Budući da su se nalazili blizu mjesta incidenta neposredno prije eksplozije, sami vojni posmatrači UN-a su takođe čuli buku, nalik zvuku aviona u niskom letu, koja je dolazila iz pravca Ilidže.¹⁴⁷⁷² Kad je riječ o vrsti projektila, oni su na osnovu šrapnela pronađenog na licu mjesta, i zato što su na dan incidenta vidjeli jedan raketni motor, zaključili da se radi o modifikovanoj avio-bombi.¹⁴⁷⁷³

4403. U naređenju od 6. aprila 1995., Dragomir Milošević kaže da "već tri dana muslimanske snage napadaju" položaje 2. sarajevske pješadijske brigade, naročito u rejonu fabrike "Famos", uslijed čega je ranjeno nekoliko vojnika i veći broj civila.¹⁴⁷⁷⁴ Kako bi "neprijatelja" spriječili i "opomenuli kako bi bio prinuđen na ovakvo primirje", Milošević je Ilidžanskoj brigadi naredio da se odmah pripremi "lanser sa jednom avio-bombom i prene[se] bomb[a] za lansiranje", te da se "u Hrasnici ili Sokolović koloniji [izabere] najunosniji cilj gde bi bile najveće ljudske i materijalne žrtve".¹⁴⁷⁷⁵

4404. Milošević je objasnio da je naređenje izdato zato što su jedinice Ilidžanske brigade i 2. lake pješadijske brigade, kao i srpska sela istočno od "Famosa", neprekidno bili izloženi vatri, između ostalog i artiljerijskoj vatri, koja je otvarana iz Hrasnice i Sokolović kolonije, područja preko kojeg je dostavljano oružje i kroz koje su prolazile jedinice ABiH.¹⁴⁷⁷⁶ Pored toga, padine planine Igman

¹⁴⁷⁷⁰ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 640; Thorbjorn Overgard, T. 10019–10020 (16. decembar 2010.); P2059 (Izveštaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 2, Dodatak B, Dodatak C.

¹⁴⁷⁷¹ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 640, 676, 678–679, 691–693; P2059 (Izveštaj UNMO-a, 10. april 1995.), dodaci A, B i C; Thorbjorn Overgard, T. 10020–10021, 10042–10044 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁷² Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 676–677, 693; P2059 (Izveštaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 4; Thorbjorn Overgard, T. 10021 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁷³ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 676–678; P2059 (Izveštaj UNMO-a, 10. april 1995.), par. 3, Prilog B; Thorbjorn Overgard, T. 10020, 10037–10039 (16. decembar 2010.); D934 (Izvod iz transkripta svjedočenja Thorbjorna Overgarda u predmetu *Tužilac protiv Perišića*).

¹⁴⁷⁷⁴ P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; D782 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.); Milorad Šehovac, T. 31368 (13. decembar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2878.

¹⁴⁷⁷⁵ P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.).

¹⁴⁷⁷⁶ Dragomir Milošević, T. 32783–32784 (28. januar 2013.), T. 32786–32787, 32791, 32802–32814 (29. januar 2013.), T. 33179–33180 (5. februar 2013.); D2819 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1993.); D2820 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. juli 1993.); D2821 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. avgust 1993.); D2822 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. avgust 1993.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 108; Vladimir Radojčić, T. 31274–31276 (12.

bile su pod kontrolom ABiH i uzdizale su se iznad srpskih sela i dijelova Lukavice i Dobrinje, koji su zbog toga bili izloženi direktnoj paljbi.¹⁴⁷⁷⁷ Kada su ga potčinjeni obavijestili da je paljba ABiH postala nepodnošljiva i posavjetovali da se upotrebe modifikovane avio-bombe, on je odlučio da poslušaju njihov savjet, ali je tražio da se identifikuju konkretne mete kako bi se osigurao prekid napada ABiH.¹⁴⁷⁷⁸ Milošević je takođe objasnio da pominjući "najveće ljudske i materijalne žrtve" nije mislilo na civile, već samo na vojne ciljeve, napominjući da je takva formulacija dio vojničkog žargona, te da bi bilo suvišno da je davao dodatna uputstva u vezi s prirodom meta.¹⁴⁷⁷⁹ On je takođe smatrao da osoba koja primi naredbu ne bi protumačila naređenje ni na koji drugi način.¹⁴⁷⁸⁰ To je potvrdio i Radojčić, koji je primio naređenje i postupio po njemu.¹⁴⁷⁸¹ Međutim, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je, po njegovom shvatanju, naređenje značilo da vatra treba da se otvori po civilnom stanovništvu. Čak i ako je u Hrasnici u to vrijeme bilo jedinica ABiH, svjedok smatra da je upotreba modifikovane avio-bombe u tom gusto naseljenom području bila sasvim neprimjerena.¹⁴⁷⁸²

4405. Kasnije tokom istog dana kad se odigrao incident, Komanda SRK-a je obavijestila Glavni štab VRS-a da je ABiH tog jutra otvorila "jaku vatru" na "Famos" iz pravca područja Gradina-Igman i Lašića, i to, između ostalog, iz pješadijskog naoružanja i minobača kalibra 82 milimetra, kao odgovor na to što je Ilidžanska brigada lansirala jednu avio-bombu težine 250 kilograma "po centru Hrasnice".¹⁴⁷⁸³ Glavni štab VRS-a poslao je optuženom borbeni izvještaj u kojem ga obavještava o tim događajima, uključujući napad na "Famos", kao i o činjenici da je "na dejstva

decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; Milorad Šehovac, T. 31384–31385 (13. decembar 2012.); D2765 (Izjava svjedoka Ilije Mišćevića od 26. aprila 2012.), par. 9; Ilija Mišćević, T. 32087–32088 (17. januar 2013.).

¹⁴⁷⁷⁷ Dragomir Milošević, T. 32791–32792 (29. januar 2013.).

¹⁴⁷⁷⁸ Dragomir Milošević, T. 32784–32785 (28. januar 2013.), T. 33163–33165 (4. februar 2013.), 33171–33174 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je odabir mete izvršen na temelju procjene eventualne kolateralne štete, s jedne strane, i mogućnosti da se onemogući ABiH da koristi sredstva kojima ugrožava SRK-a, s druge).

¹⁴⁷⁷⁹ Dragomir Milošević, T. 32793–32794 (29. januar 2013.), T. 33178–33183 (5. februar 2013.), T. 33278–33280 (6. februar 2013.).

¹⁴⁷⁸⁰ Dragomir Milošević, T. 32794 (29. januar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 89 (gdje je svjedok rekao da nije bilo potrebe da Milošević u svakom naređenju konkretno navodi koje vojne ciljeve treba gađati, budući da su brigade već imale tu informaciju). Šehovac je u svom svjedočenju izjavio da je oko osam mjeseci prije nego što se incident desio predložio da škola bude jedna od mogućih meta. Milorad Šehovac, T. 31369–31370 (13. decembar 2012.); D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.).

¹⁴⁷⁸¹ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 108; Vladimir Radojčić, T. 31254–31257 (11. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je na osnovu naređenja njemu bilo prepušteno da sam odluči gdje će se lansirati modifikovana avio-bomba). V. takođe D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63.

¹⁴⁷⁸² David Fraser, T. 8013–8014 (18. oktobar 2010.). Premda je Zorica Subotić takođe komentarisala to naređenje tokom svjedočenja, Vijeće neće uzeti u obzir njen iskaz s tim u vezi, budući da ona nema vojnog iskustva i da nije vojni vještak. V. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 56.

¹⁴⁷⁸³ P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2.

neprijatelja adekvatno [...] odgovoreno pri čemu je lansirana jedna A/B (250 kg) po centru Hrasnice".¹⁴⁷⁸⁴

4406. Overgard je u svom svjedočenju osporio navode iz Miloševićevog naređenja od 6. aprila i borbenog izvještaja SRK-a od 7. aprila, i izjavio da se ne sjeća bilo kakve neuobičajene vojne aktivnosti u danima prije incidenta, osim što je na području fabrike "Famos" bilo slučajeva otvaranja vatre iz pješadijskog naoružanja, što se inače često dešavalo.¹⁴⁷⁸⁵ On nije mogao da se prisjetiti bilo kakve neuobičajene vojne aktivnosti u jutro na dan incidenta i izjavio je da je to jutro bilo mirno s tek ponešto paljbe.¹⁴⁷⁸⁶ On takođe nije čuo ni paljbu iz pravca centra Hrasnice.¹⁴⁷⁸⁷ Međutim, 8. aprila 1995., UN je izvjestio o ovom incidentu i naveo da je "raketa koja je pogodila Hrasnicu najverovatnije odmazda za granatu ispaljenju iz Hrasnice nekoliko minuta ranije".¹⁴⁷⁸⁸

4407. Ziba Šubo je izjavila da je postojala "nekakva vojna zgrada" u njenoj ulici, ali ne blizu njene kuće, kao i da nije vidjela da je u blizini njene kuće bilo minobacača.¹⁴⁷⁸⁹ Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da su se na mjestu incidenta, koje je bilo u centru Hrasnice, nalazile isključivo "porodične kuće".¹⁴⁷⁹⁰ On je tokom unakrsnog ispitivanja potvrdio da je projektil preletio preko srednje škole u Hrasnici, ali je negirao da ima saznanja o tome da su u školi bili smješteni pripadnici 4. brigade ABiH.¹⁴⁷⁹¹ Overgard je objasnio da su dva štaba 4. motorizovane brigade u Hrasnici¹⁴⁷⁹² bila na oko 800 do 1.000 metara od mjesta incidenta.¹⁴⁷⁹³ Isto tako, put od planine Igman ka Hrasnici udaljen je više od jednog kilometra od mjesta incidenta.¹⁴⁷⁹⁴

¹⁴⁷⁸⁴ P5943 (Izveštaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

¹⁴⁷⁸⁵ Thorbjorn Overgard, T. 10021–10023 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁸⁶ Thorbjorn Overgard, T. 10024–10025 (16. decembar 2010.).

¹⁴⁷⁸⁷ Thorbjorn Overgard, T. 10025, 10031–10032 (16. decembar 2010.) (gdje je svjedok prihvatio da je baza UNMO bila udaljena manje od jednog kilometra od fabrike "Famos", dok se paljba mogla čuti na udaljenosti od 200 do 300 metara od izvora vatre).

¹⁴⁷⁸⁸ D2817 (Izveštaj UNPROFOR-a, 8. april 1995.), str. 2. V. takođe Dragomir Milošević, T. 32796–32797 (29. januar 2013.), T. 33290–33291 (6. februar 2013.).

¹⁴⁷⁸⁹ P488 (Izjave svjedoka Zibe Šubo od 8. aprila 1995. i 21. novembra 1995.), *e-court* str. 7; Ziba Šubo, P487 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2773–2774.

¹⁴⁷⁹⁰ Svjedok KDZ166, T. 8267–8268 (20. oktobar 2010.).

¹⁴⁷⁹¹ Svjedok KDZ166, T. 8371–8379 (26. oktobar 2010.) D815 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D816 (Fotografija oštećene kuće s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D817 (Skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.); D818 (Vazdušna fotografija Hrasnice i skica u vezi s granatiranjem Hrasnice 7. aprila 1995.).

¹⁴⁷⁹² V. par. 4394.

¹⁴⁷⁹³ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 648, 684–685; P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard). Vijeće napominje da se štab čete, na osnovu razmjera na mapama u koje je Overgard unio oznake, nalazio gotovo dva kilometara sjeverozapadno od mjesta incidenta, a da je štab brigade bio oko 750 metara sjeveroistočno od mjesta incidenta. Četiri minobacača bila su udaljena gotovo dva kilometra od mjesta incidenta.

¹⁴⁷⁹⁴ Thorbjorn Overgard, P2058 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 694–695.

4408. Milošević je, naprotiv, u svom svjedočenju izjavio da su četiri minobacača ABiH kalibra 120 milimetara bila u "neposrednoj blizini" mjesta incidenta.¹⁴⁷⁹⁵ Nakon što mu je pokazan gore navedeni izvještaj Glavnog štaba VRS-a koji je upućen optuženom i u kojem se navodi da paljba ABiH u pravcu "Famosa" potiče s područja izvan Hrasnice, Milošević je objasnio da modifikovana avio-bomba nije ispaljena kao odgovor na to što su snage otvorile vatru na "Famos", već kako bi se neutralisala četiri minobacača u Hrasnici, budući da su oni već duže vrijeme predstavljali problem za SRK.¹⁴⁷⁹⁶ On, međutim, nije mogao da se prisjeti da li su nakon incidenta potčinjene jedinice potvrdile da su minobacači neutralisani; on je pretpostavio da je to bio slučaj, budući da s tog područja više nije otvarana vatra na SRK.¹⁴⁷⁹⁷

4409. Vijeće je takođe saslušalo svjedoke koje je pozvao optuženi i koji su izjavili da je ABiH u školi "Aleksa Šantić" u Hrasnici kalila granate i vršila obuku pripadnika 4. motorizovane brigade.¹⁴⁷⁹⁸ Radojčić je izjavio da je to razlog iz kojeg je izabrao školu za metu, nakon što je primio Miloševićevo naređenje od 6. aprila.¹⁴⁷⁹⁹ On je rekao da se služio privremenim tablicama gađanja koje je brigada dobila kako bi lansirao modifikovanu avio-bombu, te da je promašio školu za svega 20 do 30 metara i umjesto nje pogodio kuću u kojoj su bili smješteni stražari ABiH.¹⁴⁸⁰⁰ Dalje je izjavio da mu je Overgard rekao da je samo jedan vojnik poginuo i da je on, Overgard,

¹⁴⁷⁹⁵ Dragomir Milošević, T. 32795 (29. januar 2013.), T. 33155–33159, 33162 (4. februar 2013.); D779 (Naređenje SRK-a, 27. mart 1995.). Nakon što mu je predložen D779, u kojem se prikazuju položaji na kojima je bilo razmješteno oružje ABiH, a od kojih nijedan nije bio u neposrednoj blizini mjesta incidenta, Milošević je izjavio da se to naređenje nije odnosilo na minobacače u Hrasnici.

¹⁴⁷⁹⁶ Dragomir Milošević, T. 33159–33162 (4. februar 2013.), T. 33168–33171 (5. februar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je lično vidio ta četiri minobacača u jednom parku u Hrasnici); P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

¹⁴⁷⁹⁷ Dragomir Milošević, T. 33174–33179 (5. februar 2013.).

¹⁴⁷⁹⁸ D2765 (Izjava svjedoka Ilije Mišćevića od 26. aprila 2012.), par. 3, 8; Ilija Mišćević, T. 32086–32087, 32090 (17. januar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je lično vidio kako se kale granate u školi). Premda i drugi svjedoci odbrane tvrde da je ABiH proizvodila ili pravila granate u školi, Vijeće smatra da to nije moguće, budući da se radi o školskoj zgradi, te stoga u njoj nije bilo opreme potrebne za proizvodnju granata. V. Dragomir Milošević, T. 32796 (29. januar 2013.), T. 33162–33163 (4. februar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20, 108; D2590 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Vladimir Radojčić); D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.); Vladimir Radojčić, T. 31257–31259 (11. decembar 2012.), T. 31261–31263 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 21, 63. Vijeće, međutim, smatra uvjerljivijim Mišćevićev iskaz da je školska peč služila za kaljenje granata.

¹⁴⁷⁹⁹ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 20, 108; Vladimir Radojčić, T. 31257–31259 (11. decembar 2012.), T. 31261–31263 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 63; D2353 (Izvještaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.); Milorad Šehovac, T. 31365–31367, 31371 (13. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je škola, doduše, oko osam mjeseci prije incidenta identifikovana kao meta, ali da ju je ABiH još uvijek koristila u vrijeme kad se incident odigrao).

¹⁴⁸⁰⁰ Vladimir Radojčić, T. 31251–31252, 31258–31259 (11. decembar 2012.), T. 31261–31266 (12. decembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je "kao pogonski sklop za avio-bombe koristio rakete 'Plamen' bez eksplozivnog punjenja); P6040 (Izvod iz tablice gađanja za M-63 "Plamen").

vidio noge tog vojnika.¹⁴⁸⁰¹ Nakon što mu je pokazana mapa na kojoj se vidi da je škola zapravo bila udaljena 150 metara od mjesta incidenta, čini se da je Radojčić to prihvatio, iako je negirao da je mjesto incidenta tačno označeno.¹⁴⁸⁰²

4410. Zečević je pregledao materijal koji su istražitelji iz CSB-a Sarajevo prikupili na dan incidenta i na osnovu oštećenja na kući porodice Šubo, konkretno, na osnovu činjenice da je unutrašnji zid neoštećen a spoljni uništen, kao i na osnovu oštećenja na obližnjim kućama, zaključio da je modifikovana avio-bomba upotrebljena u ovom incidentu morala imati aerosolni eksploziv.¹⁴⁸⁰³ U svom svjedočenju on je naveo da je azimut modifikovane avio-bombe bio oko 320 stepeni u odnosu na sjever, a ne 305 stepeni, kako je procijenio svjedok KDZ166 na svojoj skici, jer 320 stepeni znači da je lanser bio na području koje omogućuje da se izbjegnu naseljeni dijelovi opštine Ilidža, dok bi azimut koji navodi svjedok KDZ166 značio da je lanser bio na otvorenom području i izložen vatri.¹⁴⁸⁰⁴ On je, na osnovu vjerovatnog mjesta udara (gornji dio jednog od prozora u kući) i mjesta na kojem su pronađeni raketni motori, takođe utvrdio da je upadni ugao bio oko 25 stepeni, na osnovu čega je procijenio da je vatra otvorena s udaljenosti između 5.820 i 4.800 metara u odnosu na mjesto incidenta, s područja između Rimskog mosta i Plandišta u opštini Ilidža.¹⁴⁸⁰⁵

4411. Za razliku od Zečevića, Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić obje tvrde da je modifikovana avio-bomba korištena u ovom incidentu bila bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem, na šta ukazuju (i) vrsta oštećenja nanijetih uništenoj kući i susjednim kućama; (ii) činjenica da su dvije osobe u kući ostale nepovrijeđene, dok su druge dvije ranjene,¹⁴⁸⁰⁶ (iii) činjenica da su samo dva raketna motora pronađena na mjestu incidenta, dok

¹⁴⁸⁰¹ Vladimir Radojčić, T. 31258–31259 (11. decembar 2012.), T. 31268–31269, 31272–31273 (12. decembar 2012.).

¹⁴⁸⁰² Vladimir Radojčić, T. 31267–31268 (12. decembar 2012.). Vijeće napominje da mapa Hrasnice kojom se služio Radojčić nije uvrštena u spis, ali da je gotovo identična mapa uvrštena u spis posredstvom svjedoka KDZ166, Overgarda i Miščevića. V. P1792 (Mapa Hrasnice); P2063 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); P2064 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Thorbjorn Overgard); D2766 (Mapa Hrasnice s oznakama koje je unio Ilija Miščević). Na osnovu razmjere na ovim mapama, vidi se da je razdaljina između škole i mjesta incidenta, koje je ispravno označeno, preko 100 metara. To je potvrdio Ilija Miščević. V. Ilija Miščević, T. 32081–32082 (17. januar 2013.). V. takođe Milorad Šehovac, T. 31370 (13. decembar 2012.).

¹⁴⁸⁰³ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 114.

¹⁴⁸⁰⁴ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 114.

¹⁴⁸⁰⁵ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 112–115.

¹⁴⁸⁰⁶ Pozivajući se na Zečevićev opis posljedica eksplozije aerosolne bombe, Mirjana Anđelković-Lukić dalje kaže da u slučaju da je kuću pogodila aerosolna bomba ne bi bilo preživjelih u krugu prečnika od oko 20 metara. V. D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 18.

bomba FAB-250 ima tri motora, i (iv) činjenica da na licu mjesta nisu pronađeni fragmenti aerosolnog spremnika.¹⁴⁸⁰⁷ Kad je riječ o pravcu vatre, Zorica Subotić se slaže sa zaključkom Zečevića i istražitelja iz CSB-a Sarajevo i pritom konstatuje da azimut koji je odredio Zečević znači da je bomba preletjela preko škole "Aleksa Šantić", čije je školsko dvorište 20 metara udaljeno od mjesta incidenta i u kojoj su bili smješteni pripadnici 4. motorizovane brigade ABiH.¹⁴⁸⁰⁸ Naposljetku, Zorica Subotić smatra da su Zečevićeve procjene o udaljenosti s koje je ispaljena modificovana avio-bomba izuzetno problematične, te da u njima nisu uzete u obzir specifikacije upotrijebljene modificovane bombe.¹⁴⁸⁰⁹

4412. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno, a koje se odnose na porijeklo i prirodu paljbe u ovom incidentu: (i) projektil koji je eksplodirao 7. aprila 1995. u Hrasnici bio je modificovana avio-bomba;¹⁴⁸¹⁰ (ii) prilikom eksplozije ubijen je jedan civil, a troje je ranjeno, od kojih jedan teško;¹⁴⁸¹¹ (iii) modificovana avio-bomba je ispaljena s područja sjeverozapadno u odnosu na mjesto udara, s Ilidže, područja pod kontrolom SRK-a;¹⁴⁸¹² i (iv) modificovanu avio-bombu su lansirali pripadnici SRK-a.¹⁴⁸¹³

4413. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, a naročito borbeni izvještaj SRK-a od 7. aprila, Vijeće se uvjerilo da je projektil, koji je 6. aprila 1995. pao u ulici Alekse Šantića u Hrasnici, bio modificovana avio-bomba FAB-250. Vijeće se takođe uvjerilo da su nju lansirali pripadnici Ilidžanske brigade koji su neposredno izvršili naređenje koje je Dragomir Milošević izdao 6. aprila 1995.¹⁴⁸¹⁴ S obzirom na to da u samom izvještaju SRK-a stoji da je u tom napadu korištena modificovana bomba FAB-250, Vijeće ne prihvata iskaze Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić da se zapravo radilo o bombi FAB-100. Vijeće takođe ne nalazi da je uvjerljiv Zečevićev iskaz da je data bomba bila aerosolna bomba.

¹⁴⁸⁰⁷ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 47–51; Zorica Subotić, T. 38183–38186 (13. maj 2013.); D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 18–20.

¹⁴⁸⁰⁸ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 44–46, 51–54, 182, 188–189 (gdje se takođe iznosi da je ranjeni muškarac kojem je pružena pomoć na licu mjesta nosio maskirnu uniformu, kako se vidi na snimku lokalne televizije); Zorica Subotić, T. 38186–38187 (13. maj 2013.).

¹⁴⁸⁰⁹ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 54–56.

¹⁴⁸¹⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3037.

¹⁴⁸¹¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3038.

¹⁴⁸¹² V. činjenica o kojoj je presuđeno 3040.

¹⁴⁸¹³ Činjenica o kojoj je presuđeno 3041.

¹⁴⁸¹⁴ V. P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2; P1201 (Naređenje SRK-a, 6. april 1995.).

4414. Pored toga, Vijeće se uvjerilo da je u tom incidentu poginula jedna osoba, Ziba Čustović, dok su druge tri, Ziba Šubo, Elvis Brajlović¹⁴⁸¹⁵ i Gara Sarajkić, ranjene. Sve četvero su civili koji su se nalazili u svojim kućama i nisu neposredno učestvovali u neprijateljstvima u trenutku kad se incident odigrao.

4415. Vijeće podsjeća na argument optuženog da je namjeravana meta modifikovane avio-bombe bila škola "Aleksa Šantić", koja je, kako on tvrdi, bila udaljena nekih 20 metara od mjesta incidenta i koju je koristila 4. brigada ABiH. Vijeće takođe podsjeća da je upravo Zorica Subotić mjerila razdaljinu između školskog dvorišta i mjesta incidenta i zaključila da je mjesto incidenta udaljeno nekih 20 metara. Premda se uvjerilo da je ABiH koristila školu, što potvrđuju razni dokumenti SRK-a, kao i Ilija Mišćević i Ziba Šubo, Vijeće ne prihvata iskaz Zorice Subotić da je škola bila 20 metara udaljena od mjesta incidenta. Naprotiv, dokazi pokazuju, kao što je navedeno gore, da je zgrada škole udaljena više od 100 metara od mjesta incidenta.¹⁴⁸¹⁶ Pored toga, sve druge lokacije na kojima se nalazila ABiH u Hrasnici, uključujući položaje četiri minobacača ABiH, bile su daleko od mjesta incidenta.¹⁴⁸¹⁷ Vijeće stoga smatra da u neposrednoj blizini mjesta incidenta nije bilo legitimnih vojnih ciljeva.¹⁴⁸¹⁸

4416. Vijeće podsjeća da je Radojčić u svom svjedočenju izjavio da je on izabrao školu "Aleksa Šantić" za metu nakon što je Milošević izdao naređenje 6. aprila, čime se osporava argument da je u tom incidentu SRK ciljano gađao civile. Međutim, kao što je navedeno gore, modifikovana avio-bomba je promašila školu za preko 100 metara. S obzirom na razornu moć modifikovanih avio-bombi i nepreciznost koja im je svojstvena, kao što je to Vijeće već utvrdilo, te s obzirom na činjenicu da se izabrana meta nalazila u centralnom, prevashodno stambenom dijelu Hrasnice, Radojčić i drugi vojnici SRK-a koji su učestvovali u ovom lansiranju trebalo je da budu svjesni toga da će takav napad prouzrokovati žrtve među civilnim stanovništvom i uništavanje civilne imovine u velikim razmjerama.

4417. Vijeće s tim u vezi podsjeća na argument optuženog da je lansiranje izvršeno kao odgovor na to što je ABiH prekršila primirje i neprekidno vršila napade na SRK-a u tom rejonu. Međutim, imajući u vidu borbeni izvještaj od 7. aprila, jasno je da je ABiH otvarala vatru na fabriku "Famos"

¹⁴⁸¹⁵ V. fusnota 14764.

¹⁴⁸¹⁶ V. fusnota 14802.

¹⁴⁸¹⁷ S tim u vezi, Vijeće prihvata Mišćevićev iskaz u pogledu mjesta na kom se nalazi pošta u Hrasnici u kojoj je bio štab 4. brigade.

¹⁴⁸¹⁸ Ako se uzme u obzir Overgardovo svjedočenje, postoji mogućnost da je jedan vojnik ranjen u tom incidentu, ali Vijeće uprkos tome ne smatra da je njegovim prisustvom na tom području mjesto incidenta postalo legitiman vojni cilj.

u jutro 7. aprila, ali da je to činila iz pješadijskog oružja i jednog minobacača kalibra 82 milimetra s područja Gradina-Igman i Lašića. Odgovor SRK-a je stoga bio nesrazmjernan, budući da je SRK lansirao bombu FAB-250, koja je izuzetno razorna modifikovana avio-bomba. Pored toga, bomba nije ispaljena ka položaju s kojeg je otvorena vatra. Stiče se, dakle, utisak da je odgovor SRK-a zapravo bio pokušaj da se izvrši odmazda, a ne da se neutrališe paljba ili odbrane položaji SRK-a u trenutku napada. Po mišljenju Vijeća, izvještaj od 7. aprila takođe ukazuje na opštu svijest u jedinicama SRK-a, uključujući i Komandu, u kojoj nije postojala, ili se nije pravila, razlika između civilnog stanovništva i legitimnih vojnih ciljeva. To znači da su velika područja Sarajeva, poput centra Hrasnice, smatrana legitimnim vojnim ciljem, bez obzira na broj civila koji su tu živjeli.¹⁴⁸¹⁹

(b) Ulica Safeta Zajke (ranije ulica 21. maja) i Majdanska ulica, 24. maj 1995. (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici)

4418. Prema navodima iz Optužnice, 24. maja 1995. jedan projektil je pao u ulici Safeta Zajke i usmrtio dvoje te ranio petero ljudi.¹⁴⁸²⁰ Vatra je, kako se tvrdi, otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca jugoistoka u odnosu na mjesto incidenta.¹⁴⁸²¹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je projektil bio modifikovana avio-bomba i da je ispaljen iz pravca Lukavice.¹⁴⁸²² U Optužnici se navodi da je i 24. maja 1995. jedna modifikovana avio-bomba pala na Majdansku ulicu bb i da su tom prilikom dva civila poginula a petero je ranjeno.¹⁴⁸²³ Kao i u slučaju incidenta 11 iz Priloga G Optužnici, tvrdi se da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca jugoistoka u odnosu na mjesto incidenta.¹⁴⁸²⁴

4419. Optuženi tvrdi da su u Sarajevu na dan kad su se odigrali ti incidenti vođene žestoke borbe i da je u oba slučaja korištena modifikovana avio-bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem.¹⁴⁸²⁵ Kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, on tvrdi da je "najvjerojatnija meta" bila fabrika "Žica", koja se nalazila u sklopu jednog industrijskog kompleksa i u kojoj je bilo smješteno komandno mjesto 102. motorizovane brigade.¹⁴⁸²⁶ On takođe tvrdi da je SRK upotrijebio

¹⁴⁸¹⁹ V. D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571 (28. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da su svi položaji ABiH bili na civilnim područjima na kojima su ljudi živjeli u stambenim zgradama i da nije postojalo nijedno "čisto civilno naselje" u kojem se nije nalazila vojna meta); Savo Simić, T. 30058 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH snosila odgovornost da razmotri da li je lokacija naseljena kada je vršila razmještaj svojih vatrenih položaja).

¹⁴⁸²⁰ Optužnica, incident 11 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴⁸²¹ Optužnica, incident 11 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴⁸²² Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 74, fusnota 470.

¹⁴⁸²³ Optužnica, incident 12 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 75.

¹⁴⁸²⁴ Optužnica, incident 12 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 75.

¹⁴⁸²⁵ Završni podnesak odbrane, par. 2364, 2367.

¹⁴⁸²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 2363–2364.

bombu kako bi neutralisao šest minobacača ABiH u blizini Stupskog brda.¹⁴⁸²⁷ Što se tiče incidenta u Majdanskoj ulici, optuženi tvrdi da je namjeravana meta bila trafo-stanica unutar industrijske zone u čijem su se okruženju nalazili vojni objekti, poput isturenog komandnog mjesta 102. motorizovane brigade. Mjesto udara je, kako tvrdi optuženi, bilo unutar očekivanog raspona greške za nenavodene raketne projekte.¹⁴⁸²⁸

4420. U maju 1995., Anđa Gotovac je živjela u ulici Safeta Zajke br. 43, na Alipašinom Polju, oko 100 do 150 metara iza zgrade Televizije.¹⁴⁸²⁹ Njena kuća je takođe bila blizu trafo-stanice, fabrike "Žica" i zgrade opštine Novi Grad.¹⁴⁸³⁰ To područje se nalazilo daleko od linija sukoba, te nije bilo meta snajperske vatre, premda je neprestano granatirano.¹⁴⁸³¹ Ona se sjeća da su granate preletjele preko njene kuće u još dva slučaja, kada je gađana zgrada Televizije.¹⁴⁸³²

4421. Dana 24. maja 1995. bilo je mirno jutro i malo poslije 10:00 sati svjedokinja Gotovac se nalazila ispred kuće, kad je čula nešto slično zvuku aviona.¹⁴⁸³³ Prije nego što je stigla da podigne glavu i pogleda odakle potiče zvuk, došlo je do eksplozije i udar ju je oborio.¹⁴⁸³⁴ Krov njene kuće je takođe raznesen, a kuća uništena.¹⁴⁸³⁵ Po riječima Anđe Gotovac, uslijed eksplozije dvije osobe su poginule, a najmanje tri su ranjene, među kojima i ona sama.¹⁴⁸³⁶ Anđi Gotovac je šrapnel nanio duboke povrede u ramenu i rebrima i morala je biti operisana; nakon što je otpuštena iz bolnice nekoliko dana kasnije, bolničarka ju je morala obilaziti svakog dana tokom naredna dva

¹⁴⁸²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2365.

¹⁴⁸²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2367.

¹⁴⁸²⁹ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T.4465; D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 1; P1807 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3042.

¹⁴⁸³⁰ Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 786–787; D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 3.

¹⁴⁸³¹ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 3, 5; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 785.

¹⁴⁸³² D1271 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 21. februara 2011.), par. 2, 4–5. V. takođe P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5.

¹⁴⁸³³ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3043.

¹⁴⁸³⁴ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 784.

¹⁴⁸³⁵ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4454.

¹⁴⁸³⁶ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4463; P1541 (Medicinska dokumentacija za Anđu Gotovac).

mjeseca.¹⁴⁸³⁷ Dvije godine nakon incidenta ona je još uvijek imala problema s disanjem i nije se mogla nagnuti na lijevu stranu.¹⁴⁸³⁸

4422. Anđa Gotovac je u svom svjedočenju izjavila da je eksploziju prouzrokovala avio-bomba i napomenula je da je, dok su je vodili u bolnicu, vidjela jednu "cijev" na zemlji.¹⁴⁸³⁹ Ona je, međutim, priznala da nije znala kako izgleda modifikovana avio-bomba.¹⁴⁸⁴⁰ Anđa Gotovac je takođe izjavila da u svojoj ulici nikada nije vidjela bilo kakvo oružje ABiH, položaje ili vojne objekte ABiH, te da na dan eksplozije nije vidjela da je u blizini bilo vojnika ABiH.¹⁴⁸⁴¹ Ona je, međutim, potvrdila da su se snage ABiH nalazile na brdu Žuč, na određenoj udaljenosti sjeverno od njene kuće, i da su morale proći njenom ulicom na putu ka brdu.¹⁴⁸⁴² Anđi Gotovac su rekli da je projektil ispaljen bilo iz Hrese ili s Trebevića, ali je ona rekla da ne zna da li je to zaista bilo tako.¹⁴⁸⁴³

4423. Istog dana, oko 14:00 sati, eksplodirao je još jedan projektil, ovog puta u obližnjoj Majdanskoj ulici, na Alipašinom Polju.¹⁴⁸⁴⁴

4424. Tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili Kučanin i svjedok KDZ166, vodio je istragu o oba incidenta.¹⁴⁸⁴⁵ Članovi tima su najprije otišli u ulicu Safeta Zajke i stigli na mjesto incidenta u 14:30 sati; stručnjaci za balistiku nisu tada bili na licu mjesta, ali su ih oni kasnije konsultovali.¹⁴⁸⁴⁶ U ulici Safeta Zajke svjedok KDZ166 je snimio fotografije, sačinio crtež mjesta incidenta i označio

¹⁴⁸³⁷ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2; P490 (Izjave svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 2; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4454–4455. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3045.

¹⁴⁸³⁸ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3046. Rat je na Anđu Gotovac ostavio trajne posljedice i ona ima poteškoće sa spavanjem. P490 (Izjave svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 7. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3046.

¹⁴⁸³⁹ Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 781.

¹⁴⁸⁴⁰ Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 781–782.

¹⁴⁸⁴¹ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 4; Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4455. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3043.

¹⁴⁸⁴² P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 3. V. takođe Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4457–4459; P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Perišića*), T. 786.

¹⁴⁸⁴³ P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 12. marta 1997.), str. 2. V. takođe Anđa Gotovac, P489 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T.4463.

¹⁴⁸⁴⁴ P1322 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 3; P1323 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1.

¹⁴⁸⁴⁵ P1322 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.); P1324 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 49, 52; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8; P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 6.

¹⁴⁸⁴⁶ P1322 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1 (gdje se navodi da je CSB Sarajevo obaviješten o incidentu u 14:00 sati); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 8; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8.

sve fizičke dokaze.¹⁴⁸⁴⁷ On je, na temelju fragmenata bombe koji su pronađeni zabijeni u krateru u pravcu jugoistoka, zaključio da je projektil došao s jugoistoka.¹⁴⁸⁴⁸ On je takođe konstatovao da je krater bio dug 250 centimetara, širok 110 centimetara i dubok 30 centimetara.¹⁴⁸⁴⁹ U svom izvještaju od 26. maja 1995., Kučanin je napisao da je projektil načinio krater koji je dug oko 2 metra, širok jedan metar i koji je svojom dužinom bio okrenut prema jugu,¹⁴⁸⁵⁰ "prema rejonu Lukavice gdje se nalaze agresorski [...] položaji".¹⁴⁸⁵¹ Na osnovu veznog lima, dijelova upaljača avionske bombe i dva stabilizatora raketa pronađenih u krateru, utvrđeno je da je projektil bio modifikovana avio-bomba s četiri rakete kalibra 128 mm za višecijevni bacač raketa, ukupne težine od 400 do 450 kilograma.¹⁴⁸⁵² U izvještaju stoji da su, uslijed eksplozije, dvije osobe poginule a da ih je pet ranjeno, uključujući Anđu Gotovac.¹⁴⁸⁵³ Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da su svi oni bili civili.¹⁴⁸⁵⁴

¹⁴⁸⁴⁷ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 7, 10–11; svjedok KDZ166, T. 82748275 (20. oktobar 2010.), T. 83408341 (26. oktobar 2010.); P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1800 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KDZ166 je priznao da je napravio manju grešku, od nekih 20 stepeni, kada je na skici označavao pravac ka sjeveru. V. svjedok KDZ166, T. 8339–8340 (26. oktobar 2010.); D809 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹⁴⁸⁴⁸ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 8; P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8275–8277 (20. oktobar 2010.), 8346–8349 (26. oktobar 2010.); P1801 (Fotografija Ulice Safeta Zajke s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D811 (Fotografija u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166). Stabilizatori su pronađeni okrenuti ka jugu, što je takođe nagnalo Kučanina na zaključak da je modifikovana avio-bomba lansirana iz rejonu Lukavice. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.).

¹⁴⁸⁴⁹ P1808 (Skica u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1812 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.).

¹⁴⁸⁵⁰ Vijeće napominje da se u prevodu izvještaja na engleskom govori o "jugoistočnom" pravcu, dok se u verziji na b/h/s-u pominje se samo "ju[žni]" pravac. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1. V. takođe svjedok KDZ166, 8356 (26. oktobar 2010.).

¹⁴⁸⁵¹ P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1. Svjedok KDZ166 je objasnio da se zaključak o mjestu otvaranja vatre temelji na pretpostavci da ABiH ne bi otvarala paljbu po vlastitim položajima. On je tokom svjedočenja izjavio i da ne zna zašto je Kučanin u svom izvještaju naveo nešto drugačije mjere o veličini kratera i zabilježio nešto drugačiji pravac vatre. Svjedok KDZ166, T. 8344–8345, 8354 (26. oktobar 2010.); D810 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom). Vijeće, međutim, napominje da je Lukavica zapravo u jugoistočnom pravcu u odnosu na mjesto incidenta. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹⁴⁸⁵² P1812 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.); P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1–2.

¹⁴⁸⁵³ U izvještaju je navedeno da su smrtno stradali Aiša Hrustan i Ivo Miletić, a da su povrede zadobili Dražen Gelo, Anđa Gotovac, Igor Vučićević, Džemal Kukuljac i Franjo Tolić. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 2. V. takođe P1538 (Izvještaji o obdukciji za Aišu Hrustan i Ivana Miletića); P1537 (Otpusno pismo za Franju Tolića); P1539 (Otpusno pismo za Džemala Kukuljca); P1540 (Medicinska dokumentacija za Igora Vučićevića); P1541 (Medicinska dokumentacija za Anđu Gotovac); činjenica o kojoj je presuđeno 3048.

¹⁴⁸⁵⁴ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 7.

4425. Nakon što je završio uviđaj u ulici Safeta Zajke, tim iz CSB-a Sarajevo je otišao u Majdansku ulicu i obavio istragu o tamošnjem incidentu.¹⁴⁸⁵⁵ Kao i kod prethodnog incidenta, svjedok KDZ166 je snimio fotografije, označio dokaze i sačinio crtež lica mjesta, uz napomenu da je mjesto incidenta pored trafo-stanice.¹⁴⁸⁵⁶ On je konstatovao da krater ima prečnik od pet metara, širinu dva metra i dubinu jedan metar, i da je zemljane površine.¹⁴⁸⁵⁷ S obzirom na položaj kratera, svjedok je zaključio da je bomba ispaljena iz pravca jugoistoka, to jest s područja Pavlovca.¹⁴⁸⁵⁸ Kasnije, tokom unakrsnog ispitivanja, čini se da se svjedok KDZ166 složio s netačnom tvrdnjom optuženog da je lokacija koju je naveo u svom izvještaju Prljevo Brdo, koje se nalazi sjeveroistočno od Pavlovca i dalje ka istoku u odnosu na Lukavicu.¹⁴⁸⁵⁹

4426. Kućanin je takođe napisao izvještaj 26. maja 1995. i na osnovu pronađenih fragmenata i nanijete materijalne štete, uključujući krater dužine pet metara, širine 1,5 metar i dubine oko 1,5 metar, konstatovao da je projektil bio modifikovana avio-bomba s četiri rakete kalibra 128 mm.¹⁴⁸⁶⁰ U izvještaju piše da se krater protezao ka jugu, što ukazuje na to da je bomba ispaljena s istog položaja kao i bomba koja je pogodila ulicu Safeta Zajke ranije istog dana.¹⁴⁸⁶¹ U izvještaju se takođe navodi da su, uslijed eksplozije, dvije osobe poginule a da ih je šest teško ranjeno. Pored toga, velika materijalna šteta pričinjena je trafo-stanici Novi Grad, a jedan dalekovodni stub je uništen.¹⁴⁸⁶²

¹⁴⁸⁵⁵ P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.); P1324 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.). V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 49, 51.

¹⁴⁸⁵⁶ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 11–12; svjedok KDZ166, T. 8360–8364 (26. oktobar 2010.) (gdje je svjedok donekle ispravio pravac ka sjeveru označen na crtežu); P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); D813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1817 (Fotografije u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.).

¹⁴⁸⁵⁷ P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8359–8360 (26. oktobar 2010.).

¹⁴⁸⁵⁸ P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); svjedok KDZ166, T. 8361 (26. oktobar 2010.). Vijeće napominje da se Pavlovac nalazi neposredno ispod Lukavice. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici).

¹⁴⁸⁵⁹ Svjedok KDZ166, T. 8367–8369 (26. oktobar 2010.); D814 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹⁴⁸⁶⁰ P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe svjedok KDZ166, T. 8366 (26. oktobar 2010.) Na pitanje zašto dimenzije kratera koje je Kućanin izmjerio ne odgovaraju onome što je on naveo u svom izvještaju, svjedok KDZ166 je odgovorio da ne zna odgovor, ali da ostaje pri svom izvještaju. Svjedok KDZ166, T. 8365–8366 (26. oktobar 2010.).

¹⁴⁸⁶¹ P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. Svjedok KDZ166 nije znao zašto se njegov zaključak da se radilo o pravcu iz jugoistoka razlikuje od pravca koji je Kućanin naveo u izvještaju od 26. maja 1995. V. svjedok KDZ166, T. 8365–8366 (26. oktobar 2010.). Vijeće napominje, međutim, da se Lukavica zapravo nalazi na jugoistoku u odnosu na mjesto incidenta. V. P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici)

¹⁴⁸⁶² Navedeno je da su poginuli Sulejman Prasko i Nezir Huseinović, a da su povrijeđeni Fatima Konaković, Goran Jeličić, Enes Jašarević, Salko Slato, Lucija Jurišić i Mira Lovrić. V. P1322 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s

4427. Fragmenti pronađeni na obje lokacije su zatim poslani stručnjacima za balistiku na analizu. Stručnjaci su utvrdili da su oba projektila bila modifikovane avio-bombe sastavljene od razorne avio-bombe FAB-250 i pet raketa tipa "GRAD", kalibra 122 mm, kao pogonskog sklopa.¹⁴⁸⁶³

4428. Kad je riječ o objektima koji su se nalazili u blizini mjesta incidenta, Vijeću je predočeno da su obje lokacije bile blizu zgrade Televizije, zgrade Skupštine opštine Novi Grad, Geodetskog zavoda, fabrike "Žica",¹⁴⁸⁶⁴ fabrike "ŠIK" i "Energoinvesta".¹⁴⁸⁶⁵ Iako se komandno mjesto 102. motorizovane brigade ABiH nalazilo u fabrici "Žica",¹⁴⁸⁶⁶ duž ulice Safeta Zajke bile su nanizane stambene kuće, dok su položaji ABiH bili oko dva kilometra iza nje.¹⁴⁸⁶⁷ Stanica policije u Novom Gradu nalazi se u Prvomajskoj ulici.¹⁴⁸⁶⁸ Više stambenih zgrada udaljeno je nekih 100 metara od mjesta incidenta u Majdanskoj ulici.¹⁴⁸⁶⁹

granatiranjem Ulice Safeta Zajke i Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 3. V. takođe P1813 (Skica u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.) (pod pečatom); P1542 (Izveštaj o obdukciji za Sulejmana Prasku); P1817 (Fotografije u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), *e-court* str. 1–3, 9–10; činjenica o kojoj je presuđeno 3050.

¹⁴⁸⁶³ P1324 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Zajke 24. maja 1995.), *e-court* str. 2; P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 8; Emir Turkušić, T. 9103–9110 (4. novembar 2010.); P1323 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Majdanske ulice 24. maja 1995.), str. 1. V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 51–52.

¹⁴⁸⁶⁴ Svjedok KDZ166 najprije je izjavio da se fabrika "Žica" nalazila na oko 300 do 500 metara od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke, ali kada je od njega zatraženo da premjeri tu razdaljinu na mapi, on se složio da je fabrika udaljena manje od 100 metara. V. svjedok KDZ166, T. 8336–8338 (26. oktobar 2010.). V. takođe D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 58, 188. Na osnovu razmjere na mapi kojom se služilo Vijeće, razdaljina između fabrike "Žica" i mjesta incidenta u Ulici Safeta Zajke je nešto više od 100 metara. V. P1803 (Mapa Alipašinosg Polja i okoline).

¹⁴⁸⁶⁵ Ekrem Suljević, T. 5767–5777 (22. juli 2010.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); svjedok KDZ166, T. 8330–8336 (26. oktobar 2010.); D808 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1803 (Mapa Alipašinosg Polja i okoline); D986 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). V. takođe Emir Turkušić, T. 9111–9112 (4. novembar 2010.); P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 119.

¹⁴⁸⁶⁶ Asim Džambasović, T. 15200–15201, 15214–15215, 15222, 15245–15246 (22. jun 2011.); D1377 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1379 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1383 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D1385 (Lokacije jedinica 1. korpusa ABiH u Sarajevu, 13. april 1993.).

¹⁴⁸⁶⁷ Svjedok KDZ166, T. 8274 (20. oktobar 2010.); P1925 (Izjava svjedoka Emira Turkušića od 16. februara 2010.), str. 9.

¹⁴⁸⁶⁸ Ekrem Suljević, T. 5767–5777 (22. juli 2010.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8330–8336 (26. oktobar 2010.); D808 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); P1803 (Mapa Alipašinosg Polja i okoline); P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123–124. Vijeće napominje da je, na osnovu razmjera na mapi P1803, stanica policije udaljena oko 800 metara od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke.

¹⁴⁸⁶⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123–124; D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 68.

4429. Sve troje vještaka, Zečević, Subotić i Anđelković-Lukić, su analizirali izvještaje i razne izjave svjedoka u vezi s ova dva incidenta. Kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, Zečević je zaključio da je projektil bio modifikovana aerosolna bomba s tri raketna motora kalibra 122 mm tipa "GRAD".¹⁴⁸⁷⁰ Takav zaključak on je izveo na osnovu: (i) "trokrak[e] zvijezde" ili "trokrakog sistema za centriranje" koji je pronađen na licu mjesta i koji je korišten za centriranje tri raketna motora; (ii) izjave Anđe Gotovac da je nakon detonacije imala osjećaj da je nešto peče; (iii) činjenice da su fasade okolnih zgrada bile znatno oštećene i (iv) činjenice da su u krateru pronađeni raketni motori.¹⁴⁸⁷¹ Zečević je, na osnovu crteža mjesta incidenta, utvrdio da je azimut modifikovane avio-bombe bio 155 stepeni, plus ili minus pet stepeni.¹⁴⁸⁷² On smatra da je modifikovana avio-bomba ispaljena s razdaljine veće od 4.800 metara u odnosu na mjesto incidenta, jer bi u protivnom ugao lansiranja bio 20 stepeni, što bi prouzrokovalo rikošetiranje bombe.¹⁴⁸⁷³ On je izjavio da je bomba vjerovatno lansirana s razdaljine od oko 5.800 metara ili više.¹⁴⁸⁷⁴

4430. I Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić ustvrdile su da je modifikovana avio-bomba koja je pala u Ulici Safeta Zajke najvjerovatnije bomba FAB-100 s tri raketna motora,¹⁴⁸⁷⁵ zato što je krater bio manji od kratera kakav načine bombe FAB-250 i zato što je među fragmentima pronađena trokraka zvijezda.¹⁴⁸⁷⁶ Obje su takođe zaključile da je bomba imala klasični, a ne aerosolni eksploziv zato što, između ostalog, (i) nisu pronađeni veći fragmenti košuljice projektila, što ukazuje na to da je košuljica razbijena djelovanjem čvrstog eksplozivnog punjenja; (ii) tragovi udarnog talasa, poput srušenih krovova i slomljenih prozora i vrata, ukazuju na to da je korišten

¹⁴⁸⁷⁰ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 118, 121.

¹⁴⁸⁷¹ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 117–119.

¹⁴⁸⁷² P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 119.

¹⁴⁸⁷³ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 120.

¹⁴⁸⁷⁴ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 120.

¹⁴⁸⁷⁵ Zorica Subotić je objasnila da su lokalni stručnjaci za balistiku zaključili da je bomba imala pet raketnih motora, jer su previdjeli činjenicu da rakete "GRAD" kalibra 122 mm imaju svaka po dvije komore, što znači da pet cijevi pronađenih na licu mjesta ukazuju na to da je projektil imao najmanje tri motora. V. D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 62.

¹⁴⁸⁷⁶ D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 20; D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 62–64 (gdje se takođe navodi da se mali broj tragova fragmenata, na koje je ukazao Zečević, objašnjava činjenicom da je bomba FAB-100 bomba manje veličine); Zorica Subotić, T. 38188–38189 (13. maj 2013.).

čvrst eksploziv, i zato što bi, (iii) da je bila bačena aerosolna bomba, poginuo veći broj ljudi, budući da su se oni nalazili u blizini mjesta eksplozije.¹⁴⁸⁷⁷

4431. Konstatujući da je na skici svjedoka KDZ166 pogrešno označen pravac sjevera, Zorica Subotić je ispravila tu grešku i izjavila da je azimut bombe bio 146 stepeni, a ne 155, kako tvrdi Zečević.¹⁴⁸⁷⁸ Ona je izjavila da oba pravca prelaze preko fabrike "Žica", koja je najvjerovatnije bila namjeravana meta.¹⁴⁸⁷⁹ Naposljetku, Zorica Subotić je osporila Zečevićevu analizu u vezi s razdaljinom s koje je ispaljena modifikovana avio-bomba i ustvrdila da je to odstojanje bilo veće od 6.200 metara, a vjerovatno i veće od 7.000 metara.¹⁴⁸⁸⁰

4432. Kad je riječ o incidentu u Majdanskoj ulici, Zečević je napomenuo da je, na osnovu skice svjedoka KDZ166, azimut bio oko 135 stepeni u odnosu na sjever, ali je pretpostavio da je ugao doleta zapravo "vjerovatn[o] [...] identičan" kao u slučaju bombe koja je pogodila ulicu Safeta Zajke, naročito kad se uzme u obzir mala udaljenost između ova dva mjesta.¹⁴⁸⁸¹ Zorica Subotić se s tim nije složila, te je, nakon što je ponovo ispravila pravac sjevera na skici svjedoka KDZ166, zaključila da je ugao doleta bombe bio oko 137 stepeni.¹⁴⁸⁸² Nakon što je napomenula da je navodni izvor vatre, Pavlovac, bio na putanji čiji azimut iznosi 152 stepena, ona je zaključila da se ne može pouzdano utvrditi koji je pravac tačan, ali da je to svakako jugoistok, i to u rasponu između 120 i 150 stepeni.¹⁴⁸⁸³ Po njenim riječima, analizom mogućih pravaca dejstava uočava se da je mjesto lansiranja odabrano tako da putanja projektila prelazi preko dijela grada s najmanjim brojem stanovnika.¹⁴⁸⁸⁴

¹⁴⁸⁷⁷ D2662 (Izvjestaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 21; D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 64–65.

¹⁴⁸⁷⁸ D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 59–61; Zorica Subotić, T. 38189 (13. maj 2013.). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8354–8355 (26. oktobar 2010.); D812 (Mapa Alipašinog Polja i skica u vezi s incidentom granatiranja od 24. maja 1995.).

¹⁴⁸⁷⁹ D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 59, 61, 180–181, 188–189; Zorica Subotić, T. 38189–38190 (13. maj 2013.).

¹⁴⁸⁸⁰ D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 66–67.

¹⁴⁸⁸¹ P2318 (Izvjestaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 123.

¹⁴⁸⁸² D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 71–72.

¹⁴⁸⁸³ D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 72.

¹⁴⁸⁸⁴ D3540 (Izvjestaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 73.

4433. Po mišljenju Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić, veličina kratera u Majdanskoj ulici, na temelju dimenzija koje je izmjerio svjedok KDZ166, ukazuje na to da je projektil koji je tu pao bio modificirana avio-bomba FAB-100 punjena čvrstim eksplozivom.¹⁴⁸⁸⁵ Konstatujući da između izvještaja svjedoka KDZ166 i Kučaninovog izvještaja postoji razlika u pogledu veličine kratera, Zorica Subotić zaključuje da je Kučanin krater namjerno prikazao većim kako bi on odgovarao oštećenjima koja prouzrokuje bomba FAB-250.¹⁴⁸⁸⁶ Pored toga, ona je podsjetila na to da je uništen jedan dalekovodni stub i zaključila da je najvjerojatnija meta u ovom incidentu bila trafo-stanica.¹⁴⁸⁸⁷

4434. Više pripadnika SRK-a koje je optuženi pozvao da svjedoče govorilo je o ta dva incidenta. Prema riječima Radojčića, ABiH je vodila "žestok[u]" ofanzivu 24. maja 1995.; pored toga, područje oko Majdanske ulice bilo je industrijska zona, s mnoštvom vojnih objekata, uključujući istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade ABiH u Prvomajskoj ulici.¹⁴⁸⁸⁸ Dragomir Milošević je potvrdio da je ABiH vodila ofanzivu 24. maja i u svom svjedočenju je izjavio da je ABiH u ulici Safeta Zajke imala šest minobacača kalibra 120 mm iz kojih je otvarala vatru ka Ilidži i Nedžarićima, ali da su ti minobacači neutralisani avio-bombom.¹⁴⁸⁸⁹ U sklopu te ofanzive, snage ABiH su takođe pokušavale da izvrše proboj iz Majdanske u Ozrensku ulicu, te su odatle otvarale minobacačku vatru po položajima SRK-a.¹⁴⁸⁹⁰ Milošević je takođe rekao da, na osnovu "njihovih informacija [tj. Informacija ABiH]", zna da modificirana avio-bomba, koja je pogodila Majdansku ulicu, nije prouzrokovala žrtve, te da je razdaljina između mjesta incidenta u Majdanskoj ulici i najbližeg naseljenog područja bila preko 100 metara, dakle, da je bila bezbjedna.¹⁴⁸⁹¹

¹⁴⁸⁸⁵ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificiranim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70–71. V. takođe D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 23.

¹⁴⁸⁸⁶ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificiranim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70.

¹⁴⁸⁸⁷ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificiranim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 70, 74, 188.

¹⁴⁸⁸⁸ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112; D185 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D927 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 24. maj 1995.); D1052 (Borbeni izvještaj 1. krajiškog korpusa ABiH, 31. maj 1995.). V. takođe par. 3609. Po Radojčićevim riječima, to istureno komandno mjesto nalazilo se u zgradi škole "Pavle Goranin". Vijeću, međutim, nisu predočeni drugi dokazi o toj zgradi, uključujući i to koliko je tačno udaljena od mjesta incidenta.

¹⁴⁸⁸⁹ Dragomir Milošević, T. 32776–32777 (28. januar 2013.).

¹⁴⁸⁹⁰ Dragomir Milošević, T. 32777–32778 (28. januar 2013.); D2903 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. maj 1995.).

¹⁴⁸⁹¹ Dragomir Milošević, T. 32778–32779 (28. januar 2013.). Nakon što mu je predočen dokument SRK-a u kojem piše da se u aprilu 1995. odustalo od lansiranja modificirane avio-bombe zato što su položaji UN-a bili udaljeni 200 metara od namjeravane mete, a položaji SRK-a se nalazili na 500 metara od nje, Milošević je ostao pri tvrdnji da osoba koja bi se našla na 100 metara od mjesta eksplozije modificirane avio-bombe ne bi bila povrijeđena. V. Dragomir Milošević, T. 33151–33154 (4. februar 2013.); P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a

4435. Savo Simić, načelnik artiljerije u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi, koja se prije incidenta nalazila u Lukavici,¹⁴⁸⁹² izjavio je u svom svjedočenju da nijedna modifikovana avio-bomba nije lansirana iz zone odgovornosti te brigade.¹⁴⁸⁹³ Isto tako, Dušan Škrba, Simićev zamjenik, izjavio je u svom svjedočenju da je Prljevo Brdo bilo u njegovoj vatrenoj zoni, neposredno ispred njegovog komandnog mjesta, i kategorički je tvrdio da nijedna avio-bomba nikada nije ispaljena odatle niti iz Lukavice.¹⁴⁸⁹⁴ On je, međutim, priznao da je njegova brigada imala avio-bombe u arsenalu.¹⁴⁸⁹⁵

4436. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno u vezi s porijeklom i prirodom vatre otvorene prilikom incidenta u Ulici Safeta Zajke: (i) ujutro 24. maja 1995., Ulicu Safeta Zajke pogodila je avio-bomba FAB-250 s aerosolnim punjenjem i pogonskim sklopom od najmanje tri rakete¹⁴⁸⁹⁶ i (ii) bomba je ispaljena s područja Lukavice koje je bilo pod kontrolom SRK-a, i ispalili su je pripadnici SRK-a.¹⁴⁸⁹⁷ Isto tako, Vijeće je formalno primilo na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na incident u Majdanskoj ulici i u kojima se navodi sljedeće: (i) u poslijepodnevnim satima 24. maja 1995., u Majdanskoj ulici eksplodirala je modifikovana avio-bomba;¹⁴⁸⁹⁸ (ii) eksplozija je prouzrokovala smrt dva civila i ranjavanje šest civila, od kojih je pet teško ranjeno;¹⁴⁸⁹⁹ i (iii) modifikovana avio-bomba je lansirana s teritorije pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.¹⁴⁹⁰⁰

4437. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, a posebno s obzirom na fragmente pronađene na oba mjesta incidenta, Vijeće se uvjerilo da su projektili koji su pali na ta mjesta bili modifikovane avio-bombe. Vijeće ne prihvata svjedočenje Zorice Subotić i Mirjane Anđelković-Lukić da su date bombe u oba incidenta bile bombe FAB-100. Naprotiv, Vijeće smatra uvjerljivijom analizu lokalnih stručnjaka za balistiku koji su imali priliku da pregledaju fragmente pronađene na oba mjesta incidenta i koji su zaključili da su u oba slučaja

za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.).

¹⁴⁸⁹² D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 3.

¹⁴⁸⁹³ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 28.

¹⁴⁸⁹⁴ D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.) par. 17, 22–23; Dušan Škrba, T. 29156–29157 (22. oktobar 2012.).

¹⁴⁸⁹⁵ Dušan Škrba, T. 29156 (22. oktobar 2012.).

¹⁴⁸⁹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3044.

¹⁴⁸⁹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3047.

¹⁴⁸⁹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3049.

¹⁴⁸⁹⁹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3050.

¹⁴⁹⁰⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3051.

upotrijebljene bombe FAB-250.¹⁴⁹⁰¹ Zorica Subotić je i ovom prilikom pokazala sklonost ka teorijama zavjere kada je pretpostavila da je Kučanin u opisu namjerno povećao dimenzije kratera u Majdanskoj ulici kako bi implicirao da je bačena veća avio-bomba. Vijeće s tim u vezi ne prihvata njen iskaz.¹⁴⁹⁰² Vijeće se takođe nije van razumne sumnje uvjerilo u Zečevićev iskaz da je bomba koja je pala u ulicu Safeta Zajke bila aerosolna bomba. Vijeće, naime, smatra da su oštećenja na koja se on poziva u prilog takvom zaključku takođe mogla biti posljedica eksplozije modifikovane avio-bombe s čvrstim eksplozivnim punjenjem, kao što to tvrde vještakinje Anđelković-Lukić i Subotić. Vijeće stoga ne može da prihvati kao tačan onaj dio činjenice o kojoj je presuđeno 3044 a koji se odnosi na aerosolni eksploziv. Naposljetku, međutim, Vijeće ipak smatra da pitanje vrste eksplozivnog punjenja korištenog u ovim bombama nije relevantno, s obzirom na njihovu veličinu i izuzetno razorno dejstvo.

4438. S obzirom na malu udaljenost između ta dva mjesta incidenata i činjenicu da su se ona nalazila na istoj vatrenoj liniji, Vijeće nadalje smatra da su obje modifikovane avio-bombe ispaljene s iste lokacije, kao i da ih je lansirala ista posada.¹⁴⁹⁰³ S obzirom na veliku razdaljinu s koje su ispaljene te dvije modifikovane avio-bombe, a to su rekli i vještaci Zečević i Subotić kad su govorili o incidentu u Ulici Safeta Zajke, Vijeće se takođe uvjerilo da je te bombe lansirao SRK. Pored toga, činjenica da ABiH nije posjedovala takve bombe takođe ukazuje na to da je njih lansirao SRK. Vijeće se takođe uvjerilo da su one lansirane s položaja SRK-a, koji se nalaze jugoistočno u odnosu na mjesta incidenta, kao što je to utvrdio CSB Sarajevo. Iako je Dušan Škrba izjavio da one nisu ispaljene iz njegove vatrene zone, to jest s Prljevog Brda, ta lokacija nikada nije pominjana kao mjesto porijekla paljbe. Naprotiv, svjedok KDZ166 je u svom izvještaju naveo područje Pavlovca, koje se nalazi južno od Lukavice i jugoistočno od mjesta incidenata. Na kraju, međutim, Vijeće ipak smatra da, s obzirom na gore izvedene zaključke, nije nužno utvrditi tačno porijeklo vatre.¹⁴⁹⁰⁴

¹⁴⁹⁰¹ Pored toga, Vijeće podsjeća da su i Zorica Subotić i Mirjana Anđelković-Lukić došle do istog zaključka u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici, uprkos činjenici da je sam SRK izvijestio da je tom prilikom lansirana bomba FAB-250. Vijeće stoga smatra da je poljuljana pouzdanost njihove ocjene u vezi s vrstom modifikovanih avio-bombi upotrijebljenih u incidentima iz priloga Optužnici.

¹⁴⁹⁰² Vijeće napominje da je Kučanin, kad je riječ o incidentu u ulici Safeta Zajke, opisao krater koji je zapravo bio manji od kratera koji je premjerio svjedok KDZ166. Vijeće stoga smatra da su razlike koje postoje u opisima mjesta incidenta koje su dali Kučanin i svjedok KDZ166 najvjerovatnije posljedica nepreciznosti nastalih prilikom opisivanja i/ili mjerenja kratera.

¹⁴⁹⁰³ Vrijeme proteklo između lansiranja dvije modifikovane avio-bombe 24. maja 1995. odgovara Miloševićevoj izjavi da su posadama za lansiranje bila potrebna najmanje sata između lansiranja. V. fusnota 14679.

¹⁴⁹⁰⁴ Čak i ako se, dakle, prihvati Simićeva izjava da nijedna modifikovana avio-bomba nikada nije lansirana iz zone odgovornosti 1. sarajevske mehanizovane brigade, time nije isključena mogućnost da je ona lansirana iza linija 1. sarajevske mehanizovane brigade, ali i dalje s područja pod kontrolom SRK-a, naročito ako se uzme u obzir iskaz Zorice Subotić o tome da je modifikovana avio-bomba koja je pala u ulici Safeta Zajke lansirana s razdaljine veće od 6.000 metara.

4439. Kad je riječ o žrtvama, na osnovu dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, a naročito na osnovu medicinske dokumentacije i fotografija poginulih, Vijeće se uvjerilo da su u ta dva incidenta poginula četiri lica, dok je 11 ranjeno.¹⁴⁹⁰⁵ Vijeće se takođe uvjerilo da su oni bili civili, te da u trenutku kada su bombe pale nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima. Iz tog razloga, Miloševićeva izjava da u Majdanskoj ulici nije bilo žrtava očito je netačna i zapravo pokazuje da je on pokušavao da umanjí štetu koju su prouzrokovala dejstva SRK-a toga dana.

4440. Naposljetku, kad je riječ o argumentu optuženog da su se oba mjesta incidenata nalazila u industrijskoj zoni, blizu vojnih objekata, Vijeće prihvata da je u blizini oba mjesta incidenata zaista bilo više industrijskih postrojenja. Međutim, unutar industrijske zone su se nalazile i stambene četvrti i mnogi civili su tu živjeli i radili. Premda se komandno mjesto 102. motorizovane brigade ABiH nalazilo u fabrici "Žica", nekih 100 metara udaljeno od mjesta incidenta u ulici Safeta Zajke, duž same ulice su bile nanizane stambene kuće i to je bila isključivo stambena četvrt. Čak i da je, kao što pretpostavlja Zorica Subotić, fabrika "Žica" bila namjeravana meta modifikovane avio-bombe, koja je naposljetku pogodila Ulicu Safeta Zajke, SRK je nju promašio za oko 100 metara.

4441. Kad je riječ o incidentu u Majdanskoj ulici, Vijeće podsjeća na tvrdnju optuženog da je meta bila trafo-stanica, dok se istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade nalazilo u blizini. Čak i ako se pretpostavi da je trafo-stanica zaista bila meta, Vijeće ne prihvata tvrdnju da je ona bila legitiman vojni cilj. Naprotiv, radi se o civilnom objektu koji je služio za dostavljanje električne energije gradu i njegovom stanovništvu. Isto se može reći za dalekovodni stub koji je uništen u tom incidentu. Što se tiče isturenog komandnog mjesta 1. bataljona 102. motorizovane brigade, koje se nalazilo blizu Majdanske ulice, Vijeću nisu predloženi dokazi o njegovoj tačnoj lokaciji ili udaljenosti od mjesta incidenta. Radojčić je u svom svjedočenju samo izjavio da se ono nalazilo u zgradi škole, u Prvomajskoj ulici. Vijeće napominje da je ta ulica udaljena oko 150 metara od mjesta incidenta.¹⁴⁹⁰⁶ Čak i ako se pretpostavi da je škola zapravo bila meta napada, SRK je nju i u ovom slučaju promašio za više od 100 metara.

4442. Prema tome, iako su dvije modifikovane avio-bombe zaista ispaljene 24. maja 1995. na područje s više industrijskih objekata i makar jednim vojnim ciljem, Vijeće se nije uvjerilo da su one lansirane kako bi se neutralisala neka vojna meta. Da je SRK želio da uništi komandno mjesto koje se nalazilo u fabrici "Žica", on bi to pokušao da učini s drugom modifikovanom avio-bombom koju je lansirao kasnije tog popodneva. Međutim, druga bomba je pala na područje udaljeno oko

¹⁴⁹⁰⁵ V. fusnote 14853, 14862.

¹⁴⁹⁰⁶ P1803 (Mapa Alipašinog Polja). V. takođe P6009 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Mile Sladoje) (gdje se vidi lokacija Prvomajske ulice).

600 metara od fabrike "Žica". To se desilo ili zato što SRK zapravo nije namjeravao da uništi komandno mjesto u "Žici", ili je druga bomba, ako SRK to jeste namjeravao, u velikoj mjeri promašila metu, što ponovo pokazuje koliko je to oružje po svojoj prirodi bilo neprecizno. U svakom slučaju, s obzirom na takvu nepreciznost, i imajući u vidu razornu moć modifikovanih avio-bombi, kao i činjenicu da su se oko gore navedenih industrijskih objekata nalazile stambene četvrti, vojnici i oficiri SRK-a koji su naredili i izvršili lansiranje dvije modifikovane avio-bombe trebalo je da budu svjesni toga da će takav napad prouzrokovati žrtve među civilnim stanovništvom, kao i znatno uništavanje civilne imovine.

(c) Ulica Safeta Hadžića, 26. maj 1995. (incident 13 iz Priloga G Optužnici)

4443. Prema navodima iz Optužnice, 26. maja 1995. jedna modifikovana avio-bomba pogodila je zgradu blizu stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića (danas Prvomajska ulica)¹⁴⁹⁰⁷ uništivši tri gornja sprata stambene zgrade, nakon čega je uslijedilo nekoliko artiljerijskih granata.¹⁴⁹⁰⁸ U Optužnici se navodi da je 17 lica ranjeno, od kojih dva teško, kao i da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada.¹⁴⁹⁰⁹ Optuženi tvrdi da je modifikovana avio-bomba upotrijebljena u ovom incidentu bila bomba FAB-100, koja je rikošetirala o namjeravanu metu, zgradu Televizije, i zatim pogodila zgradu u ulici Safeta Hadžića.¹⁴⁹¹⁰ Optuženi takođe tvrdi da nema dokaza u prilog izvještaju policije da je nakon modifikovane avio-bombe na to područje ispaljeno deset artiljerijskih granata. On tvrdi da ti projektili ili nisu pali na to područje, ili da su ti napadi inscenirani.¹⁴⁹¹¹

4444. Dana 26. maja 1995., oko 11:00 sati, svjedok KDZ036 je bio na trgu ispred jedne stambene zgrade u Prvomajskoj ulici u Švrakinom Selu.¹⁴⁹¹² U tom trenutku na trgu je bilo između 40 i 50 osoba, budući da je vrijeme bilo lijepo, da je granatiranje utihnulo i da nije bilo vojnih operacija na tom području.¹⁴⁹¹³ Svjedok KDZ036 je čuo buku sličnu zvuku aviona u brzom letu, ili helikoptera, i

¹⁴⁹⁰⁷ Adresa ove zgrade je više puta mijenjana. Najprije je to bila Prvomajska ulica br. 52, zatim ulica Safeta Hadžića br. 52, a potom je u novembru 1995. to postala Prvomajska ulica br. 4. V. P5061 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu BiH MKSJ-u, 10. april 2012.).

¹⁴⁹⁰⁸ Optužnica, incident 13 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴⁹⁰⁹ Optužnica, incident 13 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 76.

¹⁴⁹¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2371.

¹⁴⁹¹¹ Završni podnesak odbrane, par. 2371–2372.

¹⁴⁹¹² Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4523–4527 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); P456 (Vazдушna fotografija Sarajeva).

¹⁴⁹¹³ P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4538. V. činjenica o kojoj je presuđeno 3054. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3053.

par sekundi kasnije došlo je do snažne eksplozije, koja ga je oborila na zemlju.¹⁴⁹¹⁴ Kad je pogledao oko sebe, vidio je cigle kako padaju s jedne zgrade i ljude koji jauču.¹⁴⁹¹⁵ Odveden je u bolnicu Koševo jer je imao duboku posjekotinu na desnoj strani leđa.¹⁴⁹¹⁶ Kasnije je svjedok KDZ036 saznao da se eksplozija dogodila na krovu jedne petospratnice u blizini i da su uništena tri gornja sprata. Vidio je veliki krater na krovu te zgrade.¹⁴⁹¹⁷ Pored toga, na svim okolnim zgradama su razbijeni prozori.¹⁴⁹¹⁸ Niko nije poginuo uslijed eksplozije,¹⁴⁹¹⁹ ali su najmanje dvije osobe teško ranjene, a 14 je zadobilo lakše povrede.¹⁴⁹²⁰ Svjedok KDZ036 nije čuo druge eksplozije tog dana.¹⁴⁹²¹ On je u svom svjedočenju izjavio da je to bila najjača eksplozija koju je ikada čuo i da se razlikovala od svih drugih vrsta eksplozija od minobacača, ili granata, koje je ranije čuo.¹⁴⁹²²

4445. Istragu o incidentu obavio je tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili svjedok KDZ485 i svjedok KDZ477.¹⁴⁹²³ Po dolasku na mjesto incidenta u 13:35 sati, tim je obavio uviđaj, a svjedok KDZ477 je fotografisao oštećenja.¹⁴⁹²⁴ Na osnovu zvaničnog izvještaja od 1. juna 1995. koji je napisao svjedok KDZ485, istragom je utvrđeno da su oko deset artiljerijskih projektila i "jedna eksplozivna naprava velike razorne moći" pali na dio naselja Švrakino Selo, u blizini stambenih objekata u ulicama Safeta Hadžića i Majdanska.¹⁴⁹²⁵ Ulica Safeta Hadžića bila je

¹⁴⁹¹⁴ Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4523–4527 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom). Svjedok KDZ477 je takođe čuo buku i vidio da je bomba preletjela stanicu policije u Novom Gradu prije nego što je pogodila ulicu. Prema njegovim riječima, bomba je ličila na mali avion i došla je iz pravca zapada. V. P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 85–86; D533 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), *e-court* str. 1; svjedok KDZ477, T. 10913–10914, 10923–10924 (31. januar 2011.), T. 11027–11032 (1. februar 2011.) (gdje je svjedok tokom svjedočenja u sudnici izjavio da nije siguran da li je bomba koju je vidio povezana s ovim incidentom ili s incidentom koji se odigrao mjesec dana kasnije, ali je rekao da je prvobitna izjava koju je dao 2006., i u kojoj je izjavio da je buka povezana s ovim incidentom, najtačnija; D980 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

¹⁴⁹¹⁵ P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁴⁹¹⁶ Svjedok KDZ036, P475 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4533–4534 (pod pečatom); P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁴⁹¹⁷ P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom); P456 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ036).

¹⁴⁹¹⁸ P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁴⁹¹⁹ Svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4536–4537.

¹⁴⁹²⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3056.

¹⁴⁹²¹ P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁴⁹²² Svjedok KDZ036, P476 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 4537; P477 (Izjava svjedoka KDZ036 od 10. marta 1997.), str. 3 (pod pečatom).

¹⁴⁹²³ P1905 (Izjava svjedoka KDZ485), par. 20; svjedok KDZ485, T. 8950–8951 (3. novembar 2010.); P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 84, 87; P2167 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); D532 (Izveštaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

¹⁴⁹²⁴ P1913 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 1; P2167 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); P2164 (Izjava svjedoka KDZ477 od 13. februara 2010.), par. 87–88; svjedok KDZ477, T. 10928–10930 (31. januar 2011.); D533 (Fotografije u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

¹⁴⁹²⁵ P1913 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 1–2; D532 (Izveštaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

naseljeni dio grada sa stambenim zgradama i poslovnim prostorima, u blizini Majdanske ulice.¹⁴⁹²⁶ Tim je pregledao artiljerijske projekte, od kojih su neki imali oznake s kukastim krstom, i zaključio da su svi bili panciro-eksplozivni artiljerijski projektili kalibra 90 mm proizvedeni u nacističkoj Njemačkoj, kao i da su svi ispaljeni iz neutvrđenog oružja, zapadno u odnosu na mjesto incidenta, iz pravca Ilidže.¹⁴⁹²⁷ Kad je riječ o eksplozivnoj napravi velike razorne moći, u izvještaju se navodi da je ona pogodila krov stambene zgrade u Ulici Safeta Hadžića br. 52 (ranije Prvomajska ulica)¹⁴⁹²⁸ i potpuno uništila stan na posljednjem spratu, te pričinila materijalnu štetu u više stanova na trećem spratu.¹⁴⁹²⁹ Na licu mjesta su takođe pronađena tri raketna motora "GRAD", kao i dijelovi veznog lima.¹⁴⁹³⁰ Na osnovu pregleda tragova, utvrđeno je da je projektil ispaljen iz pravca jug-jugozapad, što odgovara položajima Srba u Lukavici.¹⁴⁹³¹ U izvještaju se navodi da su dvije osobe zadobile teške tjelesne povrede, dok je drugih 16, uključujući jednu dvomjesečnu bebu, lakše povrijeđeno.¹⁴⁹³²

4446. Svjedok KDZ477 je u svom svjedočenju izjavio da nije djelovalo da je artiljerijskim granatama i modifikovanom avio-bombom, koje su pogodile to područje 26. maja 1995., gađana

¹⁴⁹²⁶ Činjenica o kojoj je presuđeno 3052.

¹⁴⁹²⁷ P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2; D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.).

¹⁴⁹²⁸ Kao što je već navedeno, adresa ove zgrade je više puta mijenjana: najprije je bila Prvomajska ulica br. 52, zatim ulica Safeta Hadžića br. 52, a potom je u novembru 1995. postala Prvomajska ulica br. 4. V. P5061 (Dopis Ureda bošnjačkog službenika za vezu BiH MKSJ-u, 10. april 2012.).

¹⁴⁹²⁹ P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2; D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.); svjedok KDZ485, T. 8952–8957 (3. novembar 2010.); D866 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485); D867 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ485). V. takođe P2190 (GPS koordinate lokacija incidenta granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenta snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici). Premda se P1913 odnosi na broj 152, a ne 52 u Ulici Safeta Hadžića, Vijeće se, s obzirom na sve dokaze koji pokazuju pravo mjesto udara, uvjerilo da je svjedok KDZ485, kao što je i sam objasnio, jednostavno napravio slovnu grešku prilikom kucanja izvještaja.

¹⁴⁹³⁰ P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 2.

¹⁴⁹³¹ P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 3. Ali v. D532 (Izvještaj SJB-a Novi Grad u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.) (izvještaj o pretrazi lica mjesta, u kojem se navodi da je "iz pravca zapada s agresorskih položaja doletio [...] projektil velike razorne moći").

¹⁴⁹³² Dvije teško povrijeđene osobe bile su Albina Adrijata i Nura Osmanagić, dok su preostalih 15 navedenih u izvještaju bili Zaim Hatić, Ramiz Hevešlija, Alma Hevešlija, Zijada Redžepović, Haris Bešić, Ismet Osmanagić, Muharem Begović, Slavica Gavrilović, Adnan Abaza, Šefik Salčin, Nedžib Perović, Šaban Huremović, Emira Zahiragić, Štefica Kudra i Hida Bengir. U jednoj od službenih bilježaka u izvještaju navodi se da je lakše povrijeđena još jedna osoba, Lejla Redžepović. V. P1913 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 3, 14; P1251 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu za Nuru Osmanagić); P1252 (Medicinski izvještaj za Nuru Osmanagić); P1250 (Otpusna lista Državne bolnice u Sarajevu za Zijadu Redžepović).

neka konkretna meta, kao i da se na tom području nalazilo isključivo civilno naselje s civilnim zgradama i stanicom policije. Tu nije bilo oružja ABiH.¹⁴⁹³³

4447. Nakon obavljenog uviđaja na licu mjesta, CSB Sarajevo je zatražio da se izvrši vještačenje tragova projektila za koji se tvrdilo da je došao iz pravca zapada-jugozapada i udario u stambenu zgradu u ulici Safeta Hadžića br. 52.¹⁴⁹³⁴ Suljević je stoga pripremio izvještaj u kojem su analizirani pronađeni fragmenti i zaključio da se radilo o modifikovanoj avio-bombi koja se sastojala od avionske bombe čiji se tip nije mogao utvrditi i "više raketnih projektila tipa 'GRAD' kalibra 122 mm koje su služile kao pogonski sklop".¹⁴⁹³⁵ Kada mu je postavljeno pitanje o projektilu s kukastim krstom, svjedok je izjavio da on nije bio u materijalu koji je pregledao, ali je napomenuo da je takvu granatu vidio u jednom drugom incidentu i da je utvrđeno da se tu radilo o artiljerijskoj granati kalibra 88 mm.¹⁴⁹³⁶

4448. Zečević je analizirao taj incident i zaključio da je projektil bio modifikovana avio-bomba s aerosolnim eksplozivom.¹⁴⁹³⁷ Konstatujući da se u izvještajima lokalnih istražitelja navode dva različita pravca doleta, zapad (Ilidža) i jug-jugozapad (Lukavica), Zečević je, oslanjajući se na iskaze očevidaca koji nisu u spisu ovog predmeta, zaključio da je bomba zapravo došla iz pravca Ilidža-Rajlovac.¹⁴⁹³⁸ On je pretpostavio da je azimut najvjerojatnije bio 285 stepeni, pošto bi se tako zaobišli naseljeni dijelovi Ilidže.¹⁴⁹³⁹ Smatrajući da je upadni ugao morao biti veći od 25

¹⁴⁹³³ Svjedok KDZ477, T. 10924–10928 (31. januar 2011.); P2168 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477). Na pitanje da li je stanica policije bila udaljena oko 150 metara od mjesta incidenta, svjedok KDZ477 je odgovorio da ne zna. V. svjedok KDZ477, T. 11024–11026, 11053–11056 (1. februar 2011.); D979 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477); D986 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ477).

¹⁴⁹³⁴ P1325 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), *e-court* str. 1. Vijeće napominje da se, iako se u dokumentu u verziji na engleskom navodi "jug-jug-zapad", u izvornom dokumentu napisanom na b/h/s-u navodi pravac "zapad-jugozapad".

¹⁴⁹³⁵ P1325 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Ulice Safeta Hadžića 26. maja 1995.), str. 8. V. takođe P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 53; Ekrem Suljević, T. 5782–5784 (22. juli 2010.). Tokom unakrsnog ispitivanja Suljević je prihvatio da se nije mogao utvrditi tip avio-bombe, ali je ostao pri tvrdnji da, s obzirom na fragmente pronađene na licu mjesta, nema sumnje da se radilo o modifikovanoj avio-bombi. V. Ekrem Suljević, T. 5783–5785 (22. juli 2010.). Na pitanje na koji način je CSB Sarajevo odredio putanju projektila, Suljević nije znao da odgovori, ali je ponovio da se od njega samo tražilo da odredi tip projektila. V. Ekrem Suljević, T. 5779–5781 (22. juli 2010.). V. takođe svjedok KDZ485, T. 8955–8956, 8958 (3. novembar 2010.) (gdje je svjedok takođe izjavio da ne zna kako je utvrđen pravac paljbe, kao i da nijedan član tima na licu mjesta nije bio stručnjak za balistiku); svjedok KDZ477, T. 10923–10924 (31. januar 2011.).

¹⁴⁹³⁶ Suljević je takođe izjavio da je ona vjerovatno ispaljena iz topa kalibra 90 mm, budući da nije bilo lansera kalibra 88 mm. V. Ekrem Suljević, T. 5786–5788 (22. juli 2010.).

¹⁴⁹³⁷ Zečević je taj zaključak izveo na osnovu oštećenja na zgradi i iskaza osoba koje su bili očevidci eksplozije. P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 125–126.

¹⁴⁹³⁸ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126. Vijeće napominje da se Rajlovac nalazi sjeverozapadno u odnosu na mjesto incidenta i da je do 1992. bio u sastavu opštine Novi Grad. V. odjeljak IV.A.1.c.iii: Novi Grad.

¹⁴⁹³⁹ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126.

stepeni, svjedok je zaključio da je modifikovana avio-bomba prešla razdaljinu od oko 5.800 metara, što znači da je mjesto otvaranja vatre bilo negdje u Butilama.¹⁴⁹⁴⁰

4449. Mirjana Anđelković-Lukić je osporila Zečeviću analizu i, na osnovu nanijete materijalne štete, zaključila da je modifikovana avio-bomba, koja je eksplodirala u tom incidentu, bila bomba FAB-250 s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem.¹⁴⁹⁴¹ Premda se Zorica Subotić složila da to nije bila aerosolna bomba, na osnovu oštećenja na petom spratu stambene zgrade i činjenice da je jedna od žrtava koja se tu nalazila preživjela, ona je zaključila da se zapravo radilo o bombi FAB-100.¹⁴⁹⁴² Zorica Subotić je takođe osporila pravac doleta koji je Zečević utvrdio i napomenula da je to pretpostavka koja se kosi sa svim izvještajima lokalnih istražitelja.¹⁴⁹⁴³ Osim toga, ona je, na osnovu fotografije materijalne štete na petom spratu zgrade, osporila pravce vatre koje su odredili lokalni istražitelji i ustvrdila da je modifikovana avio-bomba zapravo došla iz pravca zgrade Televizije, moguće mete napada, nakon što je rikošetirala o nju.¹⁴⁹⁴⁴ Kad je riječ o deset artiljerijskih projektila koji su takođe pogodili to područje 26. maja 1995., Zorica Subotić je ustvrdila da se ni za jedan ne može reći da je "dokazan" i iznijela stav da izvjesna oštećenja, prikazana na fotografijama mjesta udara, ukazuju na to da su određeni krateri ručno kopani, dok su pak neka druga oštećenja prouzrokovana postavljenim eksplozivnim napravama ili paljbom

¹⁴⁹⁴⁰ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 126–127.

¹⁴⁹⁴¹ D2662 (Izvještaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 23–26.

¹⁴⁹⁴² D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 75–79; Zorica Subotić, T. 38202–38203 (14. maj 2013.).

¹⁴⁹⁴³ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 79–81.

¹⁴⁹⁴⁴ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 81–87, 181, 184 (gdje se takođe kaže da je razdaljina između zgrade Televizije i zgrade u ulici Safeta Hadžića br. 52 oko 620 metara, dok je razlika u visini 45 metara). V. Zorica Subotić, T. 38194–38199 (13. maj 2013.). U sklopu svoje teze da je modifikovana avio-bomba rikošetirala o zgradu Televizije i potom eksplodirala u ulici Safeta Hadžića br. 52, optuženi je osporio Suljevićeve navode u vezi s putanjom modifikovane avio-bombe koju je CSB Sarajevo utvrdio za incident kod zgrade Televizije, koji se odigrao mjesec dana kasnije i koji je povučen iz Optužnice (incident 17 iz Priloga G Optužnici). Međutim, Suljević je objasnio da je on znao samo za redoslijed događaja u slučaju kada je modifikovana avio-bomba pogodila zgradu Televizije 28. juna, a ne i njenu tačnu putanju prije udara. Ekrem Suljević, T. 5740–5778 (22. juli 2010.); D526 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem zgrade RTV-a 28. juna 1995.); D527 (Skica koju je nacrtao tim odbrane Radovana Karadžića); D528 (Dokazni predmet D527 s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D529 (Fotografija 5 iz dokaznog predmeta D526 s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); P1341 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem zgrade RTV-a 28. juna 1995.); D530 (Fotografija zgrade RTV-a BiH s oznakama koje je unio Ekrem Suljević); D531 (Satelitska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). V. takođe Berko Zečević, T. 12254–12272 (23. februar 2011.).

otvorenom u blizini mjesta incidenta.¹⁴⁹⁴⁵ Ona je takođe izjavila da tragovi na projektilima s nacističkim oznakama pokazuju da su oni ispaljeni tokom Drugog svjetskog rata.¹⁴⁹⁴⁶

4450. Kao što je to bio slučaj s incidentima koji su se odigrali 24. maja 1995., Radojčić je podsjetio da se ovaj incident odigrao tokom "žestoke" ofanzive ABiH¹⁴⁹⁴⁷ i da je mjesto incidenta bilo "u neposrednoj blizini zgrade TV i industrijskog kompleksa gdje se nalazilo mnoštvo vojnih instalacija", uključujući istureno komandno mjesto 1. bataljona 102. motorizovane brigade ABiH u Prvomajskoj ulici.¹⁴⁹⁴⁸ On je u svom svjedočenju izjavio da nikada nije izdao naređenje da se otvori paljba ka mjestu incidenta, niti je primio informacije o tom incidentu, ali je prihvatio mogućnost da je vojna meta možda promašena.¹⁴⁹⁴⁹ Milošević je u svom svjedočenju izjavio da SRK ne bi otvorio vatru da nije bio napadnut, te da su u vrijeme kad se dogodio taj incident snage ABiH pokušavale da izvrše proboj preko Nedžarića kako bi se povezale s drugim snagama ABiH.¹⁴⁹⁵⁰

4451. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je formalno primilo na znanje i sljedeće činjenice koje se odnose na mjesto otvaranja vatre u ovom incidentu i status žrtava: (i) ulicu Safeta Hadžića pogodila je 26. maja 1995. modifikovana avio-bomba,¹⁴⁹⁵¹ (ii) sve žrtve su bile civili;¹⁴⁹⁵² (iii) modifikovana avio-bomba ispaljena je s područja Ilidže-Rajlovca, što je bila teritorija pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.¹⁴⁹⁵³

4452. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je projektil, koji je pao u ulici Safeta Hadžića 26. maja 1995., bio modifikovana avio-bomba. Premda CSB Sarajevo nije utvrdio koji je tip bombe upotrijebljen, Vijeće se, na osnovu stepena materijalne štete prouzrokovane na tri sprata petospratne stambene zgrade, uvjerilo da je

¹⁴⁹⁴⁵ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 87–102, 104–106; Zorica Subotić, T. 38208–38211 (14. maj 2013.); D3539 (Fotografija granatirane zgrade s oznakama koje je unijela Zorica Subotić).

¹⁴⁹⁴⁶ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 95–99.

¹⁴⁹⁴⁷ Vijeće napominje da se u Radojčićevoj izjavi pominje 26. jun, a ne 26. maj 1995. Međutim, s obzirom na njegov iskaz u vezi s incidentom 12 iz Priloga G Optužnici, Vijeće smatra da se radi o grešci u kucanju i vodiče se pretpostavkom da je svjedok govorio o periodu od 24. do 26. maja 1995. Isto važi i za izjavu Nikole Mijatovića. V. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112–113; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 26.

¹⁴⁹⁴⁸ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 112–113. Po Radojčićevim riječima, to istureno komandno mjesto nalazilo se u zgradi škole "Pavle Goranin". Međutim, Vijeću nisu predloženi nikakvi drugi dokazi u vezi s tom zgradom, pa ni informacija o tome koliko je ona udaljena od mjesta incidenta. V. takođe D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 26.

¹⁴⁹⁴⁹ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 113.

¹⁴⁹⁵⁰ Dragomir Milošević, T. 32779 (28. januar 2013.).

¹⁴⁹⁵¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3055.

¹⁴⁹⁵² V. činjenica o kojoj je presuđeno 3056.

¹⁴⁹⁵³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3057.

data bomba bila veća od bombe FAB-100. Oslanjajući se na iskaz Mirjane Anđelković-Lukić, Vijeće smatra da je to najvjerojatnije bila modifikovana avio-bomba FAB-250 s tri raketna motora, te stoga ne smatra uvjerljivom Zečevićevu tvrdnju da se radilo o aerosolnoj bombi. Međutim, Vijeće naposljetku smatra da pitanje vrste punjenja u bombi nije relevantno, s obzirom na njenu veličinu i izuzetno razorno dejstvo.

4453. Vijeće se, oslanjajući se na izvještaje o incidentu iz CSB-a Sarajevo i činjenice o kojima je presuđeno, takođe uvjerilo da je eksplozija ove modifikovane avio-bombe prouzrokovala znatnu materijalnu štetu na petospratnoj stambenoj zgradi, kao i na obližnjim zgradama. Osim toga, dvije osobe su teško povrijeđene, dok je 14 drugih, uključujući svjedoka KDZ036 i jednu dvomjesečnu bebu, zadobilo lakše povrede. Svi su oni bili civili koji su se nalazili u svojim stanovima i u trenutku eksplozije nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

4454. Vijeće podsjeća da se u izvještajima lokalnih istražitelja navode dva različita pravca doleta, zapad-jugozapad i jug-jugozapad, dok je vještak Zečević smatrao da je bomba ispaljena iz pravca zapad-sjeverozapad, a Zorica Subotić da je ispaljena iz pravca sjever-sjeverozapad. U činjenici o kojoj je presuđeno 3057 navodi se pravac Ilidža-Rajlovac, što je pravac koji je utvrdio Zečević. Prema tome, čini se da nema slaganja u pogledu pravca iz kojeg je otvorena paljba u ovom incidentu. Međutim, Vijeće smatra da to pitanje zapravo nije relevantno, budući da se van svake razumne sumnje uvjerilo da je tu modifikovanu avio-bombu lansirao SRK. Taj zaključak se temelji na sljedećim činjenicama: (i) položaji SRK-a su se nalazili na svim tim pravcima doleta,¹⁴⁹⁵⁴ (ii) razdaljina s koje te bombe moraju biti ispaljene kako bi bile efikasne je velika, obično između 4.000 i 6.000 metara, što znači da je izvor vatre bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a,¹⁴⁹⁵⁵ i (iii) jedino je SRK imao modifikovane avio-bombe u Sarajevu.¹⁴⁹⁵⁶

4455. Kao što je već rečeno, Zorica Subotić je izjavila da je najvjerojatnija meta u ovom incidentu bila zgrada Televizije, koja je, na osnovu njenih mjerenja, udaljena oko 620 metara od mjesta incidenta, te da se modifikovana avio-bomba najprije odbila o krov zgrade Televizije, a potom pala u ulici Safeta Hadžića. Prema riječima Zorice Subotić, tragovi koji su ostali od rikošeta pogrešno su potom pripisani incidentu s modifikovanom avio-bombom koji se odigrao 28. juna 1995., to jest, više od mjesec dana kasnije. Vijeće odbacuje taj iskaz, budući da se on temelji na sekundarnim izvorima, poput fotografija lica mjesta i odlazaka na mjesto incidenta više godina kasnije. Vijeće takođe smatra da su to veoma nategnute spekulacije. Vijeće konstatuje da su

¹⁴⁹⁵⁴ V. par. 3782, 3787, 4470.

¹⁴⁹⁵⁵ V. par. 4358, 4378.

uvjerljiviji izvještaji lokalnih istražitelja, koji su zaključili da su relevantni tragovi na krovu zgrade Televizije nastali 28. juna 1995., to jest, mjesec dana nakon incidenta u Ulici Safeta Hadžića. Međutim, čak i pod pretpostavkom da je analiza Zorice Subotić tačna i da se modifikovana avio-bomba zaista odbila o krov zgrade Televizije 26. maja 1995., Vijeće smatra da zgrada Televizije nije bila legitimna vojna meta, već civilni objekat.¹⁴⁹⁵⁷

4456. Nadalje, Vijeće konstatuje da je, nakon eksplozije modifikovane avio-bombe, SRK ispalio više artiljerijskih projektila koji su pali na to područje. Vijeće odbacuje iskaz Zorice Subotić da su ti projektili ili podmetnuti ili ispaljeni iz blizine, to jest, od strane ABiH. I u ovom slučaju ona je svoj zaključak izvela na osnovu sekundarnih izvora, poput fotografija materijalne štete, dok je istovremeno odbacila sve nalaze lokalnih istražitelja. Osim toga, ukoliko je tačna, njena tvrdnja bi značila da je postojala velika zavjera u kojoj je više osoba učestvovalo u podmetanju eksplodiranih i neeksploziranih artiljerijskih projektila u tom rejonu, dok je ABiH istovremeno ispaljivala druge projekte sa svojih obližnjih položaja, kao i da je sve to ostalo neprimijećeno. Takva tvrdnja jednostavno nije razumna i ponovo pokazuje da Zorica Subotić nije nepristrasan vještak, te da njeno svjedočenje karakteriše pristrasnost u korist optuženog.

4457. Iako su svjedoci koje je pozvao optuženi izjavili da se taj incident desio tokom ofanzive ABiH, Vijeće podsjeća da je svjedok KDZ036 izjavio da je područje na kojem se incident odigrao bilo mirno tog dana i da je više osoba bilo napolju, na trgu, prije nego što je pala modifikovana avio-bomba. Prema tome, čak i ako je tog dana negdje u Sarajevu bilo borbi, Vijeće smatra da se one nisu vodile u blizini mjesta incidenta. Kad je riječ o navodu da je to bila industrijska zona i da se istureno komandno mjesto 102. brigade nalazilo u Prvomajskoj ulici, Vijeću nisu predloženi nikakvi drugi dokazi o tom komandnom mjestu, pa ni dokazi o njegovoj udaljenosti od mjesta incidenta. Osim toga, iako neke industrijske zgrade jesu bile u blizini, samo mjesto incidenta nalazilo se u naseljenom dijelu, punom zgrada u kojim su živjeli civili. Vijeće stoga smatra da modifikovana avio-bomba i artiljerijski projektili koji su nakon nje ispaljeni nisu imali za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se uvjerilo van svake razumne sumnje da su vojnici SRK-a ispalili modifikovanu avio-bombu u prevashodno stambenu četvrt i da je, s obzirom

¹⁴⁹⁵⁶ V. par. 4369.

¹⁴⁹⁵⁷ Vijeće napominje da mu nisu predloženi vjerodostojni dokazi o tome da su se jedinice ABiH nalazile u zgradi Televizije. Iako je Demurenko u svojoj pismenoj izjavi pomenuo da su jedinice ABiH bile "unutar i oko" zgrade Televizije, on je to učinio u kontekstu izvještaja UNPROFOR-a od 16. juna 1995., u kojem se konstatuje pomjeranje naoružanja ABiH ka "televizijskom tornju" i evidentira da je ABiH otvorila minobacačku vatru iz pravca "TV2 zgrade" u 13.45 sati toga dana. V. D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), str. 80; D2299 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 16. juni 1995.), str. 19. Nejasno je, međutim, gdje se nalazila ta "TV2 zgrada" i da li je to zgrada Televizije o kojoj govori Zorica Subotić u svojoj analizi. Od Demurenka nije traženo da to pojasni. Vijeće takođe podsjeća da je svjedok KDZ477 tokom svjedočenja izjavio da nikada nije čuo da su snage ABiH bile u zgradi Televizije. V. svjedok KDZ477, T. 11054 (1. februar 2011.).

na nepreciznost modifikovanih avio-bombi i njihovu razornu moć, trebalo da budu svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati žrtve među civilima.

(d) UMC/Onkološko odjeljenje u Dositejevoj ulici, 16. juni 1995. (incident 14 iz Priloga G Optužnici)

4458. U Optužnici se navodi da je 16. juna 1995., oko 10:00 sati, jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a iz pravca sjeverozapada, pogodila zgradu "UMC-a i onkološkog odjeljenja u ulici Dositejeva 4-a", čime je nanijeta velika šteta, a tri lica su lakše ranjena.¹⁴⁹⁵⁸ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku navodi da je u eksploziji ranjeno "troje ili četvero civila" i da je bomba ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a, ali se ne precizira pravac vatre.¹⁴⁹⁵⁹ Optuženi tvrdi da je Dositejevu ulicu pogodila bomba FAB-100 s čvrstim eksplozivnim punjenjem i da su se u oštećenoj zgradi nalazili uredi Ministarstva odbrane, kao i da se zgrada nalazila u blizini Komande 1. korpusa ABiH, te drugih vojnih meta, uključujući Predsjedništvo BiH.¹⁴⁹⁶⁰

4459. Dana 16. juna 1995., jedan projektil je eksplodirao u Univerzitetskom medicinskom centru, Institutu za radiologiju i onkologiju (dalje u tekstu: UMC), u Dositejevoj ulici br. 4a.¹⁴⁹⁶¹ CSB Sarajevo je 17. juna 1995. obavio uviđaj na mjestu incidenta.¹⁴⁹⁶² Dva vojna posmatrača UN-a, uključujući Koningsa, takođe su bila prisutna.¹⁴⁹⁶³ U izvještaju CSB-a Sarajevo konstatuje se da je "iz pravca sjeverozapada ispaljena [...] adaptirana naprava s raketnim projektilima", koja je eksplodirala kada je pogodila serklaž prozora toaleta na prvom spratu UMC-a Sarajevo/Institutu za onkologiju oko 11:03 sati, pri čemu su ranjene tri osobe, a toj i okolnim zgradama nanijeta je velika materijalna šteta.¹⁴⁹⁶⁴

¹⁴⁹⁵⁸ Optužnica, incident 14 iz Priloga G Optužnici.

¹⁴⁹⁵⁹ Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 77.

¹⁴⁹⁶⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2375–2376.

¹⁴⁹⁶¹ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3058; P1328 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P1746 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P2190 (GPS koordinate lokacija incidentata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidentata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹⁴⁹⁶² P1328 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.); P1746 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.).

¹⁴⁹⁶³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 45–46; P1746 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1.

¹⁴⁹⁶⁴ U izvještaju se navodi da su ranjene sljedeće osobe: Ivanka Skalj, Armin Skalj i Marija Maljić. Nakon što im je ukazana ljebarska pomoć, ti ljudi su otpušteni na kućno liječenje. V. P1328 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1; P1746 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem

4460. Na zahtjev CSB-a Sarajevo, Suljević je pripremio dodatni izvještaj, u kojem je utvrdio vrstu projektila koji je upotrijebljen u ovom incidentu, kao i pravac iz kojeg je on ispaljen.¹⁴⁹⁶⁵ Suljević je otišao na mjesto incidenta, zajedno s timom CSB-a Sarajevo, kako bi prikupio fragmente i ispitao tragove eksplozije.¹⁴⁹⁶⁶ U njegovom izvještaju se navodi da je jedan projektil pao u Dositejevoj ulici nakon granatiranja opštine Centar, te da su četiri osobe ranjene i da je pricinjena velika materijalna šteta.¹⁴⁹⁶⁷ Nakon što je pregledao fragmente pronađene na mjestu incidenta, uključujući ostatke raketnih motora i metalni dio s tri kraka, Suljević je zaključio da se radi o "ostacima naprave sa tri raketna projektila tipa 'GRAD' kalibra 122 mm, adaptiranih najvjerojatnije s avio-bombom".¹⁴⁹⁶⁸ Takođe je pronađen i fragment nepravilnog oblika s mlaznika raketnog projektila "Plamen" kalibra 128 mm, "koji najvjerojatnije nije pripadao napravi koja je eksplodirala".¹⁴⁹⁶⁹ Kad je riječ o vrsti upotrijebljene bombe, Suljević je zaključio da je to bila avio-bomba, ili od 100 ili od 250 kilograma.¹⁴⁹⁷⁰

4461. Suljević je pravac doleta projektila utvrdio na osnovu pronađenih fragmenata i položaja dijelova raketnog motora.¹⁴⁹⁷¹ Budući da je pogođena sjeverna strana zgrade, on je zaključio da je azimut bio 348 stepeni u odnosu na sjever, plus ili minus deset stepeni, što odgovara pravcu "neprijateljskih položaja u širem rejonu 'Pionirske Doline'".¹⁴⁹⁷² Suljević je potvrdio da je linija razdvajanja između ABiH i VRS-a na tom pravcu bila negdje u Pionirskoj Dolini.¹⁴⁹⁷³ Međutim, on je kategorički tvrdio da je projektil bio modifikovana avio-bomba koju je lansirao VRS, budući da ABiH nije imala takvo oružje.¹⁴⁹⁷⁴

Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1; P1963 (Fotografije u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.).

¹⁴⁹⁶⁵ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 56–57.

¹⁴⁹⁶⁶ Ekrem Suljević, T. 6161–6164, 6166–6167 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁶⁷ P1327 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 1.

¹⁴⁹⁶⁸ P1327 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 5; Ekrem Suljević, T. 6177–6178 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁶⁹ P1327 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 5; Ekrem Suljević, T. 6178–6180 (6. septembar 2010.). Kad mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje o tom fragmentu, Suljević je objasnio da su ljudi često kupili dijelove projektila, te da ovaj fragment možda potiče s drugog mjesta, ali je negirao da potiče iz nekog vojnog objekta ABiH u ulici, budući da se u toj zgradi nalazila medicinska služba. V. Ekrem Suljević, T. 6163, 6180 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷⁰ Ekrem Suljević, T. 6172, 6176–6177 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷¹ P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; Ekrem Suljević, T. 6170–6171 (6. septembar 2010.). Suljević nije izračunao ugao pada, jer njegova služba nije imala potrebna sredstva, a to ne bi ni imalo smisla, budući da modifikovane avio-bombe imaju raketni pogon. V. Ekrem Suljević, T. 6171 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷² P1276 (Izjava svjedoka Ekrema Suljevića od 9. februara 2010.), par. 57; P1327 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 4–5; Ekrem Suljević, T. 6170–6174 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷³ Ekrem Suljević, T. 6172–6174 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷⁴ Ekrem Suljević, T. 6180, 6183–6186 (6. septembar 2010.).

4462. Konings je takođe bio na licu mjesta i u svom je svjedočenju izjavio da nije bilo moguće poslužiti se analizom kratera, tako da je to da je vatra došla "iz pravca sjevera", utvrđeno na osnovu tragova oštećenja.¹⁴⁹⁷⁵ Poput Suljevića, Konings je zaključio da je bomba ispaljena sa strane bosanskih Srba, budući da nikada nije vidio takvu bombu na strani sukoba koju je kontrolisala ABiH i zato što bi se, da ju je ispalila ABiH, čuo zvuk paljbe.¹⁴⁹⁷⁶

4463. Suljević je u svom svjedočenju izjavio da su se u blizini mjesta incidenta nalazile "Željeznice BiH", kao i Ministarstvo vanjskih poslova, CSB Sarajevo i Predsjedništvo BiH.¹⁴⁹⁷⁷ On nije znao da li je na tom području u neposrednoj okolini mjesta incidenta bilo stambenih zgrada, ali je napomenuo da se na jugu, ka Mis Irbinjoj ulici, nalazio niz stambenih zgrada.¹⁴⁹⁷⁸ Svjedok KDZ485 je u svom svjedočenju rekao da se u zgradi Predsjedništva nalazila kuhinja Ministarstva odbrane.¹⁴⁹⁷⁹ Kako se navodi u dopisu koji je Alija Izetbegović uputio Harisu Silajdžiću, UNPROFOR je iz tog razloga smatrao da je ta zgrada vojna meta.¹⁴⁹⁸⁰

4464. U zvaničnom izvještaju CSB-a Sarajevo navodi se da je kasnije tog dana, oko 17:00 sati, pala još jedna modifikovana avio-bomba, ovog puta u Ulici Čobanija.¹⁴⁹⁸¹ Tim iz CSB-a Sarajevo izvršio je uviđaj i na tom mjestu, zajedno s Koningsom i još jednim vojnim posmatračem UN-a.¹⁴⁹⁸² Prema Koningsovim riječima, ta bomba je takođe došla iz istog pravca na sjeveru kao i bomba koja je pogodila Dositejevu ulicu, to jest iz opšteg pravca sjevera.¹⁴⁹⁸³

4465. Nakon što je pregledao materijal u vezi s ovim incidentom, Zečević je zaključio da je dati projektil bio modifikovana avio-bomba s tri raketna motora, te da je imao aerosolni eksploziv, na šta ukazuju oštećenja na licu mjesta.¹⁴⁹⁸⁴ On se nije složio sa Suljevićevim zaključkom u pogledu azimuta, jer bi to značilo da je mjesto lansiranja bilo "duboko u klancu u okviru tvornice 'Pretis'",

¹⁴⁹⁷⁵ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 47.

¹⁴⁹⁷⁶ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 48.

¹⁴⁹⁷⁷ Ekrem Suljević, T. 6164–6170 (6. septembar 2010.); D552 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Ekrem Suljević). Na osnovu razmjere na mapi područja na kom se incident odigrao, zgrada Predsjedništva je udaljena oko 100 metara od mjesta incidenta. V. D617 (Mapa Sarajeva).

¹⁴⁹⁷⁸ Ekrem Suljević, T. 6169 (6. septembar 2010.).

¹⁴⁹⁷⁹ Svjedok KDZ485, T. 8913–8916 (3. novembar 2010.); D860 (Dopis Alije Izetbegovića Harisu Silajdžiću, 17. april 1995.).

¹⁴⁹⁸⁰ D860 (Dopis Alije Izetbegovića Harisu Silajdžiću, 17. april 1995.).

¹⁴⁹⁸¹ P1746 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Dositejeve ulice 16. juna 1995.), str. 2. V. takođe P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 36–43.

¹⁴⁹⁸² P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 45–46.

¹⁴⁹⁸³ P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 47. Ali v. P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 36–43 (gdje se kaže da je postojala zabuna u vezi s tim da li je ulica Čobanija pogođena bombom ispaljenom sa sjeveroistoka ili sjeverozapada).

¹⁴⁹⁸⁴ P2318 (Izvještaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 130.

gdje bi lansiranje bilo nemoguće zbog strukture terena.¹⁴⁹⁸⁵ Zečević smatra da je bomba "[n]ajverovatnije" doletjela iz pravca Kobilje glave, to jest da je azimut bio 315 stepeni, plus ili minus deset stepeni (sjeverozapad); Zečević je taj zaključak izveo na osnovu azimuta koji je utvrdio za incident u ulici Čobanija, jer su, po njegovom mišljenju, obje bombe ispaljene s istog položaja.¹⁴⁹⁸⁶ Potom je svjedok "[n]a osnovu balističke analize" odredio da je mjesto lansiranja udaljeno oko 5.820 metara i da se nalazi u krugu fabrike "Pretis".¹⁴⁹⁸⁷

4466. Mirjana Anđelković-Lukić je, na osnovu efekata razaranja na licu mjesta i činjenice da se UMC nalazio u staroj zgradi od cigle, zaključila da se radilo o modifikovanoj bombi FAB-100, s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem.¹⁴⁹⁸⁸ Zorica Subotić se s tim složila, izjavivši da, suprotno Zečevićevom mišljenju, posljedice na licu mjesta ne odgovaraju tipičnim oštećenjima kakva prouzrokuje aerosolni eksploziv; pored toga, na licu mjesta nije pronađen nijedan krupniji dio metalne košuljice s aerosolnim eksplozivom.¹⁴⁹⁸⁹ Zorica Subotić je takođe osporila azimut koji je Zečević naveo i rekla da on nije objasnio kako ga je utvrdio, kao i da je pogriješio što je odbacio azimut koji je odredio Suljević, ali je ignorisala činjenicu da je u tom pravcu vatre bilo i drugih područja prikladnih za lansiranje.¹⁴⁹⁹⁰ Ona je takođe osporila razdaljinu do mjesta otvaranja vatre koju je Zečević utvrdio i izjavila da su to puke spekulacije, te da bi to značilo da je lansiranje izvršeno neposredno na liniji sukoba, što ne bi bilo pametno s bezbjednosnog gledišta.¹⁴⁹⁹¹ Naposljetku, Zorica Subotić se složila da je azimut koji je Suljević odredio ispravan, a to je zaključila na osnovu položaja raketa pronađenih na licu mjesta.¹⁴⁹⁹²

4467. Iako je prihvatila da je bomba pala na područje u centru Sarajeva, Zorica Subotić je izjavila da sama zgrada nije bila u stambenoj zoni, budući da su Predsjedništvo BiH, CSB Sarajevo,

¹⁴⁹⁸⁵ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 130–131.

¹⁴⁹⁸⁶ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 131, 135–139 (gdje se napominje da je udaljenost između ulica Dositejeve i Čobanije oko 600 metara).

¹⁴⁹⁸⁷ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modifikovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 131.

¹⁴⁹⁸⁸ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 26–27.

¹⁴⁹⁸⁹ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 109–110.

¹⁴⁹⁹⁰ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 112–114 (gdje se dalje napominje da azimut koji je Suljević odredio znači da je putanja bombe prelazila preko "stambene zone na teritoriji gde je ona najuža"). V. takođe Zorica Subotić, T. 38207 (14. maj 2013.).

¹⁴⁹⁹¹ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 114.

¹⁴⁹⁹² D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 114; Zorica Subotić, T. 38204–38205 (14. maj 2013.).

Komanda 1. korpusa ABiH i Komanda 105. brdske brigade bile u neposrednoj blizini te zgrade.¹⁴⁹⁹³ Pored toga, ona tvrdi da je Komanda helikopterskih jedinica ABiH bila "[n]a mestu pada ove modifikovane bombe".¹⁴⁹⁹⁴ Stoga je, po njenim riječima, modifikovana avio-bomba koja je pogodila UMC bila "praktično u cilju".¹⁴⁹⁹⁵ Kad je riječ o fragmentima rakete "Plamen" kalibra 128 mm pronađenim na licu mjesta, Zorica Subotić je iznijela stav da je "[j]edino od logičnih objašnjenja" to da su oni bili u nekoj od prostorija UMC-a, što je po njenom mišljenju dodatna potvrda toga da su se oficiri ABiH nalazili u zgradi u trenutku incidenta.¹⁴⁹⁹⁶

4468. Vijeću su takođe predočeni dokazi da je ABiH sredinom juna pokrenula ofanzivu usmjerenu prevashodno prema položajima SRK-a.¹⁴⁹⁹⁷ Kada je svjedočio o tom incidentu, Dragomir Milošević je izjavio da su, u noći između 15. i 16. juna, snage ABiH, u okviru početka ofanzive za "deblokadu Sarajeva", krenule protiv SRK-a kako s unutrašnjeg, tako i sa spoljašnjeg prstena oko Sarajeva.¹⁴⁹⁹⁸ On je stoga 16. juna izvijestio Mladića o situaciji i, između ostalog, o tome da je SRK nanio teške

¹⁴⁹⁹³ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 107, 177–178, 183 (gdje se kaže da je Predsjedništvo udaljeno 80 metara od mjesta incidenta); Zorica Subotić, T. 38203–38204 (14. maj 2013.). Asim Džambasović je potvrdio da se komandno mjesto 1. korpusa nalazilo u Ulici Danijela Ozme br. 7. V. Asim Džambasović, T. 15192–15193 (22. juni 2011.). V. D617 (Mapa Sarajeva). Što se tiče Komande 105. brigade, on je potvrdio da se ona nalazila u zgradi "Šipada" u Trampinoj ulici. V. Asim Džambasović, T. 15207, 15210 (22. juni 2011.); D1377 (Mapa položaja ABiH u Sarajevu s oznakama koje je unio Asim Džambasović); D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.), par. 5.9. Na osnovu razmjere na mapi područja na kom se incident odigrao, obje lokacije udaljene su oko 200 metara od mjesta incidenta.

¹⁴⁹⁹⁴ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 107–108, 183, 188. Pozivajući se na dopis Alije Izetbegovića upućen Harisu Silajdžiću (D860), Zorica Subotić je takođe ustvrdila da je Ministarstvo odbrane "kasnije [...] prebače[no]" u UMC. Vijeće ne vidi da u citiranom dopisu postoji osnov za njenu tvrdnju. Čak i ako je to tačno, ne postoje dokazi o tome kada je došlo do premještanja, niti da li je to bilo prije ili poslije incidenta. To, međutim, nije spriječilo Zoricu Subotić da kasnije u svom izvještaju (na stranicama 183 i 188) izjavi da se Ministarstvo odbrane nalazilo u zgradi UMC-a, što navodi na pogrešan zaključak.

¹⁴⁹⁹⁵ Zorica Subotić, T. 38206–38207 (14. maj 2013.).

¹⁴⁹⁹⁶ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 108–109.

¹⁴⁹⁹⁷ V. par. 3611.

¹⁴⁹⁹⁸ Dragomir Milošević, 32532–32533 (23. januar 2013.), T. 32737–32740, 32779, 32782 (28. januar 2013.); D2792 (Zapovijest 12. divizije ABiH, 11. juni 1995.). V. takođe D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 17. Ali v. Harry Konings, T. 9363–9369 (7. decembar 2010.) (gdje je svjedok priznao da se mnogo borbi vodilo tih dana, ali da su one bile na liniji sukoba i da to nije bila "ogromna ofanzivna operacija"); Savo Simić, T. 30137–30139 (12. novembar 2012.) (gdje je svjedok rekao da je ABiH pokrenula napad "na sve linije odbrane"); svjedok KDZ304, T. 10506–10508 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena svjedoka) (gdje je svjedok rekao da je ofanziva vođena na liniji sukoba); D958 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 17. juni 1995.); P2507 (Bilješke Anthonyja Banburyja s brifinga, 1. juli 1995.), par. 2 (gdje se navodi da su napadi pokrenuti duž linija sukoba); P1860 (Izveštaj UNMO-a, 19. juni 1995.), str. 2; D890 (Izveštaj 105. brigade ABiH o utrošku municije, 18. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 203, 213–214; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 1–3. Borbeni izvještaji predočeni Vijeću potvrđuju Koningsovu izjavu o tome da su se borbe tokom 15. i 16. juna 1995. vodile na liniji sukoba. V. D2690 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2691 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2692 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juni 1995.); D2693 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juni 1995.); D2415 (Borbeni izvještaj 102. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.); D2416 (Borbeni izvještaj 12. divizije ABiH, 16. juni 1995.); D186 (Borbeni izvještaj 111. brigade ABiH, 16. juni 1995.); D187 (Borbeni izvještaj 115. brdske brigade ABiH, 16. juni 1995.).

gubitke neprijatelju.¹⁴⁹⁹⁹ Tokom tog razgovora, Mladić je naložio Miloševiću da "ud[a]ri Turke dok ih ima" i rekao da su "oni [...] krenuli po svaku cenu i neka to krvavo zabeleže".¹⁵⁰⁰⁰ Mladić je takođe naredio Miloševiću da "ruši redom, ud[ara], samo vojne ciljeve", kako se, po riječima Miloševića, sve vrijeme i vodio rat u Sarajevu.¹⁵⁰⁰¹ Milošević je zatim energično negirao da je SRK lansirao bombe koje su pale u ulicama Dositejevoj i Čobaniji.¹⁵⁰⁰² On je takođe izjavio da je Komanda 1. korpusa ABiH bila u blizini mjesta incidenta, dok je posada helikopterske eskadrile bila smještena na mjestu incidenta.¹⁵⁰⁰³

4469. U jednom drugom presretnutom razgovoru od 16. juna 1995. godine, Prstojević je Radetu Ristiću, takođe pripadniku Kriznog štaba Ilidže,¹⁵⁰⁰⁴ rekao da su Muslimani u Nedžarićima pokrenuli napad, ali da je on uspješno odvrćen i da su njegovi "potukli" "Turke" i poslali im koju "krmaču", na šta je Ristić odgovorio: "Pa i treba tako, jašta, pa treba tako sigurno da ih i tamo uzdrumamo."¹⁵⁰⁰⁵

4470. Treća sarajevska pješadijska brigada SRK-a, koja je nastala spajanjem Vogošćanske, Rajlovačke i Koševske brigade,¹⁵⁰⁰⁶ nalazila se na sjeverozapadnom dijelu sarajevskog fronta.¹⁵⁰⁰⁷ Zoran Kovačević, komandant mješovitog artiljerijskog bataljona 3. sarajevske brigade u vrijeme kad se incident odigrao,¹⁵⁰⁰⁸ izjavio je u svom svjedočenju da je komandno mjesto brigade bilo u

¹⁴⁹⁹⁹ P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.); Dragomir Milošević, T. 32737–32740 (28. januar 2013.).

¹⁵⁰⁰⁰ P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.).

¹⁵⁰⁰¹ P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.); Dragomir Milošević, T. 32737–32740 (28. januar 2013.).

¹⁵⁰⁰² Dragomir Milošević, T. 32779–32780 (28. januar 2013.).

¹⁵⁰⁰³ Dragomir Milošević, T. 32780 (28. januar 2013.). Ali v. Ekrem Suljević, T. 6165 (6. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da čak nije ni znao da je u Sarajevu postojala helikopterska eskadrila); David Harland, T. 2351 (11. maj 2010.) (gdje je svjedok rekao da ABiH nije imala helikoptere u Sarajevu).

¹⁵⁰⁰⁴ D1193 (Članovi Kriznog štaba Ilidža, 10. april 1992.).

¹⁵⁰⁰⁵ P5638 (Presretnuti razgovor Nedeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 16. juni 1995.). Vijeće napominje da je tokom svjedočenja Prstojević negirao da se izraz "krmača" odnosi na modifikovanu avio-bombu i tvrdio da se pod tim takođe misli na artiljerijsko oružje većeg kalibra. Nakon što mu je predložen razgovor koji je 2006. tužilaštvo obavilo s njim, a u kojem je govorio o bombama "krmačama" i njihovoj nepreciznosti, što s obzirom na sve dokaze o tim bombama jasno pokazuje da je govorio o modifikovanim avio-bombama, Prstojević je odbacio sadržaj razgovora iz 2006., izjavivši da je pogrešno preveden. Kao što je već pomenuto, Vijeće je preslušalo audio-snimak relevantnog dijela razgovora i zaključilo da je on ispravno preveden i transkribovan. Vijeće stoga ne prihvata Prstojevićev iskaz s tim u vezi i uvjeren je da je on u tom presretnutom razgovoru s Ristićem govorio o modifikovanim avio-bombama. V. Nedeljko Prstojević, T. 13570–13577 (17. mart 2011.); P2516 (Izvod iz transkripta razgovora s Nedeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom); P2517 (Izvod iz transkripta razgovora s Nedeljkom Prstojevićem, s audio-snimkom).

¹⁵⁰⁰⁶ V. fusnota 542. V. takođe Miladin Trifunović, T. 30443 (27. novembar 2012.).

¹⁵⁰⁰⁷ Zoran Kovačević, T. 30612–30613 (28. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 37539 (22. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32569–32570 (23. januar 2013.).

¹⁵⁰⁰⁸ D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 3. Kovačević je prije toga bio pripadnik Vogošćanske brigade i takođe je služio u 1. krajiškom korpusu. V. D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 2.

Vogošći, dok su se njeni vatreni položaji nalazili u Blagovcu i Krivoglavcima, te da su bili okrenuti ka gradu i Žući.¹⁵⁰⁰⁹ Kovačević je izjavio da niko iz "Pretisa", niti iz njegove brigade, nije lansirao bombu koja je pogodila UMC-a, objasnivši da bi on čuo da je izvršeno lansiranje.¹⁵⁰¹⁰ Kovačević je, međutim, potvrdio da je njegova brigada vjerovatno imala lanser za avio-bombe.¹⁵⁰¹¹ To potvrđuje još jedan dokument SRK-a u kojem piše da je Milošević 15. juna 1995. izvijestio Glavni štab VRS-a da su brigade na sjeverozapadnom dijelu fronta raspolagale s četiri lansera avio-bombi.¹⁵⁰¹²

4471. Miladin Trifunović, bivši komandant Vogošćanske brigade i direktor transporta u "Pretisu" u vrijeme kad se incident odigrao,¹⁵⁰¹³ izjavio je u svom svjedočenju da nijedna modifikovana avio-bomba nije lansirana iz "Pretisa", niti iz zone odgovornosti brigade.¹⁵⁰¹⁴ On je izjavio da se nalazio u krugu "Pretisa" u to vrijeme i da nije čuo ništa nalik lansiranju modifikovane avio-bombe.¹⁵⁰¹⁵

4472. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće činjenice o kojima je presuđeno: (i) dana 16. juna 1995., jedna modifikovana avio-bomba eksplodirala je u UMC-u;¹⁵⁰¹⁶ (ii) uslijed eksplozije, tri ili četiri civila su ranjena i neke od okolnih zgrada su uništene¹⁵⁰¹⁷ i (iii) modifikovana avio-bomba ispaljena je s mjesta izvan linija sukoba i na teritoriji pod kontrolom SRK-a, a ispalili su je pripadnici SRK-a.¹⁵⁰¹⁸

4473. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je jedna modifikovana avio-bomba s tri raketna motora pogodila UMC-a 16. juna 1995. Iako je Zečević zaključio da se radi o aerosolnoj bombi (te stoga bombi FAB-250), Zorica Subotić i

¹⁵⁰⁰⁹ D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 4–5; Zoran Kovačević, T. 30593–30595 (28. novembar 2012.); D2486 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević); D2487 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević); D2488 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Zoran Kovačević). V. takođe D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 12–13; D2445 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović); D2446 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Miladin Trifunović); Miladin Trifunović, T. 30378–30387 (15. novembar 2012.).

¹⁵⁰¹⁰ D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 23; Zoran Kovačević, T. 30617 (28. novembar 2012.).

¹⁵⁰¹¹ Zoran Kovačević, T. 30613–30615 (28. novembar 2012.).

¹⁵⁰¹² P1283 (Izveštaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s avionskim naoružanjem, 15. juni 1995.). V. takođe P1300 (Naređenje SRK-a, 11. juli 1995.) i P1314 (Zahtjev 3. sarajevske pješadijske brigade SRK-u, 25. juli 1995.) (u oba se navodi da je 3. sarajevska pješadijska brigada imala modifikovane avio-bombe u svom arsenalu).

¹⁵⁰¹³ D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 1.

¹⁵⁰¹⁴ D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 22.

¹⁵⁰¹⁵ Miladin Trifunović, T. 30442–30443 (27. novembar 2012.).

¹⁵⁰¹⁶ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3058.

¹⁵⁰¹⁷ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3059.

¹⁵⁰¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3060.

Mirjana Anđelković-Lukić smatraju da je u pitanju bomba FAB-100. Suljević je zaključio da je to bila modifikovana avio-bomba od 100 ili 250 kilograma. S obzirom na to da je UMC zaista bio od cigle, kao što se vidi na fotografijama oštećenja, i s obzirom na to da i FAB-100 i FAB-250 mogu da se montiraju na tri raketna motora, Vijeće nije u mogućnosti da utvrdi da li je u tom incidentu upotrijebljena bomba FAB-100 ili FAB-250. Vijeće se takođe nije uvjerilo da je data bomba imala aerosolni eksploziv, budući da je takvu materijalnu štetu mogla da prouzrokuje i bomba s čvrstim punjenjem, kao što tvrdi Mirjana Anđelković-Lukić. Međutim, u svakom slučaju, nema sumnje u to da je dati projektil bio veoma razorna modifikovana avio-bomba, kao što to pokazuju oštećenja prouzrokovana eksplozijom i fragmenti prikupljeni na licu mjesta.

4474. Oslanjajući se na dokaze i činjenicu o kojoj je presuđeno 3059, Vijeće se, dalje, uvjerilo da je uslijed eksplozije ranjeno troje civila, koji u vrijeme kad se odigrao incident nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.¹⁵⁰¹⁹

4475. Kad je riječ o pravcu vatre, Vijeće se uvjerilo da je projektil ispaljen iz pravca sjeverozapada. Premda postoje određene razlike u azimutu koji je utvrdio Zečević i azimutu koji je utvrdio Suljević, Vijeće se naposljetku van svake razumne sumnje uvjerilo da je modifikovana avio-bomba ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. To potvrđuje presretnuti razgovor vođen na dan incidenta, tokom kojeg je Prstojević rekao Ristiću da su poslali koju "krmaču" bosanskim Muslimanima. Konings je takođe bio uvjeren da je bomba ispaljena na strani sukoba koju je kontrolisao SRK, budući da bi se čulo lansiranje modifikovane avio-bombe u slučaju da je ona bila ispaljena iz grada. Pored toga, kao što je navedeno gore,¹⁵⁰²⁰ položaji SRK-a su se nalazili na utvrđenom pravcu vatre, a modifikovane avio-bombe moraju biti lansirane s veće udaljenosti, što znači da je izvor vatre u ovom incidentu zasigurno bio na teritoriji pod kontrolom SRK-a; uz to, jedino je SRK imao modifikovane avio-bombe u Sarajevu.

4476. Kad je riječ o argumentu optuženog da je bomba pogodila nenaseljenu zonu i legitimnu vojnu metu, Vijeće najprije podsjeća da se Dositejeva ulica nalazi u centru Sarajeva, nedaleko od Mis Irbine ulice, samim tim u području prepunom civilnih objekata i civilnog stanovništva. Vijeće takođe napominje da, osim iskaza Miloševića i Zorice Subotić, Vijeću nisu predočeni drugi dokazi o tome da su pripadnici helikopterske eskadrile bili smješteni u UMC-u u vrijeme incidenta, pa čak ni dokazi o samoj helikopterskoj eskadrili. Pored toga, Vijeće je ustanovilo da ni Zorica Subotić ni Milošević nisu vjerodostojni, budući da su oboje pokušali da umanje štetu koju su prouzrokovale

¹⁵⁰¹⁹ V. takođe par. 4976.

¹⁵⁰²⁰ V. par. 4454.

aktivnosti SRK-a u Sarajevu, te da su bili izuzetno pristrasni u svom svjedočenju. Vijeće se stoga, u nedostatku drugih potkrepljujućih i vjerodostojnih dokaza, nije uvjerilo da je helikopterska eskadrila bila u zgradi UMC-a u vrijeme incidenta. Pored toga, Vijeće je već odbacilo tvrdnju Zorice Subotić da su se dijelovi Ministarstva odbrane u to vrijeme nalazili u zgradi i, kao što je već navedeno, smatra da je njen iskaz s tim u vezi neiskren.¹⁵⁰²¹

4477. Kad je riječ o komandama 1. korpusa i 105. brigade ABiH, Vijeće je ustanovilo da su se one nalazile u ulici Danijela Ozme i u Trampinoj ulici, kao što je to u svom svjedočenju izjavio Džambasović. Međutim, kao što je već navedeno, obje lokacije su se nalazile na oko 200 metara od mjesta incidenta.¹⁵⁰²² Isto tako, Predsjedništvo BiH je udaljeno oko 100 metara od mjesta incidenta. Ako pretpostavimo da je bilo koja od ovih lokacija zaista bila namjeravana meta bombe koja je pogodila UMC-a, SRK je jednu promašio za oko 200, a drugu za oko 100 metara. Pa ipak, kasnije tog dana lansirana je još jedna modifikovana avio-bomba, koja je pala u ulici Čobanija, a ona je još više udaljena u odnosu na te lokacije, dok je druga bomba pogodila Alipašino Polje.¹⁵⁰²³ Vijeće stoga smatra da te lokacije nisu bile namjeravane mete. Čak i da jesu, činjenica da one nisu samo promašene, već da ni približno nisu pogođene jednostavno pokazuje u kojoj mjeri su modifikovane avio-bombe po svojoj prirodi bile neprecizne.

4478. Premda su se tog dana možda vodile određene borbe, budući da je ABiH u to vrijeme bila usred ofanzive, Vijeće smatra da je uvjerljiv Koningsov iskaz, u kojem on kaže da je u to vrijeme bilo mnogo borbi, ali da su se one vodile duž linije sukoba. Kao što je već navedeno, njegov iskaz o tome da su vodene borbe duž linije sukoba potvrđuju razni borbeni izvještaji kako SRK-a, tako i ABiH.¹⁵⁰²⁴ Pored toga, UMC je bio u centru Sarajeva, a ne na liniji sukoba. Prema tome, Vijeće smatra da modifikovana avio-bomba koja je pala u Dositejevoj ulici nije imala za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je ona lansirana ka prevashodno naseljenom području kao odmazda zbog napada koje je ABiH izvela na liniji sukoba. To potvrđuje Mladićev nalog Miloševiću da bosanski Muslimani treba da plate zbog tih borbi. Nadalje, s obzirom na nepreciznost modifikovanih avio-bombi, i podsjećajući na njihovu razornu moć, Vijeće smatra da su vojnici SRK-a, koji su lansirali modifikovanu avio-bombu u centar Sarajeva, trebali biti svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati civilne žrtve.

¹⁵⁰²¹ V. fusnota 14994.

¹⁵⁰²² V. fusnota 14993.

¹⁵⁰²³ V. diskusiju u vezi s incidentom 15 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁰²⁴ V. fusnota 14998.

(e) Trg međunarodnog prijateljstva, Alipašino Polje, 16. juni 1995. (incident 15 iz Priloga G Optužnici)

4479. Prema navodima u Optužnici, 16. juna 1995., oko 15:20 sati, jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni.¹⁵⁰²⁵ Optuženi tvrdi da je u ovom incidentu eksplodirala modifikovana bomba FAB-250 s tri raketna motora i da je "najvjerovatnija" meta bila tvornica "Bitumenka", koja je udaljena 140 metara od mjesta incidenta i u kojoj su bile razmještene snage ABiH.¹⁵⁰²⁶ On takođe tvrdi da je "ABiH vodila veliku ofanzivu u vrijeme incidenta".¹⁵⁰²⁷

4480. Dana 16. juna 1995., vrijeme je bilo lijepo i vidljivost dobra.¹⁵⁰²⁸ Svjedokinja KDZ079 i još četiri osobe nalazile su se u uredu mjesne zajednice u zgradi br. 10, na Trgu međunarodnog prijateljstva na Alipašinom Polju.¹⁵⁰²⁹ Zgrada mjesne zajednice nalazila se u stambenoj četvrti, preko puta zgrade PTT-a, u kojoj se nalazio Štab Sektora Sarajevo UNPROFOR-a.¹⁵⁰³⁰ Tokom dana je bilo sporadične pucnjave i granatiranja u blizini Ilidže, a oko 15:30 sati jedna bomba eksplodirala je blizu zgrade mjesne zajednice, uslijed čega je svjedokinja KDZ079 pala na jedan široki sto, a zatim je snažno udarila u zid.¹⁵⁰³¹ Onesvijestila se i odvedena je u obližnje sklonište, gdje je ostala tri-četiri dana zbog intenzivne paljbe i granatiranja.¹⁵⁰³² Imala je ogrebotine na jednoj strani tijela, oštećen joj je sluh, te godinu dana nakon incidenta nije dobro čula i patila je od glavobolja i bolova u jetri i plućima.¹⁵⁰³³ Niko nije poginuo ni zadobio teške povrede uslijed

¹⁵⁰²⁵ Optužnica, incident 15 iz Priloga G Optužnici. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, Dodatak C, par. 78.

¹⁵⁰²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 2379, 2381.

¹⁵⁰²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2380.

¹⁵⁰²⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3061.

¹⁵⁰²⁹ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 3–4; P2922 (Dodatak izjavi svjedokinje KDZ079, 22. april 2010.). V. takođe P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3522–3524.

¹⁵⁰³⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3062. V. takođe P2190 (GPS koordinate lokacija incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu); P2191 (Mapa Sarajeva s ucrtanim lokacijama incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja iz priloga Optužnici); P2213 (Fotografski snimak u vezi s incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu iz priloga Optužnici).

¹⁵⁰³¹ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 5–7; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3539.

¹⁵⁰³² P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 7, 12; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3516–3518; P454 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ079).

¹⁵⁰³³ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 7, 13; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3516.

eksplozije, ali je uništen cijeli ured i ostali su samo vanjski zidovi.¹⁵⁰³⁴ Ukupno je sedam osoba povrijeđeno u toj eksploziji.¹⁵⁰³⁵

4481. Svjedokinja KDZ079 je izjavila da je neposredno prije eksplozije čula čudan zvuk, "kao zvuk aviona u letu".¹⁵⁰³⁶ Takođe je u svom svjedočenju rekla da je kasnije saznala da je eksploziju izazvala avio-bomba koja je pala oko pet do deset metara od zgrade mjesne zajednice.¹⁵⁰³⁷ Nekoliko sedmica kasnije, kada je obišla to mjesto, svjedokinja KDZ079 je vidjela velik krater i primijetila da su balkoni i prozori na okolnim zgradama oštećeni.¹⁵⁰³⁸

4482. U pismenoj izjavi svjedokinje KDZ079 navodi se da je u vrijeme incidenta TO imao ured u zgradi mjesne zajednice.¹⁵⁰³⁹ Međutim, kad je svjedočila u predmetu *Dragomir Milošević*, svjedokinja je izjavila da se taj ured bavio "civilnom zaštitom", ili "civilnom odbranom", odnosno da se radilo o civilnoj ustanovi koja je civilima dostavljala lijekove, hranu i humanitarnu pomoć.¹⁵⁰⁴⁰ Ona je takođe izjavila da u zgradi mjesne zajednice nisu bili vojnici, već samo civili, i da su to obično bila starija lica iz naselja koja bi se sklonila u zgradi i pomagala prilikom dijeljenja pomoći.¹⁵⁰⁴¹

4483. Tim iz CSB-a Sarajevo, u čijem su sastavu bili Turkušić i svjedok KDZ166, izvršio je uviđaj o incidentu, ali tek deset dana kasnije, jer je to područje bilo intenzivno granatirano.¹⁵⁰⁴² U službenoj zabilješci sastavljenoj nakon uviđaja, tim je konstatovao sljedeće: (i) lice mjesta je izmijenjeno, (ii) na licu mjesta pronađeni su dijelovi četiri rakete i (iii) projektil je bio modifikovana avio-bomba, vjerovatno ispaljena iz pravca Lukavice.¹⁵⁰⁴³

¹⁵⁰³⁴ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 8–9; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3517.

¹⁵⁰³⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3063.

¹⁵⁰³⁶ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3513, 3516.

¹⁵⁰³⁷ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 10–11; svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3514, 3519, 3535–3538, 3542–3544; P458 (Fotografija zgrada u Sarajevu); P455 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unijela svjedokinja KDZ079). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8282–8283 (26. oktobar 2010.); P1803 (Mapa Alipašinosog Polja).

¹⁵⁰³⁸ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 11.

¹⁵⁰³⁹ P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 12. marta 1995.), str. 2.

¹⁵⁰⁴⁰ Svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3506, 3508–3509, 3513–3515.

¹⁵⁰⁴¹ Svjedokinja KDZ079, P479 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 3515, 3545–3546.

¹⁵⁰⁴² Svjedok KDZ166, T. 8316–8317 (26. oktobar 2010.); P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 13; P431 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

¹⁵⁰⁴³ P431 (Izvjestaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

4484. Kao kriminalistički tehničar koji je radio na ovom predmetu, svjedok KDZ166 je snimio fotografije, sačinio crtež lica mjesta i pripremio vlastiti izvještaj o pretrazi lica mjesta.¹⁵⁰⁴⁴ Na osnovu tog izvještaja, projektil je pao na "betoniranu stazu koja se nalazi iznad zgrade u TMP do broja 10, a izlazi na ulicu Ive Andrića".¹⁵⁰⁴⁵ Radilo se "[n]ajvjerovatnije [...] o modifikovanoj avio-bombi s ugrađena četiri raketna motora" koja je došla "iz pravca zapada sa agresorskih položaja" i napravila velik krater, dužine preko 11 metara i dubine 2,5 metra.¹⁵⁰⁴⁶ Sedam lica je tom prilikom ranjeno.¹⁵⁰⁴⁷ Tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok KDZ166 je izjavio da je pravac vatre bio "zapad, sjeverozapad, otprilike tako", što znači da je putanja išla ili preko studentskog doma, ili preko tvornice "Bitumenka".¹⁵⁰⁴⁸ On je takođe malo korigovao pravac sjevera na skici koju je nacrtao i izjavio da, po njegovom mišljenju, projektil nije ispaljen iz Lukavice već, s obzirom na prečnik kratera, iz pravca zapada ili sjeverozapada.¹⁵⁰⁴⁹

4485. Svjedok KDZ166 je u svom svjedočenju izjavio da je Alipašino Polje bilo naseljeno područje.¹⁵⁰⁵⁰ Tokom unakrsnog ispitivanja, on je potvrdio da je zgrada "Energoinvesta" bila u blizini, te da se sjeverno od mjesta incidenta nalazila industrijska zona.¹⁵⁰⁵¹ Pored toga, zgrada Televizije je bila blizu, kao i stanica policije.¹⁵⁰⁵²

¹⁵⁰⁴⁴ P1791 (Izjava svjedoka KDZ166 od 13. februara 2010.), str. 13–14; P1805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1806 (Fotografije u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8284–8285 (26. oktobar 2010.).

¹⁵⁰⁴⁵ P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8322 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašino Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹⁵⁰⁴⁶ P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom). V. takođe svjedok KDZ166, T. 8284–8286 (26. oktobar 2010.); P1805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.); P1806 (Fotografije u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.).

¹⁵⁰⁴⁷ P1814 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.), str. 1 (pod pečatom); P431 (Izvještaj MUP-a BiH u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.) (pod pečatom).

¹⁵⁰⁴⁸ Svjedok KDZ166, T. 8322–8323 (26. oktobar 2010.); D804 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹⁵⁰⁴⁹ Svjedok KDZ166, T. 8325–8329 (26. oktobar 2010.); D805 (Skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995. s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D806 (Vazдушna fotografija Trga međunarodnog prijateljstva s oznakama koje je unio svjedok KDZ166); D807 (Vazдушna fotografija i skica u vezi s granatiranjem Trga međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995.).

¹⁵⁰⁵⁰ Svjedok KDZ166, T. 8283–8284 (26. oktobar 2010.).

¹⁵⁰⁵¹ Svjedok KDZ166, T. 8318–8319 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašino Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

¹⁵⁰⁵² Svjedok KDZ166, T. 8320–8321 (26. oktobar 2010.); D803 (Mapa Alipašino Polja s oznakama koje je unio svjedok KDZ166).

4486. Zečević je zaključio da oštećenja i posljedice koje su osjetili svjedokinja KDZ079 i druge žrtve ukazuju na djelovanje udarnog talasa, to jest na aerosolnu bombu.¹⁵⁰⁵³ Uzevši u obzir druge incidente na tom području, uključujući i onaj u ulici Safeta Hadžića, Zečević je utvrdio da je azimut modificovane avio-bombe u ovom slučaju bio 285 stepeni, što odgovara području Butile i Ilidža-Rajlovac, a ono se nalaze sjeverozapadno u odnosu na mjesto incidenta.¹⁵⁰⁵⁴

4487. Mirjana Anđelković-Lukić je svoju analizu zasnovala na veličini kratera i zaključila da je u ovom slučaju upotrijebljena modificovana bomba FAB-250 s tri raketna motora i čvrstim eksplozivnim punjenjem, na šta ukazuje jako djelovanje udarnog talasa na žrtve.¹⁵⁰⁵⁵ Ona je osporila Zečevićev zaključak da se radilo o aerosolnoj bombi, ustvrdivši da žrtve koje su se našle u blizini eksplozije u tom slučaju ne bi preživjele.¹⁵⁰⁵⁶ Naposljetku, ona je osporila njegov nalaz o azimutu i izjavila da se Zečević služio drugim incidentima, budući da nije imao parametre na osnovu kojih bi izveo zaključak o uglu u ovom konkretnom incidentu.¹⁵⁰⁵⁷

4488. Zorica Subotić je takođe zaključila da je u ovom slučaju upotrijebljena modificovana avio-bomba FAB-250 s čvrstim eksplozivnim punjenjem zato što u protivnom žrtve ne bi preživjele, kao i zato što oblik i dubina kratera isključuju mogućnost aerosolne bombe.¹⁵⁰⁵⁸ Posluživši se fotografijama raketa pronađenih na licu mjesta, Zorica Subotić je konstatovala da se vide samo tri mlaznika, te zaključuje da je bomba vjerovatno imala tri, a ne četiri raketna motora.¹⁵⁰⁵⁹ Ona napominje da u vezi s azimutom postoje nesuglasnosti između izvještaja svjedoka KDZ166 (zapad) i zvaničnog izvještaja (Lukavica, koja je na jugu), i na osnovu korigovane skice mjesta incidenta koju je nacrtao svjedok KDZ166 zaključuje da je azimut bio sjever-sjeverozapad i da je pravac doleta bombe bio preko tvornice "Bitumenka", koja je udaljena 140 metara i koja je "najvjerovatnije" bila cilj.¹⁵⁰⁶⁰ Ona je takođe ustvrdila da su kako CSB Sarajevo, tako i Zečević

¹⁵⁰⁵³ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modificovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 132–133.

¹⁵⁰⁵⁴ P2318 (Izveštaj Berka Zečevića pod naslovom "Primjena modificovanih avionskih bombi tokom opsade Sarajeva, 1994.–1995."), str. 133. V. takođe D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 121, slika 58.

¹⁵⁰⁵⁵ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 28.

¹⁵⁰⁵⁶ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 28–29.

¹⁵⁰⁵⁷ D2662 (Izveštaj vještaka Mirjane Anđelković-Lukić pod naslovom "Ekspertska analiza dokumenata", 26. juli 2012.), str. 29.

¹⁵⁰⁵⁸ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 116–117; Zorica Subotić, T. 38212–38214 (14. maj 2013.).

¹⁵⁰⁵⁹ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 118.

¹⁵⁰⁶⁰ D3540 (Izveštaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modificovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 119–121, 184, 188; Zorica Subotić, T. 38214–38216 (14. maj 2013.).

željeli da "pošto poto predstave da je jedini cilj u ovom napadu bilo stambeno naselje, i da su zato pravac dejstva odredili tako da on prelazi isključivo preko civilnog naselja".¹⁵⁰⁶¹

4489. Radojčić je u svom svjedočenju, kao i Milošević gore u tekstu,¹⁵⁰⁶² izjavio da se taj incident odigrao usred "žestoke" ofanzive ABiH i da "dopušta[...] mogućnost da je cilj ovog projektila bila zgrada Bitumenke", u kojoj su se nalazile snage ABiH i minobacači.¹⁵⁰⁶³ Štaviše, po njegovim riječima, u zgradi škole "Prvi maj", koja se danas zove škola "Fatima Gunić", nalazila se komanda jedne od jedinica 102. brigade ABiH.¹⁵⁰⁶⁴ Naposljetku, on je izjavio da nikada nije izdao naređenje da se otvori vatra ka Trgu međunarodnog prijateljstva, niti je dobio bilo kakav izvještaj o tom incidentu.¹⁵⁰⁶⁵ Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je bomba upotrijebljena kako bi se zaustavio napad 102. brigade ABiH na Nedžariće.¹⁵⁰⁶⁶

4490. Pored dokaza i gore navedenih činjenica o kojima je presuđeno, Vijeće je takođe formalno primilo na znanje sljedeće dvije činjenice: (i) projektil koji je eksplodirao na Trgu međunarodnog prijateljstva 10 bio je modifikovana avio-bomba¹⁵⁰⁶⁷ i (ii) projektil je ispaljen s položaja SRK-a, budući da su ga lansirali pripadnici SRK-a.¹⁵⁰⁶⁸

4491. Oslanjajući se na dokaze i gore iznijete činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se uvjerilo da je projektil koji je pao na Trg međunarodnog prijateljstva 16. juna 1995. bio modifikovana avio-bomba. S obzirom na velika materijalna oštećenja prouzrokovana eksplozijom, Vijeće se takođe uvjerilo da se radilo o bombi veće težine, najvjerovatnije bombi FAB-250 s tri raketna motora. Budući da postoje kontradiktorni dokazi u vezi s ovim pitanjem, Vijeće se nije uvjerilo da je to bila aerosolna bomba, kao što tvrdi Zečević. Međutim, Vijeće na kraju krajeva smatra da pitanje vrste punjenja u toj bombi nije relevantno, s obzirom na njeno izuzetno razorno dejstvo.

4492. Kad je riječ o žrtvama, Vijeće, oslanjajući se na dokaze i činjenicu o kojoj je presuđeno 3063, konstatuje da je u eksploziji ranjeno sedam lica, uključujući svjedokinju KDZ079. Vijeće

¹⁵⁰⁶¹ D3540 (Izvještaj vještaka Zorice Subotić pod naslovom "Dejstva modifikovanim avio-bombama na područje Sarajeva 1994.–1995. godine", 15. mart 2012.), str. 121 (gdje se dalje kaže da je CSB Sarajevo to učinio tako što je okrenuo pravac sjevera, što je bio "često korišćen metod u njihovim istragama").

¹⁵⁰⁶² V. par. 4468.

¹⁵⁰⁶³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 64, 114.

¹⁵⁰⁶⁴ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 114 (gdje se ne navodi tačno o kojoj jedinici je riječ). V. takođe D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 46 (gdje je svjedok rekao da se ABiH tu nalazila tokom cijelog rata). Vijeću, međutim, nisu predočeni dokazi o lokaciji škole, niti o njenoj udaljenosti od mjesta incidenta.

¹⁵⁰⁶⁵ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 114.

¹⁵⁰⁶⁶ Dragomir Milošević, T. 32780–32781 (28. januar 2013.).

¹⁵⁰⁶⁷ Činjenica o kojoj je presuđeno 3063.

¹⁵⁰⁶⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3064.

takođe konstatuje da su sva ta lica bila civili i da nisu učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kad se odigrao incident.¹⁵⁰⁶⁹

4493. Kad je riječ o pravcu vatre, postoje određena neslaganja između vještaka i lokalnih istražitelja, ali dokazi ipak pokazuju da je modifikovana avio-bomba ispaljena otprilike iz pravca sjeverozapada. Iako Zorica Subotić tvrdi da je Zečević zaključio da je pravac vatre bio bliži zapadu nego sjeveru, zato što je pokušavao da pokaže da su civili bili jedina meta, Vijeće ne prihvata njen argument i podsjeća da je Zečević objasnio kako je odredio pravac vatre, to jest da je rekao da se oslonio na svoje iskustvo iz drugih incidenata s tog područja. Naposljetku, kao što je to bio slučaj s incidentom u Dositejevoj ulici, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je modifikovana avio-bomba u tom incidentu ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a. To potvrđuje presretnuti razgovor u kojem je Prstojević rekao Ristiću da su tog dana poslali koju "krmaču" bosanskim Muslimanima. Milošević je takođe priznao da je SRK upotrijebio bombu kako bi zaustavio napade u Nedžarićima.

4494. Vijeće dalje konstatuje da je područje Alipašinog Polja bilo stambena zona u kojoj je živio veliki broj civila. Iako je Radojčić u svom svjedočenju izjavio da se u školi "Fatima Gunić" nalazila Komanda ABiH, Vijeću nisu predloženi dokazi o lokaciji te škole, niti o njenoj udaljenosti od mjesta incidenta. U svakom slučaju, optuženi tvrdi da je najvjerojatnija meta bila tvornica "Bitumenka", a ne škola, budući da je tvornica od mjesta incidenta udaljena oko 140 metara. Vijeće, međutim, napominje da mu nisu predloženi dokazi o tome da je ABiH koristila "Bitumenku", ili da je ona iz nekog drugog razloga bila legitimna vojna meta. Međutim, čak i da ona to jeste bila, modifikovana avio-bomba je nju promašila za najmanje 140 metara, što je još jedna potvrda o suštinskoj nepreciznosti tog oružja.

4495. Naposljetku, iako je tokom tog dana u određenoj mjeri možda i bilo granatiranja i borbi, svjedokinja KDZ079 je u svom svjedočenju izjavila da je ono bilo sporadično i samo u blizini Ilidže, na liniji sukoba. To se podudara s iskazom svjedoka Koningsa, koji je objasnio da je tih dana bilo puno borbi, ali da su se one vodile na linijama sukoba.¹⁵⁰⁷⁰ Mjesto incidenta u ovom slučaju nije bilo na liniji sukoba i nema dokaza o tome da je s te lokacije tog dana otvarana vatra ka položajima SRK-a.

¹⁵⁰⁶⁹ Iako je svjedokinja KDZ079 u svom svjedočenju izjavila da se u zgradi mjesne zajednice nalazila civilna zaštita, ili civilna odbrana, Vijeće smatra da zgrada i osobe koje su se u njoj nalazile nisu uslijed toga bili legitimna vojna meta, budući da, po riječima svjedokinje KDZ079, u zgradi nije bilo vojnika. U zgradi su obično bila starija lica iz naselja koja su se tu sklanjala i pomagala prilikom dijeljenja pomoći. Pored toga, nijedan od svjedoka odbrane nije pomenuo da su zgradu smatrali legitimnom vojnom metom.

¹⁵⁰⁷⁰ V. fusnota 14998.

4496. Vijeće stoga smatra da modifikovana avio-bomba nije imala za cilj da se neutrališe neka konkretna vojna meta. Naprotiv, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je bomba lansirana ka prevashodno stambenom području, kao odmazda zbog napada koje je ABiH pokrenula na linijama sukoba. To potvrđuje Mladićeva naredba Miloševiću da bosanski Muslimani treba da plate zbog borbi, kao i Miloševićovo priznanje da je bomba upotrijebljena kako bi se zaustavili napadi ABiH na Nedžariće. Pored toga, s obzirom na nepreciznost modifikovanih avio-bombi i njihovu razornu moć, Vijeće smatra da su vojnici SRK-a koji su lansirali tu modifikovanu avio-bombu ka području u centru Sarajeva trebali biti svjesni toga da će takav napad nanijeti veliku materijalnu štetu civilnim objektima i prouzrokovati civilne žrtve.

iv. Zaključci u vezi s granatiranjem Sarajeva

4497. Nakon što je razmotrilo sve dokaze izvedene u ovom predmetu u vezi s granatiranjem Sarajeva tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, Vijeće se uvjerilo da su tokom cijelog sukoba jedinice SRK-a vršile hotimično, nesrazmjerno i neselektivno granatiranje civilnih objekata i civila u gradu.¹⁵⁰⁷¹ One su to činile služeći se raznim vrstama teškog oruđa, poput minobacača kalibra 80 i 120 mm, kao i drugim artiljerijskim oružjem i oružjem većeg kalibra. To naoružanje je manje ili više neprekidno bilo razmješteno na brdima oko Sarajeva, i činjenica da se ono tu stalno nalazilo omogućavala je posadama da postignu određen stepen preciznosti prilikom gađanja. Međutim, iskazi svjedoka koji su bili u gradu tokom sukoba pokazuju da odabrane mete često nisu bile ni od kakvog vojnog značaja, te da je paljba nasumično otvarana ka gradu. Takođe postoji ogroman broj dokaza o velikom broju granata koje su tokom sukoba pale na grad, između ostalog i na stambena područja i civilne objekte. Granatiranje je bilo gotovo svakodnevno, s izuzetkom nekoliko perioda zatišja o kojima se govori u odjeljku IV.B.1.a, a najintenzivnije je bilo granatiranje tokom prvih dana sukoba i u ljeto 1992. Činjenica da je takvo granatiranje grada trajalo više od tri godine ukazuje Vijeću na to da namjera snaga SRK-a zapravo nije bila da se gađaju isključivo vojne mete, već, naprotiv, da se gađaju civili i/ili otvara nasumična i nesrazmjerna vatra ka gradu. Pored toga, kao što je to bio slučaj sa snajperskim djelovanjem, Vijeće smatra da su posebno uvjerljivi iskazi međunarodnih svjedoka koji su u gradu radili za UN i koji su stoga ne samo mogli da konstatuju koja je praksa granatiranja u SRK-u, već su imali i potpuniji uvid u događaje na terenu zahvaljujući izvještajima UNPROFOR-a i UNMO-a, te kontaktima sa zaraćenim stranama. Iskazi svih tih svjedoka podudaraju se u pogledu nezakonitosti granatiranja grada od strane SRK-a i njegove nadmoći kad je riječ o teškom naoružanju. Pored toga, gore navedeni dokazi jasno pokazuju da je

¹⁵⁰⁷¹ Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće se oslonilo ne samo na konstatacije o gore razmatranim incidentima granatiranja iz priloga Optužnici, već i na opšte dokaze o stanju u gradu i različitim vidovima granatiranja kojima je grad redovno bio izložen.

SRK, čak i kada je odgovarao na vatru ABiH, obično otvarao paljbu na nesrazmjernan i/ili neselektivan način. Konkretni incidenti granatiranja iz priloga Optužnici koji su detaljno razmotreni gore u tekstu jasno pokazuju neselektivni karakter paljbe SRK-a. Osim toga, pored redovnog artiljerijskog oružja i minobacača, SRK se služio izuzetno razornim modifikovanim avio-bombama, koje su neprecizne i u potpunosti nepodobne za gradsko okruženje kao što je Sarajevo. Naposljetku, zaključak Vijeća o tome da je SRK granatirao civile u Sarajevu, bilo putem hotimičnog gađanja, bilo putem neselektivnih i nesrazmjernih napada, dodatno potvrđuje činjenica da je veliki broj civila poginuo, ili ranjen, uslijed granatiranja koje je vršio SRK.

4498. Prilikom izvođenja gore navedenih zaključaka, Vijeće je također pažljivo ocijenilo iskaze bivših vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da nisu hotimično gađali civile i da su uvijek na selektivan i srazmjernan način koristili teško naoružanje. Vijeće smatra da ti iskazi nisu iskreni, budući da su u suprotnosti s ogromnim brojem veoma uvjerljivih dokaza tužilaštva o činjeničnom stanju na terenu. Oni se također kose s dokazima koji se konkretno odnose na incidente granatiranja iz priloga Optužnici. Naposljetku, njih dodatno osporava analiza samog SRK-a o praksi u odabiru meta, koju je obavio načelnik artiljerije SRK-a u julu 1994., kao i naredjenja SRK-a i optuženog u vezi sa štednjom municije.¹⁵⁰⁷² Svi ti dokumenti jasno pokazuju da su jedinice SRK-a na nesrazmjernan i neselektivan način otvarale paljbu i pritom postizale slabe rezultate u pogađanju relevantnih vojnih meta.¹⁵⁰⁷³ Vijeće stoga smatra da su iskazi tih svjedoka u vezi s pitanjem selektivnosti i srazmjernosti motivisani njihovim sopstvenim interesima, neiskreni, te da su narušili njihovu vjerodostojnost. Osim toga, iako Vijeće prihvata da su jedinice SRK-a ponekad otvarale vatru koja je bila usmjerena ka snagama ABiH na linijama sukoba, i/ili koja je bila srazmjernan odgovor na paljbu ABiH, kao što su to potvrdili brojni od gore pomenutih međunarodnih svjedoka, to se ne odražava na konačan zaključak da, u najvećem broju slučajeva, vatra iz teškog naoružanja nije bila ni selektivna ni srazmjerna.

4499. Premda su iskazi gore pomenutih svjedoka pripadnika SRK-a nepouzdan kad je riječ o selektivnoj i srazmjernoj upotrebi vatre od strane SRK-a, njihovi iskazi o drugim aspektima gađanja od strane SRK-a pokazuju da je svjedok KDZ182 u suštini dao tačnu ocjenu kada je izjavio da je upotreba minobacačke i artiljerijske vatre bila striktno kontrolisana na višim komandnim nivoima, iako su "potčinjeni" imali određeni manevarski prostor. Kao što je navedeno gore, Galić i Inđić su potvrdili da su se odluke o upotrebi artiljerije većeg kalibra donosile na nivou korpusa, dok su osnovna sredstva brigade bila u nadležnosti komandanata brigada. Isto tako, i Galić i Simić su

¹⁵⁰⁷² V. par. 3999.

¹⁵⁰⁷³ Vijeće smatra da je s tim u vezi posebno upečatljiv D2587, budući da se u njemu pominje činjenica da su sve jedinice SRK-a željele da likvidiraju što više bosanskih Muslimana. V. fusnota 13248.

izjavili da je za upotrebu minobacačke ili artiljerijske vatre bilo potrebno da komandant brigade, ili Komanda korpusa, prethodno izda odobrenje. Pored toga, kao što su potvrdili Dušan Škrba i Nikola Mijatović, jedinice SRK-a su smjele da otvore vatru bez odobrenja i uz jednostavnu pripremu, ne čekajući uputstva osmatrača SRK-a, ukoliko su direktno bile ugrožene. Naposljetku, kao što je gore navedeno u odjeljku u kojem se govori o modifikovanim avio-bombama, upotreba takvih bombi bila je pod striktnim nadzorom Glavnog štaba VRS-a.

4500. Kad je riječ o argumentima optuženog da je ABiH odgovorna za civilne žrtve u gradu zato što nije udaljila civile iz blizine vojnih ciljeva, ili zato što je zloupotrijebila civilne objekte u vojne svrhe, Vijeće podsjeća na to da strane u sukobu zaista imaju obavezu da uklone civile, u najvećoj mogućoj mjeri, s područja u blizini vojnih ciljeva i da izbjegavaju smještanje vojnih ciljeva unutar, ili u blizini, gusto naseljenih područja.¹⁵⁰⁷⁴ Međutim, propust neke strane da poštuje ovu obavezu ne oslobađa napadačku stranu njene dužnosti da se pridržava načela razlikovanja i proporcionalnosti prilikom izvođenja napada.¹⁵⁰⁷⁵ Dokazi jasno pokazuju da se jedinice SRK-a nisu pridržavale ovih načela.

4501. Kad je riječ o tome da je ABiH koristila mobilne minobacače na civilnim područjima, Vijeće prihvata da je takva praksa zadavala poteškoće jedinicama SRK-a i da je to bilo protivpravno. Međutim, pitanje legalnosti prakse ABiH u otvaranju paljbe relevantno je isključivo za onu argumentaciju u ovom predmetu koja se odnosi na neki od glavnih navoda u ovom postupku, kao što je taj da je SRK poštovao načelo razlikovanja tokom sukoba u Sarajevu. S tim u vezi, Vijeće se slaže s Fraserom da su se jedinice SRK-a, s obzirom na malu vjerovatnoću da će prilikom uzvraćanja vatre zaista pogoditi i uništiti dati mobilni minobacač, trebale suzdržavati od protivpaljbe, ukoliko se mobilni minobacač nalazio među civilima.¹⁵⁰⁷⁶ Pored toga, kao što se kasnije navodi u jednom odjeljku Presude, ABiH bi iz tih minobacača obično ispalila jedan ili dva projektila, ali bi SRK odgovorio na nesrazmjern način, što ukazuje na to da je cilj bio vršenje odmazde, a ne neutralisanje datog mobilnog minobacača.¹⁵⁰⁷⁷

¹⁵⁰⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 194; član 58 Dopunskog protokola I.

¹⁵⁰⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 194.

¹⁵⁰⁷⁶ Golić je u svom svjedočenju izjavio da je početkom juna 1992. dobio naređenje od načelnika artiljerije da ne otvara vatru na pokretni minobacač u Narodnom muzeju. V. D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 29.

¹⁵⁰⁷⁷ V. par. 4535, 4544.

4502. Naposljetku, iz razloga koji su detaljnije objašnjeni u jednom kasnijem odjeljku Presude, Vijeće odbacuje argument optuženog da su jedinice bosanskih Muslimana unutar grada iz minobacača i artiljerije otvarale vatru na vlastite civile kako bi se za to okrivili Srbi.¹⁵⁰⁷⁸

d. Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima

4503. Tokom cijelog postupka, optuženi je, kako uopšteno, tako i u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici, tvrdio da je strana bosanskih Muslimana zapravo otvarala vatru iz snajpera i minobacača po civilima u Sarajevu kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice i isprovocirala njenu reakciju protiv Srba. On je također tvrdio da su bosanski Muslimani odgovorni za sve velike incidente u gradu u kojima je bilo civilnih žrtava.¹⁵⁰⁷⁹

4504. Tužilaštvo iznosi stav da te tvrdnje optuženog treba odbaciti, budući da su njih "međunarodni svjedoci" konzistentno "raskrinkavali". Pored toga, tužilaštvo tvrdi da su te aktivnosti, ako ih je i bilo, bile značajne naspram učestalog snajperskog djelovanja i granatiranja koje su vršile snage bosanskih Srba tokom sukoba.¹⁵⁰⁸⁰

4505. Kako bi potkrepio svoje tvrdnje, optuženi je o tome unakrsno ispitao više svjedoka tužilaštva i pozvao nekoliko drugih svjedoka, uključujući Edina Garapliju. Ubrzo nakon rata, Garaplija, bivši pripadnik SDB-a u MUP-u BiH,¹⁵⁰⁸¹ obavio je informativni razgovor s Nedžadom Herendom, pripadnikom jedinice tajne policije zvane ševe, obrazovane 1992. u sastavu SDB-a.¹⁵⁰⁸² Po Garapljinim riječima, Herenda je u razgovoru priznao da je tokom rata bio snajperista i da je imao zadatak da gađa srpske položaje, što je često činio iz zgrade Izvršnog vijeća.¹⁵⁰⁸³ On je također priznao da je 1995., dok se nalazio u zgradi Izvršnog vijeća, pogodio i ubio vojnika iz Francuskog bataljona koji je postavljao protivsnajperski zaklon blizu "Holiday Inna"¹⁵⁰⁸⁴ kako bi Ujedinjene nacije za to "okrivile Srbe".¹⁵⁰⁸⁵ Herenda je također priznao da su on i drugi pripadnici Ševa

¹⁵⁰⁷⁸ V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

¹⁵⁰⁷⁹ Završni podnesak odbrane, par. 1968, 1972–1974, 2181; Pretres, T. 10620 (20. januar 2011.).

¹⁵⁰⁸⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 795.

¹⁵⁰⁸¹ Edin Garaplija, T. 33381 (7. februar 2013.).

¹⁵⁰⁸² D2906 (Video-snimak razgovora s Edinom Garapljom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33382, 33384 (7. februar 2013.).

¹⁵⁰⁸³ Edin Garaplija, T. 33388, 33403, 33410 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je Herenda također otvorao snajpersku vatru po civilima bosanskim Srbima na Grbavici).

¹⁵⁰⁸⁴ O smrti tog vojnika govori se ranije u Presudi. V. par. 3608, fusnota 11619.

¹⁵⁰⁸⁵ Edin Garaplija, T. 33387–33389, 33391–33393 (7. februar 2013.); D2906 (Video-snimak razgovora s Edinom Garapljom, s transkriptom); D2907 (Izveštaj UNPROFOR-a, 18. april 1995.), par. 5–6 (gdje se kaže da su i snage ABiH i snage VRS-a imale snajperske položaje s kojih je snajperista mogao da ubije francuskog vojnika); P2011 (Video-snimak Sarajeva, s transkriptom); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 153–157. Ali v. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 172; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 34–36, 72; David Fraser, T. 8016 (18. oktobar 2010.); P2414

pokušali da ubiju Sefera Halilovića tako što su podmetnuli eksploziv u njegovoj kući i potom inscenirali da je eksploziju prouzrokovao srpski projektil.¹⁵⁰⁸⁶ Halilovića su pomiješali s njegovim šurjakom, aktivirali eksploziv prije nego što se Halilović vratio kući i umjesto njega ubili njegovu suprugu i šurjaka.¹⁵⁰⁸⁷ Napoljetku, Herenda je priznao da je iz vatrenog oružja ranio Ismeta Bajramovića Ćelu, zapovjednika u Vojnoj policiji ABiH, koji se takođe bavio organizovanim kriminalom, kao i da je pucao na jednu jedinicu ABiH koja se otela kontroli, pri čemu je ubio dva zapovjednikova stražara.¹⁵⁰⁸⁸ Garaplija i njegove kolege bili su šokirani tim otkrićima, budući da su do tog trenutka vjerovali da je samo strana bosanskih Srba učestvovala u takvim aktivnostima.¹⁵⁰⁸⁹ Na pitanje postavljeno tokom unakrsnog ispitivanja da li je Herenda ikada priznao da je iz snajpera gađao civile bosanske Muslimane u gradu, Garaplija je odgovorio odrično.¹⁵⁰⁹⁰

4506. Gray je u svom svjedočenju izjavio da se strategija ABiH u Sarajevu djelimično sastojala u "ubijanju vlastitih građana" i da je "Predsjedništvo ubijalo vlastiti narod zarad medija".¹⁵⁰⁹¹ Kao primjer on navodi incident od 13. jula 1992., kada je više minobacačkih granata palo oko zgrade PTT-a; tom prilikom je ubijeno i ranjeno više "mlađih lica" koja su se u blizini bila okupila. Iako je priznao da on i njegova ekipa u tom slučaju nisu mogli da utvrde izvor vatre, Gray je zaključio da je ABiH odgovorna, zato što (i) nije postojala neometana linija nišanja od položaja SRK-a do mjesta incidenta i zato što je (ii) na osnovu preciznosti projektila zaključio da je on ispaljen s male

(Izjava svjedoka KDZ182), str. 71–73 (pod pečatom); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10514–10515 (18. januar 2011.) (svi oni su u svojim iskazima izjavili da je francuskog vojnika ubio srpski snajperista). U prilog Garaplijinom iskazu indirektno ide i dolje navedeni iskaz svjedoka KDZ182 o snajperisti koji je djelovao iz jedne od zgrada u kojima je bila smještena Vlada BiH. Prema tome, Vijeće smatra da je uvjerljiv Garaplijin iskaz o tome da je Herenda odgovoran za ubistvo francuskog vojnika, te stoga odbacuje iskaze Harlanda, Fräsera, svjedoka KDZ304 i svjedoka KDZ182, u kojima se kaže da su tog vojnika ubile snage bosanskih Srba. V. par. 3608.

¹⁵⁰⁸⁶ D2908 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33393–33397 (7. februar 2013.). V. takođe D171 (Bilten Štaba Vrhovne komande ABiH, 8. juli 1993.), str. 2.

¹⁵⁰⁸⁷ D2908 (Video-snimak razgovora s Edinom Garaplijom, s transkriptom); Edin Garaplija, T. 33393–33395 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok pomenuo da je motiv za taj incident možda bila odmazda zbog Halilovićevih ranijih izjava, u kojima se on suprotstavio podjeli BiH).

¹⁵⁰⁸⁸ Edin Garaplija, T. 33411–33414 (7. februar 2013.) (gdje je svjedok objasnio da su oba incidenta bila politički motivisana). V. takođe Francis Roy Thomas, T. 6816–6818 (15. septembar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su vojni posmatrači UN-a čuli glasine o tome da se u gradu vrše politička ubistva).

¹⁵⁰⁸⁹ Edin Garaplija, T. 33387 (7. februar 2013.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 151–152. Kada je unakrsno ispitivalo Garapliju, tužilaštvo se usredsredilo na njegovo uvjerenje da je Herenda bio zlostavljan tokom razgovora. V. Edin Garaplija, T. 33404–33409 (7. februar 2013.). Međutim, tužilaštvo nije u suštini pobilo Garaplijin iskaz o Herendinim aktivnostima. U svakom slučaju, Vijeće je zaključilo da je Garaplijin iskaz s tim u vezi bio iskren i vjerodostojan, te ga stoga prihvata.

¹⁵⁰⁹⁰ Edin Garaplija, T. 33411 (7. februar 2013.).

¹⁵⁰⁹¹ D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 14; Richard Gray, T. 29987–29990 (8. novembar 2012.); D2411 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. juli 1992.), par. 2 (gdje se iznosi da bi Izetbegović pristao samo na intervenciju ili smrt svog naroda). V. takođe P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 73; D593 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 22. juli 1992.), str. 2.

razdaljine.¹⁵⁰⁹² Još jedan primjer je incident s Douglasom Hurdom, stranim zvaničnikom koji je bio u posjeti Izetbegoviću u zgradi Predsjedništva. Po Grayjevim riječima, kad god su strani zvaničnici dolazili u posjetu u Predsjedništvo, granate su padale neposredno ispred zgrade.¹⁵⁰⁹³ Gray je sumnjao da se tu radilo o strategiji ABiH; ta se sumnja, kako kaže, pokazala tačnom kada je, čekajući na stepenicama ispred Predsjedništva Hurdom dolazak, započeo razgovor s dvojicom oficira ABiH koji su u jednom trenutku pogledali na sat i brzo ušli u zgradu Predsjedništva, nakon čega su minobacačke granate pale u blizini i prouzrokovale žrtve.¹⁵⁰⁹⁴

4507. Demurenko je izjavio da su on i drugi u UNPROFOR-u imali utisak da bosanski Muslimani otvaraju snajpersku vatru po vlastitim civilima, ali da je to bilo nemoguće dokazati.¹⁵⁰⁹⁵ Po Demurenkovim riječima, u UNPROFOR-u su nastojali da ne krive bosanske Muslimane za borbe u Sarajevu i okolini.¹⁵⁰⁹⁶ Pa ipak, Demurenko je svojoj komandi prijavio manji broj incidenata u kojim su snage ABiH otvarale minobacačku i snajpersku vatru po civilima bosanskim Muslimanima.¹⁵⁰⁹⁷

4508. Desimir Šarenac, načelnik bezbjednosti u 1. sarajevskoj mehanizovanoj brigadi,¹⁵⁰⁹⁸ u svom svjedočenju je izjavio da je SRK primio obavještajne podatke o tome da su snage ABiH povremeno granatirale određene objekte i područja kako bi se to prikazalo kao da Srbi otvaraju paljbu.¹⁵⁰⁹⁹ Pored toga, on je stekao utisak da su neki projektili jednostavno bili improvizovani projektili koji su ispaljeni ka srpskim položajima, ali su greškom eksplodirali na civilnim područjima pod kontrolom ABiH.¹⁵¹⁰⁰ Dragomir Milošević je izjavio da je bilo slučajeva kada je ABiH iz oružja velikog kalibra otvarala vatru po vlastitoj teritoriji.¹⁵¹⁰¹ I Galić i Milošević su izjavili da bi rukovodstvo ABiH, kad god bi važne delegacije dolazile u posjetu u Sarajevo i

¹⁵⁰⁹² D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 13; Richard Gray, T. 29979–29981 (8. novembar 2012.). Vijeće napominje da to nije jedan od incidenata za koji se optuženi tereti u prilogama Optužnici.

¹⁵⁰⁹³ Richard Gray, T. 29990 (8. novembar 2012.).

¹⁵⁰⁹⁴ Richard Gray, T. 29989–29991 (8. novembar 2012.) (gdje je svjedok dodao da je to prijavio generalu MacKenzieju, koji je kasnije o tome govorio u sredstvima javnog informisanja i ubrzo zatim dao ostavku na položaj komandanta štaba UN-a u Sarajevu). Ni to nije jedan od incidenata za koji se optuženi tereti u prilogama Optužnici.

¹⁵⁰⁹⁵ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 23.

¹⁵⁰⁹⁶ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 23–24.

¹⁵⁰⁹⁷ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), *e-court* str. 75, 86, 89, 90. V. takođe D2302 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 8. juni 1995.), str. 5; D2317 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 19. juli 1995.), str. 5; D2312 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 30. juli 1995.), str. 1, 6; D2326 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 7. avgust 1995.), str. 5.

¹⁵⁰⁹⁸ Desimir Šarenac, T. 34921–34923 (6. mart 2013.).

¹⁵⁰⁹⁹ Desimir Šarenac, T. 34945–34946 (6. mart 2013.), T. 34972 (7. mart 2013.).

¹⁵¹⁰⁰ Desimir Šarenac, T. 34946 (6. mart 2013.).

¹⁵¹⁰¹ Dragomir Milošević, T. 32586–32590 (23. januar 2013.); D2796 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. avgust 1993.); D2797 (Borbeni izvještaj SRK-a, novembar 1994.), par. 1.

obilazile dijelove grada pod kontrolom ABiH, "predstavilo [...] kakav pakao [...] srpski, odnosno Sarajevsko-romanijski korpus stvara"; oni su uslijed toga morali da upozore jedinice SRK-a da se suzdrže i ne odgovaraju na provokativnu paljbu ABiH.¹⁵¹⁰² Galić je, pored toga, izjavio da su snage ABiH granatirale zgradu Predsjedništva.¹⁵¹⁰³ To je potvrdio svjedok KW570, koji je primijetio da je postojao obrazac postupanja: svaki put kada su u Sarajevu vođeni sastanci ili pregovori na visokom nivou, ABiH je otvarala minobacačku vatru ka Predsjedništvu.¹⁵¹⁰⁴ Sam optuženi je u jednom televizijskom intervjuu izjavio da su bosanski Muslimani podmetali eksplozive po ulicama Sarajeva kako bi "pobili sopstveni narod", naročito kada "dolazi neki velikodostojnik".¹⁵¹⁰⁵

4509. Neki svjedoci tužilaštva takođe su izjavili da je bilo određenih slučajeva kada je ABiH otvarala vatru po vlastitom stanovništvu kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice. Naprimjer, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da zna za jedan incident granatiranja i jedan incident snajperskog djelovanja kada su snage bosanskih Muslimana otvorile vatru po vlastitim civilima.¹⁵¹⁰⁶ Što se tiče incidenta snajperskog djelovanja, Fraser je čuo od vojnika UN-a da su pripadnici Francuskog bataljona imali video-snimak na kojem se vidi kako snajperista ABiH otvara vatru po vlastitom narodu, ali on lično nikada nije vidio taj snimak, niti mu je rečeno kada se to desilo.¹⁵¹⁰⁷ Kad je riječ o incidentu granatiranja, Fraser se prisjetio da se to desilo kada su Srbi ispalili jednu granatu, nakon čega je ABiH ispalila još jednu granatu na istu metu nekih 40 minuta kasnije.¹⁵¹⁰⁸ Uložen je protest zbog takvih aktivnosti snaga bosanskih Muslimana.¹⁵¹⁰⁹

4510. Harland se složio da je bilo slučajeva u kojima su bosanski Muslimani iz snajpera pucali na svoje ljude, ali takvih incidenata nije bilo mnogo – on se prisjetio samo dva takva slučaja koja su se

¹⁵¹⁰² Stanislav Galić, T. 37235 (15. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32591–32592 (23. januar 2013.); D2799 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. septembar 1993.).

¹⁵¹⁰³ Stanislav Galić, T. 37232–37233 (15. april 2013.), T. 37354–37355 (16. april 2013.); D3409 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.), str. 2.

¹⁵¹⁰⁴ Svjedok KW570, T. 32263–32264 (18. januar 2013.).

¹⁵¹⁰⁵ P1274 (Video-snimak intervjuja s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 1.

¹⁵¹⁰⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 67, 77–79 (gdje se takođe opisuje i treći slučaj, kada su pripadnici Francuskog bataljona naišli na bosanske Muslimane koji su snimali jedan insceniran napad); David Fraser, T. 8054 (18. oktobar 2010.).

¹⁵¹⁰⁷ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 77; David Fraser, T. 8051–8054 (18. oktobar 2010.); D770 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi s Dobrinjom, 23. septembar 1994.), str. 2. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 43 (pod pečatom) (gdje je svjedok rekao da su pripadnici Francuskog bataljona bili sigurni da postoji "snajperista bosanske vojske" koji je sredinom 1995. pucao iz "zgrade Parlamenta", te da je UN intervenisao nakon što se nekoliko mjeseci sumnjalo da je to zaista slučaj. Snajperista je nakon toga prestao da otvara vatru sredinom juna 1995.); svjedok KDZ182, T. 13088–13091 (9. mart 2011.); P2417 (Članak iz lista *New York Times* pod naslovom "Conflict in the Balkans: in Sarajevo", 1. avgust 1995.), str. 1–2. Tu se pak potvrđuje Garaplijin iskaz da je Herenda otvarao snajpersku vatru iz zgrade Izvršnog vijeća i ubio francuskog vojnika 14. aprila 1995. V. par. 4505.

¹⁵¹⁰⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 77–78; David Fraser, T. 8055–8057 (18. oktobar 2010.). V. takođe Michael Rose, T. 7329 (6. oktobar 2010.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197.

desila za vrijeme njegovog boravka u Sarajevu.¹⁵¹¹⁰ On se takođe prisjetio jedne izjave ABiH u kojoj se kaže da su u septembru i oktobru 1993. te snajperske aktivnosti vršili "izdajni[ci]".¹⁵¹¹¹ Harland se takođe složio s tim da su sredstva javnog informisanja bila od ključnog značaja za strategiju bosanskog Predsjedništva i da je postojala potreba da se vrše provokacije tamo gdje su predstavnici medija prisutni.¹⁵¹¹²

4511. Svjedok KDZ185 je u svom svjedočenju izjavio da su snage ABiH u Sarajevu vodile "medijski rat", koji je obuhvatao insceniranje "dramatičnih događaja" u gradu i otvaranje vatre po vlastitim građanima.¹⁵¹¹³ Prilikom jednog takvog incidenta granatirano je područje pijace Markale, gdje je ubrzo potom UNPROFOR obavio uviđaj i zaključio da je granata vjerovatno ispaljena s položaja blizu linije fronta na sjeveru grada.¹⁵¹¹⁴ On se ukupno prisjetio svega nekoliko slučajeva kada je UN posumnjao da je ABiH odgovorna za otvaranje vatre ka gradu, a priznao je i da je ABiH povremeno pucala ka aerodromu.¹⁵¹¹⁵

4512. Drugi svjedoci tužilaštva su, međutim, u svjedočenju izjavili da jesu znali za tvrdnje da snage ABiH iz snajpera gađaju i granatiraju vlastite civile, ali da oni to nikada nisu lično vidjeli niti su dobili nepobitan dokaz o tome.¹⁵¹¹⁶ Na primjer, Mole je priznao da je vladao opšti utisak da Predsjedništvo BiH ima više koristi ako se smatra da su oni "opkoljena strana" i da je vrlo moguće

¹⁵¹⁰⁹ David Fraser, T. 8053 (18. oktobar 2010.).

¹⁵¹¹⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 296–297 (gdje se takođe kaže da je u više od 90% slučajeva na žrtve snajperskog djelovanja na teritoriji pod kontrolom ABiH vatra otvarana sa one strane linije sukoba koja je bila pod kontrolom bosanskih Srba); David Harland, T. 2103 (7. maj 2010.). V. takođe D681 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u Sarajevu, 27. oktobar 1994.).

¹⁵¹¹¹ David Harland, T. 2184–2187 (10. maj 2010.); P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 3.

¹⁵¹¹² David Harland, T. 2103 (7. maj 2010.).

¹⁵¹¹³ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13, 15; svjedok KDZ185, T. 4229 (28. juni 2010.).

¹⁵¹¹⁴ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 15; svjedok KDZ185, T. 4229–4230 (28. jun 2010.). V. takođe svjedok KDZ088, T. 6394–6395 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je 27. maja u ulici Vase Miskina došlo do eksplozije za koju su prvobitno optuženi Srbi, ali je UNPROFOR kasnije utvrdio da su eksploziju izazvale mine postavljene u prozorima podruma ka ulici). Ali v. P155 (Izveštaj MUP-a BiH u vezi s incidentom granatiranja od 27. maja 1992.) (gdje se kaže da su istražitelji bosanske policije utvrdili da je eksploziju izazvala minobacačka granata ispaljena iz pravca Trebevića). Vijeće napominje da se optuženi ni za jedan od ovih incidenata ne tereti u prilogima Optužnici.

¹⁵¹¹⁵ Svjedok KDZ185, T. 4289 (29. juni 2010.), T. 4290–4291 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); D342 (Odgovor 1. korpusa ABiH na protest UNPROFOR-a, 10. februar 1992.).

¹⁵¹¹⁶ V. npr. Harry Konings, T. 9346–9348 (7. decembar 2010.) (gdje je svjedok govorio o jednom incidentu kada je ABiH ispalila projektele kalibra 20 mm ka njegovom posmatračkom položaju, a da su oni možda pali na grad); D889 (Izveštaj UNMO-a, bez datuma), str. 1; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), str. 12; Piers Tucker, T. 23309 (18. januar 2012.); Francis Roy Thomas, T. 6815–6817 (15. septembar 2010.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 2042; Herbert Okun, T. 1645 (26. april 2010.); Adrianus van Baal, T. 8457–8459 (27. oktobar 2010.); D826 (Izvod iz transkripta svjedočenja Adrianusa van Baala u predmetu *Tužilac protiv Galića*); Hussein Abdel-Razek, T. 5549 (20. juli 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 77; svjedok KDZ450, T. 10670 (20. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

da je bilo slučajeva kada su snage ABiH otvarale paljbu ka svojoj teritoriji kako bi se održao taj utisak.¹⁵¹¹⁷ Međutim, ni u jednom izvještaju UNMO-a to se ne navodi kao činjenica; jedino što su u tom smislu vojni posmatrači UN-a konstatovali jeste da u nekim incidentima postoji sumnja u pogledu izvora vatre.¹⁵¹¹⁸ Mole kaže da je bilo "dovoljno nepoznanica" na osnovu kojih su pripadnici UNPROFOR-a s "priličnom sigurnošću" mogli da zaključe da su ti navodi tačni i ističe da je u ratnim uslovima bilo nemoguće obaviti potpunu forenzičku analizu kako bi se nepobitno utvrdilo da li su snage ABiH gađale vlastito stanovništvo.¹⁵¹¹⁹

4513. Rose je takođe izjavio da su, tokom njegovog boravka u Sarajevu, kako mediji, tako i pripadnici Francuskog bataljona iznosili tvrdnje da snage ABiH pucaju na vlastite ljude. Međutim, on lično nikada nije vidio dokaze o tome i u svom svjedočenju je izjavio da UNPROFOR nije bio u mogućnosti da sa sigurnošću utvrdi ko je ispalio neki konkretan hitac.¹⁵¹²⁰ Pored toga, slučajevi u kojima je UNPROFOR sumnjao da su bosanski Muslimani otvorili vatru na UN, avione NATO-a ili svoje vlastite građane bili su "veoma malobrojni".¹⁵¹²¹ Svjedok KDZ182 je takođe u svom svjedočenju izjavio da je u svim slučajevima u kojim je UNPROFOR vodio istragu o incidentima granatiranja gotovo sva paljba poticala sa strane bosanskih Srba, iako se čini da su neke granate ispaljene sa strane bosanskih Muslimana.¹⁵¹²² Po njegovim riječima, paljba iz lakog naoružanja poticala je s obje strane, premda u većoj mjeri sa srpske.¹⁵¹²³

4514. Naposljetku, Vijeće je takođe saslušalo iskaze više svjedoka tužilaštva koji su energično porekli da su jedinice ABiH gađale vlastite civile.¹⁵¹²⁴ Na primjer, Bell je u svom svjedočenju izjavio da nikada nije vidio niti prijavio slučajeve u kojim su snage ABiH otvorile paljbu ka svojim ljudima ili iscenirale neki incident, te da on takvim tvrdnjama ne bi pripisivao nikakvu

¹⁵¹¹⁷ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 121.

¹⁵¹¹⁸ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 121; Richard Mole; T. 5890 (18. avgust 2010.).

¹⁵¹¹⁹ Richard Mole, T. 5885–5886 (18. avgust 2010.).

¹⁵¹²⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 213–214; Michael Rose, T. 7307–7308 (5. oktobar 2010.), T. 7328–7337 (6. oktobar 2010.) (gdje je svjedok rekao da su kružile glasine da je Ejup Ganić imao jedinicu tajne policije čiji je zadatak bio da iz snajpera otvara paljbu na tramvaje, ali tako da se za to okrivljuje srpska strana); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; D680 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s incidentom granatiranja od 8. novembra 1994.).

¹⁵¹²¹ Michael Rose, T. 7328–7334 (6. oktobar 2010.); D681 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa situacijom u Sarajevu, 27. oktobar 1994.) (gdje se izvještava o incidentu snajperskog djelovanja vezanog za jedan tramvaj i gdje svi dokazi pokazuju da je paljba otvorena s teritorije pod kontrolom ABiH). Ali v. Mirza Sabljica, T. 7684–7688 (gdje je svjedokinja rekla da je CSB Sarajevo proveo istragu o tom incidentu i zaključio da je paljba došla sa strane bosanskih Srba).

¹⁵¹²² P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 48–52, 54 (gdje je svjedok naveo samo jedan takav slučaj).

¹⁵¹²³ Svjedok KDZ182, T. 13085–13088 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵¹²⁴ V. npr. Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28971; Mirsad Kučanin, P16 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 4729–4730; Adrianus van Baal, T. 8462–8463 (27. oktobar 2010.), T. 8533 (28. oktobar 2010.); svjedok KDZ166, T. 8354 (26. oktobar 2010.).

vjerodostojnost.¹⁵¹²⁵ Bowen je u svom svjedočenju izjavio da je krajem avgusta 1992. prvi put čuo za teoriju po kojoj su snage bosanskih Muslimana granatirale vlastitu teritoriju, i to od ađutanta komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, koji mu je priznao da nema dokaza o tome.¹⁵¹²⁶ Bowen nije prihvatio takvu teoriju i konstatovao je da se ni do danas, nekih dvadeset godina poslije rata, nisu pojavili *corpus delicti* dokazi da je ABiH granatirala sopstveni narod.¹⁵¹²⁷ Svjedok KDZ304 je takođe smatrao da su neosnovani navodi da su bosanski Muslimani sami sebe granatirali i u svom svjedočenju je izjavio da, dok je boravio u Sarajevu, nije vidio nijedan slučaj da je s linije fronta pod kontrolom ABiH otvarana paljba po civilnom stanovništvu u Sarajevu.¹⁵¹²⁸

4515. Vijeće je analiziralo gore navedene dokaze uzevši u obzir sve dokaze koji su mu u ovom predmetu predočeni u vezi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem u Sarajevu. Premda je Vijeće utvrdilo da je Garaplija vjerodostojan svjedok, njegov iskaz ipak nije bio dovoljan da se zaključi da je strana bosanskih Muslimana gađala svoje civile, a kamoli da je odgovorna za sve veće incidente granatiranja ili snajperskog djelovanja u gradu. Naprotiv, Garaplijin iskaz je samo pokazao da je Herenda, pripadnik jedinice specijalne policije, učestvovao u političkim ubistvima istaknutih pojedinaca među bosanskim Muslimanima koji nisu bili civili. Garaplijin iskaz je takođe pokazao da je Herenda ubio jednog vojnika UNPROFOR-a kako bi se krivica za to pripisala strani bosanskih Srba i protiv njih izazvala reakcija međunarodne zajednice.¹⁵¹²⁹ Međutim, kao što je navedeno gore, na pitanje da li su gađani civili bosanski Muslimani, Garaplija je odgovorio da Herenda nije priznao da je to činjeno.

4516. Uprkos tome, Vijeće prihvata iskaze Frasera, Harlanda, svjedoka KDZ185 i drugih svjedoka tužilaštva koji su izjavili da je bilo slučajeva kada je strana bosanskih Muslimana iz političkih razloga gađala svoju teritoriju, obično blizu zgrade Predsjedništva. Međutim, svi ti svjedoci su rekli da je broj takvih slučajeva bio neznatan i čvrsto ostali pri stavu da je paljba otvarana na Sarajevo poticala mahom od strane bosanskih Srba.

¹⁵¹²⁵ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 117; Martin Bell, T. 9920–9921 (15. decembar 2010.).

¹⁵¹²⁶ Jeremy Bowen, T. 10165–10166 (13. januar 2011.), T. 10196, 10200–10201 (14. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 39.

¹⁵¹²⁷ Jeremy Bowen, T. 10184–10185 (13. januar 2011.), T. 10196, 10200–10201 (14. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 39. V. D936 (Izvod iz knjige Jeremyja Bowena pod naslovom *War Stories*), *e-court* str. 6.

¹⁵¹²⁸ P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 28 (pod pečatom); svjedok KDZ304, T. 10517 (18. januar 2011.).

¹⁵¹²⁹ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), *e-court* str. 85–86; D2271 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 18. juli 1995.), str. 4–5 (gdje se navodi da je ABiH otvorila paljbu po vojnicima UNPROFOR-a); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 10 (gdje je svjedok rekao da su jedinice ABiH iz snajpera gađale osoblje UN-a u zgradi PTT-a i da je on lično bio meta vatre koju je otvorila ABiH).

4517. Pored toga, Harland je u svom svjedočenju izjavio da je taj mali broj incidenata pripisan "odmetničkim snagama" na strani bosanskih Muslimana. S druge strane, tvrdnja optuženog, ukoliko je tačna, značila bi da je postojala zavjera velikih razmjera u koju su bile uključene brojne, ako ne i sve, jedinice ABiH i policije u gradu koje su godinama radile u dosluhu kako bi potajno iz snajpera gađale i granatirale svoj narod. Vijeće to ne prihvata. Pored toga, kao što se vidi u prethodnim odjeljcima, za mnoge incidente snajperskog djelovanja i granatiranja navedene u Optužnici Vijeće je zaključilo da je njih počinio SRK.¹⁵¹³⁰ Prema tome, nema dokaza o takvoj zavjeri velikih razmjera.

4518. Čak ni svjedoci koje je optuženi pozvao nisu tvrdili da je za sve ili većinu težih incidenata s civilnim žrtvama u gradu odgovorna strana bosanskih Muslimana. Kao što je već rečeno, Garaplijin iskaz uopšte se nije odnosio na otvaranje snajperske vatre po civilima bosanskim Muslimanima. Demurenko je u svom svjedočenju rekao da je stekao utisak da su bosanski Muslimani iz snajpera gađali vlastiti narod, iako je priznao da je to bilo teško dokazati. Što je još značajnije, premda je on napisao velik broj dnevnih izvještaja UN-a za vrijeme svog boravka u gradu, a mnogi od njih su prihvaćeni u spis u ovom predmetu, samo se u veoma malom broju tih izvještaja konkretno navode incidenti za koje se kaže da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom ABiH.¹⁵¹³¹ Isto tako, svjedok KW570 je u svom svjedočenju govorio isključivo o obrascu djelovanja ABiH kad je ova otvarala vatru ka Predsjedništvu kada bi važna delegacija posjetila grad. On, međutim, nije pominjao da je ta vatra prouzrokovala civilne žrtve. Gray je takođe pomenuo da je ABiH otvarala paljbu ka Predsjedništvu kada su stranci dolazili u posjetu, ali se prisjetio samo jednog takvog incidenta kod Predsjedništva u kojem je bilo civilnih žrtava.¹⁵¹³² Vojnici i oficiri SRK-a, poput Galića, Miloševića i Šarenca, koji su svjedočili o ovoj temi nisu se nalazili u gradu kad su se ti incidenti odigrali, a njihovi iskazi se prevashodno temelje na glasinama i obavještajnim podacima koje su prikupile njihove jedinice. Kao takvi, ti iskazi imaju ograničenu vrijednost.

4519. Naposljetku, na osnovu gore navedenih dokaza jasno je da, s izuzetkom nekoliko pojedinaca, većina međunarodnih svjedoka koji su bili na terenu nikada nije dobila nikakav

¹⁵¹³⁰ Vijeće podsjeća i da je neke od dokaza o tome da je ABiH gađala svoje civile razmatralo u odjeljcima koji se konkretno bave incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici kada je to bilo relevantno. Jedan takav primjer je iskaz svjedoka KW586, koji je okrivio ABiH za prvi incident na pijaci Markale, ali je njegov iskaz odbačen odlukom većina članova Vijeća.

¹⁵¹³¹ V. fusnota 15097. Isti je slučaj s drugim izvještajima UN-a koji su ponuđeni na uvrštavanje u spis u ovom predmetu: u velikoj većini njih ne govori se o tome da je strana bosanskih Muslimana gađala vlastite civile.

¹⁵¹³² Gray u većem dijelu svog iskaza govori o tome da je ABiH gađala pripadnike UN-a, uključujući i njega. Vijeće takođe napominje da incident granatiranja u blizini zgrade PTT-a, koji je Gray naveo kao primjer za to kako su snage ABiH gađale vlastite civile, nije zapravo uvjerljiv jer se nije moglo utvrditi iz kog pravca je granata ispaljena. Njegovo uvjerenje da je ABiH ispalila tu granatu temelji se na pretpostavci da su gađani upravo mladi

nepobitan dokaz da je strana bosanskih Muslimana otvarala snajpersku vatru i granatirala svoje građane. Da je zaista postojala zavjera velikih razmjera, kako optuženi tvrdi, nema sumnje da bi ti svjedoci bili obavješteni ili bi izvještavali o takvim incidentima u mnogo većoj mjeri. Oni bi takođe bili i očevici nekih od tih incidenata. Prema tome, iz svih tih razloga, Vijeće odbacuje argument optuženog da je strana bosanskih Muslimana odgovorna za sve teže incidente u gradu ili da je, u sklopu opšte politike, otvarala snajpersku vatru i granatirala vlastite civile sve vrijeme sukoba u Sarajevu. Iako je moguće da je u nekoliko navrata zaista bilo takvih incidenata, njihova učestalost nije bila tolika da bi se doveli u sumnju drugi zaključci donijeti u Presudi u vezi sa sukobom u Sarajevu.

e. Bolnice u Sarajevu

4520. Tužilaštvo tvrdi da su, u sklopu kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja civila u Sarajevu, "srpske snage" često otvarale vatru na ambulantna kola i bolnice, te ubijale i ranjavale pripadnike osoblja i pacijente.¹⁵¹³³ Tokom suđenja, tužilaštvo je pozvalo ljekare koji su radili u Državnoj bolnici,¹⁵¹³⁴ bolnici Koševo,¹⁵¹³⁵ te bolnici Dobrinja, i oni su svjedočili o sudbini tih bolnica tokom rata. Pored toga, oni su potvrdili vjerodostojnost raznih medicinskih dokumenata u vezi s incidentima iz priloga Optužnici, te dali opšte informacije o žrtvama u Sarajevu.

4521. Nasuprot tome, optuženi tvrdi da je "ABiH zloupotrebila u vojne svrhe objekte civilnog karaktera, poput bolnica" i da SRK nikada nije otvarao vatru na bolnicu Koševo.¹⁵¹³⁶ Tužilaštvo pak odbacuje tu tvrdnju i smatra da je ona "pogrešna", budući da su bolnice granatirane čak i kada u blizini nije bilo minobacača ili vojnih meta; pored toga, tužilaštvo tvrdi da materijalna šteta na bolnicama pokazuje nesrazmjernost napada od strane SRK-a.¹⁵¹³⁷

ljudi koji su se okupili u blizini zgrade PTT-a, što SRK nije mogao da učini. Međutim, podjednako je moguće da su ti mladi ljudi bili žrtve granate koju je SRK ispalio nasumično.

¹⁵¹³³ Završni podnesak tužilaštva, par. 758–759.

¹⁵¹³⁴ Prije 1992., ta bolnica je bila poznata pod nazivom Vojna bolnica u Sarajevu i njom je upravljala JNA. Nakon što se JNA povukla iz Sarajeva u maju 1992., zvali su je Državna bolnica Sarajevo. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 5, 10; Bakir Nakaš, T. 6700 (14. septembar 2010.).

¹⁵¹³⁵ Bolnica Koševo je bila civilni zdravstveni objekat, a bila je poznata i pod nazivom "Univerzitetski klinički centar" Koševo. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; činjenice o kojima je presuđeno 96, 97.

¹⁵¹³⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1937, 1955 (gdje se, s obzirom na Galićev iskaz, dalje iznosi da bi se prilikom donošenja "bilo kakve odluke o otvaranju vatre" na zgrade poput bolnice Koševo u obzir uzelo njeno okruženje i prisustvo civila; na taj način optuženi implicitno kaže da je na bolnicu Koševo možda otvarana paljba); Završna riječ, T. 47979 (2. oktobar 2014.).

¹⁵¹³⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 794; završna riječ, T. 47720 (30. septembar 2014.).

i. *Državna bolnica*

4522. Bakir Nakaš, ljekar u Državnoj bolnici, velikom kompleksu zgrada u centru Sarajevu na području Marindvora,¹⁵¹³⁸ izjavio je u svom svjedočenju da je snajperska i minobacačka vatra otvarana na bolnicu od 13. maja 1992. nadalje, iako je na njenoj južnoj strani bio jasno vidljiv simbol Crvenog krsta.¹⁵¹³⁹ Po njegovoj procjeni, od 1992. do 1995. bolnicu je pogodilo preko 200 projektila; bolnica je direktno gađana, a najteže granatiranje bilo je neposredno po odlasku JNA iz Sarajeva, od 13. do 16. maja 1992., kada ju je pogodilo oko 40 granata.¹⁵¹⁴⁰ Milan Mandilović, takođe ljekar u Državnoj bolnici tokom rata, potvrdio je da su bosanski Srbi različitim intenzitetom granatirali bolnicu i da je na nju otvarana vatra iz pješadijskog i artiljerijskog oružja.¹⁵¹⁴¹ Budući da se nalazila u blizini Aleje snajpera, na bolnicu je otvarana paljba i iz snajpera, i tada su ranjavani kako osoblje bolnice, tako i njeni pacijenti.¹⁵¹⁴² Gotovo 85 do 90% projektila pogodilo je južnu stranu zgrade Državne bolnice, što je, po Nakaševim riječima, značilo da je izvor vatre bio na Trebeviću, Vracama i Grbavici, području pod kontrolom VRS-a.¹⁵¹⁴³ Uslijed toga, prednji dio Državne bolnice, na južnoj strani, nije se koristio od 1992. do 1995.¹⁵¹⁴⁴

¹⁵¹³⁸ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 12; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš); Aernout van Lynden, T. 2392–2394 (19. maj 2010.), T. 2580–2583 (21. maj 2010.); P927 (Vazдушna fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden); D211 (Panoramska fotografija Sarajeva s oznakama koje je unio Aernout van Lynden). Državnu bolnicu činile su četiri zgrade, od kojih je najviša imala 12 spratova, kao i jedna pomoćna zgrada i još dvije druge zgrade. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 13.

¹⁵¹³⁹ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 22–23, 27; P1526 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo); Bakir Nakaš, T. 6688–6689 (14. septembar 2010.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 35; P954 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2392 (19. maj 2010.), T. 2595–2597 (21. maj 2010.), T. 3057–3059 (31. maj 2010.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25. V. takođe par. 4031.

¹⁵¹⁴⁰ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 23, 34; Bakir Nakaš, T. 6675, 6719–6723, 6741, 6750 (14. septembar 2010.); D619 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo s oznakama koje je unio Bakir Nakaš). Optuženi je osporio Nakaševu izjavu da je Državnu bolnicu pogodilo 200 projektila, na temelju toga što se na fotografiji bolnice koja je Nakašu pokazana u sudnici ne vidi veća materijalna šteta. Međutim, Vijeće napominje da je ta fotografija snimljena u ljeto ili jesen 1992., dakle, na početku sukoba, dok se Nakaševa procjena odnosi na cjelokupan period sukoba. V. Bakir Nakaš, T. 6749 (14. septembar 2010.); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 22.

¹⁵¹⁴¹ Milan Mandilović, T. 5350, 5390 (16. juli 2010.); T. 5400, 5405, 5407 (19. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 42–43, 53–58; P1222 (Fotografija Državne bolnice u Sarajevu).

¹⁵¹⁴² P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 27, 29–32, 40. Mandilović nije znao da li je na bolnicu hotimično otvarana vatra iz snajpera, ali je u svom svjedočenju izjavio da je na nju neprekidno pucano iz lakog naoružanja. V. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 47.

¹⁵¹⁴³ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 23–25, 33; Bakir Nakaš, T. 6688–6690 (14. septembar 2010.); P1526 (Fotografija Državne bolnice Sarajevo). V. takođe Milan Mandilović, T. 5350–5351 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 46. Mandilović je mislio da su sjevernu stranu bolnice pogodile granate koje su bosanski Srbi ispalili s Poljina. V. Milan Mandilović, T. 5388 (16. juli 2010.), T. 5440 (19. juli 2010.); P6336 (Izveštaj UNMO-a, 2. januar 1993.), *e-court* str. 1–5. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3016.

¹⁵¹⁴⁴ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 38; Milan Mandilović, T. 5390 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 53.

4523. Na osnovu fragmenata pronađenih u bolnici utvrđeno je da su granate ispaljene iz različitih tenkova i drugih vrsta artiljerijskog i minobacačkog naoružanja.¹⁵¹⁴⁵ Nakaš je smatrao da su, po odlasku JNA, "Srbi bili zaokupljeni time da unište ključne dijelove bolnice", budući da su u prvom granatiranju gađani stubovi na osmom spratu, koji su ključni za stabilnost zgrade, a da su često ciljane i operacione sale.¹⁵¹⁴⁶

4524. Granatiranje se negativno odrazilo na rad Državne bolnice.¹⁵¹⁴⁷ Bolničko osoblje i pacijenti su od septembra 1992. do sredine 1994. ranjavani u više navrata, a tokom druge polovine ljeta 1994. odigrao se incident u kom su dva pacijenta u bolnici povrijeđena vatrom iz snajpera.¹⁵¹⁴⁸ Sobe iznad drugog sprata napuštene su jer su bile izloženije, a jedina redovno korištena operaciona sala nalazila se u podrumu.¹⁵¹⁴⁹ Odjel intenzivne njege nalazio se u fiskulturnoj sali, a preostali pacijenti smješteni su u hodnik.¹⁵¹⁵⁰ U hitnim slučajevima bolničko osoblje nije moglo da reaguje na odgovarajući način jer su samo najvažniji dijelovi Državne bolnice snabdijevani strujom, a vladala je i nestašica u medicinskoj opremi, hrani i vodi.¹⁵¹⁵¹ Najteži je bio period od kraja jula do početka septembra 1993., kada Državna bolnica nije imala ni vodu, ni struju, ni gas.¹⁵¹⁵² Broj članova bolničkog osoblja veoma je smanjen i jedini način na koji su u bolnici mogli da se nose s velikom potražnjom za zdravstvenom njegom bio je taj da se primaju samo pacijenti koji su životno ugroženi zbog bolesti ili povreda.¹⁵¹⁵³ Budući da su viši spratovi Državne bolnice predstavljali pogodno mjesto za snimanje, inostrane televizijske ekipe su se nalazile na nekim od njih, kao na primjer Sky News i njegov ratni dopisnik Van Lynden.¹⁵¹⁵⁴

¹⁵¹⁴⁵ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 26.

¹⁵¹⁴⁶ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 48; Bakir Nakaš, T. 6690–6691 (14. septembar 2010.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2884. Mandilović je smatrao da je bolnica granatirana kako bi se destabiliziralo stanje u gradu i uticalo na moral naroda. V. Milan Mandilović, T. 5383 (16. juli 2010.).

¹⁵¹⁴⁷ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 41.

¹⁵¹⁴⁸ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 48, 50. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25; činjenica o kojoj je presuđeno 2883. Jednom prilikom Mandilović je bio na spratu koji je pogodila granata, udaljen samo 10 metara od sobe koja je raznijeta. V. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 43.

¹⁵¹⁴⁹ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 35–37. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25; P6336 (Izveštaj UNMO-a, 2. januar 1993.), *e-court* str. 1–5.

¹⁵¹⁵⁰ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 37; P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 25.

¹⁵¹⁵¹ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 37, 43–44; Milan Mandilović, T. 5356–5357 (16. juli 2010.); P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 34–35. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3093.

¹⁵¹⁵² P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 42.

¹⁵¹⁵³ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 46.

¹⁵¹⁵⁴ Bakir Nakaš, T. 6725–6726 (14. septembar 2010.); D620 (Članak iz časopisa *Dani* pod naslovom "Opća bolnica Sarajevo — Bolnica na nišanu", 5. april 2002.), str. 3; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 31–32, 34, 42; Aernout van Lynden, T. 2389–2391 (19. maj 2010.).

ii. *Bolnica Koševo*

4525. Bolnica Koševo je velik kompleks s 36 klinika i nalazi se tik pored Breke, na njenoj južnoj strani, u sjeveroistočnom dijelu Sarajeva.¹⁵¹⁵⁵ Fatima Zaimović, koja je bila glavna sestra na Dječjoj hirurgiji u bolnici Koševo,¹⁵¹⁵⁶ izjavila je tokom svjedočenja da je glavni ulaz u bolnicu bio u Bolničkoj ulici, blizu njenog odjela.¹⁵¹⁵⁷ U odjelu su liječena djeca starosti do 14 godina, ali je povremeno pružana pomoć i odraslim civilima.¹⁵¹⁵⁸

4526. Kao što je to bio slučaj s Državnom bolnicom, tokom rata je i u bolnici Koševo broj zdravstvenih radnika veoma smanjen, a sama bolnica je često granatirana, zbog čega su ginuli i ranjavani kako bolničko osoblje, tako i pacijenti.¹⁵¹⁵⁹ Uslijed toga, ni osoblje ni pacijenti nisu se osjećali bezbjedno.¹⁵¹⁶⁰ Pored toga, bolnici Koševo je tokom sukoba nedostajala potrebna medicinska i hirurška oprema; struja je često nestajala, a vode je bilo veoma malo.¹⁵¹⁶¹ Uslijed svega toga, radni uslovi, naročito uslovi za obavljanje operacija, bili su izuzetno teški.¹⁵¹⁶² Kada je na bolnicu Koševo otvarana vatra iz minobacača ili snajpera, djecu su odvodili u podrum, a pacijenti koji su bili vezani za krevet držani su u hodnicima i ljekarsko osoblje je ostajalo s njima.¹⁵¹⁶³ Svjedokinja Zaimović je u svom svjedočenju izjavila da bi se u tim trenucima djeca uspaničila, te počela vrištati i trčati ka sestrama da ih zaštite.¹⁵¹⁶⁴ Veliki broj te djece doživio je

¹⁵¹⁵⁵ Fatima Zaimović, T. 1868 (5. maj 2010.); P816 (Mapa Sarajeva); P817 (Vazдушna fotografija bolnice Koševo s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

¹⁵¹⁵⁶ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 1.

¹⁵¹⁵⁷ Fatima Zaimović, T. 1869–1871 (5. maj 2010.); P817 (Vazдушna fotografija bolnice Koševo s oznakama koje je unijela Fatima Zaimović).

¹⁵¹⁵⁸ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 6–7.

¹⁵¹⁵⁹ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 2–4, 11–14, 31; Fatima Zaimović, T. 1888, 1894–1896 (5. maj 2010.); Thomas Knustad, P123 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1993. V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16, 20 (gdje je svjedok rekao da je njemu bilo očigledno da bolnica nije nasumično granatirana, već da su je ciljano gađale profesionalne jedinice); Hussein Abdel-Razek, T. 5637–5638 (21. juli 2010.); P1558 (Izjava svjedoka Francis Roy Thomasa od 13. maja 2009.), par. 95; P1572 (Izveštaj UNMO-a, 30. novembar–1. decembar 1993.) (gdje je svjedok izvjestio da je bolnica Koševo granatirana tokom noći, uslijed čega su dvije osobe poginule); P1576 (Izveštaj UNMO-a, 13.–14. decembar 1993.); P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; P1584 (Izveštaj UNMO-a, 3.–4. januar 1994.); P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.) (u kojem se optuženi obavještava da je granatirana bolnica Koševo, uslijed čega su povrijeđeni pacijenti i osoblje); činjenica o kojoj je presuđeno 3018.

¹⁵¹⁶⁰ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 33–39.

¹⁵¹⁶¹ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 20–22.

¹⁵¹⁶² P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 23.

¹⁵¹⁶³ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 27, 32; Fatima Zaimović, T. 1886–1887 (5. maj 2010.).

¹⁵¹⁶⁴ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 33.

takvu traumu da se povukao u sebe i počeo mokriti u krevetu.¹⁵¹⁶⁵ Sama svjedokinja Zaimović je krajem 1995. imala je težak srčani udar uslijed stresa.¹⁵¹⁶⁶

4527. Van Lynden i njegova televizijska ekipa postavili su satelitsku antenu na jednoj od bolničkih zgrada i tu su radili od juna do avgusta 1992. On je tokom svjedočenja izjavio da su zgrade u krugu bolnice Koševo oštećene granatiranjem.¹⁵¹⁶⁷

iii. *Bolnica Dobrinja*

4528. Kao što je već rečeno, Youssef Hajir je ljekar koji je, s obzirom na potrebe koje su postojale početkom maja 1992., otvorio zdravstvenu kliniku koja je naposljetku postala bolnica Dobrinja, i on je u njoj radio tokom sukoba.¹⁵¹⁶⁸ Premda se u nekim dokumentima ta bolnica naziva vojna ili ratna bolnica, ime je nastalo tako što su civilna zaštita i Ismet Hadžić, koji je kasnije postao komandant 155. brigade ABiH, odlučili koristiti takav naziv.¹⁵¹⁶⁹ Međutim, to je učinjeno protivno Hajirovoj volji i naposljetku je bolnica 1993., na Hajirovo insistiranje, registrovana u Ministarstvu zdravstva, kad je i dobila naziv "Opšta bolnica Dobrinja".¹⁵¹⁷⁰

4529. Bolnica Dobrinja nalazila se u stambenom naselju Dobrinja 2, u prizemlju jedne osmospratnice, a iznad vrata je imala znak Crvenog krsta.¹⁵¹⁷¹ Pripadnici bolničkog osoblja često su bili meta snajperske vatre kada su dolazili na posao i odlazili s posla, te su mnogi poginuli ili

¹⁵¹⁶⁵ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 34–37, 41; Fatima Zaimović, T. 1886–1888 (5. maj 2010.).

¹⁵¹⁶⁶ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 46.

¹⁵¹⁶⁷ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 38–39.

¹⁵¹⁶⁸ Hajir je objasnio da je oko 5. maja 1992. u jednom skladištu napravio improvizovanu prostoriju za pružanje hitne medicinske pomoći koja je i dan-danas dio bolnice Dobrinja. S vremenom se to polako razvilo u "bolnicu manje razine" koja je u potpunosti postala operativna i imala sve potrebno osoblje do 17. jula 1992., kada je Mojnilo potpalo pod kontrolu ABiH i Hajir bio u mogućnosti da osigura snabdijevanje iz centra grada. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 1–2, 25–33; Youssef Hajir, T. 8786–8787, 8808 (1. novembar 2010.); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

¹⁵¹⁶⁹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 31; Youssef Hajir, T. 8819–8823, 8825–8826 (1. novembar 2010.); P1871 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*).

¹⁵¹⁷⁰ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 31; Youssef Hajir, T. 8819–8823, 8825–8826 (1. novembar 2010.); P1871 (Medicinska dokumentacija bolnice Dobrinja); P1870 (Izvodi iz knjige Youssefa Hajira pod naslovom *Dobrinja Hospital*). Hajir je priznao da su 43 člana njegovog medicinskog osoblja bila pripadnici ABiH, ali je objasnio da su oni, poput njega, samo radili u bolnici. V. Youssef Hajir, T. 8868–8869 (2. novembar 2010.).

¹⁵¹⁷¹ Hajir je objasnio da je, budući da se radilo o improvizovanoj bolnici, simbol Crvenog krsta stavljen iznad vrata tek dva-tri mjeseca nakon što su borbe počele. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 46; Youssef Hajir, T. 8781–8783 (1. novembar 2010.); P1867 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Youssef Hajir). V. takođe P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 81; P1529 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

ranjeni.¹⁵¹⁷² Osim toga, bolnica je raspolagala malim brojem ambulantnih kola, koja su takođe imala znak Crvenog krsta i na koja je takođe otvarana paljba iz snajpera; uslijed nje su dva vozača povrijeđena a jedan ubijen.¹⁵¹⁷³ Na samu zgradu bolnice otvarana je teška artiljerijska vatra u makar 15 navrata i "bezbroy puta [je pogođena] manjim projektilima".¹⁵¹⁷⁴

4530. Isprva, Hajir je bio jedini hirurg u bolnici i operisao je dan i noć u improvizovanim uslovima, služeći se samo onim što bi pronašao; kasnije su došli i drugi hirurzi i ljekari, a stigla je i bolja oprema.¹⁵¹⁷⁵

iv. Vojne mete u bolnicama i njihovoj okolini

4531. Više oficira i vojnika SRK-a koje je optuženi pozvao da svjedoče izjavilo je da su njihovi položaji i jedinice često bili meta minobacačke i snajperske vatre otvarane iz civilnih objekata u Sarajevu, između ostalog i iz bolnica u gradu.¹⁵¹⁷⁶ Blaško Rašević iz 1. romanijske pješadijske brigade izjavio je u svom svjedočenju da je ABiH imala vatreni položaj u krugu bolnice Koševo i da je odatle svakodnevno otvarala paljbu.¹⁵¹⁷⁷ Lučić je tokom svjedočenja izjavio da je ABiH noću pucala iz bestrzajnih topova stacioniranih u krugu bolnice Koševo.¹⁵¹⁷⁸ Maletić je u svjedočenju izjavio da je raspolagao informacijama o vojnim metama duboko na muslimanskoj teritoriji i da su među njima bili položaji u krugu Državne bolnice i bolnice Koševo.¹⁵¹⁷⁹ Dragomir Milošević je u svjedočenju takođe izjavio da je ABiH imala položaj u bolnici Koševo.¹⁵¹⁸⁰ Premda je Milošević rekao da je ABiH bolnicu Koševo koristila isključivo u vojne svrhe,¹⁵¹⁸¹ Galić je ustvrdio da se

¹⁵¹⁷² P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 45. Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

¹⁵¹⁷³ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 47; Youssef Hajir, T. 8788 (1. novembar 2010.), T. 8867–8870 (2. novembar 2010.); P803 (Vijest kanala Sky News, s transkriptom). Vijeće napominje da se optuženi u Optužnici ne tereti za to ubijanje.

¹⁵¹⁷⁴ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 44.

¹⁵¹⁷⁵ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 30, 32.

¹⁵¹⁷⁶ V. npr. D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 29; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 18; D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 14; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 19; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 44; Blagoje Kovačević, T. 29069–29070 (18. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 17, 24.

¹⁵¹⁷⁷ D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 23; Blaško Rašević, T. 30915–30916 (4. decembar 2012.).

¹⁵¹⁷⁸ D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 14.

¹⁵¹⁷⁹ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 28. V. takođe D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 18.

¹⁵¹⁸⁰ Dragomir Milošević, T. 32581–32582 (23. januar 2013.), T. 33136–33138 (4. februar 2013.).

¹⁵¹⁸¹ Dragomir Milošević, T. 32581 (23. januar 2013.).

nekoliko bolnica "zloupotrebljaval[o]" kako bi se otvarala paljba na položaje SRK-a.¹⁵¹⁸² Radojčić je izjavio da je njegov položaj često gađan iz bolnice Dobrinja.¹⁵¹⁸³

4532. S druge strane, Nakaš je u svom svjedočenju izjavio da naoružanim pripadnicima ABiH nije bilo dozvoljeno da budu unutar Državne bolnice, te da u blizini bolnice nije bio nijedan vojni objekat.¹⁵¹⁸⁴ On je, međutim, potvrdio da je krajem 1992. godine 1. korpus ABiH rekvirirao dvije zgrade u kompleksu Državne bolnice i koristio ih isključivo kao rehabilitacioni centar za vojnike ABiH.¹⁵¹⁸⁵ Mandilović je tokom svjedočenja izjavio i da se ni u jednom trenutku tokom rata u Državnoj bolnici nisu nalazili vojni položaji niti borci.¹⁵¹⁸⁶ Van Lynden je objasnio da su on i njegova ekipa provjerili da bolnicu ne koristi vojska, jer nisu željeli da njihova baza bude na vojnoj meti ili u njenoj blizini.¹⁵¹⁸⁷ Tokom mjeseci koje je tu proveo on nikada nije vidio da su snage ABiH koristile zgradu bolnice ili njeno neposredno okruženje.¹⁵¹⁸⁸ Vijeće napominje da se u jednom izvještaju ABiH iz januara 1993. navodi da se jedinice HOS-a nalaze u Ulici Avde Jabučice, u blizini kruga bolnice.¹⁵¹⁸⁹

4533. Kad je riječ o bolnici Dobrinja, zgrada Komande ABiH nalazila se nekih 150 do 200 metara zapadno od bolnice; kako se tvrdi, na području oko bolnice nije bilo organizovanih vojnih jedinica niti kasarni ABiH.¹⁵¹⁹⁰

4534. Što se tiče bolnice Koševo, svjedokinja Zaimović je izjavila da nikada nije vidjela bilo kakve položaje, oružje niti aktivnosti ABiH u blizini tog kompleksa.¹⁵¹⁹¹ Pored toga, po njenim

¹⁵¹⁸² Stanislav Galić, T. 37419–37421 (18. april 2013.); D3429 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. septembar 1993.), str. 1.

¹⁵¹⁸³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 21.

¹⁵¹⁸⁴ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 14–15; Bakir Nakaš, T. 6743 (14. septembar 2010.).

¹⁵¹⁸⁵ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 14; Bakir Nakaš, T. 6698–6701 (14. septembar 2010.); D615 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš). Nakaš je u svjedočenju takođe izjavio da se na području Marindvora, blizu crkve sv. Josipa, nalazila upravna zgrada policije. V. Bakir Nakaš, T. 6709 (14. septembar 2010.); D616 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Bakir Nakaš).

¹⁵¹⁸⁶ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 37, 39–40. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 3017.

¹⁵¹⁸⁷ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 33; Aernout van Lynden, T. 2391 (19. maj 2010.).

¹⁵¹⁸⁸ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 33; Aernout van Lynden, T. 2591–2592 (21. maj 2010.).

¹⁵¹⁸⁹ Bakir Nakaš, T. 67186719 (14. septembar 2010.); D618 (Izvještaj 7. brdske brigade u vezi s položajima ABiH, 28. januar 1993.); D617 (Mapa Sarajeva). V. takođe D622 (Bilten Štaba Vrhovne komande ABiH, 24. oktobar 1993.) (u kojem se izvještava da su 23. oktobra 1992. pripadnici 10. brdske brigade zauzeli položaje ispred Državne bolnice kako bi presreli cisternu za prevoz goriva UNPROFOR-a).

¹⁵¹⁹⁰ Youssef Hajir, T. 8845–8846, 8848 (2. novembar 2010.). V. takođe par. 3792.

¹⁵¹⁹¹ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 29. V. takođe P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 95.

riječima, u samoj bolnici nije bilo vojne opreme.¹⁵¹⁹² Abdel-Razek je takođe u svom svjedočenju izjavio da "glavna bolnica" u Sarajevu nije imala vojni značaj.¹⁵¹⁹³ Van Lynden nikada nije vidio artiljerijsko oružje unutar kompleksa Koševo, niti je čuo da se bolnica koristi "u artiljerijske svrhe", iako jula 1992. jeste vidio jedan minobacač kalibra 82 mm pored bolnice.¹⁵¹⁹⁴

4535. Više međunarodnih svjedoka potvrdilo je, međutim, da je ABiH razmještala svoje snage i/ili pucala na SRK-a iz bolnice Koševo, služeći se mobilnim minobacačima, kako bi izazvala uzvratnu vatru.¹⁵¹⁹⁵ Vojni posmatrači Richarda Graya bili su očevici kada su snage ABiH otvorile vatru iz minobacača postavljenih na kamione iz voznog parka bolnice Koševo, dok je on lično vidio oklopna vozila ABiH u blizini bolnice Koševo.¹⁵¹⁹⁶ Rose je tokom svjedočenja izjavio da je ABiH "često iz kruga bolnice Koševo otvarala vatru iz minobacača kalibra 120 mm na Srbe na Jevrejskom groblju".¹⁵¹⁹⁷ Tucker je rekao da su 11. januara 1993. vojnici UN-a, dok su isporučivali gorivo za kotao u bolnici, vidjeli kad je otvorena paljba iz jednog minobacača kalibra 82 mm, montiranog na kamion pored jedne napuštene kuće na zapadnoj strani bolnice Koševo, nekih pola sata prije konferencije za štampu koju je organizovala bolnica. Nakon toga je uslijedila uzvratna vatra iz protivavionskog, artiljerijskog i minobacačkog oružja.¹⁵¹⁹⁸ Morillon je izvjestio Izetbegovića o tom incidentu, konstatujući da "taj gnusni i kukavički čin" predstavlja flagrantno kršenje Ženevskih konvencija, te je pozvao Izetbegovića da preduzme oštre mjere kako se takvo šta više ne bi ponovilo.¹⁵¹⁹⁹ Mole je tokom svjedočenja izjavio da su jedinice ABiH koristile mobilne minobacače u okolini bolnice Koševo kako bi privukle vatru sa srpskih položaja.¹⁵²⁰⁰ Po njegovim

¹⁵¹⁹² P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 30; Fatima Zaimović, T. 1898–1910 (5. maj 2010.).

¹⁵¹⁹³ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16; Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5555 (20. juli 2010.) (gdje je svjedok rekao da je veoma često dolazio u bolnicu Koševo, ali da nikada nije vidio minobacače u njenoj blizini). U cijeloj izjavi svjedoka, Abdel-Razek govori o "glavnoj bolnici". S obzirom na kontekst njegove pismene izjave, kao i na usmeno svjedočenje, Vijeće smatra da je on govorio o kompleksu bolnice Koševo kada je pominjao "glavnu bolnicu". V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 95, u kojoj se navodi da je bolnica Koševo bila jedan od dva najvažnija zdravstvena objekta koja su radila u Sarajevu u to vrijeme.

¹⁵¹⁹⁴ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 39.

¹⁵¹⁹⁵ V. npr. John Hamill, P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6207, 6229; Francis Roy Thomas, T. 6842 (15. septembar 2010.); David Fraser, T. 8060 (18. oktobar 2010.); John Wilson, T. 3948 (21. juni 2010.); D99 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s ABiH, 21. januar 1993.).

¹⁵¹⁹⁶ D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 11, 16–18; Richard Gray, T. 29992–29993 (8. novembar 2012.).

¹⁵¹⁹⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 133. V. takođe D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 172.

¹⁵¹⁹⁸ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 303; Pyers Tucker, T. 23301–23303 (18. januar 2012.); D2034 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 5. V. takođe D507 (Video-snimak izjave lorda Owena u vezi s granatiranjem bolnice u Sarajevu).

¹⁵¹⁹⁹ D2034 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6; D351 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s protestnim pismom Aliji Izetbegoviću, 21. januar 1993.); Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5553 (20. juli 2010.).

¹⁵²⁰⁰ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 122–124; Richard Mole, T. 5891 (18. avgust 2010.). Po riječima Molea, o takvim incidentima, kada bi bili primijećeni, izvještavali su vojni posmatrači UN-a

riječima, ABiH bi ispalila jednu ili dvije granate i odmah otišla; SRK bi zatim uzvratno i pokušao da pogodi minobacač, ali reakcija nije bila ni brza ni dovoljno precizna da bi bila uspješna.¹⁵²⁰¹ Osim toga, postojalo je "određeno pretjerivanje", u smislu da je reakcija SRK-a bila izuzetno nesrazmjerna.¹⁵²⁰² To je svjedoka navelo na zaključak da je uzvratna vatra predstavljala odmazdu, a ne vojnu strategiju, pa bi bolnica uslijed toga često bila pogođena.¹⁵²⁰³ Mirko Šošić, takođe ljekar koji je radio u bolnici Koševo do ljeta 1992.,¹⁵²⁰⁴ izjavio je u svom svjedočenju da je u više navrata vidio da je ABiH pucala iz "top[a]" koji se nalazio u krugu bolnice Koševo, u podzemnom dijelu ispod traumatologije.¹⁵²⁰⁵

4536. Neki dokumenti SRK-a iz tog perioda takođe pokazuju da je ABiH koristila bolnicu Koševo. Na osnovu izvještaja 1. romanijske brigade upućenog Komandi SRK-a 1. oktobra 1992., u krugu bolnice Koševo nalazila su se dva interventna voda.¹⁵²⁰⁶ Dana 3. septembra 1993. ta ista brigada je izvijestila Komandu SRK-a da su u krugu koševske bolnice smješteni jedna jedinica TO-a i jedan interventni vod.¹⁵²⁰⁷ Almir Begić je tokom svjedočenja izjavio da se njegova jedinica ABiH, u čijem je sastavu bilo oko 50 ljudi, nalazila na stomatološkoj klinici udaljenoj nekih 500 metara od bolnice Koševo.¹⁵²⁰⁸ U borbenom izvještaju od 15. maja 1993. Komanda SRK-a izvještava Glavni štab VRS-a da je ABiH otvorila minobacačku vatru na položaje SRK-a "sa prostora koševske bolnice".¹⁵²⁰⁹ Dana 28. jula 1993., Komanda SRK-a je izvijestila Glavni štab VRS-a da je ABiH iz bolnice Koševo ispalila minobacačke granate kalibra 82 mm na položaje SRK-a.¹⁵²¹⁰ Vijeću je takođe predočeno naređenje ABiH od 11. juna 1995. u kojem se navodi da se istureno komandno mjesto 105. brigade 1. korpusa ABiH nalazilo "u rejonu bolnice Koševo (objekat u izgradnji)".¹⁵²¹¹

u svojim dnevnim izvještajima o situaciji. V. P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 128.

¹⁵²⁰¹ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125–126.

¹⁵²⁰² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125; Richard Mole, T. 5891–5893 (18. avgust 2010.).

¹⁵²⁰³ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 125–126.

¹⁵²⁰⁴ D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 2; Mirko Šošić, T. 35772 (21. mart 2013.).

¹⁵²⁰⁵ D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 9; Mirko Šošić, T. 35773–35775 (21. mart 2013.).

¹⁵²⁰⁶ Dragomir Milošević, T. 32582–32584 (23. januar 2013.); D2795 (Izveštaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.), str. 1–2. V. takođe D2880 (Službena zabilješka SNB-a Iliđa, 16. septembar 1992.), str. 1.

¹⁵²⁰⁷ P4498 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 3. septembar 1992.), str. 2.

¹⁵²⁰⁸ P2051 (Dodatak izjavi Almira Begića, od 14. decembra 2010.), par. 3; Almir Begić, T. 9982–9985 (16. decembar 2010.); D930 (Mapa Velešića s oznakama koje je unio Almir Begić). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32582–32584 (23. januar 2013.) (gdje je svjedok rekao da je SRK proglasio Zubotehničku školu za vojnu metu); D2795 (Izveštaj 1. romanijske brigade, 1. oktobar 1992.), str. 2.

¹⁵²⁰⁹ D3411 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.), str. 1.

¹⁵²¹⁰ D2798 (Borbeni izvještaj SRK-a, juli 1993.), str. 1.

¹⁵²¹¹ D2792 (Zapovijest 12. divizije ABiH, 11. juni 1995.), par. 5.5.

4537. Neki od vojnika i oficira SRK-a su u svom svjedočenju potom izjavili da njihove jedinice uopšte nisu uzvraćale vatru ka gradskim bolnicama, iako je odatle otvarana vatra na njih. Dušan Škrba je izjavio da njegova brigada, 1. sarajevska mehanizovana brigada, nikada nije otvarala paljbu na Državnu bolnicu i bolnicu Koševo, niti na rejon oko njih, jer se plašila da će prouzrokovati velike civilne žrtve.¹⁵²¹² Izo Golić, komandir minobacačkog voda u Rogatičkom bataljonu 1. romanijske brigade, izjavio je tokom svjedočenja da je tokom 1992. na položaje njegove jedinice otvarana vatra iz bolnice Koševo nekih 10 do 15 puta, ali da njemu nikada nije izdato naređenje da uzvratu vatrom ka bolničkom kompleksu.¹⁵²¹³ Međutim, ranije u svojoj izjavi on je takođe rekao da je kompleks bolnice Koševo bio jedna od meta koju je njegova jedinica gađala kada bi došlo do velike koncentracije snaga ABiH ili kada bi snage ABiH prve otvorile vatru.¹⁵²¹⁴ Isto tako, Veljović je tokom svjedočenja izjavio da njegovoj jedinici nije bilo dozvoljeno da gađa određene mete duboko u teritoriji, poput "bolnice", iako se znalo da se tamo nalaze vojne mete.¹⁵²¹⁵

4538. S druge strane, Mirko Šošić je u svom svjedočenju izjavio da su granate SRK-a u više navrata pale na bolnicu Koševo, ali da se to desilo zato što su snage ABiH otvarale artiljerijsku vatru iz kruga bolnice.¹⁵²¹⁶ Dragomir Milošević je najprije izjavio da SRK nikada nije pucao na bolnicu Koševo, ali je zatim objasnio da se, kada je paljba otvarana s određenih lokacija, poput bolnice, uzvraćalo vatrom, premda ne prije nego što jedinice SRK-a odrede metu i utvrde da li ima civila na tom mjestu.¹⁵²¹⁷ Blagoje Kovačević je priznao da se uzvraćalo vatrom kada je paljba otvarana iz škola i bolnica.¹⁵²¹⁸

v. Protesti u vezi s otvaranjem vatre na bolnice

4539. Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je jednom prilikom granatirana bolnica Koševo,¹⁵²¹⁹ razgovarao o tome s Galićem, koji mu je odgovorio, kao što je to uvijek činio kada se radilo o civilnim metama, da su bosanski Muslimani granatirali bolnicu kako bi izazvali

¹⁵²¹² Dušan Škrba, T. 29122–29123 (18. oktobar 2012.), T. 29131–29132 (22. oktobar 2012.).

¹⁵²¹³ D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 13, 24 (iako Golić nikada nije eksplicitno rekao kojoj je brigadi pripadao njegov bataljon dok je bio u Sarajevu, Vijeće napominje da su položaji bataljona koje je Golić opisao u 13. paragrafu svoje izjave bili u sklopu položaja koje je držala 1. romanijska brigada).

¹⁵²¹⁴ D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 17.

¹⁵²¹⁵ Stevan Veljović, T. 29282 (23. oktobar 2012.).

¹⁵²¹⁶ D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 12.

¹⁵²¹⁷ Dragomir Milošević, T. 33136–33138 (4. februar 2013.).

¹⁵²¹⁸ Blagoje Kovačević, T. 29069–29070 (18. oktobar 2012.).

¹⁵²¹⁹ Abdel-Razek je pominjao "glavnu bolnicu" kada je govorio o tom incidentu. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16. Kao što je već rečeno, Vijeće smatra da je tu riječ o kompleksu bolnice Koševo.

saosjećanje međunarodne zajednice.¹⁵²²⁰ Abdel-Razek je, međutim, bio uvjeren da su granate ispaljene iz pravca brdā pod kontrolom SRK-a.¹⁵²²¹

4540. Abdel-Razek i Tucker su takođe bili prisutni na sastancima 18. i 19. decembra 1992. između lorda Owena, s jedne strane, i optuženog, Mladića i Koljevića s druge, kada je Owen uložio protest zbog granatiranja bolnice Koševo i rekao prisutnima da je obišao bolnicu u kojoj je stanje "sramno" i "jako, jako deprimirajuće".¹⁵²²² Tokom jednog od tih sastanaka Owen se naljutio i rekao Mladiću da je granatiranje Sarajeva sramno i da se mora obustaviti; Mladić se zatim naljutio i počeo vikati na Owena.¹⁵²²³

4541. Vijeću su takođe predloženi dokazi o tome da je Mladić na sjednici Skupštine SrRBiH 12. maja 1992. izjavio da se Muslimanima ne smije dozvoliti da koriste Državnu bolnicu i bolnicu Koševo sve dok ne prihvate mir.¹⁵²²⁴

vi. Zaključak

4542. Nakon što je razmotrilo dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće konstatuje da su bolnice u Sarajevu, upravo kao i preostali dio grada, bile izložene granatiranju i snajperskom djelovanju od strane SRK-a. To se odrazilo na njihovu mogućnost da pruže odgovarajuću medicinsku njegu pacijentima. U tom smislu, Vijeće prihvata iskaze ljekara koji su u svjedočenju govorili o teškoćama s kojima su bili suočeni u radu u bolnicama, te o opasnostima kojima su se oni i drugi zdravstveni radnici svakodnevno izlagali kako bi pružili zdravstvenu njegu građanima Sarajeva. Vijeće takođe prihvata njihove iskaze u vezi s tim da su zgrade njihovih bolnica često bile izložene minobacačkoj i snajperskoj vatri. Iako Dušan Škrba tvrdi da 1. sarajevska mehanizovana brigada nikada nije pucala na bolnice, to je očigledno u suprotnosti s dokazima predloženim Vijeću da je Državna bolnica granatirana s južne strane grada. Iako je moguće da konkretno Škrbina i Veljovićeva jedinica nisu otvarale vatru na te bolnice, nema sumnje da druge jedinice SRK-a jesu. To su zapravo i potvrdili Blagoje Kovačević, Šošić, pa čak i

¹⁵²²⁰ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16, 21. Po riječima Abdel-Razeka, to je bio uobičajen Galićev odgovor: Galić je poricao da je srpska strana izvršila granatiranje i optuživao stranu bosanskih Muslimana za to. Ako ili kada bi Abdel-Razek to osporio, Galić bi priznao da su Srbi izvršili granatiranje, ali bi zatim rekao da su bili isprovocirani. V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21.

¹⁵²²¹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 16.

¹⁵²²² Hussein Abdel-Razek, T. 5504–5505 (19. juli 2010.), T. 5545–5547 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 92–98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

¹⁵²²³ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 95, 98

¹⁵²²⁴ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38.

Dragomir Milošević. Isto tako, iako je Golić izjavio da 1992. njegova jedinica nikada nije uzvratila vatrom kada je na nju pucano iz kompleksa bolnice Koševo, on je tim riječima osporio svoju raniju izjavu, u kojoj je priznao da je njegov vod otvarao vatru na kompleks Koševo kada je odatle gađan.

4543. Kao što je već navedeno, optuženi tvrdi da je ABiH zloupotrebjavala bolnice u vojne svrhe. Međutim, većina dokaza predočenih u prilog ovoj tvrdnji odnosi se na kompleks bolnice Koševo, a ne na Državnu bolnicu ili bolnicu Dobrinja. Iako je moguće da su se vojne jedinice povremeno nalazile u blizini Državne bolnice i bolnice Dobrinja, Vijeće se ipak uvjerilo da su te bolnice bile civilni objekti, te da ih ABiH nije koristila u vojne svrhe. Štaviše, ukoliko je cilj snaga SRK-a bio da se gađaju vojne jedinice u blizini Državne bolnice i bolnice Dobrinja, često granatiranje i velika materijalna šteta nanijeta bolnicama, naročito Državnoj bolnici, pokazuju ili da su snage SRK-a njih hotimično gađale ili da su one, u najmanju ruku, pogođene uslijed neselektivne vatre koju je SRK otvarao na grad.¹⁵²²⁵

4544. S obzirom na dokaze i gore navedene činjenice o kojima je presuđeno, Vijeće se takođe uvjerilo da su snage SRK-a hotimično otvarale vatru na bolnicu Koševo. U isto vrijeme, jasno je da je bilo slučajeva kada su jedinice ABiH otvarale paljbu na položaje SRK-a iz kruga bolnice Koševo, obično iz mobilnih minobacača. U tim slučajevima uzvratna vatra SRK-a predstavljala je protivpaljbu kojom su gađani vojni ciljevi ABiH. Međutim, Vijeće s obzirom na gore navedeni Moleov iskaz, kao i s obzirom na opšte dokaze o prirodi granatiranja Sarajeva od strane SRK-a,¹⁵²²⁶ takođe zaključuje da je odgovor SRK-a na mobilne minobacače često bio nesrazmjernan i neselektivan, jer je bolnički kompleks iz odmazde gađan u cjelini umjesto da je neutralisan konkretni mobilni minobacač iz kojeg je otvorena paljba. Pored toga, iako su dijelovi kompleksa bolnice Koševo mogli postati vojna meta kad je ABiH iz njih otvarala vatru, jedinice SRK-a su uzvraćale vatrom a da nisu prethodno uputile odgovarajuću opomenu, kako to nalažu Ženevska konvencija IV i Dopunski protokoli I i II.¹⁵²²⁷

f. Opsada Sarajeva

i. Blokada/okruženje/opsada

4545. Tužilaštvo tvrdi da se od početka aprila 1992. Sarajevo nalazilo pod "blokad[om]".¹⁵²²⁸ Tužilaštvo dalje navodi da je kampanja granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu doprinijela

¹⁵²²⁵ V. činjenica o kojoj je presuđeno 3019 u kojoj se navodi da je SRK namjerno gađao Državnu bolnicu.

¹⁵²²⁶ V. par. 3984–3986.

¹⁵²²⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 341–346.

¹⁵²²⁸ Optužnica, par. 78.

provođenju blokade i za grad kaže da je bio "pod opsadom".¹⁵²²⁹ Optuženi tvrdi da Sarajevo nije bilo pod "opsadom", već da je SRK provodio "politiku zadržavanja", usmjerenu protiv snaga ABiH u gradu, i pokušavao da održi *status quo*, a ne da mijenja stanje na linijama fronta u Sarajevu.¹⁵²³⁰ On takođe tvrdi da su vlasti bosanskih Muslimana u Sarajevu "iznutra izvršil[e] opsadu" tako što su sprečavale stanovništvo da napusti grad.¹⁵²³¹

4546. Brojni svjedoci tužilaštva i neki svjedoci koje je pozvao optuženi izjavili su u svjedočenju da je, tokom perioda relevantnog za Optužnicu, Sarajevo bilo pod "opsadom" i/ili "okruženo" od strane bosanskih Srba.¹⁵²³² Okun je izjavio da je stanje u Sarajevu bilo "očigledna opsada" jer su "srpske snage opkolile grad" i jer je jedina mogućnost ulaska ili izlaska iz Sarajeva bila "preko srpskih linija uz dozvolu Srba".¹⁵²³³ Bell je smatrao da je stanje u Sarajevu bilo stanje "potpune opsade".¹⁵²³⁴ "Veoma mali broj" mjesta u Sarajevu bio je "potpuno bezbjedan", a civilno stanovništvo je trpjelo zbog nestašica hrane, vode, gasa i struje.¹⁵²³⁵ Doyle je izjavio da je u aprilu 1992. Sarajevo "praktično [bilo] grad pod opsadom" bosanskih Srba i da je vladala "pometnja", budući da je "spolja" vršeno granatiranje i da je "ukinuta sloboda kretanja".¹⁵²³⁶ Kad je Tucker

¹⁵²²⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 6, 609.

¹⁵²³⁰ Pretres, T. 13161 (10. mart 2011.) (gdje se objašnjava da Sarajevo nije bilo pod opsadom, budući da su jedinice ABiH mogle da ulaze u grad i izlaze iz njega kroz tunel ispod aerodroma), T. 10242 (14. januar 2011.) (gdje se tvrdi da je cilj bosanskih Srba bio da se snage ABiH zadrže u gradu); Završni podnesak odbrane, par. 1821–1836.

¹⁵²³¹ Pretres, T. 10242 (14. januar 2011.).

¹⁵²³² V. npr. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 197–198 (gdje svjedok dodaje da je opsada izmijenila karakter i demografsku sliku grada, budući da su otjerani umjereni stanovnici Sarajeva, pripadnici srednje klase, koji su vjerovali u višenacionalnu BiH); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje svjedok kaže da su 1993. bosanski Srbi držali grad pod opsadom već oko osam mjeseci); svjedok KDZ240, T. 16122 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 49–51; Alma Mulaosmanović-Čehajić, P1551 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv D. Miloševića*), T. 1673; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.); Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28943; David Harland, T. 2103–2104 (7. maj 2010.); Radimir Kezunović, T. 13915–13916, 13982 (31. maj 2011.) (gdje svjedok kaže da je Sarajevo bilo "otetotvorenje opkoljenog grada"); svjedok KW570, T. 32208–32209, 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica); svjedok KW570, T. 32216 (18. januar 2013.); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30.

¹⁵²³³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204 (gdje svjedok dodaje da je grad praktično bio "pod opsadom" iako su bosanski Muslimani iskopali tunel ispod aerodroma); Herbert Okun, T. 1782 (28. april 2010.).

¹⁵²³⁴ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49 (gdje svjedok dodaje da je povremeno, doduše, bilo letova s humanitarnom pomoći UNHCR-a, ali da time "nimalo nije umanjena činjenica da se radilo o opsadi").

¹⁵²³⁵ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 35–36, 49 (gdje je svjedok dodao da su civili sjekli drveće za ogrijev i kantama kupili vodu iz rijeke). V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 18–19, 25, 41 (gdje je svjedok dodao da je stanovnicima Sarajeva bila uskraćena i odgovarajuća zdravstvena njega); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 27–28; svjedok KDZ185, T. 4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵²³⁶ Colm Doyle, T. 2719–2720, 2736–2737 (26 maj 2010.), T. 2863, 2866 (27. maj 2010.), T. 2916–2918 (28. maj 2010.); D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 5. Prema Doyleovim riječima, da grad nije bio pod opsadom uopšte ne bi bilo potrebe za postojanjem tunela ispod sarajevskog aerodroma kojim bi se vršilo snabdijevanje i evakuacija ljudi. Kada mu je na Londonskoj konferenciji rečeno da su bosanski Srbi uveli ograničenja oko

stigao u Sarajevo u oktobru 1992., zatekao je grad okružen neprijateljskim snagama koje su sprečavale unos namirnica u grad i prekidale dovod vode, električne energije i gasa.¹⁵²³⁷ Fraser je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi "imali potpunu kontrolu nad svim kretanjima i stanjem u gradu", budući da su se služili svim sredstvima koja su imali na raspolaganju, naročito granatiranjem i snajperskim djelovanjem, kako bi kontrolisali slobodu kretanja i duševno stanje stanovništva.¹⁵²³⁸ Rose je rekao da je po njegovom dolasku u Sarajevo u januaru 1994. cijeli grad bio pod opsadom, budući da "nije bilo osvjetljenja, vode, struje, tramvaja", i da je gotovo "podsjeća[o] na srednji vijek".¹⁵²³⁹ Pored toga, bosanski Srbi su često prekidali dostavu pomoći UN-a u grad, s namjerom da naprave "opsadno stanje".¹⁵²⁴⁰ Thomas je Sarajevo opisao kao "grad pod opsadom".¹⁵²⁴¹ Svjedok KDZ182 je tokom svjedočenja izjavio da je, kada je došao u Sarajevo 1994., vidio da je grad pod "potpunom blokadom", a bosanski Srbi bili su na okolnim brdima i sprečavali bilo kakvo kretanje; po njegovim riječima, normalno funkcionisanje Sarajeva bilo je "nemoguće" jer je grad bio "opkoljen", pa ga je zbog toga bilo teško snabdijevati.¹⁵²⁴² Bowen je u svom svjedočenju izjavio da je opsada Sarajeva imala "ogroman učinak" po civilno stanovništvo u gradu jer ga je lišila sigurnosti i praktično držala zatvorenog.¹⁵²⁴³ Kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja postavljeno pitanje da li su obje strane jedna drugu držale u poluokruženom stanju u Sarajevu, Van Lynden je insistirao na tome da grad nije bio poluokružen, već potpuno okružen i pod opsadom.¹⁵²⁴⁴ Kada je optuženi svjedoku KDZ185 iznio tvrdnju da je Sarajevo bilo podijeljeno, a ne grad pod opsadom, svjedok KDZ185 je odgovorio da je uže područje Sarajeva, to

Sarajeva iz isključivo vojnih razloga, Doyle je odgovorio da to nije bio njegov utisak. V. Colm Doyle, T. 2866–2867 (27. maj 2010.).

¹⁵²³⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21, 49, 116; Pyers Tucker, T. 23291 (18. januar 2012.). Tucker je takođe opisao kako su u januaru i februaru 1993. stotine ljudi pokušale da pobjegnu iz Sarajeva prelazeći preko aerodroma, gdje je na njih otvarana vatra i gdje su ranjavani ili ubijani. Po njegovom mišljenju, to je bila "jedna od većih tragedija u Sarajevu". V. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 117, 121.

¹⁵²³⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 5. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20, 23 (gdje je svjedok izjavio da su bosanski Srbi odlučivali ko ulazi u grad i izlazi iz njega).

¹⁵²³⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 22. V. takođe P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 82–84.

¹⁵²⁴⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 22. V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 22.

¹⁵²⁴¹ Francis Roy Thomas, T. 6858 (15. septembar 2010.).

¹⁵²⁴² P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 28 (pod pečatom). V. takođe P23 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 12. novembra 1995.), str. 4–5; Mirsad Kučanin, P17 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 28937.

¹⁵²⁴³ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20, 27 (gdje je svjedok dodao da je život bio težak i u područjima oko grada pod kontrolom bosanskih Srba, ali je napomenuo da su ljudi tamo makar "imali pristup pristojnoj hrani i mogli su izaći"); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.) (gdje je svjedok opsadu nazvao "omčom" oko vrata ljudi).

¹⁵²⁴⁴ Aernout van Lynden, T. 2464–2465 (19. maj 2010.).

jest centar grada i područje blizu aerodroma, zapravo bilo opkoljeno i samim tim pod opsadom.¹⁵²⁴⁵ Svjedok KW570, koga je optuženi pozvao, takođe je izjavio da je Sarajevo "zapravo" bilo pod opsadom i da su bosanski Srbi imali prevlast na uzvišicama oko grada; on je to smatrao opsadom iako su konvoji UN-a ulazili u grad i dostavljali pomoć stanovništvu.¹⁵²⁴⁶ Isto tako, Demurenko, koga je takođe pozvao optuženi, izjavio je da je Sarajevo, kad se govori o ljudskoj patnji, bilo pod "punom opsadom", iako nije bilo u potpunosti okruženo, budući da su svi putevi bili blokirani i da je veoma malo manevarskog prostora bilo preostalo.¹⁵²⁴⁷ Konstatujući da je tunel ispod aerodroma omogućavao bosanskim Muslimanima da prebacuju jedinice i humanitarnu pomoć u Sarajevo i izvan njega, Demurenko je rekao da se stanje u Sarajevu može opisati kao "opsada, ali uz izvjesne rezerve".¹⁵²⁴⁸

4547. Suprotno gore navedenim dokazima, više svjedoka odbrane, prevashodno bivši vojnici i oficiri SRK-a, izjavilo je da Sarajevo nije bilo pod opsadom i da su izraz "opsada" koristili i zloupotrebljavali pristrasni mediji.¹⁵²⁴⁹ Na primjer, Luka Dragičević je u svjedočenju izjavio da je "opsada Sarajeva" izraz iz medija koji nije tačno opisivao stanje stvari, budući da su položaji SRK-a u Sarajevu "bili vrlo nepovoljni", da su jedinice ABiH mogle da prolaze kroz tunel ispod aerodroma i da SRK nije prekinuo pružanje komunalnih usluga i humanitarnu pomoć.¹⁵²⁵⁰ Iako je priznao da je SRK blokirao dio snaga ABiH unutar Sarajeva, on je napomenuo da je, s druge strane, SRK na vanjskom prstenu bio potpuno okružen snagama ABiH.¹⁵²⁵¹ Isto tako, Veljović je osporio tačnost, kako se izrazio, "opšte[g] mišljenj[a]" koje je vladalo u to vrijeme da je SRK "napravi[o] opsadu Sarajeva" jer je imao položaje na dominantnim tačkama oko grada i odatle neprekidno

¹⁵²⁴⁵ Svjedok KDZ185, T. 4366–4367, 4374–4375 (30. juni 2010.); svjedok KDZ185, T. 4387–4388 (30. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10; svjedok KDZ304, T. 10489–10491 (18. januar 2011.).

¹⁵²⁴⁶ Svjedok KW570, T. 32208–32209, 32216, 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok dodao da Vlada bosanskih Muslimana nije svojim snagama mogla da razbije opsadu, kao i da je "očigledno željela" da se opsada razbije putem intervencije Zapada).

¹⁵²⁴⁷ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30 (gdje je svjedok izjavio da je VRS držao pod opsadom oko 90% grada i da je situacija u Sarajevu bila nalik opsadi Lenjingrada u Drugom svjetskom ratu).

¹⁵²⁴⁸ D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 30.

¹⁵²⁴⁹ V. npr. D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 8, 67 (gdje je svjedok izjavio da su mediji neujednačeno izvještavali); D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 34 (gdje je svjedok dodao da su izvještaji u medijima bili pristrasni i zlonamjerni); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 73. Pored toga, Bell je u svom svjedočenju izjavio da je na osnovu obrasca opsade, u kojem su snage ABiH iznutra otvarale paljbu iz lakog i pješadijskog naoružanja, a SRK uzvraćao vatrom iz težeg naoružanja, svijet stekao utisak da je Sarajevo bilo izloženo neprekidnom i ničim izazvanom granatiranju od strane Srba, iako su rat zapravo vodile obje strane. V. P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57.

¹⁵²⁵⁰ D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 41.

¹⁵²⁵¹ D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 41. Kad je riječ o dokazima o takozvanom unutrašnjem i vanjskom krugu u Sarajevu, v. par. 3557.

otvarao vatru na svakoga u gradu.¹⁵²⁵² Naprotiv, on je ustvrdio da su zapravo snage ABiH imale položaje na nekoliko uzvišenja u Sarajevu i oko njega i da su zahvaljujući tome imale prevlast u odnosu na položaje SRK-a, te da su snage ABiH odatle otvarale minobacačku i snajpersku vatru.¹⁵²⁵³ I Simić je u svom svjedočenju govorio o tome da je SRK bio u nepovoljnom položaju jer se "nalazio u dvostrukom okruženju, unutrašnjem i vanjskom", od strane ABiH,¹⁵²⁵⁴ dok je Ratimir Maksimović izjavio da je SRK imao "nepovoljan operativni položaj" jer je bio dvaput okružen "prstenom" jedinica ABiH u Sarajevu i oko Sarajeva.¹⁵²⁵⁵ Dragomir Milošević je napomenuo da "blokira[nje]" Sarajeva od strane snaga SRK-a nije bilo "zaokruženo" jer je postojao izlaz iz Sarajeva između Butmira i Donjeg Kotorca (razdaljina od oko jednog kilometra), gdje nije bilo snaga SRK-a.¹⁵²⁵⁶ Zurovac je osporio da je SRK provodio politiku "zadržavanja" u Sarajevu ili da je pak cilj njegovog bataljona bio da Sarajevo drži "pod opsadom".¹⁵²⁵⁷ On je izjavio da su grad iznutra zatvorili "kriminalci" koji su postali visoki oficiri u ABiH.¹⁵²⁵⁸ Međutim, on je priznao da su jedinice ABiH otvarale vatru iz Sarajeva kako bi razbile "opsadu".¹⁵²⁵⁹ I Milosav Gagović je u svom svjedočenju izjavio da je Sarajevo bilo "blokirano" iznutra, a ne spolja, jer vlasti bosanskih Muslimana nisu dozvoljavale da se grad napušta.¹⁵²⁶⁰

4548. Kad je riječ o argumentu optuženog da su vlasti bosanskih Muslimana zapravo sprečavale stanovništvo da napusti grad, svjedok KDZ450 je uistinu potvrdio da su vođe koje su se služile strategijom "viktimizacije" zaista držale svoje vlastite civile u Sarajevu "kao taoc[e]". Međutim, on je takođe smatrao "očiglednim" i da su bosanski Srbi držali stanovništvo kao taoce.¹⁵²⁶¹ Isto tako,

¹⁵²⁵² D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 27.

¹⁵²⁵³ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 27. V. takođe D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 16.

¹⁵²⁵⁴ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 14. Kada je unakrsno ispitivan u vezi s ovom temom, Simić je prihvatio da su "muslimanske snage" takođe bile "u okruženju", ali je napomenuo da je Sarajevo "ima[lo] na neki način izlaz". V. Savo Simić, T. 30026–30034 (8. novembar 2012.); P5978 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Savo Simić) (gdje je svjedok plavom bojom označio područje u vanjskom okruženju, a crvenom područje u unutrašnjem okruženju, pod kontrolom Ilidžanske brigade); P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.), str. 2 (gdje se govori o "blokad[i] grada").

¹⁵²⁵⁵ D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 7. V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 6; D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 31, 37.

¹⁵²⁵⁶ Dragomir Milošević, T. 32793 (29. januar 2013.).

¹⁵²⁵⁷ Dušan Zurovac T. 30290–30294, 30297 (14. novembar 2012.) (gdje je svjedok dodao da je bilo nemoguće da 15.000 srpskih vojnika drži pod opsadom 60.000 vojnika 1. korpusa ABiH).

¹⁵²⁵⁸ Dušan Zurovac T. 30290 (14. novembar 2012.).

¹⁵²⁵⁹ Dušan Zurovac T. 30294–30295 (14. novembar 2012.) (gdje je svjedok istovremeno negirao da je jedan od razloga iz kojih je ABiH pokušavala da razbije opsadu bio taj da se omogući dostavljanje humanitarne pomoći u grad).

¹⁵²⁶⁰ Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.). V. takođe D3138 (Izjava svjedoka Mirka Šošića od 17. marta 2013.), par. 7.

¹⁵²⁶¹ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 65. V. takođe Manojlo Milovanović. T. 25559–25600 (1. mart 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je Alija Izetbegović zabranio civilnom stanovništvu da ode iz Sarajeva jer ga je ABiH koristila "za mešanje vojnih ciljeva sa civilnim stanovništvom"); P1483 (Bilježnica

iako je priznao da su snage ABiH "u izvjesnoj mjeri" sprečavale stanovništvo da napusti Sarajevo, Van Lynden je čvrsto ostao pri stavu da je Sarajevo bilo "pod opsadom snaga [bosanskih Srba] koje su otvarale vatru na ljude ili ih zarobljavale ukoliko bi pokušali da izađu".¹⁵²⁶² Zvaničnici UN-a su takođe znali za strategiju bosanskih Muslimana da se civili sprečavaju da napuste grad.¹⁵²⁶³

4549. Kad je riječ o upotrebi izraza "opsada", Vijeću je takođe predloženo da je u ljeto 1993. portparolu UNPROFOR-a naređeno da izbjegava upotrebu riječi "opsada" i da se umjesto nje služi izrazima poput "taktičko okruženje", "strateško okruživanje i "zadržavanje".¹⁵²⁶⁴ Prema Bowenovim riječima, čini se da je razlog bio taj što bi upotreba izraza "opsada" naškodila pregovorima u Ženevi, premda je to po njegovom mišljenju imalo za posljedicu poricanje "očigledne realnosti" i "jedn[e] od najprostijih činjenica komplikovanog rata".¹⁵²⁶⁵ Richard Phillips, vještak koga je tužilaštvo pozvalo da svjedoči, izjavio je da nije koristio izraz "opsada" u vezi sa Sarajevom zato što to nije "vojni termin trenutno u upotrebi". On je događaje u Sarajevu radije opisivao kao "bitku za Sarajevo", "okruživanje" Sarajeva ili "blokadu" Sarajeva.¹⁵²⁶⁶ Radovan Radinović, vojni vještak koga je optuženi pozvao, izjavio je da se po njegovom mišljenju tu radilo o "blokadu" snaga ABiH unutar Sarajeva.¹⁵²⁶⁷ On je dalje rekao da se u vojnim dokumentima koja je dobio navode izjave ABiH o potrebi da se Sarajevo "deblokira", kao i da je SRK tvrdio da treba "da se spreči deblokada".¹⁵²⁶⁸ Drugi svjedoci su smatrali da izrazi "okruženje i "opsada" opisuju isto stanje stvari, odnosno situaciju u kojoj se ljudi drže unutar jednog područja i u kojoj im se uskraćuje "sloboda da vode svakodnevni život".¹⁵²⁶⁹

(A) Problemi s komunalnim uslugama

4550. Kao što je navedeno gore, više svjedoka je govorilo o nestašici gasa, struje i vode i to navelo kao jedan od razloga iz kojih su smatrali da je grad bio pod opsadom.¹⁵²⁷⁰ Već u aprilu

Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 228 (gdje stoji da je Morillon na sastanku s Mladićem 25. juna 1993. izjavio da je Izetbegović uveo blokadu grada).

¹⁵²⁶² Aernout van Lynden, T. 3013–3016 (31. maj 2010.). V. takođe svjedok KDZ185, T. 4365–4366 (30. juni 2010.). Ali v. [REDIGOVANO]; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47.

¹⁵²⁶³ Jeremy Bowen, T. 10242–10244 (14. januar 2011.); D950 (Izveštaj UN-a u vezi sa sastankom s generalom Soubirouom, 17. avgust 1994.), str. 2.

¹⁵²⁶⁴ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 52; D949 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹⁵²⁶⁵ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 52; Jeremy Bowen, T. 10239–10240 (14. januar 2011.). V. takođe David Harland, T. 2103–2104 (7. maj 2010.).

¹⁵²⁶⁶ Richard Phillips, T. 3783–3784 (15. juni 2010.).

¹⁵²⁶⁷ Radovan Radinović, T. 41405–41407 (17. juli 2013.).

¹⁵²⁶⁸ Radovan Radinović, T. 41407 (17. juli 2013.).

¹⁵²⁶⁹ Colm Doyle, T. 2867 (27. maj 2010.); svjedok KDZ088, T. 6385–6387 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

¹⁵²⁷⁰ V. par. 4546.

1992. sistem snabdijevanja električnom energijom u zemlji ozbiljno je bio oštećen zbog neprijateljskih aktivnosti u BiH; Sarajevu je uslijed toga dostavljano vrlo malo struje, te je samim tim bilo veoma malo tekuće vode, pošto je ona direktno zavisila od snabdijevanja električnom energijom.¹⁵²⁷¹ Kad je Abdel-Razek stigao u Sarajevo u avgustu 1992., većina civilnog stanovništva nije imala vodu, struju ni gas.¹⁵²⁷² Bilo je perioda u Sarajevu kada je stanje u pogledu komunalnih usluga bilo bolje. To je bio slučaj, na primjer, poslije prvog incidenta na Markalama, početkom 1994., i nakon što je potpisan SOPN, početkom 1995.¹⁵²⁷³ Međutim, uopšteno govoreći i na osnovu izvještaja UN-a, u Sarajevu je tokom cijelog sukoba vladala teška nestašica struje, vode i gasa.¹⁵²⁷⁴ Problemi s komunalnim uslugama činili su život u Sarajevu posebno teškim u zimskim mjesecima.¹⁵²⁷⁵ Po Roseovom mišljenju, zbog nestašice komunalnih proizvoda potrebnih za grijanje, u Sarajevu je situacija zimi bila "katastrofaln[a]",¹⁵²⁷⁶ a Van Lynden se sjeća da se vodila "neprestana" borba za gorivo.¹⁵²⁷⁷ Civili su posjekli stotine stabala za ogrjev, a kad više nije bilo

¹⁵²⁷¹ D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 9, 14 (gdje je svjedok rekao da nisu radile glavne termoelektre i hidroelektre koje su snabdijevale Sarajevo, uslijed čega su proizvodni kapaciteti opali za 75 %); Youssef Hajir, T. 8860 (2. novembar 2010.); Milenko Indić, T. 32472–32474 (22. januar 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6–7; D3325 (Šematski prikaz mreže sistema elektroprenosa u Sarajevu, 1992.–1995.); Stanislav Galić, T. 37608 (23. april 2013.); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.); Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5623–5624 (21. juli 2010.); P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1 (gdje se navodi da je struja bila "ključna komunalna usluga" jer "su sve druge povezane s [njom]"); Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18128–18129.

¹⁵²⁷² P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4; Hussein Abdel-Razek, T. 5610 (21. juli 2010.). V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6.

¹⁵²⁷³ V. Michael Rose, T. 7256–7257 (5. oktobar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70; D1124 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. april 1995.), par. 5; D1166 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. februar 1995.), str. 2; svjedok KDZ182, T. 13110 (10. mart 2011.); Anthony Banbury, T. 13488–13489 (16. mart 2011.).

¹⁵²⁷⁴ V. npr. P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 2; P835 (UNPROFOR, Procjena političke situacije u BiH, 16. juli 1993.), *e-court* str. 7; P6270 (Izvještaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2; P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 3; P850 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 9. mart 1994.), str. 2; P6068 (Sedmični izvještaj specijalnog koordinatora za Sarajevo, 19. septembar 1994.), str. 1; P872 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 10. decembar 1994.), str. 5; P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6, 17; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 4–5; P896 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 2. juli 1995.), str. 6; P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 5; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7. V. takođe P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.).

¹⁵²⁷⁵ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 41; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 20; P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5; P1262 (Izvještaj UN-a o Sarajevu, 8. oktobar 1992.), par. 2; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 51, 53; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21.

¹⁵²⁷⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30.

¹⁵²⁷⁷ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 23.

drveća, palili su namještaj, tepihe, cipele, daske parketa, vrata, pa čak i knjige kako bi se ugrijali.¹⁵²⁷⁸ Mnoga osjetljiva lica, naročito starija, umrla su od hladnoće.¹⁵²⁷⁹

4551. Kad je prekinuta dostava vode, međunarodne humanitarne organizacije postavile su po gradu pumpe za vodu na odgovarajućim mjestima i stanovnici su nekad po cijeli dan čekali u redu da napune svoje posude.¹⁵²⁸⁰ Civili koji bi se odvažili da uprkos velikom riziku iziđu iz svojih domova kako bi uzeli vodu iz Miljacke ili iz bunara u gradu, bili su izloženi minobacačkoj ili snajperskoj vatri bilo dok su išli, bilo dok su čekali u redu za vodu.¹⁵²⁸¹ UNPROFOR je izvještavao o incidentima u kojima su desetine civila ubijene ili ranjene dok su čekale u redu za vodu.¹⁵²⁸²

4552. Vijeću su predloženi dokazi da su se pumpe za vodu i trafostanice nalazile na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba, što je njima omogućavalo da prekidaju snabdijevanje vodom i

¹⁵²⁷⁸ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 23; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 83; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49; P2027 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹⁵²⁷⁹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 53 (gdje je svjedok govorio o više smrtnih slučajeva zbog hipotermije u bolnici Dobrinja); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 87.

¹⁵²⁸⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 61; Sergey Moroz, T. 29545 (1. novembar 2012.).

¹⁵²⁸¹ Svjedok KDZ185, T. 4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 49–50; P1999 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 19; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 24; Sergey Moroz, T. 29545–29547 (1. novembar 2012.); P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 91; P2923 (Izjava svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 12; P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 48; P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 20, 24; Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6757 (14. septembar 2010.). Primjeri toga su incident 5 iz Priloga G Optužnici i incident 3 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵²⁸² V. P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 3 (u kojem se izvještava da je 13 civila ubijeno i 27 ranjeno kada su bosanski Srbi izvršili napad na osobe koje su čekale u redu za vodu na Dobrinji 18. juna i 21. juna 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 197–198. To ubijanje nije navedeno u Prilogu G Optužnici. V. takođe P1442 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s granatiranjem Dobrinje 12. jula 1993.) (u vezi s incidentom granatiranja 5 iz Priloga G Optužnici). Milorad Skoko, koji je bio generalni direktor Elektroprivrede RS, izjavio je u svjedočenju da isporuka električne energije dijelu Sarajeva pod kontrolom ABiH nije bila katastrofalna jer se, po njegovom proračunu, proizvodilo dovoljno struje da se zadovolje osnovne potrebe domaćinstava. V. D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 21; Milorad Skoko, T. 36719–36721 (5. april 2013.). Međutim, Vijeće napominje da je za potrebe tog proračuna Skoko pretpostavio da je unutar linija sukoba u Sarajevu bilo 35.000 do 40.000 domaćinstava, dok je jedna studija o broju domaćinstava unutar linija sukoba iz 1994. pokazala da je ukupno bilo čak 85.000 domaćinstava. V. Milorad Skoko, T. 36727–36730 (8. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da se služio popisom BiH iz 1991.); P4997 (Izveštaj vještaka Ewe Tabeau pod naslovom "Ubijene i ranjene osobe u Sarajevu tokom prvih mjeseci 'opsade', od 1. aprila do 9. septembra 1992.", 1. maj 2009.), str. 1, fusnota 4. Skokov iskaz je takođe u suprotnosti s ogromnim brojem prihvaćenih dokaza o tome da civilno stanovništvo Sarajeva nije dobijalo odgovarajuće količine električne energije tokom cijelog sukoba. Štaviše, u nekim trenucima sukoba jedini izvor električne energije za dio Sarajeva pod kontrolom bosanskih Muslimana bio je kabl koji je išao preko planine Igman i ispod tunela na aerodromu. V. P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4; P897 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 15. juli 1995.), str. 5; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 20; P6269 (Izvod iz godišnjeg izvještaja "Elektroprivrede" BiH za 1993.). Vijeće stoga smatra da Skokov iskaz o nivou snabdijevanja komunalnim uslugama u gradu nije vjerodostojan.

električnom energijom.¹⁵²⁸³ Pored toga, bosanski Srbi su mogli da prekinu dovod gasa jer je gasovod išao preko njihove teritorije.¹⁵²⁸⁴ Bosanski Srbi su stoga prekidali pružanje komunalnih usluga kao odgovor na ofanzive ABiH i vazdušne napade NATO-a, na primjer, sredinom juna 1994. kao odgovor na ofanzivu ABiH na Ozren i 26. maja 1995., nakon vazdušnih napada NATO-a.¹⁵²⁸⁵ S druge strane, kad su bosanski Srbi željeli da ponovo uspostave snabdijevanje Sarajeva komunalnim proizvodima, oni su to mogli da urade, što su i činili.¹⁵²⁸⁶

4553. Pored toga, bosanski Srbi su takođe ometali i popravke komunalnih instalacija.¹⁵²⁸⁷ Iako su se krajem septembra 1992. UNPROFOR, optuženi, Biljana Plavšić i Ganić, između ostalih, dogovorili da se obrazuje zajednička ekipa tehničara zadužena za popravke komunalnih instalacija u Sarajevu, Abdel-Razek je izjavio da se to nije ostvarilo.¹⁵²⁸⁸ Umjesto toga, snage bosanskih Srba

¹⁵²⁸³ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21; svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica) (gdje je svjedok izjavio da je za bosanske Srbe cilj "opsade" bio da se prekine pružanje komunalnih usluga u gradu, naročito snabdijevanje strujom, koja je bila od ključnog značaja za grijanje i pumpe za vodu); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 21; Stanislav Galić, T. 37608, 37619 (23. april 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 5; Veljko Lubura, T. 31052–31053 (5. decembar 2012.). V. takođe D3325 (Šematski prikaz mreže sistema elektroprenosa u Sarajevu, 1992.–1995.) (gdje se vide trafostanice u gradu koje su bile pod kontrolom VRS-a i ABiH).

¹⁵²⁸⁴ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 55; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 2; P2457 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 28. avgust 1994.), par. 1; P2471 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije u BiH, 3. septembar 1994.), par. 11; P2470 (Izveštaj UNPROFOR-a, 1. septembar 1994.), str. 7; P6068 (Sedmični izvještaj specijalnog koordinatora za Sarajevo, 19. septembar 1994.), str. 1; P886 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 13. maj 1995.), str. 3; P2441 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 19. maj 1995.), str. 4; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 13; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 4. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116; D1502 (Izveštaj humanitarne organizacije, 7. oktobar 1992.) (pod pečatom), par. 5.

¹⁵²⁸⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 116, 118; P6276 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 31. juli 1995.), str. 7; Milorad Skoko, T. 36749 (8. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je moguće da su snabdijevanje komunalnim uslugama prekinuli lokalni borci, a ne vlasti bosanskih Srba); P6274 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 26. maj 1995.), str. 3; P6275 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 28. maj 1995.), par. 6, 17; P888 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 3. juni 1995.), str. 3–4; P4192 (UN, Sedmični izvještaj o situaciji, 29. maj-4. juni 1995.), par. 12–13; D1058 (Izveštaj UNPROFOR-a Marracku Gouldingu, 30. maj 1995.), par. 11. U pismu upućenom optuženom, Krajišniku i Lukiću od 27. septembra 1994., Skupština Srpskog grada Sarajeva uputila je protest zbog prekida komunalnih usluga Sarajevu "u svrhu podizanja i spuštanja tenzija" i izjavila da slične aktivnosti treba vršiti uz prethodno konsultovanje političkih organa opština i grada. V. P6300 (Pismo Skupštine grada Sarajevo Radovanu Karadžiću, Momčilu Krajišniku i predsjedniku Vlade RS-a, 27. septembar 1994.), str. 4–5; Stanislav Galić, T. 37878–37879 (7. maj 2013.), T. 38022–38023 (9. maj 2013.) (koji je, nakon što mu je predočen taj dokument, izjavio da mu nije poznato da se namjerno manipuliralo snabdijevanjem Sarajeva komunalijama jer bi se time poremetile i komunalne usluge na strani bosanskih Srba).

¹⁵²⁸⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 38, 244; David Harland, T. 2018–2019 (6. maj 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 123. V. npr. P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.); P6272 (Izveštaj UNPROFOR-a, 27. septembar 1994.), str. 1.

¹⁵²⁸⁷ V. npr. D4764 (Dopis J.P. "Elektroprivreda" Vladimiru Lukiću u vezi s problemima u snabdijevanju električnom energijom, 11. januar 1993.), str. 1–2; D2548 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 7. juli 1994.), par. 2.1, 2.4; P6270 (Izveštaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 1, 7; P6273 (Izveštaj UNPROFOR-a, 11. oktobar 1994.), str. 2; P823 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 3. novembar 1993.), str. 7; D2547 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 27. juli 1994.), str. 1.

¹⁵²⁸⁸ Hussein Abdel-Razek, T. 5534 (19. juli 2010.), T. 5610 (21. juli 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 8, 22 (gdje je svjedok izjavio da se optuženi 30. septembra 1992.

su ometale ekipe zadužene za popravke, otvarale vatru na inženjere UNPROFOR-a i granatirale komunalne instalacije ubrzo nakon što bi one bile popravljene.¹⁵²⁸⁹ To su činili zato što su smatrali da od redovnih komunalnih usluga najviše koristi imaju bosanski Muslimani koji žive u Sarajevu ili pak zato što su se pitanjem popravki služili kao sredstvom za vršenje pritiska u pregovorima.¹⁵²⁹⁰ Da su bosanski Srbi zaista provodili strategiju ometanja popravki pokazuje i govor koji je Mladić održao u Skupštini bosanskih Srba 12. maja 1992., kada je izjavio:

Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti, ne jer to Ameriku diže na noge, ali gospodo, mi vas molimo sve u redu, e, jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. Šta je, ne znamo, havarija, da mi opravimo, ne mi ćemo opraviti, polako. [...] Prema tome, mi moramo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni [bosanski Muslimani], pogodili dalekovod i nestalo struje, gađali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija [...].¹⁵²⁹¹

4554. Za razliku od gore navedenih dokaza, svjedoci koje je optuženi pozvao izjavili su da bosanski Srbi nisu ometali, već da su, naprotiv, omogućavali pružanje komunalnih usluga civilima u Sarajevu.¹⁵²⁹² Po Galićevim saznanjima, SRK nikada nije manipulisao snabdijevanjem Sarajeva strujom, vodom i gasom.¹⁵²⁹³ Isto tako, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da je

složio da se obrazuju zajedničke radne grupe i pristao da se komunalne instalacije i usluge ne upotrebljavaju "kao sredstvo ratovanja"); P1267 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić, 2. oktobar 1992.), par. 3; D2544 (Pismo Predsjedništva RS-a generalu UNPROFOR-a, 8. oktobar 1992.) (gdje se navode imena osoba koje je strana bosanskih Srba odabrala da rade u zajedničkim radnim grupama); Veljko Lubura, T. 31044, 31054 (5. decembar 2012.). V. takođe D4635 (Sporazum o ponovnom uspostavljanju komunalija u gradu Sarajevu i okolini, 12. juli 1993.).

¹⁵²⁸⁹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 4, 8, 21; Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5610, 5619, 5624–5625, 5627 (21. juli 2010.); svjedok KDZ182, T. 13110 (10. mart 2011.).

¹⁵²⁹⁰ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 103; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 116; P892 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. juni 1995.), str. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 201.

¹⁵²⁹¹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38–39.

¹⁵²⁹² V. npr. D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 27; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 49; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 42; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 29; Slavko Gengo, T. 29796 (6. novembar 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 39, 41; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 17; Veljko Lubura, T. 31073, 31081–31083 (6. decembar 2012.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 230; Vladimir Lukić, T. 38749–38750 (23. maj 2013.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 47; Mihajlo Vujasin, T. 31828 (20. decembar 2012.); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 18; Predrag Trapara, T. 29924 (7. novembar 2012.); D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.) par. 16; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 23; D116 (Dopis Ministarstva za poljoprivredu Predsjedništvu RS-a u vezi sa Sarajevom, 20. juli 1993.) (u kojem Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS-a razmatra kako da se pojača snabdijevanje vodom i električnom energijom u dijelu Sarajeva pod kontrolom bosanskih Muslimana); D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.) (u kojoj optuženi zabranjuje VRS-u da rezerve vode i hrane zloupotrebjava u vojne svrhe); D3478 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. oktobar 1992.), str. 2 (gdje se izvještava da je sa strane SRK-a "omogućeno sve" kako bi se Sarajevo snabdijevalo vodom, električnom energijom i gasom). V. takođe svjedok KDZ088, T. 6501 (10. septembar 2010.).

¹⁵²⁹³ Stanislav Galić, T. 37609 (23. april 2013.), T. 37874 (7. maj 2013.), T. 38022 (9. maj 2013.). Galić je objasnio da SRK nije manipulirao komunalnim uslugama i instalacijama jer su SRK i ABiH podjednako bili pogođeni nestašicama električne energije. V. Stanislav Galić, T. 37878–37879 (7. maj 2013.); P6300 (Pismo Skupštine

SRK uvažavao zahtjeve UNPROFOR-a da se poprave komunalne instalacije i činio sve što je potrebno "da do vode i struje ili tih drugih, drugih potreba, osnovnih, ljudskih, dođu svi".¹⁵²⁹⁴ Premda je Skoko priznao da je možda bilo pojedinih slučajeva kada su vojnici SRK-a ometali popravljane komunalnih instalacija, on je porekao da je bilo "sistemske opstrukcije".¹⁵²⁹⁵ Veljko Lubura, koji je bio glavni inženjer u Elektroprivredi RS-a,¹⁵²⁹⁶ izjavio je tokom svjedočenja da su vlasti bosanskih Srba, ukoliko su željele da se prekine snabdijevanje električnom energijom, morale njemu da se obrate, a one to nikad nisu učinile.¹⁵²⁹⁷ Pored toga, on i njegovi inženjeri nikada nisu imali probleme prilikom popravki dalekovoda na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba.¹⁵²⁹⁸ Pored toga, po riječima Sergeya Moroza, koji je od oktobra 1993. do oktobra 1994. bio u UNPROFOR-u kao komandant misije u inženjeriji u Sektoru Sarajevo,¹⁵²⁹⁹ pružanje komunalnih usluga je gotovo uvijek prekidano uslijed oštećenja na dalekovodima, s tim što on nije mogao da kaže da li su ta oštećenja bila namjerna.¹⁵³⁰⁰ Premda prihvata iskaze Lubure i Moroza, Vijeće smatra da oni, sve u svemu, nisu osporili iskaze svjedoka tužilaštva, poput Abdel-Razeka, u kojima se kaže da su vojnici SRK-a namjerno ometali pružanje komunalnih usluga tako što su otvarali vatru na inženjere UNPROFOR-a i granatirali komunalne instalacije ubrzo nakon što bi ove bile popravljene. Čak je i Skoko prihvatio da se to možda dešavalo, iako je izjavio da se radilo o pojedinim vojnicima SRK-a koji su to činili na vlastitu inicijativu. Vijeće se stoga uvjerilo da su problemi s komunalnim uslugama u Sarajevu bili prouzrokovani ne samo borbenim aktivnostima na linijama sukoba i aktivnostima ABiH, već i time što su vojnici SRK-a namjerno ometali pružanje komunalnih usluga.¹⁵³⁰¹

grada Sarajevo Radovanu Karadžiću, Momčilu Krajišniku i predsjedniku Vlade RS-a, 27. septembar 1994.), str. 4–5. V. takođe D4623 (Izveštaj SRK-a, 16. juni 1992.) (gdje se izvještava da Komanda SRK-a nije imala struju za potrebe logistike zbog "nestanka električne energije").

¹⁵²⁹⁴ Dragomir Milošević, T. 32897–32898 (30. januar 2013.). V. takođe D2847 (Naređenje SRK-a, 26. avgust 1993.), str. 1; D2848 (Izveštaj SRK-a, 30. septembar 1993.), str. 1. Moroz je u svom svjedočenju izjavio da je tokom "napetih" perioda u Sarajevu, poput januara i februara 1994., vršenje popravki često otkazivano uslijed razmjene vatre. Međutim, bilo je perioda zatišja u Sarajevu kada su popravke uspješno obavljane, kao što je to bio slučaj u ljeto 1994. V. Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18124–18125, 18132, 18140–18142.

¹⁵²⁹⁵ Milorad Skoko, T. 36735–36736, 36749, 36761, 36765 (8. april 2013.).

¹⁵²⁹⁶ D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 1–2.

¹⁵²⁹⁷ Veljko Lubura, T. 31073 (6. decembar 2012.).

¹⁵²⁹⁸ Veljko Lubura, T. 31054 (5. decembar 2012.).

¹⁵²⁹⁹ Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18116.

¹⁵³⁰⁰ Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18136. To je potvrdio Lubura, koji je objasnio da su dalekovodi kojima je snabdijevan grad prelazili s teritorije pod kontrolom SRK-a preko linija sukoba i stoga često bivali oštećeni u borbenim operacijama tokom sukoba. V. D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 6, 16; Veljko Lubura, T. 31052 (5. decembar 2012.); D2542 (Mapa s oznakama koje je unio Veljko Lubura). V. takođe D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 14; Milorad Skoko, T. 36757 (8. april 2013.); Mihajlo Vujasin, T. 31809, 31828–31829 (20. decembar 2012.); Milenko Inđić, T. 32472 (22. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37874 (7. maj 2013.).

¹⁵³⁰¹ Vijeće ovdje napominje da je zaključilo da su iskazi vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da njihove brigade ili jedinice nikada nisu uticale na snabdijevanje Sarajeva komunalnim uslugama motivisani sopstvenim interesima i

4555. Strana bosanskih Muslimana je takođe ometala pružanje komunalnih usluga ili granatirala komunalne instalacije u Sarajevu, često kako bi sebe prikazala kao žrtvu.¹⁵³⁰² Harland je lično bio očevidac jednom prilikom kada strana bosanskih Muslimana nije htjela da otvori ventile za gas. On je takođe vidio kada je strana bosanskih Muslimana iz snajpera gađala električne izolatore na dalekovodima, čime je namjerno prekinula snabdijevanje električnom energijom.¹⁵³⁰³ Još jedan primjer toga je kada je ABiH granatirala trafostanicu Blažuj 26. novembra 1992., uslijed čega u Sarajevu do kraja januara 1993. nije bilo ni struje ni vode.¹⁵³⁰⁴ Takođe je bilo slučajeva kada je ABiH ometala, vršila pritisak ili na neki drugi način uticala na pokušaje da se olakša pružanje komunalnih usluga.¹⁵³⁰⁵ Međutim, uprkos tome, Harland je čvrsto ostao pri tvrdnji da su bosanski Srbi bili odgovorni za većinu slučajeva prekida u snabdijevanju Sarajeva komunalnim uslugama.¹⁵³⁰⁶

neiskreni, budući da im protivrječe iskazi vjerodostojnih svjedoka tužilaštva i dokumenti UN-a, kao i, što je najbitnije, neki dokumenti bosanskih Srba iz tog vremena, poput P630, P5058 i P6272. Oni se takođe ne podudaraju ni s govorom koji je Mladić održao u Skupštini bosanskih Srba 12. maja 1992., kada je rekao kakva će biti strategija bosanskih Srba u vezi s komunalijama.

¹⁵³⁰² P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; Sergey Moroz, T. 29549–29550 (1. novembar 2012.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 41; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 18, 24; Milorad Skoko, T. 36767 (8. april 2013.); D3563 (Izjava svjedoka Vladimira Lukića od 18. maja 2013.), par. 14, 56; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 230; Milenko Indić, T. 32472 (22. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 49; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 47; Stanislav Galić, T. 37613–37616 (23. april 2013.); D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 59; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 22; D117 (Pismo Freda Cunyja Mortonu Abramowitzu u vezi sa Sarajevom, bez datuma), str. 2; David Harland, T. 2110 (7. maj 2010.); Sergey Moroz, D2373 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 18126–18128 (gdje je svjedok dodao da je bilo veoma teško utvrditi ko je pucao na dalekovode, ali da je šteta mahom bila nanijeta na teritoriji pod kontrolom bosanskih Srba uslijed eksplozija u blizini dalekovodnih stubova). V. takođe Veljko Lubura, T. 31065 (6. decembar 2012.); D1127 (Izveštaj UNPROFOR-a, 15. juni 1995.), par. 3.

¹⁵³⁰³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 88; David Harland, T. 2110 (7. maj 2010.), T. 2242–2243 (10. maj 2010.).

¹⁵³⁰⁴ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; Richard Mole, T. 5898–5899 (18. avgust 2010.); Milorad Skoko, T. 36730–36731, 36755–36756, 36766 (8. april 2013.); D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 15; Stanislav Galić, T. 37613 (23. april 2013.); D3479 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. novembar 1992.), str. 1; P921 (Transkript 24. sjednice Skupštine RS-a, 8. januar 1993.), str. 19. Kad je riječ o drugim primjerima, v. D3481 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. juni 1993.), str. 1; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 10; Veljko Lubura, T. 31075–31076 (6. decembar 2012.); P6270 (Izveštaj UNPROFOR-a, 29. juli 1993.), str. 7; D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 18; Milorad Skoko, T. 36767 (8. april 2013.); Stanislav Galić, T. 37871–37873 (7. maj 2013.); Herbert Okun, T. 1802–1805 (28. april 2010.); D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.) (pod pečatom), par. 16; D2510 (Izveštaj Ilidžanske brigade, 13. decembar 1992.), par. 1; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 16.

¹⁵³⁰⁵ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 104; P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 8; D1498 (Protestno pismo UNPROFOR-a Aliji Izetbegoviću, 23. januar 1993.), str. 2; svjedok KDZ240, T. 16127–16128 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); D3480 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. januar 1993.), str. 1; D2541 (Izjava svjedoka Veljka Lubure od 3. decembra 2012.), par. 12–13; D2548 (Zapisnik sa sastanka na Aerodromu Sarajevo, 7. juli 1994.), par. 2.1.

¹⁵³⁰⁶ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 88; David Harland, T. 2109–2110 (7. maj 2010.).

(B) Nestašica hrane i drugih potrepština u Sarajevu

4556. Još jedan razlog iz kog su svjedoci smatrali da je Sarajevo pod opsadom bio je taj što u gradu nije bilo dovoljno hrane, kao ni medicinskih i drugih potrepština, uslijed toga što je, po njihovim riječima, SRK sprečavao isporuku humanitarne pomoći Sarajevu.¹⁵³⁰⁷ Vijeće je u odjeljku IV.B.1.a već izložilo kako je humanitarna pomoć u većoj ili manjoj mjeri dostavljana u grad tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, kao i postupke kojima se SRK služio kako bi vršio kontrolu nad konvojima koji su stizali u grad.

4557. Svjedoci tužilaštva su izjavili da su upravo ti postupci otežavali UNPROFOR-u, UNHCR-u i drugim humanitarnim organizacijama da dostavljaju humanitarnu pomoć Sarajevu.¹⁵³⁰⁸ Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su bosanski Srbi vršili "potpunu kontrolu" nad konvojima UN-a, da su zahtjevi za prolaz konvoja u brojnim navratima odbijani uprkos mišljenju UNPROFOR-a i da su bosanski Srbi navodili čitav niz raznih razloga da blokiraju konvoje, od kojih nijedan nije bio prihvatljiv za UNPROFOR.¹⁵³⁰⁹ Harland je izjavio da bosanski Srbi "nikada nisu htjeli da jasno uspostave jednostavan sistem koji će omogućiti slobodu kretanja[UN-a]", već su umjesto toga krali i otvarali vatru na vozila UN-a, te maltretirali pripadnike UN-a u konvojima.¹⁵³¹⁰ Okun je takođe potvrdio da su snage bosanskih Srba "rutinski zaustavljale i pljačkale [konvoje s hranom u pratnji UNPROFOR-a] [i] tražile novac za prolaz na određenim kontrolnim punktovima".¹⁵³¹¹ Svjedok KW570, koga je optuženi pozvao, izjavio je da su snage bosanskih Srba često zaustavljale konvoje i da su ih puštale tek nakon što bi UNPROFOR zaprijetio da će upotrijebiti silu.¹⁵³¹² Bowen je lično vidio da je SRK "više puta" zadržavao konvoje, ponekad i tokom više dana.¹⁵³¹³ Premda su neki od tih svjedoka prihvatili da su bosanski Srbi imali pravo da traže potvrde UNPROFOR-a i UNHCR-a u pogledu sadržaja konvoja, oni su ustvrdili i da su bosanski Srbi provodili veoma strog režim kontrolisanja UNPROFOR-a i UNHCR-a, kojim su se služili kako bi ograničili, a ne olakšali isporuku humanitarne pomoći.¹⁵³¹⁴

¹⁵³⁰⁷ V. par. 4546.

¹⁵³⁰⁸ V. npr. Michael Rose, T. 7441 (7. oktobar 2010.), T. 7598 (8. oktobar 2010.); P1685 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s konvojima, 23. avgust 1994.), str. 7; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 9.

¹⁵³⁰⁹ Anthony Banbury, T. 13443–13444, 13451, 13456–13458 (16. mart 2011.). V. takođe Adrianus van Baal, T. 8394–8395, 8413 (27. oktobar 2010.); P1685 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s konvojima, 23. avgust 1994.), str. 7.

¹⁵³¹⁰ David Harland, T. 2168–2169 (10. maj 2010.).

¹⁵³¹¹ Herbert Okun, T. 1763 (28. april 2010.).

¹⁵³¹² Svjedok KW570, T. 32217–32218 (18. januar 2013.). V. takođe Michael Rose, T. 7420–7421 (7. oktobar 2010.).

¹⁵³¹³ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 23.

¹⁵³¹⁴ Anthony Banbury, T. 13504 (16. mart 2011.); David Fraser, T. 8043 (18. oktobar 2010.); Rupert Smith, T. 11647–11648 (11. februar 2011.).

4558. Bosanski Muslimani su takođe ometali humanitarne konvoje tako što su otvarali vatru na njih, a potom za to krivili stranu bosanskih Srba, ili pak tako što su blokirali njihov prolaz.¹⁵³¹⁵ Međutim, Rose i Abdel-Razek su istakli da su u najvećem broju slučajeva za blokadu bili odgovorni bosanski Srbi, koji su kontrolisali sve važnije puteve ka Sarajevu.¹⁵³¹⁶ Banbury se takođe složio da su vlasti bosanskih Muslimana "povremeno" ometale kretanje konvoja, ali je izjavio da su ti slučajevi bili relativno rijetki i da su se lako rješavali. Oni nisu bili dio šire prakse zaustavljanja konvoja.¹⁵³¹⁷ Svjedok KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da je ABiH "donekle ograničila" slobodu kretanja UNPROFOR-a u Sarajevu, ali da su ograničenja u slobodi kretanja koja je SRK nametnuo oko Sarajeva bila daleko veća.¹⁵³¹⁸

4559. Vijeće je takođe saslušalo iskaze svjedoka odbrane koji su izjavili da snage SRK-a nisu ometale, već da su zapravo omogućavale prolaz humanitarnim konvojima.¹⁵³¹⁹ Dragomir Milošević je rekao da je stav Komande SRK-a bio da se "nikakvim preprekama, ograničenjima ili eventualno nekakvim začkoljicama [ne] ograničav[a] kretanje [konvoja]".¹⁵³²⁰ On je u svom svjedočenju izjavio da je "vrlo često" bilo problema s konvojima, ali da je njegov utisak bio da priliv humanitarne pomoći nikad nije bio ugrožen niti sprečavan.¹⁵³²¹ Krajišnik se složio s tvrdnjom da su snage SRK-a povremeno ometale konvoje, ali je izjavio da je to činjeno zato što su švercovani oružje i druge zabranjene stvari.¹⁵³²² Poput Krajišnika, brojni svjedoci odbrane izjavili su da su u humanitarnim konvojima švercovani oružje, municija i druga vojna oprema za ABiH u Sarajevu,

¹⁵³¹⁵ Stanislav Galić, T. 37409–37410 (18. april 2013.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.), str. 2; Vladimir Radojčić, T. 31289 (12. decembar 2012.); D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), str. 2; Yasushi Akashi, T. 37767–37768 (25. april 2013.); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 16.

¹⁵³¹⁶ Michael Rose, T. 7426–7427 (7. oktobar 2010.); P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 9 (gdje je svjedok rekao da su konvoje "uglavnom" blokirali bosanski Srbi).

¹⁵³¹⁷ Anthony Banbury, T. 13483 (16. mart 2011.). V. npr. D1165 (Protestno pismo UNPROFOR-a VRS-u, 15. septembar 1994.), str. 1; D2621 (Dopis VRS-a UNPROFOR-u, 30. juli 1995.), str. 2. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹⁵³¹⁸ Svjedok KDZ182, T. 13187–13188 (10. mart 2011.). V. takođe Herbert Okun, T. 1798 (28. april 2010.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 33.

¹⁵³¹⁹ V. npr. D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 26–27; Vlade Lučić, T. 30812 (3. decembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44, 46; Mihajlo Vujasin, T. 31827 (20. decembar 2012.); D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 20; Miladin Trifunović, T. 30376 (15. novembar 2012.); D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 14; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 22; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 46; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 39; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 44; Ratomir Maksimović, T. 31575 (17. decembar 2012.). Međutim, u usmenom svjedočenju Radojčić je priznao da je SRK zatvorio putne pravce ka Sarajevu u julu 1995., uslijed čega su konvoji UN-a morali ići igmanskim putem. V. Vladimir Radojčić, T. 31238–31244 (11. decembar 2012.), T. 31278 (12. decembar 2012.).

¹⁵³²⁰ Dragomir Milošević, T. 32893–32894, 32899 (30. januar 2013.); D2849 (Prijedlog SRK-a, 31. avgust 1993.), str. 1.

¹⁵³²¹ Dragomir Milošević, T. 32894 (30. januar 2013.), T. 33228 (5. februar 2013.). V. takođe Stanislav Galić, T. 37571 (23. april 2013.), T. 38025 (9. maj 2013.).

zbog čega je bilo opravdano da se oni kontrolišu.¹⁵³²³ Dokumenti strane bosanskih Srba iz tog vremena takođe ukazuju na to da je povremeno bilo takvih slučajeva.¹⁵³²⁴ Pored toga, Smith je potvrdio da je postojala sumnja da se u humanitarnim konvojima prevoze i druge stvari,¹⁵³²⁵ dok je Okun izjavio da su sve strane zloupotrebljavale konvoje i da su šverceri bili aktivni tokom cijelog sukoba.¹⁵³²⁶ Pored toga, veće količine humanitarne pomoći završile su na crnom tržištu u Sarajevu, umjesto da budu dostavljene civilnom stanovništvu.¹⁵³²⁷

4560. Iako prihvata da su oružje ili druga vojna oprema povremeno možda švercovani u grad u nekim konvojima, te da su Glavni štab i SRK imali pravo da provjeravaju da se konvoji ne zloupotrebljavaju, Vijeće takođe smatra da su kontrole koje je uveo Glavni štab bile suviše stroge i

¹⁵³²² Momčilo Krajišnik, T. 43322 (12. novembar 2013.).

¹⁵³²³ V. npr. Stanislav Galić, T. 37573 (23. april 2013.); Dragomir Milošević, T. 32893–32894 (30. januar 2013.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 47; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 40; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 45; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 20; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 40, 50; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 59; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 33; D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 14; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 23; Mile Sladoje, T. 30581 (28. novembar 2012.); Vladislav Jovanović, T. 34280 (26. februar 2013.); Milenko Indić, T. 32422, 32424 (22. januar 2013.); D2745 (Izjava svjedoka Veree Hayesa od 14. januara 2013.), par. 5, 7; D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 69; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 298.

¹⁵³²⁴ V. npr. D1086 (Izveštaj Skupštine opštine Ilidža, 2. februar 1993.), str. 2; D2123 (Izveštaj o zloupotrebama mandata međunarodnih organizacija, 14. februar 1994.), str. 1; D2747 (Protestno pismo Glavnog štaba VRS-a, 1993.), str. 1; D688 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. april 1994.), p 2; D769 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. maj 1994.), str. 3; D190 (Izveštaj u vezi s pronalaskom municije u konvoju za Butmir, 4. april 1993.) (pod pečatom); D3575 (Vijest novinske agencije Tanjug, 11. april 1993.).

¹⁵³²⁵ D1031 (Izvod iz transkripta svjedočenja Ruperta Smitha u predmetu *Tužilac protiv Popovića i drugih*), str. 2; Rupert Smith, T. 11644 (11. februar 2011.).

¹⁵³²⁶ Herbert Okun, T. 1764, 1798 (28. april 2010.). Neki dokazi odbrane takođe ukazuju na to da je UN, preko svojih konvoja, bio umješšan ili uključen u šverc oružja i robe za potrebe crnog tržišta. V. D143 (Izveštaj VRS-a o kretanju konvoja UN-a, bez datuma), str. 2–3; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 33; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 45; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 17; Milenko Indić, T. 32422 (22. januar 2013.); D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 298. S druge strane, međutim, međunarodni svjedoci energično su porekli da je sam UN bio uključen u zloupotrebu konvoja. V. Michael Rose, T. 7426 (7. oktobar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4211–4212 (28. juni 2010.); svjedok KDZ240, T. 16101–16102 (5. juli 2011.) (zatvorena sjednica); Adrianus van Baal, T. 8396, 8425 (27. oktobar 2010.); D2745 (Izjava svjedoka Veree Hayesa od 14. januara 2013.), par. 8.

¹⁵³²⁷ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20; David Harland, T. 2171, 2185 (10. maj 2010.); svjedok KDZ088, T. 6555 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), par. 34; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 47–48; Vladimir Radojčić, T. 31278 (12. decembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 39, 40–41; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 44–45; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 46–47; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 40; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 24; Vere Hayes, T. 31997 (16. januar 2013.); Vladislav Jovanović, T. 34280 (26. februar 2013.); John Zametica, T. 42466–42467 (29. oktobar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 165.

restriktivne, kao što je to izjavilo više svjedoka.¹⁵³²⁸ U tom smislu, one su ometale, a ne omogućavale, prolaz humanitarne pomoći. Pored toga, s obzirom na dokaze iznijete u ovom odjeljku, kao i na dokaze koji se razmatraju u odjeljku IV.B.1.a, Vijeće smatra da nisu vjerodostojni iskazi vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da njihove jedinice nikada nisu sprečavale ili zadržavale dolazak humanitarnih konvoja u Sarajevo.

(C) Zaključci u vezi s opsadom

4561. Nakon što je razmotrilo sve gore navedene dokaze, kao i one predočene u svim prethodnim odjeljcima Presude, Vijeće napominje da su svi svjedoci tužilaštva, uključujući stanovnike Sarajeva, bili dosljedni u opisivanju stanja u Sarajevu i života njegovih građana. Svi su izjavili da je grad bio opkoljen snagama SRK-a, te neprekidno izložen granatiranju i stalnoj snajperskoj vatri, uslijed čega su građani Sarajeva bili zatočeni, a u gradu je vladala nestašica hrane i vode i bilo je problema s komunalnim uslugama. Vijeće ne sumnja da je to zaista tačan opis situacije u gradu.

4562. Činjenica da je humanitarna pomoć u izvjesnoj mjeri stizala u Sarajevo tokom sukoba, kao i da Sarajevo nije bilo u potpunosti opkoljeno, ne mijenja realnost datog stanja stvari. Kao što je to već rečeno, premda jeste postojao izlaz iz grada, ljudi koji su pokušali da napuste Sarajevo izlagali su se opasnosti prilikom prelaska aerodromske piste ili prolaska kroz tunel.¹⁵³²⁹ Pored toga, iako je humanitarna pomoć zaista stizala u Sarajevo tokom cijelog sukoba, bosanski Srbi su kontrolisali i ograničavali prolaz humanitarnih konvoja, uslijed čega je grad rijetko kada u potpunosti bio snabdijeven, kao što je to već opisano u odjeljku IV.B.1.a.¹⁵³³⁰ S obzirom na to, Vijeće ne prihvata iskaze vojnika i oficira SRK-a koji su izjavili da to nije bila opsada jer se tunel mogao koristiti za izlazak i jer je humanitarna pomoć u izvjesnoj mjeri ipak pristizala. Štaviše, time što su ti svjedoci odbrane implicitno izjavili da je zahvaljujući podzemnom tunelu, koji je iskopan upravo zato što je SRK opkolio grad, situacija bila manje nalik opsadnom stanju, oni su ozbiljno narušili svoju ukupnu vjerodostojnost. Isto tako, činjenica da je humanitarna pomoć morala da se šalje u grad i da je UN-u za to bila potrebna dozvola bosanskih Srba jasno pokazuje da je grad bio u okruženju, pod opsadom, te da je SRK imao kontrolu nad stanjem stvari. Da SRK nije bio opkolio grad i zaustavio njegovo snabdijevanje, ne bi ni postojala potreba za tunelom, kao ni za humanitarnom pomoći.¹⁵³³¹

¹⁵³²⁸ Kao što pokazuje D3873, čak je i ministar zdravlja RS-a uložio žalbu zbog jedne odluke VRS-a kojom se ograničavalo kretanje humanitarnih konvoja, iako je to učinio zato što se ona odražavala na zalihe u RS.

¹⁵³²⁹ V. par. 3566, 3782.

¹⁵³³⁰ V. par. npr. 3559, 3562, 3566, 3569, 3577–3578, 3580, 3591, 3593–3594, 3596, 3599, 3603, 3607–3608, 3611–3612.

¹⁵³³¹ Kad je riječ o iskazu svjedokā odbrane da je SRK bio u nepovoljnom položaju zato što su ga na vanjskom prstenu Sarajeva opkolile snage ABiH i zato što je 1. korpus ABiH držao određena uzvišenja u gradu, Vijeće

4563. Dokumentarni dokazi predočeni u ovom predmetu o stanju u gradu dodatno potvrđuju gore navedene zaključke. Na primjer, 12. maja 1992., na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, Mladić je izjavio: "A mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti."¹⁵³³² U presretnutom razgovoru koji je vodio s jednim neidentifikovanim muškarcem 25. maja 1992., Mladić je izjavio da je "sa sve četiri strane sveta [...] Sarajevo blokir[a]o" i da "[n]ema [...] izlaska, [grad je] u mišolovci [...]"¹⁵³³³ Dana 1. aprila 1994., dakle, nakon što je tunel iskopan i počeo da se koristi, Galić je jedinicama SRK-a izdao naređenje da treba "[i]zvršiti utvrđivanje položaja oko Sarajeva, izradom žičanih i betonskih ograda, čime bi se pojačalo uvjerenje da se [grad] zaista nalazi u blokadi ('u logoru)".¹⁵³³⁴ U više direktiva VRS-a, kao što je već navedeno, takođe se govori o "blokadi" Sarajeva i naporima SRK-a da se spriječi razbijanje te blokade, a tako je i u brojnim naređenjima SRK-a.¹⁵³³⁵ Naposljetku, Vijeće je uvrstilo u spis više vojnih mapa iz tog vremena, koje su sačinili kako VRS, tako i ABiH, i na kojima se vide linije sukoba u gradu u različitim vremenskim periodima.¹⁵³³⁶ Na tim mapama se jasno vidi da je SRK bio gotovo potpuno opkolio uže područje Sarajeva, te da je, prema tome, mogao da odlučuje o sudbini građana Sarajeva.

4564. Kad je vršilo procjenu predočenih dokaza, Vijeće je razmotrilo i usvojilo argument optuženog da sredstva javnog informisanja donekle nisu bila naklonjena strani bosanskih Srba kada su izvještavala o situaciji u Sarajevu. Vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da je UN u jednom trenutku odlučio da stanje u gradu ne naziva "opsadom". Međutim, Vijeće naposljetku smatra da oba ta pitanja imaju ograničenu težinu s obzirom na ukupne predočene dokaze.

smatra da ta tvrdnja, bila ona tačna ili ne, naposljetku nije suštinski bitna za pitanja koja su relevantna u ovom predmetu, poput onog da li je SRK postupao u skladu s međunarodnim pravom kada je izvodio operacije u Sarajevu i oko njega.

¹⁵³³² P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38.

¹⁵³³³ P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 2. V. takođe P1103 (Presretnuti razgovor Momčila Mandića i Branka Kvesića/Brune Stojića/Miće Stanišića, 5. maj 1992.), str. 5 (u kojem Mandić govori o tome da treba "Turke [treba] drž[ati] u okruženju" kako bi ih "malo" izglednili).

¹⁵³³⁴ P5980 (Zaključci i zadaci SRK-a, 1. april 1994.), par. 8 (naglasak dodat). Dušan Zurovac je negirao da je vidio žicu ili barikade oko Sarajeva, kao što se navodi u tom dokumentu. V. Dušan Zurovac T. 30301 (14. novembar 2012.). Galić je izdao naređenje i 17. novembra 1992., dva dana prije nego što je donijeta Direktiva br. 4, u kojem je jedinicama SRK-a naložio da se "Sarajevo [...] za sada čvrsto blokira[...]". V. P6297 (Zaključci i zadaci SRK-a, 17. novembar 1992.), str. 3.

¹⁵³³⁵ V. par. 3561, 3563, 3572, 3578, 3607, 4041. V. takođe npr. P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.); P6302 (Naređenje SRK-a, 26. novembar 1992.); P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

¹⁵³³⁶ V. npr. D3382 (Mapa Sarajeva); D3383 (Mapa Sarajeva); D2788 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2789 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); D2790 (Mapa Sarajeva s oznakama koje je unio Dragomir Milošević); P6295 (VRS-ova mapa Sarajeva); P6296 (VRS-ova mapa Sarajeva); P1058 (Mapa ABiH); P1764 (ABiH, Mapa Sarajeva) P842 (VRS-ova mapa Sarajeva, 31. avgust 1995.).

4565. Pored toga, iako su vlasti bosanskih Muslimana povremeno sprečavale ili otežavale građanima da odu iz grada kako bi se o gradu i dalje izvještavalo u medijima, Vijeće smatra da je civilno stanovništvo, s obzirom na operacije snaga SRK-a raspoređenih oko grada, imalo vrlo malo mogućnosti da bezbjedno napusti Sarajevo.

4566. Iz svih tih razloga, Vijeće zaključuje da je SRK u suštini okružio Sarajevo i držao ga pod opsadom, te da je grad, kao takav, bio pod blokadom. Vijeće će nadalje na relevantnim mjestima u Presudi alternativno upotrebljavati izraze "blokada", "opsada" ili "okruženje".

ii. Ciljevi opsade

4567. Kad je riječ o svrsi ili ciljevima snaga SRK-a oko Sarajeva, postojao je takođe oštar kontrast između iskaza svjedoka koje je pozvalo tužilaštvo i iskaza svjedoka koje je pozvao optuženi.

4568. Prema Roseovim riječima, cilj opsade bio je da se izdejstvuje povoljan mirovni sporazum s bosanskim Muslimanima i pokaže bosanskim Hrvatima koliko su snažni položaji bosanskih Srba.¹⁵³³⁷ Rukovodstvo bosanskih Srba se njome takođe služilo i kako bi vršilo pritisak na UN i međunarodnu zajednicu.¹⁵³³⁸ Budući da su bosanski Srbi imali manje pješadijskih snaga nego ABiH u Sarajevu i da nisu mogli da zauzmu grad bez velikih gubitaka, Fraser tvrdi da je njihov cilj bio da "održavaju pritisak" na grad putem snajperskog djelovanja, granatiranja i kontrolisanja prolaza humanitarne pomoći.¹⁵³³⁹ Mole je to nazvao "politikom zadržavanja" i održavanja *status quo* s ciljem da se Sarajevo kontroliše, a ne da se zauzme.¹⁵³⁴⁰ Thomas je smatrao da je opsada imala četiri cilja: (i) stvaranje stanja "istinskog terora"; (ii) prekidanje dotoka ljudstva za potrebe ABiH;

¹⁵³³⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 199. V. takođe P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 60; Martin Bell, T. 9770 (14. decembar 2010.); svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵³³⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 199; Michael Rose, T. 7252–7254, 7256–7257 (5. oktobar 2010. (gdje je svjedok, međutim, prihvatio da je postojao izlaz iz Sarajeva putem preko planine Igman, kao i kroz tunel na aerodromu); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.).

¹⁵³³⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 5; David Fraser, T. 8030–8031 (18. oktobar 2010.). V. takođe P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36; svjedok KDZ450, T. 10655 (20. januar 2011.); D949 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom). Tokom unakrsnog ispitivanja, Fraser se složio da "opsada" može biti legitimna vojna taktika pod uslovom da nema za cilj izgladnjivanje civilnog stanovništva. On je takođe prihvatio da su snage bosanskih Srba provodile legitimnu vojnu taktiku kada su okružile Sarajevo kako bi spriječile snage ABiH da napuste Sarajevo i budu razmještene na drugim frontovima u BiH. V. David Fraser, T. 8062 (18. oktobar 2010.). V. takođe svjedok KDZ088, T. 6425 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

¹⁵³⁴⁰ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36, 93–94 (gdje je svjedok dodao da su bosanski Srbi mogli da ostvare svoje političke ciljeve već samim time što su vršili pritisak na Sarajevo putem opsade, a što ne bi bio slučaj da su osvojili grad. Po njegovim riječima, bosanski Srbi su mogli da vrše pritisak na grad i kao odgovor na zbivanja drugdje u BiH); Richard Mole, T. 5825–5826 (17. avgust 2010.). V. takođe svjedok KDZ450, T. 10655 (20. januar 2011.); P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom) (u kojem je optuženi izjavio da bi strana bosanskih Srba već sutra mogla da zauzme grad da to želi, ali da je umjesto toga spremna da učestvuje u mirovnim pregovorima).

(iii) vršenje uticaja na političare koji su živjeli u Sarajevu i (iv) ispoljavanje "čistog ludila odmazde".¹⁵³⁴¹ Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su postojala dva cilja opsade: pod jedan, lišiti Vladu BiH glavnog grada, koji je važan sa simboličkog stanovišta, i otežati joj vršenje vlasti, i pod dva, kazniti stanovništvo u Sarajevu i nanijeti mu "što više patnje".¹⁵³⁴² On je smatrao da su bosanski Srbi takođe željeli da imaju "potpunu političku kontrolu" nad područjima na kojim su Srbi oduvijek živjeli, uključujući Sarajevo.¹⁵³⁴³ Bowen je smatrao da je sama opsada bila "isto toliko oruđe rata koliko i meci i granate koji su ispaljivani na Sarajevo".¹⁵³⁴⁴ Svjedok KDZ450 je tokom svjedočenja izjavio da su bosanski Srbi željeli da očuvaju prisustvo u Sarajevu jer je ono bilo "istorijska prestonica" BiH i grad "od velikog simboličkog značaja", kao i područje od "velikog strateškog i vojnog značaja".¹⁵³⁴⁵ Njihov cilj je stoga bio da izvrše pritisak na rukovodstvo bosanskih Muslimana i natjeraju ga da prihvati podjelu Sarajeva.¹⁵³⁴⁶ On je izjavio da je pritisak često vršen i blokiranjem prolaza humanitarne pomoći.¹⁵³⁴⁷

4569. S druge strane, većina svjedoka koje je pozvao optuženi osporila je da je SRK imao gore navedene ciljeve, te izjavila da je SRK jednostavno htio da (i) zadrži snage ABiH unutar grada kako bi spriječio da se one povežu sa snagama ABiH koje su izvan grada, budući da bi to prouzrokovalo napade na srpske teritorije oko grada, i (ii) zaštititi i odbrani te teritorije zato što su one pripadale bosanskim Srbima.¹⁵³⁴⁸ Pored toga, svjedok KW570 je smatrao da je cilj opsade koju

¹⁵³⁴¹ P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 75. V. takođe P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49; svjedok KDZ185, T. 4174–4175 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵³⁴² P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 197–198 (gdje je svjedok dodao da je opsada izmijenila karakter i demografsku sliku grada, budući da su otjerani umjereni stanovnici Sarajeva, pripadnici srednje klase, koji su vjerovali u višenacionalnu BiH). V. takođe P27 (Izjava svjedoka Mirsada Kučanina od 4. septembra 2000.), str. 4 (gdje je svjedok izjavio da su, po njegovom mišljenju, bosanski Srbi civile "namjerno" držali "zarobljene" u Sarajevu kako bi "postepeno likvidirali" civilno stanovništvo).

¹⁵³⁴³ Anthony Banbury, T. 13310 (15. mart 2011.).

¹⁵³⁴⁴ Jeremy Bowen, T. 10104–10105 (13. januar 2011.); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 20.

¹⁵³⁴⁵ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48–49; svjedok KDZ450, T. 10553–10554 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵³⁴⁶ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48, 140; svjedok KDZ450, T. 10553 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.–15. januar 1994.), str. 53–54 (gdje je Mladić dao prikaz sastanka u Beogradu od 13. decembra 1993., na kojem je optuženi izjavio da je podjela Sarajeva jedan od ciljeva bosanskih Srba). Više svjedoka koje je optuženi pozvao negiralo je, međutim, da je strana bosanskih Srba željela da podjeli Sarajevo. V. npr. D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 21 (gdje je svjedok izjavio da zauzimanje ili podjela dijelova Sarajeva nikada nije bila cilj SRK-a, te da čak i ako je takav plan postojao na višim nivoima, vojnici "nisu bili motivisani za to").

¹⁵³⁴⁷ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 140.

¹⁵³⁴⁸ Dragomir Milošević, T. 32574–32577 (23. januar 2013.); D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 14 (gdje je svjedok izjavio da bi proboj snaga ABiH doveo do oslobađanja velikog broja vojnika koji bi mogli da se upotrebe na drugim frontovima u BiH); Savo Simić, T. 30028, 30031 (8. novembar 2012.); D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 22; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8; Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 6; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra

su držali bosanski Srbi bio da se zadrže i neutrališu snage ABiH u Sarajevu kako bi se Vlada bosanskih Muslimana natjerala da sjedne za pregovarački sto i kako bi se postiglo dugoročno mirovno rješenje za BiH.¹⁵³⁴⁹ Milenko Indić je tokom svjedočenja izjavio da je osnovni zadatak SRK-a bio da održi "uspostavljenu liniju fronta" koju je zauzeo.¹⁵³⁵⁰

4570. Kao što je već navedeno, vještak Radinović je tokom svjedočenja izjavio da je SRK želio da zadrži snage ABiH pod blokadom i spriječi ih da izvrše proboj preko romanijske visoravni, odakle bi imale pristup Podrinju, dok su glavni ciljevi 1. korpusa ABiH bili da "kontroliše" Sarajevo i "deblokira grad" kako bi se povezao sa snagama ABiH na Igmanu i dosegao romanijsku visoravan.¹⁵³⁵¹ Po Radinovićevom mišljenju, SRK je stoga usvojio defanzivnu strategiju, dok je ABiH imala ofanzivnu strategiju, pri čemu su obje strategije bile zakonite i legitimne.¹⁵³⁵² Po njegovim riječima, VRS je imao isključivo "defanzivnu strategiju" kako bi branio teritoriju i narod RS-a, budući da je on bio "apsolutno [...] neprimere[n] za bilo kakvu ofanzivu, vojnu akciju".¹⁵³⁵³

4571. Dragomir Milošević je tokom svjedočenja izjavio da se, u vrijeme kada je on postao komandant SRK-a, u avgustu 1994., situacija na ratištu sasvim razjasnila i svela na održavanje *status quo*.¹⁵³⁵⁴ Prema njegovim riječima, zadatak SRK-a bio je da brani svoj rejon djelovanja, dok je ABiH provodila operacije kako bi izvršila proboj linija SRK-a; te operacije su uključivale

2012.), par. 9, 12 (gdje je svjedok dodao da je namjera ABiH bila da se Sarajevo napusti s "ogromnim potencijalom vojske" i pređe romanijska visoravan kako bi se izvršilo povezivanje s drugim jedinicama ABiH u gornjem i srednjem Podrinju i Sandžaku); Vlade Lučić, T. 30827 (3. decembar 2012.); D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 11; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 4–5, 69; D2650 (Naređenje 3. pješadijskog bataljona 2. sarajevske lake pješadijske brigade, bez datuma); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 9; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 7–8; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 12; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 24; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 14–18; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 16–17; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 9.

¹⁵³⁴⁹ Svjedok KW570, T. 32226 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica). Svjedok KW570 je izjavio da su bosanski Srbi bili spremni da prekinu opsadu Sarajeva jer im je ona nanosila "užasnu štetu", a pored toga, bosanski Srbi u Vogošći i na Ilidži bili su izloženi paljbi ABiH, te su živjeli u opasnim uslovima. Međutim, vlada bosanskih Muslimana protivila se svim pokušajima da se ukine opsada. V. svjedok KW570, T. 32261–32262 (18. januar 2013.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵³⁵⁰ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 1.

¹⁵³⁵¹ Radovan Radinović, T. 41399, 41403–41404 (17. juli 2013.). Asim Džambasović je u svom svjedočenju izjavio da je "[p]rioritetni vojni cilj" 1. korpusa ABiH bio odbrana grada, a tek zatim da se ostvare uslovi da se "izvrši proboj iz okruženja", što su bile "želje malo nerealne", budući da je ABiH za proboj opsade bilo potrebno sedam puta više snaga i opreme nego što ih je imao VRS. V. Asim Džambasović, T. 15270–15271 (23. juni 2011.); D1391 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 2. januar 1993.), str. 1.

¹⁵³⁵² Radovan Radinović, T. 41404–41405 (17. juli 2013.). I Dragičević i Tomić su u svojim svjedočenjima izjavili da je, za razliku od SRK-a, ABiH imala strategiju da se "zauzme cela BiH" kroz "ofanzivne akcije". V. D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 22; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 21.

¹⁵³⁵³ Radovan Radinović, T. 41397–41398 (17. juli 2013.).

upotrebu artiljerije, izvođenje diverzantskih operacija po noći, podmetanje eksploziva i snajpersko djelovanje, kao i izvođenje napada na SRK-a s položaja izvan Sarajeva.¹⁵³⁵⁵ Milošević je takođe porekao da je cilj SRK-a bio da se podjeli Sarajevo, kao što je to navedeno u dopuni Direktive br. 6,¹⁵³⁵⁶ te izjavio da nikada nije primio takvo naređenje; međutim, on je priznao da je moguće da je SRK bio u poziciji da utiče na međunarodne pregovore zato što je držao i poboljšavao svoj položaj, kao što je naređeno u dopuni.¹⁵³⁵⁷

4572. Poput Miloševića, brojni bivši vojnici i oficiri SRK-a izjavili su da je SRK vodio prevashodno defanzivne operacije u gradu kako bi spriječio proboj snaga ABiH, iako su istovremeno priznali da je bilo izuzetaka, poput operacije "Lukavac 93" i drugih ofanzivnih dejstava.¹⁵³⁵⁸ Lučić je, na primjer, priznao da je SRK preduzima ofanzivne operacije "u cilju

¹⁵³⁵⁴ Dragomir Milošević, T. 33103–33104 (4. februar 2013.). V. takođe Savo Simić, T. 30028, 30031 (8. novembar 2012.).

¹⁵³⁵⁵ Dragomir Milošević, T. 32576–32578 (23. januar 2013.), T. 32715 (28. januar 2013.). Primjer takve operacije bila je ofanziva ABiH od 16. juna 1995. V. Dragomir Milošević, T. 32737–32739 (28. januar 2013.); P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4.

¹⁵³⁵⁶ Za dopunu Direktive br. 6, v. par. 3578.

¹⁵³⁵⁷ Dragomir Milošević, T. 33093, 33099–33103 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da bi takva odluka nosila sa sobom velike gubitke za obje strane); P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a) (gdje se poziva na naređenje koje je optuženi izdao VRS-u da se zauzmu Žuč i Mojnilo radi stvaranja "što povoljnije pozicije za podjelu" Sarajeva). V. takođe D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 12; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 12; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 15; Blagoje Kovačević, T. 29088 (18. oktobar 2012.); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). Ali v. D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 11 i D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 8 (oboje su izjavili da je krajnji cilj vlasti bosanskih Srba bio da dijelovi Sarajeva potpadnu pod njihovu kontrolu).

¹⁵³⁵⁸ D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 15 (gdje je svjedok takođe govorio o nekim ofanzivnim aktivnostima koje je SRK preduzeo kako bi poboljšao svoju taktičku poziciju, uključujući oslobađanje dijela puta Vraca–Trebević i pokušaj oslobađanja dijela Šopinga.); Savo Simić, T. 30033 (8. novembar 2012.), T. 30037–30040 (12. novembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 6; D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 21–22; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 13–15; Milosav Gagović, T. 31918 (15. januar 2013.); D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 2; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 6; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 36–37; D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 12; Dušan Škrba T. 29118 (18. oktobar 2012.); D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 18; Mihajlo Vujasin, T. 31799–31802 (20. decembar 2012.); P6067 (Naređenje Rajlovačke pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 2; D2451 (Izjava svjedoka Velimira Dunjića od 12. novembra 2012.), par. 7; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 5; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 11, 15–17; Slobodan Tuševljak, T. 29947–29948 (7. novembar 2012.); D2398 (Izjava svjedoka Richarda Graya od 22. aprila 2012.), par. 19; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 16; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 16; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 12; **[REDIGOVANO]**; Manojlo Milovanović, T. 25747 (5. mart 2012.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 8, 10; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 8, 10; Vlade Lučić, T. 30827 (3. decembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 9; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 8.

vraćanja izgubljenih pozicija" i "neutralisanja [...] borbenih sredstava i žive sile" ABiH na mjestima na kojima je ABiH djelovala po civilnim i vojnim metama.¹⁵³⁵⁹

4573. S druge strane, Blagoje Kovačević je tokom svjedočenja izjavio da na njegovim položajima "nije izvedena nijedna ofanzivna akcija", budući da SRK nije bio zainteresovan da osvaja područja koja "etnički nisu bil[a] definisan[a] kao srpska".¹⁵³⁶⁰ Gengo je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u njegovom bataljonu nikada nije planiralo pomjeranje položaja naprijed, kao i da "nikada" nije bilo planova o ofanzivnim operacijama na području Sarajeva.¹⁵³⁶¹ Kada mu je predočeno Galićevo naređenje od 26. januara 1994., u kojem stoji da treba "[p]rodužiti ofanzivna dejstva i osloboditi srpski deo grada Sarajeva", Gengo je izjavio da njegov bataljon nikada nije primio takvo naređenje, te da on nikada nije planirao ofanzivne aktivnosti niti je učestvovao u njima.¹⁵³⁶² On je takođe izjavio i da se svi izrazi upotrebljeni u naređenju, poput "fortifikacijski radovi" i "poprav[ljanje] taktičk[og] položaj[a]", odnose na defanzivne aktivnosti.¹⁵³⁶³ Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je VRS bila "odbrambena armija sa defanzivnom strategijom, u strateškom smislu" i da je kao takva učestvovala u "aktivn[im] borben[im] dejstv[ima]" isključivo kako bi poboljšala svoj taktički položaj.¹⁵³⁶⁴ Zurovac je negirao da je SRK vršio "ofanzivne" aktivnosti samo zato što je "opkolio" grad, te izjavio da srpske jedinice oko Sarajeva nisu bile agresor jer je besmisleno biti agresor na vlastitu zemlju.¹⁵³⁶⁵ Kada mu je pokazano naređenje SRK-a od 16. decembra 1993., u kojem se jedinicama nalaže da vode "aktivnu odbranu" kako bi se snage ABiH spriječile da deblokiraju njihov dio grada i uspostave uslove za podjelu Sarajeva na dva dijela, Zurovac se nije složio s tim da se pod "aktivn[om] odbran[om]" misli na napad, iako se složio s tim da bi podjela Sarajeva na dva dijela "donekle" predstavljala ofanzivni čin.¹⁵³⁶⁶

¹⁵³⁵⁹ D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 10 (Lučić je kao primjer naveo ofanzivu SRK-a na toranj u Zlatištu, koji je morao da se zauzme jer su jedinice ABiH neprekidno otvarale vatru na put od Vraca ka Trebeviću i Palama).

¹⁵³⁶⁰ D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 8. Kada su mu predočene dvije izjave koje je Dragomir Milošević dao poslije rata, a u kojima se govori o tome da je SRK vršio aktivnosti s ciljem da proširi svoju teritoriju, Kovačević je rekao da nema saznanja o Miloševićevom položaju, ali je izjavio da je jedan od ciljeva SRK-a bio da se zadrži put od Lukavice do Pala, što je iziskivalo zauzimanje "mal[ih] objek[ata]". V. Blagoje Kovačević, T. 29090–29094 (18. oktobar 2012.); D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 3.

¹⁵³⁶¹ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 33; Slavko Gengo, T. 29799 (6. novembar 2012.).

¹⁵³⁶² Slavko Gengo, T. 29800 (6. novembar 2012.); P5968 (Naređenje SRK-a, 26. januar 1994.), str. 8.

¹⁵³⁶³ Slavko Gengo, T. 29835–29836, 29841–29842 (6. novembar 2012.) (gdje je svjedok takođe rekao da se pod izrazom "šire djelovanje po položajima", koji je upotrebljen u naređenju, misli na borbene aktivnosti koje su imale za cilj da se poboljša taktički položaj SRK-a i spriječi proboj ABiH kroz spoljni prsten).

¹⁵³⁶⁴ Manojlo Milovanović, T. 25747 (5. mart 2012.).

¹⁵³⁶⁵ Dušan Zurovac T. 30297 (14. novembar 2012.).

¹⁵³⁶⁶ Dušan Zurovac T. 30298–30300 (14. novembar 2012.); P5989 (Naređenje SRK-a, 16. decembar 1993.), str. 4–5.

4574. Gore navedeno je u suprotnosti s iskazom svjedoka KDZ182, koji je izjavio da su bosanski Srbi tokom opsade Sarajeva između ostalog primjenjivali i tehniku pomjeranja linije sukoba ka gradu "stopu po stopu".¹⁵³⁶⁷ Isto tako, [REDIGOVANO] je rekao da je okruživanje Sarajeva tek "djelimično" bilo defanzivno, jer su jedinice ponekad nužno morale da se premještaju i učestvuju u "subverzivnim [...] [ili] diverzantskim operacijama" kako bi se postigao cilj zadržavanja snaga ABiH unutar Sarajeva.¹⁵³⁶⁸

4575. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće se uvjerilo da je opsada ili okruživanje Sarajeva od strane SRK-a imala više ciljeva, od kojih je jedan zaista bio zadržavanje snaga ABiH unutar grada kako bi se spriječilo njihovo povezivanje sa snagama ABiH izvan grada. Međutim, vojne direktive koje je izdao Glavni štab VRS-a i/ili optuženi, a o kojima je bilo riječi u jednom ranijem odjeljku Presude,¹⁵³⁶⁹ jasno pokazuju da je postojalo više dodatnih ciljeva i strategija bosanskih Srba u vezi sa Sarajevom, konkretno: (i) čvrsto držati grad pod blokadom i postepeno stezati obruč; (ii) izvoditi, između ostalog, ofanzivne operacije i osloboditi preostale dijelove "srpske teritorije", čime će se poboljšati taktičke pozicije i normalna komunikacija unutar RS-a; (iii) izolovati dijelove grada i okolna naselja i (iv) osigurati najpovoljniju poziciju za podjelu Sarajeva.¹⁵³⁷⁰ Osim toga, Glavni štab VRS-a je u Direktivi br. 4 napomenuo da je jedan od zadataka VRS-a u cijelini da se "stvor[e] uslov[i] državnom vođstvu Republike Srpske da ravnopravno sa drugim međunarodnim subjektima učestvuje u rješavanju krize na tlu bivše BiH".¹⁵³⁷¹ To se podudara s gore navedenim dokazima, konkretno s tim da je opsada korištena za vršenje pritiska na vlasti bosanskih Muslimana i UN kako bi se u međunarodnim pregovorima postigao mirovni sporazum koji bi bio najpovoljniji po bosanske Srbe.¹⁵³⁷² Isto tako, gore navedeni ciljevi se podudaraju s iskazima svjedokā tužilaštva da je jedan od ciljeva opsade bio da se kontrolišu grad i njegovo stanovništvo, te da se oni dijelovi grada koji se smatraju etnički srpskim drže pod kontrolom vlasti bosanskih Srba. Iako su neki svjedoci optuženog porekli da je cilj SRK-a bila podjela Sarajeva, drugi, poput Radojčića i Šehovca, potvrdili su da je krajnji cilj bio da se dijelovi grada gdje su bosanski Srbi zadržali pod

¹⁵³⁶⁷ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 29 (pod pečatom).

¹⁵³⁶⁸ [REDIGOVANO].

¹⁵³⁶⁹ V. par. 3561, 3563, 3572, 3578, 3607, 4041.

¹⁵³⁷⁰ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2; D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 2–3 ,5; P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3, 5; P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2, 4–5; P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6, 9–10 (gdje se, između ostalog, govori o "oslobađanj[u] Sarajeva, odnosno strateškom vojnom cilju VRS-a koji je potom u dopuni Direktive br. 6 preinačen u podjelu Sarajeva); P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a), 4(e); P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7–8, 11–12. V. takođe P5981 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1993.), par. 4 (gdje se navodi da su u sklopu operacije "Lukavac 93" jedinice SRK-a imale zadatak da "stvor[e] uslove za zauzimanje grada Sarajeva"); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.).

¹⁵³⁷¹ P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3.

¹⁵³⁷² To potvrđuju i dokazi predloženi Vijeću o tome da su borbe u Sarajevu bile intenzivnije tokom mirovnih pregovora.

kontrolom vlasti bosanskih Srba.¹⁵³⁷³ Štaviše, taj cilj je jasno naveden u gorepomenutim direktivama i Vijeće podsjeća da su 1993. linije fronta u Sarajevu bile manje ili više uspostavljene, te da su određeni dijelovi grada, poput Grbavice i dijelova Dobrinje, tokom cijelog rata bili pod kontrolom bosanskih Srba, što znači da je na određenim područjima u suštini postojala podjela grada.

4576. Naposljetku, iako je većina svjedoka odbrane u svjedočenju izjavila da je, s izuzetkom operacije "Lukavac 93", SRK isključivo preduzimao defanzivne aktivnosti, neki od njih su potom govorili i o ofanzivnim dejstvima koje su njihove jedinice preduzimale dok su oni bili u Sarajevu.¹⁵³⁷⁴ To se takođe podudara s direktivama u kojima se SRK jasno poziva da provodi ofanzivna dejstva kako bi ojačao i konsolidovao svoje položaje, te osvojio teritorije koje se smatraju srpskim. To takođe potvrđuje iskaz svjedoka KDZ182, koji je izjavio da je strategija SRK-a bila da se linija fronta pomjera ka gradu stopu po stopu, kao i iskaz [REDIGOVANO], koji je rekao da je okruživanje Sarajeva samo "djelimično" imalo defanzivnu svrhu. I sam Milošević je to potvrdio u izjavama koje je dao poslije sukoba.¹⁵³⁷⁵ Međutim, pitanje da li je VRS vršio ofanzivna ili defanzivna dejstva u gradu i oko njega nije, na kraju krajeva, relevantno za potrebe ovog predmeta. Zapravo, bitno pitanje, pitanje koje se razmatra u cijeloj Presudi, jeste da li su dejstva VRS-a/SRK-a u Sarajevu i oko njega bile u skladu s međunarodnim pravom.

g. Kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u cilju širenja terora

i. Argumenti strana u postupku

4577. Tužilaštvo tvrdi da su pripadnici snaga koje su učestvovalе u napadu na Sarajevo provodile vojnu strategiju u okviru koje je otvarana snajperska i minobacačka vatra radi ubijanja i ranjavanja civilnog stanovništva u Sarajevu, što je prouzrokovalo hiljade žrtava među civilima, uključujući tu djecu i stara lica.¹⁵³⁷⁶ Tužilaštvo dalje tvrdi da se snajpersko djelovanje i granatiranje sastojalo od direktnih napada na civilno stanovništvo ili na pojedinačne civile koji nisu neposredno učestvovali

¹⁵³⁷³ V. fusnota 15357.

¹⁵³⁷⁴ V. npr. D2412 (Izjava svjedoka Save Simića od 4. novembra 2012.), par. 15; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 10; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 6; Blagoje Kovačević, T. 29091–29092 (18. oktobar 2012.); (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 18; Mihajlo Vujasin, T. 31799–31802 (20. decembar 2012.); P6067 (Naređenje Rajlovačke pješadijske brigade, 30. novembar 1992.), str. 2.

¹⁵³⁷⁵ V. D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2; D568 (Govor Dragomira Miloševića, 30. mart 1996.), str. 3.

¹⁵³⁷⁶ Optužnica, par. 79; Završni podnesak tužilaštva, par. 714–715. Snage koje su učestvovalе u napadu na Sarajevo definisane su u Optužnici kao (i) pripadnici JNA koji su djelovali u Sarajevu i oko njega do približno 20. maja 1992., (ii) pripadnici VRS-a, a posebno SRK-a i (iii) pripadnici drugih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti. V. Optužnica, par. 18.

u neprijateljstvima, te da su ti napadi uključivali neselektivne i nesrazmjerne napade.¹⁵³⁷⁷ Prema riječima tužilaštva, "jedini razumni zaključak koji se može izvesti na osnovu te dugotrajne kampanje otvaranja vatre iz snajpera i minobacača" po stanovnicima Sarajeva jeste da je "njen primarni cilj [bio da se širi] teror".¹⁵³⁷⁸

4578. Optuženi prihvata da su civili u Sarajevu bili izloženi teroru, ali tvrdi da su civili s obje strane linije sukoba bili uplašeni i da je to "uvijek slučaj u građanskim ratovima i uličnim borbama".¹⁵³⁷⁹ On kaže da namjera jedinica SRK-a nije bila da se prouzrokuju civilne žrtve, niti da se širi teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.¹⁵³⁸⁰ Prema njegovim riječima, za psihološki pritisak koji su doživjeli civili u gradu odgovorne su vlasti bosanskih Muslimana jer su isprovocirale bosanske Srbe da odgovore na njihovu vatru.¹⁵³⁸¹ Pored toga, s obzirom na prirodu sukoba u Sarajevu i oko njega, SRK nije mogao da odredi neko područje u gradu kao isključivo civilno, budući da je vatra otvarana upravo iz tih rejona.¹⁵³⁸² Optuženi dalje tvrdi da jedinice SRK-a nikada nisu primile niti usmeno niti pismeno naređenje od komandi SRK-a ili civilnih vlasti da gađaju civile,¹⁵³⁸³ kao i da nije postojao cilj da se vladi bosanskih Muslimana u Sarajevu namjerno onemogući da kontroliše uslove života civila u gradu.¹⁵³⁸⁴ Završni argument optuženog da je strana bosanskih Muslimana gađala vlastite civile kako bi izazvala saosjećanje međunarodne zajednice razmatran je u jednom ranijem dijelu Presude.

ii. Teror u Sarajevu

4579. Brojni svjedoci tužilaštva izjavili su u svjedočenju da su snage bosanskih Srba otvarale snajpersku i minobacačku vatru na civile u Sarajevu kako bi izazvale teror kod civilnog stanovništva, vršile pritisak na njegovo političko rukovodstvo ili ga prisilile da prihvati *status quo*, te potkopale moral pripadnika ABiH čije su porodice bile u gradu.¹⁵³⁸⁵ Štaviše, Vijeću su predočeni

¹⁵³⁷⁷ Optužnica, par. 80.

¹⁵³⁷⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 783; Optužnica, par. 77.

¹⁵³⁷⁹ Završni podnesak odbrane, par. 1969.

¹⁵³⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 1912, 1917.

¹⁵³⁸¹ Završni podnesak odbrane, par. 1920.

¹⁵³⁸² Završni podnesak odbrane, par. 1905.

¹⁵³⁸³ Završni podnesak odbrane, par. 1930–1938.

¹⁵³⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 1834.

¹⁵³⁸⁵ V. npr. P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 99, 101; P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 49; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 26, 48–49, 140; svjedok KDZ450, T. 10553 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 3, 9–10 (pod pečatom); svjedok KDZ304, T. 10446–10447 (18. januar 2011.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 28–29, 54 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13038–13039, 13093 (9. mart 2011.); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 75; P1953 (Izjava svjedoka Harryja Koningsa od 11. novembra 2010.), par. 40, 43; Michael Rose, T. 7267 (5. oktobar 2010.); P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 13, 16; svjedok KDZ185, T. 4175–4177 (28. juni 2010.)

dokazi da je već u avgustu 1992. specijalni izvjestilac UN-a za ljudska prava izvjestio UN da se grad redovno granatira, kao i da snajperisti ubijaju nedužne civile, "izgleda u namjernom pokušaju da se širi strah među stanovništvom".¹⁵³⁸⁶ Isto tako, pred kraj sukoba u julu 1995. UN je izvještavao o "opštoj atmosferi terora u gradu" izazvanoj snajperskim djelovanjem i granatiranjem od strane bosanskih Srba.¹⁵³⁸⁷

4580. Konkretno, Fraser je tokom svjedočenja izjavio da je osjećaj straha u Sarajevu prouzrokovalo više faktora, uključujući činjenicu da je grad bio pod opsadom i da su njegovi stanovnici bili meta granatiranja i snajperskog djelovanja, tako da "nikada ne bi sa sigurnošću znali šta će im se desiti kad izađu na ulicu".¹⁵³⁸⁸ Svjedok KDZ304 je u svjedočenju izjavio da je cilj otvaranja snajperske i minobacačke vatre od strane SRK-a bio da se "teroriše" i demoralise civilno stanovništvo,¹⁵³⁸⁹ te da su bosanski Srbi na razne načine "gušili" stanovnike Sarajeva; između ostalog, sve su više ciljano gađali i ubijali civile, prekidali dostavljanje humanitarne pomoći preko Plavih puteva, ometali javni prevoz i prekidali isporuku električne energije i vode.¹⁵³⁹⁰ Po Harlandovom mišljenju, teror je prouzrokovao time što su bosanski Srbi na više nivoa vršili pritisak u Sarajevu, na primjer, otvaranjem snajperske i minobacačke vatre na civilno stanovništvo, što on smatra oblikom "terorizma usmjerenog protiv civila".¹⁵³⁹¹

(djelimično zatvorena sjednica), T. 4177–4179, 4182–4183 (28. juni 2010.); P1851 (Izjava svjedoka Pera Antona Brennskaga od 26. oktobra 2010.), par. 62; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 33–35; Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.); P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 25; Aernout van Lynden, T. 2412 (19. maj 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 37, 46, 52.

¹⁵³⁸⁶ P1265 (Izveštaj Tadeusza Mazowieckog o situaciji u bivšoj Jugoslaviji, 28. avgust 1992.), par. 17. V. takođe Hussein Ali Abdel-Razek, T. 5514–5515 (20. juli 2010.).

¹⁵³⁸⁷ P822 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 8. juli 1995.), str. 2; David Harland, T. 2022–2023 (6. maj 2010.).

¹⁵³⁸⁸ David Fraser, T. 8030 (18. oktobar 2010.). V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 199; svjedok KDZ185, T. 4175–4179 (28. juni 2010.); Rupert Smith, T. 11333–11334 (8. februar 2011.); P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 89; P733 (Izjava svjedoka Sulejmana Crnčala od 1. novembra 2009.), par. 87–88.

¹⁵³⁸⁹ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 10. Svjedok KDZ304 jeste, međutim, priznao da su vojni položaji ABiH bili rasijani po civilnim područjima. V. P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 35; svjedok KDZ304, T. 10493–10494 (18. januar 2011.).

¹⁵³⁹⁰ Svjedok KDZ304, T. 10524–10525 (19. januar 2011.). V. takođe P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 96; svjedok KDZ450, T. 10642–10644 (20. januar 2011.) (koji je čvrsto bio pri stavu da je strana bosanskih Srba namjerno gađala civile u Sarajevu).

¹⁵³⁹¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 38–39, 41; David Harland, T. 2018–2019 (6. maj 2010.). V. takođe Yasushi Akashi, T. 37767–37769 (25. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su se obje strane u sukobu služile humanitarnom pomoći kako bi ili oslabile položaj neprijatelja ili ojačale vlastiti položaj); D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), str. 26; P6293 (Izveštaj UNPROFOR-a, 3. septembar 1994.). Harland je smatrao da Srbi nisu namjeravali da zaista osvoje grad i u svom je svjedočenju izjavio da mu je optuženi priznao da, s političkog stanovišta, nije bilo koristi od toga da se grad natjera na predaju. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 40–41.

4581. Harland je dalje izjavio da je u vršenju terora postojao primjetan obrazac: kada je postojala izričita opasnost od intervencije protiv bosanskih Srba, pritisak bi popustio, ali čim bi ta opasnost opala, pritisak bi porastao.¹⁵³⁹² Kao primjer toga Harland je naveo događaje koji su uslijedili nakon što je SRK zauzeo Igman i prvog incidenta na Markalama, kada je zapriječeno akcijom NATO-a, nakon čega su Srbi drastično smanjili paljbu iz snajpera i minobacača po civilnom stanovništvu.¹⁵³⁹³ Svjedok KDZ450 je izjavio da je postojala i uzročno-posljedična veza između pojačanja ofanzivnih dejstava ABiH i napada usmjerenih protiv civila u Sarajevu.¹⁵³⁹⁴ Naposljetku, više svjedoka je izjavilo da su događaji na linijama fronta izvan Sarajeva takođe imali uticaja na stanje u gradu.¹⁵³⁹⁵

4582. Prema Fraserovim riječima, uslovi u Sarajevu bili su "apsolutno najgori mogući uslovi za život".¹⁵³⁹⁶ Tokom vremena koje je proveo u gradu, Fraser se raspitivao kod ljudi, uključujući civile koji su radili za njega i lokalno stanovništvo u radnjama, kako izgleda život u gradu, i oni su mu rekli da žive u strahu jer nikad ne znaju šta će se sljedeće desiti.¹⁵³⁹⁷ Neki stanovnici su čak rekli da je život u Sarajevu gori nego u vrijeme njemačke okupacije BiH četrdesetih godina XX stoljeća.¹⁵³⁹⁸ Kako ne bi bili meta paljbe, civili u gradu su osnovne poslove nužne za preživljavanje, poput skupljanja drva za ogrjev, odlagali za periode kad je vidljivost bila smanjena, na primjer za maglovito vrijeme ili noć.¹⁵³⁹⁹ Pored toga, škole su bile zatvorene, pa su po naseljima otvarane privremene škole u podrumima kako bi djeca što manje bila izložena granatiranju i snajperskom djelovanju.¹⁵⁴⁰⁰

¹⁵³⁹² David Harland, T. 2019–2020, 2032–2034 (6. maj 2010.); P825 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). V. takođe P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 25.

¹⁵³⁹³ David Harland, T. 2019–2020 (6. maj 2010.).

¹⁵³⁹⁴ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

¹⁵³⁹⁵ V. npr. P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 30 (pod pečatom); P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–92, 94–96, 105, 107, 112; P1433 (Izveštaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 3; P1429 (Izveštaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 3; Richard Mole, T. 5833–5836 (17. avgust 2010.); Jeremy Bowen, T. 10105 (13. januar 2011.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 98; P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P2017 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom i Bihaćem, s transkriptom); Martin Bell, 9798 (14. decembar 2010.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33–37; svjedok KDZ450, T. 10550–10551 (19. januar 2011.) (gdje je svjedok rekao da su napadi organizovani na višem komandnom nivou).

¹⁵³⁹⁶ David Fraser, T. 8031 (18 oktobar 2010).

¹⁵³⁹⁷ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 4, 73.

¹⁵³⁹⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 73; David Fraser, T. 8031 (18 oktobar 2010). V. takođe P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 56.

¹⁵³⁹⁹ V. činjenice o kojima je presuđeno 56, 57. Prilikom obavljanja tih poslova, civili su često pratili jedni druge kako bi, u slučaju da neko bude ranjen, imali pomoć. V. činjenica o kojoj je presuđeno 63.

¹⁵⁴⁰⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 58. Mnogi civili su zapravo živjeli u podrumima svojih zgrada kako bi se zaštitili od granata i kretali su se što je moguće manje. V. činjenica o kojoj je presuđeno 59.

4583. Fraser je istakao dvije aktivnosti bosanskih Srba koje su imale razoran uticaj na psihu stanovnika Sarajeva. Prva je bila otvaranje paljbe na tramvaje; kad oni nisu saobraćali zbog snajperske vatre, to je značilo da je situacija "teška", pa se "gradom širio osjećaj jeze".¹⁵⁴⁰¹ Druga je bila upotreba modifikovanih avio-bombi od strane bosanskih Srba, budući da su one imale "veoma razoran psihološki efekat" na civilno stanovništvo.¹⁵⁴⁰² Svjedok KDZ304 je takođe potvrdio da su modifikovane avio-bombe korištene kao dio psihološkog rata s ciljem terorisanja kako civilnog stanovništva, tako i vojnika ABiH čije su porodice živjele u gradu i bile izložene napadima u kojima su korištene modifikovane avio-bombe.¹⁵⁴⁰³

4584. Kao i Fraser, i Mole je u svjedočenju izjavio da je u Sarajevu vršen snažan psihološki pritisak jer je "postojala stalna opasnost od ranjavanja ili pogibije od raznih vrsta oružja, kao i svijest o tome da se u gradu izvode vojna dejstva", bez obzira gdje je to bilo.¹⁵⁴⁰⁴ Drugim riječima, gdje god da su se zatekli, stanovnici Sarajeva bili su podvrgnuti tom "stalnom strahu i bojazni" koji su bili "i ogromni i dugotrajni".¹⁵⁴⁰⁵ Tucker je u svjedočenju izjavio da je život u Sarajevu bio "užasan" za civilno stanovništvo jer su bosanski Srbi blokirali grad, a njegove stanovnike "podvrgavali neprekidnom granatiranju, snajperskoj vatri, gladi, studeni i psihološkom pritisku".¹⁵⁴⁰⁶ Ni deset minuta ne bi prošlo a da se ne čuje zvuk paljbe iz lakog oružja, kao što ni pola sata ne bi prošlo a da se ne čuje zvuk granata ili minobacačkih bombi.¹⁵⁴⁰⁷ On je aktivnosti SRK-a nazvao "terorisanjem putem artiljerijske paljbe", budući da je vatra iz teškog naoružanja otvarana svuda po gradu na proizvoljan način i bez vojne svrhe.¹⁵⁴⁰⁸ Po mišljenju svjedoka KDZ185, to što je granatiranje bilo u toj mjeri nasumično i rijetko kada usmjereno protiv vojnih objekata, "držal[o] je stanovništvo u stanju paničnog straha".¹⁵⁴⁰⁹

4585. Prema Banburyjevim riječima, opsada Sarajeva bila je "očigledno širenje terora" i ljudi koji su je doživjeli "[propatili su] neizrecivo mnogo".¹⁵⁴¹⁰ Nakaš, ljekar u Državnoj bolnici u Sarajevu, izjavio je tokom svjedočenja da su mnogi ljudi u Sarajevu zapravo bili "vidno traumatizovani" i

¹⁵⁴⁰¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 39.

¹⁵⁴⁰² P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 64.

¹⁵⁴⁰³ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 26–27; P2108 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa SRK-om, 9. juli 1995.).

¹⁵⁴⁰⁴ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 4, 8–9, 65. V. takođe P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 24, 27–28, 43; Jeremy Bowen, T. 10212 (14. januar 2011.).

¹⁵⁴⁰⁵ Richard Mole, T. 5823 (17. avgust 2010.). V. takođe Adrianus van Baal, T. 8461 (27. oktobar 2010.).

¹⁵⁴⁰⁶ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 6, 22–23, 44.

¹⁵⁴⁰⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 22.

¹⁵⁴⁰⁸ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 23, 90.

¹⁵⁴⁰⁹ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 16.

¹⁵⁴¹⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 199.

patili od "posttraumatskog stresnog poremećaja".¹⁵⁴¹¹ Bell je to potvrdio, izjavivši da "nikada nije vidio takvu zebnju koja se očitavala na svačijem licu", te da su "neki [ljudi] gotovo posivjeli od straha".¹⁵⁴¹² Mandilović, takođe ljekar u Državnoj bolnici u Sarajevu, izjavio je da je civilno stanovništvo u Sarajevu na kraju postalo "potpuno tupo na sva dešavanja koja su u njegovoj blizini" i da su ljudi živjeli u stanju "permanentnog straha".¹⁵⁴¹³ Hajir, ljekar u bolnici Dobrinja, izjavio je da je zbog opsade civilno stanovništvo imalo duboke psihološke ožiljke; život u Sarajevu bio je težak za svakoga i ljudi su patili od psiholoških problema i paranoje.¹⁵⁴¹⁴ Pored toga, ljudi su osjećali strah i zebnju za bezbjednost svojih bližnjih.¹⁵⁴¹⁵ Prema riječima svjedoka Van Baala, u februaru 1994., kada je on došao u Sarajevo, vladalo je stanje "očaja i užasa", ljudi su bili neuhranjeni i vidio im se "strah u očima".¹⁵⁴¹⁶

4586. Bell je izjavio da je od svih sukoba o kojima je izvještavao, rat u Sarajevu bio jedini u jednom modernom gradu i urbanom okruženju koji je neprekidno i intenzivno trajao tokom dužeg vremenskog perioda.¹⁵⁴¹⁷ Prema njegovim riječima, jedno od obilježja tog sukoba bilo je to što se prilikom gađanja jedva pravila razlika između vojnika i civila, budući da je on lično vidio kada je na civile u gradu namjerno otvarana paljba.¹⁵⁴¹⁸ On je takođe izjavio da su, u suštini, u Sarajevu postojala dva sukoba: jedan je bio sukob između dvije vojske, a drugi je bio bombardovanje i snajpersko djelovanje protiv civila koje se neprekidno odvijalo, i to na obje strane.¹⁵⁴¹⁹ Bogdan Vidović, kriminalistički tehničar u CSB-u Sarajevo,¹⁵⁴²⁰ u svom je svjedočenju izjavio da su u najvećem broju slučajeva o kojima je tokom sukoba vodio istragu žrtve bile civili koji nisu nosili uniformu.¹⁵⁴²¹

4587. Vijeće je takođe uvrstilo u spis velik broj video-snimaka iz tog vremena na kojima se vidi svakodnevni život civila u Sarajevu, koji su neprekidno bili izloženi granatiranju i snajperskom

¹⁵⁴¹¹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 73; P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 49–58.

¹⁵⁴¹² Martin Bell, T. 9777–9778 (14. decembar 2010.); P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 52–53; P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹⁵⁴¹³ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 108–110.

¹⁵⁴¹⁴ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 56–57; Youssef Hajir, T. 8797–8799 (1. novembar 2010.).

¹⁵⁴¹⁵ Youssef Hajir, T. 8798 (1. novembar 2010.).

¹⁵⁴¹⁶ Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.).

¹⁵⁴¹⁷ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 32; Martin Bell, T. 9802 (14. decembar 2010.).

¹⁵⁴¹⁸ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 32–33, 37–38; P2018 (Vijest kanala BBC, s transkriptom); P2010 (Video-snimak Sarajeva); Martin Bell, T. 9772–9773 (14. decembar 2010.).

¹⁵⁴¹⁹ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 57–58; Martin Bell, T. 9861–9862, 9870–9871 (15. decembar 2010.).

¹⁵⁴²⁰ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 2, 11–12, 31–32, 34.

¹⁵⁴²¹ P1742 (Izjava svjedoka Bogdana Vidovića od 28. septembra 2010.), str. 35.

djelovanju.¹⁵⁴²² Ti snimci pokazuju da je situacija u gradu bila izuzetno opasna i da su njegovi stanovnici živjeli u strahu. Pored toga, svi iskazi stanovnika Sarajeva koji su svjedočili pred Vijećem podudaraju se u pogledu stalne opasnosti i straha s kojim su živjeli u gradu tokom sukoba.¹⁵⁴²³

iii. Civilne žrtve u Sarajevu

4588. Vijeću su tokom postupka predloženi i dokazi o velikom broju civila ubijenih ili ranjenih tokom sukoba u Sarajevu.¹⁵⁴²⁴ Nakaš je dostavio statistički prikaz broja pacijenata liječenih u Državnoj bolnici u periodu od 1992. do 1995., koji pokazuje da je od ukupno 8.105 pacijenata 85 % njih liječeno zbog povreda izazvanih ratom.¹⁵⁴²⁵ Prema Nakaševim riječima, među njima je bilo 3.698 civila, dok su ostali bili vojnici; međutim, broj vojnih pacijenata je preuveličan jer su njime obuhvaćeni i pojedinci koji su imali vojno zdravstveno osiguranje, poput penzionisanih oficira JNA i članova njihovih porodica, kao i pripadnici policije.¹⁵⁴²⁶ Mandilović je procijenio da je među

¹⁵⁴²² V. npr. P2077 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2078 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1999 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2016 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P929 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P930 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P931 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P954 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P936 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2027 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P1678 (Vijest kanala BBC u vezi s napadima na Sarajevo i Bihać); P1868 (Vijest kanala BBC u vezi s granatiranjem Dobrinje 1. juna 1993.); P2000 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2074 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); P2075 (Vijest kanala BBC u vezi sa Sarajevom, s transkriptom).

¹⁵⁴²³ V. npr. P490 (Izjava svjedoka Anđe Gotovac od 17. maja 2006.), par. 5, 7 (gdje je svjedokinja izjavila da je živjela u "neprekidnom strahu" tokom cijelog rata jer su granate eksplodirale u blizini njenog doma); P2922 (Izjava svjedokinje KDZ079 od 17. maja 2006.), par. 17–19, 21–22 (gdje je svjedokinja izjavila da je postojala "neprekidna" opasnost od granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu, uslijed čega su ona i njena porodica bili izloženi "ogromnom" psihičkom pritisku); P2923 (Izjave svjedokinje KDZ090 od 19. aprila 2006.), par. 12 (gdje je svjedokinja izjavila da je život u Sarajevu od 1992. do 1995. bio veoma težak jer su ljudi živjeli u "stalnom strahu"); P492 (Izjava svjedoka Sabine Šabanić od 22. maja 2006.), par. 7–8; P2361 (Izjava svjedoka Eseta Muračevića od 24. februara 2011.), par. 96; P2413 (Izjave svjedokinje KDZ289 od 19. aprila 2006.), str. 3 (gdje je svjedokinja izjavila da u Sarajevu nije bilo mjesta na kom bi se osjećala bezbjedno od granatiranja i snajperskog djelovanja); Alma Mulaosmanović-Čehajić, T. 6756 (14. septembar 2010.); P495 (Izjava svjedoka Slavice Livnjak od 25. aprila 2006.), par. 6; P496 (Izjave svjedoka Tarika Žunića od 21. aprila 2006.), str. 3; Mirza Sabljica, T. 7737 (12. oktobar 2010.).

¹⁵⁴²⁴ V. npr. P1690 (Izjava svjedoka Alena Gičevića od 16. februara 2010.), str. 2; Alen Gičević, T. 7624–7625 (11. oktobar 2010.); Dragan Mioković, T. 8555, 8557–8560 (28. oktobar 2010.), 8563–8566 (29. oktobar 2010.); P1830 (Izjava svjedoka Dragana Miokovića od 26. oktobra 2010.), str. 2; Adrianus van Baal, T. 8461–8462 (27. oktobar 2010.).

¹⁵⁴²⁵ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 59–60, 63; Bakir Nakaš, T. 6681–6684 (14. septembar 2010.). Nakaš je izjavio da se u tim podacima ne pravi razlika između hospitalizovanih pacijenata i onih koji su vraćeni kući odmah nakon što im je pružena pomoć zbog povreda, kao i da se u njima ne navode tačne okolnosti u kojima su rane zadobijene, niti ko ih je nanio. V. Bakir Nakaš, T. 6729–6733 (14. septembar 2010.); D621 (Izveštaj MUP-a RS-a u vezi s ABiH i HVO-om, 30. decembar 1992.). V. takođe P474 (Izjava svjedoka Farisa Gavrankapetanovića od 13. decembra 2011.), *e-court* str. 10 (gdje je svjedok izjavio da su tokom rata ulagani veliki naponi kako bi evidencija Državne bolnice bila što potpunija i detaljnija. Međutim, zbog rada pod pritiskom u ratnim uslovima došlo je do "manjeg broja propusta i grešaka u vođenju evidencije").

¹⁵⁴²⁶ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 59, 61; Bakir Nakaš, T. 6675–6676 (14. septembar 2010.). V. takođe Faris Gavrankapetanović, P473 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*),

pacijentima koje je on liječio bilo oko 80 % civila i 20 % vojnika, te da je 80 % civilnih žrtava povrijeđeno u granatiranju, a 20 % paljbom iz lakog naoružanja.¹⁵⁴²⁷ U periodu od avgusta 1994. do novembra 1995., udio pacijenata liječenih zbog povreda zadobijenih u granatiranju porastao je na oko 90 %, dok su ostali pacijenti bili ranjeni hicima iz snajpera.¹⁵⁴²⁸ Pored toga, od avgusta 1994. do oktobra 1995. u Državnoj bolnici je liječeno 115 pacijenata koji su povrijeđeni snajperskim hicima, među njima osmero djece, 66 "odraslih" i 41 pripadnik oružanih snaga.¹⁵⁴²⁹ U Državnoj bolnici su liječeni i pacijenti koji su patili od posttraumatskog stresnog poremećaja, stečenog zbog uslova života u Sarajevu.¹⁵⁴³⁰

4589. Svjedokinja Zaimović je izjavila da je na odjeljenje Dječje hirurgije u bolnici Koševo tokom rata dovedeno i liječeno 331 dijete;¹⁵⁴³¹ većina njih je zadobila povrede izazvane šrapnelom ili vatrom iz snajpera.¹⁵⁴³² Samo tokom 1992., na odjeljenje je dovedeno 163 djece, od koje je devetero preminulo na samom odjeljenju.¹⁵⁴³³ Svjedokinja Zaimović je takođe napomenula da je 32 djece koja su zadobila teške povrede i kojoj nije mogla da se pruži odgovarajuća njega na odjeljenju odvedeno na liječenje u inostranstvo.¹⁵⁴³⁴ Najgori period na njenom odjeljenju bio je kada je 9. novembra 1993. granatirana škola "Fatima Gunić", a potom je 10. novembra granatirana i Otoka, kojom prilikom je više djece poginulo i ranjeno.¹⁵⁴³⁵

4590. Hajir je tokom svjedočenja izjavio da je, tokom cijelog rata, u bolnici Dobrinja primljeno oko 16.000 povrijeđenih osoba, te da je on obavio hiljade većih i manjih hirurških zahvata zbog

T. 12627–12630; P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 60; P932 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2410–2413 (19. maj 2010.).
¹⁵⁴²⁷ P1217 (Izjava svjedoka Milana Mandilovića od 24. februara 2010.), par. 80–83.
¹⁵⁴²⁸ Nakaš je takođe iznio procjenu da je jedna trećina vojnika ranjenih tokom tog perioda povrijeđena dok nije bila na dužnosti. V. P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 64.
¹⁵⁴²⁹ P1525 (Izjava svjedoka Bakira Nakaša od 8. septembra 2010.), par. 91; P1242 (Izveštaji hirurškog odjeljenja Državne bolnice u Sarajevu, 1994.–1995.), *e-court* str. 5–6; Bakir Nakaš, T. 6684–6685 (14. septembar 2010.).
¹⁵⁴³⁰ Milan Mandilović, T. 5357 (16. juli 2010.).
¹⁵⁴³¹ Ona je napomenula i da su ranjena djeca liječena i u drugim bolnicama. P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 6–10, 16–18; P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); P819 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); Fatima Zaimović, T. 1882–1884, 1892 (5. maj 2010.).
¹⁵⁴³² Fatima Zaimović, T. 1871–1873 (5. maj 2010.); P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 19 (gdje je svjedokinja dodala da je manji broj povrijeđen fosfornim granatama ili eksplozijama gasa, do kojih je dolazilo zbog neredovnog snabdijevanja gasom u Sarajevu i improvizovanih gasnih instalacija); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović); P819 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović). V. takođe Fatima Zaimović, T. 1882–1884 (5. maj 2010.).
¹⁵⁴³³ Fatima Zaimović, T. 1873 (5. maj 2010.).
¹⁵⁴³⁴ Fatima Zaimović, T. 1874 (5. maj 2010.); P818 (Izvodi iz dnevnika Fatime Zaimović), *e-court* str. 3 (bilješka 102, u kojoj se navodi da je jedno dijete otpušteno iz bolnice i upućeno u Francusku).
¹⁵⁴³⁵ P814 (Izjava svjedoka Fatime Zaimović od 26. februara 2010.), par. 16–18. Vijeće napominje da ta konkretna ubistva nisu navedena u Prilogu G Optužnici, te se stoga optuženi u vezi s njima ne tereti za ubistvo po tačkama 5 i 6 Optužnice. V. Pretres, T. 5479–5481 (19. juli 2010.); T. 7670–7672 (11. oktobar 2010.); T. 10932 (31. januar 2011.). V. takođe Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 73bis, par. 16 (gdje je tužilaštvo izjavilo da

povreda povezanih sa sukobom.¹⁵⁴³⁶ U prosjeku, svakog dana je 10 do 15 osoba dolazilo u bolnicu i vršena su oko četiri manja hirurška zahvata.¹⁵⁴³⁷ Prema Hajirovim riječima, početkom rata civili su činili oko 95 % osoba liječenih u bolnici Dobrinja.¹⁵⁴³⁸ Kasnije je taj procenat je opao na oko 85.¹⁵⁴³⁹ Hajir je, međutim, priznao da u bolnici nikad nisu vršene statističke procjene i da su brojni podaci problematični.¹⁵⁴⁴⁰ U jednom trenutku Hajir je liječio dijete staro sedam-osam godina kome je snajperski hitac prošao kroz srce. On je takođe izjavio da su mnogi njegovi civilni pacijenti ranjeni dok su čekali za vodu ili humanitarnu pomoć.¹⁵⁴⁴¹

4591. Pored iskaza ljekara iz Sarajeva, ranije pomenuti demografski dokazi koje je predočila Ewa Tabeau pokazuju da je tokom sukoba u Sarajevu u periodu na koji se odnosi Optužnica, kao apsolutni minimum, ubijeno ili ranjeno više od 10.000 civila.¹⁵⁴⁴²

iv. Svjedočenja pripadnika SRK-a

4592. Iako je optuženi tokom postupka prihvatio tvrdnju da su civili u Sarajevu doživljavali teror, on je porekao da su SRK i strana bosanskih Srba imali namjeru da izazovu taj teror. On je kao svjedoke pozvao velik broj bivših pripadnika SRK-a, koji su izjavili da ni na jednom nivou SRK-a nije postojala namjera da se provodi kampanja terorisanja civila i/ili da im se psihički naudi.¹⁵⁴⁴³

"neće izvoditi dokaze da bi osiguralo osuđujuću presudu u vezi s mjestima zločina ili incidentima koji nisu navedeni u prilogama Optužnici").

¹⁵⁴³⁶ Prema Hajirovim riječima, neka od ranjenih lica zadobila su povrede dok su pokušavala da prođu kroz tunel na Dobrinji. V. P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15–16; Youssef Hajir, T. 8794, 8823–8825 (1. novembar 2010.), T. 8838–8839 (2. novembar 2010.); P1900 (Fotografije žrtava liječenih u bolnici Dobrinja); P1901 (Fotografije žrtava liječenih u bolnici Dobrinja) (pod pečatom).

¹⁵⁴³⁷ Youssef Hajir, T. 8824 (1. novembar 2010.), T. 8854 (2. novembar 2010.).

¹⁵⁴³⁸ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15, 34. Hajir je rekao da početkom rata nije bilo uniformi i on je određivao da li je neko vojnik na osnovu toga da li je pod oružjem. Hajir je takođe izjavio da se on vodio kao pripadnik 155. brigade ABiH, premda nije znao zašto, budući da nikada nije napuštao bolnicu Dobrinja. V. Youssef Hajir, T. 8811–8814 (1. novembar 2010.), T. 8870–8871 (2. novembar 2010.); D857 (Izvještaj Komande 1. korpusa ABiH u vezi s odredom El Mudžahid).

¹⁵⁴³⁹ P1866 (Izjava svjedoka Youssefa Hajira od 25. februara 2010.), par. 15, 34. Hajir je priznao da su u bolnici liječeni pripadnici 105. brigade ABiH. V. Youssef Hajir, T. 8825 (1. novembar 2010.)

¹⁵⁴⁴⁰ Youssef Hajir, T. 8847 (2. novembar 2010.).

¹⁵⁴⁴¹ Youssef Hajir, T. 8843, 8853 (2. novembar 2010.).

¹⁵⁴⁴² V. par. 3621, 3997.

¹⁵⁴⁴³ V. npr. D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 22–24; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 24–25; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 25; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 25; Vladimir Radojčić, T. 31192 (11. decembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 13; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 26; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9–11; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 44–46; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 28–30; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 9; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 20; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 17; Božo Tomić, T. 30214 (13. novembar 2012.); D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 13;

Galić je porekao da je SRK vatru na Sarajevo otvarao bez ikakve vojne potrebe, nego isključivo u cilju terorisanja civila, i u svom svjedočenju je izjavio da takvih napada "nije bilo", "niti su [oni] naređeni", jer "[t]eror izaziva teror".¹⁵⁴⁴⁴ Isto tako, Dragomir Milošević je izjavio da SRK nije stvorio atmosferu u Sarajevu "da se [...] narod [...] izludi", te da je neodrživa teza po kojoj je nad civilima u Sarajevu "vrš[en] teror".¹⁵⁴⁴⁵ Ratomir Maksimović je kao propagandu odbacio izvještaje u kojima je stajalo da je SRK gađao civile,¹⁵⁴⁴⁶ a Dragomir Milošević je izjavio da se u tim izvještajima situacija preuveličavala ili dramatizovala.¹⁵⁴⁴⁷ Indić je u svom iskazu rekao da nije postojao plan "da se vrše operacije slabog intenziteta s ciljem terorisanja civila u Sarajevu",¹⁵⁴⁴⁸ dok je Milovanović porekao da su bosanski Srbi namjeravali ili planirali da teroristu civile u Sarajevu, bilo putem snajperske, bilo putem artiljerijske vatre.¹⁵⁴⁴⁹ Kao što je već rečeno, vojnici i oficiri SRK-a koje je optuženi pozvao izjavili su tokom svjedočenja da cilj SRK-a nije bio da izazove teror, već da drži svoje položaje i suprotstavi se 1. korpusu ABiH, te da spriječi da se te jedinice povežu s jedinicama ABiH izvan grada.¹⁵⁴⁵⁰ Radinović, vojni vještak optuženog, takođe je izjavio da nije pronašao dokaze koji pokazuju da je svrha operacija srpskih snaga bila da se teroristu civili, i pri tom se oslonio na činjenicu da nisu gađani vjerski objekti, kao i da su u Sarajevu postojali periodi primirja, tokom kojih nije bilo vojnih aktivnosti.¹⁵⁴⁵¹

4593. Isto tako, mnogi od tih vojnika i oficira SRK-a izjavili su da oni i njihove jedinice nikada nisu niti primili, niti izdali naređenje da se gađaju civili u Sarajevu.¹⁵⁴⁵² Radojčić je rekao da je u

Svetozar Guzina, T. 31183 (11. decembar 2012.); Milorad Katić, T. 31419 (13. decembar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 31–32; Izo Golić, T. 31555 (17. decembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20. V. takođe **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁴⁴⁴ Stanislav Galić, T. 37408–37409 (18. april 2013.).

¹⁵⁴⁴⁵ Dragomir Milošević, T. 33145 (4. februar 2013.).

¹⁵⁴⁴⁶ Ratomir Maksimović, T. 31591–31596 (17. decembar 2012.).

¹⁵⁴⁴⁷ Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.).

¹⁵⁴⁴⁸ D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 128.

¹⁵⁴⁴⁹ Manojlo Milovanović, T. 25735 (5. mart 2012.).

¹⁵⁴⁵⁰ V. par. 4547, 4570–4573; Dragomir Milošević, T. 33145 (4. februar 2013.).

¹⁵⁴⁵¹ Radovan Radinović, T. 41408–41409 (17. juli 2013.); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 24–25, 290–292.

¹⁵⁴⁵² V. npr. Dragomir Milošević, T. 32833 (29. januar 2013.), T. 33206–33207 (5. februar 2013.); Stanislav Galić, T. 37408–37409 (18. april 2013.), T. 37472 (22. april 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 27; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 27; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 28; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 15; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 49; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 27, 31; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 11; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; D2344 (Izjava svjedoka Miloša Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 11; D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzina od 3. decembra 2012.), par. 39; D2354 (Izjava svjedoka Siniše Maksimovića od 19. oktobra 2012.), par. 9;

naređenjima i izvještajima SRK-a bilo "kristalno jasno" da se pod izrazima poput "dejstvo po gradu" podrazumijevalo da se biraju samo vojne mete, da se pod "odmazd[om]" mislilo na adekvatan odgovor na neprijateljsku vatru, na selektivnu "odmazdu" po vojnim ciljevima.¹⁵⁴⁵³

[REDIGOVANO] je izjavio da se u naređenju u kojem se kaže da teren treba očistiti od preostalih pojedinaca mislilo isključivo na vojna lica, a ne na civile, kao i da se pod "dejstv[ima] radi čišćenja teritorije od zaostalih grupa i pojedinaca" u Direktivi br. 1 mislilo na grupe i pojedince koji pripadaju neprijateljskim snagama.¹⁵⁴⁵⁴ Ti svjedoci su takođe izjavili da nikada nisu željeli da vrše kontrolu nad uslovima života stanovnika u gradu.¹⁵⁴⁵⁵

4594. Prema riječima tih svjedoka, jedinicama SRK-a je izričito naređeno da ne gađaju civile.¹⁵⁴⁵⁶ U izdatim naređenjima je pisalo da paljbu otvaraju samo na vojne ciljeve, čega su se one i pridržavale.¹⁵⁴⁵⁷ Kada mu je tokom svjedočenja predočen presretnut razgovor u kojem je Mladić

Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.); D2527 (Izjava svjedoka Blaška Raševića od 1. decembra 2012.), par. 21; D2852 (Izjava svjedoka Srđana Šehovca od 27. januara 2013.), par. 29.

¹⁵⁴⁵³ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 89, 91; D322 (Naređenje SRK-a, 19. april 1995.); D2580 (Uputstvo SRK-a, 11. maj 1995.), str. 2; D2353 (Izveštaj 2. sarajevske lake pješadijske brigade SRK-u, 5. avgust 1994.).

¹⁵⁴⁵⁴ [REDIGOVANO]; D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 4–5.

¹⁵⁴⁵⁵ V. D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 11; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 20.

¹⁵⁴⁵⁶ Dragomir Milošević, T. 32735–32736 (28. januar 2013.); Stanislav Galić, T. 37193–37194, 37219 (15. april 2013.), T. 37472 (22. april 2013.), T. 37846 (7. maj 2013.); D2341 (Izjava svjedoka Dušana Škrbe od 14. oktobra 2012.), par. 16; D2497 (Izjava svjedoka Nikole Mijatovića od 27. novembra 2012.), par. 15; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 21, 50; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 28, 67; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 28; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 31–32; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 17; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 27; Dragan Maletić, T. 30889 (4. decembar 2012.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 12; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2444 (Izjava svjedoka Miladina Trifunovića od 11. novembra 2012.), par. 18; Miladin Trifunović, T. 30439 (27. novembar 2012.); Svetozar Guzina, T. 31181 (11. decembar 2012.); D2812 (Upozorenje SRK-a, 27. oktobar 1994.), str. 2; D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 25; D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 52. Milorad Šehovac je tokom svjedočenja izjavio da je optuženi "insistira[o] i zahtijeva[o]" da se vojnici pridržavaju međunarodnog humanitarnog prava i zakona ratovanja. Vijeću su predočeni dokazi o naređenjima u tom smislu. V. D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 15; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 18; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 16; Stanislav Galić, T. 37193–37194 (15. april 2013.).

¹⁵⁴⁵⁷ Stanislav Galić, T. 37472 (22. april 2013.), T. 37219 (15. april 2013.); D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 15; D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 30; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 29; D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 11, 18, 25; Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 30; D2617 (Naređenje SRK-a, 30. april 1995.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 11; Zoran Kovačević, T. 30610 (28. novembar 2012.); D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 33; D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 12; D2391 (Izjava svjedoka Slobodana Tuševljaka od 5. novembra 2012.), par. 21; D2622 (Izjava svjedoka Željka Bambareza od 9. decembra 2012.), par. 17; D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), str. 35, 48–49, 52; P1000 (Naređenje SRK-a, 26. juni 1992.), str. 2; D2417 (Naređenje SRK-a, 4. april 1995.), par. 2; Savo Simić, T. 30051–30052,

naredio da se izvrši napad "[s]amo [na] vojne ciljeve", Dragomir Milošević je izjavio da to naređenje pokazuje da je postojala potpuna saglasnost između Komande SRK-a i Glavnog štaba u pogledu toga da SRK treba da gađa isključivo vojne ciljeve.¹⁵⁴⁵⁸ Guzina je rekao da je vatra iz pješadijskog oružja mogla da se otvara bez primljene komande ili specijalnog naređenja isključivo ukoliko je objekat SRK-a bio napadnut i nije postojao drugi način da se odbije napad.¹⁵⁴⁵⁹ Isto tako, Lučić je tokom svjedočenja izjavio da je njegova jedinica raspolagala dobrom opremom za vezu, te se u dejstva protiv neprijatelja upuštala isključivo po naređenju, isključivo ako je to neophodno i isključivo protiv identifikovanih i pravih vojnih ciljeva.¹⁵⁴⁶⁰

4595. Više pripadnika SRK-a koji su svjedočili takođe je okrivilo ABiH što nije zaštitila civile na području pod svojom kontrolom.¹⁵⁴⁶¹ Prema njihovim riječima, vojni ciljevi nalazili su se na civilnim područjima na teritoriji pod kontrolom ABiH i/ili duboko na teritoriji pod kontrolom ABiH.¹⁵⁴⁶² Na pitanje da li je bilo razumno očekivati da će biti civilnih žrtava ukoliko se otvara vatra na područja na kojim žive civili, Mijatović je odgovorio da je bilo razumno očekivati da će strana u ratu izbjegavati da otvara vatru s civilnih područja.¹⁵⁴⁶³ Gengo je smatrao da se svaka potencijalna civilna žrtva u Sarajevu "može smatrati kolateralnom štetom", dok su civilni objekti "mogli da budu ugroženi" paljbom SRK-a isključivo ukoliko su se nalazili u blizini vojnih ciljeva.¹⁵⁴⁶⁴ Na pitanje o tome koje je mjere predostrožnosti preduzeo kako bi se izbjegle civilne

30139–30140 (12. novembar 2012.); D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 26; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 27;; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20; D2379 (Izjava svjedoka Momira Garića od 2. novembra 2012.), par. 25; D2418 (Izjava svjedoka Bože Tomića od 5. novembra 2012.), par. 18; Siniša Maksimović, T. 29297 (23. oktobar 2012.); D2665 (Izjava svjedoka Ize Golića od 15. decembra 2012.), par. 31–32; D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 25; Dragan Maletić, T. 30864 (4. decembar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728 (30. novembar 2012.).

¹⁵⁴⁵⁸ P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4; Dragomir Milošević, T. 32739 (28. januar 2013.).

¹⁵⁴⁵⁹ D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 38.

¹⁵⁴⁶⁰ D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 20.

¹⁵⁴⁶¹ V. npr. Slavko Gengo, T. 29781–29782, 29828–29829 (6. novembar 2012.); D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20; Nikola Mijatović, T. 30729 (30. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30574 (28. novembar 2012.); Stanislav Galić, T. 38041 (9. maj 2013.).

¹⁵⁴⁶² D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 23, 29; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 22, 29; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 43; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 34, 35; Miloš Škrba, T. 29191 (22. oktobar 2012.); Nikola Mijatović, T. 30728, 30737 (30. novembar 2012.); D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 11; Mile Sladoje, T. 30570–30571, 30573 (28. novembar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da praktično nijedna četvrt nije bila isključivo civilna); D2389 (Izjava svjedoka Predraga Trapare od 3. novembra 2012.), par. 8; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 31.

¹⁵⁴⁶³ Nikola Mijatović, T. 30729 (30. novembar 2012.). Svjedok tužilaštva Michael Rose izjavio je da je "tanana razlika, s moralnog stanovišta, između tvrdnje da su snage Bošnjaka otvarale vatru na Srbe s namjerom da izazovu odmazdu nad civilima i tvrdnje da su sami Bošnjaci pucali na svoj narod". V. Michael Rose, T. 7330 (6. oktobar 2010.); D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 230–231.

¹⁵⁴⁶⁴ D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 20.

žrtve, Gengo je odgovorio da je to "trebala suprotna strana da preduzme", budući da on i njegova jedinica nisu sa svojih položaja mogli da vide šta se dešava u Sarajevu.¹⁵⁴⁶⁵ Veljović je prihvatio mogućnost da je bilo civilnih žrtava zato što je SRK otvarao paljbu ka gusto naseljenim dijelovima grada, ali je rekao da je to činjeno samo kada su jedinice SRK-a bile ugrožene zbog jake artiljerijske vatre s tih područja.¹⁵⁴⁶⁶ Nakon što se složio da je postojao "prilično velik rizik" da će paljba duboko po gradu prouzrokovati civilne žrtve, Sladoje je izjavio da SRK nije mogao da gađa samo vojne ciljeve a da istovremeno ne ugrozi i civilno stanovništvo koje je živjelo u gradu.¹⁵⁴⁶⁷ Prema njegovim riječima, "prosto je nemoguće reći da nije bilo civila tamo".¹⁵⁴⁶⁸ To se kosi s iskazom Dragomira Miloševića, koji je tokom svjedočenja izjavio da je Sarajevo smatrao civilnim područjem, te da ga je tako i tretirao.¹⁵⁴⁶⁹ Prema tome, ako nije bilo moguće izbjeći da se civili izlažu opasnosti, trebalo je izvršiti procjenu da li kolateralna šteta nadmašuje vojnu korist.¹⁵⁴⁷⁰ Radinović je izjavio da je "razlikovanje civila od vojnika na sarajevskom ratištu bilo [...] nemoguće" jer su mnogi vojnici ABiH nosili civilnu odjeću.¹⁵⁴⁷¹ Međutim, Galić je tokom svjedočenja izjavio da se od vojnika SRK-a na frontu tražilo "da uvijek bude siguran da je to civil ili da je vojnik", premda je to "sigurno teško".¹⁵⁴⁷² Galić i nekoliko drugih svjedoka pripadnika SRK-a takođe su izjavili da je Komanda SRK-a, kada je imala saznanja da bi tokom napada moglo biti i civilnih žrtava, naređivala da se napad obustavi.¹⁵⁴⁷³ On je potom rekao da, na kraju krajeva,

¹⁵⁴⁶⁵ Slavko Gengo, T. 29781–29782, 29828–29829 (6. novembar 2012.).

¹⁵⁴⁶⁶ D2351 (Izjava svjedoka Stevana Veljovića od 19. oktobra 2012.), par. 20. Pozivajući se na izvještaj UNMO-a u kojem se navodi da je oko 80 % paljbe na obje strane bilo na liniji fronta, a 20 % u stambenim područjima, Galić je izjavio da su obje strane gađale vojne ciljeve, od kojih su se neki nalazili u dubini teritorije. Da li se moglo tolerisati da 20 % projektila pada na civilna područja stoga je, po njegovom mišljenju, pitanje proporcionalnosti. V. Stanislav Galić, T. 38047–38048 (9. maj 2013.); D3524 (Izvještaj UNMO-a, 4.-5. januar 1994.), str. 1.

¹⁵⁴⁶⁷ Mile Sladoje, T. 30573–30574 (28. novembar 2012.).

¹⁵⁴⁶⁸ Mile Sladoje, T. 30571 (28. novembar 2012.).

¹⁵⁴⁶⁹ Dragomir Milošević, T. 33122, 33124–33125, 33129–33136 (4. februar 2013.) (gdje je svjedok dodao da je utvrdio da je u gradu bilo oko 275 komandnih mjesta). Vijeće napominje da je Milošević do tog broja došao na osnovu pretpostavke da je svaka veća jedinica ABiH imala tri komandna mjesta, što zapravo nije bio slučaj. V. D633 (Naređenje 1. korpusa ABiH, 25. oktobar 1993.).

¹⁵⁴⁷⁰ Dragomir Milošević, T. 33123, 33139–33140 (4. februar 2013.). V. takođe D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 37; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12.

¹⁵⁴⁷¹ D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 25. V. takođe D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 28; Svetozar Guzina, T. 31151–31152 (6. decembar 2012.), T. 31192 (11. decembar 2012.).

¹⁵⁴⁷² Stanislav Galić, T. 37194 (15. april 2013.).

¹⁵⁴⁷³ Stanislav Galić, T. 37194 (15. april 2013.); D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 33; D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 26, 30; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 36–37; D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 12; D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 37; D2479 (Izjava svjedoka Mileta Sladoje od 25. novembra 2012.), par. 18. Međutim, Zoran Kovačević je u svom svjedočenju izjavio da nije imao saznanja o tome da je u Sarajevu tokom rata bilo civilnih žrtava. V. Zoran Kovačević, T. 30612 (28. novembar 2012.); D2484 (Izjava svjedoka Zorana Kovačevića od 25. novembra 2012.), par. 9.

civilnih žrtava i kolateralne štete na području Sarajeva ne bi bilo samo da je rat obustavljen, kao i da je kolateralna civilna šteta bila faktor koji se morao uzeti u obzir kada se uzvraćala vatra ka civilnom području.¹⁵⁴⁷⁴

v. Zaključci

4596. S obzirom na iskaze svjedoka tužilaštva koji su živjeli u gradu u različitim periodima, te imajući u vidu da je i optuženi to prihvatio, Vijeće ne sumnja da su se stanovnici Sarajeva osjećali izloženi teroru, te da su tokom sukoba doživjeli ekstremni strah i patnje, prevashodno zbog snajperskog djelovanja i granatiranja kojem su ih svuda u gradu, pa i u njihovim domovima, podvrgavale snage SRK-a. Dokazi jasno pokazuju da su snage SRK-a držale Sarajevo pod opsadom¹⁵⁴⁷⁵ i da su, s izuzetkom nekoliko mjeseci nakon uspostavljanja ZPI-ja,¹⁵⁴⁷⁶ stanovnici grada bili izloženi neprekidnoj vatri iz lakog i teškog naoružanja. Gdje god da su se nalazili u gradu, prijetila im je opasnost od pogibije ili teškog ranjavanja, te su stoga proveli više godina pod izuzetnim psihološkim pritiskom. Činjenica da je tokom sukoba broj civilnih žrtava u gradu bio velik jasno pokazuje u kojoj su mjeri oni bili izloženi izuzetnoj opasnosti.

4597. Kao što je to već razmatrano u prethodnim odjeljcima Presude,¹⁵⁴⁷⁷ SRK je namjerno otvarao paljbu na Sarajevo, često usmjerenu direktno protiv civila i civilnih objekata u gradu, uključujući bolnice i tramvaje.¹⁵⁴⁷⁸ To naročito važi za incidente snajperskog djelovanja koji su ranije razmatrani u Presudi i koji, po samoj svojoj prirodi, nisu bili ništa drugo do namjerni napadi na civile.¹⁵⁴⁷⁹ Pored toga, granatiranje od strane snaga SRK-a bilo je u najvećem broju slučajeva ili neselektivno ili nesrazmjerno, a ponekad i jedno i drugo, uslijed čega je broj žrtava među civilnim stanovništvom u Sarajevu bio velik.¹⁵⁴⁸⁰

4598. Vijeće odbacuje iskaze svjedoka odbrane, navedene u ovom i prethodnim odjeljcima Presude,¹⁵⁴⁸¹ u kojima se kaže da snage SRK-a nisu namjerno gađale civile u Sarajevu i da oni nisu bili žrtve neselektivne ili nesrazmjerne vatre. Kao što je to već rečeno u nekim od prethodnih odjeljaka Presude, Vijeće je zaključilo da su iskazi tih svjedoka motivisani njihovim vlastitim

¹⁵⁴⁷⁴ Stanislav Galić, T. 37890 (8. maj 2013.), T. 38041 (9. maj 2013.).

¹⁵⁴⁷⁵ V. par. 4561–4566.

¹⁵⁴⁷⁶ V. par. 3583–3586.

¹⁵⁴⁷⁷ V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje; IV.B.1.e: Bolnice u Sarajevu.

¹⁵⁴⁷⁸ V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 51, 53.

¹⁵⁴⁷⁹ V. par. 3968–3969. V. takođe razmatranje konkretnih incidenata snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.

¹⁵⁴⁸⁰ V. razmatranje konkretnih incidenata granatiranja iz priloga Optužnici.

¹⁵⁴⁸¹ V. par. 3625, 3998–4000. V. takođe pojedinačni argumenti svjedoka odbrane u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici.

interesima i iskonstruisani, te da su dati s ciljem da se SRK paušalno oslobodi bilo kakve odgovornosti za većinu ili, u nekim slučajevima, za sve civilne žrtve u gradu. Po mišljenju Vijeća, vjerodostojnost tih svjedoka, naročito bivših pripadnika SRK-a i vještaka Zorice Subotić i Mileta Poparića, ozbiljno je narušena zbog njihovog opisa kampanje SRK-a u Sarajevu. Njihovi iskazi su u oštroj suprotnosti s iskazima ljudi koji su živjeli ili radili u Sarajevu tokom opsade, kako lokalnih stanovnika, tako i međunarodnih posmatrača, kao i s dokazima o velikom broju civilnih žrtava u gradu, naročito među ženama, djecom i starijim licima. Neistinitost iskaza pomenutih svjedoka dodatno potvrđuju gore navedeni konkretni incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja u kojima je SRK, kako je utvrđeno, namjerno gađao civile ili otvarao neselektivnu i/ili nesrazmjernu vatru na grad.¹⁵⁴⁸² Osim toga, tvrdnje svjedoka pripadnika SRK-a o tome da su isključivo otvarali paljbu na vojne mete, imajući pri tom čvrsto na umu načelo razlikovanja, takođe su dosljedno porekli brojni svjedoci tužilaštva. U tom smislu, ističe se iskaz svjedoka Bella, koji je izjavio da se, od svih sukoba o kojima je izvještavao, u sukobu u Sarajevu najmanje pravila razlika između civila i boraca.¹⁵⁴⁸³

4599. Vijeće prihvata tvrdnju optuženog da su se civili na strani linije sukoba na kojoj su bili bosanski Srbi takođe osjećali izloženi teroru, te da su trpjeli zbog ratnih okolnosti. Međutim, Vijeće ne prihvata implicitni zaključak izveden iz tog argumenta da je teror u Sarajevu bilo normalno stanje koje u vrijeme rata svako doživi. Iako se zaista može očekivati da će civilno stanovništvo u haotičnim ratnim vremenima osjećati strah, okolnosti pod kojima su živjeli civili u Sarajevu bile su posebne zbog opsade koju je uspostavio SRK. One su se razlikovale i od okolnosti pod kojima su živjeli civili na područjima pod kontrolom bosanskih Srba. S tim u vezi, Vijeće podsjeća i prihvata kao tačan iskaz svjedoka Bowena, koji je izjavio da su stanovnici na područjima pod kontrolom SRK-a makar "imal[i] pristup pristojnoj hrani i mogl[i] [...] izaći", te da njihov život nije bio pun opasnosti, kao što je to bio slučaj s ljudima koji su bili zarobljeni u gradu.¹⁵⁴⁸⁴ Pored toga, kao što su u svom svjedočenju izjavili neki od pripadnika SRK-a, SRK je često premještao civile bosanske Srbe s linija sukoba kako bi se izbjegle žrtve među civilima.¹⁵⁴⁸⁵ Civilni koji su živjeli u Sarajevu nisu, međutim, imali taj luksuz, niti su imali drugog izbora nego da ostanu unutar linija sukoba u gradu.

¹⁵⁴⁸² V. razmatranje konkretnih incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.

¹⁵⁴⁸³ V. par. 4586.

¹⁵⁴⁸⁴ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 27.

¹⁵⁴⁸⁵ V. npr. D2553 (Izjava svjedoka Svetozara Guzine od 3. decembra 2012.), par. 39; Nikola Mijatović T. 30760 (30. novembar 2012.); D4619 (Izvještaj SRK-a, 18. avgust 1995.), str. 2 (gdje Komanda SRK-a nalaže jedinicama SRK-a da premjeste civilno stanovništvo na organizovan način radi "sprečavanja masovnih gubitaka u pograničnim naseljima").

4600. Prema tome, na osnovu svih dokaza predloženih u ovom predmetu, Vijeće se uvjerilo da je SRK provodio kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja grada, kao i njegovog civilnog stanovništva, s namjerom da, između ostalog, teroriše civilno stanovništvo Sarajeva. Pored toga, SRK je pri kraju sukoba koristio modifikovane avio-bombe s jasnim ciljem da se, u sklopu strategije demoralisanja vojnika ABiH, terorišu stanovnici, što je, kao takvo, jedan od najočiglednijih primjera za namjeru terorisanja.¹⁵⁴⁸⁶ Isto tako, svaki pojedinačni incident snajperskog djelovanja u kojem je neki civil bio meta snajperista SRK-a, uključujući konkretne incidente snajperskog djelovanja o kojima je ranije bilo riječi u Presudi, primjer je hotimične namjere snaga SRK-a da terorišu civilno stanovništvo u Sarajevu.¹⁵⁴⁸⁷

4601. Zaključak o toj namjeri terorisanja može se izvesti i na osnovu obrasca po kojem je u gradu vršen teror. Na primjer, jasno je, kao što je to Harland izjavio te pokazao na slijedu događaja u Sarajevu, da je intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja civila u gradu opadao svaki put kada je postojala izričita opasnost od intervencije NATO-a, ali bi opet porastao čim bi opasnost prošla ili čim bi cilj bio odmazda zbog ofanziva ABiH.¹⁵⁴⁸⁸ Jedan od najupečatljivijih takvih primjera jesu događaji koji su se odigrali nakon prvog incidenta na Markalama, u februaru 1994. Isto tako, dokazi pokazuju da su događaji na drugim mjestima u BiH imali uticaja na nivo terora u gradu, što takođe pokazuje da je snajpersko djelovanje i granatiranje namjerno korišteno kako bi se terorizalo civilno stanovništvo. S obzirom na te obrasce, Vijeće se uvjerilo da su se snage SRK-a namjerno služile terorom, kako da bi demoralisale civilno stanovništvo, tako i da bi izvršile odmazdu nakon ofanziva ABiH u gradu i drugdje. SRK je želio da pokaže stanovnicima Sarajeva da nisu bezbjedni i da su bespomoćni.¹⁵⁴⁸⁹

4602. Vijeće napominje da je optuženi tokom postupka nudio na uvrštavanje u spis velik broj naređenja SRK-a i borbenih izvještaja kako bi pokazao da je u Sarajevu vođen rat u kojem su podjednako učestvovala obje strane. Njegov cilj je takođe bio da pokaže da su snage ABiH neprekidno vršile napade na teritoriju pod kontrolom SRK-a i time provocirale odgovor koji je uvijek bio selektivan i srazmjeran. Vijeće se u Presudi pozivalo na mnoge od tih dokumenata. Štaviše, Vijeće ih je sve uzelo u obzir kad je izvodilo zaključke navedene u ovom odjeljku. Međutim, Vijeće smatra da je njihova vrijednost vrlo ograničena kad je riječ o konačnim zaključcima koji se iznose u ovom odjeljku. Iako se u borbenim izvještajima i naređenjima navode lokacije i priroda raznih napada koje su izvršile snage ABiH, uključujući, na primjer, broj i vrstu

¹⁵⁴⁸⁶ V. odjeljak IV.B.1.iii.D: Incidenti s modifikovanim avio-bombama iz priloga Optužnici.

¹⁵⁴⁸⁷ V. razmatranje konkretnih incidenata snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici.

¹⁵⁴⁸⁸ V. par. 4581.

¹⁵⁴⁸⁹ V. činjenice o kojima je presuđeno 137, 138.

ispaljenih minobacačkih granata, u njima ima vrlo malo informacija o prirodi odgovora koji su pružile jedinice SRK-a, a to je jedno od najvažnijih pitanja u ovom predmetu.¹⁵⁴⁹⁰ Drugim riječima, osim što se kaže da je SRK uzvratio paljbom nakon što je napadnut (ili se pak ponekad suzdržao da uzvрати vatrom), u tim dokumentima se rijetko kada navode podaci o konkretnom oružju upotrijebljenom prilikom uzvraćanja paljbe ili o obimu te vatre. Osim toga, u njima se rijetko kada navode konkretne lokacije koje je SRK gađao u odgovoru na vatru ABiH i ne pominje se većina incidenata granatiranja i snajperskog djelovanja navedenih u prilogima Optužnici.¹⁵⁴⁹¹ Iz svih tih razloga nemoguće je na osnovu tih izvještaja izvršiti analizu o srazmjernosti i selektivnoj prirodi odgovora SRK-a. Istovremeno, s obzirom na to da su u tim dokumentima detaljno prikazane aktivnosti snaga ABiH, i to čak na nivou količine i kalibra minobacačkih granata koje su ispalile snage ABiH, oni pokazuju da je ABiH prevashodno vodila napade manjih razmjera, često uz upotrebu snajpera, lakog naoružanja ili ograničene paljbe iz minobacača malog kalibra, te često duž manjeg broja linija sukoba.¹⁵⁴⁹² Kao takvi, i suprotno namjeri optuženog, ta naređenja i borbeni izvještaji SRK-a ne osporavaju iskaze svjedoka tužilaštva koji su izjavili da su odgovori SRK-a na paljbu ABiH bili nesrazmjerni i neselektivni, te da ponekad uopšte nisu bili povezani s napadima ABiH. Međutim, čini se da se oni podudaraju s iskazima onih svjedoka tužilaštva koji su tvrdili da su napadi ABiH bili ograničene prirode, budući da je ABiH bila u slabijem položaju kad je riječ o teškom naoružanju.

4603. Vijeće podsjeća da su svjedoci odbrane takođe tvrdili da u gradu nije bilo isključivo civilnih zona i/ili da ABiH snosi krivicu zbog civilnih žrtava unutar grada budući da nije udaljila stanovništvo od vojnih meta. Međutim, kao što je konstatovano u vezi s više gore navedenih

¹⁵⁴⁹⁰ V. npr. D4563 (Borbeni izvještaj SRK-a, 27. novembar 1992.); D4565 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. januar 1993.); D4569 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. avgust 1993.); D4573 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. oktobar 1993.); D4574 (Borbeni izvještaj SRK-a, 16. oktobar 1993.); D4579 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. mart 1994.); D4581 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. april 1994.); D4584 (Borbeni izvještaj SRK-a, 9. maj 1994.); D4588 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. maj 1994.); D4592 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. juni 1994.); D4597 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. juli 1994.); D4598 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. juli 1994.); D4599 (Borbeni izvještaj SRK-a, 12. juli 1994.); D4600 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. juli 1994.); D4601 (Borbeni izvještaj SRK-a, 15. juli 1994.); D4603 (Borbeni izvještaj SRK-a, 17. juli 1994.); D4607 (Borbeni izvještaj SRK-a, 30. juli 1994.); D4616 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juni 1995.); D4621 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. decembar 1993.); D4625 (Izvještaj 1. romanijske pješadijske brigade, 24. decembar 1992.); D4626 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1994.).

¹⁵⁴⁹¹ Štaviše, Galić je tokom svjedočenja dosljedno tvrdio da se mnogi incidenti za koje se on tereti u Optužnici ne navode u izvještajima SRK-a.

¹⁵⁴⁹² V. npr. D4570 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. avgust 1993.); D4571 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. septembar 1993.); D4572 (Borbeni izvještaj SRK-a, 21. septembar 1993.); D4582 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. april 1994.); D4583 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. april 1994.); D4586 (Borbeni izvještaj SRK-a, 10. maj 1994.); D4587 (Borbeni izvještaj SRK-a); D4589 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juni 1994.); D4590 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. juni 1994.); D4591 (Borbeni izvještaj SRK-a, 14. juni 1994.); D4593 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juni 1994.); D4594 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. juli 1994.); D4595 (Borbeni izvještaj SRK-a, 3. juli 1994.); D4596 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1994.); D4605 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1994.); D4606 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. juli 1994.); D4629 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. mart 1994.).

incidenata iz priloga Optužnici, Vijeće smatra da činjenica da je u gradu bilo određenih vojnih objekata ne znači da su uslijed toga cijeli grad ili njegova stambena područja automatski postali vojne mete, niti da su neselektivni napadi od strane SRK-a bili opravdani. Štaviše, iako je u gradu uistinu bilo komandnih mjesta ABiH, dokazi pokazuju da SRK njih nije istinski gađao i/ili pokušavao da ih uništi kontinuiranom paljbom, premda je znao gdje se tačno nalaze.¹⁵⁴⁹³

4604. Treba napomenuti da je do miješanja snaga i objekata ABiH s civilima i civilnim objektima u Sarajevu došlo prevashodno zbog prirode opsade i linija sukoba oko Sarajeva. ABiH ponekad nije imala izbora i morala je da smjesti komandna mjesta i neke svoje jedinice među civilno stanovništvo. Tvrdnja vojnika i oficira SRK-a da snage ABiH treba okriviti za sve žrtve prouzrokovane paljbom SRK-a na grad ne samo da je pogrešna, već i pokazuje naposljetku bezobziran stav tih vojnika i oficira prema sudbini civilnih stanovnika u Sarajevu.¹⁵⁴⁹⁴ Pored toga, iako je moguće da je jedinicama SRK-a ponekad bilo teško da prave razliku između vojnika i civila u gradu, Vijeće napominje da međunarodno humanitarno pravo kaže da su oni u tim slučajevima trebali da pretpostave da su dati pojedinci civili.¹⁵⁴⁹⁵

4605. Prema tome, iz svih gore navedenih razloga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su snage SRK-a vodile kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja civila u Sarajevu kako bi terorisale te civile.¹⁵⁴⁹⁶

2. Pravni zaključci u vezi s krivičnim djelima

a. Zahtjevi iz uvodnog dijela članova 3 i 5 Statuta

4606. U dijelu predmeta koji se odnosi na Sarajevo, optuženi se u tri tačke Optužnice tereti za kršenje zakona ili običaja ratovanja po članu 3 Statuta, konkretno za ubistvo, terorisanje i protivpravne napade na civile, kao i u jednoj tački Optužnice za zločine protiv čovječnosti po članu 5 Statuta, konkretno za ubistvo.¹⁵⁴⁹⁷ Tužilaštvo tvrdi da je tokom cijelog vremenskog perioda na koji se odnosi Optužnica postojalo stanje oružanog sukoba.¹⁵⁴⁹⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da je sve činjenje i nečinjenje koje se optuženom stavlja na teret kao zločin protiv čovječnosti, a koje je bilo

¹⁵⁴⁹³ V. par. 3990. Pored toga, dokazi pokazuju i da se većina snaga ABiH nalazila na linijama sukoba. V. par. 3557.

¹⁵⁴⁹⁴ Vijeće podsjeća da se prisustvo vojnih objekata ili meta razmatralo svaki put kada je odbrana pokretala to pitanje u vezi s konkretnim incidentima iz priloga Optužnici o kojim je bilo govora ranije u tekstu.

¹⁵⁴⁹⁵ V. par. 457 (gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 60).

¹⁵⁴⁹⁶ Iako je tužilaštvo tvrdilo da su snage koje su učestvovalе u napadu na Sarajevo odgovorne za kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja, Vijeće nije u mogućnosti da zaključi da li su i druge snage, osim SRK-a, odgovorne za snajpersko djelovanje i granatiranje civila u Sarajevu.

¹⁵⁴⁹⁷ V. par. 5.

¹⁵⁴⁹⁸ Optužnica, par. 89.

dio kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, bilo dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva u Sarajevu.¹⁵⁴⁹⁹

i. Član 3

4607. Vijeće je zaključilo da je u BiH postojao oružani sukob tokom cijelog perioda koji je relevantan za krivična djela navedena u Optužnici. U Sarajevu je najkasnije početkom aprila 1992. došlo do razmjene jake vatre u gradu i oko njega, a sredinom aprila je otpočelo granatiranje.¹⁵⁵⁰⁰

4608. Za svako krivično djelo za koje se optuženi tereti prema članu 3 Statuta u vezi s dijelom predmeta koji se odnosi na Sarajevo, konkretno ubistvo, terorisanje i protivpravni napadi na civile, Vijeće je razmotrilo da li je ono blisko povezano s oružanim sukobom.¹⁵⁵⁰¹

4609. Kad je riječ o četiri takozvana "uslova iz predmeta *Tadić*",¹⁵⁵⁰² Vijeće se poziva na odjeljke o mjerodavnom pravu u Presudi u kojim se detaljno razmatra pravni osnov za svako krivično djelo za koje se optuženi tereti u Optužnici prema članu 3 Statuta.¹⁵⁵⁰³ Što se tiče ubistva, zabrana proističe iz zajedničkog člana 3, koji se smatra dijelom običajnog međunarodnog prava.¹⁵⁵⁰⁴ Pored toga, Žalbena vijeće je potvrdilo da kršenje odredbi zajedničkog člana 3 povlači sa sobom individualnu krivičnu odgovornost.¹⁵⁵⁰⁵ Kad je riječ o terorisanju, Žalbena vijeće je, kao što je navedeno gore, potvrdilo da je zabrana terorisanja obuhvaćena običajnim pravom.¹⁵⁵⁰⁶ Žalbena vijeće je takođe zaključilo da se za to krivično djelo snosi individualna krivična odgovornost.¹⁵⁵⁰⁷ Naposljetku, Žalbena vijeće je uzelo u obzir da zabrana protivpravnih napada na civile proizlazi iz međunarodnog običajnog prava.¹⁵⁵⁰⁸ Vijeće je dalje zaključilo da se za protivpravne napade na civile snosi individualna krivična odgovornost ukoliko su ti napadi prouzrokovali smrt, teške povrede tijela ili zdravlja tih žrtava.¹⁵⁵⁰⁹ Vijeće se stoga uvjerilo da su zadovoljena četiri uslova iz

¹⁵⁴⁹⁹ Optužnica, par. 88.

¹⁵⁵⁰⁰ V. par. 3542–3543.

¹⁵⁵⁰¹ V. par. 4618, 4628, 4635.

¹⁵⁵⁰² V. par. 443.

¹⁵⁵⁰³ V. odjeljak III.A.1: Član 3 Statuta Međunarodnog suda.

¹⁵⁵⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 143.

¹⁵⁵⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 167, 170, 173–174 (gdje u par. 173 stoji: "Univerzalno je prihvaćeno da su djela navedena u zajedničkom članu 3 nedjela nad kojima se zgraža savjest civiliziranih ljudi i da su ona stoga, kako kaže član 15(2) MPGPP-a, 'zločinačka prema opštim principima prava koja priznaju civilizirani narodi'").

¹⁵⁵⁰⁶ V. par. 458.

¹⁵⁵⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 92.

¹⁵⁵⁰⁸ V. par. 458.

¹⁵⁵⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 67. V. takođe par. 455.

predmeta *Tadić*, te da su prema tome ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 3 Statuta u vezi sa svim relevantnim krivičnim djelima navedenim u Optužnici.

ii. Član 5

4610. Kao što je već konstatovano, u BiH se tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće se takođe uvjerilo da dokazi pokazuju da je postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir sredstva i metode koji su korišteni u napadu, status žrtava¹⁵⁵¹⁰ i njihov broj. U periodu od maja 1992. do avgusta 1995., SRK je iznio niz snajperskih dejstava i granatiranja u kojima su namjerno gađani civili i civilna područja u Sarajevu.¹⁵⁵¹¹ Tokom više od tri godine, na različitim lokacijama u Sarajevu pripadnici SRK-a izvršili su brojne radnje snajperskog djelovanja i granatiranja koje su prouzrokovale pogibiju i ranjavanje velikog broja civila. Vijeće se stoga uvjerilo da je napad na civilno stanovništvo u Sarajevu bio kako rasprostranjen, tako i sistematski.

4611. Prema tome, Vijeće se takođe uvjerilo da su ispunjeni zahtjevi iz uvodnog dijela člana 5 Statuta u vezi sa ubistvom za koje se optuženi tereti na osnovu tog člana.

b. Krivična djela

i. Ubistvo: tačke 5 i 6 Optužnice

(A) Incidenti snajperskog djelovanja i granatiranja

4612. Vijeće podsjeća na svoje zaključke iznijete ranije, u odjeljcima IV.B.1.b i IV.B.1.c, da su srpske snage, konkretno SRK, ubijale pojedince u Sarajevu putem snajperskog djelovanja ili granatiranja.¹⁵⁵¹²

¹⁵⁵¹⁰ Vijeće podsjeća da se stanovništvo može okvalifikovati kao civilno ukoliko ga prevashodno čine civili, te smatra da je stanovništvo iz urbanih područja unutar linija sukoba u Sarajevu između 1992. i 1995. kao cjelina imalo civilni status.

¹⁵⁵¹¹ V. odjeljci IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.

¹⁵⁵¹² Ubistvo Munire Zemetice (incident 3 iz Priloga F Optužnici); ubistvo Nermina Divovića (incident 12 iz Priloga F Optužnici); ubistvo nekoliko osoba u periodu od 5. do 8. juna 1992. (incident 2 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 12 osoba, među kojima je bilo sedam vojnika (incident 4 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 14 osoba (incident 5 iz Priloga G Optužnici); ubistvo osam osoba (incident 7 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 67 osoba, po zaključku većine, uz suprotno mišljenje sudije Bairda (incident 8 iz Priloga G Optužnici); ubistvo dvije osobe (incident 9 iz Priloga G Optužnici); ubistvo Zibe Čustović (incident 10 iz Priloga G Optužnici); ubistvo četiri osobe (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 43 osobe, među kojima je bio jedan vojnik (incident 19 iz Priloga G Optužnici). Vijeće napominje da tužilaštvo, kad je riječ o sljedećim

4613. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je šestero djece poginulo kada su tri granate eksplodirale 22. januara 1994., ali da nije moglo da zaključi van svake razumne sumnje da je paljba poticala s položaja SRK-a, kao ni da odgovornost za to snose srpske snage.¹⁵⁵¹³ Vijeće takođe podsjeća da su mu predloženi dokazi o tome da je jedan muškarac poginuo prilikom granatiranja 28. i 29. maja 1992., ali da nije moglo da utvrdi da li je on direktno učestvovao u neprijateljstvima kada je ubijen.¹⁵⁵¹⁴

(B) Namjera počinilaca

4614. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je smrt žrtava u gore navedenim incidentima bila posljedica dejstava srpskih snaga, konkretno SRK-a.¹⁵⁵¹⁵ Vijeće zaključuje da su u svakom od tih incidenata počiniooci djelovali s namjerom da ubiju žrtve ili da su u najmanju ruku nanijeli teške tjelesne ozljede ili teške tjelesne povrede, iako je bilo razumno pretpostaviti da bi takvi postupci mogli dovesti do smrti.

4615. Prilikom izvođenja tog zaključka Vijeće je uzelo u obzir okolnosti i način na koji su žrtve ubijene. Kad je riječ o incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici, Vijeće je konstatovalo da su u svim slučajevima žrtve namjerno gađane.¹⁵⁵¹⁶ Što se tiče konkretno incidenta snajperskog djelovanja 3 iz Priloga F Optužnici, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je počinilac urakljio razdaljinu neposredno prije incidenta, zatim pogodio žrtvu i potom više puta otvarao vatru ka njoj. Kad je riječ o incidentu snajperskog djelovanja 12 iz Priloga F Optužnici, Vijeće je zaključilo da su žrtva i njena majka pogođene na prelazu na kom nije bilo vojnika i u vrijeme kad na tom području nisu vođene borbe i kad je primirje bilo na snazi.

4616. Kad je riječ o incidentima granatiranja iz priloga Optužnici, Vijeće je takođe zaključilo da su žrtve ili namjerno gađane ili da su bile meta neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada od strane SRK-a. Vijeće, na primjer, podsjeća da je u vezi s incidentom granatiranja 5 iz Priloga G Optužnici

incidentima snajperskog djelovanja, navodi da su pojedinci uslijed tih incidenata ranjeni, ali ne i da su ubijeni: incidenti 1, 2, 4–11, 14–17 iz Priloga F Optužnici i incidenti 13–15 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵¹³ V. incident 6 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵¹⁴ V. incident 1 iz Priloga G Optužnici, fusnota 13408. Isto tako, Vijeće je prihvatilo dokaze o više lica koja su poginula u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, ali nije moglo da utvrdi da li su neka od njih učestvovala u neprijateljstvima u trenutku kada su ubijena. V. incident 2 iz Priloga G Optužnici, fusnota 13481 (gdje je Vijeće popisalo samo one osobe za koje je sigurno da nisu učestvovala u neprijateljstvima u to vrijeme i da su bile civili).

¹⁵⁵¹⁵ Vijeće napominje da je iz tih događaja izuzet incident 6 iz Priloga G Optužnici jer Vijeće na osnovu predloženih dokaza nije moglo da utvrdi ko su počiniooci. Kad je riječ o incidentu granatiranja 8 iz Priloga G Optužnici, Vijeće takođe podsjeća da je zaključak o tome da SRK snosi odgovornost donijet većinom, uz suprotno mišljenje sudije Bairda.

¹⁵⁵¹⁶ V. par. 3809, 3728.

zaključilo da je ispaljena samo jedna granata koja je pala na dobro poznato mjesto u dvorištu jedne privatne kuće na koje se, u slučaju krajnje nužde, išlo po vodu, te da je područje oko česme ponovo granatirano kasnije tokom sukoba i da je najbliža vojna jedinica bila suviše udaljena od mjesta incidenta da bi se time objasnilo zašto je ispaljena ta granata. Kad je riječ o incidentu granatiranja 7 iz Priloga G Optužnici, granate su eksplodirale u stambenom naselju na mjestu na kom se dijelila humanitarna pomoć i veliki broj ljudi je čekao da je primi; u tom trenutku tu se nisu vodile borbe i nije bilo vojske. Kad je riječ o incidentu granatiranja 9 iz Priloga G Optužnici, ispaljene su samo dvije granate, koje su eksplodirale na buvljoj pijaci u stambenoj četvrti, a na tom području, kao ni u njegovoj blizini, nije bilo vojnih meta u to vrijeme. Kad je riječ o incidentima 10, 11 i 12 iz Priloga G Optužnici, Vijeće je ukazalo na neselektivnu prirodu oružja koje je koristio SRK. Što se tiče incidenata na Markalama, Vijeće je zaključilo da je SRK ispalio samo jednu granatu na to područje znajući da tu nema vojnih meta i bezobzirno zanemarujući potencijalne civilne žrtve.¹⁵⁵¹⁷ Prema tome, s obzirom na okolnosti i način na koji su žrtve ubijene, Vijeće se uvjerilo da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti taj da su počinio imali namjeru da ubiju.

(C) Status žrtava

4617. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da su velika većina žrtava u tim incidentima bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme kada su se incidenti odigrali ili su pak u vrijeme incidenta bili dio civilnog stanovništva.¹⁵⁵¹⁸

(D) Zaključak

4618. Pored zaključaka navedenih u ovom odjeljku, Vijeće upućuje na svoj zaključak da je u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica postojao oružani sukob. Vijeće dalje konstatuje da su gore navedena ubistva blisko povezana s tim oružanim sukobom. Vijeće zaključuje da gore navedeni incidenti iz priloga Optužnici¹⁵⁵¹⁹ predstavljaju ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja protiv civila.¹⁵⁵²⁰

¹⁵⁵¹⁷ Što se tiče incidenta granatiranja 8 iz Priloga G Optužnici, taj zaključak je donijet većinom, budući da se sudija Baird nije uvjerio da je SRK ispalio tu granatu.

¹⁵⁵¹⁸ Vijeće podsjeća da je među osobama ubijenim u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici bilo i sedam vojnika ABiH, te da je među osobama ubijenim u drugom incidentu na Markalama bio i jedan vojnik. Oni su se u oba slučaja nalazili u stambenim područjima gdje je bio okupljen veliki broj civila. Vijeće takođe podsjeća da nije bilo u mogućnosti da utvrdi (i) status osobe ubijene u incidentu 1 iz Priloga G Optužnici i (ii) status nekih pojedinaca ubijenih u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵¹⁹ V. fusnota 15512.

¹⁵⁵²⁰ Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 6 Optužnice za ubistvo sedam vojnika u incidentu 4 iz Priloga G Optužnici i jednog vojnika koji je poginuo u incidentu 19 iz Priloga G Optužnici, budući da oni nisu položili oružje, niti su bili van borbenog stroja uslijed bolesti, povreda, zatočeništva ili iz bilo kog drugog razloga. Isto

4619. Vijeće upućuje na svoje ranije navedene zaključke o tome da je postojao rasprostranjen i sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Vijeće zaključuje da su gore navedena ubistva bila dio tog rasprostranjenog i sistematskog napada, te da stoga predstavljaju ubistvo kao zločin protiv čovječnosti.¹⁵⁵²¹ Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir lokacije, vremenski period i status žrtava tih ubistava, koji odgovaraju opsegu tog rasprostranjenog i sistematskog napada. Pored toga, s obzirom na dužinu, obim i intenzitet napada na civilno stanovništvo u Sarajevu, Vijeće zaključuje da su počinioci znali za napad, kao i za to da su ubistva bila njegov sastavni dio.

ii. Protivpravni napad na civile: tačka 9 Optužnice

(A) Djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja

4620. Vijeće podsjeća na zaključke koje je izneslo u ranijim odjeljcima IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje i IV.B.1.c: Granatiranje, da su ljudi ranjavani i/ili ubijani u Sarajevu tokom snajperskog djelovanja ili granatiranja koje su vršile srpske snage, konkretno SRK.¹⁵⁵²² Vijeće zaključuje da su to djela nasilja koja su prouzrokovala smrt ili teške povrede tijela ili zdravlja. Na primjer, Vijeće podsjeća na incidente granatiranja koji su se odigrali na pijaci Markale 5. februara 1994. i 28.

tako, Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 6 Optužnice u vezi sa (i) incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi status osobe koja je ubijena tokom granatiranja, i (ii) više ubijenih osoba u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi njihov status.

¹⁵⁵²¹ Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 5 u vezi s vojnicima koji su poginuli u incidentima granatiranja 4 i 19 iz Priloga G Optužnici, budući da se nije uvjerilo da su oni bili van borbenog stroja kada su ubijeni. Isto tako, Vijeće neće izreći osuđujuću presudu po tački 5 Optužnice u vezi sa (i) incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi status osobe koja je poginula tokom granatiranja, i (ii) više osoba ubijenih u incidentu 2 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi njihov status.

¹⁵⁵²² Ranjavanje Anise Pite (incident 1 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje jedne devetogodišnje djevojčice (incident 2 iz Priloga F Optužnici); ubistvo Munire Zametice (incident 3 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Nafe i Elme Tarić (incident 4 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Sanije Dževlan (incident 6 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Damira Kučinara, Mensura Jusića i Belme Sukić, rođene Likić (incident 8 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Sanele Muaratović (incident 9 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Seida Solaka (incident 10 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Alme Ćutune (incident 11 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Dženane Sokolović i ubistvo Nermina Divovića (incident 12 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Afeze Karačić i Sabine Šabanić (incident 14 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Alme Mulaosmanović-Čehajić, Alije Holjana i još tri osobe (incident 15 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Azema Agovića i Alena Gičevića (incident 16 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje Tarika Žunića (incident 17 iz Priloga F Optužnici); ranjavanje više osoba (incident 1 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje i smrt više osoba (incident 2 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje 122 osobe, od kojih je najmanje 12 umrlo uslijed zadobijenih povreda (incident 4 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 14 i ranjavanje 13 osoba (incident 5 iz Priloga G Optužnici); ubistvo osam i ranjavanje 18 osoba (incident 7 iz Priloga G Optužnici); ubistvo najmanje 67 osoba i ranjavanje prijeko 140 osoba, uz suprotno mišljenje sudije Bairda u vezi s identitetom počinitelja (incident 8 iz Priloga G Optužnici); ubistvo dvije i ranjavanje sedam osoba (incident 9 iz Priloga G Optužnici); ubistvo Zibe Ćustović i ranjavanje još tri osobe (incident 10 iz Priloga G Optužnici); ubistvo četiri i ranjavanje 11 osoba (incidenti 11 i 12 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje 16 osoba, od kojih su dvije zadobile teške, a 14 lakše povrede (incident 13 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje tri osobe (incident 14 iz Priloga G Optužnici); ranjavanje sedam osoba (incident 15 iz Priloga G Optužnici); ubistvo 43 i ranjavanje najmanje 70 osoba (incident 19 iz Priloga G Optužnici).

avgusta 1995., a u kojim su velikom broju ljudi nanijete užasne povrede, kao što se vidi na videosnimku tih incidenata.¹⁵⁵²³

4621. Kad je riječ o incidentima 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incidentu 6 iz Priloga G Optužnici, Vijeće napominje da se nije uvjerilo van svake razumne sumnje da je paljba poticala s položaja SRK-a, te stoga ne može da zaključi da su za njih odgovorne srpske snage.

(B) Usmjerenost protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila

4622. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je, osim u incidentima 5 i 7 iz Priloga F Optužnici, SRK namjerno gađao žrtve snajperskog djelovanja. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir, na primjer, da je razdaljina između mjesta incidenta i lokacije s koje je vatra otvorena bila tolika da je snajperista morao biti vješt u gađanju.¹⁵⁵²⁴ U nekim incidentima je, nakon što su žrtve pogođene, ispaljeno još nekoliko hitaca, kao što je to, na primjer, bio slučaj dok su žrtve prevožene u bolnicu.¹⁵⁵²⁵ Isto tako, kad je riječ o incidentima 8, 11, 14, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici, Vijeće je, između ostalog, uzelo u obzir da je tramvaj pogođen samo jednim metkom, da su se taj tramvaj i tramvaj iza njega nalazili na istoj lokaciji kada su na njih ispaljeni hici i kada su pogođeni, da je potom na toj istoj lokaciji paljba ponovo otvorena na više osoba dok su one pokušavale da odu s tog područja, te da su snajperisti SRK-a na relevantnom području ili imali neometan pogled na mjesto incidenta ili je vidljivost između lokacije s koje je hitac ispaljen i mjesta incidenta bila dovoljno dobra.

4623. Vijeće je takođe zaključilo da su, osim u slučaju incidenta 6 iz Priloga G Optužnici, žrtve granatiranja namjerno gađane od strane SRK-a ili bile meta neselektivnih ili nesrazmjernih napada.¹⁵⁵²⁶ Prilikom izvođenja tog zaključka, Vijeće je, kad je, na primjer, riječ o incidentima 5 i 9 iz Priloga G Optužnici, uzelo u obzir da su ispaljene samo jedna ili dvije granate koje su pale na civilno područje, a da u blizini nije bilo vojnih meta. Što se tiče incidenta 7 iz Priloga G Optužnici, granate su eksplodirale u stambenom naselju, na mjestu na kom je dostavljana humanitarna pomoć i na kom se okupio velik broj ljudi koji je čekao da je preuzme; u tom trenutku, na tom mjestu nije bilo borbi niti je bilo vojske. Isto tako, kad je riječ o incidentima 8 i 19 iz Priloga G Optužnici,

¹⁵⁵²³ Kao što je već navedeno, zaključci u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici doneseni su na osnovu ocjene većine, uz suprotno mišljenje sudije Bairda.

¹⁵⁵²⁴ V. npr. incidenti 1, 2, 17 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵²⁵ V. npr. incident 2 iz Priloga F Optužnici (paljba je otvorena i na vozilo kojim je žrtva prevožena); incident 4 iz Priloga F Optužnici (nakon što je metak pogodio žrtve, ispaljena su još dva hica); incident 17 iz Priloga F Optužnici (na automobile kojim je prevožena žrtva ispaljen je hitac dok se on udaljavao od njene kuće i pogodio ga).

¹⁵⁵²⁶ Vijeće podsjeća da je sudija Baird iznio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

velik broj civila se bio okupio da kupi robu, a u blizini mjesta incidentata nije bilo vojnih meta. U pogledu svih incidentata u kojima je SRK otvarao neselektivnu ili nesrazmjernu paljbu, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak taj da su ti napadi bili usmjereni protiv civila.¹⁵⁵²⁷

4624. Vijeće je dalje konstatovalo da su velika većina žrtava u incidentima iz priloga Optužnici bili civili koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima u vrijeme tih incidentata. Kad je riječ o incidentu 15 iz Priloga F Optužnici, Vijeće ne smatra da prisustvo jednog vojnika ABiH u tramvaju mijenja činjenicu da je na dan incidenta tramvaj bio civilno vozilo korišteno za prevoz civila. Vijeće podsjeća da su se među žrtvama incidenta 4 iz Priloga G Optužnici nalazili vojnici ABiH, koji, međutim, nisu bili na dužnosti, već su ili učestvovali u fudbalskoj utakmici ili su je gledali zajedno s velikim brojem civila. Isto tako, ustanovljeno je da je jedna žrtva u incidentu 19 iz Priloga G Optužnici bila vojnik koji se nalazio na pijaci Markale zajedno s velikim brojem civila. Prema tome, prisustvo tih vojnika nije promijenilo ništa na karakteru populacije na utakmici ili na pijaci, pa to ne utiče na valjanost zaključka Vijeća da su napadi u ta dva incidenta bili usmjereni protiv civilnog stanovništva.

4625. Vijeće je takođe opisalo pogibiju i ranjavanje velikog broja civilnih žrtava u svakom od incidentata, te stoga zaključuje da su žrtve tih incidentata ili poginule ili zadobile teške povrede.

(C) Namjera počinilaca

4626. Vijeće je zaključilo da su počinio incidentata iz priloga Optužnici znali ili su trebali znati da napadnuta lica imaju civilni status i/ili da na područjima na koja je otvarana minobacačka i artiljerijska vatra nema vojnih meta. Prilikom donošenja zaključaka u vezi s tim incidentima snajperskog djelovanja iz priloga Optužnici Vijeće je uzelo u obzir da su, na primjer, izgled žrtava, mjesto na kom su se one nalazile i/ili njihova aktivnost – poput djeteta koje je nosilo civilnu odjeću i stajalo na vratima ili u dvorištu svoje kuće,¹⁵⁵²⁸ žene koja je zahvatala vodu iz rijeke,¹⁵⁵²⁹ žene koja je u civilnoj odjeći vozila bicikl¹⁵⁵³⁰ ili žene koja je s dvoje djece prelazila ulicu u vrijeme prekida vatre¹⁵⁵³¹ – kao i vidljivost i razdaljina u datom incidentu snajperskog djelovanja bili takvi

¹⁵⁵²⁷ Na primjer, kad je riječ o incidentima s modifikovanim avio-bombama, konkretno o incidentima 10–15 iz Priloga G Optužnici, Vijeće smatra da se, s obzirom na neselektivnu prirodu oružja koje je upotrebjeno u stambenim područjima, ti incidenti mogu svrstati u napade usmjerene protiv civilnog stanovništva u Sarajevu. Kad je riječ o incidentu 4 iz Priloga G Optužnici, Vijeće je zaključilo da ispaljivanje dvije granate na mjesto na kom se okupio velik broj civila predstavlja neselektivnu paljbu. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je SRK, s obzirom da je vodio takvu vrstu napada, namjerno gađao civile.

¹⁵⁵²⁸ V. incidenti 1, 2 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵²⁹ V. incident 3 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵³⁰ V. incident 6 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵³¹ V. incident 12 iz Priloga F Optužnici.

da je snajperista mogao da zaključi da su žrtva ili žrtve civili. Kad je riječ o incidentima snajperskog djelovanja u kojima je meta bio tramvaj, Vijeće je zaključilo da je snajperista trebalo da zna da je tramvaj civilno vozilo i da su u njemu civili.¹⁵⁵³² Što se tiče incidenata granatiranja iz priloga Optužnici, Vijeće je zaključilo da su priroda područja, na kojem u neposrednoj blizini mjesta incidenata nije bilo vojnih meta, kao što je to na primjer bio slučaj s pijacom Markale, te aktivnosti u kojima su žrtve učestvovala bile takve da su, na osnovu njih, civilni objekti i/ili pojedinačni civili morali biti prepoznati kao takvi.¹⁵⁵³³ Osim toga, Vijeće se uvjerilo da su u slučaju neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada, poput onih s modifikovanim avio-bombama,¹⁵⁵³⁴ počinioci koji su otvorili vatru morali znati da će napad prouzrokovati civilne žrtve.

4627. Vijeće zaključuje da su počinioci gore pomenutih incidenata iz priloga Optužnici hotimično izvršili gore navedena djela nasilja nad civilnim stanovništvom ili pojedinačnim civilima koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.

(D) Zaključak

4628. Pored zaključaka iznijetih u ovom odjeljku, Vijeće upućuje na svoj zaključak da se u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće dalje konstatuje da su gorepomenuta djela nasilja blisko povezana s tim oružanim sukobom. Kao takvi, gorepomenuti incidenti iz priloga Optužnici predstavljaju protivpravne napade na civile kao kršenje zakona ili običaja ratovanja.¹⁵⁵³⁵

iii. Terorisanje: tačka 10 Optužnice

(A) Djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila

4629. Vijeće se poziva na svoj gore navedeni zaključak da pomenuti incidenti iz priloga Optužnici, s izuzetkom incidenata 5 i 7 iz Priloga F, te incidenta 6 iz Priloga G, predstavljaju djela nasilja usmjerena protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila koja su prouzrokovala teške povrede tijela ili zdravlja i/ili smrt.

¹⁵⁵³² V. incidenti 8, 11, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵³³ V. incidenti 4, 5, 7, 8, 9, 19 iz Priloga G Optužnici. Vijeće podsjeća da sudija Baird iznosi suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵³⁴ V. incidenti 10–15 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵³⁵ Tu se izuzimaju incidenti 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, za koje Vijeće na osnovu predočenih dokaza nije bilo u mogućnosti da utvrdi identitet počinitelja. Vijeće takođe podsjeća da je sudija Baird iznio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

4630. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da su civilno stanovništvo i pojedinačni civili u Sarajevu trpjeli ekstremni strah i zebnju, te da su imali druge ozbiljne psihičke posljedice uslijed kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja koju je vodio SRK.¹⁵⁵³⁶ Štaviše, Vijeće je gore zaključilo da su se stanovnici Sarajeva tokom opsade grada zapravo osjećali izloženi teroru.¹⁵⁵³⁷ Vijeće zaključuje da su te psihičke povrede bile dio djela nasilja usmjerenog protiv civilnog stanovništva ili pojedinačnih civila u Sarajevu.

(B) Namjera počinilaca

4631. Vijeće podsjeća da zločin terorisanja zahtijeva i opštu i posebnu namjeru. Kad je riječ o opštoj namjeri, Vijeće upućuje na svoje gore navedene zaključke u vezi s protivpravnim napadima, da su počinioi hotimično vršili djela nasilja, u vidu pomenutih incidenata iz priloga Optužnici, nad civilnim stanovništvom i pojedinačnim civilima koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima.¹⁵⁵³⁸

4632. Vijeće takođe zaključuje da su počinioi imali namjeru da šire teror među civilnim stanovništvom u Sarajevu, te da je podvrgavanje teroru bilo prvenstvena svrha djela nasilja usmjerenih protiv civilnog stanovništva, o čemu je Vijeće već iznijelo zaključke. Prilikom donošenja tog zaključka, Vijeće je uzelo u obzir prirodu, način, vrijeme, mjesto i trajanje djela nasilja, kao i svoj zaključak da je SRK terorisao civile u Sarajevu. Vijeće smatra da su neki napadi u vidu snajperskog djelovanja i granatiranja izvedeni tokom perioda prekida vatre ili zatišja, kada su civili mislili da se mogu bezbjedno kretati i kada su tramvaji saobraćali.¹⁵⁵³⁹ U nekim slučajevima, pojedinačni civili su gađani u svojim domovima u vrijeme kad na tom području nije bilo borbi¹⁵⁵⁴⁰ ili dok su šetali ili vozili bicikl po ulicama u vrijeme kad na tom području nije bilo borbi.¹⁵⁵⁴¹ Vijeće takođe smatra da su civili bili meta napada na mjestima za koja se znalo da civili tamo odlaze ili se okupljaju zbog raznih aktivnosti,¹⁵⁵⁴² poput točenja vode,¹⁵⁵⁴³ primanja humanitarne pomoći,¹⁵⁵⁴⁴ trgovine¹⁵⁵⁴⁵ i, u slučaju tramvaja, vožnje gradskim prevozom.¹⁵⁵⁴⁶

¹⁵⁵³⁶ V. par. 4579–4587.

¹⁵⁵³⁷ V. par. 4596.

¹⁵⁵³⁸ V. par. 4626–4627.

¹⁵⁵³⁹ V. incidenti 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici. Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da su napadi izvedeni u vrijeme primirja pokazatelj namjere da se širi teror. V. Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

¹⁵⁵⁴⁰ V. npr. incidenti 1, 2, 17 iz Priloga F Optužnici, incidenti 2, 10, 11 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵⁴¹ V. incidenti 4, 6, 10 iz Priloga F Optužnici.

¹⁵⁵⁴² Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da gađanje i napadi na civile "na mjestima za koja se dobro znalo da ih dosta civila posjećuje u sklopu svojih svakodnevnih aktivnosti, kao što su pijace, punktovi za snabdijevanje vodom ili sredstva javnog prevoza i tome slično"

4633. Kada je utvrđivalo da li je postojala namjera širenja terora, Vijeće je uzelo u obzir i neselektivnu prirodu nekih napada u vidu granatiranja.¹⁵⁵⁴⁷ Na primjer, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je SRK lansirao na grad veoma razorne modifikovane avio-bombe čija je neselektivna priroda bila poznata jedinicama SRK-a, kao što je to već opisano.¹⁵⁵⁴⁸ Te bombe su upotrijebljene u incidentima 10, 11, 12, 13, 14 i 15 iz Priloga G Optužnici. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici da je SRK izvodio nesrazmjerne i neselektivne minobacačke napade na grad, koji su prouzrokovali velik broj žrtava. Pored toga, Vijeće je u vezi s incidentom 5 iz Priloga G Optužnici zaključilo da je ispaljivanje dvije granate, čija je namjena suzbijanje aktivnosti na širem području, na fudbalsku utakmicu na kojoj se okupio veliki broj civila, i to u vrijeme kad nije bilo borbi, predstavljalo namjerno gađanje civilnog područja ili u najmanju ruku neselektivno otvaranje vatre.

4634. Da je postojala namjera širenja terora potvrđuje i trajanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, koja je počela krajem maja 1992. i trajala sve do pred kraj 1995., kao i mnogi drugi incidenti granatiranja i snajperskog djelovanja o kojima je bilo riječi u odjeljku IV.B.1.a. Ta je namjera potvrđena i u iskazima brojnih svjedoka o opštoj prirodi i obrascu snajperskog djelovanja i granatiranja koje je SRK provodio u gradu.

(C) Zaključak

4635. Pored zaključaka navedenih u ovom odjeljku, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da se u BiH tokom perioda na koji se odnosi Optužnica vodio oružani sukob. Vijeće dalje zaključuje da su gore navedena djela nasilja bila blisko povezana s tim oružanim sukobom. Vijeće stoga zaključuje da gore navedeni incidenti iz priloga Optužnici predstavljaju terorisanje.¹⁵⁵⁴⁹

predstavljaju pokazatelj namjere da se širi teror. V. Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 37; Prvostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 881.

¹⁵⁵⁴³ V. incident 3 iz Priloga F Optužnici, incident 5 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵⁴⁴ V. incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵⁴⁵ V. incidenti 8, 9, 19 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁵⁴⁶ V. incidenti 8, 11, 14, 15, 16 iz Priloga F Optužnici. Vijeće je u vezi s tim incidentima takođe zaključilo da u neposrednoj blizini mjesta incidenata nije bilo vojnih vozila, kao i da na tom području nije bilo vojnih aktivnosti.

¹⁵⁵⁴⁷ Vijeće napominje da je Žalbeno vijeće potvrdilo stav Pretresnog vijeća u predmetu *Milošević* da neselektivna priroda napada predstavlja faktor koji je relevantan za utvrđivanje posebne namjere za vršenje terora. V. par. 454.

¹⁵⁵⁴⁸ V. par. 4363, 4379–4380.

¹⁵⁵⁴⁹ Kao što je to bio slučaj s protivpravnim napadima na civile, Vijeće ovdje izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, budući da nije bilo u mogućnosti da utvrdi ko je odgovoran za njih. Vijeće takođe podsjeća da je sudija Baird priložio suprotno mišljenje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

3. UZP vezan za Sarajevo i odgovornost optuženog

4636. Optuženi se tereti na osnovu člana 7(1) i 7(3) Statuta za ulogu koju je, prema navodima, imao u zločinima počinjenim u gradu Sarajevu u periodu od aprila 1992. do novembra 1995. Konkretno, tvrdi se da je odgovoran za ubistvo, zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 5, odnosno 6 Optužnice); djela nasilja s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom (dalje u tekstu: terorisanje), kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 9 Optužnice); i protivpravne napade na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 10 Optužnice).¹⁵⁵⁵⁰

4637. Prema Optužnici, optuženi je ta krivična djela počinio putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu "da se pokrene i provede kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom" (dalje u tekstu: UZP vezan za Sarajevo).¹⁵⁵⁵¹ Navodi se da je taj cilj uključivao vršenje krivičnih djela ubistva, terorisanja i protivpravnih napada.¹⁵⁵⁵² U Optužnici se dalje tvrdi da je optuženi namjeru da se počini svaki od tih zločina dijelio s drugima¹⁵⁵⁵³ koji su u tom UZP-u vezanom za Sarajevo djelovali u dogovoru s njim, a među kojima su, pored ostalih, bili Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Vojislav Šešelj.¹⁵⁵⁵⁴ Navedeni članovi tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i/ili tako što su za njihovo izvršenje koristili snage koje su učestvovala u napadu na Sarajevo.¹⁵⁵⁵⁵

4638. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio da se postigne cilj širenja terora provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, na jedan ili više načina opisanih u paragrafu 14 (a)–(f), (h)–(j) Optužnice.¹⁵⁵⁵⁶

¹⁵⁵⁵⁰ Optužnica, par. 65, 76–82.

¹⁵⁵⁵¹ Optužnica, par. 15–19, 77.

¹⁵⁵⁵² Optužnica, par. 15, 77.

¹⁵⁵⁵³ Shodno tome, UZP vezan za Sarajevo spada u prvu ili osnovnu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, u kojoj svi učesnici, djelujući sa zajedničkim ciljem, posjeduju istu zločinačku namjeru da taj cilj ostvare, što podrazumijeva počinjenje krivičnih djela ubistva, terorisanja ili protivpravnih napada na civile. Drugim riječima, navod tužilaštva ne glasi da je bilo predvidivo da bi jedan ili više članova UZP-a vezanog za Sarajevo ili osobe koje su oni upotrebili za izvršenje *actusa reusa* krivičnih djela koja su bila u sklopu cilja UZP-a vezanog za Sarajevo mogli počinuti neka od krivičnih djela kojima se optuženi tereti za Sarajevo.

¹⁵⁵⁵⁴ Optužnica, par. 16. Drugi članovi UZP-a vezanog za Sarajevo navedeni su u paragrafu 17 Optužnice i među njima su bili, pored ostalih, komandanti ili viši oficiri jedinica JNA, VRS-a, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti je bilo područje Sarajeva.

¹⁵⁵⁵⁵ Optužnica, par. 18 (gdje su "snage koje su učestvovala u napadu na Sarajevo" definisane kao (i) pripadnici JNA koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti do približno 20. maja 1992.; (ii) pripadnici VRS-a, a posebno pripadnici SRK-a; kao i (iii) pripadnici drugih jedinica srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti).

¹⁵⁵⁵⁶ Optužnica, par. 14, 19. V. par. 3468, u kojem su dati relevantni potparagrafi paragrafa 14.

4639. Tužilaštvo tvrdi da, pored krivične odgovornosti koja proizlazi iz njegovog učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo, optuženi snosi krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje, i/ili pomaganje i podržavanje navedenih zločina.¹⁵⁵⁵⁷ Pored toga, navodi se da optuženi snosi krivičnu odgovornost kao nadređeni, budući da je znao ili je bilo razloga da zna da će zločini biti počinjeni ili da su već počinjeni, ali da uprkos tome nije preduzeo nužne i razumne mjere da ih spriječi i/ili kazni njihove počinioce.¹⁵⁵⁵⁸

4640. Vijeće će sada ocijeniti individualnu krivičnu odgovornost optuženog za događaje u Sarajevu, konkretno, počinjenje putem UZP-a i pitanje postojanja zajedničkog plana, zamisli ili cilja, u skladu s navodima u Optužnici.

4641. Kao što je konstatovano u odjeljku Mjerodavno pravo ove Presude, da bi zaključilo da je neki optuženi krivično odgovoran po osnovu svog učešća u prvoj ili osnovnoj kategoriji UZP-a, Vijeće se mora uvjeriti da su postojali zajednički plan, zamisao ili cilj koji podrazumijevaju ili uključuju počinjenje krivičnih djela, da je postojao pluralitet osoba koje su djelovale sa zajedničkim ciljem, kao i da je optuženi u značajnoj mjeri doprinio tom zajedničkom cilju, bilo činjenjem bilo nečinjenjem.¹⁵⁵⁵⁹ Osim toga, tužilaštvo mora dokazati da je optuženi dijelio namjeru da se ostvari zajednički cilj UZP-a i da je za krivično djelo za koje se optužuje imao odgovarajuću *mens rea*.¹⁵⁵⁶⁰

a. Postojanje zajedničkog plana

4642. Postojanje zajedničkog plana izvodi se iz činjenice da pluralitet osoba djeluje zajedno; takođe, plan može biti improvizovan na licu mjesta i ne mora biti prethodno dogovoren ili formulisan.¹⁵⁵⁶¹ Kako navodi tužilaštvo, kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu proistekla je iz zajedničkog zločinačkog plana čiji su tvorci bile ličnosti "sa vrha političke i vojne ljestvice bosanskih Srba".¹⁵⁵⁶² Tužilaštvo tvrdi da se to jasno vidi iz (a) karaktera i obrasca snajperskog djelovanja i granatiranja civila; (b) strogog rukovođenja i komandovanja snajperima, minobacačima i drugim artiljerijskim oruđem SRK-a; (c) dugotrajnosti kampanje; i (d) ličnog učešća optuženog i Mladića u događajima u Sarajevu.¹⁵⁵⁶³

¹⁵⁵⁵⁷ Optužnica, par. 30–31.

¹⁵⁵⁵⁸ Optužnica, par. 32–35.

¹⁵⁵⁵⁹ V. par. 561.

¹⁵⁵⁶⁰ U slučajevima kada se optuženi tereti za krivično djelo koje iziskuje posebnu namjeru za koju se navodi da je bila dio zajedničkog cilja UZP-a, on i drugi članovi UZP-u moraju dijeliti traženu posebnu namjeru za dotično krivično djelo. V. par. 569.

¹⁵⁵⁶¹ V. par. 563.

¹⁵⁵⁶² Završni podnesak tužilaštva, par. 604.

¹⁵⁵⁶³ Završni podnesak tužilaštva, par. 604.

4643. Optuženi pak tvrdi da je strana bosanskih Srba jednostavno pokušavala izbjeći "jednostrano, protivpravno i nasilno odcjepljenje od Jugoslavije" bosanskih Muslimana i "pokušaj da se srpski narod podvrgne neprijateljskom islamističkom režimu".¹⁵⁵⁶⁴ Prema njegovim riječima, bosanski Srbi pokušavali su da spriječe da im budu uskraćena "prava na slobodu i politički život, samoupravu, uživanje sopstvenih resursa i druga prava garantovana Međunarodnim paktovima o ljudskim pravima"; da im ta prava nisu bila uskraćena, "ne bi bilo ni navodnog UZP-a".¹⁵⁵⁶⁵ Optuženi takođe navodi da "krajnja samoodbrana ne može predstavljati zločinački poduhvat" i da to posebno važi za kontekst sarajevskog ratišta.¹⁵⁵⁶⁶

4644. Vijeće je u prethodnim odjeljcima Presude već donijelo više zaključaka u vezi s kampanjom snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu. Vijeće je zaključilo da je SRK stavio grad pod opsadu i potom započeo kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, koja je trajala otprilike od kraja maja 1992. do oktobra 1995., kad su u Sarajevu prestala neprijateljstva.¹⁵⁵⁶⁷ Kao što je gore u tekstu takođe već konstatovano, tokom te kampanje, SRK je gađao civile u Sarajevu, i to bilo direktno, bilo u neselektivnim i nesrazmjernim napadima širom grada, u kojima je bilo povrijeđeno ili ubijeno na hiljade civila.¹⁵⁵⁶⁸ Pored toga, Vijeće je zaključilo da je SRK tu kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja vodio s namjerom da teroriše civilno stanovništvo, kao i da je grad držao pod opsadom radi postizanja nekoliko ciljeva, koji su svi izloženi u direktivama Glavnog štaba i/ili optuženog, uključujući i cilj držanja grada pod čvrstom blokadom i cilj stvaranja uslova za rukovodstvo bosanskih Srba da "ravnopravno" učestvuje u pregovorima s drugim stranama i međunarodnom zajednicom.¹⁵⁵⁶⁹

4645. Prema tome, pitanje koje se postavlja je sljedeće: je li ta kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom bila rezultat, kao što se navodi u Optužnici, zajedničkog zločinačkog plana čiji su tvorci bili članovi vojnog i političkog rukovodstva? Optužba je predočila veliki broj dokaza kako bi pokazala da je takav zajednički plan postojao. Mnogi od dokaza razmotreni su i analizirani u odjeljcima koji prethode. Stoga će se Vijeće, za zaključke koji slijede, pozivati i oslanjati na te odjeljke, kao i na dokaze na koje će eksplicitno uputiti dolje u tekstu.

¹⁵⁵⁶⁴ Završni podnesak odbrane, par. 1815; Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 1816.

¹⁵⁵⁶⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1815.

¹⁵⁵⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1815.

¹⁵⁵⁶⁷ V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

¹⁵⁵⁶⁸ V. odjeljci IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.

¹⁵⁵⁶⁹ V. odjeljci IV.B.1.g: IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

i. Obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja

4646. Vijeće je mišljenja da su obrazac i dugotrajnost snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu dva najuvjerljivija faktora koja idu u prilog tvrdnji tužilaštva da je postojao zajednički zločinački plan da se pokrene kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja koja je za cilj imala širenje terora među civilnim stanovništvom u Sarajevu.

4647. Kad je riječ o obrascu kampanje, Vijeće je već razmotrilo brojne konkretne incidente granatiranja i snajperskog djelovanja iz Priloga F i G Optužnici, koji su se dogodili u periodu od više godina. Osim toga, Vijeće je uputilo i na mnoge druge incidente snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu, u razdoblju od kraja maja 1992. do oktobra 1995.¹⁵⁵⁷⁰ Na osnovu svih tih incidenata,¹⁵⁵⁷¹ Vijeće se uvjerilo da je postojala utvrđena praksa snajperskog djelovanja i granatiranja po gradu koje je vršio SRK, koja je podrazumijevala ili direktno gađanje civila ili izvođenje neselektivnih i/ili nesrazmjernih napada na njih. Da je ta praksa postojala potvrdili su razni svjedoci koji su svjedočili o opštoj situaciji u gradu, u kojem su živjeli ili su tu bili razmješteni s UN-om i drugim međunarodnim organizacijama, a ta svjedočenja Vijeće je izložilo u odjeljcima koji prethode.¹⁵⁵⁷² Spremnost jedinica SRK-a i njihovih komandanata da gotovo svakodnevno otvaraju snajpersku vatru na sarajevske civile, te njihov smišljeni čin lansiranja na grad neselektivnog i destruktivnog oružja kao što su modifikovane avio-bombe, najbolji su primjeri te prakse. Stoga, kao što je zaključeno u odjeljku IV.B.2, nema nikakve sumnje da su snage SRK-a do oktobra 1995. mnogo puta počinile djela ubistva, terorisanja i protivpravnog napada na civile u Sarajevu.

4648. Vijeće smatra da činjenica da je takvo stanje trajalo preko tri godine pokazuje da se nije radilo o slučajnosti ili o djelu vojnika SRK-a koji su se "oteli kontroli".¹⁵⁵⁷³ Činjenica da je granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, praktično nesmanjenim intenzitetom, trajalo tako dugo ukazuje na to da su neki u vojnoj i političkoj hijerarhiji RS-a to podsticali, dok su drugi među njima to, u najmanju ruku, tolerisali. Prema tome, jedini razuman zaključak koji se može izvesti je taj da su granatiranje i otvaranje snajperske vatre po civilima, kao i neselektivni i/ili nesrazmjerni napadi na grad, bili dio određenog plana.

¹⁵⁵⁷⁰ V. odjeljak IV.B.1: Činjenice.

¹⁵⁵⁷¹ Vijeće je iz te analize isključilo incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici, kao i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predočilo tužilaštvo dovoljni da se van svake razumne sumnje utvrdi da je za te incidente bio odgovoran SRK. Pored toga, sudija Baird se u svojem dijelu ove analize ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da on u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

¹⁵⁵⁷² V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.b: Snajpersko djelovanje; IV.B.1.c: Granatiranje.

¹⁵⁵⁷³ Vijeće takođe podsjeća na to da je odbacilo tvrdnju optuženog da su glavni incidenti u gradu bili djelo ABiH ili pripadnika jedinica specijalne policije u Sarajevu. V. odjeljak IV.B.1.d: Otvaranje vatre od strane bosanskih Muslimana po vlastitim civilima.

4649. Tom zaključku takođe idu u prilog dokazi, izloženi dolje u tekstu, u vezi sa znanjem vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba o onome što se događa u gradu.¹⁵⁵⁷⁴ Ti dokazi pokazuju da su mnogi od vojnih i političkih vođa bosanskih Srba redovno izvještavani o tome da u Sarajevu ginu civili, bilo zato što ih SRK direktno gađa, bilo zato što na njih otvara neselektivnu i/ili nesrazmjernu vatru, ali da su oni dopustili da se s takvim vatrenim dejstvima nastavi tokom dugog vremenskog perioda.¹⁵⁵⁷⁵ Da ta praksa nije bila dio njihovog plana, ona ne bi mogla trajati tako dugo nesmanjenim intenzitetom. Stoga se Vijeće uvjerilo da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom, bila planirana na višim nivoima vojne i političke strukture u RS-u. Oslanjajući se na prethodne odjeljke koji opisuju događaje u gradu od početka sukoba do prestanka neprijateljstava u oktobru 1995., kao i na konkretne incidente granatiranja i snajperskog djelovanja navedene u Prilozima F i G Optužnici, Vijeće zaključuje da se taj plan počeo ostvarivati krajem maja 1992., događajima opisanim u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, i da je njegovo provođenje trajalo sve do oktobra 1995.

4650. Kao što je izneseno u odjeljcima koji prethode, Vijeće ne sumnja da je SRK tokom sukoba u Sarajevu takođe gađao iz snajpera i granatirao vojne položaje i pripadnike ABiH, niti da su ratna dejstva u gradu i njegovoj okolini izvodile obje strane.¹⁵⁵⁷⁶ Svjedoci i dokumentarni dokazi potvrđuju da je to stvarno bilo tako. Na primjer, Harland je u svom svjedočenju izjavio da je SRK nekad otvarao taktičku vatru, radi podrške borbenim jedinicama SRK-a na linijama sukoba, ili je otvarao vatru na vojne ciljeve ABiH.¹⁵⁵⁷⁷ Isto tako, više borbenih izvještaja SRK-a jasno pokazuje da je ABiH izvodila napade na snage SRK-a i teritoriju pod kontrolom SRK-a, uključujući i civile koji su na njoj živjeli. Međutim, kao što je u odjeljcima koji prethode već mnogo puta konstatovano, dokazi u ovom predmetu takođe obiluju primjerima da vatra koju je otvarao SRK nije bila usmjerena na vojne ciljeve u gradu i/ili da je otvarana nasumice i nesrazmjerno. Kao što je napomenuto gore u tekstu, ta praksa je tokom sukoba bila toliko rasprostranjena i toliko uobičajena, da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je ona bila planirana i podsticana u cilju terorisanja civilnog stanovništva. Drugim riječima, dugotrajnost snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerenih na civilno stanovništvo, uključujući civilne objekte kao što su tramvaji i stambene zgrade, kao i veliki broj civilnih žrtava, ne mogu se objasniti činjenicom da je BiH bila zahvaćena oružanim sukobom i da su ratna dejstva u Sarajevu izvodile obje strane. Osim toga, čak i

¹⁵⁵⁷⁴ Pored toga, Vijeće se oslanja i na sve odjeljke u kojima je riječ o doprinosu optuženog UZP-u za koji se tereti.

¹⁵⁵⁷⁵ V. odjeljak IV.B.3.b: Pluralitet osoba; IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja

¹⁵⁵⁷⁶ V. npr. odjeljak IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu, gdje je Vijeće dalo prikaz više napada i ofanziva koje je izvela ABiH.

¹⁵⁵⁷⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 32–33, 291; David Harland, T. 2023 (6. maj 2010.), T. 2335–2336, 2351 (11. maj 2010.).

ako su bosanski Srbi, kako tvrdi optuženi, pokušavali da zaštite svoja prava i/ili da se odbrane, to ne može poslužiti kao objašnjenje, opravdanje ili izgovor za veliki broj civilnih žrtava.¹⁵⁵⁷⁸ Umjesto toga, kao što je ranije već navedeno, jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz događaja u gradu jeste taj da su granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, izvršeni u cilju terorisanja civila, bili planirani.

ii. Kontrola nad snajperistima i teškim naoružanjem SRK-a

4651. Kao što je već navedeno, Vijeće se uvjerilo da su se pojedinačni snajperisti i/ili snajperske jedinice u okviru SRK-a nalazile pod kontrolom komandanata brigada SRK-a i, u krajnjoj instanci, same Komande SRK-a.¹⁵⁵⁷⁹ Vijeće je zaključilo da su snajperske jedinice SRK-a imale stalna, dobro utvrđena, profesionalno uređena snajperska gnijezda, iz kojih su otvarale snajpersku vatru na civile i civilne objekte u gradu, na primjer na tramvaje.¹⁵⁵⁸⁰ To ne bi bilo moguće bez učešća visokog vojnog rukovodstva, konkretno Komande SRK-a i Glavnog štaba.

4652. Pored toga, Vijeće je zaključilo da se i teško naoružanje SRK-a, poput minobacača i artiljerijskog oruđa, nalazilo pod kontrolom komandanata SRK-a i da je za njegovu upotrebu često bilo potrebno odobrenje artiljerijskih starješina u brigadama SRK-a ili same Komande SRK-a.¹⁵⁵⁸¹ Vijeće ovdje podsjeća da su mnogi vojnici i oficiri SRK-a koji su svjedočili na poziv optuženog detaljno opisali proceduru koje su se pridržavali prije nego što bi smjeli otvoriti minobacačku ili artiljerijsku vatru na grad.¹⁵⁵⁸² Pored toga, u slučaju modifikovanih avio-bombi, dokazi jasno pokazuju da je njihovu upotrebu direktno kontrolisao Glavni štab.¹⁵⁵⁸³ Rječit primjer je naređenje Glavnog štaba od 12. juna 1994., u kojem je Milovanović izričito naveo da o upotrebi avio-bombi odlučuje Glavni štab i "eventualno korpus po odobrenju [Glavnog štaba]".¹⁵⁵⁸⁴ Dana 26. aprila 1995., saznajući da Dragomir Milošević planira upotrebu dvije avio-bombe po "neprijateljskim ciljevima i naseljima u oblasti Sarajeva", Mladić je "na ličnost komandanta" uputio zahtjev da o tome bude izviješten:

Izvestite me da li su navedena saznanja tačna, po čijem naređenju i zbog kojih razloga i ciljeva planirate upotrebu teškog naoružanja i otpočinjanje borbenih dejstava u oblasti Sarajevo, te da li je u pitanju odmazda i zbog čega, ili eksploatacija učinaka dejstava.

¹⁵⁵⁷⁸ Vijeće napominje da uzrok sukoba u BiH i motivi strana da ratuju nisu faktori koji na bilo koji način utiču na pitanje krivice optuženog. Ono što je odlučujuće jeste način na koji su strana bosanskih Srba, i naročito sam optuženi, vodili rat u Sarajevu.

¹⁵⁵⁷⁹ V. par. 3970.

¹⁵⁵⁸⁰ V. par. 3970.

¹⁵⁵⁸¹ V. par. 4499.

¹⁵⁵⁸² V. par. 3998–4000.

¹⁵⁵⁸³ V. par. 4365.

¹⁵⁵⁸⁴ P1294 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 12. juni 1994.).

Ukoliko vam je Vrhovna komanda izdala naređenje o otpočinjanju borbenih dejstava i upotrebi teškog naoružanja u oblasti Sarajevo, dužni ste da me o tome izvestite.¹⁵⁵⁸⁵

4653. Pored toga, kao što će biti detaljnije objašnjeno dolje u tekstu, lanac komandovanja u SRK-u i dalje prema Glavnom štabu funkcionisao je dobro. I Galić i Dragomir Milošević, te Mladić kao komandant Glavnog štaba, vršili su strogu kontrolu nad jedinicama SRK-a.¹⁵⁵⁸⁶ Vijeće to smatra još jednim pokazateljem toga da zločini koje su vojnici SRK-a počinili u gradu nisu mogli biti djelo nedisciplinovanih vojnika ili vojnika koji su se oteli kontroli, i da se ne bi mogli podvesti pod kategorije usamljenih slučajeva i nepovezanih incidenata. Kao što će, takođe, biti konstatovano kasnije, premda se više komandanata SRK-a suočavalo s teškoćama u vezi s disciplinom jedinica SRK-a, te teškoće nisu bile dovoljno velike da bi dovele u pitanje zaključak Vijeća prema kojem je SRK bio profesionalna vojska čiji su lanac komandovanja i linije obavještavanja dobro funkcionisali.

4654. Prema tome, jedini razuman zaključak koji se može izvesti s obzirom na takav nivo kontrole nad vojnicima SRK-a i njihovim pješadijskim i artiljerijskim naoružanjem jeste da su zločini počinjeni od strane jedinica SRK-a nad civilnim stanovništvom Sarajeva bili dio plana da se na to stanovništvo otvara snajperska i minobacačka vatra, kako bi se među njim širio teror.

iii. Strateški značaj Sarajeva

4655. Vijeće je tokom čitavog postupka slušalo svjedočenja o tome kako je Sarajevo bilo od izuzetnog značaja za stranu bosanskih Srba. Kako je Galić sam rekao, ono je bilo "medijski centar sveta" i u njemu se "dobija ili gubi rat".¹⁵⁵⁸⁷ To je potvrdio i sam optuženi kad je, 2. avgusta 1995., za list *Srpski borac* izjavio sljedeće:

Prije rata smo bili svjesni da ukoliko do njega dođe, da će početi u Sarajevu. Zaključili smo da ukoliko želimo da pobijedimo, moramo ostati u Sarajevu. Strateška zamisao je bila da onemogućimo da bosanska nezavisna država funkcioniše, a da sa druge strane, naša država funkcioniše. [...] Sarajevo je za nas od posebne važnosti iz borbenih razloga, strateških i taktičkih. [...] Sarajevo je, kao što znate, vezano za naš opstanak, za opstanak naše države, i pretpostavljam da će se, ukoliko dođe do opstanka muslimanskog entiteta, u Sarajevu susretati kulture, civilizacije [...]. Ukoliko muslimani ne prihvate mirnu transformaciju grada u dvije cjeline, Sarajevo će doživjeti sudbinu Bejruta u kom se do

¹⁵⁵⁸⁵ P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.).

¹⁵⁵⁸⁶ V. par. 4742–4751.

¹⁵⁵⁸⁷ P969 (Članak iz lista *Sarajevske srpske novine* pod naslovom "Agresija u plavom", 25. mart 1994.), str. 6; P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 31–32; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48.

podne radi, poslije podne puca. [...] U Srpskom Sarajevu nama treba svaka stopa, čak polažemo prava na centar Sarajeva, recimo lijeva obala Miljacke u cijelosti.¹⁵⁵⁸⁸

4656. Svjedok KDZ182 je potvrdio da je Sarajevo u svijetu poznato kao višenacionalni grad, te da je sve što se tamo događalo "imalo veliki odjek"; Mladiću je bilo jako stalo do Sarajeva i on je, po mišljenju svjedoka KDZ182, razvio opštu strategiju terorisanja sarajevskog stanovništva.¹⁵⁵⁸⁹ Mole je objasnio da je držanje grada u okruženju predstavljalo važan pregovarački adut, koji je rukovodstvo bosanskih Srba uspješno koristilo tokom čitavog trajanja sukoba kako bi izdejsvovalo razne ustupke.¹⁵⁵⁹⁰ To potvrđuju i bilješke sa sastanka koji su optuženi, Krajišnik, Plavšić, Koljević, Mladić, Gvero i Tolimir imali sa Slobodanom Miloševićem 29. avgusta 1995., na kojem se optuženi suprotstavio Miloševićevom prijedlogu da povuče tešku artiljeriju iz Sarajeva iz tog razloga što bosanski Muslimani neće biti motivisani da pregovaraju ukoliko se blokada podigne.¹⁵⁵⁹¹

4657. Prema riječima svjedoka KDZ182, i jedna i druga strana koristile su simbolički značaj grada Sarajeva u svoje svrhe; strana bosanskih Srba ga je koristila da pokaže da može raditi šta želi i da ona "vodi glavnu riječ".¹⁵⁵⁹² Jedan primjer toga je izjava koju je optuženi dao za Glas Amerike 24. aprila 1995., kada je rekao da međunarodna zajednica mora prihvatiti srpske planove ili da će VRS napasti Sarajevo.¹⁵⁵⁹³ S druge strane, bosanski Muslimani su ga koristili da bi grad i ostatak BiH držali u centru pažnje međunarodne javnosti, odnosno, za vođenje medijskog rata kojim su htjeli kompenzirati svoju vojnu inferiornost i izazvati reakciju međunarodne zajednice.¹⁵⁵⁹⁴

4658. O značaju Sarajeva govori i činjenica da su se u vrijeme oko bitnih pregovora i međunarodnih konferencija, kao i zvaničnih posjeta, dejstva u gradu pojačavala, s nesrazmjernom

¹⁵⁵⁸⁸ D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2, 3, 4–5. V. takođe P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (gdje je optuženi rekao da, kad se situacija oko Sarajeva zaoštri, "onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza").

¹⁵⁵⁸⁹ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 16, 33 (pod pečatom). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 48.

¹⁵⁵⁹⁰ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 35–36; Richard Mole, T. 5825–5826, 5875 (17. avgust 2010.); P1435 (Izveštaj UNMO-a, 11. decembar 1992.), par. 12.

¹⁵⁵⁹¹ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

¹⁵⁵⁹² P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 33–34 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13068–13069 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 25, 140–141 (gdje je svjedok izjavio da je Sarajevo bilo "u centru pažnje [...] i izvor napetosti", i da je bilo značajno i zbog toga što su se u njemu nalazile vođe bosanskih Muslimana); P2130 (UNPROFOR, Dnevni izvještaj, 25. septembar 1994.), str. 2.

¹⁵⁵⁹³ Optuženi je takođe rekao da je za vikend zatvorio aerodrom kako bi pokazao svijetu ko kontroliše aerodrom. V. P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 143; P2452 (Rukom pisane bilješke o sastanku koje je sačinio Anthony Banbury, 24. april 1995.), str. 2; Anthony Banbury, T. 13316 (15. mart 2011.).

¹⁵⁵⁹⁴ Svjedok KDZ185, T. 4227, 4229 (28. juni 2010.). V. takođe D336 (Izveštaj Johna Wilsona i Grahama Messervy-Whitinga za MKBJ, 22. januar 1993.), par. 11, 13(d); D503 (Dopis Marracka Gouldinga generalnom sekretaru UN-a, 7. septembar 1992.), par. 12; P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 65.

upotrebom artiljerije na obje strane.¹⁵⁵⁹⁵ Mole je u svom svjedočenju izjavio da je bila "prihvaćena norma" da Sarajevo strada i da se na grad otvara vatra kad god srpska strana negdje u BiH ne bi uspjela da ostvari svoje ciljeve.¹⁵⁵⁹⁶ Štaviše, Galić je u nekoliko prilika Moleu izričito rekao da svako stajanje na put vojnom uspjehu bosanskih Srba, odbacivanje njihovih političkih zahtjeva, čak i onih koji se tiču područja na velikoj udaljenosti od Sarajeva, predstavlja dovoljan razlog da SRK na grad otvori vatru iz teške artiljerije.¹⁵⁵⁹⁷ U jednom trenutku, Galić je rekao Moleu da će, ukoliko ABiH ne prestane s otvaranjem vatre s Igmana, odgovoriti otvaranjem vatre na grad iz svog naoružanja.¹⁵⁵⁹⁸

4659. Sam optuženi smatrao je da je Sarajevo grad od izuzetnog značaja, kao što se vidi iz gore pomenutog intervjua objavljenog u *Srpskom borcu*, kao i iz nekih drugih izjava koje se odnose na grad. Na primjer, na sjednicama Skupštine bosanskih Srba u julu i septembru 1992., optuženi je izjavio da je Sarajevo najvažnije ratište.¹⁵⁵⁹⁹ Isto tako, na konferenciji za novinare održanoj 18. septembra 1992. u Ženevi, optuženi je rekao sljedeće:

Sarajevo je moja država, moja zemlja, moj grad! [...] Cijeli teren na kojem je Sarajevo sagrađeno bio je srpski, srpsko je vlasništvo! Nas je 200.000 Srba, 300.000 Muslimana i 50 ili 60.000 Hrvata. Sarajevo je moj grad. Imam stan u centru, koji je [...]. Imao sam. Koji je uništen drugog dana rata. I reći ću vam da kada prestanu da postavljaju svoju artiljeriju u grad, tada ćemo prestati da odgovaramo na vatru. Kad prestanu da ubijaju naše civile snajperima koji su postavljeni na solitere, tada će prestati naše granatiranje tih zgrada.¹⁵⁶⁰⁰

¹⁵⁵⁹⁵ Svjedok KDZ185, T. 4307 (29. juni 2010.); Hussein Abdel-Razek, T. 5534 (20. juli 2010.); D502 (Borbeni izvještaj SRK-a, 23. septembar 1992.); svjedok KDZ450, T. 10549–10550 (19. januar 2011.), T. 10615–10616 (20. januar 2011.); P1673 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa zonom isključenja teškog naoružanja u Sarajevu, 19. septembar 1994.), par. 3 (koji pokazuje da je ABiH izvela jedan napad za vrijeme Izetbegovićeve posjete New Yorku.) Galić je u svom svjedočenju izjavio da je jedino ABiH učestvovala u ovoj vrsti aktivnosti, ali da je on svoje jedinice upozorio da ne odgovaraju. V. Stanislav Galić, T. 37234–37236 (15. april 2013.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.).

¹⁵⁵⁹⁶ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–98, 105, 107, 116 (gdje svjedok dodaje da je Galić i događaje u Brčkom dovodio u vezu sa Sarajevom); P1433 (Izvještaj UNMO-a za oktobar 1992.), str. 4; P1429 (Izvještaj UNMO-a za decembar 1992.), str. 5.

¹⁵⁵⁹⁷ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91–96.

¹⁵⁵⁹⁸ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 94.

¹⁵⁵⁹⁹ D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrRBiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16; D456 (Transkript 20. sjednice Skupštine RS-a, 14.–15. septembar 1992.), str. 14. V. takođe D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 35 (gdje je svjedok izjavio da su Koljević i Biljana Plavšić bili vrlo zabrinuti za situaciju u Sarajevu, dok su ostali dijelovi BiH za njih imali sekundarni značaj); D3864 (Izvještaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 174, 176.

¹⁵⁶⁰⁰ P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), *e-court* str. 10–11. V. takođe P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 4; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202 (gdje je svjedok izjavio da je optuženom rekao da su prvo bosanski Srbi granatirali Sarajevo, na šta mu je ovaj uzvratilo da su bosanski Muslimani započeli rat time što su ga protjerali iz njegovog stana.); P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45–47; D4474 (Izvještaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.), par. 18–21.

Koljević, koji je takođe bio prisutan na toj konferenciji za novinare, uzviknuo je: "Sarajevo je srpski grad, pobogu!"¹⁵⁶⁰¹

4660. Znatno ranije, na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 25. februara 1992., prije izbijanja sukoba u Sarajevu, optuženi je rekao da on nikad neće prihvatiti Sarajevo kao glavni grad muslimanske BiH, s obzirom na broj Srba u gradu i njegovo ogromno bogatstvo.¹⁵⁶⁰² Dakle, već u najranijim fazama sukoba, političko rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, počelo se baviti idejom o podjeli Sarajeva, tako što bi se preuzela kontrola nad južnom obalom Miljacke, dok bi se bosanskim Muslimanima prepustila područja na sjevernoj obali.¹⁵⁶⁰³ Podjelu Sarajeva na dvije odvojene i nacionalno čiste polovine članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, posebno Krajišnik i optuženi, naširoko i nadugačko su obrazlagali time da se koegzistencija bosanskih Srba i bosanskih Muslimana pokazala nemogućom.¹⁵⁶⁰⁴ Dana 16. aprila 1992., na sastanku kojem su prisustvovali Vance, Okun, Koljević i optuženi, Koljević je izjavio da su se on i optuženi dogovorili da se Sarajevo podijeli; podjela Sarajeva je, prema Okunovim riječima, bila nešto što je "rukovodstvo bosanskih Srba u nedogled ponavljalo".¹⁵⁶⁰⁵ Okun je u svom svjedočenju takođe izjavio da je jedan od ciljeva granatiranja Sarajeva bilo stvaranje "vatrenog zida" između muslimanskog i srpskog dijela grada, kako bi se grad fizički podijelio, pošto se jedino silom mogao podijeliti.¹⁵⁶⁰⁶

4661. Vijeće dalje podsjeća na to da je Sarajevo bilo obuhvaćeno Strateškim ciljevima bosanskih Srba, što takođe govori o važnosti grada za stranu bosanskih Srba i samog optuženog. Vijeće se značajem Strateških ciljeva za bosanske Srbe bavilo u prethodnim odjeljcima Presude¹⁵⁶⁰⁷ i ovdje podsjeća da ih je optuženi izložio na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj 12. maja 1992., te da su ih skupštinski poslanici tada i usvojili. Jedan od šest navedenih ciljeva bila je podjela Sarajeva na srpski i muslimanski dio i "uspostavljanje u svakom od delova efektivne

¹⁵⁶⁰¹ P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom), *e-court* str. 9.

¹⁵⁶⁰² D88 (Stenogram 8. sjednice Skupštine SrRBiH, 25. februar 1992.), str. 11, 20.

¹⁵⁶⁰³ P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 92, 94 (pod pečatom); svjedok KDZ088, T. 6295–6296 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

¹⁵⁶⁰⁴ P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 94, 114–115, 118–119 (pod pečatom). V. takođe Vitomir Žepinić, T. 33586–33590, 33594–33595 (13. februar 2013.) (gdje je svjedok izjavio da su i optuženi i Biljana Plavšić i Koljević davali takve izjave).

¹⁵⁶⁰⁵ P780 (Sedma bilježnica dnevnika Vanceove misije koji je vodio Herbert Okun), str. 69; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4173–4174, 4204–4205, 4210–4211, 4249–4251, 4354–4355. Optuženi je i mnogo prije toga davao izjave o tome da Sarajevo treba podijeliti. Na primjer, 21. decembra 1991., na sjednici Skupštine bosanskih Srba, predlagao je da Srbi, Hrvati i Muslimani organizuju svako svoju upravu u Sarajevu. V. D86 (Stenogram 4. sjednice Skupštine SrRBiH, 21. decembar 1991.), str. 41–42.

¹⁵⁶⁰⁶ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4210–4211, 4354–4355.

¹⁵⁶⁰⁷ Optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Mladića, formulisali su i zagovarali Strateške ciljeve, i preduzimali mjere za njihovu realizaciju i za to da oni ostanu okosnica srpskih ciljeva tokom čitavog trajanja sukoba u BiH. V. par. 2895–2903.

državne vlasti.¹⁵⁶⁰⁸ Govoreći o tom konkretnom cilju, optuženi je na sjednici Skupštine rekao da će bitka za Sarajevo biti od odlučujućeg značaja, i da "Alija nema državu dok mi imamo dio Sarajeva", kao i da borbe u gradu sprečavaju borbe na drugim područjima na kojima bi moglo doći do sukoba s bosanskim Muslimanima.¹⁵⁶⁰⁹ Osim toga, uzviknuo je kako se neće dozvoliti da Sarajevo ne bude u sklopu SrR BiH, budući da je sagrađeno na srpskoj zemlji i srpskim novcem.¹⁵⁶¹⁰ Takođe je rekao da je rat u Sarajevu Srbima nametnut, ali da njihove snage dobro stoje i da drže neprijatelje u "potpunom okruženju".¹⁵⁶¹¹ Na istoj toj sjednici, Mladić je davao izjave poput one "trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti".¹⁵⁶¹² Takođe je objasnio da se Sarajevo ne može zauzeti "pljućkanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu" i da će biti potrebno gusto poredati 300 topova oko Sarajeva, uključujući raketne bacače, kako bi se bosanski Muslimani predali.¹⁵⁶¹³

4662. Pred Vijećem su takođe izvedeni dokazi o tome da je Van Lynden, u septembru 1992., tokom nekoliko večeri vodio neformalne razgovore s optuženim, iz kojih je shvatio da je zauzimanje Sarajeva bila opsesija optuženog.¹⁵⁶¹⁴ Prema Van Lyndenovim riječima, optuženi je objasnio da Sarajevo, po njegovom mišljenju, pripada "isključivo Srbima", rekavši da je "sva zemlja zapravo srpska" i da su kuće srpske kuće.¹⁵⁶¹⁵ Tokom jednog od tih razgovora, optuženi je kao još jedno od potencijalnih rješenja za Sarajevo naveo verziju Berlinskog zida, pošto Srbi više nikad neće moći živjeti s Muslimanima.¹⁵⁶¹⁶ Ideju o podjeli poput one u Berlinu podržavao je i

¹⁵⁶⁰⁸ V. par. 2857; P955 (Odluka Skupštine SrR BiH o strateškim ciljevima srpskog naroda u BiH, 12. maj 1992.).

¹⁵⁶⁰⁹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10. V. takođe D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrR BiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16 (na kojoj je optuženi rekao da zahvaljujući sarajevskom ratištu Izetbegovićeva vlada i BiH ne funkcionišu); Robert Donia, T. 3078–3079 (31. maj 2010.), T. 3144 (1. juni 2010.).

¹⁵⁶¹⁰ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8. V. takođe D92 (Transkript 17. sjednice Skupštine SrR BiH, 24.-26. juli 1992.), str. 16.

¹⁵⁶¹¹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8.

¹⁵⁶¹² P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38 (naglasak dodat).

¹⁵⁶¹³ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 36, 38. Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je Mladić pokušao da obezbijedi podjelu Sarajeva u maju 1992. premještanjem srpskih jedinica s Grbavice sve do kasarne "Maršal Tito". [REDIGOVANO]; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42 (gdje je optuženi naveo da podržava taj plan i rekao: "Mi moramo imati [...] [d]jeo Sarajeva."); P968 (Intervju s Jovanom Tintorom na TV Pale, 1. avgust 1994., s transkriptom), *e-court* str. 2.

¹⁵⁶¹⁴ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 71–74; Aernout van Lynden, T. 2418, 2445–2447 (19. maj 2010.).

¹⁵⁶¹⁵ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 72; Aernout van Lynden, T. 2418 (19. maj 2010.).

¹⁵⁶¹⁶ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lydena od 26. februara 2010.), par. 73; Aernout van Lynden, T. 2418–2419, 2445–2446 (19. maj 2010.), T. 2563–2564 (20. maj 2010.). V. takođe P785 (Druga bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24; Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4204 (gdje se može pročitati da je, na sastanku u Ženevi 17. septembra 1992., optuženi rekao Okunu i Vanceu da može ubijediti Srbe da ostanu u Sarajevu ukoliko tamo budu postojala dva entiteta). U kasnijoj fazi sukoba, optuženi je predložio rješenje za koje je rekao da bi u roku od dvije sedmice dovelo do mira u Sarajevu, a to je da se grad stavi pod kontrolu UNPROFOR-a i da postoji "zelena linija" kao na Kipru. V. D172 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. februar 1993.), str. 2; David Harland, T. 2288 (11. maj 2010.).

Mladić, koji je na sastanku s Morillonom 27. oktobra 1992. ponudio dva rješenja za situaciju u Sarajevu – jedno je bilo da se Sarajevo podijeli na dva dijela, da se uspostave granice i da se stanovništvo razdvoji kao u Berlinu, sa zidom između; drugo rješenje, ukoliko se prvo ne prihvati, bilo je da muslimanska strana preda svo naoružanje UNPROFOR-u, a on će tada deblokirati prilazne puteve gradu.¹⁵⁶¹⁷

4663. Na 34. sjednici Skupštine, održanoj u avgustu 1993., nastojeći da ubijedi Skupštinu da prihvati Owen-Stoltenbergov plan, optuženi je rekao da je cilj koji se odnosi na Sarajevo, tj. stvaranje "srpskog Sarajeva" od "srpskih prostora u gradu Sarajevu" realizovan, ali da je on spreman na kompromis, pošto je u njihovom interesu da se stvore "dva grada".¹⁵⁶¹⁸ Kasnije na toj istoj sjednici, uz napomenu da su Srbi uz upotrebu sile mogli zauzeti i veću teritoriju, optuženi je rekao "[m]ožemo da uzmemo i Sarajevo" i, nabrojivši Grbavicu, dijelove Dobrinje, Vogošću, Ilijaš i Nedžariće, prokomentarisao "[o]vo je sve naše", uz objašnjenje da on ne bi ni pristao na Owen-Stoltenbergov plan da nije siguran da će Srbi zadržati sve što je trenutno njihovo u Sarajevu.¹⁵⁶¹⁹ Optuženi je takođe rekao da se Sarajevo ne nalazi u muslimanskoj državi, već u srpskoj državi, "jer je sve okolo srpsko"; da bosanski Srbi neće "pustiti nijednu stopu"; i da je najrealniji ishod da se Sarajevo podijeli i da se stvore dva grada.¹⁵⁶²⁰ Istakao je da je "[njima] [...] Srpsko Sarajevo od neprocjenjive važnosti" i da se strana bosanskih Srba mora spremiti za rat za dobijanje Sarajeva.¹⁵⁶²¹

4664. Isto tako, na 36. sjednici bosanske Skupštine, održanoj u decembru 1993., optuženi je rekao da je politika SDS-a da se sačuva Sarajevo, pomoću petog Strateškog cilja, kao i da je "[s]arajevsko ratište [...] stvorilo državu", jer da je ono puklo, bosanski Muslimani bi izbili na Drinu i presjekli koridor.¹⁵⁶²²

4665. Dana 13. i 14. decembra 1993., na sastanku sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu, optuženi je izložio Strateške ciljeve, uključujući i taj "[d]a imamo svoj deo Sarajeva"; potom je naveo da je Sarajevo prioritet i "ključ rata" i da se plaši da će "[u] Sarajevu [...] pokušati da se

¹⁵⁶¹⁷ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 26, 32–33.

¹⁵⁶¹⁸ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 15.

¹⁵⁶¹⁹ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 63.

¹⁵⁶²⁰ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 64–65.

¹⁵⁶²¹ P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 65, 116 (na toj sjednici optuženi je takođe rekao: "Sarajevo je najteži problem. Da ima vode, struje, gasa, da se ne puca.")

¹⁵⁶²² P1383 (Transkript 36. sjednice Skupštine RS-a, 30.-31. decembar 1993.), str. 128–129.

razmahne islamska kultura."¹⁵⁶²³ Optuženi je takođe zagovarao zauzimanje kota oko Sarajeva, uključujući Mojmiilo i Žuč.¹⁵⁶²⁴ Slobodan Milošević ga je reagujući na to podsjetio da je "Sarajevo pretežno politički problem."¹⁵⁶²⁵ Krajišnik je podržao optuženog i govorio o Sarajevu kao o prioritetu, te je objasnio da oni crtaju mape Sarajeva.¹⁵⁶²⁶ Dragomir Milošević, koji je takođe prisustvovao tom sastanku, rekao je da su potrebne svježije snage koje će "kompletnu operaciju izvesti do kraja".¹⁵⁶²⁷ Optuženi je tad rekao da Sarajevo treba podijeliti da bi dio grada koji pripada bosanskim Srbima mogao da funkcioniše, dok je Krajišnik rekao da "Žuč mora[ju] završiti prije Konferencije."¹⁵⁶²⁸

4666. Dana 6. aprila 1994., Akashi se na Palama sastao s optuženim, Koljevićem i Mladićem.¹⁵⁶²⁹ Optuženi je naveo da Srbi razmatraju novi pristup sarajevskom pitanju, koji podrazumijeva dva zasebna grada, a ne, kako je ranije zatraženo, podjelu sadašnjeg Sarajeva na dva dijela, pri čemu bi Srpsko Sarajevo sačinjavala satelitska srpska naselja na području Sarajeva.¹⁵⁶³⁰ Isto tako, na

¹⁵⁶²³ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 53–54. Mladić u svojoj Bilježnici na mnogo mjesta pominje sastanke s optuženim na kojima je optuženi isticao značaj Sarajeva. V. npr. P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 347 (o sastanku održanom 16. maja 1992. s predstavnicima Vlade bosanskih Srba na kojem je optuženi istakao značaj Sarajeva); P1480 (Bilježnica Ratka Mladića, 10.-30. septembar 1992.), str. 110 (o sastanku optuženog, Krajišnika i drugih, na kojem je optuženi rekao da Srbi neće napustiti Sarajevo); P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194, 396 (o dva sastanka, od kojih je jedan bio na Jahorini 2. juna 1993., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Galić, Mladić, Krajišnik i optuženi, i na kojem je optuženi rekao da je sarajevsko ratište najvažnije, da se pregovorima ništa ne može postići i da se Sarajevo mora uzimati; drugi sastanak bio je sastanak Vrhovne komande od 24. oktobra 1993., na kojem je optuženi ponovo istakao značaj Sarajeva.); P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134 (o sastanku na Palama održanom 14. januara 1994., na kojem je optuženi naglasio da Srbi moraju poraziti Muslimane u Sarajevu).

¹⁵⁶²⁴ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 54

¹⁵⁶²⁵ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 54.

¹⁵⁶²⁶ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 56. Okun je u svom svjedočenju izjavio da je podjela Sarajeva vjerovatno predstavljala Strateški cilj na kojem je Krajišnik najviše insistirao. V. Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4244, 4249–4251, 4275–4276, 4299–4307; P790 (Sedma bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 24–25, 30. V. takođe P797 (Intervju s Momčilom Krajišnikom na TV Beograd); svjedok KDZ240, P2935 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 6769–6772 (pod pečatom); P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 262 (o sastanku između optuženog, Krajišnika i Mladića, na kojem je Krajišnik pominjao Strateške ciljeve i podjelu Sarajeva); P2538 (Istraživački izvještaj Patricka Treanora pod naslovom "Radovan Karadžić i srpsko rukovodstvo 1990.-1995.", 1. maj 2009.), par. 261 (o intervjuu koji je Krajišnik dao *Srpskom Oslobođenju*, u kojem je rekao da je perspektiva za Sarajevo ta da u budućnosti bude srpski grad, te da će Muslimani morati sebi da traže prijestonicu mimo Sarajeva); D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 17–19 (o sastanku Krajišnika i Izetbegovića u maju 1992., na kojem je prvopomenuti bio za privremenu podjelu Sarajeva); P1385 (Transkript 37. sjednice Skupštine RS-a, 10. januar 1994.), str. 125 (gdje je Krajišnik predložio da se pristane na dvogodišnji mandat UN-a nad Sarajevom, a zatim, kad se ostale teritorije pod srpskom kontrolom spoje, vodiće se borba da se Sarajevo povрати).

¹⁵⁶²⁷ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 56.

¹⁵⁶²⁸ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 59.

¹⁵⁶²⁹ D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), par. 1; Yasushi Akashi, T. 37703–37707 (24. april 2013.); Michael Rose, T. 7497 (7. oktobar 2010.).

¹⁵⁶³⁰ D705 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 7. april 1994.), par. 17. V. takođe P1486 (Bilježnica Ratka Mladića, 31. mart-3. septembar 1994.), str. 288–292 (o još jednom sastanku s Akashijem, 19. avgusta 1994., na kojem je optuženi insistirao na podjeli Sarajeva); D3500 (Izvještaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), str. 9 (u kojem se izvještava o sastanku koji je optuženi imao sa,

sastanku s De Mellom uveče 7. maja 1994., optuženi je izložio svoju viziju Sarajeva, prema kojoj bi centar grada ostao muslimanski, dok bi se Srpsko Sarajevo protezalo od Ilidže do Lukavice i uključivalo aerodrom i Butmir.¹⁵⁶³¹ On je to opisao kao "[d]va grada, jedan kraj drugog, koji međusobno komuniciraju i saraduju".¹⁵⁶³² Zatim, 10. maja 1994., na 40. sjednici Skupštine bosanskih Srba, rekao je: "[M]oramo očuvati taj karakter tog koridora berlinskog tipa, da bi ga natjerali da se Sarajevo definitivno podijeli i teritorije kompaktiraju, pa ćemo mu kvadratni metar brda između Vogošće i Visa uzećemo mu kvadratni kilometar na Drini."¹⁵⁶³³

4667. Čak i u kasnijim fazama sukoba, kad su snage ABiH u Sarajevu ojačale i bile bolje naoružane, optuženi i Mladić nisu bili spremni odustati od ideje Srpskog Sarajeva. Smith je, 9. maja 1995., izvijestio Akashija da mu je optuženi na sastanku održanom ranije tog dana na Palama jasno dao do znanja da bosanski Srbi neće odustati od Sarajeva.¹⁵⁶³⁴ U julu 1995., optuženi je, na pitanje u intervjuu za *El País* kako vidi budućnost Sarajeva, rekao da će grad biti transformisan u dva susjedna grada, ako Muslimani to žele; u protivnom, biće to srpski grad, pošto su čitava teritorija oko Sarajeva i tlo na kojem se Sarajevo nalazi srpska zemlja.¹⁵⁶³⁵ Zatim je rekao: "Ili ćemo pola grada pretvoriti u srpski grad ili ćemo ga imati cijelog."¹⁵⁶³⁶ Isto tako, kao što je već navedeno, 2. avgusta 1995., u intervjuu za list *Srpski borac*, optuženi je govorio o strateškom značaju Sarajeva za bosanske Srbe i rekao je da će ga, ako bosanski Muslimani budu uznemiravali srpski dio Sarajeva, bosanski Srbi "cijelog uzeti".¹⁵⁶³⁷ Dana 28. avgusta 1995., na 53. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je rekao: "[M]i [Srbi] Sarajevo nipošto napustiti ne možemo jer bi tada tek Muslimani imali dobru državu."¹⁵⁶³⁸

4668. Dana 29. avgusta 1995., jedan dan nakon granatiranja Markala, politička i vojna rukovodstva SRJ i RS-a sastala su se da razgovaraju o mirovnoj inicijativi; u delegaciji SRJ bio je Slobodan Milošević, dok su RS predstavljali optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević, Buha, Mladić, Tolimir i Gvero.¹⁵⁶³⁹ Razgovaralo se o više pitanja i na kraju sastanka Milošević je izložio

između ostalih, Akashijem, 5. oktobra 1994., na kojem je optuženi opet predložio da se Sarajevo podijeli na "dva spojena grada"); Yasushi Akashi, T. 37718 (24. april 2013.).

¹⁵⁶³¹ P5422 (Izveštaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 23.

¹⁵⁶³² P5422 (Izveštaj UNPROFOR-a, 8. maj 1994.), par. 23.

¹⁵⁶³³ P1390 (Transkript 40. sjednice Skupštine RS-a, 10.-11. maj 1994.), str. 71.

¹⁵⁶³⁴ P2265 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁵⁶³⁵ P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 5. V. takođe P5063 (Video-snimak intervjuja s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), *e-court* str. 17 (gdje optuženi prijeti da će Sarajevo, ukoliko Muslimani ne prihvate podjelu Sarajeva na dva grada, na kraju u cijelosti postati srpski grad).

¹⁵⁶³⁶ P2564 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 16. juli 1995.), str. 5.

¹⁵⁶³⁷ D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2, 6.

¹⁵⁶³⁸ P988 (Transkript 53. sjednice Skupštine RS-a, 28. avgust 1995.), str. 26.

¹⁵⁶³⁹ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 1.

koje će prioritete bosanskih Srba zastupati na predstojećem sastanku s Kontakt grupom, a oni su bili: (i) što širi sjeverni koridor, posebno kod Brčkog; (ii) kompaktnost teritorije bosanskih Srba; (iii) što više gradova na teritorijama koje će biti formalno dodijeljene bosanskim Srbima; i (vi) izlaz na more.¹⁵⁶⁴⁰ Na insistiranje optuženog, lista prioriteta je u posljednjem trenutku proširena i dodan je zahtjev bosanskih Srba za još tri područja, uključujući i "Srpsko Sarajevo", što još jednom svjedoči o značaju koji je on pridavao tom pitanju.¹⁵⁶⁴¹

4669. Dana 28. novembra 1995., na sastanku VSO-a u Beogradu, Slobodan Milošević je izrazio zabrinutost povodom Mladićevog ponašanja i prisutne na sastanku izvijestio o sljedećem:

Mladić izjavljuje pre dva dana: "Ne damo mi što pripada Srbima, Srbima pripada Sarajevo!" Molim vas, kada su Srbi u ovom veku bili većina u Sarajevu? Kada? [...] Dobili su deo Sarajeva – jugoistočni deo; tražili su da ceo sarajevski distrikt bude potpuno izdvojen, a u sarajevski distrikt uključuje se i opština Pale [...] Sve smo to "izvadili"; izvadili smo Pale, pa Lukavicu, Vrace, Vojkoviće, zatim dole prema Trnovu i ostali deo – tamo gde Muslimani čine ogromnu većinu!¹⁵⁶⁴²

4670. Kao što je već zaključeno u odjeljku IV.A.3.a.i.E, Strateški ciljevi, među kojima i cilj podjele Sarajeva, predstavljali su temelj za vojna dejstva VRS-a. Sarajevo se, stoga, eksplicitno pominje u šest od sedam vojnih direktiva koje su izdali Glavni štab i/ili optuženi.¹⁵⁶⁴³ Već u Direktivi br. 1, koju je Glavni štab izdao 6. juna 1992., Mladić je naveo da je VRS "dobila zadatak da ofanzivnim dejstvima [...] popravi operativno-taktički položaj na širem prostoru Sarajeva".¹⁵⁶⁴⁴ On je zatim SRK-u dao zadatak da "očist[i] delove Sarajeva" i "prese[će] ga pravcem" Nedžarići–Stup–Rajlovac; takođe im je dao zadatak da očiste teren Mojmila, Dobrinje, Butmira i Sokolović Kolonije, kao i da deblokiraju saobraćajnice Sarajevo–Trnovo i Pale–Zlatište.¹⁵⁶⁴⁵ Na dan kad je izdata Direktiva br. 1, optuženi se sastao s Mladićem, Koljevićem, Krajišnikom, Ostojićem i drugima na Jahorini, gdje su razgovarali o Strateškim ciljevima, i tom prilikom optuženi je iznio tvrdnje kao što su: "Mi moramo da vojnički zaštitimo svoje teritorije" i "Rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata".¹⁵⁶⁴⁶ Nakon tih tvrdnji Ostojić je na mapu pokazao planirane granice države bosanskih Srba, uključujući one oko Sarajeva, rekavši da je plan za Sarajevo bio taj da se obuhvati

¹⁵⁶⁴⁰ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 13.

¹⁵⁶⁴¹ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 13.

¹⁵⁶⁴² P2604 (Zapisnik sa 47. sjednice VSO-a, 28. novembar 1995.), str. 10–11.

¹⁵⁶⁴³ Za više o sedam direktiva i njihovim dopunama, v. odjeljak IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.c.iii.A: incidenti 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁶⁴⁴ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2.

¹⁵⁶⁴⁵ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 5. V. takođe [REDIGOVANO].

¹⁵⁶⁴⁶ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97. Optuženi se i prethodnog dana, 5. juna, sastao s Mladićem, Koljevićem, Biljanom Plavšić i Krajišnikom, i tad im je dao uputstvo da "Sarajevo treba riješiti politički i uz tiho dejstvo mic po mic." Takođe im je rekao da trebaju "očistiti" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno. V. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93 (naglasak dodat).

što je više moguće industrije i većina plodnog zemljišta na tom području.¹⁵⁶⁴⁷ Optuženi se vratio na pitanje Sarajeva i rekao: "[M]ogli smo napraviti kompaktnu i rasutu podelu Sarajeva da je bilo političkim sredstvima", te dodao: "Ne mogu nam se ispuniti sve želje, moramo biti zreo narod."¹⁵⁶⁴⁸

4671. U Direktivi br. 3, izdatoj 3. avgusta 1992., Mladić je naveo da je cilj "čvrsto držati Sarajevo u blokadi", te je naredio SRK-u da "postepeno sužav[a] obruč oko Sarajeva".¹⁵⁶⁴⁹ U Direktivi br. 4, od 19. novembra 1992., naredio je SRK-u da Sarajevo i Igman drži u "potpunoj blokadi" i da "ste[že] obruč".¹⁵⁶⁵⁰ Kao što je već napomenuto,¹⁵⁶⁵¹ u toj istoj direktivi Mladić je takođe objasnio da je jedan od zadataka VRS-a stvaranje uslova za rukovodstvo bosanskih Srba da "ravnopravno sa drugim međunarodnim subjektima učestvuje" u rješavanju krize u BiH.¹⁵⁶⁵² Sarajevo i okolina predstavljali su težište i za operaciju "Lukavac 93", izloženu u Direktivi br. 5, u kojoj je Mladić dao zadatak SRK-u da mora "stvoriti uslove za ovladavanje [...] [Sarajevom]".¹⁵⁶⁵³ U direktivi je objasnio da je VRS dobio zadatak da spriječi zauzimanje objekata namjenske industrije i deblokadu Sarajeva.¹⁵⁶⁵⁴ Zatim je Vrhovna komanda izdala Direktivu br. 6, koju je optuženi potpisao u novembru 1993. i u kojoj je VRS-u naredio da stvori objektivne uslove za ostvarenje "ciljeva rata", u koje je spadalo i "oslobađanje Sarajeva", a jedinicama SRK-a da spriječe "deblokadu Sarajeva".¹⁵⁶⁵⁵ Optuženi je potom, 12. decembra iste godine, izdao i dopunu direktive. U toj dopuni je napomenuo da predstoji nastavak razgovora u Ženevi i naredio VRS-u da zauzme Žuč i Mojmiilo "radi stvaranja što povoljnije pozicije za podelu grada Sarajeva".¹⁵⁶⁵⁶ Kao što je gore već konstatovano, o potrebi zauzimanja tih kota zatim je bilo riječi i na sastanku optuženog, Mladića, Dragomira Miloševića i Slobodana Miloševića, 13. decembra u Beogradu.¹⁵⁶⁵⁷ Mada je težište

¹⁵⁶⁴⁷ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 99.

¹⁵⁶⁴⁸ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 104. Krajišnik se uključio u diskusiju na sastanku i, govoreći o ciljevima, objasnio da dijelovi područja Sarajeva moraju biti pod kontrolom bosanskih Srba, uključujući "Dobrinju, ako možemo da je uzmemo". V. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 108.

¹⁵⁶⁴⁹ D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 3, 5. Naređenja iz ove direktive koja su se odnosila na Sarajevo Komanda SRK-a je sutradan prenijela jedinicama SRK-a. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

¹⁵⁶⁵⁰ P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 5.

¹⁵⁶⁵¹ V. par. 4575.

¹⁵⁶⁵² P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.), str. 3.

¹⁵⁶⁵³ P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 5(a) (kojom je takođe SRK-u naredeno da zaustavi prodor ABiH "upornom i aktivnom odbranom").

¹⁵⁶⁵⁴ P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2.

¹⁵⁶⁵⁵ P3039 (Direktiva br. 6, 11. novembar 1993.), str. 6, 9.

¹⁵⁶⁵⁶ P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), str. 1; P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33092–33099 (4. februar 2013.). Međutim, više vojnika i oficira SRK-a je u svojim svjedočenjima izjavilo da nisu znali da je SRK imao za cilj podjelu Sarajeva. V. npr. D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 15; Blagoje Kovačević, T. 29088–29089 (18. oktobar 2012.); D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 16.

¹⁵⁶⁵⁷ V. par. 4665.

Direktive br. 7 bilo prevashodno na drugim područjima BiH,¹⁵⁶⁵⁸ ona je takođe sadržala naređenje SRK-u da, između ostalog, "odsudnom odbranom" spriječi deblokadu Sarajeva "spolja".¹⁵⁶⁵⁹

4672. Dokazi u ovom predmetu takođe sadrže mnogo primjera toga da su optuženi i Mladić, kao i Koljević, Biljana Plavšić i Krajišnik, učestvovali na više sastanaka s predstavnicima međunarodne zajednice na kojima se razgovaralo o pitanjima vezanim za Sarajevo, uključujući vojna pitanja, pitanje otvaranja snajperske i minobacačke vatre na grad, sporazume o prekidu vatre, kao i pitanja humanitarnih konvoja i humanitarnog vazdušnog mosta za grad, slobodnog kretanja UNPROFOR-a u Sarajevu i oko Sarajeva i obezbjeđivanja komunalnih usluga.¹⁵⁶⁶⁰ Na primjer, Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je na svim sastancima koje je imao s bosanskim Srbima u vezi sa situacijom u gradu, uvijek bio prisutan po jedan politički funkcioner, bilo optuženi, bilo Biljana Plavšić ili Koljević, uprkos činjenici da se radilo o sastancima "vojne prirode".¹⁵⁶⁶¹

4673. Osim toga, od prvih dana nemira u Sarajevu i njegovoj okolini, optuženi je imao aktivnu ulogu u organizovanju stanovništva bosanskih Srba i podizanju barikada oko grada.¹⁵⁶⁶² Kako se sukob intenzivirao, on i drugi članovi političkog rukovodstva nastavili su da učestvuju u rješavanju ne samo političkih, već i vojnih i bezbjednosnih pitanja koja su se ticala Sarajeva.¹⁵⁶⁶³ Nedeljko Prstojević je svjedočio o čestim sastancima s optuženim na Palama, na kojima se raspravljalo o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu, uključujući pitanja logistike i saradnje između civilnih vlasti, VRS-a i MUP-a.¹⁵⁶⁶⁴ Na primjer, na sastanku na Palama 14. januara 1994., kojem su prisustvovali optuženi, Krajišnik, Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Mićo Stanišić, Prstojević i drugi predsjednici sarajevskih opština, kao i komandanti brigada SRK-a, optuženi je rekao da je svrha

¹⁵⁶⁵⁸ V. par. 4979–4980.

¹⁵⁶⁵⁹ P838 (Direktiva br. 7, 8. mart 1995.), str. 7, 11–12.

¹⁵⁶⁶⁰ O mnogima od tih sastanaka bilo je riječi ranije u Presudi, a to su, na primjer, bili sastanci u vezi s utvrđivanjem ZPI-ja i uspostavljanjem punktova za prikupljanje naoružanja, otvaranjem i, kasnije, zatvaranjem Plavih puteva, Sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja i Sporazumom u vezi s aerodromom.

¹⁵⁶⁶¹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 5; Hussein Abdel-Razek, T. 5486–5487 (19. juli 2010.), T. 5650–5651 (21. juli 2010.).

¹⁵⁶⁶² Čedomir Kljajić, T. 42197–42200 (30. juli 2013.); P6468 (Izvodi iz razgovora koji je Tužilaštvo obavilo s Čedomirom Kljajićem), *e-court* str. 2; P5731 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Dukića, 1. mart 1992.) (u kojem optuženi nalaže Dukiću da pripremi narod da se digne i kaže: "Večeras nek zatvore sve."); D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.); D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.).

¹⁵⁶⁶³ V. npr. D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 117, 130–132; P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar–25. decembar 1995.), *e-court* str. 91–92; P4367 (Izvod iz kalendara sastanaka Radovana Karadžića, 14. juli 1995.); Tomislav Kovač, T. 42855–42859 (4. novembar 2013.).

¹⁵⁶⁶⁴ Nedeljko Prstojević, T. 13257–13261, 13264, 13267–13268 (11. mart 2011.) (gdje svjedok govori o sastanku na Jahorini iz septembra 1992., na kojem su učestvovali optuženi, Krajišnik, Mladić, komandant SRK-a, više komandanata brigada SRK-a, kao i predstavnici lokalnih vlasti; Prstojević je takođe dodao da je, osim na tim sastancima, s rukovodstvom bosanskih Srba na Palama često razgovarao i telefonom); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.) (u kojem je Galić odredio zadatke SRK-a u skladu s odlukama tog sastanka na Jahorini.).

sastanaka razgovor o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu.¹⁵⁶⁶⁵ Na tom sastanku optuženi je prisutne izvijestio o političkim pregovorima u Ženevi, rekavši da je on Owenu ponudio "tršćanski model u Sarajevu", da "u Sarajevu Muslimani ne smiju imati ni jedan uspeh", i da Srbi moraju obezbijediti put Ilidža-Lukavica, kao i pobijediti Muslimane u Sarajevu, pošto će međunarodna zajednica prihvatiti faktičko stanje.¹⁵⁶⁶⁶ Nakon što je više komandanata brigada SRK-a referisalo o situaciji na frontu, Mladić je rekao da Sarajevo predstavlja strateški cilj broj jedan, koji se može riješiti vojnički, a ne politički.¹⁵⁶⁶⁷ Zatim je govorio Krajišnik, koji je insistirao na tome da Srbi moraju zadržati Sarajevo i rekao da se cijelo Sarajevo mora uzeti, jer na malom prostoru ne mogu biti dva gospodara i ono se ne može podijeliti s Muslimanima.¹⁵⁶⁶⁸ Nakon svih tih izlaganja, optuženi se složio s Mladićem da će "Muslimani [...] klonuti u Sarajevu", naložio je učesnicima sastanka da se postaraju za to da Muslimani nastave da trpe poraze i osjećaju se inferiornim, te je rekao: "Odmazda neka bude 1:1".¹⁵⁶⁶⁹

4674. Dakle, na osnovu gore navedenog, jasno je da su od samog početka sukoba u BiH političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, a posebno optuženi, Krajišnik, Koljević, Plavšić i Mladić, uviđali i isticali značaj Sarajeva za sukob u BiH. Grad je bio značajan ne samo zbog onoga što je predstavljao i činjenice da bez njega strana bosanskih Muslimana ne bi mogla imati funkcionalnu nezavisnu državu, već i zbog toga što je imao posebnu važnost za optuženog, koji je u njemu živio sve do početka rata i smatrao ga svojim gradom. Zbog toga su optuženi, Krajišnik, Koljević, Plavšić i Mladić, svi željeli ostvariti kontrolu nad Sarajevom ili njegovim dijelovima, i na to su mnogo polagali tokom čitavog trajanja sukoba.¹⁵⁶⁷⁰ Osim toga, kao što će dolje u tekstu biti detaljnije objašnjeno, bili su iscrpno informisani o situaciji na terenu i postoje mišljenja da je optuženi bio bolje upućen u ono što se događa u Sarajevu nego u bilo kojem drugom dijelu BiH.¹⁵⁶⁷¹ Naposljetku, Vijeće smatra da je bilo opšte poznato da su optuženi, Krajišnik i Mladić bili ti kod kojih se išlo za sva pitanja vezana za Sarajevo.

¹⁵⁶⁶⁵ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133.

¹⁵⁶⁶⁶ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134. V. takođe D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 8 (gdje je optuženi rekao da su srpske pobjede oko Sarajeva vrlo značajne zbog toga što će stvoriti faktičko stanje na terenu koje će međunarodna zajednica morati prihvatiti). Za više o značaju koji je faktičko stanje na terenu imalo za optuženog, v. par. 2844–2845, 3090–3096.

¹⁵⁶⁶⁷ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 139–144.

¹⁵⁶⁶⁸ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

¹⁵⁶⁶⁹ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.

¹⁵⁶⁷⁰ Vijeće konstatuje da se taj interes realizovao i kroz preuzimanje kontrole nad više sarajevskih opština, kao što je objašnjeno u odjeljku IV.A.1.c: Područje Sarajeva.

¹⁵⁶⁷¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7.

4675. Vijeće se takođe uvjerilo da interes i angažman optuženog i drugih političkih i vojnih vođa u događajima vezanim za Sarajevo pokazuju da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu bila rezultat plana koji je potekao od vrha vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba i da je imala korijene u ideji o podjeli Sarajeva. Kao što je napomenuo Okun, grad se mogao podijeliti jedino "vatrenim zidom".

iv. Zaključak

4676. Na osnovu gore navedenih zaključaka o obrascu i dugotrajnosti kampanje, kontroli koju su Glavni štab i Komanda SRK-a vršili nad jedinicama SRK-a, i značaju Sarajeva za političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, kao i na osnovu relevantnih dokaza iznesenih u narednim odjeljcima koji se odnose na aktivnosti optuženog i drugih članova UZP-a vezanog za Sarajevo tokom cijelog trajanja sukoba u BiH,¹⁵⁶⁷² Vijeće konstatuje da je postojao zajednički plan koji je potekao od političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba, i koji je za prvenstveni cilj imao širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Na osnovu dokaza koji se odnose na incidente snajperskog djelovanja i granatiranja iz Priloga Optužnici, Vijeće se takođe uvjerilo da je taj plan uključivao počinjenje djela ubistva, mučenja, terorisanja i protivpravnih napada na civile.

b. Pluralitet osoba

4677. Kao što je navedeno gore u tekstu, tužilaštvo navodi da su, pored optuženog, članovi UZP-a vezanog za Sarajevo bile i sljedeće osobe: Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Stanislav Galić, Dragomir Milošević i Vojislav Šešelj.¹⁵⁶⁷³ Tužilaštvo, dalje, kao druge, neimenovane, članove UZP-a vezanog za Sarajevo navodi članove rukovodstva bosanskih Srba, komandante i više oficire u jedinicama VRS-a, JNA, TO-a i MUP-a u čijoj zoni odgovornosti se nalazilo područje Sarajeva, kao i vođe srpskih paravojnih snaga iz Srbije ili Bosne.¹⁵⁶⁷⁴ Međutim, u svom Završnom podnesku, tužilaštvo ne pominje Šešelja kao člana UZP-a vezanog za Sarajevo, već se umjesto toga usredsređuje na optuženog, Mladića, Galića, Dragomira Miloševića i članove Predsjedništva RS-a.¹⁵⁶⁷⁵ Kako tvrdi tužilaštvo, iz činjenice da su ti članovi UZP-a vezanog za Sarajevo dali doprinos i saradivali s optuženim u vođenju kampanje snajperskog djelovanja i

¹⁵⁶⁷² Vijeće se oslanjalo i na neke druge odjeljke ove Presude, prvenstveno na one u kojima je riječ o dijelovima predmeta koji se odnose na Opštine i taoce, u kojima je dalo prikaz postupaka optuženog, Mladića, Krajišnika, Koljevića i Biljane Plavšić tokom cijelog sukoba u BiH.

¹⁵⁶⁷³ Optužnica, par. 16.

¹⁵⁶⁷⁴ Alternativni navod tužilaštva glasi da neke od tih osoba nisu bile članovi UZP-a vezanog za Sarajevo, ali da su ih članovi tog UZP-a koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja tog UZP-a. V. Optužnica, par. 17.

¹⁵⁶⁷⁵ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 604.

granatiranja s ciljem širenja terora "proizlazi da su svi oni dijelili istu namjeru kad je riječ o krivičnim djelima u osnovi".¹⁵⁶⁷⁶

4678. Na osnovu prethodne analize dokaza koji se odnose na Sarajevo, uključujući (i) hronologiju događaja u gradu od 1992. do 1995., (ii) karakter i ciljeve opsade Sarajeva, (iii) konkretne incidente snajperskog djelovanja i granatiranja iz Priloga Optužnici, (iv) opšte dokaze o karakteru granatiranja i snajperskog djelovanja u gradu od strane SRK-a, (v) kontrolu koju su Komanda SRK-a i Glavni štab VRS-a imali nad jedinicama SRK-a i njihovim naoružanjem, kao i (vi) značaj Sarajeva za političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je zajednički plan opisan u prethodnom odjeljku podrazumijevao učešće pluraliteta osoba. Pored toga, Vijeće smatra da je teško zamislivo da kampanja snajperskog djelovanja po civilima i granatiranja civila koju je vodio SRK – koja je trajala preko tri godine, u kojoj je učestvovalo više brigada i jedinica SRK-a i koja je iziskivala znatne vojne resurse, naoružanje i organizaciju – nije uključivala više osoba koje su djelovale i na vojnom i na političkom nivou. Vijeće se, stoga, uvjerilo da su tvorci zajedničkog plana bili iz redova kako političkog tako i vojnog rukovodstva bosanskih Srba.

4679. Prije nego što pređe na glavno pitanje u ovom predmetu, odnosno na pitanje toga da li je optuženi bio jedna od tih osoba, Vijeće će razmotriti druge imenovane članove UZP-a vezanog za Sarajevo.

i. Vojno rukovodstvo: Ratko Mladić, Stanislav Galić i Dragomir Milošević

4680. S obzirom na faktore izložene u prethodnim paragrafima, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili članovi UZP-a vezanog za Sarajevo i da su dijelili namjeru provođenja gore opisanog zajedničkog plana. Kad se činjenica da je, kao što je navedeno u prethodnom paragrafu, kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja SRK-a trajala preko tri godine, da je u njoj učestvovalo više brigada i jedinica SRK-a, i da je zahtijevala znatne vojne resurse, naoružanje i organizaciju, sagleda zajedno sa zaključkom da su Glavni štab i Komanda SRK-a vršili kontrolu nad jedinicama koje su učestvovala u toj kampanji, neizbježno se dolazi do zaključka da su makar Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili dio tog pluraliteta osoba. Jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz dokaza o otvaranju snajperske vatre i granatiranju po civilima u Sarajevu jeste da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević bili voljni učesnici UZP-a vezanog za Sarajevo i da su namjeravali da granatiraju i da otvaraju snajpersku vatru po civilima, dakle, da im namjera jeste bila ostvarenje gore opisanog zajedničkog plana.

¹⁵⁶⁷⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 797.

4681. Pored toga, Vijeću su predočeni i dokazi koji se tiču djela i ponašanja navedene trojice, kao i njihovog stanja svijesti, uključujući činjenicu da su znali za napade na civile u gradu. Neki od tih dokaza već su obrađeni u prethodnim odjeljcima Presude,¹⁵⁶⁷⁷ kao što su, na primjer, (i) Mladićev govor 12. maja 1992. na sjednici Skupštine bosanskih Srba, gdje je on otvoreno govorio o svojim namjerama za Sarajevo, rekavši da aždajinu glavu treba staviti u prsten i da grad treba opkoliti s 300 minobacača i artiljerijskih oruđa;¹⁵⁶⁷⁸ (ii) njegovo učešće u nabavci i upotrebi modifikovanih avio-bombi;¹⁵⁶⁷⁹ (iii) njegovi postupci u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, uključujući naređenja za granatiranje Baščaršije, Pofalića i Velešića, u skladu s kojima je granate trebalo razasuti po Sarajevu, iz čega se vidi da je imao namjeru da granatira civilno stanovništvo;¹⁵⁶⁸⁰ (iv) njegove direktive u kojima je uporno naređivao stezanje blokade oko Sarajeva i zastupao ideju "uporne" ili "aktivne" odbrane, koja je, zapravo, podrazumijevala granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, kao i pomjeranje linija fronta u Sarajevu, centimetar po centimetar;¹⁵⁶⁸¹ (v) provođenje tih direktiva od strane Galića i Dragomira Miloševića; i (vi) naređenja Dragomira Miloševića o upotrebi modifikovanih avio-bombi.¹⁵⁶⁸² Vijeće ovdje neće ponavljati te dokaze. U narednim paragrafima Vijeće će se, dakle, baviti samo onim dokazima koje još nije analiziralo. Ti dokazi tiču se prevashodno njihovog znanja o napadima na civile u gradu i njihovih reakcija na te napade.

4682. Na primjer, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da su, kad bi optuženi bio odsutan,¹⁵⁶⁸³ predstavnici međunarodne zajednice pitanje otvaranja snajperske vatre i granatiranja civila dosljedno pokretali s drugim članovima vojnog i političkog rukovodstva bosanskih Srba, kao i o tome da je UNPROFOR odlazio kod odgovornih strana svaki put kada bi se dogodio bilo incident granatiranja bilo snajperski incident.¹⁵⁶⁸⁴ U slučaju značajnih incidenata, komandant

¹⁵⁶⁷⁷ Pored toga, o nekim dokazima biće riječi kasnije, u odjeljcima o gdje se razmatraju učešće optuženog u UZP-u vezanom za Sarajevo i njegov doprinos tom UZP-u.

¹⁵⁶⁷⁸ V. par. 4661.

¹⁵⁶⁷⁹ V. par. 4562. V. takođe fusnota 14640 (gdje je naveden niz naređenja VRS-a u vezi s upotrebom modifikovanih avio-bombi).

¹⁵⁶⁸⁰ V. diskusiju o incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁶⁸¹ V. par. 4574, 4576.

¹⁵⁶⁸² V. diskusiju o incidentu 10 iz Priloga G Optužnici.

¹⁵⁶⁸³ O slučajevima u kojima je optuženi bio prisutan biće riječi kasnije, u odjeljku IV.B.3.iii: Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja.

¹⁵⁶⁸⁴ P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasiera od 17. oktobra 2010.), str. 21–22, 25, 44–46; David Fraser, T. 8015–8016, 8018, 8056 (18. oktobar 2010.), T. 8106, 8110–8011 (19. oktobar 2010.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 201; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12, 20; svjedok KDZ185, T. 4231 (28. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je štab Sektora Sarajevo imao odjeljenje zaduženo za pisanje i upućivanje protesta); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 54, 61–62; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 35, 59–60 (pod pečatom); svjedok KDZ450, T. 10548 (19. januar 2011.), T. 10659–10660, 10665 (20. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), svjedok KDZ450, T. 10673, 10693 (20. januar 2011.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31–32, 35 (pod pečatom); P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 57–58, 66; Francis Roy Thomas, T.

UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo potpisao bi protest i uputio ga direktno Komandi SRK-a.¹⁵⁶⁸⁵ Kad je granatiranje bilo posebno intenzivno, komandant Komande UNPROFOR-a za BiH usmeno bi protestovao kod Mladića, preko telefona, a potom bi Mladiću, ili političkim vođama na Palama, uputio i pismeni protest.¹⁵⁶⁸⁶

4683. Kad je riječ o Mladićevom ličnom znanju, Vijeću su predloženi dokazi da je general JNA Kukanjac već 9. maja 1992. izvijestio Mladića da je Sarajevo "avetinjski grad" i da ga "srpsko [...] [rukovodstvo]" tuče mjesecima iz minobacača i artiljerijom.¹⁵⁶⁸⁷ Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je o mnogobrojnim incidentima u kojima je "više civila ubijeno artiljerijskom ili minobacačkom vatrom sa, po svemu sudeći, srpskih položaja" pooden razgovor s Mladićem i da on obično nije opovrgavao odgovornost bosanskih Srba, već je govorio da je granatiranje izvršeno u cilju "odbrane Srba" ili "kao odgovor na napade."¹⁵⁶⁸⁸ Na primjer, 30. maja 1992., Wilson se sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da se granatiranje Sarajeva obustavi ili da mu se smanji intenzitet.¹⁵⁶⁸⁹ Mladić je odgovorio da je on, kao i generalni sekretar, zabrinut za Sarajevo, ali da se na kasarnu "Maršal Tito" stalno puca i da je nužno evakuisati JNA odande.¹⁵⁶⁹⁰ Takođe je rekao da se napadima na Sarajevo bosanski Srbi brane od napada.¹⁵⁶⁹¹

4684. Dana 15. septembra 1992., Nambiar je Mladiću uputio pismo u kojem je izrazio protest zbog "nasumičnog granatiranja civilnih meta u Sarajevu" prethodnog dana, te zatražio od Mladića

6891–6892, 6928–6929 (16. septembar 2010.) (gdje je svjedok izjavio da, iako je prije prekida vatre u februaru 1994. bilo teško uputiti protest, protesti jesu upućivani, ali ih je Indić kočio ne prosljeđujući ih i onemogućavajući da se stigne do Galića, kao i to da je u pregovorima sa "svim nivoima zaraćenih strana" "konstantna tema" bio zahtjev da se, u slučaju otvaranja vatre, vatra ograniči na borce).

¹⁵⁶⁸⁵ P1558 (Izjava svjedoka Francis Roy Thomasa od 13. maja 2009.), par. 59, 95; Francis Roy Thomas, T. 6929 (16. septembar 2010.); P2106 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17 (pod pečatom).

¹⁵⁶⁸⁶ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 54; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 56 (pod pečatom).

¹⁵⁶⁸⁷ P1477 (Bilježnica Ratka Mladića, 14. februar-28. maj 1992.), str. 268–273.

¹⁵⁶⁸⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 55. V. takođe David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok izjavio da se na sastancima s Mladićem protestovalo zbog incidenata granatiranja i snajperskih incidenata).

¹⁵⁶⁸⁹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; John Wilson, T. 3924–3926 (21. juni 2010.); P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 1; P1044 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s napadom na UN, 30. maj 1992.), par. 1; P5050 (Saopštenje za štampu UN-a, 30. maj 1992.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 34–35. Razlog za taj sastanak bila je Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti, kojom su SRJ uvedene ekonomske sankcije, kojom je od svih strana zatraženo da stvore uslove za nesmetano dopremanje humanitarne pomoći Sarajevu i drugim mjestima u BiH, i kojom je uspostavljena bezbjedna zona koja je obuhvatala Sarajevo i sarajevski aerodrom. V. John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.); P2284 (Izveštaj generalnog sekretara UN-a pod naslovom "The Fall of Srebrenica", 15. novembar 1999.), par. 27. V. takođe par. 332.

¹⁵⁶⁹⁰ P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 2; John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.).

¹⁵⁶⁹¹ John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 126.

da "osigura da se, ni po koju cenu, ne gađaju ciljevi koji nisu vojni" i zahtijevao od njega da stavi "svo teško naoružanje pod kontrolu UNPROFOR-a".¹⁵⁶⁹²

4685. Dana 15. novembra 1992., članovi Komande i komandanti jedinica SRK-a, predsjednici više opštinskih skupština, kao i Mladić i Tolimir, održali su Savjetovanje u kasarni u Lukavici.¹⁵⁶⁹³

Na tom Savjetovanju, Galić je postavio više pitanja, uključujući slabu disciplinu i rezultate vojnika, bespotrebno trošenje municije i "[g]enocid nad drugim narodima".¹⁵⁶⁹⁴ Marko Lugonja je izrazio zabrinutost povodom istih pitanja, navevši da izvjesni pojedinci i grupe SRK-a vjeruju da su "gospodari života i smrti" u odnosu na pripadnike drugih nacionalnih grupa i da su Ženevske konvencije i drugi relevantni instrumenti zastarjeli i izlišni.¹⁵⁶⁹⁵ U svom odgovoru, Mladić se nije osvrnuo na ubijanje civila, već je insistirao da se ne smiju dozvoliti samovolja i nedisciplina, da se Sarajevo mora držati pod blokadom i da se iz grada mora izvući što je više moguće stanovništva.¹⁵⁶⁹⁶

4686. Dana 10. oktobra 1994., Gobilliard je uputio pismeni protest strani bosanskih Srba zbog granatiranja Sarajeva koje je bilo "odmazda" odnosno odgovor na napad ABiH od 5. i 6. oktobra 1994. u DMZ-u, kojom prilikom je ubijeno 17 srpskih vojnika.¹⁵⁶⁹⁷ Kao odmazdu za to granatiranje, artiljerci ABiH otvorili su vatru na srpske civile u selu Vogovišći i ubili dvije osobe.¹⁵⁶⁹⁸ Da bi izbjegli eskalaciju, Gobilliard i Rose su izdali zajedničku izjavu, u kojoj su uputili protest objema stranama, ali bez efekta.¹⁵⁶⁹⁹ Istoga dana, Rose, Gobilliard i Harland sastali su se s Mladićem i Tolimirom na Jahorini.¹⁵⁷⁰⁰ Na tom sastanku Rose je osudio snajperski incident od 8. oktobra, u kojem je žrtva bila Alma Čutuna.¹⁵⁷⁰¹ Mladić je negirao da su Srbi odgovorni za taj

¹⁵⁶⁹² P1271 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s pismom upućenim Ratku Mladiću, 15. septembar 1992.), str. 2; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22.

¹⁵⁶⁹³ P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.).

¹⁵⁶⁹⁴ P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 4.

¹⁵⁶⁹⁵ P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 8–9 (gdje je Lugonja rekao da bi se u cilju rješavanja tih problema trebalo izboriti za potpuno funkcionisanje odnosa subordinacije u jedinicama, vraćanje uloge komesara, kao i za jačanje i brzu primjenu represivnih mjera u odnosu na počinioce zlodjela).

¹⁵⁶⁹⁶ P5065 (Zapisnik sa savjetovanja Komande SRK-a, 15. novembar 1992.), str. 26.

¹⁵⁶⁹⁷ [REDIGOVANO].

¹⁵⁶⁹⁸ [REDIGOVANO].

¹⁵⁶⁹⁹ [REDIGOVANO].

¹⁵⁷⁰⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 155; Michael Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.); P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.); P1674 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 44, 68–69; [REDIGOVANO].

¹⁵⁷⁰¹ P867 (Izvještaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 69; [REDIGOVANO].

incident, tvrdeći da su hici došli iz pravca "Holiday Inna" i da je taj incident skrojila ABiH.¹⁵⁷⁰² Jedan tehnički ekspert UNPROFOR-a je tad izvadio mapu i pokazao Mladiću da hici nisu mogli doći sa strane na kojoj se nalazi "Holiday Inn".¹⁵⁷⁰³

4687. Dana 5. marta 1995., Smith se sastao s Mladićem i Tolimirom, a Koljević im se pridružio pred kraj sastanka.¹⁵⁷⁰⁴ Na tom sastanku, Smith je ispitivao Mladića o intenziviranju snajperskih napada na civile u Sarajevu.¹⁵⁷⁰⁵ Tokom sastanka Mladić je rekao Smithu da je intenziviranje snajperskih napada VRS-a u Sarajevu odgovor na srpske gubitke u vojnim ofanzivama pokrenutim od strane vlade BiH.¹⁵⁷⁰⁶ U sedmičnom izvještaju UNPROFOR-a o tom sastanku navodi se da "[d]onekle iznenađuje to što je Mladić izričito priznao odgovornost [VRS-a] za snajpersko djelovanje".¹⁵⁷⁰⁷

4688. Dana 26. juna 1995., Smith je pisao Mladiću i skrenuo mu pažnju na to da gotovo svakodnevno prima izvještaje o granatiranju naseljenih dijelova zona bezbjednosti, uključujući Sarajevo.¹⁵⁷⁰⁸ Naveo je sljedeće: "Samo u Sarajevu je jučer uslijed snajperske vatre i granatiranja poginulo devet civila, među kojima petero djece."¹⁵⁷⁰⁹ Smith je u tom pismu takođe napomenuo da je jasno da se napadi na civilno stanovništvo intenziviraju uprkos tome što je Janvier na to pitanje već upozorio Mladića.¹⁵⁷¹⁰ Smith se ne sjeća da mu je Mladić ičim dao do znanja da će se taj trend preokrenuti i da će napadi na civilno stanovništvo prestati.¹⁵⁷¹¹

4689. Dana 1. jula 1995., Nicolai je uputio pismeni protest Mladiću povodom granatiranja Sarajeva 28. i 29. juna 1995.¹⁵⁷¹² U tom pismu, Nicolai je izrazio "vrlo oštar protest protiv nedavnog neselektivnog i namjernog granatiranja nastanjenih dijelova grada Sarajeva koje se i dalje

¹⁵⁷⁰² P867 (Izvjestaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; P1762 (Izjava svjedoka Davida Frasera od 17. oktobra 2010.), str. 69; [REDIGOVANO].

¹⁵⁷⁰³ P867 (Izvjestaj UNPROFOR-a o sastanku s Ratkom Mladićem, 10. oktobar 1994.), par. 5; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 143; Michael Rose, T. 7268–7269 (5. oktobar 2010.).

¹⁵⁷⁰⁴ P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 1.

¹⁵⁷⁰⁵ Rupert Smith, T. 11309–11310 (8. februar 2011.); P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

¹⁵⁷⁰⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

¹⁵⁷⁰⁷ P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

¹⁵⁷⁰⁸ P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420 (9. februar 2011.).

¹⁵⁷⁰⁹ P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.); Rupert Smith, T. 11420 (9. februar 2011.).

¹⁵⁷¹⁰ P2274 (Pismo UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 26. juni 1995.).

¹⁵⁷¹¹ Rupert Smith, T. 11420–11421 (9. februar 2011.).

¹⁵⁷¹² P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2; [REDIGOVANO].

nastavlja i koje, nažalost, rezultuje žrtvama među nedužnim civilnim stanovništvom".¹⁵⁷¹³ Nicolai je zatim upozorio Mladića: "Na ovaj način narušavate sve međunarodne sporazume o zaštiti civila u ratu, uključujući i Ženevske konvencije, priznate od strane svih profesionalnih vojski na svijetu. Ovo vrlo ozbiljno i neoprostivo narušavanje i ubijanje civila podliježe postupku pred međunarodnim sudom."¹⁵⁷¹⁴ Uz to pismo Nicolai je priložio primjerak protestnog pisma koje je Meille o istim događajima uputio Dragomiru Miloševiću 30. juna 1995.¹⁵⁷¹⁵

4690. Kao što je već navedeno, tokom 28. i 29. avgusta 1995., Smith i Mladić vodili su tri telefonska razgovora, u kojima je prvopomenuti izvijestio Mladića da je oko 28. avgusta 1995. granatirana pijaca Markale i rekao mu da je za to odgovorna strana bosanskih Srba, što je Mladić nastavio da negira.¹⁵⁷¹⁶ Pored toga, 30. avgusta 1995., oko 02:00 sati ujutro, Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću upućeni su dopisi kojima ih se obavještava da je NATO zbog napada na Markale počeo s vazдушnim napadima.¹⁵⁷¹⁷ U dopisu Mladiću, Janvier je napisao da su dva nezavisna tima UN-a ustanovila da su granate koje su pogodile pijacu Markale 28. avgusta 1995. došle s položaja VRS-a južno-jugoistočno od Sarajeva, da je to dovelo do vazдушnih napada, da je cilj vazдушnih napada da se spriječi dalje granatiranje Sarajeva i da će napadi prestati kad se Janvier uvjeri da je otklonjena opasnost od nastavka granatiranja od strane SRK-a.¹⁵⁷¹⁸

4691. Dana 1. septembra 1995., vazdušni napadi su prestali i Janvier i Banbury su se sastali s Mladićem, Perišićem, Gverom i Tolimirom u Malom Zvorniku, kako bi razgovarali o trenutnoj situaciji; kad mu je ponovljeno da su rezultati istrage jasno pokazali da su počinioci bosanski Srbi, Mladić je odgovorio da su Markale bile "izgovor da se Muslimanima u Sarajevu omogući koridor".¹⁵⁷¹⁹

¹⁵⁷¹³ P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2.

¹⁵⁷¹⁴ P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 2.

¹⁵⁷¹⁵ P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 3.

¹⁵⁷¹⁶ V. par. 4295–4298.

¹⁵⁷¹⁷ P2826 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s vazдушnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.); D2815 (Izveštaj SRK-a, 30. avgust 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2798.

¹⁵⁷¹⁸ P2826 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s vazдушnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 2.

¹⁵⁷¹⁹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 183–192; P2509 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 1. septembar 1995.); činjenica o kojoj je presuđeno 2798. Dana 4. septembra 1995., Mladić je napisao pismo Janvieru, u kojem je izrazio protest zbog vazдушnih napada NATO-a na ciljeve bosanskih Srba, negirajući odgovornost bosanskih Srba za granatiranje Markala 28. avgusta, kao i protest zbog ultimatumu da povuku teško naoružanje. V. D2310 (Pismo Ratka Mladića UNPROFOR-u, 4. septembar 1995.); D2270 (Izjava svjedoka Andreja Demurenka od 13. oktobra 2012.), str. 91–92 (gdje je svjedok izjavio da smatra da je Mladić u tom pismu bio iskren, budući da je Mladić vjerovao da za granatiranje pijace Markale nije odgovoran VRS i da su njegova pitanja i zahtjevi Janvieru razumni).

4692. Vijeću su tokom cijelog suđenja takođe predočavani dokazi o tome da su, osim Mladića, i komandanti SRK-a bili lično obavještavani o granatiranju i snajperskom djelovanju u gradu. Galić je bio prisutan na sarajevskom ratištu u razdoblju od 10. septembra 1992. do 10. avgusta 1994., u neposrednoj blizini linija sukoba, te je aktivno nadgledao situaciju u gradu.¹⁵⁷²⁰ Ne samo da je lično izvještavan i o snajperskom djelovanju i o granatiranju, usmjerenom na civile u Sarajevu, koje je pripisivano snagama SRK-a, već su i njegovi potčinjeni bili upoznati s tim dejstvima.¹⁵⁷²¹ Isto tako, Dragomir Milošević je redovno obilazio linije sukoba i razne jedinice SRK-a na njihovim položajima.¹⁵⁷²² Takođe je znao za tvrdnje da su snage SRK-a uzimale civile za metu.¹⁵⁷²³

4693. Konkretnije, Fraser je u svom svjedočenju izjavio da je UNPROFOR "bezbroj puta razgovarao" s Galićem i Miloševićem o snajperskom djelovanju i molio ih da se prekine s otvaranjem snajperske vatre na civile.¹⁵⁷²⁴ Na tim sastancima, UNPROFOR se koristio prikazima broja ranjenih i poginulih Muslimana i Srba kako bi im empirijskim podacima i činjenicama jasno prikazao o čemu je riječ.¹⁵⁷²⁵ Fraser je napomenuo da, kad bi UNPROFOR protestovao kod Dragomira Miloševića ili Mladića zbog snajperske vatre, granatiranja ili slobode kretanja, "nije bilo neuobičajeno za obje strane da tvrde da oni nisu odgovorni [...] i onda bi oni otišli i stvari bi se u većini slučajeva malo poboljšale".¹⁵⁷²⁶

4694. Galić i Milošević bi obojica takođe implicirali da je granatiranje Sarajeva povezano s drugim napadima od strane ABiH širom BiH.¹⁵⁷²⁷ Komandanti SRK-a i komandant 1. korpusa ABiH obično su ignorisali proteste UNPROFOR-a i nisu ih uzimali za ozbiljno, a ponekad su strane slale dopise s tvrdnjom da nisu imale nikakve veze određenim događajem.¹⁵⁷²⁸ Generalno, Galić je reagovao na protestna pisma jedino onda kada je mogao pružiti dokaz da vatru nije otvorila njegova vojska, a to je bilo "izuzetno rijetko".¹⁵⁷²⁹

¹⁵⁷²⁰ V. činjenice o kojima je presuđeno 31, 33 i 34.

¹⁵⁷²¹ V. činjenice o kojima je presuđeno 38, 39 i 41.

¹⁵⁷²² V. činjenica o kojoj je presuđeno 2854.

¹⁵⁷²³ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2873.

¹⁵⁷²⁴ Fraser, T. 8018 (18. oktobar 2010.).

¹⁵⁷²⁵ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 41–42. V. takođe P1773 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s efikasnošću sporazuma o zabrani snajperskog djelovanja, 15. septembar 1994.); David Fraser, T 8130–8131 (19. oktobar 2010.).

¹⁵⁷²⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 8–9, 23, 44; David Fraser, T. 8018, 8025 (18. oktobar 2010.). V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 35 (pod pečatom).

¹⁵⁷²⁷ **[REDIGOVANO].**

¹⁵⁷²⁸ **[REDIGOVANO].**

¹⁵⁷²⁹ **[REDIGOVANO].** V. takođe P6298 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 13. februar 1993.); P6299 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 14. februar 1993.) (gdje se navodi da je UN uputio dva protestna pisma u dva zasebna slučaja granatiranja posmatračkog položaja UN-a, ali da od Galića nije dobio nikakav odgovor).

4695. Abdel-Razek se, u svojstvu komandanta UNPROFOR-a za Sektor Sarajevo, više puta sastao s Galićem i Biljanom Plavšić u periodu od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. i on je u svom svjedočenju izjavio da je granatiranje civila bilo jedna od glavnih tema njihovih razgovora.¹⁵⁷³⁰ Međutim, nikakvog napretka nije bilo, pošto su ili negirali odgovornost, ili to da su se incidenti granatiranja i snajperskog djelovanja uopšte dogodili; često bi postepeno priznali odgovornost, ali bi u tom slučaju tvrdili da su postupci bosanskih Srba predstavljali opravdanu odmazdu protiv ABiH.¹⁵⁷³¹ Galić je takođe nastojao stvoriti utisak da je strana bosanskih Muslimana namjerno granatirala kako bi zadobila saosjećanje svijeta i stvorila negativnu sliku o Srbima; međutim, on bi zatim, malo po malo, priznao da je granatiranje predstavljalo odmazdu strane bosanskih Srba.¹⁵⁷³² Galić je takođe prijetio da će nastaviti da granatira grad ukoliko strana bosanskih Muslimana nastavi s kršenjima.¹⁵⁷³³ Abdel-Razek je smatrao da su i Galić i "srpsko civilno vodstvo" znali za snajpersko djelovanje i granatiranje usmjerene na civilno stanovništvo u Sarajevu.¹⁵⁷³⁴

4696. Poput Abdel-Razeka, i Mole je u svom svjedočenju izjavio da je, dok je on bio u Sarajevu, na njegovim sastancima s Galićem neselektivno otvaranje vatre od strane SRK-a "većinu dana bila tema [njihovih] razgovora", s tim da bi se Mole usredsredio samo na najteže incidente.¹⁵⁷³⁵ Galić bi na njegove proteste obično skretao s teme i stalno odgovarao "da Muslimani napadaju određeni sektor grada".¹⁵⁷³⁶ Galić je često i prijetio da će granatirati Sarajevo "ako se neka određena stvar dogodi, odnosno ne dogodi".¹⁵⁷³⁷

4697. Kad je riječ o snajperskom djelovanju, Van Baal je u svom svjedočenju izjavio da je Sektor Sarajevo UNPROFOR-a za svaki incident koji se mogao pripisati snajperistima bosanskih Srba

¹⁵⁷³⁰ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 2, 12–18, 20–21, 25, 27, 33; Hussein Abdel-Razek, T. 5500 (19. juli 2010.), T. 5532–5533, 5537, 5580–5581 (20. juli 2010.).

¹⁵⁷³¹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 13, 21, 27; Hussein Abdel-Razek, T. 5673 (21. juli 2010.). Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da se on optuženom i Biljani Plavšić obratio povodom zarobljavanja tri muslimanska vozača od strane bosanskih Srba, ali da nikad nije dobio "jasne" odgovore. V. Hussein Abdel-Razek, T. 5661 (21. juli 2010.); P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 8.

¹⁵⁷³² P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21 (gdje je svjedok izjavio da je na posljednjem sastanku u kasarni u Lukavici, Galiću rekao sljedeće: "U gradu ima mnogo civilnih žrtava. Vaše je granatiranje bilo snažno, a cilj mu je bila zgrada UN-a," na što mu je Galić odgovorio, "Uradili smo to jer su njihovi minobacački projektili pali među srpske civile"; svjedok je takođe izjavio da je Galić, iako je "uvijek" negirao da Srbi granatiraju civile, na tom sastanku "bio iskreniji", rekavši da su Srbi granatirali zgradu UN-a zbog postupaka UNPROFOR-a).

¹⁵⁷³³ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 15.

¹⁵⁷³⁴ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 24–25.

¹⁵⁷³⁵ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 97.

¹⁵⁷³⁶ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 98–100, 108 (gdje je svjedok izjavio da se ne sjeća da se lokalno taktičko stanje toliko promijenilo da bi realno opravdavalno, kao primjereni odgovor, otvaranje vatre na grad iz teškog naoružanja.); P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 15.

¹⁵⁷³⁷ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 92, 107; P1434 (Izveštaj UNMO-a za novembar 1992.), str. 5, 7.

upućivao prigovor SRK-u.¹⁵⁷³⁸ Ti prigovori bili su upućeni rukovodstvu VRS-a, uključujući Galića, Indića i Milovanovića.¹⁵⁷³⁹ Prema Van Baalovim riječima, nastojanja da se kontaktira Galić bi tek ponekad urodila plodom, a Indić i Milovanović su odgovarali na proteste, negirajući da SRK posjeduje snajpere pod svojom kontrolom i okrivljavali su bosanske Muslimane da otvaraju vatru i gađaju svoje stanovništvo.¹⁵⁷⁴⁰

4698. Svjedok KDZ182 je u svom svjedočenju izjavio da su protesti zbog incidenata granatiranja i snajperskih incidenata Miloševiću upućivani kako usmeno, od strane oficira za vezu UNPROFOR-a, tako i pismeno; nekoliko sati ili dana po pismenim protestima obično bi došlo do sastanka s Miloševićem.¹⁵⁷⁴¹ Generalno uzevši, na tim sastancima Milošević bi tvrdio da je on samo odgovarao na vatru ABiH.¹⁵⁷⁴² Svjedok KDZ304 je u svom svjedočenju izjavio da protestna pisma nisu predstavljala efikasan metod za vrijeme dok je on bio u Sarajevu.¹⁵⁷⁴³ **[REDIGOVANO]**, dok je razgovarati s Dragomirom Miloševićem bilo nemoguće, "pošto je sve moralo ići preko majora Indića ili njegovog zamjenika."¹⁵⁷⁴⁴

4699. Pored gore navedenih dokaza, Vijeće je saslušalo svjedočenja o mnogim konkretnim sastancima na kojima su Galić i Milošević bili informisani o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenim na grad, uključujući napade na civile. Na primjer, 7. oktobra 1992., Morillon se sastao s Galićem i Koljevićem.¹⁵⁷⁴⁵ Razgovaralo se o podizanju opsade Sarajeva i Morillon je izrazio "razočaranje" zbog nedavnih artiljerijskih napada na Sarajevo.¹⁵⁷⁴⁶ Dana 10. februara 1993., Valentin je Galiću uputio protestno pismo u vezi s otvaranjem minobacačke vatre na civile koji su prelazili preko piste aerodroma u Sarajevu od 7. do 9. februara 1993.¹⁵⁷⁴⁷ U pismu se navodi da je dvadeset civila povrijeđeno, od kojih je troje umrlo, i dodaje se sljedeće: "Ovakve akcije protiv civilnog stanovništva kose se sa svim ljudskim moralnim normama. Strogo protestujemo protiv

¹⁵⁷³⁸ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 37.

¹⁵⁷³⁹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 38. V. takođe John Hamill, T. 9686 (13. decembar 2010.); P1994 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Galića*), T. 6066–6069, 6109, 6115–6116, 6129, 6120–6122, 6146–6149, 6155–6159, 6161–6165 (gdje je svjedok izjavio da bi on izvijestio oficire za vezu SRK-a, uključujući Indića, o snajperskim incidentima i granatiranju usmjerenim na civile ili civilna područja, i dodao da je Galić razgovarao sa svojim oficirima za vezu "na način kako to čini komandant").

¹⁵⁷⁴⁰ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 38–39.

¹⁵⁷⁴¹ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31.

¹⁵⁷⁴² **[REDIGOVANO]**; P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 31; **[REDIGOVANO]**. V. takođe P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17; **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁷⁴³ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 17–18. Prema Fraserovim riječima, usmeno izražavanje protesta odlaskom u štab SRK-a i direktan razgovor s komandantom SRK-a bili su mnogo efikasniji od pismenih protesta. V. P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 22–23.

¹⁵⁷⁴⁴ **[REDIGOVANO]**. V. takođe P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 20 (gdje je svjedok izjavio da je jedini sagovornik u kancelariji za vezu Komande SRK-a bio Indić).

¹⁵⁷⁴⁵ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23.

¹⁵⁷⁴⁶ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23.

¹⁵⁷⁴⁷ P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.), str. 2; **[REDIGOVANO]**.

takvog neodgovornog ponašanja vaše vojske i namjeravamo da s tim činjenicama upoznamo međunarodnu zajednicu."¹⁵⁷⁴⁸ O ovoj temi Abdel-Razek je u svom svjedočenju rekao da je, na njegov protest zbog otvaranja snajperske vatre na civile koji su prelazili aerodrom, Galić izjavio da "da će njegova strana, ako civili budu i dalje prelazili preko aerodroma, nastaviti da puca po njima".¹⁵⁷⁴⁹ Isto tako, na sastanku s komandantom Francuskog bataljona, Galić je rekao da će nastaviti da puca po civilima ako oni nastave da se prelaze preko aerodroma, i krivio je Francuski bataljon što im to dopušta.¹⁵⁷⁵⁰

4700. Dana 22. marta 1993., Valentin se sastao s Galićem kako bi od njega dobio objašnjenje za granatiranje Starog Grada prethodnog dana.¹⁵⁷⁵¹ Galić je negirao da su Srbi odgovorni za to granatiranje, iako su posmatrači UN-a bili sigurni da su granate ispaljene s artiljerijskih položaja bosanskih Srba.¹⁵⁷⁵² Isto tako, zbog porasta broja snajperskih incidenata u aprilu 1994., Soubirou se sastao s Galićem više puta u maju, junu i julu 1994.¹⁵⁷⁵³ Jedan od tih sastanaka bio je 24. juna 1994., kojom prilikom su se Soubirou i Fraser s Galićem sastali u kasarni u Lukavici.¹⁵⁷⁵⁴ Prema Fraserovim riječima, bio je to tipičan sastanak s Galićem, na kojem bi on najprije održao predavanje i negirao da bosanski Srbi otvaraju snajpersku vatru na civile, a zatim bi, kako bi razgovor odmicao, priznao da se nešto od toga dešava, ali bi za to okrivio drugu stranu.¹⁵⁷⁵⁵ Ipak, Fraser je naveo da bi otvaranje snajperske vatre generalno opadalo nakon razgovora s Galićem.¹⁵⁷⁵⁶ Negdje između 8. i 12. jula 1994., Soubirou se sastao s Galićem u cilju poboljšanja odnosa između njegove kancelarije i SRK-a.¹⁵⁷⁵⁷ Na tom sastanku, Soubirou je objasnio da želi postići sporazum o prekidu snajperskog dejstava i zatražio od Galića da odredi jednog bosanskog Srbina koji će biti zadužen za to pitanje.¹⁵⁷⁵⁸ [REDIGOVANO], Galić nikada nije priznao da postoje snajperisti bosanski Srbi.¹⁵⁷⁵⁹

¹⁵⁷⁴⁸ P1054 (Protestno pismo UNPROFOR-a Stanislavu Galiću, 10. februar 1993.), str. 2.

¹⁵⁷⁴⁹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18.

¹⁵⁷⁵⁰ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 18.

¹⁵⁷⁵¹ P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.), par. 8.

¹⁵⁷⁵² P1066 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.), par. 8; [REDIGOVANO].

¹⁵⁷⁵³ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 21–22.

¹⁵⁷⁵⁴ David Fraser, T. 8024–8025 (18. oktobar 2010.); P1785 (Izvještaj SRK-a u vezi sa sastankom generala Galića i generala Soubiroua, 24. juli 1994.).

¹⁵⁷⁵⁵ David Fraser, T. 8025 (18. oktobar 2010.).

¹⁵⁷⁵⁶ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 21.

¹⁵⁷⁵⁷ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 65.

¹⁵⁷⁵⁸ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fradera od 17. oktobra 2010.), str. 65.

¹⁵⁷⁵⁹ [REDIGOVANO].

4701. Vijeću su takođe predočeni dokazi o više konkretnih pismenih protesta upućenih Dragomiru Miloševiću.¹⁵⁷⁶⁰ Na primjer, 2. decembra 1994., Gobilliard je pismenim putem izrazio "oštar protest" Miloševiću zbog granatiranja Sarajeva tog dana.¹⁵⁷⁶¹ Pismo se odnosilo na lansiranje projektila AT3 na zgradu MUP-a, kino i zgradu Predsjedništva s položaja SRK-a.¹⁵⁷⁶² Dana 7. maja 1995., Gobilliard je ponovo pisao Miloševiću, protestujući zbog "pucanja [na civile] koje se nastavlja" u gradu.¹⁵⁷⁶³ Gobilliard je uputio još jedno pismo 8. juna 1995.¹⁵⁷⁶⁴ To pismo ticalo se žestokih artiljerijskih napada južno od linije sukoba.¹⁵⁷⁶⁵ Objašnjavajući kontekst tog pisma, svjedok KDZ304 je izjavio da je ABiH izvršila napad u sektoru Jevrejskog groblja i na Debelom Brdu, i da je SRK uzvratilo artiljerijskom vatrom i tenkovima, i izveo "nekoliko precizno usmjerenih protiv napada"; međutim, taj odgovor je takođe bio nesrazmjeran, pošto nisu uzeti u obzir moguća kolateralna šteta i uticaj na civile.¹⁵⁷⁶⁶

4702. Dana 30. juna 1995., Meille je uputio protest Dragomiru Miloševiću, u kojem se žalio na to da su snage SRK-a 28. i 29. juna 1995. godine "napale civilne ciljeve u gradu Sarajevu, koristeći veoma snažne bombe".¹⁵⁷⁶⁷ Meille je oštro protestovao zbog tih bombardovanja "izvedenih po [Miloševićevoj] naredbi" i zatražio da Milošević odmah obustavi sve napade usmjerene bilo na civilno stanovništvo bilo na UNPROFOR.¹⁵⁷⁶⁸ U pismu se navode pojedinosti o četiri različita događaja, uključujući njihov datum i vrijeme, a to su: ispaljivanje (i) "veoma snažne [modifikovane avionske] bombe" na zgradu TV-a; (ii) četiri minobacačke granate velikog kalibra na naselje Alipašino Polje; (iii) još jedne modifikovane avionske bombe na naselje Alipašino Polje; i (iv) tri minobacačke granate na stambene zgrade u centru grada.¹⁵⁷⁶⁹ U pismu se dalje napominje da se "[o]va nepromišljena i neodgovorna eskalacija nastavila i uveče 29. juna, kada su tri [...] projektila velike [razorne moći] pogodila zgradu PTT-a, tj. štab komandanta za Sektor Sarajevo".¹⁵⁷⁷⁰ Meille je takođe podsjetio Miloševića na moralnu i pravnu dužnost da se pridržava međunarodnog

¹⁵⁷⁶⁰ Vijeće je takođe formalno primilo na znanje činjenicu da je Milošević primao protestna pisma UNPROFOR-a o zločinima SRK-a. V. činjenica o kojoj je presuđeno 2876.

¹⁵⁷⁶¹ P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.), str. 3.

¹⁵⁷⁶² P2427 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 2. decembar 1994.), str. 3.

¹⁵⁷⁶³ P2415 (Protestno pismo UNPROFOR-a SRK-u, 7. maj 1995.).

¹⁵⁷⁶⁴ P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.); P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 23.

¹⁵⁷⁶⁵ P2134 (Protestno pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 8. juni 1995.).

¹⁵⁷⁶⁶ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 23 (gdje je svjedok dodao da je SRK često granatirao grad kako bi "uzvratilo" za napade koje je izvela ABiH).

¹⁵⁷⁶⁷ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 210; P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.), str. 3; P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 18–20; svjedok KDZ304, T. 10448–10452 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵⁷⁶⁸ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

¹⁵⁷⁶⁹ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 210.

humanitarnog prava.¹⁵⁷⁷¹ Uprkos svim navedenim pojedinostima, Milošević nije dao nikakav odgovor na pismo.¹⁵⁷⁷² Kao što je ranije napomenuto, primjerak pisma upućen je i Mladiću, 1. jula 1995.¹⁵⁷⁷³

4703. Galić i Dragomir Milošević su i sami potvrdili da su bili izvještavani o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenim na civile u Sarajevu. Na primjer, Galić je priznao da je informacije o tome da u granatiranju i snajperskoj vatri SRK-a stradaju civili dobijao od svojih pomoćnika, preko Indića, na sastancima s predstavnicima UNPROFOR-a, kao i u pismenim protestima koji su mu stizali.¹⁵⁷⁷⁴ Galić je u svom svjedočenju izjavio da je on proteste UNPROFOR-a i vojnih posmatrača UN-a uzimao vrlo ozbiljno.¹⁵⁷⁷⁵ Međutim, on se nije mogao sjetiti da je ikad ijedan protest uložen zbog nekog zasebnog snajperskog incidenta, a u vezi sa svjedočenjem Abdel-Razeka o protestima povodom granatiranja UNPROFOR-a i civilnih objekata od strane SRK-a, u svjedočenju je izjavio da Abdel-Razek nije bio iskren s njim i da mu se predstavio u lažnom svjetlu.¹⁵⁷⁷⁶ Isto tako, Milošević je priznao da je, od UNPROFOR-a i iz medija, saznao za tvrdnje o tome da vojnici bosanski Srbi pucaju iz snajpera na civile.¹⁵⁷⁷⁷ Premda je Milošević smatrao da su mediji bili "određeni pokazatelj" i nastojao vidjeti šta je istinito i tačno u tim izvještajima, tvrdio je da su mediji pretjerivali ili dramatizovali situaciju.¹⁵⁷⁷⁸ Milošević je naveo da je takođe pokušavao utvrditi jesu li informacije od UNPROFOR-a bile istinite ili nisu, te da je, ako su bile istinite, naređivao da se ta dejstva obustave.¹⁵⁷⁷⁹

¹⁵⁷⁷⁰ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

¹⁵⁷⁷¹ P895 (Pismo UNPROFOR-a Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.).

¹⁵⁷⁷² P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 20.

¹⁵⁷⁷³ P2107 (Protestna pisma UNPROFOR-a Ratku Mladiću, 1. juli 1995., i Dragomiru Miloševiću, 30. juni 1995.)

¹⁵⁷⁷⁴ Stanislav Galić, T. 37230 (15. april 2013.), T. 37788–37792 (7. maj 2013.). Ali v. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 88, 126, 142–143 (gdje je svjedok tvrdio da nikad nije primio nijedan protest o namjernom ili neselektivnom gađanju civila, te je izjavio da, iako je dobio proteste o otvaranju snajperske vatre, nikad nije primio proteste o tome da u toj vatri stradaju civili, jer je, nakon obavljene "provjere" ustanovljeno da se protest ticao borbi i razmjene vatre iz pješadijskog naoružanja). Vijeće to svjedočenje odbacuje, pošto se ono kosi ne samo sa svjedočenjima Galića i Miloševića, već i sa svim drugim dokazima predloženim u vezi s protestima.

¹⁵⁷⁷⁵ Stanislav Galić, T. 37210–37211 (15. april 2013.).

¹⁵⁷⁷⁶ Stanislav Galić, T. 37397 (18. april 2013.), T. 37647–37648, 37652 (23. april 2013.), T. 37788–37792 (7. maj 2013.).

¹⁵⁷⁷⁷ Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.). Dragomir Milošević je u svom svjedočenju takođe izjavio da civili nikad nisu bili meta SRK-a i da SRK nikad nije otvarao vatru na civilna područja. V. Dragomir Milošević, T. 32582–32583 (23. januar 2013.), T. 32845–32846 (29. januar 2013.), T. 33136–33137 (4. februar 2013.). Vijeće napominje da je taj argument odbacilo u prethodnim odjeljcima Presude.

¹⁵⁷⁷⁸ Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.).

¹⁵⁷⁷⁹ Dragomir Milošević, T. 33276–33277 (6. februar 2013.). V. takođe Ratimir Maksimović, T. 31589–31596 (17. decembar 2012.) (gdje svjedok izvještaje ABiH i medija o gađanju civila od strane SRK-a odbacuje kao propagandu).

ii. *Političko rukovodstvo: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević i Biljana Plavšić*

4704. Kao što je već rečeno, rukovodstvo bosanskih Srba, konkretno Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić, imali su vrlo definisane stavove o značaju Sarajeva za ciljeve bosanskih Srba, kao što se, na primjer, vidi iz Krajišnikovog insistiranja na preuzimanju kontrole nad cijelim Sarajevom.¹⁵⁷⁸⁰ Takođe, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da su oni bili upoznati sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem po civilima u gradu, što pokazuju mnogobrojni sastanci u vezi sa situacijom u Sarajevu kojima su prisustvovali, kako zajedno s optuženim, tako i bez njega.¹⁵⁷⁸¹ Kao što je napomenuto gore u tekstu, Abdel-Razek se mnogo puta sastao s Galićem i Biljanom Plavšić kako bi s njima razgovarao o problemu granatiranja civila.¹⁵⁷⁸² Prema njegovim riječima, Biljana Plavšić je "bila ravnodušna" na tu temu i smatrala srpsko granatiranje civilnih ciljeva opravdanom odmazdom.¹⁵⁷⁸³ Na tim sastancima, ona je izražavala zabrinutost jedino za patnje bosanskih Srba.¹⁵⁷⁸⁴ Abdel-Razek je konkretno prepričao sastanak od 10. oktobra 1992., na kojem je o granatiranju Sarajeva razgovarao s Koljevićem i Biljanom Plavšić.¹⁵⁷⁸⁵ Koljević je rekao da su bosanski Srbi odlučili prekinuti s granatiranjem Sarajeva dva dana prije sastanka, ali da je propagandna služba radija BiH govorila da bosanski Srbi "žestoko" granatiranju zato da bi diskreditovala Srbe.¹⁵⁷⁸⁶ Biljana Plavšić je, sa svoje strane, samo insistirala na tome da UN organizuje i omogući evakuaciju 500 bosanskih Srba iz Sarajeva.¹⁵⁷⁸⁷

4705. Pored mnogobrojnih sastanaka kojima su prisustvovali Koljević i Krajišnik i o kojima je bilo riječi u cijeloj ovoj Presudi, Vijeću su takođe predloženi dokazi o tome da su njih dvojica redovno prisustvovali sastancima o snajperskom djelovanju u gradu. Na primjer, na sastanku 27. juna 1994. na Palama, kojem su prisustvovali Andrejev, Rose, Banbury i Krajišnik, Rose je "energično tražio" da se potpiše sporazum o prekidu snajperskog djelovanja.¹⁵⁷⁸⁸ Krajišnik je na to odgovorio da je situacija u Sarajevu postala vrlo delikatna zbog neprekidnog snajperskog djelovanja ABiH, kao i zbog toga znatnog poboljšanja kvaliteta života stanovnika onih područja

¹⁵⁷⁸⁰ V. npr. par. 4659, 4665, 4673.

¹⁵⁷⁸¹ O sastancima kojima su prisustvovali zajedno s optuženim biće riječi kasnije. V. odjeljak IV.B.3.c: Doprinos optuženog.

¹⁵⁷⁸² V. par. 4695.

¹⁵⁷⁸³ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21.

¹⁵⁷⁸⁴ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 5.

¹⁵⁷⁸⁵ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11–12; P1270 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), par. 6.

¹⁵⁷⁸⁶ P1270 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), par. 6(G).

¹⁵⁷⁸⁷ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 11.

¹⁵⁷⁸⁸ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 28–32; P2465 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.).

koja je kontrolisala bosanska Vlada, što je izazvalo ogorčenost Srba van grada.¹⁵⁷⁸⁹ Krajišnik je zatim negirao da su bosanski Srbi koristili snajpere.¹⁵⁷⁹⁰ Takođe je rekao da sporazum o prekidu snajperskog djelovanja nije moguć,¹⁵⁷⁹¹ da sporazumom problem ne bi bio riješen, ali da su bosanski Srbi vrlo zainteresovani za ukidanje snajperskog djelovanja, pošto snajpersko djelovanje može dovesti do eskalacije sukoba.¹⁵⁷⁹² Pregovori su se nastavili i, 1. avgusta 1994., De Mello se sastao s Krajišnikom i Muratovićem na sarajevskom aerodromu.¹⁵⁷⁹³ Na tom sastanku, Muratović i Krajišnik su se složili da se pitanje snajperskog djelovanja "razdvoji" od pitanja zatočenika u Istočnoj Bosni i pitanja ponovnog otvaranja puteva za aerodrom.¹⁵⁷⁹⁴ Dana 12. avgusta 1994., Rose se sastao s Koljevićem, Gverom i Tolimirom na Palama.¹⁵⁷⁹⁵ Bosanski Srbi su na tom sastanku prihvatili predloženi tekst sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja i taj sporazum konačno je potpisan na sarajevskom aerodromu 14. avgusta 1994.¹⁵⁷⁹⁶ Dana 14. septembra 1994., Andrejev se na sarajevskom aerodromu sastao s Muratovićem i Koljevićem.¹⁵⁷⁹⁷ U vezi sa snajperskom vatrom, strane su sa zadovoljstvom konstatovale da je broj snajperskih incidenata opao u prethodnom periodu i složile se da ispitaju mogućnost proširenja sporazuma tako da se njime obuhvati sve oružje malog kalibra.¹⁵⁷⁹⁸ Dakle, nakon potpisivanja Sporazuma o prekidu snajperskog djelovanja 14. avgusta 1994., snajperskih incidenata bilo je značajno manje.¹⁵⁷⁹⁹ To je za Harlanda bila indikacija da je intenzitet snajperske vatre u Sarajevu "kontrolisalo i podešavalo" rukovodstvo bosanskih Srba.¹⁵⁸⁰⁰

4706. Vijeće je takođe zaključilo da je Krajišnik učestvovao u nabavci modifikovanih avio-bombi iz Srbije za fabriku "Pretis"; da je to bio slučaj 17. juna 1995., jedan dan nakon incidenata 14 i 15 iz

¹⁵⁷⁸⁹ P2465 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 30.

¹⁵⁷⁹⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 31–32 (gdje je svjedok dodao da je Krajišnikovo negiranje snajperskog djelovanja bosanskih Srba predstavljalo čistu neistinu).

¹⁵⁷⁹¹ P2465 (Izveštaj UNPROFOR-a, 28. juni 1994.), par. 7.

¹⁵⁷⁹² P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 31.

¹⁵⁷⁹³ P2124 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.), par. 7–10.

¹⁵⁷⁹⁴ P2124 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima sa stranama u BiH, 2. avgust 1994.), par. 8.

¹⁵⁷⁹⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136; P1669 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.).

¹⁵⁷⁹⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 136, 139; P1669 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Nikolom Koljevićem i Milanom Gverom, 13. avgust 1994.), par. 2; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 129; P861 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sporazumom o prekidu snajperskog djelovanja u Sarajevu, 14. avgust 1994.); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 40–41; P2119 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 70 (pod pečatom); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 104.

¹⁵⁷⁹⁷ D1162 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.); Anthony Banbury, T. 13472 (16. mart 2011.).

¹⁵⁷⁹⁸ D1162 (Izveštaj UNPROFOR-a, 14. septembar 1994.), par. 4(ii); Anthony Banbury, T. 13472–13473 (16. mart 2011.).

¹⁵⁷⁹⁹ V. par. 3595.

¹⁵⁸⁰⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 133, 300; David Harland, T. 2096–2097 (7. maj 2010.).

Priloga G Optužnici (kao i nekoliko sedmica nakon incidenata 11, 12 i 13 iz Priloga G Optužnici), u kojima su upotrijebljene modifikovane avio-bombe.¹⁵⁸⁰¹ Jasno je da je njegov zadatak, kao i zadatak posebne grupe u kojoj je bio i njegov brat, bio da obezbijedi da VRS u zalihama ima dovoljan broj tog neselektivnog oružja.

iii. *Zaključak*

4707. Na osnovu svih dokaza prikazanih u ovom odjeljku i u odjeljcima koji slijede (u mjeri u kojoj se oni odnose na druge navodne članove UZP-a, a ne na optuženog), Vijeće se uvjerilo da su Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić tokom cijelog sukoba bili potpuno svjesni činjenice da su civili u Sarajevu izloženi namjernom snajperskom djelovanju i granatiranju od strane jedinica SRK-a i neselektivnim i/ili nesrazmjernim napadima.¹⁵⁸⁰² Međutim, nijedan od njih nije učinio nikakav napor da zaustavi ili spriječi tu praksu, osim kad im je to bilo u političkom interesu i/ili kad bi međunarodna zajednica na njih izvršila pritisak. Dokazi pokazuju da su oni, naprotiv, aktivno željeli i podsticali praksu snajperskog djelovanja i granatiranja kako bi postigli svoje vojne i političke ciljeve, uzvratili strani bosanskih Muslimana i koristili je za cjenkanje s međunarodnom zajednicom. Sam Mladić je u određenom trenutku priznao da je snajpersko djelovanje bilo odgovor na napade ABiH.¹⁵⁸⁰³ Isto tako, Krajišnik je lično učestvovao u nabavci modifikovanih avio-bombi.¹⁵⁸⁰⁴ Pored toga, njihove izjave i postupci, od kojih su neki razmotreni gore u tekstu, jasno pokazuju da su oni smatrali da Sarajevo ima veliki značaj za ostvarivanje političkih ciljeva bosanskih Srba, te su svi oni radili zajedno na tome da se grad drži pod opsadom i zalagali se za njegovu podjelu pomoću gore pomenutog vatrenog zida.¹⁵⁸⁰⁵ Iz tih razloga, Vijeće smatra da su sve te osobe namjeravale izvršenje zajedničkog plana utjelovljenog u UZP-u vezanom za Sarajevo.

4708. Vijeće takođe smatra da su Mladić, Galić i Dragomir Milošević zapravo odigrali tako suštinsku ulogu u vezi sa zajedničkim planom, da bez njih kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja od strane SRK-a ne bi mogla biti provedena i nijedan zajednički plan ne bi mogao biti realizovan.¹⁵⁸⁰⁶ Kao što je u svom svjedočenju potvrdio svjedok KDZ182, naročito je Mladić imao ključnu ulogu u provođenju zajedničkog plana, s obzirom na to da je on bio "strateg" za

¹⁵⁸⁰¹ V. par. 4388.

¹⁵⁸⁰² Prilikom donošenja ovog zaključka Vijeće je takođe razmotrilo dokaze koji se tiču navedenih pojedinaca u vezi s drugim komponentama ovog predmeta.

¹⁵⁸⁰³ V. par. 4880.

¹⁵⁸⁰⁴ V. par. 4388.

¹⁵⁸⁰⁵ V. par. 4659, 4665, 4673.

¹⁵⁸⁰⁶ U vezi s tim, v., konkretno, odjeljke IV.B.3.c.i: Podrška optuženog Mladiću i SRK-u; IV.B.3.c.ii: Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog.

Sarajevo.¹⁵⁸⁰⁷ Na osnovu svih dokaza u ovom predmetu, konkretno, obrasca i dugotrajnosti kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, činjenice da bi neselektivno i nesrazmjerno granatiranje grada nužno rezultiralo civilnim žrtvama, kao i na osnovu gore navedenih zaključaka o znanju i ponašanju članova UZP-a za Sarajevo, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak taj da su članovi UZP-a vezanog za Sarajevo – Mladić, Krajišnik, Koljević, Biljana Plavšić, Galić i Dragomir Milošević – svi dijelili namjeru da se u Sarajevu počine ubistva, protivpravni napadi i širenje terora.

4709. Iako je Šešelj u Optužnici naveden kao jedan od članova UZP-a vezanog za Sarajevo, pred Vijećem je izvedeno vrlo malo dokaza o njegovim aktivnostima u pogledu UZP-a vezanog za Sarajevo.¹⁵⁸⁰⁸ Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo da je Vojislav Šešelj bio član UZP-a vezanog za Sarajevo, kao što je navelo tužilaštvo.

4710. Vijeće će sada ispitati da li je optuženi značajno doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo.

c. Doprinos optuženog

4711. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da se to na koje načine je optuženi doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo vidi iz sljedećih djela i/ili propusta optuženog: (a) nije okončao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja iako je to mogao učiniti s obzirom na to da je imao kontrolu nad VRS-om i drugim snagama bosanskih Srba koje se učestvovala u kampanji, već je, umjesto toga, nadgledao strategiju i provođenje te kampanje;¹⁵⁸⁰⁹ (b) podešavao je stepen nasilja i terora nad civilima prema političkim i strateškim interesima rukovodstva bosanskih Srba;¹⁵⁸¹⁰ (c) angažovao je Mladića, podržao Mladićevo momentalno intenziviranje kampanje i unapređivao i nagrađivao osobe koje su bile ključne za provođenje kampanje;¹⁵⁸¹¹ i (d) dozvolio je da se kampanja nastavi tokom gotovo četiri godine, negirajući ili izbjegavajući da reaguje na međunarodne proteste, i ne preduzimajući bilo kakve prave mjere da se počinioci kazne.¹⁵⁸¹² Vijeće će sad razmotriti svaki od vidova doprinosa za koje se optuženi tereti.

¹⁵⁸⁰⁷ V. par. 4748.

¹⁵⁸⁰⁸ V. npr. P2445 (Izveštaj SRT-a o posjeti Vojislava Šešelja Grbavici).

¹⁵⁸⁰⁹ Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(b), 14(d), 14(e), 14(f) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(1), 612(5).

¹⁵⁸¹⁰ Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(d), 14(e) i 14(j) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(2).

¹⁵⁸¹¹ Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(b), 14(d) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(4), 612(6).

¹⁵⁸¹² Tužilaštvo tvrdi da je optuženi time doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo, kao što se navodi u paragrafu 14(a), 14(c), 14(d), 14(i) i 14(h) Optužnice. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(3), 612(5).

4712. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, u svrhu podešavanja kampanje u Sarajevu, nalagao ograničavanje humanitarne pomoći Sarajevu kako bi se, u sklopu realizacije cilja UZP-a vezanog za Sarajevo, stvorili nepodnošljivi uslovi života njegovih stanovnika, i/ili je odobravao takvo ograničavanje.¹⁵⁸¹³ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku zatim tvrdi da su "posljedice kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja pogoršavala ograničavanja humanitarne pomoći i komunalnih usluga, zbog kojih su stanovnici bili prinuđeni da se izlažu napadima", u potrazi za gorivom ili u redovima za vodu ili hranu.¹⁵⁸¹⁴ Ono takođe tvrdi da o "podešavanju kampanje terora" od strane optuženog svjedoče i ograničenja koja je uvodio za humanitarnu pomoć i komunalne usluge u gradu.¹⁵⁸¹⁵

4713. Međutim, Vijeće ne smatra da su ograničenja humanitarne pomoći relevantna za doprinos koji je optuženi imao u realizaciji cilja UZP-a vezanog za Sarajevo, i to iz dva razloga.

4714. Kao prvo, cilj, kako je definisan u Optužnici, nije bilo širenje terora kao takvo, već "da se pokrene i provede *kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja* usmjerena protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom".¹⁵⁸¹⁶ Dakle, ono što je ključno za cilj naveden u Optužnici jesu djela snajperskog djelovanja i granatiranja, čiji je primarni cilj bilo širenje terora među civilnim stanovništvom. S obzirom na to, Vijeće ne smatra da ometanje humanitarne pomoći može uticati na ta djela bilo u pozitivnom bilo u negativnom smislu. Stoga ograničavanje humanitarne pomoći, čak i ako jeste vršeno u cilju stvaranja nepodnošljivih uslova života stanovništva Sarajeva, ni na koji način nije moglo doprinijeti cilju UZP-a vezanog za Sarajevo onako kako je on definisan u Optužnici.

¹⁵⁸¹³ Optužnica, par. 14(j), 19.

¹⁵⁸¹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 603, 777.

¹⁵⁸¹⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 622. Vijeće napominje da se prekid pružanja komunalnih usluga ne pominje kao jedan od oblika doprinosa optuženog u paragrafu 14 Optužnice. Štaviše, u vezi sa Sarajevom, komunalne usluge se u Optužnici pominju samo jednom, u paragrafu 81, gdje se kaže: "S obzirom da nije bilo plina, struje ili tekuće vode, ljudi su bili prisiljeni da izlaze iz svojih domova, čime se povećavao rizik od smrti." Ni u tom paragrafu niti u ostatku Optužnice optuženom se ne pripisuje odgovornost za prekide u pružanju komunalnih usluga u gradu niti se pobliže objašnjava na koji način je ta praksa doprinijela cilju UZP-a vezanog za Sarajevo, koji je definisan kao "kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja" čiji je prvenstveni cilj bio širenje terora. Iz tog razloga Vijeće ne smatra da je pitanje komunalnih usluga relevantno za optužbe u Optužnici i/ili za doprinos optuženog UZP-u vezanom za Sarajevo. Čak i da to nije slučaj, iz dokaza koje je Vijeće izložilo ranije u ovoj Presudi vidi se da su pružanje komunalnih usluga često prekidale i ometale i strana bosanskih Muslimana i strana bosanskih Srba. S obzirom na takvo stanje stvari, nemoguće je utvrditi u kojoj mjeri su optuženi i drugi navedeni članovi UZP-a doprinijeli prekidima pružanja komunalnih usluga Sarajevu. V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

¹⁵⁸¹⁶ Optužnica, par. 15–19, 77 (naglasak dodat).

4715. Kao drugo, u Optužnici se navodi da je taj cilj uključivao činjenje krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile.¹⁵⁸¹⁷ Kao što je ranije objašnjeno, *actus reus* tih zločina sastoji se od djela nasilja ili prijetnji nasiljem protiv civilnog stanovništva.¹⁵⁸¹⁸ Vijeće smatra da ograničavanje humanitarne pomoći (kao i komunalnih usluga) nije u vezi s "djelima nasilja ili prijetnjama nasiljem". Dokazi o takvim ograničenjima stoga nisu relevantni za dokazivanje doprinosa optuženog realizaciji cilja UZP-a vezanog za Sarajevo.¹⁵⁸¹⁹ Shodno tome, Vijeće neće razmatrati navode u paragrafu 14(j) Optužnice u mjeri u kojoj se oni tiču dijela predmeta koji se odnosi na Sarajevo.

i. *Podrška optuženog Mladiću i SRK-u*

(A) Argumenti strana

4716. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi angažovao Mladića, koji je potom, po odobrenju optuženog, svoj dolazak na sarajevsko ratište u maju 1992. obilježio time što je momentalno intenzivirao "kampanju terora".¹⁵⁸²⁰ Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi unapređivao i dijelio odlikovanja osobama koje su bile ključne za provođenje "kampanje terora" nad Sarajevom, tj. Mladiću, Galiću i Dragomiru Miloševiću, uprkos tome što je znao da učestvuju u vršenju zločina.¹⁵⁸²¹ Kako tvrdi tužilaštvo, nagrađujući i unapređujući takve pojedince, optuženi ne samo što je stvarao i održavao "kulturu nekažnjavanja", već je pokazivao i da odobrava kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja.¹⁵⁸²²

4717. Optuženi tvrdi da je Mladića imenovala Skupština bosanskih Srba, čime indirektno pobija tvrdnju tužilaštva da je on lično "angažovao" Mladića.¹⁵⁸²³ Optuženi, zatim, ne odgovara direktno na optužbe da je dozvolio Mladiću da intenzivira kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerenu na grad Sarajevo; umjesto toga, on poriče da je takva kampanja ikada postojala.¹⁵⁸²⁴ Optuženi dalje navodi da ne postoje dokazi da je unapređivao, nagrađivao ili dijelio odlikovanja oficirima VRS-a znajući da su oni učestvovali u zločinačkom ponašanju.¹⁵⁸²⁵ On tvrdi da ih je

¹⁵⁸¹⁷ Optužnica, par. 15, 77. Pored toga, cilj UZP-a vezanog za Sarajevo uključivao je počinjenje krivičnog djela ubistva. Kao i u slučaju terorisanja i protivpravnih napada na civile, Vijeće smatra da ne postoji veza između doprinosa optuženog ograničavanju humanitarne pomoći i *actusa reusa* tog krivičnog djela.

¹⁵⁸¹⁸ V. par. 450, 459.

¹⁵⁸¹⁹ Međutim, Vijeće je u ranijim odlukama Presude upućivalo na takve dokaze da bi opisalo situaciju koja je vladala u gradu tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica. V. odjeljci IV.B.1.a: Hronologija događaja u Sarajevu; IV.B.1.f: Opsada Sarajeva.

¹⁵⁸²⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(4), 636–642, 797.

¹⁵⁸²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 612(6), 643, 652, 797.

¹⁵⁸²² Završni podnesak tužilaštva, par. 643, 652.

¹⁵⁸²³ Završni podnesak odbrane, par. 1265, 1268.

¹⁵⁸²⁴ Završni podnesak odbrane, par. 2967–2971.

¹⁵⁸²⁵ Završni podnesak odbrane, par. 1335, 1338.

unapređivao na temelju prijedloga komandanata "nižih jedinica" na terenu i zato što je poštovao princip podređenosti u vojsci, što je rezultiralo time da je rijetko znao koga, zapravo, unapređuje.¹⁵⁸²⁶

(B) Podrška optuženog Mladiću i SRK-u u vezi sa Sarajevom

4718. Kao što je već navedeno, 12. maja 1992., na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, kad je Sarajevo već bilo u okruženju raznih snaga bosanskih Srba,¹⁵⁸²⁷ osnovan je VRS i Mladić je imenovan za komandanta.¹⁵⁸²⁸ Vijeće je takođe opisalo kako je optuženi lično odabrao Mladića jer ga je zapazio po "otresitim izjavama u novinama", razmotrilo odnos između njih dvojice i o tome iznijelo svoje zaključke.¹⁵⁸²⁹

4719. Konkretno, na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba, nakon što je optuženi izložio Strateške ciljeve bosanskih Srba i rekao da će borba oko Sarajeva odlučiti sudbinu BiH, Mladić je od političkog rukovodstva bosanskih Srba tražio da formuliše određeni broj realističnih i jasno definisanih strateških ciljeva za srpski narod u Bosni.¹⁵⁸³⁰ Zatim je obavijestio prisutne da bosanski Muslimani u Sarajevu nemaju kuda otići pošto se grad nalazi pod blokadom, da bi onda uzviknuo da "je glava aždaje fundamentalizma ispod našeg čekića."¹⁵⁸³¹ Ispričao je kako je lično iz helikoptera vidio da srpske haubice i tenkovi oko Sarajeva nisu adekvatno raspoređeni i da nemaju odgovarajuće posade, te je upozorio poslanike riječima: "[N]e osvaja se Sarajevo pljućkanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu."¹⁵⁸³² Prema Mladićevim riječima, da bi se bosanski Muslimani predali bilo je potrebno oko grada postaviti 300 topova, uključujući haubice i višecijevne bacače raketa.¹⁵⁸³³ Druge mjere koje je Mladić zagovarao na toj sjednici bile su da se stanovnicima Sarajeva uskrati pristup bolnicama u gradu i da se ometa pružanje komunalnih usluga u Sarajevu, pri čemu je za prekid pružanja komunalnih usluga trebalo okriviti muslimansku stranu.¹⁵⁸³⁴ Ukazavši na činjenicu da je po njegovim naređenjima ključna oprema JNA u Hrvatskoj bila evakuisana na područja pod srpskom kontrolom ili učinjena potpuno neupotrebljivom, Mladić je Skupštinu uvjeravao da će disciplinovani oficiri Kninskog korpusa JNA promijeniti sliku Sarajeva i da, na kraju, strana bosanskih Muslimana neće imati nikakve koristi od grada, ukoliko ne

¹⁵⁸²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 1335, 1338, 1340, 1342.

¹⁵⁸²⁷ V. par. 3556.

¹⁵⁸²⁸ V. par. 160, 3115.

¹⁵⁸²⁹ V. par. 3115–3141.

¹⁵⁸³⁰ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 10, 31–32.

¹⁵⁸³¹ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35.

¹⁵⁸³² P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 35–36, 38.

¹⁵⁸³³ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 36.

¹⁵⁸³⁴ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 34–35.

prihvati mir.¹⁵⁸³⁵ Nakon tog njegovog govora, članovi Skupštine, među kojima je bio i optuženi, jednoglasno su izabrali Mladića za komandanta VRS-a.¹⁵⁸³⁶

4720. Čak i prije nego što su okončane te formalnosti oko osnivanja VRS-a i njegovog ličnog imenovanja, Mladić je bio angažovan na sarajevskom ratištu, najviše na evakuaciji pripadnika JNA koji nisu mogli otići iz raznih kasarni u gradu.¹⁵⁸³⁷ U pregovorima koje je vodio o tim evakuacijama, Mladić je upućivao ozbiljne prijetnje gradu i njegovim stanovnicima iz kojih se vidio tvrdi stav koji je imao prema gradu. Naprimjer, dana 11. maja 1992., Mladić je jednom generalu JNA, koji nije mogao otići iz jedne kasarne u Sarajevu, rekao da, ukoliko druga strana napadne, "onda njih neće biti"; zatim je tom generalu savjetovao da protiv svega što predstavlja neposrednu opasnost po kasarnu upotrijebi artiljerijsku vatru i da ne šteti ni snage bosanskih Muslimana ni grad.¹⁵⁸³⁸ Istoga dana, u razgovoru s jednim drugim oficijom JNA koji nije mogao otići, Mladić je rekao, ako treba, "za vas ću srušiti Sarajevo."¹⁵⁸³⁹ Isto tako, u razgovoru s još jednim oficijom JNA, 19. maja, nakon što mu je rečeno da je jedan general ABiH, Jovo Divjak, zaprijetio da će napasti kasarnu, Mladić je odgovorio da je Divjak, ako to učini, "presudio i smrtnu kaznu prvom sebi, pa celom Sarajevu doneo."¹⁵⁸⁴⁰ Sutradan je Mladić upozorio dva oficira JNA o mogućem napadu cisternom i rekao im, ako do tog napada dođe, "biće spaljen grad."¹⁵⁸⁴¹ Takođe je oficirima dao izričita uputstva da na mogući napad bosanskih Muslimana na kasarnu odgovore sto puta jačom silom.¹⁵⁸⁴² Dalje, 24. maja 1992., Mladić je rekao Tolimiru da, bude li njemu ili njegovim ljudima falila dlaka s glave, "neće biti Sarajeva!"¹⁵⁸⁴³ Sutradan, Mladić je jednom neidentifikovanom oficiru rekao da će, bude li ijedan metak ispaljen na kasarne "Jusuf Džonlić" ili "Maršal Tito", izvršiti odmazdu "prema gradu", takvu da će "[p]otres u Sarajevu [...] biti i više će na njega u jednoj sekundi pasti granata nego za sve vreme od kad se vode borbe dosad."¹⁵⁸⁴⁴ Zatim je, takođe, rekao da mu nije namjera da "ruš[i] grad niti da nevine ljudi stradaju" i da je bolje da se

¹⁵⁸³⁵ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 38–39.

¹⁵⁸³⁶ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrRBiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 53–54.

¹⁵⁸³⁷ Mladić je u Sarajevo stigao 10. maja 1992. V. fusnota 424.

¹⁵⁸³⁸ P6069 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Ratka Mladića i Miloša Baroša, 11. maj 1992.), str. 1–2; Milosav Gagović, T. 31872–31873 (15. januar 2013.). V. takođe P5672 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Gagovića, 19. maj 1992.), str. 2 (gdje je optuženi tom istom generalu rekao: "Ako se prema vama opali metak, videćete šta će se opaliti prema Sarajevu.").

¹⁵⁸³⁹ P5693 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 11. maj 1992.), str. 1.

¹⁵⁸⁴⁰ P6070 (Presretnuti razgovor Milosava Gagovića, Jankovića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.), str. 2–3 (Mladić je takođe dodao da su bosanski Muslimani više ugroženi, jer ih bosanski Srbi drže u okruženju); Milosav Gagović, T. 31871–31873 (15. januar 2013.). V. takođe P5670 (Presretnuti razgovor Tomčića i Ratka Mladića, 19. maj 1992.) (tokom kojeg je Mladić rekao da druga strana neće rizikovati grad zbog pripadnika JNA koji su u kasarnama).

¹⁵⁸⁴¹ P5673 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Potpare, 20. maj 1992.).

¹⁵⁸⁴² P5673 (Presretnuti razgovor Miloša Baroša, Ratka Mladića i Potpare, 20. maj 1992.), str. 4.

¹⁵⁸⁴³ P5657 (Presretnuti razgovor Zdravka Tolimira, Ratka Mladića i "Jerka Doke", 24. maj 1992.), str. 2.

ratuje negdje po brdima nego po Sarajevu.¹⁵⁸⁴⁵ Kao što je već navedeno, istog dana, na sastanku s Biljanom Plavšić i Johnom Wilsonom, Mladić je zaprijetio da će "[sравniti grad sa zemljom]" ukoliko kasarne JNA ne budu evakuisane i dodao da bi međunarodna vojna intervencija samo dovela do uništenja Sarajeva.¹⁵⁸⁴⁶

4721. Premda su se ti razgovori s oficirima JNA odvijali u odsustvu optuženog, optuženi je, ipak, bio upućen u više drugih razgovora i sastanaka na kojima je Mladić objašnjavao svoje planove u vezi s gradom i evakuacijom pripadnika JNA.¹⁵⁸⁴⁷ Kao što je već pomenuto, na jednom od tih sastanaka u maju 1992. na kojem su bili prisutni **[REDIGOVANO]**, Mladić, optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević, Mladić je izložio svoj plan da se izvrši artiljerijski napad širokih razmjera na cijeli grad Sarajevo.¹⁵⁸⁴⁸ **[REDIGOVANO]**.¹⁵⁸⁴⁹ Tokom cijelog tog sastanka, optuženi i drugi su šutjeli.¹⁵⁸⁵⁰ **[REDIGOVANO]** do granatiranja nikad ne bi došlo da su se prisutni na sastanku, među kojima i optuženi, izjasnili protiv njega.¹⁵⁸⁵¹

4722. Poslije toga, Mladić je izdao naređenja komandama brigada SRK-a da izvrše neselektivan i nesrazmjern artiljerijski napad na Sarajevo 28. i 29. maja 1992., o čijem je karakteru detaljnije bilo riječi u jednom ranijem odjeljku Presude.¹⁵⁸⁵² Na primjer, 28. maja 1992., Mladić je lično naredio Mirku Vukašiniću da usmjeri artiljerijsku vatru na Baščaršiju, kao i na Velešiće i Pofaliće, jer "tamo nema srpskog življa mnogo".¹⁵⁸⁵³ Mladić je Vukašiniću takođe naredio da otvori artiljerijsku vatru "da ne mogu da spavaju da razvučemo pamet njihovu".¹⁵⁸⁵⁴ Sutradan je Mladić rekao Potpari da pazi da ne odgovara na provokacije i da on neće narediti granatiranje Sarajeva, osim ako bosanski Muslimani ne budu predstavljali opasnost za Potparine ljude.¹⁵⁸⁵⁵ Kasnije tog dana, Mladić je ipak naredio Potpari da se vatra otvori na željezničku stanicu u Sarajevu, te mu

¹⁵⁸⁴⁴ P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 1–2 (Mladić je takođe naglasio da su bosanski Muslimani u gradu kao u mišolovci i da im nema izlaska).

¹⁵⁸⁴⁵ P1041 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i neidentifikovanog muškarca, 25. maj 1992.), str. 3. Iako je Mladić u tom razgovoru rekao da mu nije namjera da ruši grad i da bi radije ratovao u brdima nego u Sarajevu, Vijeće smatra da se iz tog i svih drugih razgovora koje je u tom razdoblju vodio jasno vidi da je on bio spreman, bude li smatrao potrebnim, izvršiti odmazdu prema cijelom gradu, odnosno razarati ga i ubijati civile.

¹⁵⁸⁴⁶ V. par. 4025.

¹⁵⁸⁴⁷ V. npr. par. 4021. **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁸⁴⁸ V. par. 4023.

¹⁵⁸⁴⁹ V. par. 4023.

¹⁵⁸⁵⁰ V. par. 4023.

¹⁵⁸⁵¹ **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁸⁵² V. par. 4024–4035.

¹⁵⁸⁵³ P1521 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.), str. 3; P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.).

¹⁵⁸⁵⁴ P1518 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Mirka Vukašinića, 28. maj 1992.). V. takođe P1042 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s razgovorima s delegacijama BiH i JNA, 29. maj 1992.), par. 5.

¹⁵⁸⁵⁵ D207 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 8.

rekao da vatrom rastjera to oko sebe.¹⁵⁸⁵⁶ Iz tih naređenja je jasno da Mladić nije bilo briga za civilno stanovništvo Sarajeva niti za stradanja civila do kojih će dovesti njegova naređenja da se granatira grad, uključujući Baščaršiju, Velešiće i Pofaliće.

4723. Kao što je već navedeno, 30. maja 1992., dok je bombardovanje i dalje trajalo, Morillon i Mackenzie su se sastali s optuženim i Koljevićem kako bi razgovarali o tim događajima.¹⁵⁸⁵⁷ Na tom sastanku, optuženi je branio postupke Mladića i SRK time da je vojska zbog svog neiskustva pretjerano reagovala na napade Zelenih beretki i da Mladić nije imao sve snage pod svojom komandom.¹⁵⁸⁵⁸ Time je optuženi pokazao da je bio svjestan da je bombardovanje grada bilo velikih razmjera i pretjerano.

4724. Ipak, uprkos činjenici da je optuženi toga bio svjestan, u noći 5. juna počeo je još jedan napad velikih razmjera na grad koji je trajao do 8. juna 1992.¹⁵⁸⁵⁹ Njemu je tog istog dana prethodio sastanak kojem su prisustvovali Mladić, optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević i Đerić i na kojem je optuženi prisutnima rekao da se Sarajevo mora riješiti političkim putem "uz tiho dejstvo mic po mic" i rekao im da očiste Butmir, Hrasnicu, Sokolović Koloniju i Hrasno.¹⁵⁸⁶⁰ Sutradan, dok je bombardovanje grada bilo u toku, Mladić se sastao s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Ostojićem i drugima na Jahorini, i tom prilikom je optuženi, govoreći o Strateškim ciljevima, prisutnima rekao sljedeće: "[M]i moramo da vojnički zaštitimo svoje teritorije." Dodao je da "rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata".¹⁵⁸⁶¹ Tog istog dana Mladić je donio Direktivu br. 1 u kojoj je naveo da je VRS "dobila zadatak da ofanzivnim dejstvima [...] popravi operativno-taktički položaj na širem prostoru Sarajeva".¹⁵⁸⁶² Zatim je SRK-u dao zadatak da "očisti delove Sarajeva" i "prese[će] ga" pravcem Nedžarići-Stup-Rajlovac; takođe im je dao zadatak da očiste Mojnilo, Dobrinju, Butmir i Sokolović Koloniju, te da deblokiraju saobraćajnice Sarajevo–Trnovo i Pale–Zlatište.¹⁵⁸⁶³

4725. Dakle, nema sumnje da je na samom početku sukoba u Sarajevu optuženi u potpunosti podržavao i aktivno podsticao Mladićev agresivni vojni pristup u Sarajevu, uključujući granatiranja u periodu od 28. do 30. maja i od 5. do 8. juna 1992. [REDIGOVANO], prvih mjeseci sukoba,

¹⁵⁸⁵⁶ P1511 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.); P1522 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Potpare, 29. maj 1992.), str. 1.

¹⁵⁸⁵⁷ V. par. 4037.

¹⁵⁸⁵⁸ P1036 (Izvyještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.).

¹⁵⁸⁵⁹ V. par. 4039–4048.

¹⁵⁸⁶⁰ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

¹⁵⁸⁶¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97.

¹⁵⁸⁶² D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 2.

optuženi, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić su, uglavnom zbog nepoznavanja vojnih stvari, Mladiću dali apsolutnu vlast u tom pogledu.¹⁵⁸⁶⁴ Od juna 1992., međutim, počeli su postepeno ograničavati Mladića i, na kraju, "politička moć je bila na vrhu".¹⁵⁸⁶⁵

4726. [REDIGOVANO].¹⁵⁸⁶⁶ [REDIGOVANO].¹⁵⁸⁶⁷

4727. Uprkos [REDIGOVANO], za koji je optuženi dobro znao, optuženi je ipak nastavio da podržava Mladića i njegove planove za grad. Na primjer, u Direktivi br. 3, koju je Glavni štab izdao 3. avgusta 1992., Mladić je objasnio da je cilj "čvrsto držati Sarajevo u blokadi" i dao je zadatak SRK-u da "postepeno sužav[a] obruč".¹⁵⁸⁶⁸ Sutradan, 4. avgusta 1992., na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika i Koljevića, učesnici su prihvatili tu direktivu bez prigovora, iako je Koljević tražio da se izvede "[d]iverzantska akcija u Sarajevu" i "[z]auzimanje Sarajeva".¹⁵⁸⁶⁹

4728. Isto tako, na sastanku na Jahorini, 2. juna 1993., kojem su prisustvovali optuženi, Krajišnik, predsjednik Vlade Lukić, Mladić, komandanti SRK-a, uključujući Galića, kao i predsjednici sarajevskih opština,¹⁵⁸⁷⁰ Mladić je podnio izvještaj o situaciji u zoni odgovornosti SRK-a, u kojem je izložio problem u toj zoni i neuspješne pokušaje ABiH da probije blokadu grada, a zatim je, između ostalog, predložio:

U daljim dejstvima treba primenjivati dejstva diverzantsko-terorističkih grupa, zasedna i *prepadna dejstva*, tako da se *stalno negativno utiče na moral muslimanskih snaga i stanovništva, da imaju osećaj straha i stalne nesigurnosti od dejstva naših snaga*. Taktičkim postupcima i našim propagandnim djelovanjem potrebno je kod njih razvijati osjećaj da njihova sudbina zavisi od Vojske Republike Srpske. Kroz *neprekidnu aktivnost i borbena dejstva svih raspoloživih snaga SRK neprijatelju treba nonositi gubitke i kod njih razvijati osjećaj zavisnosti, straha i nesigurnosti*.¹⁵⁸⁷¹

Na kraju tog sastanka optuženi je rekao da podržava sve što je rečeno na sastanku, da je "ranjena zver [...] najopasnija", da se ništa ne može postići pregovorima s Izetbegovićem i da zato Izetbegović mora biti poražen, dok bosanski Srbi istovremeno treba da obezbijede "povoljne

¹⁵⁸⁶³ D232 (Direktiva br. 1, 6. juni 1992.), par. 5. V. takođe [REDIGOVANO].

¹⁵⁸⁶⁴ [REDIGOVANO].

¹⁵⁸⁶⁵ [REDIGOVANO].

¹⁵⁸⁶⁶ [REDIGOVANO].

¹⁵⁸⁶⁷ [REDIGOVANO].

¹⁵⁸⁶⁸ D235 (Direktiva br. 3, 3. avgust 1992.), str. 3, 5. Sutradan je komandant SRK-a naređenja iz te direktive koja su se odnosila na Sarajevo prenio jedinicama SRK-a. V. P5979 (Naređenje SRK-a, 4. avgust 1992.).

¹⁵⁸⁶⁹ P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 24.

¹⁵⁸⁷⁰ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

¹⁵⁸⁷¹ P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 3–5, 9 (naglasak dodat). Vijeće napominje da, iako na tom dokumentu nema Mladićevog potpisa, njegove rukom pisane bilješke i činjenica da je zaplijenjen u Mladićevoj kući, ukazuju na to da je on autor. V. Zahtjev tužilaštva za prihvatanje 68 dokumenata Sarajevsko-romanijskog korpusa bez posredstva svjedoka s Prilogom A, par. 5, Prilog A, str. 4–5.

međunarodne okolnosti".¹⁵⁸⁷² Nakon tih izjava, Mladić se obratio optuženom, Krajišniku i Lukiću, rekavši da će Glavni štab uzeti u obzir njihove napomene i izdati odgovarajuća naređenja.¹⁵⁸⁷³ U skladu s tim, 25. juna 1993., izdata je Direktiva br. 5, u kojoj je izložena operacija "Lukavac '93" i u kojoj je Mladić SRK-u dao zadatak da "stvor[i] uslove za ovladavanje [Sarajevom]".¹⁵⁸⁷⁴ U direktivi je objasnio da je VRS dobio zadatak da spriječi deblokadu Sarajeva i zauzimanje objekata namjenske industrije pod kontrolom SRK-a.¹⁵⁸⁷⁵ Kao što je već navedeno, ta operacija je dovela do osvajanja Igmana i prijetnji vazдушnim napadima NATO-a strani bosanskih Srba.¹⁵⁸⁷⁶

4729. Godinu i po dana kasnije, 14. januara 1994., na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika, Miloševića, Galića, komandanata brigada SRK-a i predsjednika sarajevskih opština, optuženi je govorio o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu, kao i o pregovorima u Ženevi.¹⁵⁸⁷⁷ Na tom sastanku, Mladić je rekao da Sarajevo treba riješiti "vojnički, ne politički".¹⁵⁸⁷⁸ Predlagao je da se poprave "operativni položaji" SRK-a.¹⁵⁸⁷⁹ Takođe je predlagao presijecanje tunela koji koriste bosanski Muslimani i stavio naglasak na "odgovornost i disciplin[u] u vojsci".¹⁵⁸⁸⁰ I ovom prilikom podržavajući Mladića i njegovu odlučnost da situaciju u Sarajevu riješi vojnim a ne političkim putem, optuženi je izjavio da je Mladić "100% u pravu" i da će bosanski Muslimani "klonuti u Sarajevu".¹⁵⁸⁸¹ Zatim je naredio da se stvori "gotov[a] vojsk[a]" i da svi vojnici regrutovani od aprila 1992. moraju ostati u vojsci do kraja rata.¹⁵⁸⁸² Takođe je naredio da SRK-ova "[o]dmazda [...] bude 1:1".¹⁵⁸⁸³ Sastanak je okončao izdavanjem naređenja komandantima SRK-a da "[b]rzo postroj[e] brigade".¹⁵⁸⁸⁴

4730. Pored gore navedenih izričitih riječi podrške koje je optuženi izrekao u prilog Mladićevoj strategiji u Sarajevu, Vijeće je takođe uvrstilo u spis više Mladićevih dnevnika, iz kojih se vidi da je tokom sukoba održano više sastanaka kojima su prisustvovali i optuženi i Mladić, na kojima je razmatrana situacija u Sarajevu i dogovoreno šta dalje treba preduzimati. Iz njih se takođe vidi da

¹⁵⁸⁷² P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.

¹⁵⁸⁷³ P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 9–10.

¹⁵⁸⁷⁴ P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 5(a).

¹⁵⁸⁷⁵ P843 (Direktiva br. 5, 25. juni 1993.), par. 2.

¹⁵⁸⁷⁶ V. par. 3572–3275.

¹⁵⁸⁷⁷ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133

¹⁵⁸⁷⁸ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 144.

¹⁵⁸⁷⁹ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 144.

¹⁵⁸⁸⁰ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 145.

¹⁵⁸⁸¹ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.

¹⁵⁸⁸² P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.

¹⁵⁸⁸³ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.

¹⁵⁸⁸⁴ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

su njih dvojica nastavili da saraduju tokom cijeloga rata i da su se dogovarali o koracima koje treba preduzimati u vezi s pitanjima koja se tiču Sarajeva.¹⁵⁸⁸⁵

4731. Osim što je podržavao Mladićeve postupke na sarajevskom ratištu, optuženi je, u skladu sa svojim ovlaštenjima da unapređuje oficire VRS-a,¹⁵⁸⁸⁶ vanredno unaprijedio i Mladića za njegove zasluge u svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a, dodijelivši mu čin general-pukovnika.¹⁵⁸⁸⁷ U tom trenutku Sarajevo se nalazilo pod opsadom već dvije godine i optuženom je već više puta bilo rečeno da je grad izložen neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju od strane SRK.¹⁵⁸⁸⁸

4732. Isto tako, optuženi je takođe izdavao ukaze kojima je postavljao više oficire u SRK, unapređivao ih po obavljenim zadacima i dodjeljivao odlikovanja pripadnicima ratnih jedinica SRK-a. Dana 31. avgusta 1992., optuženi je postavio Stanislava Galića za komandanta SRK-a.¹⁵⁸⁸⁹ Dana 16. decembra 1992., nakon vrlo teškog perioda za grad Sarajevo i izrazito žestokog neselektivnog granatiranja u septembru i oktobru 1992. koje je dovelo do toga da predstavnici međunarodne zajednice upute proteste Koljeviću, Biljani Plavšić i optuženom,¹⁵⁸⁹⁰ optuženi je upotrijebio svoje ovlaštenje da odlučuje o vanrednim unapređenjima i unaprijedio Galića u čin general-majora.¹⁵⁸⁹¹ Zatim, 7. avgusta 1994., tek nešto više od mjesec dana po Mladićevom unapređenju, optuženi je ponovo vanredno unaprijedio Galića, dodijelivši mu čin general-potpukovnika.¹⁵⁸⁹² Dana 12. avgusta 1994., nakon što je Mladić pokrenuo postupak za prestanak Galićeve profesionalne vojne službe, budući da je Galić navršio više od 30 godina radnog staža, Galić je, između ostalog, zatražio da optuženi ispuni svoje obećanje i dodijeli mu najveće odlikovanje u RS-u, kao i namješten stan u garnizonu Novi Sad ili Banjaluka.¹⁵⁸⁹³

4733. Optuženi je odigrao presudnu ulogu i u postavljenju i uzastopnim unapređenjima Dragomira Miloševića. Tako je optuženi, 10. jula 1993., imenovao Miloševića, koji je u to vrijeme bio načelnik Odjeljenja za operativno-nastavne poslove u Komandi Drinskog korpusa, za načelnika

¹⁵⁸⁸⁵ V. npr. P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 38–40, 42, 308–315; P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar–5. septembar 1995.), str. 42.

¹⁵⁸⁸⁶ V. par. 3427.

¹⁵⁸⁸⁷ P3046 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Ratka Mladića, 28. juni 1994.); Raynaud Theunens, T. 16863 (19. juli 2011.).

¹⁵⁸⁸⁸ V. odjeljak IV.B.3.c.iii.B: Znanje optuženog.

¹⁵⁸⁸⁹ P1200 (Ukaz predsjednika Predsjedništva RS-a u vezi sa Stanislavom Galićem, 31. avgust 1992.).

¹⁵⁸⁹⁰ V. par. 3562; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22; Hussein Abdel-Razek, T. 5507 (19. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je uputio dopis optuženom sa zahtjevom da zaustavi granatiranje).

¹⁵⁸⁹¹ P2650 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 16. decembar 1992.).

¹⁵⁸⁹² P2649 (Ukaz Radovana Karadžića o vanrednom unapređenju, 7. avgust 1994.)

¹⁵⁸⁹³ P1206 (Zapisnik o penzionisanju Stanislava Galića, 12. avgust 1994.), str. 1. Prema dokazima predloženim Vijeću, Galić je razriješen dužnosti komandanta SRK-a zato što je pristao na ZPI-je i punktove za prikupljanje naoružanja protivno Mladićevim željama. V. fusnota 11476.

štaba i zamjenika komandanta SRK-a.¹⁵⁸⁹⁴ Zatim, 24. marta 1994., samo mjesec i po dana nakon granatiranja Dobrinje 4. februara i Markala 5. februara, i uprkos tome što je međunarodna zajednica kod njega uložila protest povodom ta dva incidenta,¹⁵⁸⁹⁵ optuženi je upotrijebio svoje ovlaštenje da odlučuje o vanrednim unapređenjima i Miloševića unaprijedio iz čina pukovnika u čin general-majora, a unapređenje je stupilo na snagu narednog dana.¹⁵⁸⁹⁶ Konačno, 8. avgusta 1994., optuženi je postavio Miloševića za komandanta SRK-a, i to postavljenje je stupilo na snagu 15. avgusta 1994.¹⁵⁸⁹⁷ U redovima VRS-a smatralo se da je Milošević čovjek optuženog.¹⁵⁸⁹⁸

4734. Pored dokaza o gore navedenim postavljenjima i unapređenjima, Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je 25. juna 1995., približno dva mjeseca nakon incidenta 10 iz Priloga G Optužnici za koji je bila odgovorna Ilidžanska brigada i za koje je optuženi znao,¹⁵⁸⁹⁹ Mladić obavijestio Komandu SRK-a da će optuženi povodom Vidovdana uručiti medalje "Petra Mrkonjića", između ostalih, pripadnicima Ilidžanske brigade i 1. romanijske pješadijske brigade.¹⁵⁹⁰⁰

(C) Zaključak

4735. Na osnovu gore navedenog, Vijeće zaključuje da je optuženi doveo i postavio Mladića za komandanta Glavnog štaba VRS-a. Prema riječima samog optuženog, na sjednici Skupštine bosanskih Srba u aprilu 1995., on se lično potrudio da dovede Mladića, nakon što je uočio Mladićeve aktivnosti u Kninu i njegove "otresite izjave". Zatim, na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba i neposredno prije nego što je postavljen za komandanta VRS-a, Mladić je slobodno formulisao svoju strategiju za Sarajevo pred optuženim i drugim članovima političkog rukovodstva bosanskih Srba i vrlo jasno rekao da će, po njegovom mišljenju, opsada i gađanje Sarajeva iz brojnog teškog naoružanja primorati bosanske Muslimane da pristanu na zahtjeve bosanskih Srba. Uprkos tome što je jasno objasnio šta će zadesiti Sarajevo, optuženi i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba glasali su za to da Mladić bude postavljen.

¹⁵⁸⁹⁴ P2676 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za načelnika štaba SRK-a, 10. juli 1993.); D2149 (Podsjetnik Manojla Milovanovića), str. 24.

¹⁵⁸⁹⁵ V. par. 4835–4836.

¹⁵⁸⁹⁶ P2677 (Ukaz Radovana Karadžića o unapređenju Dragomira Miloševića, 24. mart 1994.). Vijeće napominje da u prevodu na engleski jezik dokaznog predmeta P2677 piše da unapređenje stupa na snagu 25. marta 1993., ali da u originalu na b/h/s-u stoji datum 25. mart 1994.

¹⁵⁸⁹⁷ P2678 (Ukaz Radovana Karadžića o postavljanju Dragomira Miloševića za komandanta SRK-a, 8. avgust 1994.), str. 2.

¹⁵⁸⁹⁸ D2901 (Dopis Dragomira Miloševića Ratku Mladiću, 19. maj 1996.), str. 2.

¹⁵⁸⁹⁹ V. par. 4405.

¹⁵⁹⁰⁰ P2814 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 25. juni 1995.).

4736. Vijeće, dalje, konstatuje da je Mladić ubrzo po svom postavljenju zaista intenzivirao kampanju protiv Sarajeva svojim učešćem u granatiranju grada velikih razmjera od strane SRK-a, kao što je opisano gore u odjeljcima Presude koji se tiču incidenata 1 i 2 iz Priloga G Optužnici. Uprkos tom intenziviranju kampanje na koje su razni međunarodni posmatrači skrenuli pažnju optuženom i za koje je on indirektno priznao da za njih zna na sastanku s Morillonom i Mackenziejem 30. maja 1992., optuženi je ipak pružio punu podršku Mladiću, braneći ga pred međunarodnom zajednicom i okrivljujući drugu stranu za intenziviranje kampanje.¹⁵⁹⁰¹ Pored toga, optuženi je nastavio da aktivno učestvuje u Mladićevim djelima i planovima za grad i da ih odobrava, o čemu govori činjenica da je prihvatio sve vojne direktive koje je potpisao Mladić, kao i sastanak održan 2. juna na Jahorini i više drugih sastanaka na kojima su njih dvojica, zajedno s drugima, razgovarali o svojim planovima za Sarajevo. Štaviše, 28. juna 1994., kad je već uveliko bio upoznat s tim da međunarodna zajednica ne odobrava postupke SRK-a i Mladića u Sarajevu,¹⁵⁹⁰² optuženi je odlučio da upotrijebi svoje *de jure* ovlaštenje da Mladića unaprijedi u čin general-pukovnika, čime ga je, zapravo, nagradio za njegove postupke na sarajevskom ratištu. Prema tome, Vijeće nema nikakvih sumnji da je optuženi podržavao Mladića u njegovim naporima da intenzivira granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu tokom cijelog sukoba u Sarajevu i tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.

4737. Prilikom donošenja gornjih zaključaka Vijeće je bilo svjesno činjenice da su u određenim trenucima između optuženog i Mladića postojale tenzije,¹⁵⁹⁰³ ali smatra da te tenzije nisu bile toliko ozbiljne i/ili velike da bi umanjile nivo podrške koju je optuženi pružao Mladićevoj politici u vezi sa Sarajevom, što jasno pokazuju gore izloženi dokazi.

4738. Vijeće dalje zaključuje da je optuženi, osim Mladića, unapređivao ili odlikovao oficire SRK-a i jedinice SRK-a za koje su međunarodni posmatrači tvrdili da su umiješani u vršenje zločina nad stanovništvom Sarajeva, čime im je izražavao svoju podršku. Kao što je navedeno gore u tekstu, optuženi je donio odluke o unapređenjima Galića i Dragomira Miloševića iako je bio redovno informisan o problemu nesrazmjernog otvaranja vatre na grad od strane jedinica SRK-a, kao što će biti opisano kasnije u ovoj Presudi.¹⁵⁹⁰⁴ On je s Miloševićem, zapravo, bio u vrlo bliskim odnosima i oni su nastavili da podržavaju jedan drugog uprkos činjenici da je Milošević imao direktnu ulogu u, između ostalog, upotrebi modifikovanih avio-bombi u gradu.¹⁵⁹⁰⁵ Dalje, optuženi je dodijelio odlikovanja pripadnicima Ilidžanske brigade u julu 1995., iako je bio svjestan da je

¹⁵⁹⁰¹ V. par. 4723.

¹⁵⁹⁰² V. odjeljak IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog.

¹⁵⁹⁰³ V. par. 3122–3141.

¹⁵⁹⁰⁴ V. odjeljak IV.B.3.c.iii: Znanje optuženog.

¹⁵⁹⁰⁵ V. par. 4403–4405.

Ilidžanska brigada lansirala modifikovanu avio-bombu na centar Hrasnice, što je Vijeće već konstatovalo u ovoj Presudi.¹⁵⁹⁰⁶

4739. Kad je riječ o tvrdnji optuženog da gotovo nikad nije znao koga unapređuje jer je samo potpisivao unapređenja na osnovu prijedloga komandanata "nižih jedinica", Vijeće ne smatra da je to bio slučaj i u pogledu Mladića, Galića i Dragomira Miloševića. Štoviše, s obzirom na njihove visoke činove i činjenicu da je optuženi bio posebno zainteresovan i uključen u sve što se ticalo Sarajeva, Vijeće ne prihvata da on nije znao za njihova unapređenja i/ili da ih je unaprijedio čisto na osnovu prijedloga komandanata na nižim nivoima. Suprotno njegovim tvrdnjama, Vijeće se uvjerilo da je optuženi, prilikom postavljanja i unapređivanja te trojice ljudi, bio potpuno svjestan njihovih imenovanja i unapređenja, te da ih je podržavao, znajući sve vrijeme da su oni imali ulogu u neselektivnom i nesrazmjernom granatiranju i snajperskom djelovanju po civilnom stanovništvu u gradu. Tim postupcima on je davao do znanja da kriminalne radnje Mladića, kao i radnje komandanata SRK-a i njihovih jedinica, ne podliježu istrazi i kažnjavanju.

ii. *Nadgledanje vojnih dejstava u Sarajevu od strane optuženog*

(A) *Argumenti strana u postupku*

4740. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi, kao vrhovni komandant VRS-a, nadgledao strategiju i provođenje plana putem rukovođenja i komandovanja snagama bosanskih Srba u Sarajevu.¹⁵⁹⁰⁷ Ono tvrdi da je optuženi imao "čelnu poziciju u rukovođenju" snagama bosanskih Srba time što je bio "predsjednik SDS-a, predsjednik Predsjedništva, Predsjednik i vrhovni komandant" i da su njegovu vlast priznavali pripadnici VRS-a, uključujući Mladića, Milovanovića, Galića i Dragomira Miloševića.¹⁵⁹⁰⁸

4741. Optuženi sa svoje strane tvrdi da na sastancima političkog rukovodstva RS-a i komandanata SRK-a nisu vođeni nikakvi suštinski razgovori, već da su ti razgovori bili formalnog karaktera.¹⁵⁹⁰⁹ On, dalje, tvrdi da Galić i Dragomir Milošević od Predsjedništva nisu dobijali naređenja ili uputstva namijenjena isključivo SRK-u i da su "sve informacije koje su stizale od Predsjedništva bile namijenjene cijelom VRS-u."¹⁵⁹¹⁰ Što se tiče Galića, optuženi tvrdi da je komunikacija između njih

¹⁵⁹⁰⁶ V. npr. par. 4413.

¹⁵⁹⁰⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 612(1), 614–619.

¹⁵⁹⁰⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 614–615, 618.

¹⁵⁹⁰⁹ Završni podnesak odbrane, povjerljivo, par. 2325.

¹⁵⁹¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2325.

bila ograničena i "praktično nepostojeća u pogledu izvođenja borbenih dejstava".¹⁵⁹¹¹ Što se tiče Dragomira Miloševića, on tvrdi da ni civilne vlasti RS-a ni političke vođe SDS-a nikad nisu uticale na Miloševićovo komandovanje, jer se oni nisu uplitali u vojna pitanja.¹⁵⁹¹² On tvrdi da je komunikacija na terenu između republičkih i vojnih vlasti bila neredovna i da sistem rukovođenja i komandovanja nije dobro funkcionisao zbog "zastarele tehničke opreme" SRK-a.¹⁵⁹¹³ Optuženi takođe tvrdi da je VRS, zbog nedovoljnog broja profesionalnih oficira u SRK-u, imao problema da ostvari efektivnu kontrolu nad njegovim jedinicama.¹⁵⁹¹⁴ Konačno, on tvrdi da je "u jednom periodu tokom rata" odnos između SRK-a i republičkih vlasti bio napet, što je dovelo do toga da je vojska odbijala da izvrši naređenja Vrhovne komande.¹⁵⁹¹⁵

(B) SRK kao profesionalna vojska

4742. Vijeće podsjeća da je VRS, uključujući SRK, osnovan kao profesionalna vojska odlukom Skupštine bosanskih Srba i usvajanjem Zakona o odbrani i Zakona o vojsci.¹⁵⁹¹⁶ Vijeće takođe podsjeća na svoje ranije zaključke o tome da je optuženi učestvovao u osnivanju VRS-a.¹⁵⁹¹⁷

4743. Tokom cijelog suđenja, pred Vijećem su izvođeni dokazi o tome da je SRK bio dobro organizovan i da je funkcionisao kao profesionalna vojska u sklopu strukture VRS-a, s efektivnom strukturom rukovođenja i komandovanja u svojim jedinicama na svim nivoima.¹⁵⁹¹⁸ Dana 19. novembra 1992., u Direktivi br. 4, Mladić je sam naveo da je SRK "u potpunosti stabilizovao rukovođenje i komandovanje u korpusu i potčinjenim jedinicama".¹⁵⁹¹⁹ U analizi borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a iz jula 1994., koju je pripremio načelnik artiljerije Tadija Manojlović, navodi se da je SRK, iako oslabljen odlaskom oficira u SRJ u ranim fazama rata, što se negativno odrazilo na rukovođenje i komandovanje, "postig[ao] vidne rezultate u zaštiti srpskog naroda i teritorija" i da su, uprkos raznim problemima s kojima se suočavao, kao što je manjak obučениh vojnika i oficira, "postizani vrlo dobri i odlični rezultati".¹⁵⁹²⁰ Prema izvještaju VRS-a iz aprila 1993., u VRS-u je tokom protekle godine "[r]ukovođenje i komandovanje [...] bilo

¹⁵⁹¹¹ Završni podnesak odbrane, par. 2965.

¹⁵⁹¹² Završni podnesak odbrane, par. 2328.

¹⁵⁹¹³ Završni podnesak odbrane, par. 2962.

¹⁵⁹¹⁴ Završni podnesak odbrane, par. 2329–2330.

¹⁵⁹¹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 2327.

¹⁵⁹¹⁶ V. par. 160–164.

¹⁵⁹¹⁷ V. par. 162–163, 3098.

¹⁵⁹¹⁸ V. činjenica o kojoj je presuđeno 37; Richard Philipps, T. 3755–3756, 3818–3819 (15. juni 2010.).

¹⁵⁹¹⁹ P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.).

¹⁵⁹²⁰ D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 2, 9. V. takođe Richard Philipps, T. 3795–3809 (15. juni 2010.).

jedinstveno", svaki korpus je dobijao konkretne zadatke za svoju zonu odgovornosti i u predviđenom vremenu.¹⁵⁹²¹

4744. Thomas je u svom svjedočenju izjavio da je u hijerarhiji od Mladića do komandanata brigada "postojao sistem rukovođenja i komandovanja kakav bi[...] očekivao u nekoj vojsci u sastavu NATO-a",¹⁵⁹²² dok je Van Baal izjavio da je do 1994. godine VRS stvorio krajnje centralizovanu strukturu rukovođenja i komandovanja.¹⁵⁹²³ Svjedok KDZ182 je takođe smatrao da je lanac komandovanja VRS-a i SRK-a "u potpunosti funkcionisao" i da je "postojala efektivna odgovornost svakog ešalona u operativnom izvršavanju dejstava".¹⁵⁹²⁴ **[REDIGOVANO]** je izjavio da je Mladić imao apsolutna ovlaštenja i potpunu kontrolu nad svim što se ticalo VRS-a, kao što su "borbe, logistika i veliki broj drugih elemenata", ali da nije učestvovao u političkim ciljevima rukovodstva bosanskih Srba.¹⁵⁹²⁵

4745. Svjedok KDZ450 je u svom svjedočenju takođe izjavio da je lanac potčinjavanja oružanih snaga u Sarajevu bio "vrlo jednostavan" – Mladić je bio "vrhovni komandant", ispod njega je bio komandant SRK-a a zatim brigade.¹⁵⁹²⁶ Vojne strukture su funkcionisale na "veoma klasičan način", odnosno odgovornost je bila jasno utvrđena i bilo je "vrlo malo" prostora za ličnu inicijativu.¹⁵⁹²⁷ Mnogo puta Mladić je pokazao da ima efektivnu kontrolu, na primjer, kad bi organizovao otvaranje prolaza preko linije sukoba, proveo privremene prekide vatre i direktno komandovao vojnim dejstvima.¹⁵⁹²⁸ Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je Mladićeva komanda bila dalekosežna i da Mladić na sastancima s njim nikad nije negirao da kontroliše ratna

¹⁵⁹²¹ D325 (Glavni štab VRS-a, Analiza borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a u 1992., april 1993.), str. 7–8. Prema Galićevim riječima, kad je on preuzeo komandu nad SRK-om u septembru 1992., što je bilo oko mjesec dana nakon Šipčičevog odlaska, na sjeverozapadnim linijama fronta vladala je nedisciplina zbog činjenice da je JNA otišla, a jedinice TO-a još uvijek nisu bile dovoljno integrisane u VRS. V. Stanislav Galić, T. 37619–37622 (23. april 2013.); D3483 (Naređenje SRK-a, 22. septembar 1992.), str. 1–3. Međutim, Vijeće podsjeća na svoj raniji zaključak da su jedinice TO-a integrisane u VRS sredinom maja 1992. V. par. 3176. Prema riječima vještaka tužilaštva Philippsa, kad je Galić preuzeo komandu nad SRK-om, došlo je do poboljšanja u obuci i organizaciji u korpusu. V. Richard Philipps, T. 3807 (15. juni 2010.); D321 (Naređenje SRK-a, 13. juli 1994.); P1616 (Naređenje SRK-a, 5. januar 1995.).

¹⁵⁹²² P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 50 (gdje je svjedok dodao da se ne može sjetiti nijednog slučaja da komandanti brigada bosanskih Srba nisu postupili po naređenju komandanta korpusa). Thomas je takođe napomenuo da se prekid vatre u februaru 1994. bitno odrazio na grad Sarajevo i da pokazuje visok stepen rukovođenja i komandovanja u VRS-u. V. P1558 (Izjava svjedoka Francisa Roya Thomasa od 13. maja 2009.), par. 107.

¹⁵⁹²³ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 24.

¹⁵⁹²⁴ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 20, 53 (pod pečatom).

¹⁵⁹²⁵ **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁹²⁶ Svjedok KDZ450, T. 10554–10555 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵⁹²⁷ Svjedok KDZ450, T. 10554 (19. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵⁹²⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 73, 127 (gdje je svjedok dodao da je Mladić bio poznat po tome što je radio ono što je rekao da će uraditi i da je Wilson stoga Mladićeve prijetnje uzimao za ozbiljno.). V. takođe John Wilson, T. 4055–4056, 4085 (22. juni 2010.)

dejstva vojnih snaga u Sarajevu.¹⁵⁹²⁹ Svjedok KDZ182 je smatrao da je upravo Mladić bio taj koji je imao stvarnu vlast, tako da su svi incidenti u Sarajevu zapravo bili orkestrirani, vođeni i osmišljeni od strane Mladića.¹⁵⁹³⁰ Po njegovom mišljenju, Mladić je naložio komandantima SRK-a da vrše pritisak na stanovništvo i provode teror nad njim.¹⁵⁹³¹

4746. Što se tiče komandanata SRK-a, Galić je bio vrlo popularan, uživao je veliki autoritet i bio je upućen u sve što se dešavalo u njegovoj zoni odgovornosti.¹⁵⁹³² Prilikom susreta s Galićem u njegovom komandnom centru, Abdel-Razek je imao priliku da vidi da se centrom rukovodi profesionalno i da među oficirima vladaju profesionalni odnosi.¹⁵⁹³³ Iako je Mladić bio "vrhovni srpski vojni komandant", Galić je ipak imao "kontrolu nad svakodnevnim aktivnostima u Sarajevu", tako da su "paravojne grupe" na području Sarajeva bile pod njegovom kontrolom.¹⁵⁹³⁴ Tucker je u svom svjedočenju izjavio da mu je iz susreta s Galićem bilo jasno da između Mladića i Galića postoji odnos "starješine i [podređenog]", pri čemu je Mladić bio najviši vojni komandant bosanskih Srba koji je sebe smatrao podređenim jedino Skupštini bosanskih Srba, dok je Galić bio disciplinovan i poslušan podređeni.¹⁵⁹³⁵ Prema Moleovim riječima, Galić je bio "krajnje emocionalan", ali je svoje vojne dužnosti obavljao jako dobro i "mogao da postigne što je želio" u pogledu Sarajeva.¹⁵⁹³⁶ Galić je nekoliko puta mjesečno obilazio brigade, na primjer, 3. sarajevsku brigadu i 1. romanijsku brigadu, sastajao se s komandantima i obavještavao ih o stanju na linijama fronta, a ponekad bi ih sve zajedno pozvao na referisanje.¹⁵⁹³⁷ U suštini, Galić je aktivno nadgledao situaciju u Sarajevu, bio je svjestan situacije na bojištu, bio u poziciji da izdaje uputstva i

¹⁵⁹²⁹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 126, 128. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 114 (gdje je svjedok izjavio da je Mladić loše postupao prema generalima i da su oni bili njegovi "poslušnici").

¹⁵⁹³⁰ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 13; P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 11, 16, 54, 65 (pod pečatom).

¹⁵⁹³¹ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 22 (pod pečatom).

¹⁵⁹³² P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 34; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 23–24; P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 10 (gdje je svjedok izjavio je da Galić imao efektivnu komandu i kontrolu nad SRK-om).

¹⁵⁹³³ Hussein Abdel-Razek, T. 5501 (19. juli 2010.).

¹⁵⁹³⁴ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 28 (gdje svjedok objašnjava da su jednom prilikom njegovo vozilo zaustavili i pretražili "pripadnici paravojnih jedinica" u civilnoj odjeći za koje je bilo jasno da su pod kontrolom vojnog starješine pod Galićevom komandom); Hussein Abdel-Razek, T. 5501 (19. juli 2010.).

¹⁵⁹³⁵ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 41, 55 (gdje se dodaje da su strateški planovi za sve operacije dolazili od Mladića).

¹⁵⁹³⁶ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 46. V. takođe P1048 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 10 (pod pečatom); svjedok KDZ185, T. 4216, 4246 (28. juni 2010.), T. 4263, 4269 (29. juni 2010.) (djelimično zatvorena sjednica). U unakrsnom ispitivanju, Mole je izjavio da ne misli da su optuženi ili Mladić bili direktno uključeni u dnevne događaje u Sarajevu, budući da je taj zadatak pripadao Galiću kao komandantu; međutim, za očekivati je da je Galić reagovao na politički i vojni pritisak onih iznad sebe. Richard Mole, T. 5906–5907 (18. avgust 2010.).

¹⁵⁹³⁷ Ratimir Maksimović, T. 31583 (17. decembar 2012.) (djelimično zatvorena sjednica); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), *e-court* str. 24–25.

zapovijesti vojsci, imao je punu kontrolu nad artiljerijskim sredstvima SRK-a i znao je za utrošak municije.¹⁵⁹³⁸

4747. SRK je nastavio da funkcioniše kao profesionalna vojska i nakon što je Dragomir Milošević došao na Galićevo mjesto kao komandant SRK-a;¹⁵⁹³⁹ i on je bio cijenjen i visoko uvažavan od strane vojnika SRK-a.¹⁵⁹⁴⁰ Poput Galića, i Milošević je redovno obilazio jedinice i linije fronta.¹⁵⁹⁴¹ Svako jutro imao je referisanje sa svojim načelnikom Štaba i članovima štaba korpusa na kojem bi donosio odluke i izdavao naređenja, a uveče bi mu članovi štaba korpusa podnosili izvještaje.¹⁵⁹⁴² Jednom sedmično, ili jednom u dvije sedmice, Dragomir Milošević je imao referisanja s komandantima brigada.¹⁵⁹⁴³

4748. Mada je bio podređen Mladiću, Dragomir Milošević je komandovao SRK-om i zato je, prema riječima svjedoka KDZ304, bio odgovoran za dejstva SRK-a, uključujući sve napade SRK-a na civile ili neselektivne ili nesrazmjerne napade.¹⁵⁹⁴⁴ Prema Fraserovim riječima, iako je Mladić bio glavni i upravljao dejstvima u cijeloj BiH, uključujući Sarajevo, "u ovom malom ograđenom području koje se zvalo Sarajevo, [Dragomir] Milošević je vršio komandu".¹⁵⁹⁴⁵ Svjedok KDZ182 je smatrao da je "Mladić [...] bio zadužen za strategiju, a Milošević za taktiku u Sarajevu", tj. da je "moć osmišljavanja" imao Mladić, a "moć sprovođenja" Dragomir Milošević time što je "punu kontrolu nad sredstvima koja su na lokalnom nivou upotrebljavana za sprovođenje akcija".¹⁵⁹⁴⁶

4749. U kontekstu Sarajeva bio je značajan i Indić, "Mladićeve oči i uši", učesnik na svim bitnim sastancima održanim u Sarajevu, uvijek uz Galića i Dragomira Miloševića; dakle, premda Indić nije donosio odluke, imao je puno uticaja.¹⁵⁹⁴⁷ Štaviše, Dragomir Milošević nije radio ništa ako Indić nije bio kraj njega, niti je mogao da ima ikakve strateške inicijative.¹⁵⁹⁴⁸ Drugim riječima,

¹⁵⁹³⁸ V. činjenice o kojima je presuđeno 33, 34, 36, 38–41.

¹⁵⁹³⁹ U vezi s razlozima zbog kojih je Galić uklonjen, Vijeće podsjeća da je svjedok KDZ450 izjavio da je Galić razriješen dužnosti komandanta SRK-a zato što je pristao na ZPI-je i punktove za prikupljanje naoružanja, protivno Mladićevim željama. V. P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 38–39; Stanislav Galić, T. 37449 (18. april 2013.).

¹⁵⁹⁴⁰ V. činjenica o kojoj je presuđeno 2855.

¹⁵⁹⁴¹ Stevan Veljović, T. 29261–29262 (23. oktobar 2012.); činjenica o kojoj je presuđeno 2854.

¹⁵⁹⁴² Stevan Veljović, T. 29245–29247 (23. oktobar 2012.).

¹⁵⁹⁴³ Stevan Veljović, T. 29248 (23. oktobar 2012.). V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 2850.

¹⁵⁹⁴⁴ P2407 (Izjava svjedoka KDZ304), str. 6, 9; svjedok KDZ304, T. 10452 (18. januar 2011.) (djelimično zatvorena sjednica), T. 10514 (18. januar 2011.). U unakrsnom ispitivanju, svjedok KDZ304 je priznao da nije vidio nijedno naređenje SRK-a da treba gađati civile. V. svjedok KDZ304, T. 10514 (18. januar 2011.).

¹⁵⁹⁴⁵ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 9; David Fraser, T. 8014–8015, 8028–8029 (18. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁴⁶ P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 12, 15–19, 48, 65 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13041–13042, 13046–13049 (9. mart 2011.); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izveštaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.).

¹⁵⁹⁴⁷ **[REDIGOVANO].**

¹⁵⁹⁴⁸ **[REDIGOVANO].**

Dragomir Milošević je izvršavao naređenja, ali je imao vrlo malo slobode da nezavisno djeluje, pošto je samo izvršavao ono što mu narede nadređeni.¹⁵⁹⁴⁹

4750. Iako je lanac komandovanja tokom sukoba, po svemu sudeći, dobro funkcionisao, Vijeću su predloženi dokazi, uglavnom od strane vojnika i oficira SRK-a, o tome da je SRK imao problema da funkcioniše kao profesionalna vojska. Na primjer, Dragan Maletić, Slavko Gengo, Blagoje Kovačević i Stojan Džino izjavili su u svojim svjedočenjima da u njihovim jedinicama nije bilo dovoljno profesionalno obučenih vojnika i starješina, što se odražavalo na strukturu rukovođenja i komandovanja, kao i na borbenu efikasnost.¹⁵⁹⁵⁰ S druge strane, Vlade Lučić je u svom svjedočenju izjavio da nedostatak profesionalnog kadra u njegovoj jedinici, 2. brdskom bataljonu 1. romanijske pješadijske brigade, nije imao bitan uticaj na kvalitet rukovođenja, pošto je bataljon vršio dodatnu obuku komandnog kadra i uspostavio profesionalizam u komandovanju.¹⁵⁹⁵¹ Maletić je takođe priznao da je s vremenom nivo obučenosti i borbene obučenosti povećan zahvaljujući uspostavljanju efektivnog rukovođenja i komandovanja.¹⁵⁹⁵² To potvrđuje i gore pomenuta analiza borbene gotovosti koju je izradio Tadija Manojlović u julu 1994.¹⁵⁹⁵³

4751. Na osnovu svih gore navedenih dokaza, kao i oslanjajući se na dokaze i zaključke iz prethodnih odjeljaka ove Presude,¹⁵⁹⁵⁴ Vijeće smatra da je, od svog osnivanja pa tokom cijelog sukoba, SRK, baš kao i VRS, funkcionisao kao profesionalna vojna sila. Bio je u potpunosti integrisan u lanac komandovanja VRS-a, imao je s Komandom SRK-a efektivnu strukturu rukovođenja i komandovanja i u potpunosti je upravljao brigadama i drugim podređenim jedinicama SRK-a. Iako Vijeće prihvata da je na početku sukoba u nekim od tih jedinica postojao manjak oficira i profesionalnih vojnika, kako je navedeno u analizi borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a iz jula 1994., dokazi pokazuju da je SRK, generalno, bio profesionalni korpus VRS-a koji je dobro funkcionisao. Galić i Dragomir Milošević su, dok su bili na dužnosti, bez sumnje vršili komandu nad jedinicama SRK-a i imali efektivnu kontrolu nad njima. Kao

¹⁵⁹⁴⁹ P2447 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 13; [REDIGOVANO]. Međutim, na sastanku s UNPROFOR-om 21. marta 1995. o tvrdnjama da SRK otvara vatru na avione koji slijeću i polijeću sa sarajevskog aerodroma, Dragomir Milošević je rekao da će se postarati za to da se SRK suzdrži od otvaranja vatre na avione. Tada je Dragomir Milošević po prvi put djelovao autoritativno na sastanku s Indićem, i Fraser, sastavljač izvještaja, napominje da to nije bilo tipično za komandanta SRK-a. V. P2429 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. mart 1995.); [REDIGOVANO].

¹⁵⁹⁵⁰ D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 30; D2383 (Izjava svjedoka Slavka Genge od 14. oktobra 2012.), par. 26; D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 35; D2387 (Izjava svjedoka Stojana Džine od 4. novembra 2012.), par. 52–55.

¹⁵⁹⁵¹ D2516 (Izjava svjedoka Vladeta Lučića od 5. novembra 2012.), par. 6, 22–23 (gdje svjedok dodaje da je njegova jedinica "ponekad" imala probleme da ostvari efektivnu kontrolu nad nekim pripadnicima, ali da ti problemi nisu bili ignorisani).

¹⁵⁹⁵² D2519 (Izjava svjedoka Dragana Maletića od 9. novembra 2012.), par. 30.

¹⁵⁹⁵³ D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 4–5.

¹⁵⁹⁵⁴ V. par. 3098–3099.

komandant Glavnog štaba, Mladić je bio njihov nadređeni i putem redovnog lanca komandovanja vršio je efektivnu kontrolu nad njima.

(C) Vlast optuženog nad SRK-om

4752. Kao što je navedeno ranije u tekstu ove Presude, optuženi je u svojstvu predsjednika bio i vrhovni komandant VRS-a.¹⁵⁹⁵⁵ Kao takav, imao je najvišu *de jure* vlast u VRS-u.¹⁵⁹⁵⁶ Pored toga, Vijeće je zaključilo da je od maja 1992. i tokom cijelog sukoba optuženi *de facto* vršio vlast nad VRS-om.¹⁵⁹⁵⁷ Shodno tome, on je u VRS-u imao ulogu na strateškom nivou, a kad je to želio, imao je ulogu i na operativnom nivou.¹⁵⁹⁵⁸

4753. Vijeće je u odjeljku IV.A.3.a.iii zaključilo da je optuženi tokom cijelog sukoba zadržao ulogu Mladićevog nadređenog i vlast nad njim.¹⁵⁹⁵⁹ Mnogi od svjedoka koji su bili u Sarajevu tokom sukoba i imali kontakt s optuženim i Mladićem, svjedočili su o tome da je optuženi, zajedno s Mladićem i preko njega, imao punu kontrolu nad SRK-om. Na primjer, Banbury je u svom svjedočenju izjavio da su optuženi i Mladić apsolutno mogli da "[podešavaju] razinu terora" u Sarajevu, pošto su mogli da zaustave granatiranje i snajpersku vatru.¹⁵⁹⁶⁰ **[REDIGOVANO]** je imao utisak da je postojala "vrlo tijesna podređenost" koja se ispoljavala od komandanta korpusa prema vojnim komandantima višeg ranga i zatim ka političkim vođama.¹⁵⁹⁶¹ Kao što je već napomenuto, tokom prvih mjeseci sukoba, optuženi, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić nisu se bavili pitanjima koja su se ticala vojnih stvari, međutim, takva suzdržanost s njihove strane počela je nestajati od juna 1992., kad su sve više počeli ograničavati Mladića.¹⁵⁹⁶² Vijeće takođe podsjeća na činjenicu da je više svjedoka koji su tokom sukoba bili u Sarajevu svjedočilo o tome da su Mladić i optuženi bili složni.¹⁵⁹⁶³ Zapravo, Bowen je tokom svog boravka u Sarajevu zapazio da je Mladić obično bio s optuženim.¹⁵⁹⁶⁴

¹⁵⁹⁵⁵ V. par. 3098.

¹⁵⁹⁵⁶ V. par. 3098.

¹⁵⁹⁵⁷ V. par. 3142–3157.

¹⁵⁹⁵⁸ V. par. 3157.

¹⁵⁹⁵⁹ V. par. 3141.

¹⁵⁹⁶⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200.

¹⁵⁹⁶¹ **[REDIGOVANO]**.

¹⁵⁹⁶² V. par. 4725. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je prisustvovao sastanku 25. maja 1992. u vezi s otvaranjem sarajevskog aerodroma. Na tom sastanku Mladić je, u prisustvu Biljane Plavšić, izjavio da je podređen političkom rukovodstvu. V. P1040 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Biljanom Plavšić i Ratkom Mladićem, 25. maj 1992.), par. 7; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 74. V. takođe Bogdan Subotić, T. 40050–40051 (19. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da bi Predsjedništvo RS-a, kad je bilo potrebno, pozvalo Mladića i on bi došao i referisao Predsjedništvu).

¹⁵⁹⁶³ V. par. 3117–3120.

¹⁵⁹⁶⁴ P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 70, 72.

4754. Vijeću su predloženi dokazi o više konkretnih sastanaka na kojima je optuženi pokazao da rukovodi snagama u Sarajevu ili ima uticaj na njih. Na primjer, 30. maja 1992., na sastanku s optuženim, Morillon mu je ukazao na apel generalnog sekretara upućen Mladiću da "zaustavi granatiranje" u Sarajevu.¹⁵⁹⁶⁵ Iako je napomenuo da su vojnici neiskusni i prepušteni samoorganizovanju i da ih Mladić nema sve pod svojom komandom, optuženi je ipak rekao da je on u poziciji da zaustavi granatiranje.¹⁵⁹⁶⁶ Konačno, optuženi je obavijestio UNPROFOR da je Mladić u telefonskom razgovoru rekao da će granatiranje prestati.¹⁵⁹⁶⁷ Istog dana, Wilson se takođe sastao s Mladićem kako bi mu prenio apel generalnog sekretara da prekine ili smanji intenzitet granatiranja Sarajeva.¹⁵⁹⁶⁸ Kad je od njega zatraženo da potvrdi ponudu optuženog da se povuče sve teško naoružanje, Mladić je rekao da on za tu ponudu ne zna, ali da će ipak posavjetovati svoju vladu i pridržavati se svakog dogovora do kojeg se bude došlo, čime je u suštini potvrdio da sluša političko rukovodstvo i da mu je podređen.¹⁵⁹⁶⁹ Iz toga je Wilson zaključio da između civilnog rukovodstva bosanskih Srba i Mladića postoje prijatni odnosi; Mladić je, na primjer, često ponavljao da je on vojnik bez političkih ambicija.¹⁵⁹⁷⁰ Iako je bio čvrstog karaktera i bio u stanju postupati nezavisno, Mladić je, u suštini, radio ono "što su mu naređivali njegovi politički gospodari".¹⁵⁹⁷¹

4755. [REDIGOVANO] se sjećao sastanka predstavnika UNPROFOR-a, Galića i Indića u Lukavici 16. februara 1994., na kojem je postignut sporazum o punktovima za prikupljanje naoružanja, broju pripadnika UNMO-a i UNPROFOR-a i mjestima na kojima će oni biti raspoređeni, ali je sporazum morao biti poslat političkim vlastima radi odobrenja; to pokazuje da su se razgovori i prijedlozi do kojih se dođe s Galićem mogli samo smatrati neobavezujućim, pošto

¹⁵⁹⁶⁵ P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–2.

¹⁵⁹⁶⁶ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–3, 8; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.). Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je nedostatak kontrole možda postojao na početku sukoba, ali da to ne objašnjava opštu strategiju opsade i granatiranja Sarajeva u to vrijeme; Wilson je smatrao da je Mladić strogo kontrolisao teško naoružanje i otvaranje vatre u Sarajevu. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 82; John Wilson, T. 4079–4080 (22. juni 2010.).

¹⁵⁹⁶⁷ P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11, 15; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80.

¹⁵⁹⁶⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 77; P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 1; P1044 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s napadom na UN, 30. maj 1992.), par. 1; John Wilson, T. 3924–3925 (21. juni 2010.). Povod sastanku bila je Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti. V. John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.); P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.).

¹⁵⁹⁶⁹ P1043 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 30. maj 1992.), par. 5; P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 78, 127; John Wilson, T. 3926 (21. juni 2010.).

¹⁵⁹⁷⁰ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 127, 132, 134.

¹⁵⁹⁷¹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 132–133. Wilson je kao još jedan primjer naveo incident tokom pregovora o sarajevskom aerodromu, kad je optuženi odveo Mladića u susjednu prostoriju i kad je Mladić, nakon žustre rasprave, promijenio svoj stav i prihvatio prijedlog da preda aerodrom. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 134.

Galić nije mogao da se obaveže a da se ne konsultuje sa svojim nadređenim, kako vojnim, tako političkim.¹⁵⁹⁷²

4756. Van Baal je prepričao incident od 20. marta 1994., kad su vojnici Ilijaške brigade opkolili odred Kanadskog bataljona koji je zaplijenio teško naoružanje u ZPI-ju; na to je Van Baal telefonom protestovao kod optuženog.¹⁵⁹⁷³ Optuženi je rekao da će izdati naređenje da se ne puca, i nekih 15 do 20 minuta kasnije vojnici VRS-a su se povukli.¹⁵⁹⁷⁴ Istoga dana, Van Baal je saznao da su ispod oklopnih transporterata Kanadskog bataljona postavljene mine i zatražio je od optuženog da se one uklone.¹⁵⁹⁷⁵ Optuženi je uvjerio Van Baala da će se pobrinuti za to, i mine su nakon toga uklonjene.¹⁵⁹⁷⁶ Kasnije iste večeri, Van Baal je ustanovio da su mine ponovo postavljene ispod oklopnih transporterata Kanadskog bataljona.¹⁵⁹⁷⁷ Sutradan se sastao s optuženim i Galićem i rekao im da se tamo nalaze mine, na šta se optuženi Galiću obratio riječima, "obećao si mi da će to biti urađeno prošle noći", te je naredio Galiću da ukloni mine.¹⁵⁹⁷⁸ Galić je napustio prostoriju i odmah izvršio naređenja optuženog.¹⁵⁹⁷⁹ Na tom istom sastanku, optuženi je takođe naredio Galiću da ukloni teško naoružanje iz ZPI-ja; Galić je to naređenje proveo, iako se nije slagao s optuženim.¹⁵⁹⁸⁰ Van Baal je zaključio da je optuženi bio u poziciji da izdaje naređenja Galiću, da su Galićeva naređenja izvršavana putem sistema rukovođenja i komandovanja, i da je o tome odmah referisano sistemom veza SRK-a.¹⁵⁹⁸¹ Dakle, optuženi je imao kontrolu i bio u stanju da provede u djelo svoje političke zamisli.¹⁵⁹⁸²

¹⁵⁹⁷² **[REDIGOVANO]**; P2120 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom sa Stanislavom Galićem, 16. februar 1994.).

¹⁵⁹⁷³ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 21–22.

¹⁵⁹⁷⁴ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 23–24.

¹⁵⁹⁷⁵ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 25; Adrianus van Baal, T. 8406–8407 (27. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁷⁶ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 26; Adrianus van Baal, T. 8406 (27. oktobar 2010.). Međutim, kad mu je Vijeće postavilo dodatna pitanja, Van Baal nije mogao potvrditi da su uputstva vojnicima SRK-a na terenu došla direktno od optuženog ili da li su došla preko posrednika. V. Adrianus van Baal, T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁷⁷ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 27; Adrianus van Baal, T. 8406 (27. oktobar 2010.), T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁷⁸ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 28. V. takođe Adrianus van Baal, T. 8536 (28. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁷⁹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 28; Adrianus van Baal, T. 8407 (27. oktobar 2010.), T. 8535–8536 (28. oktobar 2010.). Van Baal je izjavio da bi naređenje koje bi optuženi izdao direktno Galiću bilo izvršeno u roku od 20 minuta i da bi mu Galić to lično javio, što znači da su "primjedbe i uputstva" optuženog bili neposredno izvršavani. V. Adrianus van Baal, T. 8536 (29. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁸⁰ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 29.

¹⁵⁹⁸¹ P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 30; Adrianus van Baal, T. 8536 (28. oktobar 2010.).

¹⁵⁹⁸² P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 76 (prema Van Baalovim riječima, to se vidi iz razgovora koji je on vodio s optuženim u kojem mu je optuženi obećao da će kontaktirati generala Milovanovića i narediti prekid vatre); P1827 (Presretnuti razgovor Adrianusa van Baala i Radovana Karadžića, 31. maj 1994.), str. 2.

4757. Međutim, neki od svjedoka su napomenuli da optuženi nije uvijek imao kontrolu nad snagama u Sarajevu i da Mladić u vezi sa Sarajevom nije uvijek postupao kako mu se kaže. Naprimjer, Abdel-Razek je objasnio da je, na sastancima s njim, političko rukovodstvo bosanskih Srba bilo spremno na saradnju, ali da je bilo teškoća u provođenju odluka na terenu, zbog problema u lancu komandovanja i činjenice da dobre namjere političkog rukovodstva nisu stizale do vojnika.¹⁵⁹⁸³ Kasnije je naveo da su u okolnostima građanskog rata koji se vodio "civilni bili naoružani i oružjem i snažnim emocijama", tako da "centralna komanda nije imala punu kontrolu, a rukovodstvo i viša komanda i podređeni na terenu nisu bili u potpunosti međusobno koordinisani".¹⁵⁹⁸⁴ Isto tako, Momir Bulatović je govorio o sastanku Savjeta za koordinaciju državne politike SRJ, koji je održan 18. avgusta 1992. u Beogradu, i na kojem se razmatrala situacija u Sarajevu.¹⁵⁹⁸⁵ Milan Panić, premijer SRJ, rekao je sljedeće: "U stvari, problem je rat – ovi pucaju. Juče nam je rekao [optuženi] da ne komanduje topovima; oni to urade sami".¹⁵⁹⁸⁶ Takođe na tom sastanku, načelnik Generalštaba VJ je rekao: "Kad je [optuženi] bio pre neki dan na razgovorima, vi ste čuli da nema kontrolu nad pojedincima koji to čine, ali da zna da to čine. Oni bace jednu granatu na Sarajevo i kao da su bacili hiljadu granata. Napiju se neki i kažu, 'da bacimo jednu'. To je velika šteta za nas."¹⁵⁹⁸⁷ Bulatović je takođe bio mišljenja da rukovodstvo bosanskih Srba nema "potpunu kontrolu nad komandom" i da je "nekako odvojen[o] od štaba koji [u Sarajevu] deluje i radi."¹⁵⁹⁸⁸ Bulatović je u svom svjedočenju izjavio da je političko rukovodstvo SRJ mnogo puta savjetovalo optuženog o štetnom uticaju koji je granatiranje Sarajeva imalo na političku poziciju bosanskih Srba, s čime bi se optuženi složio, međutim, nije bio u stanju da riješi problem.¹⁵⁹⁸⁹ Po Bulatovićevom mišljenju, postojao je manjak kontrole optuženog nad VRS-om.¹⁵⁹⁹⁰

¹⁵⁹⁸³ Hussein Abdel-Razek, T. 5529–5531, 5534, 5585–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5623–5624, 5640, 5676 (21. juli 2010.).

¹⁵⁹⁸⁴ Hussein Abdel-Razek, T. 5676–5677 (21. juli 2010.). Vijeće smatra da ovaj dio Abdel-Razekovog svjedočenja datog u unakrsnom ispitivanju nije u saglasnosti s velikim dijelom njegovog svjedočenja datog u glavnom ispitivanju, posebno svjedočenje o tome da su sastanci s vođama bosanskih Srba išli teško i da su, na obje strane, "vođe imale kooperativan nastup, ali da su u praksi postupale drugačije i na razne načine nisu saradivale". V. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 7, 18, 22.

¹⁵⁹⁸⁵ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89.

¹⁵⁹⁸⁶ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 10–11; Momir Bulatović, T. 34525–34526 (28. februar 2013.).

¹⁵⁹⁸⁷ D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89.

¹⁵⁹⁸⁸ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 26; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 89; Momir Bulatović, T. 34560–34561 (1. mart 2013.).

¹⁵⁹⁸⁹ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30; D3055 (Bilješke sa 16. sjednice VSO-a SRJ, 9. decembar), str. 24–25 (gdje je, u vezi s događajima u Sarajevu, Dobrica Ćosić, predsjednik SRJ, prokomentarisao: "Koliko smo puta [optuženog] savetovali za Sarajevo?").

¹⁵⁹⁹⁰ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30.

4758. Što se tiče odnosa optuženog i Mladića, Abdel-Razek je smatrao da je Mladić bio "jedan od šačice ljudi koji su mogli parirati Karadžićevom [negiranju i uticaju]" i da je on bio jedini koji je mogao da "odbije ili prihvati svaki Karadžićev prijedlog".¹⁵⁹⁹¹ Tucker je u svom svjedočenju izjavio da su on, Morillon i osoblje UNPROFOR-a stekli utisak da je, u većini slučajeva, Mladić postupao po uputstvima koja su optuženi i Skupština bosanskih Srba davali njemu i VRS-u.¹⁵⁹⁹² Međutim, ako je Mladić smatrao da mu je naređeno nešto što bi moglo "ugroziti" bosanske Srbe, on ne bi uvijek postupio po naređenju.¹⁵⁹⁹³ Tucker je takođe rekao da je optuženi često davao obećanja, ali da je ipak morao razgovarati s vojskom da bi se ona i ostvarila, pošto optuženi nije bio upoznat s pojedinostima onoga što se događalo u vojci.¹⁵⁹⁹⁴ Na osnovu svojih zapažanja u ono vrijeme, Tucker je smatrao da se Mladić "[pretvarao da se pokorava Karadžiću]" i da su optuženi i Koljević imali ograničenu moć da "stvarno utiču na vojno-taktička događanja i o njima donose odluke"¹⁵⁹⁹⁵ Međutim, nakon što mu je pokazano više naređenja i dokumenata VRS-a iz kojih se vidjelo učešće optuženog u vojnim stvarima, Tucker je izjavio da je učešće optuženog u vojnom planiranju i koordinaciji bilo znatno veće nego što su bilo on, bilo Morillon, mislili u ono vrijeme.¹⁵⁹⁹⁶ Tucker je takođe objasnio da je optuženi bio mnogo bolje upućen u vojne pojedinosti koje su se ticale Sarajeva, nego u one koje su se ticale drugih dijelova BiH.¹⁵⁹⁹⁷

4759. Tucker je dao dva konkretna primjera u kojima je Mladić, po svemu sudeći, postupao samostalno u odnosu na optuženog. Prvi primjer je koordinisani vojni napad na Sarajevo od strane SRK-a,¹⁵⁹⁹⁸ koji je izveden 31. oktobra 1992., dok se optuženi nalazio na mirovnim pregovorima u Ženevi, napad koji je iznenadio stranu bosanskih Muslimana; po Tuckerovom mišljenju, taj napad je predstavljao Mladićevu vojnu inicijativu i nije bila slučajnost što se dogodio u odsustvu optuženog.¹⁵⁹⁹⁹ Morillon je smatrao da nije vjerovatno da je optuženi odobrio vojni napad dok se nalazio u Ženevi.¹⁶⁰⁰⁰ Tucker je smatrao da je taj napad bio poruka od strane Mladića, a moguće i

¹⁵⁹⁹¹ P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 12. V. takođe D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 115 (gdje je svjedok izjavio da je Mladić omalovažavao optuženog i druge članove Vlade RS-a).

¹⁵⁹⁹² Piers Tucker, T. 23225–23226 (18. januar 2012.).

¹⁵⁹⁹³ Piers Tucker, T. 23226 (18. januar 2012.); P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 277.

¹⁵⁹⁹⁴ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 278, 280.

¹⁵⁹⁹⁵ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 277–285; Piers Tucker, T. 23224–23226 (18. januar 2012.).

¹⁵⁹⁹⁶ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 285; P976 (Direktiva br. 4, 19. novembar 1992.); P3037 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 20. novembar 1992.); P4248 (Plan izvođenja vojnopoličkog savjetovanja u Drinskom korpusu, 23. novembar 1992.); P2085 (Naređenje Drinskog korpusa, 24. novembar 1992.); P4924 (Dopuna Direktive br. 4, 25. novembar 1992.).

¹⁵⁹⁹⁷ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7.

¹⁵⁹⁹⁸ V. par. 3562.

¹⁵⁹⁹⁹ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 37, 47.

¹⁶⁰⁰⁰ P4203 (Izjava svjedoka Piersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 48.

"tvrde linije u civilnom rukovodstvu (npr. Krajišnika)" da međunarodna zajednica nema stvarnu moć da utiče na događaje u BiH.¹⁶⁰⁰¹

4760. Drugi primjer je sastanak u Lukavici od 15. novembra 1992. kojem su prisustvovali Morillon i Mladić, na kojem je Mladić nastupao tako kao da jedino on može da donosi i provodi odluke i "[gotovo nije ni pokušavao da sakrije činjenicu da se na teritoriji koju kontrolišu bosanski Srbi ništa ne može i neće dogoditi] bez njegovog izričitog odobrenja"; prema Tuckerovim riječima, bilo je "vrlo očigledno da on donosi sve važne [praktične vojne] odluke".¹⁶⁰⁰² Tucker je takođe uočio nedosljednosti u Mladićevom stavu, npr. da je Mladić na jednom sastanku rekao da će se povinovati Skupštini bosanskih Srba, dok je na drugom govorio tako kao da je on jedini koji može odluke provesti u djelo, da bi se zatim, na sljedećem sastanku, povinovao optuženom.¹⁶⁰⁰³

4761. Dana 8. decembra 1994., Andrejev i Banbury su se sastali s Koljevićem na Palama.¹⁶⁰⁰⁴ Na tom sastanku Koljević je priznao da su "stvari otišle predaleko i da ponašanje [VRS-a] valja dovesti u red".¹⁶⁰⁰⁵ Na sastanku se ozbiljno razmatralo povlačenje UNPROFOR-a zbog neprihvatljivog uskraćivanja slobode kretanja, krađe imovine i ograničavanja popuna zaliha,¹⁶⁰⁰⁶ i Banbury je u svom svjedočenju izjavio da nije bilo jasno jesu li Koljevićeve primjedbe iskrene ili je to samo pokušaj da "krivicu prebaci" na nekog drugog.¹⁶⁰⁰⁷ Poslije sastanka, Banbury je Akashiju poslao izvještaj u kojem je naveo da ima utisak da između političkog i vojnog rukovodstva postoji ozbiljan razdor, pri čemu političko rukovodstvo zagovara kooperativniji stav nasuprot otporu vojnog rukovodstva.¹⁶⁰⁰⁸ Međutim, na sastanku od 12. decembra 1994., Krajišnik, Koljević, Gvero i

¹⁶⁰⁰¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 47.

¹⁶⁰⁰² P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 56, 59; P4214 (Izvještaj UNPROFOR-a, 15. novembar 1992.), par. 21. Međutim, Tucker je izjavio da je ubrzo potom, nakon sastanka Morillona i optuženog 20. novembra 1992., postalo jasno da Mladić poštuje autoritet optuženog, koji se upravo vratio iz Ženeve, i "za razliku od Mladićevog [bombastičnog] ponašanja na sastanku 15. novembra, Mladić se na ovom sastanku povukao 'na svoje mjesto'". V. P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 64–69; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.); Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.). Pored toga, 27. novembra, Morillon je izvijestio da je na sastanku s optuženim i Mladićem tog dana dobio potvrdu toga da između njih dvojice postoji relativno zdrav vojni/politički odnos. V. D539 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 27. novembar 1992.), par. 11(b); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 72.

¹⁶⁰⁰³ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 64–69; P4216 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.); Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.).

¹⁶⁰⁰⁴ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 76; P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.).

¹⁶⁰⁰⁵ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 77.

¹⁶⁰⁰⁶ P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.), par. 3.

¹⁶⁰⁰⁷ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 77.

¹⁶⁰⁰⁸ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 76; P2474 (Izvještaj UNPROFOR-a, 8. decembar 1994.), par. 5. V. takođe P2261 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 22. april 1995.), par. 8 (gdje se izvještava o tome da je "[razdor] između političara i vojske očigled[an]"); Rupert Smith, T. 11347–11350 (8. februar 2011.).

Tolimir protestovali su zbog tog izvještaja i negirali da postoji bilo kakav razdor.¹⁶⁰⁰⁹ Banbury je smatrao da je razdor, ukoliko ga jeste bilo, postojao samo u domeni političkih ciljeva, što je čest slučaj u institucijama, ali da ništa nije ukazivalo na to da je došlo do nekakve promjene ili razdora u lancu komandovanja.¹⁶⁰¹⁰

4762. Galić je u svom svjedočenju izjavio da je postojala paralelna ili dvostruka komandna struktura koja je omogućavala da naređenja stignu i od optuženog, kao vrhovnog komandanta, i od Mladića, kao komandanta Glavnog štaba, što je dovelo do toga da nije bilo jasno ko komanduje VRS-om.¹⁶⁰¹¹ Međutim, Galić se nije mogao sjetiti da je ikad primio neko naređenje direktno od vrhovnog komandanta, jer to je obično išlo preko Glavnog Štaba.¹⁶⁰¹² U slučaju da je od optuženog i Mladića primio oprečna naređenja, postupio bi po naređenju svog neposrednog nadređenog, a to je bio Mladić.¹⁶⁰¹³ Dragomir Milošević je izjavio da su odnosi između optuženog i Mladića bili "štetni" i zamjerio je Mladiću što želi dominirati u svim situacijama, ne poštujući one iznad sebe.¹⁶⁰¹⁴ Međutim, kao ni Galić, Milošević lično nije znao za neki konkretan slučaj da se Mladić usprotivio optuženom; riječ je samo o opštem utisku koji je stekao.¹⁶⁰¹⁵

4763. Kao što je navedeno ranije u Presudi, mnogi svjedoci odbrane, uključujući vojnike i oficire SRK-a, izjavili su da su odnosi između optuženog i Mladića bili napeti.¹⁶⁰¹⁶ Kad se Kovač u maju 1992. sastao s Mladićem, njih dvojica se nisu složili oko odlaska konvoja civila iz Sarajeva, pri čemu je Kovač bio za to da se odlazak konvoja dopusti, a Mladić za to da se spriječi.¹⁶⁰¹⁷ Optuženi je njihovu nesuglasnicu riješio time što je dozvolio konvojima da odu iz Sarajeva.¹⁶⁰¹⁸ Prema Kovačevim riječima, kako je rat odmicao, napetosti između civilnog i vojnog rukovodstva bile su sve veće, i jedan posebno izražen sukob je bio oko broja angažovanih vojnika VRS-a oko Sarajeva u odnosu na broj angažovanih oko Srebrenice i Žepe; Kovač je smatrao da su jedinice SRK-a

¹⁶⁰⁰⁹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 80; P2476 (Izvještaj UNPROFOR-a, 13. decembar 1994.), par. 9.

¹⁶⁰¹⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 82.

¹⁶⁰¹¹ Stanislav Galić, T. 37593–37595 (23. april 2013.).

¹⁶⁰¹² Stanislav Galić, T. 37596–37597, 37602–37603 (23. april 2013.). V. takođe Manojlo Milovanović, T. 25470 (28. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da Vrhovna komanda nije često zaobilazila Glavni štab).

¹⁶⁰¹³ Stanislav Galić, T. 37596, 37606 (23. april 2013.).

¹⁶⁰¹⁴ Dragomir Milošević, T. 32886–32887, 32902–32905 (30. januar 2013.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 32887–32891 (30. januar 2013.) (gdje se govori o pokušaju optuženog da ukloni Mladića s položaja komandanta); D2159 (Dopis Glavnog štaba VRS-a Narodnoj skupštini RS-a, 5.–6. avgust 1995.) (naređenje optuženog da se Mladić razriješi dužnosti komandanta kojem su se generali VRS-a jednoglasno usprotivili); D2843 (Telegram Glavnog štaba VRS-a, 8. avgust 1995.).

¹⁶⁰¹⁵ Dragomir Milošević, T. 32905–32907 (30. januar 2013.), T. 33088–33089 (4. februar 2013.).

¹⁶⁰¹⁶ V. D2686 (Izjava svjedoka Mihajla Vujasina od 16. decembra 2012.), par. 62; D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 67; D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 112–115. V. takođe par. 3140.

¹⁶⁰¹⁷ D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91.

¹⁶⁰¹⁸ D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 91.

"uskraćene", za što je bio odgovoran Glavni štab, koji im je obustavljao isporuke municije zato da bi Sarajevo palo.¹⁶⁰¹⁹ Vijeće je te napetosti već analiziralo ranije u Presudi i u vezi s tim donijelo zaključke.¹⁶⁰²⁰

(D) Naređenja optuženog vezana za Sarajevo

4764. Činjenicu da je lanac komandovanja između optuženog i SRK-a funkcionisao kako treba i da je optuženi imao direktnu ulogu u vojnim dejstvima koja su se ticala Sarajeva potvrđuju dokazi o tome da je optuženi izdavao naređenja koja su se odnosila direktno na SRK i sarajevsko ratište.¹⁶⁰²¹ Na primjer, kao što je gore navedeno, optuženi je izdao Direktive 6 i 7, kao i dopunu Direktive br. 6, koje su se sve ticale Sarajeva.¹⁶⁰²²

4765. Dana 20. maja 1992., optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu, MUP-u i Ministarstvu odbrane da se u SRK-u formira četa vojne policije.¹⁶⁰²³ Isto tako, 2. juna 1992., optuženi je izdao naređenje da se dva voda za specijalna dejstva iz Crepoljskog upute u Nedžariće i prepotčine vojnoj komandi SRK-a, gdje se trebaju javiti Kovaču.¹⁶⁰²⁴ Takođe je naredio da se "Predsjedništvo kao Vrhovna komanda" izvijesti o izvršenju zadatka.¹⁶⁰²⁵ [REDIGOVANO] da je optuženi bio zainteresovan za Nedžariće, pošto su Nedžarići bili važan dio linije fronta.¹⁶⁰²⁶

4766. Dana 9. oktobra 1992., Predsjedništvo RS-a je održalo sjednicu na kojoj je odlučeno da se obustavi granatiranje Sarajeva, i da se to postigne preko Glavnog štaba.¹⁶⁰²⁷ Shodno tome, Galić je 10. oktobra 1992., izdao hitno naređenje svim jedinicama SRK-a da prekinu s otvaranjem vatre na Sarajevo od 15:00 sati toga dana, s uputstvom da se vatra smije otvoriti samo u slučaju "neophodne potrebe" i isključivo po njegovom odobrenju ili odobrenju njegovog zamjenika.¹⁶⁰²⁸

4767. Dana 15. jula 1993., na osnovu naređenja optuženog, Milovanović je naredio da Komanda SRK-a odmah preduzme sve mjere, preko potčinjenih jedinica, da se Sarajevu puste voda i plin,

¹⁶⁰¹⁹ D3960 (Izjava svjedoka Tomislava Kovača od 28. oktobra 2013.), par. 97.

¹⁶⁰²⁰ V. par. 3113–3114.

¹⁶⁰²¹ V. P3033 (Izvjestaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), *e-court* str. 27–28.

¹⁶⁰²² V. par. 4671. Po izdavanju dopune Direktive br. 6, Glavni štab je izdao naređenje od 14. decembra 1993. P4925 (Dopuna Direktive br. 6, 12. decembar 1993.), par. 2(a); P3052 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. decembar 1993.). V. takođe Dragomir Milošević, T. 33093–33099 (4. februar 2013.). Optuženi je takođe pregledao i odobrio ostalih pet direktiva Glavnog štaba, o čemu je bilo riječi u par. 3152–3156. V. npr. P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli–9. septembar 1992.), str. 24 (sastanak optuženog, Mladića, Krajišnika i Koljevića, na kojem su oni odobrili Direktivu br. 3).

¹⁶⁰²³ P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.).

¹⁶⁰²⁴ P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.); [REDIGOVANO].

¹⁶⁰²⁵ P1503 (Naređenje Radovana Karadžića u vezi s Nedžarićima, 1. juli 1992.); [REDIGOVANO].

¹⁶⁰²⁶ [REDIGOVANO].

¹⁶⁰²⁷ D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2.

kao i da se omogući popravka instalacija električne energije.¹⁶⁰²⁹ Takođe je zabranio jedinicama da otvaraju vatru na uži dio grada, izuzev "pri slučaju odbrane položaja VRS", pošto "bespotrebno i nekontrolisano otvaranje vatre po Sarajevu nanosi veliku štetu RS".¹⁶⁰³⁰ Istog dana, Dragomir Milošević je izdao naređenje svim jedinicama SRK-a da im se "zabra[njuje] [...] da otvaraju vatru na uži deo grada Sarajeva, izuzev pri slučaju odbrane položaja VRS."¹⁶⁰³¹ Takođe je naredio puštanje vode, plina i struje Sarajevu i naveo da "bespotrebno i nekontrolisano otvaranje vatre po Sarajevu nanosi veliku štetu RS".¹⁶⁰³² Dana 23. jula 1993., Milošević je hitno obavijestio Galića da je optuženi naredio, preko Glavnog štaba, da SRK "odmah izvrši puštanje vode, struje i plina" Sarajevu.¹⁶⁰³³

4768. Nakon još jednog kruga mirovnih pregovora u Ženevi i potpisivanja sporazuma o prekidu neprijateljstava na sarajevskom aerodromu između Mladića i Delića,¹⁶⁰³⁴ 30. jula 1993., Mladić je, nakon konsultacija s optuženim, izdao naređenje o prekidu vatre na svim linijama fronta, koje je stupalo na snagu istog dana u 12:00 sati.¹⁶⁰³⁵

4769. Dana 26. septembra 1993., na osnovu naređenja optuženog, Milovanović je izdao naređenje komandama SRK-a i Drinskog korpusa kojim se odobrava prevoženje "muslimanskih poslanika i drugih lica iz područja Srebrenice, Žepe i Goražda" u organizaciji UNPROFOR-a.¹⁶⁰³⁶ Rečeno je da će komande SRK-a i Drinskog korpusa biti telefonom obaviještene o vremenu otvaranja i zatvaranja koridora.¹⁶⁰³⁷ Milovanović je napomenuo da naređenje treba "shvatiti izuzetno odgovorno zbog političkih posledica koje mogu uslediti prema [RS-u]" i da su za izvršavanje naređenja lično odgovorni komandanti SRK-a Drinskog korpusa.¹⁶⁰³⁸

4770. Dana 16. januara 1994., optuženi je izdao naredbu VRS-u kojom je strogo zabranio izvođenje borbenih dejstava u pravcu aerodroma Sarajevo i prema lokacijama razmještaja UNPROFOR-a, UNHCR-a i drugih međunarodnih organizacija; dozvolio punu zaštitu i nesmetano kretanje uz nužnu kontrolu njihovih vozila i konvoja; i naložio da će o svim spornim pitanjima vezanim za UNPROFOR i vojne posmatrače isključivo rješavati komande korpusa i Glavnog

¹⁶⁰²⁸ P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.); Hussein Abdel-Razek, T. 5507–5508 (19. juli 2010.).

¹⁶⁰²⁹ P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.).

¹⁶⁰³⁰ P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.).

¹⁶⁰³¹ P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.); David Harland, T. 2243–2245 (10. maj 2010.); Miladin Trifunović, T. 30388–30389 (15. novembar 2012.).

¹⁶⁰³² P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.).

¹⁶⁰³³ P2666 (Naređenje Radovana Karadžića SRK-u, 23. juli 1993.).

¹⁶⁰³⁴ V. par. 378.

¹⁶⁰³⁵ D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.).

¹⁶⁰³⁶ P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.).

¹⁶⁰³⁷ P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.), str. 1.

¹⁶⁰³⁸ P5066 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 26. septembar 1993.), str. 2.

štaba¹⁶⁰³⁹ On je naveo da je, s obzirom na postojeći odnos svjetskih faktora prema ratu, a posebno u vrijeme ženevskih pregovora, nužno spriječiti neželjene incidente s međunarodnim organizacijama.¹⁶⁰⁴⁰

4771. Dana 13. marta 1994., optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu da se VRS u dane Bajrama mora "maksimalno uzdržavati" i ne odgovarati na provokacije ABiH, kao i da mora učiniti sve da konvoji bezbjedno dođu na odredište.¹⁶⁰⁴¹

4772. Dana 23. jula 1994., po usmenom naređenju optuženog, Milovanović je naredio komandantu SRK-a da izvrši sve neophodne pripreme za zatvaranje "Plavog puta" koji prelazi preko sarajevskog aerodroma, "u cilju sprečavanja prolaza Muslimana – civila i motornih vozila iz Sarajeva i u Sarajevo" i da spriječi prolaz UNPROFOR-a i humanitarnih organizacija ka Igmanu i Lukavici.¹⁶⁰⁴²

4773. Dana 19. avgusta 1994., optuženi je obavijestio Glavni štab o prolazu dva voda vojnika UNPROFOR-a s medicinskom jedinicom iz Sarajeva preko Pala i odobrio njihov prolaz.¹⁶⁰⁴³ U skladu s tim, naredio je da te jedinice budu eskortovane od Pala do Kopača i da se prema njima postupa ljubazno.¹⁶⁰⁴⁴ U jednoj drugoj naredbi, od 25. avgusta 1994., koja se tiče odnosa prema predstavnicima UN-a, optuženi je naredio Glavnom štabu da izda naređenje komandantu Ilidžanske brigade da vrati radio-komunikacionu opremu oduzetu radio-tehničaru UNHCR-a.¹⁶⁰⁴⁵

4774. U nekom trenutku u toku sukoba, optuženi je naredio Glavnom štabu da obezbijedi krug i objekte fabrika "'Pretis-Holdinga', 'TAS'-a, 'UTL'-a i 'Energetike'" u Vogošći, da se uspostavi obezbjeđenje i stalna kontrola na pravcu "Sumbulovac-Visojevica-Srednje-Vogošća", kao i da o izvršenju bude izviješten u roku od 48 sati.¹⁶⁰⁴⁶

4775. Optuženi je izdavao naređenja i direktno SRK-u. Na primjer, 1. novembra 1992., Komanda SRK-a je izdala naređenje jedinicama, kojim se prenosi naređenje optuženog o regulisanju

¹⁶⁰³⁹ D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.).

¹⁶⁰⁴⁰ D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.).

¹⁶⁰⁴¹ D4610 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.).

¹⁶⁰⁴² P1639 (Naređenje SRK-a, 23. juli 1994.); Michael Rose, T. 7259 (5. oktobar 2010.) (gdje svjedok potvrđuje da je to odgovaralo situaciji koju je on vidio na terenu.).

¹⁶⁰⁴³ D4611 (Naređenje Radovana Karadžića, 19. april 1994.).

¹⁶⁰⁴⁴ D4611 (Naređenje Radovana Karadžića, 19. april 1994.).

¹⁶⁰⁴⁵ D4829 (Naređenje Radovana Karadžića, 25. avgust 1994.).

¹⁶⁰⁴⁶ P5036 (Naređenje Radovana Karadžića, bez datuma).

postupka za bezbjedan prolaz delegata i vozila MKCK-a koji su ovlašteni da posjete zatvore, vojne logore i policijske stanice.¹⁶⁰⁴⁷

4776. Kao što je ranije pomenuto, 7. februara 1994., nakon incidenta na pijaci Markale 5. februara, optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu, komandantu SRK-a i komandantima brigada SRK-a, u kojem je naveo da postoje dokazi da srpska strana odgovara neadekvatno na artiljerijsku vatru ABiH, "nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više."¹⁶⁰⁴⁸ Stoga je naredio sljedeće:

- (1) Uvesti najstrožiju kontrolu odmazde na provokacije, odgovarati samo onda kad smo ugroženi i kad postoji potpuno vojničko opravdanje, odgovarati samo po vojnim ciljevima i odgovarati isključivo po naredbi komandanta, te odgovarati adekvatno provokaciji u odnosu 1:1 (jedan prema jedan).
- (2) Isključiti bilo kakvu mogućnost granatiranja izvan kontrole. Kontrolisati ponašanje i kažnjavati prestupe, hitno i najstrožije po zakonu.
- (3) Za postupke artiljerije neposredno mi je odgovoran komandant korpusa, a za postupke brigadne artiljerije komandanti brigada.
- (4) O svakom incidentu me odmah izvestiti.¹⁶⁰⁴⁹

Milovanović je u svom svjedočenju izjavio da je on proveo to naređenje.¹⁶⁰⁵⁰ Takođe je izjavio da je optuženi to naređenje uputio komandantu i brigadama SRK-a, jer je želio da ga oni prime najhitnije moguće, ali da nije htio da zaobiđe ni naređenje Glavnog štaba; za Milovanovića to je bio primjer toga da je optuženi vršio rukovođenje i komandovanje kao vrhovni komandant i nalagao da mu komandant SRK i komandanti brigada budu direktno odgovorni.¹⁶⁰⁵¹ Kao što je navedeno gore u tekstu, u Sarajevu je poslije tog naređenja bilo relativno mirno.¹⁶⁰⁵² Dana 15. februara 1994., na sastanku kojem su prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Koljević i Milovanović, Milovanović ih je izvjestio da je pristao na prekid vatre i stavljanje artiljerije pod kontrolu UNPROFOR-a, ali da još ništa nije potpisao.¹⁶⁰⁵³ Krajišnik je izrazio zabrinutost povodom činjenice da još ništa nije

¹⁶⁰⁴⁷ D4739 (Dopis Radovana Karadžića svim lokalnim civilnim i policijskim vlastima, 31. oktobar 1992.); D4740 (Komanda SRK-a, Postupak sa vozilima i predstavnicima MKCK-a koji je potpisao Radovan Karadžić, 1. novembar 1992.).

¹⁶⁰⁴⁸ P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78; Reynaud Theunens, T. 16891–16893 (19. juli 2011.).

¹⁶⁰⁴⁹ P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); Manojlo Milovanović, T. 25475, 25477–25478 (29. februar 2012.).

¹⁶⁰⁵⁰ Manojlo Milovanović, T. 25475–25477 (29. februar 2012.); P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.).

¹⁶⁰⁵¹ Manojlo Milovanović, T. 25477–25478 (29. februar 2012.). V. takođe P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)", *e-court* str. 28.

¹⁶⁰⁵² V. par. 386–390, 3582–3587.

¹⁶⁰⁵³ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar–21. mart 1994.), str. 105–106.

potpisano i rekao da Vrhovna komanda mora odgovoriti na ultimatum NATO-a.¹⁶⁰⁵⁴ Optuženi je izdao uputstva da "[n]a nivou brigade treba izboriti 3-4 položaja za artiljeriju" i da "[t]reba izvršiti skrivanje i premeštanje".¹⁶⁰⁵⁵ U vezi s UNPROFOR-om, optuženi je rekao da bosanski Srbi ne trebaju "re[ći] ne", već da trebaju reći "da, ali", kao što to rade dobre diplomate.¹⁶⁰⁵⁶

4777. Dana 19. marta 1994., optuženi je obavijestio Glavni štab (Mladića lično) i Komandu SRK-a (Galića lično) da je dao suglasnost za fudbalsku utakmicu između tima UNPROFOR-a i lokalnog sarajevskog tima 20. marta 1994.¹⁶⁰⁵⁷ Tom prilikom napisao je sljedeće: "[T]reba obezbediti da srpska strana ni po koju cenu ne proizvede incident zbog koga bismo bili osuđeni u celom svetu".¹⁶⁰⁵⁸ Takođe je naveo: "[U] našem je interesu dalja normalizacija života u Sarajevu, tim pre, što nas ne košta u teritorijalnom smislu."¹⁶⁰⁵⁹ Mladiću i Galiću je naložio da sve područne brigade upoznaju s tim da se najstrože pridržavaju tog naređenja.¹⁶⁰⁶⁰ Rose je izjavio da ta utakmica odista i jeste prošla bez incidenata.¹⁶⁰⁶¹

4778. Dana 2. marta 1995., pukovnik SRK-a Luka Dragičević uputio je informaciju svim jedinicama SRK-a, u kojoj je iznio problematiku vođstva VRS-a i Glavnog Štaba, kritikujući optuženog.¹⁶⁰⁶² Dana 9. marta 1995., optuženi je naredio Komandi SRK-a da mu se hitno pošalje vjeran prijepis te depeše i obavještenje o tome ko ju je uputio Komandi SRK-a, odnosno ko je njen autor i kome je namijenjena.¹⁶⁰⁶³

4779. Konačno, u nekom trenutku u toku rata, optuženi je poslao poruku SRK-u u kojoj je naveo sljedeće: "Granatiranje civilnih ciljeva je ratni zločin, koji se kažnjava najtežom kaznom, a neprijatelj želi da takve zločine pripíše vama".¹⁶⁰⁶⁴ Zatim je naveo "da [su oni] disciplinovana

¹⁶⁰⁵⁴ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 106.

¹⁶⁰⁵⁵ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 108.

¹⁶⁰⁵⁶ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 109.

¹⁶⁰⁵⁷ P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

¹⁶⁰⁵⁸ P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

¹⁶⁰⁵⁹ P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.).

¹⁶⁰⁶⁰ P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64; Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.).

¹⁶⁰⁶¹ Michael Rose, T. 7264–7266 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 64.

¹⁶⁰⁶² P2691 (Izveštaj SRK-a, 2. mart 1995.); Luka Dragičević, T. 31435–31436 (13. decembar 2012.).

¹⁶⁰⁶³ P2679 (Naređenje Radovana Karadžića SRK-u, 9. mart 1995.). Dragomir Milošević je podnio hitan izvještaj optuženom u kojem navodi da je Dragičevićeva informacija "sastavljena na brzinu" i da ključni članovi Komande SRK-a nisu raspravljali o njoj, kao i to da njemu čak nije ni bio poznat njen sadržaj. Milošević mu je rekao da je dogovoreno da će "s [njim] stupiti u vezu komandant Glavnog štaba kako bi [ga] zamolio da sadržaj iz informacije ne bude predmet posebnog razmatranja". V. P2680 (Izveštaj SRK-a Radovanu Karadžiću, 10. mart 1995.); P2681 (Izveštaj SRK-a, 10. mart 1995.).

¹⁶⁰⁶⁴ D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma). Taj dokument je bez datuma i pečata. Iako je optuženi tokom Guzininog svjedočenja pokušao da dovede u vezu D314 i naređenje Komande SRK-a koje je uslijedilo

vojska" i da im nije u interesu da izazovu vojnu intervenciju i tako rizikuju gubitak države.¹⁶⁰⁶⁵ Zatražio je od SRK-a da osmatra neprijatelje, ali i "izdajnike" koji bi granatirali bez komande i odobrenja; svako je dužan spriječiti "takvog izdajnika [...] i privesti [ga] pravdi".¹⁶⁰⁶⁶

4780. Pored svih gore navedenih naređenja, dokazi pokazuju da je optuženi i usmenim putem – na sastancima i preko telefona – izdavao naređenja i uputstva koja su se direktno ticala vojnih dejstava u Sarajevu. Na primjer, 31. maja 1992., Mladić se sastao s optuženim i drugim članovima političkog rukovodstva bosanskih Srba.¹⁶⁰⁶⁷ Na tom sastanku, optuženi je referisao o pregovorima u Lisabonu i Beogradu i obavijestio prisutne da je Cutileiro od njega tražio da obustavi dejstva oko Sarajeva i napusti aerodrom.¹⁶⁰⁶⁸ Optuženi je zatim rekao, "[o]dluke moramo doneti", uključujući odluku da se "odred[e] što pre razumne granice" i da se policija i vojska moraju "za neke poslove [...] osposobiti".¹⁶⁰⁶⁹ Sastanak je završen riječima optuženog da moraju razgovarati o Sarajevu i imati "deo Sarajeva".¹⁶⁰⁷⁰

4781. Dana 5. juna 1992., optuženi se sastao s Mladićem, Koljevićem, Biljanom Plavšić, Krajišnikom i Đerićem i naložio prisutnima da "očist[e]" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno.¹⁶⁰⁷¹ Kao što je već navedeno, kasnije te večeri snage SRK-a izvršile su neselektivan i nesrazmjern napad na Sarajevo, koji je trajao tri dana i doveo do velikog broja civilnih žrtava.¹⁶⁰⁷² Dana 15. juna 1992., na sastanku Mladića, optuženog, drugih članova Predsjedništva RS-a i predstavnika sarajevskih opština, Koljević je iznio problem sarajevskog aerodroma koji nije bilo moguće riješiti "dok se ne reši komunikacija za Ilidžu i Nedžariće" i insistirao da "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]".¹⁶⁰⁷³ Na to je optuženi odgovorio da se pitanje Dobrinje mora razriješiti u saradnji s policijom.¹⁶⁰⁷⁴ Prstojević je izložio aktuelnu situaciju na Ilidži, napomenuvši da ABiH na tom području ima oko 6.500 vojnika i da se davanjem aerodroma, iz ruku bosanskih Srba "odseca [...] Ilidža".¹⁶⁰⁷⁵ Tražio je da se vojnici angažuju radi operacije na Dobrinji.¹⁶⁰⁷⁶ Sastanak je završen

15. maja 1993. godine (D2561), iz Guzininog svjedočenja nije jasno da li je takva veza postojala niti od kojeg datuma je D314. V. Svetozar Guzina, T. 31195–31197 (11. decembar 2012.); D2561 (Naređenje SRK-a, 15. maj 1993.). Kao takvo, to naređenje gotovo da nema dokaznu vrijednost.

¹⁶⁰⁶⁵ D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma).

¹⁶⁰⁶⁶ D314 (Pismo Radovana Karadžića SRK-u, bez datuma).

¹⁶⁰⁶⁷ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36, 38.

¹⁶⁰⁶⁸ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 38–39.

¹⁶⁰⁶⁹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 40.

¹⁶⁰⁷⁰ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42.

¹⁶⁰⁷¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

¹⁶⁰⁷² V. diskusiju u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁰⁷³ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 166–167.

¹⁶⁰⁷⁴ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169.

¹⁶⁰⁷⁵ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170.

odlukom "da se očisti srpska teritorija", pri čemu je prioritet dat Mojmilu i Dobrinji.¹⁶⁰⁷⁷ Nakon protesta generalnog sekretara da snage bosanskih Srba granatiraju civilna područja na Dobrinji i njegovih poziva na trenutačni prekid granatiranja,¹⁶⁰⁷⁸ na sastanku održanom 27. juna 1992., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Mladić, Koljević i Biljana Plavšić, Krajišnik je rekao da Predsjedništvo "id[e] po ivici ponora" i da dejstva po Dobrinji "mora[ju] hitno obustaviti".¹⁶⁰⁷⁹ Tog dana optuženi je izdao naredbu Glavnom štabu da prekine sva dejstva po Dobrinji i upozorio ga da će nepoštovanje te naredbe imati "političke posljedice".¹⁶⁰⁸⁰

4782. Dana 21. jula 1992., na sastanku Mladića, optuženog i drugih oficira VRS-a, optuženi je obavijestio Mladića o sporazumu koji predviđa prekid vatre u trajanju od četrnaest dana i rekao da svo teško naoružanje mora da se stavi na uvid UNPROFOR-u, da se izbjeglicama dozvoljava povratak kućama, a građanima da iz "zona dejstava" idu kuda žele.¹⁶⁰⁸¹ Zatim, 29. avgusta 1992., na sastanku s Mladićem, optuženi je naredio da se u roku od 96 sati UNPROFOR-u moraju dati podaci o teškom naoružanju na teritoriji Sarajeva, s tim da ono što je u magacinima ne treba prijaviti.¹⁶⁰⁸² Naredio je da u roku od 7 dana treba grupisati teško oružje oko Sarajeva.¹⁶⁰⁸³ Takođe je Mladiću naredio da mora "očuvati pozicije oko Sarajeva" i ojačati te pozicije prebacivanjem 5.000-6.000 vojnika iz Bosanske Krajine.¹⁶⁰⁸⁴ Mladić je upozorio optuženog na problem pokretanja toliko vojnika, na šta mu je optuženi odgovorio: "Policijom, nasilno".¹⁶⁰⁸⁵

4783. Dana 19. oktobra 1992., optuženi je održao sastanak s Mladićem, Biljanom Plavšić, Krajišnikom, Đerićem, Gverom, Dukićem i Tolimirom, i obavijestio ih o pregovorima u Ženevi; naveo je da je "na [...] konf[erenciji] dominiralo" pitanje Sarajeva i da bosanski Srbi trebaju preduzeti inicijativu da Sarajevo preživi zimu, jer bosanski Muslimani hoće da stvore sliku "drastičn[e] i stravičn[e]" situacije u Sarajevu.¹⁶⁰⁸⁶ Pred kraj sastanka, optuženi je rekao da je

¹⁶⁰⁷⁶ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170.

¹⁶⁰⁷⁷ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 171–172.

¹⁶⁰⁷⁸ P1523 (Izjava generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, 26. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6662–6663 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

¹⁶⁰⁷⁹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240.

¹⁶⁰⁸⁰ P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice Predsjedništva SrRBiH, 27. juni 1992.), par. 3; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), par. 69–70 (pod pečatom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240 (gdje je navedeno da je Predsjedništvo uputilo pismo generalnom sekretaru o tome da su prestala dejstva usmjerena na Dobrinju.); D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30.

¹⁶⁰⁸¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 358–359.

¹⁶⁰⁸² P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 107–108.

¹⁶⁰⁸³ P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 108.

¹⁶⁰⁸⁴ P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 109.

¹⁶⁰⁸⁵ P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 109.

¹⁶⁰⁸⁶ P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 48–50.

"101% uvjeren" da će [NATO] bombardovati" i da je zato od suštinskog značaja ne otvarati vatru na Sarajevo.¹⁶⁰⁸⁷

4784. Dana 20. decembra 1992., na sastanku Vrhovne komande, kojem su prisustvovali Mladić, Koljević, Krajišnik, Lukić, Bogdan Subotić i Milovanović, optuženi je naveo da je trebalo da bosanski Srbi okončaju rat u Sarajevu, ali da je neprijatelj "u naponu, u velikoj ofanzivi".¹⁶⁰⁸⁸ Među zadacima dogovorenim na kraju sastanka bili su reorganizacija vojske i graničnih jedinica i plan za popunu potreba vojske u koordinaciji s Ministarstvom odbrane.¹⁶⁰⁸⁹

4785. Dana 21. februara 1993., u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio dvojici vojnika SRK-a: "Vidite [to] što je Izetbegović proglasio jednostrani prekid vatre, da nam to bude poslato, Morijon i ostali mole da se [...]. Ja molim da nigdje ne pucamo osim [...]." Matišić ga je prekinuo saopštivši mu da su prije dva sata primili naredjenje od Milovanovića da nastave s planiranim nezavisno od prekida vatre.¹⁶⁰⁹⁰ Optuženi je odgovorio: "Apsolutno, to je u redu, ali ima nešto da se odradi."¹⁶⁰⁹¹ Optuženi ih je obavijestio: "[M]islimo da ovdje po gradu ne padaju granate bez veze." Naredio im je da "[s]trogo zabran[e] po gradu, osim tamo gdje je akcija planirana i gdje teče".¹⁶⁰⁹²

4786. Dana 2. maja 1993., u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri da "treba UNPROFOR pozvati na sve stanice gasne da provjeri da Srbi to drže otvoreno" i da "nigde oko Sarajeva, nigde ništa ne sme da puca".¹⁶⁰⁹³ Optuženi je rekao da niko iz VRS-a ne smije davati više nikakve izjave i naredio pripremu protivavionske odbrane u slučaju intervencije NATO-a.¹⁶⁰⁹⁴ Istoga dana optuženi je naredio Milovanoviću da odobri UNPROFOR-u pristup Bjelašnici.¹⁶⁰⁹⁵

4787. Dana 2. juna 1993., u drugom telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri da kontaktira jedinice odgovorne za gađanje pontonskog mosta, napomenuvši da to šteti dobroj slici VRS-a u svijetu.¹⁶⁰⁹⁶ U vezi s informacijom da je područje "Zetre" u Sarajevu gađano iz

¹⁶⁰⁸⁷ P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59.

¹⁶⁰⁸⁸ P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 335, 339-340.

¹⁶⁰⁸⁹ P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 349.

¹⁶⁰⁹⁰ D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).

¹⁶⁰⁹¹ D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).

¹⁶⁰⁹² D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matišića, 21. februar 1993.).

¹⁶⁰⁹³ D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.), str. 1.

¹⁶⁰⁹⁴ D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.), str. 2.

¹⁶⁰⁹⁵ D4513 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog generala, 2. maj 1993.). V. takođe P5660 (Presretnuti razgovor Ratka Mladića i Momčila Mandića, 25. maj 1992.) (u kojem Mandić kaže Mladiću da je optuženi zatražio da se "dogovor[e] oko aerodroma", ali Mladić podsjeća Mandića da ne trebaju da prave dogovore preko telefona, već da treba da se sastanu).

¹⁶⁰⁹⁶ D4511 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. juni 1993.).

minobacača, optuženi je naredio Gveri da kontaktira Briquemonta i obavijesti ga da to nije učinio VRS.¹⁶⁰⁹⁷

4788. Dana 30. jula 1993., u jednom drugom telefonskom razgovoru između optuženog i Gvere, optuženi je insistirao na hapšenju i pokretanju krivičnog postupka protiv odgovornih za otvaranje vatre na jedinice UNPROFOR-a u Sarajevu i takođe je želio o tome dati izjavu za javnost.¹⁶⁰⁹⁸

4789. Dana 2. avgusta 1993., takođe u telefonskom razgovoru, optuženi je naredio Gveri "hitno voda, struja i gas da se obavezno puste" Sarajevu, "ono koliko je do nas," pošto je to vrlo bitno za bosanske Srbe i pregovore tog dana.¹⁶⁰⁹⁹

4790. Dana 3. avgusta 1993., Milovanović je pozvao optuženog i obavijestio ga da se oko Sarajeva otvara vatra i da vatra dolazi sa strane ABiH.¹⁶¹⁰⁰ Optuženi je naredio Milovanoviću da povede posmatrača UNPROFOR-a do položaja SRK-a u Sarajevu kako bi UNPROFOR "mogao da se osvjedoči tko napada".¹⁶¹⁰¹ Takođe je naredio Milovanoviću da obavijesti Mladića da bude oprezan i da ne pada na provokacije ABiH, pošto bi jedan Mladićev krivi potez mogao da "upropasti čitavu državu i čitav narod" i "onda konferencija propada, na našu štetu".¹⁶¹⁰² Sutradan, u jednom drugom telefonskom razgovoru, optuženi je rekao Milovanoviću da traži Mladića i da mu se Mladić javi.¹⁶¹⁰³ Optuženi je bio uznemiren zbog granatiranja Igmana i "raskida" UNPROFOR-a i Mladića.¹⁶¹⁰⁴ Optuženi je rekao: "[A]ko mu ja naredim nešto, on mora da to izvrši. Ima pravo da kaže da nije korisno i da je štetno, ali ako ja kasnije donesem odluku, on to mora da provede do kraja."¹⁶¹⁰⁵ Istoga dana, zabrinut da Mladić možda neće narediti povlačenje vojske s Igmana, optuženi je rekao Milovanoviću: "[J]a sam vrhovni komandant i ja naređujem, vi naredite neka se to povuče, a recite Mladiću neka mi se javi sa aerodroma."¹⁶¹⁰⁶

4791. Kao što je već navedeno, 5. avgusta 1993., na sastanku s predstavnicima UNPROFOR-a, optuženi se složio da povuče snage SRK-a s Igmana i, 14. avgusta 1993., uprkos Mladićevom

¹⁶⁰⁹⁷ D4511 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. juni 1993.).

¹⁶⁰⁹⁸ D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.).

¹⁶⁰⁹⁹ P4796 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 2. avgust 1993.), str. 2.

¹⁶¹⁰⁰ D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹⁰¹ D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹⁰² D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 3. Vijeće napominje da je to bilo prilikom mirovnih pregovora na MKBJ, kad su se bosanski Srbi, u principu, složili da otvore sarajevski aerodrom najkasnije 4. avgusta 1993. V. par. 379.

¹⁶¹⁰³ D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.).

¹⁶¹⁰⁴ D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹⁰⁵ D3871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹⁰⁶ P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 2.

protivljenju, potpisan je sporazum o osnivanju DMZ Igman.¹⁶¹⁰⁷ Dana 5. avgusta 1993., na sastanku Vrhovne komande, kojem je prisustvovao i Mladić, optuženi je saopštio prisutnima da je NATO odlučio izvesti vazdušne napade na položaje bosanskih Srba.¹⁶¹⁰⁸ Naveo je da, kako bi se izbjegli vazdušni napadi, bosanski Srbi treba da se povuku s Igmana i Bjelašnice, treba da se obezbijedi dotok komunalnih usluga Sarajevu, da se dozvoli prolaz humanitarnih konvoja, da se Sarajevu obezbijedi gorivo (za pekare) i da se na Sarajevo ne ispaljuju granate.¹⁶¹⁰⁹ Istoga dana, Milovanović je izdao naređenje Komandi SRK-a, "na osnovu usmenog naređenja vrhovnog komandanta", a u cilju poštovanja potpisanog sporazuma o prekidu borbenih dejstava.¹⁶¹¹⁰ U naređenju su navedene mjere koje SRK mora preduzeti u pogledu izvještavanja o naoružanju, municiji i raketama u svakoj brigadi.¹⁶¹¹¹ Takođe je naređeno da će od 9. avgusta 1993. Komanda SRK-a u redovnim borbenim izvještajima izvještavati o "broju ispaljenih metaka, granata, mina i raketa, u jedinicama u neposrednom okruženju oko Sarajeva, razlog ispaljivanja, jedinicu u kojoj se to desilo i preduzete mjere".¹⁶¹¹²

4792. Dana 10. avgusta 1993., optuženi je u telefonskom razgovoru s jednim pukovnikom iz Glavnog štaba naredio da nijedna granata ne smije pasti na Sarajevo i da Sarajevu treba pustiti struju, vodu i plin.¹⁶¹¹³ Dana 11. avgusta 1993., optuženi je imao telefonski razgovor s Prstojevićem i Gverom.¹⁶¹¹⁴ Prvo je Prstojević potvrdio da vodi brigu o oruđu oko Sarajeva.¹⁶¹¹⁵ Optuženi mu je onda naredio da zaprijeti da niko ne smije pucati na Sarajevo, čak ni ako se na njih puca.¹⁶¹¹⁶ Prstojević je rekao da je razumio i da je njegov komandant izdao naređenje Galiću.¹⁶¹¹⁷ Zatim je

¹⁶¹⁰⁷ V. par. 379, 3574.

¹⁶¹⁰⁸ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 262–263.

¹⁶¹⁰⁹ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 263. V. takođe Bogdan Subotić, T. 40060–40061 (19. juni 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je Mladić s Igmana mogao zauzeti Sarajevo, ali da ga je optuženi u tome spriječio.).

¹⁶¹¹⁰ P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.).

¹⁶¹¹¹ P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.).

¹⁶¹¹² P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.), str. 2.

¹⁶¹¹³ P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.); Stanislav Galić, T. 37875–37877 (7. maj 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je bilo nemoguće prekinuti plin i struju za samo jednu stranu i da, s obzirom na to da naređenje nije bilo upućeno SRK-u, već Glavnom štabu, on ne može potvrditi da su njegovi ljudi to naređenje i primili.) Dan ranije, 9. avgusta 1993., na osnovu naloga optuženog, Vladimir Lukić, predsjednik vlade RS-a, izdao je naređenje predsjednicima Izvršnih odbora Skupština opština, načelnicima stanica javne bezbjednosti i svim komandantima VRS-a da omoguće nesmetan prolaz humanitarnih konvoja i UNPROFOR-a, kao i "maksimalno moguć protok električne energije, vode i gasa za cijelo područje grada Sarajeva", te da ga obavijeste o izvršenju tog naređenja. D3328 (Naređenje Vlade RS-a, 9. avgust 1993.); Milorad Skoko, T. 36759–36760 (8 April 2013.).

¹⁶¹¹⁴ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.).

¹⁶¹¹⁵ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹¹⁶ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹¹⁷ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

govorio Gvero, koji je optuženog obavijestio o tome da je potpisan Vojni sporazum o miru u BiH.¹⁶¹¹⁸ Optuženi je izrazio zabrinutost zbog vijesti da se VRS vraća na Igman i Bjelašnicu.¹⁶¹¹⁹ Istoga dana, u razgovoru optuženog i Tomanića, optuženi je tražio Gveru, pošto je htio znati zašto su se vojnici bosanski Srbi vratili na Igman i Bjelašnicu, i rekao da su "sve svjetske agencije" i UNPROFOR to javili.¹⁶¹²⁰ Optuženi je onda naredio Tomaniću da pozove Galića i "da mu prenese da pod hitno povlači vojsku bez obzira na to koliko je snaga UNPROFOR-a otišlo 'gore'".¹⁶¹²¹ Optuženi je takođe ljutito rekao "netko se igra sa državom [...] od Mladića do ne znam koga, smijenit ću ga".¹⁶¹²² Zatim je dodao: "Mene laže vojska. Sve vreme me laže. Nikad nisu ti izvještaji koje dobijam tačni."¹⁶¹²³ Razgovor je završio time što je od Tomanića zatražio da kaže Galiću da mu se hitno javi.¹⁶¹²⁴ Takođe tog dana, optuženi je naredio Miletiću da pozove direktora SRNE da pusti izjavu za štampu o tome da je informacija o povratku snaga na Igman i Bjelašnicu laž i da se vojska postepeno povlači sa svojih položaja.¹⁶¹²⁵ Uveče je optuženi razgovarao s Gverom kako bi bio siguran da je SRK povukao sve vojnike s Igmana.¹⁶¹²⁶ Takođe je naveo da medijima iz Sarajeva, uključujući strane medije, treba dopustiti da odu tamo i da izvijeste da su putevi ka Sarajevu otvoreni i da nema nikakve opsade.¹⁶¹²⁷

4793. U telefonskom razgovoru od 12. avgusta 1993., optuženi je naredio Milovanoviću da u striktnom roku povuče snage s određenih linija oko Igmana, kako bi se spasili pregovori koji su bili u toku.¹⁶¹²⁸ Optuženi je rekao: "Generale, slušajte me i izvršavajte naređenja. Ja vam kažem šta je. Prihvaćeno je sa naše strane nakon ubjeđivanja i nakon pogađanja [...] a vas bi trebalo da interesuju moja naređenja. Je li 'oćete da upropastite čitavu državu?'"¹⁶¹²⁹ Milovanović je odgovorio: "Jasno." Optuženi je rekao da će se sutradan ponovo čuti telefonom.¹⁶¹³⁰ Sutradan je optuženi

¹⁶¹¹⁸ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹¹⁹ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2.

¹⁶¹²⁰ D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.) [NB; duplikat dokaznog predmeta D2091 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.); Ljubomir Obradović, T. 25186–25188 (24. februar 2012.); Radovan Radinović, T. 41607–41608 (19. juli 2013.).

¹⁶¹²¹ D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

¹⁶¹²² D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

¹⁶¹²³ D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.). Vijeće napominje da je u engleskom prevodu postojala greška u pisanju: "The army is laying [*sic*] to me. They have been laying [*sic*] to me the whole time." Vijeće je to u tekstu ispravilo.

¹⁶¹²⁴ D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.).

¹⁶¹²⁵ P4805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i pukovnika Miletića, 11. avgust 1993.).

¹⁶¹²⁶ P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹²⁷ P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2.

¹⁶¹²⁸ P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

¹⁶¹²⁹ P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

¹⁶¹³⁰ P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.).

razgovarao telefonom s Gverom, pošto je tražio Milovanovića, kojeg nisu mogli naći.¹⁶¹³¹ Gvero je odgovorio da je Milovanović otišao da se sastane s Hayesom.¹⁶¹³² Optuženi je zatim naredio Gveri da Galiću prenese njegovo naređenje da trupe SRK-a povuče s Igmana "dovoljno daleko da nemamo nikakvih problema u odnosu na međunarodnu zajednicu."¹⁶¹³³ Optuženi je takođe rekao da se naređenje mora izvršiti i da ta informacija mora doći Owenu do 14:00 ili 14:30 sati.¹⁶¹³⁴ Istog dana Galić je izdao naređenje komandama SRK-a u skladu s naređenjem optuženog, "a da bi izbjegli nepravednu kaznu Amerike i njenih saveznika", da zauzmu nove komandne položaje do 20:00 sati istog dana.¹⁶¹³⁵ U naređenju je navedeno koje brigade trebaju otići na koje položaje, uključujući i naređenje Igmanskoj brigadi da se "po preuzimanju položaja u rejonu Trešnjevo brdo i Butila od strane UNPROFOR-a pov[uč]e na položaje u rejonu Bresovača".¹⁶¹³⁶

4794. Dana 24. oktobra 1993., na sastanku Vrhovne komande, kojem su prisustvovali Mladić, optuženi, Bogdan Subotić i Gvero, razgovaralo se o mogućnosti skraćivanja linija fronta VRS-a.¹⁶¹³⁷ Optuženi je rekao da bosanski Srbi trebaju ići na "kvalitet" teritorije i ne brinuti previše o "kvantitetu" teritorije.¹⁶¹³⁸ Rekao je da je Sarajevo "najvažnija teritorija" i da "1 km kod Sarajeva više vredi nego desetina kod Teočaka."¹⁶¹³⁹ Naredio je da se prioritet mora dati područjima Žuč, Orlića i Mojmila.¹⁶¹⁴⁰

4795. Kao što je navedeno gore u tekstu, 14. januara 1994., na sastanku s Mladićem, Krajišnikom, Dragomirom Miloševićem, Galićem, komandantima jedinica SRK-a i predsjednicima sarajevskih opština, optuženi je naredio stvaranje "gotove vojske" i da svi vojnici regrutovani od aprila 1992. moraju ostati u vojsci do kraja rata.¹⁶¹⁴¹ Naredio je SRK-u da njegova "[o]dmazda [...] bude 1:1".¹⁶¹⁴² Takođe je naredio da komandanti SRK-a trebaju "[p]reneti na vojsku [...] utisak optimizma i saglasnosti".¹⁶¹⁴³ Sastanak je završio naređenjem komandantima SRK-a da moraju "[b]rzo postrojiti brigade".¹⁶¹⁴⁴

¹⁶¹³¹ P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹³² P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹³³ P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹³⁴ P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶¹³⁵ P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.).

¹⁶¹³⁶ P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.).

¹⁶¹³⁷ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 392

¹⁶¹³⁸ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.

¹⁶¹³⁹ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.

¹⁶¹⁴⁰ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 396.

¹⁶¹⁴¹ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148.

¹⁶¹⁴² P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148-149.

¹⁶¹⁴³ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

¹⁶¹⁴⁴ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

4796. Dana 29. januara 1994., optuženi i Mladić su se sastali s podređenim starješinama VRS-a.¹⁶¹⁴⁵ Na sastanku je optuženi rekao da bosanski Srbi moraju stvoriti "jedinstvenu vojsku, mobilnu" čija je jedina ideologija srpska nacionalna ideologija.¹⁶¹⁴⁶ Takođe je rekao da je "[n]ajvažnija [...] tačka Sarajevo" i "[b]lokadom Sarajeva mi smo stvorili državu", što je primoralo Izetbegovića na pregovore.¹⁶¹⁴⁷ Rekao je da "[n]e smijemo dati nijednu ratobornu izjavu", već da se mora pregovarati o miru da bi "spasili Srbiju od blokade i pritisaka".¹⁶¹⁴⁸ Optuženi je dalje naredio da vojska mora da "ostane tu gdje je, jer može da se desi da sitnice odluče o podjeli BiH".¹⁶¹⁴⁹ Na kraju je prisutnima naredio da "[o]bezbed[e] kulturni odnos na punktovima" i da poštuju pripadnike UNPROFOR-a.¹⁶¹⁵⁰

4797. Vijeću su takođe predloženi dokazi da je i prije osnivanja SRK-a, optuženi izdavao naređenja oružanim snagama i uticao na vojnu situaciju u Sarajevu.¹⁶¹⁵¹ Dana 13. aprila 1992., u telefonskom razgovoru naredio je Danilu Veselinoviću da otvori vatru na sportsku dvoranu u Mojmilu, nakon što je obaviješten da se u njoj nalaze naoružanje i glavni štab Zelenih beretki.¹⁶¹⁵² Takođe je rekao Veselinoviću da je bitno da u zgradi nema ljudi i da ne smiju ginuti civili.¹⁶¹⁵³ U tom razgovoru optuženi je informisan o situaciji oko Dobrinje i aerodroma.¹⁶¹⁵⁴

4798. Isto tako, u maju 1992., optuženi se u razgovoru s izvjesnim Radetom raspitivao za situaciju u Sarajevu i rečeno mu je da se Sarajevo i Mojnilo granatiraju; optuženi je naredio bosanskim Srbima da ne uzvraćaju vatrom osim ako su ugroženi.¹⁶¹⁵⁵ Optuženi je takođe naredio Radetu da

¹⁶¹⁴⁵ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 51.

¹⁶¹⁴⁶ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 75.

¹⁶¹⁴⁷ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 78.

¹⁶¹⁴⁸ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 78.

¹⁶¹⁴⁹ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 80.

¹⁶¹⁵⁰ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), str. 80.

¹⁶¹⁵¹ V. npr. P5731 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Rajka Dukića, 1. mart 1992.) (u kojem je optuženi obaviješten da je izvjesni Dragan tražio da se narod u Sarajevu digne i u kojem je optuženi naredio: "Nek se, nek se digne i nek se pripremi"); D4525 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Ilića, 3. mart 1992.) (u kojem je optuženi 3. marta 1992. obaviješten o situaciji u Sarajevu i u kojem je naredio: "[N]ek ostanu svi [bosanski Srbi] u svojim naseljima i naprave odbrambenu formaciju"); D3755 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milenka Karišika, 24. april 1992.) (u kojem optuženi kaže Karišiku da će jedan od ovih "bijelih" doći da vidi ko krši prekid vatre, te da se ne uzvraća osim ako su ugroženi).

¹⁶¹⁵² D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2; John Wilson, T. 4002–4005 (21. juni 2010.). Kad mu je pokazan taj razgovor, Mijatović je izjavio da je optuženi uvijek bio "izričij[t], znači imperativ[an]" u vezi s tim da se ne smije pucati na civile i civilne objekte. V. Nikola Mijatović, T. 30762–30763 (30. novembar 2012.). V. takođe D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.) (u kojem je optuženi obavijestio Pejića da će tog dana biti potpisan prekid vatre i da strana bosanskih Srba ne treba da izvodi nikakve napade.).

¹⁶¹⁵³ D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2-3.

¹⁶¹⁵⁴ D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2–5.

¹⁶¹⁵⁵ D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.), str. 1; John Wilson, T. 4047–4051 (22. juni 2010.) (Wilson nije znao za taj razgovor; međutim, on je izjavio da bosanski Srbi nisu uvijek obavještavali UNPROFOR kad su bili primorani uzvratiti).

pozove Biljanu Plavšić "ili nekoga" prije nego što otvore vatru i da pozovu UNPROFOR "da se javi [...] da stalno [ABiH] ugrožav[a], da ne možete da održavate."¹⁶¹⁵⁶

(E) Optuženi je obavještavan o vojnoj situaciji u Sarajevu

4799. Vijeće je saslušalo svjedočenja o tome da je optuženi redovno primao izvještaje od VRS-a i SRK-a sljedećim putem: čete bataljonima, bataljoni brigadama, brigade Komandi SRK-a, Komanda SRK-a Glavnom štabu i Glavni štab Vrhovnoj komandi.¹⁶¹⁵⁷ Prema tome, postojao je sistem veza koji je povezivao čete, bataljone, korpuse, uključujući SRK, Glavni štab i Vrhovnu komandu.¹⁶¹⁵⁸ Mada je Galić izjavio da, kad je on preuzeo komandu nad SRK-om, sistem komunikacije nije dobro funkcionisao,¹⁶¹⁵⁹ Dragomir Milošević je objasnio da, iako sistem veze u SRK-u nije funkcionisao dobro u prvom periodu nakon njegovog osnivanja, na njemu je stalno rađeno i on je unapređivan, tako da je najkasnije 1995. besprijekorno funkcionisao.¹⁶¹⁶⁰ Već u septembru 1992., sistem izvještavanja između jedinica SRK-a i Komande SRK-a je regulisan kako bi se postigla tačnost u sistemu izvještavanja.¹⁶¹⁶¹ Izvještajima Komandi SRK-a trebalo je da bude obuhvaćeno sljedeće: "(i) stanje i aktivnosti neprijatelja, (ii) b/g jedinica, (iii) stanje bezbjednosti i morala, (iv) odluka za dalja dejstva, (v) stanje na teritoriji zone odgovornosti, (vi) stanje i problemi po pozadini, (vii) vanredni događaji i gubici, i (viii) prijedlozi i zahtjevi".¹⁶¹⁶² Izvještaje je trebalo slati Komandi SRK-a svakog dana u 14:30 sati i ponovo u 18:30 sati.¹⁶¹⁶³ Sistem izvještavanja se odvijao kako je regulisano; Komanda SRK-a je svako veče slala dnevne borbene izvještaje Glavnom štabu,¹⁶¹⁶⁴ dok

¹⁶¹⁵⁶ D4506 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radeta, maj 1992.), str. 1–2.

¹⁶¹⁵⁷ Stevan Veljović, T. 29238–29243 (23. oktobar 2012.); D319 (Naređenje SRK-a, 18. juli 1993.); svjedok KDZ088, T. 6258–6259 (7. septembar 2010.) (zatvorena sjednica), T. 6332 (8. septembar 2010.) (zatvorena sjednica), T. 6622–6624 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica); P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), str. 109–110, 161–162 (pod pečatom); Richard Philipps, T. 3755–3756 (15. juni 2010.). Van Baal je izjavio da je VRS imao vrlo sofisticirana sredstva i sistem veze. V. P1818 (Izjava svjedoka Adrianusa van Baala od 26. oktobra 2010.), par. 24, 30, 63–65.

¹⁶¹⁵⁸ Stevan Veljović, T. 29241 (23. oktobar 2012.). V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 20, 53 (pod pečatom); svjedok KDZ182, T. 13071–13073 (9. mart 2011.) (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁶¹⁵⁹ Stanislav Galić, T. 37618–37620 (23 April 2013.). V. npr. D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.) (Galićevo naređenje kojim se reguliše sistem izvještavanja); D2839 (Uputstvo SRK-a, 4. novembar 1992.) (naređenje Dragana Marčetića u kojem se propisuje do kojeg vremena u toku dana treba poslati izvještaje Komandi SRK-a).

¹⁶¹⁶⁰ Dragomir Milošević, T. 32871, 32877–32879 (29. januar 2013.); D2839 (Uputstvo SRK-a, 4. novembar 1992.) (kojim se propisuje u koje vrijeme svakoga dana treba poslati izvještaje Komandi SRK-a). V. takođe D312 (Analiza borbene gotovosti artiljerijsko-raketnih jedinica SRK-a, juli 1994.), str. 3–4.

¹⁶¹⁶¹ Dragomir Milošević, T. 32875 (29. januar 2013.); D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.).

¹⁶¹⁶² D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). V. takođe Stevan Veljović, T. 29242–29243 (23. oktobar 2012.).

¹⁶¹⁶³ D2838 (Naređenje SRK-a, 16. septembar 1992.). Stevan Veljović je izjavio da je izvještaje trebalo poslati najkasnije u 20:00 sati. Stevan Veljović, T. 29242 (23. oktobar 2012.). V. takođe D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indića od 19. januara 2013.), par. 30.

¹⁶¹⁶⁴ V. npr. D3396 (Borbena izvještaj SRK-a, 15. januar 1993.); D3403 (Borbena izvještaj SRK-a, 12. februar 1993.); D3404 (Borbena izvještaj SRK-a, 14. februar 1993.); D3405 (Borbena izvještaj SRK-a, 15. mart 1993.); D3409 (Borbena izvještaj SRK-a, 5. maj 1993.); D3410 (Borbena izvještaj SRK-a, 4. februar 1993.); D3411 (Borbena izvještaj SRK-a, 15. maj 1993.); D3412 (Borbena izvještaj SRK-a, 19. maj 1993.); D3413 (Borbena izvještaj

su vanredni izvještaji Glavnom štabu slati svakog dana, obično oko 14:00 sati.¹⁶¹⁶⁵ Simić je u svom svjedočenju izjavio da je postojao rok do kojeg su brigade svakodnevno morale podnijeti izvještaj Komandi SRK-a, kako bi ona mogla informisati Glavni štab o situaciji u svojoj zoni odgovornosti.¹⁶¹⁶⁶ Kao što je već navedeno, Glavni štab bi izvještaje koje je primao od komandi korpusa objedinjavao u svojim dnevnim borbenim izvještajima, koje je svakodnevno upućivao vrhovnom komandantu.¹⁶¹⁶⁷ Dakle, optuženi je primao dnevne izvještaje od Glavnog štaba sa sažetim prikazima dejstava i događaja u zoni odgovornosti SRK-a.¹⁶¹⁶⁸

4800. Pored izvještaja Glavnog štaba, optuženi je primao i izvještaje od MUP-a, obavještajnih službi i drugih odsjeka koji su bili bliski komandi VRS-a.¹⁶¹⁶⁹ Galić je ispričao da je optuženi obišao Komandu SRK-a jednom, da je tamo razgovarao sa starješinama i da je obaviješten o raznim problemima.¹⁶¹⁷⁰ Takođe, ispričao je da je optuženi prisustvovao sastanku s Komandom SRK-a, na kojem je bilo riječi o problemu nesrazmjerne upotrebe artiljerije, kao i o pritisku "mas medija svijeta" da se ta upotreba smanji.¹⁶¹⁷¹ Galić je rekao da je optuženi htio smanjiti količinu artiljerije na minimum, u zavisnosti od vojne nužde i ciljeva.¹⁶¹⁷² Mladićeva bilježnica potvrđuje da su se, 2. juna 1993., optuženi, Mladić, Krajišnik i Lukić sastali s predstavnicima vlasti RS-a i komandantima SRK-a, među kojima je bio i Galić.¹⁶¹⁷³ Prema toj bilježnici, na kraju sastanka optuženi je rekao da je "[d]anas [...] najvažnije sarajevsko ratište", kao i da se s Izetbegovićem ne može pregovarati i da

SRK-a, 28. maj 1993.); D3416 (Borbeni izvještaj SRK-a, 24. juni 1993.); D3417 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. juli 1993.); D3418 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. juli 1993.); D3421 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. juli 1993.); D3422 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. juli 1993.); D3423 (Borbeni izvještaj SRK-a, 29. juli 1993.); D3424 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. avgust 1993.); D3425 (Borbeni izvještaj SRK-a, 2. septembar 1993.); D3426 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. septembar 1993.); D3427 (Borbeni izvještaj SRK-a, 13. oktobar 1993.); D3428 (Borbeni izvještaj SRK-a, 26. oktobar 1993.); D3452 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. januar 1994.); D1515 (Borbeni izvještaj SRK-a, 4. februar 1994.); D2801 (Borbeni izvještaj SRK-a, 19. februar 1994.); D2802 (Borbeni izvještaj SRK-a, 20. februar 1994.); D2804 (Borbeni izvještaj SRK-a, 8. decembar 1993.).

¹⁶¹⁶⁵ Stanislav Galić, T. 37216 (15. april 2013.). V. npr. D3393 (Borbeni izvještaj SRK-a, 25. decembar 1992.); D3394 (Borbeni izvještaj SRK-a, 31. decembar 1992.); D3395 (Borbeni izvještaj SRK-a, 11. januar 1993.); D3406 (Borbeni izvještaj SRK-a, 18. mart 1993.); D3407 (Borbeni izvještaj SRK-a, 22. mart 1993.); D3408 (Borbeni izvještaj SRK-a, 5. april 1993.).

¹⁶¹⁶⁶ Savo Simić, T. 30004, 30006–30007 (8. novembar 2012.). Simić, koji je bio načelnik inženjerije 1. sarajevske mehanizovane brigade SRK-a od maja 1992. do maja 1994., izjavio je da je i Glavni štab imao načelnika inženjerije, koji je povremeno komunicirao s načelnikom inženjerije SRK-a, obično preko telefona. V. Savo Simić, T. 30009–30010 (8. novembar 2012.). V. takođe činjenice o kojima je presuđeno 2858, 2872.

¹⁶¹⁶⁷ V. par. 207.

¹⁶¹⁶⁸ Ali v. P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.) (u toku kojeg je optuženi rekao da mu VRS laže i da izvještaji koje prima nikad nisu tačni); D2841 (Upozorenje SRK-a, 2. april 1995.); D4619 (Izvještaj SRK-a, 18. avgust 1995.), par. 6 (gdje Čedomir Sladoje 18. avgusta 1995. izvještava da "borbenim dejstvima najviše šteti lažno izvještavanje, čega je do sada bilo nedopustivo mnogo" i naređuje da se moraju "preduzeti sve mere za potpuno, pravovremeno i tačno izvještavanje pretpostavljenih komandi").

¹⁶¹⁶⁹ Stanislav Galić, T. 37525 (22. april 2013.).

¹⁶¹⁷⁰ Stanislav Galić, T. 37883, 37888 (8. maj 2013.). V. takođe [REDIGOVANO].

¹⁶¹⁷¹ Stanislav Galić, T. 37883–37889, 37897–37898 (8. maj 2013.).

¹⁶¹⁷² Stanislav Galić, T. 37888 (8. maj 2013.).

¹⁶¹⁷³ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april–24. oktobar 1993.), str. 182–194.

on mora biti poražen.¹⁶¹⁷⁴ Takođe je rekao da bosanski Srbi "[m]ora[ju] Sarajevo [...] uzimati," ali pritom "obezbediti povoljne međ[unarodne] okolnosti."¹⁶¹⁷⁵ **[REDIGOVANO].**¹⁶¹⁷⁶
[REDIGOVANO].¹⁶¹⁷⁷

4801. Pored prethodno opisane zvanične procedure izvještavanja, optuženi je o vojnoj situaciji u Sarajevu informisan na sastancima i u telefonskim razgovorima s raznim osobama na terenu, uključujući oficire VRS-a i SRK-a.¹⁶¹⁷⁸ Na primjer, nakon granatiranja Sarajeva 28. i 29. maja 1992., opisanog ranije u Presudi,¹⁶¹⁷⁹ Mladić se 31. maja 1992. sastao s optuženim i drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba.¹⁶¹⁸⁰ Na tom sastanku, optuženi je naveo da moraju razgovarati o Sarajevu i imati "deo Sarajeva".¹⁶¹⁸¹ Na sastanku održanom nekoliko dana kasnije, 6. juna 1992., za vrijeme još jednog žestokog bombardovanja o kojem je bilo riječi gore u tekstu,¹⁶¹⁸² Mladić se opet sastao s političkim rukovodstvom bosanskih Srba, uključujući optuženog, Krajišnika i Koljevića, kako bi razgovarali, između ostalog, o granicama RS-a.¹⁶¹⁸³ Na tom sastanku Krajišnik je obavijestio prisutne da su Hadžići i Vogošća "oslobo[đeni]" i da je cilj da se formira Birčansko-romanijska regija, u čiji sastav bi ušla i Dobrinja.¹⁶¹⁸⁴

4802. Dana 10. jula 1992., na sastanku Mladića, optuženog, Krajišnika, Koljevića, Biljane Plavšić, Derića, Buhe, Gvere i Tolimira, prisutni su detaljno razmatrali situaciju u Sarajevu. Koljević je pokazao mapu Sarajeva s putevima za prolaz humanitarne pomoći i rekao: "Da se opredelimo oko Sarajeva".¹⁶¹⁸⁵ Takođe je informisao druge da su borci bosanski Srbi u Nedžarićima "ogorčeni" na političko rukovodstvo RS-a, pošto ti borci "ne znaju status Sarajeva".¹⁶¹⁸⁶ Krajišnik je naveo da je

¹⁶¹⁷⁴ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.

¹⁶¹⁷⁵ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.

¹⁶¹⁷⁶ **[REDIGOVANO].**

¹⁶¹⁷⁷ **[REDIGOVANO].**

¹⁶¹⁷⁸ V. par. 4780–4796. V. takođe P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 172–173; P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 63–68; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 259. Pored toga, čak i prije formiranja VRS-a i SRK-a, optuženi je bio obavještavan o situaciji u Sarajevu. V. npr. P5604 (Presretnuti razgovor Gvozdena i Radovana Karadžića, 3. mart 1992.); P5702 (Presretnuti razgovor Branka Kovačevića, Mome i Radovana Karadžića, 22. april 1992.); D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.); P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 123–126.

¹⁶¹⁷⁹ V. diskusiju u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶¹⁸⁰ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 36, 38.

¹⁶¹⁸¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 42.

¹⁶¹⁸² V. diskusiju u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶¹⁸³ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

¹⁶¹⁸⁴ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 108.

¹⁶¹⁸⁵ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 308–310.

¹⁶¹⁸⁶ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 312.

pitanje demilitarizacije Dobrinje "veliki problem" za bosanske Srbe i upozorio optuženog da nije dobro da on UN-u nešto nudi, već da je bolje da ih pusti "neka oni traže".¹⁶¹⁸⁷

4803. Dana 24. februara 1995., optuženi i Krajišnik su održali sastanak s komandantima i predsjednicima sarajevskih opština, na kojem su, između ostalog, razgovarali o nedovoljnom broju vojnika u Rajlovcu.¹⁶¹⁸⁸ Na tom sastanku, Krajišnik je pokrenuo pitanje "[k]ako da se održi Sarajevo".¹⁶¹⁸⁹

4804. Dana 8. juna 1995., na sastanku s Mladićem, optuženi je naveo da je situacija "veoma ozbiljna", da su odnosi između nekih vojnih starješina i civilnih vlasti "pokvareni" i da dolazi do "napuštanj[a] linija" od strane vojnika.¹⁶¹⁹⁰ Naveo je da bosanski Srbi "mora[ju] Sarajevo održati do pol[itičkog] rešenja."¹⁶¹⁹¹

(F) Zaključak

4805. Na osnovu gore navedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je optuženi *de facto* provodio svoja *de jure* ovlaštenja nad jedinicama SRK-a u Sarajevu. Kao što se vidi iz gore izloženih dokaza, optuženi je bio u direktnom kontaktu s Mladićem tokom cijelog sukoba i mogao mu je izdavati naređenja, poput onih nakon granatiranja Sarajeva krajem maja 1992., koja su zatim provedena na terenu. Čak i ako se uzmu u obzir neslaganja između optuženog i Mladića tokom sukoba, koja su se mogla i očekivati s obzirom na položaje na kojima su se nalazili, Vijeće konstatuje da ta neslaganja ne dovode u pitanje to da je optuženi imao najvišu vlast nad situacijom u Sarajevu, uključujući i jedinice SRK-a. Tako se ni Galić ni Milošević nisu mogli sjetiti da su od Mladića i optuženog ikada primili dva oprečna naređenja o borbenim dejstvima u Sarajevu.¹⁶¹⁹² Osim toga, uprkos napetostima u njihovom odnosu u avgustu 1993., kad je optuženi htio da se snage povuku s Igmana i izrazio zabrinutost povodom Mladićevog opiranja toj odluci, snage su se konačno povukle, kako je on želio. Pored toga, iako je optuženi u svom razgovoru s Tomanićem 11. avgusta 1993. tvrdio da mu vojska laže, ipak je mogao doći do traženih informacija i na kraju je snage premjestio s područja Igmana.

¹⁶¹⁸⁷ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 311.

¹⁶¹⁸⁸ P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 42.

¹⁶¹⁸⁹ P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 42.

¹⁶¹⁹⁰ P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 168.

¹⁶¹⁹¹ P1473 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. januar-5. septembar 1995.), str. 168–169.

¹⁶¹⁹² Premda bi Mladićev zahtjev za informacijama od Komande SRK-a, s datumom od 26. aprila 1995., mogao implicirati da je Vrhovna komanda naredila Komandi SRK-a da lansira modifikovanu avio-bombu, što bi značilo da je zaobišla Glavni štab, Vijeće konstatuje da to nije bio slučaj, kao što je Mladiću i javljeno u povratnoj informaciji istog dana. V. P1299 (Zahtjev Glavnog štaba VRS-a za izvještaj od SRK-a, 26. april 1995.); P1310 (Izvještaj SRK-a Glavnom štabu VRS-a u vezi s naoružanjem, 26. april 1995.) (u kojem se

4806. Vijeće se, dakle, uvjerilo da je optuženi, kao vrhovni komandant, komandovao SRK-om uglavnom preko Glavnog štaba i Mladića, a ponekad direktno preko komandanta SRK-a. Premda su Abdel-Razek i Bulatović smatrali da optuženi nije imao efektivnu kontrolu nad SRK-om, a vještak optuženog Radinović je smatrao da on, zbog neovlaštenih dejstava vojnika i nemogućnosti da se kontrolišu svi otpadnici na terenu, nije uspio ostvariti efektivnu kontrolu nad situacijom u Sarajevu,¹⁶¹⁹³ to se kosi s većinom gore opisanih dokaza koji su izvedeni pred Vijećem, uključujući vjerodostojna zapažanja, između ostalih, Smitha, Rosea, Banburyja, svjedoka KDZ450 i Van Baala. Osim toga, Radinovićeva svjedočenja u direktnoj je protivrječnosti s dokazima koji su Vijeću predloženi o (i) broju konkretnih sastanaka na kojima je optuženi uspješno provodio kontrolu i pokazao da ima uticaj na snage u Sarajevu, uključujući sastanke od 30. maja 1992. (s Morillonom) i 21. marta 1994. (s Van Baalom); i (ii) naređenjima optuženog u vezi sa Sarajevom, od kojih su neka bila izdata direktno SRK-u i izvršena na terenu, uključujući naređenje nakon incidenta na pijaci Markale 5. februara.

4807. Dokazi takođe jasno pokazuju da je optuženi koristio ovlaštenja koja je imao nad VRS-om i SRK-om da organizuje i upravlja dejstvima u Sarajevu i oko Sarajeva. To je činio putem direktiva koje je izdavao i/ili odobravao, koje su imale za cilj da se grad drži pod blokadom, te tako omogućavale SRK-u da nastavi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem civila. To je činio i putem drugih vrsta naređenja Glavnom štabu, koja bi onda bila prenesena Komandi SRK-a i provedena. Pored toga, ponekad je optuženi izdavao naređenja direktno jedinicama SRK-a i komandantima SRK-a.¹⁶¹⁹⁴ Konačno, kao što se vidi iz više presretnutih telefonskih razgovora i sastanaka o kojima je bilo riječi gore u tekstu, optuženi je u svakom trenutku sukoba mogao izdati usmena naređenja oficirima VRS-a i SRK-a, pošto je bio u redovnom kontaktu s Mladićem, Milovanovićem, Gverom, Galićem i Dragomirom Miloševićem. Po izdavanju tih usmenih naređenja, ona bi bila prenesena jedinicama SRK-a po gradu. Prema tome, nema nikakve sumnje da je optuženi tokom cijelog sukoba bio aktivno uključen u vojna pitanja u Sarajevu, uključujući dejstva SRK-a i druge aktivnosti, posebno kad bi se one ticale sporazuma koje je on postigao s predstavnicima međunarodne zajednice. Najupečatljiviji primjer toga je njegova uloga u povlačenju vojnika VRS-a i SRK-a s Igmana i Bjelašnice. Vijeće se takođe uvjerilo da je uključenost optuženog u vojna pitanja u Sarajevu išla dalje od planiranja i strategije, jer dokazi pokazuju da je

objašnjava da je odluku o lansiranju modifikovane avio-bombe donijela Komanda SRK-a na jutarnjem referisanju).

¹⁶¹⁹³ V. D3864 (Izveštaj vještaka Radovana Radinovića pod naslovom "Rukovodna nadležnost dr Radovana Karadžića u sistemu strategijskog komandovanja VRS", 2012.), par. 4, 24, 81, 86–87, 90, 114–115, 247–249.

¹⁶¹⁹⁴ Vijeće napominje da naređenja optuženog o kojima je bilo riječi ranije u tekstu jasno pokazuju da nije tačna njegova tvrdnja da SRK nije primao naređenja od Predsjedništva koja su se odnosila isključivo na SRK. U nekoliko navrata to jeste bio slučaj, a najupečatljiviji primjer je naređenje koje je izdao nakon prvog granatiranja Markala, koje je provedeno i zahvaljujući kojem je u gradu zavladao period mira.

bio uključen i na operativnom nivou. Njegova naređenja (i) da se u Nedžariće pošalju dva voda specijalnih snaga, (ii) da se obezbijede "Pretis" i druge fabrike u Vogošći i (iii) da se sakrije artiljerija oko Sarajeva nakon prvog incidenta na Markalama najistaknutiji su primjeri.¹⁶¹⁹⁵

4808. Vijeće takođe zaključuje da je lanac komunikacije i izvještavanja od SRK-a do Glavnog štaba i optuženog adekvatno funkcionisao tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Pravila o sistemu komunikacije i izvještavanja bila su detaljna i SRK ih se pridržavao, zahvaljujući čemu su Glavni štab i optuženi svakodnevno obavještavani o situaciji na terenu u Sarajevu. Dakle, optuženi je putem redovnih borbenih izvještaja bio stalno obavještavan o dejstvima SRK-a u Sarajevu. Osim toga, primao je informacije i od drugih instanci, kao što su MUP, obavještajne službe i drugi odsjeci Komande VRS-a. Konačno, iz mnogih gore pomenutih privatnih telefonskih razgovora vidi se da je bio dobro informisan, vrlo angažovan predsjednik, koji je mogao dobiti i često jeste dobijao informacije o vojnim pitanjima od raznih osoba na terenu.

4809. Na osnovu gornjih zaključaka, odnosno (i) da je SRK bio profesionalan korpus VRS-a s lancem komandovanja koji je dobro funkcionisao, (ii) da je optuženi uspješno vršio svoja ovlaštenja nad jedinicama SRK-a, o čemu je svjedočilo više svjedoka i o čemu govore brojna pismena i usmena naređenja koja je izdao u vezi sa Sarajevom, i (iii) da je optuženi primao redovne izvještaje od jedinica SRK-a i drugih izvora o situaciji u Sarajevu, Vijeće konstatuje da je optuženi imao čelnu poziciju u rukovođenju snagama u Sarajevu, posebno SRK-om, uprkos povremenim napetostima između njega i Mladića. S obzirom na to, optuženi je nadgledao događaje u Sarajevu, kako na političkom tako i na vojnom nivou, i imao je moć da zaustavi i spriječi otvaranje vatre na civile, kao i otvaranje neselektivne i nesrazmjerne vatre na grad od strane SRK-a.

iii. Znanje optuženog o zločinima i mjere koje je preduzeo radi njihovog sprečavanja

(A) Argumenti strana u postupku

4810. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi znao za karakter i obim kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja i za uticaj koji je ona imala na civilno stanovništvo Sarajeva, ali da je dozvolio da se kampanja nastavi tokom gotovo četiri godine, negirajući ili izbjegavajući da reaguje na međunarodne proteste, i ne preuzimajući nikakve stvarne mjere da se počinioci kazne.¹⁶¹⁹⁶ Ono tvrdi da je optuženi bio obaviješten o kampanji putem stalnih protesta međunarodnih posmatrača,

¹⁶¹⁹⁵ V. par. 4765, 4774, 4776. Vijeće ne prihvata tvrdnju optuženog da se političke vlasti nikad nisu miješale u vojna pitanja i da on nije imao efektivnu kontrolu nad jedinicama SRK-a zbog manjka profesionalnog kadra. Štaviše, gore izloženi dokazi pokazuju suprotno, pošto postoje brojni primjeri da se optuženi miješao u vojna pitanja i uticao na njih.

¹⁶¹⁹⁶ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 605, 612(3), 612(5).

rezolucija Savjeta bezbjednosti i izvještaja u medijima.¹⁶¹⁹⁷ Nasuprot tome, optuženi tvrdi da on o krivičnim djelima terorisanja i protivpravnim napadima nije bio adekvatno obaviješten.¹⁶¹⁹⁸ On tvrdi da se činjenica da je primao informacije mora "razmotriti u kontekstu haosa", naime, nestanaka struje, prekida telefonskih linija, zastarjele tehničke opreme i loših puteva, što je sve stvaralo probleme u sistemu rukovođenja i komandovanja tokom cijeloga rata.¹⁶¹⁹⁹ Takođe navodi da se u borbenim izvještajima SRK-a ne pominju incidenti navedeni u prilogima optužnici i tvrdi da je komunikacija između njega i Galića bila ograničena na ZPI, Markale I i humanitarna pitanja, i da je bila "praktično nepostojeća u pogledu izvođenja borbenih dejstava".¹⁶²⁰⁰

4811. Tužilaštvo takođe navodi da je optuženi, iako je ponekad priznavao odgovornost za otvaranje snajperske vatre i granatiranje civila, generalno uzevši, negirao i izbjegavao kritike međunarodne zajednice, na taj način što je davao lažna obećanja, demantije ili izgovore, krivio druge, olako prelazio preko protesta, koristio argumente *tu quoque*, ili prijetio da će učiniti nešto još gore.¹⁶²⁰¹ Tužilaštvo tvrdi da su sva ta negiranja i izbjegavanja imala za cilj pospješivanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja.¹⁶²⁰² Optuženi tvrdi, iako u vezi s tim nije iznio neki opšti argument, da su njegova negiranja da su bosanski Srbi otvorili vatru na pijacu Markale 5. februara 1994. bila utemeljena, jer je VRS insistirao na tome da oni nisu ispalili minu.¹⁶²⁰³

4812. Tužilaštvo takođe tvrdi da optuženi nije preduzeo smislene korake da protivpravne napade SRK-a na civile u Sarajevu spriječi, o njima provede istragu i/ili da kazni počinioce.¹⁶²⁰⁴ Ono tvrdi da je optuženi, da je htio narediti istrage o zločinima SRK-a u Sarajevu, to svakako mogao učiniti.¹⁶²⁰⁵ Umjesto toga, on je kreirao i održavao kulturu nekažnjavanja, u kojoj su odgovorni za kampanju bivali unaprijeđeni ili nagrađeni, a Mladićevi planovi za kampanju terora konstantno su nailazili na odobravanje.¹⁶²⁰⁶ Nasuprot tome, optuženi tvrdi da je on preduzeo mjere u cilju provođenja istraga i kažnjavanja u slučaju eventualnih kriminalnih radnji, uključujući naređenje pripadnicima VRS-a da postupaju u skladu sa Ženevskim konvencijama i drugim odredbama međunarodnog ratnog prava.¹⁶²⁰⁷

¹⁶¹⁹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 644–649.

¹⁶¹⁹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2962–2966.

¹⁶¹⁹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 2962–2963.

¹⁶²⁰⁰ Završni podnesak odbrane, par. 2965–2966.

¹⁶²⁰¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 628.

¹⁶²⁰² Završni podnesak tužilaštva, par. 628.

¹⁶²⁰³ Završni podnesak odbrane, par. 2999.

¹⁶²⁰⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 643.

¹⁶²⁰⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 650.

¹⁶²⁰⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 636–644.

¹⁶²⁰⁷ Završni podnesak odbrane, par. 2974–2983, 2997–3000.

(B) Znanje optuženog

(1) Optuženi je bio direktno obavještan o kampanji

4813. Veliki broj svjedoka, uglavnom predstavnika međunarodne zajednice koji su svjedočili na poziv tužilaštva, izjavili su da su oni ili njihove kolege uložili proteste i prigovore optuženom u vezi sa snajperskim djelovanjem i granatiranjem civilnog stanovništva Sarajeva. Na primjer, Okun je izjavio da je lord Owen u više navrata direktno pitao optuženog zašto bosanski Srbi i dalje granatiraju Sarajevo kad to o njima stvara lošu sliku u medijima, ali da mu optuženi nikad nije odgovorio.¹⁶²⁰⁸ U svojoj knjizi "Balkanska Odiseja", Owen je napisao da mu je optuženi na pitanje zašto bosanski Srbi granatiraju Sarajevo, odgovorio: "Nismo to mi, nego Muslimani. Mi ne napadamo, već samo branimo naše kuće u Sarajevu i oko Sarajeva".¹⁶²⁰⁹ Okun i drugi su "preklinjali" optuženog da zaustavi granatiranje Sarajeva od strane bosanskih Srba, ali optuženi Mladiću nije naredio da obustavi napade.¹⁶²¹⁰ Vijeću su predočeni dokazi o tome da je Morillon stalno ponavljao optuženom i Mladiću da će im svjetska istorija suditi za način na koji iz artiljerijskog oruđa gađaju gradove, mjesta i civile, i da moraju prestati.¹⁶²¹¹ **[REDIGOVANO]**, koji je više puta prisustvovao sastancima optuženog, Krajišnika, Koljevića i Mladića, izjavio je da je glavna tema tih sastanaka bila pozivanje na prestanak dejstava protiv civilnog stanovništva.¹⁶²¹² **[REDIGOVANO]**, tokom prvih mjeseci sukoba, optuženi, Mladić, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić bili potpuno svjesni opšte situacije u zoni odgovornosti SRK-a, uključujući i vršenje zločina u širokim razmjerama.¹⁶²¹³ Prema Tuckerovim riječima, optuženi je bio bolje upućen u vojne pojedinosti o Sarajevu nego o bilo kom drugom dijelu BiH.¹⁶²¹⁴

4814. Rose se kao komandant Komande UNPROFOR-a za BiH od 5. januara 1994. do 23. januara 1995. često susretao s optuženim i on je izjavio da bi se o svakom ozbiljnom incidentu koji se

¹⁶²⁰⁸ Herbert Okun, T. 1635 (26. april 2010.), T. 1694–1695 (27. april 2010.), P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4211. V. takođe P1482 (Bilježnica Ratka Mladića, 2.-28. januar 1993.), str. 59–62 (gdje se kaže da je Owen na plenarnoj sjednici kojoj je prisustvovao i optuženi rekao da se gradovi granatiraju, a Silajdžić je napomenuo da je Sarajevo prethodnog dana bilo izloženo žestokoj artiljerijskoj paljbi u trajanju od 3 sata.).

¹⁶²⁰⁹ P799 (Izvodi iz knjige Davida Owena pod naslovom *Balkan Odyssey*), e-court str. 10.

¹⁶²¹⁰ Herbert Okun, T. 1694–1695 (27. april 2010.).

¹⁶²¹¹ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 99.

¹⁶²¹² **[REDIGOVANO]**.

¹⁶²¹³ **[REDIGOVANO]**.

¹⁶²¹⁴ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 69, 281; Pyers Tucker, T. 23226–23235 (18. januar 2012.); P4216 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 20. novembar 1992.), par. 7. V. takođe Nedeljko Prstojević, T. 13258–13259, 13264, 13267–13268 (11. mart 2011.) (gdje svjedok govori o svojim čestim susretima s optuženim na Palama radi razgovora o vojnoj i političkoj situaciji u Sarajevu); P1004 (Naređenje SRK-a, 5. septembar 1992.); P1006 (Naređenje SRK-a, 12. septembar 1992.), str. 1 (gdje se navodi da su dostavljeni zadaci sa savjetovanja s Predsjedništvom RS-a na Jahorini 6. septembra 1992.).

desio, kao o onom od 8. oktobra 1994., kad je u Sarajevu otvorena snajperska vatra na tramvaj,¹⁶²¹⁵ pokretao razgovor sa stranom bosanskih Srba; on lično nije propuštao priliku da "s rukovodstvom bosanskih Srba" pokrene razgovor o snajperskom djelovanju i granatiranju po civilima.¹⁶²¹⁶ Prema Roseovim riječima, uobičajena reakcija optuženog bila je da za incident okrivi bosanske Muslimane, pogotovo kad bi bio optužen za neko "užasno zlodjelo", poput granatiranja pijace Markale; kad bi ga optužili za granatiranje, "rukovodstvo bosanskih Srba" bi izjavilo da je ono samo odgovaralo na napade ABiH i da je to njihov metod uzвраćanja, pošto je pješadija ABiH bila superiornija.¹⁶²¹⁷

4815. Harland, koji je bio prisutan na više sastanaka s optuženim, takođe je izjavio da je na tim sastancima čuo da njegovi nadređeni kod optuženog i drugih članova političkog ili vojnog rukovodstva bosanskih Srba ulažu proteste zbog snajperskog djelovanja i granatiranja civila.¹⁶²¹⁸ Optuženi bi obično negirao da postoji problem, ili bi rekao da će ispitati stvar i da je već izdao naređenja da se obustavi otvaranje vatre.¹⁶²¹⁹ Prema Harlandovim riječima, optuženi i Mladić su veoma različito reagovali na proteste: dok je Mladić bio više sklon konfrontaciji, dotle bi optuženi "često jedan problem dovodio u vezu s nekim drugim problemom, obično tako da se problem nikad ne bi riješio."¹⁶²²⁰ Harland je zaključio da su protesti međunarodne zajednice, kako usmeni tako i pismeni, "imali vrlo slab učinak", osim u slučajevima izričite vojne prijetnje snagama NATO-a protiv Srba, u kom slučaju je reakcija znala biti prilično pozitivna i odluke su mogle biti provedene.¹⁶²²¹

4816. Prema Tuckerovim riječima, strane su bile "apsolutno svjesne" rezolucija Savjeta bezbjednosti, i o tim rezolucijama često se razgovaralo na pregovorima.¹⁶²²² Tako je optuženi 10. juna 1992. napisao pismo generalnom sekretaru Boutros-Ghaliju, u kojem je naveo da Rezoluciju 758 Savjeta bezbjednosti prihvata "sa zadovoljstvom i velikom nadom".¹⁶²²³ Isto tako, 5. oktobra

¹⁶²¹⁵ V. diskusiju u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici.

¹⁶²¹⁶ Michael Rose, T. 7269 (5. oktobar 2010.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35, 107, 151, 156, 200; P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.). V. takođe P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 44.

¹⁶²¹⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 201, 209 (gdje se kaže da nesrazmjernost odgovora srpske strane dovodi u pitanje vjerodostojnost tog opravdanja); Michael Rose, T. 7269 (5. oktobar 2010.).

¹⁶²¹⁸ David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.). V. takođe P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 21 (gdje je svjedok izjavio da su Goulding i Morillon razgovarali o "pućanju i granatiranju" i s optuženim i s Galićem).

¹⁶²¹⁹ David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.).

¹⁶²²⁰ David Harland, T. 2037–2038 (6. maj 2010.).

¹⁶²²¹ David Harland, T. 2037 (6. maj 2010.). V. takođe par. 4869.

¹⁶²²² P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 288. V. takođe svjedok KDZ240, T. 16183–16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹⁶²²³ D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.).

1994., na sastanku Akashija, optuženog, Mladića i drugih na Palama, optuženi je govorio o Rezoluciji 942 i donekle izrazio zadovoljstvo.¹⁶²²⁴ Iako se rezolucije Savjeta bezbjednosti uvrštene u spis u ovom predmetu ne odnose eksplicitno na snajpersko djelovanje i granatiranje civila u Sarajevu, u njima se upućuje na vršenje tih zločina time što se izražava duboka zabrinutost povodom "situacije koja sada vlada u Sarajevu" i time što se sve strane više puta pozivaju na poštovanje obaveza koje imaju na osnovu međunarodnog humanitarnog prava, posebno Ženevskih konvencija, te izražava duboka uznemirenost povodom teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava.¹⁶²²⁵ U rezoluciji 824, kojom je Savjet bezbjednosti proglasio Sarajevo, Bihać, Srebrenicu, Gorazde, Tuzlu i Žepu zaštićenim zonama, Savjet bezbjednosti je smatrao da te zone moraju biti "bez oružanih napada i svih drugih neprijateljskih dejstava koja ugrožavaju blagostanje i bezbjednost njihovih stanovnika" i objavio da se sve artiljerijske ili paravojne jedinice bosanskih Srba moraju povući "i to na onu udaljenost gdje prestaju da predstavljaju pretnju njihovoj bezbjednosti i bezbjednosti njihovih stanovnika".¹⁶²²⁶ Mjesec dana kasnije, 4. juna 1993., Savjet bezbjednosti je ponovo izrazio duboku uznemirenost povodom ozbiljne i neprihvatljive situacije u BiH, koja postoji uslijed teških kršenja međunarodnog prava, kao i duboku uznemirenost povodom patnje civilnog stanovništva, posebno u zaštićenim zonama.¹⁶²²⁷

4817. I nekoliko svjedoka odbrane je pomenulo da je optuženi znao za kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja. John Zametica, koji je bio savjetnik optuženog za međunarodne odnose od februara 1994.,¹⁶²²⁸ ispričao je da mu je optuženi, mada su rijetko razgovarali o vojnim pitanjima, rekao da je snajpersko djelovanje od strane bosanskih Srba bilo "glupo" i da od toga Srbi nisu imali nikakve vojne koristi; ponekad je optuženi govorio da ne odobrava neodgovorno granatiranje ili da ga smatra besmislenim i bespotrebim.¹⁶²²⁹ Momir Bulatović, tadašnji predsjednik Crne Gore,¹⁶²³⁰ rekao je u svojoj izjavi da je mnogo puta razgovarao s optuženim o granatiranju Sarajeva i da mu je optuženi rekao da je svjestan da je to politički pogrešan potez

¹⁶²²⁴ D3500 (Izveštaj UNPROFOR-a, 7. oktobar 1994.), par. 5(d); Yasushi Akashi, T. 37716–37718 (24. april 2013.). V. takođe P2489 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 24. april 1995.), par. 6 (iz kojeg se vidi da je optuženi bio upoznat s Rezolucijom 988 Savjeta bezbjednosti).

¹⁶²²⁵ P982 (Rezolucija 764 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. juli 1992.); P983 (Rezolucija 770 Savjeta bezbjednosti UN-a, 13. avgust 1992.); P5424 (Rezolucija 941 Savjeta bezbjednosti UN-a, 23. septembar 1994.); P4209 (Rezolucija 819 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. april 1993.); P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.). V. takođe P1031 (Rezolucija 757 Savjeta bezbjednosti UN-a, 30. maj 1992.) (gdje se upućuje na minobacačke napade na UNPROFOR u Sarajevu).

¹⁶²²⁶ P984 (Rezolucija 824 Savjeta bezbjednosti UN-a, 6. maj 1993.), str. 1–2.

¹⁶²²⁷ P985 (Rezolucija 836 Savjeta bezbjednosti UN-a, 4. juni 1993.), str. 1–2. V. takođe P5014 (Rezolucija 998 Savjeta bezbjednosti UN-a, 16. juni 1995.), str. 2–3 (gdje se osuđuje intenziviranje napada na civilno stanovništvo od strane snaga bosanskih Srba i traži da strane u potpunosti poštuju status zaštićenih zona, a posebno potrebu da se osigura bezbjednost civilnog stanovništva u tim zonama).

¹⁶²²⁸ John Zametica, T. 42441 (29. oktobar 2013.).

¹⁶²²⁹ John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

¹⁶²³⁰ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 2.

bosanskih Srba i da granatiranje šteti stvari bosanskih Srba u očima svijeta.¹⁶²³¹ Bulatović i optuženi su razgovarali i o optužbama međunarodnih pregovarača da granatiranje nije ograničeno na vojne napade, već je usmjereno i na područja naseljena civilima, na što je optuženi rekao da je on mnogo puta zabranio granatiranje područja naseljenih civilima i da je sve učinio kako bi spriječio nepotrebno ili nesrazmjerno granatiranje Sarajeva.¹⁶²³² Vladislav Jovanović, tadašnji ministar inostranih poslova Srbije,¹⁶²³³ nekoliko puta je pitao optuženog zašto se Sarajevo drži pod opsadom tako dugo i izlaže "svim tim snajperima i nesrećama", te je obavijestio optuženog da to nanosi veliku štetu bosanskim Srbima i Srbima iz Srbije.¹⁶²³⁴ On je izjavio da je optuženi negirao da bosanski Srbi imaju politiku granatiranja Sarajeva; optuženi bi rekao da su ti incidenti ili sporadični ili pak da su djelo "šačice frustriranih osoba" koje su izgubile članove porodice i koje sad sve rade na sopstvenu inicijativu, ili pak da su odgovorni bosanski Muslimani koji žele usmjeriti pažnju međunarodne javnosti na bosanske Srbe, izazvati gnjev međunarodne zajednice i dovesti do akcije NATO-a.¹⁶²³⁵

4818. Pored toga, Vijeće je saslušalo svjedočenja o jednom broju konkretnih slučajeva u kojima je optuženi znao za razne incidente snajperskog djelovanja i granatiranja, ili je bio obaviješten o njima, uključujući one navedene u prilogima Optužnici. Na primjer, kao što je navedeno ranije u ovoj Presudi, krajem maja 1992., na sastanku kojem su, između ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević **[REDIGOVANO]**.¹⁶²³⁶ **[REDIGOVANO]**, članovi rukovodstva bosanskih Srba prisutni na tom sastanku, među kojima optuženi, nisu se usprotivili Mladićevom prijedlogu.¹⁶²³⁷ Dana 30. maja 1992., dok je granatiranje bilo u toku, Morillon i Mackenzie su se sastali s optuženim i Koljevićem radi razgovora o tim događajima.¹⁶²³⁸ Na tom sastanku, optuženi je rekao da su snage bosanskih Srba neiskusne i samoorganizovane, te da zato prekomjerno reaguju na napade Zelenih beretki; pored toga, rekao je da Mladić nema sve snage pod

¹⁶²³¹ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

¹⁶²³² D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 24. Pored toga, 18. avgusta 1992., Bulatović je prisustvovao sjednici Saveta SRJ za usaglašavanje stavova o državnoj politici u Beogradu. Na toj sjednici, Milan Panić je prisutnima saopštio da je optuženi rekao da ne komanduje topovima i da pojedinci postupaju po sopstvenom nahođenju. V. D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 25; D3054 (Bilješke sa sjednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici, 18. avgust 1992.), str. 11 (Milan Panić je bio savezni premijer i predsjedavajući Saveta); Momir Bulatović, T. 34525–34526 (28. februar 2013.).

¹⁶²³³ D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 4–6.

¹⁶²³⁴ P6150 (Izvod iz zapisnika razgovora s Vladislavom Jovanovićem), str. 1; Vladislav Jovanović, T. 34333–34336 (27. februar 2013.).

¹⁶²³⁵ D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34253–34254, 34325–34326 (26. februar 2013.).

¹⁶²³⁶ V. par. 4023.

¹⁶²³⁷ V. par. 4023.

¹⁶²³⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 1–2. V. takođe par. 4037.

svojom komandom.¹⁶²³⁹ Optuženi je takođe rekao da bosanske Srbe ponekad okrivljuju za napade za koje nisu odgovorni i da se oni nalaze u nezavidnom položaju onoga koji svakako gubi – ili će biti krivi ili će biti poraženi.¹⁶²⁴⁰ Na to je Mackenzie objasnio optuženom i Koljeviću da prepreku u pregovorima predstavlja stalno dovođenje jedne problematike u vezi s nekom drugom, te da to ne treba činiti.¹⁶²⁴¹ Kad su ga na tom sastanku pitali da li je u poziciji da zaustavi granatiranje, optuženi je "odgovorio potvrdno"; Koljević je precizirao da oni misle da mogu ubijediti ljude na terenu da prestanu s granatiranjem.¹⁶²⁴² Optuženi se zatim složio da ode u Sarajevo i kontaktira Mladića kako bi zaustavio granatiranje.¹⁶²⁴³ Na kraju je optuženi pozvao Mladića telefonom i Mladić je pristao da obustavi granatiranje.¹⁶²⁴⁴ Istoga dana optuženi je razgovarao s izvjesnim Čedom i naložio mu da pokuša da to večer ne koristi artiljeriju, već pješadijsko naoružanje, dodavši "nek idu oni u tri pizde materine [...] ako im se gine [...]"¹⁶²⁴⁵

4819. Vijeću su predočeni dokazi o tome da su u razdoblju od 3. do 5. juna 1992., Thornberry, Wilson i Abdel-Razek tokom tri dana pregovarali sa bosanskim Srbima i Predsjedništvom BiH o otvaranju sarajevskog aerodroma.¹⁶²⁴⁶ Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je u tim pregovorima rekao optuženom, Biljani Plavšić i Mladiću da bosanski Srbi gađaju većinu glavnih zgrada u gradu, da po svemu sudeći ciljeve biraju bez ikakve zadržke i da, sa svojih položaja s kojih imaju pogled dole na grad, znaju šta gađaju.¹⁶²⁴⁷ Prema Wilsonovim riječima, optuženi, Biljana Plavšić i Mladić su odgovorili da je takvo otvaranje vatre legitimno i da oni time brane Srbe.¹⁶²⁴⁸

¹⁶²³⁹ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 3; John Wilson, T. 4079 (22. juni 2010.)

¹⁶²⁴⁰ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 5–6.

¹⁶²⁴¹ P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 9.

¹⁶²⁴² P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 7–8.

¹⁶²⁴³ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 11.

¹⁶²⁴⁴ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 80; P1036 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Nikolom Koljevićem, 30. maj 1992.), par. 15.

¹⁶²⁴⁵ P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.).

¹⁶²⁴⁶ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 84–86; P1039 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima na Aerodromu Sarajevo, 3. juni 1992.); P1045 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s pregovorima o aerodromu, 4. juni 1992.); John Wilson, T. 4082–4089 (22. juni 2010.); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 79–93.

¹⁶²⁴⁷ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48–49.

¹⁶²⁴⁸ P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 48–49. Wilson je u svom svjedočenju izjavio da je optuženog posmatrao na mnogim sastancima i da je optuženi uvijek nastojao opravdati postupke onih za koje je tvrdio da ih zastupa. V. P1029 (Izjava svjedoka Johna Wilsona od 4. novembra 2008.), par. 122.

4820. Kao što je navedeno ranije u Presudi, optuženi je takođe znao za žestoko granatiranje grada koje je trajalo od noći 5. juna do 8. juna 1992., čiji prekid je Predsjedništvo naredilo 9. juna 1992.¹⁶²⁴⁹

4821. Nenad Kecmanović, srpski političar koji je bio predsjednik političke stranke Savez reformskih snaga Jugoslavije i član Predsjedništva BiH od 1. juna 1992. do jula 1992.,¹⁶²⁵⁰ izjavio je da je na sastanku s istaknutim predstavnicima rukovodstva bosanskih Srba, uključujući optuženog, u ljeto 1992., "nekoliko puta" pokrenuo pitanje granatiranja Sarajeva.¹⁶²⁵¹ Odgovoreno mu je da ABiH otvara vatru na položaje bosanskih Srba oko grada, da je artiljerija ABiH raspoređena u najgušće naseljenim dijelovima grada, te da je artiljerija bosanskih Srba zato primorana uzvraćati vatrom po tim lokacijama.¹⁶²⁵²

4822. Dana 26. avgusta 1992., Vance, Carrington i Doyle su se sastali s optuženim i Koljevićem na Londonskoj konferenciji.¹⁶²⁵³ Carrington je pokrenuo pitanje napada bosanskih Srba na Sarajevo konstatacijom da je "svjetsko mnijenje čvrsto okrenuto protiv Srba, posebno nakon nedavne eskalacije borbi oko Sarajeva."¹⁶²⁵⁴ Optuženi je odgovorio da odgovornost za eskalaciju snose bosanski Muslimani koji redovno granatiraju sopstveni narod i da samo oni mogu biti odgovorni za žestoko granatiranje Sarajeva u prethodnim danima.¹⁶²⁵⁵ Doyle je rekao optuženom da je kancelarija UNPROFOR-a u Sarajevu potvrdila da krivicu snose srpski artiljerci.¹⁶²⁵⁶ Na to je optuženi odgovorio da je spreman prihvatiti posmatrače UN-a na svim artiljerijskim položajima u Sarajevu i oko Sarajeva.¹⁶²⁵⁷

4823. Dana 8. septembra 1992., na sastanku kojem su prisustvovali, između ostalih, optuženi, Mladić i general Simonović, Simonović je naveo da je blokada Sarajeva opravdana, ali da je

¹⁶²⁴⁹ V. par. 4051.

¹⁶²⁵⁰ D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 3, 9; Nenad Kecmanović, T. 39105 (31. maj 2013.).

¹⁶²⁵¹ D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 50.

¹⁶²⁵² D3645 (Izjava svjedoka Nenada Kecmanovića od 27. maja 2013.), par. 50. V. takođe D1509 (Pismo Radovana Karadžića generalnom sekretaru UN-a, 10. juni 1992.) ("[M]uslimanska strana [...] konstantno napada srpsku stranu i srpski dio grada Sarajeva."), str. 1; svjedok KDZ240, T. 16183–16184 (6. juli 2011.) (zatvorena sjednica).

¹⁶²⁵³ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.); Colm Doyle, T. 2676–2677 (21. maj 2010.), T. 2871–2874 (27. maj 2010.); P1260 (Informacija SRK-a o MKBJ-u, 30. avgust 1992.).

¹⁶²⁵⁴ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

¹⁶²⁵⁵ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

¹⁶²⁵⁶ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

¹⁶²⁵⁷ P941 (Londonska konferencija, zapisnik o sastanku s Radovanom Karadžićem, 26. avgust 1992.), par. 4; Colm Doyle, T. 2872 (27. maj 2010.).

masovna upotreba artiljerije protiv gradova štetna i preporučio je bosanskim Srbima da spriječe da se gradovi bombarduju.¹⁶²⁵⁸

4824. Dana 8. decembra 1992., optuženi je uputio pismo jednoj međunarodnoj organizaciji u kojem je tvrdio da Vlada BiH sprečava građane Sarajeva da napuste grad.¹⁶²⁵⁹ Deset dana kasnije primio je odgovor od predstavnika te organizacije, u kojem ovaj navodi da mu je neprihvatljivo da odgovornost za situaciju u Sarajevu prebacuje na međunarodnu zajednicu, kad je odgovornost na strani koja "neselektivno granatira i drži Sarajevo pod opsadom."¹⁶²⁶⁰

4825. Dana 9. decembra 1992., članovi VSO-a, među kojima su, pored ostalih, bili Slobodan Milošević, Bulatović i Dobrica Ćosić, sastali su se da bi razgovarali o ratu u BiH.¹⁶²⁶¹ Na tom sastanku Ćosić je napomenuo da je srpsko rukovodstvo mnogo puta ukazalo optuženom na štetnost granatiranja Sarajeva po političku poziciju bosanskih Srba.¹⁶²⁶² Bulatović je izjavio da optuženi, premda se svaki put u potpunosti složio s njima, nije bio u stanju da problem i riješi.¹⁶²⁶³

4826. Kao što je već navedeno u ovoj Presudi,¹⁶²⁶⁴ dana 18. ili 19. decembra 1992., Owen, Morillon i Abdel-Razek sastali su se s optuženim, Mladićem i Koljevićem na Palama.¹⁶²⁶⁵ Sastanak je sazvan povodom intenziviranja granatiranja u Sarajevu, uključujući granatiranje bolnice Koševo.¹⁶²⁶⁶ Na tom sastanku Owen je uložio protest zbog granatiranja bolnice.¹⁶²⁶⁷ Tucker, koji je takođe bio prisutan, izjavio je u svom svjedočenju da su Owen i Mladić ušli u žučnu raspravu, u toku koje je Owen rekao da je granatiranje Sarajeva sramno i da mora prestati.¹⁶²⁶⁸

¹⁶²⁵⁸ P1479 (Bilježnica Ratka Mladića, 16. juli-9. septembar 1992.), str. 167–173.

¹⁶²⁵⁹ **[REDIGOVANO].**

¹⁶²⁶⁰ **[REDIGOVANO].**

¹⁶²⁶¹ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 28–30.

¹⁶²⁶² D3055 (Bilješke sa 16. sjednice VSO-a SRJ, 9. decembar), str. 24–25; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30.

¹⁶²⁶³ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 29–30 (gdje svjedok dodaje da to pokazuje da optuženi nije imao kontrolu nad VRS-om).

¹⁶²⁶⁴ V. par. 4540.

¹⁶²⁶⁵ Hussein Abdel-Razek, T. 5503–5505 (19. juli 2010.), T. 5545–5547 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 94–98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

¹⁶²⁶⁶ Hussein Abdel-Razek, T. 5503–5505 (19. juli 2010.).

¹⁶²⁶⁷ Hussein Abdel-Razek, T. 5546 (20. juli 2010.); P1273 (Video-snimak sastanka lorda Owena i Radovana Karadžića, s transkriptom); P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 98; P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 82; P2034 (Vijest kanala BBC u vezi sa sastankom lorda Owena i Radovana Karadžića na Palama, s transkriptom).

¹⁶²⁶⁸ P4203 (Izjava svjedoka Pyersa Tuckera od 12. maja 2010.), par. 95, 98.

4827. Galić je u svom svjedočenju izjavio da se tokom 1993. godine optuženi sastao s komandom SRK-a i da je bio zabrinut zbog nesrazmjerne upotrebe artiljerije.¹⁶²⁶⁹ Prema Galićevim riječima, na tim sastancima na visokom nivou kojima je prisustvovao optuženi, uvijek se razgovaralo o temi nesrazmjernosti.¹⁶²⁷⁰ Galić je napomenuo da nije bilo potrebno da ga optuženi obavijesti da nesrazmjerna upotreba artiljerije od strane SRK-a dovodi do civilnih žrtava, jer "to su svi vidjeli, [...] da je rat i da se deštuje s jedne i sa druge strane".¹⁶²⁷¹ Galić je ispričao da je optuženi od njega zatražio da nesrazmjernu vatru svede "na minimum vojnih potreba i vojnih ciljeva".¹⁶²⁷²

4828. Dana 28. januara 1993., predstavnik jedne međunarodne organizacije sastao se s optuženim u Ženevi i pitao ga zašto odmah ne obustavi granatiranje Sarajeva.¹⁶²⁷³ Optuženi mu je odgovorio da bosanski Muslimani napadaju Ilidžu, da se bosanski Srbi samo brane i da su bosanski Muslimani napravili i izazvali "vatromet" kad je predstavnik te organizacije bio u posjeti gradu.¹⁶²⁷⁴

4829. Kao što je već navedeno, 31. januara 1993., Morillon je optuženom uputio protestno pismo zbog granatiranja bolnice Koševo "od strane Srba, iz artiljerijskog oružja i minobacača".¹⁶²⁷⁵ U tom pismu, Morillon je naveo da za granatiranje bolnice ne može postojati nikakvo opravdanje i zatražio od optuženog da hitno preduzme efektivne korake da artiljerci bosanski Srbi počnu poštovati Ženevske konvencije.¹⁶²⁷⁶

4830. Nešto iza ponoći 2. juna 1993., Morillon je optuženom uputio telefaks u kojem ga je obavijestio da je tog jutra na Dobrinji granatiran fudbalski teren na kojem se igrala utakmica, što je

¹⁶²⁶⁹ Stanislav Galić, T. 37884–37888, 37897–37898 (8. maj 2013.). U Mladićevoj bilježnici pominje se sastanak optuženog, Krajišnika, Mladića, Galića i drugih 2. juna 1993. Međutim, u bilježnici nije zapisano da se razgovaralo o pitanju srazmjernosti. V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

¹⁶²⁷⁰ Galić nije znao odgovor na pitanje koliko česti su bili ti sastanci. Stanislav Galić, T. 37886–37887 (8. maj 2013.).

¹⁶²⁷¹ Stanislav Galić, T. 37888–37889 (8. maj 2013.).

¹⁶²⁷² Stanislav Galić, T. 37888 (8. maj 2013.).

¹⁶²⁷³ [REDIGOVANO].

¹⁶²⁷⁴ [REDIGOVANO].

¹⁶²⁷⁵ P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.). Morillon je 12 dana prije toga uputio pismeni protest Izetbegoviću zbog ispaljivanja mine kalibra 82 mm iz pokretnog minobacača postavljenog na jednu razrušenu kuću na zapadnoj strani bolnice Koševo. Vijeće ne prihvata argument optuženog da je P1275 Morillonov pokušaj da "uspostavi ravnotežu" zbog ranijeg incidenta; Vijeće se uvjerilo da se radi o autentičnom protestu zbog incidenta koji se dogodio 31. januara 1993. V. D2034 (Izveštaj UNPROFOR-a, 21. januar 1993.), *e-court* str. 6; D351 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s protestnim pismom Aliji Izetbegoviću, 21. januar 1993.); Hussein Abdel-Razek, T. 5552–5553 (20. juli 2010.). Više svjedoka predstavnika međunarodne zajednice potvrdilo je da je ABiH otvarala vatru na SRK iz okoline bolnice Koševo kako bi isprovocirala uzvratnu vatru. V. par. 4035.

¹⁶²⁷⁶ P1275 (Protestno pismo UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 31. januar 1993.).

Vijeće već razmotrilo u ovoj Presudi,¹⁶²⁷⁷ a kojom prilikom je poginulo više nevinih žena i djece.¹⁶²⁷⁸

4831. Dana 12. oktobra 1993., Andrejev, Briquemont, De Mello i Harland su se sastali s optuženim i Krajišnikom na Palama.¹⁶²⁷⁹ Na tom sastanku, Briquemont je rekao optuženom da je granatiranje civilnih područja u Sarajevu od strane bosanskih Srba u porastu i da nije vojno opravdano, već da samo nanosi političku štetu Srbima.¹⁶²⁸⁰ Optuženi je odgovorio da se radi o djelovanju "neodgovornih pojedinaca" i da će preduzeti dodatne mjere da to spriječi, ali pod uslovom da to učini i strana bosanskih Muslimana.¹⁶²⁸¹ Po Harlandovom mišljenju, komentar optuženog o "neodgovornim pojedincima" nije bio iskren, pošto su sporna djela često bila posljedica otvaranja vatre iz teškog naoružanja poput haubice, koju mora da poslužuje više ljudi.¹⁶²⁸² Na tom sastanku optuženi je takođe rekao da je izdao naređenja za prestanak granatiranja i snajperskog djelovanja, a Krajišnik je rekao da bi volio vidjeti kraj snajperskom djelovanju.¹⁶²⁸³ Optuženi je zatim tvrdio da je glavni problem to što bosanski Muslimani granatiraju i otvaraju snajpersku vatru, te da će on možda biti primoran da preuzme kontrolu nad muslimanskim dijelom Sarajeva, ukoliko snajperska vatra ne prestane.¹⁶²⁸⁴

4832. Dana 4. januara 1994., De Mello i Russell su se sastali s optuženim na Palama.¹⁶²⁸⁵ De Mello je postavio pitanje nesrazmjerne odmazde od strane SRK-a za otvaranje vatre niskog

¹⁶²⁷⁷ V. diskusiju u vezi s incidentom 4 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶²⁷⁸ P5059 (Telefaks UNPROFOR-a Radovanu Karadžiću, 2. juni 1993.) (gdje Morillon dodaje da svijet neće nastaviti da toleriše neodgovorno ponašanje te vrste od strane "[njihovih] snaga"). Oficir za vezu SRK-a s UNPROFOR-om Milenko Indiđ izjavio je da nije primio nikakve proteste u vezi s tim incidentom. V. D2774 (Izjava svjedoka Milenka Indiđa od 19. januara 2013.), par. 130.

¹⁶²⁷⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.); P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.). Mada je Harland u paragrafu 60 svoje izjave naveo da je taj sastanak bio 15. oktobra 1993., u P845, koji predstavlja izvještaj s tog sastanka i nosi datum od 15. oktobra, jasno stoji da je taj sastanak održan 12. oktobra. Vijeće smatra da je Harland u svom svjedočenju pogriješio, da se poveo za datumom izvještaja, umjesto za njegovim sadržajem.

¹⁶²⁸⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

¹⁶²⁸¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5.

¹⁶²⁸² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 63.

¹⁶²⁸³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3, 5(i).

¹⁶²⁸⁴ P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 62. Harland je napomenuo da je optuženi na tom sastanku, dvije sedmice nakon što su bosanski Muslimani odbacili Owen-Stoltenbergov plan, zastupao stavove koji se poklapaju s ocjenom da je optuženi pojačavao pritisak na Bošnjake onda kada bi htio kazniti bošnjačku vladu za odbijanje političkih rješenja prihvatljivih Srbima. V. P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61–63.

¹⁶²⁸⁵ P5034 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.).

intenziteta od strane ABiH, odmazde koja nije imala vojnu svrhu, koja je dovela do tragičnog stradanja civila, i bila krajnje štetna po sliku Srba i njihove ciljeve.¹⁶²⁸⁶ Optuženi se složio s tim da je odmazda od strane bosanskih Srba bila neprimjerena i kontraproduktivna, i rekao da će o tome porazgovarati s Galićem, ali je napomenuo da ABiH iz samog Sarajeva izvodi žestoke pješadijske napade.¹⁶²⁸⁷

4833. Dana 10. januara 1994., Akashi se na Palama sastao s optuženim i Koljevićem.¹⁶²⁸⁸ Bio je to prvi sastanak Akashija i optuženog.¹⁶²⁸⁹ Akashi je naglasio da su prekomjerne odmazde za pješadijski napad ABiH kontraproduktivne, jer stradaju nevini ljudi i stvara se nepovoljna klimu za pregovore u Ženevi.¹⁶²⁹⁰ Akashi je u izvještaju zabilježio da je optuženi "to dobro razumio", ali da je rekao da gubi strpljenje zbog stava bosanske Vlade na pregovorima u Ženevi i potom zaprijetio da će RS, ukoliko uskoro ne dođe do mirovnog sporazuma, morati da "objavi rat".¹⁶²⁹¹

4834. Dana 30. januara 1994., Rose je rekao optuženom, Krajišniku, Koljeviću i Zametici da je ohrabrujuće to što posljednjih sedmica granatiranje Sarajeva jenjava, te da se nada da će se trajno nastaviti u tom smjeru.¹⁶²⁹² Takođe je rekao da vjeruje da je demilitarizacija način da se riješi generalno pitanje granatiranja u Sarajevu.¹⁶²⁹³ Optuženi je rekao da je kontinuirano granatiranje Sarajeva "besmisleno", da mora stati i da treba doći do globalnog prekida vatre koji bi počeo demilitarizacijom Sarajeva.¹⁶²⁹⁴

4835. Dana 4. februara 1994., Rose je telefonirao "[VRS-u]" da bi protestovao zbog minobacačkog napada na Dobrinju koji je SRK izveo 4. februara 1994. i o kojem je već bio riječi u

¹⁶²⁸⁶ P5034 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 7.

¹⁶²⁸⁷ P5034 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 4. januar 1994.), par. 7.

¹⁶²⁸⁸ D3491 (Izveštaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.); Yasushi Akashi, T. 37680–37683 (24. april 2013.).

¹⁶²⁸⁹ Yasushi Akashi, T. 37680–37681 (24. april 2013.).

¹⁶²⁹⁰ D3491 (Izveštaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

¹⁶²⁹¹ D3491 (Izveštaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

¹⁶²⁹² P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 26, 30 (gdje je svjedok izjavio da je, kad je on stigao u Sarajevo 23. januara 1994., intenzitet granatiranja bio približno 1.500–2.000 granata dnevno, s obje strane, kao i da je pucanje iz snajpera bilo uobičajeno); D700 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.); P1650 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3.

¹⁶²⁹³ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 30.

¹⁶²⁹⁴ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31; P1650 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3; D700 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 30. januar 1994.), par. 3. Rose je izjavio da je u to vrijeme generalni prekid vatre bio u interesu bosanskih Srba, jer su oni držali 70% teritorije BiH, te da je prekid vatre za njih predstavljao priliku da konsoliduju stečenu teritorijalnu prednost. V. P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

ovoj Presudi,¹⁶²⁹⁵ i uputio je protestna pisma optuženom i Mladiću.¹⁶²⁹⁶ Međutim, na te proteste mu nije odgovoreno.¹⁶²⁹⁷

4836. Vijeće je takođe saslušalo svjedočenja o tome da su se dan nakon prvog incidenta na Markalama, koji se dogodio 5. februara 1994., Akashi i Rose sastali s optuženim i Gverom u kasarni u Lukavici.¹⁶²⁹⁸ Na tom sastanku optuženi je rekao Akashiju da su za to granatiranje odgovorni bosanski Muslimani, a ne bosanski Srbi.¹⁶²⁹⁹ Uslijedio je drugi sastanak, održan 7. februara 1994. ili približno tog datuma, između Akashija, Rosea i optuženog, ovog puta u Beogradu.¹⁶³⁰⁰ Na tom sastanku optuženi je neprestano poricao da su za prvi incident na Markalama odgovorni bosanski Srbi.¹⁶³⁰¹ Istoga dana, optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu VRS-a i SRK-u, u kojem je najprije naveo da "[p]ostoje dokazi da na muslimanske artiljerijske provokacije srpska strana odgovara neadekvatno, nekad i po dvadeset do trideset, pa i po sedamdeset puta više" i stoga naredio VRS-u da "[u]ved[e] najstrožu kontrolu odmazde na provokacije", da odgovara samo onda kada je ugrožen, samo po vojnim ciljevima i isključivo po naredbi komandanta.¹⁶³⁰²

4837. Dana 15. marta 1994, na sastanku kojem su, u Beogradu, pored ostalih, prisustvovali optuženi, Mladić i Slobodan Milošević, optuženi se požalio riječima "[n]aše budale pucaju po Sarajevu", a za vojsku rekao da se ponaša kao "razmažena primadona".¹⁶³⁰³ U svojoj bilježnici, Mladić je naveo da je optuženi te izjave dao kako bi napao VRS.¹⁶³⁰⁴

4838. Dana 19. marta 1994., Rose je optuženom uputio dopis u kojem se, pored ostalog, žali na intenziviranje snajperske vatre u Sarajevu i od optuženog zahtijeva da preduzme mjere za hitno obustavljanje snajperskih dejstava.¹⁶³⁰⁵ Dana 21. marta 1994., optuženi je u odgovor na Roseov dopis pisao Akashiju i naveo da je "krajnje neobično" da je Rose iznenađen intenzitetom snajperske

¹⁶²⁹⁵ V. razmatranje u vezi s incidentom 7 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶²⁹⁶ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

¹⁶²⁹⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 35.

¹⁶²⁹⁸ D713 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa razgovorima s Radovanom Karadžićem i Alijom Izetbegovićem, 6. februar 1994.), *e-court* str. 1; Yasushi Akashi, T. 37688–37689 (24. april 2013.); Michael Rose, T. 7547–7549 (8. oktobar 2010.). V. takođe par. 4205.

¹⁶²⁹⁹ Yasushi Akashi, T. 37688–36789 (24. april 2013.).

¹⁶³⁰⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41.

¹⁶³⁰¹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 41 (gdje svjedok dodaje da je Akashi optuženom rekao da će, ne bude li pristao na prekid vatre i povlačenje teškog naoružanja na udaljenost od 20 kilometara od Sarajeva, UN popustiti pod rastućim međunarodnim pritiskom i složiti se s vazдушnim napadima NATO-a; optuženi je pristao da razmotri Akashijev prijedlog, uz napomenu da se Srbi neće pomjeriti ako se Muslimani ne pomjere).

¹⁶³⁰² P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P3033 (Izveštaj vještaka Reynauda Theunensa pod naslovom "Radovan Karadžić i TO SRBiH –VRS (1992.–1995.)"), par. 76.

¹⁶³⁰³ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar–21. mart 1994.), str. 165–179.

¹⁶³⁰⁴ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar–21. mart 1994.), str. 179.

¹⁶³⁰⁵ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 63; P1656 (Pisma Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 5.

vatre u Sarajevu, s obzirom na to da UN ne kontroliše pješadiju bosanskih Muslimana, te da su bosanski Srbi "konstantno" žrtve te snajperske vatre.¹⁶³⁰⁶

4839. Dana 20. septembra 1994., Rose i Andrejev su se sastali s optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Milovanovićem i Tolimirom.¹⁶³⁰⁷ Na tom sastanku Rose je ponovio da strogo osuđuje učešće VRS-a u napadima izvršenim na Sarajevo 18. septembra 1994.¹⁶³⁰⁸ Optuženi je održao jedan "žučan govor" o napadima od strane ABiH, i rekao: "Ako nas međunarodna zajednica bude tretirala kao zver, onda ćemo se mi tako i ponašati."¹⁶³⁰⁹

4840. Dana 10. oktobra 1994., Rose je optuženom uputio protestno pismo u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici, u kojem optuženog obavještava o tom incidentu i traži od njega da "preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se otkrili počinioci tog zločina i protiv njih poveo krivični postupak".¹⁶³¹⁰

4841. Početkom novembra 1994., na 46. sjednici Skupštine bosanskih Srba, optuženi je rekao da je "imao [...] veliku muku" kad je "bilo ono bezveze granatiranje Sarajeva, bez potrebe" i objasnio da su mu ljudi govorili da nekad pripiti vojnici znaju da ispale više granata po Sarajevu, čemu "nema nikakvog cilja, nema svrhe".¹⁶³¹¹ Optuženi je zatim rekao sljedeće:

[I] ja zovem generala Galića i kažem da mi puca korpus po Sarajevu? Ne puca. Kako znate? Nisam izdao naredbu. Može li bez naredbe? Ne bi trebalo. Provjerite. Dešava se, nije izdo naredbu ali neki klipani uzme pravo da prosipa granate koje koštaju po 500 maraka, znači to nas ne čini vojskom ni narodom. To ne znači da je to napad na vojnike nego da je to naš zahtjev da se popravi stanje. Vjerujte tako je malo između potpunog trijumfa i potpunog poraza.¹⁶³¹²

4842. Vijeće podsjeća da je Komanda SRK-a, nakon incidenta 10 iz Priloga G Optužnici, 7. aprila 1995., obavijestila Glavni štab VRS-a da je tog jutra ABiH otvorila "jaku vatru" po fabrici "Famos" iz, između ostalog, pješadijskog naoružanja i minobacača kalibra 82 mm, na što je Iližanska

¹⁶³⁰⁶ P1656 (Pisma Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 21. i 28. mart 1994.), *e-court* str. 3.

¹⁶³⁰⁷ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 134–138; P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.); David Harland, T. 2227–2235 (10. maj 2010.).

¹⁶³⁰⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151.

¹⁶³⁰⁹ D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 199; P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 151; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 135; David Harland, T. 2232 (10. maj 2010.); P834 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 20. septembar 1994.), par. 3.

¹⁶³¹⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 156; P1644 (Pisma Michaela Rosea Aliji Izetbegoviću i Radovanu Karadžiću, 9. oktobar 1994.) (Rose je protestovao i kod Alije Izetbegovića, zbog snajperskog incidenta u Vojkovićima za koji je utvrdio da je odgovorna ABiH); P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 43–44; P1674 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 11. oktobar 1994.); Vlade Lučić, T. 30817 (3. decembar 2012.).

¹⁶³¹¹ P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 324.

¹⁶³¹² P1403 (Transkript prvog dijela 46. sjednice Skupštine RS-a, 9.-11. novembar 1994.), str. 324.

brigada uzvratila lansiranjem jedne avio-bombe od 250 kg "po centru Hrasnice".¹⁶³¹³ Glavni štab VRS-a je onda poslao borbeni izvještaj optuženom, u kojem ga je izvijestio o tim događajima, uključujući napad na "Famos", kao i o činjenici da je "[n]a dejstva neprijatelja adekvatno [...] odgovoreno pri čemu je lansirana jedna A/B /avio-bomba/ (250 kg) po centru Hrasnice."¹⁶³¹⁴

4843. Dana 30. aprila 1995., Akashi, Janvier, Smith i Banbury sastali su se sa, pored ostalih, optuženim, Koljevićem, Krajišnikom, Zameticom i Bogdanom Subotićem na Palama.¹⁶³¹⁵ Predloživši da se bosanskim Muslimanima kaže da više neće biti humanitarne pomoći jer ubijaju srpski narod, optuženi je na tom sastanku izjavio da je "odmazda produktivna".¹⁶³¹⁶ Janvier je na to optuženom rekao da Srbi gađaju civile, na šta mu je optuženi odgovorio da oni gađaju samo vojne ciljeve.¹⁶³¹⁷ Kad se Janvier s tim nije složio, navevši mu kao primjer Tuzlu, optuženi se samo nasmijao i, prema Banburyjevim riječima, rekao sljedeće: "Možda neki od naših topnika slabo vide."¹⁶³¹⁸

4844. Dana 9. maja 1995., Smith se sastao s optuženim i Zameticom u jednom hotelu blizu Pala.¹⁶³¹⁹ Smith je optuženog obavijestio o tome da je predložio izvođenje vazdušnih napada NATO-a zbog koncentrisanog napada iz teškog naoružanja na Sarajevo i civilno stanovništvo 7. i 8. maja 1995.¹⁶³²⁰ Prema Smithovim riječima, optuženi nije negirao da su bosanski Srbi izvršili granatiranje civilnih područja, ali je izrazio razočaranje i nezadovoljstvo UN-om, rekao da je primio obavještajne podatke o tome da je ABiH započela ofanzivu za razbijanje opsade Sarajeva i zaprijetio: "[Ne mogu] dozvoliti UN-u da im pomogne da nas pobijede."¹⁶³²¹ Optuženi je takođe jasno dao do znanja da će UN, u slučaju napada NATO-a, biti tretiran kao neprijatelj.¹⁶³²² Optuženi

¹⁶³¹³ P1782 (Borbeni izvještaj SRK-a, 7. april 1995.), str. 1–2.

¹⁶³¹⁴ P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 4–5.

¹⁶³¹⁵ P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 9; Rupert Smith, T. 11350–11352 (8. februar 2011.); Rupert Smith, T. 11657–11658 (11. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 145; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.).

¹⁶³¹⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

¹⁶³¹⁷ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

¹⁶³¹⁸ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

¹⁶³¹⁹ P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 1; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.).

¹⁶³²⁰ P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 2–3; Rupert Smith, T. 11355–11360 (8. februar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da za to granatiranje civilnog stanovništva nije postojalo vojno opravdanje). V. par. 3609.

¹⁶³²¹ P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11357–11358 (8. februar 2011.).

¹⁶³²² P2264 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 2–3; Rupert Smith, T. 11355 (8. februar 2011.). V. par. 5964, 5978.

je izrazio nezadovoljstvo međunarodnom zajednicom i naglasio da neće priznati nijedno međunarodno tijelo niti rezoluciju ako oni nisu u interesu bosanskih Srba.¹⁶³²³ Zatim je rekao da će Srbi protiv svojih neprijatelja izvoditi protivofanzive, posebno u Sarajevu.¹⁶³²⁴

4845. U intervjuu za *El País* od 13. jula 1995., upitan zašto odobrava granatiranje civilnog stanovništva u Sarajevu, optuženi je odgovorio da bosanski Srbi uopšte ne granatiraju civilno stanovništvo, već da im je meta ABiH.¹⁶³²⁵ Okrivio je ABiH da otvaraju artiljerijsku vatru sa civilnih područja ili iz njihove blizine, na šta bi onda VRS odgovorio.¹⁶³²⁶ Optuženi je izjavio da ABiH ubija bosanske Srbe i da VRS mora da ih "eliminiše".¹⁶³²⁷

4846. Kao što je navedeno u Presudi,¹⁶³²⁸ popodne 29. avgusta 1995., dan nakon drugog incidenta granatiranja pijace Markale, optuženi, Mladić, Biljana Plavšić, Krajišnik, Tolimir i Gvero, pored ostalih, sastali su se sa Slobodanom Miloševićem, Bulatovićem i Perišićem radi razgovora o predstojećoj mirovnoj konferenciji.¹⁶³²⁹ Na tom sastanku, Milošević je podstakao rukovodstvo bosanskih Srba da "mnogo oštrije osude" granatiranje i ubijanje nedužnih civila u Sarajevu, na što je Tolimir reagovao i rekao da u 11:00 sati prijepodne toga dana još uvijek nije bilo preciznih podataka o tome odakle je granata ispaljena.¹⁶³³⁰ Međutim, Milošević mu je na to uzvratio da ga je Akashi obavijestio da je granata koja je pogodila Markale došla sa strane bosanskih Srba. Na to je Mladić rekao da su granate mogle doći jedino sa muslimanskih pokretnih lansera.¹⁶³³¹ Mladić je

¹⁶³²³ P2264 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 4; Rupert Smith, T. 11358 (8. februar 2011.).

¹⁶³²⁴ P2264 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 6 (gdje se navodi sljedeće: "Jasno je da možemo očekivati daljnji porast vojnih aktivnosti u Sarajevu", i dodaje da se "ne očekuje opšta protivofanziva, [ali da su preventivni protivnapadi i dalje izgledni]").

¹⁶³²⁵ P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 13. juli 1995.), str. 4; Tomasz Blaszczyk, T. 27371–27373 (11. april 2012.); Mira Mihajlović, T. 24291–24294 (8. februar 2012.); P2242 (Rokovnik Radovana Karadžića, 2. januar–25. decembar 1995.), str. 91.

¹⁶³²⁶ P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 13. juli 1995.), str. 4.

¹⁶³²⁷ P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 13. juli 1995.), str. 5. Optuženi je takođe rekao da je Sarajevo podijeljeni grad i da predviđa da će se od Sarajeva ili napraviti dva grada (muslimanski i srpski) ili da će "ga [Srbi] imati cijelog", ukoliko bosanski Muslimani ne pristanu na podjelu grada. V. P4359 (Intervju Radovana Karadžića u *El País*u, 13. juli 1995.), str. 5–6.

¹⁶³²⁸ V. par. 4299.

¹⁶³²⁹ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35A–35C; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28; D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.).

¹⁶³³⁰ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28. U vezi s paragrafom 28 Kozićeve izjave, Vijeće napominje da je P5039 duplikat D3058.

¹⁶³³¹ D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstava SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 8–9; D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 35C; D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 28.

takođe izrazio sumnju o broju žrtava, s obzirom na veličinu lijevka na trotoaru za koji je rekao da "nije veći od pepeljare".¹⁶³³²

4847. Kao što je takođe već navedeno, 30. avgusta 1995., oko 02:00 sati, Mladiću, optuženom i Slobodanu Miloševiću poslani su dopisi o tome da je NATO počeo s vazдушnim napadima.¹⁶³³³ I Milošević i optuženi obaviješteni su o zaključcima UN-a u vezi s drugim incidentom na Markalama i o započinjanju vazдушnih napada; u dopisu upućenom optuženom, Akashi je takođe napisao da "[s]tvornu mogućnost da zaustav[e] vazdušne operacije" imaju optuženi i Mladić, te je od njega odlučno zatražio da se postara za to da napadi na Sarajevo prestanu.¹⁶³³⁴

(2) Optuženi je informisan o kampanji putem izvještaja u medijima

4848. Vijeće je takođe saslušalo svjedočenja o tome da su mediji naveliko izvještavali o snajperskim dejstvima i granatiranju usmjerenim na civile, kao i da je optuženi budno pratio njihovo izvještavanje. Mediji su s posebnom pažnjom pratili događaje u Sarajevu, prisustvo izvještača svjetskih medijskih kuća bilo je uobičajeno u Sarajevu, i u medijima su se kritikovala kršenja međunarodnog humanitarnog prava u gradu.¹⁶³³⁵ Posebnu pažnju mediji su pridavali incidentima snajperskog djelovanja.¹⁶³³⁶ Osim toga, novinari su objavljivali UNPROFOR-ove proteste, a na dnevnim konferencijama za novinare davana su saopštenja na koja bi ponekad uslijedio pismeni odgovor bosanskih Srba ili bosanskih Muslimana, koji su demantovali njihov sadržaj.¹⁶³³⁷ **[REDIGOVANO]** optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević imali na raspolaganju informacije sa televizije i iz štampe, i da su bili vrlo dobro obavješteni o onome što međunarodni mediji javljaju o događajima u BiH.¹⁶³³⁸

4849. Martin Bell je takođe smatrao da je optuženi bio vrlo dobro svjestan njegovih izvještaja o situaciji u Sarajevu, uključujući izvještaje o snajperskom djelovanju i granatiranju usmjerenom na civile, i u svom svjedočenju je izjavio da je optuženi jednom prilikom imao primjedbe na neki

¹⁶³³² D3058 (Bilješke sa sastanka rukovodstva SRJ i RS-a, 29. avgust 1995.), str. 9.

¹⁶³³³ V. par. 4300.

¹⁶³³⁴ P2826 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s vazдушnim napadima NATO-a, 30. avgust 1995.), *e-court* str. 4.

¹⁶³³⁵ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 131–132. V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 33 (pod pečatom); P2068 (Izjava svjedoka Jeremyja Bowena od 10. avgusta 2009.), par. 6; Jeremy Bowen, T. 10083, 10106 (13. januar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da se u izvještajima nastojao fokusirati na patnju civila). V. takođe par. 4587 (gdje su nabrojani razni izvještaji novinara o situaciji u Sarajevu).

¹⁶³³⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 201.

¹⁶³³⁷ P6060 (Zapisnik o razgovoru sa svjedokom KDZ185), *e-court* str. 12.

¹⁶³³⁸ **[REDIGOVANO]** (gdje svjedok dodaje da je "besmisleno" tvrditi da optuženi, Krajišnik, Biljana Plavšić i Koljević nisu ništa znali o zločinima u BiH).

izvještaj BBC-a, pa je pozvao telefonom BBC News da se žali.¹⁶³³⁹ Isto tako, Van Lynden je izjavio da su mu i optuženi i Mladić rekli da gledaju Sky News i druge svjetske televizije.¹⁶³⁴⁰ Prema riječima Van Lyndena, optuženom je bilo stalo do razgovara sa Sky News, pošto je smatrao bitnim da jedna od značajnijih televizijskih kuća prenese njegovo viđenje stvari.¹⁶³⁴¹ Van Lynden je sa sastanaka s Mladićem takođe zaključio da Mladić prati vijesti i da je u potpunosti svjestan onoga što se događa.¹⁶³⁴² U septembru 1992., Van Lynden je, u jednom prilogu Sky News o intervjuu s Mladićem, za Mladića rekao da je on "bič Sarajeva".¹⁶³⁴³ Van Lynden je izjavio da mu se, kad je sljedeći put vidio Mladića, činilo da mu se "taj naziv jako dopao" i da je "[prilično ponosan na njega]".¹⁶³⁴⁴

4850. Prema riječima **[REDIGOVANO]**, sve tri sukobljene strane je "itekako zanimalo izvještavanje svjetskih medija o događajima" u BiH i bile su "na različite načine, itekako dobro informisane o onome što se govori o njihovim dejstvima ili postupcima u sukobu".¹⁶³⁴⁵ Na osnovu komentara bosanskih Srba na izvještaje kuća poput BBC-a ili CNN-a, kao i na osnovu svoje posjete Palama, **[REDIGOVANO]** je bio mišljenja da su bosanski Srbi bili informisani preko Beograda, od strane svih stranih ambasada u Jugoslaviji, kao i da su bili dobro informisani zahvaljujući izvodima iz štampe i izvještavanju svjetskih televizijskih kuća.¹⁶³⁴⁶ **[REDIGOVANO]** je izjavio da je optuženi "obično imao kod sebe sve te izvode iz štampe i izvještaje svjetskih medija."¹⁶³⁴⁷ Prema riječima **[REDIGOVANO]**, optuženi bi optuživao svjetske medije da su oni učesnici u "kompleksnoj zavjeri protiv bosanskih Srba".¹⁶³⁴⁸

¹⁶³³⁹ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 3, 19 (gdje je svjedok izjavio da se, kad je on stigao u Sarajevu, optuženi dodvoravao međunarodnoj štampi.); Martin Bell, T. 9795–9796 (14. decembar 2010.).

¹⁶³⁴⁰ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 12–13; Aernout van Lynden, T. 2417–2418 (19. maj 2010.).

¹⁶³⁴¹ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 69–70. V. takođe D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.); i P4803 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 2 (iz oba razgovora se vidi da je optuženi, kad je bilo potrebno, mogao kontaktirati medije).

¹⁶³⁴² P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 12–13; Aernout van Lynden, T. 2417–2418 (19. maj 2010.).

¹⁶³⁴³ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 13, 72, 76–90; P933 (Vijest kanala Sky News u vezi sa Sarajevom, s transkriptom); Aernout van Lynden, T. 2419–2425 (19. maj 2010.).

¹⁶³⁴⁴ P926 (Izjava svjedoka Aernouta van Lyndena od 26. februara 2010.), par. 13, 86; Aernout van Lynden, T. 2424 (19. maj 2010.).

¹⁶³⁴⁵ **[REDIGOVANO]**.

¹⁶³⁴⁶ **[REDIGOVANO]** (gdje se svjedok složio s tim da su se 1992. u BiH mogle pratiti emisije medijskih kuća CNN, Sky News i BBC i da su one izvještavale o granatiranju Sarajeva).

¹⁶³⁴⁷ **[REDIGOVANO]**.

¹⁶³⁴⁸ **[REDIGOVANO]**.

(C) Izbjegavanje da reaguje na kritiku i/ili negiranje zločina od strane optuženog

4851. U prethodnom odjeljku, u kojem se bavilo raznim sastancima i izjavama optuženog, Vijeće je navelo neke od načina na koje je optuženi reagovao na konkretne proteste i prigovore.¹⁶³⁴⁹ Pored toga, svjedok KW570 je izjavio da je optuženi često pokušavao da udovolji zahtjevima međunarodne zajednice i da je imao "stišavajući uticaj" na druge članove rukovodstva bosanskih Srba i VRS-a.¹⁶³⁵⁰ Isto tako, Vere Hayes, koji je otišao na Pale s Briquemontom na sastanak s optuženim, Mladićem, Biljanom Plavšić i drugima, zaključio je da je optuženi bio "savršeno uljudan i razuman".¹⁶³⁵¹

4852. Međutim, mnogi predstavnici međunarodne zajednice svjedočili su o tome da je optuženi pokušao da ih izmanipuliše ili obmane. Na primjer, Banbury je imao utisak da ih je rukovodstvo bosanskih Srba "konstantno vuklo za nos".¹⁶³⁵² Po njegovom mišljenju, kad bi se optuženi obavezao na nešto što potom ne bi bilo provedeno, razlog tome nije bila nemogućnost optuženog da obećano provede u djelo, već odluka, bilo njegova bilo rukovodstva bosanskih Srba generalno, da se to ne učini.¹⁶³⁵³ U svojoj knjizi *U dolini između rata i mira*, Akashi je napisao da je optuženi imao običaj da "s određenom nonšalancijom izvrće istinu" u pregovorima.¹⁶³⁵⁴ Prema Tuckerovim riječima, sve tri zaraćene strane su lagale,¹⁶³⁵⁵ a [REDIGOVANO], UNPROFOR je primao pismene proteste od komandanata strana, kao i od optuženog i Mladića, ali da su ti pismeni protesti sadržali "mnogo laži, bili fiktivni" i zapravo predstavljali pokušaje manipulacije.¹⁶³⁵⁶

4853. Okun je kao primjer naveo jednu situaciju u kojoj je optuženi stalno ponavljao da je Sarajevo koncentracioni logor za Srbe, što je Okun smatrao "praznim riječima" iz kojih se vidjelo "da se stav [optuženog] i cijelog rukovodstva bosanskih Srba nije temeljio na, blago rečeno,

¹⁶³⁴⁹ V. par. 4813–4847.

¹⁶³⁵⁰ D2770 (Izjava svjedoka KW570 od 21. novembra 2012.), par. 17–18 (pod pečatom). V. takođe D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 47 (gdje je svjedok izjavio da se "najveća primjedba" koju je VRS imao na optuženog ticala njegovog odnosa prema međunarodnoj zajednici i da su obični vojnici smatrali da je optuženi "previše popustljiv prema međunarodnim elementima"); D3321 (Izjava svjedoka Milorada Skoke od 1. aprila 2013.), par. 30.

¹⁶³⁵¹ D2745 (Izjava svjedoka Vere Hayes od 14. januara 2013.), par. 34; P824 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.); D2752 (Fotografija grupe muškaraca u uniformama).

¹⁶³⁵² P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 205.

¹⁶³⁵³ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 209. V. takođe [REDIGOVANO]; D94 (Pismo Radovana Karadžića članovima SDS-a, 11. juli 1992.); D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.). [REDIGOVANO].

¹⁶³⁵⁴ D3489 (Izvod iz knjige Yasushija Akashija pod naslovom *In the Valley between War and Peace*), e-court str. 43 (gdje se daju dva primjera krize u Goraždu); Yasushi Akashi, T. 37757–37759 (25. april 2013.) (gdje se dodaje da je uslijed toga Akashi postao mnogo oprezniji u pogledu težine koju treba pridati obećanjima, viđenjima ili sporazumima optuženog).

¹⁶³⁵⁵ Pyers Tucker, T. 23264 (18. januar 2012.).

¹⁶³⁵⁶ [REDIGOVANO].

pravičnoj ocjeni mogućeg rješenja problema."¹⁶³⁵⁷ Kad je optuženi Okunu rekao da "za [optuženog] niko od njih nije rekao da [je] lažov", Okun je odgovorio da to nije istina, pošto su razne osobe, poput Carringtona na primjer, zapravo kazale da optuženi nije govorio istinu, čemu je svjedok bio i sam Okun.¹⁶³⁵⁸ Kad su mu pokazani odlomci iz Owenove knjige u kojima se pominju "bezočnost" optuženog i njegova verziranost u tome da "s nevinim izrazom lica i prividnom zabrinutošću u glasu, izbjegne i zamagli neugodno pitanje", Okun je potvrdio da je Owen bio jedan od učesnika u pregovorima koji mu je rekao da optuženi ne govori istinu.¹⁶³⁵⁹

4854. Dana 10. septembra 1992., Vance, Owen i Okun sastali su se s optuženim.¹⁶³⁶⁰ Na pitanje optuženog zašto se sankcije pooštravaju kad Srbi čine sve da pomognu, Okun je optuženom rekao da su bosanski Srbi prvi granatirali Sarajevo.¹⁶³⁶¹ Optuženi mu je na to odgovorio da su rat počeli bosanski Muslimani time što su ga istjerali iz njegovog stana u Sarajevu.¹⁶³⁶² Okun je bio iznenađen time da optuženi taj svoj argument smatra uvjerljivim, uprkos poginulima ili raseljenima u sukobu i uprkos tome što je tokom tog sastanka granatiranje bilo u punom jeku.¹⁶³⁶³

4855. Abdel-Razek je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi "ukazivao poštovanje [njemu] i Ujedinjenim Nacijama", ali da je bilo problema da se dogovoreno na sastancima provede na terenu, te da, iako su se sastanci odvijali u "pozitivnoj atmosferi", praksa na terenu "nije bila ni najmanje prihvatljiva" i bila je u suprotnosti s dogovorenim.¹⁶³⁶⁴ Na pitanje je li to proizlazilo iz samog karaktera građanskog rata, u kojem je teško kontrolisati sve što se događa na terenu, Abdel-Razek je odgovorio da ne misli da su ga na tim sastancima obmanjivali, već da je "problem ležao u lancu komandovanja" i da dobre namjere rukovodstva nisu stizale do vojnika.¹⁶³⁶⁵ Kasnije je pojasnio da su "disciplina i pravila vatrenog djelovanja koja važe za "podređene vojnike, kao i izvršavanje

¹⁶³⁵⁷ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4191, 4200, 4225–4226; Herbert Okun, T. 1505–1506, 1524–1526 (23. april 2010.), T. 1695 (27. april 2010.); P809 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića na MKBJ-u, 18. septembar 1992., s transkriptom); D1140 (Pismo generalnom sekretaru UN-a, 2. februar 1993.), *e-court* str. 8 (pod pečatom).

¹⁶³⁵⁸ Herbert Okun, T. 1662 (27. april 2010.) (gdje je svjedok izjavio da to važi za sve tri strane).

¹⁶³⁵⁹ P799 (Izvodi iz knjige Davida Owena pod naslovom *Balkan Odyssey*), *e-court* str. 10, 14; Herbert Okun, T. 1844–1846 (28. april 2010.)

¹⁶³⁶⁰ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4198, 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 45–47; D4474 (Izvjestaj o posjeti Upravnog odbora Zagrebu, Sarajevu i Beogradu 9.-12. septembra 1992.), par. 18–21.

¹⁶³⁶¹ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47.

¹⁶³⁶² Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202; P784 (Prva bilježnica dnevnika Herberta Okuna o MKBJ-u), *e-court* str. 47.

¹⁶³⁶³ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4201–4202.

¹⁶³⁶⁴ Hussein Abdel-Razek, T. 5528–5531, 5534, 5586–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5623–5624, 5640 (21. juli 2010.).

¹⁶³⁶⁵ Hussein Abdel-Razek, T. 5585–5587, 5597 (20. juli 2010.), T. 5611, 5615–5616, 5618–5620, 5676 (21. juli 2010.).

naređenja "na terenu bili manjkavi", jer su u okolnostima građanskog rata "civilni bili naoružani kako oružjem tako i snažnim emocijama".¹⁶³⁶⁶

(D) Mjere optuženog povodom zločina u Sarajevu

4856. Optuženi je VRS-u izdao više naređenja, koja su takođe važila za SRK, da se pridržavaju ratnog prava i da pokrenu postupke protiv onih koji ga krše. Na primjer, 13. juna 1992., optuženi je izdao naređenje o primjeni "pravila međunarodnog ratnog prava" u VRS-u, u kojem je navedeno da su VRS i MUP obavezni primjenjivati i poštovati pravila međunarodnog ratnog prava i da su za primjenu tih pravila odgovorni komandanti.¹⁶³⁶⁷ U naređenju je takođe bilo navedeno da su nadležne starješine bile dužne pokrenuti postupak za izricanje zakonom propisanih sankcija protiv lica koja "krše pravila međunarodnog ratnog prava".¹⁶³⁶⁸ Na osnovu tog naređenja, optuženi je 19. avgusta 1992. izdao još jedno naređenje Glavnom štabu i MUP-u, kojim je, između ostalog, naredio da "svi subjekti" moraju realizovati svoju obavezu pridržavanja "međunarodnog humanitarnog prava, naročito 3. i 4. Ženevske konvencije."¹⁶³⁶⁹ Vijeće ovdje podsjeća na to da su vojni sudovi bosanskih Srba počeli funkcionisati u avgustu 1992. i da je optuženi, kao vrhovni komandant VRS-a, imao uticaj i vlast nad tim sudovima.¹⁶³⁷⁰ Dana 11. maja 1993., optuženi je izdao direktivu VRS-u da se, između ostalog, pridržava "Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata i njihovih protokola 1 i 2, kao i Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu iz 1907. godine i ostalih propisa međunarodnog ratnog prava."¹⁶³⁷¹ Pored toga, Vijeću je predočeno više drugih

¹⁶³⁶⁶ Hussein Abdel-Razek, T. 5676–5677 (21. juli 2010.) (gdje svjedok zaključuje da "centralna komanda nije imala punu kontrolu i da rukovodstvo, viša komanda i podređeni na terenu nisu bili sasvim koordinisani.") Vijeće smatra da ovaj dio Abdel-Razekovog svjedočenja treba sagledati u kontekstu njegovih drugih svjedočenja, posebno onog da su Galić i Biljana Plavšić lažno negirali odgovornost bosanskih Srba za snajperske incidente i incidente granatiranja; da ni jedna ni druga strana nisu pridavale značaj ulozu UN-a; da su na obje strane "vođe tobože bile spremne na saradnju, ali da su u realnosti postupale drugačije i preduzimale razne radnje koje nisu doprinosile saradnji"; i da je on optuženom uputio dopis u kojem mu je naložio da prekine granatiranje, ali da je Koljević poslao poruku da se dopis ne može uručiti ukoliko Abdel-Razek dopis propisno ne naslovi na optuženog kao na Predsjednika RS-a. P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 7, 18, 22 (gdje se za sastanke s vođama bosanskih Srba kaže da su to bili "naporni sastanci", na kojima su se vodili teški razgovori "o tome da Srbi pristanu na prekid granatiranja, snajperskog djelovanja i opstruisanja rada UN-a u Sektoru Sarajevo"). V. takođe par. 4695.

¹⁶³⁶⁷ D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.); D1849 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. juni 1992.); D4688 (Izvod iz knjige pod naslovom *Zakon o odbrani i Zakon o vojsci*, juni 1992.). V. takođe Momčilo Mandić, T. 5081–5083 (14. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je to naređenje izdato zbog nedostatka regulative za VRS i MUP, kad je sukob već dva mjeseca bio u toku, te da su VRS i MUP na taj način dobili instrukcije da poštuju međunarodno ratno pravo i sporazume koje je potpisala SFRJ).

¹⁶³⁶⁸ D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.).

¹⁶³⁶⁹ D101 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a i MUP-u RS-a, 19. avgust 1992.), str. 1.

¹⁶³⁷⁰ V. par. 3412.

¹⁶³⁷¹ D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.). Na tu direktivu upućuje se u Mladićevom naređenju upućenom svim brigadama VRS-a. V. D3309 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 14. maj 1993.). Vijeće napominje da direktiva nosi datum 11. mart 1993., ali smatra da se radi o grešci u kucanju, pošto se broj te direktive navodi u kasnijem Mladićevom naređenju od 14. maja. Osim toga, u samoj direktivi upućuje se na odluku optuženog od 11. maja 1993.

primjera za to da je optuženi naređivao VRS-u i SRK-u da izbjegava otvaranje vatre na Sarajevo, kao i nesrazmjerno uzvraćanje na vatru ABiH.¹⁶³⁷²

4857. Vijeću su takođe predočeni dokazi o tome da je optuženi bio u mogućnosti da naredi hitne istrage u vezi s djelovanjem SRK-a, poput istrage povedene u vezi s dopisom SRK-a u kojem je on kritikovan.¹⁶³⁷³ Neki svjedoci odbrane svjedočili su o tome da je optuženi naredio istrage o zločinima izvršenim protiv civilnog stanovništva Sarajeva. U vezi s granatiranjem pijace Markale 5. februara 1994., njegov tadašnji savjetnik za bezbjednost Gordan Milinić je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi, kada je čuo za incident toga dana, reagovao zaprepašteno i rekao da je to "još jedna muslimanska podvala"; zatim je "odmah [...] pozvao sve vojne stručnjake", koji su mu objasnili da granata nije mogla biti ispaljena s položaja SRK-a i da se radi o podvali muslimanske strane.¹⁶³⁷⁴ Isto tako, Krajišnik je izjavio da je optuženi, nakon što je primio protest zbog granatiranja ulice Vase Miskina 27. maja 1992., kontaktirao VRS i da je VRS odgovorio da oni nisu ispalili tu granatu.¹⁶³⁷⁵ Prema Krajišnikovim riječima, optuženi je odmah zatražio da se provede istraga.¹⁶³⁷⁶ Krajišnik je izjavio da je isti postupak uslijedio i nakon incidenata na Markalama i nakon nekoliko slučajeva granatiranja Dobrinje.¹⁶³⁷⁷ Doista, na dan drugog incidenta na Markalama, 28. avgusta 1995., oko 13:00 sati, Sladoje je izdao naređenje u ime Komande SRK-a da se zabranjuje otvaranje vatre na grad bez odobrenja, a od brigada SRK-a traži da do 14:00 sati izvijeste Komandu o tome jesu li u periodu između 10:00 sati i 12:00 sati toga dana otvarali vatru na Sarajevo.¹⁶³⁷⁸ Kasnije istoga dana Glavni štab VRS-a izvijestio je optuženog da brigade SRK-a nisu otvarale vatru na Sarajevo u periodu između 10:00 sati i 12:00 sati.¹⁶³⁷⁹

¹⁶³⁷² V. odjeljak IV.B.3.ii.D: Naređenja optuženog vezana za Sarajevo.

¹⁶³⁷³ V. par. 4778. Još jedan primjer toga da optuženi jeste mogao da naredi hitne istrage je njegovo naređenje od 15. maja 1995. da se sprovede istraga o uzrocima i posljedicama "vanrednog događaja sa tragičnim posljedicama" koji se desio u Samostalnom pračanskom bataljONU 10. maja 1995. Sutradan, 16. maja 1995., Mladić je izvršio naređenje optuženog naredivši Komadi SRK-a da, između ostalog, odredi dvojicu starješina za zajedničku komisiju zaduženu za ispitivanje činjenica o tom incidentu i sastavljanje izvještaja koji se dostavlja optuženom. V. P2682 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 16. maj 1995.).

¹⁶³⁷⁴ D3682 (Izjava svjedoka Gordana Milinića od 8. juna 2013.), par. 9, 15. V. takođe D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 32–35 (gdje je svjedok izjavio da je Perišić obavijestio VSO da je incident izazvala muslimanska strana). Dana 10. februara 1994., optuženi je u Ženevi održao konferenciju za novinare, na kojoj je pozvao na osnivanje zajedničke komisije za istragu o tom incidentu, i pritom podsjetio prisutne da je muslimanska strana prije toga inscenirala incidente granatiranja, te je rekao da Srbi nemaju razloga da nastave mirovne pregovore sve dok se ne osnuje zajednička komisija i ne utvrde činjenice. V. P5974 (Video-snimak konferencije za štampu Radovana Karadžića u Ženevi, 10. februar 1994.); Slavko Gengo, T. 29823–29824 (6. novembar 2012.) (gdje svjedok tvrdi da su UNPROFOR i predstavnici njegove brigade u vezi sa svakim incidentom odlazili na lice mjesta i da je "kontrola bilo čim se nešto desi"). V. par. 4208.

¹⁶³⁷⁵ Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

¹⁶³⁷⁶ Momčilo Krajišnik, T. 43334 (12. novembar 2013.).

¹⁶³⁷⁷ Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

¹⁶³⁷⁸ D1013 (Naređenje SRK-a, 28. avgust 1995.).

¹⁶³⁷⁹ D2313 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 28. avgust 1995.). V. takođe par. 4296.

4858. Glavni štab VRS-a mogao je narediti istrage o dejstvima vojnika SRK-a. Na primjer, nakon naređenja Glavnog štaba VRS-a od 19. avgusta 1993., Galić je 20. avgusta 1993. Komandi Ilidžanske brigade izdao naređenje u kojem je obavještava o izvještaju UNPROFOR-a o minobacačkoj vatri iz Nedžarića po Dobrinji u kojoj je bilo 14 žrtava; u tom naređenju se od Komande Ilidžanske brigade takođe tražilo da formira komisiju i ispita incident.¹⁶³⁸⁰ Sutradan je Dragomir Milošević Glavnom štabu uputio izvještaj o tome da sa položaja u Nedžarićima nije dejstvovano minobacačima kalibra 82 mm, već da je ABiH dejstvovao sa 12 "mina" kalibra 82 mm na Gimnaziju u Ilidži, čime je ugrozio živote učenika i da je na provokaciju ABiH odgovoreno vatrom iz streljačkog naoružanja, što znači da broj od 14 žrtava nije moguć.¹⁶³⁸¹

4859. Pored gore navedenih svjedočenja o načinu na koji je optuženi reagovao na konkretne incidente, Vijeću su takođe predočeni dokazi o mjerama koje je preduzeo u cilju prikupljanja podataka o zločinima počinjenim u BiH generalno, a Vijeće je te dokaze već izložilo u ranijim odjeljcima ove Presude.¹⁶³⁸² Vijeće posebno podsjeća na njegov stav da je bilo važno spriječiti neslogu među Srbima, čak i po cijenu nekažnjavanja zločina.¹⁶³⁸³ Kao što je već napomenuto u jednom ranijem odjeljku ove Presude,¹⁶³⁸⁴ na sjednici održanoj 15. septembra 1994., Vlada RS-a je, uz podršku optuženog, dala ovlaštenje MUP-u i Ministarstvu pravosuđa i uprave da prikupljaju podatke o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i drugim kršenjima međunarodnog prava, nezavisno od nacionalne pripadnosti žrtava tih zločina.¹⁶³⁸⁵ Dana 4. januara 1995., optuženi je donio ukaz o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava.¹⁶³⁸⁶ Prema tom zakonu, svako ko raspolaže podacima "kojima se mogu dokazivati zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, koji su izvršeni za vrijeme unutarnjih oružanih sukoba i građanskog rata na području [RS-a] i ostaloj teritoriji bivše BiH, započetih 1992. godine" bio je dužan da te podatke stavi na uvid, a po potrebi i da ih dostavi nadležnom tijelu za prikupljanje podataka o takvim zločinima, a lice koje odbije da tako postupi ili

¹⁶³⁸⁰ D2586 (Naređenje SRK-a, 20. avgust 1993.).

¹⁶³⁸¹ D2582 (Izvještaj SRK-a, 21. avgust 1993.); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 95, 101 (gdje je svjedok takođe izjavio da je to bio primjer za to da je njegova brigada provela istragu po naređenju Glavnog štaba i da su optužbe vojnih posmatrača UN-a u tom slučaju bile neopravdane). V. takođe P2695 (Izvještaj SRK-a, 26. avgust 1994.) (Odgovor Komande SRK-a na naređenje Glavnog štaba VRS-a od dva dana ranije, u kojem se objašnjava da je na osnovu tog naređenja formirana komisija koja je obavila saslušanja i utvrdila da nije bilo disciplinskog prestupa, te da je izviđaj obustavljen, a učiniocu prestupa izrečen ukor).

¹⁶³⁸² V. par. 3212–3215.

¹⁶³⁸³ V. par. 3413.

¹⁶³⁸⁴ V. par. 266.

¹⁶³⁸⁵ D3364 (Izjava svjedoka Dušana Kozića od 7. aprila 2013.), par. 18; D3373 (Izvod iz zapisnika sa 4. sjednice Vlade RS-a, 15. septembar 1994.), str. 2.

¹⁶³⁸⁶ D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 1; P1405 (Transkript 48. sjednice Skupštine RS-a, 29.-30. decembar 1994.), str. 129.

koje spriječi dostavljanje odnosno stavljanje na uvid navedenih podataka kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.¹⁶³⁸⁷ Međutim, 17. maja 1995., Marko Lugonja je u ime Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove Komande SRK-a uputio zahtjev komandama svih jedinica SRK-a, u kojem piše da je "potrebno [...] da u zoni odgovornosti [...] jedinice prikup[e] sve podatke i dokaze o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava *od strane neprijatelja usmerenih protiv Srba i srpskog naroda*".¹⁶³⁸⁸ U tom zahtjevu, Lugonja je naveo da će dokazi biti ustupljeni vojnim tužilaštvima, koja će u saradnji s Ministarstvom pravosuđa pripremiti krivične prijave u zavisnosti od nadležnosti.¹⁶³⁸⁹

4860. Vijeće takođe podsjeća na svoj zaključak da VRS jeste imao sistem vođenja istraga i kažnjavanja zločina počinjenih od strane vojnika VRS-a.¹⁶³⁹⁰ SRK je, na primjer, imao sopstvenu četvu vojne policije, vojni sud i vojno tužilaštvo.¹⁶³⁹¹ Galić je u svom svjedočenju izjavio da bi on po prijemu protesta o granatiranju ili snajperskom djelovanju na civile tu informaciju provjerio kod podređenih jedinica i da bi uvijek dolazio do zaključka da "[n]ema šta da se sada, ovaj ispituje dalje."¹⁶³⁹² U periodu od 8. juna 1992. do 31. decembra 1992., Vojni tužilac SRK-a podnio je vojnim tužilaštvima VRS-a zahtjeve za provođenje 610 istraga, od kojih je jedan bio zahtjev za provođenje istrage protiv jednog oficira za krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnih zakona ratovanja.¹⁶³⁹³ Dragomir Milošević je cijenio da je za vrijeme dok je bio komandant SRK-a podnio oko 70 krivičnih prijava tužiocu na dalje procesuiranje.¹⁶³⁹⁴ Međutim, Milošević nije znao da li se ijedna od tih prijava odnosila na granatiranje ili snajpersko djelovanje protiv civila u Sarajevu.¹⁶³⁹⁵ Luka Dragičević je potvrdio da je kao pomoćnik komandanta SRK-a za moral, vjerske i pravne poslove, na kom položaju se nalazio od početka decembra 1994. do kraja rata, primao mjesečne izvještaje vojnog tužilaštva, ali da mu nije poznat nijedan slučaj da je neki komandant SRK-a

¹⁶³⁸⁷ D1424 (Ukaz Radovana Karadžića o proglašenju Zakona o obaveznom dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 4. januar 1995.), str. 2–3.

¹⁶³⁸⁸ P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.), str. 1 (naglasak dodat). Taj zahtjev je upućen nakon sastanka Vladine "Komisije za prikupljanje podataka o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti [*sic*] i međunarodnog prava na teritoriji [RS-a]", održanog u organizaciji Ministarstva pravosuđa. P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.).

¹⁶³⁸⁹ P2646 (Zahtjev Odjeljenja za bezbjednosno-obavještajne poslove SRK-a, 17. maj 1995.).

¹⁶³⁹⁰ V. odjeljak II.D.2: Vojni pravosudni sistem.

¹⁶³⁹¹ V. par. 282–292; P2645 (Naređenje Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, MUP-u i Ministarstvu odbrane, 20. maj 1992.); Dragomir Milošević, T. 32859–32860 (29. januar 2013.).

¹⁶³⁹² Stanislav Galić, T. 37807–37809, 37821–37824 (7. maj 2013.).

¹⁶³⁹³ P3629 (Izvjestaj o radu vojnih tužilaštava VRS-a za 1992., 10. februar 1993.), str. 6–12.

¹⁶³⁹⁴ Dragomir Milošević, T. 32859–32865 (29. januar 2013.) (gdje je svjedok dodao da se on nije miješao u rad vojnog tužioca ili suda). V. npr. D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 2; D2833 (Uputstvo SRK-a, 15. oktobar 1992., sa Smjernicama za utvrđivanje kriterija za krivično gonjenje iz 1992. godine); Dragomir Milošević, T. 32868–32871 (29. januar 2013.).

¹⁶³⁹⁵ Dragomir Milošević, T. 33211–33213 (5. februar 2013.), T. 33276–33277 (6. februar 2013.) (gdje svjedok napominje da, zbog obima aktivnosti i zadataka koje je imao kao komandant korpusa, nije imao priliku da lično

vojnomo tužiocu prijavio kršenje međunarodnog ratnog prava u vezi s otvaranjem vatre na Sarajevu.¹⁶³⁹⁶ To su potvrdili vojnici i oficiri SRK-a koji su svjedočili u ovom predmetu.¹⁶³⁹⁷ Vijeću su, dakle, predočeni dokazi o mnogobrojnim izvještajima u vezi s istragama o zločinima i njihovom kažnjavanju, ali se nijedan od njih nije odnosio na snajpersko djelovanje ili granatiranje civila u Sarajevu.¹⁶³⁹⁸

(E) Zaključak

4861. S obzirom na svjedočenja mnogobrojnih predstavnika međunarodne zajednice, pa čak i nekih svjedoka odbrane, prema kojima je optuženi tokom cijelog sukoba redovno primao proteste, Vijeće se uvjerilo da je optuženi znao da je SRK granatirao i otvarao snajpersku vatru na civilno stanovništvo Sarajeva ili izvodio neselektivne i/ili nesrazmjerne napade na grad tokom cijelog trajanja sukoba. To potvrđuje i činjenica da je znao za rezolucije Savjeta bezbjednosti o kojima se raspravljalo na sastancima kojima je prisustvovao, i da je stoga bio u potpunosti svjestan konstatacija međunarodne zajednice u vezi sa situacijom u Sarajevu, patnjom civila i kršenjima

provede kompletan postupak povodom navoda UNPROFOR-a o tome da srpski vojnici otvaraju snajpersku vatru na civile, već da se za to oslanjao na vojnu policiju i tužilaštvo).

¹⁶³⁹⁶ Luka Dragičević, T. 31437–31440 (13. decembar 2012.) (gdje je svjedok potvrdio svoje svjedočenje iz predmeta *Dragomir Milošević*, T. 31461–31462 (14. decembar 2012.); Dragomir Milošević, T. 33213–33216 (5. februar 2013.) (gdje svjedok kaže da neki od izvještaja Komande SRK-a možda nisu išli preko Dragičevića, već preko Tolimira).

¹⁶³⁹⁷ Slavko Gengo, T. 29768, 29829–29830 (6. novembar 2012.); D2267 (Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Vladom Lizdekom), *e-court* str. 66; Vlade Lučić, T. 30785–30787, 30803–30804 (3. decembar 2012.) (gdje svjedok dodaje da je jedinica, kad bi se povelu pitanje toga da je neki vojnik bespotrebno otvorio vatru, uvijek dolazila do zaključka da se tako nešto nije dogodilo). Ali v. Blagoje Kovačević, T. 29075–29077 (18. oktobar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da, iako mu nije poznato da je njegova brigada vodila istrage o slučajevima granatiranja civila, jeste bilo slučajeva da su pojedinci neovlašteno otvorili vatru, ali tad su ti pojedinci bili kažnjeni za disciplinski prekršaj, bez obzira na to što nije bilo poznato je li to otvaranje vatre imalo posljedica ili dovelo do usmrćivanja ili ranjavanja civila).

¹⁶³⁹⁸ V. npr. D4755 (Izveštaj Vojnog tužilaštva VRS-a, novembar 1992.) (gdje se navodi da se krivični postupak pokretao samo protiv "civil[a], pripadni[ka] neprijateljskih oružanih snaga" za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine); D4880 (Izveštaj Vojnog suda u Sarajevu, 2. decembar 1993.); D2836 (Informacija SRK-a, 23. decembar 1993.) (gdje se izvještava da su jedinice SRK-a u novembru 1993. vojnom tužiocu podnijele ukupno 79 krivičnih prijavi za krivična djela među kojima su samovoljno udaljenje i bjekstvo, kršenje vojnih obaveza, djela protiv imovine, djela nasilja i druga krivična djela); D4634 (Odluka Vojnog suda u Sarajevu u vezi s predmetom Šehir Korjenić/Fatuša Korjenić, 5. juli 1993.); D3483 (Naređenje SRK-a, 22. septembar 1992.); D3484 (Naređenje SRK-a, 22. maj 1993.), str. 1; D3486 (Izveštaj SRK-a, 31. maj 1994.); Stanislav Galić, T. 37629–37631 (23. april 2013.); D2832 (Borbeni izvještaj 1. romanijske brigade, 4. juli 1992.), str. 3; D2834 (Izveštaj 1. romanijske pješadijske brigade, 15. decembar 1992.); D2835 (Izveštaj SRK-a, 27. avgust 1993.); Dragomir Milošević, T. 32860–32861, 32865–32866 (29. januar 2013.); D327 (Naređenje SRK-a, 18. avgust 1993.); D2610 (Naređenje Iliđanske brigade, 26. juli 1993.); D2568 (Naređenje 3. iliđanske brigade, 11. septembar 1993.) (fizički napad na komandira čete "Hercegovina"); D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 74, 137; P2706 (Zahtjev SRK-a VRS-u, 25. maj 1995.) (pokretanje krivične i disciplinske odgovornosti protiv vojnika, starješina i komandi SRK-a za gubitak teritorije, materijalnih i tehničkih sredstava, pogibiju, ranjavanje i nestanak boraca na prostoru Nišičke visoravni i Trnovskome pravcu u toku 1994. godine); P2701 (Izveštaj 4. bataljona Vojne policije, februar 1995.); P2702 (Naređenje SRK-a, 18. mart 1995.); P2705 (Naređenje SRK-a, 16. april 1995.); P2703 (Naređenje Vojne pošte 7033, 2. april 1995.); P2707 (Naređenje SRK-a, 3. juni 1995.); P2701 (Izveštaj 4. bataljona Vojne policije, februar 1995.); P2708 (Dopis SRK-a 4. bataljonu Vojne policije, 4. juni 1995.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 34; Božo Tomić, T. 30199–30200 (13. novembar 2012.); D2331 (Izjava svjedoka Blagoja Kovačevića od 14. oktobra 2012.), par. 33–34.

međunarodnog humanitarnog prava. Dokazi takođe pokazuju da je optuženi znao za mnogobrojne medijske izvještaje o situaciji u gradu i da je razgovarao s novinarima koji su mu stalno iznova skretali pažnju na slučajeve granatiranja i snajperskog djelovanja po civilima, što se vidi iz intervjua koji je dao za *El País*. Štoviše, činjenica da je i sam optuženi, kao što je naveo Galić i kao što pokazuju naređenja koja je izdao SRK-u, izražavao zabrinutost zbog nesrazmjernih napada na grad i pokušavao ih ograničiti, potvrđuje zaključak Vijeća da je on u potpunosti bio upoznat s praksom otvaranja vatre na Sarajevo od strane SRK-a.

4862. U vezi s tvrdnjom optuženog da je tokom rata bilo problema sa sistemom rukovođenja i komandovanja i da se njegova obaviještenost mora razmotriti u tom kontekstu, Vijeće je već zaključilo da je sistem rukovođenja i komandovanja, kao i sistem veza, u okviru SRK-a i Glavnog štaba, pa sve do optuženog, dobro funkcionisao.¹⁶³⁹⁹ Pored toga, Vijeće podsjeća da je u odjeljku u kojem je razmotrilo vlast optuženog nad SRK-om i njegovu ulogu u pitanjima vezanim za Sarajevo navelo više primjera koji pokazuju da je on o vojnoj situaciji u Sarajevu obavještavan na sastancima s raznim komandantima VRS-a i SRK-a, kao i na sastancima Vrhovne komande. Pored toga, baza optuženog bile su Pale, nadomak Sarajeva, tako da je on imao direktan pristup komandantu i vojnicima SRK-a. Prema tome, Vijeće ne prihvata da su eventualni problemi sa sistemom rukovođenja i komandovanja bitno uticali na obavještenja koja je optuženi primao i/ili mogao zatražiti od VRS-a i SRK-a o Sarajevu.

4863. Bez obzira na to, Vijeće prihvata tvrdnju optuženog da u borbenim izvještajima SRK-a nema podataka o mnogim konkretnim incidentima snajperskog djelovanja i granatiranja za koje se on sada tereti. Vijeće je već konstatovalo da to jeste istina, ako se izuzme nekoliko izvještaja u kojima se pominju neki od incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja navedenih u priložima Optužnici.¹⁶⁴⁰⁰ Vijeće ovdje podsjeća na svoj zaključak da je u borbenim izvještajima SRK-a obično bilo navedeno da je SRK odgovorio vatrom na napad ABiH, ali da u njima ima vrlo malo informacija o prirodi tog odgovora; u tim dokumentima se rijetko kad navodilo konkretno oružje koje je bilo upotrebjeno, obim vatre, konkretne lokacije koje je SRK gađao, a većina incidenata snajperskog djelovanja i granatiranja navedenih u priložima Optužnici u njima se ne pominje.¹⁶⁴⁰¹ Bez obzira na to, kako je navedeno gore u tekstu, optuženi je bio obaviješten o tome da su se dogodili incident 11 iz Priloga F Optužnici i incidenti 1, 2, 4, 7, 8, 10 i 19 iz Priloga G Optužnici.¹⁶⁴⁰² Osim toga, jasno je da je optuženi bio informisan, od strane predstavnika

¹⁶³⁹⁹ V. par. 4808.

¹⁶⁴⁰⁰ V. par. 4602.

¹⁶⁴⁰¹ V. par. 4602.

¹⁶⁴⁰² V. odjeljak IV.B.3.iii.B: Znanje optuženog.

međunarodne zajednice, da je SRK odgovorna strana. Na primjer, u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, kad mu je dato do znanja da je SRK odgovoran za intezivno granatiranje, on je odgovorio da je vatra legitimna i da SRK brani Srbe. Dalje, kao što pokazuje presretnuti razgovor sa Čedom od 30. maja, premda je naredio da upotrebu artiljerije u gradu treba obustaviti, takođe je naredio da se s pješadijskom vatrom nastavi, i rekao: "[Neka svi poginu.]" Isto tako, u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici, činjenica da je Predsjedništvo RS-a odigralo ulogu u zaustavljanju bombardovanja grada, jasno pokazuje da je optuženi znao da je SRK odgovoran. Što se tiče incidenta 4 iz Priloga G Optužnici, Morillon je optuženom uputio telefaks u kojem se krivica pripisuje SRK-u i takođe navodi da svijet neće tolerisati neodgovorno ponašanje vojske optuženog. Isto tako, u vezi s incidentom 7 iz Priloga G Optužnici, Rose je uputio protestno pismo optuženom, ali nije dobio nikakav odgovor. U vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici, Rose je obavijestio optuženog da je SRK odgovoran za otvaranje snajperske vatre na Almu Ćutunu i da treba da provede istragu i krivični postupak protiv odgovornih, ali odgovor optuženog je izostao. Što se tiče incidenta 19 iz Priloga G Optužnici, optuženi je obaviješten, ne samo od strane predstavnika međunarodne zajednice, već i od strane Slobodana Miloševića, da je, prema informacijama, za incident odgovoran SRK, ali je on to nastavio negirati. Osim što je optuženi bio upućen u neke od incidenata za koje se konkretno tereti u Optužnici, Vijeće takođe podsjeća na to da su predstavnici međunarodne zajednice obavještavali optuženog o tome da je SRK generalno otvarao snajpersku vatru na civile i granatirao ih za sve vrijeme trajanja kampanje. Vijeće se stoga uvjerilo da je optuženi znao ili, alternativno, da je imao razloga da zna, da SRK vrši zločine, uključujući one koji se tiču incidenata navedenih u Prilozima F i G Optužnici, ali da nije preduzeo stvarne korake da utvrdi odgovornost SRK-a za te zločine. Prema tome, činjenica da izvještaji SRK-a ne sadrže konkretne podatke o incidentima granatiranja i snajperskog djelovanja navedenim u prilozima Optužnici ne dovodi u pitanje zaključak Vijeća iz prethodnog paragrafa.

4864. Vijeće takođe napominje da su svjedoci koji su svjedočili o protestima i prigovorima upućenim optuženom dosljedno opisali tipičan obrazac po kojem je na to reagovao, a koji se sastojao od toga da (i) negira odgovornost bosanskih Srba (ii) prebaci krivicu na ABiH da je ona izvršila ili orkestrirala te incidente, (iii) opravda dejstava odbranom Srba, ili (iv) se ogлуši o kritike dajući obećanja ili pokrećući druga pitanja. Dokazi pokazuju da su taj isti pristup imali i Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Krajišnik, Koljević i Biljana Plavšić. Optuženi i političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba stalno su iznova pokušavali opravdati postojanje kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, te obećavali predstavnicima međunarodne zajednice da će popraviti situaciju. Međutim, s obzirom na činjenične zaključke o situaciji u Sarajevu tokom opsade, Vijeće konstatuje da su njihova uvjeravanja bila u potpunom raskoraku sa stvarnošću na

terenu. Iako su Abdel-Razek i svjedok KW570 svjedočili o iskrenoj saradnji optuženog prilikom razgovora koje je vodio s međunarodnom zajednicom, kao i o tome da je problem provođenja dogovorenog bio u lancu komandovanja, to je u suprotnosti s većinom svjedočenja koja je Vijeće primilo k znanju, kao što su i izjave samog Abdela Razeka i vjerodostojna zapažanja mnogih svjedoka, poput Akashija, o tome da je postupanje optuženog prema predstavnicima međunarodne zajednice bilo neiskreno, prijetvorno i evazivno.¹⁶⁴⁰³ To je takođe u suprotnosti s gore navedenim zaključcima o tome da je lanac komandovanja u SRK-u i VRS-u dobro funkcionisao.¹⁶⁴⁰⁴

4865. Vijeće prihvata svjedočenje svjedoka KW570 o tome da je optuženi bio umjereniji od nekih u njegovim krugovima; međutim, iz dokaza koji su predočeni Vijeću jasno je da je optuženi bio umjeren samo onda kad ciljevi bosanskih Srba u vezi sa Sarajevom ne bi bili ugroženi.¹⁶⁴⁰⁵ Pored toga, dvoiličnost optuženog u postupanju s međunarodnom zajednicom vidi se i iz činjenice da je on, po granatiranju Sarajeva krajem maja 1992., pod pritiskom međunarodne zajednice zaustavio granatiranje, da bi zatim izvjesnom Čedi naredio da se nastavi s pješadijskom vatrom. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je optuženi, uprkos tome što je bio obaviješten o zločinima vršenim u Sarajevu u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja civilnog stanovništva, izbjegavao da reaguje na kritike i negirao te zločine, ili pak o njima davao obmanjujuće informacije.

4866. Što se tiče tvrdnje da optuženi nije spriječio ili kaznio počinioce krivičnih djela izvršenih u okviru kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, dokazi koji su predočeni Vijeću zapravo pokazuju da on jeste u više navrata pokušao riješiti problem otvaranja nesrazmjerne vatre na grad i da je tokom sukoba više puta izdao naređenja VRS-u i/ili SRK-u da moraju poštovati zakone ratovanja i prestati s neselektivnim granatiranjem. Međutim, Vijeće smatra da su takva naređenja bila rijetka, kad se uzme u obzir da je kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja po civilima trajala preko tri godine. Osim toga, dokazi takođe pokazuju da, uprkos postojanju i funkcionisanju sistema za istrage o kriminalnim radnjama vojnika i za njihovo kažnjavanje, jednostavno nema primjera da su vojnici SRK-a bili kažnjeni za snajpersko djelovanje ili granatiranje civila. Više svjedoka odbrane je navelo da, kao što je rekao Galić tokom svjedočenja, "[nije bilo] šta da se [...] ispituje".¹⁶⁴⁰⁶ A kad istrage i jesu vođene, bilo na osnovu naređenja optuženog bilo iz nekog drugog razloga, zaključak je svaki put bio isti, a to je da SRK nije mogao biti odgovoran za napade na

¹⁶⁴⁰³ Vijeće napominje da se svjedočenja svjedoka KW570 i Hayesa o tome da je optuženi bio ljubazan i uljudan ne kose sa zaključkom Vijeća. Osim toga, Vijeće napominje da je svjedok KW570 boravio u Sarajevu samo kratko vrijeme, a da je Hayesovo svjedočenje zasnovano na samo jednom susretu sa optuženim.

¹⁶⁴⁰⁴ V. par. 4751.

¹⁶⁴⁰⁵ V. npr. par. 4663. Vijeće ovdje takođe podsjeća na svoj zaključak iz fusnote 11086 da optuženi jeste govorio na način kojim je sebe u javnosti predstavljao kao pregovarača za mir, ali da je insistirao na tome da taj mir bude uslovljen ostvarenjem ciljeva bosanskih Srba.

¹⁶⁴⁰⁶ V. par. 4860.

civile. Međutim, to je u suprotnosti sa zaključcima Vijeća u vezi s incidentima granatiranja i snajperskog djelovanja navedenim u prilogima Optužnici i ponašanjem SRK-a generalno, na koje je optuženom tokom sukoba stalno i dosljedno skretana pažnja.¹⁶⁴⁰⁷ S obzirom na zaključke Vijeća o postojanju kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja po civilima, kao i činjenicu da su optuženi i drugi znali za zločine, obrazac nekažnjavanja pokazuje da naređenja optuženog, kao ni nekoliko istraga i ispitivanja koja je obavio, nisu bili iskreni. Štaviše, Vijeće se uvjerilo da optuženi nije preduzeo nikakve bitne mjere da utvrdi tačnost optužbi protiv SRK-a. Kad bi bio obaviješten o nekom ozbiljnom incidentu, on bi kontaktirao VRS i potom jednostavno prihvatio njihova uvjeravanja da za incident nisu bile odgovorne jedinice SRK-a; takođe bi zatražio da se povede zajednička istraga, mada je dobro znao da je tako nešto neprihvatljivo za međunarodnu zajednicu ili stranu bosanskih Muslimana.¹⁶⁴⁰⁸ To sve itekako odudara od njegove reakcije na Dragičevićev izvještaj od 2. marta 1995., poslije kojeg je odmah naredio da mu se pošalje hitan izvještaj. Za razliku od toga, kad je obaviješten o prvom granatiranju Markala, on je taj incident, čak i prije nego što se o tome raspitao kod zvaničnika VRS-a, odmah okarakterisao kao "još jednu muslimansku podvalu".¹⁶⁴⁰⁹ Takav stav prema optužbama na račun njegove vojske govori o propustu optuženog, kao vrhovnog komandanta VRS-a, kao i o propustu Mladića, Galića i Miloševića, da preduzmu smislene mjere u cilju vođenja istraga i kažnjavanja za napade na civile, o kojima su bili dobro obaviješteni.¹⁶⁴¹⁰

4867. Gornjem zaključku idu u prilog dokazi o kolektivnoj politici nekažnjavanja za dejstva SRK-a izvedena u okviru kampanje, o čemu svjedoči Lugonjin poziv na prikupljanje dokaza o zločinima izvršenim "od strane neprijatelja usmerenih protiv Srba i srpskog naroda", kojim su izričito izostavljeni zločini počinjeni od strane Srba.¹⁶⁴¹¹ Optuženi je, zapravo, podsticao nekažnjavanje dosljednim negiranjem i izbjegavanjem da reaguje na kritike od strane međunarodne zajednice, kao i time što nije insistirao na vođenju istraga i/ili kažnjavanju jedinica SRK-a odgovornih za napade na civile u gradu.¹⁶⁴¹²

¹⁶⁴⁰⁷ Vijeće iz ove analize izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predložilo tužilaštvo dovoljni da bi se van svake razumne sumnje utvrdilo da je za te incidente bio odgovoran SRK. Osim toga, za svoj dio ove analize, sudija Baird se ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

¹⁶⁴⁰⁸ V. par. 4208, 4857.

¹⁶⁴⁰⁹ V. par. 4857.

¹⁶⁴¹⁰ Vijeće podsjeća na uslov koji mora biti ispunjen da bi se mogao utvrditi doprinos optuženog UZP-u nečinjenjem, a taj uslov je da je optuženi imao zakonsku obavezu da djeluje i da je svojim nečinjenjem značajno doprinio UZP-u. V. par. 566. U vezi s tim, Vijeće podsjeća da je optuženi imao najvišu vlast u lancu komandovanja VRS-a tokom cijele kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu i da je mogao da ostvari vlast nad snagama SRK-a. Stoga je imao zakonsku obavezu da spriječi zločine tih snaga i da kazni počinioce.

¹⁶⁴¹¹ V. par. 4859.

¹⁶⁴¹² V. par. 4739.

iv. *Podešavanje intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja od strane optuženog*

(A) Argumenti strana u postupku

4868. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi podešavao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu u skladu s političkim i strateškim interesima rukovodstva bosanskih Srba.¹⁶⁴¹³ Ono tvrdi da bi optuženi pojačao intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja, odnosno stepen terora, kad je trebalo izvršiti pritisak na vladu BiH da prihvati mir pod njegovim uslovima, uticati na pregovore ili pak uzvratiti na ofanzive ABiH napadom na civilno stanovništvo.¹⁶⁴¹⁴ Ono takođe tvrdi da bi on "smanjio intenzitet" kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja onda kad je bio suočen s pritiskom međunarodne zajednice, međunarodnim sporazumima i prijetnjom vojnom intervencijom NATO-a.¹⁶⁴¹⁵ Optuženi ne odgovara na navod o tome da je podešavao kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja, već tvrdi da takva kampanja nije ni postojala.¹⁶⁴¹⁶

(B) *Podešavanje kampanje od strane optuženog*

4869. Kao što je navedeno gore u tekstu, Sarajevo i njegova okolina imali su strateški značaj za rukovodstvo bosanskih Srba, koje je vjerovalo da se rat dobija ili gubi u tom gradu.¹⁶⁴¹⁷ Harland je u svom svjedočenju izjavio da je generalna strategija optuženog u Sarajevu bila podešavanje stepena snajperskog djelovanja ili granatiranja, pa samim tim i "stepena pritiska ili terora", u cilju ostvarivanja sopstvenih političkih ciljeva.¹⁶⁴¹⁸ Prema njegovim riječima, optuženi bi povisio stepen snajperskog djelovanja i granatiranja kad je želio primorati bosanske Muslimane da prihvate mir pod uslovima povoljnim za bosanske Srbe i kazniti bosanske Muslimane za njihove napade.¹⁶⁴¹⁹ Takođe bi snizio intenzitet kad je bilo neophodno, obično ako je prijetila vojna intervencija NATO-a.¹⁶⁴²⁰ Isto tako, Banbury je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi podešavao stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu kako bi izvršio pritisak na civilno stanovništvo Sarajeva, UNPROFOR i širu međunarodnu zajednicu.¹⁶⁴²¹ Izjavio je da bi optuženi "stisnuo"

¹⁶⁴¹³ Završni podnesak tužilaštva, par. 604–605, 607, 609, 612(2), 620–621, 623–627.

¹⁶⁴¹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 620–621.

¹⁶⁴¹⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 620, 623–625.

¹⁶⁴¹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 2967–2971.

¹⁶⁴¹⁷ V. odjeljak IV.B.3.a.iii: Strateški značaj Sarajeva.

¹⁶⁴¹⁸ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–38, 41; David Harland, T. 2018–2020, 2034 (6. maj 2010.).

¹⁶⁴¹⁹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–37, 291.

¹⁶⁴²⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 36–37, 53; David Harland, T. 2019–2020, 2037 (6. maj 2010.).

¹⁶⁴²¹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200; Anthony Banbury 13310–13311 (15. mart 2011.).

Sarajevo ondje gdje je UN bio najranjiviji kako bi zadržao "strateški dominantnu poziciju".¹⁶⁴²² Bell je u svom svjedočenju napomenuo da je optuženi uvijek gledao da izbalansira vojna dejstva u Sarajevu s "mirovn[im] ofanziv[ama]" i da je vršio pritisak na grad držeći ga pod opsadom, kako bi primorao bosanske Muslimane da prihvate mir pod njegovim uslovima.¹⁶⁴²³ Prema riječima svjedoka KDZ450, stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu bio je tijesno povezan s političkim, diplomatskim i vojnim događajima na drugim mjestima u BiH, što pokazuje da je optuženi bio taj koji je podešavao intenzitet pritiska na Sarajevo kako bi ostvario svoje ciljeve.¹⁶⁴²⁴ Svjedok KDZ450 je takođe ispričao kako je optuženi znao narediti napade na Sarajevo "samo zato da bi drugima pokazao" ili da bi "svratio pažnju medija na region".¹⁶⁴²⁵ Isto tako, Mole je izjavio da je bila "prihvaćena norma" da se Sarajevo podvrgne žestokom neselektivnom granatiranju kad srpska strana negdje u BiH ne uspije da ostvari svoje političke ili vojne ciljeve.¹⁶⁴²⁶ Štaviše, i sam optuženi je to priznao u obraćanju Skupštini bosanskih Srba na sjednici održanoj sredinom juna 1995.: "[...] Vrhovna komanda i ja kao komandant, i sa GŠ smo usaglasili da je nama najlošiji rat niskog intenziteta, dugog trajanja itd. i da moramo zagrijati situaciju, uzeti šta se gdje može, stvoriti usijanu atmosferu i dramtizovati, zaprijetiti eskalacijom itd. jer smo primijetili kada god mi napredujemo na Goražde, na Bihać ili drugdje ili *kada se oko Sarajeva zaoštri da onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza.*"¹⁶⁴²⁷

4870. Vijeću je tokom suđenja predloženo više primjera za to na koji način su optuženi, a ponekad i drugi navedeni članovi UZP-a, koristili stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu za postizanje svojih političkih i strateških interesa.

4871. Kao što je već navedeno, u maju i junu 1992., Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju od strane SRK-a.¹⁶⁴²⁸ O posljedicama tog granatiranja i raznim sastancima i mjerama koje su članovi međunarodne zajednice preduzeli da ga zaustave takođe je već bilo riječi, i jasno je da je optuženi mogao da zaustavi granatiranje grada kada bi predstavnici međunarodne zajednice na njega izvršili pritisak.¹⁶⁴²⁹ Kao što je takođe već navedeno, 15. juna 1992., na sastanku kojem su prisustvovali Mladić, optuženi i drugi članovi Predsjedništva RS-a, kao i predstavnici sarajevskih

¹⁶⁴²² P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 73, 205 (gdje je svjedok izjavio da je rukovodstvo bosanskih Srba predstavnike UN-a konstantno "vuklo za nos").

¹⁶⁴²³ P1996 (Izjava svjedoka Martina Bella od 8. marta 2010.), par. 60; Martin Bell, T. 9769–9770 (14. decembar 2010.); P1997 (Vijest kanala BBC u vezi s intervjuom s Radovanom Karadžićem na Trebeviću, s transkriptom).

¹⁶⁴²⁴ Svjedok KDZ450, T. 10548–10551, 10571–10573 (19. januar 2011.), T. 10676 (20. januar 2011.); P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

¹⁶⁴²⁵ P5906 (Izjava svjedoka KDZ450 od 17. januara 2011.), par. 33.

¹⁶⁴²⁶ P1426 (Izjava svjedoka Richarda Molea od 7. maja 2010.), par. 91, 96, 116.

¹⁶⁴²⁷ P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (naglasak dodat).

¹⁶⁴²⁸ V. razmatranje u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁴²⁹ V. razmatranje u vezi s incidentima 1 i 2 iz Priloga G Optužnici.

opština, razgovaralo se o problemu Dobrinje, i Koljević je insistirao na tome da "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]".¹⁶⁴³⁰ Po direktivi optuženog da se problem Dobrinje mora riješiti u saradnji s policijom i po zahtjevu Prstojevića da se vojnici angažuju na Dobrinji radi dejstava,¹⁶⁴³¹ sastanak je zaključen odlukom "da se očisti srp[ska] teritorija", pri čemu su prioritetni bili Mojnilo i Dobrinja.¹⁶⁴³² To je dovelo do granatiranja civilnih područja Dobrinje, kao što je izloženo u pismu generalnog sekretara od 26. juna 1992., kojim on obavještava Savjet bezbjednosti da snage bosanskih Srba granatiraju civilna područja na Dobrinji i poziva na hitni prekid granatiranja.¹⁶⁴³³ Stoga je Krajišnik, na sastanku od 27. juna, kojem su, između ostalog, prisustvovali Mladić, Koljević i Biljana Plavšić, izjavio da "id[u] po ivici ponora" i da se dejstva po Dobrinji "mora[ju] hitno [...] obustaviti".¹⁶⁴³⁴ Toga dana optuženi je izdao naređenje Glavnom štabu da hitno obustavi sva dejstva na Dobrinji i upozorio ga na "političke posljedice" nepoštovanja te naredbe.¹⁶⁴³⁵ Tog istog dana optuženi je takođe uputio pismo Cutileiru i Carringtonu, kojim ih obavještava o odluci da se obustave dejstva na Dobrinji i izražava nadu da će to "stvoriti mogućnosti" za nastavak međunarodnih pregovora.¹⁶⁴³⁶

4872. Kao što je već navedeno, u septembru i oktobru 1992., Sarajevo je još jednom izloženo žestokom neselektivnom granatiranju, zbog čega su predstavnici međunarodne zajednice uputili protest Koljeviću, Biljani Plavšić i optuženom.¹⁶⁴³⁷ Dana 9. oktobra 1992., na sastanku Predsjedništva RS-a, održanom u odsustvu optuženog, Krajišnik, Koljević i Đerić odlučili su da narede Glavnom štabu da obustavi artiljerijsko granatiranje Sarajeva, jer UNPROFOR "kontrolise".¹⁶⁴³⁸ Rezultat toga bio je da je Galić, 10. oktobra 1992., na osnovu naređenja Glavnog

¹⁶⁴³⁰ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 167. Vijeće podsjeća da su optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Koljević i Đerić razgovarali o Dobrinji i nekoliko dana prije toga, 5. juna 1992., i da je optuženi naredio da se Dobrinja očisti. V. par. 4781; P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

¹⁶⁴³¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169–170.

¹⁶⁴³² P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 171–172.

¹⁶⁴³³ P1523 (Izjava generalnog sekretara UN-a Savjetu bezbjednosti UN-a, 26. juni 1992.); svjedok KDZ088, T. 6662–6663 (13. septembar 2010.) (zatvorena sjednica).

¹⁶⁴³⁴ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240.

¹⁶⁴³⁵ P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice Predsjedništva SrBiH, 27. juni 1992.), par. 3; P1154 (Izjava svjedoka KDZ088 od 27.–29. aprila 2010.), par. 69–70 (pod pečatom); P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 240 (gdje se navodi da je Predsjedništvo poslalo dopis generalnom sekretaru u kojem ga obavještava da su dejstva protiv Dobrinje prestala).

¹⁶⁴³⁶ D2977 (Pismo Radovana Karadžića Joseu Cutileiru i drugima, 27. juni 1992.); D2968 (Izjava svjedoka Josea Cutileira od 11. aprila 2012.), par. 30. V. takođe par. 338.

¹⁶⁴³⁷ V. par. 3562; P1258 (Izjava svjedoka Husseina Alija Abdel-Razeka od 16. jula 2002.), *e-court* str. 22; Hussein Abdel-Razek, T. 5507 (19. juli 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je napisao dopis optuženom u kojem od njega traži da zaustavi granatiranje).

¹⁶⁴³⁸ D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2; P1270 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi s administrativnim pitanjima, 10. oktobar 1992.), str. 4 (gdje se izvještava da je Koljević izjavio da je strana bosanskih Srba odlučila prekinuti granatiranje Sarajeva).

štaba, zabranio SRK-u da do daljnjeg upotrebljava svako oružje i oruđe većih kalibara od 7,9 mm.¹⁶⁴³⁹ Dana 19. oktobra 1992., na sastanku Mladića, Biljane Plavšić i Krajišnika, pored ostalih, optuženi je izjavio da je "101% uvjeren da će [NATO] bombardovati", te da je zato "presudno" ne pucati na Sarajevo.¹⁶⁴⁴⁰

4873. Nakon što je propao Vance-Owenov mirovni plan,¹⁶⁴⁴¹ SRK je, krajem juna 1993., započeo ofanzivu na Igman i Bjelašnicu, te je, dok je ta operacija bila u toku, granatirao ljude koji su čekali u redu za vodu na Dobrinji 12. jula 1993., kojom prilikom je stradao veliki broj civila.¹⁶⁴⁴² Harland je u svom svjedočenju izjavio da je u to vrijeme optuženi koristio ofanzivu na Igman kako bi osvojio što je više moguće teritorije i da je "pojačavao [...] pritisak" na bosanske Muslimane pred mirovne pregovore zakazane za kraj jula u Ženevi.¹⁶⁴⁴³ Doista, u izvještaju UNPROFOR-a od 16. jula 1993. navodi se da je optuženi na sastanku s Briquemontom i Andrejevim rekao da mu je "glavni prioritet" da se vlada BiH vrati za pregovarački sto.¹⁶⁴⁴⁴ Istoga dana, Dragomir Milošević je naredio SRK-u da prestane otvarati vatru na centar Sarajeva, osim u samoodbrani, pošto je optuženi sklopio "sporazum" s UNPROFOR-om i bosanskim Muslimanima.¹⁶⁴⁴⁵ Međutim, zbog ofanzive SRK-a, Izetbegović je zatražio odgađanje mirovnih pregovora, a NATO zaprijetio vazдушnim napadima.¹⁶⁴⁴⁶ Harland je ispričao da je takav razvoj događaja "zabrinuo" optuženog i da je on zbog toga preduzeo mjere da "brzo snizi stepen" pritiska na bosanske Muslimane.¹⁶⁴⁴⁷ Dana 4. avgusta, optuženi je rekao Milovanoviću da NATO planira vazdušne napade i da se snage SRK-a u znak "dobre volje" moraju povući s Igmana i Bjelašnice.¹⁶⁴⁴⁸ Zatim je 5. avgusta rekao Mladiću da se snage SRK-a moraju povući s Igmana i Bjelašnice kako bi se izbjegli vazdušni napadi i da "[n]e smije nijedna granata pasti po Sarajevu."¹⁶⁴⁴⁹ Takođe 5. avgusta, optuženi, Mladić, Krajišnik, Biljana Plavšić i Lukić sastali su se s Briquemontom, Hayesom i Andrejevim iz UNPROFOR-a, i optuženi je kao jednu od mjera predložio povlačenje snaga SRK-a s Igmana i Bjelašnice, kako bi se

¹⁶⁴³⁹ P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.), par. 1. V. takođe Hussein Abdel-Razek, T. 5506–5507 (19. juli 2010.).

¹⁶⁴⁴⁰ P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59.

¹⁶⁴⁴¹ V. par. 372.

¹⁶⁴⁴² V. diskusiju o incidentu 5 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁴⁴³ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 45–48; David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.).

¹⁶⁴⁴⁴ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 47; P835 (UNPROFOR, Procjena političke situacije u BiH, 16. juli 1993.), *e-court* str. 5.

¹⁶⁴⁴⁵ P2661 (Naređenje SRK-a, 16. juli 1993.).

¹⁶⁴⁴⁶ V. par. 3572.

¹⁶⁴⁴⁷ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 53.

¹⁶⁴⁴⁸ P4786 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 4. avgust 1993.), str. 1, 3. V. takođe D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.) (u kojem optuženi kaže Milovanoviću da "se [oko Sarajeva] sve [...] zaustavi" kako ne bi "upropasti[li]" mirovne pregovore u Ženevi), str. 2.

¹⁶⁴⁴⁹ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 262–263.

izbjegli vazdušni napadi.¹⁶⁴⁵⁰ Optuženi je zatim izdao niz naređenja za povlačenje snaga SRK-a.¹⁶⁴⁵¹ Harland je ispričao da je otprilike u to vrijeme došlo do "drastičnog smanjenja" snajperskog djelovanja i granatiranja SRK-a po civilnom stanovništvu Sarajeva.¹⁶⁴⁵²

4874. Dana 10. avgusta 1993., uoči potpisivanja Vojnog sporazuma o miru u BiH,¹⁶⁴⁵³ optuženi je rekao Miliću iz Glavnog štaba da "nijedna granata" ne smije pasti na Sarajevo.¹⁶⁴⁵⁴ Dana 11. avgusta 1993., u razgovoru s Prstojevićem i Gverom, optuženi je naredio da "najstrože" zaprijetite da niko ne smije ispaljivati granate ni pucati na Sarajevo.¹⁶⁴⁵⁵ Istoga dana Galić je SRK-u izdao naređenje da "[p]o gradu Sarajevu ne otvar[a] vatru, po bilo koju cenu", kako bi se stvorili "povoljni uslovi" za predstojeće mirovne pregovore u Ženevi i izbjegli vazdušni napadi NATO-a.¹⁶⁴⁵⁶ Harland je rekao da je to Galićevo naređenje trebalo da dovede do popuštanja pritiska na Sarajevo i da je ono jasan primjer toga kako su optuženi i rukovodstvo bosanskih Srba podešavali stepen terora u gradu u skladu sa svojim "političkim interesima i onome što im je odgovaralo".¹⁶⁴⁵⁷

4875. Kada su bosanski Muslimani krajem septembra 1993. odbili Owen-Stoltenbergov plan,¹⁶⁴⁵⁸ granatiranje civilnih područja u Sarajevu se intenziviralo.¹⁶⁴⁵⁹ Prema Harlandovim riječima, optuženi je u tom trenutku povisio stepen snajperskog djelovanja i granatiranja kako bi kaznio

¹⁶⁴⁵⁰ P824 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. avgust 1993.), str. 2–3; David Harland, T. 2029–2032 (6. maj 2010.).

¹⁶⁴⁵¹ V. P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.) (u kojem Milovanović naređuje VRS-u da prekine s borbenim dejstvima oko Sarajeva na osnovu "usmenog naređenja Vrhovnog komandanta"); D4645 (Pismo Radovana Karadžića Boutrosu Ghaliju, Billu Clintonu, lordu Owenu i Stoltenbergu, 7. avgust 1993.) (u kojem optuženi obavještava generalnog sekretara da je spreman predati Igman i Bjelašnicu UN-u i obustaviti svu artiljerijsku vatru oko Sarajeva); D3872 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Tomanića, 11. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Tomaniću da hitno povuče preostale vojnike s Igmmana i Bjelašnice kako bi se izbjegli vazdušni napadi NATO-a); P4805 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i pukovnika Miletića, 11. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Miletiću da izda saopštenje za medije da se vojnici SRK-a povlače s Igmmana i Bjelašnice); P4806 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, generala Gvere i generala Milovanovića, 12. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Milovanoviću da odredi na koje se položaje trebaju povući vojnici SRK-a); P4783 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Gvere, 13. avgust 1993.) (u kojem optuženi naređuje Gveri da prenese Galiću da se vojnici SRK-a moraju povući dovoljno daleko da "[ne bi bilo] nikakvih problema u odnosu na međunarodnu zajednicu").

¹⁶⁴⁵² David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 55 (gdje je svjedok dalje rekao da je povlačenje snaga s Igmmana bilo primjer toga kako je optuženi koristio "vojne operacije u političke svrhe").

¹⁶⁴⁵³ V. par. 379, 3575.

¹⁶⁴⁵⁴ P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.) (u kojem optuženi takođe kaže kako je povukao 50% svojih snaga s Igmmana i Bjelašnice).

¹⁶⁴⁵⁵ P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.), str. 1.

¹⁶⁴⁵⁶ P825 (Naređenje SRK-a, 11. avgust 1993.). V. takođe P5042 (Naređenje SRK-a, 13. avgust 1993.) (u kojem Galić naređuje povlačenje snaga SRK-a oko Sarajeva u skladu s naređenjem optuženog i kako bi "izbjegli nepravednu kaznu Amerike i njenih saveznika").

¹⁶⁴⁵⁷ David Harland, T. 2033–2034 (6. maj 2010.).

¹⁶⁴⁵⁸ V. par. 382.

¹⁶⁴⁵⁹ V. par. 3577.

bosanske Muslimane zato što nisu prihvatili plan.¹⁶⁴⁶⁰ Dana 12. oktobra 1993., Andrejev, Briquemont, De Mello i Harland su se sastali s optuženim i Krajišnikom, i Briquemont je optuženom iznio problem intenziviranja granatiranja.¹⁶⁴⁶¹ Optuženi je odgovorio da će bosanski Srbi smanjiti stepen granatiranja samo ako i bosanski Muslimani učine isto.¹⁶⁴⁶²

4876. U januaru 1994., Sarajevo je bilo izloženo žestokom neselektivnom granatiranju u kojem je stradao veliki broj civila.¹⁶⁴⁶³ Na sastanku s optuženim 10. januara, Akashi je naglasio da su nedavne "prekomjerne odmazde" protiv ABiH kontraproaktivne, pošto u njima stradaju nevini ljudi i stvaraju nepovoljnu klimu za pregovore u Ženevi.¹⁶⁴⁶⁴ Akashi je u izvještaju naveo da ga je optuženi "dobro razumio", ali da je rekao da gubi strpljenje zbog stava Vlade BiH na pregovorima u Ženevi, i zaprijetio da će RS, ukoliko se uskoro ne postigne mirovni sporazum, morati da "objavi rat".¹⁶⁴⁶⁵ Nakon toga, na sastanku optuženog, Mladića, Krajišnika, Miloševića, Galića, komandanata jedinica SRK-a i predsjednika sarajevskih opština, održanom 14. januara, optuženi je govorio o pregovorima u Ženevi, o problemu što se "[m]edijski [...] vrši pritisak u Americi" i prijetnjama da će "NATO [...] pobit Srbe".¹⁶⁴⁶⁶ Optuženi je na tom sastanku rekao da bosanski Srbi "mora[ju] što prije stići do mira pobjedničkog" i da "odmazda" SRK-a protiv ABiH treba da bude "1:1".¹⁶⁴⁶⁷ Dana 30. januara, na sastanku Rosea s optuženim, Krajišnikom, Koljevićem i Zameticom, optuženi je rekao da je granatiranje Sarajeva "besmisleno" i da treba da prestane.¹⁶⁴⁶⁸ Takođe je rekao da treba da dođe do opšteg prekida vatre, koji treba da počne s demilitarizacijom Sarajeva.¹⁶⁴⁶⁹ Rose je izjavio da je u tom trenutku opšti prekid vatre bio u interesu optuženog, pošto su bosanski Srbi držali 70% teritorije BiH, pa je prekid vatre predstavljao priliku da konsoliduju stečenu teritorijalnu prednost.¹⁶⁴⁷⁰

¹⁶⁴⁶⁰ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 35, 63. V. takođe svjedok KDZ450, T. 10549–10551 (19. januar 2011.) (gdje je svjedok izjavio da je u oktobru 1993. ponovo došlo do snajperskog djelovanja i granatiranja uslijed neuspjeha Owen-Stoltenbergovog plana).

¹⁶⁴⁶¹ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 60–61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

¹⁶⁴⁶² P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 61; P830 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 16. oktobar 1993.), str. 5; P845 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 15. oktobar 1993.), par. 3.

¹⁶⁴⁶³ V. par. 3580.

¹⁶⁴⁶⁴ D3491 (Izveštaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3; Yasushi Akashi, T. 37680–37683 (24. april 2013.).

¹⁶⁴⁶⁵ D3491 (Izveštaj UNPROFOR-a, 10. januar 1994.), par. 3.

¹⁶⁴⁶⁶ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 149.

¹⁶⁴⁶⁷ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133, 149. V. takođe D4443 (Naređenje Radovana Karadžića, 16. januar 1994.) (u kojem optuženi najstrožije zabranjuje sva borbeno dejstva u pravcu sarajevskog aerodroma zbog "odnosa" međunarodne zajednice za vrijeme pregovora u Ženevi).

¹⁶⁴⁶⁸ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31; P1650 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, 31. januar 1994.), par. 3.

¹⁶⁴⁶⁹ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

¹⁶⁴⁷⁰ P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 31.

4877. Dana 7. februara 1994., suočen s mogućnošću vazdušnih napada NATO-a nakon prvog incidenta na Markalama 5. februara,¹⁶⁴⁷¹ optuženi je obavijestio Glavni štab, komandanta SRK-a i komandante brigada SRK-a da je "međunarodna zajednica" zamjerila SRK-u "stepen odmazde".¹⁶⁴⁷² Naredio je SRK-u da uvede "najstrožu kontrolu odmazde" i da "[i]sključ[i] bilo kakvu mogućnost granatiranja izvan kontrole".¹⁶⁴⁷³ Optuženi je takođe ovlastio Milovanovića da pregovara o sporazumu o prekidu vatre, pa je Milovanović na sastanku s Roseom od 9. februara, pored drugih mjera, pristao na momentalni prekid vatre i povlačenje svog teškog naoružanja iz kruga od 20 kilometara oko Sarajeva, što je dovelo do znatnog smanjenja intenziteta snajperskog djelovanja i granatiranja.¹⁶⁴⁷⁴ Prema Harlandovim riječima, radilo se o "drastičnim ustupcima" dosljednim njegovoj političkoj strategiji smanjivanja "pritiska" na Sarajevo kad je bio suočen s prijetnjama Zapada.¹⁶⁴⁷⁵ Takođe, UNPROFOR je 17. februara izvijestio da je Krajišnik izjavio da će bosanski Srbi "uraditi sve da izbjegn[u] [vazdušne] napade, osim kapitulacije".¹⁶⁴⁷⁶

4878. Dana 22. septembra 1994., nakon ponovnog intenziviranja borbi u Sarajevu i otvaranja snajperske vatre na jednog civila i jednog vojnika UN-a,¹⁶⁴⁷⁷ optuženi je obavijestio Glavni štab da se odnosi s UNPROFOR-om pogoršavaju i da bosanski Srbi "izaziva[ju]" vazdušne napade NATO-a.¹⁶⁴⁷⁸ Optuženi je naredio "da se ne čine incidenti, jer se naši odnosi sa Engleskom i Francuskom popravljaju".¹⁶⁴⁷⁹ Takođe je naveo da je "svaki napad NATO [...] poniženje" i da "navikava svet da Srbe treba bombardovati".¹⁶⁴⁸⁰

¹⁶⁴⁷¹ V. razmatranje u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁴⁷² P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); Manojlo Milovanović, T. 25475 (29. februar 2012.) (gdje je svjedok izjavio da je optuženi svoje naređenje uputio na taj način zato da bi ono jedinicama SRK-a stiglo "što pre"). V. takođe par. 4776.

¹⁶⁴⁷³ P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.); P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 77–78. V. takođe P4493 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 7. februar 1994.) (kojim se provodi naređenje optuženog); Manojlo Milovanović, T. 25475–25476 (29. februar 2012.).

¹⁶⁴⁷⁴ V. par. 387–390, 3582–3587.

¹⁶⁴⁷⁵ P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 79, 86; David Harland, T. 2020 (6. maj 2010.) (gdje je svjedok izjavio da je nakon prvog incidenta na Markalama došlo do "naglog smanjenja pritisaka i terorisanja" kojem je bilo izloženo civilno stanovništvo Sarajeva). Argument optuženog bio je da njegovo naređenje od 14. januara 1994., tri sedmice prije prvog incidenta na Markalama, kojim je SRK-u naložio da kontroliše odmazdu ograničavajući je na odnos "1:1", pokazuje da se njegov odgovor na incident na Markalama ne može smatrati podešavanjem. V. Završna riječ, T. 47998 (2. oktobar 2014.). Međutim, optuženi je tek nakon incidenta na Markalama pristao da uspostavi punktove za prikupljanje naoružanja i povuče teško naoružanje iz okolice Sarajeva. Prema tome, Vijeće se slaže s Harlandovim svjedočenjem da je optuženi "drastične ustupke" nakon prvog incidenta na Markalama učinio zbog moguće vojne intervencije NATO-a.

¹⁶⁴⁷⁶ P827 (UNPROFOR, Sedmična procjena političke situacije, 17. februar 1994.), str. 6; P820 (Izjava svjedoka Davida Harlanda od 4. septembra 2009.), par. 84.

¹⁶⁴⁷⁷ V. par. 3599.

¹⁶⁴⁷⁸ D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

¹⁶⁴⁷⁹ D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

¹⁶⁴⁸⁰ D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3.

4879. Kako se vojna situacija u Sarajevu pogoršavala,¹⁶⁴⁸¹ 19. novembra 1994., optuženi, Krajišnik, Tolimir, Buha i Zmetica sastali su se s Andrejevim, Gobilliardom, Brinkmanom, Banburyjem i Fraserom.¹⁶⁴⁸² Na tom sastanku, optuženi je izjavio da će, ako snage ABiH nastave da otvaraju vatru na snage bosanskih Srba s teritorije ZPI-ja, snage bosanskih Srba, uzvratiti.¹⁶⁴⁸³ Zatim je rekao: "Muslimani hoće [veliki] rat u Sarajevu. U Sarajevu će izbiti veliki rat".¹⁶⁴⁸⁴ Četiri dana kasnije, SRK je otvorio snajpersku vatru na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, kojom prilikom su povrijeđene dvije žene,¹⁶⁴⁸⁵ a početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama.¹⁶⁴⁸⁶

4880. Dana 5. marta 1995., optuženi je pisao Akashiju i naveo da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana, "našem strpljenju doći kraj".¹⁶⁴⁸⁷ Takođe je upozorio Akashija da će doći do "nesreće" ukoliko bosanski Muslimani "ne odbace svoju opstrukcionističku politiku".¹⁶⁴⁸⁸ Istovremeno, na sastanku sa Smithom tog istog dana, Mladić je objasnio da je pojačano snajpersko djelovanje bosanskih Srba u Sarajevu krajem februara i početkom marta bilo odgovor na vojne ofanzive vlade BiH.¹⁶⁴⁸⁹ Banbury je ispričao da je bio "začuden" i "iznenađen" tom njegovom izjavom, pošto je ona predstavljala otvoreno priznanje da bosanski Srbi otvaraju snajpersku vatru na civile kako bi kaznili vladu BiH za njene ofanzive.¹⁶⁴⁹⁰ Takođe je ispričao kako je i Mladić, poput optuženog, imao mogućnost da podešava stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu, što je koristio da bi uticao na pregovore.¹⁶⁴⁹¹ Doista, na sastanku s Akashijem 12. marta, optuženi i Mladić iskazali su svoju

¹⁶⁴⁸¹ V. par. 3603.

¹⁶⁴⁸² P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 1; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.) par. 1–2.

¹⁶⁴⁸³ P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

¹⁶⁴⁸⁴ P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70.

¹⁶⁴⁸⁵ V. diskusiju u vezi s incidentom 14 iz Priloga F Optužnici.

¹⁶⁴⁸⁶ V. par. 3604.

¹⁶⁴⁸⁷ P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 1–2.

¹⁶⁴⁸⁸ P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 2.

¹⁶⁴⁸⁹ V. par. 3607; P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330 (15. mart 2011.).

¹⁶⁴⁹⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 95; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.). V. takođe P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 22 (pod pečatom) (gdje je svjedok izjavio da je Mladić naredio SRK-u da terorise civilno stanovništvo Sarajeva i da je to bilo "[postupanje o kojem je odluku donijela Vrhovna komanda]").

¹⁶⁴⁹¹ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 200; Anthony Banbury, T. 13310–13311 (15. mart 2011.).

namjeru da svoje ciljeve ostvare "vojnim sredstvima" ako ne budu mogli da ih ostvare za pregovaračkim stolom.¹⁶⁴⁹²

4881. Dana 5. aprila 1995., na sastanku sa Smithom, optuženi je rekao da će njegove snage "zauzeti Sarajevo" ako ABiH izvrši napad s ciljem da probije kopneni koridor za Sarajevo.¹⁶⁴⁹³ Optuženi je, dalje, rekao da je spreman da odmjeri snage s NATO-om i da će upotrijebiti oružje koje snage bosanskih Srba dotad još nisu upotrijebile.¹⁶⁴⁹⁴ Dva dana kasnije, 7. aprila, u Hrasnici je eksplodirala modifikovana avio-bomba, koja je dovela do stradanja civila; optuženi je obaviješten o tom napadu uveče toga dana.¹⁶⁴⁹⁵

4882. Dana 20. aprila 1995., dok se snajpersko djelovanje i granatiranje u Sarajevu pojačavalo, optuženi, Koljević i Krajišnik sastali su se s Akashijem, Smithom i Banburyjem; na tom sastanku optuženi je rekao da će, ukoliko bosanski Muslimani nastave s otvaranjem snajperske vatre, biti primoran da uzvрати, što će dovesti do "ponovnog rata" u Sarajevu.¹⁶⁴⁹⁶ Dana 30. aprila 1995., Akashi, Janvier i Smith sastali su se s optuženim, kao i, između ostalih, s Koljevićem i Krajišnikom.¹⁶⁴⁹⁷ Na tom sastanku optuženi je rekao: "[O]dmazda [je] produktivna. Kad [ABiH] granatir[a] Doboju, a mi im uzvratimo, to daje rezultat".¹⁶⁴⁹⁸ Svjedok KDZ450 je rekao da je, nakon napada ABiH u Doboju, Maglaju i koridoru Brčko, optuženi naredio napade na Sarajevo kako bi spriječio buduće napade.¹⁶⁴⁹⁹

¹⁶⁴⁹² P2257 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji, 18. mart 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11337–11338 (8. februar 2011.). V. takođe P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.) (u kojem optuženi navodi da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana, strpljenju bosanskih Srba "doći kraj").

¹⁶⁴⁹³ P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 9(b); Rupert Smith, T. 11344–11346 (8. februar 2011.).

¹⁶⁴⁹⁴ P2260 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 5. april 1995.), par. 10 (u kojem se izvještava da "uopšte nije bilo jasno" na šta optuženi misli).

¹⁶⁴⁹⁵ V. razmatranje u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici; P5943 (Izvještaj Glavnog štaba VRS-a, 7. april 1995.), str. 5.

¹⁶⁴⁹⁶ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 123; P2487 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 20. april 1995.), str. 2; D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 2. V. takođe P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 130 (gdje je svjedok izjavio da su se on, Akashi i Smith složili da je optuženi već bio donio odluku da se upusti u "totalni rat"); P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 2–3 (gdje je optuženi izjavio da vjeruje da će bosanski Srbi biti primorani da se upuste u "drastičnu kontraofanzivu", to jest da "rat prived[u] kraju vojnim sredstvima").

¹⁶⁴⁹⁷ P2262 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 30. april 1995.), par. 9; Rupert Smith, T. 11351 (8. februar 2011.); Rupert Smith, T. 11657–11658 (11. februar 2011.); P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 145; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.).

¹⁶⁴⁹⁸ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 154; P2493 (Bilješke Anthonyja Banburyja, 30. april 1995.), str. 9.

¹⁶⁴⁹⁹ Svjedok KDZ450, T. 10551 (19. januar 2011.).

4883. Dana 1. maja 1995., na sastanku s Akashijem, Smithom, Krajišnikom, Zameticom i Bogdanom Subotićem, optuženi je izjavio da su bosanski Srbi spremni da prihvate prekid neprijateljstava pod uslovom da dobiju isti tretman kao bosanski Muslimani i da se ukinu sankcije koje su im uvedene.¹⁶⁵⁰⁰ Međutim, napomenuo je i to da će se, budu li tretirani kao "divlje zvijeri u kavezu", bosanski Srbi onda tako i ponašati.¹⁶⁵⁰¹ Sedmicu kasnije, 7. i 8. maja, SRK je izvršio minobacačke i artiljerijske napade na civilna područja u Sarajevu.¹⁶⁵⁰² Kad je Smith objasnio optuženom da je on zbog tih napada zatražio vazdušne napade NATO-a, optuženi nije negirao da je bilo napada na civile.¹⁶⁵⁰³ Umjesto toga, objasnio je da je primio obavještajne podatke da je ABiH počela ofanzivu za proboj opsade Sarajeva i da on neće "dozvoliti UN-u da im pomogne da [ih] pobijede."¹⁶⁵⁰⁴

4884. Kao što je već navedeno, nakon drugog incidenta na Markalama 28. avgusta 1995.,¹⁶⁵⁰⁵ NATO je počeo s vazdušnim napadima na položaje bosanskih Srba.¹⁶⁵⁰⁶ Kao odgovor na to, optuženi je na sastanku s Holbrookeom 14. septembra 1995., između ostalog, pristao na prekid svih dejstava u ZPI-ju u Sarajevu i oko njega, kao i na uklanjanje svog teškog naoružanja iz okoline ZPI-ja, što je imalo za posljedicu poboljšanje situacije u gradu i konačan prekid neprijateljstava 14. oktobra 1995.¹⁶⁵⁰⁷

(C) Zaključak

4885. S obzirom na gore navedene dokaze, kao i na dokaze izložene u odjeljku IV.B.1.a, Vijeće se uvjerilo da snajpersko djelovanje i granatiranje Sarajeva nije bilo nasumično, već da se odvijalo po jasnom obrascu, što ukazuje na to da ga je političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući optuženog, koristilo za postizanje svojih političkih i vojnih ciljeva. U neke od izrazitih primjera toga, kako je utvrđeno na osnovu svjedočenja predstavnika međunarodne zajednice i dokumentacije UN-a i drugih dokumenata iz tog vremena, spadaju događaji vezani za osvajanje Igmana od strane SRK-a, granatiranje grada koje je uslijedilo po odbijanju Owen-Stoltenbergovog plana od strane bosanskih Muslimana, lansiranje modifikovane avio-bombe na Hrasnicu u aprilu 1995. i razvoj situacije nakon granatiranja Markala. Kad je riječ o prvom granatiranju Markala, kao

¹⁶⁵⁰⁰ P2263 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), par. 7.

¹⁶⁵⁰¹ P2263 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastancima s rukovodstvima bosanskih Srba i bosanskih Muslimana, 1. maj 1995.), par. 8; Rupert Smith, T. 11353 (8. februar 2011.).

¹⁶⁵⁰² V. par. 3609.

¹⁶⁵⁰³ V. par. 3609.

¹⁶⁵⁰⁴ P2264 (Izvjestaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), par. 3; Rupert Smith, T. 11358 (8. februar 2011.).

¹⁶⁵⁰⁵ V. diskusija u vezi s incidentom 19 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁵⁰⁶ V. par. 425–426, 3614, 4297–4301.

što je gore navedeno, Vijeće odbacuje tvrdnju optuženog da on stepen snajperskog djelovanja i granatiranja nije smanjio upravo zbog tog događaja.¹⁶⁵⁰⁸ U stvari, gore navedeni dokazi jasno pokazuju da je optuženi koristio svoju vlast nad SRK-om da smanji intenzitet snajperskog djelovanja i granatiranja kad je to odgovaralo njegovim političkim ciljevima, na primjer pred važne mirovne pregovore, nakon potpisivanja važnih sporazuma i nakon prijetnji NATO-a vazдушnim napadima. Isto tako, kao što je navedeno gore u tekstu, prijetnje koje je optuženi upućivao na sastancima s predstavnicima UN-a ostvarile su se u nekoliko prilika u vidu većeg stepena snajperskog djelovanja i granatiranja u gradu, na primjer kad je modifikovana avio-bomba pogodila Hrasnicu 7. aprila 1995., samo dva dana nakon što je optuženi rekao predstavnicima UN-a da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje dotad još nisu upotrijebili, kao i kad je grad 7. i 8. maja 1995. intenzivno granatiran, samo sedmicu dana nakon što je optuženi rekao Smithu da će se bosanski Srbi, ako ih međunarodna zajednica bude tretirala kao "divlje zvijeri u kavezu", onda tako i ponašati.

4886. Navedeni dokazi pokazuju da je optuženi imao moć da poveća stepen snajperskog djelovanja i granatiranja, te da je to u više prilika i učinio kako bi uticao na pregovore s UN-om i bosanskim Muslimanima, i kako bi ih prisilio da prihvate njegove zahtjeve. U drugim prilikama, optuženi je jednostavno dopuštao da se kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja nastavi i, štaviše, intenzivira, posebno nakon napada ABiH i odbijanja vlade BiH da prihvati mirovne planove koji su odgovarali rukovodstvu bosanskih Srba. Optuženi je tako postupao, uprkos tome što je imao *de jure* vlast nad jedinicama VRS-a i SRK-a i što je tu vlast mogao faktički da vrši.¹⁶⁵⁰⁹ Ono što je uslijedilo nakon intenzivnih granatiranja grada krajem maja i početkom juna 1992., kao i nakon dva incidenta granatiranja Markala, zajedno s naređenjem optuženog koje je omogućilo da fudbalska utakmica između UNPROFOR-a i sarajevskog tima prođe bez incidenata,¹⁶⁵¹⁰ zapravo svjedoči o kontroli i uticaju koje je mogao upotrijebiti da zaustavi granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je optuženi podešavao stepen snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu radi ostvarivanja svojih političkih i strateških ciljeva.

4887. Vijeće napominje da se prilikom donošenja ovog zaključka u znatnoj mjeri oslanjalo na svjedočenja Davida Harlanda, Anthonyja Banburyja i više drugih svjedoka, predstavnika međunarodne zajednice. Vijeće podsjeća da je optuženi tvrdio da je Harlandovo svjedočenje nepouzdana zato što je on bio politički savjetnik, koji nije ni kvalifikovan ni kompetentan da govori

¹⁶⁵⁰⁷ V. par. 430, 3614.

¹⁶⁵⁰⁸ V. fusnota 16475.

¹⁶⁵⁰⁹ V. par. 4805–4809.

¹⁶⁵¹⁰ V. par. 4754, 4776–4777.

o vojnim stvarima, koji je samo vodio bilješke na sastancima ne razmijenivši ni riječi s optuženim; zato što nije prisustvovao nijednoj od mirovnih konferencija, te nije bio upućen u političke stavove optuženog; zato što se za svoje sedmične izvještaje za UN oslanjao na informacije vojnih posmatrača UN-a, koje su i same bile nepouzdate; i zato što je o Sarajevu davao uopštene izjave, koje nisu bazirane ni na jednoj istrazi, pa "čak ni na površnom znanju" o vojnoj situaciji.¹⁶⁵¹¹ Optuženi je takođe ustvrdio da je Harland "pokazao potpunu pristrasnost" u izvještajima koje je sastavljao za UN i da je to i sam priznao u svom svjedočenju, izjavivši da je UNPROFOR davao veću podršku vladi BiH nego bosanskim Srbima.¹⁶⁵¹² Isto tako, optuženi je naveo da je Banburyjevo svjedočenje nepouzđano, budući da je Banbury smatrao da je vlada BiH "[uvijek] u pravu", a da su bosanski Srbi "agresori", te da je i on, poput Harlanda, svjedočio o stvarima "koje ni[je] zna[o], niti [je] mog[ao] znati".¹⁶⁵¹³

4888. Osvrćući se prvo na prigovore vezane za Harlandovo svjedočenje, Vijeće napominje da je Harland proveo u Sarajevu nekoliko godina radeći za UN, najprije kao službenik za civilne poslove od maja 1993. do januara 1995., zatim kao načelnik službe za civilne poslove od januara do avgusta 1995., a potom, sve do kraja sukoba, kao politički savjetnik komandanta UNPROFOR-a. Tokom tog perioda, imao je dužnost da na mnogim sastancima s rukovodstvom bosanskih Srba na visokom nivou, kojima je prisustvovao i optuženi i na kojima se raspravljalo o najznačajnijim političkim i vojnim pitanjima u Sarajevu, posmatra i na licu mjesta vodi bilješke. Prema tome, Harland nije bio samo zapisničar, kako tvrdi optuženi, već i važan svjedok tih događaja, te stoga i više nego kvalifikovan da svjedoči o izjavama i ponašanju optuženog i drugih navedenih članova UZP-a na tim sastancima. Pošto je proveo toliko vremena u Sarajevu, takođe je bio u mogućnosti da svjedoči o tome koliko su razgovori vođeni na tim sastancima odgovali njegovom viđenju opšte situacije u Sarajevu. Premda se Vijeće slaže da je UNPROFOR-ov mandat ponekad bio strukturiran tako da podržava vladu BiH, te da su zato neki od članova osoblja UN-a možda bili naklonjeniji strani bosanskih Muslimana, Vijeće podsjeća da je Harland mnogo puta tokom unakrsnog ispitivanja potvrdio viđenja optuženog koja su vladu BiH i ABiH prikazivali u lošem svjetlu.¹⁶⁵¹⁴ On je bio iskren svjedok i Vijeće je steklo opšti utisak da je vjerodostojan. Osim toga, njegovo svjedočenje po pitanju prilagođavanja, kao i više drugih pitanja, bilo je, opšte uzevši, u skladu s prihvaćenim svjedočenjima drugih vjerodostojnih svjedoka.

¹⁶⁵¹¹ Završna riječ, T. 47975–47977 (2. oktobar 2014.).

¹⁶⁵¹² Završna riječ, T. 47976 (2. oktobar 2014.); David Harland, T. 2121 (7. maj 2010.), T. 2231 (10. maj 2010.).

¹⁶⁵¹³ Završna riječ, T. 47974–47975 (2. oktobar 2014.).

¹⁶⁵¹⁴ V. David Harland, T. 2071–2072, 2075–2077, 2110 (7. maj 2010.).

4889. Kao i Harland, Banbury je, kao službenik za civilne poslove pri UNPROFOR-u i, kasnije, Akashijev pomoćnik, prisustvovao mnogim sastancima na visokom nivou s članovima rukovodstva bosanskih Srba, među kojima je bio i optuženi. Prema tome, i Banbury je bio u mogućnosti da detaljno svjedoči o jednom broju sastanaka i razgovora u kojima su učestvovali optuženi i drugi navedeni članovi UZP-a vezanog za Sarajevo. Kao Harland, i Banbury se veoma trudio da tokom svog svjedočenja ostane nepristrasan, pa je, na primjer, izmijenio svoj iskaz iz glavnog ispitivanja kad su mu u unakrsnom ispitivanju pokazani suprotni dokazi, ali je čvrsto ostao pri svom svjedočenju u vezi s drugim pitanjima.¹⁶⁵¹⁵ To govori o njegovoj iskrenosti. Stoga je Vijeće steklo opšti utisak da je on vjerodostojan svjedok.

4890. Shodno tome, Vijeće odbacuje prigovore optuženog na ta dva svjedoka, pošto se uvjerilo da se na njihova svjedočenja, izložena u ovom odjeljku, može bezrezervno osloniti.

v. Zaključak o doprinosu optuženog

4891. Oslanjajući se na gore navedene dokaze i zaključke o djelima i propustima optuženog koji se odnose na (i) njegovu kontinuiranu podršku Mladiću, koji je imao ključnu ulogu u provođenju UZP-a vezanog za Sarajevo; (ii) njegovu direktnu ulogu u vojnim pitanjima u Sarajevu i oko Sarajeva, kako u sferi planiranja tako i na operativnom planu; (iii) njegovu upućenost u napade na civile u Sarajevu i neselektivnu ili nesrazmjernu vatru SRK-a, kao i njegovo uporno negiranje i izbjegavanje svake odgovornosti SRK-a; (iv) njegov propust da spriječi granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima i kazni odgovorne, uprkos tome što je imao čelnu poziciju u rukovođenju VRS-om i SRK-om; (v) njegova podrška i unapređivanje komandanata i jedinica SRK-a premda je znao da oni učestvuju u kampanji snajperskog djelovanja po civilima i granatiranja civila; i (vi) njegovo podešavanje te kampanje u zavisnosti od političkih ciljeva koje je želio postići, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi dijelio zajednički cilj UZP-a vezanog za Sarajevo i da je imao namjeru širiti teror među civilnim stanovništvom Sarajeva putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Nadalje, oslanjajući se na te iste dokaze, Vijeće konstatuje da je optuženi pružio značajan doprinos UZP-u vezanom za Sarajevo.¹⁶⁵¹⁶ Kao i u slučaju Mladića, Vijeće konstatuje da je doprinos optuženog bio u toj mjeri odlučujući da se bez njegove podrške napadi SRK-a na civile zapravo ne bi ni mogli dogoditi.

¹⁶⁵¹⁵ V. npr. Anthony Banbury, T. 13389–13391 (15. mart 2011.).

¹⁶⁵¹⁶ Vijeće se uvjerilo da je, doprinoseći na taj način, optuženi doprinio UZP-u vezanom za Sarajevo navedenom u paragrafu 14(a), (b), (c), (d), (e), (h) i (i). Kao što je već napomenuto, Vijeće ne smatra da je njegov doprinos naveden u paragrafu 14(j) zapravo relevantan za UZP vezan za Sarajevo. V. par. 4713–4715. U vezi s paragrafom 14(f) Optužnice, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je UZP vezan za Sarajevo počeo krajem maja 1992. i da su kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja vršile jedinice SRK-a koje su opkolile grad.

4892. Vijeće se, stoga, van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, zajedno s Mladićem, Galićem, Dragomiroš Miloševićem, Krajišnikom, Koljevićem i Biljanom Plavšić, radio na pokretanju i provođenju kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja usmjerene protiv civilnog stanovništva Sarajeva, čiji je primarni cilj bio širenje terora među tim stanovništvom. Drugim riječima, oni su zajedno radili na ostvarivanju cilja UZP-a vezanog za Sarajevo. Njihov poduhvat počeo je krajem maja 1992. i trajao sve do oktobra 1995., kad su prestala neprijateljstva u Sarajevu.

d. Namjera optuženog da se počini ubistvo, protivpravni napadi na civile i terorisanje

4893. Tužilaštvo tvrdi da namjera optuženog da se počine djela u osnovi zajedničkog zločinačkog plana, tj. ubistvo, terorisanje i protivpravni napadi, "nužno proističe iz [njegovog] doprinosa" UZP-u vezanom za Sarajevo.¹⁶⁵¹⁷ Optuženi negira da je kriv za ubistvo, terorisanje i protivpravne napade na civile i u prilog tome tvrdi da nije odobravao snajpersko djelovanje i granatiranje u gradu i da je u više navrata izdao naređenja u kojima je insistirao na tome da se vojnici pridržavaju međunarodnih zakona ratovanja.¹⁶⁵¹⁸

4894. Vijeće je gore u tekstu već navelo neke od izjava optuženog u vezi s njegovim ciljem da bosanski Srbi dobiju cijeli grad Sarajevo ili one njegove dijelove koje drže pod kontrolom.¹⁶⁵¹⁹ Te izjave jasno pokazuju da je optuženi, kako je sukob eskalirao, namjeravao da osvoji cijeli grad ili da ga podijeli i preuzme kontrolu nad jednim njegovim dijelom, tako da dobije što je moguće veću teritoriju na tom području. Dokazi navedeni u prethodnim odjeljcima takođe pokazuju da je, u ostvarivanju tog cilja, imao podršku Krajišnika, Mladića, Koljevića i Biljane Plavšić. Kao što je takođe pomenuto i o čemu je svjedočio Okun, s obzirom na višenacionalni sastav grada, jedini način da se taj cilj ostvari bilo stvaranje "vatrenog zida".¹⁶⁵²⁰ U tom pogledu, Vijeću su predloženi dokazi u kojima se navode neke od izjava optuženog o karakteru borbi u Sarajevu, njegovoj opsadi i upotrebi nasilja protiv civilnog stanovništva u gradu.

4895. Na primjer, već 1991. godine optuženi je znao da je jedna od opcija ta da bosanski Srbi stave grad u okruženje, budući da je načelnik SJB-a Pale Malko Koroman 9. septembra 1991. – nakon hapšenja Milana Martića u muslimanskom selu Otoka – tražio od optuženog da saopšti strani bosanskih Muslimana da će, ne bude li Martić hitno oslobođen, Srbi iz romanijske regije opkoliti Sarajevo.¹⁶⁵²¹ Optuženi je obećao Koromanu da će prenijeti tu poruku i, povjerivši mu da je

¹⁶⁵¹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 797.

¹⁶⁵¹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 2969, 2971, 2974–2983.

¹⁶⁵¹⁹ V. odjeljak IV.B.3.a.iii: Strateški značaj Sarajeva.

¹⁶⁵²⁰ V. par. 4660.

¹⁶⁵²¹ Milan Babić, P741 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv S. Miloševića*), T. 13269, 13279; P962 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Malka Koromana, 9. septembar 1991.), str. 2; D3528 (Izjava svjedoka Milana

povodom Martićevog hapšenja bio kontaktu sa Slobodanom Miloševićem i Generalštabom JNA, naložio mu da "im[a] u pripremi narod budu li se [bosanski Muslimani] zajebavali" i kasnije mu to opet naložio, rekavši: "Vi imajte narod u pripremi [...] sve u pičku ćemo ih materinu poslati zbog ovoga [...]"¹⁶⁵²² Bilo je još ljudi, bosanskih Srba, kojima je u telefonskom razgovoru dao instrukcije da pripreme narod, istovremeno ih upozoravajući da ne prave nikakve ishitrene poteze i da miruju sve dok on ne izdejstvuje Marićevo puštanje.¹⁶⁵²³ Razgovarao je i s Momčilom Mandićem i rekao mu da će u slučaju da Martića odvedu u Hrvatsku odmah izbiti rat, pošto se bosanski Srbi već okupljaju na Romaniji da bi blokirali Sarajevo.¹⁶⁵²⁴ Pozvao je Vitomira Žepinića, tadašnjeg zamjenika ministra u MUP-u, i upozorio ga da su Srbi s Romanije i iz Ilijaša spremni postaviti barikade i blokirati Sarajevo, tako da niko neće moći da izide iz grada.¹⁶⁵²⁵ Zabrinut da bi se bosanski Srbi mogli podići zbog Martićevog hapšenja, optuženi je rekao Žepiniću da će u tom slučaju "krenu[ti], blokira[ti] Sarajevo i onda će da vide kako to izgleda kad Srbi blokiraju Sarajevo."¹⁶⁵²⁶ Dana 9. septembra, Martić je konačno pušten bez nasilnih sukoba, zahvaljujući zalaganju optuženog.¹⁶⁵²⁷

4896. Optuženi je još jednom pokazao da je bio svjestan do čega će dovesti opkoljavanje grada, u telefonskom razgovoru koji je 12. oktobra 1991. vodio s Gojkom Đogom kada je, ljut zbog činjenice da su poslanici SDA i HDZ-a u Skupštini SRBiH predložili nacrt deklaracije o nezavisnosti, rekao: "[O]ni moraju da znaju, čoveče, oko Sarajeva ima 20.000 naoružanih Srba, pa to nije normalno, pa oni će, oni će nestati, Sarajevo će biti *karakazan* u kome će izginuti 300.000 Muslimana, oni nisu normalni".¹⁶⁵²⁸

4897. Isto tako, u jednom drugom presretnutom telefonskom razgovoru od 14. novembra 1991., optuženi je Božidaru Vučureviću rekao sljedeće:

Martića od 7. maja 2013.), par. 30–41; D3533 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Muhameda Čengića, 8. septembar 1991.); D3532 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milana Martića, 8. septembar 1991.).

¹⁶⁵²² P962 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Malka Koromana, 9. septembar 1991.), str. 2. V. takođe P2224 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Slobodana Miloševića, 9. septembar 1991.). Vijeće napominje da P2224 nosi datum 20. decembar 1991., ali da se iz konteksta vidi da bi zapravo trebalo da nosi datum 9. septembar 1991.).

¹⁶⁵²³ D3534 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Trifka Komada, 9. septembar 1991.); D3537 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 9. septembar 1991.); D3535 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog muškarca, 9. septembar 1991.);

¹⁶⁵²⁴ P5871 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Mandića, 9. septembar 1991.), str. 2–3.

¹⁶⁵²⁵ D2925 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 9. septembar 1991.); D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 48–49.

¹⁶⁵²⁶ D2925 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Vitomira Žepinića, 9. septembar 1991.), str. 3; D2923 (Izjava svjedoka Vitomira Žepinića od 11. februara 2013.), par. 48–49.

¹⁶⁵²⁷ D3528 (Izjava svjedoka Milana Martića od 7. maja 2013.), par. 41. Ali v. Milan Babić, P743 (Transkript iz predmeta *Tužilaštvo protiv Martića*), T. 1626 (gdje je svjedok izjavio da je optuženi u tom incidentu zapravo nastojao da podigne tenzije ukazujući Srbima na opasnosti koje im prijete od bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata).

"Naše je jasno, ako hoćete da mijenjate Ustav mora se po proceduri ići. Mi znamo da su oni pripremili nešto za rat, mi znamo i gdje im je to i šta im je to, *ali moramo da kažemo da taj rat neće dugo trajati i da će biti strašan i da će bogami prije svega Sarajevo i nekoliko gradova ovih bosanskih biti uništeno, da tako kažem*. Ja mislim da tu nema za tri, pet, do pet dana da bi to sve bilo uništeno. Ne mogu se oni igrati".¹⁶⁵²⁹

4898. Mjesec i po dana kasnije, 1. januara 1992., optuženi se požalio Krajišniku da je Izetbegović nedavno u jednom intervjuu otvoreno govorio o suverenoj i nezavisnoj BiH, i zatim postavio pitanje: "Oće li on da dođe neko da mu poruši Sarajevo?"¹⁶⁵³⁰ Pokazujući da je sve spremniji da ide tvrdom linijom, optuženi je dodao i sljedeće: "Nek on ide u pičku materinu, mi ćemo pustiti ove naše tigrove pa nek rade svoj pos' o [...] Držimo mi srpski narod pod vodom godinu dana, zbog [Izetbegovićevih] budalaština ga držimo pod vodom. Šta ću, neću više nikog da držim, niti mogu da ga držim niti ću ga da ga držim [...] Nego mi treba da pustimo ljude, ne treba da ih zajebavamo".¹⁶⁵³¹ Na to je Krajišnik rekao: "Mi moramo u prvom kontaktu reći [Izetbegoviću]: Molim te, ti se igraš vatre"; optuženi se složio s njim, uz napomenu da mu to trebaju javno reći.¹⁶⁵³²

4899. Zaista, 2. marta 1992., protestujući zbog napadâ bosanskih Muslimana na srpska naselja, optuženi je u telefonskom razgovoru Izetbegoviću rekao sljedeće:

"Otkud oni u srpskim naseljima? [...] *Verujte, Sarajevo noćas može da gori ili da izgori ne daj bože, da, da bude stotine hiljada mrtvih*. [...] Gledajte, mi sa, mi sa velikom, mi sa velikom, *morate znati sa velikim naporima zadržavamo Srbe iz okoline Sarajeva da ne opale po Sarajevu* [...] molim vas dajte predložite bilo šta, ali to se mora apsolutno, ovaj, prekinuti [...]"¹⁶⁵³³

4900. Isto tako, krajem aprila 1992., u intervjuu za *Le Figaro*, optuženi je javno izrekao uvijenu prijjetnju strani bosanskih Muslimana. Najprije je u intervjuu otvoreno izjavio da je njegov plan za Sarajevo bio da se izvrši "jasno razdvajanje" srpskih i muslimanskih dijelova grada, tvrdeći da će, bez tog razdvajanja, zavladatai "užas i terorizam".¹⁶⁵³⁴ Na pitanje novinara šta namjerava učiniti s obzirom na to da se Izetbegović protivi podjeli Sarajeva, optuženi je izjavio: "Nećemo sve bombardovati. Ali ako ne budu prihvaćeni uslovi za mir, *nastaviće se haos*. A to znači rat."¹⁶⁵³⁵

¹⁶⁵²⁸ D279 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Gojka Đoge, 12. oktobar 1991.), str. 7.

¹⁶⁵²⁹ P5817 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Božidara Vučurovića, 14. novembar 1991.), str. 2 (naglasak dodat).

¹⁶⁵³⁰ P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 4–5.

¹⁶⁵³¹ P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 5.

¹⁶⁵³² P5779 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, 1. januar 1992.), str. 6.

¹⁶⁵³³ P5728 (Presretnuti razgovor Biljane Plavšić i Radovana Karadžića, 2. mart 1992.), str. 2. V. takođe P5605 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, Gorana Milića, Alije Izetbegovića i neidentifikovane žene, 3. mart 1992.) (u kojem je Izetbegović negirao tvrdnju optuženog da Muslimani napadaju srpska naselja i rekao da je to samo izgovor da se grad napada, te optužio optuženog da dovodi Srbe koji nisu iz Sarajeva da okruže grad).

¹⁶⁵³⁴ D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 1–2.

¹⁶⁵³⁵ D1591 (Intervju s Radovanom Karadžićem iz časopisa *Le Figaro*, 23. april 1992.), str. 2 (naglasak dodat).

4901. Dakle, kao što se vidi iz ovih razgovora i izjava, krajem aprila 1992., optuženi je bio ne samo svjestan činjenice da će u Sarajevu doći do haosa ukoliko napetosti eskaliraju, već je, po svemu sudeći, usvojio militantniji pristup situaciji i počeo zagovarati opciju pribjegavanja nasilju, znajući da će ona imati teške posljedice po grad. Gore navedeni dokazi takođe pokazuju da je on prijetnje predstojećim nasiljem pokušao iskoristiti za ostvarivanje svojih političkih ciljeva i zastrašivanje druge strane kako bi ona odustala od svojih planova za nezavisnu BiH.

4902. Štoviše, 12. maja 1992., kad je Sarajevo već bilo pod opsadom i, kad se granatiranje i snajpersko djelovanje obje strane intenziviralo u gradu i njegovoj okolini, optuženi je dao do znanja da podržava takvo stanje izjavivši na 16. sjednici Skupštine bosanskih Srba da se snage bosanskih Srba drže "prilično dobro", pošto neprijatelja u Sarajevu drže u "potpunom okruženju".¹⁶⁵³⁶ Kao što je već navedeno, to je bila sjednica na kojoj je Mladić, nakon predstavljanja Strateških ciljeva od strane optuženog, izložio svoj plan za grad i izjavio da se Sarajevo ne može zauzeti "pljućkanjem iz minobacača ili iz neke haubice po njemu", već da oko Sarajeva treba rasporediti 300 topova, uključujući raketne bacače.¹⁶⁵³⁷ Vijeće podsjeća da je SRK imao 200-300 komada teškog oružja na lokacijama oko grada i da ih je koristio ne samo za borbu protiv ABiH na linijama sukoba, već i za gađanje civilnog stanovništva u gradu.¹⁶⁵³⁸

4903. Dana 23. maja 1992., u intervjuu za časopis *Duga*, optuženi je priznao da SRK nemilosrdno otvara vatru na grad, uz konstataciju da je patnja civilnog stanovništva koje tu živi neizbježna: "[A] što se tiče ruševina [Sarajeva], mene boli srce za tim, ali pet-šest stotina muslimanskih snajperista, koji ubijaju sve redom, ne može da ostavi srpsku odbranu bez odgovora koji je, naravno, *više nego vatren*. Sarajevo, mora nam to svima biti jasno, *strada i od jednih i od drugih*."¹⁶⁵³⁹

4904. U jednom drugom intervjuu, čiji datum nije naveden, optuženi je izjavio da su novinari u Sarajevu "dezinformisani" i da Sarajevo granatiraju bosanski Muslimani, koji ubijaju sopstveno stanovništvo da bi "optužili Srbe".¹⁶⁵⁴⁰ Na pitanje o komentaru pukovnika UN-a Grayja da Srbi imaju dovoljno artiljerije "da bi mogli čak deset puta da rasture Sarajevo", optuženi je rekao:

"Mi ne želimo da osvojimo Sarajevo, mi ne želimo da rušimo Sarajevo. Sarajevo je i naš grad. Ali molim vas lijepo, kad neko stavi ubojito artiljerijsko oružje na neki neboder i tuče nas, tuče nas, i ubije nam 25 ljudi u jednom danu recimo, mi moramo da ga pogodimo, da ga neutrališemo. [...]. Dakle, *stambeni objekti i vjerski objekti u Sarajevu*

¹⁶⁵³⁶ P956 (Transkript 16. sjednice Skupštine SrR BiH, 12. maj 1992.), *e-court* str. 8.

¹⁶⁵³⁷ V. par. 4661, 4902.

¹⁶⁵³⁸ V. par. 3984. V. takođe fusnota 13170.

¹⁶⁵³⁹ P6688 (Intervju s Radovanom Karadžićem u časopisu *Duga*, 23. maj 1992.), str. 6 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁴⁰ P1274 (Video-snimak intervjuja s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 1.

*pretvaraju se u vojne objekte i nas nagone da posle, kad nas ugroze, naše živote, onda mi moramo da odgovorimo, da to neutrališemo]."*¹⁶⁵⁴¹

4905. Vijeće je na više mjesta u Presudi već opisalo kako je optuženi, nakon intenzivnih pregovora krajem maja 1992., iskoristio svoj uticaj nad Mladićem da zaustavi intenzivno granatiranje Sarajeva od strane SRK-a, istovremeno opravdavajući svoje postupke, kao i postupke snaga SRK-a.¹⁶⁵⁴² Međutim, Vijeće je takođe saslušalo iskaze da namjera optuženog zapravo i nije bila da se s pucanjem u potpunosti prestane. Naprotiv, optuženi je uveče 30. maja 1992. razgovarao s izvjesnim Čedom, koji je optuženog najprije izvijestio o vojnoj situaciji u Rajlovcu i Vraci, i naložio mu sljedeće:

Karadžić Radovan: Dobro, artiljerije nema večeras?
 Čedo: Nema, nema, artiljerije ni s jedne strane.
 [...]
 Karadžić Radovan: Gledajte da nema artiljerije. Jeli se javljao ovaj Mladić?
 Čedo: Jeste, jeste, dogovorili smo to.
 Karadžić Radovan: *Ali treba s ovim pješadijskim, nek idu oni u tri pizde materine.*
 Čedo: Tačno.
 Karadžić Radovan: Ak' im se gine, nek ...
 Čedo: Dobiće ono što traže.¹⁶⁵⁴³

Dakle, iako se Morillonu žalio da su snage u Sarajevu neiskusne i da Mladić nije u stanju da ih kontroliše, optuženi je zatim i sam izdao uputstva snagama na terenu podstičući ih da otvaraju pješadijsku vatru. To, sa svoje strane, pokazuje ne samo da on jeste naredio otvaranje vatre na Sarajevo, već i njegovu dvoličnost u odnosu prema međunarodnoj zajednici.¹⁶⁵⁴⁴

4906. Tu dvoličnost otvoreno je iskazao na sastanku održanom 5. juna 1992. u 16:00 sati, kojem su prisustvovali Mladić, Koljević, Biljana Plavšić i Đerić, gdje je optuženi najprije podnio izvještaj sa sastanka koji je političko rukovodstvo toga dana imalo s Thornberryjem, a zatim prisutnima izdao uputstvo da "Sarajevo treba rešiti politički i *uz tiho dejstvo, mic po mic.*"¹⁶⁵⁴⁵ Takođe im je

¹⁶⁵⁴¹ P1274 (Video-snimak intervjua s Radovanom Karadžićem, s transkriptom), str. 2 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁴² V. npr. diskusiju u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁵⁴³ P2332 (Presretnuti razgovor Čede i Radovana Karadžića, 30. maj 1992.), str. 3 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁴⁴ Optuženi je svoju dvoličnost ponovo pokazao u maju 1995., nakon povlačenja naoružanja SRK-a s punktova za prikupljanje naoružanja, o čemu je već bilo riječi. U telefonskom razgovoru s Milovanovićem 25. maja 1995., optuženi je najprije insistirao da se oruđe vrati, ali kad mu je Milovanović rekao da se i ne zna gdje je to oruđe, on mu je rekao sljedeće: "Vratite im nešto što je staro." V. D987 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i generala Milovanovića, 25. maj 1995.).

¹⁶⁵⁴⁵ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93 (naglasak dodat). V. takođe par. 4574.

naložio da "očiste" Butmir, Hrasnicu, Dobrinju, Sokolović Koloniju i Hrasno.¹⁶⁵⁴⁶ Kasnije iste večeri, snage SRK-a otpočele su napad na Sarajevo koji je bio neselektivan i nesrazmjeran, trajao tri dana i doveo do velikog broja civilnih žrtava.¹⁶⁵⁴⁷ Sutradan, dok je granatiranje Sarajeva i dalje trajalo, optuženi je prisustvovao sastanku na Jahorini s drugim političkim i vojnim vođama, uključujući Krajišnika, Koljevića i Mladića, na kojem je govorio o Strateškim ciljevima i iznio sljedeće tvrdnje: "Mi moramo vojnički da zaštitimo svoje teritorije" i "Rađanje države i stvaranje granica ne ide bez rata."¹⁶⁵⁴⁸ Granatiranje je prestalo tek kad su članovi Predsjedništva i Mladić odlučili da ga zaustave.¹⁶⁵⁴⁹

4907. Kao što je već navedeno, optuženi se 15. juna 1992. sastao s Mladićem, drugim članovima Predsjedništva RS-a i predstavnicima sarajevskih opština, i tom prilikom Koljević je insistirao na tome da svi oni "Dobrinju tretira[ju] kao [svoju] teritoriju u koju su se infiltrirali snajperisti i teroristi [Bosanski Muslimani]."¹⁶⁵⁵⁰ Na to je optuženi odgovorio da se pitanje Dobrinje mora razriješiti u saradnji s policijom.¹⁶⁵⁵¹ Prstojević je onda zatražio da se vojnici angažuju radi neke operacije na Dobrinji i sastanak je završen odlukom "da se očisti srpska teritorija", pri čemu je prioritet dat Mojmilu i Dobrinji.¹⁶⁵⁵² Kao što je navedeno ranije u Presudi, Dobrinju je SRK intenzivno granatirao tokom cijeloga rata, tako da je do februara 1994. već bila potpuno razrušena.¹⁶⁵⁵³

4908. Vijeće takođe podsjeća na sastanak Vancea, Owena, Okuna i optuženog 10. septembra 1992., na kojem je optuženi, kad mu je rečeno da su njegove snage prve granatirale Sarajevo, odgovorio da su rat počeli bosanski Muslimani time što su ga istjerali iz stana u Sarajevu.¹⁶⁵⁵⁴ Okun je u svom svjedočenju izjavio da je optuženi stvarao "iskrivljenu sliku", jer se u trenutku kad su njegove snage nemilosrdno granatirale Sarajevo žalio što druga strana dobija naoružanje i što je on istjeran iz svog stana.¹⁶⁵⁵⁵

4909. Nekoliko dana kasnije, 18. septembra 1992., optuženi je na konferenciji za novinare u Ženevi dao do znanja da prihvata da SRK otvara nesrazmjernu vatru, izjavivši da bosanski

¹⁶⁵⁴⁶ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 93.

¹⁶⁵⁴⁷ V. diskusija u vezi s incidentom 2 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁵⁴⁸ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 95, 97. Kao što je takođe već objašnjeno, to je dovelo do toga da je istog dana izdata Direktiva br. 1. V. par. 4724.

¹⁶⁵⁴⁹ V. par. 4051.

¹⁶⁵⁵⁰ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 167.

¹⁶⁵⁵¹ P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 169.

¹⁶⁵⁵² P1478 (Bilježnica Ratka Mladića, 27. maj–31. juli 1992.), str. 170–172.

¹⁶⁵⁵³ V. par. 3783, 4059.

¹⁶⁵⁵⁴ V. par. 4854.

¹⁶⁵⁵⁵ Herbert Okun, P776 (Transkript iz predmeta *Tužilac protiv Krajišnika*), T. 4198, 4201–4202.

Muslimani prvo trebaju prestati da ubijaju srpske civile iz snajpera postavljenih na solitere pa će onda i strana bosanskih Srba prestati s granatiranjem tih zgrada.¹⁶⁵⁵⁶ Isto tako, na sastanku održanom 29. januara 1993., kojem su prisustvovali oficiri VRS-a, uključujući Galića i Mladića, optuženi je izjavio da je cilj bosanskih Srba da svugdje bude sukoba s bosanskim Muslimanima i Hrvatima, zatim je istakao značaj Sarajeva, a potom rekao sljedeće: "Muslimane *treba udariti tako da svet vidi da ne vredi ratovati sa Srbima.*"¹⁶⁵⁵⁷

4910. Kao što je već navedeno, na sastanku s komandantima SRK-a održanom na Jahorini 2. juna 1993., optuženi je izjavio da se ništa ne može postići pregovorima s Izetbegovićem i da Izetbegović mora biti vojno poražen, uz napomenu da "ako [on] hoće rat, mi moramo da ga porazimo."¹⁶⁵⁵⁸ Kao što je takođe već razmotreno, na tom sastanku Mladić se zalagao za to "da se stalno negativno utiče na moral muslimanskih snaga i stanovništva, da imaju osjećaj straha i stalne nesigurnosti od dejstva naših snaga" i zagovarao "neprekidnu aktivnost i borbena dejstva svih raspoloživih snaga SRK" jer "neprijatelju treba nanositi gubitke i kod njih razvijati osjećaj zavisnosti, straha i nesigurnosti."¹⁶⁵⁵⁹ Optuženi je potom izjavio da podržava sve što je rečeno na sastanku.¹⁶⁵⁶⁰ To je na kraju dovelo do izdavanja Direktive br. 5 i operacije "Lukavac 93".¹⁶⁵⁶¹ Kao što je već napomenuto, zahvaljujući direktivama koje je izdavao i/ili odobravao optuženi, grad je ostao u blokadi i pod opsadom, što je pak omogućavalo da se snajpersko djelovanje i granatiranje nastavi nesmanjenim intenzitetom.

4911. Slično tome, na 34. sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj u avgustu 1993., optuženi je naglasio da je "Srpsko Sarajevo od neprocjenjive važnosti", a zatim je, govoreći o razdvajanju Muslimana i Srba, rekao sljedeće:

"[O] tome pišu da će tu biti debele bodljikave žice između nas. Kako širom Bosne tako i u Sarajevu. Sarajevo je najteži problem. Da ima vode, struje, gasa, da se ne puca. Mi po međunarodnom ratnom pravu ne smijemo da upotrebljavamo oružje da skinemo Sarajevo sa prvih vijesti na televiziji i onda je nama mnogo lakše sve drugo raditi. Ja sam uvjeren da nećemo dočekati te dvije godine, tu će biti *krvljenja velikoga* i što kaže Njegoš 'kome pukne čelo kuku njemu'. *Mi moramo se spremiti za dva značajna rata. Jedan je da dobijemo Sarajevo, a drugi da dobijemo Krajinu.*"¹⁶⁵⁶²

¹⁶⁵⁵⁶ V. par. 4659.

¹⁶⁵⁵⁷ P1485 (Bilježnica Ratka Mladića, 9. januar-21. mart 1994.), *e-court* str. 77–78 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁵⁸ V. par. 4728; P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), *e-court* str. 194.

¹⁶⁵⁵⁹ V. par. 4728; P2710 (Zaključci VRS-a, 31. maj 1993.), str. 3–5, 9.

¹⁶⁵⁶⁰ P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 194.

¹⁶⁵⁶¹ V. par. 4728.

¹⁶⁵⁶² P1379 (Transkript 34. sjednice Skupštine RS-a, 27.-29. avgust, 9.-11. septembar, 29. septembar - 1. oktobar 1993.), str. 65, 115–116 (naglasak dodat).

4912. Na sastanku održanom 14. januara 1994. na Palama, kojem su prisustvovali optuženi Krajišnik, Mladić, Galić, Dragomir Milošević, Mićo Stanišić, Nedeljko Prstojević i drugi predsjednici sarajevskih opština, kao i komandanti brigada SRK-a, optuženi je rekao da "u Sarajevu Muslimani ne smiju imati nijedan uspeh", da Srbi moraju obezbijediti put Ilidža-Lukavica i da moraju poraziti Muslimane u Sarajevu, pa će onda i međunarodna zajednica prihvatiti faktičko stanje na terenu.¹⁶⁵⁶³ Nakon što je više komandanata brigada SRK-a referisalo o situaciji na liniji fronta, Mladić je rekao da Sarajevo predstavlja "strategijski cilj broj jedan", koji treba riješiti vojnički, a ne politički.¹⁶⁵⁶⁴ Zatim je govorio Krajišnik, koji je insistirao na tome da Srbi moraju zadržati Sarajevo i rekao da se cijelo Sarajevo mora uzeti, jer na tako malom prostoru ne mogu biti dva gospodara i ono se ne može dijeliti s Muslimanima.¹⁶⁵⁶⁵ Nakon svih tih izlaganja, optuženi se složio s Mladićem da će "Muslimani [...] klonuti u Sarajevu", naložio učesnicima sastanka da se postaraju da Muslimani nastave da trpe poraze i osjećaju se inferiornim, te rekao: "Odmazda neka bude 1:1".¹⁶⁵⁶⁶

4913. Kao što je već objašnjeno, poslije incidenata na Dobrinji i na pijaci Markale od 4. i 5. februara 1994., u gradu je nastupio period relativnog mira i poboljšanja uslova života, da bi se u drugoj polovini 1994. situacija polako pogoršala.¹⁶⁵⁶⁷ Dana 19. novembra 1994., nakon što je ABiH preuzela kontrolu nad Igmanom i izvršila više drugih napada,¹⁶⁵⁶⁸ optuženi i Krajišnik su se, pored ostalih, sastali s Gobillardom; na tom sastanku optuženi je rekao da vjeruje da ABiH pokušava izvršiti deblokadu grada i zaprijetio je njegovim zauzimanjem ukoliko ABiH bude pokušala da to učini.¹⁶⁵⁶⁹ Situacija u Sarajevu se opet pogoršala, i to je trajalo sve do 31. decembra kad je potpisan SOPN.¹⁶⁵⁷⁰

¹⁶⁵⁶³ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 133–134. V. takođe D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 8 (gdje je optuženi izjavio da su srpske pobjede oko Sarajeva važne zato što se njima stvara faktičko stanje na terenu, koje će međunarodna zajednica morati da prihvati). Za više o značaju faktičkog stanja na terenu za optuženog, v. par. 2844–2845, 3090–3096.

¹⁶⁵⁶⁴ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 139–144.

¹⁶⁵⁶⁵ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

¹⁶⁵⁶⁶ P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 148–149.

¹⁶⁵⁶⁷ V. par. 3582–3587.

¹⁶⁵⁶⁸ V. par. 3601–3602.

¹⁶⁵⁶⁹ P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70; P1776 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem i generalom Tolimirom, 20. novembar 1994.), str. 1.

¹⁶⁵⁷⁰ P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; David Fraser, T. 8118–8121 (19. oktobar 2010.); D778 (Izveštaj UNPROFOR-a, 17. novembar 1994.); P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.); P1638 (Izjava svjedoka Michaela Rosea od 26. marta 2009.), par. 168; D162 (Knjiga Michaela Rosea pod naslovom *Fighting for Peace: Bosnia, 1994*), str. 197; Michael Rose, T. 7485 (7. oktobar 2010.); P2414 (Izjava svjedoka KDZ182), str. 47–48 (pod pečatom); P2419 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 6. novembar 1994.); P2420 (Izveštaj 2. lake pješadijske brigade u vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a, 7. novembar 1994.); D2823 (Borbeni izvještaj SRK-a, 6. novembar 1994.).

4914. Kao što je takođe već navedeno, 19. novembra 1994., na sastanku s Krajišnikom, Andrejevim, Gobilliardom, Banburyjem i Fraserom, između ostalih, optuženi je rekao da će, ako snage ABiH nastave da s teritorije ZPI-ja otvaraju vatru na snage bosanskih Srba, snage bosanskih Srba uzvratiti.¹⁶⁵⁷¹ Zatim je rekao: "Muslimani hoće rat u Sarajevu. [...] U Sarajevu će izbiti veliki rat."¹⁶⁵⁷² Četiri dana kasnije, SRK je otvorio snajpersku vatru na tramvaj koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne, kojom prilikom su povrijeđene dvije žene, a početkom decembra 1994., SRK je granatirao centar Sarajeva vođenim raketama.¹⁶⁵⁷³

4915. Vijeće je takođe saslušalo svjedočenja o tome da je optuženi 1995. godine bio spreman intenzivirati borbe u BiH, uključujući borbe u Sarajevu. Dana 5. marta 1995., optuženi je pisao Akashiju i naveo da bosanski Muslimani "potpuno ignorišu" SOPN i da će, ako se situacija ne promijeni u roku od 7 do 10 dana "našem strpljenju doći kraj."¹⁶⁵⁷⁴ Takođe je upozorio Akashija da će doći do "nesreć[e]" ukoliko bosanski Muslimani "ne odbace svoju opstrukcionističku politiku."¹⁶⁵⁷⁵ Tog istog dana Mladić se sastao sa Smithom i rekao mu da je pojačano snajpersko djelovanje SRK-a u Sarajevu bilo odgovor na srpske žrtve pale u vojnim napadima ABiH, što je za Smitha bilo eksplicitno priznanje da SRK koristi snajpersko djelovanje kao kaznenu mjeru, a ne kao sredstvo za ostvarivanje vojne dobiti.¹⁶⁵⁷⁶

4916. U aprilu 1995., UNPROFOR je izvjestio da je optuženi, nakon poraza VRS-a u BiH, 26. marta 1995. najavio opštu mobilizaciju "ukupnog ljudskog i materijalnog potencijala u svrhu odbrane zemlje."¹⁶⁵⁷⁷ Takođe je izvjestio da je optuženi izjavio da će, "[a]ko Muslimani nastave s ratnom opcijom, izbi[ti] veliki sukob" i da su bosanski Srbi spremni da se, ako treba, bore i "decenijama".¹⁶⁵⁷⁸ U tom izvještaju UNPROFOR-a takođe se navodi da je optuženi 28. marta 1995. na televiziji bosanskih Srba rekao da će, ako se rat "uskoro" ne završi mirnim putem, njegovi vojnici "definisati izgled karte bivše BiH".¹⁶⁵⁷⁹ Takođe je izjavio da će on, u slučaju da UN zatraži vazdušne napade, prekinuti sve odnose s UN-om i "smatrati ih neprijateljskim jedinicama."¹⁶⁵⁸⁰

¹⁶⁵⁷¹ V. par. 3603, 4879.

¹⁶⁵⁷² P2454 (Izveštaj UNPROFOR-a, 19. novembar 1994.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 69; P1762 (Izjava svjedoka Davida Fräsera od 17. oktobra 2010.), str. 70.

¹⁶⁵⁷³ V. par. 3604. V. takođe diskusija u vezi s incidentom 14 iz Priloga F Optužnici.

¹⁶⁵⁷⁴ P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 1–2.

¹⁶⁵⁷⁵ P2245 (Pismo Radovana Karadžića Yasushiju Akashiju, 5. mart 1995.), str. 2.

¹⁶⁵⁷⁶ Rupert Smith, T. 11309–11311 (8. februar 2011.); P876 (Memorandum UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Ratkom Mladićem, 6. mart 1995.), par. 3; P2451 (Izjava svjedoka Anthonyja Banburyja od 19. maja 2009.), par. 94–95; P2455 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 11. mart 1995.), par. 9; Anthony Banbury, T. 13330–13331 (15. mart 2011.).

¹⁶⁵⁷⁷ P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 3.

¹⁶⁵⁷⁸ P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 3.

¹⁶⁵⁷⁹ P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 7.

¹⁶⁵⁸⁰ P2483 (UNPROFOR, Sedmični izvještaj o situaciji (Sarajevo), 1. april 1995.), par. 7.

Nakon toga, 5. aprila, uslijedio je sastanak između optuženog i Smitha, na kojem je optuženi Smithu dao do znanja da će bosanski Srbi upotrijebiti oružje koje još nisu koristili.¹⁶⁵⁸¹ Njegova prijetnja se obistinila 7. aprila, kad je na Hrasnicu lansirana modifikovana avio-bomba, koja je prouzrokovala civilne žrtve.¹⁶⁵⁸² Osim toga, u aprilu 1995., situacija u Sarajevu je eskalirala budući da je svakodnevno u prosjeku bilo blizu 1.000 incidenata s otvaranjem vatre.¹⁶⁵⁸³

4917. Nakon toga, 20. aprila 1995., optuženi se sastao s Akashijem i Smithom – kojom prilikom su bili prisutni i Gvero, Koljević i Buha – i rekao Akashiju da bi neprestano snajpersko djelovanje od strane bosanskih Muslimana "moglo dovesti do ponovnog rata" i primorati Srbe na odmazdu, što bi značilo "totalni rat."¹⁶⁵⁸⁴ Dana 22. aprila, optuženi je održao konferenciju za novinare, na kojoj je govorio o napadima ABiH i rekao sljedeće: "[Bićemo] primorani da se upustimo u *drastičnu kontraofanzivu*, to jest da rat privedemo kraju vojnim sredstvima."¹⁶⁵⁸⁵ Takođe je dodao da je za region loše održavati rat slabog intenziteta i da su bosanski Srbi spremni pobjedom doći do mira.¹⁶⁵⁸⁶

4918. Dana 9. maja 1995., Smith je u izvještaju naveo da mu je optuženi na sastanku održanom ranije tog dana na Palama jasno dao do znanja da bosanski Srbi neće odustati od Sarajeva.¹⁶⁵⁸⁷ Smith je optuženom objasnio da je preporučio vazdušne napade NATO-a na položaje VRS-a zbog koncentrisanog artiljerijskog napada na Sarajevo i njegovo civilno stanovništvo.¹⁶⁵⁸⁸ Na Smithovo pitanje koje vojne opcije bosanski Srbi smatraju da imaju na raspolaganju, optuženi je rekao "da će[...] gledati šta [njihovi] neprijatelji rade, šta namjeravaju uraditi ili šta [oni] smatra[ju] da su sposobni da urade i povući protivpoteze prema njima, posebno u Sarajevu".¹⁶⁵⁸⁹ Na osnovu tog sastanka Smith je zaključio da političko i vojno rukovodstvo bosanskih Srba vjeruje da snažnom odbranom može suzbiti napade ABiH i poraziti je u Sarajevu, te da u Sarajevu treba očekivati dalje

¹⁶⁵⁸¹ V. par. 3608.

¹⁶⁵⁸² V. diskusija u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁵⁸³ V. par. 3608.

¹⁶⁵⁸⁴ D3511 (Izvještaj UNPROFOR-a, 22. april 1995.), par. 2; Yasushi Akashi, T. 37733–37735 (24. april 2013.) (gdje je svjedok izjavio da je mislio da je stav optuženog na tom sastanku bio beskompromisan i da je on u tom trenutku bio spreman prkositi međunarodnoj zajednici).

¹⁶⁵⁸⁵ P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 2.

¹⁶⁵⁸⁶ P883 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi s konferencijom za štampu Radovana Karadžića, 22. april 1995.), str. 4 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁸⁷ P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3.

¹⁶⁵⁸⁸ P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 6.

¹⁶⁵⁸⁹ P2265 (Izvještaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 7.

intenziviranje vojnih dejstava.¹⁶⁵⁹⁰ Smith je takođe pomenuo da je optuženi tokom sastanka bio miran, racionalan i manje sklon uobičajenom pretjerivanju i nesuvislim tvrdnjama.¹⁶⁵⁹¹

4919. I sam optuženi potvrdio je da mu je u to vrijeme bio cilj da dođe do eskalacije nasilja u Sarajevu. U svom obraćanju Skupštini bosanskih Srba sredinom juna 1995., samo jedan dan prije nego što će na grad biti lansirano više modifikovanih avio-bombi,¹⁶⁵⁹² rekao je sljedeće:

"Moram da kažem da smo mi odlučili se na zaoštavanje i Vrhovna komanda i ja kao komandant i sa GŠ smo usaglasili da je nama najlošiji rat niskog intenziteta, dugog trajanja itd. i da moramo zagrijati situaciju, uzeti šta se gdje može, *stvoriti usijanu atmosferu i dramatičizovati, zaprijetiti eskalacijom* itd. jer smo primijetili, kada god mi napredujemo na Goražde, na Bihać ili drugdje ili *kada se oko Sarajeva zaoštiri, da onda ide međunarodni da se diplomatska aktivnost ubrza. Tu smo mi oko Sarajeva nešto radili*, uzeli smo ta oruđa, to su četiri oruđa, možda nam nisu bila neophodna, ali ona su dovela do poznatog bombardovanja koje nam je, nažalost, nanijelo materijalnu štetu jer nismo izvršili disperziju tih sredstava, mada je to moglo i strašno da su magacini bili puni, to bi bila velika, ogromna šteta. I ovako je značajna šteta."¹⁶⁵⁹³

4920. Isto tako, u jednom intervjuu s početka juna 1995., kritikujući međunarodnu zajednicu zbog toga što ne shvata da bosanski Srbi vjekovima žive u BiH, te da stoga imaju pravo na sopstvenu državu, optuženi je izjavio:

"[M]i nećemo ravnodušno gledati kako nam zatvaraju svaku poru za disanje; *i mi ćemo zatvoriti Muslimanima*. To je naše legitimno pravo. Ne može niko od nas zahtijevati da se mi ponašamo tolerantno i korektno, a da nas u međuvremenu tretiraju kao divlje zvijeri u kavezu. *Mi, ukoliko budemo tako tretirani, i mi ćemo druge tako tretirati*."¹⁶⁵⁹⁴

4921. Kao što je već navedeno, 2. avgusta 1995., nekoliko sedmica prije drugog incidenta na Markalama, optuženi je dao intervjuu za list *Srpski borac*, u kojem je zaprijetio da će Sarajevo, ukoliko Muslimani ne prihvate "mirnu transformaciju grada u dvije cjeline, [...] doživjeti sudbinu Bejruta u kom se do podne radi, poslije podne puca."¹⁶⁵⁹⁵

4922. Prema tome, sve te izjave i postupci optuženog pokazuju da on, iako nije nužno izdao naređenja da se civili u Sarajevu svakodnevno gađaju, ipak jeste usvojio tvrdolinijaški stav, u mnogim prilikama preteći nasiljem i podstičući ga, posebno na sastancima s Mladićem i drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo. To je rezultiralo nastavljanjem ili, ponekad, eskalacijom snajperske vatre i granatiranja usmjerenih na grad i njegovo civilno stanovništvo tokom cijelog

¹⁶⁵⁹⁰ P2265 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 8.

¹⁶⁵⁹¹ P2265 (Izveštaj UNPROFOR-a u vezi sa sastankom s Radovanom Karadžićem, 9. maj 1995.), *e-court* str. 3, 6.

¹⁶⁵⁹² V. diskusija u vezi s incidentima 14 i 15 iz Priloga G Optužnici.

¹⁶⁵⁹³ P1410 (Transkript 51. sjednice Skupštine RS-a, 14.-15. juni 1995.), str. 329 (naglasak dodat).

¹⁶⁵⁹⁴ P5063 (Video-snimak intervju s Radovanom Karadžićem u emisiji "Pitajte predsjednika", bez datuma, s transkriptom), *e-court* str. 13 (naglasak dodat). Vijeće napominje da je taj video snimak bez datuma, ali da se na temelju događaja koji su bili tema razgovora – obaranje američkog aviona iznad Bihaća – može zaključiti da se radi o početku juna 1995.

perioda opsade. To je, po prirodi stvari, neminovno dovelo do ubijanja i ranjavanja mnogih civila u Sarajevu.

4923. To, međutim, ne znači da optuženi nikada nije pokušao smiriti borbe u Sarajevu i jasno je da je to mnogo puta učinio, na primjer, poslije prvog incidenta na Markalama. Vijeću su takođe predloženi dokazi koji pokazuju da optuženi nije uvijek odobravao granatiranje i snajpersko djelovanje SRK-a po civilima u gradu. Na primjer, kao što je već navedeno, Galić je rekao da je optuženi htio da se upotreba sile smanji "na minimum vojnih potreba i vojnih ciljeva".¹⁶⁵⁹⁶ On je u svom svjedočenju takođe izjavio da se u jednom trenutku tokom 1993. godine optuženi sastao s komandantom SRK-a i izrazio svoju zabrinutost zbog nesrazmjerne upotrebe artiljerije.¹⁶⁵⁹⁷ Prema Galićevim riječima, na tim sastancima na visokom nivou na kojima je bio prisutan optuženi uvijek se razgovaralo o pitanju srazmjernosti.¹⁶⁵⁹⁸ Isto tako, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da su ga optuženi i drugi u Glavnom štabu stalno podsjećali da ne preduzima nikakva vojna dejstva koja bi mogla ugroziti civilno stanovništvo u Sarajevu.¹⁶⁵⁹⁹ Na primjer, Dragomir Milošević je u svom svjedočenju izjavio da mu je Mladić rekao da uništava samo vojne ciljeve.¹⁶⁶⁰⁰ Vladimir Radojčić, komandant Ilidžanske brigade od 1993.,¹⁶⁶⁰¹ takođe je izjavio da je optuženi na sastancima mnogo puta naglašavao da svako dejstvo usmjereno na civile predstavlja kršenje međunarodnog humanitarnog prava i zakona ratovanja.¹⁶⁶⁰² Milorad Šehovac, komandant 2. sarajevske lake pješadijske brigade,¹⁶⁶⁰³ je u svom svjedočenju izjavio da je na sastancima s optuženim kojima je on prisustvovao, optuženi uvijek insistirao na tome da snage postupaju u skladu sa Ženevskim konvencijama i odredbama međunarodnog humanitarnog prava.¹⁶⁶⁰⁴

4924. Savjetnik optuženog, Zametica, izjavio je da je optuženi jednom prilikom rekao da je snajpersko djelovanje od strane bosanskih Srba "glupo", da Srbi od toga nisu imali nikakvu vojnu

¹⁶⁵⁹⁵ D2660 (Članak iz lista *Srpski borac* pod naslovom "Mi smo suvereni nad Sarajevom", 2. avgust 1995.), str. 2–5.

¹⁶⁵⁹⁶ Stanislav Galić, T. 37888–37890 (8. maj 2013.).

¹⁶⁵⁹⁷ Stanislav Galić, T. 37884–37888, 37897–37898 (8. maj 2013.). Vijeće napominje da se u Mladićevom dnevniku pominje sastanak održan 2. juna 1993., kad se optuženi sastao s Krajišnikom, Mladićem, Galićem i drugima. Međutim, Mladić nije zabilježio da se razgovaralo o pitanju srazmjernosti. V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 182–194.

¹⁶⁵⁹⁸ Galić nije dao odgovor na pitanje koliko često su se ti sastanci održavali. Stanislav Galić, T. 37886–37887 (8. maj 2013.).

¹⁶⁵⁹⁹ Dragomir Milošević, T. 32736 (28. januar 2013.), T. 33115–33116 (4. februar 2013.).

¹⁶⁶⁰⁰ Dragomir Milošević, T. 32737–32739 (28. januar 2013.); P5642 (Presretnuti razgovor Dragomira Miloševića, neidentifikovanog muškarca i Ratka Mladića, 16. juni 1995.), str. 4.

¹⁶⁶⁰¹ D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 1–2.

¹⁶⁶⁰² D2562 (Izjava svjedoka Vladimira Radojčića od 8. decembra 2012.), par. 29, 31.

¹⁶⁶⁰³ D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 2.

¹⁶⁶⁰⁴ D2633 (Izjava svjedoka Milorada Šehovca od 8. decembra 2012.), par. 13. V. takođe D2658 (Izjava svjedoka Luke Dragičevića od 9. decembra 2012.), par. 16; D2667 (Izjava svjedoka Ratomira Maksimovića od 14. decembra 2012.), par. 30; Nikola Mijatović, T. 30762–30763 (30. novembar 2012.); D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2.

prednost i da je on protiv toga.¹⁶⁶⁰⁵ Isto tako, u vezi s granatiranjem Sarajeva Zametica je u svom svjedočenju izjavio da optuženi nije odobravao "neodgovorno" i "besmisleno" granatiranje.¹⁶⁶⁰⁶ Bogdan Subotić je u svom svjedočenju izjavio da optuženi nikad nije izdao nijedno naređenje za granatiranje Sarajeva i da bi on, da je takvog naređenja bilo, znao za njega.¹⁶⁶⁰⁷ Takođe je izjavio da je optuženi od samog početka sukoba želio mirno rješenje za Sarajevo.¹⁶⁶⁰⁸ Prema Krajišnikovim riječima, niko u civilnim vlastima nije podržavao granatiranje Sarajeva.¹⁶⁶⁰⁹ U vezi s incidentima granatiranja, Krajišnik je u svom svjedočenju izjavio da bi optuženi insistirao na tome da se hitno provede istraga, a onda bi Mladić ili neko drugi iz Glavnog štaba negirao da su granate ispaljene s područja pod kontrolom bosanskih Srba.¹⁶⁶¹⁰ Optuženi je takođe upozoravao VRS da ne smije napadati Sarajevo, jer bi to moglo poslužiti kao "povod" za napad na VRS vazдушnim udarima.¹⁶⁶¹¹

4925. Vladislav Jovanović, ministar inostranih poslova Srbije, je u svom svjedočenju izjavio da mu je optuženi prilikom njihovih susreta govorio da on nema politiku granatiranja i gađanja Sarajeva, i da to ne spada u vojne ciljeve bosanskih Srba.¹⁶⁶¹² Optuženi je rekao Jovanoviću da su takvi incidenti, ako ih je i bilo, sporadični ili da predstavljaju djelo "šačice frustriranih osoba" koje su izgubile članove porodice, i da on daje sve od sebe da ih spriječi.¹⁶⁶¹³ Rukovodstvo bosanskih Srba, uključujući Karadžića, reklo je Jovanoviću da su za više incidenata odgovorni bosanski Muslimani i da je to njihov metod da izazovu gnjev međunarodne zajednice protiv bosanskih Srba i reakciju NATO-a.¹⁶⁶¹⁴

4926. Momir Bulatović je u svom svjedočenju izjavio da je mnogo puta razgovarao s optuženim o granatiranju Sarajeva i da je optuženi priznao da je granatiranje predstavljalo jedan politički teret bosanskih Srba, koji šteti njihovoj stvari.¹⁶⁶¹⁵ Optuženi mu je takođe rekao da je, kad je upitao

¹⁶⁶⁰⁵ John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

¹⁶⁶⁰⁶ John Zametica, T. 42458–42460 (29. oktobar 2013.).

¹⁶⁶⁰⁷ D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 229.

¹⁶⁶⁰⁸ D3695 (Izjava svjedoka Bogdana Subotića od 16. juna 2013.), par. 268–269.

¹⁶⁶⁰⁹ Momčilo Krajišnik, T. 43903 (20. novembar 2013.).

¹⁶⁶¹⁰ Momčilo Krajišnik, T. 43331 (12. novembar 2013.). Krajišnik je naveo primjer granatiranja ulice Vase Miskina 27. maja, nakon čega je optuženi bio obaviješten o incidentu i kontaktirao VRS. VRS je odgovorio da oni nisu ispalili granatu. Optuženi je odmah zatražio da se provede istraga. Prema Krajišnikovim riječima, isti postupak uslijedio je i nakon dva incidenta granatiranja Markala i granatiranja Dobrinje. V. Momčilo Krajišnik, T. 43333–43334 (12. novembar 2013.).

¹⁶⁶¹¹ Momčilo Krajišnik, T. 43332 (12. novembar 2013.).

¹⁶⁶¹² D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34325–34326 (26. februar 2013.). Jovanović je takođe izjavio da ostaje pri svom ranijem svjedočenju u predmetu *Slobodan Milošević*, gdje je izjavio da je Slobodan Milošević osudio granatiranje i zatražio da "vlasti [RS-a] prestanu sa takvim dejstvima". Vladislav Jovanović, T. 34325 (26. februar 2013.).

¹⁶⁶¹³ D3015 (Izjava svjedoka Vladislava Jovanovića od 22. februara 2013.), par. 52; Vladislav Jovanović, T. 34325–34326 (26. februar 2013.).

¹⁶⁶¹⁴ Vladislav Jovanović, T. 34253–34254, 34325–34326 (26. februar 2013.) (gdje svjedok dodaje i to da on lično sumnja da su bosanski Srbi bili odgovorni za incidente poput onih koji su se dogodili na pijaci Markale).

¹⁶⁶¹⁵ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

Mladića da li granatiranje može da prestane, dobio odgovor da je granatiranje neophodno kako snage ABiH ne bi zauzele položaje VRS-a.¹⁶⁶¹⁶ Kad je Bulatović s optuženim razgovarao o optužbama da granatiranje nije ograničeno na vojne napade, već da je usmjereno na područja naseljena civilima, optuženi je rekao da je on mnogo puta zabranjivao granatiranje područja naseljenih civilima i da je činio sve kako bi spriječio nepotrebno i nesrazmjerno granatiranje Sarajeva.¹⁶⁶¹⁷ Po Bulatovićevom mišljenju, granatiranje civilnih dijelova Sarajeva nije bilo rezultat politike optuženog, već djelo lokalnih vojnika koji nisu bili obučeni i koji su štitili svoje domove i porodice.¹⁶⁶¹⁸

4927. Tačno je da je optuženi izdao nekoliko naređenja, što pismenih što usmenih, da snage u Sarajevu ne smiju gađati civile i/ili da moraju poštovati zakone ratovanja. Vijeće je ta naređenja detaljnije izložilo u odjeljcima IV.B.3.c.ii.D i IV.B.3.c.iv. Međutim, Vijeće napominje da su gotovo sva¹⁶⁶¹⁹ ta naređenja izdata u trenutku kad je optuženi vodio pregovore sa stranim diplomatima i/ili kad je sklopio sporazum o prekidu vatre¹⁶⁶²⁰ ili kad je međunarodna zajednica na njega vršila pritisak i/ili mu prijetila vazдушnim napadima, kao što je to bio slučaj nakon što je SRK 1993. zauzeo Igman i poslije prvog incidenta na Markalama u februaru 1994.¹⁶⁶²¹ S obzirom na to, Vijeće

¹⁶⁶¹⁶ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 23.

¹⁶⁶¹⁷ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 24.

¹⁶⁶¹⁸ D3051 (Izjava svjedoka Momira Bulatovića od 25. februara 2013.), par. 31.

¹⁶⁶¹⁹ Vijeće napominje da poruka optuženog jedinicama SRK-a navedena u D314 predstavlja jedno takvo naređenje, ali da ona nema ni datum ni pečat i da je Vijeću teško staviti je u kontekst. Kao što je takođe već navedeno, Guzinino svjedočenje po pitanju njenog datuma bilo je nejasno. V. fusnota 16064. Prema tome, Vijeće smatra da to naređenje ima malu dokaznu vrijednost.

¹⁶⁶²⁰ V. D920 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Radovana Pejića, 23. april 1992.), str. 2 (u kojem je optuženi naložio Pejiću da se suzdrži od svih eventualnih napada pošto se tog dana potpisuje prekid vatre); D3755 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Milenka Karišića, 24. april 1992.) (u kojem je optuženi rekao Karišiću da će jedan "od ovih bijelih" doći da vidi ko krši prekid vatre, te da se ne smije uzvraćati osim u slučaju da budu ugroženi); D4491 (Vijest novinske agencije SRNA, 8. juni 1992.) (izdata nakon sastanka kojem je optuženi prisustvovao u Ženevi); D434 (Naređenje Radovana Karadžića o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava, 13. juni 1992.) (izdato jedan dan nakon ponude optuženog u Beogradu da se proglašuje prekid vatre); D431 (Zapisnik sa sjednice Predsjedništva RS-a, 9. oktobar 1992.), str. 2 i P1264 (Naređenje SRK-a, 10. oktobar 1992.) (oba izdata nakon sastanka kojem je optuženi prisustvovao u okviru MKBJ u Ženevi 30. septembra); D4512 (Presretnuti razgovor Milana Gvere i Radovana Karadžića, 2. maj 1993.) (u kojem je optuženi, istog dana kad je potpisao Vance-Owenov plan, naredio Gveri da se nigdje u Sarajevu ne smije pucati); D104 (Direktiva Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 11. maj 1993.) (izdata nekoliko dana nakon što je optuženi potpisao Vance-Owenov plan); P5058 (Naređenje VRS-a SRK-u, 15. juli 1993.) i P836 (Naređenje SRK-a, 15. juli 1993.) (oba izdata dok je optuženi vodio razgovore s Owenom i Stoltenbergom); D4507 (Sažetak presretnutog razgovora Milana Gvere i Radovana Karadžića, 30. juli 1993.) (izdato na dan kad je optuženi potpisao sporazum o prekidu neprijateljstava); D4508 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Manojla Milovanovića, 3. avgust 1993.), str. 3 (vođen za vrijeme mirovnih pregovora na MKBJ, kad su se bosanski Srbi u načelu složili da sarajevski aerodrom otvore najkasnije 4. avgusta 1993.); D4610 (Naređenje Radovana Karadžića, 13. mart 1994.) (izdato u vrijeme potpisivanja prekida vatre nakon incidenata na Dobrinji i na Markalama u februaru 1994.). V. takođe P1643 (Pismo Radovana Karadžića Ratku Mladiću i Stanislavu Galiću, 19. mart 1994.) (koje je optuženi sačinio da bi umirio UNPROFOR).

¹⁶⁶²¹ V. P1483 (Bilježnica Ratka Mladića, 2. april-24. oktobar 1993.), str. 263; P5054 (Naređenje Glavnog štaba VRS-a, 5. avgust 1993.); P4802 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i neidentifikovanog člana Glavnog štaba VRS-a, 10. avgust 1993.); P4804 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića, pukovnika Prstojevića i generala Gvere, 11. avgust 1993.); P846 (Naređenje Radovana Karadžića VRS-u, 7. februar 1994.). Druga naređenja izdata kao posljedica prijetnji međunarodne zajednice su sljedeća: P1504 (Zapisnik sa 12. sjednice

ne smatra da ta naređenja nužno pokazuju da optuženi nije odobravao granatiranje i snajpersko djelovanje usmjereno na grad, već da mu granatiranje i snajpersko djelovanje od strane SRK-a ponekad nije odgovaralo.

4928. Prema tome, nakon analize svih gore navedenih izjava, naređenja, razgovora i postupaka optuženog i imajući u vidu sve prethodne konstatacije Vijeća o postojanju zajedničkog plana, kao i o raznim vidovima doprinosa optuženog tom planu, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi imao namjeru (i) da počini protivpravne napade na civile u Sarajevu, (ii) da izvrši djela nasilja s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva, i (iii) da ubija civile u Sarajevu.¹⁶⁶²² Njegov tvrdolinijaški pristup i sklonost da povremeno prijeti da će se protiv grada upotrebiti nasilje i/ili da to nasilje podstiče radi sopstvenih političkih ciljeva, nužno znači da je namjeravao i da dođe do posljedica tog nasilja, uključujući ubijanje, ranjavanje i terorisanje civilnog stanovništva. Prema tome, s obzirom na obrazac i dugotrajnost kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, činjenicu da neselektivno i nesrazmjerno granatiranje grada nužno dovodi do civilnih žrtava, kao i gore navedene konstatacije u vezi s njegovim znanjem i ponašanjem, Vijeće se uvjerilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je optuženi, zajedno s drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo, imao namjeru da počini protivpravne napade na civile, terorisanje i ubistvo.

4929. To potvrđuje i više drugih faktora. Počevši od planova koje je optuženi imao za grad, tj. da se grad podijeli na dva etnički razdvojena dijela (kao što je zacrtano u petom Strateškom cilju), Vijeće podsjeća da se to moglo postići jedino onim što je Okun nazvao "vatrenim zidom", tj. snajperskim djelovanjem i granatiranjem nesrpskih dijelova grada. Premda je u veoma ranim fazama rata optuženi možda i pokazivao zabrinutost za sudbinu civila u gradu,¹⁶⁶²³ to je splasnulo kad je shvatio da je vatreni zid jedini način za postizanje petog Strateškog cilja. Osim toga, opsada Sarajeva, kao i granatiranje i snajpersko djelovanje usmjereno na grad i njegove civile, imalo je efekt koji je optuženi itekako želio: podrivanje organa vlasti bosanskih Muslimana u Sarajevu i osujećivanje njihove želje da Sarajevo bude prijestolnica nezavisne BiH.

Predsjedništva SrRBiH, 27. juni 1992.), par. 3 (naređenje da se zaustave napadi na Dobrinju); P1481 (Bilježnica Ratka Mladića, 5. oktobar-27. decembar 1992.), str. 59 (gdje je optuženi insistirao na tome da se s otvaranjem vatre na Sarajevo mora prekinuti zbog opasnosti od napada NATO-a); D4510 (Presretnuti razgovor Radovana Karadžića i Matićića, 21. februar 1993.) (gdje optuženi pominje Morillonov zahtjev za prekid vatre); D3521 (Dopis Radovana Karadžića Glavnom štabu VRS-a, 22. septembar 1994.), str. 3. (gdje je optuženi napisao da svaki napad NATO-a predstavlja poniženje).

¹⁶⁶²² Osim toga, na osnovu svih dokaza, Vijeće zaključuje da je optuženi bio svjestan činjenice da je njegovo ponašanje, kako je razmotreno u prethodnim odjeljcima, činilo dio rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo.

¹⁶⁶²³ V. npr. D331 (Presretnuti razgovor Danila Veselinovića i Radovana Karadžića, 13. april 1992.), str. 2-3.

4930. Izjave optuženog tokom 1991. i početkom 1992., tj. u periodu prije nastanka UZP-a vezanog za Sarajevo, pokazuju da je on bio svjestan mogućnosti da bosanski Srbi stave grad u okruženje i da uslijed tog okruženja nastane kaos, ali da mu je to poslije služilo da prijeti bosanskim Muslimanima. Najkasnije krajem maja 1992., kad je UZP vezan za Sarajevo već postojao, optuženi se opredijelio za opsadu i isto ono nasilje koje je ranije predvidio, sve kako bi zadržao teritorije pod kontrolom Srba oko Sarajeva i podrivao vlasti bosanskih Muslimana u gradu. To je još jedan razlog iz kojeg zaključak da je on imao namjeru da počini gore navedena krivična djela predstavlja jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz dokaza koji su predloženi Vijeću.

4931. Činjenicu da je optuženi namjeravao da počini gore navedena krivična djela takođe potvrđuje njegova bezrezervna podrška Mladićevoj strategiji u Sarajevu, što se, između ostalog, vidi iz događaja koji se odnose na incident 1 iz Priloga G Optužnici. U tom pogledu, argument optuženog da niko s viših komandnih nivoa VRS-a nikada nije naredio da se gađaju civili, jednostavno ne stoji, pošto gore analizirani dokazi pokazuju da Mladić takva naređenja jeste izdao u telefonskim razgovorima 28. i 29. maja 1992.¹⁶⁶²⁴ Nadalje optuženi je lično, nakon što se pobrinuo da bombardovanje prestane 30. maja 1992., izdao naređenje da se nastavi s pješadijskom vatrom, što pokazuje da je učestvovao u svakodnevnim operacijama u Sarajevu i da je vojsci izdavao naređenja za otvaranje vatre na grad, i, na kraju, da je bio dvoličan u svom odnosu prema međunarodnoj zajednici, što je, u krajnjoj liniji, potvrdio i njegov svjedok Akashi.

4932. Rukovođenje i bliska povezanost optuženog sa snagama i oficirima SRK-a nastavljeni su, kako se vidi iz mnogobrojnih usmenih i pismenih naređenja koja im je izdao. I ova činjenica vodi neizbježnom zaključku da su dejstva koje su te snage izvodile dok je Sarajevo bilo pod opsadom bila namjera optuženog. To tim prije što su opsada i kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja civila Sarajevu bile dugotrajne, a jednostavno je nezamislivo da bi takvo stanje stvari moglo trajati preko tri godine da nije bilo aktivne podrške optuženog. U vezi s tim, Vijeće podsjeća na to da je optuženi znao da SRK od samog početka sukoba gađa civile u gradu, da je uporno propuštao da kazni počiniocima i/ili zaustavi gađanje civila, da je stalno podržavao razne osobe koje su učestvovala u tim zločinima, poput Mladića, Galića i Dragomira Miloševića, kao i na to da su oficiri VRS-a i SRK-a imali kontrolu nad teškim naoružanjem i snajperskim jedinicama koje su okruživale grad. Vijeće takođe podsjeća na to da je optuženi sredinom juna 1995. i sam priznao da stvaranje "usijane atmosfere" u gradu i eskalacija sukoba neminovno vode ubrzanoj diplomatskoj aktivnosti, kao i da je kasnije, sredinom 1995., preduzimao korake da intenzivira terorisanje u gradu, između ostalog,

¹⁶⁶²⁴ V. diskusija u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici. Isto tako, Dragomir Milošević je Ilidžanskoj brigadi naredio da lansira modifikovanu avio-bombu na centar Hrasnice, o čemu je bilo riječi ranije u Presudi. V. razmatranje u vezi s incidentom 10 iz Priloga G Optužnici.

time što je podržao upotrebu novog oružja protiv grada. Kao što je već zaključeno, nakon njegove prijetnje da će se upotrijebiti novo oružje, na grad je lansirano više modifikovanih bombi. Sve te činjenice pokazuju da je optuženi imao jasno namjeru da podrži granatiranje i snajpersko djelovanje od strane SRK-a na civile u gradu.

4933. Mnoge od gore navedenih izjava optuženog takođe pokazuju da je, od početka sukoba, njegov stav pred pregovaračima međunarodne zajednice i javnošću bio taj da strana bosanskih Srba nije kriva ni za šta, te da je po svaku cijenu treba braniti. Optuženi je, stoga, tokom čitavog sukoba mnogo puta tvrdio da su bosanski Muslimani krivi za sve veće incidente u gradu, bilo zato što su napadali teritorije pod kontrolom bosanskih Srba, bilo zato što su granatirali ili otvarali snajpersku vatru na sopstvene civile. Kao što se vidi iz gore navedenih izjava, on je u ranim fazama sukoba tvrdio i to da će za nasilje bosanskih Srba biti krivi, i jesu krivi, bosanski Muslimani, zato što ne odustaju od svojih političkih ciljeva. Ta tendencija optuženog da krivicu za civilne žrtve u Sarajevu automatski prebaci na drugu stranu bio je pristup kojeg se držao tokom cijelog sukoba, rijetko kad priznajući odgovornost SRK-a za bilo šta, čak i u privatnim razgovorima sa svojim kolegama.¹⁶⁶²⁵ Međutim, s obzirom na njegovu fizičku blizinu gradu i snagama SRK-a koje su grad držale u okruženju i s obzirom na detaljne podatke koje je primao o sarajevskom ratištu iz raznih izvora, i podsjećajući na njegovu veliku zainteresovanost za tamošnja događanja, Vijeće smatra da je optuženi taj pristup prebacivanja krivice usvojio ne zato što je stvarno vjerovao da SRK nije odgovoran, već zato što je htio izbjeći odgovornost i nastaviti s ostvarivanjem svojih političkih ciljeva.

4934. Zbog takvog pristupa, optuženi nije nikad iskreno pokušao da obezbijedi da civilno stanovništvo u Sarajevu bude zaštićeno od napada njegovih snaga, iako mu je to, kao vrhovnom komandantu, bila obaveza. Premda je povremeno, kao što je objašnjeno gore u tekstu, izdavao naređenja da snage bosanskih Srba prekinu s granatiranjem i snajperskim napadima na grad i da poštuju zakone ratovanja, do toga je dolazilo samo pod pritiskom međunarodne zajednice ili kad bi mu prijetili vazдушnim napadima NATO-a, ili onda kad je to bilo u interesu postizanja njegovih političkih ciljeva. Drugim riječima, on nikada nije učinio nikakav istinski pokušaj da zaustavi otvaranje vatre na grad, osim kad bi se našao u takvim okolnostima. Štaviše, s obzirom na to koliko je trajala opsada Sarajeva i kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja, naređenja optuženog da se obustavi vatra, a posebno neselektivna i nesrazmjerna vatra, bila su malobrojna i rijetka. Ono što je još važnije je činjenica da ona nikad nisu bila popraćena adekvatnom istragom i/ili kažnjavanjem

¹⁶⁶²⁵ Jedan primjer takvog pristupa može se vidjeti nakon prvog incidenta na Markalama, kada je on, prema Milinićevim riječima, prije no što je i razgovarao s bilo kim u VRS-u, zaključio da je taj incident još jedna muslimanska podvala. V. par. 4208.

onih koji se njegovih naređenja nisu pridržavali, te nisu imala nikakav konkretan efekat na situaciju na terenu.¹⁶⁶²⁶ Činjenica da optuženi nije redovnije i rigoroznije koristio svoj dalekosežni uticaj, što bi spriječilo nanošenje velike fizičke štete gradu, terorisanje civila i velik broj civilnih žrtava, pokazuje Vijeću da prekid napada na civile u gradu nije bio u interesu optuženog. Prema tome, Vijeće ne smatra da ta naređenja dovode u pitanje njegov konačni zaključak da je optuženi imao namjeru da poćini gore navedena krivićna dijela.

4935. Svjedoćenja više svjedoka odbrane koji su govorili o stanju svijesti optuženog Vijeće nije smatralo uvjerljivim. Na primjer, svjedoćenje Bogdana Subotića da je optuženi uvijek htio mirno rješenje situacije u Sarajevu oćigledno je netaćno, ako se imaju u vidu razne izjave optuženog i njegovi postupci, poput izdavanja naređenja snagama bosanskih Srba 30. maja 1992. da otvaraju pješadijsku vatru, prijetnje razaranjem Sarajeva i najava upotrebe modifikovanih avio-bombi. Nadalje, iako je optuženi možda rekao Jovanoviću i Momiru Bulatoviću da su granatiranje i snajperska vatra u Sarajevu bili djelo vojnika koji su se oteli kontroli i elemenata van njegove kontrole, jasno je da to nije bio slučaj, kao što je objašnjeno ranije u ovoj Presudi.¹⁶⁶²⁷ Vijeće smatra da je optuženi iznosio takve tvrdnje samo da bi izbjegao svaku lićnu odgovornost pred raznim zvanićnicima SRJ.

4936. Vijeće ne prihvata ni Krajišnikovo svjedoćenje, kao ni svjedoćenja više vojnika i oficira SRK-a da niko iz civilnih vlasti nije podrćavao granatiranje Sarajeva. Dokazi predoćeni Vijeću jasno govore drugaćije.¹⁶⁶²⁸ Štaviše, sam Krajišnik je zagovarao zauzimanje cijelog Sarajeva, a ono se ne bi moglo postići bez silovitog granatiranja cijeloga grada, uključujući njegovo civilno stanovništvo.¹⁶⁶²⁹ Kao što je već napomenuto, on je podrćavao i upotrebu modifikovanih avio-bombi u Sarajevu.¹⁶⁶³⁰ S obzirom na stalno granatiranje i snajpersko djelovanje u gradu od kraja maja 1992. do oktobra 1995., Vijeće ne vjeruje ni Galiću ni Dragomiru Miloševiću ni drugim svjedocima, pripadnicima SRK-a, koji su izjavili da je optuženi uvijek insistirao na zašćiti civila u Sarajevu i da je iskreno brinuo za civile. U svakom slučaju, pošto njegove instrukcije nisu imale

¹⁶⁶²⁶ Jedini slučaj kad bi se moglo reći da je optuženi istinski pokušao da sprijeći granatiranje i snajpersko djelovanje po civilnom stanovnišćtvu u Sarajevu bio je odmah nakon prvog incidenta na Markalama, kad je izdao naređenje direktno komandantima i jedinicama SRK-a i zaprijetio im da će ih smatrati lićno odgovornim za svaki napad na civile. Nakon toga u gradu je zavladao period relativnog mira. Međutim, kako se politićki pritisak na njega smanjivao, a samopouzdanje snaga ABiH sve više raslo, optuženi je dozvolio obnavljanje granatiranja i snajperskog djelovanja.

¹⁶⁶²⁷ V. par. 4648, 4751.

¹⁶⁶²⁸ V. npr. P5599 (Presretnuti razgovor Momćila Mandića i Tomislava Kovaća, 24. april 1992.) (u kojem je Mandić rekao Kovaću da Sokolović Koloniju treba srazniti sa zemljom, mada tamo ima nekih umjerenjaka, Muslimana); P5638 (Presretnuti razgovor Nedeljka Prstojevića i Radomira Ristića, 16. juni 1995.) (u kojem je Prstojević rekao Ristiću da je njegova strana potukla "Turke" i slala im po koju "krmaću" [modifikovanu avio-bombu], na šta mu je Ristić odgovorio: "[P]a treba tako, sigurno, da ih i tamo uzdrmamo").

¹⁶⁶²⁹ V. P1484 (Bilježnica Ratka Mladića, 28. oktobar 1993.-15. januar 1994.), str. 147.

¹⁶⁶³⁰ V. par. 4388.

nikakvog učinka na terenu, mora biti da su ih prisutni u većini slučajeva¹⁶⁶³¹ doživljavali kao prazne riječi optuženog koji se pretvarao da mu je stalo da zaštiti sarajevske civile. Kao što je već napomenuto, njegov propust da pokrene istrage i krivično gonjenje pripadnika SRK-a koji su snajperski djelovali po civilima ili ih granatirali,¹⁶⁶³² zajedno s njegovom navikom da okrivljuje stranu bosanskih Muslimana za incidente u gradu i provociranje vatre SRK-a, bio je jasan znak svima u VRS-u i SRK-u da mogu nastaviti sa snajperskim djelovanjem po civilnom stanovništvu Sarajeva i granatiranjem tog stanovništva kako žele. Shodno tome, nijedan od svjedoka optuženog ni na koji način ne dovodi u pitanje zaključak Vijeća da je optuženi imao namjeru da počini ubistvo, protivpravne napade na civile i terorisanje u gradu Sarajevu.

e. Zaključak: Individualna krivična odgovornost optuženog

4937. Vijeće je gore u tekstu konstatovalo da je UZP vezan za Sarajevo nastao krajem maja 1992. i da je trajao do oktobra 1995.; da je uključivao pluralitet osoba, uključujući i optuženog; da je optuženi značajno doprinio i radio na ostvarivanju zajedničkog plana utjelovljenog u UZP-u vezanom za Sarajevo; te da je dijelio namjeru u vezi sa zločinima koji proističu iz zajedničkog plana i UZP-a vezanog za Sarajevo. Vijeće je takođe konstatovalo da su krivična djela ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanja izvršili pripadnici jedinica SRK-a.¹⁶⁶³³

4938. Vijeće podsjeća da, kako bi se optuženom mogla pripisati krivična odgovornost za zločine izvršene od strane osoba koje nisu članovi UZP-a vezanog za Sarajevo – u ovom slučaju, jedinica SRK-a, – mora postojati veza između optuženog ili nekog drugog člana UZP-a i dotičnog kažnjivog ponašanja, koja se može utvrditi onda kada su se optuženi ili neki drugi član UZP-a poslužili osobom koja nije član UZP-a da u skladu sa zajedničkim ciljem UZP-a izvrši *actus reus* zločina koji su sastavni dio zločinačkog cilja.¹⁶⁶³⁴ To se može posredno zaključiti iz tijesne saradnje optuženog – ili bilo kog drugog člana UZP-a vezanog za Sarajevo – s osobom koja nije njegov član radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog plana.¹⁶⁶³⁵ U tom pogledu, Vijeće podsjeća da je konstatovalo da su optuženi, Mladić, Galić i Milošević, svi faktički ostvarivali svoju *de jure* vlast

¹⁶⁶³¹ Vijeće smatra da su događaji nakon prvog incidenta na Markalama jedini primjer kad je optuženi istinski pokušao da zaustavi otvaranje vatre na grad i njegovo civilno stanovništvo. Kao što je ranije napomenuto, na to ga je podstakao pritisak koji je na njega vršila međunarodna zajednica.

¹⁶⁶³² Kao što je razmotreno u vezi s dva incidenta na Markalama, optuženi je, umjesto toga, insistirao na osnivanju zajedničke komisije koju bi sačinjavali predstavnici obje strane u sukobu, znajući dobro da bosanski Muslimani nikad na to neće pristati. V. par. 4208, 4857.

¹⁶⁶³³ Vijeće iz ove analize izuzima incidente 5 i 7 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici, pošto se nije uvjerilo da su dokazi koje je predočilo tužilaštvo dovoljni da bi se van svake razumne sumnje utvrdilo da je za te incidente bio odgovoran SRK. Osim toga, za svoj dio ove analize, sudija Baird se ne oslanja na incident 8 iz Priloga G Optužnici, budući da u vezi s njim ima suprotno mišljenje.

¹⁶⁶³⁴ V. par. 567.

¹⁶⁶³⁵ V. par. 567.

nad snagama SRK-a. Isto tako, svi članovi UZP-a vezanog za Sarajevo koristili su svoju vlast nad jedinicama SRK-a, i uticaj koji su imali na njih, kako bi počinili zločine predviđene zajedničkim planom UZP-a vezanog za Sarajevo. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da postoji veza između optuženog i drugih članova UZP-a vezanog za Sarajevo, s jedne strane, i kažnjivog ponašanja jedinica SRK-a u Sarajevu, s druge strane. Iz toga proističe da se djela ubistva i terorisanja, kao i protivpravnih napada na civile, počinjena u Sarajevu, mogu pripisati optuženom i drugim članovima UZP-a vezanog za Sarajevo.

4939. Vijeće stoga zaključuje da optuženi, na osnovu člana 7(1) Statuta, snosi individualnu krivičnu odgovornost za ubistvo, zločin protiv čovječnosti (tačka 5); ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 6); terorisanje, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 9); i protivpravne napade na civile, kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 10).

4940. Kao što je već pomenuto, pored toga što optuženog tereti krivičnom odgovornošću po osnovu učešća u UZP-u vezanom za Sarajevo, tužilaštvo takođe navodi da optuženi snosi individualnu krivičnu odgovornost za planiranje, podsticanje, naređivanje i/ili pomaganje i podržavanje ubistva, protivpravnih napada na civile i terorisanje.¹⁶⁶³⁶ Tužilaštvo optuženog takođe tereti individualnom krivičnom odgovornošću na osnovu člana 7(3) Statuta.¹⁶⁶³⁷ Međutim, nakon što je razmotrilo sve dokaze i uzelo u obzir sve gore navedene zaključke, Vijeće zaključuje da činjenje po osnovu učešća u UZP-u na osnovu člana 7(1) najpreciznije i najadekvatnije odražava odgovornost optuženog za ubistvo, protivpravne napade na civile i terorisanje kojima se tereti u Optužnici. Vijeće, stoga, neće analizirati druge vidove odgovornosti optuženog kojima ga tužilaštvo tereti u Optužnici.

¹⁶⁶³⁶ Optužnica, par. 30–31; Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1118.

¹⁶⁶³⁷ Optužnica, par. 32; Završni podnesak tužilaštva, par. 1113–1114.